

Українська Академія Наук—L'Académie des sciences d'Ukraine
Комісія на уложення історичного словника українського языка

ІСТОРИЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОГО ЯЗИКА

Т. I
А—Ж

Уложили проф. Е. Тимченко,
Е. Волошин, К. Лазаревська,
Г. Петренко.

Зредагував проф. Е. Тимченко

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
ХАРКІВ 1930 КИЇВ

Бібліографічний опис та шифри
для бібліотечних каталогів на цю
книгу вміщено в „Літописі Україн-
ського Друку“ та „Картковому ре-
пертуарі“ Української Книжкової
Палати.

**ПІДГОТОВКА ЕЛЕКТРОННОГО ВИДАННЯ:
«ІЗБОРНИК» <http://litopys.kiev.ua/>
25.XI.2006**

ПЕРЕДМОВА.

Завдання Комісії Історичного Словника українського языка— вичерпати той слівний скарб, що ми маємо в пам'ятках нашого письменства з найдавнішого його часу до XIX віку. Але, як відомо, в XV—XVI і почасті XVII віці ми переживали період певної літературно-язикової спільности з письменством білоруським. Отже повстає питання, як у цій справі розмежуватися з білорусами? Студіювання пам'яток згаданих віків, що зв'язані з нашою територією, показало, що виділити білоруський лексичний знадібок ми на разі не мусимо. Це є завданням прийдучого, коли вже буде готовий і побачить світа відповідний білоруський словник, а до того нам доводиться обмежуватися на вибір слів з писаних на нашій території пам'яток, хоч би вони й були з виразним забарвленням білоруським. Отже поки що ми відмежуємося тільки територіяльно, хоч само собою не абсолютно, бо деякі пам'ятки, несумнівно до української мови належні, писалися або друкувалися в Білорусі. Слова, що подібуються у кількох авторів в білоруським фонетичним обличчі, увійшли в словник, але відзначаються як білоруські. Опріч впливу білоруських канцелярій на мову адміністраційних органів на Україні, ми маємо різними добами великий вплив церковної слов'янської, а найбільше польської мови. Слова цієї категорії, що характеризують літературний язык певної доби, увійшли до словника, але ті слова цієї категорії, що характеризують індивідуальний стиль письменника, напр. ц.-слов'янські цитати, або чисто польського типу слова, що не увійшли в літературний ужиток і були властивістю тільки даного письменника, або в.-русизми індивідуальної мови письменників другої половини XVIII віку, коли вони писали власне російською, тільки макаронічною мовою, не уміщено в словнику.

Завданням Комісії є вичерпати, по змозі, увесь матеріаль наших забутоків мовних, але на разі це річ неможлива з багатьох причин, і виконання такого завдання—робота може й не одного покоління. А тим часом потреба на історичний словник, що вже віддавна відчувається, і що її незаспокоїнням журилося багато дослідників української мови, і не тільки мови, а й історії та побуту нашого, та діячів нашої школи, піднімає Комісію вже тепер подати друком той знадібок, що вже є, в постаті 4—5 підставових томів словника, не чекаючи на повний вичерп джерел. Але і в тім, що тепер подає Комісія, використано близько 400 пам'яток мовних і до Комісії без перерви припливає новий мовний матеріаль з невикористаних ще джерел.

На початках діяльності Комісії до неї передав А. Кримський матеріаль, що назбиравсь у П. Житецького в лічбі 10—12 тисяч карток слів, вибраних з Іпацького літопису (вибирав сам Житецький), з віршів Климентія, друкованих в «Основі» 1861 року, з творів Галятовського, з Палинодії Копистенського і ін. На жаль той матеріаль в невеликій мірі придався до словника, бо вибір слів був або неповний (Палинодія), або з неповного і некритичного видання (Климентій), або без означення твору і сторінки (Галятовський); більше придався матеріаль з Іпацького літопису. Той матеріаль перевірено з новим виданням, доповнено і цитовано сторінками нового видання. Потім того, Комісія одержала 60 тисяч карток слів, вибраних з 34 джерел, від Е. Тимченка. В 1905 році цей матеріаль в формі опрацьованого словника був поданий на Костомарівську премію від «Кіевской Старинь», разом з матеріалом словника живої мови (див. Отчет о присужденіі преміи Н. И. Костомарова за словарь малорусскаго нарѣчія 29 декабря 1905 г.). Далі Комісія одержала в дарунок (в 1920 р.) від Кам'янецького університету 26.700 карток слів, вибраних за вказівками проф. Е. Тимченка переважно з Архиву ЮЗР і від проф. Е. Тимченка ще 4194 картки. Решта матеріалю, понад 212.284 карток, вибрано в Комісії на протязі 9 літ, з 1921 по 1929 рік.

Отже з цього огляду вже знати, що матеріаль вибирало багато людей і різними часами, і матеріаль цей складався з новодруків, стародруків та рукописів. Вартість цього матеріалю значна під поглядом лексичним (а це найістотніша річ для словника), далеко не однакова під поглядом графічним і граматичним. Новодруки, як відомо, за невеличкими винятками тих, що їх вида-

вали фільольоги в цілях своєї науки, оголошувалися друком або від істориків або від людей, що не надавали великої ваги тому, щоб друк достотно відповідав рукописові, і керувалися їм звичними правописними і навіть часом граматичними нормами російської граматики, (напр., і **г** і **г** віддавали літерою **г**, літеру **а** знаком **я**, літеру **і** писали, згідно з правилом російського правопису, перед **т**олосівкою і **й**, і таким чином заміняли знак **и** в цих позиціях знаком **і**, навіть в тім разі, коли **и** вказувало на тверду вимову попередньої шелестівки, себ-то було рівнозначне сучасному **и**, а не **і**, і т. под.), або коли де й додержували написання первотвору, то непослідовно, випадково, через те в матеріялах з новодруків годі шукати несумнівно певного відбиття оригіналю. В вибраних прикладах чи то з новодруків, чи то з стародруків, чи то з рукописів Комісія старалася достотно відбити писання своїх джерел, але коли приступлено до друкування, то виявилось, що з технічних причин коли й можна друкувати, то без жадних діакритичних знаків. Для Комісії в таких умовах друкування було дві дорозі: або розкривати титла оригіналю, подаючи випущені літери, або в дужках чи в який інший спосіб їх визначаючи, або так і лишити слова, як вони писані, тільки без тител. Комісія, щоб уникти жадної довільності в відбудуванні опущених знаків, воліла цей другий спосіб, і тільки в виключних випадках (коли могла зайти неясність що до значіння слова) уживала дужок на означення опущених літер. З тих саме технічних причин довелося числові означення літерами замінити на цифри. Курсивною літерою відзначаevano наголос, коли тільки він був у рукописові або в старо-або новодруку.

Матеріаль слівний вибрано і з пам'яток датованих і з недатованих. Зміщаючи джерела в хронологічному ряді, само від себе зрозуміло що недатований матеріаль доводилося зміщати на підставі прийнятого для нього приблизного його датування. Що до Іпацького літопису, то хоч ми його уміщаємо під XV віком, але в дужках відзначаємо літописний рік, під яким вибрано слово, бо слівний матеріаль в цім літопису займає кілька віків.

Матеріаль, як ми сказали, вибирали різні люде. Вони були і не одної освіти, не одних здібностей і не одного ставлення до праці. Отже приклади на карточках не завжди відповідали вимогам Комісії що до їх повноти, достатності, поправності і т. под., і укладачам словника доводиться часто їх перевіряти в

процесі своєї роботи з оригінальом друкованим або писаним. На жаль не всі пам'ятки, що з них вибрано слова, є в повсякденнім розпоряді Комісії, і не завжди вона може поправити дефектну карточку: її доводиться відкидати, коли їй на-взаміні інші кращі, а коли ні, то використовувати хоч і в такій недосконалій постаті.

Деякі граматичні категорії слів протягом століть відмінювали своє обличчя, і в титулових словах таких категорій додержано одної певної форми написання; вибиралося або найдавнішу, як напр. в кінцівках сучасних дієслівних речівників на **-ння** і прикметників на **-кий, -гий**. В першій випадку прийнято форму **-нє**, а в другій **-кый, -гий**, або правописну норму, що домінує протягом кількох віків, як в речівниках на **-ія**, де так і пишемо **-ія**, а не **-ия**. В цитатах літери **є** вживаємо по м'яких шелестівках і по голосівках.

Робота над матеріяльом вже уложеним під абетку, складається з двох моментів: 1) з уложення матеріялю в хронологічний по віках і роках порядок з окресленням значінь слова, і в перевірці цитат по джерелах і коли потрібно в їх доповненні або скороченні, і 2) в редакції словника; вона полягає в поправках і змінах що треба внести в працю укладачів, в доповненнях новим матеріяльом, що поступив під час друкування, в допильнуванні семантичної хронології і ін. і в означенні походу слова, де це можливо або потрібно.

Першого тому літери А, Б, В уложив директор Комісії Е. К. Тимченко, літери Г, І, Ж уложили К. Лазаревська і Г. Петренко, літери Д, Е, Є—Е. Волошин, що, крім зазначеної вище роботи укладачів, виписував на ці літери матеріялі для визначення походу слова, роботу їх усіх зрештою Е. Тимченко.

Комісія уважає своїм приємним обов'язком висловити подяку Народньому Комісаріатові Освіти за уможливлення видати це діло, асигнувавши кошти на друкування цього тому.

Технічне приготування словника до друку впорядкування скоротів словника, а також дуже важку і відповідальну коректуру цього видання перевела Г. Петренко ¹⁾.

Усі недогляди, друкарські огріхи і доповнення будуть зазначені в кінці тому. Там будуть уміщені доповнення і додатки з матеріялю, що назбирався в Комісії протягом друкування I-го тому, і також додаткові скороти нових джерел.

¹⁾ Словник почато друком перед запровадженням нового правопису.

Випускаючи в світ перший том своєї довголітньої праці, Комісія з почуттям великого жалю згадує свого жертвенного, цілком відданого справі, товариша М а р і ю Л е в , першого секретаря, справника і бібліотекаря Комісії, що не дожила до цієї їй дорогої хвилини, так передчасно від нас відійшовши (+ 31. XII. 1923). Заслуги М. Лев перед Комісією, а тим і перед українською наукою годі висловити в двох словах, але досить сказати їй того, що коли Комісія не зійшла на ніщо, а багато і продуктивно працювала в тяжких умовах 1920—1922 рр., то те вона завдячує Марії Лев.

Слова на картки вибирали такі співробітники: Л. Білозір, Е. Боровик, Е. Волошин, Ф. Гаєвський, Г. Грушевська, О. Грушевська, М. Зеров, Л. Кістяківський, П. Ковалів, К. Лазаревська, М. Лев, Л. Назаревська, О. Назаревський, Г. Петренко, А. Різник, П. Рулін, Е. Смолинська, В. Ставниста, М. Станиславський, Е. Тимченко, М. Тимченко, М. Хомичевський, С. Якимович й інші.

СКРОТИ

а). Авторы й джерела.

- Автоб. свящ.**—Автобіографія южно-русскаго священника 1-й половины XVIII ст. «Кіевская Старина», т. XI, февраль 1885 г.
- Ак. Бор.**—Акты Бориспольскаго мѣйскаго уряда (1612—1699). Кіевъ, 1892 г. «Кіевская Старина».
- Ак. Зем.**—Акты по исторіи землевладѣнія въ Малороссіи. Сообщилъ А. М. Лазаревскій «Чтенія въ Ист. Общ. Нестора Лѣтописца» кн. IV, Кіевъ, 1890 г.
- Ак. ЗР.**—Акты, относящіеся къ исторіи Западной Россіи, собранные и изданные Археогрaфической Коммиссіею Т. I (1340—1506). СПБ. 1846 г.; т. II (1506—1544). СПБ. 1848 г. т. III (1544—1587). СПБ. 1848 г.; т. IV (1588—1632). СПБ. 1851 г.; т. V (1633—1699). СПБ. 1853 г.
- Ак. Копн. С.**—Акты копныхъ судовъ «Приложенія» до росправи Н. Иванишева: «О древнихъ сельскихъ общинахъ въ Юго-Западной Россіи». Кіевъ, 1863 г. ст. 35—68.
- Ак. Мг. м.**—Книга крѣпостей Монастыря Мгарскаго Лубенскаго в копіяхъ. Рукопис. Акти з 1619—1729 р.
- Ак. Нѣж. Бр.**—Акты Греческаго Нѣжинскаго Братства. Списанные и изданные проф. А. А. Ѳедотовымъ-Чеховскимъ. Кіевъ, 1884 г.
- Ак. Нѣж. Маг.**—Акты Нѣжинскаго магистрата. Отрывки изъ нѣжинскихъ магистратскихъ книгъ 1657—1674 г. Черниговъ, 1887 г.
- Ак. Полт. Гор. Ур.**—Актовія книги Полтавскаго Городового Уряда XVII вѣка: Выпускъ I. Справы поточныя 1664—1671 гг.; Выпускъ II. Справы вѣчистыя 1664—1671 гг. Редакція и примѣчанія В. Л. Модзалевскаго. Изданіе Полт. Губ. Уч. Арх. Коммиссіи. Черниговъ, 1912 г.; Выпускъ III. Справы вѣчистыя 1672—1680 гг. Черниговъ, 1914 г.
- Ак. Полт. С.**—Акты Полтавскаго суда. Слова з Актів Полтавського суду, що знаходяться у «Очеркахъ народной жизни въ Малоросіи во второй половинѣ XVII ст.» Ор. Левицкаго. Надруковані у «Кіевская старина» за 1900, 1901 гг. Томи LXXII—LXXV.
- Ак. Полуб.**—Акты фамиліи Полуботокъ съ 1669—1734 гг. (Изъ Архива графа Милорадовича), Черниговъ, 1889 г.
- Ак. ЮЗР.**—Акты, относящіеся къ исторіи Южной и Западной Россіи, собранные и изданные Археогрaфической Коммиссіею: т. I (1361—1598). СПБ. 1863 г.; т. II (1599—1637). СПБ. 1867 г.
- Ак. 1624 р.**—Актъ избранія Захаріи Копыстенскаго на Кіево-Печерскую Архимандрію. Голубевъ: «Кіевскій Митрополитъ Петръ Могила». Мат. т. I; 269—271 ст. Кіевъ, 1883 г.
- Акт. Старод. кн.**—Актовая книга стародубскаго городского уряда 1693 года. Подъ редакціей В. Л. Модзалевскаго. Черниговъ, 1914 г.
- Ал. Муз. № 417.**—Ц. Арх. Музей при Киѣв. Дух. Академіи № 417. Збірничок полов. XVIII в. Уривок «Александрій». Переховується у ВБУ. Відділ Рукописів.
- Ал. Муз. № 488.**—Ц. Арх. Музей при Киѣв. Дух. Академіи № 488 (Лебед. № 835)—скоропис пол. XVIII в. 24 картки: Уривки «Александрій». Рукопис. Перех. у ВБУ. Відділ Рукописів.
- Ал. Печ.**—«О Александрѣ Македонскомъ». Рукопис XVII в. належить бібл. кол. Кіево-Печ. Лаври. Збірник по опис. М. Петрова, № 202 ст. 165—181.
- Ал. Тиш.**—Тишівска «Александрія» из початку XVIII в. Текст и языкову анализу подає д-р Иван Панькевич. Науковий Збірник товариства «Просвѣта» в Ужгородѣ за рік 1922. Рѣчник I. Ужгород, 1922 р.; 7—108 ст.
- Антир.**—Антиризисъ или апологія противъ Христофора Филалета. «Русская Историческая Библіотека» т. XIX. СПБ. 1903 г.

Ап. Ап.—*Απολογία*—Апологія книжки діалектомъ Русскимъ написаною, польскимъ зась ве Львовѣ друкованою, вкортце а правдиве зъсумована. Року 1628. Голубевъ, «Петръ Могила». Мат. I, ст. 302—317.

Арх. Вид. м.—Архив Видубицького монастиря. Рукописи, що переходять у бібліотеці Видубицького монастиря, здебільшого господарські справи XVIII в.

Арх. Гал.—Прилуцький Архив Галаганів. В'язка № 15. Справи 32, 33. Рукопис перех. у Полтавському Архиві.

Арх. Люб.—Любецький Архив графа Милорадовича. Вип. I, Київ, 1898 г.

Арх. Мот.—Мотыженский Архив. Акты Переяславского полка XVII—XVIII в. Изд. Андр. и Алекс. Савицкихъ. Київ, 1890 г.

Арх. отр.—А. Лазаревский. Архивные отрывки для истории Полтавской епархии. Полтава, 1887 г.

Арх. Родз.—Родинний Архив Родзянок. Рукописи. Нумерації нема. Полтавський Архив.

Арх. Роз.—Прилуцький Архив Розумовських. В'язка № 5, справа № 31. Рукопис перех. у Полтавському Архиві.

Arch Sang.—Archiwum хх. Sanguszków w Sławusie. Т. I—VII. Lwów, 1910 г.

Арх. Сул.—Сулимовский архив. Семейные бумаги Сулимы Скороуп и Войцеховичей XVII—XVIII в. Київ, 1884 г.

Арх. Сул. ц.—Архив церкви села Сулимиці на Київщині. Зміст: укази XVIII в. з 1741 р. і далі (за царіці Єлизавет. Петр.) переважно Арсенія Берло єп. Переяславського, про втечу ченців з монастирів, їх прикмети. Архив цей мав бути переданий до Центрального Архиву у Києві.

Арх. ЮЗР.—Архив Юго-Западной России, изд. врем. Комиссією для разбора древних актовъ. Ч. I—VIII, Київ.

Бар. Письма.—Письма преосвященного Лазаря Барановича съ примѣчаніями 1663—1689 гг. Черниговъ, 1865 г.

Бар. Тр.—Барановичъ Лазарь. Трубы на дни нарочитыхъ праздниковъ Гедких, Бгородичныхъ... Апостольскихъ, Мчническихъ, Стлскихъ, Чудотворцовъ, Безсереб'никовъ, Благочестиваго цр. и князей и проч. въ... Лавръ Києво-Печерской... въ лѣто 1674.

Бер. Вірші.—Сычевская А. И.: Памва Беринда и его вирши на Рождество и др. дни 1616 г. Чтенія въ Ист. Общ. Нестора Лѣтоп. Кн. 23. В. I. ст. 65—96.

Бер. Лекс.—Лексиконъ славеноросскій. Именъ толькованіе, Всечестнымъ Отцемъ Кур.: Пам-

вою Бериндою Протоси҃телемъ Орон: Іер. елимского, згромаженый. В лѣто от Ржствѣ Хва ахнг (1653).

Бер. Різдв. Вірші.—Різдвяні вірші Памви Беринди 1616 р. В. Резанов. Драма українська. Вип. I. Київ, 1926 р.

Берест. соб.—Берестейский Собор и оборона его. Сочиненіе Петра Скарги 1596 г. «Русская Историческая Библиотека». т. XIX. СПб 1903 г.

Бог. і Лаз.—«Пѣса о богачѣ и Лазарѣ» із збірн. XVIII в. бібл. Нар. Дому ві Львові № 102, к. 287—9. В. Перетць. Къ ист. пол. и рус. нар. театра «Изв. Отд. Рус. Яз. и Сл. Ак. Наукъ» 1909 г. т. XIV, кн. I, ст. 153—8

Богл.—Богослосникъ, Почаїв, 1790 р. 4^о. Старо друк Кам'янецького музею.

Богсл.—Богословіе. Рукопис писаний півуставом та скорописом XVII—XVIII в. 4^о невідомого автора, містить у собі розправи про: світ бачний и небачний, про малий світ або людину, про церкву тощо. Рукопис Кам'янецьк. Музею (Сіцінськ. № 98).

Бр.—Передмова Львівського брацтва до Требника виданого у Львові, 1695 р. Стародрук Кам'янецьк. музею (Сіцінськ. № 37).

Быт. млр. обст.—Бытовая малорусская обстановка въ документахъ XVII—XVIII в. «Кіевск. Старина» 1887 г. т. XIX, Октябрь, ст. 336—356.

Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр.—Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII—XVIII вв. Надруковано в Українському Археограф. збірнику т. I. Київ, 1926 р. ст. 57—161.

Вел. Сказ.—Сказаніе о войнѣ козацкой з поляками Самійла Величка. Пам'ятки Українського письменства. Т. I. Видає Археографічна Комісія Української Академії Наук. Київ, 1926 р.

Вид. Ник. м.—Видѣніе скѣлко в Мнстирѣ сто Николескомъ Пустино-Кіевскомъ всякихъ послѣдниковъ... Іеромонахомъ Петромъ Краєвскимъ економомъ сочиненное 1733 г. Рукопис in folio з бібліотеки Микільського монастиря, № 1. 72 к.

Вил. соб.—Соборъ въ богоспасаемомъ градѣ Вильні бывшій 1509 р. «Русская Историческая Библи.» т. IV. СПб. 1878 г.

Вірші воскр.—Вірші на Воскресеніе Христо во 1719 р. В. Перетць. «Къ ист. пол. и рус. нар. театра». Изв. Отд. Рус. Яз. и Сл. Ак. Наук. Т. XIV, кн. I, ст. 129—142.

Вірші ниц.—Вірші нищенские утѣшныя Див. В. Перетця. «Къ ист. пол. и рус. театра»

Изв. Отд. Рус. Яз. и Слов. Ак. Наук. Т. XVI, кн. 4, ст. 50—62.

Вірші праздн.—Вірши празничные и обличительные на арианъ конца XVI, начала XVII в. Пам. Др. Писъм. и Иск. 182 т.

Вірші різдв.—Різдвяні й великодні вірші—орації зі збірника кін. XVII—поч. XVIII в. Зап. Наук. Т-ва ім. Ш-ка у Львові, 1910 р. т. 96. кн. IV, ст. 119—146.

Зл. Буд.—Владимірський Будановъ, М. «Чрты семейнаго права Западной Россіи въ половинѣ XVI в.» Приложенія. «Чтенія въ Ист. Общ. Нестора Лѣтоп.» кн. IV. Київъ, 1890 г.

Зопр.—Вопросы и отвѣты православному зъ паженикомъ 1603 р. «Русская Историческая Библиотека» т. VII. СПб. 1882 г.

Вѣн. реєстръ—Вѣновный реєстръ 1786 р. Труды Черн. Губ. Архивн. Коммисіи 1897—1898 г. Вып. I.

Вѣра каѡ.—Вѣра единой стои каѡлицки Апстлской пркве. Рукопис in 4° другої половини XVII в. Переховується в Бібліот. Києво-Соф. Катедри № 309.

Гав.—Якуб Гаватович, автор перших руських інтермедій з 1619 р.—Написав М. Павлик. Зап. Наук. Т-ва ім. Ш-ка, т. XXXV—VI.

Гал. Боги пог.—Боги поганскіи в' болванахъ мешкаючи духове злыи, тутъ же посполу ихъ розмаитіи злости написани... от велебного в' Бгу Гсдина Отца Іоанѣкїя Галатовского... свѣгу объявленны. Року 1686. Стародрук.

Гал. Гр. Розм.—Грѣхи розмаитіи во кратцѣ написанные до сповѣдника и до исповѣдаючагоса належать жебы до сповѣди готуючийс книжку тую читалъ... в' чернѣговѣ Року ахпел... Презъ... Іоанѣкїя Галатовского. Переплутано сторінки: 14, 15 треба навпаки; 18 нема, а замість неї дві 19; 24 нема. Карток 28 по нумерації 29. Текст весь. Стародрук. Власність П. Попова.

Гал. Каз.—Казаня приданы до книги Ключъ Разумѣнія названої. Тупомъ въ ст. Вел.: Чудотвор.: Лаврѣ Києвопечерск. Року от Воплощ.: Хва, ахъ (1660) Мсца, Іюн: дна к. (20).

Гал. Кл. Раз.—Ключъ Разумѣнія, сщеникомъ законникомъ и лѣикомъ належачій з поправою из придатками, от недостойного іеромон. Іоанѣкїя Галатовского. Року 1665. Въ Львовѣ; л. Кл. Раз. I.—в Київѣ, 1659 р. Стародруки.

ал. М. Пр.—Месіи Правдивому Ісѹ Хрсту сну бжію... сію книгу... офѣруєть... Іоанікїй Галатовскій Киев, 1669 р. Стародрук. Титулової картки нема.

Гал. Н. н.—Нбо новое, з новыми звѣздами сотворенное. То естъ, Преблсвенная Два Мрія Бца з чудами своими, за старанемъ найменшого слуги своего недостойного іеромон. Іоанікїя Галатовского Року 1665 г. Въ Львовѣ в' Туп. Міхамла. Сліозки. Стародрук.

Ганна Монт.—О. Левицкій. Ганна Монтовъ. Историко-бытов. очеркъ изъ жизни вольнскаго дворянства XVI в. «Кіевская Старина», 1888 г., 4, ст. 94—161.

Гарм.—Гармонія восточной церкви съ костеломъ Римскимъ, 1608 г. «Русская Историческая Библиотека» т. VII.

Ген. сл. Черн. п.—Генеральное слѣдствіе о маетностяхъ Черниговскаго полка XVII в.; 1729—1730 pp. Черниговъ, 1909 г.

Гол. П. М.—С. Голубевъ. Кіевскій митрополитъ Петръ Могила и его сподвижники. Т. I і II. Приложенія: Матеріалы для исторіи Западно-Русской церкви. Київъ, 1883 г.

Гр. Барск.—Странствованія Василя Григоровича-Барскаго по святымъ мѣстамъ Востока съ 1723 по 1747 г. Изд. Правосл. Палест. Обществомъ по подл. рукоп. подъ редакціею Николая Барсукова. Ч. I—IV. СПб. 1885—1887 г.

Гр. кн. Лит.—Грамоты великихъ князей литовскихъ съ 1390 по 1569 г. г. Собр. и изд. подъ редакціею В. Антоновича и К. Козловскаго. Київъ, 1868 г.

Гр. Митр. Мис.—Грамота Кіевского Митрополита Мисаила къ папѣ Сиксту IV 1476 г., обнародованная Інатіємъ Поцѣмъ въ 1605 г. Арх. ЮЗР. I, VII, ст. 193—231.

Дв. п'ятн.—Ц. Арх. Муз. при Київ. Дух. Академії № 417. Збірничокъ полов. XVIII в. «Сказаніе» про 12 п'ятниць. ВБУ. Відділ рукописів.

Діал. Волк.—Діалогъ Іоанікїя Волковича з 1631 р. подав М. Возняк. Зап. Наук. Т-ва ім. Ш-ка, т. 129.

Діал. о пр. вѣрѣ.—Диалогъ ал'бо розмова о православної и справедливой вѣри... от стѣйшаго... отца Мелетїа, Патриархи Александрійскаго написано ис Костантинопола хв (1602 р.) Рукопис із збірника, що переховується в Бібл. Київ-Софійській під № 46. (Петр. № 169).

Діал. о см.—Пропавшая западно-русская книга «Диалогъ о смерти 1629 г.». Изв. Отд. Рус. Яз. и Сл. Академіи Наукъ, 1912 г. т. XVII, кн. 1.

Діал. Прозба—Диалогъ «Прозба на попа слободы «Не рушь мене» отъ парафіанъ». Див.: В. Перетцъ. К истор. пол. и рус. театра.

Изв. Отд. Рус. яз. и Слов. т. X, кн. 2, ст. 404—418.

Діар. Фил.—Діаріушъ берестейскаго игумена Аѳанасія Филипповича, 1646 г. «Русская Историческая Библіотека» т. IV. СПб. 1878 г.

Діар. Хан.—«Діаріушъ или журналъ то есть повседневная записка случающихся при дворѣ... окказій и церемоній... наченный 1722 году и оконченный въ томъ же году... Николаемъ Ханенкомъ». Москва, 1858 г.

Дм. Рост.—А. Титовъ. «Проповѣди Святителя Димитрія, Митрополита Ростовскаго на украинскомъ нарѣчїи кон. XVII в.». 1909 г.

Дм. Тупт.—«Комедїа на днь Рождества Хрства Сочинена преосвщ. Димітриемъ М. Р. Я.» Резанов, Драма Українська вип. IV. Київ, 1927 р. ст. 86—145.

Дн. гетм. канц.—Отрывки изъ дневника гетманскѣй канцеляріи за 1722—23 г. Киевъ, 1897 г. Відбиток з «Чтенія въ Общ. Нестора Лѣтописца» кн. XII.

Дн. Марк.—Дневникъ генеральнаго подскарбія Якова Марковича 1717—1734 гг. ч. I—III. Киевъ, 1893 г. Т. IV, 1735—1740 pp. Львів, 1913 р.

Дн. Хан.—1. Дневникъ генеральнаго хоружаго Николая Ханенка 1727—1753 гг. Киевъ, 1884 г. Видання «Кіевск. Старица». При покликанні на цю книгу рік у словнику не позначено. 2. Дневникъ Николая Ханенко 1719—1723 гг. и 1754 г. Відбитка з журн. «К. С.» з передм. А. Титова. Киевъ, 1896 г. Рік у словнику зазначено.

Довг.—Интерлюдїи Митрофана Довгалева XVIII вѣка. «Кіевская Старица». 1897 г. т. IX—XI. Прилож.

Донум. аз. игры.—В. А. (нтонович). Процессы по дѣламъ объ азартной игрѣ. «Кіевская Старица» 1888 г, т. XX. Отд.: Документы, извѣстія и замѣтки, 1—8.

Донум. Млр.—А. Лазаревскій. Очерки замѣтки и документы по исторіи Малороссїи в. I—V, Киевъ, 1891—1899 г.

Домецн.—О везваню до закону и о досконалости вшедших в него, обовязующимсѣ послѣдовати гсду ісусу Хрсту, избрано из оученій разных оучателей трудом Гавріила Домецкаго, недостойнаго архимандрита пречестныѣ свтыѣ великіѣ обители Пречстныѣ Бгы обжителнаго Сумонова мстра 1683 г.

Др. Богд. Хм.—Драма, Милость Божїя, Украину отъ неудобъ носимыхъ обидъ людскихъ чрезъ Богдана Зиновія Хмельницкаго преславнаго войскъ запорожскихъ гетмана, свободившая... репрезентованная въ школахъ Кіев-

скихъ 1728 лѣта. «Истор. Писанїи Малого Народа съ объясн. В. Антоновича и М. Драгоманова» т. II, в. 1. Киевъ, 1875 г, ст. 141—165

Др. Ол. Ч. Б.—Драма про Олексія чоловіка божого (1673—1674). Драма українська вип. V. В. Резанов. Збірник Історично-Філологічного відділу, Київ, 1928 р.

Дѣло Бих.—Дѣло по доношенію Зѣновии Кучичовой и Марии Хмеловской Биховцевой на Любовию Бутовичевну Биховцевую о владѣнїи нею Бутовичевною добръ Биховцевских по умертвїи брата их а Бутовичовни мужа Михайла Биховця, оставшихся самоволно. 1722 р. На 188 картъ. Переховується в бібліот. Київ. Універс. в книгозбірні О. Лазаревського. Рукопис.

Дѣло бр. Орг.—Дѣло братьев Оргиенковъ, жителей Бутинских о грунтах з малжонком тютки своей. Рукопис 1666 р.

Дѣло о реп. Ан.—Дѣло о репарации Академии Киевской 1757 р. Рукопис.

Дѣло о рыб.—Дѣло о учении выправы, како количество рыбы по разнымъ родамъ ловиться 1804 р. Рукопис переховується в Центр. Архіві.

Дѣло Слѣс.—Дѣло о умершемъ кіевскомъ мѣщанинѣ Павлу Слѣсару, равно о дѣтяхъ его и имѣніяхъ 1804 г. 26. II. Рукопис переховується в Губ. Арх.

Дѣло Цеху Гонч.—Дѣло цеху кіевского гончарского 1783 р. Рукопис переховується в Губ. Арх.

Дѣло Цеху Резн.—Дѣло резницкаго кіевского цеху 1800 р. Рукопис переховується в Губ. Арх.

Ев. Вил.—Учит. еванг. Стародрук. Титулово карти нема. Написано олівцем: видання вилєнського братства. Подаровано Софійській бібліотеці Михайлом Олекс. Максимовичем 11 травня 1865 р. Київ, Соф. бібл. № 1144.

Ев. Вол.—Волинское рукописное Евангелїе XVI вѣка Прот. Н. Н. Трипольскаго. Волинскій историко-археологическій сборникъ Вып. II. Житомиръ, 1900 г.

Ев. Калл.—Евгелїе учит.ное, албо казанє на каждую ндлю и свята оурочистыѣ. Прест: отца ншего Калліста, стѣйшого архїєписк. Константинопольскаго и вселенскаго Патріарху по грецку написаное, а тепер повторѣново з грецкого и словенскаго языка на рускій переложеное... Выдрукованое в ст. великой Лаврѣ Печерской Кіев: Року ахлѣ (1637).

Ев. Пер.—Описаніе Пересопницкой рукописи XVI в. съ приложеніемъ текста евангелїя

отъ Лукк., выдержекъ изъ другихъ евангелистовъ и 4-хъ страницъ снимковъ.* Составилъ П. Житецкій. Кіевъ, 1876.

Св. Пер. (рн.). — Пересопницька евангелія (1556—1561). Рукопис. Переховується у Полтавському Музеї.

Св. Реш. — Сіа книга написана ажз года. Наука християнская зъ Євгля. Въ коротцѣ зложона; Въ кождую Неделю и Празники Господскія и Богоматерныа на уресь цѣлый рокъ... Зложилоса... Семіономъ Тимофѣвичемъ сщнникомъ на тот час Решетилевскимъ: Трак'ту Полѣтав'ского сослужителемъ Храму и Престола Успенія Прст.: Бцы Списа же: року Бж. ахо (1670). Рукопис. Переховується в бібліотеці Кієво-Софійській за № 297. (Петр. № 180).

Св. Уч. — Евангелія учительная 1604 р. З бібл. Михайловського монастиря № 1643 без початку. У кінці напис: исписана сіа книга именемъ егліа оучителнаа въ лѣто по народженіи іссу ха сна бжіа тисаща шесть сотъ четвертого мѣа марта о (9) дня.

Св. Воми. — В. Адріанова. «Евангеліє Воми въ старинной украинской литературѣ». Приложение. «Изв. Отд. Рус. Яз. и Сл. Ак. Наукъ». 1909 г. т. XIV, кн. 2, ст. 29—47.

Ж. Курб. — Жизнь кн. Андрея Михайловича Курбского въ Литвѣ и на Волыни. «Акты, изд. Врем. Коммис. при Кіевскомъ Ген.-Губернаторѣ». Т. I и II. Кіевъ, 1849 г.

Жив. Св. — Животи святыхъ отцевъ на шестъ мѣсѣй. Починається 1-го марта и кончається 31-го августа. Рукопис XVII віку на 563 картки, в шкурятиній оправі in folio. Переховується в бібліотеці Кієво-Софійської Катедри під № 129 (Петр. № 278). Титулової карти нема.

Жит. Петра. — Карпаторусское житіє апостола Петра. «Изв. Отд. Рус. Яз. и Слов. Ак. Наукъ» т. XIX, кн. 4, ст. 81—93.

Жит. Св. — Збірник Житій Св. Март, Апрѣль, Май, Іюнь, Іоль, Августъ. Рукопис. Бібл. кол. Лаврська № 155 (Петровъ № 370). 644 к. in fol. Скоропис XVII в.

Жит. Св. 1678 р. — Збірник «Житій святыхъ» з березня до липня; 2—3 початкових карток нема. Рукопис Лаврської бібл. № 156 (Петровъ № 371) in fol. на 669 картках. Півустав, писано р. 1678. Запис на к. 546.

Журн. Дан. Апост. — Журналъ о поѣздкѣ въ Москву Гетмана Данила Апостола р. 1728. Судіенко. Матеріали для отечеств. исторіи. Т. I.

Заг. — Заговори и апокрифическія молитвы по карпаторусскимъ рукописамъ XVIII и нач. XIX-го в. Ю. Яворскій. «Русскій Филолог. Вѣстникъ» 1915 г. № 2, ст. 197—223. Слова вибрано з рукоп. XVIII в.

Зап. Мовч. — Прилуцкій полковой асаулъ Михайло Мовчанъ и его записная книга «Кіевская Старина». Т. XI, 1885 г.

Зап. П. Мог. — Собственноручныя записки Петра Могилы. Арх. ЮЗР. I, VII, ст. 49—185.

Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. — Записки Черниговскаго Губернскаго Статистическаго Комитета. Кн. 2. Черниговъ, 1868.

Зб. № 20. — Збірник, що має в собі: 1) Вірші релігійного характеру. 2) Пісню про те як козаки взяли Варну. 3) Апокрифічні статті. Рукопис. Переховується в ВБУ. рукоп. відділ кол. у-ту за № 20 (Масл. № 209).

Зб. 1693 р. — Соборникъ или собрание во кратцѣ зъ rozmaityхъ бгодуховенныхъ стыхъ отецъ... А сей соборникъ раба бжіа Филиппа Θεодоровича писара на тотъ часъ будучо(о) городского(го) Сенецкого року ахчг (1693) мѣа септеврѣа еі (15). Зміст: Статті з пролога, житія святыхъ, «приклади» з Римск. Діянъ, казаня, статті з історії Варл.—Іосафа, Алкоран (за Петровимъ твір Галятовського), Синопис Гізеля та инш. Бібліотека Кієво-Михайлівського монастиря. Рукопис № 1734 (Петр. № 478) 249 карток F^o.

Зиз. Лекс. — Лексисъ. Сирѣчь реченіа, въкратцѣ събран'ны. И из словенскаго языка на простый Рускій діалектъ истол'кованы. Л. З. (1596 р.). Студії і матеріяли до історії української фільології. У Львові, 1911 р.

И. Виш. — Четыре сочиненія Іоанна изъ Вышнихъ конца XVI вѣка (з рукопису XVII віку). «Акты Юго-Зап. Россіи» т. II, ст. 205—287. Неизданныя сочиненія Іоанна Вышенского начала XVII вѣка. «Архивъ Юго-Зап. Россіи» I, VII, ст. 19—48.

Ик. Зоз. — Извѣстіе о иконѣ чудотворной Зозов'ской. Рукопис. Описує події років 1750—53 але не в хронологічному порядку; очевидно копія. Лаврська бібл. № 1761 (Петр. № 541)

Интерм. — Интермедія XVII — XVIII стол. В. Перетцъ: Къ ист. пол. и рус. театра «Изв. Отд. Рус. Яз. и Слов.». 1907 г. т. XII кн. IV, ст. 79—84.

Интерм. Р. Хр. — Интермедій на рождество христово. Див. В. Перетцъ: Къ истор. пол. и рус. театра. «Изв. Отд. Рус. Яз. и Слов. Ак. Наукъ» т. X, кн. I, 1905 г. ст. 63—66.

Ип.—Ипатьевская лѣтопись. Полное собраніе русских лѣтописей Изданное Имп. Археогр. Ком. Т. II, СПб. 1908 г.

Ист. о разб. Флор. соб.; Ист. о разб. Флор. соб. (стдр.).—1. Исторія о разбойничьемъ Флорентійскомъ Соборѣ, изд. клир. Острожскимъ въ 1598 г. «Русская Историческая Библіотека» т. XIX. СПб. 1903 г. ст. 433—476. 2. Те саме. Стародрук.

Ист. оч. Полт. Луб.—А. Лазаревскій. Историческіе очерки Полтавской Лубенщины XVII—XVIII вв. «Чтенія въ Общ. Нестора Лѣтописца» кн. XI, отд. II, ст. 34—203.

Ист. Хр. Бусл.—Историческая Хрестоматія Буслеава.

Іер. Мих.—Іерея Михаила «Оброна вѣрному члвку». Сборникъ Отд. Русск. Яз. и Слов. РАН. Т. XCVII, № 2.

Ірм.—Ірмологіон без року з малюнками поч. XVIII в. Рукопис. Полтавський Музей № 79.

К. Р. н.—Календаръ Римскій новій. Архивъ ЮЗР. I, VII, ст. 250—265.

Каз.—Збірка казань, без початку й кінця невідомого автора. Рукопис Кам'янецького музею (Сіцинськ. № 73).

Каз. № 2.—Збірка казань 7 карток писано півуставом і 7 скорописом невідомого автора. Рукопис Кам'янецького музею (Сіцинськ. № 74).

Каз. № 3.—Збірка казань без початку й кінця, невідомого автора, писано скорописом XVII—XVIII в. Рукопис Кам'янецького музею.

Каз. № 32.—Казанія разныя. Рукопис in folio першої половини XVII в.; титулової карти нема. Переховується в бібліотеці Києво-Печер. Лаври. На внутрішнім боці оправи написано: Казанія разныя № 32 289/61.

Карп. Каз.—Казанье двоє. Одно на Преображеніе Гда Бга и Спса нашего Іс. Ха. Другое на Успеніе Прчстоє и Преблгслвенное Владцы нашеє Бцы, прсно Двы Маріи. Которе мѣлѣ, отцѣ Леонтій Карповичъ... В року 1615... Друковано в' маєтности Его Млсти Князя Богдана Окгинского. Подкоморого Троцкого. В' Ёвю (Карат. № 220).

Карп. Наука—Наука Леонтія Карповича в неділю перед Різдом XVII в., текст по виданню С. Маслова. «Зап. Наук. Т-ва у Києві». Т. II. 1908 г.

Катех.—Южнорусскій православный катехизисъ 1600 г. Сообщено С. Т. Голубевымъ «Чтенія въ Ист. Общ. Нестора лѣтописца». Київ 1890 г., кн. 4.

Катех. а. вызн. в.—Катехизисъ ал'бо вызнаніе вѣры стоє соборное... в'сходнее цркви. Рукоп.

1600 р. як зазначено на к. 170-б. Рукопис із збірника рукописів під загальною назвою: Апокалипсис. Переховується в Софійській бібліотеці № 46. Въ кількох місцях написано «1618 р.». Може коло того часу було його переписано (Петр. № 169).

Кл. Коз. Зап.—«Украшеной партреть» військового Отамана Чепіги та «Козак-Запорожець». Пилип Клименко. «Записки Исторично-Филологичного відділу». Кн. VII—VIII, 1926 р. ст. 461—462.

Кл. Місто і тер.—П. Клименко. Місто й територія на Україні за гетьманщини. Надруковано: «Записки Исторично-Филологичного відділу ВУАН» кн. VII—VIII. Київ, 1926 р. ст. 354—357.

Кл. ц. н.—Ключъ царства небеснаго. Западно-русское полемическое сочиненіє 1587 г. «Арх. ЮЗР.» I, VII, ст. 232—249.

Клим. Вірші—Вірші Єром. Климентія Зиновієва сина «Пам. укр. мови і літерат.» т. VII, Львів 1912 р.

Клим. Прип.—Приповѣсти [або теж присловіа] посполитые наз'букою ради скорѣйшого (якового слова) поисканѣ, новособравшієся споряженные и zde положенные для розных потребѣ. Которых заживаютъ в речахъ слышныхъ православные. З збірника: Климентій Українскій стихотворецъ. Бібліотека Київ. Унів. № 193 (Масл. № 73). Рукопис. Укр. скорописе XVII—XVIII віку.

Кн. гл. Лист.—Старинный малорусскій псьмовникъ «Книга глаголемая листовня» (1680—1712). Съ предисловіємъ Б. Гринченка. Черниговъ, 1901 г. Приложение къ Земскому Сборнику Черниговской губ. Ноябрь, 1901 г.

Кн. Гродск. Волод.—Книга Гродская Володимирская. Рукопис Київськ. Центр. Архіву.

Кн. Гродск. Жит.—Книга Гродская Житомирская. Рукопис Київськ. Центр. Архіву.

Кн. Гродск. Луцк.—Книга Гродская Луцкая. Рукопис Київ. Центр. Архіву.

Кн. Декр.—Книга декретовая суда консисторского митрополитского Кіевского (1693 г.) Неповний рукопис бібліотеки Кієво-Софійськ.

Кн. Земск. Луцк.—Книга Земская Луцкая.

Кн. Казн. Кієво-Пуст. Ник. м.—Книга казначейская казначея Кієво-Пустино-Николаевского Цервокласного монастыря иеромонаху; Гаврилу данная для записи в оную прихода и расхода буваемого чрезъ увесь 1796 год. Рукопис з архіва Пустинно-Миколаївського монастыря.

Кн. Мѣск. Полт.—Сія книга мѣская Полтавская за вѣдомомъ и розказан'ємъ Его Млсти

Пана Павла Семеновича, полковника войска ихъ Црскогю Пресвѣтлаго Влчества Запорозкого Полтавского. Споражена в' потомные часы для вписан' розныхъ справъ Року 1691. Рукопис in folio у шкрянній оправі. Переховується у ВБУ. за № 921.

Кн. Нос.—Збірник паперів, що написано в канцелярії Прилуцького полковника Петра Носенка 1728 р. Так звана «Книга Носенка»—рукопис in folio.

Кн. о Вѣрѣ; Тит. (Кн. о Вѣрѣ); Арх. ЮЗР. (Кн. о Вѣрѣ).—1. Книга о Вѣрѣ единой, стой Соборной Аплской Цркве, Которая под розсудокъ Цркве Веходней поддается. Стародрук. Без року і місяця; Титов гадав, що її друковано в Києво-Печ. Лаврі 1620—1621 р. 2. Надруковано: Титовъ. Приложенія къ Г-му т. Ист. Киево-Печ. Лавры, ст. 33. 3. Надруковано в «Арх. ЮЗР.» I, VIII, 180—344.

Кн. Пр. Книга приємна 1752 г. Рукопис. Києво-Соф. бібл. № 695 (Петр. № 412).

Кн. Рож.—Книги Рожая, выклад мѣсць труднѣйших. Рукопис в четверть аркуша половини XVII віку, 225 карт., титулового аркуша нема. Переклад і тлумачення трудних мѣсць з Біблії. Переховується в Лаврській Бібліотекі під № 111 (Петр. № 9).

Кн. Цеху Золот.—Книга Золотонского цеху кравецького, кушнѣрського и шапочнецького за коштом цехмистра, брата старшого ключника и братіи сооружена для записив давнихъ фундушов и братіи. Найдавніший фундуш 1627 р. Рукопис. Переховується в Губ. Архиві.

Кн. Цеху Кол.—Сіє книга Колачницкая, Составлена рабомъ Бжіємъ Назаромъ Макаровомъ. Здася Року 1732 Мѣся Марта 9 дня. В Глуховѣ. Рукопис in folio у шкрянній оправі переховується у Чернігові.

Кн. Цеху Кр.—Книга Цеху Кравецького и кушнѣрського ремесла. Списана року 1678. Мѣста Кролевца. Записи з 1660 до 1785 р. Рукопис in 4°. У шкрянній оправі. Переховується у Чернігові.

Кн. Цеху Рѣзн.—Книга братерству рѣзницкого цеху Глуховского. В году 1716 мѣся февраля 20 дня. Рукопис in folio у шкрянній оправі переховується у Чернігові.

Кн. Цеху Тк.—Книга цеху ткацького Кієвского 1784 года. Справки починаються з 1764 р. З ВБУ № 251. Перша картка писана неясно, а друга починається так: 1784-го года Августа 9 д. Сіє книга в которой записывается всѣхъ майстеровъ какъ то цехмистровъ і урядниковъ... и во всей

братіи цеха ткацького хлопцы к наученіе ремесла ткацького съ коего года мѣся и числа. **Копист. Пал.**—Захарій Копистенскій. Палинодія 1621 г. «Русская Историческая Библиотечка». т. IV. СПб. 1878 г.

Кр. оп. Млр.—Краткое описаніе Малороссіи. Дополнок до «Лѣтописи Самовидца», Кієвъ, 1878 г., ст. 211—319.

Кр. оп. Млр. (рк.).—Лѣтописецъ собраній и сокращенный что было и что дѣлалось XIV—XVIII вв. Диканський Архивъ Репніних, папка № 76, Справа № 96. Рукопис знаходиться у Полтавському Архиві. Один зі списків тексту що надрукований у додатку до «Лѣтописи Самовидца»: «Краткое описаніе Малороссіи», але по мові більш архаїчний.

Крон. Боб.; Крон. Боб. (др.).—Лѣтописецъ си єсть кроника зъ розныхъ Авторовъ и гисторыковъ многихъ диалектомъ рускимъ єсть написана в' монастыру Сто-Троецкомъ Илинскомъ Чернѣговскомъ Иеромонахомъ Леонтиемъ Боболнскимъ, законникомъ монастыра Выдубицкого Кієвского. Року от Р. Хр. 1699. Картки 1—390. Переховується в Черніговському архиві за № 97. Від 390 картки материалъ выбрано з урывку надрукованого в додаткові до літоп. Грабянки, зазначено (др.).

Kron. Ierl.—Latopisiec albo kroniczka Ioachima Ielricza z rękopisu wydał K. Wl. Wojcicki. T. I. Petersburg, 1853. На 115 і 116 ст.—дві укр. пісні, друк. латиницею, дата 1648 р.

Крон. Лит.—Кроника о початку и назвиску Литвы, и о князехъ Литовскихъ, о дѣлахъ ихъ, з исторыковъ Полскихъ и Рускихъ собраная.

Крон. Полск.—Кроника о земли Полской, отколь Поляки Лехами и Поляками названы суть о перших и о далшихъ князехъ и королахъ Полскихъ, зъ исторыковъ Полскихъ въкоротце собранная и рускимъ языкомъ списаная року отъ Рождества Христова 1682.

Крон. Соє.; Крон. Соє. (рк.).—Кроника (з лѣтописцовъ стародавнихъ, зъ святаго Нѣстора Печерского и иншихъ, также с кроникъ полскихъ о Русіи... собранная працею іеромонаха Θεодосія Соєоновича игумена монастыря Михайловского Золотоверхого Кієвского, року 1672 новодрук; **Крон. Соє. (рк.).**—теж рукопис переписаний пізніш 1672 р. Переховується в бібл. Києво-Софійськ. за № 525 (Петр. № 310).

Крон. Стрыйн.—Кройника которая предъ тымъ николи свѣта не видала с полского на руский діалектъ предложена: презъ Матфея Стрыйковского... року 1582. Скоропис

XVI—XVII в. Рукопис. ВБУ. відділ Лазаревськ. № 52 (Масл. № 106).

Куп. Мат.—П. А. Кулишъ. Матеріали для исторіи возсоединенія Руси. Т. I. 1578—1630 г.

Л. Кимб.—Письмо супрального архимандрита Свргія Кимбара къ кievскому митрополиту Макарію около 1536 г. «Архивъ Юго-западной Р.» I, VII, ст. 1—15.

Лекс.—Лексисъ съ толкованіемъ словенскихъ мовъ просто. Кінця XVI в. «Чтенія И. Об. Исторіи и Древностей Рос.» Москва, 1884 р. кн. 2.

Листи Конт.—Листи Лебединського ігумена Філофея Контаровського 1765—1767 рр. Відбитка: «Кіевская Старина», 1882 р., № 7. Сторінок 28.

Лист Абрам.—Лист Елисавети Абрамовичевої з 8 липня 1652 року. «Записки Іст. Філ. відділу ВУАН» кн. X. 1927 рік. ст. 310.

Лист И. П.—Листъ Ипатія Потя къ князю К. К. Острожскому 3 іюня 1598 г. «Русская Историческая Библіотека» т. XIX. СПб. 1903 г.

Лист І. Бор.—Лист Іова Борецького до архидіакона Софії Арсенія Берло. Рукопис бібліотеки Киіво-Софійської.

Лист Самойл.—Модзалевский, В. Будовання церкв в Лубенському Мгарському Манастирі. Лист гетьмана Ів. Самойловича. «Наше Минувше» 1918 р., ч. 3. ст. 68—80.

Літ. Веп.—Літописъ Самоила Величка, т. I. 1848 г.; т. II, 1851 г.; т. III, 1855 г.; т. IV, 1864 г. Кієвъ.

Літ. Гр.—Літописъ Григорія Грабянки. Издана Временною Коммиссією для разбора древнихъ актовъ. Кієвъ, 1854 г.

Літ. Гр. (рк.).—Дѣйствія презѣльной и от начала Поляковъ кровавойшой небывалой брани Богдана Хмельницкаго... зъ разныхъ літописцовъ и изъ дѣяніи на той войнѣ писаннаго въ градѣ Гадячу трудомъ Григорія Грабянки собранная и самобитныхъ старожиловъ свидѣтельства утвержденная. Року 1710. Рукопис з Університетського відділу ВБУ, № 49 (Масл. № 149).

Літ. Гуцл.—Літописъ Гуцливська. Угорускі літописні записки. Подав Я. Біленький «Зап. Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові» т. CIV, 1911 р., кн. IV., ст. 75—81.

Літ. Густ.—Густынская літописъ. Полное собраніе русскихъ літописей, т. II, СПб. 1843 г.

Літ. Густ. м.—Літописъ монастыря Густынского. Приложенія. 1. Листъ до кн. К. Вишневецкого отъ митр. Ісаіа Копистенского,

ст. 39—42. 2. Пункта священникомъ Ісаіа Копистенского, ст. 43—44. 3. Тестамент о. И. Тобского, иг. Густынского 1645 р., ст. 44—47. 4. Фундушъ кн. Вишневецкого на монастырь Густынскій 1615 р., ст. 47—49. 5. Потверженіе фундуша отъ княгини Вишневецкой монастыреви Густынскому даное по смерти кн. Мих. Вишневецкого 1619 р. ст. 49—51. 6. Фундушъ кн. Вишневецкой на монастырь Мгарскій 1619 р., ст. 52—53. 7. Выписка из кн. земскихъ воев. Кієв. 1632 р. ст. 52. 8. Фундушъ кн. М. Вишнев. на мон. Ладынскій ст. 54—55. 9. Постановленіе поддан. Ладынскимъ 1628 р. ст. 57—8. 10. Тестамент А. Якимовича, иг. Густын. 1695 р. 62—4. 11. Разныя замѣтки ст. 62—64.

Літ. Льв.—Львовская літописъ. «Русскій историческій сборникъ». Т. III, кн. 3. Москва, 1839 г., ст. 233—267.

Літ. Мг. м.—Огдывки изъ літописи Мгарскаго монастыря 1682—1775 г.р. Кієвъ.

Літ. Попск.—Літописецъ або кройника о землѣ полской отколя лахи лахами названи и полками от першихъ и далшихъ князей и королей собрано з латинскихъ гисторій полскихъ на рускій языкъ списано року 1673, ст. 1—29. Рукопис бібл. Кієвського Універс., № 57 (Масл. № 107).

Літ. Рук.—Літописецъ, то есть кройника з разныхъ многихъ и досвѣдчоныхъ авторовъ и историковъ діалектомъ Рускимъ есть зложена.—Рукопис. Переховується в бібліот. Кієвськ. Ун. за № 45 (Масл. № 41). Спочатку йдуть Хронологічні таблиці. Скоропис.

Літ. Сам.—Літописъ Самовидца. Издана Кієвскою Временною Коммиссією для разбора древнихъ актовъ. Кієвъ, 1878 г., ст. 3—207.

Літ. Хм.—Хмельницкая літописъ. 1636—1650 г. Додаток до «Літописъ Самовидца», Кієвъ, 1878 г. ст. 77—81.

Літ. Черн.—Черниговская літописъ. «Кіевская Старина» 1890 г. т. XXIX. Додаток

Льв. Пал.—Львівська Палінодія. «Зап. Наук. Т-ва ім. Ш-ка», 1903 г., т. LIV, ст. 23—33.

Льв. Ставр.—Львовское Ставропигіальное Братство. Опытъ церковно-историческаго изслѣдованія. А. Крыловскаго. Кієвъ, 1904 г. Додатки.

Лѣк. на осп. ум.—Лѣкарство на оспалый оумъ чоловѣчій Бжжественнаго Іоанна Златоустаго до Теодора Мниха. З друкарни Острожское, рокоу от Р. Хр. 1607. Киіво-Соф. бібл. № 147 (Карат. № 190).

Лѣств.—Иже въ стыхъ оца нашего Іоанна лѣствичника: Собраніе отъ главизнъ его. Рукош

з бібл. кол. Духовної Академії № 0. 4^о86. Збірник.

Лѣт. Новор.—Лѣтописныя замѣтки о событіяхъ въ Новороссіи 1740—1806 г. «Кіевская Старина» 1890 г. т. XXVIII, мартъ.

Лѣт. Юр.—Южнорусскія лѣтописи открытыя и изданныя И. Бѣлозерскимъ Т. I. Кіевъ, 1856 г.

Люб.—Г. А. Милорадовичъ. Любечъ, Черниговской губ. Городничьего Уѣзда. Москва, 1871 г.

Марк.—Н. Маркевичъ. Исторія Малороссіи. Т. IV. Москва, 1842 г.

Мат. Вас.—Матеріалы для ист. экономич. юридич. и общ. быта Старой Малороссіи; изд. под ред. Н. П. Василенка. Выпускъ. I. Генеральное слѣдствіе о маѣтн. Нѣжинскаго полка 1729—1730 г. Черниговъ, 1901 г.; в. II. Экстрактъ изъ указовъ, инструкцій и учреждений съ раздѣленіемъ по матеріаламъ на девятнадцать частей 1786 г. Изданіе ред. «Земск. Сборн. Черниг. губ.». Черниговъ, 1902 г.

Мат. Вишк.—О. Николайчикъ. Матеріалы по исторіи землевладѣнія князей Вишневецкихъ въ Лѣвобережной Украинѣ. «Чтенія въ Истор. Общ. Нестора Лѣт.» Кн. XIV, 1900 г., Отд. III, ст. 85—192.

Мат. для общ. б.—А. Лазаревскій. Матеріалы для исторіи общественнаго и частнаго быта въ Малороссіи XVIII вѣка. «Чтенія въ Истор. Общ. Нестора Лѣтописца.» Кн. XI. Кіевъ, 1896 г. Отд. III.

Мат. и зам.—«Матеріалы и Замѣтки» почерпнуты изъ архива П. Я. Дорошенка, архива Черн. Депут. Собранія и Румянц. Генеральн. описи Малороссіи. «Труды Черн. Арх. Коммисіи» в. X. Черниговъ, 1913 г.

Мат. ЗР. ц.—С. Т. Голубевъ. Матеріалы для исторіи западно-русской церкви. «Чтенія въ Истор. Общ. Нестора Лѣт.» Кн. V, Отд. III, 145.

Мат. Ист. Юр.—Матеріалы для исторіи Южной Руси. «Черниговскія Губернскія Вѣдомости» 1858 г. № 10—12, 14—24.

Мат. Полт. Полк.—В. А. Модзалевскій. Матеріалы для исторіи Полтавскаго полка. Полтава, 1905 г. Вып. I и II. Відбитки з «Трудовъ Полт. Уч. Арх. Коммисіи».

Млр. дом. лѣч.—Малорусскіе домашніе лѣчебники XVIII в. «Кіевская Старина» 1890 г., т. XXVIII. Додатки.

Млр. Пosp. Кр.—Малороссійскіе посполитые крестьяне 1648—1783 г. Историко-юридическій очеркъ по архивнымъ источникамъ А. Лазаревскаго. Черниговъ, 1866 г.

Млр. Род.—Модзалевскій В. Малороссійскій родословникъ. Кіевъ, 1908—1914 г., т. I—IV.

Модз.—Модзалевскій В. Огрывки из Стародубовской мѣской книги за 1664—1673 г. Відбитка з VIII вип. «Трудовъ Черн. Арх. Ком.» Черниговъ, 1911 г.

Наука Іер.—Наука Іереомъ до порадного отпращованя службы бжое вел'іе потребна. Стародрук без титулової карти, оправлений разом з «Шумл. Зрц.» Перехов. в бібл. Киіво-Софійській.

Наука о прот. ун.—Святого Кирилла ексарха Александрійскаго игумена. Наука о противной унії противъ благочестивыхъ священниковъ православныхъ ясное указаніе. Около 1626 г. «Чтенія въ Истор. Общ. Нестора Лѣт.» Кн. VI, 1892 г. Отд. III, ст. 3—28.

Науки парох.—Науки парохіальні на недѣли и ста зурочисты, цѣлого року, з'вѣтлий подлугъ обряду греческаго расположенныхъ з приданіемъ при конци науки при шлюбѣ, двоухъ наукъ при погребеніи и на пѣтки стаго великаго поста о страстяхъ Христо-выхъ. З славенско-рускаго на простый и посполитый языкъ рускій преложенніе... и изданніе въ стѣй чудотворѣй Лаврѣ Почаевской 1794 г.

Нищ. Вирша.—Нищенская вирша. Рукописъ Львів. Нар. Дому, № 164. Перетпѣкъ ист. пол. и рус. нар. гсатра в «Изв. Отд. Русск. Яз. и Слов. Ак. Наукъ» 1909 г. т. XIV, кн. I, ст. 145—6.

Нов. Бонн.—Новелла Боккаччо въ южнорусскомъ стихотворномъ пересказѣ XVII—XVIII ст. «Кіевская Старина», т. XII, 1885 г. VI.

Нѣж. Полк. С.—Нѣжинскій полковой судъ. «Замѣчанія на историческія монографіи Д. П. Миллера» А. М. Лазаревскій. Харьковъ, 1898 г.

О ед. вѣрѣ.—О единой вѣрѣ. Соч. Острожскаго свящ. Василия 1588 г. «Русская Историческая Библіотека» т. VII, СПб. 1882 г.

О обр.—«О образѣхъ». Надруковано з особною пагинацією в «Книга о Вѣрѣ» після 317 ст. від 1 до 308 ст.—стародрук, та новодрук в «Архивъ Юго-Зап. Россіи» I, VIII. «О образѣхъ, о крестѣ, о хвалѣ и молитвѣ святыхъ и иныхъ артикулѣхъ вѣры единое правдивое деркве Христовы (около 1602г.)»

О осми пом.—Рукописъ 1604 року з бібл. Києво-Печерської лаври 93—94 (П-тр. № 267) Збірник. «Стго Нила о осми помыслахъ о котрыхъ теж и отецъ касіянъ римлянинъ ширей писалъ на иншомъ мѣстцѣ тутъ коротко зобрано» ст. 127—128.

О сл. Дав.—Іоанна Златоустого, патріарха Константинопольского: О словѣ Давыда Пророка. Выдруковано разом з «Лѣкарством на оспалый оумысль».

О хр. жит. О христiанскомъ житiи, Почаїв, 1783 р. Стародрук Кам'янецького музею. (Сіцінськ. № 150).

Об. уніи—Оборона уніи «Русская Историческая Библиотека» т. IV. СПб. 1878 г.

Об. Черн.—Объясненіе полковника И. Черняка о работахъ козаковъ на Ладожскомъ каналѣ. Августа 2 дня 1722 року. «Кіевская Старина» 1884 г. V, ст. 116—122.

Оп. Док.—Опис документів, що здебільшого належать до Межигірського монастиря XVIII в. 8°. Тектурна оправа обклеєна шкірою, 82 карті. Переховується в бібліотеці Кієво-Софійській.

Оп. им.—Опись краткая имѣній монастиря Золотоверхого Михайловского Кіевского собранная 1701—1736 года. Библиотека Кієво-Софійська № 372.

Оп. им. Дан. Апост.—Описание имѣній, принадлежавшихъ Гетману Даниилу Апостолу. Матеріалы для отечественной исторіи. Изд. М. Судіенко. Т. I. Кієвъ, 1853 г. отд. 3.

Оп. Кур.—Опис дому и имѣнія, оставшагося по смерти мѣщан. Василя Куропянченка. Рукопис 1804 р. Переховується в Губ. Архиві.

Оп. ст. кн.—Опись старопечатныхъ книгъ. Музей Подольскаго Церковнаго Историко-археологическ. Общества. Сост. Е. Съдинскій. Кам. Подольскъ, 1904 г. Приложение къ X вып. «Трудовъ Подольскаго Церк. Археол. Общества».

Оп. ст. Млр.—А. Лазаревскій. Описание старой Малороссіи. Т. I. Стародубскій полкъ. Кієвъ, 1888 г. Т. II. Нѣжинскій полкъ. Кієвъ, 1893 г. Т. III. Прилуцкій полкъ. Кієвъ, 1901 г.

Осв. Иер.—«Освобожденный Иерусалимъ» Т. Тассо в украинскомъ переводе к. XVII—XVIII вв. В. Перетц. «Исслед. и мат. по ист. стар. укр. лит.» XVI—XVIII вв. Ленинград, 1928 г.

Отп.—Отписъ на листь Виленскихъ унітовъ 1616 г. Новодрук в «Арх. ЮЗР.». I, VII, ст. 266—278.

Отп. И. П. кл. Остр.—Отписъ Ипатія Потея клирику острожскому 1598—99 г. ст. 1041—1122. «Русская Историческая Библиотека» т. XIX. СПб. 1903 г.

Отп. кл. Остр. И. П.—Отписъ клирика острожского Ипатію Потею. «Русская Историческая Библиотека» т. XIX. СПб. 1903 г. Ст. 377—472.

Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.).—Отпис на листь в бозѣ велебного отца ипатія володимерского и берестейского еписпа. До іасне освещеного княжати костентина острожского, воеводы Киевского. От залецанью и прехваланью восточной цркви, з' заходнымъ крестомъ оунѣи або згоды. В року афчи (1598); писаный черезъ одного наменшого клирика цркви острожской, в томъ же року описаный. Бібл. Кієво-Соф. № 681.

Отр. Зем.—В. М. Отроковскій. Тарасій Земка, южнорусскій литературный дѣятель XVII в. СПб. 1921 г.

Отч. Пер. Полт.;—Жит.;—СПБ. 1911 г.—СПБ. 1913 г. В. Н. Перетцъ. Отчетъ объ экскурсіи семинаріи русской филологіи: въ Полтаву. Кієвъ, 1910 г.; въ Житомиръ 21—26 окт. 1910 года. Кієвъ, 1911 г.; въ СПбургъ 13—28 февр. 1911 года. Кієвъ, 1912 г.; въ СПбургъ 23 февр.—3 марта 1913 г. Кієвъ, 1913 г.

Оч. млр. фам.—Очерки малороссійскихъ фамилій сообщ. А. М. Лазаревскимъ. Русскій Архивъ, 1750 г.

П. Мог.—Собственноручныя записки Петра Могилы. «Архивъ Юго-Зап. Россіи». I, VII, ст. 49—185, Голубевъ, Петръ Могила I, II т.; Титовъ, «приложенія» Кієвъ, 1918 г.

П. П.—Старинный южнорусскій переводъ Пѣсни Пѣсней съ послѣсловіями о любви. «Основа», 1861 г. ноябрь—декабрь.

Пал. Изб.—Палеографическій Изборникъ.—Матеріалы по исторіи южнорусскаго письма въ XV—XVIII вв., издан. «Кіевской Комм. для разб. др. акт.» Вып. I. Кієвъ, 1899 г.

Пам. КК.—Памятники, изданные Кіевскою Коммиссією для разбора древнихъ актовъ т. I, II и III, изд. 2. Кієвъ, 1898 г., т. IV, Кієвъ, 1859 г.

Пам. укр. м.—Памятки українсько-руської мови і літератури. т. I—VI. Львів, 1896—1906 р.

Панег.—Три панегірики XVII віку. Подав др. Кирило Студинський. «Зап. Наук. Тов. ім. Ш-ка», 1896 р. т. XII, ст. 11—32.

Панег. Езф.—Εὐφωία веселобрячая. Панегірик, присвячений П. Могилі в році 1633. «Зап. Наук. Т-ва ім. Ш-ка», т. VIII, 1895 р.

Пелгр. Ич. Виш.—Пелгримація или Путешествіи честного іеромонаха Ипполита Вишнѣнського 1727 г. Православный Палестинскій сборникъ. Выпуск 61-й. СПб. 1914 г.

Пер. испл. и мат.—В. Перетц. Исследования и матеріалы по исторіи старинной украинской литературы XVI—XVIII в. Ленинград, 1926 г.

Пер. Мат.—В. Н. Перетцъ. Историко-литературныя изслѣдованія и матеріалы. Т. I. Изъ исторіи русской пѣсни. Ч. I. Начало искусственной поэзіи въ Россіи. Изслѣдованія о вліянні малорусской виршевой и народной поэзіи XVI—XVIII в. на великорусскую. Къ исторіи Богогласника СПб. 1900 г. Ч. II. Приложенія. Описанія сборниковъ псалмъ кантовъ и пѣсень. Вирши изъ старопечатныхъ изданій. Малорусскія пѣсни изъ рукописей XVIII в. СПб. 1900 г. Т. III. Изъ исторіи развитія русской поэзіи XVIII в. Ч. I. О древне-русскомъ народномъ стихѣ... Къ вопросу о началѣ малорус. нар. стиха. Жизнь и труды свящ. I. Некрашевича. Ч. II... Вирши свящ. Некрашевича. СПб. 1902 г.

Пер. Пол.—Частная переписка Григорія Андреевича Полетики 1750—1784 г. Киевъ, 1895 г.

Пер. Укр. Лир.—Перетцъ В. Н. Новые данныя для исторіи старинной украинской лирики. СПб. 1907 г. Відбитка з «Изв. р. яз. и сл. Р. Ак. Наукъ» т. XII. кн. I, ст. 144—184.

Письмо Кимб.—Письмо Супрательскаго архимандрита Сергія Кимбара къ киевскому митрополиту Макарію II, около 1536 г. «Арх. ЮЗР.» I, VII. ст. 3—15.

Плачи—Перетцъ В. Н. Новые труды о «жидовствующихъ» XV в. и ихъ литературѣ. Киевъ, 1908 г. Відбитка з «Унів. Извѣстій».

Плет. Вѣз. Цн.—Вѣзерунокъ цнотъ превелебного отца Є. Плетенецкого, року 1618. Подав В. Перетцъ. «Зап. Укр. Наук. Т-ва в Києві». Кн. VI.

Пол. прот. прот.—Полемическое сочиненіе противъ протестантовъ нач. 2-й пол. XVI в. «Архивъ Юго-Западн. Россіи» I, VIII, ст. 1—44.

Пол. прот. ун.—Полемическое сочиненіе противъ латино-уніатовъ 1597 г. «Архивъ Юго-Зап. Россіи» I, VIII, ст. 505—561.

Полск. Рус. Кал.—Польско-русскій календарь.

Полт. Полк. Канц.—Полтавська Полкова Канцелярія 1753 р. Справа: «Доношеніе в Полк. Полт. Канц. о разорен. невѣдомо какими разбойниками Диканского дворца... и о забратіи... вещей и денегъ». Переховується у Полтавському Архіві. Рукопис.

Полѣт.—Полѣтика свѣцкая от иностранныхъ авторовъ вкратцѣ собранная 1770 р. Кілька відміннихъ прикладівъ узято з передруку в 1790 р.; їхъ зазначено «1790». «Україна» 1914 р., кн. III, 46—55.

Посл. до Лат.—Посланіе до Латинъ изъ ихъ же книгъ. 1582 года. «Русская Историческая Библіотека», т. XIX. СПб. 1903 г.

Посл. Домн.—Посланіе Домника архієпископа Венетійского еже посла къ святѣйшему патриарху великіа Антиохіа киръ Петру, о опресноку «Русская Историческая Библіотека» Т. XIX. СПб. 1903 г.

Поуч. Няг.—Поученія на евангеліе по Няговскому списку 1758 г. «Сборникъ Отд. Русск. Яз. и Сл. РАН.» Т. XCVII, № 2. СПб. 1921 г.

Поуч. о сакр.—Краткое поученіе о седми сакраментѣхъ... напечатана в Типографіи стои Троецкой Илинской Черніговской року 1716.

Пр. Жел.; Пр. Жел. (Ев.).—Предмова Арсенія Желиборского до «Лейтургіаріон си єсть: Служебникъ отъ лутургій с. Василіа, Іоанна злат. и преждесвѣщенныхъ». Стародрук. Львовъ, 1646 р.; **Пр. Жел. (Ев.).**—Предмова А. Желиборского до Евхологіона вид. у Львові 1645 р. (Карат. № 590, Унд. № 575). Стародрук Кам'янецького Музею.

Права—Права по которымъ судится малороссийскій народъ изд. под редакцію А. Кистяковского, Киевъ, 1879 г.

Права (рк.)—Права по которымъ судится малороссийскій народъ. В градѣ Глуховѣ 1743. Рукопис ВБУ. № 235.

Прол.—Проліог XVII—XVIII в. В. Перетцъ. Къ ист. пол. и рус. театра. «Изв. Отд. Рус. Яз. и Лит.» Т. XII, кн. IV. ст. 84—85.

Просв.—«Просвѣтитель» Іосифа Санина в украинскомъ переводе нач. XVII в. Сборникъ по русск. яз. и слов. т. I. в. I. В. Перетцъ. Исследов. и матеріалы по ист. стар. укр. литературы XVI—XVIII вв. Ленинград, 1928 г.

Прот. Борз. Рат.—«Протоколы Борзенской ратушной книги». Додатки до кн.: А. Лазаревскій «Замѣчанія на историческія монографіи Д. П. Миллера о малорусскомъ дворянствѣ и о статутowychъ судахъ.» Харьковъ, 1898 г.

Прот. Полт. С.—Протоколы Полтавскаго полкового суда в рукописахъ: том I. 1673—1740 р.; т. II. 1673—1740 р.; т. III. 1747—1750 р. т. IV. 1755—1757 р., томи III, IV переховуються в ВБУ. том III за № 922; т. IV за № 924. Т. I і II переховуються в бібл. Ун. Відділ О. Лазаревського № 39—(II) і 39—(I). Рукописи in folio.

Прот. спр. пот.—Протокулъ до записованія справъ поточныхъ на рокъ 1690. «Черниг. Губ. Вѣдомости» 1852 г., №№ 36—45.

Пуст. Ник. м.—Пустинно Николаевскаго, мистра дѣло о гайдамакахъ 1769 р. Рукопис.

Путк. Іер.—Путникъ до стаго града Іеросалима іеромонаху Макарію и Силвестру, идущимъ з великого монастыра всемилостиваго Спса Новгородка Сѣверскаго поклонитиса Гробу Хву року 1704. Рукопис в 4^о переходується в бібліотеці Київ-Софійській під № 704 (Петр. № 182).

Р. Правда—Русская Правда въ Кормчей 1282 г. Историческая Хрестоматія Буслаєва.

Р. Рад. Ог.—Огородок Прстои Бци и прсно Двѣ Маріи Различными словесъ неделныхъ праздниковъ господскихъ, Бгородичныхъ, розныхъ стыхъ и иныхъ къ спасенію належачихъ речей цвѣтами презъ недостойнаго раба Бжго и Мріи іеромонаха Антоніа Радивиловского намѣстника на тот часъ Печерскаго насажденный. Въ стой вел. и чудотвор.: Лаврѣ Києво-печер. Року ахон (1678) мѣца марта 1 дня. Реєстръ Речій в' сей книзѣ першаго тому знайдуючехса. Рукопис ВБУ.

Рад. Він.—Вѣнецъ Хвѣ з проповѣдій неделныхъ аки з' цвѣтовъ рожанихъ на оукрашеніе православно Каѳолической восточной цркви расплетенный... През... Антоніа Радивиловского (прибл. 1676—83 р.). Рукопис ВБУ.

Рад. (Марн.)—Антоній Радивилівський, южно-руський проповѣдникъ XVII в. съ приложеніємъ неизданныхъ проповѣдей изъ рукописныхъ «Огородка» и «Вѣнца». М. Марковскаго, Кієвъ, 1894 г.

Рад. Ог.—Огородокъ Маріи Бци rozmaityми цвѣтами словесъ на праздники Гдскіа, Бгородичны и проч. стыхъ... през Антоніа Радивиловского... Року 1676. Стародрук ВБУ.

Разг. Паст.—Діалога, іл разговоръ пастырей пол. XVIII в. В. Перетць. Къ исторіи пол. и рус. театра. «Изв. Отд. Рус. Яз. и Слов. Ак. Наукъ», 1905 г. т. X. кн. I, 69—71.

Разк. марц.—Разновидности марципанъ и ганусковой горѣлки. Рукопис середины XVIII в. «Кієвская Старина», 1883 г. т. VII і далі.

Ракуи:—В. Модзалевський. Перший підскарбій Р. Ракушка. «Зап. Філ. Відд. ВУАН.» кн. II—III. Київ, 1923 р. ст. 43—59.

Расх. тетр. рыбн. ц.—Расходная тетрадь управѣ рыболовного правила Кієвского 1788—1796 г. Рукопис in folio безъ оправы 17 карт. Перехов. в Центр. Архиві м. Кієва.

Рев. Черн. п.—Ревізія полку Чернѣговского, составлен. 1734 г. Рукопис. Переховується в м. Конотопі.

Рев. Черн. п.—Ревізія полку Чернѣговского дворового числа такъ козаковъ яко посполитихъ стрельцовъ бобровниковъ шташ-

никовъ съ подсуєдками 1735 году. Фондъ Археографічної Комісії в Центральному Архиві Давніхъ Актів у Кієві № 390.

Реєстръ—Аркуш, на якому перераховано, що знайдено в «інбарѣ». Ни року ни підпису нема. З письма знати, що початку XVIII віку. Переховується в бібліотеці Київ. Універс. в паперахъ О. Лазаревського. Рукопис.

Реєстръ Ризн. Соф.—Реєстръ 1734 года іюля 18 дня по указу Рафаїла Заборовского мнѣ ієродіакону Іліи Іванову Ревѣ пріймуючому ризницю катедрі Києво-Софійской отъ честнаго Іеромонаха Пахомія. Рукопис in folio на 16 карткахъ переходується в бібліотеці Київ-Софійській.

Реєстръ Феодосія—Реєстръ вещей ієромонаха Феодосія, оставшихся в лебединскомъ магистрату. Рукопис XVIII в. Перехов. у бібліот. Київ-Софійській.

Ризн. Соф. Кн.—Ризничная книга софійского собору для записи сколько и какихъ вещей 1740 въ ризницю поступило. Рукопис на 149 карткахъ in folio. Переховується в бібліотеці Київ-Софійській.

РКПЛ.—Реєстръ всѣхъ сосудовъ и всякихъ утварей обрѣтающихся во стой великой Богоматерной цркви Печерской. Слѣдованъ на чисто 1739 году мѣца декабря. Рукопис.

Розн. Каз.—Казаня. Рукопис початку XVII в. в четверть аркуша, титулової картки нема. На першій картці написано: Разныя проповѣди. Рук. № 73 286/73. № 23. Переховується в бібліотеці Кієво-Печерської. Іаври.

Рук. Н. У. № 21.—Збірникъ духовнихъ та світськихъ пісень українською та польською мовами XVIII в. Рукопис Кіївського університету № 21 (Масл. № 210). На 1-й сторінці приписано: «Въ библиотеку Университета св. Владимира 1874 г. Ноября 9 дня отъ Якова Головацкогса».

Рук. Муз. № 513.—Рукопис Музею № 513. Початку нема. Тут є: з 1—19 к. Опис Кл. Остр. Ип. Пот.; з 19-6—39 к. Исторія о разб. Флор. соб.; з 40—59-6 к. Казанія. (Леб. 890) ВБУ.

Рук. Хрон.—Рукописный хронографъ: Кроника си есть лѣтописецъ изъ розныхъ многихъ кроникаровъ діалектомъ рускимъ написана до 1656 лѣта чрезъ много лѣтъ дописана 1771. Рукопис належав Редакції ж. «Кієвская Старина» Тепер ВБУ. № 165.

Рук. Црк.—Рукопис з бібл. Кієво-Софійськ. «О цркви и о всѣхъ црковныхъ речахъ» безъ автора й року. Рукопис оправлено разом з книгою І. Галатовського «Боги Поганскіи».

Рук. № 26.—Рукопис ВБУ. № 26 (Масл. № 205). Містить у собі латинські польські й українські тексти. Матеріал вибрано з українського тексту: «Процес Рускій» ст. 77—104.

Рук. № 45.—Рукопис № 45. «Разсмотрѣніе и изслѣдованіе лѣтъ воплощенія бга слова». Рукописний відділ кол. у-ту № 45 (Масл. № 42). XVIII вік.

Рук. № 49.—Документи (копії) що є у рукопису № 49 разом з літописом Грабянки: 1) Універсал гетьмана Данила Апостола про скасування зборів з старшини, козаків і всіх військових товаришів, 1727 р.; 2) Літописець краткій року 1647: в мѣсѣ декавріи зведенний что в котором году былося и сколко тому годъ до 1734 году. Рукопис ВБУ. № 49 (Масл. № 149).

Рук. № 0. 4^о. 86.—Рукопис з Бібл. Духовної Академії. Збірник. Тепер належить ВБУ.

Рум. Купч.—Рум'янцевський опис: Містечко Трипільє Київського полку. Купчі протопопа Величковського 1700 і 1703 р.

Руно Ор.—«Руно орошѣнное пречстаа и преблагословеннаа дѣва маріаа» 1702 року. Дмитра Ростовського. Стародр. Чернігівськ. Переховується в ВБУ. Слова вибрано з передмови.

Рѣш. Полт. Полк. С.—Рѣшенія Полтавського Полкового Суда. 1683—1700 г. Додаток до кн. А. Лазаревскій: «Замѣчанія на историч. монографію Д. П. Миллера о малорусскомъ дворянствѣ и о статутowych судахъ». Харьковъ, 1898 г.

С. і Р. Судъ і розправа в'правахъ малоросійськихъ обширно на разныхъ мѣстахъ показаннаа а зде въ еденъ краткій и ясный сксертъ в' прекращеніе горкой в судахъ волокити собранная в полезное же употребленіе малоросіанамъ пущеннаа. Року от рождества Христова 1750, 18 октоврія. Рукопис ВБУ. № 207.

Сб. лѣт.—Сборникъ лѣтописей, относящихся къ исторіи Южной и Западной Руси, изд. Комм. для разб. древн. актовъ. Киевъ, 1888 г.

Сб. Мат. Лѣвоб. Укр.—И. Луцицкій. Сборникъ матеріаловъ для исторіи общины и общественныхъ земель въ Лѣвобережной Украинѣ XVIII в. Киевъ, 1884 г.

Сб. мат. отд. III.—Сборникъ матеріаловъ для исторической топографіи Киева и его окрестностей. Изд. Комм. для разб. др. акт. Отд. III. Извѣстія, грамоты и документы. Киевъ, 1874 г.

Сб. стат.—Сборникъ статей и матеріаловъ по исторіи Юго-Западной Россіи изд. Киевск. Ком. для разбора др. актовъ. В. I. Киевъ, 1911 г.; В. II. Киевъ, 1916 г.

Сб. ЮР.—Южнорусскій сборникъ 1679 года. «Чтенія въ Имп. Общ. Ист. и Древн. Росс. при Моск. Универс.» 1880 г., июль—сентябрь. Кн. 3. ст. 66—88.

Св. и Зам.—Сборникъ Отдѣленія русск. яз и слов. Имп. Ак. Н. т. 1—12. Срезневскій «Свѣдѣнія и Заметки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ». СПб. 1874 г.

Сильвестр. Сб. рн.—Сильвестр. Сборникъ Изв. Ак. X. VI.

Синон. сл-р.—Словарь книжной малорусской рѣчи по рукописи XVII вѣка. Додаток до «Очеркъ литературной исторіи малорусскаго нарѣчія въ XVII вѣкѣ». П. Житецкій, Киевъ, 1889 г.

Ск. о р. Мил.—Сказаніе о родѣ дворян и графовъ Милорадовичей. Киевъ, 1884 г.

Сказ. ц. Мих.—Сказаніе о царствѣ царя Михаила. Церковно-Археолог. Музей Київськ. Дух. Академії № 417. Збірничокъ полож. XVIII в.

Сковор.—Сочиненія Григорія Саввича Сковороды собранныя и редактированныя проф. Д. И. Багалъемъ. Харьковъ, 1894 г.

Сковор. Б. Бр.—Собраніе сочиненій Г. С. Сковороды. Т. I. Съ біографіей Г. С. Сковороды М. И. Ковалинскаго, съ замѣтками и примѣчаніями Владимира Бончъ-Бруевича. С.-Петербургъ, 1912 г.

Сл. Док.—Въ Духовную Греко-Оріентальную Православную и Житомирскую Консисторію слезное доношеніе 1722 р. 24—VIII монахи-ни Антонии. Рукопис з архіва Київ-Свѣтської бібліот.

Сл. о збур. п.—Слово о збуреніи пекла. Резанов. Драма українська. Вип. I. Київ, 1926 р.

Сл. о збур. п. (В.)—Слово о збуреніи пекла М. Возняк. «Записки Наукового Товариства імені Шевченка» т. XLVI. Львів 1927 р.

Сл. о п. Иг.—П. В. Владимировъ. Древняя русская литература Киевскаго періода XI—XII вв. Киевъ 1900 г.

Сл. о см.—Слово о смѣти як приде к чвку. «Рус. Фил. Вѣстн.» 1910 г. № 3—4, ст. 334—336.

Смотр. Гр.—Грамматіки Славенскіаа правилное Свѣтагма, потщаніемъ Многогласнаго Мнѣха Мелетіа Смотрицкого, в' Коіновѣі Братства Церковнаго Виленскаго при храмѣ сошестіа Преставо и животворящаго Дха. назданномъ странствующаго снисканное и

прижитое: Лѣта от воплощенїа Бга Слова ахѣи (1619). Переховується у бібл. кол. Лаврськ. за № XXIV 5/46 Т XII — 20. Титулової сторінки нема.

Смотр. Каз.—С. И. Масловъ. Казанье Мелетія Смотрицкого на честный погребъ о. Леонтія Карповича 1620 р. «Чтенія въ Ист. Общ. Нестора Лѣт.» Кн. XX, в. II—III. 1908 г. (Відбитка).

Собр. ист.—Собраніе историческое сочин. в 1770 г. Додаток до «Лѣтопись Самовидца».

Собр. Прип.—Собраніе припадковъ краткое и Дховнымъ Особомъ потребное... Тупомъ же Общежителнаго Монастыря Супраслскаго, чину Стаго Василия Великаго. Року афкв. (1722). Меца генваря дня нї (18) изданное. Бібл. Кїво-Соф.

Сп. прот. Лют.—Списаніе противъ Люторовъ. «Русская Историческая Библіотека», т. XIX. СПб. 1903 г. 2 редакції: XVI та XVII вв.

Стат.—Книга статутъ и прочіе права Малоросійскіе и другіе служащіе в тому переписаны Трудовъ и собранія Василия Петрова сына Кондратьева. 2 нумерації: 1-ша позначається Стат. 2-а Стат. (II). Рукопис ВВУ. № 217.

Стат. Полоцн. Бр.—Статут Полоцкого Братства. Рукопис 1651 року без початку й кінця з Михайл. монастиря.

Суд. Бож.—«Судъ Божій надъ душой грѣшника» южно-русская драма конца XVII в. съ предисловіемъ Ц. Неймана. «Кіевская Старина» 1884 г. VI, 289—305.

Суд. Инкв.—А. Лазаревскій. Судебная «Инквизиція» въ бывшей Гетманщинѣ 1713 г. «Кіевская Старина» 1886 г. I, ст. 195—198.

Сѣмя Сл. Б.—Сѣмя слова божія на нивѣ сердець человѣческихъ сѣяного. Въ Типографіи Почаевской афов (1772) та 1782 р. Стародруки.

Тест. Адам.—Тестамент Єлени Адамовичовой 1688 р. «Наше Минуле» 1918 р., ч. I, ст. 168—170.

Тест. Вас.—«Тестаментъ в Христѣ побожного и славного монархи свѣта Василия, цесара крѣцкого до сна своего южъ коронованого Лва Философа». Видруковано разом з «Лѣкарствомъ на оспалый оумыслъ». Бібл. Кїво-Соф. № 147.

Тит.—Приложенія къ первому тому изслѣдованія заслуженнаго профессора протоірея Оюдора Титова: Типографія Кїво-Печерской Лавры. Историческій очеркъ. Кіевъ, 1918 г. Авторы зазначено в дужках.

Тих. № 8.—Збірник Тихонравова № 8. Скоропис 1788 р. Зміст; апокріфи, легенди, житія,

повѣсти, одна інтермедія. Перех. Москва, Румянц. Муз.

Тих. № 11.—Збірник Тихонравова № 11 кінця 1760 рр. Пісні, казка, апокріфи, вірші. Переважно твори народні. Писаний у Харкові. Перех. Москва, Румянц. Муз.

Тр. П. М.—«Συχολογίον» ал'бо Молитвословъ или Требникъ Петра Могили 1646 р. У трѣх частинах.

Тр. Полт. Уч. Арх. Ком.—Труды Полтавской Ученой Архивной Комиссіи. Полтава, 1909—1916 г.

Тр. постн.—Тріодъ постная. Изд. Кїво-печ. лавры 1627 г.

Тр. цв.—Тріодъ Цвѣтная 1631 року. Передмова Петра Могили.

Тр. Черн. Арх. Ком.—Труды Черниговской Архивной Комиссіи X выпусків.

Транкв. Зерц.—Сия книга, нарицаемая Зерцало Бгословія избранна от многихъ книгъ бгословскихъ трудолюбиемъ съставленна ерм. Кирила Транквѣліона... выдрюкована в монастырѣ Почаевскомъ. Рокоу 1618. Стародрук Кїво-Соф. бібл. № 947.

Транкв. П. Мн.—Перло многоцѣнное, сост. Кирилломъ Транквиліономъ Ставровецкимъ. Могилевъ, 1699 г.

Угр. Заг.—Угросорусскіе заговоры и заклинанія начала XVIII в. А. Петровъ. Матеріалы для исторіи Угорской Руси. IV. СПб. 1906 г.

Укр. Госп. Пор.—Український господарчий порадики з 1788 р. «Зап. Наук. Т-ва ім. III-ка», т. СХХII.

Укр. ист. м.—Ал. Лазаревскій. Украинскія историческія мелочи. Кіевъ, 1901 г.

Укр. - Р. Арх.—Українсько-Руський Архив. Т. IX і X: Матеріали до исторіи української пісні і вірші. Тексти і замітки. Вид. М. Взяняк. Львів, 1913—1914 р.

Ул. Мат.—Уляницькій В. А. Матеріалы для исторіи взаимныхъ отношеній Россіи, Польши, Молдавіи, Валахіи и Турціи въ XIV—XVI вв. Москва, 1887 г.

Унів. Дан. Апост.—Универсалы Гетмана Даниїла Апостола (1727—1732). Матеріалы для отечественной исторіи, изд. М. Судіенко. Т. I. Кіевъ, 1853 г. Отд. II-е.

Унів. Маз.—Хлопикъ, П. «Вновь найденный универсалъ гетмана І. Мазепы 1708 года. «Сб. Ист. Фил. О-ва при И-тѣ кн. Безбородько въ Нѣжинѣ», т. VIII. Нѣжинъ, 1912 г.

Унів. Палія—Труды Черн. Губ. Уч. Арх. Комиссіи. В. XI: Матеріалы и замітки: Къ характеристикѣ личности и дѣятель-

ности Семена Пал'я. Пять универсаловъ. Черниговъ, 1915 г. ст. 158—161.

Унів. Старод.—Універсали Стародубських полковників 1689—1718 років. «Наше Минувле» 1918 г. ч. I, ст. 171-4.

Унія гр.—Унія Грековъ съ крестеломъ Римскимъ. 1595 г. «Русская Историческая Библиотека» т. VII. СПб. 1882 г.

Урб.—Первый печатный памятникъ угрорусскаго нарѣчія «Урбаръ» А. Петровъ. Матеріалы для истории Угорской Руси. V. СПб. 1908 г.

Хоз. Гетм.—Слабченко. Хозяйство гетманщины въ XVII—XVIII ст. Т. II. Судьбы фабрик и промышленности. Одесса, 1922 г. Приложения: ст. 187—205. Акти XVII в. з Пяттавщини.

Хр. Пасх.—Вършѣ зъ Трагедіи Христосъ насхонъ (1630). «Зап. Наук. Т-ва ім. Ш-ка» т. CXVII—VIII, ст. 161—178.

Хр. Фил. Апокр.—Апокризисъ, соч. Христофора Филалета (1597—1599). «Русская Историческая Библиотека» т. VII. СПб. 1882 г. ст. 1006—1818.

Хрон. Рымши—И. Каратаевъ. Описание славяно-русскихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами. Т. I. съ 1491 по 1652 г. СПб. 1883 г. Хронологія составлена Андреемъ Рымшею въ Острогѣ 1581 г. мая 5 ст. 217—19. № 103:

ЦАМ. № 32.—Церковно-Археологич. Музей. № 32 за Петровимъ № 333. Рукописный требникъ, 8° XVI—XVII вв. ст. з 55—58 Лечебникъ; ст. 110—115-б Зельникъ. Перехов. в ВБУ.

ЦАМ. № 33.—Церковно-Археологичний Музей № 33 (П. 476) Перех. в ВБУ. Збірник переважно духовних віршів 1750—1790 рр. 42 картки 8°.

ЦАМ. № 475.—Церковно-Археологичний Музей № 475 (П. 39). Збірник віршів (кантів та псалмів XVIII—XIX в. 54 картки. Перех. в ВБУ.

ЦАМ. № 608.—Церковно-Археологичний Му-

зей, № 608. Збірник казань. Півустав XVII в. in folio 42 картки. Перех. в ВБУ.

Цехи—П. Клименко. Цехи на Україні т. I, в. I. «Збірн. Іст. Філ. в. ВУАН.», № 81. Київ. 1929 р.

Черн. Тип.—Два документа къ исторіи Черниговской Типографіи (1679—1701). «Кіевская Старина», 1886 г, XI, ст. 571—78.

Чет. 1489 р.—Четія 1489 року. Починається так: (м)сца сентебрія... а днь житъе иже в стых прподбног оца нашего семіона сто(л)ника и мтре ег мароы отче блгсві прочести. Рукопис. Лаврського Музею Культів.

Шумл. Зерц.—Зерцало до прейзрена и латвійшаго зрозуменя Вѣри стой... през... Іосифа Шумлянського... новоспораженное. З' Типографія стои обители Уневской ахи (1680).

Зварн. Источн.—Зварницікій, Д. И. Источники для исторіи Запорожскихъ казаковъ Т. I—II. Владимиръ. 1903 г.

Зварн. Мат. ист. зап. коз.—Д. И. Зварницікій-Яворницікій. Вольности запорожскихъ казаковъ. СПб. 1890 г. Приложение: Матеріалы для исторіи запорожскихъ казаковъ.

Эйнг. Млр. Дух.—В. Эйнгорнъ. Очерки изъ исторіи Малороссіи въ XVII в. I. Сношенія малороссійскаго духовенства съ московскимъ правительствомъ въ царствованіе Алексѣя Михайловича. Москва, 1899 г.

Эпѣл.—Эпѣлюг XVII—XVIII ст. Див. Петръ В.: Къ исторіи пол. и рус. театра. «Изв. Отд. Рус. Яз. и Лит.» т. XII, кн. IV, ст. 84—85.

ЮРГр.—Южно русскія грамоты. Собранныя В. Розовымъ. Т. I. Изданіе Отд. Русск. яз. и слов. Ак. Наукъ. Кіевъ, 1917 г.

Вед. Лис.—С. Моравскій. Ордоръ Лисовскій 1709—1722. Очеркъ изъ внутренней исторіи Малороссіи въ I-й пол. XVIII в. «Кіевская Старина» 1891 г. IX—X.

Воед. Черн.—Матеріалы для жизнеописанія святителя Озодосія Черниговскаго чудотворца. «Труды Черн. Губ. Арх. Коммисіи» 1897—1898 г. Отд. II.

б) Слова.

Анат.—анатомічне.

анг.—англійське.

ар.—арабське.

астр.—астрономічне.

блр.—білоруське.

болг.—болгарське.

бот.—ботанічне.

відм.—відмінок.

гебр.—гебрійське.

гол.—голянське.

гоц.—гоцьке.

гр.—грецьке.

грам.—граматичне.

дв.—двійна.

див.—дивиться.

дієпр.—дієприкметник.

дієприсл.—дієприслівник.

др.—друковане, друк.

дс.—дієслово.
дс. ер.—дієслово середнє.
дс. терп.—дієслово терпнє.
дс. ч.—дієслово чиннє.
есп.—іспанське.
займ.—займенник.
здрібн.—здрібніле.
зл.—злучник.
зоол.—зоологічне.
іт.—італіянське.
к.—картка.
кельц.—кельцьке.
лат.—латинське.
мат.—математичне.
мінер.—мінералогічне.
мн.—множина.
недосл.—недослівце.
нім.—німецьке.
норд.—нордське.
одн.—однина.
перс.—перське.
пол.—польське.
пор.—порівняйте.
пр.—передмова.
правн.—правниче.
прийм.—прийменник.
прикм.—прикметник.
прил.—приложєніє.
присл.—прислівник.
ржс.—речівник жєнського роду.

рк.—рукопис.
рм.—речівник музського роду.
рн.—речівник някого роду.
род.—родовий.
рос.—російське.
росл.—рослина.
рум.—румунське.
ряд.—рядове.
сер. гор. нім.—середнє горішнє-німецьке.
сер. гр.—середнє-грецьке.
сер. лат.—середнє-латинське.
серб.—сербське.
словин.—словинське.
сп.—спільнє.
ст. гор. нім.—старо горішнє-німецьке.
ст. пол.—старопольське.
ст. ц. сл.—староцерковно-слов'янське.
стдр.—стародрук.
тат.—татарське.
тур.—турецьке.
тюр.—тюрське.
уг.—угорське (мад'ярське).
фр.—французьке.
зем.—земічне.
ц. сл.—церковно-слов'янське.
ч.—чеське.
числ.—числівник.
Кр.—Кримський. Це відзначалося при словах
східного походу, коли їх етимологію подав
А. Кримський.

А

А, недосл. Вираз допусту мимоволі.

XVIII. Во дла чогожъ мы часомъ грѣху допускаемъ? Найболше дла того, же себѣ розважаемъ такъ: а! согрѣшу я нынѣ, а потомъ буду клятися Сѣмя Сл. Б. 10.

А, зл. 1. Сполуче речення, дієслова, речівники, прикметники і прислівники: і, та.

XIV. А рокъ отъ спсва дне а до спсова дне ЮРГр. № 16 (1386).

XV. И какъ тепере держить, вѣчно а непорушно Ак. ЗР. I, 68 (1450).—Абы правыи не гибли, а выноватыи кажныены были ів. 71 (1456).—Мають то вѣдати клеplinцы а выбойники ів. 144 (1494).—Стояли передъ нами очевисто... Ивалко а Еско а Дорошко, Харьковы дѣти ів. 197 (1499).—Одно бы вже твоя милость вѣрно а правдиво помогъ господару нашому ів. 211 (1500).

XVI. Бо не отъ заходу выплынулъ законъ и фундаментъ а твержа всей вѣры Ист. о разб. Флор. соб. (стдр.) 3.—Княземъ слава а дружинѣ Сл. о п. Иг. 46. А день маєть в собѣ годинѣ дванадесать а и ночь 12 Єв. Пер. (рк.) 443-б. — Гласъ святой церкви а набожной души къ жениху Христу П. П. 50.

XVII. Только грибовъ а бабковъ въ лете вельми много было зродило Кул. Мат. I, 83 (1604).—(Богъ) то дивнымъ кшталтом, а прекраснымъ порядкомъ все справити рачилъ Кн. о Вѣрѣ, 3.—Поживати теды таин претыхъ пристойт часто а годне ів. 294. — Привернѣмъсѣ до чести славного Гетмана, который опустивши гмахи нѣсные, спустилъ сѣ на низкіе краини земніе, а вселилъ сѣ во живот Пречстои Панны, а нынѣ сѣ рождает оу бидлѣчой стайнѣ Прол. XVII, 85.—Всѣ смутныи lamentи (Бгъ) взялъ твои на себе, а до нба яко Бгъ самъ провадит тебе Епѣл. XVII, 84.—Вийдѣте що рихлѣй, а пойдемъ до замку Рук. № 0.4° 86, к. 52-б.—На гласъ Ангелскый зъ мертвыхъ уставаю, а поклонѣтобъ низкий отъдаваю Суд. Бож. 293.—О драбѣжный а ядовитый звѣру Жив. Св. 3.—

Широкая а узловатая мова рѣдкий позиток члку приносить Єв. Реш. 2-б.—Фарисей у едну сѣтку (діаволескую) попавъ у пыху... а в другую... такъже упавъ въ осуждѣніе, иж осудивъ другого ів. 4-б.—Ставши М. Гавриленко выразилъ явне, доброволне а непримушоне Кн. Мѣск. Полт. 5 (1692).—Мовлю то щире а правдиве Літ. Густ. м. 40.—Бдмо послолу, а буду товаришомъ дороги твоей Рук. Хрон. 22.

XVIII. Але сѣ есть послана, а хочу тебе взати Сл. о см. 18.—Гой, гой, сядмо вколо, а весело заспѣваймо Укр. Р. Арх. IX, 57.—Пусти ему кровь зъ той жили, которая есть между копитомъ а между клеіомъ Укр. Госп. Пор. 61.—Такую масть прикладай въ рану а згоится ів. 66.—Мякини конопляние... змѣшати з пивом а варить Млр. дом. лѣч. 20.—Трудно въ огнѣ бути а не згорѣти, альбо въ терніи а не поразитисѣ Науки парох. 5.—Потоцкий... приказалъ слугамъ своимъ гнати за Хмельницкимъ, а завернути его до себе Вел. Сказ. 6.

А се, ось.

XV. А се же суть имена княземъ Киевскимъ Ип. (X), 1.—А се сѣ панъ лнѣ Щѣкотський... свѣдѣю то и познаваю симъ нашимъ листомъ ЮРГр. № 40 (1409).

А танъ, черезъ те, тѣмъ пак.

XV. А такъ было безвѣстно и безъ отказу войны не пускати Ак. ЗР. I, 71 (1456).—Нашъ великій князь не маєть отца, а такъ просить, абы... твоя царская милость... былъ ему вторымъ отцемъ Ак. ЮЗР. II, 111 (1494).

XVII. Балакъ... реклъ до старшихъ... выгладит насъ той людъ... а такъ послалъ послы до Валаама Крон. Воб. 58.—А такъ: не для реторовъ... хс... во плот члчую оболкся Єв. Реш. 2.

XVIII. Треба воламъ... подстѣлати... а такъ до лежания имъ будетъ мягко Укр. Госп. Пор. 68. 2. *Власне, саме.*

XVII. Я Іяковъ, а братъ твой, Судіе и Пανε, прошу, вѣхай зъ декретовъ такъ ся нашихъ

стане Суд Бож. 303.—Квѣтоване данное... а на жадане... отца Генадия Прот. Полт. С. II, 3-б (1671).

А то, власне, а власне, саме.

XVII. Актоталас справа Веремѣмъ резником поводом и Гаврилом Михаленком, а то в тен способ: аже В. выпен был долгу Ак. Бор. 61 (1661).—Позволяем... внуку жити, а то для дозору Прот. Полт. С. II, 100 (1682).

XVIII. Аще не покаетеса вси такожде погибнете, а то вѣчне Сѣмя Сл. В. 20.

3. *Підкреслює домінуюче виображення в реченні.*

XIV. Ми то сдержати крѣпко и до своего живота а не измѣнити Ак. ЮЗР. II, 102 (1386).

XVIII. Филипп... на войнѣ бывши а за сына не знавъ Ал. Тиш. 28.—Не схочет а мертвой тя щиро поминати Клим. Вірші, 174. —Шалвѣю а увертѣтъ съ перцемъ и потомъ варити Млр. дом. лѣч. 26.

4. *Виразяє послідовність, наступність з відтінком протистави.*

XV. Первѣе начѣста кнѣжити в Києвѣ Дирдѣ и Асколдѣ, одино кнѣженіє. А по нею Олегъ. А по Ользѣ Игорьъ. А по Игорѣ Стослав. А по Свѣтославѣ Ярополкѣ. А по Ярополцѣ Володимеръ Ип. (X), 1.—И быша 3 брата единому имѣ Кий, а другому Щекъ а третьему Хоривъ ів. 7.

5. *Але, ж.*

XIV. А коли которыхи торговецъ поидеть торговать... без печали будте. А кто поидеть съ сею грамотою... не велю ихъ заимати ЮРГр. № 1 (1341).

XV. Аче самъ оутечеть мене, а женоу и дѣти от него отимоу Ип. 335 (1146).

XVII. А на тотъ часъ гетманъ Иван Мазепа стоялъ на Коломаку Літ. Сам. 190.—А гды розсвѣтился днь шестый... Крон. Боб. 2-б.—А для обмышляня свѣчь... кануни им (ремесникам) ситити позволяем Кн. Цеху Кр. 3-б (1662).—Іерусалимъ зневажаютъ, а Римъ выносятъ Літ. Густ. м. 40.—Отцъ без початку, а снѣ не без початку от отца бо Кн. о Вѣрѣ, 53.—Игуменъ Змиевский бывший, а теперешний полтавский Прот. Полт. С. II, 2-б (1675).—А тепер подросши.. дойшлем своей власной отцевщины ів. 56 (1678).—Кто Бгу молиться, а грѣшитъ, зде той молиться Гал. Кл. Раз. 305.—Сленъ есть боляливый а прудкій ів. 466.—Бо ти жид, а я русин Интерм. XVII, 80.

XVIII. (Христос) насъ людей от неволѣ бѣсовской откупилъ, а закупилъ Нбу Сѣмя Сл. В. 5.—Отвѣщаху ми, еденъ тако, а другий інако Вел. Сказ. 3.

А-вжди, одначе.

XVI. Авжды читаемо иж о нем (Іуді) Хс повѣдѣлъ, горе члку тому, им же снѣ члчскій предастеса Рук. Муз. № 513 к. 3.

А вна-жъ, оджеж, певно, запевно, само собою.

XVIII. Авжежъ побачимо кто кого звою-еть Тих. № 8, к. 85-б.

А за тымъ, а з рештою, а через те.

XVII. Каждая таковая справа и поступок крадѣжемъ, а за тым и грѣхом смертельнымъ естъ Пам. КК. 1, 45 (1624).

А нежели, аніж.

XVII. Лѣншей... пят словъ... проповѣсти з вырозумѣнем... а нежели тму словъ безъ вырозумѣня Ев. Реш. 2-б.

А—теды, а—то.

XVII. А ижъ ваша милост рачите овде до насъ писати строны листов прощацких, теды на прозбу и на писане наших ласкавых панов, печат прикладаем и руку нашу подписуем Льв. Ставр. 40 (1609).

А (онъ), шо (він), котрий.

XVI. Оуздрат сна члскаго, а онъ идет на облацѣхъ Ев. Пер. 70.

XVIII. Если знаидеть где... младенца у дво-надцати лѣтъ, а ходитъ безъ оружія, то заразы изистъ Пелгр. Ип. Виш. 48.

А въ тымъ, аж ось, коли це.

XV. А въ тымъ заслону отклонено, вышла панна ку отцу своему, уклонившия стала Ак. ЮЗР. II, 112 (1494).

А що, тим шо, бо.

XVII. А що Тишѣко Батюга... не барзо инстикговалъ, то мы, зуполный урядъ за-сѣлый, до высокоповажного суду енералного... доносимъ Прот. Борз. Пат. 59.

АБАХТА, рж. (нім. Haupt-wacht). *Сто-рожка, варта.*

XVII—XVIII. Часть козаковъ стояла ночью и днемъ въ кругъ церкви абахта Літ. Мг. м. 76.

АББРЕВІАТОРЪ, рм. (лат. abbreviator—скоротник). *Автор короткого витягу з обширнѣшого діла.*

XVII. (Феофилактъ) Златоустого св. аббре-виаторомъ бывши иншого зданя быти не моглъ Копист. Пал. 445.

АБДАНКЪ, рм. (з нім. Habe Dank). *Старий польскій герб з літ. W.*

XVII. Лебедь, абданкъ, подкова, и прикрѣтъ стрѣлы твоей служатъ дѣлности Тит. 134 (Земка 1625).

АБЕЦАДЛО, рч. (пол. abecadło). *Польска абетка.*

XVII. Азбука, алфаветъ албо абецадло Бер. Лекс. 9.

АБИ, зл. *Див. Абы.*

XVIII. Молю всецѣдраго Давца Бога, аби вамъ дароваль миръ Гр. Варск. IV, 35.

АБЛАМЪ, р.м. (з нѣм. Blam). *Блам, штука хитра песноі міри.*

XVII. Выкрадено... оутерь абламовъ два чорныхъ Прот. спр. пот. 130.

АБЛУКО, р.м. (ст. сл. аблѣко) *Див. Яблук.*

XVIII. Другая (патерица) з рыбей кости на ней возглавѣ из аблукъ пят сребранихъ позлащенихъ, на версѣ ж камен' шафѣровій РКПД, 81.

АБО, зл. (а+бо). 1. *Чи то, рѣвно-ж.*

XIV. А хто иметь тое закладывать або от прѣви бжѣя отдаливать и мѣститъ ему бгъ Ак.ЗР. 1, 21 (1377).

XV. А не маемъ уступати сѣ у тѣи имѣнья оли жъ заплативши триста копъ широкихъ грошей пану чусе або потомъ будучимъ ЮРГр. № 70 (1434).

XVI. Мовте: ни кому! Або тежъ: всимъ! Отп. И. П. кл. Остр. 1089.

XVII. Або з отцемъ равналъ, албо отца переходилъ Тр. постн. 282, II.

2. *Себ-то, чи-то, иначе.*

XVI. Стоудна або криница Ев. Цер. 19.—Вышолъ тотъ декретъ або тое розказанье Отп. кл. Остр. И. П. (стдр) 17.

XVII. Не розумѣй... іжбы то сѣя... книга... зложена для якои о себѣ гордынѣ або высокоумія Ев. Реш. 1-6.—Сторожъ або преложонный надъ темницею Крон. Боб. 26.—Внесъ жалъ свой або рачей скаргу Ак. Полт. Гор. Ур. I, 4 (1669).—Збудовати церковь свою на вѣрѣ або на вызнанью Петровомъ Копист. Пал. 353.

XVIII. Фанаръ або лѣхтарня Гр. Варск. II, 165.

3. (абожъ). *Хіба, чи-ж.*

XVI. Або то малая речъ—подъ ухвалы Триденского синоду поддатися Хр. Фил. Апокр. 1174.

XVII. Або не она (церковь) есть маткою всего христіанства, або не Іерусалимъ есть головою, по Господѣ Бозѣ, всего свѣта Крон. Боб. (др.) 322.—Каинъ... отказаль, не вѣдаю, абожъ я естемъ сторожемъ брата моего Крон. Боб. 5-6.—Або я яка нещнота, же до дому моего ходите мене перестерѣгати Рѣш. Полт. Полк. С. 67 (1694).—Абожъ то тылко злото даръ естъ знаменитый Пан. Еф. 13.—Або, папе, стратилъ справедливыхъ при злыхъ? Рук. Хрон. 16.—Абожъ ты слуги своей въ мощи своей не маешь? ів. 15.

XVIII. Що ся тому, братие, чудуете, або звичаю не знаете? Ал. Тиш. 50.

АБОВѢМЪ, зл. (а+бо+вѣмъ, ст. пол. abo-wiem). *Бо, тимъ шо, для того шо.*

XVI. Панове рада казали... просить ваше милости..., абы таковыхъ речей. которые ся стягаютъ къ сказѣ... великого князства, не рачиль допускать... абовѣмъ далъ ваша милость упривилѣванные права... великому князству Ак. ЮЗР. I, 89—90 (1538).

XVII. Абовѣмъ вшелякий, хто возноситъся понижонъ будетъ Ев. Реш. 4.—Съ повинности абовѣмъ то мои пастырской писати мушу Крон. Боб. (др.) 321.—Нбо не тое, котрое завше видимо, абовѣмъ тое второго дня естъ створеное Крон. Боб. 1-6.—Крѣе абовѣмъ его отъ рукъ твоихъ взыщутъ? Пр. Жел. 3.—Насыченіе абовѣмъ противникомъ есть смакови Ев. Калл. 434.—И намъ, възлюбленныи, потреба нѣ многого молчанія и тайнаго въ оумѣ безмольвіа абовѣмъ хоцемъ... приступити къ свѣту непреступнаго Вжства Транкв. Зерц. Ав.—Всѣ абовѣмъ, якъ едиными устами, мовлять, же на словахъ побожности и на камени вызнанья... збудоваль церковь свою Христосъ Господь Копист. Пал. 349.

XVIII. Мають абовѣмъ отци езуити... кого... наворочати Літ. Вел. I. прил. 49.

АБОЖЪ, зл. *Див. Або 3.*

АБОЛИ, зл. (а+бо+ли). *Чи.*

XVII. Спытай... Бога... чого бы хотѣлъ, козла, вола аболи тежъ птахи якои Жит. Св. 46.

АБРИСЪ, р.м. (нѣм. Abriß). *Нарис, план, рисунокъ, проект.*

XVII. Показывалъ намъ оный (маистръ) абрисъ чернѣговское... церкви Лист Самойл. 72.—Тое деисеуовое дѣло скоримъ поспѣхомъ досконалою хорошестью и оздобою было спораженно подлугъ позорного абрису, такъ яко бы кождого уподобалося Літ. Мг. м. 51.—(Будовничой) маеть предъ собою абрисъ Дм. Рост. 13.

XVIII. Уконтрактовался я... в церковь... по поданному мною абрису маистать... здѣлать Арх. отр. 56 (1764).—Кулябка принюсъ ко мнѣ абрисъ двора губернаторского Дн. Марк. II, 101.—Что въ которой (коморѣ) продается, виситъ надъ коеюждо коморою абрисъ тоя вещи изображенный Гр. Варск. I, 33.

АБСОЛЮТЬ, р.м. (лат. absolutus). *Самовладникъ, неограниченный монарха.*

XVIII. Принца сего прадѣдъ былъ абсолютъ Дн. Марк. I, 318.

АБСОЛЮЦІЯ, *рж.* (лат. absolutio). *Роз-
грішення.*

XVII. На патріарху блюзнилъ и заперчилъ,
а папѣжскими абсолюціями, которіи ему не
помогли, тѣшачися Копист. Пал. 473.

АБТЕКА, *рж.* 1. *Див.* Аптека.

2. *Лжи.*

XVII. Пантелеимонъ... не такъ абтеками
якъ ласкою Христовою всѣмъ добре чинилъ
Жит. Св. 572.

АБТЕКАРЪ, *рм.* *Див.* Аптекарь.

XVII. Напротивъ презъ улицу ворота противъ
двора пана Марцина Рыхлицкого, абтекара
Пал. Изб. I, 13 (1640).

АБШИТОВАН(Н)ЫЙ, *прикм.* (пол. abszyto-
wany). *Відправлений зі служби.*

XVIII. Про память мною (все наведено вище)
абшитованимъ бунчуковимъ товаришемъ, Ан-
дреемъ Демяновичемъ Мазаракіемъ записано
Зап. Мовч. 81.—Сотникъ абшитованный До-
монтовскій... подписался Арх. Мот. 187 (1764).

АБШИТЬ, *рм.* (ст. пол. abszyt з ним.
Abschied). *Відправа зі служби, увільнення
з війська.*

XVIII. Ю. показовалъ данный себѣ изъ
полковой канцеляріи абшить Дн. Хан. 331.

А-БЫ, *зл.* 1. *Шоб.*

XIV. А на крѣпость того листа привѣсили
іесмо наша печат, абы то крѣпко здержатъ
ЮРГр. № 23 (1388).

XV. А тыхъ людей, которые будутъ то
чинили, велѣлъ бы еси сказнить, абы впредь
того не было Ак.ЗР. I, 71 (1456).

XVI. Выполнилъ сѧ часъ абы породила сна
Єв. Пер. 27.—Съ цесаромъ Турецкимъ пере-
мирье взяли, а тою бы мѣрою тымъ панствамъ
своимъ отчизнымъ безпечность и покой вчи-
нили Ак.ЗР. I, 221 (1501).—(Козаки) жо-
нокъ охочихъ тыхъ намовляли и закликали,
абы зъ ними на низъ ишли Кул. Мат. I, 57
(1590).—Прото подъ такимъ подобенствомъ
згоды абы ся не лучилъ жадець до лукавыхъ
Отп. II. П. кл. Остр. 401.

XVII. Молбы до всемогучого и милосердого
Бга приносить, абы души ихъ... ласкаве
навѣдилъ и потѣшилъ Єв. Калл. 927.—
Часу оного примусилъ Ис учнѣ своѣ абы
вступили в лодь ів. 935.—Павла пустел-
ника учень, гды ему учитель розказалъ,
абы три лѣта молчалъ, то выконалъ Лѣств.
23-б.—Мы... квѣтуемъ... абы игумень з бра-
тією... нѣчого не упоминалися Прот. Полт.
С. II, 3-б (1671).—(Душа) зѣло на свое-
волю была роспушчена, тожъ годно, абы
была неба отсуждена Суд. Бож. 303.—Пош-

лѣте людей зацни хи писара, абы тие его ти-
ранские рани и немилостивый бой били осмот-
рени и записани Кн. Мѣск. Полт. 15 (1692).—
Для того казала сию духовницу записати,
абы при моци своей вѣчными часи zostавала ів.
35 (1693).—Козаки изъ Запорожъя посылали до
того нецѣноты господарчыка, абы имъ наго-
роду дал Кул. Мат. I, 25 (1604).—Ремесникомъ...
писане наше даемъ... абы жадець... крив-
ди имъ... не важилъ ся чинити Кн. Цеху Кр. 4
(1662).—Король... розказалъ, абы войско.
(Конедпольскій) зготовилъ потужное Літ.
Льв. 249.—(Хс) просилъ отца, абы келихъ
смерти мимо от него велъ Кн. о Вѣрѣ 68.—
Сидор... просилъ насъ, вряду меского Полтав-
ского, абы то било записано Ак. Полт. Гор.
Ур. I, 17 (1664).—Нехай утихнеть гнѣвъ твой,
абы не рекли Єгиптяне, хитро ихъ (жидовъ)
вывелъ Бгъ, абы погубилъ в горахъ Крон.
Боб. 49-б.

XVIII. Варабашъ... ездилъ до... Влади-
слава... и... просилъ... абы волно било имъ
з-между себе избрати... гетмана Вел. Сказ. 14.—
Не розумѣй того, божеволній глупче, абы
тебе и одна душа живая... тимъ тебе назвати
хотѣла, чимъ себе, негоднику, титулуешь
Літ. Вел. III, 115.—Чрезъ всякіе три днѣ
сколко позвовъ в реестръ впишется тии толко
и осужовать справи... Абы тотъ кто в реестръ
первѣе впишется, тожъ напередъ и сужень
былъ С. і Р. 17—17-б.—Молѣмъ ся Богу, абы
насъ избавивъ видѣ усею злого Поуч. Няг.
77.—Абы вамъ ту(т) Бгъ далъ вѣкъ в фор-
тунахъ проживати Вірші рїздв. 130.—При-
казалъ намъ дать келю... абы я тамъ жилъ
Пелгр. Ип. Виш. 13.—Воли робочіи абы не ху-
діе були: треба воламъ... подстѣлати солому
Укр. Госп. Нор. 68.—Алеж самого того, абы
такъ вамъ поводило сѧ, от когожъ иншого мо-
жете сподѣватисѧ, если не от Бга? Сѣмѧ
Сл. В. 8.

Абыхъ (а+аор.быхъ), **абымъ** (а+бы+
есмъ). *Шобъ я.*

XV. Господарь послалъ мне, абыхъ межи
ними розѣхалъ ЮРГр. № 37 (1404).—Ты хо-
чешь абыхъ была в домоу твоємъ Чет. 1489,
к. 49.

XVI. Прошу, абыхъ не былъ опуцонъ Ак.ЗР.
III. 72 (1556).

XVII. Єго милост, обачившы справы мои
правныи, писати рачилъ до наместника своего
пана Остапа, абыхъ я при всемъ своемъ zostалъ
Ак. Бор. 6 (1614).—Не дай Бже, абыхъ о тыхъ
(апостолахъ) што злого мовѣлъ Каз. № 32, к. 16.—
Теды умыслилемъ, абимъ распорядилъ домъ мой

Прот. Полт. С. II, 98 (1682).—Всегда тшачливое попечение о мнѣ, абы-мъ въ цѣлости и порядкахъ моихъ завше трвало ненарушнѣ Дм. Рост. 123.

XVIII. Еднакъ упевненѣ тогда бытемъ словомъ маршалковскимъ и гетманскимъ, абымъ виправоваль зѣ инструкцію пословъ моихъ Літ. Вел. II, 299.—Стерезы сну, прошу тѣ, моего здоровья, абимъ то еще з вами побыв на свѣтѣ Пам. укр. м. I, 169 (Рк. Тесл.).—Абымъ васъ не много бавиль, першую часть заразы беру на оувагу Сѣмя Сл. Б. 2.

Абы-еси, абы-есь, абысь, шоб ти.

XV. Абы еси о томъ довѣдался Ак.ЗР. I, 71 (1456).

XVI. Прошу, абысь ваша милость... за рубежъ въ землю неприятельскую... не ходилъ Ак.ЗР. III, 147 (1568).

XVII. А въ штожъ ся южъ днесъ ласки мои премѣнили, которіе для тебе во свѣтѣ служили, аби есь небеснихъ добръ могла доступити (душа) Суд Бож. 297.—До тебе пишу... абысь до мене пришолъ Крон. Воб. 192.—Абысь оразъ, по прочтаню писма, гроши войсковіе... до насъ привозиль, ласкаве наупоминаю Ак. Нѣж. Маг. 63.

XVIII. Зичачи того сердечне, абисъ... доступиль вскорѣ и того святительского чина достоинства Літ. Вел. III, 382.

Абыхомъ, абыхмо, абысмо, шоб ми.

XIV. У торунѣ к мѣстычемъ... абыхомъ васъ пустили... торговать ЮРГр. № 1 (1341).—Пожадалъ естъ у насъ слуга нашъ вѣрный Ходко Выбелскій, абыхомъ подтвердили князя Львовылисты Ак. ЮЗР. I, 1 (1361).

XV. Король господарь приказаль намъ своимъ листомъ абыхмо выѣхали ЮРГр. № 53 (1422).

XVI. Били намъ чоломъ, абыхмо имъ листомъ нашимъ назнаменовали Ак.ЮЗР. I, 85 (1534).—Евангелиста выпишоуе, заповедаючи абыхмо не приводили на лихое ближнихъ Ев. Пер. 61.

XVII. Просил нас, абисмо тое казали до книгъ мескихъ записат Ак. Вор. 76 (1665).

Абысте. шоб ви.

XVI. Придоут днове, коли боудете хотѣти, абысте видѣли единый день сына чловѣчскаго, а не оузрите Ев. Пер. 62.

XVII. Дай рожденни, абысте долгій вѣкъ мешкали Елѣл. XVII, 85.

XVIII. Вашности... приказуемъ абысте слушній во всѣхъ селахъ подѣ державами особними будучихъ учинили порахунокъ Літ. Вел. III. 432.—Прошу васъ, абысте до мене...

приѣхали, абимъ зѣ вами во всемъ розмовился ів. IV, 274.

2. *Хоч би, бодай, тільки б.*

XV. Аще не поидете к намъ, то налѣземъ князѣ себѣ и реч к нимъ Стославъ: а бы кто к вамъ шелъ Іп. 57 (980).—Я есмь бес тебе и на Волгу ходилъ а ци что ми было, а ннѣ абы со мною Вгъ былъ и хрстьная сила ів. 376 (1149).

XVIII. З глаю телячого попелъ упаливши, змѣшать з оцтомъ, аби тепло, и на бородавки прикладать Млр. дом. лѣч. 3.—Абы мцѣ на мене свѣтивъ, а звѣзды хоч и такъ Клим. Прип. 200.

Абы-где, будь-де, де-небудь, де трапиться.

Такожъ туляють ся и жида по всемъ свѣту, абы-где в якихъ земляхъ и в котромъ повѣту Клим. Вірші, 35.

АВВА, рм. (з гр. ἄββᾶ). Отець.

XVII. Стыи Авва Георгий в синайской горѣ скончилъся Крон. Воб. 325-б.

АВГУСТЪ, рм. (гр. αὐγούστος лат. augustus). Серпень, восьмий місяць в році.

XV. Привѣсили к сему нашему листу оу Самборѣ мсцѣ август оу третій день ЮРГр. № 92 (1458).

XVI. Меца августа, по гебрѣйску аовъ либо авъ, просто серпень Хрон. Римши, 218.

XVII. Року Вжїя ахоа меца Августа Прот. Полт. С. II, 3-б (1671).—(Козали) напавши мѣсяца Августа... до свѣта збили вшистокъ людъ Літ. Льв. 251.—Еписпы... засѣли сегого дня августа Крон. Воб. 353.

АВДИЕНЦІЯ, рж. (лат. audientia). Послушання.

XVII. Кто естъ на прехадце а шукаеть забавъ, даеть авдиенцію всемъ Домецк. 41.

XVIII. Оные посланци имѣли авдиенцію у государя Дн. Хан. 4.

АВДИТОРСТВО, рн. Урядъ аудитора.

XVIII. Оурядъ Авдыторства естъ быти при Еписпѣ и судѣти sprawy задворныи, который албо себѣ вымовиль до своего суду Еписпѣ, албо который хоцетъ сторона оукривжона, осужденны быти предъ Еписпомъ Собр. Прип. 72.

АВДИТОРЪ, рм. (лат. auditor, пол. audytor) (біскупський). Намісник біскупський.

XVIII. Авдиторъ маеть при Еписпѣ, или безъ Еписпа постановленныхъ въ Іерейство экзаминовати Собр. Прип. 72.

АВИЗІЯ, рж. (пол. awiza з фр. avis). Рідомість, вістка, новина, донесення.

XVIII. Бо не дивно било тому автору Пуфендорфію и розминулися въ чомъ зѣ прав-

дою... въ странахъ нѣмецкихъ жившему... на почтовыхъ тилко авизияхъ и газетахъ полагававшемуся Вел. Сказ. 9.—Яко авизии въ Камянца Подольского септеврѣя 18 писани, свѣдѣтельствовали Лит. Вел. II, 500.

АВКСИЛѢЯРНЫЙ, прикм. (лат. auxiliarius) Помѣнный, посылковий.

XVIII. Зъ войсками авксилѣярными малороссийскими Полякомъ на Шведа ординованными проходя тогобочную... Украину... видѣхъ многіе гради и замки безлюдніе Вел. Сказ. 2.

АВРЕА, рж. (лат. aurea—золота). *Блиск, свѣтлѣсть.*

XVII. Першаа запла́та в' нѣбѣ знайдуеться Авреа, котораа залежить на огляданю лица Бжого Гал. Кл. Раз. 331.

АВРЕОЛЯ, рж. (лат. aureola). *Свѣтляний круг, що оточи голову святих, німб.*

XVII. Другаа запла́та в' нѣбѣ знайдуеться Авреола, таа естъ великаа оутѣха на мысли Гал. Кл. Раз. 331.—Много албовѣмъ естъ чиновъ стыхъ... которіи за цноты свои особливыи будуть мѣти авреолѣ Рад. Ог. 87.—Пренайстѣйшаа трпа коронуєть ю (Богородицю) троакою короною, которую теологове называютъ Авреола ib. 359.

АВРИПИГМЕНТЪ, рм. (пол. auripigment з лат. auripigmentum). *Златокѣст (мн.).*

XVII. Маєть еще и то аврипигментъ, же пазуры обновляєть Рад. Він. 1432.

АВСТЕРІЯ, ржс. (пол. austeria). *Див. Астерія.*

XVIII. При австеріяхъ лежай, си естъ при орчмахъ подорожнихъ Гр. Барск. I, 91.

АВТЕНТИКЪ, рм. (пол. autentyk, гр. αὐθεντικός) 1. *Автентичне письмо, річ не фальшива.*

XVII. Доводы о предвѣчномъ и вностажномъ исхоженю Дха Прстого от самого толко отца, не голыми и не вѣтрными словы, але Автентиками Кн. о Вѣрѣ, 164.

2. *Урядове письмо з печаткою і підписами (не копія, а оригінал); уповаженія, повновасть.*

XVII. Станули очевисто передъ врядомъ... возные енералове..., которыхъ автентики и верное вряду своего заживане актомъ нынешнимъ естъ ведомо Арх. ЮЗР. I. VI, 469 (1618).—Кирилъ Островскій... который за показаньемъ передъ урядомъ нынешнимъ автентикку кресованя на вряду свой... ку записаню до книгъ... созналъ ib. VI, 1424 (1622).

XVIII. Що... король...заграбилъ... зъ мѣсть, обозовъ... вернетъ тіе автентики Вел. Сказ. 250.

АВТЕНТИЦЕ, АВТЕНТЫЦЕ присл. *Правдиво, вірогідно.*

XVI. Екстрактъ съ книгъ земскихъ Кремнецкихъ рускимъ письмомъ автентичне выданный Пам. КК. IV, 40 (1597).

XVII. Передъ судомъ автентиче доводилъ Ак.ЮЗР. II, 26 (1612).

АВТЕНТИЧНЫЙ, АВТЕНТЫЧНЫЙ, прикм. *Правдивый, справжній, неідроблений, вірогідний, несумнівний.*

XVII. Автентичныи уставы и ухвалы находити Копист. Пал. 583.—Листы парктаминовыи автентичныи Ак. ЗР. V, 2 (1633).—Позовъ кгородскихъ Киевскихъ автентичныхъ два Гол. П. М. I, 547 (1633).—Ми судъ оный (привилей) для вписаня до книгъ приймаючи и видечи бытъ автентичный, целый и ни в чомъ не подозренный, передъ собою читати казали есмо Арх. ЮЗР. I, VI, 19 (1635).—Которого ограничєня Меняне листъ автентичныи показовали Ак. Зем. 117 (1689).

АВТЕНТИЧНЪ, присл. *Певно, справді.*

XVII. Сіє посланіє и до ннѣ автентичнѣ на мембранѣ славенскимъ языкомъ писаное... въ книгохранилищи Стѣя Вел.: Лав: Печат: Киев: обрѣтаєтьсѣ Тр. П. М. 806.

АВТОРЪ, рм. (лат. auctor). 1. *Творецъ, створитель, винахідник.*

XVI. Авторъ—творецъ, створитель, работникъ Зиз. Лекс. 108.

XVII. Небожчикъ, нарекаючи на поменныхъ особъ, авторовъ того злого непристойного учиньку.. до дому се поспешилъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 583 (1631).—Стан малженскій естъ... од самого Автора Сакраментовъ всѣхъ, тоєст, от Бога в раю еще постановлений Тр. П. М. 926.—Авторове якои новои рєчы суть славныи, которыхъ найперше рєчь якую новую вымыслили и оучынили Гал. Кл. Раз. 369.

XVIII. И от Льова о его прибытіи, хоча й безъ певного автора, проголошались вѣдомости Лит. Вел. IV, 60.

2. *Укладач, письменник.*

XVII. Самъ авторъ тоє книги написалъ Карп. Наука, 129.—Иле що бы з Авторовъ стыхъ старыхъ было, о ними сѣ пожитокъ Црквы оучинило Бер. Вірші, 96.—Авторъ (цѣ книги) ласки Бжеи... зычитъ Гал. Н. н. (пр.) Ав.—Такъ тамъ пишеть авторъ житіа стыхъ Рад. Ог. 87.—Авторовъ засѣ жадныхъ иншихъ у вытлумаченю не найдешъ Єв. Реш. 1.—Якъ в многихъ поважныхъ авторовъ прикладахъ читаемо Тит 276 (П. Мог. 1632).

XVIII. Вивѣдай... которого она (грамматика) автора, то естъ, какъ ему имя, которій оную сконпоновалъ или выдалъ Гр. Барск.

IV, 63. — Усмотрѣхъ за бл(а)го положить здес пунктъ въ гистории нѣмецкого автора Вел. Сказ. 8.

АВѢЗА, *рж.* (пол. *awiza* з фр. *avis*). *Вість, звістка.*

XVII. По такъ невеселыхъ авѣзахъ албо вѣстахъ, которые дотол доходили оушій нашихъ, слухачу прав., слушнаа уже абысмоса... в сей день веселили Рад. Ог. 966.

АВӨЕНДИКЪ, *рм.* *Див.* **Аптентикъ.**

XVI. Книгы кгрецкіе авөендики орииналы естъ книгамъ латинскимъ, бо з них списованы Ист. о разб. Флор. соб. 25.

АГА, *рм.* (тур. *aga*). *Старший (над яничарами).*

XVIII. Двохъ аговъ свѣжо взятихъ до рукъ пановъ комиссаровъ заразы отдали Літ. Вел. II, 292.—Татаре... стали просити на миръ и вишло три аги Млр. Род. IV, 31.

АГАРЯНИНЪ, *рм.* *Потомок Агарі: Половчанин, Татарин, Сарацин.*

XV. Церю же отшедшю на Агаряны и дошедшю ему Черное рѣкы, вѣсть епархъ посла ему Ип. 5 (866).—Преда Гедь градъ Ерслмъ естъ незаконнымъ тѣмъ Агаряномъ ів. 655 (1187).

XVII. Отъ поганого царя Перекопского Мендикирія и отъ нечестивыхъ его агарянъ Сб. лѣт. 83 (Кіев. лѣт.).

XVIII. Агаряне, бо они са от Агары і от Измаила зачали Пам. укр. м. I, 334 (Рк. Тесл.).

АГАРЯНСКИЙ, *прикм.* *Татарський.*

XVII. (Запорозці) выслали изъ... войска низового своего товарища, знающаго добре агарянскимъ языкомъ Эварн. Источн. I, 711 (1697).

АГГЕЛЬ, *рм.* (гр. *ἄγγελος*). *Див.* **Ангель.**

XVI. Аггель духъ Зиз. Лекс. 98.

XVII. Ннѣ тому аггли с пастирми спѣвають Прол. XVII, 86.—В почи праве кдысмы (пастухи) звykle пильновали, аггли знагла гдесѣся взявши, тоуж стал над нами Бер. Вірші, 71.—Аггель охранитель Суд. Вож. 295.—Видѣлъ Двдъ аггла стоячаго з мечем... и розказалъ Гедь Бгъ агглови мечъ сховати Крон. Боб. 107-б.—Мѣлъ злый Аггель розмову в раю з першою родителею нашею Рад. Ог. 968.

XVIII. Днес аггели в небѣ весело ликують Укр. Р. Арх. IX, 79.—А ти, Варваро, невѣсто и дѣве, аггелом тебе назват могу смѣле ів. 178.

АГГРАВАЦІЯ, *рж.* (з лат. *aggravare*—обтяжувати). *Обтяження, утиск.*

XVIII. Церковъ Вожія православная въ тамошномъ розграничномъ краи... бываетъ опри-

мована аггравациями Літ. Вел. III, 567.—Всякому полку моего товариству преходячому през тое вижей выражоное мѣстечко Княжичи, якимъ конвекъ способомъ жадныхъ приказуемъ вимисловъ и агграваций не вчинати Унів. Палія, 161 (1709).

АГІАЗМА, АГІЯЗМА, *рж.* (гр. *ἀγιασμα*). *Святая вода.*

XVII. Которые... прагнутъ Таинъ Христо-выхъ, жебы не агіазмоу, але... тѣломъ и кровію... причащены были Ак.ЗР. IV, 526 (1631).—Нелзпаа церемоніа о причащеніи Агіазмоу, або стою водою Бгоявленскою Тит. 372 (Εὐχολόγιον, 1646).

XVIII. Именуютъ же ю (воду) тамо агіазма, си естъ вода, освященная отъ преподобнаго Саввы Гр. Барск. I, 348.—Тоту стую воду, которая ся называет агіазмоу Пам. укр. м. II, 183 (Рк. Тесл.).

АГЛИЦКИЙ, *прикм.* (вульг. рос.). *Див.* **Ангельский.**

XVIII. Федоръ... накупилъ... суконъ аглицкихъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 262 (1719).

АГНУСОКЪ, *рм.* (з лат. *agnus*—ягня). *Воскове ягня, що посвятив папа; має зовати від злих пригод.*

XVII. Срамляются на себѣ крста хва носити и в мѣсто того агнуски якієсь з воском носятъ Льв. Пал. 30.

АГРЕСТЬ, **АГРИСЪ**, *рм.* (пол. *agrest*, іт. *agresto*). *Агрис, Ribes grossularia L.*

XVIII. Не можется зась отпировати Служба Бжая на винахъ приправныхъ, то естъ на винѣ піолунковымъ, декоктѣ, агрестѣ Собр. Прип. 19.—Нарвавши агресту... повицишати Разн. Марц. 640.—Возми агресту великого, выбери зъ него насѣння ів. 645.—Рахуба древамъ разнымъ: агрисъ Клим. Вірші, VI—VII.—Писалъ въ Почепѣ... о агрестѣ красномъ Дн. Хан. 489.

АДАМАНТОВЫЙ, *прикм.* (лат. *adamanteus*—сталеви́й). *Твердый як сталь, як діамант.*

XVII. Адамантова статечность Копист. Пал. 1136.—Мощно адамантовыми притвожденъ естъ врагъ правды доводами Тит. 32 (Кн. о Вѣрѣ 1620).

АДАМАНТЪ, *рм.* (гр. *ἀδάμας*—сталь; діамант). *Діамант (камінь).*

XVII. Вѣра твердаа, паче желѣза и адаманту Транкв. Зерц. 58.—Пиллет Оригенъ, же адамант имъ болшѣ битый будетъ тымъ болшѣ его сила свѣтитъ Рад. Ог. 1087.

XVIII. И тамъ ест камень адамант, а такъ твердѣ, иж его не розбієтъ ничимъ, только козлию кровію Пам. укр. м. IV, 32 (Сок. Рк.).—

Адаманти, драгій каменъ общенарицаемій діамантъ и родится якоже слышахъ, въ горахъ Пафскихъ Гр. Барск. II, 309.

АДАМАШКА, *ржс.* Груба взориста шовкова тканина (від назви міста *Δαρδανός*).

XV. Шуба соболья волоочная аксамитомъ або адамашкою Ак. ЗР. I, 109 (1486).

XVI. Двораном... нашим... послати есмо велели... аксамиту и адамашки на шаты Arch. Sang. VII, 176 (1567).—Стихари два дьяконскихъ зъ белое адамашки Арх. ЮЗР. I, 1, 80 (1577).—Ризы одны адамашки блакитное на золоте Ж. Курб. I, 118 (1578).

XVIII. Сагайдачный... прислалъ ему (Владиславу) полатку свою кармазиновую зеленою адамашкою подшитую Лит. Вел. I, прил. 35.

Див. Одамашка.

АДАМАШКОВЫЙ, *прикм.* З адамашки.

XVII. Воздухъ адамашковый Нам. КК. I, 117 (1627).

XVIII. Рызь пара адамашковыхъ жолтихъ РКПЛ, 27.

Див. Одамашковый.

АДВЕРСАРЬ, АДВЕРСОРЬ, *рм.* (пол. *adwersarz*, з лат. *adversarius*). Противник, неприятель.

XVI. Мовчали есте, панове адверьсары Антир. 679.

XVII. Нам мовять маложичливыи адверсары наши, же-то Греца—хлопска есть вѣра Крон. Боб. (др.) 325.—Михайленко, ведлугъ жалоби адверсара своего, до того браня, которое Веремѣй меновалъ, не узнался Ак. Бор. 61 (1661).—До которое (инквизиціи) обадва адверсоре такъ Думитрашко, яко и Хвеско поповичъ ку очевистому зъ собою ростертю становлени Арх. Мот. 127 (1683).

АДГЕРЕНТЬ, *рм.* (пол. *adherent* з лат. *adhaere*). Сторонник, прихильник, приятель, поклонник.

XVII. Деваль хоровъ Ангелскихъ... на исполненіе мѣсть съ которыхъ Люциферъ зъ своими адгерентами стручонный спалъ, мѣстце назначеное мають Тит. 218 (П. Мог. 1639).—Особливое пошанованья у начальныхъ адгерентовъ его пастырской милости Черн. Тип. 574 (1679).

XVIII. Станѣслава Лешинского адгеренти Дн. Марк. III, 377.

АДМИНИСТРАТОРСКИЙ, *прикм.* від «администраторъ».

XVIII. Въ діецеzii нашой адмѣнѣстраторской Ак. ЗР. V, 269 (1694).

АДМИНИСТРАТОРЬ, *рм.* (лат. *administrator*). 1. Управитель, завідовецъ.

XVII. Всихъ уходовъ над реками Хоролем и Пелом по обудвохъ берегахъ въ посессию тому же администраторови нашему (королевскому) не подаль и овшемъ заборонилъ Тр. Полт. Уч. Арх. Ком. VIII, 59 (1622).—Панъ Александеръ Прокоповичъ, прѣвѣзоръ и адмѣнѣстраторъ друкарнѣ Арх. ЮЗР. I, XI, 145 (1642).

2. *Шо часово заряджуе, повнитъ обовязки справисного урядовця.*

XVII. Желѣборскому, епископови Лвовскому Галицкому и Каменца Подолскаго, администраторови митрополіи Кіевской... авторъ щасливости дочасной и вѣчной зычитъ Гал. Кл. Раз. (пр.) 2.—Лазарь Барановичъ, администраторъ митрополіи Кіевской Бар. Письма, 222.

АДМИНИСТРАЦІЯ, *ржс.* (пол. *administracja* з лат. *administratio*). Заряд, завідування чужимъ добромъ.

XVII. Приступилисмо... до обѣраня... новаго старшого, который бы паслъ стадо Христа Бога нашего, а намъ всѣмъ бытъ, такъ въ церковной администраци, яко и въ монастырскомъ строенію, предводителемъ Гол. П. М. II, 495 (Лист Вил. бр. 1646).

АДМИНИСТРОВАНЬЕ, *рн.* Зарядження, завідування, господарювання.

XVII. Выдано на него (Діоскора) вырокъ отсужаючи его... справованя всѣхъ чиновъ... администрованя Крон. Боб. 315.

АДМИНИСТРОВАТИ, *дс.* (пол. *administrować* з лат. *administrare*). 1. Заряджувати, завідувати, господарювати.

2.—*шо, удѣляти кому чого, виконувати на кому що.*

XVII. Сакрамента адмѣнѣстровати Арх. ЮЗР. I, X, 601 (1653).

XVIII. Оурядъ Єрея есть... людемъ вси Сакрамента адмѣнѣстровати Собр. Прип. 53.

АДМЪРАЛСКИЙ, *прикм.* від «адмъралъ».

XVIII. Дунский летнантъ забитий в адмъралскомъ окрентѣ Вел. Сказ. 243.

АДМЪРАЛЬ, *рм.* (нім. *Admiral*). Старший надъ флѣтою.

XVIII. Врангель, адмърал шведский, подѣ градомъ Анселмомъ ничого не вскуравши, обернулъ увесь флотъ свой морской под другой градъ дунский Сандебургъ Вел. Сказ. 240.

АДОВЪ, *прикм.* Шо належить до Аду.

XV. Хсъ... пришолъ мощно въ адова мѣста в тую темность Чет. 1489, ст. 48.

XVII. Хсъ... вырвавъ насъ зъ пащекъ адовыхъ Ев. Реш. 10.

АДОНАЙ, *рм.* (гр. *ἀδωναι*). Господь.

XVII. Жид... ляментъ зачинаеть: овей, Адовай, бозе зивий Инт. XVII, 84.

Адский, прикм. *Властивий Адові.*

XVII. Ланьцухи адьского вазанъ крушить Транкв. Зерц. к. Гд.

XVIII. А в пеклѣ адстїи сили ся крушили Укр. Р. Арх. IX, 76.

Адъ, рм. (гр. ἄδης). 1. *Бог підземного царства (у греків); володар у пеклі.*

XV. Имѣния бо не бѣ сыг(ъ), яко адъ Ип. 552 (1172).

XVIII. Христось... имаеть муць на смерть, и на дьявола, и на ада Поуч. Няг. 144.—Лечь ся южъ достану во муки пекелному аду во руки Укр.-Р. Арх. X, 247.—(Діаволъ) поповши до пекла станетъ говорить Адови: Брате мой Аде, буд готов Пам. укр. м. II, 320 (Рк. Тесл.).

2. *Сторона підземна без просвітку, пекло.*

XV. Грѣшници въ адѣ суть Ип. 169 (1071).—Сведоша и въ адѣ іб. 553 (1172).

XVII. Адъ: Мѣстце которого нѣ знаемо нѣ видимо... адъ преисподній: найнижшее на самомъ сподѣ мѣстце пропастное, або пекло Бер. Лекс. 224.

XVIII. Оушитко ишло засполѣ до аду, оу подземную сторону непросвѣтимую и мрачную Пам. укр. м. II, 178 (Рк. Тесл.).—Дша его стая пошла до Аду пекелного іб. 317.—Вы впиетки умираете и до аду исходите Ал. Тип. 75.

Аеръ, рм. (гр. ἀήρ). 1. *Повітря, обітря, небо.*

XV. (Кыяне) мпѣтьсѣ яко аера достигше Ип. 714 (1200).

XVI. Нѣтѣ влѣко ги иже обитаеши въ вѣкы, которого очи въздвигнуты превыше аера Отп. кт. Остр. II. П. 432.

XVII. Аеръ наполнился дымомъ и скваромъ Копист. Пал. 1023.—По збытнемъ дожди чистый аеръ и свѣтлый стаетсѣ Тит. 117 Копист. 1625).—Дшѣ по выстю з тѣлѣ бывають турбованы и гамованы на аерѣ О обр. 125.

XVIII. Еще аеръ от труповъ человѣческихъ просмрадшийся не пришелъ... до чистого... естества своего Вед. Сказ. 179.

Див. Аиръ.

2. *Подув повітря.*

XVII. Чловѣкъ хитрый, временемъ служащій, на всякъ аеръ рушающійся Копист. Пал. 1177.

АЕРЪ, рм. (гр. αἶρα). *Татарське зілля (рослина) Asorus calamus.*

XVIII. Накопать кореня аеру, что близъ рѣкъ ростеть Млр. дом. лѣч. 41.

АЖЕ, присл. (а + же). 1. *А про те, иначе.*

XVII. Аже по волѣ его не сталося Літ. Сам. 71.

2. *Адже.*

XVII. Аже дша всѣ есть въ всемъ тѣлѣ Тит. 369 (Εὐχολόγιον, 1646).—Аже зъ турками... нѣкды дьявол не воюется Ев. Реш. 212.—Аже животь славы свѣта сего честень мужу сему Смотр. Каз. 40.

XVIII. Аже у свѣтѣ увидать Ляхи, же новіе шанци вижше ихъ валовъ стали Літ. Гр. 72.

3. *Ото — ж.*

XVII. Аже мовит: молодой сынъ рече отцу Ев. Реш. 8-б.—Аже ткнулося ижъ Прот. Полт. С. I, 19-б (1673).—Аже за причиною и за прозбою людей зацних Чаленка даровано горлом іб. II, 147-б (1678).

АЖЕ, зл. 1. *Коли, коли ж, коли тільки, скоро тільки, а шо.*

XIV. Аже не выкупить его (село) на тотъ рокъ, имѣть держати то село опѣть до другого року ЮРГр. № 16 (1386).

XV. И паки Олговичи начаши просити оу Ярополка, что ны отцъ держалъ при вашемъ отци того же и мы хочемъ, аже не вдасть, то не жалуйте Ип. 296 (1135).

XVII. Аже на Запорожѣ zostавати не могъ за-для залоги... пойшолъ на Низъ ку мору Літ. Сам. 6—7.

2. *Шо.*

XV. Слышавъ же Всеволодъ, аже прислалъ Стославъ сна своего, помагая злти своему Ип. 614 (1180).—А у Черновци возы не страсти, але купецъ дасть свою вѣру, аже не имаеть заповѣданный товаръ Ак. ЗР. I, 31 (1407).—Знаемо чиним симо нашимъ листомъ... аже кроль, господаръ нашъ казалъ намъ розѣхати граняцо Игнатови с Кунцѣрем ЮРГр. № 49 (1419).—И вызнали, аже по лисичи брод землѣ црковная іб. № 53 (1422).

Аже бы, шоб.

XV. А мы сѣ поддаемъ, аже бы оузалъ оу нашемъ имѣнии оу Карловѣ пѣтьдесѣть воловъ ЮРГр. № 92 (1458).

XVII. Ажеби сей декретъ... былъ важнѣйший Прот. Полт. С. II, 54 (1678).

3. *Бо.*

XVII. Не внидутъ в землю обѣщанную... вси, аже ропташа до мене Крон. Боб. 55-б.—Немашъ травы чередамъ слугъ твоихъ, аже тяжкий голод іб. 31.—Купилъ панъ Захарый часть половинную... за золотыхъ полторасти, аже ведлутъ декретъ ихъ милостей пановъ

судей емералныхъ в той клѣтцѣ одну заставку углядѣлимо Захарью Ив. Мат. Ист. ЮР. 6 (1671).—Старший... у ватазѣ струсилъ, аже у Кирикого... штани... витрусилъ Прот. Полт. С. III, 106 (1690).

4. *Як тільки, ино лиш.*

XVII. Аже почувъ (Шереметевъ), же жолнѣрове з ордою зближаються, рушилъ з Ставищъ ку Уманю Лѣт. Сам. 39.

5. *Як, о скільки, в якій мірі.*

XVII. Аже нестатечная приязнь вовку з бараномъ, такъ християниновъ з бесурманиномъ Лѣт. Сам. 24.

АЖНО, присл. і зл. Див. **Ажъ**, присл. 2. і **Ажъ**, зл. 8.

АЖЪ, АЖЪ, присл. 1. *Виразяє граничну міру місця, часу, великості, сили, ступеня напруження, крес чинності.*

XV. Тыє имѣнья князю Андрею Володимировичу данье великого князя Витовта и держалъ тыє имѣнья князь Андрей ажъ до смерти Ак. ЗР. I, 105 (1484).

XVI. Почавши от попеделька аж до середи сидели Арх. ЮЗР. VIII, IV, 444 (1575).—Што-наскромней уживалъ, а не такъ много, ажъ спать и до брыдкости людемъ учонымъ Отп. И. П. кл. Остр. 1053.—Зобралесья отче Ипатій ажъ дивъ на такъ потужный доводъ, яко паукъ на сѣти Отпис кл. Остр. И П. 428.

XVII. Ламех... ся кохалъ въ мысливствѣ ажъ до старости своєї Крон. Боб. 7.—Понамарь... ажъ до смерти трывалъ тамъ Рук. № О. 4° 86, к. 57.—(Вышемиръ) Полеске розширилъ панство аж до границъ Дунского королевства Крон. Полск. 351.—Гетманъ Ронепольскій ходилъ за козаками ажъ до Медвежихъ лозъ Лѣт. Льв. 239.—От пяти ножной ажъ до главы Гал. Боги пог. 1.—Отъ весны... ажъ до зимы Лѣт. Мг. м. 55.—(Тимко) такъ тиранско (Ганку) билъ, же ажъ заледво водою оную отлипи Рѣш. Полт. Полк. С. 69 (1700).—Признаки положени на дубехъ от окопу ажъ через увес байракъ Прот. Полт. С. II, 27-б (1676).—Такъже от початку вѣры и ажъ до того часу крестимоса Кн. о Вѣрѣ 11.—Прибыли ажъ в самый Почепъ Прот. спр. пот. 125.—(Скабуртина) ставши ажъ на третій-день на право, заносилъ жалобу Акт. Старод. кн. 105.—Де ж пакъ не лають? Отъ тѣхъ мают, що ажъ лихо Довг. 98.—Ажъ и тѣгда второе Хво прибудетъ пристѣе все о сѣмъ колвекъ за оумерлыхъ отправуетъ, пожитокъ приносить Тр. постн. 39.—Дондеже: ажъ поки Вер. Лекс. 36.—В томъ одного (хлоп-

ца)... упевняю, абы... сего родича не слухалъ ажъ поки гды одийде ему назначоная черта Кн. Цеху Кр. 10 (1678).—Тыє... не маютъ умерти поты, поки ажъ обачат славу Ев. Реш. 29-б.

XVIII. Переймаючи (наших) рубали и колами ихъ ажъ въ самій таборецъ гнали Лѣт. Вед. III, 443.—И такъ з лихомъ зайшовъ ажъ до ихъ школи Укр. Р. Арх. IX, 47.—Сѣвба ажъ до покров зелена была Лѣт. Гукл. 77.—Слѣпши... ажъ до дому іисового идучи, взывати не переставали Науки парох. 45.—Всѣ много барзо танцовали ажъ до поту Дн. Хан. 39 (1722).

2. *Тільки, лишень.*

XVI. Ажъ въ неделю, кгда ея милость, пани Браславская до костела на пепшоръ шла, тогды поновъ двоухъ... въ замокъ пуццоно Арх. ЮЗР. I, I. 294 (1591).

XVII. Ажъ въ килка день сусѣди другіє, тую солому беручи, дитину найшовши, за опитомъ, на обвиненихъ, же зъ ихъ то се стало, дойшли Ак. Нѣж. Маг. 13.—Ударилемъ зешлого обухомъ у голову разъ, одъ которого разу ажъ дня другого у вечеръ змерлъ ів. 23.

XVIII. Покаяніє же или покута... есть сакраментъ ажъ четвертый Сѣмѣя Сл. Б. 18.—Ажъ прикинувши в лѣтописная писанія козацкия доведѣлемся мало причин... занустьнію... Украины Вел. Сказ. 3.

Аж-но, і *тільки.*

XVII. Ажно наопослѣ вже у Васка Бови лемѣшь узали (злѣдѣи) Прот. Полт. С. I, 96 (1690).

АЖЪ, АЖЪ зл. 1. *Шо.*

XV. И слышавъ Романъ, ажъ король за Горою оуже, и бѣжа Ип. 661 (1188).—Половци же слышавше, ажъ Стославъ ехалъ в Киевъ... ѣхаша к Товаромоу ів. 672 (1190).—Право такъ нашло, ажъ пана игнатовы листы оуморени на вѣки ЮРГр. № 52 (1421)—Оузрель госпожю пречистоую ажъ ея стая млеть молитса Чет. 1489, к. 46.

XVII. И видѣло сѣ емоу, ажъ ис того великій ему хосенъ боудеть Пам. укр. м. 11, 221 (Угр. уч. ев.).—Гды такъ тривалъ, ажъ уже было далеко в ночь: бѣси зо всеи краины оной згромадились Рук. № О. 4° 86, 52-б.

XVIII. Чомъ за сего фарисея никто не рюкъ, ажъ овунъ есть неправедень... а Христось осудилъ его Поуч. Няг. 4.—Якъ пушовъ на небо Христось... узавъ ся, якъ блискъ, изпередъ очей ихъ (учнів), и смотрѣли, ажъ идетъ на небеса ів. 73.

Ажъ бы, шоб.

XIV. И хотѣ по немъ ажъ бы тымъ лѣней и вергѣй намъ послужають ЮРГр. № 29 (1394).

XV. Рѣчи которыя жъ в часу бывають, ажъ бы не проминулы съ проминучими часы подобно естъ имѣлы ли бы приити къ будущей знаемости ажъ бы вѣчностью листовъ были отвержены ЮРГр. № 54 (1424).—Ты бы людемъ своимъ приказалъ, ажъбы въ нашей земли... пчолъ не драли Ак. ЗР. I, 71 (1456).

XVIII. Ажъ бы не было оу сѣлской хати досить дрова, мусить панъ кметюмъ слободити и другу хатцу Урб. 48.

Ажъ хйба, хйба шо.

XVIII. Не будет... роса на земли або дождь... ажъ хйба я Бга моего оупрошу Пам. укр. м. I, 297 (Рк. Тесл.).

2. Такъ шо, навѣтъ, шо навѣтъ.

XVI. Ждали часъ немалый вряника паней Петровои, ажъ по него посылали, абы на кону принолъ Ак. Копп. С. 41 (1570).—Множество великое рыбъ загорноули, ажъ и мрѣзка сѣ ихъ порывала Ев. Пер. 34.—Насышали (рыбою) обѣ лодѣ так, ажъ сѣ затопляли ів.

XVII. Татарченко (Вовдю)... обухомъ ударилъ, ажъ пала Ак. Нѣж. Маг. 24.—Нѣ жельзомъ, нѣ огнемъ не могли ихъ (мишей) отогнати ажъ мусѣль в лодѣ вѣкали Крон. Полск. 2.—Болше шести тысячъ турковъ поделго, ажъ трупу немогли переховати Лѣт. Сам. 194.—Былъ такой голодъ великий, ажъ люди съ голоду мерли Сб. лѣт. 75 (Кіев. лѣт.).

XVIII. И будем у церквѣ голосно сѣввати, ажъ стѣни церковнии будутъ розлѣгати Укр.-Р. Арх. IX, 51.

3. Поки.

XVI. Послужжи ми, ажъ сѣ я наймъ и націю Ев. Пер. 62.—Вѣжи до Египтоу и боуди тамо, ажъ а псеѣмъ тсбѣ Ев. Пер. (Рк.) 24-б.—Сѣдѣтъ в мѣсте Иерусалиме, ажъ будете приоболочепии моцю в высокости Катех. 50.—Не судите предъ часомъ, ажъ бы Панъ прышолъ Антир. 925.—(Слутъ) до форты замковое гайдуги не пушають, ажъ имъ мусели дать якоесъ мыто Арх. ЮЗР. I, I, 289—290 (1591).

XVII. Семирамис... от мѣста не отступила ажъ его добыла Крон. Воб. 12-б.—Не пушу, ажъ мя благословишь ів 22.—А ты, прошу, тут мене почекай... ажъ ся верну до тебе Лѣств. 47-б.—Абовѣмъ и Иліа до неба възнеситъ не могъ, ажъ милоть сѣкнул Тит. 287 (П. Мог. 1632).—Вижу ты немощного, ажъ покарму зажжешъ Жит. Св. 420-б.—Кнжа... казал его Θεодота... жилами поты

бити... ажъ признает, мовит, богов нашихъ пановане Жив. Св. 2.—Голубица гды пѣтъ, неподноситъ главы, ажъ все, поки ей досить выпѣтъ Рад. Ог. 820.—Не отпушайте изъ церкви людей, ажъ ихъ первой чого доброго научипъ Ак. ЗР. V, 205 (1687).—В углѣ табуру заперлися и не здалися, ажъ усѣхъ выбито Лѣт. Сам. 67.

XVIII. Жебы того не чинили, ажъ ся первой оповѣдять Его Кор. Моспѣ Лѣт. Вел. II, 248.—И смокъ не будетъ смокомъ, ажъ смока згризеть. ів IV, 234.—И такъ довго тую заволоку держати, ажъ волосѣнь перегибѣ Укр. Госп. Пор. 61.—Там не пропускают, ажъ пересмотрят всего Пелгр. Ип. Виш. 20.—Адзи-кгерей султаны блудилъ по лѣсу дней 5, ажъ его мужикъ еденъ выпровадилъ на дорогу Лѣт. Черн. 86.

4. Коли.

XV. Ажъ вамъ любо едите к намъ на сию сторону Ип. 675 (1193).—Ажъ вы годно а ѣдете к намъ ів.—Ажъ бы хто хотѣлъ о дѣ(ди)чѣство... габаты... супоръ имѣетъ быти припущонъ на свѣтки Ак. ЗР. I, 40 (1420).—Ажъ того чоловіка оу селѣ нѣтъ, тогда мает истецъ ждати того чоловіка ЮРГр. № 73 (1435).—А дѣти, ажъ будутъ первого мужа. въ имѣньи имають остати Ак. ЗР. I, 75 (1457).

XVI. Мыто отложили до нашегощастного, ажъ дасть Богъ, приѣхавъ Ак. ЗР. II, 180 (1527).

5. Якъ, якъ уже.

XVII. Едно скончили свою пѣснь старця, ажъ заразъ наступила музыка Аггльска Рад. Віп. 36.

XVIII. Заледво отпавилъ почту, ажъ Остранинъ рушился зъ Голтвы Лѣт. Вел. IV, 207.

6. Тільки (до часу).

XVII. Гетманъ рушился пудъ Пилявцы, и ажъ 13 сентября зъ ляхами потреба была Лѣт. Хм. 80.

Не—ажъ, тільки, а тільки, хйба шо.

XVI. А естли бы шыноквано, нехай же бы гостей не выпушано, ажъ въ день Ак. ЗР. III, 28 (1551).—Давно ся-мъ готовалъ до вашой милости... зъ нѣкоторыми рѣчами послати, але не могъ еси до того прийти, ажъ теперь ів. IV, 81 (1595).

XVII. Король дасть вяды до живота... и не отбираетъ ихъ ни у кого за лядякую причину, ажъ коли хто горломъ заслужитъ Ак. ЗР. 211 (1600—1605).—Не будетъ дождю... ажъ за словомъ моимъ Крон. Воб. 117-б.

XVIII. Люде... не приходѣтъ до насъ, ажъ по смерти Пам. укр. м. IV, 238 (Присл. Рк.).—И то не всякому, ажъ то кому трафится значному тамъ быть Пелгр. Ип. Виш. 15.

7. Коли тут, коли це, коли вже.

XVII. Тогда ся съ собою (козаки з поляками) на шесть годинъ били, кгдабы не дощъ окрутне великій перешкодиль, спать бы вшиткихъ и поги не выпустили, ажъ гетманъ знакъ покою выставиль—и перестали Лит. Льв. 241.—Пошолемъ к Петровъ, ажъ Петро стоить у пекарнъ Прот. Полт. С. I, 106-б (1690).—Мологивъ я въ гумни жыто, ажъ прыйшла до мене Тарасиха Ак. Полт. С. II, 107 (1690).—Шукалемъ шкапи свои въ полю и идучи до води пити, ажъ невѣста бѣгучи, гвалтъ волаючи, мене просить Ак. Нѣж. Маг. 24.

XVIII. Гди скрозъ сѣшлину окончную началъ присмотрѣватися, ажь увидѣлъ несподѣванныхъ людей Лит. Вел. II, 360.—Обернуся в зад, ажъ мнѣ бандолетъ урвался Вірші рїздв. 130.

8. Вказуе на те, шо несподівано виявляється.

XVII. Хотѣламъ понести его (перехрист) у комнату, ажъ двери комнатные мотузкомъ завязаны Рѣш. Полт. Полк. С. 69 (1700).—Оуважиш з чого створеный, ажъ земля. оуважишъ житіе ажъ пара есть Рад. Ог. 4.

XVIII. ! здається, же будетъ ничего не треба: Разсмотритесь напотымъ, ажъ всего потреба Клим. Вірші, 54.

Аж-но. Я, бачця, гулькѣ на небо. ажно небо сиво Довг. 93.

9. Але, так.

XVII. Члкъ... поглядѣлъ сюды и туды, ажъ невидно нѣкого Жит. Св. 22.

XVIII. Припили хотѣли оумерлого землею засыпати, ажъ нѣчого не знайшли окром черевикув Пам. укр. м. III, 81 (Перем. Пр.).—Пришовъ позно, ажъ завнозю Клим. Прип. 138.—Пришовъ рано, ажъ не дано ів.

10. Якъ-ажъ, коли—то.

XVIII. Не треба вѣры доймати губѣ; бо якъ в ней торкнешъ, ажъ захочется ѣсти Клим. Прип. 233.

АЗА, АЗАЖЪ, АЗАЛИ, зл. (а+за+ли, ст. пол. аза, azaž, azali). 1. Хіба, або-ж, чи-ж.

XVI. Аза не маєте привилья Владислава? Антир. 679.—Азажъ мы того не бачимо? Хр. Фил. Апокр. 1064.—Хотя однакъ позволилъ—аза позволилъ згола? ів. 1160.

XVII. Аза и оно малая преложонныхъ твоихъ, отступнику, збродня? Копист. Пал. 934.—Хр. азажъ кривѣ не застановлялъ? Гал. Кд. Раз. I, 48.—П. Могіла... аза жъ не былъ свѣтиломъ нбснымъ? Гал. Н. н. Пр. к. Аг.—Стый Іоанъ Прятча азажъ не есть мудрымъ и собою владнучимъ? Рад. Ог. 177.—Азажъ того не видимо сво-

има очима. што ся дѣеть? Лит. Густ. м. 41.—Азали не оттуль наука Христова по всемъ свѣтѣ ся розширила? ів. 40.—Азажъ Іовъ дармо служитъ Богу? Рук. Хрон. 36.—Аггль... мовиль... азажъ немапъ Вга во Израили, же ходите до болвана? Крон. Боб. 122.—Азажъ ты, злодію, з прибишами не приходивъ пид мою хату Ак. Полт. С. 24.—Хто ж ты нимъ (крещениемъ) прыоболокъ, аза не отъ небесе Богъ Арх. ЮЗР. I, VII, 267 (Оп. 1616).—Азажъ ти свѣтъ сей милъ; азажъ нбсная отчизна нелюба? Смотри. Каз. 49.—Азажъ всѣхъ оныхъ збавенныхъ словъ, якобы плонныхъ и безпотребныхъ мимо себе не пускаемо? Св. Калл. 950.—Тое пррцтво на Хѣ ся выполнило, бо азажъ не затрѣс Хс нбомъ? Гал. М. Пр. 205.—Азали въ тобѣ есть якая вина? Діал. Волк. 51.—Азали Гдъ Бгъ і тепер дасть ублагати ся скрухою сердечною Діал. о см. 266.—Але мовитъ до нас: Азалимъ вамъ еще мало оставил, зоставивши такъ много добръ и клейнотовъ Тит. 120 Копист. 1625).—Азали не яснѣ оказуетъ звичай чиненя ялмужнѣ при памѣтѣхъ оумерлыхъ? ів. 149.—Тотъ азали не прагнулъ пристя Хвого? Карп. Наука 136.

Азали бѣ, якби, шоб.

XVII. Прошу млстей ваших, азали бѣ я вконецъ не погибѣ Прот. Полт. С. I, 97-б (1690).

2. Може, чи не, ачей.

XVI. Читай же пидней листъ мой... въ которомъ тые пожитки... суть описаны: азали ся зъ нихъ чого доброго научишъ Отп. И. П. кл. Остр. 1065.

XVII. Азали таковыми дарами ублагаю брата моего Рук. Хрон. 22.—Не боймося, друже мой и зацний компане, азали нас на хитрост смерти тоей стане Вірші рїздв. 138.

XVIII. Дождалисмо паски, а затымъ азали дождемо и Вжей ласки Клим. Прип. 111.—По сіе время о томъ молчалисмо, надѣючися азали прійдешь до розуму своего Лит. Вел. II, 31.

АЗАРЪ, рм. (гр. *азарон* лат. *asatum*). Рясина, її лист і коріння вживають в фармації.

XVIII. Вонности... кордымонія, бобки, азаръ Собр. Прип. 16.

АЗБУКА, рж. (з назов двох перших літер в ц. сл.: азъ+боуки). Збір літер, абетка, абецеда.

XVII. Буква: Азбука, алфаветъ албо абецадло Бер. Лекс. 9.—(Сынъ единого царя) на слугахъ всю азбуку выписал, одного назвавши А, другого Б Рад. Ог. 288.—Аѳанасій... просилъ старца, абы ему написавъ азбуку и научилъ его читати Жит. Св. 491.

АЗБУКОВНЫЙ, прикм. від «азбука».

XV. Начаста съставляти писмена азбучков-
ная Словенскы Ип. 19 (898).

АЗБУЧНИКЪ, *рм. Граматка.*

XVII. Букварѣ: азбучники Бер. Лекс. 9.

АЗБУЧНЫЙ, *прикм. від «азбука».*

XVII. Лѣтеры азбучныи, иж з них всѣ книги
суть написаны Бер. Лекс. 312.

АЗИЙСКИЙ, *прикм. від «Азія».*

XVIII. Зъ далечайшихъ странъ Азийскихъ
Літ. Вел. III, 7.

АЗИМА, *рж. (з гр. ἄζιμος). Прісний хлѣб,
прісняк, маца.*

XVII. Если бовѣмъ мовить (патріарха) просто-
азиму праздника жидовского ѣсти зложеніе и
отлученіе наводитъ Кн. о Вѣрѣ, 276.

АЗИТИЦКИЙ, *прикм. Азийскій.*

XVIII. Сармация... татарская або Азितिцкая
Пам. укр. м. IV, 33 (Сок. Рк.).

АЗИЯТИЦКИЙ, *прикм. Азийскій.*

XVIII. Нетилко в своей Європѣ но і в далнихъ
странахъ Азиятицкихъ Вел. Сказ. 18.—Шамханъ
зъ полковникомъ привитались манѣромъ азія-
тицкимъ Дн. Марк. II, 46 (1726).

АЗМАЛТЪ, *рм. Див. Змалтъ.*

XVIII. Крестъ весь среброкованъ съ укра-
шеніемъ злата, азмалта Гр. Барск. III, 25.

АЗЪ, *рм. 1. Першої літери назва.*

XVII. Азъ двое значить: в' азбуцѣ славенской
первому писмени имѣ а в' языку славенскомъ
мѣсто имени, я Бер. Лекс. 1.

XVIII. Дяк... и сказавъ минѣ першюю лѣтеру
азъ Укр.-Р. Арх. IX, 70.

2. (ц. сл.) *займенникъ* = я.

XIV. Се азъ владыка Иванъ изъ Луцка ЮРГр.
№ 30 (1388).

XV. Се азъ рабъ Божій, князь Андрей Вла-
димировичъ Ак. ЗР. I, 59 (1446).

Див. Язъ.

АИЛЕ, *присл. (а + иле). Тимъ більше, особливо.*

XVII. Абы каждая жена, аиле сенаторка,
мѣла двоухъ мужовъ Рук. Хрон. 148.

XVIII. Запорожци...перемѣнили маршъ свой
аиле непотребній ку Чуднову Літ. Вел. II, 16.—
Розложилъ свои Шведскіи по всей Великой
Полцѣ, аиле в столечнихъ и значнѣйшихъ мѣс-
тахъ кѣварнизони Вел. Сказ. 127.

АИРНЫЙ, *прикм. Повітряний.*

XVII. Облакъ айрный Транкв. II. Мн. 142.

АИРЪ, *рм. 1. Див. Аеръ.*

XVII. Аиръ: вѣтръ, въздухъ, повѣтре Бер.
Лекс. 225.

XVIII. А мѣць отъ чого созданъ есть?—Отъ аира
албо повѣтра, то есть отъ воздуха Пам. укр.
м. IV, 14 (Яр. Рк.).—Аиръ, си есть повѣтре,
тамо здоровое обрѣтається Гр. Барск. II, 128.

2. *Воздухъ, покрывальце, що нимъ покрива-
ють начиння зъ св. дарами.*

XVII. Аировъ два: еденъ золотомъ гапто-
ванный атласовый червоный а другой жовтый
Ак. Бор. 66 (1663).

АЙНО, *присл. (а + ино). Тільки.*

XVIII. Айно, ци тотъ чоловікъ смиряеться
передъ Богомъ, который лише словомъ сми-
реннымъ и одежею, и умомъ простымъ изъ
метаніемъ многымъ указываетъ смиреніе Поуч.
Няг. 5.

АКАДЕМІЯ, *рж. (гр. ἀκαδημία). Вищий
закладъ науковий.*

XVII. Константинъ... назбиралъ до Академіи
преднѣйшихъ философовъ Крон. Боб. 277-б.—
Академіа Замоискаа такъ много народови на-
шему пожитку и оутѣхи принесла Тит. 243
(П. Мор. 1631).

XVIII. Имуть же ѣ унѣверсальную ака-
демѣю, въ ней же различныхъ наукъ даже до
философіи учатся Гр. Барск. I, 261-2.

АКАѢСТОСТЬ, АКАѢСТЬ, *рм. (гр. ἀκα-
θιστος). Несідальне, гимна, що коли її спі-
вають, то не можна сидѣти; первісно такъ
звалася гимна Богородиці, що співано в Визан-
тії зъ ночи на суботу 5-го тижня Великого
посту.*

XVII. Который то Праздникъ АкаѢстость,
то есть Несѣдалное Стыи Отци нарекли
Гр. постн. 663.—АкаѢсть: несѣдалное, такъ
названыи мѣтвы при котрыхъ не ѣдятъ Бер.
Лекс. 225.

АКВАВИТА, *рж. (з лат. aqua-vitae). Око-
вита, горілка разъ тильки дистильована.*

XVII. Горелъки простой кувѣ две, аквавиту
куфа одна Арх. ЮЗР. III, IV, 133 (1649).

АКИ, *зл. (ц. сл. акы). Якъ.*

XV. Погибоша аки обри Ип. 9.

АККОЛИТЬ, *рм. (з гр. ἀκόλουθος—това-
риш). Нижній ступінь духовної особи.*

XVII. Якъ мають акколитовъ на посвященіе
до насъ епископа присылати Ак. ЗР. V, 198
(1687).

АККОМОДОВАТИСЯ, *дс. (пол. akomodoować
сіе з лат. accommodare). Пристосовуватися.*

XVII. До... писма нашего... панове полков-
ники аккомодующіи руки свои подписуютъ
Кн. Цеху Кр. 8-б (1678).

АНКУРОВАНИЕ, *рм. Див. Курованье.*

XVIII. Денги... за анкурование мене и за
лѣчбу скалѣченной ноги издержани Оп. ст.
Млр. II, 280 (1745).

АКО, *зл. (ц. сл.) Шо.*

XV. Ты ес намъ хрѣсть цѣловаль, ако ти
пойти с нами на Изаслава Ип. 363 (1148).

АКОВОТА, рж. Див. **Анжавита**.

XVII. Акостее мы коли б скупствовали
Др. Ол. Ч. В. 151.

АКОМОДОВАТИСЯ, дс, Див. **Акомодоватися**.

XVII. Назбыть слупал рѣчь, ставшиса для
Бга оубогимъ не бгу але свѣту акомодоватиса
вырекшиса оного Домѣцк. 27.

АКОРДЪ, рм. (пол. akord з фр. accord).
Згода, уклад, умова.

XVIII. (Варшава) в себѣ звонтивши, на
акордъ здалася. Но Ракочий акорду не додержавши... въ Варшаву вшевши, вирубал в ней
всю шляхту Бел. Сказ. 153.—Квварнизонъ
Брандбургскій склонился на акордъ, обѣцую-
ючи зъ Косцяна заразы уступити ib. 154.

АКРИДЫ, АКРЫДЫ, рж. (гр. ἀκρίς-ιδος).
Коники (комахи); рід рослини.

XVII. Трава або зѣлье, которого корень вколо
себе иных зелій смак приглатает, вдѣчный до
вкушеня и трвалый в' сытости ест; тож' зри и
пружіе. А пружии того ж имене Коники за по-
добообразіе цвѣта и корене оного зѣла Бер.
Лекс. 226.

XVIII. Плод барзо предивный: бѣлые брусни-
якъ свѣт на подобенство горохового струча,
а солодокъ як цукер албо мовачи сахаръ и барзо
сытно, и то сѣ называет языком турецким
акрыды, а по грецкій бронъцы, а по словенскій
пружіе, а по рускій бронки, а по угорскій
берекинѣ Пам. укр. м. II, 69 (Рк. Тесл.).
—Древа, именуеміе акриди (еже есть рожки
Турецкіе) при пещерѣ растутъ Гр. Варск. I, 381.

АКРОМАНЦІЯ, рж. Наука про способности
давати трютизну.

XVIII. Читаючи книги чародѣйскія... о
акроманцїи, то есть о способах даня тру-
тизны... впадаютъ в клятву Собр. Приш. 128.

АКРОСТИХІСЪ, рм. (гр. ἀκροστιχis). Вір-
шованый твір, що початкові літери поодинок-
их віршів складають слова.

XVII. Акростіхисъ... рожай вѣрша так зло-
женный же на вышшій литеры и головныи имъ
якое або мову замыкают, чрез главы вѣршовъ
переходячи Бер. Лекс. 226.

АКСАМИТНЫЙ, прикм. З аксамиту.

XVI. Царь будучи, не у златоглавахъ и у
аксамитныхъ або въ одамашкохъ, и у иншихъ
шатахъ красяшеся, но въ посте и вретиси
Спис. прот. Лют. 162.

XVIII. Плещеница на златой парчи жем-
чугомъ и драгими камушками накладная кру-
гомъ лиштва червона аксамитная гаювана.
РКП. 20.—То есть мастьность моя: ша-
покъ аксамитныхъ две Арх. ЮЗР. I, I, 23

(1750).—Палашъ болшій въ пахвахъ акса-
митныхъ, туркусами саженихъ Лит. Вед. III, 8.
—Валдахіумъ черное аксамитное зъ золотыми
френзлями Діар. Хан. 17.

Див. **Оksamитный**.

АКСАМИТЬ, рм. (гр. ἐξάμιτος). Волохата
шоеквова тканина.

XV. Шуба соболья волочоная аксамитомъ,
або (себ-то) адамашкою Ак. ЗР. I, 109 (1486).

XVI. А естлибы... гробъ до церкви принесли,
златоглавомъ або аксамитомъ и иншимъ едва-
бомъ прикрывши, тогда тое покрывало маеть
при священникахъ остати Ак. ЗР. II, 399 (1544).
—Двораном... нашимъ... послати есмо велели...
аксамиту и адамашки на шаты Arch. Sang.
VII, 176 (1567).

XVII. Отъ штуки аксамиту грошей коша
(мыга) Ак. ЗР. IV, 250 (1605).—Евгліе на
черном аксамитѣ оправленное под сръббро Прот.
Полт. С. II. 265-6 (1695).

XVIII. (Тога) красного аксамиту Діар. Хан.
24. — Омофоръ з крестами аксамиту чер-
воного Реестръ Ризн. Соф. 3-б.—Шапку
новую дадемъ шить и на оную два баранки
чорныхъ и на вершокъ чорный аксамитъ
Дн. Марк. I, 217.—Чепцовъ пять, еденъ на
аксамитѣ венецкомъ Выт. мдр. обст. 353.

Див. **Оksamитъ**.

АКСЕЛЕНТА, присл. Окселентуочи.

XVIII. Спѣваетъ акселента горою воло-
вато, говорить грубо (чернецъ) Арх. Сул.
ц. 132.

АКСИОМА, рм. (гр. ἀξίωμα). Правда оче-
видна без доводів, певниж.

XVII. Аристотелесъ составилъ таковое аѣиома.
Конецъ першій ест въ предявзятію послѣднѣй-
шій въ выконанію Гол. П. М. II, 474 (Зѣбр.
1646).

**АКТИНАЦІЯ, АКТИКОВАНЬЕ, АКТИКО-
ВАТИ,—СЯ**, Див. Актыкація і т. д.

АКТОВАТИСЯ, дс. Подиватися до вписання
в акти.

XVII. Актовалас справа Веремѣмъ резни-
ком поводом и Гаврилом Михайленком, а то
в тен способ: аже Веремѣй вынен был долгу
тому Михайленку за розный товар Ак. Бор.
61 (1661).

АКТОРКА, рж. Жіноча форма від «акторъ».

XVII. Которая акторка и пасербица еи Галка
позванная обличне Прот. Полт. С. II, 108-б
(1683).

АКТОРСКИЙ, прикм. Що стосується до
актора, поводовий, що позиває (до суду, до права).

Акторская сторона, што позиває до суду,
тягне до права.

XVII. Акторская сторона жалосная, ро-
жоная сестра небожика домовлялася судо-
вого всказання Ак. Полт. С. 70.—А поневажъ
акторская сторона его горломъ даровала, теди
суд наш нинѣшний наказуетъ Кн. Мѣск.
Полт. 34 (1693).

АКТОРЪ, *р.м.* (лат. actor). 1. *Сторона,
шо позивае до суду, поводова сторона, по-
зивач.*

XVII. Повода на то зась повѣдиль, ижъ
поводъ есть належнымъ акторомъ Ак. ЮЗР.
II, 27 (1612).—Судъ... форумъ той справе
узнавши, позванымъ поступовати, въ посту-
пованю надежныхъ акторовъ узнавши, по-
званымъ одповедати наказалъ Гол. II. М. II
(II. Мог. 1644).

2. *Дидич, власник.*

XVII. Матвѣй... менених акторов... од того
кйрунту утискуетъ Прот. Полт. С. II, 296
(1700).

XVIII. До сего запису вечистого прошо-
ный печатор от ихъ млтей пановъ акторовъ
вижей мененихъ подписуюся, Григорий
Отвѣновский, писарь майстрату Стародубов-
ского Мат. и Зам. 171 (1708).

АКТУАЛЬНЫЙ, *прикм.* (пол. aktualny). *Чин-
ный, фактичний, правдивый.*

XVIII. Интенция актуальная есть на той часъ,
коци кто выразне мае волю дати сакрамент
Собр. Прип. 4.

АКТЪ, *р.м.* (лат. actus). 1. *Урочистий
обхѣд, церемонія, обряд.*

XVII. При томъ жалосномъ актѣ хочу оука-
зати, якѣи цноты гетманъ повиненъ мѣвати
Тит. 49 (Сак. 1622).—Або вѣмъ згромажаю-
чися на такіи акты нѣчого иного не дѣлаи,
ено плакали и рыдали ів. 113 (Копист. 1625).
—Жегнаеть его мєать панъ имркъ: и васъ
всѣхъ православныхъ хрєтіанъ, знаємыхъ и
незнаємыхъ, товаришов и сусѣдовъ, и гостей,
которые зобралистеся на той актѣ жало-
ный (погребъ) Гал. Кл. Раз. 495.—Всѣ... кото-
рые зобралистеся на той актѣ жалосный Єв.
Реш. 425-б.—Отцъ... надѣялся в дому своемъ
веселный актѣ отпраовати ів. 450.—Старостою
под час ихъ актѣу весѣльного будучи Прот.
Полт. С. II, 109 (1683).

XVIII. За унѣверсаломъ Короля Его Ми-
лости рицєрскій станъ, духовный, законныхъ
и свѣцкихъ, якъ тежъ и братства ставропигіане
и партикулярный братства на той публичный
актѣ прибули Літ. Вел. III, 252.

2. *Чин, об'яв.*

XVIII. И несправедливе мовилибысте хрї-
стіане, же поневажъ нуждными естєсно про-

стаками, трудни до поатїа науки, и же длѣ
того не оумѣючи чинити актовъ милости ко
Бгу Науки парох. 67.

3. *Дѣл в театральній штуцѣ.*

XVIII. Кицано о тоє ліоси, кому зъ якою
панєю приидеть актѣ комедіалный Літ. Вел.
III, 515.

4. *Об'яв ділання або чинности.*

XVII. При томъ актѣ або направєню житїя
своего повиненъ чакъ три речи мѣти Єв. Реш.
20-б.—Тотъ актѣ посту стога... од господа
бога... постановленный ів. 32.

5. *Списання чинности правної, приватної
урядової, судової.*

XVII. Деклїороваль онъ, Савка, от
сего актѣу за тиждень Прот. сїр. пот. 13.

Акта, Акты (лат. acta). *Книги, шобъ запи-
сувати в нихъ рѣшні документи.*

XVI. До актѣ записати казали Арх.
ЮЗР. I, VI, 122 (1597).

XVII. Мостицкій... унѣверсалъ его милости
пана гетмана Іоанна Виговского до актѣ ни-
нешнихъ в справе нижей описаной подалъ
Ак. Нѣж. Маг. 35.

АКТЫКАЦІЯ, *рѣж.* (пол. actykacja). *Подан-
ня документу, шобъ його списати до актів.*

XVII. Актикація унѣверсалу монастыреви
нѣжинскому даного 26 октовря Ак. Нѣж.
Маг. 34.

АКТЫКОВАНЬЕ, *р.н.* *Вписування до актів.*

XVI. Его милость... архієпископъ Полоцкій
къ актыкованью до книгъ земскихъ Полоцкихъ
у суду покладаль (грамоту) Ак. ЗР. II, 60
(1509).—Его милость... староста Луцкій, по-
далъ до актыкованья до книгъ нынешнихъ
кгородскихъ Луцкихъ листъ его королевское
милости Арх. ЮЗР. I, VI, 116 (1596).

XVII. Актыкованє до книгъ головныхъ три-
бунальныхъ Ак. ЮЗР. II, 70 (1615).—Сули-
ковский... до актыкованя в книги майстратовіє
листъ в певной нижей вираженой справе
подасть Ак. Нѣж. Маг. 39.—Подасть ку акти-
кованю до книгъ ратуша Нѣжинского тепе-
решнихъ тестаментъ Тест. Ад. 168.—Актико-
ване росписки о смертномъ забойствѣ до актѣ
Ак. Старол. кн. 37.

АКТЫКОВАТИ, *дс.* (пол. aktykować). *Впи-
сати до актів.*

XVI. Давши его (листъ)... до книгъ урядо-
выхъ кгородскихъ актыковати Арх. ЮЗР. I, VI,
164 (1587).—Тотъ дей инвентаръ мелъ бытъ
данъ актыковать до книгъ кгородскихъ ів.
I, I, 357 (1593).—Болобанъ... просилъ, абы
тотъ листъ до книгъ актыкованъ былъ ів.
482 (1596).

XVII. До книг мѣстскихъ актыковати Ак. ЮЗР. II, 33 (1605).—Такіе я права маючи на пергаменахъ и видячи, же суть потребные, актыковалемъ ихъ до книгъ городскихъ Діар. Фил. 71.—Що теж за вѣдомостю вряду нашего меского Полтавского принявши то Иванъ Макаренко и до згоди пришовъши просилъ, аби тая справъка яснѣ актыкована была в книгахъ мескихъ полтавскихъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 8 (1664).—Актыкованая оповѣд... игумена Прот. Полт. С. II, 69 (1680).—Сесь кзвѣтъ... до... книгъ нашихъ... былъ актыкованъ ів. 138-б (1685).—Иванъ... просилъ насъ вряду, абы его сознание до книгъ нашихъ мѣстскихъ... было актыковано Ак. Мг. м. 92 (1681).

АКЦЕПТОВАТИ, *дс.* (пол. *akceptować* з лат. *accipere*). *Приймати.*

XVIII. Аби... при давнѣйшихъ правахъ билъ захованимъ... новихъ не акцептуючи Вел. Сказ. 245.

АКЦИДЕНЦІЯ, *рж.* (пол. *akcydencja* з лат. *accidens*). *Дохід пона, несталий прихід з оплат.*

XVIII. До храму Воскр. Христ. на сорокоусть, со всіми акциденціями талярей десять Арх. Мот. 30 (1725).

АКЦІО, *рн.* **АКЦІЯ**, *рж.* (лат. *actio*) 1. *Чинення, чинність. діяння, дія, виступ.*

XVI. Дедукціе его... до акцій ничего не мають Арх. ЮЗР. I, VI, 174 (1597).

XVII. Платое предикаментумъ есть Акціо, чиненье, гды кто чинить що доброе albo злое Гал. Кл. Раз. 458.—Жадень тотъ, кому мы винны, не мають до того двора жадной акції мѣти Прот. спр. пот. 15.—На першой акції стые отцове почали мовити Крон. Боб. 343.—Соборъ той въ чотирохъ своихъ сессіяхъ и акціяхъ, то есть засѣданяхъ и дѣяхъ... свѣдчать Копист. Пал. 639.

2. *Битва, потычка, бій.*

XVII. Была акція пятнадцатая 26 дня априля Рук. Хрон. 344.

XVIII. Слишно, что у Перекопу была акція арміи нашої з татарами Дн. Марк. IV, 202.

3. *Процес, справа, судовое поступування.*

XVII. На роки земьские Луцкые Светотроицкые интенентовалъ былъ акцію... о грабежъ комаги з збожемъ Гол. П. М. II, 293 (П. Мог. 1644).

АКЪ, *зл.* (ц. сл.) *Як.*

XV. Начаша виступати полки половецкии акъ боровѣ Ип. 641 (1185).

АЛАБАРДА, *рж.* *Див.* **Алябарда.**

XVIII. На капелюхахъ и на алабардахъ были чорніе креповіе фліоры Діар. Хан. 17.

АЛАБАРТНИКЪ, *рм.* *Узброенный алябардою.*

XVII. Іс... не маючи з собою жадного жолнѣрства, жадныхъ слугъ, жадныхъ алабартниковъ Св. Вил. 94.

Див. **Галабартникъ.**

АЛАБАСТРОВЫЙ, АЛАВАСТРНЫЙ, *прикм.* *від «алавастръ».*

XVIII. Олтари алавастрными и порфирными деками ушещренни Гр. Барск. I, 129.—Иноки... обрѣтоша единый конобъ великъ, полнъ злата, верху алабастровимъ каменемъ покровень ів. 249.

АЛАВАСТРЪ, *рм.* *Див.* **Алябастеръ.**

XVII. Щуйною поднесенною держашъ алавастръ, альбо слоикъ лекарскій Дм. Рост. 101.

XVIII. Церковь... преушещренна вся порфирами, алавастрами Гр. Барск. I, 131.

АЛАЖА, (татар.), *рж.* *Шовкова смугаста перська тканина.*

XVIII. От птуки алажи шаговъ три Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 67 (1727).

АЛБАНСКИЙ, *прикм.* *Прикметник від Альбанія.*

XVII. На той часъ заволавлъ Лехасъ Духагинъ: Сходѣтесѣ, сходѣтесѣ, княжата Албанскіи Гал. Кл. Раз. 411.

АЛБАНЧИКЪ, *рм.* *Мешканецъ Альбаніі.*

XVII. Албанчыкове называли муромъ Шкандербѣга Гал. Кл. Раз. 411.

АЛБО, *зл.* *Див.* **Альбо.**

АЛБОВѢМЪ, *зл.* *Див.* **АльбовѢмъ.**

АЛБОЛИ, *зл.* (пол. *alboli*). *Чи то, чи ж, або ж.*

XVII. Ремесники... мѣютъ промежку себе порядокъ слупный заховуючи брать старшого алболи пехмистра... обирати Кн. Цеху Кр. 3-б.

XVIII. Хоть и даст и перси, и то якъ нехотя: анежели з' щыростю алболи тежъ хотя Клим. Вірші. 174.

АЛЕ, *зл.* (а+ле). 1. *А, одначе.*

XIV. Петръ позналъ, ижъ его ранилъ, але то зъ его початку Ак. ЗР. I, 7 (1347).—Ижъ было надвое, але а далъ за одино ЮРГр. № 2 (1349).

XV. А имають пана Юрковського люди... дрыва рубати, але не паствити Ак. ЮЗР. I, 9 (1424).—А у Черновии возы не страсти, але купецъ дастъ свою вѣру Ак. ЗР. I, 31 (1407).—А нынѣ такъ не только татьбою, але явно воюють ів. 71 (1456).

XVII. Не толко выпаднен'е з Нба, діаволу сталося... але и рожаю члчского початку, то ест Адамови... з роскоши Райской стало выгнан'е Тр. постн. 11—Товаришъ естъ души тѣло по здуценю, але шкодливый Транкв. Зерц. 23.—

Не тилько провъ або котовъ, або щуровъ, але и людей ѣли Літ. Льв. 236.—Я того не знаю, але якъ ти свою вѣру, такъ я свою выхваляю Инт. XVII, 82.—Ремесники... побори... повинны будуть... отдавати... але и послушество... полнити Кн. Цеху Кр. 4 (1662).—Выбравъ гдѣ не книжныхъ, але простыхъ Єв. Реш. 2.—Словеса правѣ премудрыхъ не повинны гласкати и увеселѣти але колоти Рад. Він. 18—Єдинъ жидъ прибігши хотѣлъ зопхнути з марѣ на землю тѣло Пречистой двы, але ему заравъ невидимо были отплати руки обидвѣ Гал. Н. н. 14.—Съножать естѣ незаставная, але купленая Мат. Ист. ЮР. 14 (1690).—Немалая... ест речъ воду жадными греблями незасыпаную задержати, але далеко болша уста неповстягливіе погамовать Лѣств. 23-б.

XVIII. Але λ естѣ послана, а хочу тебе взѣти Сл. о см. 18.—Таке мовлю житіє не до нба, але на пропасть вѣчную пеклану провадитъ Науки парох. 29.—Немешѣ... на противо Француха готовилисѣ, але лише келчикъ оуборили орагови и розійшлися без всякого хосна Літ. Гукл. 80.—Врагъ... не тилко... кровѣ... здѣлалъ пролитіє, але и великое... Украинѣ... нанеслѣ спустошене Вел. Сказ. 7.—Не сегодня, але вчора Дн. Марк. II, 103.

2. *Тільки, як.*

XVII. Уживанє тѣла и кровѣ Хв... не иначе але дванадцатъ пожитков припосит Єв. Реш. 73-б.

3. *Так, а так, запевне, не йначе.*

XVII. Драгомиръ мовилъ до мене: «што то за пани, отче, и где ѣде съ такимъ оршакомъ немалымъ»; я не вѣдаючи одповѣдити ему толко реклемъ: «але, але» и одшолемъ до сани Діар. Фил. 58.

АЛЕГОВАТИ, *дс. Див. Аллеговати.*

АЛЕКСѢРЪ *рм. (ар. el-ixir). Фармацевтический препарат: мишанина певнихъ сиропѣ з алкоолятами.*

XVIII. Въ аптецѣ купилемъ алексѣру Дн. Марк. II, 211.—Алексѣръ проприетатисъ в вигѣ... заживать Млр. дом. лѣч. 2.

АЛЕМБИКОВЫЙ, *прикм. Перегнаний на алембикъ.*

А. водка (пол. alembikowa wódka). *Чиста горілка.*

XVIII. Писалемъ о присылцѣ сюда... 5 барилицъ водки алембиковой Дн. Марк. II, 261.

АЛЕМБИКЪ, *рм. (ар. al-ambik). Прилад для дистилляції.*

XVIII. Видѣлъ подѣ часъ смерти въ покойного К. О. дому алембикъ битихъ талайровъ Мат. ист. ЮР. 47 (1716). Треба водки двойной

полвѣдра перегнати на алембикъ Разн. марц. 647.

АЛЕМΠΑРДОВЫЙ, *прикм. Див. Лямпартовый.*

XVIII. Попона алемпардова одна Мат. ист. ЮР. 105 (1744).

АЛЕНДЕРСКИЙ, *прикм. Див. Голендерский.*

XVIII. Кошуль алендерскихъ з рукавами кисевими Арх. Сул. 219 (1744).

АЛЕТЬ, *присл. Див. Алить.*

XVII. Алеть добро и заисте годитсѣ, кошатисѣ в науцѣ писмъ свѣцкихъ () обр. 202.—Алеть тамъ знайдете дитатко повитое Бер. Різв. Вірші. 61.

АЛЕФБЕТЪ, *рм. Алфавета.*

XVII. Далеть... слово д алефбету еврейского Бер. Лекс. 265.

АЛИ *зл. (а+ли). 1. Або.*

XIV. Кто коли на тои листъ оузритъ али оуслышитъ ЮРГр. № 21 (1388).

2. *Але.*

XV. Они же (про ставлення мѹру круг Видубецької церкви) мнозѣ недерѣзноуша помыслити о древнихъ, али нѣ дѣлоу ятисѣ Ип. 709 (1199).

XVIII. Чомъ за сего фарисея никто не рюкъ ажъ овунъ естѣ неправеденъ, али человекъ честный, а Христосъ осудилъ Поуч. Няг. 4.

3. *Аж, власне.*

XVII. Литва обладала Кіевом али до смерти князя Літ. Сам. 1.

АЛИЖЪ, АЛИЖЪ,-ТИ, *зл. Аж; аж ото, аж тут.*

XIV. Города Луцська бюлсти ми, а никому не дати, алижъ осподаръ мой великий король возьметъ коли оузхочетъ ЮРГр. № 15 (1386).

XV. (Дали воеводѣ Стефану земли) от рѣки Колочина прямо поперекъ поля Болохова, алижъ до великой рѣки Днѣстра Ул. Мат. 39 (1433).

XVI. Ижъ никого не маемъ карати, алижъ правомъ преконаного Антир. 559.—Єще владыкове до Кракова не доехали, алижѣти въ Новомъ Месте поткано ихъ листы одъ его королевское милости ів. 641.—А коли се забудутъ, алижъ ти зъ оное поставы поважное смеху и шидерства полно зъ себе начинять Отп. И. П. кл. Остр. 1043.

АЛИТЬ, *зл. (а+ли+ти, пол. alić). 1. Аж.*

XV. (Граница) на верхъ Валуйце, обчиною, алить до пасеки Ак. ЮЗР. I, 9 (1424).

2. *Аж тут, аж ото.*

XVII. Алить панове судовые кантуровые воеводства Берестейского... пристали особъ килка шляхты до монастыра нашего Діар. Фил. 147.—

Ледво окомъ мгнешь, алит внеть голова спадет Тит. 50 (Сак. 1622) Ледво бовѣмъ люде починают жити, алитъ смерть южъ на них rozmaitye сѣти заставуєть Тр. П. М. 938. Чтося ткнетъ покарму, алитъ найлѣпшая звѣрина Рад. Ог. 39.

3. *Але, иначе.*

XVI. Алитъ скоро по вѣступенью его зъ стану свецького... его княжацькая милость... писалъ до него Антир. 575.

XVII. Обещуєть упокоєніє, алит даруєть замѣшан'є Рад. Ог. 693.

4. *Адже.*

XVII. Пойдѣмъ до стыхъ Бжіихъ, алитъ и тыи выходѣть на споткане Мріи Рад. Ог. 351.

АЛКЕРМЕСОВЫЙ, *прикм. З алкермесу.*

XVIII. Водокъ карбунколовой и алкермесовой послаємъ до п. Михайла Скороп. Дн. Марк. II, 226.

АЛКЕРМЕСЪ, *рм. (ар. al-kirmiz). 1. Гатунок робачків Соєсис ілісис з родини черевих.*

2. *Сироп з робачків черцю.*

XVII. Шкатулка з олейками rozmaityми: з дрякѣвою, алькермесом. сервистаномъ Арх. ЮЗР. I, VI, 654 (1632).

XVIII. Алкермесъ чайную ложечку по утру принимать Млр. дом. лѣч. 46

АЛКИВЪ, *рм. (ар. al-kobba—покой).* *Ліжниця без вікна.*

XVIII. Увойшол Алексей з облюбеницею до алкиву Єв. Реш. 340-5 (1710).

АЛКИРЪКЪ, *рм. Здрібн. від «алкиръ» (алкѣръ).*

XVII. Посадилъ ю (душу) у глиняномъ алкирѣку Транкв. П. Мн. 2.

АЛКОРАНЪ, *рм. (ар. al-koṛān). Книга науки Магометової.*

XVI. А бодай и Турецкого алкорану не учился Ак. ЗР. IV, 209 (1600).—Твоя Быбля зъ Алъкораномъ помешаная Отп. И. П. кл. Остр. 1045.

XVII. Отрицаюся Алкорана и всего писания и учения проклятаго Мехмета Тр. П. М. 93.—Махомет нечистоты полный поганин в своем Алкоранѣ нас хрестіанъ за незбожныхъ маєть Рад. Ог. 144.

XVIII. Присягали на вѣрность по своему обычаю цѣлюючи алкоранъ Дн. Марк. II, 52.

АЛКѢРЪ, *рм. (пол. alkieŕ, нім. Ecker; ср. лат. arco). Бічний покоїж в хаті.*

XVII. Стефанъ вшедши з ним (Дометианомъ) до его алкѣра... забилъ его Крон. Воб. 253.—(Іосифъ) вшедши до алкѣра, плакаль Рук. Хрон. 28.—Тому подданому халупу ихъ милость на

збудованє себе алкера знесли и оному... похвалки и погрозки... чинили Арх. ЮЗР. VI, I, 452 (1625).—Котрыхъ знаючи козаковъ значныхъ до себе зазѣвавши въ алкѣръ по-одицемъ, (Щюцюра) казалъ повязати Літ. Сам. 59.

XVIII. О замкахъ, що замыкають... коморы, алкѣры Клим. Вірші, 215.

АЛЛА (з араб. Allah—bīg). *Покрик заохоти, осмілення, що його висивають нападаючи мусульмани.*

XVII. (Поляки) поплии утекомъ... отъ козаковъ поробившихся въ татарскую одежду и крикнувшихъ: «алла, алла!» Літ. Сам. 221.

АЛЛЕГАЦІЯ, *рж. (лат. allegatio). Покликання, цитата.*

XVI. Умоцований стороны позваное... при перьшихъ аллегацияхъ и оборонахъ своихъ стоячи, поведилъ, иж... каране самое особы духовъное... у права светського зысковать н' може Арх. ЮЗР. I, VI, 103 (1594).

XVII. Въ канонахъ Нікейскихъ канону о апшеляціи мѣманой, ведлугъ ихъ аллегациі, не найдено Кошвст. Пал. 590.

АЛЛЕГОВАТИ, *дс. (пол. alegować з лат. allegare). Складати довід, доводити, попірати, цитувати, покликатися на.*

XVI. Чому тыми привилеями Петровыми не аллегуетъ Хр. Фил. Апокр. 1404.—Але и того всего не беру себе на помочъ, хотя бы выкрутачъ могъ тымъ безыпечѣне аллегovati Антир. 505.

XVII. Люде... справедливост... которую от Бга взяли аллегуютъ Кн. Рож. 113.—Сейм... прожно и тым аллеговатмаєть, бо та констытуцыя не то в себе замыка, абы се шкрутынѣум тратит мѣло Арх. ЮЗР. VIII, III, 515 (1605).

АЛЛЕГОРЫЧНЫЙ, *прикм. Переносный.*

XVII. Ведлугъ сенсу аллегоричного закрытого Гал. М. Пр. 184.—Чворакий єсть сенсъ в Писмѣ стомъ: литералный, моралный, аллегоричный и анагогичный Гал. Кл. Раз. 167.

АЛЛИГОРІА, *рж. (гр. ἀλλήγορία). Переносня.*

XVII. Аллигорія: иновѣшаніє... фігура, іды иное розумомъ, иное словы оказуєть. Бер. Лекс. 227.

АЛЛИЛУІА, *рж. (з гебр. халлелу). Хвалите Бога (славослівя).*

XVII. Аллилуія: хвала Бгу Бер. Лекс. 227.

АЛМАЗИКЪ, *рм. здрібн. від «алмазъ».*

XVIII. Перстєнь алмазній, въ немъ алмазиковъ 10 Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 116 (1746).

АЛМАЗНЫЙ, *прикм. Прикметник від «алмазъ».*

XVIII. Канак алмазній Реестръ Ризн. Соф. 16 (1734).—Галтарю... что обложил перлами крестъ алмазній Ризн. Соф. кн. 133-б (1743).

АЛМАЗЪ, *рм.* (араб. almas). *Діамент.*

XVII. Адамантъ: діаментъ або твердый, неужитый, алмаз, москов. Бер. Лекс. 224.

XVIII. Перстень въ девяти алмазахъ 120 руб.; перстень въ восьми алмазахъ—80 руб. Арх. Мот. 110 (1773).

АЛМУЖНА, *ржс.* *Див.* **Ялмужна.**

XVII. Даймо ж мы сему жебраку алмужну Др. Ол. Ч. Б. 170.

XVIII. Сиротам, старцемъ алмужни не дала Укр. Р. Арх. X, 297.

АЛОЕСЪ, **АЛОИЗЪ** *рм.* (пол. aloes, гр. ἀλόη). *Рослина Aloe vulgaris.*

XVIII. Вонности... алоесъ, ирыда, бделлія, опобалсам Собр. Прип. 16.—Алоизу, бѣлоеру, селѣтры чистой Разн. марц. 648.—Посланы въ домъ... отъ доктора алоесъ Дн. Хан. 227.

АЛОЛОЙ, *рм.* *Годинник.*

XVIII. Индѣ жъ сѣ зоветь зегар годинникъ люб алолой Клим. Вірші 9.

АЛТАБАСОВЫЙ, АЛТАЙБАСОВЫЙ *прикм.* *З алтабасу.*

XVI. Шата злогоглавная... Делия алтабасовая подшита кунми Arch. Sang. VI, 214 (1558).—Полица алтабасовая Ак. ЮЗР. I, 264 (1596).

XVII. Петрахил алтайбасовый белое дно Арх. ЮЗР. I, VI, 502 (1621).—Алтабасовый копенякъ Ак. ЮЗР. II, 213 (И. Виш.).

АЛТАБАСЪ, *рм.* (тур. alton + bazz). *Тканина: основа шовкова, а тканныя золоте.*

XVI. Князя Слуцкого алтабасъ, крестъ на немъ перловый Гол. П. М. I, 8 (оп. 1554).

АЛТАРІЯ, *ржс.* (лат. altaria). *Запис на утримання вѣстара; вѣкарійство.*

XVIII. Епископове Римскіи не разомъ посщаютъ и парохіи роздаютъ, але первѣе посщаютъ на вѣкарійства или алтаріи посылають, а посемъ по мнозѣхъ лѣтахъ даютъ парохіи Собр. Прип. 58.

АЛТЕРАЦІЯ, *ржс.* (пол. alteracja, ср. лат. alteratio). 1. *Підроблення, сфальшування приватного або урядового акту.*

XVII. Абы не було... в томъ дѣлу алтерации и заводовъ правовихъ Прот. Полт. С. II, 191-б (1688).

2. *Зрушення, гризота, смуток.*

XVIII. Не спалемъ ночь для алтерации сонной Дн. Марк. I, 67.—В обѣдную годину началъ уже мѣшатися; подѣ часъ якої алтерации были при Его Вельможности медикъ Діар. Хан. 72.

АЛТЕРКАТОРЪ, *рм.* (ср. лат. altercator). *Суперечник.*

XVIII. До наименьшой части таковыхъ добръ упорника и неповинного алтеркатора варую, аби не смѣлъ... утиску отцу Аптонію Романовскому задавати Арх. Мот. 137 (1707).

АЛТЕРКАЦІЯ, *ржс.* (лат. altercatio). *Спр, суперечка, сварка.*

XVII. Мы теды уваживши на обѣ сторонѣ и на зезнаня свѣдков... умораемъ тую справу, аби болших алтеркаций Сивак и Григор не вщинали под уложенем вини Ак. Полт. Гор. Ур. I, 202 (1670).—Втручатися з дѣтми своими... не повинна и жадной алтерькаци Галцѣ Браиловнѣ и дѣтемъ ей чинити не маєт под виною на его млсти боярина и пана гетмана тысячу купъ а на врад наш полковницкий и мѣстцкый тальярей ib. 96 (1667).—Урадъ что чуючи отъ сторонѣ, а запобегалочи болшой ихъ алтеркациѣ и споровѣ Прот. спр. пот. 73.—В тыхъ алтерикацияхъ и въ озяблости... смерть нас находитъ Ев. Реш. 135.

АЛТЕРНАЦІЯ, *ржс.* (лат. alternatio). *Зміна, відміна.*

XVII. Мы, выпѣ спецификованный врьдѣ, отъ Вовдѣ добровольное сознане слышати, безъ всякихъ алтернацій казалисмо тые слова до снадѣйшого уваги на врьдѣ записати Рѣш. Полт. Полк. С. 55.

XVIII. Правними затрудняти алтернаціями Арх. Мот. 22 (1712).

АЛТИНЪ, *рм.* (з рос. алтын; тур. alten, altun—злот). *Давня дрібна московська монета, 3 коп.*

XVII. Я, Степанъ Куриловичъ далъ два алтини Кн. Цеху Кол. 121-б (1666).

XVIII. Помаранскому, писару сотенному грошей чтири золотихъ безъ алтина Быт. млр. обст. 338.

АЛТѢСТІЙ, *рм.* *Див.* **Алцѣста.**

XVIII. Росписъ котория взяти пѣвчия... алтѣстія Кн. Мѣск. Полт. 303-б (1727).—Мат. Полт. Полк. I, 38.

АЛФАБЕТУМЪ, АЛФАБЕТЪ, *рм.* (лат. alphabetum, з гр. назви двохъ першихъ літеръ абетки: ἀλφα + βῆτα). *Абетка, азбука, абецеда.*

XVII. Отказуєтъ тобѣ на тьи слова лексиконъ Феліотикумъ през алфаветумъ написанный Гал. М. Пр. 110.—Буква: азбука, алфаветъ албо абецадло Бер. Лекс. 9.

АЛХИМИЦКЫЙ, *прикм.* *від «алхимія».*

XVII. Роботу, которую килка лѣтъ скончити старалемся... алхимицкую (пану Борецкому)... ее пуцаю Пам. КК. II, 408 (1631).—А надто трапили мя огнѣ алхимицкіе, которіе палено въ седми печкахъ Діар. Фил. 95 (1646).

АЛЦѢСТА, *р.м.* (пол. alcista). *Той, що співає алта.*

XVIII. Велѣлъ обискати хлопцовъ... двух алицѣсть съ хорошими голосами Кн. Нос. 10.—Принесень... листъ... для сиску двухъ лѣвчихъ алицѣсть Журн. Дан. Апост. 108.

АЛЬ, *зл.* (а+ли). *Або жс.*

XV. Казни ихъ любо слѣши, аль даи намъ Ин. 605 (1177).—Тое селищю къ церкви ль слушало къ святому Михаилу аль пакъ нашо было поданье Ак. ЗР. I, 106 (1488).

АЛБѢО, АЛБѢО, *зл.* (а+ли+бо; пол. albo). = **АБО**.

XV. Кто коли на тот листъ позритъ албо услышитъ его чтучи ЮРГр. № 44 (1412).

XVI. Поховано альбо погребено тело ее милости у Могилева Кул. Мат. I, 50 (1578).

XVII. Поссесорови... волно... заживати... албо кому хочачи назичити Прот. Полт. С. II, 97-6 (1682).—Идутъ албо до монастыра, албо на пушу жити Гал. Каз. 72.—Городокъ албо замок Диямунтъ Лѣт. Сам. 204.—На нѣвъ есть Зодіакъ албо звѣринецъ, в которомъ то Левъ то Быкъ, то Баранъ, то звѣрта иншии знайдуются Гал. Н. н. (пр.) Ад.

XVIII. Помагай Богъ, бшм., албо вечер добрый Укр.-Р. Арх. IX, 47.—Онъ Великій Государь... знаменитый и стучный въ морѣ здѣлалъ быль гавань албо пристань корабельный Лѣт. Вел. III, 386.

АЛБОВѢМЪ, АЛБОВѢМЪ, *зл.* *Див. Абовѣмъ.*

XVII. Альбовѣмъ: чи не капала кровь зъ древа Гал. Кн. Раз. I, 59.—Пришедши ку домовце, легламъ спочивати на землю, позачинявши дверѣ, албовѣмъ унукъ мой Ивасъ тогды былъ на току Рѣш. Полт. Полк. С. 62.—Тысь (Бпа) албовѣмъ мене любовію ку сыну своему и себѣ запала Рад. От. (пр.) I.

XVIII. Не въ закладѣ албовѣмъ, но въ поселствѣ присланъ есмь до королевского Величества Вел. Сказ. 75.—Гвалтовный албовѣмъ ратунокъ имъ належитъ Арх. ЮЗР. I, XII, 512 (1717).

АЛЬФА, *ржс.* (гр. αλφα). *Назва першої літери грецької абетки (α), гебр. alef(א) метаф.: початок.*

XVIII. Я естемъ ал'фа і омега—я початок і кінець Пам. укр. м. III, 70 (Рк. Тесл.).

АЛѢАНСЪ, *р.м.* (фр. alliance). *Союз, примир'я, звязок, трактат між державами.*

XVIII. Воеватися съ Москвою готовы, а то по воспріятому съ татарами алѢансу Кр. оп. Млр. 227.

А-ЛЮБО, *зл.* *Або.*

XIV. А поидеть ли царь на ляхи, а любо князи темний княземъ литовськимъ помогати ЮРГр. № 3 (1352).

XV. Кто коли на нь оузритъ а любо оуслышитъ ЮРГр. № 43 (1411).

АЛЯБАРДА, АЛЯБАРТА, *ржс.* (фр. Hal-lebarde, нѣм. Hellebarde з ст. г. нѣм. Helmbarte). *Ратиче з сокиркою; зброя що колоти або рубати.*

XVI. Дрекол, алѢбарта Зиз. Лекс. 98.

XVII. Дреколь, алѢбарта, галѢбарда Бер. Лекс. 38.

XVIII. Е. В. взялъ алябарду Діар. Хан. 21.

Див. Галюбарда, ГалѢбарда.

АЛЯБАСТЕРЪ, *р.м.* (1. гр. αλάβαστρος. 2. τὸ αλάβαστρον лат. alabastrum). 1. *Сніжно-білий, дрібно-зернистий гіпс.*

XVII. Пятый палаць залѢбастру естъ оучиненый Гал. М. Пр. 66.

XVIII. С того острова камен мрамуръ и алябастръ приходитъ Пам. укр. м. IV, 33 (Сок. Рк.).

2. *Слоїк, банька, алябастрове начиння.*

XVII. Грѣшница... припесла алявастръ то ест шкляницю мира дорогоцѣного Єв. Реш. 111.

Див. ГалѢбастеръ.

АМАНАТЪ, *р.м.* (ар. aman—вірність, оборона; тюрк. amanat'az). *Закладник.*

XVIII. Сына своего полякамъ въ аманатахъ отдай Кр. оп. Млр. 236.—Чепанъ Шафкаль мѣсть прѣхать къ генераламъ и отдать своего унука въ аманати Дн. Марк. I, 310.

АМАРИКОВАТИ, *дс.* (срд. лат. amaricare). *Гірко нарікати.*

XVII. Що панъ гетманъ... на монастир надал... я не повинен того отнимати... любо то нашѣ инышіе в томъ амарикують Ракуш. 48 (1663).

АМАТИСТЪ, *р.м.* *Див. Аметистъ.*

XVII. Марсъ (был) на аматисте Ал. Печ. 165.

АМБАРЪ, *р.м.* (рос. амбар з тур., перс. anbar, (h)ambar). *Комора, шпихір.*

XVIII. Подъ олтаремъ внизу амбаръ каменный Арх. отр. 5 (1766).

Див. Инбаръ.

АМБИЦІЯ, АМБѢЦІЯ, *ржс.* (лат. ambitio).

1. *Почуття особистої гідності, честь.*

2. *Прагнення чести, жада слави, пиха.*

XVII. Найдеть все тое въ теперешнемъ своемъ дому добровольное зъ самой роспусты и амбиціи Копист. Пал. 925.—Приходитъ амбѢціа, албо прагнене чести Рад. Він. 83.

XVIII. Для своихъ власныхъ приватъ и амбицій, а не для ползи всенародной Лѣт. Вел. II, 296.

АМБОНА *рж.* **АМБОНЪ**, *рм.* (гр. ἀμβων—трибуна). *Казальниця, церковна мовниця.*

XV. На висоцѣ мѣсте сред цркви еже зоветсѣ амбон Чет. 1489, к. 26-26-б.

XVI. Его милость отецъ митрополить... сѣдши самъ на амбонѣ, архидіакону своему казалъ оповѣдати Ак. ЗР. IV, 73 (1594).

XVII. А месце погребови... в соборной церкви пред враты царскими, межи амбонѣмъ и дверми Арх. ЮЗР. I, VI, 393 (1609).—Казнодѣи скончивши казане на катедрѣ албо на амбонѣ звѣкли... на казанье людей запрошати Гал. Кл. Раз. 518.—За амбонѣмъ посередъ церкви (труна) поставлена была Копист. Пал. 472. Амбонѣ изъ церкви выкидати Ак. ЮЗР. II, 272 (И. Виш.).—Цесар... амбон учинилъ з... камѣня Крон. Боб. 328.

XVIII. Святый Романъ кондакъ пѣлъ на амбонѣ Пелгр. Ип. Виш. 18.

АМБОННЫЙ *прикм. від «амбонъ».*

XVII. Обытие зас амбонное нехай зостаеъ в Полтавѣ — (при расподілу річей поміж манастирами) Ак. Полт. Гор. Ур. III, 19 (1668).

АМБРА, *рж.* (ар. amber). 1. *Запалина матерія, що деякі звірята виділяють з кишок.*

2. *Вода з амбри.*

XVIII. Взять... если можно имѣть, амбры и москусу, дѣлается жъ и без москусу и амбры Разн. марп. 637.

АМЕТИСТЪ, *рм.* (гр. ἀμέθυστος—тверезий). *Прозорий кварц фіялковий на колір.*

XVII. Аметистъ отганѣеъ піанство, бо кто его при собѣ маєтъ, не латво можетъ оупитисѣ Гал. Кл. Раз. 129.—З иншихъ засъ придібныхъ... кто сіѣеъ, якъ якинеъ, кто якъ аметистъ Рад. Ог. 312.—На таблицѣ планетъ... былъ Марсѣ на аметистѣ. Крон. Боб. 163.

АМИГДАЛЬ, *рм.* *Див.* **Мигдаль.**

XVIII. Вертоградъ... съ лозіемъ винограда смоквами, амигдалами Гр. Барск. II, 34.

АМИНЪ, **АМИНЬ**, *невідм.* (гебр. amen—хай такъ буде). 1. *Вираз, що нимъ кінчається молитви: справді так.*

XV. Гси Іссе Хе Бе нашъ! помилуй насъ аминъ Ип. 174 (1074).

XVII. Аминь засъ кладеться на концу для тогожъ оупевненія, ижъ такъ а не иначе естъ Гол. II, М. II, 441 (Кор. Н. 1645).

XVIII. На вѣки вѣчны. Аминъ Пам. укр. м. II, 108 (Рк. Тесл.).

2. *метаф. Кінець.*

АМ(М)УНИЦІЯ, *рж.* (срд. лат. admunitio; фр. amunition). *Матеріялі до стріляння: порох, кулі і т. ин.*

XVIII. Такожде солтанъ, царъ Турскій, во все царство свое розослалъ чаусовъ для забраня скарбовъ многихъ и провіантовъ вшелякихъ на войско потребныхъ, также ристунковъ и всякихъ аммуницій военныхъ Літ. Вел. III, 428.—Обозъ весь съ амуніцією взяли Кр. оп. Млр. 259.

АМНИСТІЯ, *рж.* (гр. ἀμνηστία). *Звільнення від кари, прощення, що дає той хто панує.*

XVIII. Роздѣлъ III. О войнѣ Хмельникого... о причинахъ Лядскихъ до оной и закованю трактату и амнистіи Бѣлоцерковской Вел. Сказ. 59.

АМПЛЬФЪКОВАТИ, *дс.* (лат. amplificare; пол. amplifikować). *Розширяти, розволікати, розводитись над чим.*

XVII. Треба тую часть казанѣ амплѣфковати. розширати Гал. Кл. Раз. 530.

АМФИТЕАТЕРЪ, *рм.* (гр. ἀμφιθέατρον). *Ча тина театру проти ценн.*

XVII. О видоку на Римскихъ амфитеатрахъ албо дивовискахъ, нѣдѣ невидѣный видоку Рад. Ог. 1048.—Дивная... указалася намъ ласка Христа... нѣ фебуръ золотіе кола накероваль до океяну нашого, чого свѣдомы сѣтъ Амѣфтеатри то естъ дивовиска того падолу плачу Рук. № 0.4° 86, к. 95.

АМФОРА, *рж.* (лат. amphora з гр. ἀμφωρεός). *У давніх: рід джебана з двома вухами.*

XVII. Амфора: фляша, конва Бер. Лекс. 229.

АМѢНЬ, *невідм.* *Див.* **Аминь.**

XVIII. З тоей присяги моей... бже помози... Амѣнь Вел. Сказ. 217.

АНАГРАММА, *рж.* (гр. ἀνάγραμμα). *Переставлення літер або складів.*

XVII. През анаграмма дойшло того, же в имени и титулѣ твоємъ естъ рай Рад. Ог. пр. 8.

АНАТЕМА, *рж.* *Див.* **Анаѣма.**

XVI. Отецъ Михайло Рагоза... зъ епископами на соборе Берестейском осудивши его (Г. Болобана)... с того достоенства и того владыку Львовского, съ того стану... зложили и, анатеме ихъ предавши, съ церкви Божое викляли Арх. ЮЗР. I, VI, 116—117 (1596).

АНАТОМИСТА, *рм.* *Хирург.*

XVIII. Панъ Полторацкій анатомиста Діар. Хан. 72.

АНАТОМІЯ, *рж.* (гр. ἀνατομή). *Хирургія і взагалі лікування.*

XVIII. Суть различніе училища въ нихъ различныхъ языковъ, мусыки, анатомѣи, си естъ врачества Гр. Барск. I, 123.

АНАХОРИТЬ, *рм.* (гр. ἀναχωρητής) *Пустельник.*

XVI. Оные анахорыгове, то есть пустынножители Антир. 749.

АНАѲЕМА, *рж.* (гр. ἀνάθημα). Церковна клядба, викляття.

XIV. Да пребудуть же непорушно подь анаѳемою ЮРГр. № 11 (1376).

XVII. Если кто симъ образамъ не покланяется и не цалуєть ихъ,... таковый нехай будет анаѳема, то есть проклѣть Тр. постн. 294. — Але таких (геретиковъ) оцве стый синодалне анаѳемъ предали Рад. Ог. 164.

АНАѲЕМАТИЗОВАТИ, *дс.* (пол. anatematizować). Кидати анаѳемою, виклинати.

XVII. Лаїкове анаѳематисавани быти мають Кн. о Вѣрѣ 21. — Еретиковъ... за анаѳематизованыхъ, то есть за проклѣтыхъ мѣти Копист. Пал. 910.

АНБОНЪ, *рм.* Див. Амбонъ.

XVIII. Пошлю на анѣбонъ святителя Христова Николая чотири золотии Кн. Цеху Кол. 4. (1733).

АНБРА, *рж.* Див. Амбра.

XVIII. Цукоръ смажити въ рожевой водцѣ, придавши анбры Разн. марц. 641.

АНГЕЛИКЪ, *рм.* Здрібн. від «ангелъ».

XVIII. На рипидахъ... по обоимъ сторонамъ по два ангелики Ризн. Соф. кн. 79 (1741).

АНГЕЛСКИЙ, *прикм.* від «ангелъ».

XV. Миноулъ воинства англѣская Чет. 1489, к. 43.

XVIII. Рукою ангелскою чудовне... кормлен бывал... Иоанъ... Иоан... агглѣсимъ пѣніемъ... Бга своего хвалил Ев. Реш. 330; 330-б (1710).

АНГЕЛЪ, *рм.* (гр. ἀγγελος — посланецъ). 1. Небесный дух.

XV. От всѣхъ стыхъ ангелъ и от проркъ и асплѣ ЮРГр. № 83 (1446). — Англѣ господень на всѣмъ часъ при детѣти былъ Чет. 1489, к. 17.

XVI. Где уста оные... абы слушне анѣгельми Господа Вседержителя названи быти могли Отп. II. П. кл. Остр. 1097.

2. Дух опікунчий, патрон.

XVIII. Брегадиръ... своего целебровалъ ангела Дн. гетм. канц. 24 (1722).

АНГЛЕНСКИЙ, *прикм.* Див. Ангелпский.

XVIII. Король его милость Французской и король, его милость Англѣнской побужають Порту Оттоманскую на войну противъ Москвы Марк. IV, 353 (Грам. Орл. 1719).

АНГОЛИКЪ, *рм.* Див. Ангеликъ.

XVIII. Ажъ, бачця, анголикъ з рогами до мене прибрався Довг. 93.

АНГАРИТЕСЪ, *рм.* = Маргаритесь (гр. μαργαρίτης). Перло.

XVII. Дорогій камень... ангаритесь, который есть сребру подобный Рад. Ог. 1104.

АНГАРИЯ, *рж.* (гр. ἀγγαρεία). Підвода; обовязок перевозити речі, листи державні, тязарі.

XVII. Все шкody, укывженя и уруганя, также ангарие вшелякие Арх. ЮЗР. VI, I, 426 (1622).

АНГЕЛСКИЙ, *прикм.* (пол. angielski). Прикметник від «Англія».

XVII За панованъ Генрика III, крoлѣ Ангелского Гал. М. Пр. 183.

XVIII. О прибытію в Данѣю флотов Олендерского и Ангелского Вел. Сказ. 299. — Султанъ Турецкій прибѣрлся въ землю Венгерскую, не слушаючи и медіації о покою короля Ангелского Літ. Вел. III, 429. — Жолнѣръ королѣ ангел'ского Стефана Пам. укр. м. IV, 237 (Присл. Рк.).

АНГЕЛЧИКЪ, *рм.* (пол. angielszyk). Див. Англик.

XVII. Мѣсто названное Тервана ангелчикове гды взяли и шарпали и запалили, в пркви образъ Престои Вци... столѣ Гал. II. п. 57.

АНГЛИКЪ, *рм.* (пол. anglik). Родом з Англії.

XVII. О наверненію до вѣры... Англиков... постарал (Григорій) Жит. Св. 50-б.

XVIII. Король под Смоленскомъ взялъ... нѣмецкую пѣхоту съ командиромъ Ал. Деслаусемъ англикомъ Кр. оп. Млр. 217.

АНДЕЛСКИЙ, *прикм.* Див. Ангелский.

XVII. Ты... чистот анѣделскую маєш Ев. Реш. 306.

АНЕЖЕЛИ, *зл.* Див. Анижели, Анижли.

XVIII. Хоч и дасть и персий, и то якъ нехотя: анежели зъ щыростю алболи теж хотя Клим. Вірші 174.

АНИ, АНѢ, *зл.* (а + нї). I не, зовсімъ нї, навіть нї.

XVI. На Орши и до Радомли Мстиславля тыхъ замковъ не подходила, ани рушила Кул. Мат. I, 50 (1580). — О которыхъ словахъ Грекомъ на онъ часъ ани снилося Отп. II. П. кл. Остр. 1109.

XVII. Не опустѣло небо безъ сатана, ани церковь опустѣла безъ Каіафа и безъ папежа Ак. ЗР. IV, 226 (1600-5). — Не для реторовъ, анѣ для филозофовъ... хс снѣ бжій во плот оболкса Ев. Реш. 2. — Певна иста, же ани что избобрѣсти такого моглѣ былъ Рад. Ог. (пр.) 1. — Не мали що вѣсти, анѣ пити Літ. Льв. 236; не хотѣлося ничого родити, ани и травы не было ів. 255. — Не дивуйся они тебе нехай не триожитъ тое о чомъ ся вышше рекло Лѣств. 28.

XVIII. Нѣды не будеш лица моего цѣловати, анѣ теж я тебе не буду облапляти Пам.

укр. м. I, 160 (Рк. Тесл.).—О спасенныхъ дѣлахъ ани помышляти Клим. Вірші 68.

Ни—ани: *ні—ні.*

XIV. Ни земле ролное, ани сѣножати Ак. ЮЗР. II, 102 (1340).

XV. А въ тоє ненадобѣ уступатися никому, ни моимъ ближнимъ а ни моему роду Ак. ЗР. I, 104 (1483).

Ани—мало, *зовсім, ани трохи.*

XVII. Веліорибъ... его (Іону) выкинулъ... з живота своего ненарушивши здоровья его анимало Крон. Боб. 132-б.

Ани—ани, *ні—ні, і не—і не.*

XVII. (Бг) не потребуєть нѣ нба, анѣ землѣ, анѣ инои яковой твари Транкв. Зерц. 1.—Петръ межи апостолами анѣ достоинствомъ анѣ владою не продкуєть Копист. Пал. 358.—Анѣ мовити, анѣ зрозумѣти не можная рѣчь Кн. о Вѣрѣ 94.—Анисте дотол послушенства отдали, анисте насъ навѣдили Гол. II. М. II, 25 II. Мог. 1633).—Своего насилия анѣ урядомъ, анѣ сусѣдами не оголосивши, по часѣ того стала доходити Акт. Старод. кн. 16.

XVIII. Не браковав Хс собѣ слугъ з мудрыхъ фѣлѣозовъ и з ученыхъ анѣ з богатыхъ людей, анѣже пышныхъ приложонныхъ и мудрыхъ Пам. укр. м. III, 25 (Рк. Тесл.).

Ани тамъ—ани самъ. *ні туди—ні сюди, нікуди.*

XVII. Римляне ся... не могли ани там, ани сам рушати Крон. Боб. 212.

АНИГИЛІОВАТИ, АНѢГИЛІОВАТИ, *де.* (пол. *anihilować* з лат. *annihilare*). *Знищити, уневажнити.*

XVIII. (Конституція противни) жеби знєсени и анѣгиліовани были Літ. Вел. II, 227.

АНИЖЛИ, АНѢЖЕЛИ, АНѢЖЛИ, *зл.* *Ниж, як.*

XVI. А то ижъ большей залецаєшь незгоду анижли згоду и милость межи християни Отп. II. П. кл. Остр. 1055.

XVII. Зъ самого писма справу нашу провадити... анижли з себе што мовити будемо Копист. Пал. 323.—Лѣппе ся щитити Іерусалимомъ и до него ся горнути, анижли до Рыму Літ. Густ. м. 40.—Лѣппше пошанованіє ляда жидищевъ спросному било, анѣжели найлѣппшому християниновъ русиновъ Літ. Сам. 11.—Лѣппей єсть же быс теперь покуту чинилъ, а ниж ли коли быс усталъ на силѣ Рук. № 0.4° 86, 59.

XVIII. Лѣппше любятъ собѣ ночь, анѣжли днь Пам. укр. м. II, 105.

АНИЖЪ, АНѢЖЪ, *зл. Див. Нижъ.*

XVI. Латвей на доль до преисподнихъ спа-

сти, анижъ на высоту възлетити Отп. II. П. кл. Остр. 1047.

АНИКОЛИ, *присл. Див. Николи.*

XVI. Чего аниколи въ насъ не могъ зъеднати Кул. Мат. I, 68 (1596).

АНИМОВАТИ, АНѢМОВАТИ, *де.* (пол. *animować* з лат. *animare*). *Заохочувати, закрівати, додавати духу, відваги.*

XVIII. Розислали попов... аби анѣмовали и коммововали на войну Літ. Вел. IV, 193; персвадуючи рицєрству, анѣмовал их до прудкого наступованя іб. 196.

АНИМУШНО, АНѢМУШНО, *присл. Мужно, відважно.*

XVII. Потоцкій досить анѣмушно строфоваль Хмельницького Літ. Льв. 262.—Павъ кгда на свои оздобные позыраєть крылѣ, на той час анѣмушно ходитъ, на той часъ самъ себѣ приписуєть якобы былъ цремъ над всѣми птицами Рад. Він. 1221.

АНИМУШНЫЙ, АНѢМУШНЫЙ, *прикм. Мужний, відважний.*

XVII. По винѣ кто не выкрыкуєть? кто єсть анѣмушный Рад. Ог. 129.

АНИМУШОВАТО, АНѢМУШОВАТО, *присл. Див. Анѣмушно.*

XVII. Анѣмушовато — шапственнѣ Синоп. сл. р. 5.

АНИМУШОВАТЫЙ, АНѢМУШОВАТЫЙ, *прикм. Повний анімушу, зухватий.*

XVII. Мѣлѣ пріяхати не копми анѣмушоватыми Гал. М. Пр. 118.

АНИМУШЪ, АНѢМУШЪ, *рм.* (пол. *animusz* з лат. *animus*). 1. *Дух, сердце, характер, душа.*

XVII. Еслибовѣмъ Гекторъ похвалений будучи от отца для особливыхъ анімушу своего цноть... мовить Тит. 137 (Копист. 1625).—Преосщенный Петре: што учинишь бачне? В тебе панскій анімушъ, чогожъ ты не знаєшь іб. 309 (Σύρωνία, 1633).—Вынеслости анѣмушу Копист. Пал. 412.—Упадокъ анѣмушу свѣтового Гал. Каз. 43.—Болєславъ отъ смѣлости и высокого анімушу Смѣлый названный... зосталъ кролемъ Полскимъ Крон. Полск. 363.

XVIII. Зъєдночєня анѣмушовъ такъ барзо розрозненыхъ Літ. Вел. II, 251.—Запamяталє то, знать, въ таковыхъ злыхъ души, же показують бѣсу вгодные анѣмуши Клим. Вірші, 28.

2. *Мужтво, відвага, смілість, дух.*

XVII. Незбожність жидовская высоко поднесла роги анѣмушу своего Гал. М. Пр. (пр.) 3.—Тот же анѣмуш свой Рыцєрскій освѣдчил под Стародубом Тит. 332 (II. Мог.).—Анімушъ вашъ надутый згинулъ Гал. Кл.

Раз. 15.—А протестующий... послалъ по музыку не сподоваючи на себе жадного небезпеченства з анимушомъ своимъ в танецъ былъ пошолъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 602 (1646).

XVIII. Анѣмушъ ихъ (ляховъ) такъ имъ скажишемъ, же уже противко мнѣ впередъ повставать нѣгди не отважатся Вел. Сказ. 66.—На добрый ку войнѣ здобившись анѣмушъ ib. 82.

АНКЕРОКЪ, *р.м.* (пол. ankiegę). *Дубова бочка на 6—9 гарців.*

XVIII. Прислалъ водки анкерокъ Дн. Хан. 73.

АНКІРА, АНКУРА, *р.м.* (гр. ἀγκυρα). *Котвиця, якір.*

XVII. Еслибы кто в посродку оусталъ, пустившись анкіры, кормы тоє стое, выпасти моуситъ заразъ Лѣк. на осп. ум. 2; вѣтрила низложивше и анкуры ниспоустивше (котвы запустивши) ib. 28.

АННАТЫ, *р.м.* (пол. annaty з срд. лат. annata). *Перворічний догід з бенефіції, що давано толики Римській за одержану бенефіцію.*

XVII. О аннатахъ, которые зъ Полски до Риму идутъ Копист. Пал. 928.

АННОТАЦІЯ, *р.м.* (пол. annotacja з лат. annotatio). *Дописка, приписка.*

XVII. Читай там аннотацию: также его (хрста) зоветъ образомъ бга невидимого Кн. Рож. 154.

АНО, *зл.* (а + но). 1. *То, то тоді.*

XV. Ино коли бы его богъ не даи воите с того свѣта спедѣ ано на его дѣти сулимовъ има сполна спасти ЮРГр. № 44 (1412).

2. *Що.*

XVI. Вы коли юж оузрите ано сѣ тми рѣчи дѣють, вѣдайте жъ, иже близко есть прство бжіє Єв. Пер. 70.

3. *О то ж.*

XVII. Ано тымъ таковымъ способомъ не толко самъ Петръ есть каменемъ, але и другіи апостолы таковымъ же суть каменемъ Копист. Пал. 341.—Хочетъ кто ю (св. Варвару) похвалити з премудростю ано показываетъ себе быти теологомъ Рад. Ог. 687.

4. *Але.*

XVIII. Не чинѣте имъ ничего злого, ано ихъ сюда провадите Пам. укр. м. I, 171 (Рк. Тесл.).

5. *А то, аж то.*

XVIII. Онъ будетъ гадати, ижъ вода сѣ блишѣт, ано сѣбро Пам. укр. м. IV, 304 (Рк. Тесл.).

6. *Аж, аж тут.*

XVII. (Богъ) хотѣлъ оказатися Моисеови, глянетъ на него, ано видитъ его челоуѣка добраго, кроткаго, незлобиваго Дм. Рост. 3.

XVIII. И посмотриг, ано оувидѣли—идетъ поганий смок Пам. укр. м. VI, 117 (Рк. Тесл.); нажавши снопокъ свой поставилемъ его. и вы всѣ нажалисте. Ано вашѣ вшитки единадцять сноповъ пришли и почали ся кланяти моему снопови ib. I, 158.—И то имъ бесѣдующимъ ано тутъ гдесъ сѣ узалъ великій орелъ Ал. Тип. 28.

АНТАЛЬ, *р.м.* (угор. antalag). *Міра вина, барилко у дві відрі.*

XVIII. У склепу билемъ, где у споднемъ вина 2 бочалки, а анталовъ 3 неповнихъ Дн. Марк. I, 74; (вино венгерское) по 20 р. анталя продавалъ ib. II, 164.

АНТАРКТИКУСЪ, *р.м.* (гр. ἀνταρκτικός—противопівнічний). *Полудневий.*

XVII. Старый законъ можетъ сѣ назвати полюсь Антарктикосъ, который низко есгъ под нами Гал. Кл. Раз. 268.—Небо сѣ держитъ на двоухъ завѣсахъ албо пунктахъ, которые сѣ называютъ полѣ, и еденъ сѣ называетъ Арктикусъ, пулночный... Другій сѣ называетъ Антарктикусъ: полудневый, который сѣ под нами з'найдуетъ, и нѣгды его не видимо Гал. Боги пог. Б.

АНТВАСЪ, *р.м.* (ст. пол. antwas з нм. Handfass). *Мідниця зі жбаном, умивальня.*

XVIII. Антзасовъ пѣновихъ шесть РКПІ, 53.

АНТЕПЕНДИОНЪ, *р.м.* (лат. antependium—передня заслона) *Див. Антипедіа.*

XVII. Анътепендионъ темно-лазуроваго адаманшку Арх. ЮЗР. I, X, 175 (1637).

АНТЕСИГНАНЪ, *р.м.* (лат. antesignanus). *Привідця.*

XVII. Зъ которыхъ. яко антесигнановъ, одинъ первѣй отъ робацтва въ болотѣ обѣденъ былъ Копист. Пал. 469.

АНТЕЦЕДЕНСЪ, *р.м.* (лат. antecedens). *Попереднє, підстава.*

XVII. Знесши антэцеденсъ отступницкого доводу... мовлю Копист. Пал. 531.

АНТЕЦЕС(С)ОРКА, *р.м.* *Попередниця.*

XVII. При бывшой антэцесорки своей панны Ульской (А. Гуменицкая церковь) реставровала Ак. ЮЗР. II, 97 (1636).

АНТЕЦЕС(С)ОРЪ, *р.м.* (лат. antecessor). *Попередник.*

XVII. Ничого по антэцесоре моемъ не стало Сборн. стат. 281 (1625).—Арс. Желѣборскій... братъ и антэцессоръ стобливости твоей (оборонилъ Львовъ) Гал. Кл. Раз. (пр.) 3.

XVIII. Въ полку Гадяцкомъ, який зъ всѣми своими городами, городками и селами отъ прежнихъ антэцессоровъ нашихъ на особу гетманскую належалъ Мат. ист. ЮР. 29 (1709).—

Имѣтимешь себѣ зъ насъ друзей... яковихъ имѣль антецессоръ и тестъ твой Літ. Вел. II, вкл. III.—Петру Дорошенку славной памяти антецессорѣ напшомъ гетманѣ Запорожскомъ Унів. Маз. 4 (1708).

АНТИДОРНЫЙ, *прикм. від «антидоръ»*.

XVII. Да измыет водою добръ над антидорным блюдомъ Тр. П. М. 247.

АНТИЛЮГІЯ, *ржс.* (гр. ἀντιλογία). *Суперечність у письменника.*

XVII. Трудная то ест антилюгія тых еуглистовъ стыхъ Матѣа и Луки Гал. М. Пр. 105.

АНТИМИ(Н)СЬ, *рм.* (гр. пізн. ἀντιμινςιον). *Освященный обручъ що лежить на престолі у церкві.*

XVII. Развѣй антимишь на стомъ Прстлѣ Тр. П. М. 262.—Антиминсь: мѣсто трапезы Бер. Лекс. 232.—Антиминсовъ три Пам. КК. I, 117 (1627).

АНТИМИСНЫЙ, *прикм. від «антимись»*.

XVII. Возмѣ антимисную губу, да отреть длань добръ Тр. П. М. 249.

XVIII. Антимисною губою добръ да отреші Поуч. о сакр. 21.

АНТИОХІЙЧИКЪ, *рм.* *Мешканецъ Антиохіи.*

XVII. Антиохійчикове обвалили и зневажили образъ цесаря Гал. М. Пр. 210.

АНТИПАСХА, *ржс.* (гр. ἀντίπασχα). *Перша недѣля по Великодні.*

XV. Днѣ антипасхы мѣа апрѣла кд Ип. 209 (1093)

АНТИПАТІЯ, *ржс.* (гр. ἀντίπαθεια). *Відраза, обрида, нехѣть.*

XVIII. Развѣ бы прежнюю свою къ Дорошенку и Чигрину бывшую поставилъ во ескузу антипатію Літ. Вел. II, 467.

АНТИПЕД(І)А, *ржс.* (лат. antipedium). *Чолова стінка від столу вістара до його ступня.*

XVII. Ховано... антипедий, заслонъ без личбы Крон. Боб. 328.

XVIII. Антипеда до престола великого среброглавная боковая и верхняя з золотими мохрами и жертвенника такая жъ з золотимъ позументомъ РКПД, 16.

АНТИФОНЪ, *рм.* (гр. ἀντίφωνος). *Хорові співи, співані напереми: їх співалють на відправі і на утрєні.*

XVII. Антифоны называются пѣсни отновѣдаючи Рук. Црк. 12.

АНТИХРИСТЪ, *рм.* (гр. пізн. ἀντίχριστος). *Противник Христа, фальшивый Христос, чорт.*

XV. Которому Бу вѣруета, она же рекоста антихрьсту Ип. 166 (1071).

XVII. Прийдет Антихрист Ев. Реш. 12-6.—Розумѣли вси, же то .. былъ Антихрист Крон. Боб. 263-6.

АНТРОПОМОРФИТЪ, *рм.* (гр. ἀνθρωπο-

μορφος—чоловікоподібний). *Сторонникъ доктрини, що природа Бж҃а на подобу природи людської.*

XVII. Антропоморфитове мовили, же Бгъ есть телесный, маеть тѣло такъ же, як члвкъ Гал. Кл. Раз. 25.

АНУАРІЙ, *рм.* (лат. januaris). *Січень, перший місяць в році.*

XVII. (Іахия) возмѣ обещание помощи отъ техъ (запорозців) нынѣ ануария во дватцатый (день) възыде въ Черкасы Кул. Мат. I, 168 (1624).—Року бжого 1666 мѣца ануария 15 дня Ак. Полт. Гор. Ур. II, 20 с (1665).

XVIII. Ануарія 12 полуднѣ Вел. Сказ. 200.

Див. Іануарій, Генварь.

АНУЖЪ, *зл.* *Ну ж.*

XVII. Анужъ, невѣрнику, тобѣ глаголю: прочитай книжку хочай одну Іер. Мих. 241.

АНЦИБОЛЬ, *рм.* *Анциболот, болотный чорт.*

XVIII. Прирва по головамъ дѣдкамъ даст добра часа и старшому анциболу утре добре носа Разг. Паст. 71.

АНЬЕЛЬ, *рм.* *Янголь.*

XV. Они бо бѣху водими аньеломъ по повелѣнью Бж҃ю, аще ли кто речеть яко аньела нѣсть оу поганыхъ Ип. 263 (1110).

АНЪМУШЪ, *ржс.* *Див. Анимушь.*

АНӨРОПОПАӨОСЪ, *рм.* (гр. ἀνθρωποπαθός).

XVII. Анөропопаөосъ, си ест Книга Живота или каталогъ, поминаемыхъ во вѣри и чтности живущихъ а во блгочестіи оусопшихъ православныхъ ктитореѣ блгодѣтелей и прочихъ Хрстіанъ Отч. Пер. Жит. 22 (1669).

АПАГОГІЧНЫЙ, *прикм.* (гр. ἀπαγωγός). *Опертий на доведеніи фальшивости суперечного твердження.*

XVII. Апагогичный зась сенсъ належить до цркви тріумфуючей Гал. М. Пр. 353.—Чворакій есть сенсъ въ писмѣ стомъ: литералный, моралный, аллегоричный и апагогичный Гал. Кл. Раз. 167.

АПАРАТЪ, *рм.* *Див. Аппарать.*

XVII. Мы... погодилися... аппарата перковные, книги отдати Прот. Полт. С. II, 3-6 (1671).—(П. Могила) аппарата взялъ на себе, которымъ самъ Патріархъ святѣйшій посвящоваль Літ. Льв. 247.

XVIII. На Святѣйшихъ аппарата отъ золота съ камѣннѣмъ Пелгр. Ип. Виш. 8.

АПАТЕКА, *ржс.* *Див. Аптека.*

XVI. Встань, вѣтре, от полночи, а встань, вѣтре, полуденный, провеите огородокъ мой, мироположныхъ апатѣкъ добровонныхъ рѣчей ее П. П. 53.

АПАТЕКАРЬ, *рм. Див. Аптекарь.*

XVI. Ягодки лица его яко заградки добровонныхъ рѣчей, посажены отъ апатекаревъ П. П. 54.

АПЕЛЕВАТИ, АПЕЛЛЮВАТИ, *дс. (лат. appellare). 1. Відкликатись.*

XVI. Тыє пошы апелевали на розсудокъ его милости отца владыки Арх. ЮЗР. VIII, III, 365 (1583).

XVII. Отъ которого декрету позванный до трибуналу апелеваль Ак. ЮЗР. II, 27 (1612).—Павель апелюваль до Цесара Жит. Св. 473-б.

XVIII. До Суду Войскового Енералного апеллювать Унів. Дан. Апост. 26.—О що ми... непремѣнно... мѣемъ до Его Королевского Величества... апеллювати и суплѣковати Вел. Сказ. 21.

2.—одъ чого, відступатись від чого, зрікатись чого.

XVIII. Если бы кто кому и чему самъ добровольно на судѣ признался, то і тому отъ признанія и обвыненія своего апеллювать не должно С. і Р. 26.

АПЕЛЛЯНТЬ, *рм. Той що апелює.*

XVIII. Сколко нибудь апеллянтовъ будетъ одного ведомства, тѣхъ всѣхъ справи отсудити в завитомъ сроку С. і Р. 32.

АПЕЛ(Л)ЯЦІЯ, *рж. (лат. appellatio). 1. Відклик до вѣщого суду (права).*

XVI. Отъ которого декрету сторона позваная апелевала до его королевское милости, а сторона поводовая апелляции боронила Арх. ЮЗР. I, I, 169 (1583).—Апелляцѣи съемо не допустили ів. VIII, IV, 188 (1584).—Приточилася справа передъ судѣ нынешний головный трибунальський за апелляцѣю отъ суду кгородского Луцкого ів. I, VI, 80 (1591).—Апелляцѣи безъ контроверсии быти не можетъ ів. I, I, 330 (1592).

XVIII. Апелляцѣи от Собору до пришлого Собору то есть, коли кого осудятъ на Собори, а онъ того суду не слушаючи, хочеть судитися на пришлому Собори Собр. Прип. 44.

2. Назва.

XVII. Нареченіе: Назване, апелляцѣи Бер. Лекс. 87.

АПЕТИТЬ, *рм. Див. Аппетить.*

XVIII. Апетить зопсваний направують вишнѣ чорние Млр. дом. дѣч. 1.

АПЛЯВДОВАТИ, *дс. (пол. aplaudować з лат. applaudere). Оплескувати.*

XVIII. Що за монарха Вифлеом нинѣ резидує, же му виштокъ свѣт гойде аплявдує Укр.-Р. Арх. IX, 64.

АПОКАЛИПСА, -СІЯ, *рж. (гр. пізн. ἀποκάλυψις). Відкриття св. Іоана, остання книга Нового Завіту.*

XVI. Апокалипсія страшную фіктуру непокорства Римского до церкви Фиятирское пишеть Посл. до Лат. 1147.

XVII. В Апокалипсѣ стый Іоанъ Бгословъ мовить Гал. Боги пог. Б.

АПОКАЛИПСИНЪ, *рм. Див. Апоналипса.*

XVII. Тлѣкованіє на Апокалѣфін стго Апсла и Євгеліста Хва Іоанна Бгослова Тит. 136 (Копист. 1625).—Обачиш виборние и потр бнѣйшіє речи собѣ до науки: яко напред з книгъ богословскихъ, из зеркала и апокалипсинъ Пер. Иссл. и Мат. 107.

АПОКАЛИПСИЧНИКЪ, *рм. Автор апокалипси.*

XVIII. Гласъ оный, бывшій иногда съ нбси къ Апокаліпсичнику: отиметь, рече. бгъ от очію тѣхъ, которіи вступать въ жизнь тую всаку слезу Съмя Сл. Б. 525.

АПОКРИФЪ, *рм. (гр. ἀποκρυφος). Книжка чи письмо, що фальшиво або помилково приписують якомусь авторові.*

XVII. Есть в Бѣлѣи нашей Книга Прмдрости Соломоновой, але мы тую книгу апокрифомъ, подкиненою называємо Гал. М. Пр. 373.

АПОЛИНАРИСТЪ, *рм. Сторонник Аполинарѣевої науки.*

XVI. Потоплѣмо аполинаристов еретиков Пам. укр. м. V, 111 (Ст. Зиз.).

АПОПЛЕКТИКА, *рж. (з гр. ἀποπληξία). Вилив криві в мізку і в наслідок цього поразення влади руху і притомности; жартиливо: рід запровленої горілки.*

XVIII. Апоплектика якъ робятся Разн. марц. 641.

АПОСТАЗІЯ, АПОСТАСІЯ, *рж. (гр. ἀποστασία). Відступство, відщепенство.*

XVI. Тое апостазѣи ихъ передъ папѣжомъ не утаили Антир. 701.

XVII. А еще отцемъ и пастыремъ смѣется тебе православный русине, вызувшиъ презъ апостасію своего отцевского сыновства и патріаршего послушенства Гол. П. М. I, 262 (гр. Бор. 1621).—За душу губячій блудъ унишкую апостазію узнавши, пристойную покуту учинилъ ів. II, 142 (гр. 1638).—Справу отступства того называютъ отступниково унією, а мы еи зовемо апостасією Копист. Пал. 1054.

XVIII. (Грѣхъ) апостасія от закону, то есть коли кто з монастыра до свѣта оудастся Собр. Прип. 45.

АПОСТАТ(А), *рм. (гр. ἀποστάτης). Відступник, відщепенець.*

XVI. Лѣтъ съ отцы святыми... анижьли зъ Юліаномъ апостатою Ак. ЗР. IV, 90 (1595).—Декретъ въ Берестію на апостаты учиненый іѡ. 193 (1599).

XVII. Запомнѣвши того, ижъ ты самъ... до единости святоѣ приступивши... подписался... стался еси того всего апостатою Ак. ЗР. IV, 254 (1605).—Есть апостата и отщепенецъ гсда и Бга Льв. Пал. 32.—Юліанъ Апостата чинилъ перехвалки на хрстіанъ Гал. Кл. Раз. 317.—Прощу услышѣте, што того незбожного апостата поткало Жит. Св. 27.

XVIII. Хмельницкій... отдалъ молебное бл(а)-годареніе... бгу, помогшему ему на апостатовъ Поляковъ Вел. Сказ. 40.—Въ Олицѣ городѣ чрезъ апостатовъ своихъ поляковъ и унѣатовъ... zostалъ (Братковскій) пойманъ Літ. Вел. III, 566.

АПОСТАТСКИЙ, *прикм. від «апостата».*

XVII. Доводъ апостатскій Копист. Пал. 342.—(Зміи) пѣтую (голову) апостатскую... мает Гал. М. Пр. 15-6.

АПОСТОЛОВАТИ, *дс. Виповняти посланничество апостольське, бути апостолом.*

XVIII. (Іуда) апостоловалъ и чуда чинилъ силою Хрстовою Сѣмья Сл. Б. 277.

АПОСТОЛСКИЙ, *прикм. від «апостоль».*

XV. Препрѣли злыхъ хулниковъ стымъ писаниемъ пророческимъ и апслѣкимъ Чет. 1489, к. 48-6.

XVI. В трѣжествіяхъ влѣдчихъ и богородичиныхъ, апслѣскихъ Ев. Пер. (рк.) 443.

XVII. Третій постъ Апслскій, который ся починаетъ назавтріе по Ндѣи всѣхъ стыхъ Гол. II. М. II, 404 (Кор. Н. 1645).—Мнихъ хтивый... каждой години... слова Апостолскіе в памяти маеть Лѣств. 27.

АПОСТОЛСТВО, *рн. Апостолування, діяльність апостола.*

XVII. На апостолство выбравъ гдѣ некнижныхъ Ев. Рѣш. 2.—Іаковъ... обранъ былъ Гсдемъ на апслѣство Жит. Св. 478-6.

АПОСТОЛЬ, *рм. (гр. ἀπόστολος — посол).*
1. Учень Христа.

XV. В то же лѣто сщена бысть церкви оу Бѣлѣгородѣ святыхъ апостолъ Іп. 314 (1144).

XVI. Матѣей еуглиста і апслъ гнѣ Ев. Пер. (рк.) 20-6.

2. Книга діянь і посланъ апостольскихъ.

XV. Застали есмо оу стго спса на красномъ... евангеліе кованое, апостоль, половина прилога ЮРГр. № 63 (1429).

АПОСТРОФА, *ржс. (гр. ἀποστροφή) ретор. Звернення мови до осіб і річей мертвих, до себе, до Бога, щоб піднести вражіння.*

XVII. Отступникъ до такой ся апострофы удалъ Копист. Пал. 504.

АПОТЕКА, *ржс. 1. Див. Аптека.*

2. Склад, комора.

XVIII. Много апотекъ, си есть коморъ купеческихъ Гр. Барск. I. 162.

АППАРАМЕНТЪ, *рм. (з лат. apparatus). Приналежности, причандали (гармати, кулі, порохи, вози).*

XVIII. Всевъ восковый аппаратъ и мѣдерунокъ мой всѣмъ. дѣтемъ... брата моего... легую Оп. ст. Млр. III, 118 (1724).—Хмельницкій... зъ обозу (лядского) прочее вѣсе войску козацкому позволилъ забрати... кромѣ воинскихъ аппараментовъ, зъ которыхъ три булави... осмнадцать штукъ армать добрихъ, девятнадцать паръ котловъ, пятьдесятъ шість корогвей, два бунчуки, тридцать осмъ трембачовъ Вел. Сказ. 40.

АППАРАТЪ, *рм. (пол. aparat з лат. apparatus). 1. Прилади, принадлежности.*

XVIII. Всѣ армати, кулі и всякіе до нихъ належашіе аппарати... повинни королю шведскому... отдани бити Вел. Сказ. 127.

2.—**военный, аппарат, гармати, кулі, порохи, вози і ин.**

XVIII. Король... хотѣлъ... въ аппаратъ военный добре прибраться Вел. Сказ. 118.

3.—**церковный, церковні уборы.**

XVII. Скриню аппаратами прикрили Рук. Хрон. 327; вложилъ на него патріаршіе аппарата іѡ. 349.—Згорѣло... священниковъ два брата рожонныхъ, во всѣхъ аппаратахъ, якъ служили, которые аппарата коптовали на килка тысячей Літ. Сам. 43.—Анна... у олгара въ оныхъ аппаратахъ Аароновыхъ офѣры офѣровалъ Крон. Боб. 191.

XVIII. Церковніи аппарати, образи и книги и инші рѣчи Літ. Вел. II, 109.

АППЕЛІОВАТИ, *дс. (з лат. appellare). Див. Апелевати.*

XVII. Аппеліую до вышшого Синоду Крон. Боб. 303-6.—Скрилниченко... апеліовалъ и супликовалъ до... гетьмана Прот. Полт. С. II. 142 (1678).

XVIII. Въ дни Стыя... не волю засѣ позывати, судити, от декрету апеліовати, свѣдѣчити Собр. Прип. 109.

АППЕЛЯЦІЯ, *ржс. (лат. appellatio). Див. Апелляція.*

XVII. Самъ Предвѣчный Бгъ Сиситель нашъ Іис Хс апелляціѣ до себя, апи до Бга Отца

и Дха стого не зоставиль Тит. 322 (П. Мог.).—Теды з суду его милости пна полковника самого, занесеноѣ апелляции слушающего онѣ Пилипѣ, позванный, дал рождоному своему конѣ пят грошей Акт. Старод. кн. 53.

АППЕРАЦІЯ, ржс. *Див. Аппарать.*

XVIII. Ладовницы, пистолеты, фузеи... и прочу апперашню... внуку моему... записую Оп. ст. Млр. II, 424 (1740).

АППЕТИТЬ, ржс. (лат. appetitus). *Побуд, жити до їжі.*

XVIII. Аппетитѣ чинить листьа полиню свѣжого Млр. дом. лѣч. 28.

АППЛѢКОВАТИ, дс. (пол. aplikować з лат. applicare). *Прикладати, стосувати.*

XVII. З' тыхъ чудовъ (Богородиці) можуть и казодѣи помочь мѣти, до казанъ на праздни- ки Бгородични и на иншы ста и неделѣ и на погребѣ, и на оказыи розныи беручи ихъ и аплѣкуючи до своей мовы Гал. Н. н. Вг.—Треба читати книги о звѣрах, птахах... и тоє собѣ готовить и аплѣковати до своей речи Гал. Кд. Раз. 519.—Рабинове наши тыи слова Іакововы аплѣкують до Іероваома Гал. М. Пр. 6.

XVIII. Сію книгу... аплѣковали до храму вишѣмненнаго Оп. ст. кн. 57 (1760).

АППРЕГЕНЦІЯ, ржс. (лат. apprehensio). *Смуток, розпука.*

XVIII. Хмелниченко... впалѣ заразѣ въ переполохъ и апрегенцію Літ. Вел. II, 35.—Султанѣ, царѣ Турецкій, любо впалѣ въ апрегенцію, заслышавши, что Цесарѣ християнскій зѣ французомѣ и инними монархами християнскими мѣетъ прийти до енеральной згоди и союза ів. III, 428.

АППРОБАЦІЯ, ржс. (лат. approbatio). *Похваля, узнання, добре приняття.*

XVIII. Просячи о ашпробацію и потвержене... пактовъ Гадяцкихъ Вел. Сказ. 216.—Тогда для ашпробации оногo розиску посланы были сотникъ полковий... товаришъ значковий, до хутора помянутой Довгой, и в той ашпробации тии жѣ, шо въ первомъ розиску, свидѣтелѣ Сб. мат. Лѣвоб. Укр. 13 (1730).

АППРОБОВАТИ, дс. (лат. approbare). 1. *Ствердити, потвердити, визнати за добре, узхваляти.*

XVII. Фридерикѣ Цесарѣ третій Римскій ашпробусть, котрый гербѣ оказалый друкарни даруетъ Тит 309 (Εὐφορία. 1633).—Маєть Црковѣ тую повагу... письмо стое выкладати и оучители ашпробовати Гол. П. М. II, 402 (Кор. Н. 1645).—Ашпробуєм, ствердивши печатю нашою полковою и подписом рук наших Ак. Полт. Гор. Ур. II, 54 (1669).—Ныдал книгу названую Требник од Синоду Кієвского и от

с. Патріархи Константинопольского ашпробованую Гал. М. Пр. 321.

XVIII. Спорные стороны... требовали чтоб тотъ росискъ виправду ашпробовати Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 12—13 (1780).

2. *Похвалити, прийняти за добре.*

XVIII. Указы во всѣ сотнѣ послалемъ зѣ обстоятельнымъ вираженнемъ, який прибор повинни мѣти козаки и самимъ п. сотникомъ онихъ ашпробовати Дн. Марк. I, 34.—Вещъ ашпробована Млр. дом. лѣч. 40.

АППРОБОВАТИСЯ, дс. *Бути ашпробованим, узваленим, признаним за добре.*

XVIII. Предлагаются прето, до уваги подаются и ашпробуются на сейму... пакта помененіе Гадяцкіе Вел. Сказ. 216.

АПРИЛЕВЫЙ, прикм. *Що буває в Априлі, квітневий.*

XVII. Рочьки кгородские Луцкие априлевые Гол. П. М. II, 271 (П. Мог. 1643).

АПРИЛЬ, ржс. (лат. aprilis). *Квітень, четвертий місяць в році.*

XV. Мца априля Іп. 190 (1078).—Писанѣ у Луцку подѣ лѣты... Априля двадцать третего ЮРГр. № 76 (1438).—Писана въ Тропѣхъ въ лѣто 6967, Априля въ 21 день Ак. ЗР. I, 78 (1459).

XVI. Мца априлѣ, по гебрейску нисак, просто кветень Хрон. Римши, 218 (1581).—Писанѣ листьа... лѣта отъ нароженья Сына Божого тысяча пятьсотъ осмдесять девятого, мѣсяца Априля двадцать третего дня Ак. ЗР. IV, 17 (1589).

XVII. Априля осмого дня, водлугъ старого календару Арх. ЮЗР. I. VI, 90 (1630).—Року 1662, мца априля 4 дня Мат. и Зам. 154 (1662).

XVIII. Мдѣ априль Кн. пр. 19.

АПРОБАЦІЯ, ржс. *Див. Ашпробація.*

XVII. Ашпробація альбо конфѣрмація отъ великоѣ црковѣ таковоѣ згоди Ак. ЗР. IV, 244 (1601).

XVIII. А теперѣ кгда уже уручилѣ... короговъ черезъ цѣдулу, писаную в листьа, о ашпробации писаномъ, то мусимо певне для его единого, хто куда влуча расходитись Вас. Зб. Мат. Лѣвоб. Укр. 107 (1723).

АПТЕКА, АПТЫКА, ржс. (гр. ἀποθήκη—склад). *Місце, де приправляють, перевозують і продають ліки.*

XVI. Врачебница—дом где лѣчат и тѣж аптыка Зиз. Лекс. 96.—Наша аптека вѣшеляким речамъ пожитечнымъ обфите зражена Катех. 45.

XVII. Хто при мѣропродавцу або при аптыкѣ

сѣдитъ и нехотѣчи онъ запахъ пріймуетъ. Кн. о Вѣрѣ, 306.—Показы погодную тварь, читателю ласкавый, (книжица) аптеку души твоей оуказуетъ Гол. П. М. II, 232 (Дид. 1637).—Тѣлесные оуста хвы были аптекою лѣкарскою Рад. Ог. 604.

XVIII. Ты бувъ в той компанѣи, якъ антику чи лѣкара розбито Хоз. Гетм. II, 192 (1706).—Есть по антикахъ у лѣкаровъ... губка Укр. Госп. Пор. 59.

АПТЕКАРЕВЪ, *прикм.* *Що належить до аптекара.*

XVI. Какъ бы столпъ домный зъ добровонныхъ рѣчей мирры ливана а всякого порохоу мироположного аптекарева, зложенного зъ рознолистныхъ зелей П. П. 52.

АПТЕКАРЪ, АПТЫКАРЪ, *рм.* *Власник аптеки; хто приправляє і продає ліки.*

XVII. Час певний вамъ къ постановеню передъ нами... в дому пана Яна аптыкара складаемъ Льв. Ставр. 23 (1604).—Муроварникъ: аптыкаръ або що олѣйки робитъ Бер. Лекс. 298.—Приправа вонности сотвореное муру отъ аптыкара въ устѣхъ кожного Копист. Пал. 1135.

АПТЕЧКА, *ржс.* 1. *Здр. від «аптека»*

2. *Різні ліки домові; схованка на домові ліки.*

XVII. Аптечка гебановая одна Арх. ЮЗР. I, XII, 28 (1666).

XVIII. Писано въ Москву до пана Василя Максимовича и до кватермейстера Гофмана о аптечцѣ Дн. Хан. 9.

АРАВИНЪ, АРАВИТА, АРАВИТЬ, *рм.* *Мешканець Аравії.*

XVII. Розне его (море) тежъ зоветъ Аравита Тит. 298 (*Εὐχαραστήριον*, 1632).

XVIII. Агаране, по просту Татары и Турки. Аравиты, Сарацины Пам. укр. м. I, 334 (Рк. Тесл.).—Вертоградаръ тамо есть поставлень, единъ аравинъ, подданій монастырскій Гр. Барск. II, 14.

АРАВИТСКИЙ, *прикм. від «Аравія».*

XVIII. Отъ землѣ Аравитской Пам. укр. м. I, 296 (Рк. Тесл.).—Единъ оузалъ подарунки злото аравитско ів. II, 15 (Рк. Тух.).—Где ковчегъ Ноевъ стоитъ?—На горахъ аравитскихъ ів. IV, 413 (Рк. Н. Д.).

АРАВИТЯНКА, АРАВЛЯНКА, *ржс.* *Мешканка Аравії.*

XVII. Иродъ... былъ сынъ Антипатровъ зъ жены Аравитянки Ев. Вил. II, 260—Жона же за Ювомъ была Аравлянка Пам. укр. м. I, 267 (Рк. Тесл.).

АРАВСКИЙ, *прикм.* — *Аравитенский.*

XVII. Земля Аравская щаслива Рад. Ог. 211.

АРАВЪ, *рм.* = *Аравита.*

XVII. Повстали на него Аравы, Муринове и иншыя неприѣлѣ Гал. Кл. Раз. 407.

АРАНДА, *ржс.* *Див. Аренда.*

XVI. Выбравши вси податки и платы, и з арандъ мытныхъ всѣ пожитки собравши Арх. ЮЗР. VIII, VI, 429 (1575).

XVIII. Правній записъ важепъ билъ би такъ жъ на аранди, мита, корчми Стат. 55-6.

АРАНДАРЪ, *рм.* *Див. Арендаръ.*

XVI. Арандаръ пожитковъ его кор. милости Пам. КК. II, 557 (1569).

XVII. Заслѣплени будучи подарками отъ старостъ и жидовъ арандарей Літ. Сам. 5.

XVIII. Всѣмъ Малоросіяномъ отъ нихъ Поляковъ и Жидовъ, ихъ арандаровъ и любимыхъ факторовъ, по сее вѣремя дѣялися обиди (Вел. Сказ. 48).—Федоръ Курличъ тогданный арандиръ посвѣдчаеъ Оп. ст. Млр. III, 110 (1728).

АРАПИНЪ, *рм.* *Арабин.*

XVII. Хс Спаситель не смотритъ на тое, чи кто естъ Жидъ, чи Турчинъ, чи Татаринъ, чи Арапинъ Рад. Ог. 321.—Еденъ Арапинъ идучи до дому своего и яко діавола в собѣ маючи, оустрѣлилъ Прстую Бцу в колѣно О обр. 27.

АРАПСКИЙ, *прикм.* *Арабський.*

XVII. Где есть славное царство Арапское? скопчилосъ Гал. Кл. Раз. 15.

АРАПЧИКЪ, АРАПЪ, *рм.* *Див. Арапинъ.*

XVII. Арапчикове (боговъ чтили) сорогихъ и тварію окрутиныхъ Рад. Ог. 152.

XVIII. И то видѣвши Жидове, увѣрило ихъ во Ха 10, Турковъ 80, Татаровъ 100. Араповъ 200, Индиановъ 36 Пам. укр. м. II, 394 (Упгв. Рк.).—Людей мало зостаеъ надъ берегомъ морскимъ... и то все арапе только Путн. Іер. 5.

АРБИТЕРЪ, *рм.* (лат. *arbiter*). *Роз'ємний суддя, посередник.*

XVII. Той диспутаціи арбитеръ або судія Копист. Пал. 914.—На которую то суму и высадели арбитровъ и рахункъ Арх. ЮЗР. I, XI, 697 (1647).

АРГИШЪ, *рм.* (Тюр. *аруш* Рад.). *Торговельна каравана, обоз.*

XVI. А котрый аргишъ тыми разы приполъ до Кіева, тотъ аргишъ выняли есмо на насъ; а мытнику Шамаку въ тотъ аргишъ не надобѣ вступатися и мыта съ тыхъ купцовъ брати Ак. ЗР. II, 1 (1506).—Воеводы киевские тотъ замокъ отъ насъ держали, кромъ аргиша великого, што здавна на насъ прихаживало Арх. ЮЗР. VIII, V, 462 (1542).

АРГУМЕНТАЦІЯ, *ржс.* (лат. *argumentatio*). *Доводження, попирання аргументами.*

XVII. Отвѣтъ тому геретикови шаленому на его аргументацію есть данный Гал. М. Пр. 236.

АРГУМЕНТОВАТИ, *дс.* (з лат. argumentari). *Подавати доводи, приточувати аргументи, попирати аргументами, доводити.*

XVI. Не по католическу аргументуєть Антир. 833.—Аргументуючи... не писмомъ слова шырого Божого... а только силлогизмоу Ак. ЗР. IV, 125 (1596).

XVII. Приличност чстого и непокалѣнного зачатїа Мріи так аргументую Рад. Ог. 747.—Зле то жидовине аргументуєшь Гал. М. Пр. 288.

АРГУМЕНТЬ, *рм.* (лат. argumentum). *Довід.*

XVI. А такъ вже теперь припатримься твоимъ аргументомъ (альбо доводомъ) и конклюдиямъ Отп. И. П. кл. Остр. 1053.—Всѣ слухаютъ вдѣчне аргументовъ Пам. укр. м. V, 115 (1596).

XVII. Але для короткости тымъ той аргументъ мой замыкаю Арх. ЮЗР. I, VII, 271 (Отп. вил. ун. 1616)—Отказъ на аргументы противнымъ о Бжствѣ Хвѣ Кн. о Вѣрѣ, 61.—Филипъ Меланктон геретикъ, которій о Дху стом такіи незбожности и блюзнѣрства полный клалъ аргументъ Рад. Ог. 138.—З такимъ аргументомъ з герцу мусиш пречъ оустунити Гал. М. Пр. 76.—Тяжкий то на геретики аргументъ Кн. Рож. 58-б.—Открытая мова... всѣ обширны аргумента... загортуєть Ев. Реш. 2-б.

XVIII. Отступили члци от правды и чешоут слухи приправными словами, и всѣ слухаютъ вдѣчне аргументовъ Пам. укр. м. IV, 390 (Дуб. Рк.).

АRENDA, *ржс.* (сер. лат. agenda). 1. *Держава.*

XVI. Оставивши... потомку моему то, што бы потреба была на... выховане его до лѣтъ зуполныхъ его на аренды пуститъ Арх. ЮЗР. I, I, 101 (1579).—Абы могъ и далей туюжъ сѣножать арендою держати ів. I, XI, 127 (1599).

2. *Право шинкування, пропинація.*

XVII. А здирства вшелякими способами винишляти так самъ гетманъ, якъ и синове его, зостаючи полковниками: аренды, стаціе великіе Літ. Сам. 169.—Постановили, жеби юже арендъ не било на Украинѣ на горѣлку, а нѣ на жадний напитокъ, опрочъ инддукти ів. 171.

3. *Шинок, корчма.*

XVIII. Бабусю щебетухо, бачу низько ся хиляєш. ци тим, що на арендѣ квартиру добре вихиляєш Укр.-Р. Арх. IX, 66.

АRENДАРКА, *ржс.* Шинкарка.

XVII. Огафія Тимошкова, арендарка Батуриная Ак. Нѣж. Маг. 20-

АRENДАРОВЪ, *прикм.* *Що належить арендареві.*

XVII. Черезъ слугъ арендаровыхъ... ни-якое мыто... брано не было Ак. ЗР. IV, 250 (1605).

АRENДАРСКИЙ, *прикм.* *від «арендаръ».*

XVIII. Унѣверсалъ... на млынѣ уволнѣлючий от мѣрочок арендарскихъ Оп. Док. 40.

АRENДАРЪ, *рм.* 1. *Той, що тримає в аренді, державець з-окрема шинків, млинів.*

XVI. А ведже отецъ архимандритъ... масть арендару Торговицкому за таковой же платъ, яко арендаръ, и иншиє кола въ томъ млыне... арендовати будеть, пустити Арх. ЮЗР. I, I, 101 (1579).—Што бы с тое меры панове арендаре шкодовали, нагородити имъ будем повинни Пам. КК. I, 163 (1594).

XVII. Млынъ, котрый збудовалъ Максимъ Мельникъ подъ монастыремъ зупелне при монастыру зоставащъ ма безъ перешкоды отъ арендаровъ Літ. Густ. м. 51.—(Чепи) кгрунту мають уживати... ненарушне от старостовъ арендаровъ Ак. Мг. м. 2 (1619).

XVIII. У должника взялъ сто золотихъ, у арендара жида талярей сто Мат. ист. ЮР. 78 (1730).—И що ся вамъ чинить отъ арендаровъ, ви тогъ добре знаете Літ. Вел. III, 112.

2. *Шинкар, коршмар.*

XVIII. Плачуть и ридають по нему арендарѣ, что бивало онъ ихъ виплачоваєть и збогачаєть Листи Конт. 8.

АRENДОВАТИ, *дс.* 1. *Виддавати в аренду, пускати на аренду.*

XVI. Гр. Санкгушко Кошерский (з дружиною) арендовали есмо добра... пану Авраму Шмойловичу Пам. КК. I, 157 (1593).

XVII. Маєтность нашу церковную... арендовали есмо ихъ мл. п-ну Войтехови Станишевскому... на шесть лет зуполныхъ Сборн. стат. 2.77 (1621).—Правда, котораа себе очесемъ людскимъ арендуєть, от Бга Отца не можетъ падѣлатиса заплати Рад. Він. 460.

XVIII. Арендуєчий Еписъ домъ свой лихвяромъ—запрѣщается Собр. Прип. 69.

2. *Мати, тримати в аренді.*

XVII. Дороги мытники арендоують О сл. Дав. 30.

АRENДОВАТИСЯ, *дс.* *Триматися в аренді, бути арендованим.*

XVIII. Каждая рѣчь можетъся арендовати: село, дом, озеро, ставъ, корчма и прочая Собр. Прип. 124.

АRENДОВНЫЙ, *прикм.* 1. *Що стосується до аренди.*

XVI. Село Дорогичи, которое панъ Романовский за правомъ арендовнымъ держитъ Арх. ЮЗР. I, I, 373 (1593).—На то дали есмы тотъ нашъ листъ арендный запись палу Авр. Шмойловичу Пам. КК. I, 160 (1595).

XVII. Не огледаючися на запись и обликъ арендовный Арх. ЮЗР. VI, I, 353 (1607).—Серники п. И... за правомъ арендовнымъ... держитъ ib.—В посессии их милости протестующих арендовной ib. III, IV, 107 (1649).—В селе Семеновце у арендовных добрах их мил. розносили, розшарпали и розобрали ib. 209 (1649).

XVIII. Треба, абы арендарь... по выистю змовы или контракту арендовного, без спустошеня оуступилъ Собр. Прип. 124.

2. *Що тримає аренду.*

XVI. Тие всѣ именья... у мене, яко пана доживотного, а въ пана Войского, яко державцы арендовного панъ владыка Луцкий... отнял Арх. ЮЗР. I, I, 230-31 (1586).

XVII. Пану своему на тотчасъ арендовному, починили Арх. ЮЗР. III, IV, 205 (1649).—Квѣтанция... шафаром ншим мѣскимъ арендовным... даная Прот. Полт. С. II, 230 (1691).

АРЕНДОВЫЙ, *прикм.* *Що в аренді.*

XVII. Чинитъ въ ратушныхъ арендовыхъ шинкахъ шкоды Ак. ЗР. V, 245 (1691).

XVIII. Пустилисмо... архимандриту Новгородскому арендовіе, горѣлчаніе, тютюнніе и дегтевіе шинки в завѣдованіе Укр. ист. м. 44 (1704).

АРЕСТЬ, *рм.* *Див. Арешть.*

XVIII. Подъ арестъ взяти (Хмельницкого) повѣлно ест Вел. Сказ. 16.

АРЕШТОВАНИЕ, *ри.* *Припинення.*

XVII. До арештованя тое справы все будучи приволяваны Арх. ЮЗР. III, IV, 466 (1650).

АРЕШТОВАТИ, *дс.* 1. *Притримати урядово. позбавити вільности.*

XVI. Тутъ на уряде арештую и до него мовити хочу Арх. ЮЗР. VIII, III, 378 (1583).

XVII. Гдѣ коловѣкъ лучитъ за границею... взаємнѣ грабятъ и арештують Ак. ЗР. V, 284 (1699).

2. *Покласти арешт на що.*

XVII. Ив. Гурба... арештовавъ домъ Ивановъ з дворомъ Прот. Полт. С. II, 85 (1681).—За которіе сала Колѣнѣку казалисмо мы. вradь, Костючковъ двуръ изъ огородомъ ариштоватъ Ак. Бор. 104 (1696).

АРЕШТОВНЫЙ, *прикм.* *від «арештъ».*

Арештовный листъ, *лист.* *що дає право на арешт.*

XVIII. Тотъ арештовный листъ при подписѣ нашь уряду и съ притисненемъ печати мѣской Баршпольской позволилисмо видати Арх. Мот. 17 (1706).

АРЕШТОВЫЙ, *прикм.* = **Арештовный**.

XVII. З реестру арештового тая справа передъ суд... припала Арх. ЮЗР. I, VI, 460 (1618).

АРЕШТЬ, *рм.* (сер. лат. *arrestum*). 1. *Притримання, увязнення, часове позбавлення вільности, затримання особи.*

XVII. Котораго вздана ижъ позванный, будучи о године звыклой до арешту черезъ того жъ возного приволяванъ, не арештовалъ и арештовати не хотель Арх. ЮЗР. VI, I, 366 (1611).

XVIII. Старшина здѣшняя роменская за арештъ на арматѣ осажена была Дн. Марк. I, 68.

У арештъ дати, арештувати.

XVIII. Ажъ бы такій грѣшный оуже не молодой, албо не барзь здоровый бы бувъ, тогды оу арештъ треба его дати Урб. 67.

2. *Заняття річи або нерухомости в силу судового вироку.*

XVII. Теды и тые котлы арештьомъ затруднили и выдавати не казали Арх. ЮЗР. III, IV, 406 (1650).—Арештъ Ивановъ... на домъ Сухининъ Прот. Полт. С. II, 85 (1681).

XVIII. Иванъ... Курчанин отобралъ у Полтавѣ подъ свой арештъ товару у Никифора Прот. Полт. С. II, 324 (1706).—Я... арештъ положивъ урядовне на комори Арх. Мот. 16 (1706).—Указы отправлены въ полки зъ коллегіи, чтобъ арештъ въ маестности монастыра Гамалѣевского знято Дн. Марк. II, 160.

АРИСТОКРАЦІЯ, *ржс.* (гр. *ἀριστοκρατία*). *Влада упривілюваної класи народу.*

XVII. Тролѣкаа естъ власть, една монархіа, другаа аристокраціа, третѣа демокраціа Гал. Кл. Раз. 32.

АРИТМЕТИКА, *ржс.* (гр. *ἀριθμητική*). *Наука за числа і ділання рахункові.*

XVII. Абыся... математическихъ наукъ: аритметики, музыки и иныхъ научилъ (Густинъ) Жит. Св. 382.

АРИТЕТИКЪ, *рм.* (пол. *arytmetyk*). *Той, що займається арифметикою.*

XVII. Кто естъ ораторомъ, філізофомъ, еологіомъ, математикомъ арифметикомъ, албо иншую мудрость и науку в собѣ маеть, и длѣ тоеи мудрости и науки в пыху подноситѣ Гал. Кл. Раз. 131.

АРИТЕТИЧНЫЙ, *прикм.* *від «арифметика».*

XVIII. Арифметична книжка РКПЛ, 57.

АРИАНСКИЙ, *прикм.* *від «аріанинъ».*

XVII. Аріанскою герезією заповѣтреный Гал. М. Пр. 173.—Противко блюзнѣрства аріанского таковыи маемо доводы дшеспителныи у Мар. ст. Євглысты Тр. П. М. 905.

АРКА, *рж.* (пол. arka з лат. arca). *Скрина.*

XVII. Вмѣсто арки тестаменту Пресвятая Богородица—заступница роду нашему Арх. ЮЗР. I, XI, 319 (1607).—Уважте, що ся стало з аркою Божією, котрую были взяли Філістины Рук. Хрон. 225.

XVIII. Арка старого Закону в такой повазѣ была, же негодне тылко на ню взирающихъ пятдесятъ тысящъ оумерло Собр. Прип. 23.

АРКАБУЗЪ, *рм.* (ст. пол. arkabuz з фр. arquebuse). *Гажієниця, ручна зброя без багнеты з люттовим запалом в XV—XVI віці.*

XVI. Стиснул на мене аркабуза так, же дей кулка пробивши ми убрание, за мною в землю вдарила Кн. Гродск. Луцк. 1564 к. 103.—(Взяли) при том ручницъ долгихъ губчастыхъ сорокъ, аркабузовъ долгихъ и коротькихъ с костью тридцат Арх. ЮЗР. VIII, VI, 177 (1566).—Аркабузовъ два, оденъ в ложи железномъ Ж. Курб. II, 26 (1572).

АРКАНЬ, *рм.* (тур. örkân, arkan). *Волосинний посторонок, щоб ловити коні в табуні, з петлею на однім кині.*

XVIII. Трупы оніє янчарскіє... арканами чепляти, до стрименъ кульбачныхъ привязовати Літ. Вел. II, 363.

АРКУМЕНТЬ, *рм.* Див. **Аргументъ.**

XVII. Що ведлугъ аркументовъ права майдебурія, до книгъ мѣскихъ Переяславскихъ принялисмо Арх. Мот. 129 (1683).

АРКОМО, *присл.* (а+рекомо). *Сказати б.*

XVI. Не вѣм если и вашихъ, аркомо онцукрованыхъ потрав оскомины... на зубѣхъ не останутъ Пам. укр. м. V, 216 (Кл. Остр.).

АРКТИКУСЪ, *рм.* (гр. αρκτικός). *Пієнічний.*

XVII. Нбо сѧ держить на двоухъ завѣсахъ албо пунктахъ, котрымъ сѧ называютъ полѣ; и еденъ сѧ называетъ арѣктикусъ, пудночный, который сѧ показуетъ надъ нами, и завше его видимо Гал. Боги пог. Б.

АРКУЧИ, (пол. arkus). *Кажучи, мовлячи.*

XV. Повѣсиласѧ на шии его арекоучи нине вже вѣдаю Чет. 1489, к. 16.

XVI. Ярославна рано плачетъ во Путилѣ на забралѣ аркучи Сл. о п. Иг. 38.

АРКУШОВЫЙ, *прикм.* *Мирою, форматом в аркуш.*

XVII. Таблицъ рѣзанныхъ резныхъ аркушовой мѣры № 22 Арх. ЮЗР. I, XII, 354 (1662).

XVIII. Великій аркушовій буквварь Літ. Вел. III, 417.—Осматрувалемъ на горѣ шкла ве-

ликихъ аркушовыхъ шибѣ и всѣхъ показалося 30 Дн. Марк. I, 131.—Реестръ книгъ аркушовыхъ латинскихъ РКПЛ, 63.—50 шибѣ аркушовыхъ Дн. Хан. 166.

АРКУШЪ, *рм.* (пол. arkusz з лат. arcus). *Всяка маса широка, пласка, більш-менш тонка.*

XVI. Два (мамрамы) на полуаркушу, а третій на аркуши Арх. ЮЗР. I, VI, 59 (1570).—Который списъ на чотырохъ аркушохъ писанъ, шолкомъ белымъ оныє чотыри аркуши зшиты ів. I, I, 67 (1577).

XVII. Границею обвести в аркушу папѣру, котрымъ до выдиченѧ пѣхтъ не найдетъ мѣру Тит. 16 (Митура, 1618).—На килкохъ аркушахъ жалобы своей Бар. Письма, 243 (1689).—(Запорожцы просятъ у Мазепы) желѣза... 600 и 3 аркуши Эварн. Источн. I, 328 (1691).

XVIII. На згагу: аркушъ паперу, умочивши въ горѣлку з товченимъ перцемъ, на животъ прикладать Млр. дом. лѣч. 16.—О взятіи Азова чрезъ Козаковъ писалъ на двоухъ аркушахъ пространній листъ до Гетмана Мазепи зъ-подъ Азова наказній Гетманъ Яковъ Лизогубъ Літ. Вел. III, 387.—Писару... от декретовъ на аркушъ 12 грошей на два аркушъ 24 грошѣ на паргаментѣ 48 грошей... битъ должно Стат. 39.

АРМАДІЯ, *рж.* *Армія.*

XIX. Москаль Француха голодомъ и зимовоу поляхъ при Москвіи цѣлу армадію заморозив Літ. Гукл. 81.

АРМАРІЯ, *рж.* (гр. ἀρμαρία, лат. armarium). *Шаха.*

XVII. Цесарь уставил абы до тыхъ книгъ никто не ходил... поховано ихъ было до одного мѣста святого за одинъ скорбъ, до золотой армарии Пер. Отч. СПб. 1913 р. 76 (Хрон. Макс.); тежъ Крон. Боб. 183.

АРМАТА, *рж.* (лат. armata). 1. *Діло, гармата. Див. Гармата.*

XVII. Арматъ штукъ осмъ узали Літ. Сам. 184.

XVIII. Всѣ оруженосци по трижди випалили и изъ арматъ быто Пелгр. Ин. Виш. 9.—Стрѣляно зъ арматъ Журн. Дан. Апост. 1.—Три штуки арматъ полевихъ легкихъ Вел. Сказ. 29.

2. *Всяка зброя зачінна й відпінна, узброєння.*

XVI. Армату, такъ дѣлѣ и гаковницѣ, пудгаковѣ, вельми при себе множество мелѣ Кул. Мат. I, 64 (1595).—Некоторые панове... зъ великою личьбою людей и зъ арматою, яко до войны, прѣхавъши... пострахи и погрозыки митрополитови и владыкамъ чинили Антир. 525.

XVII. Зъ тижьбою людей въ армату прибранныхъ вѣшедши, домагалисѧ, абы имъ менс-

ваная пани Корсакова ключи... дала Гол. П. М. I, 531 (Протест. 1633).

3. Стрільба, артилерія; амуниція.

XVI. Пан рачиц, абымъ для тей арматы... которая... з Борысова рушила, тримал стражу Arch. Sang. VII, 232 (1568).—(Козаки) зъ арматою... южъ до воеводства Волинского притегнули Arch. ЮЗР. III, I, 49—50 (1593).

XVII. Богданъ Хмельницкій изъ реестровыми козаками... (войско польское) живцемъ, зо всѣми добрами, оружьемъ и арматою розхватили Літ. Льв. 262.—Папове волинские... волохи отгамовали, войско Могилево побили. армату отняли Кул. Мат. I, 75 (1600).—По земли вправдѣ армату до штурму и вываленя муру способную зближали Тр. постн. 661.—Войска мают... випровадити до Путивля зоставившы армату военную Пам. КК. IV, III, 26 (1660).

XVIII. При немъ (Гетманъ) арматъ войсковой быть въ Батуринѣ жъ Літ. Вел. III, 47.—Вскорѣ потомъ Хмельницкого армата зъ пѣхотою настигла Вел. Сказ. 38-39.

4.—морская, фльота.

XVII. Осколдъ и Диръ утратили армату и людей много подъ Константинополемъ Крон. Соэ. 9.—(Ксерксъ) пославши великую морскую армату выобыти их (Греков) розказалъ Рук. Хрон. 346.—Приготовилъ (Ярослав) армату великую полторы тысячи кораблей на устю Днѣпра реки ib. 435.

XVIII. Великій реймент войска и всю морскую армату подъ команду давалъ оному Літ. Вел. IV, 6.

АРМАТКА, рж. Здрібн. від «армата».

XVIII. Арматок малих спѣжових Реестръ, 1-6 XVIII в.—Стануло уже тутъ у Хмельницкого арматъ и арматок 26 Вел. Сказ. 37.

Арматка водная, военне судно.

XVIII. Килконадцят било арматокъ невеликихъ водних, зъ достаткомъ пороху и куль Вел. Сказ. 35.

АРМАТНЕ,-О, присл. Збройно, узброєно.

XVII. Арматно на Холму мость переехали Arch. ЮЗР. I, VI, 603 (1629).—Дня дванадцатого іюля, квалтовне, арматно на помененый дворъ... наехавшы Гол. П. М. I, 531. (Прот. 1633).—Арматно сами серио наступовати... почали Arch. ЮЗР. VIII, III, 597 (1638).—Арматне и збройне в личбѣ великой людей розно узброєныхъ Тр. Полт. Уч. Арх. Ком. VIII, 61 (1645).—Сами... арматно з рознымъ оружемъ и стрелбою наехали Arch. ЮЗР. III, IV, 238 (1649).

АРМАТНЫЙ, прикм. 1. Гарматный.

XVIII. Мало хто укритися могъ отъ арматного и инного огненного пострѣлу Козацкого Літ. Вел. IV, 61.—Дарагана, сотника наказного Переяславского наказали... арматнымъ вязенемъ чрезъ цѣлый тыждень Журн. Дан. Апост. 2. **Арматна куля, куля, що стріляють з гармати.**

XVIII. Многіе... отъ напущенныхъ густо арматныхъ и ручничныхъ козаками куль пораженіи zostали Літ. Вел. IV, 46.

2. Артилерійний.

XVII. Зъ такими великими обозовыми и арматными тяжарами Ак. ЗР. V, 194 (1686).—Другий значний признавца, асаулъ нашъ арматный Прот. Полт. С. II, 212 (1690).

XVIII. Панъ судія... прислалъ в городъ нашъ асаула арматного Вас. Зб. Мат. Лівоб. Укр. 105 (1723).

3. Узброєний.

XVII. Войска арматные Діар. Фил. 106.—З немалою купною дракганіи и люду посполитого арматныхъ Arch. ЮЗР. III, IV, 46 (1649).

XVIII. Сѣмъ арматныхъ окрентовъ Шведскихъ было приплинуло (себ то военныхъ кораблів) Вел. Сказ. 192.

АРМАТУРА, рж. (лат. armatura). Зброя, воєнний ристунокъ.

XVII. Тисаща тарчій и вшелка арматура албо зброа, на той... вежи висит Тит. 313 (Парамініа, 1634).

АРМАШЪ, рж. Гармаш, артилериста.

XVIII. Тая (армата) мѣсть быти въ Каневѣ, около ней нѣчого не маєть быти непотребныхъ людей, окромъ ведле звичаю пушкарѣ и армашѣ Літ. Вел. IV, 276.—Въ томъ же походѣ слугамъ воисковимъ, армашамъ и пушкарамъ, на провіантъ стратилъ 9 р. 70 к. Оп. ст. Мрл. III, 111 (1725).—Армашамъ чотиромъ по сѣмъ рублей Унів. Дан. Апост. 35.—Полковникъ далъ мнѣ два стоги сѣна, которые на степу показаны чрезъ армаша Дн. Хан. 100.

АРМЕНИНЪ, рж. Вірмен.

XVII. По Михайле наступилъ звѣроименитый Левъ Арменинъ О обр. 33.

XVIII. (Хмельницкий) получилъ по приказу... ханскомъ... кватеру, въ одного... богатого... арменина Вел. Сказ. 25.

АРМЕНИЯ, рж. Вірменія.

XVIII. Тигръ и Ефраѣ текутъ скрозъ одну гору, которую зовутъ Патрас, а оттоля течетъ скрозъ едину землю, которая зовется Арменія Пам. укр. м. IV, 29 (Сок. Рк.).

АРМЕНКА, рж. Вірменка.

XVII. Константинъ... взялъ за жону собѣ Марию арменку Крон. Боб. 353-6.

АРМЕНСКИЙ, *прикм.* *Вірменський*.

XVII. Акакий в краях арменских... родился Жит. Св. 182.—Теридат княжа Арменское Пам. укр. м. II, 341 (Мал. Пр.).

XVIII. Монастир френский и арменский Путн. Иер. 14-б (1704).—Крисъ, арменскій ксонжа Ал. Тип. 93.

АРМЕНЬ, *рм.* = *Арменинъ*.

XVII. Лео Армень мордоваль и забіалъ хрстіанъ Гал. Кл. Раз. 319.

XVIII. Арменове зле вѣруючи... влѣвають тѣло въ чашу вино, а воды не вливають Собр. Прип. 19.

АРМОНИЯ, *рж.* = *Гармонія*.

XVII. Рыцърство тя нѣное вкroudъ оступило... В Армонію на хоры сличне спеваючи: и згоднымъ голосомъ весело волаючи Бер. Вірші. 75.

АРОМАТА, *рж.* (гр. *ἀρώμα*). *Дужий і приємний дух; зілля і коріння з дужим пахом.*

XV. Блгоуханіе отъ гроба бысть и вонъ подобна ароматъ многоцѣнныхъ Ип. 927 (1289).

XVII. (Шасливы тые) которые смакъ твое солодокости и вдѣчне пахнучую аромат твоихъ воню чуютъ Карп. Каз. (ж).—Набери собѣ вонныхъ речий... ароматы 250 лотовъ Крон. Боб. 48-б.—Напоминаю вас, абысте вмѣсто... ароматъ... въспомогали молитвами Ев. Реш. 437-б.

АРОМАТНИКЪ, *рм.* *Фляжон на аромата*.

XVIII. Ароматниковъ серебранихъ два—2 р. Пуст. Ник. м.; дѣло о гайдамаках (1769).

АРСЕНА, *рж.* **АРСЕНАЛЬ**, **АРСЕНАРЪ**, **АРСЕНАСЪ**, *рм.* (гр. *ἀρσενάλης* з ар. *arsina*). *Місце, де перевозуються кораблі.*

XVIII. Двѣ арсены съ горницами къ храненію малыхъ и среднихъ кораблей Гр. Барск. III, 183.—Арсеналь изрядный, въ немъ же иноцы хранятъ своя корабли и ладіи и сѣты и прочая нуждая и потребная къ морскому художеству ів. 390.—Имать же и арсенаръ крѣпокъ... съ двѣма врата, идѣже маліе и великіи кораблѣ монастырскіе... извлѣкаются художестнѣ колесомъ ів. 219.—Арсенасъ, си есть кораблехранилище, идѣже востягающе внутрь кораблѣ, хранятъ иноцы и отъ вѣтровъ и отъ дождевнаго ляннія ів. 156.

АРСЕНАЛЬНЫЙ, *прикм.* *від «арсеналь»*.

XVIII. Безъ труда почерпаетъ воду отъ источника кипяща предъ врата арсенальными Гр. Барск. III, 393.

АРСЕНАРИСЪ, *рм.* *Що завідує арсенал.*

XVIII. Арсенарисъ, си есть кораблехранилищъ Гр. Барск. III, 43.

Артикуль, **Артыкуль**, *рм.* (лат. *articulus*). 1. *Розділ, уступ, параграф, точка.*

XVI. Нѣкоторые артыкулы тому братству ихъ потребные зложили и выписали Ак. ЮЗР. I, 103 (1538).—Водле статуту розделу второго надѣат артыкулу сегого Ж. Курб. I, 106 (1579).—Иже послове отъ всихъ становъ великого князства Литовского... оновѣдали и межи иными артыкулами намъ подали Ак. ЗР. IV, 1 (1588).

XVII. О вписанію стану духовного и шляхецкого такъ тежъ и посполитого люду. Артикуль 2. Гол. П. М. I, 240 (Уст. Вил. Бр. 1620).—Винайшлисмо декретъ о потварцохъ въ роздѣлѣ четвертомъ артикуль 105 Кн. Мѣск. Полт. 14 (1692).

XVIII. (Канцеляриста Купчинскій), вписуючи артикулы правніе неприличніе къ дѣламъ, г. Арсеневу объявляетъ, приличніе же артикулы инаچه толкуеть Журн. Дан. Апост. 116.—Я Филиппъ Орликъ (присягаю)... а ку проступнымъ ведлугъ артикуловъ правныхъ справедливостъ заховати обещаю Марк. IV, 339 (Прис. Орл. 1719).

2. *Прпис, часть певной устави.*

XVI. Митрополить... присягнулъ... на артикуль, иже Духъ Святый отъ Отца и Сына походитъ Кул. Мат. I, 71 (1596).—Дванадѣат артикуловъ вѣри християнское Катех. 63.—Осмый артикуль визнаа вѣры Пам. укр. м. V, 40 (Ст. Зиз.).

XVII. Людѣ убогий... сприсягли ся на тые артикулы Крон. Боб. 148.—Што она (церков) разъ приняла на седмихъ Соборахъ стверженны и постановлены артикулы вѣры,—до того часу всѣ въ цѣлости, ничего не придаючи, а ни уймаючи заховуетъ Крон. Боб. (др.) 323.

XVIII. Ти евангелисти засвѣдчили артикуль вѣры нашеа Науки парох. 119.

3. *мн. Прписи або інструкції.*

XIV. Все, которые артыкулы дали есмо имъ на томъ привильи нашомъ выписаны Ак. ЗР. I, 26 (1388).

XVI. Тыхъ поселствъ такіи артикулы въ собѣ маючи, слушаемо Хр. Фил. Апокр. 1044.

XVII. Артыкулы войсковые Арх. ЮЗР. III, IV, 94 (1649).—Склали клятви, ведлугъ артикуловъ на противники Рук. Хрон. 354.

XVIII. Нижей описанніи артикулы въ своихъ пунктахъ и клявзуляхъ мають ненарушное... zostавати Лит. Вел. III, 512.

АРФА, *рж.* (гр. *ἄρφα*—серп; срд. лат. *harpa*; нм. *Harfe*). *Струнные музыкальные инструменты.*

XVII. Будемо хвалити Ба на арфѣ и на гуслехъ Гал. Кл. Раз. 176.—Коли... дхъ... злий порывал Саула, бралъ Двѣ арфу Кн. Рож. 71.

XVIII. Царь Давидъ на арфѣи грає Укр. Р. Арх. IX, 80

АРФІСТА, *рм.* *Що грає на арфі.*

XVII. Гудец: арфіста, цитаріста Бер. Лекс. 32.

АРХА, *ржс.* *Див.* **Арка.**

XVI. Цой арху готуєть божимъ повеленіємъ Хрон. Рымши, 218.

АРХАНГЕЛЬСКИЙ, *прикм.* *від «архангелъ».*

XV. Архангелская стояния Чет. 1489, к. 43.

АРХАНГЕЛЬ, *рм.* (гр. ἀρχαγγέλος). *Янголь вищого ряду.*

XV. Пречистая Богородице! Вышши еси ангелъ, архангелъ Ип. 531 (1168).

АРХЕТИПЪ, *рм.* (пол. archetyp). *Див.* **Архитипъ.**

XVI. Пошлють... по архетипа або оригінали того собору Никейского Хр. Фил. Апокр. 1504.

АРХИБИСКУПЪ, *рм.* — **Арцибискупъ.**

XVIII. Идохомъ къ ректору школь и къ архибискупу полскому Гр. Барск. I, 10.

АРХИБУНТОВНИКЪ, *рм.* *Головний, найбільший бунтовник.*

XVII. Люде... пристали до Ханана, архибунтовника Крон. Боб. 213-б.

АРХИВА, *ржс.* (лат. archivum). 1. *Збір документів і важких паперів.*

XVIII. Особливе архиву полковую о всякихъ дѣлахъ въ належитомъ содержано б справу Журн. Дап. Апост. 73.

2. *Місце, де переховуються документи і важкі папери.*

АРХИДІАКОНСТВО, *рн.* *Старше дияконство.*

XVIII. Оурядъ архидіаконства есть рызницю епископскую ховати Собр. Прип. 72.

АРХИДІЄЦЕЗІЯ, *ржс.* *Дієцезія під зарядом архієпископовим.*

XVIII. Метрополѣта можетъ повелѣти Еписпови, абы тоє заховалъ в своей дієцезии, что заховуется въ архидієцезии метрополѣтанской Собр. Прип. 67.

АРХИЄПИСКОПІЯ, *ржс.* 1. *Уряд, гідність, достоєнство архієпископове.*

XVIII. Архієписпія не есть чиномъ црковнымъ, но токмо есть оурядомъ или гідністю въ цркви Собр. Прип. 53.

2. *Дієцезія архієпископова.*

XVII. Теофанъ, патріарха Іерусалимскій... посвятилъ Іова Борецкого на митрополію Кієвскую, Ісаію Копинского на архієпископію Смоленскую Крон. Полск. 398.

XVIII. Обобранъ на архієпископію чернѣговскую... Антоній Стаховскій Дн. Марк. I, 5.

АРХИЄПИСКОПЪ, *рм.* (гр. ἀρχιεπίσκοπος). *Найвищий єпископ.*

XVI. Теофілакта архієписпа болгарскаго Єв. Пр. (рк.) 13.

XVII. Стго оца ишго Андреа архієписпа кесаріа каппадокіскіа Тит. 135 (Копист. 1625).—Архієпѣскопове, метрополѣтове, патріархове будуть отповѣдати Бгу за сщенников Гал. Гр. Розм. 19—19-б (пом. зам. 18).

АРХИЄРЕЙ, *рм.* *Найвищий ієрей, священник; єпископ.*

XIV. Геди помози рабу своєму юрью волковичю, создавшему црковь и олтарь стаго архієрѣя хсва никола ЮРГр. № 4 (1350).

АРХИЄРЕЙСКИЙ, *прикм.* *від «архієрей».*

XVIII. Оутяв единому архієрейскому служъ правое оухо Пам. укр. м. II, 229 (Рк. Тесл.).

АХРИЄРЕЙСТВО, *рн.* *Єпископство.*

XVII. Єдного тя на архієрєвство наставиль, и годнымъ пастыремъ црковъ свою набавиль Бер. Вірші, 90.

АРХИЄРЕОВЪ, *прикм.* *Що належить до архієрея.*

XVIII. Привели его до двора архієреова Пам. укр. м. II, 229 (Рк. Тесл.).

АРХИКАПЛАНЪ, *рм.* (пол. arcyskarban). *Архисрей.*

XVII. Отцъ... до єреслімоу архикаплана ради тисъ пришол Розп. Каз. 256.

АРХИМАНДРИТА, *рм.* (гр. ἀρχιμανδρίτης). *Старший над монастырем.*

XVII. Позволяемъ ему... отцу Теодосію, архимандритъ Єлецкому Теод. Черн. 14 (1689).—Інноцентій Гизієл, архимандрита Печерскій Рад. Ог. (пр). 8.—Архимандрита Печерскій Іосифъ Тризна з братією зоставали у монастиру печерскомъ Літ. Сам. 27.

XVIII. Потиръ, дієкосъ и звѣзда сребропозлащеніє архимандриты Вѣктора РКПД, 2.—Іовъ Новгородскій... посвяти мя архимандритою на Великіє Луки Гр. Барск. I, 171.

АРХИМАНДРИТОВЪ, *прикм.* *Що належить до архимандрити.*

XVI. Александро Семашко, подкоморий Володимирскій, того врядника Жидичинского небожчика архимандрытова, Саву, до себе принялъ Арх. ЮЗР. I, I, 19 (1570).

АРХИМАНДРИТСКИЙ, *прикм.* *від «архимандрита».*

XVIII. Видѣ стая Бца 12 муку архієпископскую, митрополитскую і єпископскую, архимандритскую Пам. укр. м. IV, 137 (Яр.Рк)..

АРХИМАНДРИТСТВО, -Ц(С)ТВО, *рн.* *Гідність архимандрити; уряд А.*

XVI. Пильчевскій... справца архимандритства Жидичинского Арх. ЮЗР. I, I, 18 (1570).—

Его милость... тоє архимандритство у пана владыки... отняти мѣль ib. 146 (1580). — Уступаячи ему архимандрицтво ib. I, VI, 111 (1596).

XVII. Згодне и одностайне зъ посродку капитулы на тоє архимандрицтво велебного отца Захарію Копыстенского... обиралисмо и обираемо Гол. П. М. I, 270 (Ак. 1624).

АРХИМАНДРИТЬ, *рм. Див. Архимандрита.*

XV. При том был оць нашъ никола архимандритъ печерский ЮРГр. № 83 (1446).

XVI. Ваша милость отче архимандрыте Арх. ЮЗР. I, VI, 29 (1539).—Прото скоро оный архимандрыть и тые черницы до тебе приедутъ Гол. П. М. I, 3 (1540).

XVII. Подданныхъ монастырскихъ десять забито... и самъ отецъ архимандритъ былъ оу великомъ страху Ліг. Льв. 243.

АРХИМАНДРИТЯ, *ржс. Архимандрицтво.*

XV. Король его милость далъ ему архимандрицю монастыря Печерского въ Кіевѣ Ак. ЗР. I, 143 (1494).

XVI. Старцы того монастыря... мають архимандрита... обрати... и мы, на жаданье ихъ, маемъ тому тую архимандрицю дати, кого они оберутъ Сб. Мат. Отд. III, 18 (1522).—Онъ архимандрыцю Жидичинскую держалъ Арх. ЮЗР. I, I, 160 (1582).

АРХИМАНДРИЧИЙ, *прикм. від «архимандрита», архимандрицький.*

XVI. Ъздилъ пресвит. Конст. Григор... до... архимандрита Печерского Кіевского Никифора Тура, упоминаючи сго, абы онъ на себе чинъ архимандричий принялъ Ак. ЗР. IV, 76 (1594).

XVIII. Архимандрыта... заживаєть въ службѣ Бжіей мутры, польцы и архимандричого жезла Собр. Прип. 70.

АРХИМАНДРИЧИНЪ, *прикм. від «архимандрита».*

XVI. Врядника архимандрычина не застали Арх. ЮЗР. I, 1, 19 (1570).

АРХИМАНДРИЯ, *ржс. Уряд архимандричий, архимандрицтво.*

XVI. И казали ему зъ одного везеня того архимандрита модно взяти и выпустити и тую архимандрию въ моцъ и справу ему дати Гол. П. М. I, 1 (1540).

XVII. Мы на жаданье ихъ маемъ тую архимандрию дати кого они оберутъ Гол. П. М. I, 270 (Ак. 1624).—Петръ Могила... на архимандрию Печерскую вступилъ року 1628 Крон. Полск. 400.

АРХИМЫТНИКЪ, *рм. Старший над митниками.*

XVII. До поживаня Прстыхъ тайнъ маемо прикладъ збавенный Закхеа Архимытника Кн. о Вѣрѣ, 311.

АРХИСАТРАПЪ, *рм. Старший сатрап.*

XVII. Архисатрапъ теда, то ест старший староста Сарваръ... присяжалъ ажъ и до самого Хрвсопол. Тр. постн. 680.

АРХИСИНАГОГЪ, *рм. (гр. ἀρχισυναγωγος). Первосидальникъ въ юдейскій синагозі.*

XVI. Пришоль единъ от архисинагога (от оучителя людоу жидовьского) Ев. Пер. 43.

XVII. Пѣктось пришовъ з дому князя оного архисинагогга Ев. Реш. 154.

XVIII. То еще Іису глаголющу, пристѣвъ посланецъ до архисинагога, то естъ до кнѣзя іаіра Науки парох. 96.

АРХИСТРАТИГЪ, *рм. (гр. ἀρχιστράτηγος). Найстарший вож.*

XV. Рече к нему архистратигъ Михаилъ Чет. 1489, к. 12-6.

АРХИТЕКТОНЪ, *рм. (гр. ἀρχιτέκτων). Головний, першій будівникъ.*

XVI. Поважны и премудры архитектон... воевник Павел Пам. укр. м. V, 202 (1599).

XVII. Много тамъ Хрстось Снъ Бжій, яко неба и земли архитектон наробил крѣсел Рад. От. 105.—Самъ тотъ найвышшій будовничій и архитектонъ нбсный Карп. Каз. 36.

XVIII. Бяше же первый здатель великий художникъ и премудрій архитектонъ Гр. Барск. IV, 4.

АРХИТЕКТОРЪ, *рм. Див. Архитектонъ.*

XVIII. Архитекторъ первѣе требуетъ матерьяловъ С. і Р. 2.

АРХИТЕКТУРА, *ржс. (лат. architectura з гр. ἀρχιτέκτων). 1. Будівництво.*

XVII. Архитектура: майстерство албо наука около будованя Бер. Лекс. 238.

2. Будова, уклад.

XVIII. Архитектура воинская РКПЛ. 57.

АРХИТИПЪ, *рм. (гр. ἀρχιτύπος). Перво-взір. персонис.*

XVII. Отозавшиися еднакъ первѣй до старого незопсованого архитипу Грѣцкого, которого на весь часъ въ рукахъ мѣти не могли Копист. Пал. 448.—Абовѣмъ почестъ образови выражана на архитипъ оходит О обр. 19.—Архитипъ: началный образъ Бер. Лекс. 238.

АРЦЕХЪ, *рм. (нім. Herzog). Архикнязь.*

XVIII. Арцехъ земли Сканской Марк. IV, 260 (Лан. Кар. XII).

АРЦИБИСКУПІЙ, *прикм. від «арцибискупъ» (пол. arcybiskupi).*

XVII. Коли выезжалъ (королевичъ Владиславъ) зъ Льова съ камяницѣ арцибискупѣй, Сагайдачный у воротъ стоялъ Літ. Льв. 238.

АРЦИБИСКУПСТВО, рм. 1. *Уряд, гідність арцибискупська.*

2. *Дієцезія арцибискупова.*

XVII. Въ тим же року 1635 на Св. Михаль, арцибѣскупъ Гроховскій, на арцибѣскупство вѣхалъ до Льова Літ. Льв. 251.

АРЦИБИСКУПЪ, рм. (пол. arcybiskup). *Архископ, найвищий біскуп.*

XV. На ту же ночь высла сѧ Володимеръ къ арцибискупу и къ вѣводамъ королевымъ Ин. 450 (1152).—Свѣдци были князь анъ, арцибискупъ львовскій ЮРГр. № 47 (1415).

XVI. Арцибискупъ сталъ до короля его яности и выправилъ комисію на намѣстника нашего Ак. ЗР. II, 358 (1539).

XVII. Арцибѣскупъ гнезненскій Літ. Сам. 367.

XVIII. Празно живущимъ геенскій огонь зготованъ и его служителемъ, слугамъ того богатаго града, римскимъ царюмъ, кардиналомъ, арцибѣскупомъ Іер. Мих. 238.

АРЦИГЕТМАНЪ, рм. *Головний, першій гетман.*

XVIII. Надъ всѣми войсками Великороссійскими былъ началнѣйшій вождъ и арцигетманъ, ближній бояринъ... В. Голицинъ Літ. Вел. III, 8.

АРЦИКАПЛАНЪ, рм. (пол. arcykapłan). *Найвищий каплан, великий каплан, священник.*

XVII. (Римъ) на тотъ часъ кролеваль и пановаль надъ мѣстами, предъ единовладцами и преложными арцыкапланами О обр. 225.

АРЦИМИНИСТЕРЪ, рм. *Найвища особа в лютеранських і кальвинських зборах.*

XVII. Арциминистрами зборовъ статися Копист. Пал. 1079.—Арциминистер Арій роспуклѣсѧ и внутрности з него всѣ вышли Кн. о Вѣрѣ, 28.

АРЦИОФЪРНИКЪ, рм. (пол. arcyofiarownik). *Головний жрецъ, священник, пп.*

XVII. Бунтовники не фолговали тежъ и офѣрникомъ и арциофѣрникомъ Крон. Боб. 213-б.—Арциофѣрникъ римскій Рук. Хрсн. 219.

АРЦИПОЖИТЕЧНЫЙ, прикм. (пол. arcypróżyteczny). *Дуже позитивний.*

XVIII. Опрочь того ровы копати... палити ведлугъ звичаю всюда вѣдомого и уже практикованого естъ рѣчь арципожитечна Укр. Госп. Пор. 73.

АРЦИПѢСКУПЪ, рм. *Див. Арцибискупъ.*

XV. Многы дары высла арципискупу Ин. 450 (1152).

XVIII. Арципѣскупы и бѣскупы Нам. укр. м. IV, 327 (Тухл. Рк.).

АРЦУКЪ, рм. (нім. Herzog). *Див. Арцехъ.*

XVII. Карлъ Густавъ, Божиею милостию король свѣйской... арцукъ естонскій Сборн. Стат. I, 29 (1656).

АРЦѢБѢСКУПЪ, рм. *Див. Арцибискупъ.*

XVII. Митрополитъ Кіевскій съ четирма рускими владиками по арцѣбѣскупѣ гнезненскомъ засѣдалъ бы въ сенатѣ Літ. Сам. 252.

XVIII. Король... назначилъ виконати оную (присягу) арцѣбѣскуповѣ Гнѣзненскому Вел. Сказ. 104.

АРЧАКЪ, рм. (тат. arçak). *Дерев'яна чистина сідла, дерев'яна снасть в сідлі.*

XVIII. Арчакъ зъ покровцемъ суконнимъ Літ. Вел. IV, 117.

АРШИНЪ, рм. (тур. arşen; блг. аршин). *Міра довгости уживана у ві Львові: н'ять четвертий локтя краківського; російська міра довгости.*

XVI. Сукна люнского синего аршинов осмъ Ж. Курб. I, 260 (1585).

АСА(В)УЛА, АСА(В)УЛЬ, рм. (тур. jesa(v)ul —помішник, адютант вожжа). 1. *Козацький офіцер, адютант отамана.*

XVII. Хмельницькій прислалъ Богунови на ратунокъ Демка асавулу з войскомъ Крон. Полск. 407.—Хмельницькій прислалъ на ратунокъ Богуновѣ Демка своего асавулу Літ. Полск. 16.—Заднѣпрянского войска асавулъ он ихъ побралъ Літ. Сам. 121.—При битности Яреми Корсунца, асавула польку Полѣтавского Ак. Полт. Гор. Ур. I, 18 (1665).

XVIII. На Ивана Обѣденка, асавула полкового, нѣякієсь вини зложивши, гвалтовне зъ домовъ ихъ побрали Літ. Вел. II, 164.—Прислалъ Миргородскій асавулу своего полкового Семена Дн. Марк. I, 43.—Пан судія... безъ повелѣнія вельможностей вашихъ, як здавна поводится... прислалъ в город нашъ асавула арматного Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 105 (1723).—Енаралніє Асавулы, хорунжіи и бунчужніи жили при гетману, по перемѣнамъ, для повелѣваемыхъ отъ гетмана дѣлѣ ів. 125 (1751).

2. *Сторож (городового магистрату); стражник.*

XVII. А урад, маючи надъ ними литостъ, ведлугъ ради товариской, наказали-смо асавулу нашимъ двома киями его скарати Ак. Полт. Гор. Ур. I, 60 (1665).—Асавулъ нашъ... оповѣстивъ Прот. Полт. С. II, 48-б (1676).

АСА(В)УЛЕЦЪ, рм. 1. *Здѣрбн. від асавула, асавула.*

2. *Див. Асавуль, 2.*

XVII. Що-смо позволивши и прядавши аса-

вулцов, казали того Хведора поймати Ак. Полт. Гор. Ур. II, 88 (1671).—Послали-смо асаулцовъ туда где живетъ Сергей Прот. Полт. С. I, 129-б (1691).

XVIII. Асавулцю дворовому, который за разными дилами посилається, дається зъ дворца... чобуть пара одна Оп. им. Дан. Апост. 250.

АСА(В)УЛИНА, рж. *Асаули жона*.

XVIII. Паніи судіна Лисенкова, асаулина Якубовичева и бунчучная Оболенская, а потомъ полковница Тютчева и писарка судовая Пиковцева Дн. Хан. 186.—Пна асаулина на мене и на суд полковий написала Кн. Нос. 63.

АСА(В)УЛСТВО, рн. *Асаули гідність; асаули уряд*.

XVII. Панъ Чернякъ зъ заслугъ своихъ за бывшого небожика гетмана, принявши власть єнералного асаулства, а по асаулствѣ вступивши на урядъ полковництва Полтавского, вомѣнилъ тихъ пререченихъ козаковъ за людей посполитихъ Рѣш. Полт. Полк. С. 72 (1700).

XVIII. Избирали кандидатовъ на асаулство полковое Дн. Хан. 33.

АСАМБЛЕЯ, рж. (рос. з фр. *assemblée*). *Товарицьке зібрання, вечірка*.

XVIII. Былъ на асамблеи до полночи Журн. Дан. Апост. 113.

АСАФЕТИДА, рж. *Сгуслий сік з рослини ferula asa-foetida, дуже смердючий*.

XVIII. Накаждовати асафетидою, которой достане у Жидов аптикаровъ Укр. Госп. Пор. 71.

АСЕКУРАЦІЯ, рж. *Див. Ассекурація*.

XVII. На що и асекурацію. на часть помещенный заплаты грошій таковыхъ пѣнязій, паномъ брацтву на себе далъ Арх. ЮЗР. I. XI, 84 (1616).

АСЕКУРОВАТИ, дс. *Див. Ассекуровати*.

АСЕСОРСКИЙ, прикм. *Див. Ассесорский*.

XVI. Декретъ суду нашего ассесорского Арх. ЮЗР. I, VI, 207 (1597).

XVII. Судъ асесорский Арх. ЮЗР. VIII, III, 488 (1601).

АСИСТЕНЦІЯ, рж. *Див. Ассистенція*.

XVIII. Въ притомности и асистенціи всѣхъ стыхъ аггловъ Науки парох. 192.

АСПЕКТЪ, рм. (лат. *aspectus*). *Всякі знаки на прийдуче, віщування, пророкування*.

XVIII. Ку Лохвицѣ путь свой... (Искра) в нещасливый зачалъ аспектъ Вел. Сказ. 200.

АСПИДА, рж. *Див. Аспидъ*.

XVII. Памътозлюбіе бовѣмъ есть аспида, гнѣздача аса в нас Кн. о Вѣрѣ, 313.

АСПИДНЫЙ, прикм. *від «асписъ»*.

XV. (Кн. Аньдрѣй) аспидными цатами оукраси (прквь) Ип. 581 (1175).

XVI. Чара аспидна, серебромъ обложена Ак. ЮЗР. II, 124 (1509).

АСПИДЪ, рм. (гр. *ἀσπίς*). *Гаспид, гадюка, отруйна змія*.

XV. Живаху в немъ аспиды Чет. 1489, к. 4.

XVII. Якъ аспидъ глухій, затикали уши свои Копист. Пал. 779.—Смоки и аспиды и зміи Іоанна в пустынѣ боалиа Рад. Ог. 165.

XVIII. В колодязѣ... было множество гаду нечистого: аспиды і ехидны Єв. Реш. 326 (1710).—Называетъ сѣ змиемъ полозъ и гадина і ящоръ толстый і аспид долгій, сердитій, который вѣтру и шумлѣнѣ лѣсного ненавидит, затыкаетъ оуха свои хвостомъ Пам. укр. м. II, 175(Рк. Тесл.).

АСПИСОВЫЙ, прикм. *від «асписъ»*.

XVIII. Крестикъ асписовій Мат. для ист. общ. б. 86 (1752).

АСПИСЪ, рм. (гр. *ἀσπίς*). *Мінераль: червоно або жовто забарелений роговик*.

XVII. Асписъ зеленостю змішанный знаменуєть нескертелность стыхъ Транкв. Зерц. 70.

XVIII. Прекрасніе палаты когдасъ были отъ мрамору и отъ аспісу Пелгр. Ип. Виш. 38.

АСПРА, рж. *Дрібна срібна турецька монета (в піастрі 120 аспер)*.

XVII. 15 тисячій аспрь Копист. Пал. 1062.—Патріархъ не аспрь, але червоныхъ золотыхъ отъ тебе потребуєть Ак. ЗР. IV, 209 (1600—1605).

XVIII. Обѣщахуся мя випровадити честно оттуду без утрати единой аспри Гр. Барск. I, 213.

АСПѢСОВЫЙ, прикм. *Див. Асписовый*.

XVIII. Доска аспѣсовая черная Арх. Люб. 25 (1764).

АСЕКУРАЦІЯ, рж. (лат. *assecuratio*). *Забезпечення, убезпечення*.

XVIII. Заходить насъ въ тихъ вашихъ панскихъ ассекураціяхъ и сблѣгахъ нѣкаясь вонпливость Вел. Сказ. 170 — Дана отъ короля Яна Казѣмѣра... унѣверсалная ассекурація на потвержене добръ монастирскихъ Літ. Вел. II, 90.—Привелъ отъ радной старшини ассекураціи о висилцѣ дерева Дн. Марк. I, 63.

АСЕКУРОВАТИ, дс. 1. *Запевняти*.

XVII. При описанной особе ассекуровалъ я теди, щомъ оному обещалъ во всемъ ему уисти-лемъ Кн. Цеху Кр. 7 (1678).

XVIII. Матрони всѣ Полскіе, в той войнѣ подъ арештъ Шведскій забранніе, ассекуруєть Витембергъ, же где-колвекъ суть, взаємне

мужамъ своимъ отдани будутъ Вел. Сказ. 141.
—Ми тежъ и повторе ассекуруемъ Вашъ-
Мосць, Мосць Пану; же Орда и Поляки отъ
насъ не заступятъ тя Літ. Вѣд. II, 33.

2. *Забезпечувати, ubezпечувати.*

Карта асекурована, карта на забезпечення.

XVIII. Священіерей Василій... злотих трид-
цат сповна отдасть и карту асекуровану
на себе Оп. ст. кн. 11.

АССЕКУРОВАТИСЯ, дс. *Зобов'язатися.*

XVIII. Онъ (Долбня) ассекуровался пис-
менно зъ своими вѣрителями о долгахъ роспра-
витись предъ судомъ Єнералнимъ Журн. Дан.
Апост. 102.

АССЕРЦІЯ, рж. (лат. assertio). *Запевнення, твердження.*

XVII. До поприсяженія тобъ єбъ бѣлоголов-
ской вымученой ассерціи Ак. ЗР. V, 75
(1645).

АССЕСОРІЯ, рж. *Ассесорський суд в давній Польщі, суд з королевських достойників і рєснів, де розглядалися справи про королевські добра і привілеї.* Собр. Прип. 59.

АССЕСОРСКИЙ, прикм. від «ассесоръ».

XVI. А такъ судъ нашъ ассесорский...
боярь... отъ... тежаровъ... вольными учынилъ
Арх. ЮЗР. VIII, V, 273 (1596).

АССЕСОРЪ, рм. (лат. assessor). *Снівсуддя, молодший суддя, що засідає з головним суддею.*

АССИГНАЦІЯ, рж. (лат. assignatio). *Папір, що випускав банк; він заступає ув обігу металеві гроші.*

XVIII. Я взялъ ассигнаціями тринадцать
тысячъ рублей Арх. Родз. (1798).

АССИСТЕНТЪ, рм. *Чоловік пошту, двору, підручник, прибічник.*

XVIII. Потоцкий... прибилъ до Бродовъ...
Где слышалъ и от ассистенговъ своихъ многіе
себѣ похвали Вел. Сказ. 5—6.

АССИСТЕНЦІЯ, рж. (лат. assisto—я при-
сутн.). 1. *Супровідні особи, оточення.*

XVII. Яко бовѣмъ на нѣбъ, обокъ маестату
Бжго девят чиновъ служащи славятъ Бга,
такъ тоут (обокъ Агнца) обокъ Ха ассистенция
в девяти часткахъ Рк. Црк. 9.—Не бываетъ
проваженъ з такою помпою, з так великою
ассистенцією Хс Спаситель до Іерусалиму, яко
проваженъ былъ продок его Двѣ Рад. Ог.
1018.—Вся его ассистенція дванадцять чєтыри
сенатори встали зъ креслѣ своихъ Дм. Рост. 72.

XVIII. Прибылъ Ясневельможный съ дво-
ромъ своимъ и со всею ассистенцією Діар.
Хан. 12.—Потоцкий... з многими и високими
себѣ ровними шляхти Полскої перєонами
прибилъ до Бродовъ... зъ тоєю жъ своею

асъсистенцією ходячи по валахъ... тѣшился
велце Вел. Сказ. 6.

2. *Присутність.*

XVII. Давши ку вѣчной его похвалѣ овый
напис: Ассистенція Теодосіа, то єст пред-
стоаніє Теодосію Рад. Ог. 75.

АССИСТОВАТИ, дс. (пол. asistować з лат. as-
sistere). *Бути коло боку, не відступати, суп-
роводити, служити й помагати в уряді,
чинности й обряді.*

XVII. Серафими ассистуйте ей рабски, якъ
монархинѣ Дм. Рост. 63.

XVIII. На воздухъ Цар со аггелскими вои
грядетъ взяти душу Матере в руцѣ свои, самъ
ей ассестуетъ, в небѣ презентуетъ Укр. Р.
Арх. IX, 214—15.—Сенатори же єгда асси-
стуютъ ему (дожеві), тогда въ червленнихъ,
єгда же ни, то въ чернихъ (шатахъ) Гр. Барск.
I, 162.

АСТАРЪ, рм. (пер.—тур. astar—підбійка
Кр.).

XVIII. Полштука астару мамъ бѣлий на
кафтанѣ Кн. Мѣск. Полт. 130 (1717).

АСТЕРІЯ, рж. (італ. osteria). *Шнок, корчма подорожня, заїзд.*

XVIII. О другой годинѣ по полудню гуляли
в астеріи Діар. Хан. 25.

АСТРОЛАТРЪ, рм. (гр. ἀστήρ—звезда,
зоря; λατρεύω—служу за гроші).

XVII. Я бымъ тыжъ о астролатрахъ кроলেখъ
промовилъ... хотѣл бымъ... объяснить. С котрого
мудрѣ оные родзая пошли якъ Иродова
окрутенства штоучне оушли. Якъ они Вие-
леемъ и Вертепъ навѣдили Бер. Вірші, 77.

АСТРОЛ(І)ОГИЦКИЙ, прикм. від «астро-
логія».

XVII. Еднакъ астрологицкихъ забобоновъ не
откинулъ Гал. М. Пр. 370.

АСТРОЛ(І)ОГІЯ, рж. (гр. ἀστρολογία). *Се-
редньовічна наука: умітність з зір віщувати долю
людзьку; наука про вплив зір на людину і її долю.*

XVII. Незвычайную дорогу торовала, бѣгъ
своуи ведлугъ астролокгіи отмѣнивши, астро-
локгувъ бгомьслъными оучинивши Бер.
Вірші, 79.

АСТРОЛІОГЪ, рм. (гр. ἀστρολόγος). *Дос-
лідник впливу зір на долю і справи людзькі.*

XVII. Такое пророчество... зоставивъ... ве-
ликий астроліогъ Єв. Реш. 246-б.—Астроліогъ
бѣгъ слчный в зодіацѣ знаєть Тит. 297
(Εὐχαριστήριον. 1632).

АСТРОЛІОДСКИЙ, прикм. Див. **Астроліо-
гический.**

XVII. Три учоныє и барзо бѣглыє в науцѣ
звѣздочетской або астроліодзской Єв. Реш. 246.

АСТРОЛОГЪ, *рм. Див. Астрологъ.*

XVII. Звѣздословъ, или Астрологъ: практыкаръ, также: звѣздозорца, звѣздаръ Бер. Лекс. 45.

АСТРОНОМІЯ, *ржс. (гр. ἀστρονομία). Наука про небесні тіла, зіздарство.*

XVII. Павелъ чернецъ умѣющий астрономию Крон. Боб. 344-б.—Волхвовъ оныхъ чары і астрономіи Лѣк. на осп. ум. 4.

АСТРОНОМСКИЙ, *прикм. від «астрономъ».*

XVII. Мил. астрономскаа кроков 4 Бер. Лекс. 112.

АСТРОНОМЪ, *рм. (гр. ἀστρονόμος). Що займається астрономією, досліджує тіла небесні, спостерігає неба, зіздаръ.*

XVII. Звѣдозаконникъ или астроном Бер. Лекс. 44.—Дометіанъ... выгналъ... астрономовъ и математиковъ Крон. Боб. 252-б.—Вдался там за доктора, и в науках звѣздарских, ажъ ся за знаменитого астронома быти розславиль Ал. Печ. 165.

АСФОДЕЛЮСЪ, *рм. (гр. ἀσφιδέλος). Зілля. Ledum palustre.*

XVIII. Зѣлля асфоделюсъ, то есть злотоволовъ або иначей, якъ зовуть багно Укр. Госп. Пор. 72.

АТАКОВАНЬЕ, *рн. Напад; итурм.*

XVIII. Подъ часть того атакovanja Очакова Сб. Лѣт. 68 (Кр. оп. Млр.).

АТАКЪ, *зл. Див. А такъ.*

XVII. Атакъ поневажъ тое село здавна вже з наданя на монастир Прот. Полт. С. II, 119 (1684).

АТАМАННЯ,—НЬЯ,—НІЯ, *ржс. Збірне: атаманъ, старшина.*

XVII. Атаманъ куренной и всему войску Ак. ЗР. V, 122 (1669).—Два днѣ радилися тилко сами атаманья Эварн. Источн. I, 314 (1691).—Теды не тилко вы атаманья и войти... сурового не уйдете караня Мат. Ист. ЮР. 19 (1694).

XVIII. Абысь вашмость... приказалъ всей полковой и сотенной старшинѣ, такожъ атаманнѣ и всему полку вашмостинного товариству Унів. Дан. Апост. 120.—За совѣтомъ Кошового и всеи атаманнѣ курѣнной, вѣхалъ Хмельницкий зъ своимъ товариствомъ зъ Сѣчи Вел. Сказ. 25.

АТАМАНОВАТИ, *дс. Бути атаманом, бути на уряді атамана, в ролі атамана.*

XVIII. Когда гнѣій грунтъ на монастир данный окопвано, онъ (Андрѣй) атамануваль у Волшанцѣ Ак. Мг. м. 321-б.

АТАМАНСКИЙ, *прикм. від «атаманъ».*

XVII. Я... не своволне на том пляну живу, але за позволеннем атаманским и войтовским Ак. Полт. Гор. Ур. I, 20 (1665).

XVIII. З трохъ солодовень: пана Левицевоу, атаманской и войтовой в Полтавѣ наратушъ не бѣралось Мат. Полт. Полк. II, 42 (1722).

АТАМАНСТВО, *рн. Уряд, гідність атамана.*

XVII. За атаманства Олешька Кованки... сѣя книга создашася Ак. Полт. Гор. Ур. III, 1 (1672).

XVIII. У Андрѣя Донця имѣється... універсалъ на уряд атаманства монастирского Кн. Нос. 14-б.—Дацѣй приѣхалъ зъ писмомъ громаднымъ на атаманство лукомское Дн. Марк. I, 70.

АТАМАНЪ, *рм. (татар. атаман; ата—батько, таман—тьма (10000) війська). Старший.*

А. городовый, *старший над городом.*

XVII. Романъ Дубовикъ, атаман городовый Кв. Цеху Кр. 3 (1662).—Ознаймуемъ симъ нашимъ писанемъ... атаманови городовому з товариством Мат. Ист. ЮР. 2 (1667).

XVIII. Василь Желѣзнякъ, атаманъ городовый Новомлинский С. і Р. 198.

А. кошовый, *старший над кошем.*

XVIII. Хм. зъ атаманнею курѣнною знову зийшлися до атамана кошового Вел. Сказ. 30.

А. куринный, *старший над куренем.*

XVII. Демянъ Зиновичъ на тотъ часъ атаманъ куринный Ак. Нѣж. Маг. 39.

А. наказный, *заступник атамана.*

XVII. Я... послалъ наказного атамана того (Ивана) збороняти Прот. Полт. С. II, 256 (1694).

А. рыбалский, *старший над рыбалами.*

XVIII. Опредѣливъ атамана рыбалского для полову рыбы... отъѣхалъ Дн. Хан. 491.—При томъ стану (рыбном) атаманъ Павло Тарап Оп. им. Дан. Апост. 275.

А. сѣлский, *старший над селом.*

XVII. Я... повѣривши на слово Ємченковой господинѣ отдала ей тое плаття з мѣхомъ, оповѣстившися атамановѣ сѣлскому и людѣмъ добрымъ Ак. Полт. С. 427.

А. тесельский, *старший над теслями.*

XVI. Коли межѣ себе посваратъ ся (теслі), тотже атаман тесельский ихъ судити маєт Арх. ЮЗР. VII, I, 171 (1552).

АТГЕРЕНТЪ, *рм. (лат. adhaereo, прич. adhaerens). Прихильник, сторонник, зволітник, приятель.*

XVIII. Витовскій... до полковниковъ, атгерентовъ своихъ, писалъ Вел. Сказ. 202.

АТЕИЗМЪ, *рм. Заперечення існування Бога, невизнання Бога (з гр. ἀθεος—безбожний).*

XVI. И до жыцловства, альбо и до атеизму удають Антир. 665.

АТЕИСТА, *рм. (гр. ἀθεος). Що не вірить в існування Бога, не визнає його, безбожник.*

XVI. Были (Арыяни, новокръщенцы, атеисты и иные розньные) геретыки Берест. соб. 324.—Быль противникъ веры не только Римское. але и Греческое, згола геретикъ, атеиста, эпикурчикъ Антир. 895.

АТЕНЧИКЪ, *рм.* *Мешканецъ Атен.*

XVI. Апсль Павел мовит до Атенчиков Катех. а. вызн. в. 134-б.

XVII. Хвалебна была Атенчиков оустава Рад. Ог. 216.

АТЕСТАЦІЙНЫЙ, *прикм.* *Посвідний.*

XVII. Мы дигнитатори урядники земскіе и кгородские... которые з тоє атестаціи подписали, ознаймуемы тымъ нашимъ атестаційнымъ листомъ Гол. П. М. I, 298 (1627).

АТЕСТАЦІЯ, *ржс.* (лат. attestatio). *Посвідчення, посвідка.*

XVII. Теды с Петровец такая атестация подана, написанная при Козмъ Семеновичу атаману Петровском, и при многих особахъ: в подозреню Харко Москаленко зостаєт: в Павла Соболенка подсвинка взял и лицем вернул, за що и каранъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 128 (1668).—Мы... дали слухний выводъ и атестацію Прот. Полт. С. II, 29 (1676).—Пред нас Уряд Городовый Полтавский принесена от уряду Кишѣнского виписанная атестация, которая таковой в собѣ текстъ маєт Кн. Мѣск. Полт. 13 (1692).

АТЛАСНЫЙ, АТЛАСОВЫЙ, *прикм.* *від «атласъ»:* з гладкої шовкової матерії.

XVII. Жупанъ зеленый атласовый з кгузами Арх. ЮЗР. III, IV, 67 (1649).—Перви (стихар) атласный бѣлий Прот. Полт. С. II 3 (1675).—Жупанъ червоний атласовый Прот. Полт. С. II, 129 (1676).—Материи атласовой шкарлатной Тест. Ад. 169.

XVIII. Рызь пара атласовых вишневих РКПЛ. 32.—Третѣй (пояс) атласовый великой руки Быт. млр. обст. 353.

Див. Гатласный.

АТЛАСЪ, *рм.* (тур. atlas—гладкий). *Гатунок гладкой шовковой матерії.*

XVIII. Купилемъ атласу блакитного... китайского аршинъ... 8 Дн. Марк. II, 244.

Див. Гатласъ.

АТЛАСЪ, *рм.* (гр. атлас). *Збір географичних мап.*

XVIII. Василь Томара позичив у мене атласъ на время Дн. Марк. I, 248.

АТО, *зл.* (а + то). *А ото, а власне.*

XVII. Стала угода промеж Гарасимом а Романом, а то в том способъ Прот. Полт. С. II, 1-б (1673).—Аже тежъ на спаціях главъ... не положилося: ато мало що потребно Єв. Реш. 2-б.

АТОВНЫЙ, *прикм.?* (пер.—тур. ахтă, ahta) Розчинений (Кр.).

XVIII. А привезли оттол: атовного чабака 1000 за 1 руб. 80 к. Дн. Марк. IV, 190.

АТОЖЪ, *присл.* *Ось.*

XVII. Атож тут: не о ком иншом. єно о самых простачках... мовит гдѣ Єв. Реш. 2.—Атож тут кождый... человекъ... может зрозумѣти ib. 11.

АТОЛИ, *зл.* (пол. atoli). *Одначе, мимо того.*

XVI. Не дочекавшись пиякого розказанья в. м., атоли вижу, же ся намъ часть назначеный дороги нашей приближаетъ Хр. Фил. Апокр. 1037.

АТТАКОВАНЬЕ, *рн.* *Чинність від «аттакувати».*

АТТАКОВАТИ, *дс.* (фр. attaquer). *Напасти, штурмувати, собувати.*

XVIII. Король теж Полскій... стороною рушилъ под Дугласа, хотячи его чрез Вислу увидѣти... и якъ би его тамъ аттаковаги Вел. Сказ. 142.—О памѣреніи Шведскомъ аттаковати Гданскъ ib. 146.

АТЬ, *зл.* *Нехай, хай.*

XV. Видрши, княже, людѣ възвыли. пссли, ать блудѣтъ Всеслава Ип. 160 (1068).—Новагорода не березѣта, ать сѣдѣтъ сами о своєи силѣ ib. 308 (1140).—Начаша сѣ просити, Чернии Клобуци оу Мьстислава на передѣ, ать согладемы, княже, велика ли рать ib. 517 (1162).

АТЮТАНТЬ, *рм.* (фр. adjutant). *Помішник у військовій службі, офіцер під рукою старшого, щоб подавати його розкази.*

XVIII. До генераловъ присланъ з поздравленіємъ Ушаковъ, атютантъ его Дн. Марк. I, 329.

АУДИТОРЪ, *рм.* 1. *Див. Авдиторъ.*

2. *Слухач.*

XVIII. Въ градѣ львовѣ, бывшего тотъ часъ аудитора фѣлзофѣи р. б. 1783 и на розныхъ мѣсяцяхъ зостаючого Укр. Р. Арх. X, 293.

АУТЕНТЫЧНЫЙ, *прикм.* *Див. Автентычный.*

XVII. Позовъ головный трибунальский Любелский аутентычный однеслъ до села и замочку Несвица Пал. Изб. I, 16 (1663).

АФЕДРОНЪ, *рм.* (гр. ἀφρόν). 1. *Дупельце, відгидник.*

XVII. Всяко еже входитъ въ оуста, въ чрево виѣщается и афедрономъ исходитъ Гал. М. Пр. 236.

XVIII. Когда держить фебра, то наварить чорнобѣлю... то выидетъ върацаньемъ илы афедрономъ Млр. дом. лѣч. 52.

2. *Виходок.*

XVIII. Въ вся афедроны проходить вода Гр. Барск. II, 58.—Въ поварни и въ афедронахъ обрѣтається вода текущая ів. 96.

АФЕКТАЦІЯ, *рм.* (лат. *affectatio*). *Жаданья, пристрастия*

XVII. Абы было принято и до книгъ нынешнихъ кгородскихъ Луцкихъ вписано (просили), што на афектацію свою отрымали Гол. П. М. II, 294 (П. Мог. 1644).—Листъ купный на афектацію его милости пна судиѣ от слова до слова до книгъ мѣскихъ стародубовскихъ принять Акт. Старод. кн. 63.

АФЕКТОВАТИ, *дс.* (лат. *affectare*). *Жадати.*

XVII. Зъ того листу господина отца архиепископа зрозумѣвши чого афектуєть и о што просить Гол. П. М. I, 308 (Ап. Ап. 1628).

XVIII. И мы влячии будучи велце, декляровалисмо вамъ... такую нашу ласку и респектъ, якои бисте тилко отъ насъ афектовали и вожделѣли Вел. Сказ. 15.—Афектуючая сторона въ потомние часи для... певности сіе письмо до рукъ своихъ отримала Вас. Зб. Мат. Ливоѣ. Укр. 83 (1710).

АФЕКТЬ, *рм.* (лат. *affectus*). 1. *Зворушення, пристрастѣ, запал, сердце.*

XVI. Безстрастіе—нетерилене, незпеволене от афектовъ Зиз. Лекс. 94.—Отець Иосифъ, афектомъ порушоныи, началъ тыкати братию и зневажати Арх. ЮЗР. I, XI, 109 (1599).

XVII. Движеніе сръдечное: порушене сръдечное афектъ Бер. Лекс. 211.—Милостынѣ... оускромлѣетъ афектъ запалчивости Ев. Вил. 35.—Лепак за подушченемъ покусъ якои або злимъ афектомъ унесеный грѣшитъ Кн. Рож. 49.—Отъ телесныхъ афектовъ и намѣтностей отлучене быти повѣдаю Смотри. Каз. 34.—Кнжа... жадного афекту напротивко (тебе) не мѣючи... взоветъ тебе до себе Жив. Св. 171-б.

2. *Почуття, почування; настрій, успособленія.*

XVII. Афектъ мой к отцу стому добрый Тит. 113 (Копист. 1625).—Але еднакъ хотѣчи з повинности нашеѣ архіерейскоѣ болюшій и горячій афектъ в сръдцѣхъ вашихъ ку отправаню повѣренного собѣ отъ Бга оурѣду взбудити ів. 324 (П. Мог. Уч. Ев. 1637).—Постъ оусмирѣетъ афектъ пожадности Ев. Калл. 67.—Марцинъ Ясиньскій... нехуть еє (малжонки) кгда услышалъ и обачылъ доперо жъ спатъ южъ в себе афектъ злый и затрєный на выконанье злого учыньку маючи заразомъ еє чеканомъ... въ голову ударилъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 600 (1644).—Что жъ естъ волѣ члєскаѣ если не вождѣ

всѣхъ афектовъ и смысловъ члєскихъ? Рад. Вѣн. 108.—Тыи сутъ власности... з которыхъ познати афектъ або сръдце бжїе ку намъ Кн. Рож. 140-б.

XVIII. О всѣхъ полскихъ афектахъ добре вѣдавшися Літ. Вел. II, 232.—(Мазепа) писалъ... обширный листъ до войска Низового Запорожского, дякуючи ему за добрый афектъ ку собѣ ів. III, 59.

3. *Прихильність, симпатія.*

XVII. Новымъ афектомъ, поневоличымъ, але сыновскимъ отцу ибсному (члѣкъ маєть) служити Карп. Каз. 3.

XVIII. Ликги з Олендерами и афектовъ ихъ на вѣки Прусакъ отректися мѣетъ Вел. Сказ. 130.—(Хмельницкій) мало не всѣхъ народовъ до себе афектъ навернулъ, Літ. Вел. IV, 34.—Однакъ съ природного своего къ отчизнѣ афекту запєвную вамъ потѣху предлагаю ів. 61.

АФОРИЗМЪ, *рм.* (гр. *ἀφορισμός*). *Правило, зданья еисловєне в кѣлькохъ словахъ.*

XVII. Писполитый то ест афоризмъ: к т согрѣшилъ, той и покутуєть Гал. М. Пр. 269.

АФРИКАНСКИЙ, АФРИЦКИЙ, *прикм. від «Африка».*

XVII. Воинъ з Карѣагєны, мѣста Африканскаго Гал. Кл. Раз. 484.—Африцкій вольтъ Рук. Хрон. 303.

АФФЕКТЬ, *рм.* *Див. Афектъ.*

АХАТЕСЪ, *рм.* (гр. *Ἀχίλλης*). *Камінь, зложеній з рїзнихъ вїдмїн кварцу.*

XVII. Пиррусъ царъ мѣл перстєнь, в которомъ былъ ахатєс камень вправлений Рад. Ог. 789.

АХТАИКЪ, *рм.* (гр. *Ἀχταϊκός*). *Див. Охтайкъ.*

XVI. Ахтаики два Гол. П. М. I, 10 (Оп. 1554).

АХТАИЧНЫЙ, *прикм. від «ахтаикъ».*

XVI. Въ вѣликий постъ канонъ ахтаичный по вся дни пѣти Арх. ЮЗР. I, VII, 6 (Письмо Кимб.).

АХЪ, *недосл.* 1. *Выразъ смутку.*

XV. Церковъ Восточная набоженства Грєческого и Руского, которая (ахъ!) нѣкгдась, черезъ часъ долгій, въ нѣякой разности и въ расколѣ вѣры... хвѣлася... приведена естъ до єдиноєти Ак. ЗР. I, 56 (1443).

XVII. Реклѣ Іезекїиль: ахъ, ахъ, Гсди Бже мой Крон. Боб. 137.

2. *Выразъ довади, жало на кого.*

XVIII. Начиталємъ слово; и гдѣ оно ест, ахъ запамѣталємъ Клим. Вірші, 162.

3. *Выразъ перестрахи.*

XVIII. «Ох» і «ах» вопіють Пам. укр. м. IV, 145 (Яр. Рк.).

АЧЕ, *зл. Див. Ачъ.*

XV. Аче не люблю ти а ворочюся дому моему Ип. 263 (1110).—Аче по тѣ и присмета братья, не ѣзди к нима іб. 328 (1146).

АЧЕЙ, *зл. 1. Може.*

XVI. Нехай осыплю гноемъ (смоковницу) ачей пакъ оуродитъ плодъ Ев. Пер. 55.—Ждѣте собе: ачей самъ его милость панъ надѣдетъ Кн. Гродск. Луцк. 65 (1564).

XVII. Не вонтилю теды, же ся ачей на то жаснетъ и васъ понехаетъ Ак. ЮЗР. II, 30 (1604).

XVIII. Ачей буду потугою, а въ москаля заслугою Довг. 96.—Есть бо онъ млсрдный и побожный, члвкъ добрый, а чей онъ намъ отпуститъ Пам. укр. м. I, 167 (Рк. Тесл.).—Мысли собѣ прѣ, ачей сѣ опамѣтаетъ знову на свою вѣру іб. VI, 133 (Рк. Тесл.).—Ачей придеши до розуму и всего того перестанешъ Літ. Вел. II, 34.—Тымъ я собѣ чести не утрачу, а ласки ачей набуду Ал. Тиш. 39.

2. *Чи ж, або ж, хіба.*

XVI. Ачей одна щасливая година все то справити можеть, чого килька летъ не дали Антир. 973.

XVIII. Ачей есть грѣхъ, коли плачеме умерлыхъ братю нашихъ отцевъ, снвъ, роду, пріятельвъ Поуч. Няг. 156.

АЧЕСЬ, *зл. Хоч зараз.*

XV. Аче бы Левъ и людѣ мои сѣ быльъ вси, то оуразъ велии быша земли сѣи оучинилъ и градъ съ ачесь приѣтъ бы былъ Ип. 823 (1254).

АЧЕТЬ, *зл. Хоч.*

XV. Се вамъ оставляю Кѣстѣжка, моужа своего. ачетъ вай тай к собѣ. а самъ ѣха Коурьскоу Ип. 328 (1146).

АЧИ, *зл. 1. Може, чи не.*

XV. Книже! не страпай, ѣди вборзѣ, Всеволодичъ бо недобрѣ жилъ съ оимъ твоимъ и с тобою; ачи что замыслить лихое? Ип. 522 (1164).

2. *Хіба.*

XVI. Мовили (апостолы) межи собою: ачи сердце наше не розговоралосѣ в насъ, коли мовилъ намъ на поуті Ев. Пер. 77.

АЧКОЛВЕ, АЧКОЛВЕКЪ, АЧКОЛВѢКЪ, *зл. (пол. стар. aszkolwie; aszkolwiek). Хоч, принаймні.*

XVI. Всякіи рѣчи цнотливыхъ справъ... ачъ-колве заплату знаменитую... пріймють Ак. ЗР. II, 143 (1522).—Ачколвекъ тыхъ озеръ не маемъ на листехъ и привилеяхъ нашихъ

меновите описаныхъ, але на то маемъ доводъ слушний, ижъ то суть озера волостныи имѣнья нашего Вишенского Арх. ЮЗР. I, VI, 41 (1545).

XVII. Ачъ колвекъ и иньшими разы воевали... вавилоняне Ев. Реш. 197.—Александр... мѣлъ сыновъ двоихъ Гиркана и Аристовула ачъ колвекъ былъ старший Гирканъ Крон. Боб. 140.—Ачколвекъ я самъ не видѣлъ: вшакже шомъ отъ нихъ слышалъ тое-мъ оповидѣлъ Бер. Вірші, 77.—Ачколвѣкъ и въ выкладѣ того имени «кѣфа» барзѣй бымъ волѣлъ вѣру дати двомъ, або тромъ старожитнымъ свѣдкомъ... нѣжли всѣмъ отступникомъ Копист. Пал. 381.

АЧЪ, *зл. (пол. asz). 1. Хоч.*

XIV. Ачъ подлугъ часовъ розныхъ обычаи и учинки чловѣчи измѣнны... а про тожъ мы... узнали есѣмо Ак. ЗР. I, 2 (1347).

XV. Отъ жалобы, ачъ много къ ней прислухаетъ, одно паметное имѣеть быть Ак. ЗР. I, 40 (1420).

XVI. Ачъ засѣданѣ и намовы чинили, але ничего не завирали шестъ мѣсяцей Ист. о разб. Флор. соб. 440.—Теды (бчолы) вылагутъ троутнѣ, который потомъ ачъ много шумитъ, але жадного пожитку имъ не оучинитъ, толко всю працю ихъ выистъ Пам. укр. м. V, 215 (1599).

XVII. Стыи Тихонъ былъ з родичовъ ачъ убогихъ, але благочестивыхъ Жит. Св. 436-б.—Вѣра отдѣльне взятая, ачъ слушне называется фундаментомъ усправедливленья и вшелякихъ цнотъ, лечъ церкви фундаментомъ вѣра не есть власне Копист. Пал. 377.

2. *Принаймні, хоч.*

XV. А тотъ непріятель господара нашего, ачъ хотя на тотъ часъ съ тобою въ пріязни мѣшкаеть, а твоя милость можешъ и самъ по немъ вѣдати, каковоѣ онъ высокоѣ мысли есть Ак. ЗР. I, 210 (1500).

XVI. Ачъ то радъ вижу, же Ваша Милостъ рачишь миловатъ жону Arch. Sang. VII, 96 (1566).—Другіе ачъ признають, же поправа была потребна Хр. Фил. Апокр. 1186.

XVII. Зъ немалымъ своимъ жалемъ закололъ (дочку) на жертву Богови Дм. Рост. 36.

АШПУРСКИЙ, *прикм. Аутсбургскій.*

XVIII. Штофа на пукляхъ, ашпурской работы, болѣе цеховой квартиры, зъ накривкою, зъ середины вызлоченая, сребренная Быт. мр. обст. 343.—Лямгъ три... ашпурской работы Дѣло о реп. Ак. 15.

АЩО (пол. aso). *Нехай.*

XVII. Ащо мовитъ: зимѣ: тоестъ: ижбы васъ не найшовъ денъ той озяблыхъ Ев. Реш. 14.

АВЕИСТА, АВЕЙ, *рм. Див. Атеиста.*

XVII. Не могли зраховати трохъ персонъ Бзскихъ аеи, бо мовили: же немашъ жадной персоны Бзскои Гал. Кл. Раз. 211.—Не маючи Бга правдивого, стали аеистами безбожными Гал. М. Пр. 49.

АФЕКЪТЪ, *рм. Див. Афектъ.*

XVII. Мы тот же афектъ и тоєж прагненє мѣли Карп. Наука 136.

Б

БА, *недосл. 1. Навіть, ще і, ще до того.*

XVII. Въ другомъ способѣ смѣшний, ба и подступный есть отступникъ Копист. Пал. 593.—Што имъ самимъ ку ганьбѣ и соромотѣ, ба и ку грѣховѣ быти могло ів. 1056.—Вечеръ у царей, князей и иныхъ богатыровъ сего свѣта, ба и у найубожшаго члка звѣкта бывать по сконченю дна Рад. Віп. 1359.—Црковъ Выходна Грєчка, ба, и Римска единымъ предѣмъ любве Хвой звѣзкомъ споєна Кн. о Вѣрѣ, 229.

XVIII. И той с пекла родомъ: ба еще три милѣ зза пекла Клим. Прип. 219.—Бувал и я колис мовний, ба колис и мудримъ Укр. Р. Арх. IX, 70.

2. *Наєнаки, власне, ото же.*

XVIII. Христосъ воскрес, ба, правда, народився не дивуйтеся, п(анове), щомъ помилився Укр. Р. Арх. IX, 54.—Христось мовить: прячте собѣ иманіє на небєсѣхъ, а мамонѣ мовить: ба, на земли Поуч. Няг. 94.

3. *Ну, ото же.*

XVIII. Ба би(й)мося из нею, поки нас тут стане Вірші Різdv. 139.—Ба! на что жъ ты полнялъ крила Сковор. 234.

БАБА, *рж. 1. Заміжня жінка, мужатка, невіста.*

XV. Бѣ бо баба ходѣщи и коуѣщи корѣмлю потая въ градъ Ваднѣ приносѣщи Ип. 837 (1258).—Прилоучи же сѣ сице, за грѣхы, загорѣтис Холмови от оканьныя бабы ів. 841 (1259).

XVII. Посполите мовѣт: смѣлша далеко баба за стѣною, нежели рыцерьъ в полю Рад. Ор. 537.—Михайлѣ... якъ баба былъ не дбаючи ни о що Крон. Боб. 372-б.

2. *Стара жінка.*

XVII. Господинѣ моеи бабѣ кон сивый Прот. Полт. С. II, 98-б (1682).

XVIII. Вувъ собѣ дѣдъ та баба Клим. Прип. 202.

3. *Літня жінка: наймичка, робітниця.*

XVIII. Бабѣ, что смотала моточки бавелнянїє .. далъ 30 к. Ризн. Соф. Кп. 128-б.

4. *Батькова або материна мати, баоуся, бабця.*

XV. И мониста великая золотая бабы своєи и матери своєи все поля и розѣсла милстною по всеи земли Ип. 914 (1288).

XVII. Житіє стой... княгини роскои Олги... бабы стого... Володимера Жит. Св. 517.—Унукъ оной... говорилъ Настѣ: за що ты, бабо, бьєшь чоловѣка Прот. Полт. С. I, 14 (1683).

5. *Знахарка, ворожка, чарівниця.*

XVII. Пани.. по рознихъ местцахъ до бабъ и людей розныхъ для розмаитыхъ трутизнъ посылала Арх. ЮЗР. VIII, III, 427 (1602).

XVIII. Котры' члкъ... бабъ ворожокъ требуетъ:—То' писани' стыхъ ввєє законъ пречниуетъ. Не велитъ бо Гєдъ Бгъ бабамъ вѣровати Клим. Вірші, 70.—Оудавањся до бабъ чаровнїцъ... и иныхъ забобоновъ выстєрегалися Собр. Прип. 104.

6. *Баба, що діти від поліжниць приймає, повитуха.*

XV. Анна оуспытала бабы рекучи што єєи родила Чет. 1489, к. 16.

XVII. Розказалъ (фараонѣ) бабамъ, котрыє жидовскіє дѣти отъ положницъ прїємовали, абы кождое дитя мужеского полу забывали Рук. Хрон. 38.—Фараонѣ розказалъ бабамъ єврейскимъ, гды оуродитѣся снѣ єврейскій, жебы его забили, а гды оуродитѣся порка, жебы єи живили Гал. Кл. Раз. 349.

XVIII. Двѣ бабѣ, котріє дѣти бирали отъ Жыдовокъ Пам. укр. м. I, 246 (Рк. Тєсл.).—Бабѣ дитячой даны 50 к. Дн. Хан. 119.

Баба пупорѣзна, *ажушєрка, повитуха.*

XVII. Семєниха... била бабою пупорѣзною Прот. Полт. С. I, 156-б (1693).

БАБАКЪ, *рм. Зоол. Arctomys bobac.*

XVIII. Медведѣ и бабаки и знову жъ куницы Клим. Вірші, 13.

БАБАНАРІЯ, *рж. Бабинець, присінокъ церковний.*

XVI. Єще же и другое оклеветаніє неправоєдно глаголюще, яко «митрополитъ сотвори ставропигію во бабанаріи» Ак. ЗР. IV, 45 (1592).

БАБАСЯ, *рж. Здрібніло-пєстл. від «баба».*

XVIII. Бабасю щєбетухо, бачу пизко ся хилєш Укр. Р. Арх. IX, 66.

БАБИКОВИЙ, прикм.?

XVIII. (Сподниця) четвертая баби́ковая зеленая Мат. Ист. ЮР. 82 (1744).

БАБИНЕЦЬ, рм. Церковний присінок, де баби стоять.

XVII. Хотелъ привитать в присенку костельномъ то есть в бабинцу Кн. Гродск. Луцк. 736 (1639).—Казалъ передние двери до церкви з притвору, алиасъ бабиньца выбить, а выбивъши до бабиньца, а не могучи в самую церковь дверми добытисе, зходами до церковьки альбо капличьки под звоницею вшевши, тамъ другими дверми на хоръ вошли Арх. ЮЗР. I, VI, 752 (1639).

XVIII. Той привилей мають... дахи црквей, двери, окна, закрестія, звонница, бабинець Собр. Прип. 106.

БАБИНЬ, прикм. Що належить або тицється до баби.

XVII. Великая же тетка глется сестра дѣдная или бабиная Тр. П. М. 373.

XVIII. Зачавъ вдовжъ стъ урочища бабиной могили до заору куреня мелниковского Сб. Мат. Львов. Укр. 233 (1767—8).—Хсрошь якъ бабинь Ярошъ Клим. Прип. 251.

БАБИТИ, дс. Прийма́ти діти; трудитися акушерством.

XVIII. Пойдете бабити до Жыдовокъ Пам. укр. м. I, 246 (Рк. Тесл.).

БАБИЧНИЙ, прикм. Див. **Бобичный**.

XVIII. (Кораль)... стерти съ водкою бабиною, на ночь пить Млр. дом. лѣч. 28.

БАБІЙ, прикм. Що тицється баби, бабам властивий, до бабів належний.

XVII. Хрисостом... штрофуючи и нарѣкаючи на шепты и ворожки бабѣи над болными мовить О обр. 78.—Бавятся забобонами, опым вѣрують, яко то бабѣм шептам, выливаню воску и олови Тр. П. М. 907.

БАБКА, рж. 1. Здр. від «баба».

XVII. Абы юж учынил шпиталным бабкам мѣсце на зиму на предмѣстю Арх. ЮЗР. I, XI, 205 (1656).

2. Мати, баба і прабаба материна або батькова, бабуся, бабуня.

XVI. Зъ ее милостю панею Загсровскою бабкою своею оттолъ з Земна, з маткою своею въ домъ ее до Клевая ехала Арх. ЮЗР. I, I, 70 (1577).

XVII. Никто же можетъ пояти в жену себѣ внучку жены своея, сіестъ бабку и внучку Тр. П. М. 269.—Никтоже можетъ пояти в жену правнучку жены своея, сіестъ бабку и правнучку ея. Никтоже можетъ пояти себѣ в жену праправнучку жены своея, сіестъ бабку и пра-

правнучку ів. 370.—Бабка образы на головѣ ншей клала Крон. Воб. 360.

3. Повитуха, пупорізна баба.

XVII. Химка Семениха... Мартишиной дитинѣ бабкою була Прот. Полт. С. I, 127-6 (1691).

4. Рід гриба: *Boletus scaber*.

XVII. Только грибовъ а бабковъ въ лете вельми много было зродило Кул. Мат. I, 83 (1604).

5. Ніжка або стовпчик в ослоні.

XVIII. Андрѣй... взял валящую з... ослона бабку; Степанъ... ослоною бабкою его Івана ударыть по головѣ Прот. Полт. С. III, 26-6 (1747).

6. Невеличке ковадло.

XVIII. Молоток з бабкою Арх. Вид. м. 68 (1754).

7. Дрібна монета, гарі́ль.

XVIII. Такъ мовивъ и Василій, коли уздрѣвъ и богатыхъ, што ся постятъ и чинятъ молитву и за грѣхы стогнуть, а убогимъ нѣ одну бабку не дали Поуч. Няг. 126.

8. Комаха: *Coccinella*.

XVIII. Діавол... дерзнулъ... потворити... мыши, бабки и мухи и комарѣ Клим. Вірші, 156.

9. Росл. *Plantago*.

XVII. Троскотъ: посполите всѣкое зѣле... а иногды выкладається подорожник, язичокъ, бабка Вер. Лекс. 173.

БАБКУВАТИЙ, прикм. До баби подібний.

XVIII. На твари бабковать Арх. Сул. ц. 132.

БАБУСЯ, рж. Здрібно́ло-пестл. від «баба»

XVII. З второю бабусею... старое Юсипкою Прот. Полт. С. II, 259-6 (1694).

XVIII. О витайте, бабусю щебетуха Укр.-Р. Арх. IX, 66.

БАБЯКЪ, рм. Бабій. ледащо.

XVII. То видишь ижъ тая хула на отшедшихъ во пустыню, или въ горы, не Златоустого есть истинного Богословца, але бабяка и домолѣжня Арх. ЮЗР. I, VII, 41—42.

БАВЕЙ, мс. (пол. *bawej*). Дивись.

XVII. Бавей, лотре, бавей здраццу положи, дѣтя... бо тебе розшарпаем Жив. Св. 1146.

БАВЕЛНА, рж. (пол. *bawełna* на зразок нім. *Baumwolle*—деревна вовна). Бавовна.

XVIII. Окупъ... товарами, то есть мосул-бесами, мамсами, киндяками, габами, бавелною, сафянами Літ. Вел. II, 383.—Хлѣба житного, соли, бавелни, пороху змѣшавши, урѣбити галку Млр. дом. лѣч. 20.—Тогда взявши того лягру, бавелни намочивши на той зубъ, которой болитъ, приложити Укр.

Госп. Пор. 78.—На подушечки четири к оморфу... купилъ бавелны Ризн. Соф. Кн. 123-б.

БАВЕЛНИЦА, *рз.* (пол. bawelnica) *Ткажина з бавелни; бавелняна хустка, килим; авошняця.*

XVII. Єдвабници и бавелницы тонкие з запонами... до церкви братское належати мають Арх. ЮЗР. I, VI, 508 (1621).—Килим турецкий, которую именовалъ бавелница, затикана червоним Прот. С. II, 3 (1675).

XVIII. Бавелницъ бѣлихъ злотом затканыхъ четиры РКПД. 50.

БАВЕЛНЯНЫЙ, *прикм.* (пол. bawelniany). *З бавелни, бавошняний.*

XVII. Поясъ бавелняный Пам. КК. I, 118 (1624).

XVIII. Бабѣ, что смотала моточки, бавелняний, дал 30 коп. Ризн. Соф. Кн. 128-б.—Хустокъ бавелняныхъ розного ж цвѣту з зашивками золотими и с квѣтками 12 РКПД. 50.—Хустку у Несторовича взлемъ новообразцевую бавелняную Дн. Марк. II, 220.

БАВИТИ, *дс.* (пол. bawić). 1. *Лилиатися, зіставатися, провадити, точити час.*

XVII. Іоанъ... на бгомислности час бавилъ Єв. Реш. 233.

XVIII. За забоемъ воску бавилъ (я) три днѣ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 235 (1754).—Хрстсѣ Спаситель на молитвѣ ажъ до вечера бавивъ Науки парох. 50.

2. *Гаяти, марнувати час.*

XVII. Нашѣ въ Крыму не бавили Літ. Сам. 173.

XVIII. Жеби трактатъ чинили и больше двохъ годинъ дзегаровихъ зъ тимъ не бавили Вел. Сказ. 139.—Сфримарчивъ бим его межи купцями, не бавивши и години Укр. Р. Арх. IX, 55.

3. *Затримувати, гаяти, зволікати.*

XVI. Прошу, абы не допустилъ речи трудити и суду бавити Кн. Гродск. Луцк. 182 (1570).

XVII. Але я не бавячи предмовою сею, далей въ книгу сію отсылаю Літ. Густ. 233.—Не хотѣчи бавити довгою мовою моею свѣтливости твоєї, мінаю тутъ зацный домъ ихъ млстей пановъ Вѣнѣцкихъ Гал. Кл. Раз. пр. 4.—И абыхмы васъ больше южъ в мовѣ не бавили и повѣсти о дальшихъ речахъ не правили Бер. Різв. Вірші, 67.—О томъ всюм широко бым на тымъ мѣстцу правил, але же бымъ не былъ прикрим и васъ не бавил: ово другій в кротце за мене то отправить и васъ не долго мовою о томъ забавить Бер. Вірші, 77.

XVIII. Мене болшъ надъ три днѣ тутъ бавити будешъ Літ. Вел. IV, 52.—Абымъ васъ не много бавилъ, першую часть заразъ беру на оувагу Сѣмя Сл. Б. 2.

4. *Бавитися, трудитися, займатися чѣм.*

XVII. Резники, которые... рѣзью бавят Кн. Цеху Золот. 3 (1627).

БАВИТИСЯ, *дс.* (пол. bawić się). 1. *Баритись, гаятись.*

XVII. А прето не бавтесѣ на дорозѣ пелгримства вашего въ зепсованыхъ елментахъ свѣта сего... но къ вышнему отчеству спѣшѣмосѣ Транкв. Зерц. 77.—Чверть години не бавился вступуючи до неба Гал. Кл. Раз. I, 144.—Болше не бавячися у Днепра, пойдшли с Приклонскимъ к Лубнямъ Літ. Сам. 69.—Далей пойдѣмо, дарма ся тут бавим: юж вижу, тута ничего не справим Др. Ол. Ч. Б. 170.

XVIII. Казикерманци... не бавячися въ своихъ жилищахъ, заразъ того жъ вечера уступили зъ верхнего города Літ. Вел. III, 282.—Хмельницкий... однакъ обширными допросами не бавячися... чинилъ посѣхъ у маршу своемъ Вел. Сказ. 30.

2. *Залишатися, зіставатися, затримуватися; знаходитися, пробувати, баритись.*

XVI. Он з молодости моеє при мнѣ бавячися послуги свое рыцерские... показовалъ Ж. Курб. I, 37 (1572).—Для ксторыхъ потребъ моихъ бавилемъ ся... въ Луцку на тыхъ рокахъ ажъ по сєь часть Арх. ЮЗР. I, I, 224 (1586).—Наливайко... черезъ послы свои до пана Байбузы, писара городского, грозечи посылалъ. для чого писаръ бавитися у Браславѣли не хотелъ ів. III, I, 67 (1594).—Старанемъ чинилъ у его Господар. мил., абы посланци В. М. не даремно се ту бавили Гол. П. М. I, 156 (1598).

XVII. Єдного днѣ в шестую годину на млтвахъ набожне бавѣчисѣ (Басилисса)... видѣла весь Ликъ стыхъ дѣвъ Тит. 156 (Копист. 1625).—Веспасіанъ приближался до мѣста, бо в Кесаріи бавился часть не малый Рук. Хрон. 216.—Позволено мнѣ показатисѣ тебѣ, але долго бавитисѣ непозволено Рад. Він. 462.—Людъ оный при тобѣ бавитсѣ Єв. Реш. 101.—По сеймѣ король отѣхалъ былъ до Литвы и тамъ презъ лѣто бавился Літ. Льв. 252.—Гдѣ пасешъ овечки твоѣ, где ся бавишъ в полудне Лѣств. 30-б.

XVIII. Болше тежъ бавитися тутъ не маю Літ. Вел. III, 138.—Гетм. Брюховецкий не малое время на Москвѣ бавячися, оженился тамъ ів. II, 96.—Не бався довго у тихъ, котрыхъ

навѣжаешъ Полѣт. 52.—Въ том походѣ бавы-
лись бунчуковые до трехъ годъ Сб. лѣт. 57
(Кр. оп. Млр.).

3. *Займатися чим, трудитися чим, коха-
тися в чім, віддаватися чому, присвячуватися
чому, поратися коло чого, ходити коло чого,
точити час в чім, пильнувати чого.*

XVI. Воинствую, жолнѣрством сѧ бавлю
Зиз. Лекс. 95.—Перекрыгнаниями бавилися
Отп. И. П. кл. Остр. 1073.

XVII. Бавитися тесельствомъ Бер. Лекс.
37.—малярствомъ ів. 43.—(Гапка) шинкомъ ба-
вилася Рѣш. Полт. Полк. С. 70 (1700).—Харько
Педорченко тоєю ж крадежкою бавился Ак.
Полт. С. 35.—Бавитися чаровництвомъ ів 199.—
Будеть ся бавити пянствомъ Рад. Ог. 67
(Марк).—Долгими мовами бавился Хр. Фил.
Апокр. 1208.—Законникъ на кождый день бави-
тсѧ оучинками законными Домецк. 12.—3 якою
пѣльностью на той науце бавитися маємо Каз. 32,
1-б.—Хто якое... дѣло зачинаеть, а молив-
шися приходитъ и еще около того ся бавить
от дѣмоновъ поруганъ есть Лѣств. 29-б.—
Противный хотѧж сѧ прут бжства Дха
стго, вшакже мало сѧ о том писмы и мо-
венемъ бавѧтъ Кн. о Вѣрѣ, 57.—Ісавъ... ба-
вился около роли и мысливства Крон.
Боб. 19.—Отець его при олтарѣ бавился
урадомъ своимъ архіерейскимъ Рук. Хрон. 197.

XVIII. (Що мати нешляхтянка) дѣтямъ шля-
хетскимъ впредъ шкодити не будетъ толко бы
ремесствомъ шинкомъ і крамарѣствомъ не ба-
вились Стат. 35-б.—Сам сѧ бавил... 40 днѣй
и 40 ночѣй постомъ и молитвами Пам. укр. м.
I, 253 (Рк. Тесл.).—Козаки по островахъ Днѣ-
провихъ рибними и звѣринними добычами ба-
вячися... начаша вселятися Вел. Сказ. 11.—
Бавитися нѣ чѣмъ иишимъ тилко по поляхъ
розбоемъ, стрелянемъ звѣру и по рѣкахъ лов-
ленемъ рыбъ Літ. Вел. IV, 4.—Никифоръ
купеческимъ промысломъ бавячѣйсѧ.. жпл...
в Москвѣ Кн. Нос. 68.

4. *Забавлятися, розважатися, мило точити час.*

XVII. Люде жартами ся бавятъ Гал. Кл.
Раз. I, 156.

XVIII. Правда, пятиками не радся я бавлю
Вірші Різв. 130.—(Снове его... на пасовиску)
сѧ бавили и не йшли до дому Пам. укр. м. I,
158 (Рк. Тесл.).—(Покоіовый) з короліовою
бавився нечистотою Собр. Прип. 31.

БАВЛЮВАТИСЯ, *дс. Многоразова постать
від «бавитися».*

XVIII. Сѣти собѣ пробаіовали і около ры-
барства сѧ болше бавлювали Пам. укр. м. III,
25 (Рк. Тесл.).

БАВОВНА, *ржс.* (нім. Baumwolle: Baum-
дерево Wolle-вовна; в укр. в наслідок лю-
дов. етимології Wolle—всвна). *Вовниста ос-
лона з насіння з росл. Gossypium herbac-
sum.*

XVIII. З чобот... бавовну повиймавши,
попалити в печѣ Прот. Полт. С. I, 250-б
(1705).—Куртина китаєва нова на бавовнѣ
Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 292 (1744).

БАВОВНИЦА, *ржс. Див. Бавелница.*

XVIII. От штуки бавовницъ шленскихъ ша-
говъ осмъ Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 66 (1727).

БАВОЛІЙ, *прикм. від «баволъ».*

XVII. Тамъ (в гербі Могил) на рогахъ баво-
лѣхъ сіѧеть корона Гал. Н. н. (пр.) Аа.

БАВОЛНА, *ржс.* = **БАВОВНА**.

XV. А што привезеть изъ Бесарабѣ, или
перець, или баволну, или будь што: отъ 12 кан-
тара... полъ рубель серебра Ак. ЗР. I, 31
(1407).

XVII. Баволна—бумага Синон. сл. р. 5.—
Але он жадной рани не отнеслъ, яко бы хто
баволною на него кинулъ Жит. Св. 255-б
(1678).

XVIII. Простира турецка... баволною тканя
Ск. о р. Мил. 12 (1739).—Перегнать, поло-
живши на лѣйлѣ баволну чистую, чрезъ неи
водка чтобъ ишла Разн. Марц. 638.—Баволна
значить отъ древа рожденная волна; это
есть слово нѣмецкое баумъ—волле; баумъ—
дерево. волле—волна Сковор. 249.

БАВОЛНИЦА, *ржс. Див. Бавелница.*

XVII. Рейстр худоби Хвесковой: подушок
три, ложник, плахот двѣ, штат з гапליками
срѣбрними, сорочок двѣ, намѣток двѣ и ба-
волница Ак. Полт. Гор. Ур. I, 132 (1668).—На
мене наволѣкають в крадежи грошей, чарокъ...
и баволницѣ способной Прот. Полт. С. I, 67
(1689).

XVIII. Баволницѣ старихъ чтири Літ. Вел.
IV, 125.—Баволницѣ штукъ две, а третья
начатая Арх. Люб. 24 (1764).

БАВОЛНЯНЫЙ, *прикм. з бавовни.*

XVII. Хусток 2 баволняныхъ Арх. ЮЗР.
I, XI, 186 (1656).

XVIII. Хусток шолковихъ и баволняныхъ Ре-
естр. Ризн. Соф. 13-б.—Купленъ колпакъ
баволняный Дн. Хан. 314.

БАВУЛЬ, *ржс.* (іт. baule). *Подорожня
скриня з отуклим віком.*

XVIII. Скринь 3 и бавуль Укр. ист. м. 39
(1748).—Бавуль Самсоновъ з вещами Арх.
Вид. м.; екон. д. сент. (1756).

БАГАТО, *присл. Не мало, дуже, сила, ба-
гацько. Див. Богато.*

XVIII. Людей багато потопилося, хати повиносило (водою) Оп. ст. кн. 26 (1789).—Багато казат, да нічого слухат Клим. Прип. 203.

БАГАТЫЙ, прикм. 1. Див. **Багатый**.

2. Великий, гойний, розкішний.

XVIII. Зъ багатими користми вернувся (Копашевич) Кр. оп. Млр. (рк.) 163 (1597).

БАГАТЫРЬ, рм. (монг. baghatur, тр. bahader). Герой, муж великої сили, мужності, посвяченні.

XV. Бурундай багатыр(ь). иже взя Болгарьскую землю Ип. 785 (1240).

БАГАТЫРЬСКИЙ, прикм. від «багатырь».

XV. Который (муж) храборъ добрая дѣла багатырская вдѣляет на осподарском дворѣ Чет. 1489, к. 39.

БАГАЦКОСТЬ, ржс. від «багацко»; велика кількість.

XVIII. Волъ кулгавъ для багацкости збирающей ропи Укр. Госп. Пор. 69.

БАГМУТКА, ржс. Сіль з Багмутки (іатунок соли).

XVIII. Две бочки соли багмутки Оп. им. Дан. Апост. 170.

БАГНИСКО, рн. Згр. від «багно».

XVII. Повеленемъ бжнимъ збѣглисѣ воды в низины... тогда землѣ явиласѣ яко сухаѣ речъ. черъна, шпѣтна, яко нѣкое багниско мокротна, пага и неоукрашенна Транкв. Зерц. 15

БАГНИСТЫЙ, прикм. Богатый на багна. болотный, грузжий, калужистый.

XVII. Багнистые озера Ак. ЗР. V, 163 (1680).—Макарий... ишол до пуци багнистой Жив. Св. 347-б.

XVIII. А по сторонамъ багнисте вельмы болото Сб. лѣт. 45 (Кр. оп. Млр.).—Долина зъ багнистомъ барзо положеню Лит. Вел. IV, 10.

БАГНО, рн. (зближ. з сгн. bah). 1. Гуща з води й землі, болото, грузжавина, дрижава.

XV. З багны и з болоты Arch. Sang. I, 74 (1477).

XVI. З сажавкамн, крыницами, болотами, багнами, реками Пам. КК. I, 167 (1596).

XVII. Просился Яковъ от одного приведе-ния сидючи в багнѣ Прот. Полт. С. I. 156 (1693).

XVIII. Всякий... сягаючи щирои землѣ, а не на плавѣ albo багнѣ тынѣ од води устроилъ Ак. Мг. м. 166-б (1719).

2. Зілля: *Ledum palustre*.

XVIII. Зѣлля асфоделюсъ, то есть злото-головъ або иначе якъ зовуть багно Укр. Госп. Пор. 72.

БАГНЯ, рн. (пор. пол. bagnoćko). 1. Ягня.

XVII. За багнята в субботу Лазарову—гр. 26 Арх. ЮЗР. I, XI, 404 (1633).

2. Здрібн. від «багно» 2.

XVI. Baie: розки з квѣтов, лоза, багнѣта Зиз. Лекс. 95.

БАГОРЬ, рм. (ст. блг. багърь). Одѣж червоного кольору, шарлат.

XV. И се мужъ одѣнь в багоръ Ип. 272 (1111).

XVI. А волосы головы твои якъ багоръ златѣ-тканы царевъ П. П. 55.

XVII. Багоръ: шарлатовая фарба, пурпура Бер. Лекс. 1.

БАГРАННЫЙ, прикм.—**БАГРЯНЫЙ**.

XVII. Надал до неи чашу дивную, которую привезъ зъ Венгеръ мрамуровую, багранную, мудрорѣзаную Крон. Сое. 285.

БАГРАСТЫЙ, прикм. Червонастый.

XVIII. Отганяю духа нечистаго... отъ бѣлой, отъ черной, отъ половой, отъ червеной шерсти, отъ темной, отъ баграстой Угр. Заг. 62.

БАГРОВЫЙ, прикм. Шарлатный, пурпуровый, черво-синий.

XVI. Багрянница—шарлатъ albo едвѣбъ багровой фарбы Зиз. Лекс. 93.

XVII. Тулы ихъ багровые Крон. Сое. 256.

XVIII. Не доущаю и запечатаю... напрасной напрасницѣ, жолтой болячѣ, зеленой, червеной болячци, синой, багровой Угр. Заг. 62.

БАГРЯНИЦЯ, ржс. Багрянні шати, шарлат.

XV. Аще быхъ вѣдалъ, сель чстнѣ ликъ чернецъский, выходаща съ англы къ престлу Гню бес пристава снѣлъ быхъ вѣнецъ и багрянницю Ип. 531 (1168).

XVII. Багрянница: шарлатъ albo едвѣбъ багровой фарбы или шарлатнаѣ шата Бер. Лекс. 1.

БАГРЯНЫЙ, прикм. Шарлатный, шарлатовый.

XV. Принесе же (кн. Дан.) чашю отъ землѣ Оугорьския мрамора багряна Ип. 845-6 (1260).

БАГАЗИЄВЫЙ, прикм. від «багазія».

XVI. Староста... велелъ имъ приволоки бакгазиевые блакитные до барвы своеи мети Арх. ЮЗР. VIII, V, 236 (1583).

БАГАЗІЯ, ржс. (тур. з ар. bagaziya—тк. шовк.). Бакгазьяна тканина.

XVI. Под кынталт под торбу взято бакгазиеи локоть Ж. Курб. I, 312 (1579).—Жупан сукна фалюндышу бурнатога подшитый бакгазиею Іб. II, 218 (1590).—Стихаръ полотна простого, бакгазиею зашитый Арх. ЮЗР. I, I, 183 (1583).—Ризы 1 бакгазиеи зеленое Іб. 366 (1593).

XVIII. Багазѣи чтири штуки Кн. Мѣск. Полт. 1315 (1717).

БАГАТЕЛЯ, *рж.* (пол. *bagatela* з фр. *bagatelle*). *Дріб'язок, дрібничка.*

XVIII. За розные багатель кухенные 4 р. 2 к. Дн. Хан. 39.

БАГАТНЫЙ, *прикм.* *Багетный (?)*.

XVII. Антепедия цекгластая перско и багатная, друкованая до Божого гробу Арх. ЮЗР. I, XI, 187 (1656).

БАДАВБЯ, *рж.* (тур. *bedevi*—пустелевий, себ-то *at—кінь*). *Кінь турецької породи.*

XVII. Или не вѣдаешъ, яко на тыхъ гордыхъ бадавбяхъ, валахахъ, дрыкгантахъ... о животѣ вѣчномъ мыслити—вѣмѣстити не можетъ? Ак. ЮЗР. II, 215 (И. Виш.).

БАДАНЬЕ, *рн.* (пол. *badanie*). 1. *Доходження, дослідження, пошукування.*

XVII. Абыс мѣлъ науку хрестіянскую выпитанемъ и баданемъ, а не вѣроу зрозумѣлъ Жит. Св. 82-б.—Пилнымъ баданемъ... писмъ бжественныхъ бавмося ів. 479-б.

2. *Заглублення, проникнення.*

XVI. Баданіе внутрь сердець людскихъ и мыслей ихъ Катех. 21.—Очи Бжии и гляженіе значит виденіе всѣхъ речей... и баданіе внутрь сердець людскихъ Кат. а. вызн. в. 137-б.

3.—*ся, довідування, вивідування.*

XVII. Абы не в баданесѣ о житіи ближнего очи свои влѣпил Тит. 283 (П. Мор).—Тое тежъ мы заховати визнаваемо, заховавши полнѣйшее о синодѣ Никейскомъ баданьеса Копист. Пал. 595.

БАДАТИСЯ, *дс.* (пол. *badać się*). 1. *Допитуватись, дошукуватись, довідуватись, заглиблюватись у що.*

XVII. Нам пристойт также вѣрити и тоєи науки слухати, а не бадатисѣ о рѣчи вышше розуму нашего. Кн. о Вѣрѣ, 196.—В тайнахъ преднаписаныхъ обѣ особѣ вцалѣ Дхомъ захованы пребываютъ. Больше не бадайсѣ, бо тайна есть и справа Дха ст. ів. 249.—О Вѣѣ, кто онъ есть ведлугъ прирожен'ѣ и на которомъ мѣсцѣ, и якъ всѣ речи з нѣчого оучинилъ и в бытность привелъ, згола жаднымъ способомъ о томъ не бадатисѣ Тр. постн. 148.—Я о нихъ (справахъ Бозскихъ) бадатисѣ не хочу, але каждой справѣ Бозской простымъ сердцемъ вѣрую Діар. Фил. 61.—Не бадатисѣ о Бозѣ Дм. Рост. 11.—Берѣте теде, что Вашего есть, а не бадайтесѣ о томъ что чужого ест Рад. Ог. 597.—Тут сѣ еще бадати можемъ, чему Петръ стый не словами, але слезами грѣх свой змываетъ? ів. 1059.—Императоръ бадалсѣ отъ философовъ, что была за натура слоня Рад. 77 (Марк.).—Того зъедно-

ченья уностасного не могъ св. Іоанъ розумомъ своимъ понять и не смѣлъ о томъ ся бадати Гал. Каз. 83.—О томъ, што вшелякій розумъ превышаетъ, бадатисѣ не хотячи Копист. Пал. 799.—О непонятыхъ судахъ Бжиихъ з текавостію бадатисѣ...належитъ Гал. М. Пр. 204.—Тыѣ... справки... абыся о нихъ глубоко и цікаво бадано потребують Пр. Жел. 5-б.—Дай ми зрозумѣне а буду ся бадал закону твоего Кн. Рож. 146.—Хс гъ... вѣдаеть и бадається сердца и внутрностей челоувѣческихъ Ев. Реш. 20.—Абысмо отворивши внутрыѣ срдца ншого слухи, силу словъ вырозумѣвали, и вшелѣкою готовостію в нихъ бадаючисѣ глубокости розуму писменного... шукали Ев. Калл. 447.

2. *Займатися.*

XVII. Црквѣ... и в таємницахъ, вымове и розумови людскому, неподлеглыхъ, выдворными дискурсами се не бадает Карп. Каз. Дг.—Михайла... легкомислнимъ дѣломъ бадаючагося декретомъ прикрили Кн. гл. Лист. 18.—Сталъ отрокъ Іс въ цркви учачи и бадаючисѣ с книжниками и фарисеями Жит. Св. 606.

XVIII. Тимош Стефаненко... неробочимъ дѣломъ бадался Кн. Мѣск. Полт. 204 (1718).—Сего сынъ Семень бадається продажею бакалѣи Ист. оч. Полт. Луб. 94 (1766).—Шляхтичъ которой би въ городъ осѣдлость принявши торгомъ шинкомъ люб крамомъ за екудость бадался з волноты шляхетской не вичислялся бѣ Стат. 35-б—36.

БАДАХНИЦЬ, *рм.* *Головка, гало.*

XVIII. Трость подъ чернымъ лакомъ и съ бадахницемъ топнаковимъ Арх. Сұл. 116 (1776).

БАДАЧЪ, *рм.* (пол. *badacz*). *Дослідник, розвідач.*

XVII. Бадачъ—испытатель, истязатель Синон. сл. р. 5.

XVIII. Наступѣть бо на насъ... мытництвѣ первѣйшии оурадники и словесъ бадачъ и рахмистры повѣтр'ные Пам. укр. м. IV, 203 (Осл. Рк.).

БАДЛИВЕ, *присл.* *Допитливо, з цікавістю.*

XVII. Продохъ нашъ Адамъ, инши речи zostавивши, о Бзѣ raczej выбрадовалъ сѣ и о его прирожен'ю ясне хотячи вѣдати бадливе выпытовалъ Тр. постн. 148.

БАДЛИВЫЙ, *прикм.* (пол. *badliwy*). *Допитливый, цікавий.*

XVII. Суды Бжии вѣдати не можнаѣ есть речъ и длѣ того належитъ намъ не быти в томъ бадливыми Тит. 123 (Копист. 1625).—Въ таемпицы божіи бадливыи очи впустивши Копист. Пал. 921.

БАДЯНЪ, *рм.* (з перс. badāin—ганус). *Росл. бодян* *Amisum stellatum*.

XVIII. Курдимону, калгану, бадяну Разн. Марц. 642.

БАЖАТИ, *дс. Хтіти*.

XVII. А если бѣ ширѣ не мѣли Черкасцѣ бажати васѣ о помочѣ до спроваженья ихъ на сюю сторону Днѣпра, прикладомъ Мошенцовѣ, теды... Ак. ЗР. V, 135-136 (1675).

БАЖИТИ, *дс. Хтіти, прагнути, жадати*.

XVIII. Али, хрестіанине, смотри, ци можешъ учинити тулко дѣль, кулко бажить, желяеть выдѣ насѣ Христосѣ, ци нѣтъ Поуч. Няг. 11.—Вѣруйме, ажъ воскреснеме изъ гнилости на пожитокъ вѣчный, котрого бажиме выдѣ Бога *ib.* 57.

БАЗАЛУЧЬЕ, *рм.* (тур. bazıluq—нараменник Кр.).

XVIII. Пистолетовъ парѣ двѣ и сагайдакъ изъ базалучемъ Оп. ст. Млр. I, 168 (1727).

БАЗАНОВЕЦЪ, *рм. Росл. Lysimachia*.

XVI. Востволиѣ зѣлье есть, базановецъ Зиз. Лекс. 96.

БАЗАРЪ, *рм.* (перс. базар). *Торг, торговля, майдан торговельный*.

XVIII. (Слуги войсковіе) устремилися на базари Вел. Сказ. 141.

БАЗИЛИШКОВЫЙ, *прикм. від «базилишокъ»*.

XVII. Слышали там страшне шарканъ базилишкове Пам. укр. м. IV, 398 (Рк. Ур.)

БАЗИЛИШОКЪ, *рм.* (гр. *basilikos*). *Ящурка*.

XVII. Зѣ лва базилишкомъ и смокомъ пекельнымъ станути Діар. Фил. 130.—Былъ въ яскинѣ базилишокъ, который ядомъ своимъ много людей заразилъ Гал. Н. п. 89.

БАЗИЛѢЯНИНЪ, *рм. Законник (чернецъ) згромадження св. Василия*.

XVIII. Идѣже нинѣ иноки отъ Грековъ болше же отъ Русовъ обитають, именуеміе Базилѣяне Гр. Барск. I, 135.

БАЗѢКАТИ, *дс. Порожні балачки провадити*.

XVIII. Алежъ бо то вѣз (вже) и ты базѣкаешъ дурно, то вѣз (вже) далибу минѣ ажъ на серце нудно Пер. Мат. III, II, 158 (Некр.)

БАИЛЯ, *рж. Зназарка, шептуха*.

XVIII. Коли упадаете у якую кошованъ дяволу, або у страхъ смертний, або у кварѣ, не идѣте ико баилямъ, або ико ворожбамъ, або ико кому иному, али лише учини молитву правую смиреную Поуч. Няг. 114.—А мы, дурныи, коли есме бетѣжнѣ, а мы идемо ико баилямъ жонамъ, штобы намъ баяли, а коли одна не можетъ помочи намъ, а мы ся извѣдуеме до десятой *ib.* 155.

БАЙ, *рм. Зназар, шептун, замовляч, ворожбит*.

XVIII. Познавайме, ажъ у нашуй неволи не могутъ помочи бай, та й ніякъ лѣкы, тай ни зѣля безъ помоче Христовой Поуч. Няг. 59.—Усякій бай не инышая доброта, лише есть дявульская молитва *ib.* 155.—Оттолѣ то от дявола почали сѣ бай Пам. укр. м. II, 187 (Тухл. Рк.).

БАЙБАРАКЪ, *рм.* (тат. *bārāk*—рід грубої матерії. Радл.). *Козух, критый сукном або иншою якою матерією*.

XVII. Байбаракъ киндюковий зайцями подшитий Прот. Полт. С. I, 274 (1698).

XVIII. Дѣла... Ивана... присланного за покражу... байбарака китайки гранатовой под сывими смушками Прот. Полт. С. III, 159 (1749).—Укриватися въ дорожѣ не било чимъ, бо байбарака жалую по росѣ мочити Гр. Барск. IV, 34.—Писано о присылки кулбакъ и байбарака Дн. Хан. 153.—Мужское ; азное платье:... байбаракъ подъ сукномъ блакитнымъ и чорнымъ футромъ Дѣло Слѣс. 1 (1804).

БАЙДА, *рж.* (нім. *Beute*). *Паля, велике загострене бервено*.

XVII. Под Кіевомъ мостъ на байдахъ уроблено широкий Літ. Сам. 149.

БАЙДАКЪ, *рм. Рід судна*.

XVII. На завтрѣ въ Кіевѣ байдаковъ 50 и чолновъ безъ личби спалили Літ. Льв. 244.—Войску казано... и липи и байдаки на борошно за пороги провадити Літ. Сам. 174.

XVIII. Много байдаковъ зѣ валномъ отъ Кіева до Казикермена... спущено Літ. Вел. III, 500.—Виправилъ Днѣпромъ на нихъ в байдакахъ реестровыхъ Козаковъ пять тысячѣй *ib.* IV, 8.—Човенъ човномъ, и байдакъ байдакомъ по одной водѣ плаваютъ Клим. Прип. 256.

БАЙДАЧНЫЙ, *прикм. від «байдакъ»*.

XVIII. Круковъ байдачнихъ 2 Арх. Вид. м.; оп. дв. Лѣтк. (1767).

БАЙКА, *рж. Вигадка, брідня*.

XVI. Васнъ, казка, слово, байка Зиз. Лекс. 94.—Знать, ижъ тотъ, который нерозмысленую байку зложилъ, николи папежа ани оното опата не виделъ Отп. И. П. кл. Остр. 1111.

XVII. Только если тые байки литорскіе знаютъ, то тѣжъ къ баснямъ доскональшимъ родителемъ сихъ, то есть до латини пакы возвращаются Арх. ЮЗР. I, VII, 28 (И. Виш.).—Есть то байка, але до нашей мовы квалруетъ Гал. Кл. Раз. 313.—Тое пошло зѣ порожней байки людской Ев. Реш. 270.—О музо, перестань

з' старѣлымъ прешлым байком вѣрити Тит. 301 (Еѹхаристѣя, 1632).—Он сам (богач) слушаючи писма не вѣрил, а то, што читано або казано было, байки быти розумѣлъ Ез. Калл. 603.

XVIII Сидеовое видѣніе, которое любо походило на байку и неправду, и любо до лѣтописныхъ не належить рѣчей Літ. Вел. III, 487.—Але то ест байка простацкая иж то сѣ звѣзда оувала Пам. укр. м. I, 327 (Рк. Тесл.).

БАЙКОПОВѢДАЧЬ, *рм.* *Хто повідає байки.*

XVII. Баснословъ — байкоповѣдаць Бер. Лекс. 1.

БАЙЛЯ, *рж.* *Див. Баиля.*

XVIII. Гадина... вкусивши оутѣкает и горько: «По зѣля и по байлю» Пам. укр. м. II, 175 (Рк. Тесл.).

БАЙРАКЪ, *рм.* (тур. *bayrak*—корогва). 1. *Відділ татарської орди.*

XVIII. При каждомъ полку байраки имѣются Унів. Дан. Апост. 103.

2. *Яр порослий лісом.*

XVI. Отписую двор свой власный... жонѣ моей Маріа... с полем пахатными сенокосами, взвѣши з усте Чутки от Ирклее аж до Привороте леса Чуты, где Германовскіе байраки в Чутку речку потекли Пал. Изб. I, 13—14 (1600).

XVII. Грицко... лекговаль байракъ назвискомъ Товстій на монастырь Мгарскій Ак. ЗР. V, 107 (1660).—(Войско)... рушило таборомъ отоля куКняжымъ Байраком Літ. Сам. 9.

XVIII. Третья (пасѣка) въ Черно́мъ лѣсѣ зъ сема байраками Унів. Маз. 5 (1708).—Ночлѣгъ имѣли при байрацѣ всѣ вкупѣ Дн. Марк. IV, 256.

БАЙРАМЪ, *рм.* (тур. *bayram*). *Свято по рамазані.*

XVI. Всѣ неволницы байрамъ татарскій одностайне с татарами обходити поневоли мусят Отп. кл. Остр. II, 403.

XVIII. Стрѣляютъ козаки Хмельницкого... празднуючи... великодний праздник... еже ест, подлугъ бѣсурманского нарѣчія, байрам великій Вел. Сказ. 26—27.

БАЙРАЧОКЪ, *рм.* *Здрібн. від «байракъ».*

XVI. Отписую двор свой власный... пасеку будущую на Чутѣ с пчелами и дванадесетми байрачками Пал. Изб. I, 13—14 (1600).

БАЙСТРУКЪ, *рм.* (сер. лат. *bastardus*). *Неправого лозжа злопецъ; лайка; неправоложник.*

XVII. Поневаж тен зрайца байструк многие шкоды людем строил... за проступство его виною... велѣли-смо его скарати Ак. Полт. Гор. Ур. I, 203 (1670).

XVIII. Байструкъ то от невѣнчанной жени или дѣвки родившейся ктому в наслѣдие добръ отческихъ ничего битъ не можетъ бо доброму ничего злого и непочтывого в дому терпѣть не годится Стат. 36.

БАЙСТРЯ, *рн.* *Неправоложна дитина.*

XVII. Жемъ была байстрия привела Прот. Полт. С. I, 154-б (1693).

БАКАЗІЯ, *рж.* *Див. Багазія.*

XVII. Ризы полотняные бѣлые, з листовоу баказіи бленкитной Арх. ЮЗР. I, XII, 55 (1619—34).

БАКАЛАРЪ, *рм.* *Див. Бакаляръ.*

XVIII. Бакаларамъ своимъ покорно вслугайте Клим. Вірші, 201.—Григорій бакаляръ Иванковский Оп. ст. кн. 33 (1717).

БАКАЛІЯ, *рж.* (тур. *bakkal*). *Полудневі сушені овочі: родзинки, мигдали і ин.*

XVIII. Мѣдной посуды и разной бакалїи турецкихъ товаровъ неисчисленное множество Дн. Марк. IV, 283.

БАКАЛЯРІЯ, *рж.* *Учителювання.*

XVIII. Далъ на ню (книгу) таляровъ шестнадесять Григорію на тенъ часъ застаючому оу Вашковцахъ на бакалярїи Оп. ст. кн. 27 (1726).

БАКАЛЯРЪ, *рм.* (сер. лат. *baccalaureus*). *Учитель початковий.*

XVI. Маеъ ее милость... бакаляра статечного, который бы ихъ науки Латинского писма добре учить могъ Арх. ЮЗР. I, I, 74 (1579).—При той же церкви и замочку хочемъ (мати) науку дѣтокъ малыхъ, для чого, абы ховано два бакаляры, такихъ жебы оденъ училъ погречку, а другой постовенску ів. 237 (1588).—Братству ихъ (минск. мѣщ.) позволяемъ... школу мѣти и бакаляра въ ней ховати Ак. ЗР. IV, 54 (1592).

БАКХАНАЛІЯ, *рж.* (лат. *bacchanalia*). *Гулянка, пиятика, оргія.*

XVIII. Въ сей день для заупустныхъ... отпращуемыхъ бакханалій... нѣякихъ дѣлъ... не отправовано Дн. Гетм. Канц. 31.

БАКШТА, *рж.* *Див. Башта.*

XVII. Згорѣла... бакшта великая, и бакшта другая з горницею Літ. Густ. м. 62 (1695).

XVIII. Посвѣдчилъ... Іаковъ Молодецкий, же за игуменства небожчика отца Мелетія Дзѣка, на Оболюню для выгоды мещаномъ Кіевскимъ, жебы отъ бакшти Воскресенской и отъ бакшти Бискупской мѣли випустъ своимъ конемъ и быдлу, попущено было мѣстце, именно до озера Јорданского Сб. мат. отд. III, 130 (1701).

БАКЪ, *зл.* *Ж, же, пак.*

XVIII. А що бакъ ты у чорта, искажи, за птиця Довг. 92.—Коли-б бакъ хто сей сніше заразомъ отгадавъ ів. 93.

БАЛАБАЙКА, рж. *Рос. музичне людове на дві або три струні знаряддя.*

XVIII. Заехалемъ до едного татарина игравшого у балабайку Дн. Марк. I, 278.

БАЛАМУТИТИ, дс. *Мутити, крутити, туманити.*

XVI. Греческой релѣи людми безъ встыду баламутили Хр. Фил. Апокр. 1178.—Тая присега стегається не только на синодъ Трыден-тейскій, яко Ѓилялетъ баламутитъ, але теж и на... вси... соборы вселенские Антир. 753.

БАЛАМУТНЫЙ, прикм. *Шо баламутить, туманить, збодить.*

XVI. Гроши баламутными повѣстями собирають Ак. ЮЗР. I, 287-8 (1598).

XVII. Его (Зизані) книжкамъ баламутнымъ лѣпѣй, нижъ евангеліи вѣрятъ Гарм. 180.

БАЛАМУТНЯ, рж. *Чинність від «баламутити».*

XVI. (Народъ греческій) баламутнею ся бавять Ак. ЮЗР. I, 286 (1598).—Все есть франшкою, баламутнею Хр. Фил. Апокр. 1220.—Достаточней теперъ зъ моего писма, а нижъ съ Ѓилялетовы баламутни, зрозумети можешъ Антир. 663.—Видишь... што слухаешъ баламутни Уніа гр. 158.

XVII. Блсвны... которые... баламутѣ и кривды стерегутся Ев. Реш. 401.—Познавши его баламутню, въ царскихъ полатахъ того Гришка царя бояре и простые люде Московскіе забили Крон. Полск. 397.—Але в рокъ его (Гришки) баламутню Москва познали Літ. Полск. 11.

БАЛАМУТСТВО, рн. = **БАЛАМУТНЯ**.

XVII. Абы баламутствомъ ближнего звитежилъ Вопр. 101.

БАЛАМУТЬ, рм. 1. *Той, хто баламутить.*

XVI. Не слухай же тыхъ баламутовъ Ак. ЗР. IV, 235 (1600—5).—Комужъ тутъ лепей верити: чи Ѓилялетови (баламутови), чыли сенаторомъ паньскимъ Антир. 805.

XVII. Старый баламутъ Стефанко Гарм. 180.—Абысте... баламутомъ не имали вѣры Ак. ЗР. V, 184 (1685).

XVIII. У нашихъ сыновъ восточной церкви есть желѣзная вѣра. старшая отъ римскихъ баламутовъ книгъ ихъ Іер. Мих. 277.

2. *Морочення, одурення.*

XVI. Ѓилялете, не тверди того, жебы потомъ на (таковыя) повѣсти твое хто не зазвонилъ въ такий колоколъ, што на баламуты звонять Антир. 933.

3. *Порожня людина, вітрогон талалай.*

XVI. Блѣдивый: Суетловый, свѣтливый, пружномовный, лгарь, баламутъ Бер. Лекс. 8—9.

XVII. Полонѣцкій вашъ баламутъ, выбаламутивъ у мене дѣвку Теодр. Черн. 30.

XVIII. Сесь облудникъ. вижу, баламутъ: обицялъ, а не доказалъ Сѣмя Сл. В. 160.

БАЛБѢРЬ, рм. *Див. Балвѣрь.*

XVI. По балбера послали есмо Ж. Курб. II, 32 (1572).—Обачили, же балбѣрь Горуховскій не можетъ ему досыть учинити и помочи Арх. ЮЗР. VIII. III, 375 (1583).

БАЛВАННИЦА, рж. *Поганська святиня.*

XVI. А ваши церкви балваньницами называютъ (геретикове) Антир. 977.

XVII. Мы... балванницъ не будемъ Крон. Боб. 172-6.

БАЛВАНОДЕРЖЕЦЬ, рм. *Хто держить балвани.*

XVIII. Оубила множество балвохвалци и двохъ сыновъ балванодержца нѣкоего Пам. укр. м. III, 86 (Кузик. Рк.).

БАЛВАНОКЪ, рм. *Здрібн. від «балванъ».*

XVII. (Юда Маккавей) кды люд, над котрымъ преложений бы отъ неприятели поитый и посѣченный видѣл, и пазухи ихъ вытрясаючи, захованы балвачки понаходил О обр. 306.

БАЛВАНСКИЙ, прикм. *Поганський.*

XVII. И до тыхъ то образовъ балванскихъ оныи слова служатъ О обр. 4.—Краину Самарійскую вшелякими балванскими безецностями сквернили Копист. Пал. 836.

БАЛВАНЪ, рм. (пол. balwan). 1. *Бовван, великий иматъ дерева; дерев'яний образ.*

XVII. На его (мужа) мѣстцу... балвана зъ дерева положила Тр. П. М. 921.

2. *Бовван, поганський божок.*

XVI. Кумиръ—балванъ Зиз. Лекс. 101.—Ани правдивого Бога, ани жадеого балвана фалити Уніа гр. 152.—Нѣмцы... зобравшиися съ процесією... и зъ великимъ вытесанымъ балваномъ вмѣсто креста Господня Ист. о разб. Флор. соб. 440.

XVII. (Богъ) заказуетъ подобенства и рыта балвановъ боговъ фалшивыхъ О обр. 3.—(Володымеръ) Россію окре тивши балваны поганскіе: покрушилъ Літ. Густ. 233.—Богъ не уставалъ оной (жидовской земли) карати отъ одячи и отъ балвановъ Копист. Пал. 829.—(Володымеръ) коханыи свои балваны, яко то Перуна, Волоса. Погвизда, Ладу, Кушала и инныхъ немало крушилъ Рад. Ог. 225.—Не учинишь собѣ балвана, албо рытого образу а ни жадеого подобенства тыхъ речій Гол. П. М. II, 462 (Кор. Н. 1645).

БАЛВАНѢТИ, *дс. Бовваніти, мріти, вви-жати.*

XVIII. Фигура балванѣт Сковор. 377 (Б. Бр.).

БАЛВЕРЧИКЪ, *рм. Здрібн. від «балверъ».*

XVI. Въ ложьку поясъ и шапку тогожь балверчика (найшли) Арх. ЮЗР. VIII, III, 474 (1596).

БАЛВЕРЪ, *рм. Див. Балвѣръ.*

XVI. Будучи я посажонъ тутъ въ замку Лудкомъ за обжалованьемъ балвера Лудкого Каспора Арх. ЮЗР. VIII, III, 334 (1581).—Мене дей, человека такъ змордованого, для зытъя krwi зомдленого, балверови мене... опатрити и ни одного припустити до мене (К. Терлецкий) заказъ ib. I, VI, 92 (1592).

БАЛВИРЧИКЪ, *рм. Голяр.*

XVII. А потомъ балвирчикови на то припосо-бленому стрычи казал и всю голову оному острыжено Арх. ЮЗР. I, VI, 312 (1601).

БАЛВОФАЛСТВО, *рн. Див. Балвохвалство.*

XVI. За Манасія и за его сына Амоса, якое идолослуженіе, балвофалство, якіе нечистые офѣры въ дому Божомъ справовано Отп. кл. Остр. II. П. 418.—Где первой была голова всего панѣства балвооалства и всякихъ блудовъ, жебы тамъ была голова всякой святобливости и правдивое вѣры Отп. II. П. кл. Остр. 1031.

XVII. Абы человекъ... въ балвофалства бѣ-совские не вѣрив Ев. Реш. 125.

БАЛВОФАЛЦА, *рм. Див. Балвохвалца.*

XVI. Насъ такими жъ балвофалцами... зо-вуть Унія гр. 146.

XVII. Окалѣчоными называетъ гъ... балво-фалцовъ або идолослужителей Ев. Реш. 174.

БАЛВОХВАЛКА, *рмс. Шо віддає Божу честь балванам, поганка.*

XVII. Стаа Фебла двца и мчница оумерлуу матку свою балвохвалку млтвами своими воскресила Гал. Кл. Раз. 486.

БАЛВОХВАЛНИЦА, *рмс. Святиня поганьска.*

XVII. Владимиръ... начинитъ балвохвал-ницъ и балвановъ Крон. Сое. 16.

БАЛВОХВАЛНЫЙ, *прикм. = БАЛВОХВАЛ-СКИЙ.*

XVII. Балвохвалный телець Літ. Рук. 40.

БАЛВОХВАЛСКИЙ, *прикм. Поганський.*

XVII. Языки... спросними и балвохвал-скими... грѣхами... змазаные Ев. Реш. 123-б.

XVIII. Капище древного балвохвалского бога Діар. Хан. 22.

БАЛВОХВАЛСТВО, *рн. (пол. bałwochwal-stwo). Поганство, честь шо дається балванам.*

XVI. Который грехъ до балвохвалства пишьюмъ светое прировнываетъ Берест. соб. 204.

XVII. Юліанъ преступникъ... от Ха до балвохвалства перешолъ и отступилъ Тр. постн. 273.—(Юліанъ) балвохвалство отво-рилъ и христіанъ до балвохвалства тиранско приневолить Копист. Пал. 763.—Ся удали жидове на пущи до балвохвалства, оудѣлавши себѣ телца Рад. Ог. 139.—Впавши в балво-хвалство, презъ долгій часъ въ томъ грѣху валялися Гал. Кл. Раз. I, 12.—Не явное естъ балвохвалство дереву, золоту и срѣбру кланя-тися Тит. 277 (П. Мог. 1632).—Полный балвохвалства и чаровъ градъ Египетскій Дм. Рост. 111.

XVIII. Балвохвалство, то естъ тая честь, которая отдается балваномъ, а не Бгу Собр. Прип. 105.

БАЛВОХВАЛЦА, *рм. (пол. bałwochwalca).*

Поганин, шо божу честь дає бовванам.

XVI. Тыхъ, которые до него (дому Божого) ходили, балвохвалцами крестили Антир. 939.

XVII. А ты, хлопе, вѣрь в чары, а буд балвохвалца Крон. Боб. 9.—Люд отважній, а на взглядъ чорній, нѣкчемній, страшній, чарами бавятся, балвохвалцѣ Літ. Сам. 88.—Мойсей... такъ былъ горливымъ, же разъ столчи за честь бжію, много тисъчей забилъ балвохвалцовъ Рад. Ог. 155.

БАЛВѢРЪ, *рм. (пол. bałwierz). 1. Голяр.*

XVII. Далемъ ѣм на балвѣра грош. 6 Арх. ЮЗР. I, XI, 454 (1657).

2. Цилюриж, фельдшер.

XVII. Балвѣръ, кды бы хорого во един день лѣчил, а в другой занедбал, вмѣсто злѣченя в болшую бы хоробу его приправил Пам. КК. I, 52 (1624).—Короста якась людемъ на поднебенню се чинила, которой если заразомъ балвѣръ не ростялъ, заразъ умиралъ хорій Жив. Св. 122.

БАЛДАХИНЪ, *рм. БАЛДАХІУМЪ, рн. (Сер. лат. baldakinus від baldak—Багдад). Да-шок розіп'ятий на дручках над кріслами, або щоб носити.*

XVIII. (Владиславъ) Сагайдачному даро-валъ зъ парюю коней легкихъ, въ шорахъ позлоцѣстихъ бывшихъ лектичку свою в балда-хиномъ табину зеленого Літ. Вел. I, прил. 36.—Балдахіумъ чорное аксамитное зъ золотыми френзлями Діар. Хан. 17.

БАЛЕНЯ, *рмс. (лат. balaena). Кит.*

XVII. И напервѣй повелѣ бгъ водѣ, да изведе дшу живу, рыбы, китовъ великих и балень множество и гадъ всѣкій въ водахъ Транкв. Зерц. 13.

БАЛИКЪ, *рм. (турск. balık—рыба). Осят-ра або виза еудженний хребет.*

XVIII. Куплено... рыбы разной до монастыря, а именно... баликовъ два пуда и 5 ф. Арх. Вид. м.; економ. спр. (1759).

БАЛІЯ, рж. *Плитке бондарське начиння проти хуста.*

XVIII. Балія одна, цибул вѣнков 8 Арх. Вид. м. (1756).

БАЛКА, рж. 1. *Діа в степу, степовий яр.*

XVII. Дал нам приятел наш... ниву в Жуковской балцѣ Прот. Полт. С. II, 201-6 (1688).

XVIII. Не доходячи Сугаклія будеть на шляху балка грузкая Літ. Вел. III, 484.—Грунтъ... по-над балкою Хоменковою Кн. Мѣск. Полт. 180-6 (1725).

2. **Балька**, (сгн. Balke). *Бервено оброблене четверокутне, трам.*

XVI. Сердце основанно на совѣсти разума... яко вѣзане и бал'ки в будѣванню моцне знѣтые Пам. укр. м. V, 203 (1599).

XVII. Θεодосію... за волосы на балцѣ завѣшоную... оболокъ... покрыл Жит. Св. 376.

БАЛСАМОВЫЙ, прикм. 1. *Від «балсамъ».*

XVIII. Древо балсамовое Собр. Прип. 16.

2. *Від бальсамого дерева.*

XVII. Єдна лѣторосль (была) балсамова Гал. Кл. Раз. 509.

БАЛСАМЪ, БАЛСАНЪ, рм. (гр. βάλσαμον). *Живична істота з домішкою рослинних летких олійків.*

XVII. Возми... речий воннихъ до каженя, балсаму, мирри Крон. Боб. 48-6.—Магдалина... миром и балсамом тѣло его (Іса) оздобити могла Єв. Реш. 220.—Телеса балсамомъ намазанни не подлѣгають истлѣнію Рад. От. 378.—Матеріа Мвропомазаніа єсть олива змѣшана з балсамомъ и з иншими олѣйками пахнучими Гал. Кл. Раз. 106.

XVIII. Невѣдаючи еще о томъ ани Мрія Магдалина, ани иншіа съ нею бывшіа невѣсты рано дла помазаніа тѣла съ балсами и иншими дорогими мастми спѣшили до его гробу Науки парох. 7.—Таа вода... внятъ оучынила сѣ яко бы была з драгаго балсану благовонна масть Пам. укр. м. II. 416 (Літм. Рк.).

БАЛТА, рж. (тур. balta). *Сокира осаджена на обух, колишня зброя.*

XVII. Студентовъ своихъ оружно, с кордами, шаблями и балтами... выслали Арх. ЮЗР. I, VI, 593 (1627).

БАЛЯСА, рж. **БАЛЯСЪ**, рм. 1. *Круглий стовпчик.*

XVII. За двадцать балясовъ далем грошіи 40 Арх. ЮЗР. I, XI, 347 (1612).

XVIII. Токарѣ... точають до церквей балясы и лыхтарѣ Клим. Вірші, 118.—Дѣлать 300

балясъ до будинку городиского Дн. Хан. 174. 2. мн. *Ряд стовпчиків звязаних поручами, балюстрада.*

XVI. Узяли... балясы ку охандовству замку Арх. ЮЗР. III, I, 25 (1590).

XVII. Балясы з хоровъ, образы розъные, над олтарями будучые побраны Арх. ЮЗР. III, IV, 156 (1649).—На двери церковные, на балясы, на рама церковные до оболонь и сницерови на колѣ и на его роботу, видалисмо золотыхъ сорокъ Літ. Мг. м. 55.

XVIII. Окруженни суть балясами мраморними степени (сходи) Гр. Барск. I, 128.—Реєнтъ... пхнулъ мя ись хоръ черезъ желѣзные балясы Автоб. Свящ. 325.

БАНДОЛЕТЪ, рм. (фр. bandelette). *Пас до палаша.*

XVII. Бандолетовъ долгихъ индѣрлянскихъ два Арх. ЮЗР. I, VI, 654 (1632).—О взяте през тыхже подданныхъ коня почтowego, цисавого, з бандолетомъ, кулбакою ів. III, IV, 190 (1649).—Побрано кони, бандолеты, шаблі ів. 590 (1651).

XVIII. Обернуся в зад, ажъ мнѣ бандолетъ урвалъся Вірші Різdv. 130.

БАНДОРИСТЪ, рм. *Див. Бандуриста.*

XVIII. Былъ у насъ же и бандористъ слѣпій Дн. Хан. 53.

БАНДУРА, рж. (гр. παυδοῦρα). *Триструновый музичный інструмент, рід лютні.*

XVIII. Бандуру далемъ маляреви помалювать Дн. Марк. 171.

БАНДУРИСТА, -ТЬ, рм. *Що грає на бандурі.*

XVIII. Были у насъ дворцовый бандуристъ слѣпый и два скрипичісты Дн. Хан. 266.—Заходили до бандуристы слѣпого М. Θ. ів. 340.

БАНДУРКА, рж. *Здрібн. від «бандура».*

XVIII. Отдалемъ князеви бандурку малого своего Дн. Марк. I. 45.

БАНЕЧКА, рж. *Здрібн. від «банька».*

XVI. У олтару... банка глиненная зъ виномъ, банечка и гадка миденая, што воду носятъ, маленькие Арх. ЮЗР. I, I, 183 (1583).

БАНИТОВАТИ, дс. *Карати на вигнання, вигнати робити банитою.*

XVI. Митрополать апостата выклинаєть, а король банитуєть Ак. ЗР. IV, 193 (1599).

БАНИТЬ, рм. (лат. прич. від banire). *Вигнаєць з певного місця з заборонаю туди повертатись; людина позбавлена оборони законами.*

XVI. Помененый Кидройть зо всіхъ панствъ выволанъ и вѣчнымъ банитомъ єсть Арх. ЮЗР. I, VI, 127 (1597).—Декретомъ короля его

милости домовлялся, абы яко банить до sprawy не былъ припущонъ *ib.* 260 (1599).—Архимандриту Печерскому одъсужоному и банънитови, вольно было у митрополита килканадъцать сель, на митрополита належачихъ, побрати Антир. 859.

XVII. Противники мусять зъ пляцу уступовати а за баниты, то есть за поконаніи и осуженіи и проклятіи себе узнати Копист. Пал. 910.

БАНИЦИЙНЫЙ, *прикм. від «баниція».*

XVII. (Бояре) вину баницийну узнали есмо Арх. ЮЗР. VIII. V, 418 (1614).

БАНИЦІЯ, *рж.* (сер. лат. *bannitio*). *Вигнання; позбавлення оборони законами.*

XVI. Въ праве сведкомъ суть двоякие албо троякие баниции: суть простые, възглядомъ певныхъ кривдъ и долговъ, которые поточными зовуть, суть другие о справахъ криминальныхъ, которые одно сеймъ чинить, другие тежъ староста, а жаденъ съ тыхъ, поколь таковос баниции з себе не зпесе, будь поточней, будь то криминальней, sprawy своея жадное попирагъ не може Арх. ЮЗР. I, VI, 170 (1597).

XVII. Отець Гулевичъ баницію зъ себе зноситъ Діар. Фил. 88.—Баниціи на нихъ (превитеровъ) выносили Копист. Пал. 1065.

БАНОВАНЬЕ, *рн.* (пол. *banowanie*). *Засуд на вигнання з певного місця з забороною туди повертатися.*

XVII. Банюваня, вязеня духовныхъ Копист. Пал. 1114.

БАНКА, *рж.* *Див. Банька.*

XVII. Ячайце: Банка лазебна, судина гожа ку наливаню оливы в' лампу Бер. Лекс. 210.—Банками кровь пушаю *ib.* 213.

БАНКАРТЪ, *рм.* *Див. Бенкартъ.*

XVIII. Бувають же часомъ изъ банкартовъ люде Клим. Вірші. 69.

БАНКЕТОВАТИ, *дс.* *Бенькетувати, пити та гуляти.*

XVII. Терлецькій дній колко зъ нимъ (Богуринскимъ) банкетовавши, его отпустилъ Копист. Пал. 1061.—Добре банкетовалъ Хс Спаситель по такъ военнѣй праці на гѣрѣ Фаворскої Рад. Ог. 299.

БАНКЕТОВАТИСЯ, *дс.* *Вдаватися в бенькетування, гуляти.*

XVII. Завіне на свѣтѣ веселѣтсѣ, банкетуютсѣ Гал. Кл. Раз. I, 58-6.—Богатыи люде... не могутъ долго на свѣтѣ жити, бо они часто банкетуютсѣ Гал. Кл. Раз. 33.—Филистинѣ... по офѣры банкетовалися Крон. Воб. 69-6.—Премислава, банкетуючогосѣ под запусты... многіи раны задавши, забили Крон. Полск.

373.—(Сынове Іова) банкетуючисѣ оу старшого брата з жонами... от заваленя дому мизерне погинули Тр. П. М. 941.

XVIII. Всю ночь безъ сна провождають, ядуще и веселящесѣ и банкетующесѣ Гр. Барск. I, 261.

БАНКЕТОВЕЦЬ, *рм.* *Учасник «банкету».*

XVII. Банкетовці—пиране Сипон. сл. р. 6.

БАНКЕТЪ, *рм.* (ит. *banchetto*). *Бенькет, бесіда.*

XVI. Знать, же не ездять на банѣкеты, ани на опилства Антир. 599.

XVII. Чутно было о якомъ мужу о велетѣ, же мовить у господара Волошского на банкетѣ посиль верблюда на єдни руцѣ Літ. Льв. 255.—А чи всиж тыи, который от него (царя) званіи были, зостали оучасниками банкету веселного? Рад. Він. 651.—Тамъ же млтвѣ занежавши на памѣтѣхъ ихъ банкетѣ збытечнии и пянства справуете Тит. 160 (Копист. 1625).—Оурадоватися слушная ест речъ, и з отцемъ банкету зажити, же Снѣ мой сей, мертвый былъ грѣхомъ первѣй и ожилъ Тр. постн. 22.—То есть въ дому пиру, в дому мовлю оучѣ и банкетовъ Смотр. Каз. 26.—Члкъ нѣякис учинивъ банѣкетъ великий Єв. Реш. 171.—При банкетахъ, бесѣдахъ и розныхъ оучтахъ грѣшат Тр. П. М. 910.—Злый тебѣ, княже, банкетъ готуется: бояринѣ твой Филипъ змовился зъ Александромъ княземъ тебе убити Крон. Соє. 236.

XVIII. При банкетахъ в пановъ изъ арматъ стрѣляютъ Клим. Вірші. 109.—По банкетѣ въ килко день все войско Козацкое... Государь... отпустилъ ласкаве Літ. Бел. III, 386.—(Король)... оучту справивъ веселную для сна своего и великій наготовавши банкетъ, запросивъ многихъ Науки парох. 65.

БАНКРУТЬ, *рм.* (фр. *banqueroute*). *Той, шо збанкрутував.*

XVIII. Судією не можетъ битъ молодчій двадцяти одного году, безчестный, банкротъ Стат. 2.

БАННЫЙ, *прикм.* *З опуклим покрівлям (?)*.

XV. Строенно банное камѣно Ип. 200 (1090).

БАНОВАНЬЕ, *рн.* *Туга, жалъ.*

XVIII. Мовить Христосъ: токमितъ у сердци члвѣку мирнусть и весѣля, а мамонъ: токमितъ журу и банован Поуч. Няг. 94—5.

БАНОВАТИ, *дс.* 1. (уг. *bán*). *Тужити, журитись, сумувати, уболювати.*

XVIII. Не бануйте и не бойте сѣ, иж то есте мѣ ту продали Пам. укр. м. I, 172 (Рк. Тесл).—А за мною не бануй *ib.* 337.

2. *Жалкувати (на кого).*

XVIII. О црю Дарию, не бануй на мене Ал. Тип. 55.

-БАНОВНА, рж. *Банова дочка*.

XV. И тако пославъ Изяславъ и приведе бановну за брата своего Володимера Ип. 408 (1150).

-БАНТАЙРОВЫЙ, прикм. (араб. bandaġra—корогва Кр.).

XVIII. Бантайровий пузументъ до ризъ Дн. Хан. 104

БАНТАЛЪРОВЫЙ, прикм. (пор. it. bandoli-ega).

XVIII. Аппараты, при них сѣтка банталѣрева Дѣло о реп. Ак. 15-б.—Купил банталѣровой строки бѣлой двадцать осмъ локоть Ризн. Соф. Кн. 122-б.

-БАНЪ, рм. (уг. bān). *Правитель в Угорских провинціях (банатах)*.

XV. Изяславъ... пояша оу бана дчерь за Волсдимера Ип. 407 (1150).

БАНЬКА, рж. 1. *Фляжоник, слѣж*.

XVI. Розбивши бан'коу выльала (муро) на главою его Ев. Пер. 18.

XVII. Такъ стый дужы будутъ, ижъ еденъ стый можетъ весь свѣтъ якъ баньку шклянну скрушити Гал. Кл. Раз. 237.

2. *Скляне начиння цитюрицьке, щобъ натягати кров*.

XVIII. Когда что въ ухо впадетъ: сухо баньку надъ ухо поставити Млр. дом. лѣч. 24.

БАНѢТЬ, рм. *Див. Банить*.

XVII. Банѣцію укажемо банѣтови Копист. Пал. 910.

БАНѢЦІЯ, рж. *Див. Баниція*.

XVII. Банѣцію укажемо банѣтови Копист. Пал. 910.

XVIII. Рѣчь посполитая для рцества много учинила на сеймѣ, четверть даровано, банѣцію позошено Літ. Вел. IV, 226.

БАНЯ, рж. (сер. лат. bagnum). 1. *Опукле начиння глиняне або металлове, казан*.

XVI. Котлы и банѣ горѣлчаные... побрано Арх. ЮЗР. I, VI, 161 (1597).

XVII. Баню мидяную и две конѣвы мидяные Арх. ЮЗР. III, IV, 97 (1649).—Баня медяная великая кухенная ib. 160.—Банѣ 2 мѣднх до покосту ib. I, XII, 354 (1662).

XVIII. Алембикъ, баня и трубъ шесть Літ. Вел. IV, 118.—Баня елика з шапкою, алембикъ великий Реестръ XVIII в. 2.—Два члѣвка... в Яремихы... побравши казаки винничие два и баню и сал девять Кн. Мѣск. Полт. 201 (1716).—Банѣ до освещенія воды двѣ РКПЛ, 53.

2. *Опукле покрівля на церкві, куполя*.

XVI. Панъ староста на церковь Божию гайдукемъ своимъ на баню и на крыжъ стреляти казалъ Арх. ЮЗР. I, I, 292 (1591).

XVII. Самую баню (церкви) злову робыли Сб. лѣт. 82 (Кіев. лѣт.).—Майстра... постараемся... прислати в манастир до побиваня бань церковныхъ Лист Самойл. 79 (1686).—(Игуменъ) оглядалъ очима своимъ баню середнюю на церквѣ мурованой Літ. Мг. м. 45.—(Запорозцы просятъ у Мазепы) желѣза бѣлого на двѣ банѣ Эварн. Источн. I, 328 (1691).

XVIII. Над гробомъ хвимъ церковная баня не заклеплена Путн. Іер. 19-б.—На церковь соборную Успенія Пресвятыя Богородици крѣпкій ударилъ перунъ и верхъ оной пробилъ и дерево подъ банею запалилъ быть Літ. Вел. III, 57.—Банѣ (на церквѣ) немашь Пелгр. Ип. Виш. 46.—Средняя баня не накрита ib. 66.

БАНЯ, рж. (сер. лат. bagnum). *Лазня мыльная*.

XV. Видѣхъ... банѣ древны Ип. 7.

XVII. Баня: крещеніе, ванна, лазня, мыльня Бер. Лекс. 1.

XVIII. О банях (то ест о лазняхъ) або теж по литовски о мыльныхъ Клим. Вірші, 149.

БАНЯ, рж. (уг. banya). *Копальня залізної руди*.

XV. И приде (Ростиславъ) к бани рекомѣ Родна Ип. 778 (1237).

-БАРАБАНЪ, рм. (тур. daraban). *Тарабан, бубон*.

XVII. Еще и въ барабани на ноцѣ не бито, якъ тея сталъ квалтъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 82 (1666).

-БАРАКАНЪ, рм. (ар. battakān). *Гатунок вовняной тканины*.

XVIII. Юпки вибойчаной, бараканомъ подшитой (не віддав) Полт. Полк. Канц. (1753).

БАРАНИЙ, прикм. 1. *Баранячий*.

XVIII. Вовка побилъ баранѣ сліозы Клим. Прип. 206.

2. *Зроблений з баранячого хутра*.

XVI. Кожух бараний чабанський Ж. Курб. II, 131 (1582).

БАРАНИНА, рж. *Бараняче м'ясо*.

XVII. Самоилъ... положилъ ему (Саулови)... часть баранины Крон. Воб. 90.

БАРАНИЦА, рж. *Виправлена бараняча шкура*.

XVIII. I пойдет до гарбовки у човнѣ хитати: козлыны и бараницы хоч и габелки окрашати Клим. Вірші, 104.

БАРАНКОВЫЙ, прикм. від «баранокъ».

XVII. Онъ тое вино пересадилъ, змішавши з землею, з кровю лвою, свиною, баранковою

и кота морского Гал. М. Пр. 66.—Пришло веселе Баранково, то ест Хво Гал. Кл. Раз. 472.—Знашли по старыхъ начинанъ црковныхъ образъ Хвѣ написанъ в особѣ баранковой Ообр. 37.—Найшли шапку заживанную баранковую, фалендишовую, на улицѣ Акт. Старод. кн. 92.

БАРАНОКЪ, р.м. 1. Ягня самецъ; ч. сл. агнецъ.

XVI. Агнецъ—баранокъ Зиз. Лекс. 93.

XVII. Радуются и играютъ другія горы, а пагорки скачутъ яко баранки Карп. Каз. Ав.—Жидове... поживали баранка або Пасху свою великоднюю Ев. Реш. 42.—Паси баранки мои Копист. Пал. 407.

XVIII. Хс его стаа мѣть стоаа яко баранокъ посредѣ волковъ Пам. укр. м. II, 228 (Рк. Тесл.).

2. Образ Христа.

XVI. Ясти пасхоу [баранка] Ев. Пер. 184-б (рк.).

XVII. Стыи гды видѣти будутъ Ха, который естъ Баранкомъ невиннымъ на той часъ будуться Хмѣ веселитися Гал. Кл. Раз. 99.—Вѣрячи в мессию в баранка грехи глядчого Каз. 32, к. 8.

XVIII. Царю Христе, Пане милый, тыс баранку незлобивый Укр.-Р. Арх. X 470.

3. Хутро з баранків.

XVII. Курта шиптуховая, баранками подшитая Прот. Полт. С. I, 21 (1674).

XVIII. Пара баранковъ чорнихъ Літ. Вел. IV, 131.—Кучму з чорного баранка Дн. Хан. 129.—Футро сукна оливкового, подшито баранками рудьми Дѣло Слѣс. 1-б (1804).

БАРАНЪ, р.м. 1. Зоол. Самецъ *Ovis aries*.

XVI. Кури, гуси, бараны побили Арх. ЮЗР. I, I, 198 (1585).

XVIII. Зарѣзано барана старого Арх. Вид. м. 78-б (1754).

2. Военна машина розбивати мури.

XVII. Жидове... на баштахъ мѣли засадити бараны желѣзные для розбиваня муровъ Крон. Боб. 223.

3. Одно з сузір зодіаку.

XVII. На нбѣ естъ зодіакъ або звѣринець, в которомъ то Левъ, то Быкъ, то Баранъ, то звѣрата иншыи находятъся Гал. Н. н. (пр.) Ад.

БАРАНЪЙ, прикм. Див. Бараний.

XVI. Скиры яловичие и баранѣе Арх. ЮЗР. I, VI, 160 (1597).

XVIII. Смуш баранѣй Дн. Хан. 175.

БАРБАРА, р.ж. (пол. *barbara* з імення ж. р. *Barbara*). Груба довга лива, уживана при перевозахъ на ричкахъ; нагайка.

XVIII. На его панскіе плечи... зъ сотню барбар нагайскихъ положивши... всадили на коня Вел. Сказ. 36.—Ежели удастся часомъ злая прочвара:—не научитъ такой и толстая

барбара Клим. Вірші, 179.—По двѣстѣ барбарѣ жаловаль яригамъ, и за тое они, яриги, з мертвого глумились Листи Конт. 8.—Тяжко мене барбарами бито Оп. ст. Млр. II, 298 (1727).—Остапъ... противности подѣлалъ за якіе барбарѣ годенъ былъ Вид. Ник. м. 5-б (1734).

БАРБАРСКИЙ, прикм. Тиранський, немодзький, дикий.

XVIII. Поляки барзо скорбѣли о такомъ вчинкѣ барбарскомъ Чарнецкого Сб. Лѣт. 23 (Кр. оп. Млр.).

БАРБЕРЪ, р.м. Див. Балвѣрь.

XVI. Она для опатреня его послала по барбера до Горухова Арх. ЮЗР. VIII, III, 375 (1583).

БАРВА, р.ж. (стн. *varwe*, пол. *barwa* черезъ ч *barva*). 1. Колір, фарба, масть.

XVI. Якось тые новоперементные квѣтки и маи вмѣсто зеленое барвы все бѣлое намъ зверху притрясають Арх. ЮЗР. I, VII, 253 (Кл. ц. н. 1587).

XVII. Опоны... гагарскимъ дѣломъ вышиваны, тоест... барвы брунатной темночирвонной Крон. Боб. 47-б.—(Завѣсы) модрой барвы брунатной Рук. Хрон. 46.—Небо воднистой естъ барвы Дм. Рост. 83.

XVIII. Другое нбо огнистое барвы, третое нбо модрое барвы Пам. укр. м. IV, 27 (Сок. Рк.).

2. Знак, цѣха, признака, характер.

XVI. И жадное барвы моцы духовное не маючи Берест. соб. 206.

XVII. Найдуются нѣкоторые законники, которые мають на собѣ барву живота дховнаго побожного Домецк. 105.—Описуючи встыдливост... яко то паненской чистоты власную барву Ев. Реш. 266-б.

3. Уподобя, смак, міра.

XVII. Ведле своей барвы отца собѣ шукайте (черицы) Жив. Св. 26.

4. переносно: Покриєка, позір, шкура.

XVII. Шатан... под барвою приятеля Каз. 32, 127.

5. Тканина або убрання якої барви.

XVI. Староста... велелъ имъ приволоки багразневые блакитные до барвы своее мети Арх. ЮЗР. VIII, V, 236 (1583).—Костокъ до барвы князя его милости тузъный два Ж. Курб. I, 313 (1590).

XVII. Ходила въ барвѣ небесной, то естъ блакитносвѣтлой Рук. Хрон. 180.

6. Умундування військове.

XVI. И кони въ шерсть и зброи и барву списати Ак. ЗР. III, 40 (1551).

XVII. Дослуживши умовеного часу, зъ жолду и барвы, намъ вымовеное, не пооднокротъ

просились се у княжати его милости Арх. ЮЗР. VI, I, 397 (1619).—Цехмистръ... з братією... суплѣковаль... що не тѣло барву на войско... щорочне шіють Оп. ст. Млр. III, 96 (1686).—Посылаемъ... на комонное товариство самыя гроши. а на пѣхоту барву суконную и грошовый придатокъ Ак. ЗР. V, 241 (1690).—До двора своего король (пѣхоту Дорошенкову) узялъ и барву и плату онимъ далъ Літ. Сам. 127.

XVIII. (Король Собескій) барву и плату грошевую имъ (сердюкам) давши, удержалъ при себѣ для службы пришедшей Літ. Вел. II, 366.

7. Либерія.

XVII. Слуги умножаютъ, барвы справляютъ Ак. ЮЗР. II, 225 (И. Виш.).

XVIII. За роботу барвы служителямъ заплачено кравцю... 3 р. Дн. Хан. 145.

БАРВЕННЫЙ, прикм. *Фарбований*.

XVI. Сагайдаковъ пахолчихъ, барвенныхъ, зъ луками и зъ стрелами... которые коштовали осмъ копъ грошей Арх. ЮЗР. VI, I, 122 (1582).

БАРВИСТЫЙ, прикм. *Повний живиз барв, живого кольору; вовнистий, волохатий, кошлатий*.

XVI. Даю и дарую... жеребцовъ чотыри барвистых стада моего Arch. Sang. VII, 400 (1571).

БАРВИЦА, рж. (пол. *barwica*). *Все, чим вистілають меблі: сіно, шерсть, волос, солома*.

XV. Панцырь, шеломецъ, поручи, бляхы, барвица Ак. ЗР. I, 137 (1494).

БАРВИЧКА, рж. (пол. *barwiczka*). *Косметик малювати вид, румянило*.

XVII. Лицемѣрь, есть то невѣста шпетная, которая абысѣ піенкною показала, барвичками и бѣлиломъ сѣ что раз намазуетъ Рад. Ог. 821.

БАРВѢРЪ, рж. *Див. Балвѣрь*.

XVI. Кѣдымъ у барвѣра у Горухове былъ тот балвѣрь ехати не хотелъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 381 (1583).

БАРВЯНОХОДЕЦЪ, рж. *Убранный в барву, в либерію, либерійний*.

XVII. Мы предся предстоящихъ барвяноходцевъ по колко десять маємо Ак. ЮЗР. II, 242 (И. Виш.).

БАРВЯННЫЙ, прикм. (пол. *barwiany*). *Кольоровий, барвенный*.

XVII. Суконъ пара барвяныхъ Арх. ЮЗР. I, VI, 654 (1631).

БАРДА, рж. = **БАРДЫШЪ**.

XVIII. Ношаше (смерть)... орудія къ мученію: мечи, стрѣлы, копія, барди Пам. укр. м. IV. 180 (Рк. Яр.).

БАРДАБУШКА, рж. (пол. *berdebuska*). *Рід стрільби, гаркебуз*.

XVI. Одного полгака небожчиковского короткого, товстого, яко бы кыпталом бардабушкы, ложе оправлено, позычили ми пан Микита Ошовский Арх. ЮЗР. VIII, III, 404 (1583).

БАРДАКЪ, рж. (тур. *bardak*—банька). *Кальянова банька, кальян*. (Кр.).

XVIII. Особнож іны' навик (табак) бардакомъ тягнути: през котрый не одному пышло смыслу збути. Іные бо бардакомъ такъ ся затагають, аж нагле души свои в той. часъ извергають Клим. Вірші, 18.—Не ворчи якъ бардакъ ни на кого Клим. Прип. 265.—Булисмо у вечеру у Нестеровича, з братомъ Семеномъ Заруднымъ и Василемъ Глинскимъ, котрый бардакъ персидскій даровалъ мнѣ Дн. Марк. I, 187.

БАРДАЧНИКЪ, рж. *Що бардиши (барди) робить (?)*.

XVIII. Слово вѣршовное... бардачкамъ, кабачникамъ, сагайдачкамъ и пиворѣзамъ Клим. Вірші, 122.

БАРДЫШЪ, рж. (сер. лат. *barducium*). *Кий з сокиркою на кшталт галебарди*.

XVIII. С колами, з бигары, с копіями острыми, з бардышами страшными Пам. укр. м. II, 228 (Рк. Тесл.).—Обрѣтахуся бо въ корабляхъ по нѣколико армать... бардишовъ и копій Гр. Барск. II, 155.

БАРЗЕ, -О (ст. пол. *barz, barzo*). *Дуже, вельми*.

XVI. Декретъ патриарший... переложено зъ крещского барзо словы піенкными Кул. Мат. I, 69 (1596).

XVII. Наука християнская... зложоная... барзо простою мовою Єв. Реш. 1.—Погрѣшили барзо •Копист. Пам. 1117.—Богъ двоюкого есть взроку барзо быстрого и барзо тупого Дм. Рост. 46.—Барзо налѣгали на таборъ были Літ. Сам. 145.—Неврожай барзо великий Літ. Хм. 77.—Шкодливы суть барзо Смотр. Каз. 38.

XVIII. Мазепа барзо былъ контентъ Літ. Вел. III, 59.—Тота (Рахиль) была барзо красная Пам. укр. м. I, 157 (Рк. Тесл.).—Мѣиъ тут барзо добре безъ тебе било Сл. о см. 18.—Барзе бура великая була Клим. Вірші, 177.—Пашѣ барзо было мало 177. Літ. Гукл. 76.

БАРЗЫЙ, прикм. (пол. *barzy*). *Швидкий*.

XVI. До имѣнія его милости пана барзого пана старосты Львовского Петра Ак. ЗР. III, 137 (1565).

БАРЗѢЙ, присл. (ст. пол. *barziej*). *Вичий ступінь від барзо: більше*.

XVII. О розумъ не страшно, о сумнініе и барзей Льв. Ставр. 49 (1616).—О мѣстце

над нбо барзѣй коштовнѣйшее Бер. Вірші, 69.—Князь Владимиръ... на небесныи барзѣй, нижѣ на земныи смотрѣль рѣчи Крон. Сое. 312.—Еще барзѣй караєть Богъ за грѣхи отцевскіи Гал. Кд. Раз. 85.

XVIII. Отправили листи... по городахъ... а барзѣй в которыхъ ярмарки бувають Кн. Нос. 27-6.—Мы... отдалѣемсѣ от доброго и иного не чинимо поступку, тилко що разъ барзѣй наклонѣемсѣ до злого Науки парох. 81.—Смерть бо всегда в хитрости своей ест такова, же барзѣ оная ждєть кого неготова Клим. Вірші, 7.

БАРИЛА, рж. Див. **Барило**.

БАРИЛКО, рн. Здрібн. від «барило».

XVI. Не нашли большей, только зъ барилко Арх. ЮЗР. I, I, 318 (1591).

XVIII. Барилко волки Дн. Хан. 52.

БАРИЛО, рн. **БАРИЛА**, рж. (іт. *barile* з лат. *barillus*). Бочка опукла; міра течі: 24 гарці.

XVI. Салетры пулшосты солянки, а еще фасочка полная, яко бы пол барылы Арх. ЮЗР. VII, I, 143 (1552).—А в пивниці вина барилъ две, малмазеи полбарила Кн. Гродск. Луцк. 17 (1571).

XVII. Балвану... давали на кождый день... вина барилъ 6 Крон. Боб. 152.—Горниками горелку з барила наточивши, в своей господѣ з сестрами своими подпиваютъ Акт. Старод. кн. 104.—Я взял барило горилки приливанной з ягодами Прот. Полт. С. I, 212 (1699).—Барила зъ медами, барилка зъ винами Ак. ЮЗР. II, 222 (И. Виш.).

XVIII. Барилъ алембиковой водки умислєне перегнать зо три бедренцовой Арх. Сул. 46 (1725).

БАРИЛЦЕ, рн. Здрібн. від «барило».

XVI. Послал єсми девку свою до буды по барилце Кн. Гродск. Луцк. 93 (1565).

XVIII. Андрѣй... намацалъ барилця з горѣлкою Прот. Полт. С. III, 21 (1748).—Сливянки барилце Арх. Вид. м. сєнт. (1756).

БАРИТИСЯ, бс. *Бавитись; гаятись, довго залишатись де.*

XVII. Степанъ, овчар Миколаєвъ, приказавши мнѣ овци, и сам пошовши к Новому Санджарову, и там барился болєй тижня, подобно пили Ак. Полт. Гор. Ур. I, 159 (1669).

XVIII. Ну вжеж пойду на мѣсто, щоб намъ не баритись Довг. 110.

БАРКА, рж. (сер. лат. *barca*). Вітрилове безпкладаве судно.

XVIII. Дванацят барк отъ Шведовъ добувши, и... въ оніє всѣвши, перебули заразъ въ нихъ тамонную одногу морскую Вел. Сказ. 240.

БАРКАННЫЙ, прикм. від «барканъ».

XVII. Продавъ власную свою часть отцевского пляца огородного... по границу барканную до другоє части того жъ огорода Акт. Старод. кн. 33.

XVIII. За 11 плениць барканых дал золот. 8 Арх. Вид. м. (1737).

БАРКАНЪ, рм. (сер. нім. *Regkan*) Огорожа з дощок, балок, стовпів.

XVII. Дом... стоячий в старым баркане обѣ межу з одноє стороны Войтъка козака Тр. Черн. Арх. Ком. VIII, 74 (1664).

XVIII. Дворъ... барканомъ старимъ и новимъ... обнесенъ Арх. Вид. м.; оп. дв. Лѣтк. (1767).

БАРКИ, р. мн. *Вшца частина спини нижче карку від одного раменного сустава до другого. рамена.*

XVII. (Иовѣфима Скопнина) вяжучи, барки обох раменъ повыворочали (козаки) Арх. ЮЗР. III, IV, 465 (1650).

БАРЛОГЪ, рм. (пол. *barłóg*). 1. Лїгво, скота, барліг.

XVII. Мы же... лежачи яко вєпрѣ в барлогу в роскоши свѣта того хочємо вылежат прство нбсное Транкв. Зєрц. 83.

2. *Нужа, убоство, кал, гнїй, болото.*

XVIII. Сынъ марнотравный... познавши свое нещастя найперше щирє постановив оу себе з барлогу грѣховного повстати Науки парох. 138.

БАРМА, рж. Див. **Барва**.

XVII. За... гетмана... даваласѣ барма а борошно (музикам) Оп. ст. Млр. II, 293 (1671).

XVIII. Минуласѣ барма, що давали дарма Клим. Прип. 226.—Всеи музици войсковой... поставъ сукна на барму... давати Кн. Мѣск. Полт. 306-6 (1711).—Барму молодикамъ моимъ даємъ Дн. Марк. I, 78.—Когда сукна на барму козакамъ прислали Др. Богд. Хм. 153.—Дано єму (Тоголю)... барму и плату з скарбу королевского Кр. оп. Млр. 281.

БАРМИНЪ, рм. (тур. *bar—вага; ар. пер. мєпп—хупт* Кр.).

XVIII. Нафти бакѣнской барминъ продавалсѣ по 7 гривєнъ Дн. Марк. I, 294.

БАРОКЪ, рм. *Дручок у возі уперек повішений, що на його кінцях зачіпляються по сторонки, щоб запрягати коні, орчик.*

XVIII. Дано за три барки до колясокъ 6 к. Дн. Хан. 109.

БАРОМЕТРУМЪ, рм. *Прилад міряти тиснення повітря.*

XVIII. Архиєрей... говорилъ о способу чинить простіє барометри Дн. Марк. II, 237.—Барометрумъ купилємъ у иноземца Морица за 1 р. іб. 244.

·БАРСОВЫЙ, *прикм. від «барс»*.

XVI. При том... седле ряд серебряный былъ в которомъ было серебра три гривны ис кутасом барсовымъ Arch. Sang. VI, 17 (1555).

XVIII. Попон барсовихъ 3 Арх. Люб. 25 (1764).

·БАРСЪ, *рм.* (перс. bars). 1. Зоол. felis irbis. Пантера.

2. Барсова шкура.

XVIII. Леговано... барсовъ два коней верховых покривать Ск. о р. Мил. 3 (1726).

·БАРТА, *рж.* (нім. Barte). Гатунок широкой сокири.

XVI. Съчиво: барта, топоръ Зиз. Лекс. 106.

XVII. Съчиво барта, топоръ, сокира Бер. Лекс. 169.

·БАРТОКЪ, *рм.* (пол. bartek). Простак, мурло.

XVIII. А ти, бартку, озми картку Укр.-Р. Арх. IX, 158.

·БАРХАНОВЫЙ, *прикм. Зроблений з бархана*.

XVII. Каптан бархановый коштовал чотыри золотых Ак. Бор. 9 (1615).

·БАРХАНЪ, *рм.* (ар. barrakan). Лянно-бавовняно тканина.

·БАРХАТНЫЙ, *прикм.* (з рос.). Оксамитный.

XVIII. Келѣхъ... в пудлѣ бархатном замикающийся Дѣло о реп. Ак. 14.

·БАРШОНОВЫЙ, *прикм. з баршону, себ-то з оксамиту* (уг. bársony—оксамит).

XVIII. Какову одежу носила овца, такову и пастыріе: овчую, волняя и козяя кожъ изпи-вали, а не баршоновую Іер. Мих. 240.

·БАРЩЕВЫЙ, БАРЩОВЫЙ, *прикм. Ясно-червоний*.

XVII. Кобенякъ мой люньскій барщовый коштовалъ три коны грошей Арх. ЮЗР. VIII, III, 493 (1602).

XVIII. Рызь пара зеленосреброглавныхъ барщевихъ РКПЛ, 24.—Барщовый кунтушъ Літ. Вел. IV, 119.

·БАРЫЛКО, *рм.* Див. Барилко.

XVII. Горѣлки барылко, в ним кварть двесте Гол. П. М. II, 297 (П. Мог. 1630).

·БАРЫШЪ, *рм.* (тур. барыш—згода, при-мир'я). Зиск.

XVIII. Останокъ есть то же, что барышъ, ростъ, приложение Сковор. 72.

·БАСАЛЫКЪ, *рм.* (тур. basalyk). Бич з оливяною кудею на кінці.

XVII. Цар... казал... его (Феодора) бит оловяными басалыки Жив. Св. 296-б.

·БАСАМАНЪ, *рм.* (фр. rasement). Лямівка, галлон.

XVIII. Федоръ... накупилъ... матерѣй до-рогихъ бавелницъ, хустокъ, басамановъ Зап.

Черн. Губ. Ст. Ком. 262 (1718).—Басаманъ зъ злотимъ на чтири подплаща Літ. Вел. IV, 125.—Сподница... кругомъ въ три ряди борще-выми басаманами обложена Быт. млр. обст. 352.

·БАСАРУНОКЪ, *рм.* (нім. Besserung). Ви-нагорода за побій.

XVII. Слугам пана Муроховского басарунку далисмо злот 40 Арх. ЮЗР. I, XI, 344 (1612).

·БАСИЛІЯНИНЪ, *рм.* Див. Базилѣянинъ.

XVIII. Суть католици, то есть унѣяти, церкви Римской послушни, якоже въ Поль-ши Басиліани Гр. Барск. II, 48.

·БАСИСТЪ, *рм.* Хто співає баса.

XVIII. Взяти пѣвчия полтавского полку: Данило Захарієвъ басистъ Кп. Мѣск. Полт. 303-б (1712).

·БАСКАКЪ, *рм.* (тур. baskak). Староста, урядник татарський.

XV. Изѣхавше яша Милѣя баскака Ип. 829 (1255).

·БАСНИКЪ, *рм.* Знахар, шептун, ворожебит.

XVIII. Дша... волхов и басников яко змин Пам. укр. м. IV, 230 (Рк. II. Д).

·БАСНОСЛОВИТИ, *дс.* Говорити басни, байки.

XVIII. І откровенія нѣякія баснословлять Клим. Вірші, 33.

·БАСНОСЛОВІЄ, *рм.* Байок оповідання.

XVII. Баснословіє: баяне, байки повѣдане Бер. Лекс. 1.

·БАСНОТВОРЕЦЪ, *рм.* Автор байок.

XVII. Нѣкоторые баснотворцы... звикли мо-вити безумне Єв. Реш. 249-б.

·БАСНЯ, *рж.* 1. Байка, вигадка.

XVII. Люде... иншие басни повѣдали Крон. Боб. 326-б.

2. Оповідання, переказ, подання.

XVII. Баснѣ фалшивым, смѣху годным Гал. М. Пр. (пр.) 6-б.—Много ихъ у своих баснях пи-сали, якобы ся не мѣл такъ уродити, яко иным члкъ Ад. Печ. 180.

·БАСТРУКОВЫЙ, *прикм.* Байструковий.

XVII. Досвѣдчене нецнотливых поступ-ков Тимошовых баструковых Ак. Полт. Гор. Ур. I. 205 (1670).

·БАСУРМАНЪ, *рм.* Див. Бесурменинъ.

XVIII. Арапи озмут (того члвка) а будут мучити щоб басурманом ставъ Путн. Іер. 14-б.

·БАСЪ, *рм.* (лат. bassus). 1. Найнижчий музycznyй голос.

2. Хто співає баса.

XVIII. Дишканцѣста и басъ... пили днесъ квась Вірші Вскр. 137.

·БАТАЛІЯ, *рж.* (іт. battaglia). Битва, бій.

XVIII. Року 1683... Янъ Собенкый, король

полскій, съ цесарскими електорами совокупившись и ушиковавши полки... зъ вѣзеремъ турецкимъ далъ баталію Зап. Мовч. 73.—Учинивши съ дьяками баталію под Переясловомъ, множество ихъ побили Кр. оп. Млр. 217.—(Поляки и Шведы) дали себѣ баталію енералную Вел. Сказ. 143.—(Любомирскій) постановилъ, не даючи баталіи отвористой, партіями набѣгати іб. 151.—Не менѣй слабость и плохость Московскую являетъ баталія, съ Енераломъ войскъ нашихъ графомъ Левенгауптомъ справлена Марк. IV, 264 (Ман. Кар. XII—1708 р.).—Петръ Олексѣевичъ баталію зъ турками чинилъ Літ. Черн. 97.—Баталія под Калѣшемъ была Стат. 28.

БАТЕНКО, *рм.* *Здрібно-пестливе від «батько», батенько.*

XVII. (Я) питаемъ при роженіи дитини, з кимъ би оная тое дитя прижила, теди она сказала, а щожъ батенку Бабицовъ челядникъ Леско Назаренко Кн. Мѣск. Полт. 30 (1693).

XVIII. Казавъ мѣнѣ батенко погнати кози Укр.-Р. Арх. IX, 105.

БАТЕРІЯ, *рж.* (іт. *batteria*). *Певна ліча діл під заслоною шанців.*

XVIII. Стануль шанецъ нѣмецкій, а потомъ батерія была далѣй збудована Літ. Вел. IV, 242 (Діар. Ок.).

БАТКО, *рм.* *Див. Батько.*

XVI. Человѣкъ мой влостивый изъ баткомъ своимъ Костюкомъ Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 94.—И вкрадши тую скрынку баткови своему отдала іб. 1564, к. 161.

XVII. Вгу дшу ховаю, толко бы на родного батка правду мушу зезнат Ак. Полт. Гор. Ур. I. 40 (1665).

XVIII. Батко твой жебракъ есть Літ. Вел. III, 114.—Если тутъ що знайдемъ, то ти своему батку не кажи Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 81 (1713).—Что ти батьку надѣлавъ великой бѣди Прот. Полт. С. IV, 225 (1757).

БАТКОВЩИНА, ЩИНА, *рж.* *Батьківщина, спадок по батькові.*

XVII. Казалисмо записат (двор)... дитяти небожчика Грицка, яко батковщина Ак. Бор. 69 (1663).—Имъ (дітямъ) фолно свою батковщину откупить Акт. Старод. кн. 63.

БАТКОВЪ, *прикм.* *Див. Батьновъ.*

XVII. По указу батковомъ вернувшись и ключъ, где лежалъ зас, положившы, пойдши до Букуса Акт. Старод. кн. 30.

БАТКѢВЩИНА, *рж.* *Див. Батковщина.*

XVIII. И говоритъ имъ царевичъ за что вы б'етесь и вои... говорятъ ему за баткѣвщину Тих. № 11, к. 22.

БАТМАНЪ, *рм.* (тур. *batman*). *Турецька міра ваги: 19 рос. фунтів.*

XVIII. Въ тулубѣ еденъ 10 и болшѣ батмановъ вмѣщается, а батманъ шаховъ 14, а гиланскій 12 фунтовъ содержитъ въ себѣ Дн. Марк. I, 294.

БАТОГЪ, *рм.* 1. *Батіг, бич, пуга.*

XV. Се бо (Половци) есть батогъ его (Божий). Ип. 603 (1177).

XVII. Я-мъ... отолкнулъ ей (жону) отъ двора и батогомъ билемъ Прот. Полт. С. I, 22-6 (1674).

2. *Штаба, шина.*

XVII. Стала намъ шкода батоговъ пяти желѣза... Вкравши тие пятъ батогівъ желѣза Прот. Полт. С. I, 54-6 (1688).

БАТОЖЖЕ, *рн.* *Збірн. від «батогъ».*

XVIII. Єронкинъ полковникъ провожатаевъ козаковъ черноярскихъ при насъ батожжемъ казалъ быть Дн. Марк. I, 272.—Суду батожжемъ быто и в силку послано в Камчатку іб. IV, 359.

БАТЕРІЯ, *рж.* *Див. Батерія.*

XVIII. Батеріи до арматъ и редути на вштадтъ горъ повиносили Літ. Вел. IV, 60.

БАТЬ, *рм.* (сер. лат. *bat(t)us*). *Большій вітриловий човен.*

XVII. Ледво въ батѣ самъ (Отонъ II) утекль Рук. Хрон. 382.

БАТЬГЪ, *рм.* *Див. Батогъ.*

XV. Се бо есть бо батъгъ божии (Половци). Ип. 213 (1093).

БАТЬКО, *рм.* 1. *Отець.*

XVI. Штожъ дейъ батько твой Денис и ты самъ свекрови ее... вена есте не отдали Арх. ЮЗР. VIII, IV, 349 (1548).

XVIII. Чого не станетъ, батко достанетъ Клим. Прип. 254.

2. *Духовний отець, пан-отець.*

XVII. (Свято) Василя Великого и Стрѣтня... сятаго Амѣброся и бат'ка Николи Интерм. XVII, 83.

XVIII. Намъ що попъ, то батько Клим. Прип. 234.—И мой батько сію пѣсенку спѣваетъ Сковор. 171.

БАТЬКОВЪ, *прикм.* *Що належить на батька.*

XVIII. Батковъ хлѣбъ не навчитъ Клим. Прип. 203.

БАТЯ, *рм.* *Батько, отець.*

XV. Отдаваетъ ти батя Черниговъ, а съ мною въ любви поживи Ип. 514 (1161).

XVIII. Не борони батю узяти за хату Клим. Прип. 233.

БАУЛЕЦЪ, *рм.* *Здрібн. від «баул (бауул)».*

XVIII. Въ расходъ мой даны 3 р... 60 р. въ баулицъ Дн. Марк. II, 333 (1722).

БАХАНАЛІЯ, *ржс. Див. Баханалія.*

XVIII. Видѣхъ дивное твореніе (еже по вся годи биваетъ) въ баханаліи, си есть въ мясо-пусти, предъ четиредесятницею Гр. Барск. I, 164.

БАХМАТОВАТЫЙ, *прикм. (пол. bachtowaty). Низький, присадистый.*

XVIII. Кобила... ясногнѣдая бахматоватая зъ лошакомъ буланымъ Дн. Марк. III, 374.

БАХМАТЬ, *рм. (тат. bachu — широкий; at—кінь). Татарський кінь грубо-плоский на низьких ногах.*

XVI. Брату (Али-Хазія) дано бахмата Ак. ЗР. II, 382 (1542).

БАХМУТКА, *ржс. Гатунок сол (з Бахмута).*

XVIII. От бочки соли бахмутки конеекъ три Вас. Зб. Мат. Лівоб. Укр. 67 (1727).

БАХОРЪ, *рм. (гебр. bachur). Жидівська дитина.*

XVII. Ваши жидове Книги псують, фалшуютъ и откидають, и молодым бахоромъ читати забороняють Гал. М. Пр. 372.

БАХТЕРЪ, *рм. Див. Бехтеръ.*

XVI. Рыштунку военного: бахтеровъ... немало... погорѣло Арх. ЮЗР. I, I, 104 (1579).

БАХУРЧИКЪ, *рм. Жидівський молодик.*

XVI. Невѣрные жидове бахуръчики, на йме Израиль а Нисанъ... на взгарду закону и виры христіанское каменемъ метали Арх. ЮЗР. I, I, 266 (1590).

БАХУРЪ, *рм. 1. Див. Бахоръ.*

XVII. З ним ся то тамъ было стерти, не зъ своими бахурами Арх. ЮЗР. I, VII, 276 (Отп. 1616).

2. *Полубовник, любас (лайлива).*

XVIII. Цить у тебе бахуры есть Тух. № 11, к. 25.

БАЧЕНЬЕ, *рн. 1. Увага, бачність, око.*

XVI. А маючи мы, господаръ, милостивое бачене на службу... хоружого нашего... дали есмо ему тоє имѣнище Ак. ЮЗР. I, 33 (1507).—Затымъ самъ себе... милостивому баченю Вашей Милости... залецам Arch. Sang. VII, 75 (1563).—Со всихъ кгрунтовъ и ярмарковъ всякіе пожитки до нее (церкви) належачыс на себе брати и зъ нихъ водлугъ пристойности и баченья своего священниковъ тамъ ховати Ак. ЗР. IV, 11 (1588).

XVII. Во всемъ баченю высокому... покорне ся оддаю Діар. Фил. 119.—Ты... на покорнымъ бачене и взгляды маешь Тр. постн. 661.—Дворанинъ единъ часто на кесарѣ нарекаль, же на заслуженыхъ дворанъ своихъ жадного не маеть баченѣ Рад. Ог. 564.—(Помылки) ласковому баченю и пидному дозорови

твоему злецаем О обр. 183.—Блсвенный который мает бачене Кн. Рож. 121-6.—Росказаль Тить старость... абы мѣль великое бачене на жиды Крон. Боб. 242.

XVIII. Приставниіе офѣцери... (козаковъ). безъ жадного баченя зъ повелѣнія господина... Леонтиева, немилостиво бючи ихъ у работи палками... безъ одпочивку приганяють Об. Черн. 120.—Май баченя и милосердя на тоту удовицю бѣдную Ал. Тиш. 56.

2. *Розвага, розум; пам'ять, припомність, свѣдомість, змисли.*

XVI. А Михайло Джуса тотъ монастырь... держати и уживати... ведлугъ належного баченья своего Арх. ЮЗР. I, I, 51 (1575).—И пыми словы до баченя лепшого приводечи его милость пана воеводу Берест. соб. 194.—Маю въ Пану Богу надею, ижъ кождый баченя побожного и мудрого прудыйшии будетъ до веры ів. 230.—Давши ми поличокъ, безъ баченя рубаль, иударяючи на мя штыхомъ, сромотячи злыми неучтивыми словы Арх. ЮЗР. I, VI, 265 (1599).—Добрымъ розмысломъ будучи при баченю досконаломъ ів. I, XI, 124 (1599).

XVII. (Аггль) до насъ мовиль, не бойтеся не бойте, при баченю тылко боудте, а менжне стойте Бер. Вірші, 71.—То даръ ест Бжій, которого родичи безъ особыи ласки Бжеи мѣти не могутъ, тылко з моци того Сакраменту малженства стго, если бачен'е и розумъ правовѣрный христіанскій мѣти будуть Тр. II. М. 928.—(Таковый) нехай будетъ... непростен поты, аж блюзнѣрства своего на речи законные перестанет и до баченя приидеть Пам. КК. I, 34 (1623).

3. *Увага, згляд, розсуд, піклування.*

XVI. Который бы (подданный) не шоль (на панщину)... на пню хлосту ему дати мают вшелякож з баченьемъ Arch. Sang. VII, 120 (1567).—Всѣкиз пожитки належачіе... водле баченѣя своего выбирати и примножати мають Ж. Курб. I, 197 (1581).

XVII. Гдь... ведлугъ милосердного... баченя своего... заплату... дарустъ Ев. Реш. 48.—Суровое... безъ фолькги и баченья... каранье Ак. ЗР. V, 108 (1660).

XVIII. Не мѣемъ такъ отъ монарховъ нашихъ, яко отъ всѣхъ васъ сполне ласкавого баченя и благосердного призрѣнія Літ. Вел. III, 172.—Азали яко панъ бачній своимъ мудрымъ баченемъ той проступокъ нашъ покривши ів. IV, 246.

Мати на баченю, мати на увазі, уважати, мати на оці, не спускати з ока, з уваги.

XVI. Прозьбу на ласкавомъ баченю мѣти Ак. ЗР. III, 50 (1554).—Маючи на баченю повинность нашу хрестіянскую ів. IV, 171 (1597).—Не маєть ровного собѣ... который бы мѣлъ ширѣй справы ихъ на баченю ів. 232 (1600).—Маючи все на баченю ку обнаженю тго скрытого фалшу Хр. Фил. Апокр. 1056.

XVII. Мѣти на баченю и стараню кривду дидаскалову Арх. ЮЗР. I, XI, 210 (1657).—Просимъ насъ не забывать, але... на оку и баченю мѣти Гол. П. М. II, 29 (П. Теоф. 1633).—Мѣй на баченю оутоплене тых, которые плавают на томъ мори Лѣк. на осп. ум. 27.

XVIII. Маючи на пилномъ баченю Поляковъ (Хм.) приказавъ ему (Тимошеві) ити поволѣ Вел. Сказ. 61.

БАЧИТИ, *дс. 1. Видѣти, спостерѣгати.*

XVI. С которое раны око все запухло, и не ведати, будетъ ли имъ бачити Кн. Гродск. Луцк. 74 (1562).—Князя Ярослава зрадливе пострелено... чого єсмо знаки явные бачили Arch. Sang. VI. 232 (1564).—Которого (К. Малинского) бачачи на око, ехали-смы до двора Кн. Гродск. Луцк. 337 (1576).

XVII. Очима своими будуть чуда мои бозские бачити Єв. Реш. 176.—Ламех... от старости не могъ на очи, а ничого не бачилъ Крон. Боб. 7.—Душа Бога не бачить Гал. Кл. Раз. I. 139.

XVIII. Сова спит да куры бачит Клим. Прип. 245.—Ти, бачу, паний Прот. Полт. С. IV, 51-6 (1756).—М. Кол. не бачилъ на очи от лѣтъ чтирохъ Ик. Зоз. 2.

2. *Достерѣгати, уважати.*

XVI. Бачечи мы, ижъ тая нива подле валка по обудву сторонахъ дорогъ у глиницъ... тую ниву отцу Семеону... присудили Арх. ЮЗР. I. VI, 29 (1539).—Поднялисьсе, бачу, не своего дела письмомъ ширмовати Отп. И. П. кл. Остр. 1051.

XVII. Елена... трудност... около того бачила Єв. Реш. 272-б.—Бачите заправды о мужіе: же мы далеко болішь даємо людей до войны тижли вы Рад. Ог. 66 (Марк.)—Ослѣпъ якъ оачу бѣжишь до пекла Жит. Св. 1678 р. 132.—Иниши зась не бачечи позитку на мѣтвѣ легцѣ оную поважаютъ Домецк. 90.—Южъ я бачу страсть свою и ляментую, хочъ еще жадной навалности не чую Сл. о Збур. п. 150.

3.—*на що, уважати на що, узглядняти що, рахуватися з чим, оглядатися на, брати до розуму що, брати в рахубу що.*

XVI. Мы, бачачи на его старость, ижъ онъ вжо недужъ на службы наши ѣздити и тымъ

врадомъ справовати, дозволили єсмо на его мѣстце сыну его князю Ѳеодору на тую службу нашу... ѣздити Ак. ЮЗР. I, 67 (1525).—Мы бачучи на упадокъ того монастыря (Печерского) и хотячи то мѣти, абы тотъ монастырь къ споможенью пришолъ... дали єсмо архимандриту и всей братии въ томъ монастыри общину мѣти Сб. мат. отд. III, 17 (1522).—В. М. на тое не бач, ижъ со мною въ брацкой пріязни мѣшкаєшь Ак. ЗР. II, 186 (1527).—Не бачачи на станъ свои духовный, на насъ ударилъ Арх. ЮЗР. I, I, 16 (1569).

БАЧИТИСЯ, *дс. 1. Бачити себе.*

XVII. А тепер ся уже удовою быти бачу Жит. Св. 68-б.

2. —*зъ нымъ, бачити оден одного.*

XVII. Елена и Парисъ... жадаючи здавна з собою бачитися Крон. Боб. 76-б.—Намъ было треба з нымъ бачитися Арх. ЮЗР. IV, I, 110 (1683).

3. *неособ. Здаватися, ввижатися.*

XVII. Прето що ся куму бачить, волно яко собѣ рачить Транкв. П. Мп. предм. 3.—Нѣт, бачитца, не чули Др. Ол. Ч. Б. 146.

БАЧМАГА, *рж. (тур. bařmak). Черевич.*

XVI. Дали за боты... за двѣ пары бачмагъ полтретя зол. Арх. ЮЗР. I, XI, 35 (1599). Ты ноги въ бачмаги вволочешъ Ак. ЮЗР. II, 214 (П. Виш.).

XVII. Выступѣ: бачмаги або пантофлѣ Бер. Лекс. 25

БАЧМАЖНИКЪ, *рм. Той, хто носить бачмаги.*

XVI. Але стой ты, кривоногий бачмажниче, изъ своею кривоногою бачмагою. Чи можешъ нею такъ попрати силу вражію, якъ тои невытертый черевичище Ак. ЮЗР. II, 214. (Ив. Виш.).

БАЧНЕ, *присл. Уважно, бережно, оглядно.*

XVI. Пристойт тогда утекати от креста вшак же бачне и так, абы надто, пристойт Катех. 45.—Што кольвек чинили, то бачне чинимъ Кул. Мат. I. 67 (1596).

XVII. Пріймижъ тотъ оупоминокъ от слугъ своихъ вдячне, преосвященный Петре, што учинишъ бачне Пан. Ёѣр. 14. (1633).

БАЧНОСТЬ, *рж. Увага, згляд, бачення на що, око; обережність, оглядність.*

XVI. Ино мы на то бачность маючи, штожъ небожчикъ князь Дмитрей некотороѣ памятки по своей души... не вчинилъ... Ак. ЗР. I, 371 (1506).—Угленувши у привильи ихъ и на добрую бачность маючи на захованье предковъ его и на отца его небожика пана Станислава... дали єсмо пану Станиславу Станиславовичу

тот врадъ—староство Жимоитское Ак. ЮЗР. I, 71, (1527).—Приказуемъ, абы еси на то добрую бачность мѣль іб. 109 (1541).—Подданные наши тых замковъ наших, не дбаючи бачности на нас господара, з некоторое направи або сами своею волею повстали были на него (старосту) Арх. ЮЗР. VIII, V, 27 (1541).—Потреба з добрую бачностю ходити Пам. РК. IV, в. II, 92 (1545).—Маючи на бачности, иж она... многими речами в потребах моих спомагала... Арх. ЮЗР. VIII, III, 14 (1546).—Справивши тастамент водлуг доброе бачности и мысли своее под печатю своею іб. 63 (1564).—Книга мала великую бачност до того Ждана Мироновича Ж. Курб. I, 212 (1581).

XVIII. Тежъ и о подстиланю подъ воли чистимъ разъ на разъ потреба бачность мати Укр. Госп. Пор. 68.—Майможъ принаймнѣй подобну и около вѣчного здорова душевного бачность Науки парох. 6.

БАЧНЫЙ, *прикм.* Уважний; оглядний, обережний; розсудний, розсажений, розумний.

XVI. Але еслижесь бачний—розуемо, же на оныя слова паметати будешъ Отп. И. П. кл. Остр. 1049.—Кождый бачный розсудити можетъ Антир. 503.—Снадиѣ то кождый мудрый и бачный зрозумѣть и у себе уважитъ Ак. ЮЗР. II, 175 (1571).

XVII. Члкъ... кды ся... розгнѣвает, не встыдається, але бачным будучи поправует Каз. 32, 141-б.—Влгоухищенный: ростропный, достѣпный, бачный Бер. Лекс. 7.—В научаню брати ростропный, в строфованю бачный Смотри. Каз. 46.—Бачный проповѣднице, абѣцал ся еси... свою вѣру ославити Жит. Св. 388-б.—О архіерею Великій значный, яко в речахъ непохибне дѣлный и бачный Бер. Вірші, 66.—Панна... маючи уже лѣта ку розознаню бачный, услышала... евліе и слово правды Жит. Св. 535.—Захोваймо... розумъ бачный, мысль члкую, сумнѣна чистое Пам. укр. м. IV, 212 (Осл. Рк.).

XVIII. Азали яко пап бачный, своим мудрим бачемъ той проступок наш покривши Літ. Вел. IV, 246.

БАЧЦЯ, *де. неос.* Здається.

XVIII. Ажъ, бачця, анголикъ з рогами до мене прибрався Довг. 93.—Я, бачця, гулкъ на небо, ажко небо сиво іbid.

БАША, *рм.* (тур. паѣа). Високий урядник турецкий.

XVI. Который (патріярха) большъ дастъ башы, альбо псарови Турецкому, того давного съ предложенья зложать. а тому, кото-

рый кунить, патрыярховство дадутъ Ак. ЗР. IV, 108, (1595).

XVII. Завѣжды два башы турецкия з потугою яничарскою бывати звыкли Діал. о пр. вѣрѣ 349-б.—Наступилъ бытъ... до Волохъ Скиндеръ баша Арх. ЮЗР. VI, I, 397 (1619)

XVIII. Баша Сплітскій Літ. Гр. 204. **БАШИНЪ**, *прикм.* Що належить до баші.

XVIII. Уровнивши великое число турковъ и сына башиног Сб. лѣт. 42.

БАШЛИКЪ, *рм.* (тур. başlyk). Каптур на голову з довгими кінцями, щоб вязати.

XVIII. Кунѣцкій... имѣя... от него (Ивана) одиннадцат башликовъ Прот. Полт. С. III, 161 (1749).

БАШЛОВКА, *рж.* Почесний дар з добичи тил, що відзначає ся в бої.

XVIII. Хмельницкий... Тугай Бея зъ тоей добичи значною башловкою опатривши, прочес все Козакамъ и Татарамъ допустилъ забрати Вел. Сказ. 36.—(Сѣрко) зъ скотовъ и овцъ Крымских на всѣ куренѣ сѣчовіе доволную учинивши башловку, учинилъ заразъ и енералный со всѣмъ войскомъ въ Сѣчи банкетъ Літ. Вел. II, 377.

БАШНИКЪ, *рм.* Баштовый.

XVI. Кажеть намъ (староста) города Черкасского стеречи, а перед тымъ дей мы его не стерегивали, стерегивали его башникъ Ак. ЗР. II, 353 (1539).

БАШНЯ, *рж.* (рос.) Башта.

XVII. (Батажане) взяли (в городѣ Новогородицкомъ) въ одномъ мѣстѣ овецъ со сто и зажгли двѣ башни Эварн. Источн. I, 369 (1692-3).

БАШТА, *рж.* (ч. bašta з лат. bastia) Сто-розиска вежа, насипана землею, що припирає до мури.

XVI. Иноцы, видячи страхъ, збѣглися до пиргу або до башты монастырской Ист. о разб. Флор. соб. 471.

XVII. Обликъ пана Цибулского на конѣченъе муру коло монастыра и баштъ Арх. ЮЗР. I, X, 519 (1610).—З паркановъ и баштъ стріляти почели іб. III, IV, 597 (1651).—Вежа... збудована естъ з баштами Розн. Каз. 26.—Монархове... оугладѣвши мѣсце високое. муromъ обводатъ, баштами и вежами оукрѣпляютъ Рад. Ог. 535.—Указали миѣ... въ якую башту и куда дорогу ко Іордану Св. Реш. 306-б.—(Ярославъ) башту тежъ недалеко отъ святой Софіи коштовную поставилъ, а на ней и церковь Благовѣщенія Пресв Богородицы змурававши, золотыми покрилъ бляхами, отколь золотая башта, albo золо-

тыи ворота названо Крон. Сое. 38.—Вигорѣло усе мѣсто, же жадная не тилко хата не зостала, але анѣ башта Літ. Сам. 135.

XVIII. Сотнями башти и брами обваровали Літ. Вел. IV, 198.—Противъ тоей же пристанѣ есть високихъ три башти Пелгр. Пп. Виш. 34.

2. *Рухомъ военна вѣжа.*

XVII. Слонѣ, на которыхъ были башты деревянные ку ношеню потребъ военныхъ Ал. Печ. 176.

БАШТАНЪ, *рм.* (перс. bostan). *Шматъ землі, що засівають на нѣмъ кавуни, дині, огірки і ин.*

XVIII. От жителя хотяновского Івана Тарасенка денегъ рубль двадцят коп. за баштан Кп. пр. 27.

БАШТОВЫЙ, *прикм.* *Що при башті, що стосується до башти.*

XVII. Сторожъ баштовій Бариповскій Арх. Мот. 127 (1683).

БАЮРКЪ, *рм.* *Багно, болото, калюжа.*

XVII. Сопмъ водный: зтѣкъ, водъ згромаженъ, ставъ, баюркъ, озеро Бер. Лекс. 153.

БАЯНЬЕ, *рн.* *Чинність від «баяти».*

XVII. Баснословіе: баяне Бер. Лекс. 1.

БАЯТИ, *г.* 1. *Говорити, мовити, казати.*

XVI. Ино нетъ тамъ тое баламутни, о которой Ошлялетъ баеть Аптир. 829.

XVIII. Посилаю сей мой до васъ зъ низкимъ поклономъ листъ, въ которомъ баю вамъ извѣстку, же теперъ пребываю въ славетномъ и великомъ городѣ Дамаску Гр. Барск. IV, 36.

Сны баяти, *верзити, казати незнатъ що.*

XVII. Што колвекъ о соборѣ томъ Сардикійскомъ отступникъ Креуза баеть, сны баеть Копист. Пал. 589.

2. *Замовляти.*

XVIII. Молитва отъ дюга соль баяти Угр. Заг. 61.—А мы, дурныи, коли есме бетѣжнѣ, а мы идеме и ко баилѣмъ жонамъ што бы намъ баяли Поуч. Няг. 155.

БДЕЛЛІЯ, *рж.* (гр. βδελλῖα, слово гебрайского похождения). *Смолиста матерія подібна до мирти.*

XVIII. Вонности... бделлія, опобалсам, москусъ или пижмо Собр. Прип. 16.

БДѢТИ, *дс.* (ст. ц. сл. бѣдѣти). *Чувати, не спати.*

XVII. Поучает нас... Хс Гъ мовлячи: бдѣте Ев. Реш. 14.—Тутъ жезлѣ бдѣщѣ, палцат чующій значить каранье Бозское Гал. Кл. Раз. 478.

БЕ, *недосл.* *Овечий голос, бекання.*

Ни бе ни ме, *нічого, ні слова.*

XVIII. Не вѣтъ ни бе ни ме Клим. Прип. 234.

БЕГДАШЪ, *рм.* ?

XVIII. Зроби луг слабый зъ поташу або бегдашу Укр. Госп. Пор. 75.

БЕГЕТАТИ, *дс.* *Бекати, подавати голос (про вісці).*

XVII. Кгдысьмы... в пишалки нашѣ разне заграли... бегечучи (овечки) почали рѣзко скакати, радости и веселья намъ збѣтъ додавати Бер. Вірші, 76.

БЕГТИ, *дс.* *Див. Бѣгти.*

XV. Чому дей мене бежишь чадю? Чет. 1489, к. 45.

XVI. Бежит дорожка Арх. ЮЗР. VIII, VI, 252 (1569).

БЕГУНКА, *рж.* *Див. Бѣгунна.*

XVII. На люди были... хоробы великие: горячки, бегунки Кул. Мат. I, 80 (1602).

XVIII. На бегунку кровавую сталь бочковую терти пилкою Млр. дом. лѣч. 54.

БЕГУНЪ, *рм.* *Див. Бѣгунъ.*

XVI. Ся тамъ бегунове зъ мѣсть и сѣлъ пашихъ не переносили Арх. ЮЗР. VIII, V, 242 (1585).

XVII. Бегуновъ черидовъ и чиновъ тому противныхъ, абы в томъ монастыре не приймовано Пам. КК. IV, I, 37 (1602).

БЕГЪ, *рм.* *Див. Бѣгъ.*

XVI. Мы господарь ему (кн. Роману) водлугъ жалованя и бегу правъ посполитыхъ... сказали о учынокъ самый Arch. Sang. VI, 283 (1565).

БЕГЪ, *рм.* (тур. beg—князь, пан). *Пан (у турків).*

XVIII. З ханской стороны Кази Ага... и предвѣйшіи беговъ (были комисаріи) Літ. Вел. I, 154.

БЕДРЕНЕЦЪ, **БЕДРИНЕЦЪ**, *рм.* *Зілля Pimpinella.*

XVIII. Зѣля бедрениецъ есть полезное исты Млр. дом. лѣч. 46.—Бедринецъ кровъ чистит іб. 23.

БЕДРЕНЦОВЫЙ, **БЕДРИНЦОВЫЙ**, *прикм.* *від «бедринецъ».*

XVIII. Барилъ алембиковой водки умислне перегнать зо три бедренцовою Арх. Сул. 46 (1725).—Насѣнья бедринцовое тую жъ моцъ маеть Млр. дом. лѣч. 25.—До паней писалемъ о присилцѣ водки бедринцовой и рожки Дн. Марк. II, 243.

БЕДРО, *рн.* *Горішня частина ноги.*

XV. И червьс кынахусъ подъ бедру ему с мочения Ип. 185 (1074).

XVI. Бокъ, бедро, чересло Зпз. Лекс. 110.

XVII. Іоанъ... мѣвъ... поясъ ремѣнный околѣ бедръ своихъ Ев. Реш. 198-6.

БЕЗАДЩИНА, *рж.* *Безотчина(?)*.

XVI. Въ безадцины ихъ и въ отумерщины не вступоватися нам Ак. ЗР. III, 16 (1547).

БЕЗАКОНІЕ, *рн. Див. Беззаконство.*

XV. Даниль... видѣ безаконіе ихъ и повелѣ (я изомати Х. П.) Ип. 791 (1240).

XVII. Безаконіе: неправость Бер. Лекс. 1.

XVIII. Много людей... вдалися оу великіе свояволѣ и в безаконіа нечестивыи, поганыи Пам. укр. м. I, 297 (Рк. Тесл.).—Упавши у безаконіе споганыѣ столець королевскій ів. II, 339 (Унів. Рк.).

БЕЗАКОННИКЪ, *рм. Див. Беззаконникъ.*

XV. Лазоръ Домажирецъ и Иворъ Молибожичъ—два безаконника отъ племени смердѣ Ип. 790 (1240).

XVIII. Безаконникъ правдивого не любитъ Пам. укр. м. I, 318 (Рк. Тесл.).

БЕЗАКОННЫЙ, *прикм. Див. Беззаконный.*

XV. (Крест) безаконнымъ законъ Чет. 1489, к. 21-б.—Преда Гсѣ градъ Ерсамъ сты безаконнымъ тѣмъ Агараномъ Ип. 655 (1187).—Безаконный лихый Семейнюко ів. 759 (1229).

БЕЗАКОНОВАТИ, *дс. Див. Беззаконovati.*

XV. Яко же стрѣшихомъ и безаконновахомъ Ип. 668 (1190).

XVII. Безаконуютъ нынѣ Латинскіи сынове от мудрости прожного ошуканѣ О обр. 202.

БЕЗАКОНСТВО, *рн. Див. Беззаконство.*

XVIII. Бгъ затратив Содому и Гомору за ихъ поганое безаконство Пам. укр. м. I, 332 (Рк. Тесл.).

БЕЗБАШНЫЙ, *прикм. Рабіжний (?)*

XVII. Зпатный товарищъ Максимъ... билъ нещадно орду безбашную Эварн. Источн. I, 567 (1694-5).

БЕЗБАШЪ, *рм. Рабунок (?)*

XVII. (Козаки городовые) жебы впередъ безбашами своими кримцовъ не шкодили Эварн. Источн. I, 363 (1692).—(Козаки городовые) ходячи на безбашаи, шкодятъ папству кримскому ів.

БЕЗБЛАЗНЕНО, *присл. Без спокуси.*

XVI. Безмолвникъ, еримита, который не в гуку, а без затрвоженѣ свѣта того безблazenено, без погоршенѣ живеть Зиз. Лекс. 95.

БЕЗБОЖЕНСТВО, *рн. Безбожність, безсумлінність.*

XVIII. Выдкрыеть ся гнѣвъ Божій изъ неба на усякое безбоженъство и неправду людскую Псчч. Натг. 129.

БЕЗБОЖНЕ,-О, *присл. Безсумлінно, не по правді.*

XVII. Не переймай на тых, которые безбожне поступуютъ Ев. Реш. 17-б.—Много дворянъ у мене лучшихъ избрать можно, если

уже захотѣла такъ жити безбожно Нов. Бокк. 297.

XVIII. (Ю. Хмелниченко) беззаконно торжествуетъ надъ неповинующимися нещадно ихъ убивати и въ плѣнъ Полякомъ и Агаряномъ безбожне похищати и отводити допустивши Літ. Вел. II, 22.

БЕЗБОЖНИКЪ, *рм. Чоловік, що не має Бога в собі, безсумлінний.*

XVII. Знялися имъ руки, безбожникамъ, погубити невинныи души Ак. Полт. С. 16.

БЕЗБОЖНОСТЬ, *рж. Невіра в Бога; безсумлінність.*

XVII. Безбожность — беззаконіе Синон. сл. р. 6.

БЕЗБОЖНЫЙ, *прикм. Що не вірує в Бога, нечестивий, безсумлінний.*

XV. Безбожнии Измалтанѣ аканьнии Ип. 612 (1179).

XVII. Скарал... гдѣ Бог... трох мужей безбожныхъ Ев. Реш. 25.

XVIII. (Немѣрич) такую безбожную здѣлавши своеволю, повернулъ до Чигрина Вел. Сказ. 202.

БЕЗБОРОДЫЙ, *прикм. Що не має заросту на бороді.*

XVII. Клягиня... Витолда за собою выпрѣводила въ папенской одежи, и не познано его, бо былъ безбородый Крон. Літ. 335.

БЕЗБРОННЫЙ, *прикм. Що без брони, неузброєний.*

XVII. На месчанъ безбронныхъ ударили и людей невинныхъ, незбройныхъ, съ которыхъ жадеиъ ручницы а ни брони ручнос не мели... позабияли Арх. ЮЗР. VI, I, 384 (1617).—Зъ тоєю жъ бронью за оными безбронными... скочивши... преора монастыра того... штыхомъ пхнулъ Пам. КК. I, 63 (1635).

БЕЗБѢДНИКЪ, *рм. Що не дізнає біді, що не в біді.*

XVII. Безбѣдникъ: не сый въ бѣдахъ Бер. Лекс. 226.

БЕЗБѢДНЫЙ, *прикм. Непідлеглий біді, лухові.*

XVIII. Кто... без нужди клинется... грѣхъ не... тяжкий, тилко... не безбѣдный Ев. Реш. 358-6 (1710).

БЕЗВЕДОМНЕ, *присл. Без відома.*

XVI. Подданный мой на ймя Игнатъ безведомне выкрадшися з ыменя моего Коршовца з жоною, з детми и з статками, прочъ втекъ Кн. Гродск. Лшк. 1574 р., к. 6-б.

БЕЗВЕДРНСТЬ, *рж. Негода.*

XVIII. Боже... подавай безведрность мѣрно Клим. Вірші, 143.

БЕЗВЕДНЫЙ, прикм. Негодяный, слота-вый.

XVIII. Въ безведное время вся тварь дряхлуетъ Клим. Вірші, 143.

БЕЗВЕРЕДНО, прикм. Без ушкоди, ціло, в доброму стані.

XVIII. Ханъ... казалъ ихъ (Лядскіе послы) безвередно назад отпровадити Літ. Бел. IV, 55.

БЕЗВЕРЕМЕНЬЕ, рн. Злигодні. лиха година.

XVI. Въ безверемениі своємъ предки его у нашихъ предковъ опочившице ймали Ак. ЗР. II, 190 (1528).

БЕЗВИННЕ,-о, присл. Без вини.

XV. Онъ в нихъ взялъ имѣне безвинне оу винахъ у своихъ Arch. Sang. I, 94 (1491).

XVI. Што они (жидове) надъ право свое... безвиннѣ приймуютъ Ак. ЗР. II, 221 (1533).—Ивана Кисла безвинне збито Арх. ЮЗР. VIII, VI, 101 (1561).—Безвинне помовили одного жида Гр. кн. лит. 98 (1564).

XVII. Скаржилася і оповѣщала пнѣ Нахимова Старая жалъ и зневагу свою, которую безвинне одержала од Кулини Ак. Полт. Гор. Ур. I, 195 (1670).—Который безвинне нападши, джил его словами ущипливими Акт. Старод. кн. 12.

XVIII. Пришедши безвинне въ великое безчестіе и разореніе Бел. Сказ. 19.—Без всякихъ обрѣзковъ зъ грязю змѣшавъ безвинно Клим. Прип. 203.—Плетьми били безвинно Арх. ЮЗР. I II, 138 (1766).

БЕЗВИННЫЙ, прикм. 1. Що не має вини.

XV. Тогда бо не мало зла подъяша безвиннии хрѣстьяни Ип. 643 (1185).

XVII. Благочестіа вѣрніи сторожове безвинны суть въ томъ Копист. Пал. 736.—Сама смерти я годна,—пусть же пойду зъ свѣта, не дасть онѣ предѣ Богомъ безвинный отвѣта Нов. Бокк. 301.—Вину вскладати на бога безвинного грѣхъ есть Пер. Иссл. и мат. 80.

XVIII. Я васъ посылаю, якъ уцѣ посередъ вовкувъ, будьте мудрѣ, якъ гадины, и безвинны, якъ голубцѣ Поуч. Няг. 87.

2. Без вини, не за вину.

XVII. Тое безвинное битя й кривавіе рани заданіе на подпиту могоричу одержалемъ отъ Пархома Ак. Полт. Гор. Ур. I, 210 (1671).

БЕЗВИНОВНЫЙ, прикм. Що не має в собі вини. причини.

XVII. Вѣрую первое быти лице' въ стѣй Троицы Отца иже есть безначальный, нерожденный и безвиновный Тр. II. М. 119-20.

БЕЗВОДНЫЙ, прикм. Позбавлений води.

XVI. Въ полѣ безводнѣ жаждю имѣ лучи съпряже (солныце) Сл. о н. Иг. 39.

XVIII. Не маємо тутъ що пити, тутъ естъ безводный Пам. укр. м. II, 153 (Рк. Тесл.).—Степъ тамъ безводный, травы жадной нѣтъ, а пѣсокъ самый толко Дн. Марк. II, 78.

БЕЗВОДЬЕ, рн. Бракъ води, суша, посуха.

XVI. Измерзъ отъ студени и зомлѣлый зъ безводя Арх. ЮЗР. I, I, 295 (1591).—Коло, которое... воду мело изъ Стыра до сажавокъ. зопсовали, рыбы изъ сажавокъ новыволляли. а иншую зопсованемъ того кѣла безъводя поморили Ів. I, VI, 161 (1597).

XVII. Брат... на дорожѣ отъ безводя палъ Жит. Св. 357-6.—Многіе съ козаковъ померли, и конѣ попропадали, а то усе зъ безводя зами-тились Літ. Сам. 177.—Корсуняне безводемъ стиснены, мусили Владимиру со всѣмъ скарбомъ царскимъ здатися Крон. Соо. 24.

XVIII. Тіе для безводя мусѣли уступити назадъ Літ. Бел. IV, 30.—А если бы ти колодязи крѣпости отнялъ, вимерли бы всѣ зъ безводя Пелгр. Ип. Виш. 14.

БЕЗВОЛОКИТНО, присл. (рос.). Без проволоки.

XVIII. Розсудити и росправити безволо-китно Літ. Бел. II, 126.

БЕЗВѢСТЫДНОСТЬ, рж. Бракъ встиду, сорому, безсоромнѣсть.

XVIII. Овыа роспущы безвѣстности дѣла не-памѣти на боѣзнь и притомность всюди Бжюу Науки парох. 29.

БЕЗВѢСТЫДНЫЙ, прикм. Що не має встиду, сорому, безсоромный.

XVII. И слоушне абы корона такъ коштов-ная... здалека венцъ свѣтила, шарлатною крѣвю вся свѣтно проквитаючи; безвѣст-ный народъ Жидовскій завстыжаючи Бер. Вірші, 85.

БЕЗВѢДОМЕ, присл. Невідомо де.

XVIII. Тѣло его стое потаемене хрѣстіанинъ, единъ зъ оногъ древа знѣвши межі многими гробами безвѣдоме погребѣлъ Пам. укр. м. III, 210 (Перем. Пр.).

БЕЗВѢРНИКЪ, рм. Що не має віри, недо-вірокъ.

XVII. Знай о тымъ запевне безвѣрнику Транкв. II. Мн. 193.

XVIII. Безвѣрникове вси, которіи не обра-тятъ ся отъ своей секты римляне Іер. Мих. 289.

БЕЗВѢРСТВО, рн. Бракъ віри, недовѣрство.

XVII. Вмѣсто засѣ вѣры и надежды и любви—безвѣрство Ак. ЮЗР. II, 225 (И. Виш.).

БЕЗВѢСТНО, присл. Не даючи вісти.

XV. Люди зъ твоее земли приходши безвѣ-стно... подъ городъ Мценескъ Ак. ЗР. I, 71 (1456).

XVI. Татарове... реку Рось перешли.. жебы безвѣстно в панство наше вторгнути Arch. Sang. VII, 21 (1558).

XVII. Тот злочинца москаль, за роскованем через самого Лизуненка, утюкъ гдес безвѣстно Акт. Старод. кн. 30.

XVIII. Хмелницкий рушилъ зъ челядью своєю сгѣбно и безвѣстно въ пут намѣренный Вел. Сказ. 6.—(Слуги и джурь войсковіе) безвѣстно во свояси робѣглися ib. 141.—(Запорозци в землю Венгерську) безвѣстно прибувши, и шесть городовъ знатныхъ на пограничу добувши и сплюндровавши... повернули назад Лит. Вел. II, 16.

БЕЗВѢСТНЫЙ, прикм. *Що нема про його вісти, невідомий.*

XVII. В том мору (в цім світі) жеглованъ безвѣстное, часъ смртный въ глубиноу адову; корабль состарѣлый грѣхъ, стърникъ дѣмонъ Транкв. Зерц. 29.

XVIII. Барабашъ... получилъ вѣдомост о безвѣстном... Хмелницкого... кудас отездѣ Вел. Сказ. 17.—Пакта Гадяцкіе были тогда... безвѣстни Козакамъ ib. 241.

БЕЗВѢТНЫЙ, прикм.

XVII. Наричателное имъ есть еже общіа и безвѣтныа вещи знаменуєтъ, яко отецъ, царь Смотр. Гр. 16-6.

БЕЗГАДЛИВЫЙ, прикм. *Нерозумный, безрозумный.*

XVIII. Ко Галат. 104: О безгадливый люде, кто васъ передествивъ правдѣ не покарати ся, а передѣ очима вашима Христось Поуч. Няг. 81.

БЕЗГАЙДАМАЧНО, присл. *Без гайдамаків.*

XVIII. В Полцѣ нашей Украинской все благополучно и мирно, безгайдамачно, і скотскій падежъ отойшолъ и о приморкахъ, какъ было слишно, уже не слихатъ Листи Конт. 16.

БЕЗГЛАВНЫЙ прикм. (п. сл.). *Без головы, без провідника, без пастира.*

XVI. Есте-сте безглавни, бо поведаете церковь по всему свету розсеяную Отп. II. П. кл. Остр. 1089.

XVIII. Сему и порабоощаеми изъ фодрами ваши мужіе, жены и псы, попы, патріи безглавни. Наша глава не патріархове, но самъ единъ Христось Іер. Мих. 287.

БЕЗГЛАСНЫЙ, прикм. (п. сл.) 1. *Безголосий.*

XVIII. Рыбы безгласные Пам. укр. м. II, 67 (Рк. Тесл.).

2. *Замкнений, раптовий, вибуховий (звук).*

XVII. Безгласна соутъ: б, в, г, ґ, д, к, п, т, ф, х, ө: сиче нареченна, зане мнѣ гласат (ніж ж, з, ѣ...) Смотр. Гр. 4-6.

БЕЗГОДИЕ, *гн. Негода.*

XVII. Да призовуть его, не взыающе ни на единое времени безъгодіе или на иное кселибо препятіе Гр. П. М. 2.

XVIII. Ляхи... имѣли отъ безгодія мнѣстія скорби Лит. Гр. 106.

БЕЗГОДНЫЙ, прикм. 1. *Негодный.*

XVIII. Дше панство якъ би роса отпадаетъ безгоднаго часа. Роса не постоитъ слнцу, такъ тежъ панство безгодному концу Рук. К. У. № 21, к. 20.

2. *Безчасовий, недочасний.*

XVII. Мовить Соломонъ: уста нечестиваго покрываетъ плачь безгоденъ Рад. Він. 1054.

БЕЗГОДНѢ, присл. *Без часу.*

XVII. Наглѣ и безгоднѣ умирающего диспозовати Ак. ЗР. V, 201 (1687).

БЕЗГОЛОВИЕ, *гн. 1. Бракъ головы.*

2. *Позбавлення головы, згуба, смерть.*

На безголовие, на нещастя, на лихо.

XV. Осажалъсь ими (нашими ворогы) около, а намъ на безголовие Ип. 313 (1142).

БЕЗГОЛОВНЫЙ, прикм. 1. *Що не має головы.*

2. *Що не має головы, старшого, пастира.*

3. *Дурный, безглаздый.*

XVI. В том спорѣ их, а безголовной справѣ. грошы стерлися Пам. КК. IV, II, 191 (1545).

БЕЗГОСПОДАРНЕ, присл. *Без господара.*

XVII. З... Мусѣем овчаромъ бувшимъ Тимшовим, а тепер вже онъ безгосподарне шишовалъ Прот. Полт. С. I, 191-6 (1697).

БЕЗГРѢХОВНЫЙ, прикм. *Що з того не буде грѣха.*

XVII. Даруй намъ безгрѣховной забавы. Транкв. П. Мн. 17.

БЕЗГРѢШНЫЙ, прикм. *Вільний від грѣхів.*

XVII. Фарисей... сам себе за... безгрѣшного почитав Єв. Реш. 6.

БЕЗГРУНТОВЫЙ, прикм. *Що не має ґрунту, землі.*

XVIII. Мужиковъ безгрунтовихъ 11 Дн. Марк. III, 229.

БЕЗДВОРНЫЙ, прикм. *Що не має двора.*

XVIII. Обмежу дворовъ козаковъ... а зъ четвертой сторонѣ бездворной хати козака Петра Переченка Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 212.

БЕЗДЕННЫЙ, прикм. (пол. bezdenny). 1. *Безодній, без дна.*

2. *Незмѣрно глубокий.*

XVII. Годна есть тая душа пропасти безденной, бо въ злой запалчивости мешкала штоденной Суд Бож. 305.—Алексия... до одного склену безденного... вкинули Крон. Боб. 373-6.

БЕЗДНА, *рж.* (ц. сл. бездѣна, пол. bezdna). *Бездня; перенос.: безмірна кількість.*

XV. Сѣдитъ (антихрист) въ безднѣ Ип. 166 (1071).

XVII. Члвкъ есть бездна грѣховъ, а Бгъ есть бездна млрсдіа Гал. Кл. Раз. 271.—Любовъ просвѣщенія бездна ест Лѣств. 30-б.

БЕЗДНЫЙ, *прикм.* (ст. пол. bezdny). *Бездонный; невичерпанный.*

XVII. Кгды часу потоу прервалися были вси источники бездныя и отворилися хлѣби нбсныя Рад. Ог. 817.

БЕЗДОЖЬЕ, БЕЗДОЖДИЕ, *рн.* *Брак дощу, посуха, суша.*

XV. Оу се же дѣто бысть бездожье (П. бездождіе) Ип. 288 (1124).

БЕЗДОЛНИКЪ, *рм.* *Бездольный чоловік.*

XVII. Самъ ся на земли яко бездолникъ туляєшь Транкв. П. Мн. 89.

БЕЗДОЛНЫЙ, *прикм.* *Що не має долі, нещасливий.*

XVIII. Лѣпше быся было нѣкгды не родити. нижли мѣзерному на семь свѣтѣ жити, албо вродившися скоро в земли гнити, щобы бездолному на свѣтѣ не жити Укр.-Р. Арх. IX, 231.

XVIII. Бездолная отчизна наша страждетъ и упадетъ Літ. Вел. II, 98.

БЕЗДОМОКЪ, *рм.* *Що не має дому. притулку.*

XVII. Безкровный—бездомокъ Бер. Лекс. 2.—Бездомков в дома свои... приймаймо Єв. Реш. 6-б.—Жебраковъ и бездомковъ введи в дом свой Єв. Калл. 654.

БЕЗДОРОЖНЫЙ, *прикм.* *Що не має дороги, непутный.*

XVII. Мой милый брате, длѣ чого в бездорожной пустыни мешкаешь? Рад. Він. 544.

XVIII. Зима была... нестатечная и бездорожная Вел. Сказ. 32.

БЕЗДОРОЖЬЕ, *рн.* *Брак дороги, місце що нема дороги; непуть.*

XVII. Сважи оразъ и позѣ, если оусмылютъ бггчи на бездорож'е Рад. Ог. 1275.—За великимъ бездорожемъ и своихъ коней надтратили (козаки) Літ. Сам. 181.

XVIII. (Я) повернулся... въ самое бездорожье Оп. ст. Млр. I, 414 (1725).—Нестатечной зими, бездорожье тогда учинившой, мусѣвъ перестояти въ Черкасахъ чрезъ постъ великій Літ. Вел. IV, 8.—За превеликимъ бездорожемъ толко увойшли 3 версти Дн. Марк. II, 202.

БЕЗДУШНИКЪ, *рм.* *Що не має духа, безбожник.*

XVIII. Бездушникъ есть и вашъ отецъ,

римскій напѣжъ, духа не имаеть правдивого Іер. Мих. 268.

БЕЗДУШНОСТЬ, *рж.* *Нечулисть, злисть.*

XVI. Великая безпечная бездушность ваша Хр. Фил. Апокр. 1180.

БЕЗДУШНЫЙ, *прикм.* 1. *Що не має душі, неживий, мертвий.*

XVII. Сами бездушныи речи здалися ей (паннѣ) допомогати фрасунку и плачу Жит. Св. 68-б.—Вшелякое сотворенье... рухомое и лежачое, живое и бездушное Єв. Реш. 422.—В потребахъ своихъ болвановъ нѣмыхъ и бездушныхъ питали Гал. Богн пог. А.

XVIII. Камен бездушный Пам. Укр. м. II, 119 (Тух. Рк.).—Да владѣть земля бездушная... скарбами моими В.л. Сказ. 8

2. *Нечутый, лихий.*

XVIII. Шаленого и бездушного Чаплинского... коварства и козни Вел. Сказ. 20.

БЕЗДѢЛНО, *прися.* *Без діла, даремно, непродукційно; спокійно.*

XVIII. Два грады споминаетъ евангелиста: у едномъ ускіи дверѣ безъ воротъ, бездѣлно лежащій Іер. Мих. 238.—Дша... ко агглом... бездѣлно молится Єв. Реш. 324 (1710).—Бездѣлно даремными стративши лежами теперъ у холоди и голоди вшадши, хочеть воеватись Вел. Сказ. 83.—Ми... пройдохомъ то (мштарство) бздѣлно, мало что давша Пам. укр. м. IV, 187 (Рк. Яр.).

БЕЗДѢЛЬНОСТЬ, *рж.* *Бездільність, порожність, даремність, марність, непродукційність.*

XVIII. И то рукодѣлность, а не безпотребна, яка бездѣлность Клим. Вірші, 187.

БЕЗДѢЛНЫЙ, 1. *прикм.* *Що без діла, що не робить, не продукує, гуляющий.*

XVIII. Однакъ и тогда не бездѣльны козаки били, лечъ по прежнему лѣсние пригаси готовили Об. Черн. 118.

2. *Нескучечный, порожній, марный.*

XVIII. Когда тая їхъ рада... била суетна и бездѣльна, абіе... возгорѣлся огонь гнѣва Вел. Сказ. 35.—О сеймѣ Варшавскомъ бездѣльномъ ів. 86.—Поляки... позволили Татарамъ онимъ, в награжденіе труда ихъ бездѣльныхъ и полякамъ не полезнихъ яспрь... брати ів. 118.—Тая ханская персфазія и желаніе било бездѣльное, поневажъ... Виговский з ханомъ до желаемого ему принолтъ союзу и братерства ів. 177.—О бездѣльномъ добуваню чрезъ Бруховецкого Бѣлой Церкви Літ. Вел. II, 87.

БЕЗДѢЛЬЕ, *рн.* *Брак діла.*

XVIII. Бо мовятъ замутися творя того дѣля: и замутивши справиш хочай и бездѣля Клим. Вірші, 59.

БЕЗДѢТИННЫЙ, *прикм.* *Що не має дітей.*

XVI. Дедичъ... безжонны и бездетинный Арх. ЮЗР. VIII. IV, 368 (1524).

БЕЗЕЦНЕ, *присл.* (пол. *bezecnie*). *Нечесно, безсоромно, ганебно, гідко.*

XVII. Збитъ безеце и розманте сплюгавлялся божественный домъ оный отъ многихъ крелевъ Жидовскихъ балванскими оферами Копист. Пал. 835.—Ми теди... казалисмо дат Петра до вязеня... же чужую жону подмовил и з нею безеце мешкает Ак. Полт. Гор. Ур. I, 71-2.—Симонъ... яко нендзний человек... безеце умеръ Ев. Реш. 396.

БЕЗЕЦНИКЪ, *рм.* (пол. *bezecnik*). *Безчестный человек.*

XVI. Подданные наши. того истого... Желеха за безецника маючи... в дому своемъ не переходували Arch. Sang. VI, 285 (1565).

БЕЗЕЦНИТИ, *дс.* (пол. *bezecnić*), *Безчестити.*

XVII. Отступниково... ексистимацию ихъ... (патріарховъ) добрую потварами безецнять Копист. Пал. 734-735.

БЕЗЕЦНИЦЯ, *рж.* *Безчестна жінка.*

XVIII. Тая то безецница прца Єзавел Пам. укр. м. I, 297 (Рк. Тесл.).

БЕЗЕЦНОСТЬ, *рж.* (пол. *bezecność*). 1. *Безчестя, нечестя.*

XVII. Безецность — нечестіе Синон. сл. р. 6.

2. *Паскудство, мерзота, гідота.*

XVII. Знаменитый во всякихъ безецностяхъ Копист. Пал. 835.—По шинкахъ безецности и частіе забойства Літ. Сам. 135.

БЕЗЕЦНЫЙ, *прикм.* (пол. *bezecny*). 1. *Видсуженный від чести, винятый з-під закону, з-під права.*

XVI. А хто бы въ чомъ сему нашему постановленю противень быть хотель... обещуемъ горьла его збавить и за безецного метъ будемъ Арх. ЮЗР. II, I, 30 (1574).

XVII. Злодѣи... сталися безецными подлут права майдебурского Прот. Полт. С. I, 201-6 (1698).

XVIII. Горко стужаетъ и болитъ мое сердце, быти въ такихъ реестрѣ, которіи для якого своего пожитку дочки свои вдаючи ку волѣ тюдской, безецными и вигнанья и горлового караня годними, правомъ твердимъ суть осужены Марк. IV, 173 (Л. Коч.).

2. *Нечестивый, ганебный, гідкий, підлий, безсоромный.*

XVII. Безецная роскошь Ак. ЮЗР. II, 251 (И. Виш.).—Безецный иноплеменникове одѣленную ему (народу. Израильскому) крайну

Самарійскую вшелякими балванскими безецностями сквернили Копист. Пал. 836.—Припадеть тебѣ, человекѣ, часу молитвы на мыслѣ видокъ якои безецной и невстыдливой Венеры Рад. Вин. 1083.—За що былъ и каранъ—за такой безецный на майстра своего поднятий жарть Прот. Спр. Пот. 73.—Всѣ... которыи в болотѣ безецныхъ свинскихъ намызностей роскошуютъ Ев. Вил. 14.—Дла той чашѣ златой матки безецный дѣти свои на блоудъ продають Транкв. Зерц. 34.—Насмѣатиса обещуеся и на безецный оупадокъ выдати ихъ на вѣки Смотр. Каз. 51.—Тотъ (Лотъ) во единомъ безецномъ городѣ, а пречистая дѣва во всемъ мірѣ Дм. Рост. 60 (1693).—Козакъ... покыладал скаргу свою на тую безецную чародѣйницу Прот. Полт. С. I, 90-6 (1690).

XVIII. Безецную руку поднесли на его королевскую милость Літ. Вел. IV, 258.

БЕЗЖЕНЕЦЪ, *рм.* *Безженный, нежонатий человек.*

XVII. Безженецъ—холостый Синон. сл. р. 6.

БЕЗЖЕННЕ,-О, *присл.* *Без жони.*

XVII. Не мешкаячы при парафии безженне, неслушне и непорядне в второе малженство вступивши, над заказъ духовный литоргию Божественную отпраовати и дѣйствовати священствомъ усилуовалъ Гол. П. М. II, 18 (П. Мог. 1633).—Андрей... безженне жилъ Жит. Св. 476-б.—Повѣдаютъ, для того Встыдливый названъ, ижъ безъженно весь вѣкъ свой пережилъ Крон. Полск. 371.

БЕЗЖЕННЫЙ, *прикм.* *Що не має жони, що живе без жони, нежонатий, без жони.*

XVI. Каплани безъженные настали Антир. 739.

XVII. Безженный животь Копист. Пал. 1056.

XVIII. Тихъ великорослыхъ людей избравши безженныхъ Унів. Дан. Апост. 92.—Безженныхъ за то карають здавна Клим. Вірші, 69.

БЕЗЖЕНСТВО, *рн.* *Безженный стан, життя без жони.*

XVI. О безженствѣ презвитерскомъ и діаконскомъ—также Ист. о разб. Флор. соб. 456.—Поступокъ втягненья безженства на полскіе попы Хр. Фил. Апокр. 1162.

XVII. Яко малженство наполняетъ землю, такъ паненство и безженство небо Кн. Рож. 4.—Безженство капланское Рук. Хрон. 388.—Будешъ в безженстве ни такъ ни слѣ жити Др. Ол. Ч. Б. 141.

БЕЗЖОННЫЙ, *прикм.* *Див. Безженный.*

XVI. Дедич березолупский, на здорови недолужный, безжонны Арх. ЮЗР. VIII, IV,

368 (1524).—Безжонный попь Ак. ЮЗР. I, 301 (1568).

БЕЗЗАЗОРНО, присл. (рос.) *Бездокірно*.

XVIII. I в'пятъ беззасорно сталъ в мнстыр поспѣшат' Клим. Вірші, 32.

БЕЗЗАКОННО, присл. від «беззаконный».

XVIII. Маринский... жену гетманскую насилствовалъ, и купно со сѣномъ беззаконно убилъ Вел. Сказ. 9.

БЕЗЗАКОННЫЙ, прикм. *Що без закону божого, не по божому, безбожний*.

XVII. Тяжкие грѣхи члкъ беззаконный... поповняетъ Ев. Реш. 30.

БЕЗЗАКОНОВАТИ, дс. *Чинити, поводитись беззаконно*.

XVII. Беззаконуючи жиды Колист. Пал. 837.

БЕЗЗАКОНСТВО, рн. *Беззаконні вчинки*.

XVI. Беззаконства промежку посполитыхъ людей вашимъ (правосл. дух.) недбалствомъ умножились Ак. ЗР. IV, 39 (1591).—Упалисмо, як листе з дерева, за беззаконства наши Катех. 41.

XVIII. Благыи суть люде, котрымъ выпустятъ ся грѣхы ихъ, и котрымъ покрыло ся беззаконство ихъ Поуч. Няг. 61.

БЕЗЗАПЛАТНО, присл. *Без заплати, даремно, дурно*.

XVIII. Служить беззаплатно Арх. Мот. 167 (1744).

БЕЗЗАЧЕПНО, присл. *Вільно від зацепу*.

XVIII. Мешканецъ (с. Архиповки)... жилъ тогда на слободѣ беззацепно Оп. ст. Мир. I, 189 (1733).

БЕЗЗУБЫЙ, прикм. *Що не має зубів, щербатий*.

XVII. Снъ царский... стрѣнулъ... старца... беззубого Ев. Реш. 446-б.

БЕЗИЗДНО, присл. *Не виїздячи*.

XVIII. Жить безиздно, за крѣпкимъ карауломъ Дн. Марк. III, 25.

БЕЗИННЫЙ, БЕЗЫННЫЙ, прикм. *Зроблений з беги*.

XVII. Три покровци... литонов два безинныхъ. кадилицца спижовая Акт. Полт. Гор. Ур. III, 21 (1673).—Коцик бѣлий безынный и килимъ турецкий іб. 22.

БЕЗКЛОПОТНЕ, присл. *Без клопоту*.

XVI. На тоє дѣло высалалъ насъ, абыхмо безклопотно промежи ними того досмотрѣли Арх. ЮЗР. VIII, IV, 161 (1510).

XVII. Блгословны... скромные... иж безклопотне... промешкають на свѣтѣ Ев. Реш. 401.

БЕЗКЛОПОТНЫЙ, прикм. *Вільний від клопоту*.

XVII. Безклопотное и завше веселое вѣчное мешканье Ев. Реш. 45-б.—Єжели (члкъ)... желяеть... оглядати днѣ безклопотные... нехай... удержитъ языкъ свой іб 144.

БЕЗКОНЕЧНЫЙ, прикм. *Що не має кінця*.

XVII. Бгу... нехай будетъ от насъ честь, хвала и поклонъ нынѣ, завжды и въ безконечны вѣки. Аминь Ев. Вил. II, 24.—Который ест... славословимый во безконечны вѣки Ев. Реш. 38-б.

БЕЗКОРОЛЕВСТВО, рн. *Див. Безкоролевье*.

XVI. Въ безкоролевствѣ суды и роки были бы постановеные, актыковати Арх. ЮЗР. VI, I, 164 (1587).

БЕЗКОРОЛЕВЬЕ, рн. *Час вакування трону, стан краю без короля*.

XVII. Позвати позвом правным и не правнымъ до которого колвек права, суду и вряду, кгородского, земского и трибуналского, задворного, а часу, чого Боже уховай, безкоролевя, каптурового Арх. ЮЗР. VIII, III, 533 (1611).

БЕЗКОШТОВНЫЙ, прикм. *Що не потрібує кошту*.

XVIII. Сторони поѣздки его в Сенчу для выручки людей наших хочай не безкоштовной Дн. Марк. IV, 125.

БЕЗКРОВНЫЙ, прикм. *Що не має криві*.

XVII. Въ горней части члка въ главѣ, в бѣлом и безкровномъ мозку, оумъ невидимый Транкв. Зерц. 21.

БЕЗКРОЛЕВЬЕ, рн. *Див. Безкоролевье*.

XVII. Оные подчасъ безкоролевя... в тих всех добрахъ розные кривѣди и шкоди почишили Арх. ЮЗР. III, IV, 203 (1649).

БЕЗКРУЛЕВЬЕ, рн. (пол. bezkrólewie). *Див. Безкоролевье*.

XVII. О смерти славной памяти небожчика отца Ав. Филипповича... року 1648 сталою подь часъ безкрулевя Діар. Фил. 146.

БЕЗЛАКОМСТВО, рн. *Брак лакомства*.

XVII. Бачучи Александръ великую справедливост их безлакомства, объявился им Ал. Печ. 177.

БЕЗЛЕПИЦА, рж. *Недоречність, абсурд*.

XVI. И никчемными безлѣпицами не посквернились Отп. И. П. кл. Остр. 1113.

БЕЗЛѢТНО, присл. *Без часу*.

XVI. Дхъ стый... от него (од Отця) предвѣки безлѣтно не порожденіемъ, але похожденіемъ произошлъ Рук. Муз. № 513, к. 31.

БЕЗЛѢТНЫЙ, прикм. *Безчасовый, позачасовий*.

XVII. Завждыбытное слово Отчее, единородный онъ снъ Бжій, безлѣтенъ будучи... оулѣтовавшие ж: захотѣл и зезволил нишего прироже на

оучастикомъ быти, и под лѣта себе подати Ев. Калл. 349.

БЕЗЛЮДНО, присл. *Без людей.*

XVIII. Полчанъ своихъ въ города Малоросійскіе расправивши, самъ безлюдно сюда жъ прибываль (Палфй) Літ. Вел. III, 209.

БЕЗЛЮДНЫЙ, прикм. *Що без людей.*

XVIII. Безлюдныя города Кр. оп. Млр. 278.— Видѣхъ многіе гради и замки безлюдніе Вел. Сказ. 3.

БЕЗЛЮДЬЕ, рн. *Брак людей; безлюдне місце.*

XVII. Тутъ якъ на безлюдѣ, никого Дм. Рост. 26.

XVIII. И Хома дворянинъ на безлюдю Клим. Прип. 217.—Тотъ млинъ есть на безлюдѣ и на пущи Мат. и Зам. I, 45 (1701).

БЕЗМАЛЬ, присл. *Трохи не, мало не, ледве не; мало що не.*

XVII. Ба! безмалъ южъ не такъ, бо хотяжъ по Полюску мовимо, але правъ и звичаєвъ запомнѣлисмо Копист. Пал. 958.—Смерть не только часто, але безмал и не завше негосых... нас zostает Ев. Реш. 211-б.—Далъ мяѣ москал шовку сего фунтъ да безмал он не крадений Прот. Полт. С. I, 236 (1700).

XVIII. Але безмал чи не лѣпше би верх печи сидѣти Укр.-Р. Арх. IX, 65.—Упоминался плати... шестисотъ тысячъ золотыхъ монети доброгъ, а безмал чи не битыхъ талларей Вел. Сказ. 104.

БЕЗМЕЗНИКЪ, рм. *Що не бере мѣзди; себ-то плати.*

XV. Созда цркъвъ стѣма безмезника Ип. (ХП) 845 (1259).

БЕЗМИЛОСТИВЫЙ, прикм. *Що не має милости, милосердя.*

XV. Безмилствъ сынъ мчтль Ип. 552 (1172).

БЕЗМИЛОСТНЫЙ, прикм. *Немилосердный, лютий, окрутний.*

XVIII. Безмилостнє вязаніє Літ. Гр. 121.

БЕЗМОЗГЫЙ, БЕЗМОЗКИЙ, прикм. *Що не має мозку, дурний.*

XVI. Але и овое пудло твое безмозгое Антир. 923.

XVII. Езопова то о головѣ хорошей, але безмозгой баснь Копист. Пал. 589.—Длѣ того якъ безмозгій шалѣешь и плетешъ ледащо Гал. М. Пр. 325.—Албо разумѣешь, же з людьми безмозкими и остатнимъ глупствомъ и невѣдомостю ослабленными розмовляешь О обр. 296.

БЕЗМОЛВНИКЪ, рм. *Той, що не мовить, не говорить, мовчазний, безмолвник, мовчан.*

XVII. Исихій—безмолвникъ Бер. Лекс. 278.

БЕЗМОЛЬВИЕ, рн. *Брак мѣви, мовчанія.*

XVII. И намъ възлюбленныи потреба нѣ много молчанія и тайнаго въ оумѣ безмольвіа, або вѣмъ хожемъ реченіємъ и слухомъ приступити къ свѣту неприступнаго Бжества Транкв. Зерц. Ав.

БЕЗМУЖНО, присл. *Не маючи чоловіка.*

XVIII. I такъ (вдови) безмужно живутъ Клим. Вірші, 67.

БЕЗМУЖНЫЙ, прикм. *Незамужній; ж., що не має мужа.*

XVII. Самыхъ безмужныхъ дѣвицъ обрѣтєся въ плѣнѣ двадцать тысячъ и една Літ. Густ. 347.—Сквернолюбна пѣвѣста безмужна Шумл. Зерц. 36.

БЕЗМЫТНЕ, -О, -Ъ, присл. *Не платячи або не беручи мита.*

XV. И вы бы ихъ безмытно вездѣ пропускали, добровольно, безъ каждоѣ зачѣпки Ак. ЗР. I, 239 (1500).

XVI. Безмытно торговати Ак. ЮЗР. I, 69 (1525).—Было доморослое за границу... безмытнѣ пропущено быти маєтъ Ак.ЗР. III, 103 (1559).

XVII. Гяндле... безмытне волно емъ было отпирать Ак. Нѣж. Бр. 44 (1657).—Гяндлювати безмытне и безъ вшелякого датку до скарбу нашего належного Пам. КК. III, 396 (1659).

БЕЗМЫТНЫЙ, прикм. 1. *Вільний від мита.*

XVI. Безмытное торгованье Ак. ЮЗР. I, 69 (1526).—А што ся дотычетъ безмытного продаванья... жить Ак. ЗР. III, 29 (1551).

XVII. Вольное... и безмытное торгованье Ак. ЗР. V, 108 (1660).

XVIII. Монастыревъ Межитгорскому на безмытний на мосту... переѣздъ (грамота) Оп. Док. 21-б.

Безмытный листъ, грамота на право безмытної торгівлі.

XVI. (Мѣщане) мита за товаровъ своихъ имѣ давати не хотятъ а повѣдаютъ, ижъ листы наши безмытныи мають Ак. ЮЗР. I, 75 (1529).—Торховѣцы которыи до Черкасъ приезжаютъ, листовъ безмытныхъ не маючи, ты дають на замокъ мита отъ коны по 3 гроши Арх. ЮЗР. VII. I. 82 (1552).

2. *Що не бере або не платитъ мита.*

XVII. На остатку бовѣмъ... нашихъ справ, зо всѣхъ годовъ живота нашего, от безмытного судиіи будетъ пытане Тр. постн. 37.

БЕЗМѢНОВЫЙ, прикм. *Що до безмѣну стоується.*

XVI. Того всего сребра вага... фунтовъ тридцат и пол фунта на вагу безмѣновую Arch. Sang. VI, 5 (1550).

БЕЗМѢНЬ, *ржс.* (ст. сканд. *besman, bisman*, тат. *basman*). *Рід ваги без шаль.*

XIV. Дали есьмо сюю нашу грамоту Борысовомъ, што же тивуномъ дохода ихъ безмѣномъ не давати Ак. ЮЗР. I, 2 (1396).

XVI. Кѣторые торгомъ ся обыходять и въ безменъ важать, и въ докоть мѣрятъ... тые вси люди... мають къ ратушу мѣста Кіевского... платъ давати Ак. ЮЗР. I, 58 (1518).

XVII. (Соляникомъ) толко сампмъ позволяю соль квартою, албо безмѣномъ продавати Мат. и Зам. 177 (1680).—Штобъ купци и торговіе люди товаровъ своихъ... нѣгде въ домахъ особихъ кантарамъ и безмѣнами не вѣсили Оп. ст. Млр. II, 56 (1698).

XVIII. Дублянский... съ козаковъ взялъ по безмѣну сала Оп. ст. Млр. I, 360 (1723).—Безмѣн з желѣзною головою Арх. Вид. м.; економ. спр. (1755).

БЕЗМѢРНЕ, *присл.* *Без міри; дуже, аж надто.*

XVIII. Милорадовичъ... козакамъ и посполитимъ безмѣрне... чинить здирство и налоги Журн. Дан. Апост. 39.—Всю чернь безмѣрно зтровожили Літ. Вел. IV, 19.

БЕЗМѢРНЫЙ, *прикм.* 1. *Що не має міри, немірний, неомежений; величезний, обширний.*

XV. Написалъ господь богъ тайность безмѣрную Чет. 1489, к. 40-6.

XVI. Небеса небесные... безмѣрную мають личбу Пам. укр. м. V, 157 (1596).

XVII. Мѣлъ бы быти дымъ барзѣй въ купинѣ, гдѣ хворостъ... а нѣжъ на горѣ, той гдѣ и не стебля единаго яковаго могло быти на безмѣрной выскости Дм. Рост. 3.—Дивуюс твоеи пысь безмѣрною Ал. Печ. 170.—Даст тобѣ Гдѣ Бгъ для безмѣрного труда... що пресити будешъ Жит. Св. 421-6.—Много людей побожныхъ... покусами бывають трапены... тыи безмѣрным утрапенемъ будучи стиснены, розумѣють же в великіе... грѣхи заходятъ Рук. № 0. 4^о 86, к. 49.

XVIII. Царіе зъ востока... дары принесоша: золото, ливанъ и смиру купно милость безмѣрну владычѣ Укр.-Р. Арх. X, 323.—Безмѣрный страхъ Вел. Сказ. 143.—Безмѣрный крикъ и галасъ Літ. Вел. IV, 10.—Зъ безмѣрнимъ добичами Ів. 11.—Безмѣрное число шляхти Кр. оп. Млр. 526.—3 журы великоѣ, безмѣрною назбытъ Пам. укр. м. II, 134 (Рк. Тесл.).

2. *Надмірний, непомірний, неумірований.*

XV. Въ вѣдѣньи мьнозѣ и въ пѣтьи безмернѣ възрастають помысли лукавии Іп. 174 (1074).

XVIII. При покою збитнемъ и безмѣрныхъ роскошахъ пайдовалися Літ. Вел. IV, 5.

БЕЗМѢСТНО, *присл.* (гр. *ἄτοπος*). *Недоречно, нерозумно.*

XVI. Възбранися отъ шестаго Вселенскаго Собора, яко безмѣстно и безаконно Ак. ЗР. IV, 29 (1589).—Такъ и то... хулно и безмѣстно есть, еже Святому Духу отъ двоихъ лицъ, сирѣчь отъ Отца и отъ Сына происходити исповѣдующе О ед. вѣрѣ, 695.

БЕЗМѢСТНЫЙ, *прикм.* (гр. *ἄτοπος*). *Недоречный, нерозумный.*

XVII. Штоколовекъ през весь рокъ безмѣстнаго и спроснаго оучинили, нѣ скрушаючися, и презъ постъ понижаючися и корачи, згладили и зпесли Тр. постн. 149.

БЕЗМѢСТЬЕ, *рн.* (гр. *ἀτοπία*). *Невыгода; недоречность, дивнѣсть, нерозумнѣсть.*

XV. Осажалъсѣ (Святославъ) ими (наніями ворогы) около, а намъ на безголовіе и безмѣстье и собѣ Іп. 313 (1142).

XVI. Смирение наше увѣрился отъ многихъ, яко со прочіими безмѣстіи, яже обрѣтохомъ въ сей епархіи Ак. ЗР. IV, 29 (1589).

БЕЗНА, *ржс.* *Див. Бездна.*

XV. В мори въ всихъ безнахъ Іп. 279 (1114).

XVII. Любовь богъ есть: о его же концѣ хто мовити постановилъ, слѣпымъ будучи в безнѣ злѣчати пѣсокъ хочеть Лѣств. 30.

XVIII. Межи водами и межи безною преисподнею передѣливъ и перегородивъ Бгъ пѣскомъ твердымъ Ал. Тип. 88.

БЕЗНАДЕЖНЫЙ, *прикм.* (рос.). *Безнадѣйный.*

XVIII. Зоставилъ Полцу... без людей военихъ пусту и цѣлости своей безнадежну Вел. Сказ. 65.—Безнадежни зоставили своего суккурсу Ів. 136.

БЕЗНАЛЕЖНО, *присл.* *Без налѣжности, неправно.*

XVIII. Денегъ взялъ у насъ громадскихъ безналежисъ золотыхъ полсемдесять Млр. Посп. Кр. 56 (1724).

БЕЗНАЧАЛЬНЫЙ, *прикм.* (ц. сл.). *Безначатковий, одвѣчний.*

XVI. Отецъ есть Богъ ведле порадку первая персона Бозства безначальный Катех. 55.

БЕЗНЕБЕЗПЕЧЕНСТВО, *рн.* *Небезпечнѣсть.*

XVII. Оуфаючи в Гедѣ... (тотъ Стый) барзо глубоки... валы безнебезпеченства перебывалъ Тр. постн. 554.

БЕЗНИННЫЙ, *прикм.* *Див. Безовый.*

XVII. Козикъ бѣлый безниный и килим турецкий Прот. Полт. С. II, 3 (1675).

БЕЗНОГЫЙ, *прикм.* *Що не має ніг.*

XVIII. Подобень онъ (грѣшникъ) безногой пташнѣ Сѣмя Сл. Б. 538.

БЕЗНУЖНО, *присл. Без нужди.*

XVIII. Надлежащие Гдревы повинности безнужно несли Сб. Мат. Львов. Укр. 202 (1767).

БЕЗО, *прим. Див. Безъ.*

XIV. Безо лети и безъ хитрости Ак. ЗР. I, 28 (1400).

БЕЗОАРЪ, *рм. (фр. bezoard). Лики на трутизну, антидот.*

XVII. Шкатулка з олейками rozmaityми: з дряквою, алькermесомъ, сервистаномъ и с килъку безоаровъ Арх. ЮЗР. I, VI, 654 (1632).

БЕЗОБОРОН(Н)ЫЙ, *прим. Що не має оборони.*

XVIII. Край отворений и безобороний Вел. Сказ. 65.—Ханъ и Орда... килконадцять городковъ не крѣпкихъ и безоборонихъ до щенту вирубали ib. 91.

БЕЗОБРАЗНЫЙ, *прим. Що не має образу.*

XVII. Горнее же мѣсто его (воздуха) горячее барзо, огневидно, само по естеству безобразне Трапкв. Зерц. 11.

БЕЗОБРОННЫЙ, *прим. Що не має брони, необроенный.*

XVI. Шляхтичов у почи зрадливѣ а шкодливѣ безоброенныхъ поранил Ж. Курб II. 274 (1574).

БЕЗОВОЦНЫЙ, *прим. (псл. bezowocny). Що не дає овочу, безплідный.*

XVII. Жебысмо якъ дерево безовоцное до огна вѣчного... отосланы не были Ев. Впл. II, 77-6.

БЕЗОВЫЙ, *прим. З безу зроблений.*

XVIII. Чайныхъ серветъ двѣ одна швабская, а другая безовая Мат. для общ. б. 86 (1752).

БЕЗОДНЯ, *ржс. Що не має дна, відхланъ, пропасть.*

XVII. Бездна: безолнъ, пропасть Бер. Лекс. 2.

XVIII. Безоднъ аж до преисподней стороны Пам. укр. м. VI, 135 (Рк. Тесл.).

БЕЗОМАННЫЙ, *прим. Що без оmani.*

XVII. Мей съ тобою нетинный, прямый, безоманный поступок Ак. ЗР. IV, 500 (1618).

БЕЗОПОВѢДНЕ, *присл. Не оповѣши, не скажиши.*

XVII. Ты... безъ оповѣдне отихалъ Арх. Мот. 12 (1694).

XVIII. Начаша многіе Поляки упорне и безъ оповѣдне съ подѣ своихъ коронгвей и отъ боку Королевского въ доми отездити Вел. Сказ. 83.—(Запорозці) з служби его великого государя з Инфлянтъ безоповѣдне поуходили в малороссійскіе горести Эварн. Источн. I, 962 (1705).

БЕЗОПОВѢДНЫЙ, *прим. Що без оповѣди.*

XVII. Обжалованя пша Петра... за безоповѣдное угнате козъ в кгрунтъ его Прот. Полт. С. II, 172 (1686).

БЕЗОРУЖНЫЙ, *прим. Неоружный, без оружжа, беззбройный.*

XVIII. Гагинъ... повелѣлъ... старшинамъ и чернѣ безоружнымъ туда прийти Кр. оп. Млр. 260.

БЕЗОТКЛАДНО, *присл. Не відкладаючи, не відрочуючи.*

XVI. За указомъ нашимъ albo урадника нашего безоткладно... вйздитъ должны Гр. кн. лит. 50 (1516).

БЕЗОТКУПНЕ, *присл. Що не можна відкупитися.*

XVII. Бражникъ... безъоткупне попадет у вину... гетьманови таляров сто Прот. Полт. С. II, 14 (1675).

БЕЗОТПОВѢДНЕ, *присл. Не відповідаючи.*

XVII. Который, привюзиши тютюн на ярмарокъ Зборницкий, безотповѣдне шинковалъ втай, отчого имъ, арендарсмъ, немалая кривда и убел в том шинкованю чинится Акт. Старод. кн. 26.

БЕЗОТПУСТНЕ, *присл. Не маючи відпусту, конечно.*

XVII. Кди-би еще Иванъ Говоруха, люб пашинки его мѣли на Арьтюха якие-ли колвекъ похвалки строити и слушне би ся то на них того довело, теда безопустне Иванъ и потомки его попадут у вину до шкатулы войсковой сто таляров Ак. Полт. Гор. Ур. I, 214 (1671).—(Сомко) безопустне караня смертельного не уйдетъ конечно Ак. Полт. С. 3 (1683).

XVIII. За такую свою упорчивость и противъ зверхности нашей неповиновение не тилко тую тысячу талярей безъотпустне заплатишь Мат. Ист. ЮР. 35 (1711).

БЕЗОЧНЕ, *присл. Не бачивши, по-за очі.*

XVII. Кдѣбы теж кто хотѣлъ отъ даскала сына своего на потребу иную взяти, теда не безочне а ни през кого иного толко сам своею особю... взяти его мает Пам. КБ. I, 53 (1624).

БЕЗОЧНЫЙ, *прим. Що не має очей, сліпий, темный.*

XVII. Другим разом оуказуется члкъ тѣломъ жкимъ слѣпымъ и безочнымъ Тит. 368 (26х. 1646).

БЕЗПАКОСТНО, *присл. Без пакости.*

XVIII. Готовый к смерти... предъ маестатъ Бжий безпакостно дойдетъ Клим. Вірші, 7.

БЕЗПАМЯТЛИВЫЙ, *прим. Що не добре памятає, непамятующий.*

XVIII. Котрий чловекъ безпаметливый не оставитъ дѣло свое в субботу... да будетъ проклят Пам. укр. м. IV, 65 (Кал. Рк.).

БЕЗПАМЯТНЕ, присл. *І з памяти, не пам'ятаючи себе.*

XVII. Трвати в грѣсѣхъ и въ немъ безпамятне валятися остатнюю наводитъ погибель Єв. Вил. 13-6.

БЕЗПЕННО, присл. *Без пені.*

XVI. Мы маємъ... отъ кривдъ боронити и очищати такъ, какъ бы его милость самъ и по немъ будучи потомки держати безпенно, вѣчно, въ покой Ак. ЮЗР. I, 59 (1518).

БЕЗПЕРЕМѢННЫЙ, прикм. *Що без перемѣни.*

XVIII. Понеже я будучи въ безперемѣнной, якъ више показано, службѣ, чрезъ то убытокъ и розореніе своего дому несу Арх. Мот. 33 (1738).

БЕЗПЕРЕПОННО, присл. *Без перепони.*

XVIII. Кондрать... лучкою в самомъ ставку... владѣти мѣст безперепонно Ак. Мг. м. 166-6 (1719).—10 лѣтъ владѣлъ безперепонно Діар. Хан. 43.

БЕЗПЕРЕРЫВНО, присл. *Без перерви.*

XVIII. Весь день великая вода безперерывно на всѣ ставы шла Дн. Хан. 198.

БЕЗПЕРЕРЫВНЫЙ, ВОЧНЫЙ, прикм. *Що не має перерви, що не переривається, тяглий, неустанный.*

XVIII. Панцини и роботизни тяжкія, безпереривні Арх. Мот. 44 (1740).—Громъ безпереривочній годинъ на 10 и жестокий билъ, ажъ сумно Листи Конт. 27.

БЕЗПЕРЕСТАНИ,-НКУ, присл. *Не перестаютъ.*

XVI. Иж дей они вставичне а безперестани на каждый Божий день наезды, грабежи и кривды имену моему чинять Кн. Гродск. Луцк. 1565, к. 259.—Панъ Гулевичъ зъ давнихъ часовъ безперестани мнѣ великіе кривды и шкоды чинить ів. 1573, к. 322.

XVII. Чтири днѣ потужне з Хмельникомъ безперестанку билися Літ. Полск. 19-6.

БЕЗПЕРЕЧЬ, присл. *Раз-у-раз.*

XVIII. Цицифор... упиваяся безпереч по шипкахъ Прот. Полт. С. I, 324 (1706).—Они безперечъ танцовали Дн. Хан. 39 (1722).

БЕЗПЕРЕШКОДНО, присл. *Без перешкоды.*

XVII. Увѣдомляемъ... же въ той намѣреной дорожѣ будете гостити безперешкодно Ак. ЗР. V, 219 (1688).

БЕЗПЕЧАЛНЫЙ, прикм. *Що не має печалі.*

XVII. Вас безпечалныхъ учинимо Єв. Реш. 50.

БЕЗПЕЧЕНСТВО, рн. (пол. *bezpieczeństwo*).

1. *Безпечність, безпеч.*

XVIII. Безпеченство паномъ комиссаромъ мѣе бытъ обмышлено Літ. Вел. II, 251.

2. *Вільність від печі, спокійність.*

XVI. Безпеченство уролило недбалство и запам'ятаня всѣхъ цнот Рук. Муз. № 513, к. 13.

XVII. Если бовѣмъ пришло еѣ къ намъ добродѣйствъ вдѣччи будемъ, великое собѣ и до пришлохъ з'готовимъ безпеченство, и невышовѣдимыхъ добръ достигимъ Тр. постн. 670.

3. *Забезпечення, перука, гарантія.*

XVII. Объявление то есть отцевское, то есть перкве фундаментъ, то есть безпеченство вѣчности Кошист. Пал. 346.

4. *Смѣливість, відвага.*

XVII. Страшно и трепетно было обоу сторонъ безпеченства и мужества видѣти Рук. Хрон. 378.—З иными тежъ невѣрными... и роздиряющими наше Вызнан'е о смотреіи в тѣлѣ Га и Ба ниго... (Григорій Великій) часто-кромъ великимъ безпеченствомъ розмовлялъ и диспутовалъ Тр. постн. 398.

БЕЗПЕЧНЕ,-О, присл. 1. *Не мають, не боячись небезпеки, спокійно.*

XV. Мы, Стефанъ... в земли нашей молдавской, маємъ быти и пановати на пришлохъ часы цѣло и безпечне Ул. Мат. 171 (1499).

XVI. Пану Киселю сеножати мое... дати... и листомъ своимъ, за которымъ бы то панъ Кисель и потомство его безпечне держали, упевнити Арх. ЮЗР. I, I, 91 (1579).

XVII. Идѣте вже и рукава спустивши (то есть безпечно) вѣдаю до паря для ялмужны ѣдете и болш того справовати будете Діар. Фил. 58.—Люде... во всемъ безпечне собѣ мешкали Єв. Реш. 12-6.—Бридился бѣ еси всѣхъ грѣховъ, в якихъ теперъ усаждаєшся безпечно ів. 445.—Никто безпечне не можетъ меду поживати, поки пчолъ не побієтъ Крон. Соо. 207.—Безпечно орда ходила, а жолнѣре нѣгде онихъ не громили Літ. Сам. 163.—Максимъ на дорози безпечне огонь розкладавъ Ак. Полт. С. 30.

XVIII. Не спи безпечне въ Чигринскомъ дому своемъ Літ. Вел. II, 32.

2. *Вільно від небезпеки.*

XVI. На чужую скуру безпечно грѣшитъ Хр. Фил. Апок. 1240.

3. *Сміло, відважно, не лякаючись.*

XVI. Чомужъ, отче владыко, такъ смѣле и беспечне замыдляєшъ очи Отц. кл. Остр. II, П. 404.

XVII. До турмы до мене пришли строфовати, же такъ безпечно галасую Діар. Фил. 143.—Москва... в ночи безъ вѣсти, безпечне грозно вдарила на палацъ самого царя Кул. Мат. I, 85 (1606).—Авраам... ударилъ на нихъ (Египтян) безпечне и поразилъ ихъ Крон. Боб. 41.—Чему тылко старыи безпечно преднего (Іова-

суддю) выходят, а молодіи крыются Рад. Він. 799.—Безпечне мовлю, же не вси добръ знаємъ Бога Дм. Рост. 1.

БЕЗПЕЧНОСТЬ, *рж.* 1. *Стан вільний від обави, від печі, спокійність.*

XVI. Съ цесаромъ Турецкимъ перемирье взяли, а тою бы мѣрою тымъ панствамъ своимъ отчизнымъ безпечность и покой вчинили Ак. ЗР. I, 221 (1501).—Отъ неприятеля великая безпечность была Пам. КК. IV, II, 122 (1545).

XVII. Даруй намъ Царства твоего правдивого свободу и безпечность вѣчную Транкв. П. Мп. 15.

XVIII. Въ домахъ своихъ безпечность мали Літ. Вел. II, 247.

2. *Смѣлость, відвага.*

XVII. Андрей... мужне и з великою безпечностью, явне упоминал людей абыся Цесарови зволити не дали Жит. Св. 486-б.

БЕЗПЕЧНЫЙ, *прикм.* 1. *Вільний від небезпеки, незагрожений.*

XVII. Мѣйсьце безпечное Рук. Хрон. 72.—Безпечное и непорушное добре обварованое мѣшканье Копист. Пал. 350.—Безпечный и волный ты, Пилате Гал. М. Пр. 41.—Гетманове спровадивши войско свое пасред поле до битвы розмѣренное, воиновъ своихъ оконують валами для безпечнѣйшаго потканья се з неприятелами Рад. Він. 1263.

XVIII. Ты собѣ господонку безпечную маеш Тих. № 11, к. 12-б.

2. *Що не має небезпеки.*

XVII. Добрая и безпечная ест речъ все за живота распорядити Ев. Реш. 202.

3.—*чого, в чім, на чім, певний чого, спокійний за ш.*

XIV. Абы корол был безпечнѣйши оу нашей службѣ и оу правдѣ ЮРГр. № 23 (1388).

XVII. Дѣлности естесмы по немъ безпечни Арх. ЮЗР. VIII, V, 371 (1606).—Не будучы безпеченъ здоровья своего ів. III, IV, 121 (1649).—Волю при самомъ хлѣбѣ и водѣ быти, а безпечный спсеніа своего Рад. Він. 546.—За которого (коня) при продажи шлобовалъ, же некрадений, не носатий и не дихавичный, леч на всемъ певный и безпечный Акт. Старод. кн. 71.

4.—*від чого, забезпечений.*

XV. Ажъ бы земля была безпечна отъ сторонъ неприятельскихъ Ак. ЗР. I, 116 (1492).

XVI. А изъ другое тежъ стороны, то есть отъ Московского, оное панство ваше милости... не до конца покою безпечно Ак. ЮЗР. I, 87 (1538).

XVII. Абы там безпечнѣйшии были от ужовъ Крон. Боб. 39-б.—Кдгы бы злото срѣбро... были будовали, теды бы от огню безпечни были Кн. Рож. 120-б.

5. *Що не боїть ся небезпеки, певний себе, вільний від обави, спокійний.*

XVII. Будь у мене безпеченъ Рук. Хрон. 20.—Там же легли без сторожи на ночь. От них един неволникъ, утѣкши далъ знати о ихъ безпечномъ и несправномъ на селѣ лежанью до города Крон. Соо. 299.

XVIII. Неприятель замкнений в мѣстѣ мало не такъ ест безпечный, як риба въ матнѣ Літ. Вел. IV, 196.—Тогды Іосифъ имивъ вѣру, сталъ цилно безпеченъ Пам. укр. м. II, 124 (Рк. Тесл.).

6. *Смѣлый, відважний.*

XVII. Пѣты Петръ Стый не былъ в мовѣ безпечнымъ, поки не былъ оболченъ силою свыше Рад. Він. 244.—Макарий... очи им (людямъ) безпечною вимовою отворяючи... Жит. Св. 160.

БЕЗПЛЕМЕННЫЙ, *прикм.* *Безрідний.*

XVI. Яко человекъ безплеменного маестность вся... до рукъ и шафунку нашего припали Ж. Курб. I, 305 (1588).

БЕЗПЛОДНЕ, *присл.* *Не маючи плоду; бездітн.*

XVI. Михайло а Павелъ... мели с того света безплодне зыйти Арх. ЮЗР. VIII, III, 329 (1581).

БЕЗПЛОДНЫЙ, *прикм.* 1. *Що не дає плоду, овочу, неродючий.*

2. *Неплідний, бездітний, безпотомний.*

XVIII. Вы ся пильно прислухайте, безплотные жоны. которая дѣтей не маеть Пам. укр. м. II, 65 (Рк. Тесл.).—Вдова шедши замужъ панною а по смерти мужней безплодною зостанеть теди если вѣновная на вѣнѣ толко сѣсти должна, а протчое все на близкихъ и на дѣтей спадаетъ Стат. 50.

БЕЗПЛОТНЫЙ, *прикм.* (ц. сл.). *Безтілесный.*

XVII. Безтѣлесные або безплотные Англы со небес приходили Ев. Реш. 22-б.—Бгъ ест в нѣбъ безплотный Интерм. XVII, 81.

БЕЗПОДЪЛОЧНО, *прикм.* *Безподільно.*

XVIII. (Свободными войсковыми землями) користовались до сего равно и безподѣлочно Сб. Мат. Львов. Укр. 207 (1768).

БЕЗПОЖИТЕЧНЫЙ, ТОЧНЫЙ *прикм.* *Що не дає пожитку.*

XVII. Безпожиточный языкъ Ак. ЮЗР. II, 218 (И. Виш.).

XVIII. Соизволили протекцію турецкую, аиле безпожитечную Літ. Вел. II, 397.

БЕЗПОМОЧНЫЙ, *прикм.* *Що не має помочи.*

XVII. Миѣ... бѣдной удовици будучи безпомочной, ни от кого поратунку не маючої Жит. Св. 157.

БЕЗПОТОМНЕ,-О, присл. *Не маючи, не лишивши потомства, дітей.*

XVII. Безпотомне с того света (зошолъ) Арх. ЮЗР. I, VI, 511 (1621).—Помененая цорка моя безпотомне зоставала Пам. КК. I, 87 (1646).—Умеръ братъ единый безпотомне Гал. Каз. 77.

XVIII. В. померъ безпотомне Млр. Посп. Кр. 83 (1722).—Ходаковский зешол с того свету безпотомно Арх. ЮЗР. IV, I, 89 (1735).—А брата безпотомно змершого добра на братию и потомков их имѣють спадать Стат. 35.

БЕЗПОТОМНЫЙ, прикм. *Що не має потомства, дітей.*

XVI. На насъ господара спало по пани Зофьи... Радивиловой, яко безпотомной, имѣнице Ак. ЮЗР. I, 33 (1507).—Ижъ тоє имєнь Жоравъники по безпотомномъ небожънику Сидоре.. спало Арх. ЮЗР. VIII, IV, 195 (1584).

XVIII. Коли засъ оумреть невѣста безпотомная, посагъ належитъ крєвнымъ ея, а не мужєви Собр. Прип. 124.

БЕЗПОТРЕБНЕ,-Ъ, присл. *Без потреби, не потрібно.*

XVI. Тогда на самыхъ тыхъ бирчѣхъ немалая сума пѣнязей, а безпотребнѣ, мусила бы выходить Ак. ЗР. III, 8 (1547).—Не безпотребнѣ тежъ то єго Королевской милости въ листѣхъ соймовыхъ доложити Ак. ЮЗР. I, 158 (1566).

XVII. Отселя (з коша) безпотребне посылають человѣка Эварн. Источн. I, 290 (1691).—Безпотребне тажъ много талантовъ сѣбра назбиралємъ О сл. Дав. 29.

БЕЗПОТРЕБНЫЙ, прикм. *Непотрібний.*

XVI. Ксендзъ... зборовъ безпотребныхъ... чинитъ позанєхалъ Арх. ЮЗР. II, 436—437 (1594).

XVII. Гетману безпотребныхъ турбацій не задавала Тр. Полт. Уч. Арх. Ком. XIII, 60 (1678).—Старанє безпотребное взялибысмо на себе Лѣк. на осп. ум. 14.

БЕЗПОХИБНЕ, присл. *Неминуче, певно.*

XVI. Отны святія... той отмѣны чинити не хотѣли, хотя безпохибне за нихъ вже што колєкѣ тыхъ десяти днѣй урости мусѣло Хр. Фил. Апокр. 1188.

БЕЗПРАВНЕ,-Ъ, присл. *Не маючи права.*

XV. Я в шихъ того имѣнѣ безправне не брал Arch. Sang. I, 94 (1491).

XVI. Взявши безправнѣ держитъ Ак. ЮЗР. I, 189 (1572).

XVII. Кгвалтовѣне и безправѣне побрали, пограбили Арх. ЮЗР. III, IV, 595 (1651).—До млина засъ Гринковского, который безправне єсть взятій и одѣ мѣста одлучоній, аби... не втручалєс Ак. Зем. 106 (1657).—Панъ Чернякъ старій безправне и неналежне построилъ... чотирѣ колѣ млива Рѣш. Полт. С. 72 (1700).—Мирон... на той сазѣ збудовалъ (млинѣ) безправне Прот. Полт. С. II, 300 (1700).

XVIII. Шляхтича безправне не братѣи до гдѣря и до вѣрду и без вершения дѣла не карать и не безчеститъ Стат. 34-б.

БЕЗПРАВНИКЪ, рм. *Що чинить безправно.*

XVII. Беззаконникъ, злосинокъ, нецнота... безправникъ Бер. Лекс. 2.

БЕЗПРАВНЫЙ, прикм. 1. *Непідлеглий праву, незв'язаний правом, вільний, незалежний.*

XVI. На таковыє повѣсти заочныє и безправныє не маємъ жидовѣ имати а ни карати Ак. ЮЗР. I, 108 (1540).

XVIII. Безправной и безсмертной землѣ ни где немаєтъ Клѣм. Прип. 203.

2. *Противный праву, неправный.*

XVI. Упоминали ихъ о то вѣровне, жебѣ таковыхъ кгвалтовъ свовольныхъ, наездовъ безправныхъ не чинили Арх. ЮЗР. I, I, 198 (1585).

XVIII. З позиванню шляхти ј в разорєнню безправнемъ пожитковъ гдѣрскихъ должни быт комисарн з суда ј з стороны ответчика шляхтича, jakieє дело окончитъ силни Стат. 31-б.—О безправномъ вязєню шляхтича С. i Р. 9-б.

БЕЗПРАВЬЕ, рн. 1. *Бракъ права, неряд, анархія.*

2. *Вчинки проти права, нарушенія права, самоволя, несправедливість, кривда.*

XVI. Тяжкіє безправя и уразы примѣшали Хр. Фил. Апокр. 1132.—Видячи панѣ... таковыѣ кгвалтъ и безправє... реистрѣ всихъ... речей меновалъ Арх. ЮЗР. I, I, 11 (1565).—Владѣка Холмскій такое неслыханое и непристойное безправє, приєхавши самъ съ приятелѣи своими, учинилъ надѣ право посполитое ів.—Аврамъ Моница, скоро зоставши старостою овруцкимъ, великого безправья надѣ ними, людѣи вольными, уживаєтъ ів. VIII, V, 235 (1583).—И просилиєсмо єго милости, аби єго милость намъ такового безправя надѣ право и волности наши чинити не рачилъ ів. III, I, 17 (1585).

XVII. Флѣорусъ жидомѣ великое безправє чинитъ Рук. Хрон. 197.—Зѣ церкви Латинской презъ незносное безправье вынанъ Копист. Пал. 927.—(Я) могла бымъ била того млина моего и не продавати нѣкому, єжлибы миѣ отъ пана Леонтия Черняка не чинилася кривда и безправє Кл. Мѣск. Полт.

41 (1693). — Безправе ми ся дѣешъ Жит. Св. 31.

XVIII. Не хочешъ... жадного безправа и несправедливости чипити Лѣт. Вел. II, 244.— Жебы ся найменшая кривда и наименшее безправе отъ подстаростого дѣлати мѣло, а томъ анѣ мислете ів. IV, 272.

БЕЗПРЕСТАННЕ,-О, присл. *Без перестанку.*

XVII. Тебѣ весь сонмъ аггеловъ, творче мой и Пане—отдаеъ честь и поклонъ вездѣ безпрестанне Суд Бож. 294.—Дша... безпрестанно жадаючи улѣченя волаетъ Св. Реш. 26.

БЕЗПРЕЧНО, присл. *Не перечуи.*

XVIII. Абы всякого званія промисніе и торгуючіе... отдавали до ратуша належитость безпречно Унів. Дан. Апост. 75.

БЕЗПРЕЧЬ, присл. *Раз-у-раз.*

XVIII. Долженъ безпречь о тое Господа просити Клим. Вірші, 60.—Ажъ бы безпречь хотѣлъ па тую дивитисѣ пѣчь: и грѣтис до такоу мило притулитисѣ ів. 98.

БЕЗПРИКЛАДНЫЙ, прикм. *Що не має собі подібного, рівного.*

XVI. И вся твари безприкладный хитрецъ и творецъ (Богъ) Ак. ЗР. IV, 5 (1588).

БЕЗПУТНЕ, присл. *Без пуття.*

XVIII. Волочитися безпутне барзо непри-тоже Клим. Вірші, 32.

БЕЗПЧОЛНЫЙ, прикм. *Що не має бджіл.*

XVI. Маеъ уже пожитки веѣ на себе брати и привлащати, зъ деревомъ борнымъ, зо бчолами и безпчолнымъ Арх. ЮЗР. VI, I, 268 (1598).

БЕЗРАДСТВО, рн. *Див. Безрядство.*

XV. А для того высокій княжата радою уставили: абы безрадствомъ и невставичностью рѣчемъ, которые жъ ся имутъ напотомъ дѣяти, шкоды бы не было Ак. ЗР. I, 187 (1499).

БЕЗРОЗМЫСЛЬНЕ, присл. *Без розмислу.*

XVII. За шими (пастырями) безрозмысльне послѣдуютъ Ак. ЮЗР. II, 237 (II. Виш.).

БЕЗРОЗУМЛИВЫЙ, прикм. *Див. Безрозумный.*

XVII. Звыкли ваши духовные палѣжкого вызнаня ловити (людей) и до оное матнѣ, яко безрозумливую рибу огромностью болта своего, то естъ мовы поважное и грозное... заганяти Вопр. 94.

БЕЗРОЗУМНЕ,-О, присл. *Без розуму, безглуздо.*

XVII. Повинна малжонка своему мужеви послушенство и подданство отдавати, еднак не безрозумне Тр. II. М. 933.—Безрозумне и безъ жадной слѣшности Копист. Пал. 630.—Безрозумно (Вацлав, син короля Чеського) справовалъ панствомъ своимъ Рук. Хрон. 387.

БЕЗРОЗУМНИКЪ, рм. *Безрозумный чоловік.*

XVII. Онѣ (Юда) безрозумникъ забылъ того (хлѣба) Св. Вил. II, 47.

БЕЗРОЗУМНЫЙ, прикм. *Позбавлений розуму, нерозумный, безмозжий, шалений, божевиный.*

XVI. Овцами есте, але не безрозумными Хр. Фил. Апок. 1260.

XVII. О розумѣ твой безрозумный! о шаленство твое! о запамаѣталость твоа! члвче грѣшный Гал. Кл. Раз. 61.—Сауль... стался, яко безрозумный Крон. Боб. 94-6.—И такъ теда безрозумный Хаганъ... зе встыдомъ на задъ вернулсѣ Тр. постн. 663.—Нехайбы... тылко бесурмане... в том безрозумном недо-вѣрствѣ... потопленны zostавали Св. Реш. 46.

Где страхъ естъ, тамъ безрозумнаѣ страсть выкорененаѣ ест Рад. Ог. 1169.—Одѣнье безрозумный на собѣ шарпаеъ Діал Волк. 54.

XVIII. Нѣмое и безрозумное створѣня честь и поклон своему створителю и Бгу отдавало Пам. укр. м. II, 155 (Сок. Рк.).—Онѣ паний и безрозумный... въ тѣсное туремное... велѣлъ мя вѣринуты вѣязене Вел. Сказ. 20.

БЕЗРОЗУМСТВО, рн. *Брак розуму.*

XVI. Пекелное безрозумство Хр. Фил. Апок. 1736.

БЕЗРОПОТНО, присл. *Не нарикаючи.*

XVIII. Лучше... в обытелѣ стой безропотно служити Клим. Вірші, 32.

БЕЗРУКИЙ, прикм. *Позбавлений руки або рук.*

XVIII. Ани безрукій, ани нѣмый не можетъ крестити Собр. Прип. 10.

БЕЗРЯДНО, присл. *Неморально, розпусчо.*

XVII. Безрядно живучихъ Пам. укр. м. IV, 205 (Рк. Осл.).

БЕЗРЯДСТВО, рн. *Неряд, нелад, анархія.*

XVI. Смысльностью рады уставлено естъ абы безрядствомъ, а невставичностью, речи которые ся имутъ напотомъ дѣяти, шкоды не было Арх. ЮЗР. VIII, IV, 57 (1511).

БЕЗСЛАВА, рж. *Неслава.*

XVIII. Честь мою пожерти хочеть простригъ главу: богъ не пуцаеъ по их же безславу Пер. Мат. I, ч. 2, 179.

БЕЗСЛАВИЕ, рн. *Ганебність.*

XVIII. Унуки... зъ училищъ побѣгъ дѣлая зпатіе жъ убитки и безславия приключали Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 278 (1749).

БЕЗСЛАВНЫЙ, прикм. *Що не має доброї слави, ганебный.*

XVIII. При силнихъ же и славнихъ, немощни и безславни .. гнѣва б(о)жія испили чашу Вел. Сказ. 32.

БЕЗСЛОВЕСНЫЙ, прикм. *Безслівний, німий*.

XVII. Дайте мнѣ, безсловесной дшѣ... помочѣ и ратунку Ев. Реш. 437-б.

XVIII. Претож сѧ не ровнай скотати безсловесному Пам. укр. м. IV, 314 (Рк. Тесл.).

БЕЗСМЕРТНЫЙ, прикм. *Вільний від смерті, не смертельний*.

XV. Бесмртныи Бже Ип. 705 (1197).

XVII. Дша... ест во-вѣки безсмертна Ев. Реш. 18-б.

БЕЗСНѢЖНЫЙ, прикм. *Позбавлений снігу*.

XVIII. Безснѣжна зима Літ. Вел. III, 369.

БЕЗСТУДНИЦА, рж. *Безсоромниця*.

XVII. Млоденецъ... на оную безстудницу выплюнулъ Крон. Боб. 261-б.

XVIII. Почала... безстудницею дѣвкою наказовати, жебы то оучинил волю еи Пам. укр. м. I, 162 (Рк. Тесл.).

БЕЗСТУДНЫЙ, прикм. *Безсоромний*.

XVII. Оныи безстудныи пророки отступили от Бга правдивого Гал. М. Пр. 48.—Безстудный отступниціи подметъ Копист. Пал. 578.—Яко яковымъ безстуднымъ... взгордилъ Дм. Рост. 15.

XVIII. Безстудное дѣло Пам. укр. м. I, 162 (Рк. Тесл.).

БЕЗСТУДСТВО, рн. *Безсоромність*.

XVII. Новыхъ отступниковъ безстудство Копист. Пал. 592.—Против так явной правдѣ и мовити грѣхъ естъ и безстудство великое О обр. 108.

БЕЗСТУЖИЙ, прикм. *Див. Безстудный*.

XVI. Хто ли иный нагодилъ, жесть такъ смелый и безстужий, наметай же на оныя слова... Гомеруса Отп. И. П. кл. Остр. 1045.

XVII. Кто такъ безстужий и дерзый обертѣсѧ тотъ стый звычай наганити Тит. 163 (Копист. 1625).

БЕЗСТЫЙСТВО, рн. *Безсоромність*.

XVIII. Оумножыт сѧ в людех безстыйство і отступство Пам. укр. м. IV, 293 (Рк. Тесл.).

БЕЗСУПРУЖНЫЙ, прикм. *Неодружений*.

XVII. Чистота безсупружныхъ Дм. Рост. 24.

БЕЗСѢМЕННЫЙ, прикм. *Без сімени, бездітний, безпотомний*.

XVIII. Самъ одинъ по умертвию жони своей, а до того еще и безсѣменный остаю Кн. Мѣск. Полт. 111-6 (1715).

БЕЗТЕЛЕСНЫЙ, прикм. *Див. Безтѣлесный*.

XVI. Богъ ест безтелесный Катех. 19.

XVII. Естество аггльское безтелесно естъ Транкв. Зерц. 2.

БЕЗТРАВИЕ, рн. *Брак трави*.

XVIII. Побѣда на ляховъ, въ великой тѣснотѣ бывшихъ и голодомъ и безтравіемъ изнемогавшихъ Кр. оп. Млр. 233.

БЕЗТЫЯ, рж. *Див. Бестія*.

XVIII. Вшитки звѣрѣта и безтыи рычали, квичали и бечали Пам. укр. м. IV, 238 (Присл. Рк.).

БЕЗТѢЛЕСНЫЙ, прикм. *Що не має тіла*.

XVII. Безтѣлесные... Англы со небес приходили Ев. Реш. 22-б.—А изъ Господь нашъ безтѣлесный и сказъ неподлеглый так тежъ з ненарушенна тѣла нашего веселится и тѣшитъ Лѣств. 24.—Чистота ест безтѣлесноѣ натуре товариство ib.

БЕЗУМЕНСТВО, рн. *Безрозумство*.

XVIII. Божіе не може розумѣти никто, лише духъ Божій, чом чоловікъ естъ у безуменьствѣ, не може познати, чомъ душою своею ся судить Поуч. Няг. 38-9.

БЕЗУМИЕ, рн. (ц. сл.). *Безум, нерозум, безрозумство*.

XVI. Наплънивъшисѧ безоуміа мовили едины къ другомоу Ев. Пер. 36.

БЕЗУМНИКЪ, рм. *Нерозумний чоловік*.

XVI. Албо мовте радшей, яко некоторые безумники ваши, новые теологи а старые куколники, не встыдалися и до друку выдати Отп. И. П. кл. Остр. 1093.

БЕЗУМНО, присл. *Нерозумно*.

XVII. Нѣкоторые люде безумно звыкли мовити о смерти злой Ев. Реш. 11.

БЕЗУМНЫЙ, прикм. *Безрозумный, нерозумный*.

XV. Безумныи же Стополкъ рече Ип. 131 (1018).—Почал па вечеръ на вино со иными безоумными молодыми людьми ходити Чет. 1489, к. 44-б.

XVII. Безумный... сам себе члкъ справедливымъ почитает Ев. Реш. 5-б.

XVIII. Чому ты так, безумная жоно, говоришь? Пам. укр. м. I, 266 (Рк. Тесл.).

БЕЗУМСТВО, рн. *Безрозумство, нерозум*.

XVI. Безумство его оттол оказывается Катех. 33.

XVII. Всихъ тыхъ явное естъ безумство, которые отъ Ляховъ войску Запорожскому и народу Малоросійскому обѣцуютъ и сподѣваются сами собѣ отъ нихъ мѣти пріязнь Ак. ЗР. V, 167 (1682).

XVIII. Безумство такое брать ншъ оучинил Пам. укр. м. I, 172 (Рк. Тесл.).—Знаю ѧ добре ваше безумство ib. VI, 135 (Рк. Тесл.).

БЕЗУМЪ, рм. *Нерозумний чоловік, що йому бракує ума*.

XVIII. То еще дѣтина молодая, еще естъ безумъ Ал. Тиш. 35.—А про що быхъ з вашимъ безумомъ не говоривъ ib. 38.

БЕЗУХЫЙ, прикм. *Що не має вуха або вух.*

XVII. Алавастръ... або начине безухое, не маючое за што взято быти Вер. Лекс. 126.

XVIII. Збаночокъ глиняный безухый Быт. мѣр. обст. 345.

БЕЗФОРТУННЕ, присл. *Без фортуни, нещасливо.*

XVIII. (Войско) вѣйшло на Турковъ, еднакъ безфортунне Літ. Вел. II, 464.

БЕЗФРАСУНЛИВЫЙ, прикм. *Без фрасунки, безклопѣтний, спокійний.*

XVII. Безфрасунливая жизнь Ак. ЮЗР. II, 221 (И. Виш.).

БЕЗХВАЛИСЬ, рн. *Брак хвали.*

XVII. Безхвалие розсуждаючи вѣ собѣ, ижъ не маѣть ся чимъ хвалити Ак. ЮЗР. II, 216 (И. Виш.).

БЕЗЦѢННЕ, присл. *За пів-дарма, над звичай дешево.*

XVII. Въ розныхъ людей укравши зъ десятеро (коней), безцѣнне попродаемъ жьдаемъ помененымъ Ак. Полт. С. 469.

БЕЗЦѢННЫЙ, прикм. 1. *Що не має цѣни, вартости.*

2. *Неоцѣненный, надзвичайно дорогой, коштовный.*

XV. Украси ю (перкву Андрій)... жемчюгомъ великимъ безцѣннымъ Ип. 581 (1175).

БЕЗЧАДНЫЙ, прикм. *Бездѣтний, безпотомный.*

XVII. Понялъ былъ Клеопа жону и безчаден умер Жит. Св. 478-б.

БЕЗЧАДСТВО, рн. *Бездѣтність, безпотомність.*

XVII. Вижу, ижъ мене Гдѣ Бгъ замкнулъ въ безчадствѣ Літ. Рук. 13.

БЕЗЧЕРЕДНО, БЕЗЧЕРЕЖНО, присл. *Без черги.*

XVIII. Когда колвекъ панѣ... борошна... пришетъ молоти,... всегда... безчередно молоть Мѣр. род. III, 610 (1720).—Въ млинѣ молоть безчережно и безъ тринкаля подъ нужду Арх. Мот. 148 (1736).

БЕЗЧЕСНО, присл. *Без чести, ганебно.*

XVII. Итакъ гетманъ запорожскій... пропалъ безчестно Літ. Сам. 263.

БЕЗЧЕСНЫЙ, прикм. 1. *Що не має чести, позбавлений чести.*

XVIII. Таковыи блюзнірцы суть безчестныи, не могутъ правоватися ани свѣдчити Собр. Прип. 106.—Стается Ипфамісомъ, или безчестнымъ и неспособнымъ до всѣхъ оурядовъ ів. 116.

2. *Ганебный, поганый.*

XVII. Абы одинъ другому... не чинилъ пере-хвалковъ якъ в словехъ безчестныхъ такъ и в дѣлѣ Прот. Полт. С. II, 284 (1697).

БЕЗЧЕСТИЕ, БЕЗЧЕСТЬЕ, БЕЗЧЕСТЯ, рн.

1. *Брак чести, неслава, ганьба.*

XV. Братья и дружино! Въ всегда рускы землѣ и рускихъ снѣвъ въ бещестѣи не положишь есть Ип. 449 (1152).

2. *Образ чести.*

XVII. Безчестіе, поруганіе... од злыхъ людей... принявъ Хс. Ев. Реш. 34.—Ижбы Яков... безчестія и наруганія... не поносилъ Прот. Полт. С. II, 100-б (1683).—Таковую навели на него, жалучого отца Нестора, калюмнѣю и безчесте предъ всечестнымъ господиномъ отцемъ протопопою Погарскимъ Акт. Старод. кн. 14. (1693).

XVIII. Видричка... жалосна будучи своего безчестія Прот. Полт. С. II, 305-б (1701).—О бои и безчестіи возникъ на справѣ уряду ихъ С. і Р. 11.

Дати безчестя, збезчестити, зганьбити.

XVII. Дала мнѣ безчестя Яцыха Таньчичька Ак. Бор. 89 (1678).

3. *Грошева кара за образу чести.*

XVI. А безчестя лавънику рубль грошей Пам. КК. II, 516 (1557).

4. *Позбавлення чести.*

XVIII. Шлюбуюемъ никого не карать ни штрафомъ... ни безчестіемъ Стат. 31.

БЕЗЧЕСТИТИ, БЕЗЧЕСТОВАТИ, дс. *Позбавляти чести, несливати, соромити, ганьбити.*

XVII. Блєсны... тые, которыхъ за слово божє... безчестуютъ Ев. Реш. 401-б.—Жаловалъ Марко Стереговичъ на Игната Войтковича, ижъ его, Марька, соромитъ, безчестовалъ, ущипливыми словы и злодѣемъ называлъ Тр. Черн. Арх. Ком. VIII, 98 (1666).—Иванъ Лемѣшка еще передъ часи сромотне мене... килко кротне безчестовалъ Прот. Полт. С. I, 134-б (1691).

БЕЗЧИНІЕ, рн. *Безряд, неряд.*

XVII. На такое то безчиніе рядъ церкви руское пришло Гол. II. М. I, 319 (Смотр. 1628).

БЕЗЧИННЕ, присл. *Без чину, ряду.*

XVI. Здалося тєды братьямъ за рєчь неслущную такъ безчинне инокомъ жити Арх. ЮЗР. I, XI, 109 (1599).

БЕЗЧИННИКЪ, рм. *Що поводитьсѣ безчинне, непорядно.*

XVI. Ухвалили таковыхъ безчинниковъ... казнити и карати Арх. ЮЗР. I, XI, 98-9 (1599).

БЕЗЧИННЫЙ, прикм. *Нерядный, непорядный.*

XVII. Свольныхъ волощю и безчинныхъ соблазносѣвцовъ самовладне проважили Гол.

П. М. II, 87 (П. Мог. 1635).—Члкъ тѣло свое может ускорити... безчинному... житію своему запобѣгаючи Ев. Реш. 109.

БЕЗЧИНОВАТИ, БЕЗЧИНСТВОВАТИ, *дс.* Поводитися нерядно, дешпетувати, бешкетувати.

XVII. Помощник и спротивникъ, заступникъ и навѣтникъ... безчинуєть в покою: ускормленя и теж битя на мнѣ не терпит Лѣств. 25-б.—Который бы брат мѣл бы пришедши на сходку безчинствовать и в реч непотребную удавати Кн. Цеху Золот. 2 (1627).

БЕЗЧИСЛЕННО, *присл.* Без числа, без лічби.

XVIII. Олова, кулей и пороху безчислено Ал. Тиш. 61.—Многое бгатство зобрал был Іосифъ... безчисленно Пам. укр. м. I, 167 (Рк. Тесл.).

БЕЗЧИСЛЕННЫЙ, *прикм.* Що не дастся почислити, без числа; незмірний.

XVII. Абы.., дшѣ наши... обнаженными прикрил Хс... своим безчисленным милосердіем Ев. Реш. 6-б.

XVIII. Войска же около Рыму безчисленные и незличенныи предстоати будут Пам. укр. м. IV, 296 (Рк. Тесл.).

БЕЗШКОДНОСТЬ, *ржс.* Нешкідливість, вільність від шкоди.

XVII. Даючи имъ всякую безпечность и безшкодность Ак. ЗР. V, 73 (1645).

БЕЗШКОДНЫЙ, *прикм.* Що не підняв шкоди, що не дізнав утрати, нестратний

Безшкоднымъ чинити, *винагороджувати шкоду.*

XVI. От позвов, зысков и презысков у каждого суду боронити, заступовати, безшкодных чинити и оные добра коштомъ и накладом своим очищати и свободными чинит аж до вышты аренды Пам. КК. I, 169 (1596).

БЕЗЩАДНО, *присл.* Не жалуючи, нещадно.

XVII. Безщадно карати Ак. ЗР. V, 90 (1653).

БЕЗЪ, *прийм.* 1. З род. відм. визначає брак, небуття, вилучення.

а) Не маючи, позбавлений, втративши.

XIV. Везо всѣкоѣ хитрости и лъсти ЮРГр. № 7 (1366).

XV. Руси веселье питье, не можемъ безъ того быти Ип. 72 (986).

XVI. Маєт его милость остров тот мой держаты от року до року то ест от великодня до великодня; а без року не маємъ у его мл. окуповаты Арх. ЮЗР. VIII, IV, 394 (1536).

XVII. До того дрыва за килка миль безъ дня возили есмо, не тылко до Новоселокъ, але и до Олыка Арх. ЮЗР. VI, I, 410 (1619).—Лѣвшей.

пят слов... приповѣсти: з вырозумѣнем... а нежелі тму словъ безъ вырозумѣня Ев. Реш. 2-б.—Без бытности моеѣ, яко ходилъ за непріателем Прот. Полт. С. II, 53-б (1678).—Если... злодѣй... будет без лица пойманъ ів. 257 (1694).

XVIII. И тыє не без прычины сѣт стѣс побраны (до раю) и нѣ сѣт живые Пам. укр. м. IV, 302 (Рк. Тесл.).—Гой, гой, без сусѣда нѣтъ обѣда Вірші Різdv. 157.

б) *Крім, окрім, прич, опроч, не лічучи, вилучивши; мимо, поминувши.*

XVII. Абы насъ не преслѣдовали... а если не можетъ быти безъ того, принамыѣй, абы над силы нашѣ недопущалъ намъ терпѣти Гол. П. М. II, 440 (Кор. Н. 1645).—Супруненко... виненъ долгу людемъ тридцят таляров без таляра Прот. Полт. С. II, 263 (1695).

2. З причин. в.: через.

XVIII. Тыє (аглы) повѣшали ся сами безъ бжій росказъ до страшного суда бжого Пам. укр. м. I, 327 (Рк. Тесл.).—А без тїи пропасти оужи протяженни, кладичи хибкіє и узкѣ ів. IV, 143 (Яр. Рк.).

БЕЗЪЯЗЫЧНЫЙ, *прикм.* Що не має языка або не володає ним.

XVI. Господь слѣпца умудряєть, же безязычнаго и гугнивого Моисеа в мовѣ украпаєть Отп. кл. Остр. II. П. 380.

XVII. (Василій В.) безъязычнымъ учинилъ зухвалого Аполинаріа Рад. Ог. 879.

БЕЗЪ, *ржс.* (тюрк. бѣз). Бавовняна тканина.

XVII. Хустька безю шита, коштовала повтора золотыхъ Ак. Вор. 9 (1615).

XVIII. Запона кузулбаская, едwabная, полосистая зъ квѣтами безю блакитною подшитая Літ. Вел. IV, 126.

БЕЗЪОЧИВЬСТВО, *рн.* (ст. ц сл. безочѣство). Безсоромність; нечестивість.

XVI. Изривая о мнѣ въ нихъ яму потаємнымъ своего безъочивьства злодѣйствомъ Арх. ЮЗР. I, VII, 15 (Письмо Кимб.).

БЕЙ, *рм.* (тур. bej). Див. Бегъ.

XVIII. Преднѣйшии беіове Вел. Сказ. 85.

БЕЙБЕРЕКА, *ржс.* БЕЙБЕРЕКЪ, *рм.* Іатунюк шовкової тканини.

XVIII. Бейберейки вишневоѣ косякъ целій... 8 р. Быт. млр. обст. 354.—Ходилемъ въ лавки и купилемъ бейберегу аршинъ полъ 8 Дн. Марк. II, 250.

БЕЙБЕРКОВЫЙ, *прикм.* Зроблений з бейберека.

XVIII. Пошита мнѣ гусарка бейберковая Дн. Марк. II, 260.

БЕЙСКИЙ, прикм. від «бей».

XVII. Убито сина ханского и сина бейского перекопского Літ. Сам. 176.

БЕКЕЙШКА, ржс. Здрібн. від «бекеша».

XVI. Пограблено... бекейшку зеленую фалюндишовую Арх. ЮЗР. I, I, 231 (1586).

БЕКЕША, ржс. (уг. bekesh). Довге хутро угорського крою.

XVII. Вкрадено в комори бекешу синюю Прот. Полт. С. I, 190-б (1697).

БЕЛЕХЪ, рм. (пер.-гур. belek—лопатка Кр.) Начиня шевське підробляти мездру.

XVIII. Швець почнет своє всякое начинє роскладати... шыла, чернила, ножѣ, скобелки, струги, скоски, белехи Клим. Вірші, 103.—Швець... белехом мездру пудробляєть ів. 104.

БЕЛЕЦЪ, рм. (блр.). Див. Бѣлецъ.

XVII. Абы в той кели, через мене у пуци... збудованой, ниhto жонатый и ни теж жадная замужня не мешкали, толко иноческого стану, то ест чернецъ албо черница; а хотя теж и белец албо белица, толко бы там хвалу Божию в чистости и во благочестии, а не въ унѣи будучие, отправовали Сборн. Стат. 2, 91 (1617).

БЕЛИНЫЙ, прикм. Білзий.

XVI. Кожушокъ белиный старый один Ж. Курб. I, 121 (1578).

БЕЛИЦА, ржс. Див. Бѣлица.

XVII. Абы в той кели... мешкали... белец албо белица Сборн. Стат. 2, 91 (1617).

БЕЛИЦА, ржс. Див. Бѣлица.

XVII. Прислали къ Владимиру послов своих... обѣцуючи платити, якъ схочеть, хотяй воскомъ, бобрами, черными куницами, белицами, албо и сѣбромъ Крон. Соѡ. 300.

БЕЛКОТАТИ, дс. (пол. bełkotać). Невиразно мовити.

XVIII. Сущенко:... ничего не говорилъ, но толко белкоталъ языкомъ Прот. Полт. С. IV, 209 (1757).

БЕЛЛЯ, ржс. (пол. bela з нѣм. Balle). Пака товару, великий пук.

— паперу, 10 риз.

XVII. Пан Ян палѣриѣк привѣз двѣ белли паперу Арх. ЮЗР. I, XI, 398 (1633).

БЕЛМАТЫЙ, прикм. Див. Бѣлматый.

XVII. Желчь помагаєть на очи белматыи Крон. Боб. 138-б.

БЕЛОГОЛОВСКИЙ, прикм. Див. Бѣлоголовский.

XVII. Тедѣ они (панею Корсакову) словы ушчиливыми гонору ее шляхецкого, поцѣтывого, белоголовского, не ушановавъши, зельжили Гол. П. М. I, 533 (Києв. Вып. 1633).

БЕЛОКОПЫТЫЙ, прикм. Див. Бѣлокопытый.

XVI. Семена Кисляковича взяли коня шерстю вороного, белокопытого Арх. ЮЗР. VI, I, 176 (1587).

БЕЛУЖИНА, ржс. Визина.

XVI. Солонные осетрины, белужины въ бочкахъ... и рыбы rozmaitye вялые Арх. ЮЗР. I, I, 362 (1593).

БЕЛЫЙ, прикм. Див. Бѣлый.

XVI. Муки розходное и белое колод шест Арх. ЮЗР. VIII, III, 442 (1585).

БЕЛѢГЪ, рм. (з монг. bālgā: блг. бѣлѣг; сѣрб. белег). Знак.

XVI. На десной нозѣ посреди голени белѣгъ Пам. укр. м. IV, 256 (Сварич. Ізм.).

БЕЛЮАРДА, ржс. (пол. beluarda з іт. baluardo). Башта.

XVIII. Осторожнимъ казалъ быти и рейментомъ засаженимъ въ белюардахъ и реестровымъ Літ. Вел. IV, 201.

БЕНЕФИЦИУМЪ, рн., -ЦИЯ, ржс. (лат. beneficium). Добродѣйство, ласка; ленно духовне.

XVI. Отъ бенефицій на грецкую вѣру власне паданыхъ, одстрыхнени не были Арх. ЮЗР. I, I, 512 (1596).

XVII. Самого Бенефіциумъ Архимандритиі Київской Печерской... доступилем Тр. Цв. (пр.) 4.

БЕНИФѢКАЦІЯ, ржс. Бенефіція.

XVIII. Церкви, монастири и бѣнифѣкаціи церковніи ктвалтовне одеймовати Літ. Вел. II, 232.

БЕНКАРТЕНЯ, рн. Маленька дитина бенкарт.

XVII. Доми бенкартенятъ полніє Рук. Хрон. 298.

БЕНКАРТЪ, рм. (пол. bekart; з нѣм. Bank(h)art). 1. Побѣдна, нешлюбна, неправого лосжа дитина.

XVI. Бенкарта породила на обличєніє своє Посл. до Лат. 1137.

XVII. Ниhto доброволне дѣвокъ своихъ... не давалъ, брьдячєся ними (римлянами) яко здрайцами, бенкартами Крон. Боб. 141-б.

XVIII. Отчєский синъ и дєчєри при мачихи за бенкарти разумѣтєся не могутъ Стат. 36.

2. Виродокъ.

XVII. Не боудь бенкартомъ в панованьѡ Тєст. Вас. 34.

XVIII. Не вѣдаю, откуду дадєся пакостникъ житию моему доброму Чаплинский, бенкарть Литовский, опиякъ Полский, злодѣй и здирца Украинский Вел. Сказ. 22.—О Александре бен-

карте, копылицю! Чого ты собѣ захотѣвъ? Ал. Тиш. 58.

БЕНКЕЛЬ, *рм.*

XVIII. Рано сукно бенкель дадемъ ступовать Дн. Марк. I, 199.

БЕНКЕТОВАТИ, *дс. Пити та гуляти.*

XVIII. (Мазепа) гулялъ и бенкетовалъ Літ. Вел. III, 59.

БЕНКЕТОВАТИСЯ, *дс. Бенькетувати собі, гуляти.*

XVII. Люде запам'ятали... завше на свѣтѣ веселѣтсѧ, бенкетуютсѧ, в музыкахъ, в танцахъ и в кротофилѧхъ кохаютьсѧ Гал. Кл. Раз. 138.

XVIII. Кгды ся Ірод в ден рожденія своего бенкетовалъ Ев. Реш. 334 (1710).

БЕНКЕТЪ, *рм. (it. ban'hetto). Велике, урочисте вишнування обідом чи вечерою.*

XVIII. А коли ся буду з ними розлучати, буду васъ усѣхъ парафіи на бенкет прохати Укр.-Р. Арх. IX, 51.—Єдиногo дне зобравши крол Навходоносоръ бенкет и заставил тых трох отроков, абы перед нимъ грали и спѣвали своєї землѣ пѣсни Пам. укр. м. I, 315 (Рк. Тесл.).—Іоаким... учинил бенкет достатный ів. II, 68.

БЕНКЛЕВЫЙ, *прикм. від «бенкель».*

XVIII. От штуки бенклевого сукна 12 Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 62 (1722).

БЕРБИГА, *рж. Коняка, шкана.*

XVIII. Братъ мой полумертгій зъ бербиги Геровского упалъ на землю Літ. Вел. IV, 138.

БЕРВЕНО, *рм. Трам, балька.*

XVI. Послала есми была дерево свое влостное. дубовое, до Луцка на будованье, всихъ воевъ двадцать и пять, и на кождомъ вози по двѣ бервени, кождое бервено по три сажни Кн. Гродск. Луцк. 1574, к. 369.

XVII. Чужий порохъ поретъ имъ очи, своего бервена чути не хотятъ Копист. Пал. 934.—Сучецъ въ очеси брата твоего видиши, во своемъ же бервена не чуеши Ев. Реш. 6.—Теперешныхъ часов, коли кто кому коло дому едино бервено вывалить... теды зараз до гнѣву, до свару, до позву Рад. Він. 421.

XVIII. Въ моемъ сучецъ видите, а въ своемъ бервена не видите оцѣ Літ. Вел. II, 297.

БЕРВЕНЬЕ, БЕРВИННЯ, *рм. Збірне від «бервено».*

XVI. Ижъ яко щотка, бервенье зъ стѣны и зъ обламковъ выпадало Ак. ЗР. III, 141 (1568).

XVIII. За бервеня до двора Дн. Хан. 25.—Войтъ возвратился отъ возки бервеня, за которое на заплату дано ему денегъ 1 р. 90 к.

ів. 198.—Дозволяется... обывателямъ бервиння вышущать на свое власное строение (в лісі) Арх. Сул. 228 (1754).

БЕРВНО, *рм. Див. Бервено.*

XVI. Бервна, которое естъ въ окоу твоёмъ, не чуюшь Ев. Пер. 37.

XVII. Приуготовляютьсѧ бервна, сіестъ подлоги, на нихже Црковъ съставлятися иматъ Тр. П. М. II, 53.

XVII. Презъ мѣщанъ Торговицкихъ и всю волость подданные свое дерева розные на розные будынки згодные, яко: на клетъ, на клади, на бервно Арх. ЮЗР. VI, I, 400 (1619).—Бервно или бервено: трамъ Бер. Лекс. 3.

БЕРДИНЕЦЪ, *рм. Див. Бедринецъ.*

XVIII. Имберу, кубебы, бердинцю Разн. Марк. 643.

БЕРДНИКЪ, *рм. Майстер, що робить берда.*

XVIII. Бердников не треба зневажать: нехай зроблють берда, жебы было чимъ ткать Клим. Вірші, 184.

БЕРДО, *рм. Ткацький гребінь.*

XVIII. Ткацкіе жоны... не хотятъ прясти, абыбъ готовые нитки могли въ берда класти Клим. Вірші, 99.—У мигѣ посѣкли кости и жили якъ ткацкое бердо Укр.-Р. Арх. IX, 70.

БЕРЕГОВЩИНА, *рж. Податок за користування берегомъ.*

XVIII. Взимается отъ насъ береговщины в годъ в дворѣ монастырскій Лѣвовскій... по рублю Арх. Вид. м. (1770).

БЕРЕГТИ, *дс. Стерегти, пильнувати.*

XV. Романъ же не бережеть тоя волости Ип. 686 (1195).

XVIII. Хм., берегучи цѣлости Украины, пакгъ послать къ турецкому царю Кр. сп. Млр. 236

БЕРЕГТИСЯ, *дс. Стерегись, матись на бачности, на острозі, вистерігатись, хоронитись; уникати.*

XVIII. Надобно берегтися, чтобъ не исти рыбы вялой Млр. дом. лѣч. 29.

БЕРЕГЪ, *рм. 1. Край, де вода стикається з землею, край ріки, моря.*

XIV. Обѣздомъ... до берега Днѣстра ЮРГр. № 2 (1349).—З обѣма береги обаполъ Бугу ів. № 11 (1376).

XV. Отрипуна лодью отъ берега Ип. 129 (1016).—Дали есмо емоу село Липоую оу Перемильскомъ повѣте с обѣма берги ставоу ЮРГр. № 85 (1451).

XVIII. Плили, плили та на березѣ утонули Літ. Вел. IV, 75.—Такіе то плути береги рвуть и шарпають Листи Конт. 25.

2. Край, окрайка, кант.

XVI. Граница от Обычи идет... лѣсом берегом Арх. ЮЗР. VIII, IV, 428 (1544).—Граница тоє земли пошла против гумна Илка Вороновича мещанина, дорожкой малою, берегом огородов и гумен местных и берегом окопища жидовского ів. VIII, VI, 251 (1569).

XVII. Бѣсы его (Іосифа)... скинули в пропасть (з дерева); была высота дерева... з берегом пропастным семдесят ступеней Жит. Св. 354-б.—Унѣверсал пна Палѣя о листѣ на забору Даниловскомъ і о млинѣ на Книжицкой греблѣ при берегу земли Даниловской Унів. Палія, 158 (1700).

3. *Край, близько, коло, біля.*

XVI. Видель ссми в него рану на твари берег уха на левой стороне тятую, шкодливую Кн. Гредск. Луцк. 1576, к. 40.

БЕРЕЖЕНЬЕ, *рн. 1. Обережність.*

XVIII. Въ обозъ Кіевскимъ мѣщаномъ не ходить, а у городѣ себя оберегать, а огнемъ сидѣти ввечеру и въ ночь зъ береженіємъ Вел. Сказ. 113.

2. *(рос.) Заховання, слов.*

XVIII. Знамя и булава и печать и литаври держать въ бережене Літ. Вел. III, 36.

БЕРЕЖЕНЬКО, *рм. Здрібн. від «берегъ».*

XVIII. Да уже мои береженки вода понесла, да ужъ мою девчиненку журба обнела Пер. Мат. I, 2, 182.

БЕРЕЖИСТЫЙ, *прикм. З широкими або високими берегами.*

XV. 2 недѣли бѣяхоутьсобои об рѣкоу тоу, бѣ бо рѣка та твердо текоущи, бережиста Іп. 618 (1180).

БЕРЕЖНЫЙ, *прикм. Обережный.*

XVIII. (Атеніонъ пастух) на пана своего зрадливую и бережную подвесни руку, окрутне его замордовалъ Літ. Вел. IV, 235.

БЕРЕЗА, *рж. Росл. 1. Дерево Betula alba.*

XVIII. Старой берези кора лѣчить болѣзнь Млр. дом. лѣч. 45.

2. *Березовий ліс.*

XVIII. За башнею тою полевою ирклевскою вишнякъ в березе Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 55 (1745).

БЕРЕЗИНА, *рж. Березове дерево.*

XVIII. Разуба древам рознымъ:... березына Клим. Вірші, VI.—Видѣли истца, Марка Панфиленка, что в окопу березину рубалъ Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 48 (1745).

БЕРЕЗНИКЪ, *рм. Березовий гай.*

XV. Дали есмо со млины с полми .. съ дубровами с чащи с дубники съ березники ЮРГр. № 54 (1424).

XVIII. Я... дубрувку з березником продала Кн. Мѣск. Полт. 119 (1716).

БЕРЕЗНИЧОКЪ, *рм. Здрібн. сід «березникъ».*

XVIII. Имѣючиися въ урочищѣ, прозиваюмъ Криничка, дубникъ и березничокъ малій волній, съ которого дубнику часть одну малу уступаємъ козаку и жителю мѣстечка Лѣплявого Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 62 (1748).

БЕРЕЗНЯКЪ, *рм. — Березникъ.*

XVII. Яцѣю и Давыдъ Каленские... яко то в ночи, а иле в березняку, до пуши поутекали Арх. ЮЗР. IV, II, 82 (1689).—Позволяем... заняти лѣса хвойнику и березняку по обоих сторонахъ рѣчки... порослого Млр. Род. II, 526 (1698).

XVIII. Подъ селомъ Землянкою, за каплчею, боръ и березнякъ Мат. Ист. ЮР. 56 (1717).

БЕРЕЗОВЫЙ, *прикм. від «береза».*

XVIII. Рану добре гоить уголья березовое Млр. дом. лѣч. 32.

Березовымъ лѣромъ *выписувати, хлѣбстати березовою рѣзою.*

XVIII. Прето березовымъ лѣромъ выписуват тѣ треба Клим. Вірші. 28.

БЕРЕЗЯ, *рн. Березнякъ, березник*

XVII. Саранча... очеретъ поѣла и березя, и овесь на нивахъ Сб. Лѣт. 96 (Мж. Лѣт.).

XVIII. Родичъ мой лозу рубавъ и березя Ракуш. 57 (1701).

БЕРЕКИНЯ, *рж. (уг. berkenye-ograb).*

XVIII. То ся называетъ языкомъ турецкимъ акрыды, а по грецкій бронъпы, а по словенскій пружіє, а по рускій броньки, а по угорскій берекинѣ Пам. укр. м. II, 69 (Рук. Тесл.).

БЕРЕМЕННАЯ, *прикм. Вагітна.*

XVII. Если хто беременную невѣсту ударитъ Крон. Боб. 60-б.

БЕРЕМИЩЕ, *рн. Тяжкість.*

XVII. Тую зъ горы дорогу... назвали здавна Чортово беремище, то есть тяжесть чорту, бо слово славенское бремя значить тяжесть Крон. Сое. 26.

БЕРЕМѢННА, *прикм. Вагітна.*

XVII. Я в тотъ часъ нестямилася... же беремѣнна Прот. Полт. С. I, 199 (1698).

XVIII. Горе тогда будетъ беремѣннымъ жонамъ Пам. укр. м. IV. 304 (Рк. Тесл.).

БЕРЕМЯ, *рн. 1. Тяжар, тягота, вага.*

XVI. Накладаете на члкъ беременна Св. Пер. 51.

XVII. Бремѣ: тѣжаръ, беремѣ Бер. Лекс. 10.—Ярмо мѣе есть добро, и беремѣ мое легко Лѣк. на осп. ум. 25.—Веремѣ мое... з полегкостью приидетъ вамъ Св. Реш. 27-б.

2. *Обережок.*

XVI. Хлопи накладывають по беремени сѣна Ак. ЮЗР. I, 92 (1538).

XVII. Казал им принести розок по беремю Пам. укр. м. III, 80 (Перем. Пр.)

БЕРЕСТЕЙСКИЙ, БЕРЕСТІЙСКИЙ, прикм. від «берестя».

XV. Намѣстникъ Берестейскій панъ Якубъ Немировичъ Ак. ЗР. I, 101 (1483).

XVI. Берестейскій ваш честный съборъ на нее (оунѣю) много пошоль Отп. кл. Остр. II. П. (стдр.) 37.

XVIII. Теперь жадная Еспія не маеть десятинь, опрочъ никіихъ Црквей Метрополихъ, Холмскихъ и Берестійскихъ Собр. Прип. 63.

БЕРЕСТЕЦКИЙ прикм. від «Берестечко».

XVII. Панъ и самъ... кровью неприятелскою татарскою Пѣлявецкіи, Зборовскіи и Берестецкіи поля почервонилесь Гал. Кл. Раз. (пр.) 3.

БЕРЕСТОВЫЙ, прикм. від «берестъ».

XVIII. Не сем же боку берестовый байракъ называемый пустій Кн. Мѣск. Полт. 235-6 (1728). Клейно... на берестовомъ пенку ів. 262 (1732).—Столъ берестовый Оп. им. Дан. Апост. 108.

БЕРЕСТОКЪ, рм. Здрібн. від «берестъ».

XVІІ. Клейно на берестку старое Прот. Полт. С. II, 154-6 (1686).

БЕРЕСТЬ, рм. Росл. Ильма, в'яз Ulmus campestris.

XVII. Признака... крестъ единый на берестѣ вытятий Ак. Мг. м. 183-6 (1683).—Сѣч... до... береста з клейнами Прот. Полт. С. II, 260 (1694).

XVIII. На берестѣ... положенъ крестъ Кн. Мѣск. Полт. 259-6 (1731).

БЕРЕСТЫНА, ржс. Берестове дерево.

XVIII. Рахуба древам разнымъ... берестына Клим. Вірші, VII.

БЕРИЛЛЮСЪ, рм. (гр. βήρυλλος). Металлический первисток з грамади вапняків.

XVII. Бериллюсъ чинить члка воюющего смѣлымъ Гал. Кл. Раз. 128.

БЕРКОВСКИЙ, рм. (шв. bieraerka; лит. birkaavas, birsova, birkals). Вага: 10 пудів.

XV. И въ погребѣхъ было ф берковсковъ медоу Ип. 334 (1146).

БЕРЛАДНИКЪ, рм. Той що з Берладии.

XV. В то же веремѣ блше привелъ Гюрги Ивана Ростиславича рекомого Берладника Ип. 488 (1157).—И придоша к нему (Иваннові Берладникові) Половци мнози, и Берладника оу него искоуписѣ 6000 ів. 497 (1159).

БЕРЛИНА, ржс. **БЕРЛИНЪ**, рм. (від міста Berlin). Рід повозу.

XVIII. Были ми у графа... который насъ своею берлиною отослал ажъ до кватери Дн. Хан. 10.—Край инбара подъ шопою берліновъ

три Арх. Сул. 107 (1766).—Коляска называемая берлинъ Вѣн. Реестръ 45.

БЕРЛО, рн. (ч. berla, пол. berło, з лат. ferula). 1. Лиска монаршиа, сцентро, знак монаршиої влады.

XVII. Берло, лѣска царская Бер. Лекс. 310.—Артаксерксъ кроль перскій гды былъ на кого ласкавъ, положилъ на шифъ его лѣску свою королевскую золотую, котрая называется берло албо шентрумъ Гал. Кл. Раз. 236 (1663).

XVIII. Царские трони и корони, берло, булава и ихъ слави Укр. Р. Арх. X, 442.—Що (скажемо) о той трости, которую ему (Хту) на поруганіе въ мѣсто берла въ руки отдали Науки парох. 292.

2. Монаршиа влады, панування.

XVII. Потомковѣ Двдовы тоє жъ берло держали Гал. М. Пр. 6.

3. (пол. berło). Збіжжя помолочене, але не перевіяне.

XVI. Чотыри разы до году по бочцѣ жыта, то естъ берла водлѣ обычая давного, а тоє берло маеть быти увъ осень, по жнивѣхъ, на сторону отмолочено Ак. ЗР. II, 195 (1529).

БЕРМОВАНИЕ, рн. (пол. bierzbowanie). Намашування миром.

XVII. Нѣмъ бермованя доступять, смерть упержеаетъ Копист. Пал. 782.

БЕРМОВАТИ, рс. (пол. bierzbować, з лат. firmare). Маштити, намащувати миром.

XVII. Стефана, сына Гезина, бермовалъ, а другимъ законъ Христовъ проповѣдалъ Копист. Пал. 996.

БЕРНАДИНЪ, рм. (від імення св. Бернарда). Законникъ списанийої речули св. Францишка.

XVII. Бернардиновъ, францишкановъ, доминикановъ, босаковъ, кармелитовъ и прочихъ Гол. П. М. II, 35 (П. Леонт. 1633).

БЕРЧИЙ, рм. Див. Бирчий.

XVI. У другой скрини... квити берчихъ на выдане съ поборовъ королевскихъ Арх. ЮЗР. I, I, 55 (1576).

БЕСЕДА, ржс. Див. Бесѣда. 1. Розмова.

XVI. Внегда бо начнетъ человекъ поститися, абіе отъ сего въ желаніе беседы Божия приходитъ, сиречь молитвы Сп. прот. Лют. 160.

2. Бесѣда, учта.

XVI. И сынъ его Валтызаръ.. на беседе сталъ пити зъ нихъ (сосудовъ) Сп. прот. Лют. 99.—Кнегиня... посыпала до Его Милости... просячи Его Милости въ домъ свой до себе на беседу Arch. Sang. VI, 231 (1564).

XVII. Купецъ... до теѣ беседи своѣ недодшедши... завернулься назад Прот. Полт. С. I,

108 (1690).—Ювъ.. сам з ними (сынами) на гых беседах не бывал Жив. Св. 178-б.

БЕСЕДОВАТИ, *дс. Див. Бесѣдовати.*

XVII. Гдѣ... ку всѣм нам... беседуетъ въ словѣ своемъ Ев. Реш. 47.—Писмо бжественное ку нам о родичахъ Прчстой Вщи беседуетъ ів. 277-б.

БЕСЕДОВНИКЪ, *рм. Розмовник.*

XVI. Коснемъ же ся... словесъ Григория Двоєслова или Беседовника, егоже Римляне зовутъ Розмовцою Сл. прот. Лют. 125.

БЕСКИДЪ, *рм. Гірський хребет, що можна його перейти; бір на горі.*

XVII. Овечка... блоукаючи ся заблудила, и не близко и нелачно але на горы и бескиды Лѣк. на осп. ум. 6.

БЕСПЕРЕСТАНИ, *присл. Див. Безперестани.*

XV. Онѣ... губаѣть землю Рускую, и кровь хрестыянську проливають бесперестани Ип. 218 (1095).

БЕСПЕЧАТИСЯ, *дс. Заслонятися від небезпечности.*

XVI. Малымъ возомъ часу пригоды не треба ся беспечати Пам. КК. IV, II, 120 (1545).

БЕСПЕЧНЕ, *-О, присл. Див. Безпечне.*

XVII. Ты ли Іоанне такъ беспечне сплшѣ, и Моусей небезпеченству наближшій естъ Тр. постн. 557.—Верпулъ бы ся былъ на свою столицу беспечне Копист. Пал. 946.—И будете беспечне мешкати въ земли своей Арх. ЮЗР. I, XII, 530 (1613).—Воинъ гды не слышитъ о непріѣтелю, жиетъ беспечно Рад. Вин. 961.

XVIII. Давши кождоу жеби не тилко стати, але и лежати могълъ беспечне таковій пляцъ Літ. Вел. III, 488.

БЕСПЕЧНЫЙ, *прикм. Див. Безпечный.*

XVII. Рекъ Моусей: помажете, и помазали, и были беспечными Кн. о Вѣрѣ, 210.—Мысль беспечнаа, яко оуставичное веселіе Домецк. 10.

БЕСПОКРОВНЫЙ, *прикм. Що не має «покрова».*

XV. Ты бѣ... беспокровнымъ покровъ, обидимымъ заступникъ Ип. 924 (1289).

БЕСПРЕСТАНИ, *присл. Див. Безперестани.*

XV. Кнѣгини же его беспрестани плакаше Ип. 617 (1180).

БЕСПРИКЛАДНЫЙ, *прикм. Див. Безприкладный.*

XIV. И видѣхъ мужа велика... и страшна въ ширину бесприкладна зракомъ Сильвестр. Сборн. 660.

БЕСТВИТИСЯ, *дс. (пол. bestwić się). Казитись, дичити.*

XVI. Где ся оные телцы, воды, бествачи або шалѣючи подъ скрыню запряженые переворо-

чали скрыню Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 13.

XVII. Ся христіане надѣ христіанами, безъ жадной даной имъ отъ насъ причины бествили и суровѣли Копист. Пал. 777.

БЕСТВѢТИ, *дс. = Бествитися.*

XVII. Разверѣпѣваюсѣ: розбую, буаю, бествѣю Вер. Лекс. 135.

БЕСТЕЛЮГА, *рж. Згруб. від «бестія».*

XVIII. А доки жѣ вы бестелюги будете звегати Довг. 98.

БЕСТІА, **БЕСТІЯ**, *рж. (лат. bestia). Зеіря, звір.*

XVI. Безсловесное, бестіа Зиз. Лекс. 95.—И кгда царъ исполнился тяжкимъ гнѣвомъ, и з окрутными бестіями, плоды Ливаньскими окормлеными Отп. кл. Остр. И. П. 394.

XVII. Італійскаа бестіа Калаврійскій Варлам... срогую подноситъ войну на Црковъ Хву Тр. постн. 396-б.—Стыи... любо отъ бестій розшарпаны бывають, любо в поломенехъ и водахъ занурѣются Тит. 123 (Копист. 1625).—Діаволы же преобразуютъ сѣ мечтаніемъ, в различни бестіи на устрашеніе члчское Транкв. Зерц. 8.—Бсте... якъ бестіи траву Крон. Боб. 174.—Бестіа на бестію себѣ подобную не пориваетсѣ Рад. Ог. 269.—Бестіа спросная будучи песъ Ев. Реш. 145-б.—Кто грѣшитъ, южъ той розуму не маєтъ и естъ бестією нерозумною Гал. Кл. Раз. 87.—Бестія нерозумная ів. I, 13.—Былъ той кон... бестія мощная Ал. Печ. 166.

XVIII. А вгадати бестіи (ворожки) нѣгды не вгадають Клим. Вірші, 70.—Жена сестренця моего... публѣчне ругала... старою бестією називаючи мене многократѣ Арх. Сул. 68 (1732).—Человѣкъ... з дитинства нѣчого иншого ненаучивсѣ и нѣдо чого не навикъ, якъ тилко забавлѣтисѣ и пребывати з нерозумными бестіями Науки парох. 249.

БЕСТІАЛСКИЙ, **БЕСТІЯЛСКИЙ**, *прикм. Зеірячий, бидлячий.*

XVII. Грецкаа моцъ барзѣй была притерта и понижена презъ тѣжкое, а праве бестіалское окрутенство того, который на тотъ часъ грецкое справовалъ панство Тр. постн. 658.—Не вѣдали оны: чи головы человѣчій? чи бестіалскій мѣли офѣровати Гал. Боги пог. 22.—Тѣло... маєтъ в себѣ пожалливости быдлѣччи бестіалскій Гал. Кл. Раз. 223.—За бестіалское житие караетъ панъ небный Ев. Реш. 25.—Глупый бестіалскій члкъ законъ бжій... зневажаетъ ів. 115-б.—Позверховное одѣня далъ имъ Бгъ з скуръ бестіалскихъ, абы означилъ, ижъ бестіалскою похотою внутр душѣ свои змазали Тр. II. М. 939.

XVIII. Кто з людей грѣха якого допускаетсѧ... діавола слухає, по бестіалску же Науки парох. 277.

БЕСТІАЛСТВО, БЕСТІАЛЬСТВО, рн. від «бестіальний».

XVIII. Бестіалство то єсть сполкованіє з бестією Собр. Прип. 45.—И ина много бестіальства тогда оумножатсѧ Пам. укр. м. IV, 327 (Тухл. Рк.).

БЕСТІАЛЬНЫЙ, прикм. Див. **Бестіалский**.

XVIII. История о женѣ Мандонѣ прици безбожной и бестіальной Пам. укр. м. IV, 326 (Тухл. Рк.).

БЕСТІАРСКО, присл. Як бестія.

XVIII. Почалесь насъ нѣби власнихъ звѣровъ бестіарско снѣдати Літ. Вел. II, 344.

БЕСТКА, рж. Звіря.

XVII. Тѣло твое покинемъ бесткамъ земнымъ Рук. Хрон. 215.

БЕСТРАШНЫЙ, прикм. Не страшний, де не страшно.

XV. Проводимъ ю (лодю) сквозѣ всѧко страшно мѣсто дондеже придетъ в бестрашно мѣсто Ип. 26 (912).

БЕСТУДНИЦЯ, рж. Див. **Безстудница**.

XVIII. Привести дѣвку барзо красную, бестудницю Пам. укр. м. VI, 134 (Рк. Тесл.).

БЕСТЫА, БЕСТЫЯ, рж. Див. **Бестія**.

XVII. Нѣмьє бестыи не ладно до того привести дадутсѧ Ак. ЗР. IV, 283 (1608).—Вы жидове естєте такими бестыями, слугами антихристовыми Гал. М. Пр. 48.—(Египтѧне) мѣли за боговъ бестыи: пса, волка, телца, аспіда, смока, крокодила Гал. Кл. Раз. 91.

XVIII. Межи глухіи лѣсы, дикіи а окрутніи бестыи на пустельничій живот оудалсѧ Пам. укр. м. II, 403 (Літм. Рк.).

БЕСУРМАНИНЪ, рм. (з араб.-тур. müsülman). Магометан, мусульман, поганець.

XVII. Аже нестатечная приязнь вовку з бараномъ, такъ християниновѣ з бесурманиномъ Літ. Сам. 24.—Мертвыми именуют бесурманъ Єв. Реш. 12.—Под час навалности злєх бесурман в спряту будучую в лѣсѣ (складку) покрали (Семен і Степан) Прот. Полт. С. I, 180-6 (1696).

XVIII. Невѣрній бесурмани хтѣли Христа поглотити. аби его уморити Укр. Р. Арх. X, 334.

БЕСУРМАНИТИСЯ, дс. Ставати бесурманином, приймати магометанську віру.

XVI. Духовные тоє патрыярхи: чернцы, игуменове уставичне се турьчать, бесурмянятъ Берест. соб. 209-10.

БЕСУРМАНСКИЙ, прикм. Мусульманський, магометанський, невірний, поганський.

XVII. Для... ошукая бесурманского... не повинен... християни вѣры своей... запрѣтисѧ Єв. Реш. 28-6.—Послѣ Василя... в неволю бесурманскую взятого Прот. Полт. С. II, 120-6 (1682).

XVIII. Хм... набивалъ нужних... вещей... ходячи... за промысломъ... под жилища бесурманскіє Вел. Сказ. 7.

БЕСУРМЕНИНЪ, рм. Див. **Бесурманинъ**.

XV. Оного бесурманина яша Ип. 636 (1185).

БЕСУРМЕНСТВО, рн. Вісурменська релігія, магометанство, іслам.

XVI. Ажъ бы... бесурменство бы ся не ширило Ак. ЗР. II, 132 (1520).

БЕСЧЕСТНЫЙ, прикм. Див. **Безчесный**.

XVII. Монаше, слухай, ижъ жизнь сіѧ бесчестнаѧ Домедж. 68.

БЕСЧИСЛЕННЫЙ, прикм. Див. **Безчисленный**.

XV. Начнемъ же сказати бесчисленныа (ХП) рати и великыѧ троуды Ип. 750 (1227).

БЕСЪ, рм. Див. **Бѣсъ**.

XVI. Всимъ такимъ быти у беса Отп. И. II. кл. Остр. 1069.

БЕСЪ, прийм. Див. **Безъ**.

XV. Въ храминѣ рекше в ропатѣ стояще бес пояса Ип. 94 (987).—Язъ есмь бес тебе и на Волгу ходилъ ів. 376 (1149).

БЕСѢДА, рж. 1. Розмова.

XVII. Тепер до предсѣзѧтой бесѣды приступую Єв. Вил. 148-6.—За малыи прожной бесѣды грѣхи остро масмъ быти пытани О обр. 123.—Да таковыми бесѣдами слухи ихъ (жидовѣ) призываютьсѧ Кн. о Вѣрѣ, 76.

XVIII. Темничникъ ко Іосифу прихожовалъ для науки и утѣхи и для розмаитой бесѣды и порады Пам. укр. м. I, 163 (Рк. Тесл.).—Бесѣдовалъ там з ными розмаитіи бесѣды ів. II, 331 (Унгв. Рк.).—Розмаитыми бесѣдами его етая млстѣ потѣшавъ мтку свою ів. 224 (Рк. Тесл.).—Край едного хлѣба и пій едину чашу и одну бесѣду со мною бѣсѣдуй Угр. Заг. 59.—Оглавлєше Бесѣдъ недѣльныхъ въ книгѣ сей обрѣтающихсѧ Науки парох. (пр.).—(Парохіалніѧ)... науки простымъ и звычайнымъ Рускаго языка, бесѣды посполитымъ способомъ предложенныѧ ів.

2. Веселі посідки при трупку й потравах, ута, бенкет, гулянка.

XVI. Старосты годовые при бесѣдахъ ихъ братскихъ мають... пилнѣ того смотрѣти, жебы вся братья и гости... у почтивости у дому братскомъ сѣдѣли Ак. ЮЗР. I, 104 (1539).

XVII. Гощеніє: оучта зацнаа, знаменитая бесѣда, албо бесѣда Бер. Лекс. 31.—Яко медѣ

осолодѣть памятка его, и якъ музыка при бесѣдѣ вина Копист. Пал. 1135.—При банкетяхъ, бесѣдахъ и розныхъ оучтахъ грѣшатъ Тр. П. М. 910.—Ходѣмо оучтивѣ, яко въ дни, не въ бесѣдахъ и пиянствахъ, не вшетеченствахъ и роспустахъ, не въ пѣсваркахъ, ани зазрости Гол. П. М. II, 455 (Кор. Н. 1645).—Ювъ на тыхъ бесѣдахъ зъ ними (дѣтми) не бывалъ Крон. Боб. 36.—Магдалина... до танцовъ и бесѣдъ кватилися вѣчала Ев. Реш. 216-б.—Стыи отцы... заборонили, абы зъ того поминального обѣду и бесѣды ничего стравного до домовъ своихъ зъ собою клирицы не брали Тит. 151 (Копист. 1625).

XVIII. Люде якого кълвекъ чина в домахъ своихъ аби жаднихъ схадоукъ и бесѣдъ не имѣли Вел. Сказ. 18.

БЕСѢДОВАТИ, *дс.* Говорити, мовити, розмовляти.

XV. И тако ему (Ростиславу) бесѣдовавши с нимъ (съ игуменомъ) и благословивъ его отпусти и Ип. 531 (1168).

XVII. Теперъ кдѣ о расплатого възнесеніи до васъ бесѣдую Ев. Вил. 147.—Все писаніе телесне бесѣдуєтъ къ намъ, яко до телесныхъ подлою мовою людскою Транкв. Зерц. Ад.—Іванъ... засталъ челядъ свою зъ Мартинихою... бесѣдующихъ у хатѣ надъ горѣлькою Прот. Полт. С. I, 108 (1690).

XVIII. Отомъ собѣ бесѣдуютъ и чудуютъ ся, що бы то могло быти Пам. укр. м. II, 68 (Рк. Тесл.).—(Горваты) словенски бесѣдуютъ Гр. Барск. I, 128.—Тамо (въ градѣ Вѣляни) бесѣдуєтъ по арапску и по турецку ів. II, 129.

БЕСѢДОВНИКЪ, *рм.* Розмовникъ.

XVII. Діалогъ: бесѣдовникъ Бер. Лекс. 266.—Григорій Бесѣдовникъ, пана Римскій Копист. Пал. 697.—Григорій Бесѣдовникъ през мѣтву царя Траіана спаслъ Тр. постн. 38.

БЕТѢЖНЫЙ, *прикм.* Хорій, слабій.

XVIII. И речеть Христось праведнымъ: «Подте вы благословенный видѣ отца моего, чомъ было вамъ жалѣ голодныхъ и жадныхъ и сторонныхъ и голыхъ и бетѣжныхъ и имитыхъ дѣля мене» Поуч. Няг. 11.—Не треба здоровымъ лѣкаря, але бетѣжнымъ ів. 53.

БЕТЮГЪ, *рм.* (уг. betegség). Хорість, слабість.

XVIII. Коли кто упадетъ у якую неволю, или ятя, или у бетюгъ, или у кварь... такъ чини, якъ сесѣ люде Поуч. Няг. 29.

БЕХТЕРЬ, *рм.* (пол. bechter, сrb. bachterec). Кольчуга, кираса.

XVI. (Взяли) такъ тежъ и збѣрою пана моего военную—бехтери: панцыри, зброю бляховые

Арх. ЮЗР. VIII, VI, 177 (1566).—Оправленные, зброю бляховые, бехтери, панцыри ів. VIII, IV, 125 (1571).—Зброю: панцыри, бехтери Ганна Монг. 96.

БЕЧАТИ, *дс.* (пол. beszec). Видавати голосъ: бе! бекати.

XVIII. Вшитки звѣрѣта и безтыи рычали, квичали и бечали Пам. укр. м. IV, 238 (Присл. Рк.).

БЕЧЕЛОВАТИ, *дс.* (уг. becsel). Цинити.

XVIII. Знаєшь ты самъ добре, якъ ты бечелую и кохаю Ал. Тиш. 30.

БЕЩЕСТЬЕ, *рм.* Див. Безчестие.

XV. Бещестье на мене еста положила Ип. 429 (1151).

БЕЩИНЬЕ, *рм.* Див. Безчиніе.

XV. Да не творѣть бещинья в селѣхъ Ип. 37 (945).

БЖОЛА, *рм.* Комаха Apis mellifica.

XVII. Бжолъ жонѣ моеи семеро найлѣпшихъ (дати записую) Прот. Полт. С. II, 174 (1686).

БЗИНА, *рм.* Дерево, кори бзовий.

XVIII. Рахуба древамъ рознымъ: бзына Клим. Вірші, VI.—Потомъ зо встиду на свою бѣду (Юда) на бзинѣ ся вдавілъ Укр.-Р. Арх. IX, 227.

БЗОВЫЙ, *прикм.* від «бзѣ».

XVII. Набравши потаємне злота вложилъ в кій бзовій Гал. Боги пог. 13.—Набравши таємне золота вложилъ въ кій бзовый Рук. Хрон. 143.

XVIII. Дати асафетиди якъ лѣсковій орѣхъ зъ ягодами бзовими Укр. Госп. Пор. 71.

БИБЛИЙНЫЙ, *прикм.* від «библія».

XVII. Библийныи тлумачи свѣдчатъ Тит. 279 (П. Мог. 1632).

БИБЛИОТЕКА, БИБЛѢОТЕКА, *рм.* (гр. βιβλιοθήκη). Книгозбір.

XVII. Адрианъ: мѣл свою библиотеку Крон. Боб. 253-б.—Где книги увязаніе подъ бѣлѣотекою Арх. ЮЗР. I, XII, 359 (1669).

XVIII. По смерти его ничего не оста, токмо библѣотека Гр. Барск. II, 347.

БИБЛѢЯ, *рм.* (гр. βιβλία). Святе письмо, книги Нового і Старого Закону.

XVII. До того що мовишь на казаню, доводи того писмомъ стымъ зъ Библии Гал. Кл. Раз. 518.

БИБУЛА, *рм.* (лат. bibula). Рідъ грубого паперу, що втягує в себе вожжість.

XVIII. Купилъ двѣ лѣбры бибулы для вибранья воску... с орликовъ Ризн. Соф. Кн. 124-б (1741).

БИВАТИ, *дс.* Недоконано-повторн. постать від дс. «бити».

XVII. Рицери... неприятелей ойчистых бивали Тит. 49 (Сак.). — Роскошных Греков потужне биваль и панство ихъ посѣдалъ Крон. Соо. 14.

БИВАТИСЯ, *дс. Недоконано-повторн. по-стать від дс. «битися».*

XVII. Витень... биваль ся зъ Русью, былъ мужественный въ войнахъ Крон. Лит. 328.

БИВИЙ, *прикм. Див. Бывый.*

XVIII. Четвертый (плец) бивого писаря сотенного Шевеля Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 221 (1767). — Бивий атаманъ Василь Голота іб. 269.

БИГАМІЯ, *ржс. (з лат. bi + гр. γάμος). Подружній звязок одночасно з двома жінками або з двома чоловіками; одруження у-друге.*

XVIII. Бигамія есть на той часъ, коли хто по смерті єдиныя жены поймуєть другую, или млднецъ беретъ вдову, или вдова идет млднца, или законникъ поємлетъ жену. Три теды суть бигаміи: правдивая, толкованная и подобствен-ная Собр. Прип. 60.

БИГАМУСЬ, *рм. 1. Що має дві жінки нараз.*

2. Хто має другу жінку, або за першу—вдову.

XVIII. Бигамусъ, то есть той, который маєть другую жену, албо єдну, але вдову Собр. Прип. 135.

БИГАМЪ, *рм. — Бигамусъ.*

XVIII. Не повиненъ єспєть осцати бигама Собр. Прип. 60

БИГАНІЕ, *рн. Перегони.*

XVIII. Не годится ховати... оумѣраючихъ въ биганіи конеском, съ другими съ зламаниємъ шыи Собр. Прип. 136.

БИГТИ, *дс. Див. Бѣгти.*

XVIII. Отожъ поселъ первый бижить и мовить Сл. о збур. п. 153.

БИГАРЬ, *рм. Кий, батіг.*

XVIII. С колами, з бигары, с копіями острыми Пам. укр. м. II, 228 (Рк. Тесл.).

БИДА, *ржс. Див. Бѣда.*

XVII. Амон... видячи себе въ бидѣ Крон. Боб. 158-б. — (Пелgrimки) отъ свицкихъ роскошей на духовные... идутъ и на той дорози биды и напасты в удрученю тила приймовати Арх. ЮЗР. I, VI, 90 (1630).

БИДЛИНА, *ржс. Див. Быдлина.*

XVIII. І злонравной бидлины во скорбѣ будетъ мѣти Клим. Вірші. 132. — Лутше би мнѣ нынѣ вмерти в той годинѣ, нѣжли скитатися въ свѣтѣ якъ бидлины Укр.-Р. Арх. IX, 240. — Длѣ куплѣна... воловъ пари албо иншыа якыа бидлины жадного власне ярмарку не опускаєтсѣ Науки парох. 109.

БИДЛО, *рн. Див. Быдло.*

XVIII. На ноги коли бидло впадетъ: часнокъ з собачим калом змѣшавши, обвертовать ноги Млр. дом. лѣч. 18. — Отъ крвѣ ихъ мусѣла свой колюрь и смакъ измѣнити вода, которой черезъ долгій часъ жадное бидло прагнучое не могло пити Вел. IV, 40.

БИДЛОВЫЙ, *прикм. Що до бидла стягається.*

XVIII. Лѣкарство каплѣ и пѣктулки бидлого рецепту принимаємъ Дн. Марк. I, 136.

БИДЛЯ, *рн. Див. Быдля.*

XVIII. Гинути мусѣли яко бидлята Вел. IV, 258.

БИДЛЯЧИЙ, *прикм. Див. Быдлячий.*

XVII. Нынѣ сѣ рождает оу бидлячой стайнѣ Прол. XVII, 85.

XVIII. Бидлячое лѣкарство... свиную... наскроматить... в хлѣби давать Млр. дом. лѣч. 17. — Лишаи бидлячий іб. 18. — Нынѣ ся родит Спаситель... в темной бидлячой стайни Укр.-Р. Арх. IX, 52.

БИКОВЩИНА, *ржс. Данина від бика.*

XVIII. Чи ли злодѣйщина и биковщина, половину на полковничую особу брать, а половину сотникowi з старостою роздѣлять Вас. Зб. Мат. Лѣвоб. Укр. 102 (1716).

БИКЪ, *рм. Див. Быкъ.*

XVIII. Ханъ... приказалъ одослати (Хи-му) пят биковъ и пятнадцат барановъ Вел. Сказ. 27.

БИЛИЦЯ, *ржс. Бот. Artemisia.*

XVIII. Зѣлля билицю утертое лляти воловъ въ горло Укр. Госп. Пор. 69. — Вужъ въ томъ городѣ не постане, где есть полинѣ, билиця іб. 74.

БИЛИЕ, *рн. Див. Былье.*

XVIII. Мури... непотребнымъ билиємъ заросліе Вел. Сказ. 3.

БИЛМО, *рн. Див. Бѣлмо.*

XVIII. Хухать на очи отпужить тимъ билмо Млр. дом. лѣч. 3.

БИЛО, *рн. 1. Молоток, котрим струны натягають.*

XVII. Било: молотокъ котрымъ струны натягають Бер. Лекс. 210.

2. Дошка оголошенія молитов в обителях і на инші потреби Бер. Лекс. 210.

XV. Братъя же оударыша в било и собравше сѣ вси Ип. 176 (1074).

XVIII. На вратах била і кіяки желѣзнія Пам. укр. м. IV, 145 (Яр. Рк.). — Благовѣстять же на правило церковное по вся дни въ древяніе и желѣзніе била. На вечерню клеплють въ било великое древяное Гр. Барск. I, 252.

БИЛОГЛОВА, *ржс. Див. Бѣлоголова.*

XVII. Став пред нами персональне билотлова на имя Фена Микитиха Ак. Полт. Гор. Ур. I, 22 (1665).

БИЛЦЕ, рн. *Те, чим на струнах бречать.*

XVII. Билце albo піорко, которым на струнах брѣкают Бер. Лекс. 210.

БИЛЫЙ, прикм. Див. **Бѣлый**.

XVI. Звѣзда билого желиза Арх. ЮЗР. I, I, 183 (1583).

Платье билое, хусты билыи; білизна, хусты, сорочки.

XVI. (Староста Луцкий з помічниками) побрали и пограбили хустъ билыхъ, кошуль полотна ткацкого Арх. ЮЗР. I, VI, 136-7 (1597).

XVII. Дмитро покрав у Вакулы Мелника платѣ билое Ак. Полт. Гор. Ур. I, 22 (1665).

БИНА(Й)МНѢЙ, присл. Див. **Бынамнѣй**.

XVII. Которіе бѣ от ихъ волности бинамнѣй не дбаючи, але яко могучи оныхъ мѣряли Літ. Сам. 3.

XVIII. Пановъ полскихъ... яко тѣла... безглавного, бинамнѣй устрашати не хтѣймо Вел. Сказ. 51.—(Дорошенко) радъ былъ и бинаймнѣй не тривожился таковыхъ Суховѣвскихъ поступковъ Літ. Вел. II, 170.

БИНДА, рж. (нім. Binde). *Перепаска, опаска, тасьма; стяжка.*

XVII. Корона, бинда albo чепецъ Бер. Лекс. 26.—Капелюшъ со двома биндами и патерицу наши царіе патріярхамъ даяху Літ. Густ 357.—Талмуть вашъ мовит: же Бгъ каждого дна вкладаетъ бинду ремѣнную на голову свою Гал. М. Пр. 427.

БИНДАСЬ, рм. (нім. Bindacht). *Теслиця, тесельська сокирка робити в дереві фуги, дірки і ин., виробляти корита, вулики, то-що.*

XVIII. Топуръ биндас, сверделъ палечныхъ... стругъ и рожен Дѣло Вих. 2 (1722).—Биндас—1, натыгач—1, ножиц овечих—3 Арх. Вид. м. (1755).—Але тебе перестрашу оружіємъ своимъ... то есть пила, биндасъ, і теслица і крива коса моа Сл. о см. 18.

БИРАТИ, дс. *Повторно-недоконана форма дієслова «брати».*

XV. Небожчикъ панъ Иванъ Ходкѣвичъ... хоживалъ на нашу службу, на войну, биралъ подводы Ак. ЗР. I, 110 (1486).—Врядники его милости тамъ їздоковъ высылавали и вини зъ нихъ бирали и проїзды великіе їв. 171 (1497).

XVI. Какъ и первшіи старосты... (доходы) бирали Ак. ЗР. II, 114 (1514).

XVII. На свою потребу тожъ три рази овихъ грошей бирал Акт. Старод. кн. 94.

XVIII. Двѣ бабѣ, которіе дѣти бирали от Жыдовокъ Пам. укр. м. I, 246 (Рк. Тесл.).—От Македонянъ нехоснавыхъ, от которыхъ то емъ биравъ дань Ал. Тиш. 45.

БИРБИГА, рж. Див. **Бербига**.

XVIII. Всадивши його охляпъ на свою водовозную бирбигу, далъ ему на смичѣ хортовъ пару Літ. Вел. IV, 138.

БИРИВАТИ, дс. *Повторно—недоконана форма 2-го ступня від дієслова «брати».*

XV. Воеводы... тыи вряды роздавали и пошлыны биривали на городъ Ак. ЗР. I, 194 (1499).

XVI. Тогда въ нихъ подводы биривалъ зъ мѣста подъ себе Ак. ЗР. I, 361 (1505).

БИРИЧЬ, рм. (ч. біііс з іт. biric—судовий служник). *Урядовник, що оголошував народові накази владѣ, окличник.*

XV. Володимиръ же пришедъ в товары посла по товаромъ бирича глагола нѣтуть ли такого мужа, иже бы сѣ ялъ с Печенѣжаниномъ Ип. 107 (993).—Изяславъ же съ сыномъ Ярославом и посласта подвойскѣи и биричѣ по улицамъ кликати зовучи къ князю на обѣдъ їв. 369 (1148).

БИРКА, рж. (тат. bir—одеж). *Варцабове кружало; жереб, льос.*

XVII. Жребіа: костки, бирки, піосы Бер. Лекс. 44.

БИРКА, рж. (уг. birka—вівця). *Турецька, волоська або єгипецька вівця з товстим округлим хвостом.*

XVII. И въ языки килькодесять человекъ Татаръ поймали и бирок скилко тисячей запявши Ак. ЗР. V, 273 (1694).

БИРМОВАНЬЕ, рн. Див. **Бермованье**.

XVII. (Муропомазаніе) откладаетъ на бирмоване до лѣтъ досконалыхъ Льв. Пал. 24.

БИРОВАТИ, дс. (уг. biró—суддя). *Володіти, радити.*

XVIII. Земля ихъ подъ сѣверомъ, а бируеть нимъ црь московскій Ал. Тиш. 78.—Чомъ были церкви и царства, де проповѣдали святыи апостолы... и преподобныи отци... теперъ бируютъ языкъ поганьныи Поуч. Няг. 13.—Чини и роби ись правдовъ, кому чимъ бируешъ їв. 19.—Оустрашило мя крстное дерево, на которомъ Хс распят, не могу собою бировати Пам. укр. м. II, 324 (Рк. Тесл.).

БИРОВСТВО, БИРУВСТВО, рн. *Уряд судді.*

XVIII. Панъ може такого бирова ажъ бы сѣ не по правдѣ державъ из бировства изверчи тай карати Урб. 70.—На бирувство три люде мусѣть сѣ vybrати, тай межы тыхъ трохъ одного сѣдска громада и зпередъ панского тиста нагай выбере їв. 69—70.

БИРОВЪ, *р.м.* (уг. *biró*). *Суддя*.

XVIII. Пань може такого бирова аж би ся не по правдѣ державъ из бировства изверечи Урб. 70.—А слуга естъ на сюмъ свѣтѣ кождый, хоть король, хоть пань, хоть шпань, хоть бирувъ, хоть патріарха Поуч. Няг. 120.

БИРЧИЙ, *р.м.* *Що збирає податки*.

XVI. И для того писали до бирчихъ, абы регистра прислали тыхъ всихъ, которые што дали а которые тежъ не дали Ак. ЮЗР. I, 92 (1538).—А тыи бирчыи ваши, выбравши тыи пѣнязи серебщизные, нехай ихъ предѣся до скарбу земского отдають Ак. ЗР. III, 7 (1547).—Як дей есмо личбу головнымъ бирчимъ чинили также грши и реестра имъ отдали Ж. Курб. I, 26 (1569).—Што се тежъ дотычетъ подачокъ, его королевской милости зъ сойму уфаленыхъ... маеть его милость... съ того имени выбравши до бирчихъ нашихъ отдавати Арх. ЮЗР. I, I, 430 (1594).

БИРЧОЕ, *р.м.* *Оплата на користь «бирчого»*.

XVI. Бирчого и писчого на врадъ отъ прутовъ селидебныхъ съ каждого дому по два пѣнези Ак. ЗР. IV, 130 (1590).

БИСАГА, *р.д.* (лат. *bisaccium*). *Сакви, торба що перевіщується на груді і на плечі; мн. шкурятяні торби обабіч сидла*. Бер. Лекс. 204.—Синон. сл. р. 6.

БИСЕРОВЫЙ, *прикм. від «бисеръ»*.

XVII. Кто хочеть презъ оныи стислыи брамы бисеровый внійти, не треба набывати чрева грубого Рад. Ор. 311.

БИСЕРЪ, *р.м.* (тур. *büsre*, з араб. *busra*). *Перла, жемчуг*.

XV. Блженая Олена искаше мдрестью, что есть луче всего въ свѣтѣ семъ и налѣзе бисеръ многоцѣнный, еже естъ Хрестосъ Ип. 50-51(955).

XVII. Оуподобисѣ црствіе вбное члку купцу ищущему добрыхъ бисерей Рад. Ог. 303.—Бисеръ: перла, женчугъ Бер. Лекс. 3.—Не дай Гди погибнути бисеру твоему Жит. Св. 157.—От крове нашей намъ поропру спилесь, бисерами слезъ матернихъ спестрилесь Дм. Тупт. 135.

2. (пол. *bisior*). *Дорога стідна тканина, рід тонкого білого полотна*.

XVII. Была манна якъ сѣмя кориандрово, обличіе же его якъ бисер чистый Крон. Боб. 54.—Тая была шата сподняя бѣлая з бисеру Кн. Рож. 44.

БISKУПИЦЬКИЙ, БISKУПІЙ, БISKУП-ЛИЙ, *прикм. від «бискупъ»*.

XV. Велили есмо заставити пану Ивану Мушати к десѣтинному берегу к бискупницькому ЮРГр. № 81 (1445).

XVI. Бискупій костель Ак. ЮЗР. I. 126 (1549).—И того, на кого жалоба вышла, передъ судомъ бискуплимъ ставити Ак. ЗР. III, 305 (1586).

БISKУПСТВО, *р.м.* (пол. *biskupstwo*). 1. *Гідність, уряд, влада бискупська*.

XVII. Греки... дали ему (Колхисови) инное бискупство Крон. Боб. 78.

2. *Дієцезія*.

XV. Владиславъ выбранный ку бискупству влоцлавскому ЮРГр. № 67 (1433).

XVI. На краковское бискупство вступилъ (бискупъ Лупкий) Ак. ЗР. IV, 215 (1600-1605).

БISKУПЩИЗНА, *р.м.* (пол. *biskupszczyzna*). *Бискупські добра*.

XVI. Бискупщизны имъ не выдалъ Хр. Фил. Апокр. 1746.

БISKУПЪ, *р.м.* (пол.; ч. *biskup*, з давн.-нім. *biscol*, з гр. *ἐπίσκοπος*). *Церковний достойник, що заряджує дієцезією*.

XIV. Бискупъ Краковский и старосты Краковский и Судомирскій могутъ дати премиріе Ак. ЗР. I, 19 (1347).

XV. Мы бискупы маѣи премыски и офана-сѣи владыка премыски ЮРГр. № 38 (1404).—Князь Миколай, бискупъ Виленскій Ак. ЗР. I, 70 (1455).

XVII. Римского бискупа до того права припускати Копист. Пал. 1072.—(Грекове) началства над всею црквію Бжею Бискупови Римскому не признали Кн. о Вѣрѣ, 161.—В старомъ законѣ навыйшший бискупъ был над кроля Кн. Рож. 74-6.—Колхисъ, бискупъ троянскій прыѣхалъ до Делфу Крон. Боб. 78.

БISOVСКИЙ, *прикм. Див. Бѣсовскый*.

XVI. Противко засадкамъ бисовскимъ Катех. 80.

БИСТРИНА, *р.м.* *Див. Быстрина*.

XVIII. И тобѣ що сѣ стало, Іерданы рѣко, чому бѣжиши и вертаєши сѣ горѣ бистриною своею? Пам. укр. м. II, 189 (Тух. Рк.).—Онъ разуму научаетъ, на путь правый наставляетъ, во глубинахъ и въ бистринахъ руку подаетъ Укр.-Р. Арх. X, 284.—(Трупи янчаровъ) Днѣпровимъ отдати глубинамъ и бистринамъ Літ. Вел. II, 363.—За два дни отплихъ въ Рахитъ, кромѣ вѣтрила, ибо самая бистрина рѣки насъ отнесе Гр. Барск. II, 159.

БИСТРОСТЬ, *р.м.* *Див. Быстрость*.

XVIII. Бистрость коней Літ. Вел. IV, 235.

БИСТРЫЙ, *прикм. Див. Быстрый*.

XVIII. Богунъ... бистрыми конми послалъ з вѣдомостю, же при Чернецкомъ много войска полского обрѣтається Всл. Сказ. 71.—Бистрымъ на тоє смотрѣли окомъ Літ. Вел. II, 81.—Не толко в чолѣ, але и в тилу голови мѣти би-

строе око ів. IV, 187.—Роскоши... нѣби оу Дунаю бистромъ ся втопили Рук. К. У. № 21, к. 27.

БИСУРМЯНИНЪ, *рм. Див. Бесурманинъ.*

XVII. Презацное хрстіанское воинство, двѣ речи набарзѣй вас порушити, и срѣца ваши запалити могутъ къ мужественной росправѣ военной з тым окрутнымъ бисурманиномъ Рад. Віп. 1534.

БИСУРМЯНСКИЙ, *прикм. Див. Бесурманский.*

XVII. Луки и стрѣлы бисурманскіи Рад. Ог. 463.

БИТАНКА, *ржс. (уг. bitang). Волоцюга.*

XVIII. А чей ты того, битанко, не дождешъ Пам. укр. м. I, 158 (Рк. Тесл.).

БИТВА, *ржс. Бій, баталія.*

XVI. Зъ ранку ажъ до вечера... межи собою (Литва й Наливайко) битву мели Кул. Мат. I, 64 (1595).

XVII. 1624 была битва ляховъ съ козаками Сб. Лѣт. 95 (Межиг. лѣт.).

Точити битву, мати битву, бій.

XVII. 1574. Іона Господарь Волоскій битву точилъ съ Цесаромъ Турецкимъ Літ. Лѣв. 234.

Зводити, звести битву, сточити бій.

XVII. Гды рано звели битву у Любечи приперъ его (Свѣтополка) Ярославъ надъ одно озеро сѣкучи его полки Рук. Хрон. 433.—Дарыи... извѣлъ битву из Александром Ал. Печ. 171.—Который потоми своими и трудами противко такового неприятеля битви зводитъ, тот подобенъ ест тому, который противника своего папѣромъ звязаль Лѣств. 24-б.

XVIII. Не тратмо мы войска своего битвою Пам. укр. м. IV, 296 (Рк. Тесл.).—Валную учинили битву Літ. Вел. II, 82.

БИТВОВАТИСЯ, *дс. Войдувати, бучу збивати.*

XVII. Битвуюся, разсвѣрѣнѣваю Синон. сл. р. 7.

БИТЕЙСКИЙ, *прикм. Див. Битейский.*

XVIII. Книга битейска Пам. укр. м. II, 188 (Тух. Рк.).

БИТИ, *дс. Див. Быти.*

XVII. Болше шести тысячей неповинно козаков бити Літ. Сам. 5.—Грипко... маєть... при Ивану... бити и в послушенствѣ zostавати Прот. Полт. С. II, 36-6 (1676).

XVIII. Прагнет бити зичливый Пер. Укр. Лир. 6.

БИТИ, *дс. 1.—ного, задавати кому рази, товкти, окладати, сікти.*

XVI. Отповѣдаемо, кого любитъ гдѣ, того араєть, бієть всакого сына, которого прий-

моуєть Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 49.—Возница... почал подо мною коня моего бичем бити Арх. ЮЗР. I, VI, 60 (1574).—Я... видел есми... на храбте ран чотыри битых Арх. ЮЗР. I, VI, 75 (1582).

XVII. Бьет... сына, которого до своей отцевской ласки приймаєт Ев. Реш. 24-б.—Нѣкоторые товариши... его (убогого) в твар биятъ Жив. Св. 36.—Биймо, биймо овакого сына, нехай кажет, где гроши поховаль Прот. Полт. С. I, 156 (1693).—Ми... послали... для огляданя битых ран ів. II, 255 (1694).

XVIII. (Я) и не знаю, чи бивъ онъ Василь еи, свою жунку, или нѣтъ Суд. Инкв. 198.

2.—**що, чим, у що, ударяти, товкти, коло-тити.**

XV. Всѣ посполство сами въ собѣ зволили и били намъ чоломъ Ак. ЗР. I, 72 (1456).

XVI. Пѣсти, щире бий поклоны Рук. Муз. № 513, к. 42.

XVII. Мытаръ... в перси свои бьючи Ев. Реш. 4.

XVIII. Когда віѣздилъ Его Велможность зъ города... бито въ котли Журн. Дан. Апост. 1.—Повелѣ в бубны быти Пам. укр. м. I, 292 (Ісп. Рк.).—(Люде пошли) благословитись гвалтъ въ дзвони бити Оп. ст. Млр. III. 343 (1728).

3. **Громити, зносити, перемагати, поконувати, разити.**

XV. И оудариха Володимира бьуче Игоръ Ип. 352 (1147).

XVII. То видячи панъ Гетманъ, же зле, що бють, хотъ бы еще десять разъ такъ великое было войско, нога бы ихъ не войшла, молился Літ. Лѣв. 245.

4. **Забивати.**

XV. Люди твои... по рѣкамъ бобры бьютъ и рыбы ловять, гдѣ изълазна имъ входѣвъ не бывало Ак. ЗР. I, 71 (1456).

XVIII. Я... воши бю Рук. К. У. № 21, к. 7.

5. **Стрѣляти.**

XV. Всюда по мѣстахъ бито зъ гармать Ак. ЮЗР. II, 112 (1494).

XVII. Банкетъ учинивши з гармать били Літ. Сам. 54.

XVIII. Зъ лука бар'зо моц'но бють и змѣр'но Ал. Тиш. 78.—Хм... началъ крѣпко на оний (Камянець) з гармать бити Вел. Сказ. 65.

6.—**на кого, нападати, натирати, наста-вати.**

XVII. На тое жъ войско почали бити Літ. Сам. 9.—Противъ чому Апелъ бьет, мовлячи и закладаючи, иж... не естъ много Пановъ, а нѣ Боговъ много, але единый Богъ Кн. о вѣрѣ, 6.—Тутъ самъ противъ себе бьєшь Вопр. 58.

XVIII. Найбарзѣй на Французовъ бють
Полгр. Ип. Виш. 29.

7. *Кувати.*

XVI. Мынца... монети... еще не почала бити
Ак. ЗР. II, 36 (1508).

XVII. А таляръ битій под печатю царскою
былъ Лит. Сам. 39.

XVIII. Король Августъ Саксонъ... видалъ...
десять тысячъ таляровъ битихъ Лит. Вел. III,
515.—Подъ комнатнымъ порогомъ алембикъ зъ
битими талярми викопано Мат. Ист. ЮР.
48 (1716).

8.—*дорогу, убивати, торувати.*

XVII. (Сотникові) поля до ораня... у битого
шляху надати приказуемо Вас. Зб. Мат. Лівоб.
Укр. 99 (1687).

XVIII. Ой пойду коникомъ по битой дорожѣ
Рук. К. У. № 21, к. 9.—Шляхъ битій бил би
на полтора нѣрута широкій Стат. 62-б.

9.—*собою, битися.*

XVIII. Скоро прожерѣ, зараз почал бити
собою (смокъ) Пам. укр. м. I, 313 (Рк. Тесл.).

БИТИЙСКЫЙ, *прикм. Див. Бытейскый.*

XVII. Мойсей... и битийскіи книги выписал
Жит. Св. 89.

БИТИСЯ, *дс. 1. Бити себе.*

XVII. Мытѣкъ... ся в персѣ бѣет Каз. 32,
к. 8-б.

XVIII. Ногами заднѣми (кінь) въ чрево
біється Укр. Госп. Пор. 67.

2.—*з ним, завадати рази, товкти, окладати*
(оботільно); *боротись, воювати, точити війну.*

XV. Можемъ сѧ еще бити с Болеславомъ
Ип. 130 (1018).—И пачаша сѧ Звенигородьци
от толѣ бити ів. 320 (1146).

XVII. Показовалися діаволи в особах шер-
мѣровъ, которіи в очахъ его ся били Гал.
Боги пог. 32.—Ся часом такъ барзо люде
посполитін кіями бють, же их ледво оуряд-
ники розвадять ів. В.—Занежавши Комѣсію,
зъ Хмельницкимъ битися зезволили Лит. Льв.
263.—Взяли боротися и битися кулаками Крон.
Соо. 20.—(Волохи) мусѣли вже зъ-ручъ би-
тися, которымъ они вже будучи спрапованы,
подолѣти не могли Крон. Боб. (др.) 288.

XVIII. Не бийтес, тепер постъ и грѣх Прот.
Полт. С. IV, 24 (1755).—Заповѣдѧт оусѣмъ
трем войскам, абы сѧ не квапили до войны
быти з собою Пам. укр. м. IV, 296 (Рк. Тесл.).—
Гетмани полекіе... начали битися съ козаками
и татарами Кр. оп. Млр. 220.

3.—*о що, ударятись у що.*

XVIII. Они (слѣпци) о стѣну били сѧ і я
сѧ с того тѣшивъ Пам. укр. м. I, 321 (Рк.
Тесл.).

4.—*до чого, змагатись до чого, прямувати, йти.*

XVII. Послалъ есьми былъ пана сотника съ
товариствомъ на тую сторону Днѣпра: которые
днєвъ два до Чигирина билися. а прибывшия
подъ Чигиринъ, не могли ани одного класпѧ
вынайти безъ снѣгу, гдѣбѣ мѣли кони пожи-
вити Ак. ЗР. V, 182 (1685).

БИТКА, *ржс. Бійка, биття.*

XVIII. Може кмѣтъ где хоче, тай кому
хоче... што му ся родить продати, тото панѣ
ему заборонити не може, албо из кмєтя контра-
бантъ оучишити, албо грошами, албо битковъ,
за тото его карати Урб. 63.

БИТКОВАТИ, *дс. Битись.*

XVII. Яковъ... из жоною своею не битко-
вал Прот. Полт. С. I, 156 (1693).

БИТНОСТЬ, *ржс. Див. Бытность.*

XVII. Царъ изволилъ своею битностію у гос-
подѣ у гетмана гуляти Лит. Сам. 191.—Тєды
десятникъ до реченного Апанаса пришедши
в двор, без битности самого Апанаса... зага-
довалъ жонѣ его Акт. Старод. кн. 11.

XVIII. При битности Яремы... и при многих
общих... персонах Прот. Полт. С. II, 4-б
(1774).—Витность и присяга Хмельницкого въ
Криму Вел. Сказ. 5.

БИТНЫЙ, *прикм. (пол. bitny). Здатний до*
биття.

XVII. Коликолвекъ взывала отчизна на не-
пріѧтелѧ, валечныхъ и битныхъ Геркулесовъ:
выходили завше з дому ПП. Стеткевичов Ев.
Калл. (пр.) 8.—Іефѣай... былъ человекъ рыцер-
скій, битный Дм. Рост. 37 (1698).—Печенѣги
и Половцы, былъ то народъ битный и рыцер-
скій Крон. Соо. 5.—Тыи всѣ народы... были
военныи и битныи Крон. Лит. 317.

БИТСКИЙ, *прикм. (уг. bécs—Відень). Ві-*
деньський.

XVIII. Полотєнь тканыхъ, ткацкихъ, шваб-
скихъ и битскихъ куфѣ 5 Зап. Черн. Губ. Ст.
Ком. II, 97 (1725).

БИТЬЕ, *рн. Чииність від «бити»; бій, бійка.*

XIV. О битыи рыцерскомъ, а любо шляхтича
и кмєтя Ак. ЗР. I, 14 (1347).

XVI. Которая (малжонка) тежѣ досыт и без-
виньне битья от мене терпила Арх. ЮЗР. VIII,
III, 19 (1547).—Бите и ранєньє слугъ ів. I, VI,
85 (1591).

XVII. Бити его кіями казалъ, а под часъ
того битя кіи ламалися Гал. Боги пог. 8.—
Тое безвинное битя и кривавіє рани заданіє
на подпитку могоричу одержалєм от Пархома
Ак. Полт. Гор. Ур. I, 210 (1671).—Мчники...
от слоув брідкихъ постоупують до срогого
битѧ Розн. Каз. 24.—Тєды барзо великихъ бѣд

выганяня и битя рач, тръвали Жит. Петра, 81.

XVIII. Великии поруганіа, битіа, изгнаніа дла Ха притерпѣль Пам. укр. м. III, 151 (Літм. Рк.).

Чоломъ битье, прозання.

XV. И мы на его чоломъ битье то вчинили, и то ему потвержаемъ Ак. ЗР. I, 143 (1494).

БИЦКЫЙ, прикм. Див. Битскый.

XVIII. От пари бицкаго полотна шаговъ аять Вас. Зб. Мат. Лівоб. Укр. 66 (1727).

БИЧА, рн. Теля, бичок.

XVIII. Що вы таке робите,—не руште бичати Довг. 111.

БИЧИКЪ, рм. Здрібн. від «бичъ».

XVII. При рошцѣ оливной, з бичикомъ отмалиованой, единъ з премудрыхъ такій далъ написъ: каране и нагорода Рад. Ог. 896.

БИЧКАРЪ, рм. Пастухъ биків.

XVIII. Висвободивши бичкара моего Юрка, послалъ въ Крымъ по соль Дн. Марк. II, 52.

БИЧНЯ, ржс. Обор, де бики.

XVIII. Ёздиа на бичню уличили, где межи бичнею ест биковъ до работи способнихъ з 12 Дн. Марк. IV, 11.

БИЧОВАНЬЕ, рн. Чинність від «бичовати».

XVII. Посты, пелггрымства, бичованя... можемъ пожитечне шлюбовати Кн. Рож. 111-б.

XVIII. Ёго оу Пилата до слупа на бичованіе катове привязали Собр. Прип. 31.

БИЧОВАТИ, дс. Бити бичем.

XVII. Притомъ стрежтеся людія, абовѣмъ подадутъ васъ до згромаженій и въ божницахъ своихъ васъ бичовати будутъ Копист. Пал. 826.—(Жыды) бичують Ха оу столпа за тое, же Хс ихъ провадилъ з Єгипту до землѣ обѣцанной Гал. Кл. Раз. 161.

XVIII. Татаре (ясир) немилостивне предъ ихъ Лядскими очима бичовали Літ. Вел. IV, 49.

БИЧОВАТИСЯ, дс. Бичовати себе.

XVII. Ессеи... предъ людьми ходячі бичовалися ажъ до крови Крон. Боб. 140-б.

БИЧОВНЯ, ржс. Пас підбичовувати воза.

XVIII. Бичовень ремѣнныхъ двѣ Арх. Вид. м. (1750).

БИЧЪ, рм. Батіг.

XVI. Коли и тѣретій разъ огурыться... ино бичомъ на лавце скарати Пам. КК. II, 520 (1557).—Христось... повыгонялъ нерадъ поповскій и бичомъ выбилъ Ак. ЗР. IV, 164 (1597).

XVII. Аттилѣ кроль Венгерскій называласѣ бичъ Бжій Гал. Кл. Раз. 247.—Люде... тебе звяжуть и бичми усѣкутъ Крон. Боб. 165-б.—Потреба законникови во дни и в ноци бичъ маючи в рукахъ не засыпати Домецк. 84.

XVIII. А теперъ тѣло стое зранили бичми Рук. К. У. № 21, к. 19.—Бити бичами дроговыми Пам. укр. м. II, 231 (Рк. Тесл.).—Щербиновна ему (Дудниченку) объявляла, что Хриленченко билъ ея бичемъ Прот. Полт. С. III, 78 (1748).—Жиди все тѣло его бичами избиили Сл. о збур. п. 154.

БІЙЦА, рм. Той, хто б'ється.

XVII. Не бійцы, не корчемницы, не смѣхотворцы, не костыри Єв. Вил. 45-б.

БІОНЦІЙ, прикм. (пол. bijący). Що б'є (про годинник).

XVIII. Послали до Тимка два дзиггарики, біонцій и другій простій Дн. Марк. II, 157.

БІЯКЪ, рм. Коротчий кий у цепа.

XVIII. Біякъ одинъ Оп. им. Дан. Апост. 231.

БЛАВАТНЫЙ, прикм. З блавагу, шовковий, едwabний.

XVII. Кто маєть много шат rozmaитыхъ, суконныхъ и блаватныхъ Гал. Кл. Раз. 373.—Полковникъ лядскій зъ полкомъ... напавши на обитель нашу... (все), що мѣла, вызуль, забравши... зъ церкви всѣ блаватные аппараты и всѣ сребные сосуды Пам. КК. II, 466 (1671).

XVIII. Сподницъ блаватныхъ и злоголавныхъ 30 Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 97 (1725).—Оу блаватныхъ коштowychъ шатахъ Пам. укр. м. III, 80 (Перем. Пр.).—Покрыты были червонною блаватною матерією Дн. Марк. 21.

БЛАВАТЬ, рм. (пол. blawat, з ст. ч. blawaty, з нім. blau). Шовкова тканина (блакитна); убрання з блавагу.

XVII. Съ того обозу ледво хто уйшолъ... и то въ сермизѣ не въ блаватахъ вышолъ Літ. Льв. 262.—Казал Володимеръ рѣзати сукна блавати и кидати людемъ Жит. Св. 231.—Єзуиты... з бѣлого сукна албо блавагу учиняють чорнає Наука о прот. ун. 20 (1626).—А кожды з нихъ в блавате, в пасѣ златомъ ходитъ Др. Ол. Ч. Б. 128.

XVIII. Игумени... на свои бездѣлныя нужды... карети цуги... блавати... казну церковную рачтають Оп. ст. Млр. II, 70 (1718).

БЛАГАТИ, дс. 1. Гаряче, покїрно просити, молитись.

XVII. Жрътовникъ: мѣстце на которомъ Бга офѣрами благають Бер. Лекс. 43.—Стые... га и ха своего вден и вночѣ благали Єв. Реш. 22.—Страшнаго судію и справедливого благаючи и милосерднымъ чинячи, жебы звыклои своеи кунимъ зажилъ литости и споilterпеня Тр. постн. 37.—Человѣкъ... благалъ за грѣхи своѣ в животѣ тогожъ Бга Тит. 160 (Копист. 1625).—Тирановъ прозбами благати Копист. Пал. 776.—О милость Бога благали Ак. ЗР. V, 142 (1677).—Намъ всимъ треба благати Бога загчеваного Арх.

ЮЗР. I, VI, 682 (1634).—Бѣсове... просятъ и благають... (Хта), жебы на нихъ выроку... не чинилъ Ев. Вил. II, 28.

XVIII. В милостиняхъ и офѣрахъ Бога благаймо Арх. ЮЗР. I, XII, 512 (1717).—А за ваше здоровья Господа благаемъ Вірші Різdv. 130.

2. *Лагодити прозьбою.*

XVII. Благаю: умилосерждаю Бер. Лекс. 179.—Завше благаемъ гнѣвъ суди нбсного Рад. От. 936.

БЛАГО, рн. (ц. сл.). *Добро.*

XVII. За той долгъ... полѣцитана... пну Леонтию... сѣножат... зо благами Прот. Полт. С. II, 80 (1681).

БЛАГОВѢРІЕ, -РЬЕ, рн. (ц. сл.). *Благочестя.*

XV. Вижъ и блговѣрноую свою кнѣгиню, како благовѣрье держить Ип. 924 (1289).

XVII. Въ дни беззаконникъ укрѣпилъ благовѣріе Копист. Пал. 1137.

БЛАГОВѢРНЫЙ, прикм. *Благочестивый.*

XIV. Повелѣнемъ блговѣрнаго і хрстолюбиваго кнѣзя ЮРГр. № 4 (1350).

XV. Члвци блговѣрнии Ип. 353 (1147).

БЛАГОВѢСНЫЙ, прикм. *Що буває на Благовѣщення.*

XVIII. Вона и благовѣсного яйця споминала Довг. 110.

БЛАГОВѢСТИТИ, де. (ц. сл.). *Вѣстити добро.*

XV. Дхъ Гнь на мнѣ егоже ради помаза мѣ блговѣстити нищамъ посла мѣ ицѣлити скроушенимъ срдцѣмъ проповѣдати полоненикомъ отпущение... призывати лѣто Гне приятно... оутѣшити всѣ плачущасѣ дати плачущимсѣ Сивооноу славою Ип. 875 (1277).

БЛАГОВѢСТНИКЪ, рм. (ц. сл.). *Добрый вѣстник.*

XVI. Вся на пользу и подкрѣпленіе церкви Божьей стоящу, яже имать въ себѣ благовѣстники Ак. ЗР. IV, 37 (1591).

XVII. Высылається отъ маестату Божого благовѣстникъ зъ райскою палмою Дм. Рост. 71 (1693).—Ангелы благовѣстники Копист. Пал. 661.

БЛАГОВѢЩЕНЬЕ, рн. *Свято 25 березня.*

XVII. Рождество Хво, Богоявлѣня... также Бговѣщєня и вербная недѣля Интерм. XVII. 83.

БЛАГОГОВѢННО, присл. *Побожно.*

XVII. Также блгоговѣнно в добрахъ дшевныхъ онаѣ чистота маетьбыти почитана Домецк. 30.

БЛАГОГОВѢНСТВО, рн. *Побожність.*

XVI. Преподобіе, столбивость, ревность и блгоговѣнство о бозѣ Зиз. Лекс. 105.

БЛАГОГОВѢСТНЫЙ, прикм. *Побожный.*

XVIII. Абы... былъ обраный Подскарбій Снералный, челоувѣкъ значный и заслуженный и благоговѣстный Марк. IV, 331 (Пост. Ор. 1710).

БЛАГОДАРИТИ, де. (ц. сл.). *Дякувати.*

XV. И тако Дюрги, благодарѣ Ба, вниде въ Киевъ Ип. 478 (1155).

XVII. Фарисей... такъ... моливъся: Бже блгодарю тебе Ев. Реш. 4.

XVIII. Іосифъ... блгодарывъ нбсного Бга Пам. укр. м. I, 166 (Рк. Тесл.).

БЛАГОДАРНО, присл. (ц. сл.). *Вдячно.*

XVII. Отожь монаше маешь наоуку приимуи блгодарно от старшого твоего строфоване Домецк. 116.

БЛАГОДАРНЫЙ, прикм. (ц. сл.). *Вдячный.*

XVIII. Гостей Хмельницкий радостно принявши, былъ того благодарень, ижъ добрихъ себѣ набилъ союзниковъ и приятелей Вел. Сказ. 66.

БЛАГОДАТЬ, рж. (ц. сл.). *Ласка і поміч божєа.*

XV. Митрополить же запрети, да никомоу же не повѣдѣть, но повелѣ потаити такоую блгдть Боу явленшо над ним Ип. 354 (1147).

XVII. Выбравъ гдѣ некипжных... и благодатію престаго своего дха... умудрив их Ев. Реш. 2.—Гдѣ... смиреннымъ даетъ благодатіѣ. 5.

XVIII. Блгодат бжаѣ восыла Пам. укр. м. I, 167 (Рк. Тесл.).

БЛАГОДЕНСТВО, рн. (ц. сл.). *Щасливе життя, добробут, гаразд.*

XVII. Да дасть намъ (Богъ) благоденство и конецъ благъ живота сего Арх. ЮЗР. I, VI, 408 (1611).

БЛАГОДѢТЕЛКА, рж. *Добродѣйка.*

XVII. Вашей Царской Державы моей Осударынѣ Великой и Блгодѣтелце Милостывой Гал. Боги пог. В.

XVIII. Ілія... позналъ же то мабит его блгодѣтелка Ев. Реш. 336 (1710).

БЛАГОДѢТЕЛЬ, рм. (ц. сл.). *Добродѣй.*

XVIII. Велможный Мосцѣ Пане Мазепо Гетмане, нашъ Мосцѣ Пане брате и блгодѣтелю Літ. Вел. III, 57.

БЛАГОИЗВОЛИТИ, де. (ц. сл.). *Ласкаво зволити.*

XVII. Хс Спаситель нашъ в тую добрую и прекрасную луну вселитисѣ блгоизволилъ Карп. Каз. 13.—Кгды блгоизволи Бог отцѣ... послати сна своего Ев. Реш. 40.

БЛАГОПЛЕМЕНИТЫЙ, прикм. *Доброго племени, роду.*

XVI. Послахъ убо нѣкимъ... къ магистру благоплемениту і дуде сущей въ Италиі Ар- гиру Посл. Домн. 43.

БЛАГОПОЛУЧЕНИЕ, -ЛУЧИЕ, рн. (ц. сл.) *Гаразд, добрый раз.*

XVII. Близны ранъ Хвых сут то посель по- годы, знакъ благополученія Рад. Він. 63-4.

XVIII. Велце дякую Вашой Превелебно- сти, такъ и взаємне всякихъ при здоровю добромъ благополученій... зичу Літ. Вел. III, 382.—О благополучии Шведскомъ над Дунчиком Вел. Сказ. 188.

БЛАГОПОТРЕБНЫЙ, прикм. *Потрібний на добре.*

XVII. А поневажъ тая... наука... есть благо- потребна Ак. ЗР. V, 197 (1687).

XVIII. Тетрадь блгопотребнихъ прошеній РКПМ, 52.

БЛАГОПРИЗРИТЕЛЬНЫЙ, прикм. *Зичливий.*

XVII. Поважний и блгопризрителний ясне- велможного Его мыл: Пна Іоанна Мазепи Гет- мана універсал Кп. Мѣск. Полт. 67 (1697).

БЛАГОПРІЯТНЫЙ, прикм. *Приємний, вдяч- ний.*

XVII. Млтвы, каноны и пѣніа блгопріятные Тит. 347 (Тріодіон, 1648).

БЛАГОРУМЯНСТВО, рн. *Добра румянiсть.*

XVI. Якоже бо мира сего военника дебелиство плоти и блгурумянство изъявляєть Сп. прот. Лют. 160.

БЛАГОСЕРДНѢ, присл. *Добросердо.*

XVIII. Якого поселства... монархъ благо- серднѣ вислухавши Вел. Сказ. 98.

БЛАГОСЕРДЫЙ, прикм. *Добросердий.*

XV. Всеволодъ же блгосердѣ сый, не хота кровопролитѣя и не ѣха на нь (на Святослава Чернігівського) Ип. 619 (1180).

БЛАГОСЛОВЕНИЕ, -НІЕ, -НЬЕ, рн. (ц. сл.) *Уділення благословенства.*

XV. И буди на мѣстыци семь блтние Стыя Горы Ип. 145 (1051).

XVI. По сакру або по благословеніе Ист. о разб. Флор. соб. 437.—Также тежъ и бла- гословенія жадного не давал на оженене иншою жоною пану Василию Загоровскому Арх. ЮЗР. VIII, III, 337 (1581).

XVII. А мѣлъ бы намандрувать рамесникъ нашего ремесла до города нашего, теди без благословенія пехмистра и всей братіи стал би робить Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 77 (1667).

БЛАГОСЛОВЕ(Н)НЫЙ, прикм. *від «благословити».*

XV. Блгснь еси, Ги, оже ма еси росудилъ с нимъ смрътю, а не кровопролитѣемъ Ип. 489 (1158).

XVI. Благословени милостивни, тые помило- вани будутъ Arch. Sang. VI, 80 (1577).—Благо- словенній въбозіи духомъ, яко таковыхъ есть цар- ство небесное Ев. Вол. 43.

XVII. Блгсловени нищій дхомъ, абовѣмъ тыхъ есть королевство нбское Гол. П. М. II, 442 (Кор. II. 1645).—Благословены... тихіи и покорныи Ев. Реш. 6-6.—Блсвенны або щасливые то сут которые... увѣрили іб. 52.

БЛАГОСЛОВЕНСТВО, рн. 1. *Благословіння, добре зичення.*

XVII. Наслѣдуйте же... и оное осмеро благо- словенства бжого Ев. Реш. 213.—Наука о ос- мергу благословенствахъ іб. 400-6.—Моусей въ правдѣ десять приказаній далъ, Исъ засъ Гдъ Моусеовъ, девять блгословенствъ Гол. П. М. II, 441 (Кор. II. 1645).

XVIII. Блгсвенствъ Евгелскихъ есть осмъ Собр. Прип. 119.

2. *Благословляння, бенедикція, ухвалення.*

XVI. За волею Божією и за благословен- ствомъ людей духовныхъ, (Баркулаб) заложилъ замокъ Кут. Мат. I, 48 (1564).

XVII. Благословенство отца напѣжа Ак. ЮЗР. II, 43 (1608).—Онъ за благословенствомъ отца намъ того оудалѣа до ремесла (могу речи) цного Тит. 15 (Митюра, 1618).

XVIII. Я... за благословенствомъ старшихъ... у олтара служилъ Арх. ЮЗР. I, I, 22 (1750).

3. *Щастя, поміч бжжа.*

XVII. Зачимъ и оное Сна и Бга ее благо- словенство... на ней (Впѣ) впродѣ и найособли- вей, отпочинуло Карп. Каз. Ль.

4. *Благий стан, благість.*

XVI. Хрс оучит о правдивомъ благословен- ству Ев. Вол. 43.

XVII. Нпѣ (на Різдо) проклятѣство за грѣхъ от насъ отступаетъ, а на тыхъ мѣсть блсвенство наступаєть Бер. Вірші, 67.—Овое древо, котрое проклятѣствомъ бывало, благословенствомъ вѣч- нымъ ото ся южъ стало Діал. Волк. 77.

БЛАГОСЛОВИТИСЯ, дс. *Одержати, прий- няти благословіння.*

XV. Аще ли сѣ исправиши, блгословишиа отъ патриарха, и тогда ти сѣ поклонивѣ Ип. 341 (1147).—И блсвили сѣ есмь оу отца нашего архимандрита Николы ЮРГр. № 83 (1446).

XVII. Блгсловися отъ него (Мелхиседека) и будешъ благословенъ Крон. Боб. 15.—Мѣлъ бо вѣмъ звычайъ Святополкъ завжды... благосло- вившися у ігумена ити на войну Крон. Соѣ. 98.

XVIII. (Люде пошли) благословитисѣ гвалтъ въ дзвони бити Оп. ст. Млр. III, 343 (1728).

БЛАГОСЛОВЛѢНІЕ, -ЛЕНЬЕ, рн. *Благо- словіння.*

XIV. Изъ блгсвѣтѣнемъ пискупа ларивона ЮРГр. № 13 (1378).

XVII. Іафетовы потомки... силу и владзу словенскаго языка розширили за благословленіемъ Ноевымъ Крон. Соо. 3.

БЛАГОСЛОВЯТИ, -ВИТИ, *дс. Давати, дати благословіння; призволити.*

XV. И въставъ нача (Федосии) блгсвѣти мѧ Ип. 483 (1156).—Еписѣ же Володимѣрьскій... блгслови Мъстислава Крстомъ воздвизалнымъ на кнѧжение Володимѣрьское ів. 905 (1287).

XVI. Тебе не благослови... владыка обедни... служити Арх. ЮЗР. I, VI, 55 (1566).

БЛАГОСЛОВЯЧИЙ, *прикм. Що дас благословіння.*

XVII. Благословѧчую свѧтоблivity твоєй руку Архіерейскую з покорую цѣлую... Іоанѣ-кій Галѧтовскій Гал. Кд. Раз. (пр.) 5.—Благословячьи руки Бар. Письма. 161.

БЛАГОТВОРЕЦЪ, *рм. Добротинецъ.*

XVIII. Чернецъ... начнет за блгтворцевъ к Бгу молбѣ вношат Клим. Вірші. 32.

БЛАГОФОРТУННЫЙ, *прикм. Щасливий.*

XVIII. Благоfortunному довѣнѣ услуgetъ Клим. Вірші, 169.—Зичимъ... блгфортунного... повоженя Вел. Сказ. 171.

БЛАГОХВАЛНЫЙ, *прикм. Доброхвальний.*

XV. Съ блгхвалными пѣсми положиша и въ монастыри Ип. 548 (1171).

БЛАГОХУДОЖНѢ, *присл. Гарно, артистично.*

XVIII. Двѣ армати блгохудожнѣ содѣланіи Літ. Вел. I, прил. 27.

БЛАГОЧѢСТИВЫЙ, *прикм. Православний.*

XVIII. Всякіе обради церковніе блгочестивихъ поддаяху Жидомъ въ аренду Літ. Гр. 30.

БЛАГОЧЕСТИВ, *рн. Православ'я, блгочестива віра.*

XVII. Униты... блгочестіе псують Отп. 266.

XVIII. (Князи) отъ блгочестія отпадше, къ Римскому костелу пристаха Літ. Гр. 28.

БЛАГОЧЕСТНО, *присл. Побожно.*

XVII. Благочестно знати и славити (Бога) Дм. Рост. 12.

БЛАГЪ, *прикм. 1. Добрий, ласкавий, мило-стивий.*

XV. Ярополкъ блгъ сы и млствъ... не восхотѣ створити кровопролитѣя Ип. 302 (1139).

2. Добрий, щасливый, приемный.

XV. И вложи Бгъ въ срдце Мъстиславоу мысль блгу понти на Чюдъ Ип. 607 (1178).

XVIII. Лѣто блго было Літ. Гукл. 78.

БЛАЖЕННЫЙ, *прикм. Щасливый.*

XV. Блжнъ мужъ милуя и дая всъ днь Ип. 583 (1175).

XVII. Конѣць живота блаженный Копист. Пал. 747.

БЛАЖИТИ, *дс. 1. Величити, вихвалити, доброславити.*

XV. Сего ради и прозваша и (Феосту) Сваромъ и блжиша и Егуптѧне Ип. 279 (1114).

XVII. Люде... стали якъбы за маткою блжити а Ромашка гавити Прот. Полт. С. I, 155 (1693).

XVIII. От нынѣ начнутъ тя вси роди блжити Укр. Р. Арх. IX, 207.

2. Робити щасливим, добрим.

XVII. Поневажъ обудву конѣць живота блаженный и свѧтый, который чловѣка блжитъ и свѧтитъ Копист. Пал. 747.—Конѣць дѣло блжитъ Домецк. 15.

БЛАЗЕНСКИЙ, *прикм. Властивий блазневѣ, дурний, недоречний.*

XVII. Стеречися маем, возлюбленные, каждои блазенской и пороженеи мовы Жит. Св. 373-б.

БЛАЗЕНСТВО, *рн. Блазнування, дурість.*

XVI. Юродство, глупство, блазенство Зиз. Лекс. 111.—Смотритежъ, до якого блазенства таковыя аргументы ваши приходятъ Отп. II, П. кл. Остр. 1091.

XVII. (Василій епископъ Критскій) просилъ его (цесара) аби тихъ блазенствъ и насмѣвискъ зъ церковныхъ церемоній пересталъ Рук. Хрон. 365.—Кощунство: жарть, блазен'ство, трэфниство Бер. Лекс. 67.

XVIII. Еще не отвыкли чинити блазенства Клим. Вірші, 85.

БЛАЗЕНЪ, -НЬ, *рм. (пол. błazen, ч. blázen). Людина без розсудку, без мізку, дурень; дурник.*

XVI. Юрод, дурень, глупый, блазен Зиз. Лекс. 110.—Есть то блазень а болванъ, а не царевъ образъ Сп. прот. Лют. 59—60.—Блазнове со всѣмъ народомъ Христови ругаются АхЗР. IV, 227 (1600-5).

XVII. Кошунникъ: блазень Бер. Лекс. 67.—Всѣ его (Симеона) за блазна и глупого мѣли Жит. Св. 549-б.—Брутусъ... учинилъся шаленымъ... ходячи с киемъ яко блазень Крон. Боб. 147.—Всѣ... почали мовити, трэфный то блазень ів. 165.—Коли злымъ на злое даешъ яко венць другіи даютъ блазномъ, жарлокомъ Кн. Рож. 155-б.—Роскошная и милая намъ речъ есть пьянство, але чинитъ насъ блазнями и людское шидарство Копист. Пал. 1061.—Чи давно ти, блазне, в Стародубове живеш Прот. спр. пот. 123.

XVIII. Николи Султаны за такими блазнями и шалвѣрами не ходили Літ. Вел. III, 115.—

(Мих. Рогоза) былъ лакомца и блазнемъ римскимъ Иер. Мих. 291.

БЛАЗНА, (-НЯ), *рн. Див. Блазень.*

XVIII. Будучи дѣтище, блазна, смаркачь до мене такого господаря... такъ пише Ал. Тиш. 41.

БЛАЗНЕННЫЙ, *прикм. Блазеньскій.*

XVII. Ничого въ нихъ (епископахъ) блазнего не находилося Пам. КК. I, 130 (1621).

БЛАЗНИТЕЛЬ, *рм. Дурисвіт, ошуканецъ, шахрай.*

XVII. Тому Гаврилови, явному схисматикови, кривоприсяжцы, геретикови, блазнителеви... послушенство отдавали Копист. Пал. 942.

БЛАЗНИТИ, *дс. 1. Одурювати, дурити, ошукувати.*

XVIII. Будетъ людьми блазнити и мутити и дива чинити хитлярствомъ своимъ и своею потварністю Пам. укр. м. IV, 290 (Свідз. 36.).

2. Блазнувати.

XVI. Юродствую, дурѣю, блазную Зиз. Лекс. 111.

БЛАЗНИТИСЯ, *дс. (п. сл.). Спокушатися.*

XV. Намъ было нелѣпо дати никупу цѣловати стго Спса зане же стлѣ есть, а намъ сѣ о нь не блазнити, занеже кнзии свои любилъ Ип. 523 (1164).

БЛАЗНОВАНЬЕ, *рн. Чинність від «блазновати».* Синон. сл. р. 7.

XVII. Буєсловіє: блазнован'є Бер. Лекс. 9.

XVIII. Не можуть тежъ быти капланами... кугляри, инфамѣсы, бавячіи ся блазнованемъ двернымъ Собр. Прип. 55.

БЛАЗНОВАТИ, *дс. Дурня клеїти, строїти хвилі.*

XVI. Плуть унеять блазнуєть Антир. 935.

XVII. Блазноваль (Брутус) королеви, ходячи зъ кіємъ, яко блазень Рук. Хрон. 143.

БЛАЗНЬ, *рж. (п. сл.) Блазнування.*

XVII. Погрѣшеніє: блазнь, омилка Бер. Лекс. 107.

БЛАКИТНОСВѢТЛЫЙ, *прикм. Ясно-небесного кольору.*

XVII. Четвертая сибилла Химера... ходила въ барвѣ нѣсной тоєсть блакитносвѣтлой Крон. Боб. 183-6.

БЛАКИТНЫЙ, *прикм. Небесный, лазуровый, блаватный (колѣр).*

XVI. Однорядокъ люньскій блакитный Гн. Гродск. Лупк. 78 (1562).—Седла турецкіе, сукномъ блакитнымъ крытые Ів. 259 (1565).—Гербъ... въ полю блакитномъ Ак. ЗР. III, 297 (1585).

XVII. Аже на хоругви крест бѣлый на блакитномъ полю (Проскура) зъвыклъ былъ носити Тит. 331 (П. Мог. 1637).—И заправды

тѣло ест о которое опирается зракъ нашъ: то есть о высоту нба видимаго, котърое видѣніе блакитно Транкв. Зерц. 12.—Снови моему... жупанов два, еден гатласовій блакитный Ак. Мг. м. 105 (1669).—Ризи блакитные едамашукіе Прот. Полт. С. II, 3 (1675).—Лишѣтви блакитные китайчаніе Ів. 129 (1676).

XVIII. Рызь пара зотоглавныхъ блакитныхъ РКПЛ, 24 (1739).—Сакось блакитній штофовій квѣтомъ золотимъ... шигій Реестръ Ризн. Соф. 1-6.—Кафтанъ новій блакитного лудану Быт. мдр. обст. 352.—Можна якую хотя горѣлку блакитнымъ коліоромъ заправить Разн. марц. 638.—Взято у Іанченка поставъ сукна блакитного Дн. Хан. 6.

БЛАКОТНЫЙ, *прикм. Див. Блакитный.*

XVIII. Тото нбо видимое, котросо видимое блакотное, носитъ на собѣ свѣтъ Ал. Тиш. 87.

БЛАМЪ, *рм. (пол. blam. з нѣм. Flamme).* Штука хутра певно! міри.

XV. Два бламы завыйковыє, а двоє брушковыи Ак. ЗР. I, 165 (1496).

XVI. Бламъ футра кушьего Ак. ЮЗР. I. 265 (1596).

XVIII. Полтора бламы попеличого футра Літ. Вел. IV, 122.

БЛАНКА, *рж. (з лат. planca через нѣм. blanke, пол. blanka). Зубаті витинки на мурах і вежах; стрільниці в мурі.*

XVI. На бланкахъ ку обороне каменья з возъ толко. колья дубового со два возы Арх. ЮЗР. VII, I, 78 (1552).—Бланки на стѣнѣ замковой отъ иршны оправать повинни Ак. ЮЗР. I, 252 (1594).

БЛАНКОВАНЬЕ, *рн. Риштування для стрільців.*

XVI. Городень 29; бланкованье на нихъ с подсябитьемъ Арх. ЮЗР. VII, I, 77 (1552).

БЛАСФЕМІЯ, *рж. (гр. βλασφημία). Блосфемство, богозневага.*

XVII. Уши мерзливост многихъ бласфемій слухаютъ Діал. Волк. 60.

БЛАХА, *рж. Див. Бляха.*

XVIII. Єугліє... в сребніє блахи... оправное Реестръ Ризн. Соф. 10-6.

БЛЕВАТИ, *дс. Виміувати, ригати.*

XVIII. Возмутися же ми сердце и завратися глава, яко едва не одурѣхъ... блеваяхъ пятирицею до зѣла тако, не имій чимъ, єдину нѣкую зеленъ, аки желчь, испущахъ Гр. Барск. I, 176.

БЛЕВОТИНА, *рж. Блювотина, блюваки, риговина.*

XVII. Называются грѣхи болотомъ и блевотинами Гал. Кл. Раз. 61.—Блевотины да съберутся въ лянны згребія Гр. П. М. 248.

XVIII. Яко же на своя... блевотини возвра-
тившися Вел. Сказ. 196.

БЛЕВУЗНИТИ, *дс. Блягузкати.*

XVIII. Що на рот налѣзет, блевузнит, або
теж пятакает или вернячить Клим. Прип. 257.

БЛЕДОСТЬ, *рж. Див. Блѣдость.*

XVI. Мдлость мя зараз заразила и одмен-
ность ми заразомъ, бледость на твари и на
тили плямы жолтые стали Арх. ЮЗР. I, I,
487 (1596).

БЛЕЙВАСЬ, БЛЕЙВЕСЬ, *рм. (пол. blejwas, нм. bleiweiss). Оливяне білило, біла оливяна фарба.*

XVIII. Тарноліють розказувалъ якъ дѣлать
lapidem mirabilem а именно галуңу и каменя
синіого по фунту одному... церузи чили блей-
васу 1 лот Дн. Марк. II, 6.—Взять... живиць
блейвасу, кожного по ложць Млр. дом. лѣч.
17.—Взять оливи... блейвесу и минѣи по
фунту ib. 39.

БЛЕКАВЗЬ, *рм. Див. Блякавзь.*

XVII. Мѣсто оборонное, муром крѣпкимъ
валами, блекавзами вокругъ обведенное Рад.
Він. 1889.

БЛЕКИТНЫЙ, *прикм. (пол. błękitny). Див. Блакитный.*

XVI. Гербъ надаемъ... въ блекитномъ полю
образъ святого Спаса Ак. ЗР. IV, 167 (1597).

БЛЕКОТАНЬЕ, *рн. Чинність від «блекотати».*

XVI. Велерѣчіе, безмѣрное блекотанье и
тыж о великихъ речахъ мовленье Зиз.Лекс. 96.

XVII. Широкословное блекотаня Ак. ЮЗР.
II, 254 (И. Виш.).

БЛЕКОТАТИ, *дс. Верзти, плести ні те ні се.*

XVII. Мудрованія въ той книжць блекота-
ные претерпілю Ак. ЮЗР. II, 234 (И. Виш.).

БЛЕКОТНЫЙ, *прикм. від «блекота».*

XVIII. Блекотное насѣня... всукать... въ
восковую свѣчку Млр. дом. лѣч. 53 (1776).

БЛЕНКИТНЫЙ, *прикм. (пол. błękitny). Див. Блакитный.*

XVIII. Одежды своя Іерейскія долги, чор-
ныи, а не бленкитныи и пристойныи мѣль
Собр. Прип. 57.

БЛЕСКЪ, *рм. Світло напр. сонця; денне світло.*

**З блеску зацуприновати, заховати, запрото-
рити.**

XVIII. Жунку з дѣтми з блеску гдесъ зацуп-
прикую, а самъ пручъ куди очи и почемчикую
Довг. 105.

БЛЕЩАТИСЯ, *дс. Блищати, світитися.*

XV. Вноутрьнии же еи (Холм. церкви) по-
мощь бѣ слить отъ мѣди и от олова чста, яко
блещатиса яко зерчалу Ип. 844 (1259).

XVII. Золото... бляскомъ блещится Дм. Рост.
31.

БЛИЖЕ, БЛИЖЕЙ, *присл. Ближче.*

XV. (Ісслани до Бориса) подъступиша ближе
Ип. 119 (1015).

XVII. Который то день ижъ и въ тепереш-
немъ року южъ ся къ намъ маеть ближей Гол.
П. М. I, 301 (П. Мог. 1628).—Ового ближей,
ового одалѣй мѣти везволивши Смотри. Каз.
23.—Суть и ближей насъ в Гойщи Ак. ЗР. V,
203 (1687).

XVIII. Приступилъ ближе Мойсей Пам. укр.
м. I, 248 (Рк. Тесл.).—Ближей сюда подойди
до насъ Літ. Вел. III, 115.

БЛИЖИЙ, *прикм. Ближчий.*

XV. А не останут ли са дѣти по ленкове
животѣ ино ленкову ближему а любо кому
ленко прикажеть по своем животѣ тому тако жъ
таа села держати ЮРГр. №69 (1433).

БЛИЖИКЪ, *рм. Близкий, родич.*

XV. Аще кто оумреть не оурядивъ своего
имѣнья ци и своихъ не имать да възватить
(Х.—възвратит) имѣнье к малымъ ближикамъ
в Русь Ип. 27 (912).

БЛИЖНИЙ, *прикм. Близкий; р. близкий родич.*

XV. А то есмо дали пану ивану мушати и его
дѣтемъ и его оунучатомъ и его ближнимъ
ЮРГр. № 81 (1445).

XVII. Любю до господа... и ближняго сво-
его Єв. Реш. 5-б.

БЛИЖШИЙ, *прикм. Вищий ступінь від «близкий».*

XV. Съшали могилу межи дубомъ и межи
букомъ на полку а от ближышего реченого
бука ЮРГр. № 37 (1404).

XVII. (Я) власную мою сеножать лежащую
на ближшой Говтвѣ, подулъ, в ложу з низу од
Лашчичихи... пустилемъ у вечность Кн. Мѣск.
Полт. 64 (1625).—Влизшая умерти нежели жи-
ти Тест. Адам. 168.—Хто тут ближший ест Єв.
Реш. 12.—И скоро ся зъ ближшихъ мѣсть за-
брали зъ килькадесять ихъ (поповъ) до Замостя
Літ. Льв. 257.—Ближшимъ ест смрти, нежели
дочасного живота Стат. Полоцк. Бр. 17.

XVIII. Ближшая сорочка неже хвартухъ
Клим. Прип. 203.—Оповѣдники неосѣдлие на
право становитись должны, а безъ причины за
нестанье на право імѣет сидѣти 12 недель
у вязенію, а в справѣ безъ доводу донощика
обжалованный ближний будетъ отприсягтися
в невинности Стат. 32-б.—Тое все онъ же по-
силный из шляхтою долженъ зреестровать и
тотъ реестръ, тамъ на ближномъ урядѣ сознат
С. і Р. 22.

БЛИЗКО, присл. від «близкий».

XVI. Аггль гнь сталъ близко нхъ Єв. Пер. 28.—А если тотъ ничего не ведалъ, хто близко былъ, поготову отлеглий ничего не ведалъ Арх. ЮЗР. I, I, 424 (1594).

XVII. Нив двѣ близко криницѣ у царинѣ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 26 (1665).—Старший... сынъ... приходив юж близко дому Єв. Реш. 7-б.—Если графитъ водѣ проходѣ близко вулкана и каменіа распаленог: тогда загрѣвается вода Транкв. Зерц. 13.—Чоловѣкъ вдарылъ снѣжною грудю по головы близко уха его Акт. Старод. кн. 25.—Двѣ особѣ... такую сторожу над собою мѣли, ижъ нѣгды до себе близко не приступовали Рук. № О.4° 86, к. 54.

XVIII. Стоить завше близко при Хрсту оу маестату Бжого Пам. укр. м. II, 108 (Рк. Тесл.).—(Гетмани коронний) станули... обо-зомъ... близко Корсуна Вел. Сказ. 38.—Близко до Кіева приступитъ Кр. оп. Млр. 257.

Близко, з числ. - коло, більш-менш, майже, приближно.

XVII. Вшъ домъ Пресвѣтлый Могилеанскій ест' старожитный, бо юж близко двоухъ тыс. чей лѣтъ на свѣтѣ трваєтъ Гал. Н. н. (пр.) Ва.

XVIII. Ляпцкоронскій... близко тысячи оной (черни) вистинавши, взялъ чотири короги Лит. Вел. IV, 59.

БЛИЗКОПРИШЛЫЙ, ПРИЙДУЧИЙ, прикм. (псл. blizkoprzyślý). *Що має незабаром бути.*

XVI. У волторок близко пришлый Ж. Курб. I, 189 (1580).—Близкопришлый сеймъ Хр. Фил. Апокр. 1094.—До другого сойму близько пришлого въ покою все заховуючи Антир. 861.

XVII. Ся обещали на близко пришлыхъ сеймикахъ всѣхъ, сполне зобравшись, о то голосно мовити Льв. Ставр. 25 (1604).—Въ недѣлю близкопришлую Ак. ЗР. V, 155 (1679).

XVIII. О такую рѣчь повую можетъ укривжоний позвать на тіе ж першіе близко прийдучіе сроки С. і Р. 17-б.

БЛИЗКОСТЬ, рж. 1. *Недалекість, невідлеглість.*

XVII. Межи животом и смертю стислая барзо близкость показалася Тр. П. М. 938.—Не до истности тѣла, але до мѣйса належат одлеглост' и близкост' Гал. М. Пр. 234.

XVIII. (Козаки) по килка соть человекъ зъ полковъ (машинѣ двѣ) на себѣ не въ близкости переносили Об. Черн. 119.

2. *Споріднення; право, що впливає зі споріднення; право відкупити в певнім часі добра по родичах.*

XV. Коли зрада утечетъ отъ господаря чомъ не ударивши, ни на кого его имѣнья по близкости не спадуть Ак. ЗР. I, 149 (1495).

XVI. Панъ Юрьи Сологубовичъ Єршевичи подо мною правомъ зыскалъ близкостью отчизны своею Ак. ЮЗР. I, 34 (1507).—А елибы... которое именье... через право которое або близкость якую отъ ихъ... милости... отыйти мело, тогды я... и потомки мои... наградити маемъ Арх. ЮЗР. I, I, 46 (1574).

XVII. О братѣ нашемъ речи не можемо, близкости з ним и повиноватства и знаемости не маю Єв. Калл. 564.—Татияна... доходячи близкостью материзны своею на Марии Рѣш. Полт. Полк. С. 57 (1664).

3. *Добра, речи, що належать до кого з права близкости.*

XVI. Онъ держитъ имѣнье, жоны его близкость, на имя Лоско Ак. ЗР. I, 363 (1505).—По отцу ихъ приходитъ тая близкость Арх. ЮЗР. VIII, IV, 190 (1584).

XVII. Прихляючис до права посполитого с правъ Майдебурскихъ в Порадку на листу пятом о спадкахъ и близкостяхъ описанум, где пишет: гды умретъ невѣста, имѣнья еи на дѣти припадаютъ... приказуемъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 95 (1667).

БЛИЗКОТА, рж. *Див. Близкость.*

XVIII. Никакого владѣнія собственности, близкоти и викупного права не оставляю Арх. Мот. 103 (1765).

БЛИЗКИЙ, прикм. *Що є недалеко, недалекий (в простороні й часі).*

XVI. Отдаляючи отъ всѣхъ кривныхъ близкихъ... моихъ Арх. ЮЗР. I, VI, 12 (1507).—Деялосе... в пятницу близкую предъ неделеею третеею Антир. 963.—Жикгмонтъ третій... королевства Шведского наближний дѣдичъ и пришлый король Ак. ЗР. IV, I (1588).

XVII. Ани жони, ани дѣтий, а ни покровнихъ, яко далекихъ такъ і близкихъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 42 (1665).—Была една невѣста оубога, близка, роженью Гал. Н. н. 38.

XVIII. Опекуномъ билъ би отъ отца в тестаментѣ записній або братъ старшій надъ меншими. любь дядки, любь близкие по мечу и по куделѣ Стат. 53.

БЛИЗНА, рж. *Знак по рані або болячці.*

XVII. Близна загоенои раны знакъ Бер. Лекс. 216.—Самы отъ путъ и ланцуховъ натертыи близны тѣла сего Смотри. Каз. 41.—Не в пурпурѣ обѣцался Хс прийти... але обѣцался прийти з близнами Гал. Боги пог. 31.—Видѣли чудо преславное, ижъ тѣла стыхъ мчнкъ жадной близны не мѣли але цѣли Жит. Св. 229.—Идетъ

Хс до отца своего... показуючи ему что разъ близны рапъ своих Рад. Ог. 305.

БЛИЗНЕЦЪ, *рм. Див. Близнякъ.*

XVII. Оома... которого зовут близнецъ Ев. Реш. 49-б.

БЛИЗНИЦЯ, *рж. від «близнецъ» ж. форма.*

XVIII. Ити... на могилки Двѣ Близницѣ степомъ, а од тих могилкохъ до байрачка Кн. Мѣск. Полт. 236 (1728).—А от оногo майдану просто шляхомъ к Двоумъ Близницямъ великимъ, а от тѣхъ же могилъ просто степомъ до могили Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 16 (1731).

БЛИЗНОВАТЫЙ, *прикм. Що має близни.*

XVIII. Которые были... каправые, сухие, слутавые, близноватые, раненые, вшитки тоты сътали от тоен воды здоровы Ал. Тиш. 83.

БЛИЗНЮКЪ, *рм. Див. Близнякъ.*

XVIII. Мало где близнюки на свѣтѣ възрастають Клим. Вірші. 78.

БЛИЗНЯ, *рн. 1. Дитя народжене разом з иншим, близняк.*

XVII. Уродила Фамар близнята Крон. Боб. 33-б.—Борисъ изъ Глѣбомъ суть в Црквѣ близнята з рѣдного брата а дознали ката Бар. Тр. (пр.) 3.

XVIII. О женахъ близнята раждающихъ, сирѣчь по двое дѣтей Клим. Вірші. 78.

2. *Оден з сузір зодіакових, Кастор и Полукс.*

XVII. Кгды слнце матеріалное в зодіаку нѣсномъ в знакъ Близнѣт вступило Рад. Ог. 515.

БЛИЗНЯКЪ, *рм. Кто разом з ким на свѣт народився.*

XVII. Близнецъ: близняк Бер. Лекс. 7.

БЛИЗНЯТКО, *рн. Здрібн. від «близня».*

XVI. Два сесца твоя яко два телятка дикой козы близнятка П. П. 52.

БЛИЗСКИЙ, *прикм. Див. Близкій.*

XVII. Млтва... Агглом близская розмова з господомъ Ев. Реш. 411-б.

БЛИЗУ, *прийм. Близько.*

XVI. Вже близу року жадного писаня до себе от Ее Милости не мам Arch. Sang. VII, 96 (1566).

XVII. Близу оустъ приємлющего стую чашу поддержки Тр. П. М. 258.

БЛИЗШИЙ, *прикм. Див. Ближший.*

XIV. А помруть стрыечныи братья, тогды на близшее племя имѣніе прійдетъ Ак. ЗР. I, 18 (1347).

XV. Не маючи въ себе дѣтей и пикого иного близшихъ кровныхъ своихъ, толко близшую сестру кровную свою... продалъ есми имѣне свое Ак. ЮЗР. II, 108 (1470).

БЛИЗЪ, *присл. Близько.*

XV. І яко придоета близъ, видѣста свѣщи многы Ип. 202 (1091).—Мы есмь оу тебе близъ ів. 385 (1149).

XVIII. Дѣва юж тогды была близ порождѣнѣ Хва Пам. укр. м. II, 124 (Рк. Тесл.).—(Монастирь) имать близъ двоухъ сотъ келій и иноковъ такожде Гр. Барск. II, 202.

БЛИСКАВИЦА, *рж. Блиск, що попереджає грім.*

XVII. Блискавица барзо страшная была Діар. Фил. 153.—Мовсеови показалъсѣ Бгъ зъ блискавицами Гал. Кл. Раз. 136.—Перла родятся въ глубинѣ морской отъ блискавици Транкв. П. Мн. (пр.) 1.—И была блискавица и наполнилася келія... запаху... вдячного Жит. Св. 503-б.—Знатла якъ бы блискавица з нѣа Гднее присте будетъ Тит. 181 (Земка, 1627).—Стрѣлба... скоро до запалу приложатъ огнѣ, зараз з себе выдасть блискавицу Рад. Ог. 118.

XVIII. Хмара сильная з жестокою бурою, дожчем, блискавицею и великимъ громомъ Дн. Марк. IV, 27.—Превеликій дожчъ, градъ и зъ жестокими блискавицами Діар. Хан. 74.

БЛИСКАНЬЕ, *рн. Чинність від «блискати».*

XVII. Лафідоръ: блисканѣ або лампы Бер. Лекс. 291.—За блисканемъ посполите дождъ надходитъ Кн. Рож. 149.—Громы и блисканя... всехъ людей застрашили Жит. Св. 281.—Бгъ перепустилъ на Єгиптянъ дожчъ, блискане, громъ Крон. Боб. 44-б.—Было теды тресеня землѣ, гром, блисканя Ал. Печ. 166.

XVIII. Хмара... чинить блисканя и громы страшные Ал. Тиш. 36.—Чинять ся на небѣ страшные громы и перуны и блисканя ів. 91.

БЛИСКАТИ, *дс. Видавати блиск.*

XVII. Блискавица на землю явно спадасть и блискаеть Рад. Він. 1185.—Тогожъ року первой недѣлѣ поста гримѣло и блискало Літ. Льв. 235.

XVIII. Але стражъ коло гробу от страху упали, гди розніе голоси и громы блискали Укр.-Р. Арх. IX, 81.—Очи страшне блискаютъ якъ огнемъ Пам. укр. м. IV, 143 (Яр. Рк.).

БЛИСКЪ, *рм. Блисення, бляск, блискавка.*

XVIII. Якъ пушовъ на небо Христось... узаявъ ся, якъ блискъ, изпередъ очей ихъ (учнів) и смотрѣли, ажъ идетъ на небеса Поуч. Няг. 73.

БЛИСКИЙ, *прикм. Див. Близкій.*

XVIII. Треба сповѣдатися в той часъ, коли кто чувствуетъ быти блискимъ смерти Собр. Прип. 39.

БЛИСНЕНЬЕ, *рн. Чинність від «блиснути».*

XVIII. Обѣщавалъ себѣ много и своимъ за онимъ блисненемъ ошукуючой фортуни у Голтви Літ. Вел. IV, 207.

БЛИСНУТИ, *дс. Одноразова форма чинности від «блискати».*

XVII. Якъ громъ страшный блиснетъ Транкв. П. Мн. 204.

XVIII. Яко блискавица, коли барзо блиснет Пам. укр. м. I, 314 (Рк. Тесл.).—Он блиснетъ мечомъ своимъ огнистымъ ів. 329.

БЛИСТАЛНИЦЯ, *рж. Та що «блистається».*

XV. Звѣзда всія на западѣ, испускаючи луча, юже прозиваху блисталницю Ип. 154 (1065).

БЛИСТАНІЄ, *рн. (ц. сл.) Блискання.*

XV. Городенъ погорѣ въ и цркы каменная от блистанія молній и шибения грома Ип. 634 (1183).

XVII. Хс... князя пекелного блистаніємъ божества во адѣ связавши Ев. Реш. 122-б.

БЛИСТАТИСЯ, *дс. Блищатись.*

XV. И блистася лице има яко и слнце Ип. 183 (1074).

XVII. Рызы его (ха) блисталися Ев. Реш. 399.—Была свѣтлост велика полковъ Даниіловыхъ отъ оружія блистающогося Крон. Соѡ. 265.

БЛИХА, *рж. Див. Блоха.*

XVIII. А блихи як козаки вискакають Укр.-Р. Арх. IX, 54.

БЛИЩАТИ, *дс. Мати блиск.*

XVIII. Омофоръ свѣтяще, паче електра блищай Укр.-Р. Арх. IX, 217.—Саді... блищат Тих. № 11, к. 69-б.

БЛИЩАТИСЯ, *дс. Блищати собі.*

XVI. Якъ звезда над луною хорошо ся блищить,—а светла месечного бынамней не нищить Пер. Мат. I, I, 74 (1591).

XVIII. Вѣнъ мовивъ, що ему въ очехъ блищится Укр.-Р. Арх. IX, 65.—Подножіе...углаженное сице яко блищится, аки зеркало Гр. Барск. II, 100.—Он будет гадати, ижъ вода сѣ блищит, ано сребро Пам. укр. м. IV, 304 (Рк. Тесл.).

БЛЮВАТИНЬЕ, *рн. Збірне: блювати, блювати.*

XVII. На исповѣдехъ (душа) всегда она обещала, же ся отъ злихъ учинковъ повстѣгнути мала, а потомъ ся вертала, якъ песь къ блюватинню Суд Бож. 304.

БЛОНКА, *рж. (пол. błonka). Болонка, пливка.*

XVII. Перегороду то ест блонку, которою плодъ бываетъ увиненый, которую тежъ прорвавши родится Кн. Рож. 25.—Чѣнокъ золотый естъ блонка окривающая мозкъ ів. 101-б.

БЛОНЯРЬ, *рм. (пол. діал. błoniarz). Скляр.*

XVII. Жидом блоняромъ од работы трохъ оболон... зл. 11, гр. 10 Арх. ЮЗР. I, XI, 656 (1628).

БЛОХА, *рж. Ком. Pulex irritans.*

XVII. Форось: блоха або комаръ Бер. Лекс. 320.—Кого ганишь вслѣдъ ли пса умершого або ли вслѣдъ блохи единой Крон. Боб. 96.

XVIII. На блохи: варить у водѣ кмѣнь... тою водою кропить Млр. дом. лѣч. 45.—Не души блохи або иного робака при другихъ Полѣт. 51.

БЛОЩИННИКЪ, *рм. Росл.: Ledum palustre.*

XVII. Корѣандра... блощинникъ Бер. Лекс. 289.

БЛОЩИЦЯ, *рж. Ком. Acanthia lecturia.*

XVII. Скъпы... мошки, комарѣ и тежъ блощидѣ Бер. Лекс. 310.

XVIII. На блощицѣ... полиновимъ олѣйкомъ натирать лужко Млр. дом. лѣч. 10.—Зготовалемъ былъ собѣ в ющѣ по блощичицѣ Вірші Різdv. 126.—Оучинили ся блощицѣ вонячи ие того то струпу Пам. укр. м. I, 251 (Рк. Тесл.).

БЛУДИТИ, *дс. 1. Блукати, тинятися, туклятися, ходити безъ дороги ѣ ціли.*

XV. Не изгнаста ли вы мене брата своя и не блудихъ ли по чужимъ землямъ Ип. 191 (1078).

XVI. Яко въ зваде ночной то сюды, то туды товчется и блудите Отп. И. П. кл. Остр. 1089.

XVII. Дша... в темномъ и злосливомъ мирѣ блудитъ яко слѣпецъ Транкв. Зерц. 24.—Блудило ведле панского байраку... осмеро козъ Прот. Полт. С. I, 184-б (1696).—Вожи, не вѣдаючи куды князей провадити, блудили Крон. Соѡ. 264.—Кадес, великая пуща Сарапенская... где жида блудили през м лѣтъ Кн. Рож. 118.—Не йшолъ (Самойловичъ) просто на Крымъ, але по степахъ блудилъ Літ. Сам. 170.

XVIII. Хожу, блужу по юлоньцѣ тяженко здыхаю Укр.-Р. Арх. IX, 238.

2. Розминатися зъ правою дорогою, збочувати зъ простої дороги.

XV. Но тотъ имъ законъ не полюбилъ сѣ и почали опѣть блудити отъ закона бжия (жида) Чет. 1489, к. 18.

XVI. А если оумъ потемнѣтсѣ, потемнѣетъ и дшу, и отъ етежки заповѣдей бжиихъ блудитъ Отп. кл. Остр. И. П. (стлр.) 5.

XVII. Блудили безъ тоѣ дороги оныѣ древныѣ Тит. 336 (П. Мог. 1637).—Чомусъ намъ допустилъ блудити зъ дорогъ твоихъ Кн. Рож. 173-б. Несвѣдомый человекъ дороги завшесѣ оней (если не хочеть блудити) повиненъ пытати Рад. Він. 905.

XVIII. В дорожѣ... дай Бже не блудити
Клим. Вірші, 20.—Хто питається, тотъ не блу-
дитъ Вас. Зб. Мат. Лівоб. Укр. 108 (1727).

3. *Помилятися.*

XVI. Въ всѣхъ иныхъ справахъ... блудити
О ед. вѣрѣ, 666.

XVII. Кто сѧ часто пвичить в музице, не
барзо блудить в спеваню Домецк. 24.—
Магдалена... мудре блудит, бо и вѣдавши не
вѣдает Єв. Реш. 221.

XVIII. Также и сесь блудный (син) молодой
ходивъ, блудячи Поуч. Няг. 9.

Блудити в слові, не додержувати слова.

XVIII. Забула дівчинка мила, а свое
словонко в непамет пустила, тажде, мое сер-
це, сама ее осудиш. чы я тому винен, що ти
в слові блудиш Укр.-Р. Арх. IX, 11.

4. *Перелюб чинити, жити нерядно.*

XV. И некоему въсхотѣвшю блудити с нею
искаше ея яти ю хотѧ Ип. 279 (1115).

БЛУДЛИВЫЙ, *прикм. Хибний, неправ-
ный, помилковий.*

XVI. За ихъ блудливою наукою ишли Хр.
Фил. Апокр. 1240.

БЛУДНИКЪ, *рм. Той, хто блудить.*

XVI. Блудниковъ слухати розказалъ Хр.
Фил. Апокр. 1236.

XVII. Блудникъ: вшеченикъ, вырва, лотръ
Вер. Лекс. 8.—Діаволь... приводит... до... зги-
бели... блудников Єв. Реш. 37.

XVIII. И злы люде, як то злодѣве, разбойни-
ци, блудники Пам. укр. м. II, 104 (Рк. Тесл.).

БЛУДНИЦА, *ржс. Повія.*

XVII. Блудница: нерадница або посполитая
вшеченица, своволная, невстыдливая Вер.
Лекс. 8.—Оучинилъ Хс веселую блудницу,
которѧ слезами ноги Хви омывала и волосами
отирала Гал. Кл. Раз. 128.—Мусѣла тому вѣ-
рити Венедикта блудница, же грѣшныи... въ
пеклѣ мучатся Єв. Реш. 435-б.

БЛУДНИЧИЙ, *прикм. від «блудникъ».*

XVII. Очомъ свѣдчить апетль: не вѣсте ли яко
телеса ваша оудове хрстовы суть: въ земли оуде-
са хрстова; сѣтворю оуды блудничіи Домецк. 33.

XVIII. Оболокают бо ся во блудничіи ризы
Пам. укр. м. IV, 282 (Свідз. зб.).

БЛУДНИЧИТИ, *дс. Бути блудником. Лекс. 9.*

БЛУДНО, *присл. Роспусно, нерядно, марно-
травно.*

XVII. Сынъ... полотровавъ все добро свое
марне, живучи блудно Єв. Реш. 7-б.

БЛУДНЫЙ, *прикм. 1. Що блудить, блукає.*

XVI. Мелникъ... з обороы своее тыхъ... пя-
теро скота на продажу зъ нимъ, яко блудныхъ...
погнал Арх. ЮЗР. VI, I. 73 (1570).

2. *Хто блудить, помиляється, іде неправую
дорогою.*

XV. Плачуща видиши (Господи) и противу
течеши обращаѧ блуднаго Ип. 588 (1175).

XVII. Пристав блудный сынъ до одного
обывателя Єв. Реш. 9.

3. *Помилковий, фальшивий, неправный.*

XVI. Коротко взгляну и въ подпory блуд-
ного розумѣнья его Хр. Фил. Апокр. 1214.

XVII. Новый (календаръ) есть блудный и
непотребный Копист. Пал. 1174.—В школахъ...
млодзѣ розного стану людей наукою блудною
горштити и заражати... допустилъ Арх. ЮЗР.
I, VI, 795 (1644).

4. *Роспусний, нерядный, неморальный.*

XVIII. Не заходитъ сѧ при моемъ войску
грѣхъ блудный кремъ своихъ женъ и то подѣ
обычай Ал. Тиш. 77.

БЛУДОДѢЯ, *рм. = Блудникъ.*

XVII. Навернувшись ко мнѣ повтore блу-
додѣя Прот. Полт. С. I, 101 (1690).

БЛУДОДѢЯННЫЙ, *прикм. Див. Блудный 4.*

XVII. Он был, должникъ, у секвестру за
учинокъ его блудодѣянный, яко то добыта ди-
тины дѣвцѣ, посаженный Акт. Старод. кн. 6.

БЛУДЪ, *рм. 1. Фальшивое, неправдивое по-
няття про річ, помилка.*

XV. Абы блудъ забытыя стальныхъ рѣчей, подѣ
часомъ оборочающихся, покрыть не былъ шко-
доу Ак. ЗР. I, 195 (1499).

XVI. (Противники) в розмаитые оупадают
блуды Пам. укр. м. V, 196 (Зиз.).

XVII. Напоминаю, яко пастыр ваш власный,
абысте доброволне в долший блуд не заходили,
але до правдивого послушенства приступили
Льв. Ставр. 20 (1604).—Въ церкви нашей жад-
ного блуду... не знайдеъ Ак. ЗР. IV, 527
(1631).—Не мапъ за ласкою Божиєю въ церкви
напой жадного блуду, жадной ереси Літ. Густ.
м. 40.—Много тамочныхъ людей отвелъ отъ
блудовъ еретицкихъ очистилъ Копист. Пал.
560.—Аже не перестаетъ своимъ куколемъ не-
пріятель шкодити доброму насѣню правды вы-
находѧчи завше блуды Кн. о Вѣрѣ, 132.—
Іоасафатъ... всѣ блуды поганскіи в землѣ своей
выкоренилъ Крон. Воб. 117-б.

XVIII. (Ляхи) тогда не въ часъ уже познали
свой блудъ, ижъ не потреба було зъ подѣ Кон-
стантинава... рушатися Літ. Вел. IV, 26.—
У винѣ рече сст блудъ, не упивайтесь Клим.
Вірші, 55.

2. *Роспуса, неправоложене життя, нечи-
стість.*

XV. Бѣ бо томитель (Бенедиктъ) боѧромъ и
гражданомъ и блудъ творѧ Ип. 722 (1205).

XVI. Блуды и распусты великіе ставати почали Ак. ЗР. IV, 186 (1598).

XVII. Антихрист... уродится од блуду Ев. Реш. 12-б.—Пятый... грѣхъ смертельный нечистот тоест... блуд ів. 140-б.

XVIII. (Лотъ) оучинивъ блудъ из своими дѣвками Пам. укр. м. I, 332 (Рк. Тел.).—(Землѣ) осквернена и споганена... блудами содомскими ів. IV, 307.

БЛУДЯГА, *рм. Товарица що заблудила.*

XVII. Пожитки замковые вины, пересуды, децкованя, выжованя, блудяги—ведле статуту (брати) Арх. ЮЗР. IV, I, 40 (1684).

БЛУКАНЬЕ, *рн. Чинність від «блукати,-ся».*

XVI. В пустыню... скорбій и выгналя а блуканяся по свѣту утекати Ист. о разѣ. Флор. соб. 475.

XVII. Скитаніе: Блуканье, лазуцтво, туланье Бер. Лекс. 147.—Зачимъ не порвался до покути, але яко Каинъ до утекання зъ палатовъ и Царигороду и блукання Рук. Хрон. 343.

БЛУКАТИ, *дс. Ходити без ціли, тинятися, тулятися.*

XVII. Юж килкаден вул блукав, и того дня того вола питавъ чоловікъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 75 (1666).—Нехай скоро... поворачаются, нигдѣ не блукаючи Ак. ЗР. V, 131 (1673).—Я тилко три педѣль ходивъ с прибишами, з Хвескомъ... блукали Прот. Полт. С. I. 70-б (1689).

XVIII. По свѣтѣ блукаю. отради не маю Укр.-Р. Арх. IX, 240.—Що за люде и за якимъ дѣломъ по ною... блукають? Літ. Вел. II, 539.

БЛУКАТИСЯ, *дс. Блукати.*

XVI. Никифоръ давно съ Царагороду утекъ и тутъ се часъ немалый въ Волоской и мультаньской земли блукалъ Берест. соб. 322.—Поведилъ: вы не ходите з кгрунту паньского, блукайтесь, якъ можете, по лесу, ажъ я паномъ дамъ знати Кн. Гродск. Луцк. 498 (1573).

XVII. Мысль то там, то сам завшесѣ блукаеть Рад. Ог. 90.—Коло Чигрина блукатися Ак. ЗР. V, 168 (1682).—(Законникъ) на млтвѣ оумысломъ не блукаетсѣ Домецк. 3.

XVIII. Прикріи военнии усмиривъ невчаси... (король) блукаючийся народъ Украинскій и войска запорожскіи... великовладному своему прилучилъ панованію Літ. Вел. III, 247.—І азъ... тож провандровалсѣ: люб в далекіе краѣ да зле не блукалсѣ Клим. Вірші, 32.

БЛУЩИЦЯ, *рж. Див. Блошица.*

XVIII. Якъ розвѣргалися воши п блущицѣ то попадали горшки ис полицѣ Укр.-Р. Арх. IX, 65.

БЛѢВАНЬ, *рм. Див. Болванъ.*

XVI. Тьмотораканьскый блѣвань Сл. о п. Иг. 9.

БЛЫСКАВИЦА, *рж. = Блискавица.*

XVII. Хсѣ... приидеть з нба як блыскавица Ев. Вил. 69-б.

БЛЫСКАНЬЕ, *рн. Див. Блисканье.*

XVIII. На блысканѣ грому око людское тупѣть Пам. укр. м. III, 75 (Перем. Пр.).

БЛЫСКАТИ, *дс. Див. Блискати.*

XVII. Яко нбо звѣздами блыскалы Кн. о Вѣрѣ, 229.

БЛЫШКА, *рж. Блишка.*

XVIII. Азъ же что, старый брехачъ, блышка Бога моего, мушка скаклявая тоію Іер. Мих. 266.

БЛѢДО, *присл. від «блѣдый».*

XVII. Блѣдо, сине що трупѣю фарбу маеть Бер. Лекс. 4.

БЛѢДОСТЬ, *рж. Блѣдість, блѣдота.*

XVII. Лица твоего красота вся въ страданію блѣдостью змѣнена Транкв. П. Мн. 110.—Видѣлем тваръ его (старца) през блѣдост змѣненную Жит. Св. 420-б.—Папѣжъ стый Манихейчиковъ не за подлость сукнѣ и блѣдость и хитрость в геретичтвѣ осудил Кн. о Вѣрѣ, 225.

БЛѢДЫЙ, *прикм. Білявої цери або барви, що наближається до білої.*

XVII. Люде... блѣдую тваръ оуказати, змышляли... якобы доброго сумненѣ полную Ев. Реш. 32-б.—Члвкъ одинъ другому здавалъся быти блѣдым Крон. Боб. 370.—Невѣста... буде боязлива, хора, блѣда Жив. Св. 217.—Конь блѣдый значит секту Махометанскую Гал. Кн. Раз. 137.—Мсць, гды естъ блѣдый, значить же будетъ дожть ів. 172.—А яко луна на новю ест незначнаѣ... разъ блѣдаѣ, разъ червонаѣ, разъ хмурнаѣ. разъ погоднаѣ Рад. Ог. 278.—Члкъ... блѣдѣйшим над злото бывает з великого прагненья богатства О сл. Дав. 31.

БЛѢДѢТИ, *дс. Блѣднути, ставатися блѣдим.*

XVII. Іды хрстіане припоминають собѣ муки пекельныи вѣчныи, которыи грѣшным людемъ наготовано, и от страху блѣдѣють Гал. Кн. Раз. 172.

БЛѢХАРНЯ, *рж. Відділ на фабриці, де білюють тканини, пряжу, нитки.* Бер. Лекс. 11.

БЛѢХАРЬ, *рм. Вибілювач полотна, воску.*

XVII. Бер. Лекс. 11; Синон. сл. р. 7.

БЛЮВАНЬЕ, *рн. Чинність від «блювати».*

XVII. Бер. Лекс. 258.

БЛЮВАТИ, *дс. Див. Блевати.*

XVIII. Дягилевое кореня гризти часто... когда блюеть, то перестанет Млр. дом. дѣч.

47.—Нѣчим вовку блювати, так ликами Клим. Прип. 235.

БЛЮДО, *рн.* (з гот. *biuds*). *Плитка миса.*

XV. Все розда и блюда великаа серебрянаа и кубьки золотые Ип. 914 (1288).

XVII. Антидорное блюдо Тр. П. М. 247.—

Блюдо: миска албо миса Бер. Лекс. 8.

XVIII. Что ли сѹт покровци на стомѣ блюдѣ?

Пам. укр. м. IV, 21 (Яр. Рк.).

БЛЮДЦЕ, *рн.* *Здрібн. від «блюдо».*

XVIII. Блюдце сребрное Реестръ Ризн. Соф. 11-б.

БЛЮЖНЕНЬЕ, БЛЮЗНЕНЬЕ, *рн.* *Чинність від блюзнити.*

XVI. Блюженье тамъ было, не клятва Берест. соб. 322.—Хуленіе, поганбенье, блюзнена Зиз. Лекс. 109.

XVII. Іоанъ... мовить до всѣхъ, абы утекали от того блюзнена Крон. Боб. 253-б.—Анѣ в чистотѣ языка отповѣдѣ, але злореченіем, оуруганіем и блюзненіем Тит. 35 (Кн. о Вѣрѣ, 1620).—Помстится самъ (Богъ) блюзнена Ассирійчиковъ Рук. Хрон. 124.

БЛЮЗНЕРСКО, *присл.* *Блюзнѣрсько, богозневажно.*

XVI. Се блюзнерско и богопротивно будетъ О ед. вѣрѣ, 686.

БЛЮЗНЕРСКИЙ, *прикм.* *Див. Блюзнѣрскый.*

XVII. Римскому епископови имя тоє блюзнерское оферовано естъ Копист. Пал. 672.

БЛЮЗНЕРСТВО, *рн.* *Див. Блюзнѣрство.*

XVI. Але вже теперь выкиньте... злость, блюзнерство... з устъ вашихъ Антир. 947.

XVII. Блюзнерство естъ на святыхъ и на соборы, а не на аргумента Копист. Пал. 590.

БЛЮЗНЕРЦА, *рм.* *Див. Блюзнѣрца.*

XVI. Блюзнеръцы имени Божого Антир. 511.

XVII. Злодій и блюзнерца Касянь выдалъ книжку Діар. Фил. 90.

БЛЮЗНИРСКИЙ, *прикм.* *Див. Блюзнѣрскый.*

XVII. На вкоренене такъ блюзнерское и чортовское профессии... школы якиеся одтворити... друпустилисте Арх. ЮЗР. I, VI, 759 (1640).

БЛЮЗНИТЕЛЬ, *рм.* (пол. *bluźnicieł*). *Див. Блюзнѣрца.*

XVII. Не были пастырами нашими... але блюзнители и зводители Вопр. 100.

XVIII. Дорозумѣваетежся хрістіане звѣтки фарісее повзали причину, же іиса блюзнителемъ называли Науки парох. 41.

БЛЮЗНИТИ, *дс.* (пол. *bluźnić*). *Зневажно казати проти Бога і святыхъ рчей; гудити, ганити, лаяти.*

XVI. Хулю, ганю, блюзню Зиз. Лекс. 109.—Противъ королю его милости... блюзнили Берест. соб. 204.

XVII. Хулю: ганю, блюзню Бер. Лекс. 188.—Сирийчики блюзнили Бога Израилского Рук. Хрон. 115.—А до того частокротъ створителя своего еси блюзнилъ и ближняго своего гордо отправивалъ Діал. о см. 270.—Много передъ тымъ на Ха Ба нашего и на тую, которая его родила, зле мовил и блюзнил тотъ нендзник Тр. постн. 660.—Единъ з оныхъ разбойниковъ... блюзнив его (Іса) Ев. Реш. 43.—(Жидове) ха... блюзнили устами... самаряниномъ... называли ів. 163-б.—Глѣнь геретикъ в мѣстѣ Геліополю блюзнилъ Пречистую Дву Вцу, и не хотѣлъ шановати Гал. Н. н. 60.—Людскими способы и вымыслами доходити бозскихъ рѣчій естъ блюзнити Кн. о Вѣрѣ, 172.—За што онъ на патриарху блюзнилъ Копист. Пал. 473.

XVIII. Перестанте простаки писмо блюзнити Клим. Вірші, 146.—Почнетъ еще блюзнити языкомъ своимъ мерзкимъ на самого Сотворителя небного Пам. укр. м. IV, 294 (Рк. Тесл.).—Ты его (Бога) блюзниш, а я его хвалю ів. VI. 151.—Фарісее... мовили между собою, же Хрестосъ блюзнитъ: сей хулу глаголетъ Науки парох. 41.

БЛЮЗНИТИСЯ, *дс.* *Занечищуватись, калятись.*

XVII. И многіи пойдуть вѣдѣ ихъ нечистотъ, презъ которыхъ дорога истинная блюзнитися будетъ Копист. Пал. 315.

БЛЮЗНѢРСКИЙ, *прикм. від «блюзнерца».*

XVII. Много людей звелъ (Невродь) своею мовою блюзнѣрскою на свою сторону Крон. Боб. 10-б.—Единъ нѣаккійсь змежи противныхъ Сараценовъ конный, блюзнѣрскими словы Константинополь менуючи и црковъ простымъ назвискомъ Софію называючи, в еденъ ровъ з конемъ падши, здохъ Тр. постн. 667.

БЛЮЗНѢРСТВО, *рн.* (пол. *bluźnierstwo*). *Огуда, ганьба Бога і св. рчей; образа релігій словомъ або чиномъ.*

XVI. Хула, ганба, блюзнѣрство Зиз. Лекс. 109.—Иные бовѣмъ змышляють выступокъ ереси, иные хулы, то естъ блюзнѣрства Катех. 42.

XVII. Терпитъ отъ жидовъ блюзнѣрство Гал. Кд. Раз. I, 77.—Своимъ блюзнѣрствомъ хотятъ озкую хвалу твою затлумити Гал. М. Пр. (пр.) 1.—Гнѣвливого на блюзнѣрство и оубійство приводятъ (бѣсове) Транкв. Зерц. 8.—О шаленство! о великое блюзнѣрство на Дха стаго Рад. Ог. 138.

XVIII. Блюзнѣрство есть слово зельживое противу Бгу или стымъ Собр. Прип. 106.

БЛЮЗНѢРЦА, *рм.* (пол. *bluźnierca*). *Той, що блюзнитъ, ганить, гудить Бога або святошѣ.*

XVI. Хулникъ: блюзнѣрца Зиз. Лекс. 109.—Жидове, явныи блюзнѣрци маестату Божого Апокр. 1194.

XVII. Хулникъ: вредяй и скверный инаго славу, блюзнѣрца Бер. Лекс. 188.—Радуйся пщоло, котраа медъ выпускаешъ, а жаломъ блюзнѣрцовъ на Духа затинаешъ Пер. Мат. 1, 2, 154 (1614).—Настануть часы лютыя, будутъ бовѣмъ чловѣкове самолюбцы... горды, блюзнѣрцы Копист. Пал. 315.—Пред свинѣ бовѣмъ, то ест пред еретики блюзнѣрцѣ, перел не метати Христось приказалъ Арх. ЮЗР. I, VIII, 240 (Кн. о Вѣрѣ).—Закон наш... таких блюзнѣрцовъ не приймасть Ев. Реш. 192-6.

XVIII. Есть много блюзнѣрцевъ на стую вѣру хрстову и на самого Сна Бжого Пам. укр. м. IV, 293 (Рк. Тесл.).

БЛЮЗНѢРЬ, *рм.* (пол. *bluźnierz*). *Див. Блюзнѣрца.*

XVII. Товаришъ Кальвиновъ (Мих. Сервет) еще горшій блюзнѣръ и образборца, повсталъ Арх. ЮЗР. I, VIII, 69 (О обр.).

БЛЮСТИ, *дс.* *Стерегти.*

XIV. А города Лупьска блюсти ми ЮРГр. № 15 (1386).

XV. Тобѣ княже головы своеѣ достойтъ блюсти Ип. 234 (1097).—А мнѣ великому князю Казимиру блюсти Псковитина, какъ и своего литвина Ак. ЗР. I, 56 (1440).

БЛЮСТИСЯ, *дс.* *Стерегтися.*

XIV. Не блюдитеся ничего поидите ЮРГр. № 1 (1341).

XV. А ты блюдиша сего повелику Ип. 128 (1015).

БЛЮСТИТЕЛЬ, *рм.* (ц. сл.). *Хто стереже, пильнуе.*

XVII. Исаакій Борисковичъ, смиренный Епископъ православный, блюститель митрополіи Киевской рукою власною Гол. П. М. I, 399 (Зав. Бор. 1631).

БЛЮЩЪ, *рм.* *Росл. Недѣга.*

XVII. Смѣлакъ: блющъ Бер. Лекс. 311.

БЛЯКАВЗЪ, *рм.* (нім. *Blockhaus*). *Деревный будинок на оборону, твердѣя з бляковъ.*

XVIII. (Хмельницкій) казалъ блякавзивъ два висипати и на онихъ арматокъ двѣ заточити Літ. Вел. IV, 24.—Була збудована батарея зъ дубовъ, а на горѣ зъ землѣ выставленій блякавзъ ів. 250.—Турецкій блякавзъ 17 юля подкопали Кр. оп. Млр. 295.—

Блякавзи яко гори Літ. Гр. 72.—На блякавзу зъ 3-хъ пушокъ ударено Діар. Хан. 58.

БЛАНКЕТЪ, *рм.* (нім. *Blankett*). *Папір з видрукованою датою і прізвищем особи або фірми.*

XVIII. Листи откровение под блянкетом каждому возвратится повинни за удержание дванадцят рублей Стат. 32.—Врученни мнѣ листи... отпущенніе подъ единымъ блянкетомъ, въ которомъ листовъ два Дн. Марк. I, 20.

БЛАСКЪ, *рм.* (пол. *blask*). 1. *Ясність.*

XVII. Хс Ісе спсителью нашъ, который еси, тое велелѣнное славы, днѣ нынешнего на Оаворѣ бласкъ и промень... оказалъ Карп. Каз. 14.—Фениксъ оный натуральный около шии своеи маєт бласкъ злата Рад. Ог. 213.

2. *Роскоши, виставність.*

XVII. Такъ помпы, богатства и чести сего свѣтныя нѣмъ на нихъ оударить бласкъ противнаго щастѣ, поты твоятъ Рад. Він. 1339.

БЛЯТИКЪ, *рм.* *Здрібн. від «блять».*

XVIII. Купил блятикъ еденъ золота малярского Ризн. Соф. Кн. 121-б.

БЛЯТЬ, *рм.* (нім. *Blatt*) 1. *Річ пласка і тонка, плита.*

XVIII. Столяру... что здѣлалъ шесть блятовъ з рямами на иконы Ризн. Соф. Кн. 133-б.

2. *Плаский подовжний полумисок.*

XVIII. Мигдалы крѣпко втерти и на бляты положить, на сковородѣ ставить Разн. Марц. 240.

БЛЯХА, *рм.* (нім. *Blatt*) 1. *Тонкий металлический плат.*

XVII. Од одливання блях на звонницу Арх. ЮЗР. I, XI, 353 (1612).—Евангеліе писаное посродку бляха сребѣная ів. I, X, 145 (1637).—Щенникъ найвышшій старозаконный мѣлъ золотую бляху, на которой вырыты были слова Гал. Кн. Раз. 109.—Прикладано бляхи желѣзные розпаленые до боковъ стои великомчницы Варвары Рад. Ог. 671.—Ярославъ... вежи при церкви золотыми бляхами побилъ Крон. Соф. 38.—Далемъ ему (Проциковѣ) двѣ блясы сребѣра грошей Прот. Полт. С. I, 51-б (1688).—Зъ скринки тое почи зодравши бляху, взято Прот. спр. пот. 67.

XVIII. И евангелски бляхи робятъ (золотарі) Клим. Вірші, 37.—Добраѣ бляха отбуде Русѣна и Ляха Клим. Прип. 212.—Евгліе... в сребріне бляхи... оправное Реестръ Ризн. Соф. 10-б (1734).—Подъ престоломъ закрѣта золотими бляхами купина Пресвятой Дѣви Пелгр. Ип. Виш. 45.—До раки стителя Христова Михайла с лица придѣлана среброчеканая бляха, в ко-

торой вѣсу сребра фунтовъ 8 с падачею РКПЛ, 16.

2. *Начиння з бляхи.*

XVIII. Класти ложкою на бляху разными фигурами Разн. Марц. 245.

3. *мн. Зброя.*

XV. Панцырь, шеломень, поручи, бляхы, барвыца Ак. ЗР. I, 137 (1494).

БЛЯХМАЛЬ, *рм.* (нім. Blachmal). *Накладання золотими або срібними бляшками, емаля.*

XVIII. Ложка одна великая подъ бляхмаль позлоцѣстая Літ. Вел. IV, 113.

БЛЯХНѢРЬ, *рм.* (пол. blachnierz). *Бляхар.*

XVII. Ивана бляхнѣра... до монастыра для побитя бляхою церкви мурованой Літ. Мг. м. 48 (1688).

БЛЯХОВНИКЪ, *рм.* (ст. пол. blachownik). *Бляхар.*

XVII. Бляховникови от поправы стибла и що одирали бляху, далем з. З Арх. ЮЗР. I, XI, 430 (1657).—Бляхувникови на роботу далем з. 10 ів. 449 (1657).

БЛЯХОВЫЙ, *прикм. від «бляха».*

XVI. (Взяли) так теж и зброю пана моего военную—бехтери, панцыри, зброи бляховые, шишаки Арх. ЮЗР. VIII, VI, 177 (1566).

XVIII. Бляховые шоры Дн. Хан. 505.

БЛЯЦКОВАНЬЕ, *рн. Огорожа.*

XVI. Тое бляцковане также погнило Пам. КК. IV, II, 68 (1545).

БЛЯШАНЫЙ, *прикм. Зроблений з бляхи.*

XVIII. Единъ же отъ нихъ, началній, возьмъ прочетъ и подѣписа нѣколико словъ своею рукою и давшѣ ми печать бляшану поведоша мя въ ликъ избраннихъ пелгримовъ Гр. Барск. I, 115.

БЛЯШКА, *рж. Здрібн. від «бляха».*

XVII. Хустка... рознымъ едвабемъ и бляшкою вышитая Пам. КК. I, 122 (1627).—Евнгеліе на престолное... з бляшкою мосенцзовою Прот. Полт. С. II, 2-6 (1675).

XVIII. Митра... з бляшками сребрными Реестръ Ризн. Соф. 4-6.

БЛЯШКОВЫЙ, *прикм. від «бляшка».*

XVIII. Нараквицъ зеленіе злотоглавніе бляшковіе Реестръ Ризн. Соф. 6-6 (1734).—Сагайдакъ з рондомъ бляшковимъ зъ срібними пуклями Мат. Ист. ЮР. 86 (1744).

БЛЯШНЫЙ, *прикм. від «бляха», в бляхах.*

XVIII. Шоръ бляшнихъ цугъ куплень в Глуховѣ Укр. ист. м. 37 (1748).

БО. *зл. 1. Тим що, тому що, з тої причини що.*

XV. Не їзди к нима, лоукавый бо пронырливый дьяволъ Ип. 328 (1146).—Плакала на

трехъ иконахъ стоя Биа видѣвши бо Мти. Биа пагубу хотѣщую быти надъ Новымъ городомъ ів. 561 (1173).—И оставили есмы воитко при сулимовѣ, бо воитек за другую половину дал м коп. ЮРГр. № 44 (1412).—Ты бы людемъ своимъ приказалъ, ажъбы въ нашой земли звѣру не били... бо мы въ твою отчизну... не велимъ вступатися Ак. ЗР. I, 71 (1456).

XVI. Цѣлуй мя цѣлованіемъ оустъ своихъ, бо лѣпши оустъ перся твои надъ вино П. II, 49.

XVII. Ное... знайшолъ ласку предъ Богомъ, бо онъ толко сам... zostалъ... в боязни Бжои Крон. Боб. 7.—Наука хва... простою мовою повинна быт... проповѣданна... бо широкая и узловатая мова рѣдкий пожиток члку приноситъ Ев. Реш. 2-6.—Баторій казалъ козака Подкову стяги, бо посоль Турецкій скаржилъ на него Літ. Льв. 234.—Король... не дойшовши, от горъ вернулся, бо зима надходила Літ. Сам. 180.

XVIII. Павлиха... одийшла, бо грошей у неѣ не принято Прот. Полт. С. II, 305-6 (1701). Зъ нуждою ми било, же не взявъ якои свити албо кобеняка, бомъ кошулю нѣнащо зопсовавъ Гр. Барск. IV, 34.

2. *Справді, але ж.*

XV. Мы бо ту не пишемъ, не хотяще посямъ ти Ак. ЗР. I, 33 (1415).—Та бо (милостія) покрываетъ грехи наша Чет. 1489, к. 19-6.

XVI. Видѣли бо есмо звѣзду его на восходѣ слнца Ев. Пер. (рк.) 23-6.

XVII. Хочу бо тамъ ити Жит. Св. 101-6.—Имъ же бо судомъ судиши судится тобѣ Ев. Реш. 5. 3. *Шо.*

XVII. Выстерѣгаймось грѣховъ и дѣла того, бо за грѣхи караетъ Богъ Гал. КЛ. Раз. 64.

БОБИЧНЫЙ, *прикм. Бобковий.*

XVIII. Бобичное листьѣ уваривши Млр. дом. лѣч. 25.

БОБКА, *рж. Див. Бобокъ.*

XVIII. Взять кореня бобки зѣлля, оскроматить и добре покринить Млр. дом. лѣч. 3.

БОБКОВЫЙ, *прикм. від «бобокъ».*

XVII. Лаврус... бобковое дерево Бер. Лекс. 290.

БОБЛИЦЯ, *рж. Руба: Rutilus rutilus L.*

XIX. Рыбы... сплота, боблиця Дѣло о рыб. 4-6. (1804).

БОБОКЪ, *рм.* (пол. bobek). 1. *Росл. Лавр Laurus; бобкове листьѣ; бобкові ягоди.*

XVII. Отъ камня бобковъ по полтора гроша (мыта) Ак. ЗР. IV, 250 (1605).

XVIII. Бобки суть тепліе и мокріе, а силу имѣють такову: аще кто столкши з солю изъ

вином зогрѣть и пить надше будетъ, то весь окорм от сердца вигоняеть Млр. дом. лѣч. 57.—На корѣния разное яко то: гвоздики... перецъ, бобки... вишло денегъ 5 руб. Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 294 (1744).—Воиности:... кордымонія, бобки, азаръ Собр. Прип. 16.

2. *Лайно овече, козаче, мишаче, оленяче.*

XVIII. Порохъ курячого калу бобки albo кров сушеная всякого звѣра випить Млр. дом. лѣч. 2.

БОБРОВНИКЪ, рм. 1. *Урядник, що отікувався бобровими гонами.*

XV. А бобровникъ одинъ с конемъ и со псомъ, а дохода ему грошъ Ак. ЮЗР. I, 17 (1444).

XVI. А с тыхъ же людей подати: обѣстки и деть кузня меду, а бобровнику куница да корчага меду Арх. ЮЗР. I, VI, 10 (1507).

2. *Ловець бобрів.*

XV. Туто гонити бобры бобровникомъ и великого князя и боярьскимъ Ак. ЗР. I, 69 (1453).

XVIII. Другий (посполитий) в бобровники вписался Оп. ст. Млр. I, 335 (1730).—Подсудьки козацкие... бобровники мало грунтовные Рев. Черн. п. 90 (1734).

БОБРОВНИЦТВО, рн. *Боброві гони.*

XVI. Бобровництво Полоцкое Пам. КК. II, 528 (1537).

БОБРОВНЫЙ, прикм. *Див. Бобровый.*

XVIII. Бобровные гони отнимати Стат. 60.

БОБРОВЩИНА, рж. *Оплата, податок за право ловити бобри.*

XVI. Бобровщины грошей пятьдесятъ широких Ак. ЮЗР. I, 229 (1589).

БОБРОВЫЙ, прикм. *від «бобръ».*

XV. И тоулы ихъ (служъ владыки Перемышльскаго) бобровые раздра Ип. 794 (1242).—И з бобры з бобровыми гоны ЮРГр. № 84 (1451).

XVI. Островъ... с осетрими луками и из бобровими гоны Арх. ЮЗР. I, VI, 21 (1517).

XVIII. Бобровые гоны Стат. 60.

БОБРЪ, рм. 1. *Звіря Castor biber.*

XV. Якоже рече прыточникъ: боуесть домоу твоего скроушитесь бобръ и волкъ и язвѣнь снѣдаться Ип. 794 (1241).—Люди твои... по рѣкамъ бобры бьютъ Ак. ЗР. I, 71 (1456).

XVIII. Ввес подобный часъ зимный зле проминеть: аж в весняный часъ бобромъ на ухо наженеть Клим. Вірші, 144.—Бобрувъ два добули Хоз. Гетм. II, 188 (1706).—За убийство черного бобра четыре копи, за карого две копи Стат. 64.

2. *Боброва шкурка.*

XVI. Кожухъ куний, сукномъ чорнымъ фалюндыномъ крытый, съ петличками безъ бобра Арх. ЮЗР. I, I, 54 (1576).

XVIII. Бобровъ три добрихъ, видиръ добрихъ двѣ Быт. млр. обст. 354.

БОБЧАНЫЙ, прикм. *Бобковый.*

XVIII. Бзять... двѣ мушкатные галки и толко ж бобчаного насѣня Млр. дом. лѣч. 2.

БОБЪ, рм. *Росл. Faba.*

XVII. Ты возми собѣ пшеницу... и бобъ Крон. Боб. 137.—Стый... куповаль собѣ трохи гороху або бобу Жит. Св. 191-б.

XVIII. Бобу на порох спалит и пить Млр. дом. лѣч. 5.

БОБЫРЬ, рм. *Риба Aegina tanaicensis.*

XIX. Риби... менюкъ, бобырь Дѣло о рыб. 4-б (1804).

БОВВАНЪ, рм. *Див. Болванъ.*

XVII. Духъ злый, который в том бовванѣ мешкав Ев. Реш. 315.

БОВДУРЪ, рм. *Димарь; дурбас, йолоп.*

XVIII. Не рачъ теди впередъ Ваша Ханская Мосць мѣти (якъ приказуютъ) поля за бовдуръ Лит. Вел. II, 380.—Не мѣй поля за бовдуръ и лѣса за дурня Клим. Прип. 235.

БОВТЬ, рм. *Рибальський дружок наганяти рибу до сітей.*

XVIII. Бугриновци... напали и челядника моего бити остми и бовтами... Оед. Лис. 47.

БОВѢМЪ, зл. (пол. *bowiem*). *Бо, для того що.*

XVII. Не естъ бовѣмъ то ровная речъ будувати мощную стѣну и душу Копист. Пал. 368.—В день бовѣмъ гнѣву... одвѣчного затраченя вызволит его (члка) гдѣ Ев. Реш. 11-б. —О всѣхъ бовѣмъ то обще речено Дм. Рост. 24.—Якъ палаць дшу свою цнотами оббивши годная бовѣмъ естъ абы того (Збавителя) почитити Бер. Вірші, 67.

XVIII. Кто бовѣмъ хоч малое церкви учинит зло: постыгнет великое за тоє его зло Клим. Вірші, 22.

БОГАДЕЛЬНЯ, рж. *Шпиталь.*

XVI. Валирияна, бивши и мордовавши, во богадельню въ ланцугъ казали посадити Кул. Мат. I, 59 (1592).

БОГАРАДНО, присл. (Бога+ради). *Дурно, без гроший, за-так-гроший, даремно.*

XVI. Душу вписати въ поминникъ св. Николы безъ каждоѣ даты, богарадно Ак. ЗР. II, 124 (1518).

БОГАСТВО, рн. *Див. Богацтво.*

XV. Изъславъ... хотѣ створити вышши сего монастырь надѣясъ бгавствъ, мнозии бо манастири от церь и от боярь и от богатства поставлени Ип. 147 (1051).

БОГАТЕСТВО, *рн. Див. Богацтво.*

XVII. Сие богатество над злато любѣте Вірші праздн. 86.

БОГАТИРСКИЙ, *прикм. від «богатырь».*

XVIII. Богатирскіе дѣянія Вел. Сказ. 2.—Суть же и иннихъ лѣпотнихъ полать богатирскихъ много Гр. Барск. I, 259.

БОГАТИРЬ, *рм. Див. Богатырь.*

XVIII. (а). Который по ономъ великомъ богатыру Жолковскомъ рейментъ себе отданій мѣлъ Літ. Вел. IV, 200.

XVIII. (б). Что же будетъ, когда рекутъ намъ такъ, якоже оному богатиревъ, который в огнѣ пекелномъ будучи просилъ Авраама о каплю воды Сѣмя Сл. Бож. 22.

БОГАТИТИ, *дс. Робити богатим, убогачувати.*

XV. Ты всемогущъ еси оубожа и богатъ Ин. 554 (1172).

XVI. Мѣсто богатити Ак. ЮЗР. II, 173 (1571).—Господь убожит и богатит Катех. 15.

XVII. Богачу: богатымъ чиню Бер. Лекс. 246.—Тое богатить душу нашу въ дѣла добрыи Транкв. П. Мн. 112.—Язонъ Грековъ богатыль през воду Тит. 304 (Евхарист. 1632).—Единъ бовѣмъ есть и самъ Вгъ, который оубожит и богатить Ев. Калл. 99.

БОГАТИТСЯ, *дс. Богатіти, ставати богатим.*

XVII. Поганцѣ... з поту и крови ближнихъ своихъ богатѣтся Ев. Вил. 36.—Епископы убогихъ грошми богатѣтся Рук. Хрон. 369.—Ато леда шевлюга, леда жидь богатится Літ. Сам. 5.—Хотѣши богатитисѣ впадають в сѣти діаволскіе Домецк. 9.

XVIII. Въ добріи оучинки и цюти челоувѣкъ богатитисѣ маеть Науки парох. 145.

БОГАТНО, *присл. В великій лічбі, кількості.*

XVI. Богатно насыщается Арх. ЮЗР. I, X, 82 (1592).

XVII. Богатно: обфите Бер. Лекс. 9.—Твою же ми любовь низпосли богатно Вірші праздн. 82.—Вжскій свѣтъ... просвещаетъ ю (церкву) богатно, и не отемлетъ сізніѣ своего от неи Транкв. Зерц. 55.

БОГАТО, *присл. 1. Присл. від «богатый».*

XVII. Ахиллес... приѣхалъ з товариномъ своимъ... прибрано и богато Крон. Боб. 82.

XVIII. Кони богато убиранные Кр. оп. Млр. 222.—Люди статечніе богато ходять Пелгр. Ип. Виш. 6.

2. *Не мало, дуже.*

XVIII. А ни позволяй такъ богато губѣ, щобъ тилко мѣла привести ко згубѣ Укр.-Р. Арх. X, 426.

3. *Довго, довгий час.*

XVIII. Не можно стѣяти. (на горѣ). богато: когда вѣтрепо, то скинет челоувѣка Пелгр. Ип. Виш. 56.—Отъ тихъ хмаръ и туману, якъ богато стоить, то заражаются люде ів.—О, що ти такъ богато пророкуеш! Сл. о збур. п. 152.

БОГАТОДАРОВНЫЙ, *прикм. Щедрый, гоїний.*

XVII. Богатодаровный: щодробливый, оквиный Бер. Лекс. 245.

БОГАТОЗЛОТОГЛАВНЫЙ, *прикм. З коштовного злотоглаву.*

XVIII. Нараквицѣ богатозлотоглавнїе Реестръ Ризн. Соф. 6.

БОГАТСТВО, *рн. Див. Богацтво.*

XVI. Не симъ... погибающимъ богатствомъ кнпя... но живыми чудесы Христовыми обогатися О ед. вѣрѣ, 608.

XVII. Люди... познаютъ, же их... богатство и слава порожня и надаремная была Ев. Реш. 14-б.—Откинже збираетъ богатствъ, а милуй учтивую худобу О осми пом. 127.

XVIII. Мался оу богатствѣ добре Пам. укр. м. I, 264 (Рк. Тесл.).—Взяте Збаража зъ богатствами шляхетскими Вел. Сказ. 5.

БОГАТУРЬ, *рм. Див. Богатырь.*

XV. Себѣдѣй богатоуръ и Боуроунѣдани багатырь Ип. 785 (1240).

БОГАТЦТВО, *рн. Див. Богацтво.*

XVII. Гдѣ Вгъ речий нашихъ богатцвѣ... ничего не потребуеть Кн. Рож. 111-б.

БОГАТЬ, БОГАТЫЙ, *прикм. 1. Що має богацтва, заміжний, грошовитий, маєтний, достатній.*

XVII. Ото на свѣт к намъ прїйдетъ Пан богатый з неба, народитсѣ з оубогой двци, такъ треба Гал. Н. н. 2.—Богач и найбогатшій... всѣ... предъ лицемъ хрствымъ стануть Ев. Реш. 14.—Были... люде велми бгатые Крон. Боб. 211 б.

XVIII. Кто богат, той всѣмъ братъ Клим. Вірші, 62.

2. *Засібний, що має багато чого.*

XVII. Вгъ сый богатъ въ милости Транкв. Зерц. 1.—Хе... ест сыномъ отца нбсного, добрый, богатый во всемъ Жит. Св. 149-б.—Члѣкъ одинъ былъ богатый в речи земныи Жив. Св. 109.—Ювъ... былъ богатый барзо в злото, серебро, въ челяд Крон. Боб. 36.

XVIII. Нехай будетъ и во мнѣ дхъ такій богатый, якій ест оу тобѣ Пам. укр. м. I, 302 (Рк. Тесл.).—Домы ихъ богатїи на злото и серебро ів. IV, 289 (Свідз. 35.).—Вси богаты въ серебро и ина имѣнія Гр. Барск. II, 169.

БОГАТЫРЬ, *рм. 1. Див. Богатырь.*

XVII. Породила жена Маноева в старости... Сампсона..., же мѣль быти мужнымъ кавалієромъ и богатыромъ великимъ Рад. Ог. 742.

XVIII. Великій богатырь Жолковскій Літ. Вел. IV, 200.

2. *Багатий чоловік.*

XVII. Ты богатырь зъ богатства обыдрала Транкв. II. Ми. 150.—Погоржали тыми класами богатырь сего свѣта Рад. Ог. 34.

БОГАТѢТИ, *дс. Ставати богатим.*

XVII. Моимъ власнимъ добромъ богатѣет Рудяшыка Прот. Полт. С. II, 119-6 (1682).

XVIII. Одны богатѣють люде правдовъ... а другыи кривдовъ Поуч. Няг. 175.—А тимъ самимъ не собѣ, але въ Бгу жебысмо богатѣли Науки парох. 103.

БОГАЦТВО, *рн. Заміжність, маєтність, дістаток; скарби.*

XVII. Богатыи люде маммону, богатства свои за Бга мают Гал. Кл. Раз. 34.—Добротливость его (Бога), же ест з натуры узычаючаяся, яко истност богатства своего Крон. Боб. 1.

БОГАЧОВЫЙ, *прикм. від «богачъ».*

XVI. Жебысь и зъ Лазаромъ своимъ... не досталесь на богачовомъ местце Отп. II. П. кл. Остр. 1047.

БОГАЧЪ, *рм. Багатий чоловік.*

XVI. Гдѣ... трапиль всѣхъ праведниковъ, а богачомъ додае добръ, додае маєтностей Отп. кл. Остр. II. П. (стдр.) 46.

XVII. Чему не потратите тыхъ богачовъ Крон. Боб. 215.

XVIII. Богачъ царство может куповати Клим. Вірші, 45.—(Лазарь) оному надъ нимъ немилосердному богачови зла не жичивъ Науки парох. 89.

БОГДАЙ, *Див. Бодай.*

XVI. Богдайже и тые твое судьи... таковую жъ заплату... взяли Антир. 873.

XVII. Богдай же тобѣ дядко наш бороду врѣзавъ принамити то било Прот. Полт. С. II, 186 (1689).

XVIII. Але богдай такой науки не зазнати Укр.-Р. Арх. IX, 72.

БОГИНЯ, *рж. Мітологічне божество жіночої статі.*

XV. Елини бо имѣяхуть ю яко богиню великоу (ехидну) Чет. 1489, к. 6-6.

XVII. Греки... мудрости мѣли богиню Мѣперву, мысливства Діанну, збожа Цереру Гал. Кл. Раз. 91.

БОГМЕ, *присл. Справді, до правди, авжеж.*

XVIII. Другий мовит, богме, буду исти, ажъ роспережуся Укр. Р. Арх. IX, 53.—Парайте ми, панове, купця, богме и тана продамъ (сер-

мягу) ів. 72.—Богме не втерплю, але я вамъ го вкажу Вірші Вскр. 256.—Богме-сь чоловікъ хороши Гават. 9.—Богме я буду служити коли такъ схочешъ варити ів. 29.

БОГМИТСЯ, *дс. Казати «бог-ме», присягатися, клястися.*

XVII. Рочусь... богмюсь, далибогаюсь, присягаю Вер. Лекс. 140.

БОГОБЛАГАТЕЛНЫЙ, *прикм. Що благає до бога.*

XVII. Которая... богоблагателная книга... по грецку названа естъ литургіаріонъ Пр. Жел. 3-6.

БОГОБОЙНЕ,-Ъ, *присл. від «богобойный».*

XVI. Пани Борколабовая... побожне, богобойне, зъ великимъ набоженствомъ принявши святые тайны, душу свою Господу Богу предала Кул. Мат. I, 63 (1594).—Михайло Рагоза... заховуючися съ вами богобойнѣ для порядку въ церкви Божой посылае послужителей своихъ до васъ вшелякихъ справъ вашихъ духовныхъ доглядати Ак. ЗР. IV, 240 (1600).

XVII. Богобойне, чистотне, столбове и справедливое жилѣ Тит. 165 (Копист. 1625).—Вѣкъ свой богобойне изнурили Ак. ЮЗР. II, 215 (И. Виш.).

БОГОБОЙНОСТЬ, *рж. Боязнь, страхъ передъ Богомъ.*

XVI. Благочестіе; богобойность, побожность, набоженство Зиз. Лекс. 95.

XVII. Благочестіе: богобойность, побожность, доброе о Богу разумѣнье и доброе его хвалене Бер. Лекс. 7.

БОГОБОЙНЫЙ, *прикм. Що Бога боїться, побожний; святоблiвий.*

XV. Бѣ же князь моудръ и рѣченъ языкомъ и богобойнѣ и чстнѣ в землѣхъ Ип. 656 (1187).

XVI. Всѣ братья... обрали згодне челоуѣка побожного, богобойного Арх. ЮЗР. I, 1, 62 (1576).—Привилей... на выхованье священниковъ богобойныхъ и всихъ слугъ ів. I, VI, 104 (1594).

XVII. И богобойному священникови жона не зашкодить Вопр. 87.—Одна... римлянка набожная и богобойная Жив. Св. 190.—Богобойный учинокъ Рук. Хрон. 396.

XVIII. (Царь) блгочестивый и богобойный Пам. укр. м. IV, 297 (Рк. Тесл.).

БОГОБОРЦА, *рм. Що повстає проти Бога.*

XVII. А прото обачайте богоборцы бжтвеннои волѣ его (ха) произволеніе Кн. о вѣрѣ, 71.

БОГОБОЯЗЛИВЫЙ, БОГОБОЯЗНЫЙ, *прикм. Що живе в боязні божій.*

XV. Князю же Всеволодоу блговѣрноу і богобоязновоу Ип. 605 (1177).

XVI. Члкъ тотъ то былъ справедливый и богобоязливый Ев. Пер. 29.

XVII. Не поддали свещеника богобоязного Арх. ЮЗР. I, VI, 609 (1630).

XVIII. Обое были богобоязныи и добрыи Пам. укр. м. I, 330 (Рк. Тесл.).

БОГОБОЯЧИЙ, прикм. *Богобійний, богобоязний*.

XVII. Иоан... кохался барзо... в... богобоячих справах Ев. Реш. 222-б. — Богобоячий кроль Рук. Хрон. 90. — Симеонъ... былъ справедливый и богобоящий щеникъ Крон. Боб. 188.

БОГОВАТИ, дс. *Бути за бога*.

XVIII. Нехай еще Поръ тотъ индйскій богъ богве, потерпѣмъ ему мало Ал. Тиш. 60.

БОГОВГОДНО, присл. *Догоджаючи Богові*.

XV. Дая намъ боговгодно жити Чет. 1489, к. 19-б.

БОГОВИДЕЦЬ, рм. *Що бачив Бога*.

XVII. Обачилъ бовѣмъ великій вѣроу Бговидецъ Моусей теплаго в вѣрѣ слову самовидца Петра Карп. Каз. Аг. — Боговидецъ Моусей чотырдесят днѣй поствивши, законъ взалъ Ев. Калл. 65.

БОГОВИДНЕ, присл. *Видно Богові*.

XVI. Толко то, што боговидне отъ священныхъ словесъ изъяснено О ед. вѣрѣ, 684.

БОГОГЛАСНЫЙ, прикм. *Що повідає про Бога*.

XVIII. Стый евлгистъ, богогласный Лука Пам. укр. м. II, 124 (Рк. Тесл.).

БОГОДАННЫЙ, прикм. *Даний від Бога*.

XVII. За насъ гришныхъ и за богоданные потомки наши Господа Бога... просити Арх. ЮЗР. I, VI, 407 (1611).

XVIII. То ест посель до тебе от сна твоего а от брата моего бгоданного Александра Ал. Тиш. 98.

БОГОДУХНОВЕННЫЙ, прикм. (ц. сл.). *Натженний від Бога*.

XVII. Кто оком внутренымъ розуму Бгодукновенного оной (книгѣ) приглядится, смакъ щасливости нбсной... почуветь Тр. Цв. В.

XVIII. Училъ и пынѣ учить богодухновеннымъ писаніемъ Моисей и Михаилъ: «Ниже брыете брадѣ вашихъ» Іер. Мих. 243—4.

БОГОЗАБЫТНЫЙ, прикм. *Хто забув на Бога*.

XVII. Еслизасто з наважденіа діавола же або на чары бгозабытний хрстіанинъ, або дла козній своихъ невѣрный оукрадѣ отлучитиса имат от служеніа... іерей Шумл. Зерц. 48.

БОГОЛЮБЕЗНЫЙ, прикм. *Див. Боголюбный*.

XIV. При боголюбезномъ калисти еписп холмьскомъ и белѣзскомъ ЮРГр. № 11 (1376).

БОГОЛЮБЕЦЬ, рм. *Що любить Бога*.

XVI. Роздѣлити бголюбцовъ от свѣтолюбцовъ, славолубныхъ от покорныхъ веселитбоса Гь о таковомъ раздвоеніи разлученіа Отп. кл. Остр. И. П. 25 (стдр.).

XVII. Теофілъ: Бгоприятный або бжій друг или бголюбецъ Бер. Лекс. 279.

БОГОЛЮБИВЫЙ, прикм. *Боголюбний*.

XV. Боголюбивому князю Ярославу Ип. 143-4 (1051).

БОГОЛЮБНЫЙ, прикм. 1. *Що любить Бога*. 2. *Любый Богові*.

XV. Дѣла боголюбна Ип. (ХП), 713 (1200).

БОГОМАЗНЫЙ, прикм. *Що тичиться до богомаза, що зробив богомаз*.

XVIII. Богомазкіе чуд образки не мають Клим. Вірші, 106.

БОГОМАЗСТВО, рн. *Ремество богомаза*.

XVIII. І до сых богомазства часть не скореняють, бо многіе глупаки в науку ставають Клим. Вірші, 107.

БОГОМАЗЪ, рм. *Маляр, що погано малює св. образи, невмілий іконописець*.

XVIII. Имъ им богомазы, же малярства не дошли Клим. Вірші, 106.

БОГОМАТЕРНЫЙ, прикм. *від «Богомати»*.

XVII. Наука христіанская... въ каждую неделю и праздники... Богоматерныя Ев. Реш. 1.

XVIII. Реестръ всехъ сосудовъ и всякихъ утварей, обрѣтающихся во стои великой Богоматерной церкви Печерской РКПД, 11.

БОГОМАТИ, ржс. *Мати Божя, богородиця*.

XIV. К пркви бжои пречтой бгомтри на бгомле ЮРГр. № 11 (1376).

БОГОМЕРЗЕНый, БОГОМЕРЗКый, прикм. *Мерзеный, брідкий Богові*.

XVII. Богомерзеная молитва Рук. Хрон. 375. — Члкъ... на гнѣв господа бога... подвизает... учинками богомерзкими Ев. Реш. 5-б. — Выпроважает... одного (чоловѣка) діяволь... на горшее и богомерзѣйшее мешканье ів. 9.

XVIII. О богомерзкихъ бабахъ шепотницахъ Клим. Вірші, 70.

БОГОМИРНЫЙ, прикм. *В Бозі спокійний*.

XV. Богомирная словеса Ип. 713 (1200).

БОГОМОЛЕЦЬ, -ЛЦА, рм. *Що молиться до Бога*.

XV. Прысылалъ до насъ богомолецъ нашъ архимандритъ Печерский Арх. ЮЗР. I, I, 1 (1481).

XVI. Жеби он (свещенникъ) богомолцемъ вашей милости былъ Arch. Sang. VII, 7 (1554).

XVII. Оны, яко богомолцы наши, уставичне

мають за насъ и потомки наши Господа Бога просити о здоровю и спасенію нашому Літ. Густ. м. 51 (1619).—Богомолца братолюбиа вашего Іовъ Борецкій Гол. П. М. I, 275 (1625).—Дивуємося тобѣ найвышній архіерею пане а Богомолцо нпѣ Крон. Боб. 214.

XVIII. Дховныхъ отцевъ своихъ и Богомолцевъ не слухаете Пам. укр. м. IV, 450 (Рк. Н. Д.).

БОГОМОЛЬЕ, *рн. Моління до Бога.*

XIV. Придали есмо к цркви бжои пречстои Богомтри на Богомоле вечистое села стрижово, слепче, космово ЮРГр. № 11 (1376).

БОГОМОЛЬСТВО, *рн. Моління до Бога, набоженство.*

XVI. Якобы... и Богомольство за насъ Господаря со всякою учтивостю отпраовано было Ак. ЗР. IV, 11 (1588).

БОГОМУДРЫЙ, *прикм. Що знається на божих речах.*

XV. Малое небо Богомудраго—душа Ип. 713 (1200).

БОГОМЫСЛЕННЫЙ, *прикм. Затоплений мислю в Бозі.*

XVI. Передо мною (поставилися) очевиство Богомысленные отецъ Григорей Лозовицкій, протопопа Арх. ЮЗР. I, VI, 208 (1598).

БОГОМЫСЛЕЦЪ, *рм. Що мислить за Бога.*

XVII. Скитникъ: Подвижникъ, страдалецъ, Богомыслецъ Бер. Лекс. 147.

БОГОМЫСЛНОСТЬ, *рж. (пол. bogomysłność). Затоплення мислю в Бозі, споглядання Бога.*

XVII. Богомыслности мѣсце, скитъ Синон. сл. р. 7.—Богомыслности и повинностей своихъ не прерывали Пам. РК. I, 41 (1624).—Іоанъ .. на Богомыслности час бавилъ Ев. Реш. 233-о.—На горахъ Богомыслности душу мою постизають Транкв. П. Мн. 22.—Келию мою новую въ монастыри женскомъ Михайловскомъ для Богомыслности и уединенія зо всѣмъ на все даю и отказую Гол. П. М. I, 397 (1631).—Ку Богу мысль свою и розум подвышнвши, и часъ весь на мѣтвахъ и Богомыслности забавивши... бѣсовскія войны помочу Бзкою дошаду звѣтажаєть Тр. постн. 395. Травлю часу болшъ на Богомыслности, на мѣтвѣ Рад. От. 282.—Богомыслность въ поднесенію мысли ко Богу Дм. Рост. 17.

XVIII. Во Богомыслности приснопребывающий Клим. Вірші, 204.—Словомъ и прикладомъ побожнымъ много днѣ позыскала на досконалншю Богомыслность Пам. укр. м. III, 47 (Перем. Пр.).

БОГОМЫСЛНЫЙ, *прикм. (пол. bogomysłny). Див. Богомысленный.*

XVII. Марія провадила живот Богомысл'ный, завше о Богу мыслила Гал. Кл. Раз. 243.—Паукъ значить людей Богомыслныхъ, которыхъ мыслять о речахъ небесныхъ Возскихъ Гал. Каз. 16.

БОГОНОСНЫЙ, *прикм. Що в серці своїм носить Бога.*

XV. И от всѣхъ мнѣхъ и прибныхъ и Богоносныхъ отецъ антонія и еодсія печерськихъ ЮРГр. № 83 (1446).

XVII. И противъ всемъ светымъ Богоноснымъ отцемъ цркви Восточное Гарм. 181.

БОГОНЬКО, *рм. Здрібн. від «богъ».*

XVIII. Вашъ (католицкій) то, а не нашъ Богонько слабый есть, бо часто погрѣбаєте папежа, а нашъ толко одинъ кратъ бѣ погребень Іер. Мих. 280.

БОГООТЕЦЪ, *рм. Божий предок.*

XV. Бгооць Двѣ веселія исполнися, скакаше играя Ип. 656 (1187).

БОГОПРИЕМЕЦЪ, *рм. (ц.сл.) Назва св. Симеона, що приняв Христа на руки.*

XVIII. Слово и пророцтво Семиона старушка Богоприемца Пам. укр. м. II, 135 (Рк. Тесл.).

БОГОПРИЯТНЫЙ, *прикм. Приятный Богови.*

XV. (Богъ) вдохнуувъ мысль благоу во Богоприятное сердце великомуу князю Рюрикови Ип. 708 (1199).

XVIII. (Іс Хс) пошовъ на пѣса со плотию Богоприятною Пам. укр. м. II, 331 (Унів. Рк.).

БОГОРОДИТЕЛКА, *рж. Богородица, Богом родителька.*

XVII. Мои ласкаве панове, братство честнаго храма Успенія Пречистыя Владичицы нашея Богородительки Гол. П. М. I, 158 (1601).

БОГОРОДИЦА, *рж. Бога родителька.*

XIV. Помолился есмь боу і стоі бци ЮРГр. № 17 (1386).

XV. Похвалиста Ба и стую Бцо Ип. 369 (1148).

XVI. Игорь ѣдетъ по Боричеву къ святѣй Богородици Пирогощей Ст. о п. Иг. 45.

БОГОРОДИЧИНЪ, *прикм. Що до Богородици належить.*

XVI. В трѣжествіахъ влччихъ и Бгородичныхъ Ев. Пер. 443 (рк.).

XVII. А не толко Хвы и Бгородичины образы чиняють чуда, але и стыхъ О обр. 29.

XVIII. Иконы Бгородичины такую мають имѣти честь, якую маєть Бца Мрія Собр. Прип. 101.

БОГОРОДИЧНИКЪ, *рм. Збірник служб Пр. Богородици.*

XVI. Шестодеице и охтайкъ, псалтырь, полууставец и уставъ, прелогъ, требникъ, богородичникъ, минея шоневая Арх. ЮЗР. I, 1, 183 (1583).

БОГОРОДИЧНЫЙ, прикм. *Що стосується до Богородиці, на честь Богородиці.*

XVII. Праздникъ Бгородичень Гал. Н. н. к. Вг.

XVIII. Свѣта господскіе и Бгородичніе и нарочитихъ стихъ Пам. укр. м. IV, 149 (Яр. Рк.).

БОГОСАДНЫЙ, прикм. *Що Біг садив.*

XVII. Такъ пристойтъ речи, отросли Бгосадны. Кн. о Вѣрѣ, 94.

БОГОСЛОВЕЦЬ, рм. *Що оповідає слово божє.*

XV. На памѣть стго Ивана Богословца Ип. 552 (1172).

XVII. Сталасѣ свѣтлость напервѣй разоумна: бытность згльска, яко о томъ згодне всѣ бгословци повѣдають Транкв. Зерц. 1.

XVIII. Стыи и фѣлїозофове и теологове и бгословци Пам. укр. м. IV, 308 (Рк. Тесл.).—Пишуть бгословци, ижъ то оттоль оустануть блискавицѣ великіс Ал. Тип. 91.

БОГОСЛОВИТИ, дс. *Повідати про Бога і божі річи.*

XVII. А блженый Θεодорить по томъ зъедноченю медосолодкими бгословитъ словы Кн. о Вѣрѣ, 127.

БОГОСЛОВІЯ ржс.-ВЪЕ, рн. *Наука про Бога і божькі річи, теологія.*

XV. Иванъ... исписалъ бгословье Чет. 1489, к. 41.

XVII. Хотемъ... в самое съкровище тайственной Бгословіи вѣннати Транк. Зерц. Ав.—А тыми двѣма мѣстцами Бгословіи своєї згажається стый Дамаскинъ з стымъ Григоріємъ Бгословомъ Кн. о Вѣрѣ, 147.

XVIII. Описуєть... во своей тайной бгословіи в книзѣ Вовлейотеци Пам. укр. м. IV, 319 (Рк. Тесл.).

БОГОСЛОВСКИЙ, прикм. *Що має в собі науку божькихъ річей, теологічний.*

XVIII. Цноты суть двоякіи. Бгословскіи и моралныи... Цнотъ бгословскихъ есть три: Вѣра, Надежда, Любовьъ Собр. Прип. 118.

БОГОСЛОВЦА, рм. *Див. Богословець.*

XVII. О діаволахъ, же сут на повѣтру Бгословцы повѣдаютъ О обр. 126.

БОГОСЛОВЪ, рм. *Див. Богословець.*

XVII. А было то (слово) в писмѣ стомъ и оуживали его Бгословеце Кн. о Вѣрѣ, 10.

БОГОСТУДНЫЙ, прикм. *Боготпротивный.*

XV. Вьющимсѣ крѣпко с богостудными тыми Агарьны Ип. 667 (1190).

БОГОТКАННЫЙ, прикм. *Що Біг ткав.*

XVIII. Опало отъ нихъ (Адама и Єввы) боготканное одѣя Пам. укр. м. II, 176 (Рк. Тесл.).

БОГОУБІЙЦА, рм. *Забійця Бога.*

XVII. Тиснулася се (Бца) презъ въоруженую оныхъ бгоубиєць зграю Карп. Каз. 34.

БОГОУТЪШНЫЙ, прикм. *Утішний Богові.*

XVII. Ради промышленія... о богоутишномъ житіи всего христіанства... въ мирѣ... да пребываетъ Крон. Воб. 317—318 (др.).

БОГОХВАЛНЫЙ, прикм. *Що хвалить Бога.*

XV. С псеньми богохвальными положиша его Ип. 593 (1175).

XVII. Уста богохвалныя Ак. ЮЗР. II, 215 (И. Вип.).

БОГОХВАЛЦА, рм. *Той, що Бога хвалить.*

XVII. Благоговѣйство вышнихъ богохвалцовъ Дм. Рост. 13.

БОГОЦѢННЫЙ, прикм. *Що божької цїни.*

XVII. Предъ дверми богоцѣнными того олтаря стоить тись здалека принесеный Крон. Соо. 284.

БОГОЧТЕЦЪ, рм. *Той, що шанує Бога.*

XVII. Хто бгочтецъ есть и волю его творитъ Жит. Св. 499-б.—Аще кто богочтецъ есть, сего бог послушаетъ Єв. Реш. 411-б.

БОГОЯВЛЕНЕЦЪ, рм. *Член Богоявленського брацтва.*

XVII. Панове богоявленцѣ року 1647, недѣли второй великого поста отдали долгу церкви з. 50 Арх. ЮЗР. I, XI, 696.

БОГОЯВЛЕНСКИЙ, прикм. *від «Богоявленське».*

XVIII. І на Богоявленскій праздникъ Клим. Вірші, 118.

БОГОЯВЛѢНЬЕ, рн. *Свято 6 січня, Водохрищі.*

XVII. Рождество Хво, Богоявлѣнія, Василия великаго и Стрѣтѣнія Интерм. 83.

БОГЪ, рм. *Найвища істота, створитель світа і всього, що в німъ.*

XV. А кто сѣ оуступитъ, тотъ оувѣдаєтъ сѣ со мною передъ богомъ ЮРГр. № 79 (1443).—Если то здержу, Боже помози ми, а если не здержу, побій ме Богъ въ души и въ тѣлѣ Ак. ЮЗР. II, 110 (1480).

XVI. Дайте жъ што есть цесарево цесареви, а што есть бжіє... бви Єв. Пер. 68.

XVII. Погане в Римѣ збудовали божницю Янусовѣ богови своему фалшивому Гал. Н. н. 3.—Купало, которого урожаю быти бога разумѣли Жит. Св. 530.

XVII. З Богомъ не з хлопцемъ жартовати Клим. Вірші, 21.—Верещите голоснѣ, подобно вашъ буг спить Єв. Реш. 337-б (1710).

Про Богъ, на Бога, для Бога, на милость божю, ратуйте.

XVII. Про Богъ! церковъ горить Лит. Сам. 43.

БОДАЙ, част. Дай Боже, щоб.

XVI. А бодай бы не была толко послѣднѣ (згода) горша первых Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 57.

XVII. Бодай бым нигды на той не сѣдѣлѣ столицы гды црковъ зневолена Крон. Боб. 352.— Бодай мене живого черви изъзѣли Прот. Полт. С. I, 74 (1689).

XVIII. Бодай... насъ живых земля пожерла Клим. Вірші, 10.—О бодай же в кузнѣ був коли змерзъ у руки Довг. 91.— Бодай того Богъ з душею розлучивъ, хто насъ розлучасть Марк. IV. 224 (Лист Маз. до Коч.).

БОДАКЪ, рм. Росл. *Xanthium spinosum* Лекс. 4.

БОДАЧЬЕ, рн. Збірне від «бодакъ».

XVI. (Клеветники) збирают от бодачѣ фѣгн Пам. укр. м. V, 223 (1599).

БОДЕЙ, част. Див. Бодай.

XVI. Бодей естли што врядники и подданные мои будут вчинили, то гды-то вчинили боро- нечи кгрунту моего Ж. Курб. I, 5 (1566).

БОДЕЦЬ, рм. (пол. *bodziec*). Колючка.

XVII. Бодци той короны въ тѣлѣ свсемъ завжды чути маеть Копист. Пал. 825.—При- падки и шкоды. якъ бодецъ якій острый при- холѣть от Бга на люди Ев. Вил. II, 29.—(Не- безпеченства) суть якобы бодцемъ якимъ остро колючим и лѣнивых з недбалства пору- шають Ев. Калл. 437.

БОДЛИВЫЙ, прикм. Що бодє, що коле, що любить колоти.

XVII. Бодливый: колючий Бер. Лекс. 9.

БОДНАРСКИЙ, прикм. Бондарський.

XVII. Хищникъ: начинье боднарское, такъ ко- трымъ обручѣ заводѣтъ на фасы Бер. Лекс. 185.

БОДНАРЬ, рм. Див. Бондарь.

XVIII. Трох хлоповъ ремесниковъ боднаровъ ...посекли Арх. ЮЗР. III, IV, 350 (1749).

БОДНЯ, рж. Дерезяна діжа чи бочка з замиканням віком.

XVI. Показовалъ намъ скринку п бодню роз- битую и полупаную Кн. Гродск. Луцк. 15 (1564).—А з бодни взято: плахот две, сорочок пят, полотна локот тридцать ів.—Взято бодню з бѣлымъ платемъ (плахти, сорочки, полотно і ин.) ів. 42.—Тые вси (листы), одни въ скри- ни а другие въ бодни... zostали Арх. ЮЗР. I, I, 26 (1570).

XVII. У ви (Лѣсково) боднѣ... витрусили Фиринчика убраця портное Прот. Полт. С. I, 212 (1699).

XVIII. Якъ бодня порожня, то нихто не загляне Діал. Прозба, 412.

БОДРЕЛИВЫЙ, прикм. Жвавий, ручий.

XVII. Въспоминаніе оной блженной жизни приводитъ грѣшныхъ на поканіе, и лѣнивыхъ бодреливыми показуєтъ Транкв. Зерц. 75.

БОДРСТВОВАТИ, дс. (ц.с.л.) Чувати, не спати.

XVII. Бодрствуйте ж а не бойтеся Ев. Реш. 14-б.

XVIII. Хмельницкий... бодрствовалъ зъ кил- конадцятма друзьями своими Вел. Сказ. 17.

БОДРЫЙ, прикм. Чуйний, жвавий, ручий. Листрий.

XV. Бодру (ХП.) быти на пѣние црквное Ип. 174 (1074).

XVII. Вождрета: Бодрый, чуйний, неоспа- лый Бер. Лекс. 9.

БОДУЧИЙ, прикм. Колючий.

XVII. Маєтъ бовѣмъ тоє дерево (фиговое) нѣ- лкоесь и до грѣха подобенства, гды наперед оусоложаючи, потым от листѣ острое и боду- чее Тр. постп. 148.—Земля изростила терніе и глос бодучій Лит Рук. 5.

БОЕВАНЬЕ, рн. (пол. *bojowanie*). Чинність від «боевати».

XVI. Панове наши хотѣли бы умыслъ свой боеванья для обороны вѣры светоѣ хрестіянъ- скоѣ противъ поганства обернути Ак. ЗР. I, 221 (1501).

XVII. Борба: валка, запасничество, боеванье Бер. Лекс. 9.

БОЕВАТИ, дс. (пол. *bojować*). Точити бій, би- тись, боротись.

XVII. На герцу боюю Бер. Лекс. 156.—Яко многи за блгочестіє боюючи... утерпѣлѣ бѣды и утрапѣньѣ вшелѣки Тр. постп. 396.

БОЕВИСКО, рн. (ст. пол. *bojowisko*). 1. Мі- сце де б'ються. пляц бойовий.

2. Тіж.

XVII. Боище: боевиско, мѣстце где збоже молотѣтъ, токъ Бер. Лекс. 246.—Снѣ Бжій днѣ теперешнего до Іерслиму в'яжджаєтъ, абы яко плеву ячменную на боевиску на крстѣ грѣ- хи твоѣ превѣялъ Рад. Ог. 1013.

БОЕВЫЙ, прикм. Що б'є, що має бій.

XVIII. Боевій дзикгарикъ Дн. Марк. II, 232.

БОЖБА, рж. Божіння.

XVII. Божбы его (цра)... незфукано Крон. Боб. 209.

БОЖЕВОЛНЫЙ, прикм. Божевільний, не сповна розуму. дурний.

XVIII. За (Мазепино) гетманского уряду (запорозці) божеволного Петрика учинивши

гетманомъ... приходили на полкъ полтавскій войной Эварн. Источн. I, 965 (1705).—Не розумѣй того, божеволнѣй глупче, абы тебе и одна душа живая тутъ зъ-межи народу тимъ тебе назвати хотѣла, чимъ ты себе негоднику титулуешь Літ. Вел. III, 115.

БОЖЕНИКЪ, рм. *Присяжний, присяжник*.

XVIII. Нотаріуша тай боженики село vybrати може тай изверечи без панской вѣсти Урб. 70.

БОЖЕНКА, рж. *Божница*.

XV. Поѣхаста туда на оустье Припети на Двду боженку, оттолѣ же ѣхаста въ Острѣйскій городокъ Ип. 417 (1151).—Перешедше Двѣрь оу боженки ів. 515 (1161).

БОЖЕНЫЙ, прикм. *Присяжний*.

Братъ божений, побратим.

XVIII. И оучинилъ его собѣ црѣ Александеръ Кандавлуса братом боженым и присягли еденъ другому ажъ до смерти любовне жити Ал. Тиш. 94.

БОЖЕНЬЕ-СЯ, рн. *Чинність від «божитися»*.

XVII. Што колвекъ хто з насъ речет все слова порожныи... Бга и людей... ображаючи, боженася, проклинане, присяги Єв. Вил. II, 67.

БОЖЕСКИЙ, прикм. *Бозький*.

XVII. Оное войско розгромилъ з допущенія божеского Літ. Сам. 10.

БОЖЕСТВЕ(Н)НЫЙ, прикм. (ц сл.) *Бозький*.

XV. Ни поманути оцѣства и охѣ оутвержения, ни бжественныя любве Ип. 328 (1146).—Бжественное писание Чет. 1489, к. 42.

XVII. Для обмышляня свѣчъ до церкви Бжественные кануны им (ремесникам) ситити позволяем Кн. Цеху Кр. 3-б (1662).—Якъ и въ писмѣ бжественном ест положено Єв. Реш. 4-б.—Досконалства своего (Бог) створеню удѣляючи, абы... кождое... одробину щастя бжественнаго... мѣло Крон. Воб. 1.

БОЖЕСТВО, рн. (ц сл.) *Див. Бозство*.

XVII. (Христос) члчествомъ на крѣтѣ висѣть, а бжствомъ слнце и луну въ тѣму облачить и землею трасѣть Транкв. Зерц. к. Гд.

XVIII. (Хс) по земли члчествомъ, а бжствомъ чуда чинил Пам. укр. м. II, 126(Рк.Тесл.).

БОЖИЙ, прикм. 1. *Господній, від бога*.

XIV. Бѣєю млтѣю князь и гдрѣ подольской земли ЮРГр. № 10 (1375).—3 Божей ласки великій князь Литовскій Ак. ЗР. I, 23 (1388).

XV. По Бжью же строеню въ се время разболѣлсѣ Володимиръ Ип. 96 (988).

XVI. Единость наша не зъгажається з волею Божю Отп. И. П. кл. Остр. 1053.—Предковѣ твои записали на церков Божю печерскую... з именей своихъ Боровня а Кречевичи Arch. Sang. VII, 8 (1555).—С помочоу бжією дописана книга Єв. Пер. 198-б (рк.).

XVII. Штоколвек Бжого языкомъ до вырозумѣня яко найснаднѣйшим для пвиченя (абы было) прочитано Стат. Полоцк. Бр. 8.—Свѣдѣла Европа за споражен'ем Дха Бжого, такое пророцтво о Прчстой Двѣ, свѣту об'явила Гал. Н. п. 3.

XVIII. О тѣло грѣшное... брухато и тлусто, ласки божой пусто Рук. К. У. № 21, к. 6.—Ясновелможнѣй... по выслуханю службы Божой былъ у... Государинѣ Журн. Дан. Апост. 98.

2. *Яким Біг створив*.

XVII. Все створеня Бжое Интерм. XVII, 82.—Року Бжія 1671 Прот. Полт. С. II, 3-б.

3. *Христовий, Ісусів*.

XIV. Дана ієсть грамота оу бохури по бжьюмъ нарождѣнѣ ЮРГр. № 12 (1377).

4. *Відданий Богові, побожний, богобійний*.

XVII. Где бы оного мужа бжого найти Жив. Св. 35-б.

БОЖИТИСЯ, дс. *Свідчитися Богом*.

XVI. Спираюсѣ, вымовляюсѣ, божусѣ Зиз. Лекс. 105.

XVII. Себе самого поприсяганем проклиная богъмюсѣ... божусѣ, Бер. Лекс. 141.

XVIII. Клѣтисѣ, божитисѣ отнюдѣ закарзалъ Хрстосъ Сѣмѣ Сл. Б. 90.

БОЖНИЦА, рж. 1. *Місце посвячене Богові, святиня*.

XV. Пристависѣ Євѣпраксии Всеволожа дщи... и положено быст... тѣло ея в Печерскомъ монастыри оу дверии яже къ оугу и вчиниша над нею божницю Ип. 260 (1109).—И пакы скоупишасѣ вси Кияне оу Тоуровы божницѣ ів. 321 (1146).

2. *Нехристияньска святиня; дім молитви, синагога*.

XVI. Чтилище или чтимое, капище, божница Зиз. Лекс. 110.—Онѣ в божници або съборѣ Єврейскомъ читалѣ тое мѣстце в книгахъ Ист. о разбѣ. Флор. соб. 442.

XVII. Народъ... не дали взяти школы собѣ албо божницѣ своєї жидовской Пам. РК. III, 52 (1608).—Погане в Римѣ збудовали божницю Янусовѣ богowi своему фалшивому Гал. Н. п. 3.—Жидѣ ночовалѣ в божницы поганской Аполлѣнови отданой Гал. М. Пр. 134.—Тимъ новотними божницами... брижусѣ Копист. Пал. 606.—Я... завше училем в божницѣ и въ цер-

квѣ Ев. Реш. 41-б.—Марцеллюсь Римлянин так бы злучил божницю цноты из божничею чести Рад. Ог. 265.—В Атенахъ была божница милосердіа завше стврѣста Рад. Він. 1094.—Пятсотъ и трохъ млodenцовъ было на офѣру до божницы приведено Крон. Боб. 14-б.

XVIII. Божницю болванскую, Амасонум названую, самую молитвою розваливъ Пам. укр. м. III, 77 (Перем. Пр.).—Турци... побудуют божницю своего Махомета ів. IV, 330 (Тухл. Рк.).—Божницѣ зась наши будуть прожновати и балванн певной дойдуть згубы Літ. Вел. II, 405.—Всѣ жиды отъ работъ и забавъ иншихъ волниі дла слуханя права законного до божницѣ збиралис Науки парох. 104.

БОЗДЕРЕВО, рн. Росл. *Artemisia campestris*.

XVIII. Боздерево утерти съ оливою Млр. дом. лѣч. 30.

БОЗКО, БОЗСКО, присл. від «бозкий».

XVII. Над тобоюся бѣднымъ бозко злитовавши Діал. Волк. 74.—Црковъ и бозко зобраний ей людъ... держить и заховуєтъ Тит. 163 (Копист. 1625).

БОЗКИЙ, БОЗСКИЙ, прикм. *Що походить від Бога, що йому властивий, божий*.

XVI. Бозтво маєт и натуру бозкую Катех. а. визн. в. 130-б.—Бозкій знакъ Катех. 51.

XVII. Бозкое установенс Копист. Пал. 524.—Послухай нетескливе тоєй бозкой справѣ Прол. XVII, 85—86.—Въ немъ бозкую обачилъ справу Рук. Хрон. 129.—В Ха Збавителя дня того нароженъ и з высокости Бозского пасъ навеженъ Бер. Вірші, 65.—Ахъ мнѣ южемъ изъ опеки Бозской вивержена Суд Бож. 299.—До страшливои послуги своєй „бозской... выбравъ гдѣ некнижныхъ Ев. Реш. 2.—З допущенія Бозского Літ. Сам. 10.

XVIII. И намъ тежъ удѣляетъ щедротъ бозкихъ мноства Вірші Різв. 144.—Що сѣ тежъ так и стало досѣтъ справою бозкою, иж то сѣ народила... дѣвка Пам. укр. м. II, 71 (Рк. Тесл.).

БОЗО, прийм. *Безо*.

XIV. А противу имъ никды не быти ни однымъ вереманемъ бозо лети и без хитрости Юртр. № 27 (1393).

БОЗСКИЙ, прикм. *Див. Бозкий*.

БОЗСТВО, БОЗТВО, рн. 1. *Бозька істота*.

XVI. Бозство маєт и натуру бозкую Катех. 10.—Єдину оную невымовную... истыност бозтво маєт Катех. а. визн. в. 130-б.

2. *Бозькість, природа божья*.

XVI. Ку пониженъю бозьства Сына Бсжого Отп. И. II. кл. Остр. 1065.

XVII. Вѣру бозства Христова напервѣй оказале оголосилъ (Петръ) Копист. Пал. 357.—(Христос) членствомъ въ гробъ полагаєтсѣ, а бозьствомъ гробы многиі отворѣєтъ Транкв. Зерц. к. Гд.—Три Персоны Взкіи мають єдно Бзтво Гал. Боги пог. 6.—Рождества таємница ведлуг бозства... не можетъ быти познана Розн. Каз. 2.

XVIII. Тераз же Христосъ всталъ з своимъ бозствомъ Укр.-Р. Арх. IX, 56.—Бгъ єст во тройци, а тройца єст во єдиномъ бозствѣ Пам. укр. м. IV, 25 (Сок. Рк.).

БОЮВАНЬЕ, рн. *Див. Боеванье*.

XVII. Подвигъ: Игриско, страданіє, силованє боюванє Бер. Лекс. 107.

БОЮВАТИ, дс. *Див. Боевати*.

XVI. Сынове матерє моеє боювали соуть противу менѣ П. П. 50.

XVII. Въ тыхъ подвигахъ боюваль Тит. 162 (Копист. 1625).

БОЮВИСКО, рн. *Див. Боевиско*.

XVII. Збоже збо плевъ, которые на боювиєку молотятъ Кн. Рож. 165.

БОЙ, рм. 1. *Битва*.

XV. Роусѣ... придоша во станы гадающимъ, како повти к городеу на бои Лѣхомъ же не хотѣщимъ битисѣ Ип. 755 (1229).

XVII. Вернутсѣ Волохи, а Турки по нихъ удадутсѣ, але сѣ спєрти не дадутъ,—и вступнымъ боемъ чинячи зъ ними мужне сѣ имъ опирають Крон. Боб. (др.) 287.

XVIII. Съ турками ручнымъ боемъ бились Кр. оп. Млр. 279.—Дати бой Ромодановскому Літ. Вел. 27.—Началь (король) прибѣратсѣ до бою зъ Бруховецкимъ ів. 81-2.

2. *Биття*.

XVI. В тот... часъ яко ихъ бито (людей Чудновскихъ), при томъ бои погинуло в... дяка... сыкнєтъ золотый Агч. Sang. VII, 27 (1558).

XVII. Будучи ми въ корѣмъ на подпитку и заводъ взяли изъ Р. Гапоненкомъ, и въ томъ нѣчого намъ не шкодило и не єсть винєнъ въ тоєй справѣ и въ томъ бою Ак. Борз. Рат. 57.

XVIII. Жолнѣровъ... зъ мѣлкого и арматного бою покладаючи трупомъ Вел. Сказ. 39.

3. *Побиття, рази*.

XVI. Абы мѣшанє... отказывали шляхтѣ за бой и за раны управѣ земскомъ Ак. ЗР. III, 37 (1551).—С которого дѣй бою ажъ кровью хрипѣлю Арх. ЮЗР. VII, III, 360 (1583).

XVII. Уховай Боже бою любѣ помєсти на того, который бы далъ причину и початкомъ сталсѣ до того Ак. Нѣж. Маг. 33.—Отцѣ Терпило вставши другимъ разомъ сталъ его бити палицею, а бючи и конецъ тоєй палици уломилъ, а по томъ бою пошолъ отцѣ

Терпило до дому Кн. Мѣск. Полт. 2.—Левко... тогож бою оглядаючи... и нам урядом освѣдчено Прот. Полт. С. II, 31-б (1676).

XVIII. Ключник Каленик наказанъ кievим боем Дн. Марк. IV, 187.—По листу Ясневелможного о бои... сотника... Келембета, послана... грамота Журн. Дан. Апост. 123.—За бой і гвалтъ і избежъ з войска о зрушенню покоя, за поличокъ на урядъ судѣйскомъ, винний мандатъ чест и горло тратить Стат. 31-б.—О бои и безчестіи возних на справѣ уряду их С. і Р. 11.

БОЙКА, рж. *Бійка; битва.*

XVII. Просилъ, абы такого галасу и бойки в дому его не чинили Кн. Гродск. Луцк. 1638, к. 658.—(Терпило) другой разъ замахнувши ударилъ по руцѣ Тимоша ложечника и палици нѣтрохи не зламалъ, тилко било всего тоеи бойки Кн. Мѣск. Полт. 3.—Съ тои жъ бойки взятъ былъ панъ Синявский Літ. Хм. 79.

XVIII. А то что два шрама на щекѣ? Эту рану взялъ на бойкѣ Сковор. 289.

БОЙКО, рм. *Верховинець з укр. лyду, що мешкає в Карпатах, між Гуцулами на схід і Лемками на захід.*

XVIII. Муж будет москал або литвинъ або бойко або цыганъ Клим. Вірші, 84.

БОЙНИЦА, рж. *Баица, що з неї стріляли.*

XVII. Починилъ Новуходоносоръ бойницы округъ Іерусалиму Рук. Хрон. 126.—Бойницѣ на колахъ поробивши до приступу готовалися ів. 377.—Турки... не одступали од своих бойницъ Крон. Воб. 378.—Турки шанцѣ... з поля из валом равніе подвели и бойницѣ против бойницъ висипали Літ. Сам. 123.

БОЙНЫЙ, прикм. *Военный.*

XVII. Мало людю было московского бойного Літ. Сам. 200.—Видѣти люд бойный завжды хотѣл Ал. Печ. 166.

XVIII. Ишли мимо Гайліонъ. Великъ зело, імѣеть у себе бойного людю двѣ тысячи Пелгр. Ип. Виш. 24.—Зъ нимъ (пашою) было больше двохъ тысячъ бойного людю ів. 95.—Прислано хану на помощ килко сотъ чловѣка Калмиковъ бойныхъ людей Літ. Вел. II, 159.

БОКЛАГА, рж. **БОКЛАГЪ**, рм. (тур. баклак). *Шкіряне начиння на воду або на що иншого.*

XVI. Серпъ и боклагу в него взято Кн. Гродск. Луцк. 1565, к. 257.

XVII. Взялъ... Авраам боклагъ воды и хлѣба Крон. Воб. 17.

XVIII. Боклагъ насипавши сховалемъ у лѣсѣ Кн. Мѣск. Полт. 73 (1705).

БОКОВНЯ, рж. *Купа в'яленої риби.*

XVII. Взялъ риби пять головъ боковнѣ Арх. Мот. 133 (1688).

БОКОВЫЙ, прикм. 1. *Бічний, що з боку.*

XVIII. До престоловъ же стго Первомчнка Стефана і Іоана Бгослова антипеды верхній и боковій без мохровъ и без пузументу РКПЛ, 17.—Боковій вѣтръ тамо именуютъ быти чуждымъ Гр. Барск. I, 187.

2. *Сусідній.*

XVII. Гдѣ уже было жидовское имя повсюду славно въ околичности боялися ихъ боковыи кролеве Літ. Рук. 33.

3. (грам.) *В термінології М. Смотрицького всякий відмінок оприч номінативу і вокативу.*

XVII. Правыхъ два, именителный и звательный, прочіи же вси косвенніи или боковые Смор. Гр. (Є.) 264-б.

БОКУНЪ, рм. *Гатунок міцного тютюну.*

XVIII. Взяли барило гор. и кулъ тютюну, а другій бокуну Дн. Марк. II, 33.

БОКЪ, рм. 1. *Бік, лева або права сторона тіла.*

XV. От егобокавынем ребро Чет. 1489, к. 17-б.

XVI. Чресло: бокъ, бедро, чересло Зиз. Лекс. 110.

XVII. Тогда его (Іону) казано... бити... так иж боки его окрутне покраяны zostали Жит. Св. 97.—Стый близко царя по правом боку сѣлъ ів. 400-б.—Той, который на правомъ боку сѣдѣлъ, повставши мову чинилъ до царя Копист. Пал. 238.

XVIII. Бокъ стій копѣсмъ пробилъ Рук. К. V. № 21, к. 20.—Полинъ... варивши з оцтом тепло до боку прикладат Млр. дом. лѣч. 12.—Маючи шаблю при боку своемъ и въ рукахъ самопаль, можете своихъ древнихъ волностей тимъ оружіемъ у поляковъ доходити Вел. Сказ. 15.

Ближкий боку (чисму), *близкий до кого, поближчий, прибічник.*

XVIII. Хм. от ближайшихъ боку панского слугъ... zostалъ перестереженъ Вел. Сказ. 6.—(Мазепа) былъ близкимъ боку короля тогдашнего Яна Казѣмѣра Літ. Вел. II, 342.

До боку (чийого), *до кого.*

XVII. Кто не хочеть еще з стрима войскового виступати, з борошномъ с каждое сотни, жебы до боку нашего в Каневъ ставали... росказуемъ Ак. Нѣж. Маг. 49.—Посланецъ... поспѣшилъ до боку гетманского в Батуринь Эварн. Источн. I, 435 (1692).

XVIII. Теды радимъ вашей милости оттуль уходить и до боку нашего въ Батуринь зъ товариствомъ поспѣшати Марк. IV, 219 (Л. Мазепа, 1707).

Одъ боку (*чийого*), *від кого*;—**своего**, *від себе*.

XVI. Не так голодные мѣста и не так близкие од боку неприятельского Сорниця а Чашники Arch. Sang. VII, 146 (1567).

XVII. (Патріархъ) выслалъ отъ боку своего екзарху Діонисію Копист. Пал. 1060.—Преосвященный... прислалъ мене келара... от боку своего Прот. Полт. С. II, 2-б (1675).—Мосцѣ пане Рутковский! Чему... для авизій всякихъ не приишеш певного и имовѣрного во всемъ челоуѣка отъ боку своего до мене Эварн. Источн. I, 502 (1693).—Папѣжъ прислалъ легата от боку своего Літ. Сам. 147.

XVIII. (Паны Полскіе) отдалили оное (войско) далеко отъ боку своего Вел. Сказ. 38.

Подъ бокомъ (*чийм*), *близько, коло кого*.

XVI. Все рыцарство войска нашего будучи под боком того неприятеля... в великой небезпечности сѹт Arch. Sang. VI, 227 (1563).

При боку (*чийм*), *коло кого*.

XVII. Мы корол с паны радами нашими при боку нашом на тот час сидячими Мат. Вишн. 112 (1605).—Врадики наппи дворные при боку нашомъ на тотъ часъ будучые Ак. ЮЗР. II, 81 (1633).—Мы митрополитъ з велебными епископами православными, при боку нашомъ будучыми... усудилисмо Гол. П. М. II, 19 (П. Моѣ. 1633).—Зоставши при боку отца Загоровского... умислилем себѣ послужити войску запорожскому Ак. Мг. м. 77 (1660).—Я... ходилъ за неприятелем при боку пна... Левенца Прот. Полт. С. II, 53-б (1678).—При моемъ боку завше будеш Жит. Св. 513.—Посадилъ вси при боку своемъ грѣшниковъ Транкв. П. Мн. 44.—(Римский епископ) сидѣлъ при боку цесарскомъ Копист. Пал. 719.

XVIII. Цесар... ишол, а при боку своемъ Евстафія мѣлъ Ев. Реш. 346-б (1710).—Хм. и сина своего при боку ханском... в закладѣ зоставити готовъ ест Вел. Сказ. 26.

2. *Веріг, край, сторона.*

XVII. И то мнѣ мовил Шаля: юж нам тилко б коней допастися, пойду к Днепру на той бок Ак. Полт. Гор. Ур. I, 196 (1670).—Абы козаки по Горѣнь и Случъ и Припеть далее не заходили... а поляцы из сего боку ку нымъ не переходили Літ. Льв. 265.—Листъ от его мласти пана Палѣя стороны Даниловки, млина на Бобриси и всѣхъ добръ Аксаковских на семь боцѣ Ирнина и Стугни Унів. Палія, 158 (1700).

XVIII. Граница... симъ бокомъ Коломака Кн. Мѣск. Полт. 173-б (1722).—На томъ боку Днѣпра прилучился къ нимъ и Семень Палѣй зъ полкомъ охотничкимъ Літ. Вел. III, 254.—Пріихали у Рогъ, на правый бокъ, на ночь

Пелгр. Ип. Виш. 13.—Было зѣло тяжко за хлѣбъ на оба боку Бескѣда Літ. Гукл. 76.

3. *Сторона, убіч, усторонь.*

XVI. (Поле) первым боком лежит берег дороги, з Володимера до Коилна идучое Арх. ЮЗР. VIII, VI, 253 (1569).—Двери зъ сени, одни на улицу, а другие дверки въ бокъ, въ садъ къ церкви ходити ів. I, I, 80-81 (1577).

XVII. Жинки идутъ бокомъ Ак. Полт. С.

XVIII. Лѣчба немалая бокомъ къ нему (Остранину) приходила Літ. Вел. IV, 208.—Зѣмоу бѣжитъ слнце бокомъ низко и от нас далеко Пам. укр. м. IV, 34 (Сок. Рк.).

Зъ боку.

XVII. Сѣнь при дому зъ боку полудневого Рук. Хрон. 47.—Сенахерим... положился войском своим... и брал з... ставу з одного боку воду Крон. Боб. 134.—Татаре—людъ свѣжій—зъ боку на нихъ (Волоховъ) приполъ Крон. Боб. (др.) 288.—Ниви з двох боков окопание Прот. Полт. С. II, 35-б (1676).

XVIII. Любилисмы се повтора рока, покулъ не знали вороги з бока Укр.-Р. Арх. IX, 18.—З обохъ бокѣвъ стѣни ледяніе Пам. укр. м. IV, 142 (Яр. Рк.).—Явисл ему агглъ бжий з боку идучи ів. 218 (Даш. Рк.).

По бокъ, побіч.

XVII. Поподемъ по бокъ лѣвыхъ Морскихъ лозъ, и приподемъ на самый шпѣлъ албо рогъ Морскихъ лозъ Ак. Зем. 125 (1685).

XVIII. По бокъ церкви поставленъ столъ долгій Пелгр. Ип. Виш. 9.

У бокъ.

XV. Изяславъ же съ Мъстиславомъ... вѣѣха в нѣ в бокъ имѣ и начаша сѣчи Ип. 326 (1146).

XVII. Тит... наготовилъ... тараны... перший... поставили в бокъ... башты Крон. Боб. 232.

XVIII. Ослатко скочивши оу единъ бокъ притерло ногу до стѣны Пам. укр. м. I, 259 (Рк. Тесл.).—Теди ослѣ ступило с путе оу бок ів. 261 (Тух. Рк.).—У бокъ мосту стоить монастырь Грецкій Пелгр. Ип. Виш. 6.—Капличка збудованная у середінѣ, у бокъ престолъ и храмъ ів. 17.—Отъ того мѣста у бокъ... стоит церковь Грепкая ів. 68.

4. *Вік у війську, фланга.*

XVIII. Правій бокъ своихъ жолнѣровъ далъ въ коменду воеводѣ Кіевскому Літ. Вел. IV, 19.

БОЛВАНЕЦЬ, *рм. Здрібн. від «болванъ».*

XV. Другое (село) верхъ болванца оу смотрецкой волости ЮРГр. № 61 (1429).

БОЛВАННИЦА, *рж. Святиця поганьска. Див. Балванница.*

XVII. До болванниці вступилъ Ювиша Рук. Хрон. 164.

БОЛВАНСКИЙ, *прикм.* *Див.* **Балванскый.**

XV. Крестъ болванскым похвалам порушѣніе Чет. 1489, к. 21-б.

XVIII. Божницю болванскую, Амасонум названую, самую млтвою розваливъ Пам. укр. м. III, 77 (Перем. Пр.).

БОЛВАНЬ, *р.м.* *Див.* **Балвань.**

XV. Почали (люди) идоломъ и болваном служити Чет. 1489, к. 18.

XVI. Истуканъ: вылитый болвань Зиз. Лекс. 100.—Болваны называють богами Катех. 16.

XVII. Не сотвориши себѣ кумира, то есть болвана Гал. Боги пог. В.—Тамъ же единъ болвань барзо великий, деревяній, поганскый Арх. ЮЗР. I, VI, 711 (1635-6).—(Богъ) глянетъ на людь той, ано въ нихъ видить невдячность, бунты: тыи на Моисея ропшуть. другіи о болванахъ мыслятъ Дм. Рост. 4.—Инише за бога мають болваны Гал. Гр. Розм. 12.

XVIII. Каждый станъ мирьскый и духовный... за роскоши свѣта и гонори кланяють ся болвановѣ. горе, горе будетъ таковымъ Укр.-Р. Арх. X, 276.—Болвофалци... вѣрыли болваномъ, идолом поганым Пам. укр. м. I, 296 (Рк. Тесл.).—Идѣже течеть вода бистрою струею отъ каменаго болвана или фигури Гр. Барск. I, 104.—Россіяне все пороухъ и пулѣ на праздные псалтки и болваны вистриляли Кр. оп. Мар. 285.

БОЛВОФАЛЬСТВО, *р.м.* *Див.* **Балвохвалство.**

XVII. Рускаа великаа землѣа, котораяа первим болвофальством шалѣючи а конечно покалаа на будучыи темностью почернѣла Просв. 123.

БОЛВОХВАЛНИЦА, *р.ж.* *Див.* **Балвохвалница.**

XVII. Возвали (Моавитяне) ихъ (Израильтян) въ болвохвалницы свои Рук. Хрон. 60.

БОЛВОХВАЛСКИЙ, *прикм.* *Див.* **Балвохвалскый.**

XVI. Неамонъ молился... абы за грѣхъ не малъ. што коли ходитъ за царемъ своимъ до болвохвалской церкви Спис. прот. Лют. 103.

БОЛВОХВАЛСТВО, *р.м.* *Див.* **Балвохвалство.**

XVII. Нинусъ найпервѣй вымыслилъ презъ образы болвохвалство Рук. Хрон. 10.—Згрѣшилъ былъ люд Ідумейскій снове Ісавовы през болвохвалство и иныи спросныи грѣхи, Вгучести Вздои оуымуючи Рад. Вин. 576.

БОЛВОХВАЛЦА, **БОЛВОФАЛЦА**, *р.м.* *Див.* **Балвохвалца.**

XVII. А ты, хлопе, вѣрь въ чары, а будь болвохвалца Рук. Хрон. 8.

XVIII. Люде поганыи, невѣрныи болвофал-

ци, которые... вѣрыли болваномъ Пам. укр. м. I, 296 (Рк. Тесл.).

БОЛВѢРЬ, *р.м.* *Див.* **Балвѣрь.**

XVIII. Заледво гири ихъ (козаків) при привалку зъочили, прудшей ей зъ мушкету, нѣжли болвѣрь ножицами устригль Літ. Вел. IV, 257.

БОЛГАРИНЬ, **БОЛГАРЬ**, *р.м.* *Чоловік з Болгарій.*

XV. Побѣжая полкы поганыхъ болъгаръ Ип. 590 (1175).

XVII. Болгаре вѣры махOMETОВОЙ Жит. Св. 528.—Болгаре ударили на обоз Никифоровъ Крон. Воб. 356.

XVIII. За издѣлку ляды в лавки. гдѣ болгар сидит Расх. тетр. рыбн. ц. 14 (1795).

БОЛГАРИНЯ, **БОЛГАРКА**, *р.ж.* *Жінка з Болгарій.*

XVII. Пятая (жена Володимера) болгариня Жит. Св. 526.—Борис и Глѣбъ... родилися... от болгарки королевны ів. 561-б.

БОЛГАРСКИЙ, *прикм.* *від «Болгарія».*

XVII. Володимеръ... владнул... землею болгарскою Жит. Св. 561-б.—Архіепспъ Болгарскій Димитрій Хоматенъ Кн. о вѣрѣ, 283.

БОЛДИНКА, *р.ж.* *Рід руиниці, будимок.*

XVIII. Пару болдинокъ Гаврилу на дорогу далемъ Дн. Марк. I, 232.

БОЛЕЗНОВАТИ, *дс.* *Див.* **Болѣзновати.**

XVII. Подвизатисѣ: Болезновати Бер. Лекс. 108.—Таа то жена... облюбеница хва (церква); всегда ему родит вѣрныхъ сновъ его... и в том рожденію барзо болезнуеть и мучитсѣ Транкв. Зерц. 56.

БОЛЕЗНЫЙ, *прикм.* *Див.* **Болѣзный.**

XVII. Оуважъ яко спъ Бжій в болезной матцѣ своей был терпѣливый Домецк. 125.

БОЛЕЗНЬ, *р.ж.* *Див.* **Болѣзнь.**

XV. (Федосій) впаде в болезнь Ип. 176 (1076).

XVII. Недугъ: Немоч, хOрOба... болезнь Бер. Лекс. 91.—Злыи сут хоробы и розмаитыи на семь свѣтѣ болезни Рад. Вин. 1461.—Єдна невѣста терпѣла болезнь от дисентерии Гал. Н. н. 21.—Жоны перскіе роскош очом соут, а болезнь срдцу Ал. Печ. 171.

XVIII. Тылко мя нынѣ все злое до себе пригорнуло: страхъ, болезнь, стогнаня и плачливое наръканя Укр.-Р. Арх. X, 242.

БОЛЕЙ, *присл.* *Більше.*

XVII. Козацкого войска при гетману Хмелницкому болей ста тысяч было Літ. Сам. 14.

БОЛЕНЬЕ, *р.м.* *Боління, біль.*

XVIII. Пілат... в незносом боленю сам себе рукою своею замордовал Пам. укр. м. II, 341 (Мал. Пр.).—От болення сердца руту ярую... приложить Мар. дом. глѣч. 12.

БОЛЕСНЫЙ, БОЛЕСТНЫЙ, прикм. *Болі́зний; болючий*.

XVII. (Рана) ачъ есть болесна, але смерти не приносить Копист. Нал. 956.—Возведет его гдъ з постелѣ болестной Ев. Реш. 92.—Сщникъ... жадного ратунку оному... болестному челоуѣковѣ не учинивши ib. 163.

БОЛЕСТНЕ, присл. *З бі́лю*.

XVII. За мнозство твоихъ грѣхов болестне слезися Діал. Волк. 53.

БОЛЕСТЬ, рж. *Див. Болѣсть*.

XV. Самъ (Владиміръ) болаше велии, в нем же болести и скончаша Ип. 115 (1015).

XVII. Яка болесть, яка трвога на той часъ на срдце црское пала Рад. Ог. 57.—Скруха ест властиве болесть умыслу Лѣств. 22.—Онъ знятый болестію сердца, не мѣлъ штобы ему отповѣдалъ Рук. № О. 4^о 86, к. 56-б.

XVIII. Фрасунокъ ми ест на души, а в тѣлѣ болест Укр.-Р. Арх. IX, 194.

БОЛЕЧЕ, присл. *Див. Боляче*.

XVIII. И сюды гарече и туды болече Клим. Прип. 217.

БОЛИИШЕ, присл. *Бі́льше*.

XV. Юрьгий Кончакович бѣ болиише всихъ Цоловещъ Ип. 740 (1224).

БОЛИНА, рж. ?

XVI. (Гр. Волобанъ) входы по себе пооткидать казалъ. маючи тамъ у себе посторонковъ и болинь не мало для спущенья Арх. ЮЗР. I, VI, 132 (1597).

БОЛКОТЛИВЫЙ, прикм. *Белькотливый, недорі́кий*.

XVII. Медленозычный:: болкотливый Бер. Лекс. 77.

БОЛКУНОВЩИНА, рж. *Данина від бовкуна (вола)*.

XV. Болкуновщину даивали на приездъ князю великому Витовту Арх. ЮЗР. VII, II, 1 (1471).

БОЛМА, БОЛМИ, присл. *Дуже*.

XV. Възвеселисѣ срдце его (Святополка) болма Ип. 123 (1015).—Сего же болми охоудѣваючи силѣ... и рече ib. 680 (1194).

БОЛНИЦА, рж. *Приміщення для хорих*.

XVII. Болница: шпиталь Бер. Лекс. 9.—Хорых, которые не могли робыти отсылал до болници, придавши до ней братію, абы им услуговала Жит. Св. 495-б.

БОЛНИЧАРЬ, рж. *Службовець в болниці*.

XVII. О которого (хорого) бы здоровю вонтили, теды болничар до того шедши ознймовал Жит. Св. 495-б.—Больничаръ прииде къ архимандриту, нося тоболу пѣнязей въ рукахъ Арх. ЮЗР. I, VII, 75 (II. Мог. 1625).

БОЛНЫЙ, прикм. *Недужий, хорий*.

XV. Азъ есмь велии боленъ Ип. 320 (1146).

XVIII. И такъ обертай коня на тую сторону зъ которой нога болная есть Укр. Госп. Пор. 61.

БОЛОНЬЕ, рж. *Розлога рі́внина, укрита травою: велике пасови́сько*.

XIV. И сѣножатьми и с лугомъ и з болоньемъ и со всѣми оужитки ЮГр. № 24 (1391).

XV. Володимерь... ста... на болоньи Ип. 315 (1144). А вольно бывало изъ старины мѣщаномъ на болоньи сѣно косити Ак. ЗР. I, 145 (1494).

XVI. Всю ночь съ вечера босуви врани възгряху у Пльсньска на болони Сл. о п. Иг. 23.—По оному болоню быдло и кони свои переходывают Пам. IV, отд. II, 122 (1545).—Двое тутъ в Луцку на болоню з-межи колкусот коней покрадено Арх. ЮЗР. VIII, III, 410 (1583).—Млынъ будовати есми былъ почаль... ровы у двохъ мѣстьцахъ черезъ болоне копаючи ib. I, I, 195 (1585).

XVII. Коней двое я самъ узав на болоню под мѣстом сивого, а гнѣдий за мною бѣгъ Ак. Бор. 59 (1660).

БОЛОСТЬ, рж. *Болі́сть*.

XVII. И в той своей болости родила дитину плоти женское Прот. спр. пот. 156.

БОЛОТЛИВЫЙ, прикм. *Що росте на болотах*.

XVI. Дрова... подлые болотливые Ак. ЗР. III, 76 (1557-8).

БОЛОТНЫЙ, прикм. 1. *Повний болота, болотяний, багнистий*.

XVII. (Ошуканцы) рыбы пуцаючи до калюжъ болотных... руками своими хватали Брон. Полск. 387.—Тую рѣчку болотную называютъ Пляшова, а другую за милю от тои рѣчку болотную Ихву ib. 407.—Орач... не жалуетъ своего збожя... метат в ролю болотную Жит. Св. 98.—Земля низкая и болотная поганская ест Каз. 32, к. 110-б.

2. *Каламутный, нечистый*.

XVIII. Днес роскошне исть и пьет, а завтра голоденъ и воды болотноѣ жаленъ Ал. Тиш. 64.—Бѣдный зайче... бѣжи, утопися где юж в болотную воду Клим. Вірші, 131.

3. *Нечистый, калый*.

XVII. Мы болотныи на земли... грехами... обьяжены Каз. 32, 44.

4. *Болотного кольору*.

XVIII. Въизу лиштва болотная Дѣло о реп. Ак. 16-б.

БОЛОТО, рж. 1. *Калюжа, багно, байра*.

XIV. И з болоты, и с ловищи и со всѣми оужитки ЮГр. № 12 (1377).

XV. Симъ же баше полкомъ нѣлзѣ битисѧ с ними тѣсноты ради, зане бѣхоу болота пришли Ип. 315 (1144).

XVI. Тимѣніе: болото грузкое Зиз. Лекс. 108.

XVII. По отцу моемъ мнѣ належные хутор... и болота половину Прот. Полт. С. II, 161 (1686).

XVIII. Другая часть (обозу) въ болотѣ ономъ загрузла, и прочимъ заднимъ путъ затарасовала Вел. Сказ. 39.

2. *Кал, грязь, земля розмокла на дощу або бруді змішані з течею.*

XVI. Тыи воды, котрии в очах людскихъ сѣтъ ясныи, предъ обличіемъ бж҃имъ мутныи сѣтъ и болотомъ замуленіи Рук. Муз. № 513, к. 55.

XVII. Аменафиль... розказать... абы... жи-ды... з мѣстъ болото выносили Крон. Боб. 38-б.—Члѣкъ естъ... болото взгорженое Осл. Дав. 29.—(Христос) плюнул на землю и оучинилъ болото з слины и помазалъ болотомъ очи слѣ-пому Ев. Калл. 272.—Хс... оному члѣковѣ... помазует... очи грязю албо болотомъ Ев. Реш. 66.—Ластовка з болота гнѣздо собѣ чынить длѧ мешканѧ Гал. Кл. Раз. 68.—Нехай рыдаєт и плачет той, который грѣхами ся что день, яко свинѧ болотомъ мажет Рад. Ог. 988.—Тѣло мое гнѣсно, черно й якъ болото смердѧчое Жит. Св. 140-б (1678).

XVIII. Мусѣли Жыдове калѣ, болото мѣ-сити Пам. укр. м. I, 246 (Рк. Тесл.).—От-рокъ твой играюща в рѣцѣ сотвори з болота 12 птаховъ Ев. Өомы. 42.

3. *переносно: бруд, нечисть моральна.*

XVII. Всѣ... котрыйи в болотѣ безецныхъ свинскихъ намѣтностей роскошуютъ Ев. Вил. 14.—Сповѣдо стою, покалнѣемъ стымъ омымо болото грѣховное на дшѣ нашой водою слез-ною Гал. Кл. Раз. 44.

БОЛОТЦЕ, рн. *Здрібн. від «болото».*

XVI. Стена учинена... черезъ болотѣца въ поляхъ Арх. ЮЗР. I, I, 474-5 (1595).

XVIII. З четвертой стороны по дорогу, идущую от куреня в поле и чрезъ дорогу остро-вокъ помежъ болотця сойшолся клиномъ Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 64 (1749).

БОЛОТЫНА, рж. *Болотяна містина.*

XVI. Перейшедши болотыну Чернев, дру-гый копец закопалы Арх. ЮЗР. VII, II, 18 (1530).

БОЛОТЯНЫЙ, прикм. *Болотный.*

XVI. С того болотяного монастыря не пой-дутъ Арх. ЮЗР. I, X, 117 (1596).

XVIII. Води... болотяной не давать... коню Млр. дом. лѣч. 19.

БОЛОХОВЕЦЪ, рм. ?

XVIII. Я зъ иными его панскими болохов-цами по пущи... ходячи за звиромъ Оп. ст. Млр. II, 511 (1702).

БОЛТЬ, рм. (пол. *bołt*). *Рибальський друк наганяти рибу до сіти.*

XVII. Ловити (людей)... яко безрозумливую рибу огромністю болта своего Вопр. 94.

БОЛУСЪ, рм. (гр. *βόλος*). *Гатунок глини.*

XVIII. Болусу полтора золотника всыпать Разн. Марц. 244.

БОЛШЕ,-И, пригл. *Більше.*

XIV. От бохурѧ болше милѣ ЮРГр. № 12 (1377).

XV. Пынѣ жалоую болши (ХП.) по Игорѣ, братѣ моемъ Ип. 645 (1185).

XVI. Абы намъ онѣ о томъ болши того не жаловалъ Гол. П. М. I, 26 (Гр. 1558).

XVII. Образъ добродѣтелей болши важить нижѣ слова Доменк. 54.

XVIII. Еще болше его зненавидѣли Пам. укр. м. I, 158 (Рк. Тесл.).

БОЛШИЙ, прикм. *Більший.*

XV. И на болшую крѣпость нашего осуженнѧ помочное взѧли есмы оу кролѧ ЮРГр. № 38 (1404).

XVI. Боліи: болшіи Зиз. Лекс. 94.

XVII. Много ест ихъ (небес) там... болшихъ, ширшихъ Крон. Боб. 1.—Немалая... ест речъ воду жадными греблями незасыпаную задер-жати, але далеко болша уста неповсягливие погамовать Лѣств. 23.

XVIII. Болшій палецъ на правой его нозѣ сокрушен Пам. укр. м. IV, 300 (Рк. Тесл.).

БОЛШИНА, рж. *Більшина, великість, як завбільшки.*

XVIII. Кораліовъ червонихъ въ низцѣ од-ной двадцать шесть, болшиною въ орѣхъ лѣсковій зерно Быт. млр. обст. 353.

БОЛШОСТЬ, рж. *Більше число.*

XVI. До болшости братий одложена тая справа Арх. ЮЗР. I, XI, 104 (1599).

XVII. А же малост братій при томъ была до болшости братій отложено Гол. П. М. II, 162 (Пр. Сес. 1638).

БОЛШЪ, пригл. *Див. Болше.*

XVII. А ни его Федора Короля болшѣ тур-бовала Мат. Ист. ЮР. 15 (1690).

XVIII. Болшѣ од жалю не могу писати Марк. IV, 223 (Л. Маз. до Коч.).—Болшѣ на пакость, неже на выгоду Клим. Вірші, 2.

БОЛЬ, рм. *Біль.*

XVII. Сімеонъ Првдный пророковалъ о томъ, же боль якъ мѣчъ дшу Прчстой дѣвы мѣлъ проразити Гал. Н. н. 12.—Ты.. жадного в члонкахъ своихъ не чуєшь болю Рад. Він. 715.—

Боль Ха Гда над болѣ всѣхъ иншихъ людей болшій былъ Гол. П. М. II, 386 (Кор. Н. 1645).—О лѣченю болю, который насъ трапить пилно стараемо сѧ Ев. Вил. 53.—Прилучити до млтвы скромное вшелякого болю вытраванье Ев. Реш. 208-б.—Далѣ... им (людем)... Вгъ розмаити бели и хоробы Крон. Боб. 5.

XVIII. Євѡ бѣднаѧ великий болѣ имѣла во оутробѣ своей и плакала горко Пам. укр. м. II, 187 (Тух. Рк.).

БОЛЬШЕ, БОЛЬШЕЙ, БОЛЬШИ, присл. Див. Болше.

XIV. А больши того не масть права брать Ак. ЗР. I, 9 (1347).—Тогды братья большъ не мають дати одно вѣно іѡ. 17 (1347).

XV. Абы намъ большеей того отъ нихъ жалоба о то на тебе вжо не прихотила Ак. ЗР. I, 151 (1495).

XVI. Гдѣ много умовъ, тамъ большъ розумовъ Ак. ЮЗР. I, 96 (1538).—Были тамъ годинъ зекгаровыхъ большъ пяти Кул. Мат. I, 67 (1596).

XVII. И абыхмы васъ больше южъ в мовѣ не бавили, и повѣсти о дальшихъ речахъ не правили Бер. Вірші, 79.

БОЛѢЗНЕННЫЙ, прикм. Див. Болѣзный.

XVIII. И станетъ прѣство его (Антіхристо) темное и смутно, болѣзненно и всѧ сила его ослабѣтъ Пам. укр. м. IV, 305 (Рк. Тесл.).

БОЛѢЗНОВАТИ, дс.—на що, нездужати.

XVII. По всѧ дни житіѧ моего срѣцемъ болѣзновалемъ Тит. 370 (П. Мог. 1646).

XVIII. В безведрное время вся твар... крѣпко сердцы болѣзнуєтъ Клим. Вірші, 143.—Болѣзновати на голову Млр. дом. лѣч. 51;—на поперекъ іѡ. 53.

БОЛѢЗНУЮЧИЙ, прикм. Хорій, слабій, недужий.

XVIII. То для Сагайдачного отъ ранъ смертныхъ болѣзнуючого было наготовано Літ. Вед. I, прил. 35.—Єздилемъ посѣщати болѣзнуючихъ А. Миклашевского и Ѳ. Гамалѣю Дн. Марк. I, 311.

БОЛѢЗНЫЙ, прикм. 1. Що справляє біль, болочий.

XVIII. Чи заслуговался я на такую язвами болѣзными окривающую мя ганебность Марк. IV, 173 (Л. Кочубея).

2. Смутный.

XVII. Тваръ болѣзная барзо Гал. Каз. 146.

БОЛѢЗНЬ, рж. 1. Хорість, слабість, недуга.

XV. І начаша тивунѣ его (Всеволода) грабите люди и продаяти, сему не вѣдущю оу болѣзньхъ своихъ Ип. 208 (1093).

XVII. А то я уже з болѣзни умираю Діал. о см. 264.—В болѣзни былемъ и ненавѣдилисте мене Ев. Реш. 10-б.—(Хс) всѧкую згола болѣзнь душѣ нашей отженєтъ Кн. о вѣрѣ, 309.

2. Біль.

XVII. Діаволъ заразилъ Іова струнами... и до незноснои болѣзни привѣлъ Гал. Воги пог. 1.

XVIII. О болѣзняхъ животныхъ Клим. Вірші, 43.

БОЛѢЙ, присл. Більше.

XV. А хотѣчи тымъ болѣй рыцертва своего доказовати ЮРГр. № 76 (1438).—А твоей милости то свѣдомо болѣй, нижли кому Ак. ЗР. I, 157 (1496).

БОЛѢНЬЕ, рн. Чинність від «болѣти».

XVIII. На горла бол(ѣ)ние: кашу ячную уваривши добре... ошту приливши полоскат(ѣ) Млр. дом. лѣч. 3.

БОЛѢСТЬ, рж. 1. Хороба.

XV. Разболѣсѧ Володимеръ Глѣбовичъ болѣстью тяжкою Ип. 652 (1187).—Коли бы пригодилася наша, а любо земьская служба, а любо болѣсть: тымъ того не истратитъ Ак. ЗР. I, 83 (1468).

XVI. Болєзнь: болѣсть Зиз. Лекс. 94.

XVII. Той былъ начальникъ той болести (ереси) Сб. Лѣт. 79 (Кієв. Лѣт.).—Небожчикъ... барзо хорій, великою болестю знятый до дому поспешилъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 385 (1622).—Которіє колвєкъ цѣлого сердца чутємъ плачъ осягнули, тыѣ теж и животъ свой яко наполненный трудами слєзъ и болѣстей... зненавидѣли Лѣств. 22.

2. Біль, терпіння.

XVII. Шата твоя болести неспосной есть причина мнѣ Рук. Хрон. 25.—Жона которая мѣла без болести родити Крон. Боб. 4-б.—Црѣ Ираклій... в великой болести и фрасунку будучи, оставивши царство, шолъ по Євксинопонту Тр. постн. 658.—Ходѣте ко мнѣ... болестями обтяжонные Ев. Реш. 27-б.

XVIII. Никитѣ нѣчого не зашкодило и болести жадной не чул Пам. укр. м. VI, 134 (Рк. Тесл.).—От жалю и болести великой срѣце сѧ в ней краяло іѡ. II, 143 (Рк. Тесл.).

БОЛѢТИ, дс. Даватися болізно чутти, справляти біль.

XV. Ростиславъ же увѣдавъ, оже Олегъ велми болить, нача слати къ Олговѣ, велѧ ему миритися Ип. 526 (1167).

XVII. Родичи... барзій нѣжъ хорій ихъ сынъ або дочка болат Ев. Вил. 71-б.—Най-большей мене твой фрасунокъ отче мой болить Крон. Боб. 24-б.—То мя страшит, тое мя бо-

лит Лѣк. на осп. ум. 23.—Рад бы члѣкъ з тым што его барзо болит комуся вѣрному звѣрил Каз. 32, к. 18.

XVIII. Ежели болить сердце взять селѣтри чистой... дать болному випить Млр. дом. лѣч. 38.

БОЛѢТИ, *дс.* Терпіти біль, хорувати.

XVII. Взявши непотышную вѣдомость от милостей ваших о преставленіи... Жолудя... велице сердцемъ болиемъ Гол. П. М. II, 490 (II. Мог. 1646).

XVIII. Шчо настане на той час, не хотів би міти, по вся віки сердечне на тоє боліти Пер. Укр. Лир. 7.

БОЛѢТИСЯ, *дс.* Боліти.

XVII. Вѣдаю тоє... же ся болѣете серцем Крон. Боб. 199.

БОЛЯСЫ, *рж.* Див. Балясы.

XVII. Боляси, що около будинку були, зъ мѣсць ихъ повибиравши и до купи склавши, попалилъ Арх. Мот. 132 (1688).

БОЛЯЧЕ, *присл.* Болізно.

XVIII. Вѣда Украинѣ: и оттоль горяче и отсель боляче Лѣт. Вел. III, 138.

БОЛЯЧКА, *рж.* Опух запалінний, чирка.

XVI. Пси... облизовали гной его [вроды або болѣчки] Ев. Пер. 61.

XVII. Вредъ: вродъ, болѣчка Бер. Лекс. 17.—Потым болѣчками розными и пухлиною моровою народ людскій давила Гал. М. Пр. 391.—(Ювъ) взявши шкорупу отиралъ ропу з болячокъ текучую Гал. Боги пог. 1.

XVIII. Болячки, скулы, спыршки злые и вроды неисцѣльные Пам. укр. м. IV. 303 (Рк. Тесл.).—Болячки твердіе от мила... отмягчают Млр. дом. лѣч. 5.—Болячка волосова іѣ. 46.—Синь мой Петръ преставилься... болѣзнію на болячку подъ горломъ Дн. Хан. 97.

БОЛЯЧКОВАТЫЙ, *прикм.* Успособлений на болячки.

XVIII. Розмаито дѣти родат, слутаво ал'бо свѣдроокое... оудомное, болячковатое Пам. укр. м. II, 177 (Рк. Тесл.).

БОЛЯЩИЙ, *прикм.* Хорий, слабій.

XVI. При туй купели пят притворов было в котрыхъ много было болящихъ слѣпых хромых Рук. Муз. № 513, к. 54.

XVII. Млтва... спасет боляшого Ев. Реш. 24.

БОМБА, *рж.* (іт. bomba). Куля наповнена вибуховою матерією.

XVIII. Началь на него зъ армать бити и бомбы метати Лѣт. Вел. II, 81.

БОМБАРДИРОВАТИ, *дс.* (рос. бомбардировать). Бомбардувати.

XVIII. (Густавъ) велѣлъ зо всѣхъ сторонъ Краковъ бомбардировати Вел. Сказ. 125.

БОМБОНДѢРЪ, *рм.* Бомбардір, старший канонір.

XVIII. За тими каретами ехали верхами бомбондѣри Журн. Дан. Апост. 32.

БОНДА, *рж.* (пол. діал. bonda). Гроші, що заробие невільник.

XV. Коли первое украдетъ, ино его не вѣшати, а заплатити бондою его Ак. ЗР. I. 82 (1468).

XVI. Челяди неволной, которыи мають приробки а бонды свои, по полторы копы жыта на рокъ давано Ак. ЗР. II, 195 (1529).

БОНДАРКА, *рж.* Жінка бондарева.

XVII. Насыти бондарцы Арх. ЮЗР. III, IV, 155 (1649).

XVIII. Маря же бондарка, схвативъ вилки желѣзные... стала мене... бытъ Арх. Вид.м. (1753).

БОНДАРНЯ, *рж.* Бондарська робітня.

XVII. (Сторѣла) бондарня и стелмашня Лѣт. Мг. м. 72.

БОНДАРСКИЙ, *прикм.* від «бондаръ».

XVII. Постановилемъ... абы всѣ... бондарского и рымарского ремесла господарѣ были зъ собою в одномъ братствѣ Θεод. Черн. 7 (1687).

XVIII. Близъ хатки бондарской Кн. Мѣск. Полт. 108-б (1715).

БОНДАРСТВО, *рм.* Бондарське ремесло.

XVIII. Честно ест и бондарство и велми надобно Клим. Вірші, 100.

БОНДАРЪ, *рм.* Той, що робить або направляє бочки, діжки, граблі, ложки і ин.

XVII. Я Яким Вутом бондар камяненский Прот. Полт. С. II, 128 (1685).

XVIII. Бондарямъ, що направляли бочки до пива, меду и до лазнѣ дано 60 к. Дн. Хан. 102-3. — Платныхъ служителей при дворѣ... бондар, чоботар Оп. ст. Млр. II, 308 (1736).

БОРАНИЙ, *прикм.* Див. Бараній.

XIV. Коли ему хто наганить, имѣетъ положить лупежъ бораній Ак. ЗР. I, 17 (1347).

БОРБА, *рж.* Боротьба, боювання, змагання.

XVII. Браць: борба, война, битва, бой Бер. Лекс. 10.

БОРГОВАТИ, *дс.* (пол. borgować). Давати на-бір, на віру, кредитувати.

XVIII. Боргуютъ збоже дорожей, нижли па торгъ продается Собр. Прип. 113.

БОРГРАБИЙ, *рм.* Див. Бурграбий.

XVII. Борграбимъ, державцомъ, бурмистромъ... ознаймуемо Діар. Фил. 143.

БОРГЪ, *рм.* (нім. Borg). Кредит, віра (тільки в наступних виразах):

На боргъ, на боргохъ, въ боргъ, въ боргохъ, на кредит, на віру.

XVI. Жыта наши... мають быти... роздаваны на борг Ак. ЗР. II, 195 (1529).—Ижъ дей кожуховъ, сермягъ, китликовъ и тимцовъ пана своего роздалъ есми на боргохъ кому знаючи болшей двадцати копъ грошей до часовъ слупныхъ Кн. Гродск. Луцк. (1565), к. 60.

XVII. За заборгованные книги, которые он самъ роздал на боргъ, долгу з. 1754 Арх. ЮЗР. I, XI, 697 (1647).

XVIII. Балясный должень ему (Чалому) денегъ... за купленіе в боргъ сто семьдесятъ девять пять овецъ Прот. Полт. С. IV, 27 (1756).—Вороного жеребца... на боргъ за пятьдесятъ рублей купують Арх. Вид. м.; екон. спр. (1759).

БОРДЗО, *присл. Див. Борзо.*

XV. Ижъ ты передъ тымъ пословъ его милости въ себе много держивалъ, а не бордзо къ его милости ихъ отпускавалъ Ак. ЗР. I, 118 (1492).

БОРДЮГЪ, *рм. Див. Бурдюгъ.*

XVIII. Албо на ей (козю) могла напасти мотилиця, отождъ и намъ на бордюгъ скоріе половиця Укр.-Р. Арх. IX, 71.

БОРЕНЬЕ, *рн. Боротьба, борня, борба.*

XVI. Бореніе: борене, валка Зиз. Лекс. 94.

БОРЕЦЪ, *рм. Той, хто бореться.*

XV. Бахуть бо лодыи покрыти досками, и борци стояще горѣ въ броняхъ Ип. 423 (1151).

XVI. А на закладную куніцу на насъ брати по десяти грошей, а борцу по два грошы Ак. ЗР. I, 352 (1503).

XVII. А се мужъ (Голиат) борець есть от юности своеа Рад. Він. 45.—Натриженіе: нагорода заводничаа, або герциреви, любъ шермъреви, або борцеви: или напасникови, побѣдная почестъ Бер. Лекс. 89.—Не тратмо людей, поставмо зъ обоихъ сторонъ борцовъ дужихъ Крон. Соо. 18.

XVIII. О Николае чудотворче и всѣхъ враговъ нашихъ борче Укр.-Р. Арх. IX, 178.

БОРЖЕ, *присл. 2-й ступ. від «борзо».*

XV. Аже ти будемъ в борзѣ надоби, а посліи противу к намъ, ать мы борже поидемъ Ип. 434 (1151).

БОРЗДО, *присл. Див. Борзо.*

XVI. Мене не борздо, але добре сусиди мое мыти починають Антир. 631.—Борздо после року и часу менованого Пам. КК. II, 531 (1557).

БОРЗДЫЙ, *прикм. Див. Борзый.*

XVII. Далъ ему великіи дары и коня своего борзого Крон. Соо. 221.

В борзде, *в борзі, небавом, невзабарі.*

XVI. Замокъ... на зломъ фундаменте есть збудованъ и в борзде упасти мусить Arch. Sang. VII, 104 (1566).

БОРЗО, *присл. Швидко, прудко, хутко.*

XV. Князь же... радъ быст, и посла по нь борзо Ип. 107 (993).

XVI. Их такъ борзо славити и в книги уписовати не хотел Арх. ЮЗР. VIII, III, 281-2 (1573).—И борзо приноудиль (Исусъ) оучепики своа всѣсти в лодю Ев. Пер. 17.

XVII. Рекла... сестра Моисеова... поиду и призову жидовку, абы накормила его, рекла кролевна, иди борзо Крон. Боб. 39.—Будеш же ся гарасть мяти та борзо хочъ прывываты Гав. 36.

XVIII. Вертайс, дѣтино моа, борзо до дому Пам. укр. м. I, 158 (Рк. Тесл.).

БОРЗОПИСЕЦЪ, *рм. Той, що швидко пише.*

XV. Мефедии же посади 2 попа борзописца велми и преложи вса кѣнигы исполнь от Грѣцька языка въ словѣнскъ Ип. 20 (898).

БОРЗОСТЬ, *рж. Швидкість, хуткість.*

XIV. Але тая борзость въ судѣхъ и въ жалобахъ имаеть быти розумно розсмотрена Ак. ЗР. I, 6 (1347).

XV. Оному же утекшю... борзости ради конское Ип. 734 (1213).

XVII. Такъ же и борзость его (ангола) дивна, дхъ бо вѣмъ есть скороходный яко быстрость блискавици и помыслу нашего Транкв. Зерц. 2.

XVIII. Во всемъ будутъ подобна агглу борзостю и быстрою Пам. укр. м. IV, 318 (Рк. Тесл.).

БОРЗЫЙ, *прикм. Прудкий, швидкий, хуткий.*

XV. Мьстиславъ же великою похвалоу створи Данилови и дары емоу дасть великыи и конь свои борзыи сивыи Ип. 735 (1213).

XVI. Для борзѣйшоѣ справедливости Ак. ЗР. III, 104 (1559).

XVII. Абысмо (в добрѣ)... кохалися, лѣнны будучи до злостей, а борзы до добродѣтели Ев. Вил. 13.—Далъ ему коня своего борзого Крон. Соо. 227.

XVIII. Вѣтръ... тоту хмару в борзѣмъ часѣ распорошитъ Ал. Тиш. 37.—Во всѣхъ скорбехъ борзого помощника Пам. укр. м. I, 329 (Рк. Тесл.).

БОРЗѢЙ, *присл. 2-го ступня від «борзо».*

XVIII. По смерти... трупа з хаты чимъ борзѣй выносають Сѣмя Сл. Б. 480.

БОРИТСЯ, *дс. Див. Боротися.*

XV. Можесь са с нимъ борити Ип. 108 (993).

БОРНАРЪ, *рм. Той, що буркує вулиці.*

XVII. Боркарови Яцкови от забуркованя на улици подежня Арх. ЮЗР. I, XI, 438, (1633).

БОРКЪ, рм. *Барк*, частина руки від сугасту при лопатці до локтя; мн. рамена, плечі.

XVII. Тогож (Скойтина) вяжучи борки обох рамен повыворочали Арх. ЮЗР. III, IV, 465 (1650).

БОРОВЫЙ, прикм. від «боръ».

XVII. Сідуан: лѣсник, дикій, лѣсный, боровой Бер. Лекс. 309.

БОРОДА, рж. 1. Частина обличчя під долішньою губою.

XV. И опада емоу (Володимерови) все мясо с бороды Ип. 916 (1288).

XVI. Панъ Борис... стрелилъ с того полгакъ, полгакъ назадъ торгнулъ, ажъ на землю з услона спалъ... и с правого боку под бородою в горли щепъ от полгаку урвавшися рану учинила Арх. ЮЗР. VIII, III, 375 (1583).

XVIII. На бородѣ и усах броду нѣтъ Арх. Сул. ц. 131.

2. Волосъ на бородѣ.

XV. И повелѣ (Мстиславъ) Андрѣва посла емше постричи голову передъ собою и бороду Ип. 573 (1174).

XVI. Судя Костюшковичъ, препомневши Бога и справедливости светое, сам дей особою своею того попа за бороду порвавши и служебнику своему за ноги его дей взяти казал, и сынъ своему пану Власному казал, его лежачого кием бити Арх. ЮЗР. I, VI, 74-75 (1582).

XVII. Іезекіиль взявши мѣчь оголивъ собѣ голову и бороду Гал. Кл. Раз. 259.—Моглобъ в твоей бородѣ нѣ волоска не стати Интерм. XVII, 82.—Оголивши бороду и голову... пустился до Македоніи Ал. Печ. 165.

БОРОДАВИЦА, рж. Див. Бородавка.

XVIII. У кого бородавици цибуля... прикладиваемъ Млр. дом. лѣч. 30.

БОРОДАВКА, рж. 1. Дрібний на тілі гудзик.

XVII. Акрохордонъ: бородавка Бер. Лекс. 243.

XVIII. З гною телячого попелъ упаливши... на бородавки прикладать Млр. дом. лѣч. 3.

2. перенос. Вада, хіба.

XVII. Мають тежъ святыи свои бородавки Копист. Пал. 503.

БОРОДАТЫЙ, прикм. Що має бороду.

XV. азъ тебе старѣи есмь не маломъ, по многомъ, азъ оуже бородачь, а ты сѧ еси родилъ Ип. 430 (1151).

XVII. Максимъ... былъ... пномъ раднымъ за Константина Бородатого Жит. Св. 603.

БОРОДКА, рж. 1. Дрібн. від «борода».

2. Бородавка.

XVIII. На бородки: листомъ вербовим оние окласти Млр. дом. лѣч. 3.

БОРОДНЫЙ, прикм. від «борода».

XV. Челюсть бороднаа перетпи Ип. 916 (1288).

БОРОЗДИТИ, де. 1. Борознити, робити борозни.

2. переносно: Баламутити, перешкоджати, заваджати.

XVIII. Если ты будеш бороздити, то мы тя оба з Олександром выженеме и що будеш чинити? Ал. Тиш. 99.

БОРОЗЕННЫЙ, прикм. від «борозна».

XVIII. Границя ... у-право... поки звороти борозенние... означают ся Кн. Мѣск. Полт. 248 (1731).

БОРОЗНА, рж. 1. Жолоб зроблений орючи плугом або сохою на ріллі.

XVI. Борозен о двадцать наорано Кн. Гродск. Луцк. 1565, к. 101.—А я дей не только его дубровы не копалъ, але и одное борозны есми не драгъ ів. 1571, к. 115.—У три сохи три борозны проорали ів. к. 180.

XVII. Вразда: Борозна Бер. Лекс. 10.

XVIII. И старѣй борозны не псуеъ Клим. Прип. 218.

2. Річкач межи загонами до стягання води.

XVIII. Межа... з одной стороны по нивя борозною Кн. Мѣск. Полт. 158-6 (1719).

3. переносн: Зморшки, брижі.

XVII. Роспрострѣмо прето срдцъ нашихъ борозны Св. Вил. II, 25.—Розширмо ж прето борозны срдцъ нашихъ Св. Калл. 613.

БОРОКЪ, рм. Дрібн. від «боръ».

XV. Оу Шелвова боркоу Ип. 325 (1146).—А сѣна за рѣкою не мають косити, нижли мають косити один день подъ боркомъ Ак. ЗР. I, 144 (1494).

XVI. Левъ Лясота с гумна Боремецкого на борку взялъ стогъ пшеницы Арх. ЮЗР. I, I, 21 (1570).

XVII. Ізяслава догнали въ озера, въ борокъ въезджаючи Крон. Соє. 152.

XVIII. (Мы продали) борокъ тутъ же при дворѣ найдующийся Мат. и Зам. 170 (1708).

БОРОНА, рж. Рільниче знаряддя волочити рілля.

XIII. Нъ еже далъ емоу (рольному закупові) господинъ плугъ и бороноу, ть то погубивъши ему платити Р. Правда, 316.

XVI. Мають тіе люди два дни у недѣли пригону служити сѧ сохою або сѧ бороною Ак. ЮЗР. I, 79 (1531).

XVIII. Кто би в спокойномъ держаню землѣ имѣлъ, а другій безсправне... соху порубалъ.

таковому гвалту дванадцять рублей мѣть уплатить з навязкою такъ за соху десять... за борону шесть грошей Стат. 62.

БОРОНА, *рж.* ?

XVIII. Осталъ... велѣлъ зазженныхъ килко похоненъ подкинути подъ башту, много боронъ пороху мѣвшую Лит. Вел. IV, 13.

БОРОНА, *рж.* Оборона.

XVII. Же бы (царь Турецкій) его (Бруховецкого) принялъ подъ свою борону Лит. Сам. 99.

БОРОНЕНЬЕ, *рн.* Чинність від «боронити».

XV. Таковая лодья и от буръ или боронения земнаго боронима Ип. 26 (912).

XVI. Ничого ненарушеного не осталось... едны декрета касуют, других боронят, боронен'е Анафемъ предаемо Рук. Муз. № 513, к. 16.

БОРОНИВАТИ, *дс.* Повторна форма від «боронити».

XV. А хлѣба имъ и соли не боронивано Ак. ЗР. I. 210 (1500).

XVII. Черницѣ до того лужка не втручалися, тилко Пирскій боронивалъ и заставши мене... дрова беручого кобилу заграбивъ Ак. Мг. м. 322-б.

БОРОНИТЕЛЬ, *рм.* Оборонецъ.

XVIII. Своевольник боронитель винного самъ на том учинку горячомъ пойманъ С. і Р. 44-б.

БОРОНИТИ, *дс.* 1. Бронєю заслонювати; охороняти, обороняти.

XIV. Кгды на улицы Петръ Яна гонилъ и ранилъ тогды Петръ не боронилъ своего живота Ак.ЗР. I, 7 (1347).—Со усею своею силою, без лети того исного города боронити ів. 23 (1388).

XV. Кто продалъ дѣдичство кому, имѣлъ его боронить отъ нагабанья три лѣта Ак. ЗР. I, 40 (1425).

XVI. Будемъ отчины наше боронити Ак. ЗР. II, 44 (1508).—Всѣ, боронячи здоровья, на коленкахъ по кутехъ сидели, а иные въ церкви мурованой здорове заховали Арх. ЮЗР. I, I, 11 (1565).—Они потомъ, пришедшы до Витава, кгды имъ врядникъ мой подѣданныхъ моихъ боронити хотѣлъ, запалили село ів. III, I, 59 (1593).

XVII. Неотмѣнне оу себе постановляю ни-кгды тебе не отпущати и твое чести завжди боронити Стат. Полоцк. Бр. 1.—Турки боронячи мѣста выстрелили з дѣла шротами Гал. Н. н. 117.—Руки боронятъ все тѣло от непріятеля Гал. Кл. Раз. 31.—Мтка Бжаа от вѣчныхъ мукъ мене печелныхъ боронитъ Гал. Гр. Розм. 4-б.—Тѣло... боронитъ дшу от пыхи Транкв. Зерц. 23.—Аріа не не могутъ лжею

правды своен боронити ів. к. Вг. Призывай двцу Марію и моли, абы... справу твою у сына своего боронила Діал. о см. 277.—Встанъ о Пастыру встанъ, Црков боронити Бер. Вірші, 89.—Боронити монастырскаго добра Бар. Письма, 42.—Мощную вѣру свою... боронили Жит. Св. 92-б (1678).—Кгрунту. о который ку росправѣ ставъши очивисто, Павелъ Зѣнковичъ боронилъ купчимъ правомъ Акт. Старод. кн. 110.

XVIII. Около раю сут горы великие, а в них лежат смокове и гадове и дивные звѣрята, которые боронят входу, иж жаден члкъ до него дойти не может Пам. укр. м. IV, 30 (Сок. Рк.).—Ой, нѣкому боронити, нѣхто не ратует Укр.-Р. Арх. IX, 236.—Ужева голова... боронит от слиногора Млр. дом. лѣч. 4.—Слова королевскіе, волностей оружіемъ боронити Козакам позволившіе... били... подтвержени Вел. Сказ. 15.

2. Ховати, крити (про Бога).

XVII. Богъ мой мене боронилъ Рук. Хрон. 21.—Нехай же млсрдный Гсдь... боронитъ и стережетъ васъ от грѣховъ Тр. П. М. 910.

XVIII. Вгъ васъ от того и тому подобнаго боронивъ нещаста Науки парох. 113.

3.—кому чого, забороняти, не допускати, не давати.

XIV. Ему того имѣнія напротивку кгвалтови хочемъ боронити Ак. ЗР. I, 25 (1388).

XV. Мужи же бороняхуть ему поити Чернигову Ип. 473 (1154).—Помочи есмо не дали ему, а хлѣба и соли... ему не боронили Ак.ЗР. I, 109 (1486).—Пити... не бороню коли бы члвкъ не пилъ и онъ бы от жажи не былъ живъ Чет. 1489, к. 50-б.

XVI. Псалмиста мовить: «ото устамъ моимъ не бороню: Господи, Ты розумѣашъ» Отп. кл. Остр. И. П. 380.—Тому который в тебе отимаешь соукуману, не борони емоу и сорочкыи Ев. Пер. 37.

XVII. От беручого оу тебе верхнюю шату и споднеъ не борони Ев. Калл. 559.—Церковъ соборную святого Георгия стрелбою и военнымъ людом осадили... хотячи мнѣ кгвалтомъ боронити входу до церкви Льв. Ставр. 22.—Вода оная боронила приступу непріятели Жит. Св. 79.—Не чекат аж дверъ непріятель опануеъ, але теж здалегод боронит ему вхожени Рук. № 0.4° 86, к. 65.—Фелерусъ... хотѣлъ Греком боронити берега, але раненъ и пораженъ от Ахиллеса Крон. Боб. 78.

XVIII. Гды бым просилъ т а о половину прства твоего, то быс мнѣ его не боронил Пам. укр. м. III, 115 (Перем. Пр.).—Нѣкоторый

бувши раз обраним Депутатомъ з єдного повѣту, старається абы зараз на другий рокъ былъ з другого повѣту депутатомъ, над право, которое того боронит до лѣтъ килку С. і Р. 38.

БОРОНИТИСЯ, *дс. Бронюю, оружжам або чим иншим відпирати напад, боронити себе.*

XV. (Отъ турковъ) боронитися намъ никакъ занужъ помочь и подпоры жадной не имаємъ Ул. Мат. 86 (1456).

XVII. Боронилисѣ ему тамъ мѣщане добре Рук. Хрон. 142.—Показуєть заразы напротивъ нему и зброю и брони, которыми ся ему боронити Копист. Пал. 859.—Старшина татарская у господѣ боронилисѣ Лит. Сам. 121.—Снодние речи на немъ розодрала-м, а онъ, боронячися, розсол бураковий на мене выдѣл Ак. Полт. Гор. Ур. I, 118.—Козаки за Ляхами пошли, и мѣста, где ся боронили, поплондровали Лит. Хм. 79.—Судъ чинешчѣй, досконале справу вирозумѣвши и контроверсий Василевих и жоны его, котрими ся боронили, за неслушние уваживши, заховует дворъ увес при дочцѣ Контевой Евгении Акт. Старод. кн. 83.

XVIII. Чрезъ три днѣ крѣпко боронилисѣ Лит. Вел. IV, 12.—Ова, буду ся боронити якъ могутъ бо не подобаєть ми из своего панства оутечи Сл. о збур. п. 156.

БОРОНКА, *ржс. Грама.*

XVI. А и онъ то стоить за стѣною нашою, смотрячи еквозе окна а преглядаючи через боронки П. П. 51.

БОРОННИЦА, *ржс. Борона.*

XVI. Жоны ихъ (ляхів, що одружилися в Литві) выправують (воен. повинність) тогды досыть надѣнѣ на клячахъ, на боронницахъ зъ рогатинками Ак. ЮЗР. I, 89 (1538).

БОРОНЯ, *ржс. Броня.*

XVI. Ярѣ туре Всеволодѣ! Стоиши на борони прыщещи на вон стрѣлами Сл. о п. Иг. 13.—Зъ слугами и иншими поддаными... которые мѣли при себе каждый съ нихъ бороню, то єсть: шаблю, сокѣрки Арх. ЮЗР. VI, I, 95 (1572).

БОРОТИ, *дс. Дужатися, осилювати, подужувати.*

XV. Аше, кнѣже братья наша исѣченѣ суть, можемъ по тобѣ бороти Ип. 128 (1015).

XVI. Кто хочет, тот их борет, и сами межы собою в своих кривдах розсудитися не могут Пам. РК. IV, отд. II, 193 (1545).

XVII. Нѣкоторые засѣ ламентують на діавола, же их збытне мыслями блудными боретъ Домецк. 41.

БОРОТИСЯ, *дс. Дужатися.*

XV. (Редедя и Мьстиславъ) яста сѣ бороти крѣпко Ип. 134 (1022).

XVII. Абым боручися з вами не была вам причиною пожиткови Жит. Св. 311-б.—Катове, оурванци и которые з звѣрми борются Лѣк. на осп. ум. 14.

XVIII. З дужымъ боротысѣ смерть на умѣ Клим. Прип. 216.

БОРОШЕНКО, *рн. Здрібн. від «борошно».*

XVII. Отцы стын... взявши по-троху борошечка каждый Ев. Реш. 303-б.

БОРОШЕННЫЙ, *прикм. від «борошно».*

XVII. Помочи намъ жадной и вспоможенья нѣ грошового, нѣ запасау борошенного не чинишъ Эварн. Источн. I, 247 (1690).

XVIII. Тутъ... за горѣлку борошенного провѣянтѣ достать (можно) Арх. Суд. 46 (1725).—Крайній недостатокъ у всего войска наступилъ борошенного запасау Лит. Вел. III, 18.—Нѣтъ их (солодовниковъ) вичъ в борошечныхъ затратахъ Клим. Вірші, 127.

БОРОШНО, *рн. Змелене зерно збожжя.*

XVI. Передъ Великоднемъ, приехал до дому моего священникъ Николский на ймя Федор Безсонъ з Межиречя зъ Заставя, маючи з собою возовъ з речами, з борошномъ три, и сталъ госнодоу в дому моемъ Арх. ЮЗР. I, VI, 78 (1586).

XVII. Борошна муки житной осмачокъ пятьдесятъ Ак. Зем. 109 (1659).—Хутор пушаю в завѣдоване... за... пол мѣрки борошна житного, муки три осмачки Прот. Полт. С. II, 16-б (1675).—Стати зъ готовымъ борошномъ въ Чигиринѣ-Дубровѣ Ак. ЗР. V, 172 (1682).—Просячи о даванье оброковъ яринныхъ борошенъ ib. 248 (1691).—Войску казанно... липи и байдаки на борошно за Пороги провадити Лит. Сам. 174.—Войты, жебы подѣ борошно подводы козаковъ давали, розказуємъ Ак. Нѣж. Маг. 49.

XVIII. Крунѣ грецкихъ бочку и пшеона бочку, а иншого борошна не надобно Арх. Суд. 46 (1725).—Борошна жытного... гречаного... пшеничного Кн. Мѣск. Полт. 231 (1727).—И Лубенского полку и Гадяцкого подводи борошна возили на Таванскій островъ Лит. Вел. III, 375.—Борошна на полности браги Быт. млр. обст. 348.

БОРСУКОВЫЙ, *прикм. від «борсукъ».*

XV. И прилбичѣ ихъ (слуг владыки Перемьского) волчьѣ и борьсуковые раздраны быша Ип. 794 (1241).

XVII. Слуги его розбивъ, тулы ихъ багровые подралъ, такъ же и прилбичы волчѣ и борсуковыи Крон. Соо. 256.

XVIII. Возми... борсукового сала Заг. 205.
БОРТНИКЪ, *рм.* *Бджоляр, що ходить коло лісових бортій.*

XIV. А се бортники: пашко бортникъ ись іемелина ЮРГр. № 9 (1370).

XVI. А указалъ есми на свое мѣсто отвести имъ тую землю бортнику Ак. ЮЗР. I, 37 (1508).—Омелянъ бортникъ на волоци— тотъ ни робить, а ни податку не даєть, одно бору пилнуєть Арх. ЮЗР. VI, I, 205 (1590).

XVII. Яко бортникъ Ак. Копн. С. 63 (1608).

XVIII. Ледаякого бортника и мед ледачимъ пахнет Клим. Прип. 223.

БОРТНИЦА, *рж.* *Балька.*

XVI. Казалъ былъ намъ везти бортницы до Буга, а мы передъ тымъ бортницъ невожували и не везли Ж. Курб. II, 154 (1582).

БОРТНИЦЬКЫЙ, *прикм.* *від «бортників».*

XVI. Лыка на лежка мають брати водде стародавнього обычаю бортницького Ак. ЮЗР. II, 138 (1533).

БОРТНОЕ, *рн.* *Данина з меду або грошева оплата від борті.*

XVIII. Бортное гди виволатся, удей випустить волно Стат. 63—63-б.

БОРТНЫЙ, *прикм.* *Що тичиться бортництва, з бортю, до борті.*

XIV. Хто бортное дерево зрубить безъ пчоль, то полгивны заплатитъ Ак. ЗР. I, 18 (1347).— Се же придалъ... к цркви... землю бортную ЮРГр. № 4 (1350).

XV. Съ тобѣжъ земли бортноѣ шло кадь меду святому Николѣ Ак. ЗР. I, 79 (1460).

XVI. Надаемо тыи имѣнья вышеозначоныи зо всѣми данинами грошными и тыжъ землею бортною и дачною медовою Отч. Пер. Спб. 1912 р. 34 (1556).

XVII. Подрубано сосну бортную, отъ осми лѣтъ неподглядану Ак. Копн. С. 64 (1608).

XVIII. Копилъ бортній Быт. мпр. обст. 350.

БОРТЬ, *рж.* *Вулії в дуплі в дереві.*

XIV. Села... съ дѣсомъ и съ бортми и съ пчелами Ак. ЮЗР. I, 1 (1361).

XV. О кметехъ, которые держать борті въ запустѣ Ак. ЗР. I, 41 (1420).

XVII. Видрано одны пчолы у Якова з бортій дуба, а другіе у Тетяни з сосни Прот. Спр. Пот. 30.

XVIII. Кто маєть борті у чией колевекъ пушѣ либо озерѣ, либо сѣножатн... то к озеру ехать бы, а собаку, рогатинъ и стрелъ-бы... не братъ бы Стат. 63.

БОРТЬЕ, *рн.* *Збірни від «бортів».*

XVII. Грунтъ... съ деревомъ бортнымъ и до бортя згожимъ Ген. сл. Черн. п. 669 (1693).

XVIII. Дерево бортное и до бортя згодное Люб. 49 (1716).

БОРУКАТИСЯ, *дс.* *Див. Борюкатися.*

XVII. Иванъ, все борукаючися, хотѣлъ мя сколоты, где ми и руки тимъ же ножомъ подрѣзал... и такъ оба-два борукаючися, впали-смо у воду, и тамъ ми у водѣ, сидючи, голову понурялъ, хотячи втопити Ак. Полт. Гор. Ур. II, 95 (1671).

БОРЩЕВЫЙ, *прикм.* 1. *Що до борщу тичеться.*

XVIII. Полумисковъ борщевихъ с кришками— 2 Арх. Вид. м. (Оп. игум. пос. 1758).

2. *Борщевое кольору.*

XVIII. Апарат... лудановый борщевый Дѣло о реп. Ак. 15-б.—Пятдесятъ кахолъ борщевыхъ цвѣту Расх. Тетр. Рыбн. п. 13 (1795).—Сподница... кругомъ въ три ряды борщевыми басаманами обложена Быт. мпр. обст. 352.

БОРЩИКЪ, *рм.* *Здѣбн. від «борщів».*

XVI. Ты за борщикъ, а слуга за пукатую штуку мяса Ганна Монт. 144.

БОРЩЪ, *рм.* 1. *Кисла пишка на сирівці або з оцтом, з бураками й капустаю.*

XVIII. Матка его... почала мене... лаяти: иди мовить сякаятакая нечното, зѣлье у борщъ криши Суд. Инкв. 197.

2. *Бураковий квас на борщ.*

XVIII. Борщу сирового или тѣста кислого... прикладать Мпр. дом. лѣч. 9.

БОРЪ, *рм.* *Див. Боргъ.*

XVIII. В боръ работникамъ соли Арх. Вид. м.; розходн. кн. безъ загол. XVIII.

БОРЪ, *рм.* *Сосновый ліс.*

XV. И бѣше около города лѣсъ и боръ великъ Ин. 7.—И поидоша полци Половецкыи аки борове и не бѣ презрити ихъ ів. 254 (1103).

XVI. Пастухи на боръ съ статками погна-лися Кул. Мат. I, 56 (1588).

XVII. Комоникъ козацкій з обохъ сторонъ далъ бой отъ поля, з твоей стороны отъ бору Літ. Сам. 66.

XVIII. Подъ селомъ Землянкою за капліцею боръ и березнякъ Мат. Ист. ЮР. 56 (1717).—Вору, лесовъ, пушчъ каждіи моргъ по 40 конеекъ отдаватъ С. і Р. 41-6.

БОРЬБА, *рж.* *Див. Борба.*

XV. И рече Редѣла къ Мьстиславу: не ору-жьемъ сѣ бьєвъ по борьбою Ин. 134 (1022).

БОРЮКАТИСЯ, *дс.* *Дужатись, моцуюатись.*

XVII. Нашедъ на него (Іакова) мужъ и с нимъ борюкался, ажъ до свѣтанья Літ. Рук. 18.

БОСАКЪ, *рм.* *Босий чоловік; босий чернець.*

XVII. Бернардиновъ, Францишкановъ, Доминикановъ, Босаковъ, Кармелитовъ и прочихъ Гол. II. М. II, 35 (П. Леонт. 1633).

XVIII. О босакахъ, що босые без обувеніа в зымѣ ходять Клим. Вірші, 32.

БОСИНКИ, рж. мн. *Жидівське сеято задушне*.

XVII. Босинки и пасху веснол з жидами (обходити) Арх. ЮЗР. I, XI, 330 (1607).

БОСО, присл. *Без обуе'я, голоніж, босоніж*.

XVI. Тилко дей панъ Несвѣцкій самъ босо, въ одной кошулі, на болото втекъ Кн. Гродск. Луцк. 150 (1565).

XVII. Црь... босо... древо Крста Стго внеслъ Крон. Боб. 340.

БОСТВО, рн. Див. *Бозство*.

XVI. Есть Богомъ правдивымъ... незбожонимъ, але боствомъ дарованый Антир. 607.

БОСТИ, дс. *Колоти*.

XV. И пойдоста по городеу сѣкоучи и бодучи Ин. 853 (1261).

XVII. Окусавши то, што бы имъ очи боло Ёписст. Пал. 564.—Роскоши... якъ тернье душѣ нашѣ бодут и колют Єв. Вил. II, 125.—(Козел) почаль другихъ козъ бости также и иный добытокъ Літ. Рук. 8.

XVIII. Огчистыми их (волув) желѣзами бости казал Пам. укр. м. III, 47 (Перем. Пр.).

БОСЫЙ, прикм. *Необутый; голоногий*.

XV. Нази ходяще і босѣ Ин. 216 (1093).

XVI. Въвржесе на бръзъ комонь и скочи съ него босымъ влькомъ Сл. о п. Иг. 41.

XVII. Вячеславъ... босыми ногами... в великіе морозы... ходыгъ Жит. Св. 16-б.—Юан... босий и простоволосий, николи не маючи головы покритою ів. 187.

XVIII. О босакахъ, що босые без обувеніа в зымѣ ходять Клим. Вірші, 32.

БОТВИНА, рж. 1. *Буракове листя*.

XVII. Капуста, ботвины, цыбуля... то все морозъ побилъ Кул. Мат. I, 80 (1602).

2. *Потрава з квашеної ботвини*.

XVIII. Та была там и ботвина и вшелякая зверина Гав. II, 66.

БОТИКЪ, рм. *Здрібн. від «ботъ»*.

XVIII. Изволила ея і. в. смотрѣтъ ботика Дн. Хан. 61.

БОТИЛКОВЫЙ, прикм. ?

XVIII. Саломъ ботилковим... голову шмаковать Млр. дом. лѣч. 7.

БОТНЯ, рж. Див. *Бодня*.

XVIII. З ботнѣ взято киндюк Прот. Полт. С. I, 249-б (1705).

БОТЬ, рм. (гол. boot). *Однощоглий статок*.

XVIII. (Король) з тоэй поражки чрез... амѣрала своего в маломъ боту заледво увезенъ Вел. Сказ. 197.

БОТЬ, рм. (фр. botte). *Чобит, обуе'я з хольвою*.

XVI. Саногъ: боть Зиз. Лекс. 106.—Ботовъ паръ пятеры музскихъ, за каждую пару по 10 грошей даваломъ Арх. ЮЗР. I, I, 34 (1571).—Ботовъ музскихъ три пари, жонскихъ ботовъ двѣ пари, черевиковъ чотыри пари ів. 241 (1588).

XVII. Диоклетианъ... убравшися в боты золотые... казалъ всѣмъ... в боты цѣловати Крон. Боб. 266.—Дайте перстень на руку его и боты на ноги Єв. Вил. 16-б.—Не естемъ годенъ принавши розвѣзати ремѣнь ботовъ его Єв. Калл. 884.—Чирвонные альбо жолтые боты Тест. Вас. 44.

БОТЯНОВЪ, прикм. *від «ботянь»*.

XVII. Маеть пречстаа Два въ крылахъ своихъ перо ботаново Гал. Кл. Раз. 293.

БОТЯНЪ, рм. Див. *Боцянь*.

XVII. Ботаны освѣдчають вѣдчность родичомъ своимъ Гал. Кл. Раз. 293.—(Фѣгура) четвертаа ботанъ Рад. Ог. 356.

БОХАНЕЦЪ, рм. *Буханецъ*.

XVII. В... хлопца... (мы) застали в пазусѣ боханецъ и шмать хлѣба Прот. Полт. С. I, 209-б (1699).

БОХЕНОКЪ, рм. *Буханецъ*.

XVII. Прошу позычь ми до утра три бохенки хлѣба Рад. Ог. 419.

БОХОНЪ, рм.—*хлѣба, округлий хлѣб*.

XVI. Съ одноѣ службы маеть дати кождый по одному бохону хлѣба Ак. ЗР. II, 201 (1529).—У наймита Мойсѣйцова взято хлѣба бохоновъ чотыри Кн. Гродск. Луцк. 31-б (1570).

XVII. Одинъ... причеслъ дванадцет бохоновъ ячмѣнных хлѣба Жит. Св. 427-б.

БОЦАНЪ, рм. *Птах Ciconia*.

XVII. Еродій: птахъ подобенъ боцану або чапли, жиеть на воднистыхъ мѣстцехъ Бер. Лекс. 272.—Набралъ Мойсей зъ собою много боцановъ, которые сут с прироженя ужом неприятelmi Крон. Боб. 39-б.

XVIII. Знаходивъ там... еродиевъ, то ест боцановъ, которыхъ црь Двдъ сноминаеть у псалтыри у псалмѣ 103 еродіево жилище того ест звѣр', а ичѣшии его зовуть боцянь Ал. Типш. 84.

БОЧАЛКА, рж. *Невелика бочка, барилко*.

XVIII. (Хан Крымскій) прислалъ будто ему (Голицину) подарунку шесть бочалокъ червонихъ золотихъ Літ. Вел. III, 73.—У склену билемъ, где у споднемъ вина 2 бочалки Дн.

Марк. I, 74.—Деттю доброго в бочалки Арх. Вид. м.; реестръ по отдачи возного (1780).

БОЧАНЬ, рм.

XVII. Поті держали (чернци) кгрунта поки бортніи дерева и бочаны их найдуются Оп. ст. Млр. I, 431 (1687).

БОЧИЩЕ, рн. Згруб. від «бокъ».

XVIII. Вѣйлочище пуд бочище, кулбачище под головище Рук. К. У. № 21, к. 7.

БОЧКА, рж. Начиння бондарське дводенне.

XV. Медъ въ бочкахъ Ин. 110 (996).—Пять кадей меду, двѣ бочки хмелю Ак. ЗР. I, 80 (1463).

XVI. Чотыри бочки мяса солонного яловичого, рыбъ солоныхъ бочку Арх. ЮЗР. I, 20 (1570).

XVII. (Козаки) стада займовали, мяса де бочок солили, живность собѣ готовали Літ. Льв. 258.—Росказалъ ей (вдові Авдеовой) Елисей, абы напозычала бочокъ порожнихъ Крон. Боб. 123.—Пан Євѣимиян... выставити вашмо-стямъ мает бочку соли Др. Ол. Ч. В. 145.—Продадем... бочку борошна Прот. Полт. С. II, 57 (1678).

XVIII. Довгій а товстий и круглый як бочка Пам. укр. м. II, 105 (Рк. Тесл.).

БОЧКОВЫЙ, прикм. від «бочка».

XVIII. Сталь бочковую терти пилкою... мѣлко Млр. дом. лѣч. 54.

БОЧНЫЙ, прикм. від «бокъ», боковий, бічний.

XV. Предъ бочными дверми Ин. 845 (1259).

XVII. Подле стины бочней Арх. ЮЗР. VI, I, 323 (1606).

БОЧУЛКА, рж. Невелика бочка.

XVI. Врядничкамъ... по бочулке пива имѣ. давать Arch. Sang. VI, 83 (1577).

БОЯЗЛИВОСТЬ, рж. від «боязливый».

XVII. Говѣніе: боязливость в' коло огла-дуюча... Бер. Лекс. 211.

БОЯЗЛИВЫЙ, прикм. Стильний до боязні.

XVII. Боязливими и трѣвожливими всѣхъ иле ест под звѣрхностью твоею оучиниш Тест. Вас. 37.—А если бы хто въ томъ преслѣдованю боязливимъ былъ и задрѣлъ бы ся Христа... такий кождый царства небесного не достигитъ Копист. Пал. 828.—Елень есть боязливый а прудкій Гал. Кл. Раз. 466.—И ты, о старче Іосифе трѣвожливый, в повереномъ тобѣ клей-нотѣ боязливый Вер. Вірші, 74.—Чему есте срдца боязливого Ал. Печ. 170.

БОЯЗНЕННЫЙ, прикм. Страшный.

XVIII. Члвкъ... оураду Агломъ самымъ боязненного достунует' през' чинъ Іерейства Собр. Прип. 2.

БОЯЗНЬ, рж. Бояння, страх.

XV. Бѣ бо ємоу боязнъ велика во срдци его Ин. 753 (1228).

XVII. Апсѣ... Петрѣ... для боязнѣ из-рѣкъся быв ха пана своего Єв. Реш. 19.—Тогда боязни вшелякое створене наполне-но боудет и страху, и дрыжания Лѣк. на осп. ум. 12.—Предъ вами ясли Сераѣми оуна-даютъ, и боязню великою знати бывають Бер. Вірші, 69.—Мельники под сумленем и боязню бжею оглядали греблю Прот. Полт. С. II, 26 (1676).

XVIII. Может'ся дати Єлеопомазаніє запо-вѣтронимъ не палцомъ для боязни смрти, але древомъ Собр. Прип. 50.—До боязни и страху слущну причину мають богатиі Науки парох. 110.—Дытя... въ боязни Божской выцѣчала Клим. Вірші, 74.

БОЯРИНЬ, рм. 1. За княжого часу особа, що належала до вищої служилої верстеи.

XIV. Все бояре и земляне будуть городъ твердити Ак. ЗР. I, 20 (1375).—Нашимъ вшего посполства боарѣ прилюблѣниемъ ЮРГр. № 20 (1388).

XV. Не башеть тоу князя, а боярина не все слущаютъ Ин. 426 (1151).

2. В давній Литві чоловік посереднього стану межи шляхтою і поспільствомъ.

Бояринъ путный, б. що їздив з листами від старост.

Бояринъ панцирный, б. на военній службі.

XV. (Имѣніе) зъ лугами хмеловыми съ бояры путными Ак. ЮЗР. II, 108 (1470).

XVI. У великій постъ украдено у боярина моего Богурипского... вола Ак. Копн. С. 40 (1570).—Именья мои отчизныи... з людьми, то есть бояры панцырными, путными, подворы-щными, тяглыми Арх. ЮЗР. VIII, III, 426 (1584).—Бояри путные и панцирные Пам. РК. I, 161 (1591).

3. В московскій державі великий пан, шлях-тич давнього роду; особа боярської гідности.

XVII. Царѣ ему милость свою великую сказалъ... учинилъ его бояриномъ, то ест сенаторомъ Крон. Полск. 423.

XVIII. Боярове и воеводове, приказніи люде Літ. Вел. II, 106.—Подданние посполитство и бояре княжеские хоружеские и шляхетские от платежей новихъ подводъ... визволяются Стат. 36.—Всѣ Малороссіяне чиновніи и ря-довіи воинского стану люде суть шляхта и бо-яре; и они нѣкому з землями своими в дачу нѣ-когда не производятся по своимъ правамъ, привилегіямъ, и волностямъ С. і Р. 41.

4. Дружба весільний.

XVII. Шаблю Ромашкову украв, который приѣхавши на веселя дал ми в комору до схованя з другими бояри Ак. Полт. Гор. Ур. I, 50 (1669).

БОЯРКА, рж. Жона боярина.

XVI. Почтивую шляхтяньку, к тому боярку слуги моего панцерного... збили Арх. ЮЗР. VIII. III, 266 (1572).

БОЯРСКО, присл. В характері боярина, в бояринах, як боярин.

XVII. Козака, который у Киселя боярско въ Менѣ служилъ и зъ другими боярами... на томъ ограниченю... былъ Ак. Зем. 117 (1689).

XVIII. Козакам... позволяется любо козацко служит под сотнею... любо боарско при ме. межигорском Оп. Док. 76-6.

БОЯРСКИЙ, прикм. від «бояринъ».

XV. А от тых липников к великою рудѣ великою рудою на низъ по боярьскую руду пошедши горѣ боярьскою рудою ЮРГр. № 91 (1458).—А коли бы нашъ человекъ вину далъ князьскому или паньскому или боярьскому человекъ Ак. ЗР. I, 81 (1468).

XVIII. Козаки подвернени были... в боярьскую службу Млр. Посп. Кр. 9 (1729).—В малой Россіи в' боярскіе и шляхетскіе грунта нѣзакое увязивать не поведится С. і Р. 41.

БОЯРСТВО, рн. 1. Гідність боярьска.

2. Стан давньої шляхти руської і литовської.

3. Збірне. Бояре.

XV. Ркоша церк и боярьство все Ин. 22 (907).

БОЯРЫНЯ, рж. Жінка боярьского стану.

XV. Руси бо бѣахоу полонилъ многоу челоѣдъ и боарынѣ (ХП. боаринѣ) Ин. 757 (1229).

БОЯТИСЯ, дс. Дізнавати боязні, страхатись.

XIV. Боатимса его какъ бога ЮРГр. № 15 (1386).

XV. Аще сѧ ты боиши Руси, но мы сѧ не боимъ Ин. 253 (1103).

XVI. Вамъ... мовлю абысте сѧ не бояли Ев. Пер. 52.

XVII. Южъ ся козаковъ не боимо Літ. Льв. 256.—Боавѣса Пилатъ Ха судити, видачи его невинность Гал. Кл. Раз. 162.—(Аггелъ) до насъ мовилъ, не бойтесѧ, не бойте, при баченю только боудте, а менжне стойте Бер. Вірші, 71.

XVIII. Тромъ да козы боятисѧ Клим. Прип. 247.—Навязки нанначе убогимъ і молодимъ людямъ крѣпко боятись треба С. і Р. 37.

БРАГА, рж. Гуца, що зістається по відгоні горілки.

XVI. Не утаится шило въ меху, але врыхле натечеть съ ковѣшомъ на брагу Отп. И. П. кл. Остр. 1115.

XVII. Не волно козаковъ в дому своемъ жадного напиту на потребу свою держати, не тилко меду, горѣлки, але и браги Літ. Сам. 4.

XVIII. Медомъ засъ, пивомъ и брагою волно всякому... шинковати Укр. ист. м. 44 (1704).—Аіндѣ въ арендѣ и брага бываеъ, хто нечувал звѣку, той велми ся удивляеъ Клим. Вірші, 202.

БРАГАМОТОВЫЙ, прикм. Бергамотовий.

XVIII. Одолжите... присылкою... розокъ гливныхъ брагамотовыхъ Гер. Пол. 168 (1781).

БРАЖНИКЪ, рм. Той що шинкує брагою.

XVIII. Бражнищи якие брагою шинкують в самой Полтавѣ: Кирило Коливошка, Емка... Мат. Полт. Полк. II, 42 (1722).

БРАЖНИЦКИЙ, прикм. від «браженикъ».

XVIII. Бражники шинки: Хелемендичка вдова, Иванъ Забарний... а с тихъ же бражницъ не браю ничего Мат. Полт. Полк. II, 51 (1722).

БРАЖНИЦЯ, рж. Та, що шинкує брагою.

XVIII. Бражніе (шинки): Петро Бражникъ... Мат. Полт. Полк. II, 46 (1722).

БРАЖНЫЙ, прикм. від «брага».

XVIII. Видение города Решетиловки, сколько в ономъ шинковъ пивныхъ бражныхъ и прочего чего найдется Мат. Полт. Полк. II, 46 (1722).

БРАЗАЛѢЯ, рж. (від назви краю Brazyłja). Бот. Caesalpinia.

XVIII. От камня бразалѣи и ст бубковъ шагъ Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 67 (1727).

БРАЗКА, рж. Празка (?).

XVI. Бразка перловая съ фереты золотыми и съ каменемъ дорогимъ, коштовала тридцать и двѣ копе грошей Литовскихъ Арх. ЮЗР. VI. I, 121 (1582).

БРАЗКАТИ, дс. Видавати бразк.

XVIII. Бразкають для гуку и дзвону Літ. Вел. III, 87.

БРАЗКЪ, рм. Тупий звук від удару об себе металових річий.

XVI. Не пенезьми властными, але бразкомъ ихъ намъ платятъ Посл. до Лат. 1135-6.

БРАЗНУТИ, дс. Доконана форма від «бразкати».

XVII. Трома тилько злотниками предъ Господемъ бразнемъ Дм. Рост. 28.

БРАЙЦАРЫ, р.м. мн. (нім. Bräter). *Кільця, гачики, що на них висить бинда або нас від шаблі.*

XVIII. Четвертая (шабля) паски сутозлоцѣстїе и муштучекъ, крижъ засъ, брайцари и оковекъ желѣзніе, а ренкоистъ червоная Літ. Вел. IV, 113.

БРАКОВАНЬЕ, рн. *Чинність від «браковати».*

XVI. Продав Его Милость мнѣ попел... в бочках под брак Кгданский для которого бракованя має княз... своего попелного Arch. Sang, VII, 10 (1555).—Безъ бракованя особы Катех. 78.

XVII. Без жадного особъ бракованъ Смотри. Каз. 48.

БРАКОВАТИ, дс. 1. *Вибирати.*

XVI. Маєт онъ (жид) собѣ тотъ попел браковати на берези беручи на комагу, а который бы ся ему не подобал, того брати не маєт Arch. Sang. VI, 108 (1551).

XVIII. Не браковав Хс собѣ слугъ з мудрыхъ фѣлїозофовъ и з ученыхъ анѣ з богатыхъ людей, анѣже пышныхъ приложоныхъ и мудрыхъ, але с простыхъ и неучоныхъ і убогихъ, изъ рыболововъ бравъ собѣ Хс апостоловъ Пам. укр. м. III, 25 (Рк. Тесл.).

2.—**ким, чим, нехтувати, відкидати, легковажити.**

XVI. Прыймуєть, не бракуючы писмами ихъ Антир. 909.—Судіа особами не бракуєт Пам. укр. м. V, 155 (Зиз. 1596).

XVII. Теологїя... поєтами и выборными бракує Транкв. П. Мн. (пр.) 3.

XVIII. Тьлько, жебъ гладкими (грїшми) навет не браковали Клим. Вірші, 163.

БРАКОВЫЙ, прикм. *Вибракований; послїдній, лигий.*

XVIII. Принято от ієромонаха Антоїя браковыхъ денегъ рублей четиринадцат Кн. пр. 18.

БРАКШПИЛЬ, р.м. (гол. brandspil). *Поземий коловорот на передї водного статку щоб витягати з води коту і иншу вагу.*

XVIII. Лощманъ поворовалъ болтовъ 2, крукъ до руля у полъ 3 пуда, дерева половину купленого на бракшпиль за 4 р. Дн. Марк. II, 151.

БРАКЪ, р.м. (нім. Brack). 1. *Рїд, гатунок.*

XVI. Продав Его Милость мнѣ попел... добрый... в бочках под брак Кгданский Arch. Sang. VII, 10 (1555).

2. (іЗ.тур. brák - покидь Кр.). *Вибір, ріжниця.*

XVII. Гетманъ, коли идут до потреби з неприателемъ, повинни в войску своимъ чинити бракъ, и такихъ молодцовъ выбирати до пот-

канасъ з неприателемъ, которїи бы чола своего не крыли Рад. Він. 1587.

XVIII. И вози незмѣрнымъ наваломъ запертіє на переправахъ zostали; тогда велѣлъ до нихъ принятися и розжаковати жадного не чинячи браку Літ. Вел. IV, 28.

Без браку, без ріжницї, без винятку, зарїєно.

XVII. Смерть... всѣхъ без браку до гробовъ впроважала Рад. Ог. 3.—Слнце без браку свои променъ пуцаєт на чистый мѣсца и на нечистый ів. 365.—О гдыбысь црю самъ возрѣлъ без браку в каждого справы Рад. Він. 567.—Хто бы до Братства ишого хотѣлъ ся вписати и братом нашимъ zostати, таковой каждый без особъ браку, нимъ будетъ имя его в реєстръ ишъ внесеное Стат. Полоцк. Бр. 5.

XVIII. Найпершїй Хрстосъ тоє намъ... подалъ право, да всѣхъ безъ браку и самыхъ наветъ враговъ любимъ Сѣмѣя Сл. Б. 166.

3. *Нехтування, вибраковування, легковаження.*

XVIII. Добримы грошми же бы не было браку Кн. Нос. 43.

БРАМА, рж. (нім. Brame). *Брамування, лиштє в сукні, лямєка.*

XVI. Вдоли (в сукні) по три брамы оксамитныхъ Кн. Гродск. Луцк. 1574, к. 354.—Побрали и пограбили... сукню фалюндышу брунатного с петми брамами Арх. ЮЗР. I, VI, 241 (1598).

БРАМА, рж. (пол. brama). *Вїзд або вхїд в будівелї, ворота; отвір.*

XVI. Тая церковь, которую брамы пекельные преогьли, бытъ не можетъ Берест. соб. 306.—Приехалъ панъ... до брамы манастира Арх. ЮЗР. I, I, 298 (1591).—Его милость... тотъ позовъ... у ворота брамы замку... уткнулъ ів. 326 (1592).

XVII. Людъ яко нарыхлѣй ворота й брамы мѣсцїи отворивши, до ґрунту всѣхъ позабіалы Тр. постн. 682.—Брамы пекельныи не звытѣжат еи (Церкви Хвои) Гал. Кд. Раз. 112.—Іс... и учениковъ его... приходили до брамы мѣской Ев. Реш. 138-б.—Предмѣстя львовскїє вистинали по самую браму Літ. Сам. 185.

XVIII. Помна ишла... чрезъ браму Триумфальную Дїар. Хан. 17.—Муровано у два мури, брами каменніє Пелгр. Ин. Виш. 25.

БРАМКА, рж. *Головний жіночий стрій, чильце.*

XVI. Узял есми у Ихъ Милости... двѣ брамки малыхъ с перлы за десят коп грошей Arch. Sang. VI, 5 (1550).—Взявши скрынку и брамку з нее вынявши перловую, шаблею єє порубалъ

на штуки Арх. ЮЗР. VIII, III, 375 (1583).—Перстени золотые с каменьями дорогими, брамки перловыя... вси побрано *ib.* I, VI, 93 (1592).

XVII. (Взяли ктвалтовне) брамки две перловыхъ Арх. ЮЗР. I, VI, 417 (1613).

БРАМНЫЙ, 1. *прикм. від «брама»*. 2. *рм. Брама сторож*.

БРАМОВАТИ, *дс. Обшивати, лямувати, облямовувати, викладати чим по берегах*.

XVI. Суконь файлюндышовыхъ пят: одна сукна червоного, оксамитом черным брамованая Арх. ЮЗР. VIII, III, 245 (1573).

XVII. По краяхъ шаты брамованы перлами и золотомъ Рук. Хрон. 47.

БРАМУШКА, *рж. Мурашка, робакъ*

XVIII. Все *ако* же брамушки землѣ выльзуть Пам. укр. м. IV, 358 (Бач. Рк.).

БРАНА, *рж. Див. Брама*.

XVI. Браны некельные Хр. Фил. Анокр. 1572.

БРАНЕЦЬ, *рм. Положняк, невильник*.

XVII. Добрый *якіи* скарбы маеть, такіи и бранцемъ своимъ роздаеть Діар. Фил. 138.

БРАНТОВЫЙ, *прикм. Чистый, щирый (про золото або срібло)*.

XVII. Келихъ срібра брантового Арх. ЮЗР. I, X, 149 (1637).

БРАНЬЕ, *рн. Чинність від «брати»*.

XIV. О неправедномъ бранью, любо о закладѣхъ, любо о стежаныю... убогихъ Ак. ЗР. I, 3 (1347).

XVI. Реестръ браня речей с коморы у Григоря Оедоровича Ж. Курб. I, 310 (1590).

XVII. Терпелемъ от него (Черняка) кривди в неслухного браню розмѣру Прот. Полт. С. II, 303 (1700).

XVIII. Взять ложку пива, вина, оцту, оливи... змѣшат в кунѣ и перед бранем оное выпить Млр. дом. лѣч. 3.—Людей своеволчихъ под образомъ жолнѣровъ чинячихъ шкodu в бранню живности и в протчемъ карать Стат. 34.

БРАСЕЛИКЪ, *рм. (фр. bracelet). Обручка*.

XVI. В которой скринце были уберы жоны моее тканки браселики перловыя Ж. Курб. I, 33 (1571).

БРАТАНА, *рж. Див. Братанка*.

XVII. Булская помовила була цяная Матвѣву братану дѣвку Зѣню нецнотливыми речами Ак. Вор. 60 (1660).

БРАТАНЕЦЬ, БРАТАНИЧЪ, БРАТАНОКЪ, *рм. Братѣ син, небіж*.

XV. Язъ князь Иванъ Юрьевичъ Новосилскій и Одоевскій ись своими братаничы, съ княземъ Оедоромъ и съ княземъ Вас. Ми-

хайловичы, били есмо чоломъ Ак. ЗР. I, 77 (1459).

XVI. Замокъ... братаничу... моему.. вечностью отписую Арх. ЮЗР. I, I, 113 (1579).—Братанца Авраамова... послалъ Ак. ЗР. IV, 228 (1600).

XVII. Стрый, брат отчій или мтрній, иже есть третіяго степене къ своему братанку Тр. П. М. 373.—Аще же стрый поемлетъ сестреницу, братаничъ не поемлетъ тетку, слитія ради именъ *ib.* 381.—(Юстинъ) Юстіниана братанка своего по себѣ цесаромъ зоставилъ Рук. Хрон. 324.—Трохим з братаничем своимъ Гарасимомъ ускаржалъ на брата своего Олихвира Ак. Полт. Гор. Ур. I, 24 (1665).

XVIII. (Меоодій еписк. Оршанскій) дочку свою Меоодіевну прирекль въ малженство за братанича Бруховецкого Літ. Вел. II, 158.—Сей Святѣйший Кирило бывшего Патріархи Макарія... братаничъ Пелгр. Ин. Виш. 60.—Той Лотъ былъ братаничъ Авраамовъ Пам. укр. м. I, 332 (Рк. Тесл.).—Прилетѣла седмица тетерваковъ и три братанича его Сковор. 240.

БРАТАНКА, *рж. Братова дочка, небога*.

XVI. Жаловалъ намъ кн. В. К. Острозскій на невѣстку свою княгини Ильиную Константиновича Острозскую княгини Біату... и дочку ее княжну Алжбету... о томъ, што жъ де она восполоть съ тою дочкою своею братанкою его, хотять мѣти одны сами собѣ власть кузьминскую Ак. ЮЗР. I, 121 (1546).

XVII. Никто же можетъ братанку свою, сіветь дщерь брата своего роднаго въ жену себѣ пояти Тр. П. М. 365.

XVIII. Приѣхалъ Юско з Уляною и з Улясею братанкою моею Дн. Марк. IV, 149.

БРАТАННА, *рж. Див. Братанна*.

XV. Призва Всеволодъ Гюргевиць Володимѣра Стославича... и вѣда за нь свою братанною Михалковоу дчерь Ин. 612 (1178).

XVI. И митрополить мовиль, ижъ... тоє имѣние есть братанчы моеє Салтановое дочки Ак. ЮЗР. I, 52 (1516).—Въ оборону и въ подаванье зятю своему пану Богдану Сонѣзѣ жонѣ его, а братаничъ своей Ак. ЗР. III, 231 (1578).

XVII. Петр... понявъ собѣ жону дочку Аристовулову братанчу Варнавы Ев. Реш. 395.—Дѣвчына Маря Проконовна, мужа моего братанна, на тотъ часъ в десяти лѣтахъ, завивала... жито Акт. Старод. кн. 78.

БРАТАННИНЪ, *прикм. від «братанна»*.

XVIII. На веселле Иванусине братаннине... пнѣ родителка... дала... червонихъ 5 Арх. Суд. 62 (1730).

БРАТАННЫЙ, *рм. Див. Братаничъ.*

XVIII. Од кгрунтоѡ... Григора братанного моего Рн. Мѣск. Полт. 90 (1712).

БРАТАНОКЪ, *рм. Див. Братанецъ.*

XVII. Іжъ, мбючи собѣ пріятеля близкого, братанка своего в первыхъ... принели его Акт. Старод. кн. 48.—Братанки его Явѣ и Василій Андр. Карповичи Ак. ЗР. V, 1, (1633).

БРАТАНЪ, *рм. Див. Братанецъ.*

XV. Ростиславъ же пришедъ Киеву, и поча сѧ молити о братанѣхъ своихъ Ин. 480 (1155).—Прибѣже исъ Црѧгорода братанъ црѣвъ кюръ Андроникъ ів. 524 (1165).

БРАТАТИСЯ, *дс. Приязнитись, куматись.*

XVI. Евангеликове, съ которыми ся противъ насъ братаете, васъ за геретиковъ мають Отп. И. П. кл. Остр. 1065.

XVII. Огражденіемъ есть законъ, который далъ Бгъ жыдомъ, и огородилъ ихъ тымъ закономъ, жебы до поганъ не преходили и з ними сѧ не брѣтали Гал. Кл. Раз. 151.

XVIII. Але ты... не май ся з нимъ братай, лукаво бо ходитъ Ал. Тиш. 38.—З паномъ не братайсѧ Клим. Прин. 269.

БРАТЕНЕЦЪ, БРАТЕНИКЪ, *рм. Брат.*

XIV. Три братенники держали одного млынаря Ак. ЗР. I, 10 (1347).

XV. Тогда облазничеве трие братеници оучили с даниломъ розѣбздъ ЮРГр. № 43 (1411).—А се ѧ кнѧз левъ вызвали есмы с литовскоѣ земли два братѣнцѧ, тутениѧ а монѣжка ів. № 79 (1443—46).—Тое свѣтчили два братеники васил а грипъ ів. № 91 (1458).

XVI. На томъ дворици три братеники: Остапецъ Евѡхимецъ и Матѣецъ... меду дають из дворица три ведри Arch. Sarg. VI, 38 (1558).

БРАТЕНЪ, *прикм. Братній.*

XV. Ономоу же (Володим. Вол.) лежцю в болести своей, услышавъ братенъ приѣздъ воставъ и сѣдѣ Ин. 902 (1287).—Повѣдаючи рѣчь братьню ів. 902-3.

БРАТЕРСКОЕ, -О, *присл. Якъ брат.*

XVI. Верьне, братерське з нами се заховають Антир. 649.—Лечъ братъ не братерско поступиши, гдесъ индей тѣло загрѣбѣ Арх. ЮЗР. I, XI, 120 (1599).

XVII. Мы рейментаръ отцевско... и братерско... упоминаемъ всѣхъ вашѣ-мостей Ак. ЗР. V, 167 (1682).—Такъ тиж и пнѣ Кост при той зобопелнѣй угодѣ братерско с Кондратомъ поступиши Ак. Полт. Гор. Ур. II, 99 (1671).

XVIII. Братерско совѣтую Літ. Вел. II, 41.

БРАТЕРСКИЙ, *прикм. 1. Братній; брацѣкий.*

XVI. Згода и милость братерская межн двема церквами восточною и заходною... до зѣдноченья и до skutку пришла Арх. ЮЗР. I, I, 427 (1594).—До успокоенья и поспднѣя братерского... не прийдеть ли Лист И. П. 1031.

XVII. Братерскимъ сердцемъ было то зношено Копист. Пал. 557.—Послалъ (Іаковъ) послы до Ісава брата, ласки братерской просячи Рук. Хрон. 21.

XVIII. Дарованѧ оурази ближнимъ стѣсуетсѧ до захованѧ братерской милости Науки парох. 144.—Богданъ Хмельницкий... видячи людей... украинскихъ... плачь і стѣнавіе, братерскимъ... убогѣвалъ сердцемъ Вел. Сказ. 15.

2. *Що тицється або належить до брацтва церковного, або цехового.*

XVI. Службы наши братерские ласце вашей милости нашихъ милостивыхъ и ласкавыхъ пановъ и брати отдаемы Арх. ЮЗР. III, I, 42 (1593).

XVII. Чтыри фунта воску до скринки братерское Ж. Курб. I, 321 (1618).—Дѣялося в дому братерскомъ Прот. Полт. С. II, 34-6 (1676).—Братъ нашъ... далъ до скринки братерской копѣ три грошей Кн. Цеху Кр. 5-6 (1678).—Отправовалъсѧ судъ сей в дворѣ братерскомъ цркви соборноѣ Полтавскоѣ Кн. Мѣск. Полт. 5 (1691).—Братерский союзъ до помноженя хвали Божое стягается Ак. Нѣж. Бр. 56 (1696).

XVIII. Нѣкимъ же знаменитшимъ даются (изъ монастыра) и маслини, иногда же и варѣніе братерское Гр. Барск. I, 350.

БРАТЕРСТВО, *рч. 1. Любовь братерська; тісний звязок, приязнь.*

XVI. (Вы) распорошили братерство, прогнали приязнь, впровадили зайтрѣнье Отп. кл. Остр. И. П. 406.

XVII. Товариство и братерство взѣвши воевали на Іерслимъ Гал. М. Пр. 162.—Лисъ з козломъ взѣвши братерство, ходили посполу днь и другій по пущи и полѧхъ, шукаючи себѣ нищи Рад. Він. 1421.—Кроль татарский... братерство з нимъ (Ахилеемъ) взялъ Крон. Боб. 79.—Хмельницкий вислалъ своихъ посланцовъ до хана Крымского, чинячи з оними згду и пріймуючи братерство Літ. Сам. 7.—Присягу виконали на братерство ів. 54.—Славенскій ѧзыкъ... от полуднѧ з Грецією в сусѣдствѣ и в братерствѣ живеть Тит. 75 (Копист. 1623).

XVIII. Король вашъ зѣ нашимъ Ханомъ поприсягли на братерство Літ. Вел. IV, 73.—Старатися о обновленѣе давного зѣ панствомъ

Крымскимъ братерства Марк. IV, 324 (Пост. Орл. 1710).

2. Брацтво.

XVI. Братерство якоєсь установляти Кул. Мат. I, 53 (1583).—Мало перед тымъ приѣжджалъ до насъ легатъ братерства твоего Конист. Пал. 730.

XVII. Чинимо вѣдомо... ижемо на жадане пановъ ремесниковъ... позволили братерство и цехъ мѣти Кн. Цеху Кр. 3-5 (1662).

БРАТИ, де. 1. Захоплювати, займати руками.

XVII. Шабасъ есть, негодитеся тобѣ брати постели Ев. Вил. 121.—Начинѣте... лопат, гаковъ и в щобы мѣли огонь брати Крон. Боб. 48. — Сагайдачный, спосредку Турковъ беручи по одному, водилъ до своего обозу Лит. Льв. 238.—А то ижъ естесмо слабы и брідимоса брати ѣсти мѣса сурового, а барзѣй члвччого Кн. о вѣрѣ, 194.

XVIII. Рабусъ поволпо... в ставу... брати воду Кн. Мѣск. Полт. 229 (1727).—Поляки... позволили Татарамъ... ясиръ по Украинѣ брати Вел. Сказ. 118.

2. Приймати.

XVII. Мушизни той фалшъ брати почали Крон. Боб. 340-6.—(Люде) сквернятъ повѣтре, беручи его в себе и отдыхаючи имъ Гал. Кл. Раз. 118.—на себе всѣ грѣхи твои беру Гал. Гр. Розм. 27.—То ест самое тѣло и тая жъ истотная кровь Христа... которую беремъ Жит. Св. 262.—Пастырове... небесные погравы з усть его (Венедикта) брали Жив. Св. 25.—Беру собѣ тебе за малжонка Тр. П. М. 417.

XVIII. Ходиме изъ другыми умѣсто до церкви, та чиниме молитву, та береме тѣло Божіе Поуч. Няг. 133.—(Члвкъ) коли беретъ елеопомазаніе, юже сновѣдаться не можетъ Собр. Прип. 49.—Сповід чынылы блыско к велькодню, причасте брады, тіло, кров Господню Укр.-Р. Арх. X, 353.

3. Відбирати.

XIV. Много людемъ злого чинили и ктвалтомъ брали Ак. ЗР. I, 6 (1347).—Не дадутъ землѣне и слугъ брати ЮРГр. № 18 (1386—1418).

XV. Начаша скотъ брати от мужа по четири куны Ип. 130 (1018).

XVII. Жадень староста... не маєт... ему (христианину) волности брати Крон. Боб. 255.

4. Одержувати.

XVII. З того то имени Пренайстѣйшаго Іс глухін брали слухъ, хрѣмні ноги Рад. Ог. 802.—Ты на сем... свѣтѣ... берутъ заплагу свою Ев. Рен. 16.—Беремо од ерея розгрешене Каз. 32, к. 3.

5. Стягати, збирати.

XIV. Съ нашего монастыря Островьского куниши не брати Ак. ЗР. I, 28 (1399).

XV. И дачи поча (Олегъ) брати Ип. 227 (1096).

XVIII. Панфило з поля около оной балкы, кто з обивателей ораль, брал просом десятину и оное поле заборонялъ Сб. Мат. Львоб. Укр. 36 (1745).

6. Понимати (за жінку).

XVII. Розгудила и не позволяеть жалуючое сину своему дочки брати Акт. Старод. кн. 23.

Брати в память, старатися запам'ятати.

XVIII. Я... досмотровался в память собѣ тое беручи Прот. Полт. С. I, 250 (1705).

Брати в уста, вимовляти.

XVII. Яковъ... не смѣл... в уста свои имени того страшного Ісусъ брати Жив. Св. 10-6.

Брати в уши, слухати, уважати.

XVII. Слушайте тыхъ речій всѣ народове, берѣте въ уши всѣ, которые живете на свѣтѣ Конист. Пал. 1101.

Брати вивѣдованье, вивідувати, випитувати.

XVII. А мѣняйлиха еще болше бесѣду заведши подпивали и лѣпше вивѣдоване о грошах от дочки моей брала в поднилоє Кн. Мѣск. Полт. 39 (1693).

Брати гору, перемагати, звитязжати.

XVII. Неприятея брал гору над Римянами Крон. Боб. 148. — Учѣя почала гору брати Лит. Сам. 11.

Брати дорогу, простувати.

XVII. Тую перед себе беру дорогу зъ Гадяча Ак. ЗР. V, 162 (1680).

Брати здоров'я, одужувати.

XVI. Ступовал абовѣмъ агглъ гсднь (в сажалку) и возмущалъ воду, и кто первѣе до воды вношеный был, здоровя брал Рук. Муз. № 513, к. 54.

Брати зпое сердце, гніватись, мати за зле.

XVII. Жѣлнѣры... для голоду... на Гордиана злое сердце брали Крон. Боб. 260.

Брати дармо, на даремно, уживати без потреби.

XVII. Не будешъ брати имени Га Ба твоего надаремно Тр. П. М. 907.

XVIII. А бог перш каже: вір в Бога ѿдного друге: не бери дармо імя його Укр.-Р. Арх. X, 352. — Второе приказанія Божее: «Не брати имени Господа Бога своего на даремно» Поуч. Няг. 211.

Брати на себе, вбиратися у що, вкладати на себе.

XVII. Лѣтавецъ, ест то дух проклѣтый, берет на себе людское тѣло, формованое з по-

вѣтр... не маючи правдивого тѣла Шумл. Зерц. 37-8.

XVIII. Шат свѣтлыхъ на себе не брала Пам. укр. м. 66 (Рк. Тесл.).—Тоты лѣтавцѣ берут на себе тѣло злыхъ члвковъ и мртвыхъ оу вѣрѣ хвои ів. 176.

Брати на увагу, уважати на що.

XVIII. Абымъ васъ не много бавилъ, першую часть (казання) заразъ беру на оувагу Сѣмья Сл. Б. 2.

Брати ненависть, ненавидѣти.

XVII. Гетманъ... почаль брати ненависть на Москву Літ. Сам. 97.

Брати опіну, опікуватись.

XVI. Прото я, забегаючи тому, абы въ часъ вшелякая вѣдомость до его милости, яко головы и старшого опекуна, доходити могла, при его милости, нану Виленскомъ, злецилъ есми опеку брати Арх. ЮЗР. I, I, 99 (1576).

Брати помноженъ, множитись.

XVII. А то... з разныхъ потравъ... буйность.. въ тѣлѣхъ ростеть и помножене беретъ Лѣств. 20-6.

Брати серп (на що), жати.

XVIII. Овсы оу многихъ мѣстахъ такъ погорѣли, что пикто на нихъ серп не бравъ Літ. Гукл. 79.

Брати сорому, приймати, досвідчувати сорому.

XVII. Мѣсто выграна брали сорому сириане Жит. Св. 429-6.

БРАТИСЯ, де. 1. Приймайтесь, терпѣна сторона дієслова «братися».

XVIII. Много разы можете брати кождый сакраментъ?—Еухаристіа, Покута, Елеопомазаніе и Малженство могутъ многажды брати, крещеніе зась, Мвропомазаніе и Чинъ Іерейства разъ токмо въ все житіе братися мають Собр. Прип. 2.

2. Удаваться до чего, приниматься за что.

XVI. Заходници тымъ болшей бралися до великихъ силоисмовъ широкими словы речъ свою здобячи змоцняли Рук. Муз. № 513, к. 26.

XVII. Правовѣрныи абы не хвѣючися, статечными в вѣрѣ трвали и за житіе доброе сѣ брали Кн. о вѣрѣ, 108.

3. Ити, простувати.

XVII. Гетманове оборонною рукою уступовали беручися в поля ку Росавѣ Літ. Сам. 10.—Сулимка... прийшолъ под Бѣлую Церковь беручися до боку Виговского ів. 83.—Объявилъ Гдь Богъ Іакову, абы брался до своей отчизны Рук. Хрон. 21.—Кастуусъ... брался до мѣста Крон. Боб. 201-6.

XVIII. Алемся почавъ зо страху до ней (хати) братися Укр.-Р. Арх. IX, 67.—Кривонось, минувши Полочное кгда брался ку Константину, набрилъ въ той дорожѣ два полки Лядскихъ Вел. Сказ. 55.—Когда увидѣли татаре что... къ нимъ идуть (Драгуни) то стали по малу до горъ братися... и по малу утѣкати, за которыми подъ саміе горы подогнались (драгуни) Дн. Марк. I, 321.

4. Замагаться до чего, іти до чего, битись до чего.

XVII. А теперешніе... и овѣшемъ отъ тогожъ отъ котораго и мы помочи потребуучи просятъ и до згоды светое берутся Арх. ЮЗР. I, VII, 195 (1605).—А Хс обачивши хитрость ихъ и вѣдаючи до чего берутся допускает (біси до свиней) Єв. Калл. 619.—Мы ся брали до покою и преміре взяли з нимъ (Веспасіаномъ) Крон. Боб. 204-6.—Оутѣкай тоєе глубокости, оутѣкай отъ тыхъ навалностей, берися до высокаго мѣста Лѣк. на осп. ум. 27.

XVIII. И такъ же то, Гетмане, берешся до покою зъ Ляхами Літ. Гр. 108.—Ракочий не послухавши, брался непременно до союзу зъ Поляками на Хмелницкого Вел. Сказ. 73.

5. Удаваться до чего, починаи что, заходитись коло чего; ханатись до чего.

XVI. По которой повести, до мене се зъ руками мене вытати брали Арх. ЮЗР. I, I, 486 (1596).

XVIII. Злаго житія поперестали, а до покути ся брали Літ. Вел. II, 16.—До бронѣ всѣ мои жолнѣре берѣт ся Сл. о збур. п. 157. — Але берѣте ся до него смѣле, ставайте з нимъ цѣле ів.

6. Удаваться у что.

XVII. Росначѣ або отчаянія не берися Єв. Реш. 213-6.

7.—з чего, вибиратись.

XVIII. Беры ся ты з дому твоего... і утѣкай Пам. укр. м. I, 332 (Рк. Тесл.).

8.—на что, іти, повертатись на что.

XVI. Беручися на тую дорогу до господаря короля его милости, ку Варшаве Арх. ЮЗР. I, I, 31 (1571).

XVIII. Дерется, на новое берется Клим. Прип. 211.

9. Розумітись.

XVII. Была бы то речъ и неслухная, если бы обѣ тыи словѣ «Пѣтръ» и «нѣтра» о едномъ Пѣтрѣ мѣли ся брати Конист. Пал. 385.

10. Дружитись.

XVII. Веселя днѣй заказанныхъ не отпраовати и въ повиноватствѣ законнымъ не братися Гол. П. М. II, 407—8 (Кор. Н. 1645).

XVIII. Не добре родители... поступують, если братися дѣтей своихъ насылюють Клим. Вірші, 81.

БРАТИТИСЯ, *дс. Див. Брататися.*

XVI. З кимъ и якими людьми ся братили и розлучали въ онъ часъ Ак. ЮЗР. II, 162 (1568).

БРАТИШОКЪ, *рм. Братчик.*

XVI. Отъ тыхъ братишківъ будоватися (церков) была зачала Антир. 935.

БРАТКО, *рм. Здрібн. нестл. від «братъ».*

XVIII. О, що ти такъ богато пророкуешъ (братку)? Сл. о збур. п. 152.

БРАТНАЛЬ, *рм. (нім. Bretinagel). Гвіздок прибавати дошки.*

XVII. Теселчиюм, що побивали плот у монастиру и за братнали з. 2 гр. 18 Арх. ЮЗР. I, XI, 421 (1633).

БРАТНІЙ, *прикм. 1. Братів, братовий.*

XV. Аврамъ поялъ братню дочеръ Арону Сарру Ип. 79 (986).

XVII. Володимер... идет на него (Ярослава) мстачися смерти братней Жит. Св. 525.—Потым... обачиш, якъ выкинути маленькую порошинку з ока братнего Св. Реш 6.—Братняя жона Гал. Каз. 77.

XVIII. Многие люде... впоминалися жебы за напитокъ братний долги выплачувала (Катря) Прот. Полт. С. I, 249 (1705).—Братний синъ братаничъ или по брату племѣникъ Права, 353.—Не сквернѣте рукъ своихъ братнею кровію Пам. укр. м. I, 159 (Рк. Тесл.).

2. *Братерський.*

XVII. Передъ ними клав и дававъ до платы на общую братнюю потребу Літ. Густ. м. 60.—На схадцѣ братней не повиненъ жаденъ не вписанный быти Гол. П. М. I, 245 (Уст. Вил. Бр. 1620).

XVIII. Се познася братняя любовь Гр. Барск. I, 90.

БРАТОВА, *рж. Братова жінка.*

XVI. И там передо мѣною приехавши пытали ее братовое свое Арх. ЮЗР. VIII, III, 310 (1580).

XVII. Имѣлъ бѣше оу брата своего жену сіест братовую Тр. П. М. 383.—Ставши, пнѣ Процик... в ремеслѣ и в цеху ткацком, з братовою у ремеслѣ Степанихою, жалосне оповѣдъ чинячи о забитію на головѣ и раины смертелни... от Савы Резника Ак. Полт. Гор. Ур. I, 47 (1665).—Тимох... заносил жалобу на Федору Василеву, братовую, которая навела на дворъ жалующого чары Акт. Старод. кн. 78.

XVIII. Братовая, вторая жона братняя а ма-чуха Ании Докум. Млр. V, 120 (1717).

БРАТОЛЮБЕЗНО, *присл. Братолюбно.*

XVI. Братолюбезно зело сотвори Сп. прот. Лют. 121.

БРАТОЛЮБЕЦЪ, *рм. Що любить брата.*

XV. Преставися... Вол. Мономахъ... братолюбецъ и ницелубецъ Ип. 289 (1126).

БРАТОЛЮБИЕ, *рн. (ц.сл.) Братерська любов.*

XVII. Послушаемъ о семъ ваше братолюбие Отп. 41.—Празнуймо... праздник... въ братолюбии Св. Реш. 47.—Задроет звѣтяжаймо братолюбіемъ ів. 60-6.

БРАТОЛЮБНЕ, -О, -Ъ, *присл. від «братолюбный».*

XVI. Братолюбно учинилъ Сп. прот. Лют. 122.

XVIII. Опочивахомъ... бесѣдующе братолюбнѣ Гр. Варск. I, 59.

БРАТОЛЮБНЫЙ, *прикм. Що любить брата; з братерською любов'ю.*

XVII. Братолюбное напомиане Копист. Пал. 773.

БРАТОУБИЙСТВО, *рн. Забійство брата.*

XV. Створити такое же зло братоубиство Ип. 133 (1019).

БРАТСКИЙ, *прикм. Що належить до братства.*

XVIII. Братскіе маестности Сб. Лѣт. 37.,

БРАТСТВО, *рн. 1. Братерство.*

XV. Боудующу же Володимероу Кыевѣ, при-сла сна своего Ростислава в Галичъ и прия с нимъ (съ Даниломъ) братство и любовь Ип. 772 (1234).—Предки отцы межи собою бывали въ братствѣ Ак. ЗР. I, 210 (1500).

XVIII. Будуть, црю, такие люди... которые ся будутъ побирати в роду в приятельствѣ покровном, в братствѣ, у сватствѣ Ал. Тип. 180.

2. *Стоваришування, корпорація.*

XV. О братствѣхъ мѣстскихъ и о товарѣхъ ихъ, што староста имаетъ уставить Ак. ЗР. I, 41 (1420).

XVI. Били намъ чоломъ... мѣщане мѣста Виленского. всего братства кушнерского Ак. ЮЗР. I, 103 (1538).—Мы мѣщани у Вишнии закону грѣческого зволилися есмо вшитци въсполокъ братство имѣти Арх. ЮЗР. I, VI, 51 (1563).

XVII. А хто бы зъ доброе воли свое на тое имѣ братство церковное што надалъ... то на всѣ потомные часы при ономъ братствѣ ихъ церковномъ вѣчно zostавати масть Діар. Фил. 71.—Кгда пришла недѣля иноци всѣ, такъ же П. П. братство зешло ся до братства Гол. П. М. II, 90 (М. С. 1634).—Я хведко... впи-сався в братство кравецкое Кн. Цеху Кр. 23

(1696).—Дом мой... межи братства цеху шевского, а з другой стороны Гавриша Прот. Полт. С. II, 17 (1675).

БРАТУЧАДЪ, *рм.* *Братів син, братанич.*

XV. Со Александромъ братоучадомъ его (Данила) Ип. 762 (1230).

БРАТУЧАДЬЕ, *рн.* *Братів син або дочка.*

XV. Крамолѣ же бывши во безбожныхъ болахъ Галичкихъ, свѣтъ створше со братоучадемъ его (Данила кн.) Олександромъ на оубоенье и преданье землѣ его Ип. 762 (1230).

БРАТЧИКЪ, БРАТЩИКЪ, *рм.* *Член братства.*

XVI. Въспоменувши тотъ листъ братьщикома даный Антир. 831.

XVII. Братщикъ церкви новое Светого духа Ак. ЮЗР. II, 44 (1608).—Взялем в... братчиковъ девятнадцат золотихъ Прот. Полт. С. II, 18-6 (1676).

XVIII. Братчикъ Федоръ Спичка... обьявлялъ и вся братія прислухали Кн. Цеху Кр. 32-6 (1765).

БРАТЬ, *рм.* 1. *Народжений від тих саме батьків, що і другий.*

XIV. Съ его братомъ казимиромъ мазовскимъ ЮРГр. № 3 (1352).

XV. А ты же мой сынъ, ты же мой братъ Ип. 418 (1150).

XVII. Якъ бы (Парисъ) моглъ помститися братовъ своихъ над Ахилломъ Крон. Боб. 82.

XVIII. А ну бра, за що ты збувъ ту шкуру собачу? Пер. Мат. III, II, 157-8 (Некраш).

Братъ въ другихъ, дядьків або тітчин син.

XVII. Тот Юхимъ Григоровъ тому, з котримъ Мартинахъ сплodiла дитину оную, брат въ другихъ Прот. Полт. С. I, 127 (1691).

2. *Член братства.*

XVII. Мы... приймаемъ поменепного мужа за брата и товариша до цеху нашего Кн. Цеху Кр. 6 (1678).

XVIII. За цехмистра... Матюшенка и старшихъ братовъ... Ярового... Васараба Кн. Цеху Кр. 40 (1748).

3. *Чернець, законник.*

XVII. За часу святого Игумена Никона былъ еден брат именемъ Никита: онъ хотѣлъ быти славнымъ у людѣй Пер. иссл. и мат. 94.

4. *Колега, товариш.*

XVIII. Ты, брате подчашій, знову прійдешъ до першої ласки црской Пам. укр. м. I, 164 (Рк. Тесл.).

5. *Рівний другому.*

XVIII. Истинный Малія России синъ, тебѣ же, чителнику тоеяжъ отчизни... братъ и слуга, Самоилъ... Величко Вел. Сказ. 4.

БРАТЫНА, *рж.* (нім. Bratpfanne). *Металеве начиння щоб пекти на нѣм.*

XVIII. Братына мѣдяная Быт. млр. обст. 345.

БРАТЬЩИНА, *рж.* *Бенькет у складку.*

XV. И начаша Ростислава звати льстѣю оу братьщину къ стѣи Бци Ип. 495 (1159).

БРАТЬЯ, БРАТЯ, БРАТІЯ, *рж.* *Збірни від «братъ».*

XV. Стополкъ сѣдитъ в Киевѣ избивая братью свою Ип. 128 (1015).

XIV. Опроче своеѣ братьѣ... а коли братья кнѣжа поидуть на короля кнѣзю Дмитрию братьи не помагати ЮРГр. № 7 (1366).

XVI. Укрепляй братю свою Берест. соб. 248.—Жаловала намъ виноградничка... на игумена святого Николи Пустинского и на ихъ братію Арх. ЮЗР. I, VI, 9 (1507).

XVII. Всякую радост имѣйте братія Ев. Реш. 60.—Ганьна скаржилася на цехмистра... и на всю братю его Прот. Полт. С. II, 83 (1681).—Игуменъ и вся братія... недалеко от монастыра стоячого злодѣя з лицемъ найшли Рук. № О.4° 86, к. 56.

XVIII. Братія спѣвали: «Достойно естъ» Пелгр. Ип. Виш. 44.—На небожчиковъ братію нашу Вел. Сказ. 22.—Отче мой любый и вы братіа моа Пам. укр. м. I, 158 (Рк. Тесл.).

БРАТЯЙ, *рм.* *Брат.*

XV. Велѣли есмы нашему вѣрному братію Логовету писати и привѣсити печать Ак. ЗР. I, 32 (1407).

БРАЦКО, *присл.* *Як брат.*

XVII. Приискрѣно... пріателски, брацко Бер. Лекс. 124.

БРАЦКИЙ, *прикм.* *Що належить до братства.*

XVII. Іеремія Вонсянскій послушникъ монастыра Брацкого Киевского Гол. II. М. I, 554 (1633).—(Монахи) яко оумерлыи свѣту ничего не дбали на скарги брацкіе Доменк. 115.

БРАЦСТВО, БРАЦТВО, *рн.* *Див. Братство.*

XVII. Кто бы хотѣлъ уписатися до брацтва церковнаго... маєть достатечне о всѣхъ вѣдати повинностяхъ Гол. II. М. I, 239 (Уст. Вил. Бр. 1620).—Было... в Царигородѣ едно брацтво Крон. Боб. 345-6.

XVIII. Не препомнѣлъ... ялмужною брацтва Львовского уконтентговати Літ. Вел. I, прил. 50.

БРАШНО, *рн.* (ц. сл.). *Пажива, трава, покормо.*

XV. Аще не приплени брашна прѣдатиса имамъ Ип. 212 (1093).

XVII. Положиша трупія рабъ твоихъ брашно птицамъ небеснымъ Копист. Пал. 1023.—Я

брашно тое маю уживати, которого вы не вѣдаете Ев. Реш. 62.

БРЕГАДИРЪ, *рм.* *Старший над бригадою.*

XVIII. Ввечеру прислалъ брегадиръ... просить на завтра къ себѣ обѣдать Дн. Хан. 175.

БРЕГЪ, *рм.* (ц. сл.). *Див.* **Берегъ.**

XV. А от ближншаго реченого бука ако стоитъ на брегъ долины простѣ на дубъ ЮРГр. № 37 (1404).

XVIII. Зъ оногo рѣки брега Літ. Вел. I, прил. 23.—А безъ тїи пропасти оужи протяженни, кладици хибкіе и узкѣе... На брезѣ кладокъ тих сидитъ великій зѣло яко гора муж Пам. укр. м. IV, 143 (Яр. Рк.).

БРЕДЕНЬ, *рм.* *Рибальське знаряддя ловити рибу.*

XVIII. Орудия до ловли рыбъ:... сѣтки, волюки, бреднѣ Дѣло о рыб. 1 (1804).

БРЕДИТИ, *дс.* *Верзти, дурниці казати.*

XVI. Ничого не отказываю, поневажъ тое жъ бредитъ Антир. 809.

БРЕДНЯ, *рж.* *Вѣрзіння, недоречність, багнелюки.*

XVI. И на бредню Ошлялетову... ничего не отказую Антир. 889.

XVIII. Добра и бредня, да не щодя Клим. Прип. 210.

БРЕМЕННА, *прикм.* (ц. сл.). *Див.* **Бременна.**

XVI. Тогда то бременна (Марія) была Ев. Пер. 28.

XVII. Одна панна... на него (Сумеона) солгала якобы он ей бременную учинил Жит. Св. 550.—Матка стога Кондрата... бременною будучи... крилася Жив. Св. 20.

XVIII. Жена будучи бремена, то есть тлготна... отроча легко породить Пам. укр. м. IV, 70 (Бач. Рк.).

БРЕМЯ, *рн.* (ц. сл.). *Тягар.*

XVI. Высоке сѣдиши на своемъ златокованнѣмъ столѣ... меча бремены чрезъ облаки Сл. о п. Иг. (Макс. 96).

XVII. Тые неудобъ носимые бремена Черн. Тип. 576 (1689).—Бремя мое легко ест Ев. Реш. 6-б. Пнове... просили его (Ровоама) абы улегилъ бремени отцевскаго над посполитымъ людомъ Крон. Боб. 114-б.

БРЕНИЕ, *рн.* (ц. сл.). *Болото, глина з водою.*

XVII. Не имате ли власти скудельникъ на брениі, отъ тогожде смѣшенія сотворити овъ убо сосудъ въ честь, овъ же не въ честь Копист. Пал. 799.—Слава его (чоловіка) и богатство, и чести и родовитостъ фамиліи брение суть Рад. Він. 158.

БРЕНКЪ, *рм.* (пол. bręk). *Бряк.*

XVII. Голос: дзвенк, бренк Бер. Лекс. 28.

БРЕСТИ, *дс.* *Переходити через воду.*

XVIII. Оттуду бо нарекошася и Броди, яко до града чрезъ води брести требѣ Гр. Барск. I, 4.

БРЕТЕРЪ, *рм.* ?

XVIII. Бретери добре мѣю, хто хоче зажити Укр.-Р. Арх. IX, 73.

БРЕТ(Ь)ЯНИЦА, *рж.* *Комора.*

XV. Бѣ же тоу готовизни много въ бретьяничлахъ (XII. бретьяницах) и в погребѣхъ вина и медовѣ Ип. 333 (1146).

БРЕХАЙЛОВЫЙ, *прикм.* *Брехунів.*

XVIII. Брехайлова книга Корнищкого Іоанъ, Янъ, ляше, ктось въ тобѣ бреше Іер. Мих. 280.

БРЕХАНЬЕ, *рн.* *Чинність від «брехати».*

XVI. Ланіе, вытье, бреханье Зиз. Лекс. 101.

XVII. Ланіе... бреханье, щеканье Бер. Лекс. 70.

БРЕХАТИ, *дс.* 1. *Гавкати (про собаки, мисци і ин.).*

XVI. Лисици брешутъ на чръленыя щиты Сл. о п. Иг. 10.

XVII. Чюжїе псы на того, кто ихъ годуетъ еднако брешоут Тест. Вас. 36.

XVIII. Вслю собацѣ и на Бга брехати Клим. Прип. 204.

2. *Брехати як пес, вигадувати.*

XVII. Пне атамане, так і п(ане) войте, райцѣ мискич, гды то я, пняний будучи мовил на пна Андрия своими ложными словы. то я старостю своею брехал, а не мовил Ак. Полт. Гор. Ур. I, 36 (1665).

XVIII. Гладко Ляхъ зъ страху бреше Літ. Вел. IV, 30.—То всему свѣту явно, що лжешъ и брешеш ів. III, 115.—Пластуй мовить не бриши ти пластухо Тих. № 11, к. 16-б.—Алексѣй... на тебе брехал як песъ Прот. Полт. С. II, 306 (1701).

БРЕХАЧЪ, *рм.* *Той що гавка (про собаку); той що говорить неправду (про людину).*

XVI. Лантел: брехач Зиз. Лекс. 101.

XVII. Лантель: брехачъ Бер. Лекс. 70.

XVIII. А ещемъ сѣ дав брехачови извести і очаловати Пам. укр. м. III, 122 (Рк. Тесл.).—Азъ же что старый брехачъ, блышка Бога моего Іер. Мих. 266.

БРЕХЛИВЫЙ, *прикм.* *Що любить брехати, що часто бреше.*

XVIII. Пришелъ бы да боюсь: у тебя собаки брехливы, а челядь лихая и двери твои скрип-ливы Пер. Мат. I, I, 234.

БРЕХНУТИ, *дс.* *однораз. ф. від «брехати».*

XVIII. Іды хотят мовити, то раз мовит, а другий раз брехнет. Прето зовут ихъ песѣми

головами Пам. укр. м. IV, 31 (Сок. Рк.).— Знаходив Александеръ людей с псѣми головами, с псѣми хвостами раз мовить разъ брехнетъ Ал. Тип. 78.

БРЕХНЯ, *рж.* *Неправда.*

XVIII. Лѣпше-бъ тебѣ шенюку въ такихъ богопротивныхъ джахъ и брехняхъ твоихъ пожовати язык свой Літ. Вел. III, 115.

БРЕХУНЪ, *рм.* 1. *Дворовий пес.*

XVI. За чотыри домовые брехуны по три рубли грошей Кн. Гродск. Луцк. 57 (1567).

2. *Той, що бреше.*

XVIII. Мяѣ Хмелницкому отъ нецнотливого сна и брехуна Чаплинского, дозорци Чигиринского, пришло было терпѣти и головы позбути Вел. Сказ. 48.

БРЕЧКА, *рж.* (пол. brzezka). *Брага.*

XVII. Пріємнѣйшаа была (жидам) бречка, нѣжели вода от каменя текущаа Рад. Віп. 803.—Пан Евѣимиян... самой оковитой бречки дасть до воли Др. Ол. Ч. Б. 145.

XVIII. Возми корѣя... вари въ бречцѣ от пива Укр. Госп. Пор. 66.

БРИДИТИСЯ, *дс.*—*ким, чим, або ного, чого.*

Гидувати чим, чути відразу до чого.

XVI. Гнушаюса: бриджуса Зиз. Лекс. 97.— Римского костела блудами ся бридимю Хр. Фил. Апокр. 1020.—Яко жидовской неволѣ бридимю саа опрѣсноков Пам. укр. м. V, 111 (Зиз.).— Нестатечностями, опилствомъ, танцами, играми, прохожками пустошными, чародейства, ворожками и иными, Богу противными, злыми речми, што въ насъ дворствомъ зывали або зовуть, брыдять се Арх. ЮЗР. I, I, 76 (1577).

XVII. Естемо слабы и бридимося брати ѣсти мяса сурового, а барзѣй челоуѣчого тѣла Арх. ЮЗР. I, VIII, 234 (Кн. о Вѣрѣ).—Члвкъ оучтивый и поважный бридится нечистою господою Рад. От. 883.—Кто з стыхъ бридитса грѣшниками... а Мріа и грѣшниками не погоржаєт ѣв. 937.—Бридилса бѣ еси всѣхъ грѣховъ в якихъ теперъ усаждаєсѣя Ев. Реш. 445.—Всѣми бовѣмъ тими новотними божницами, якъ злосливими згромаженіями, брижуся Копист. Пал. 606.—Ставлю собѣ спросност того грѣху перед очи: ижъ ся не тылко Господь Богъ нымъ бридит, але теж и люде найгоршіє Рук. № О. 4^о 86, к. 65.—(Колмики) нѣчимъ ся не бридять: и мишъ, жаба, свиня, тилко опрочъ рака единого не люблять и бридятся ракомъ Літ. Сам. 88.

XVIII. Нехай ся з насъ не бридять Укр.-Р. Арх. IX, 181.—Бридячися уже многолѣтною и многокровною войною Вел. Сказ. 68.

БРИДКО, *присл. від «бридкий».*

XVII. Ваценко... пред судом оного (Лукяна) ганить якося не годить и слухающимъ бридко Прот. Полт. С. I, 174 (1694).

XVIII. Леско... ударилъ о кганки (отця) назвавши бридко матерно Арх. Мот. 20 (1711).— Жартовати бридко Сѣмя Сл. Б. 165.

БРИДКОСТЬ, *рж.* *Гиджість, гидота, мерзота.*

XVI. Мерзость, мерзеность: бридкость Зиз. Лекс. 101.

XVII. Завтра вамъ дамъ мяса на цѣлый мѣсяцъ, ажъ ся обернетъ в бридкость Крон. Боб. 54 б.

XVIII. Мы бродилисмо въ грѣховныхъ бридкостехъ злосливе Науки парох. 8.

БРИДКИЙ, *прикм.* *Гидкий, відразливий.*

XVII. Похвалки чинить през писаєе свое барзо до читанія бридкое Кн. Гродск. Жит. 1646, № 17, к. 384.—Иди, бридкая душе, иди по неволѣ, а дай справу предъ судомъ зъ своей своеволѣ Суд Бож. 295.—Всякихъ грѣховъ бридкихъ и богомерзскихъ, якихъ трудно и зглаголати, скоптовалъ еси Діал. о см. 272.—Тотъ злий учинокъ, Богу бридкий пополняючи, еще до такого жъ злого учинку поважилса крадежѣ... грошей Ак. Полт. Гор. Ур. I, 64 (1665).— Офѣры приносили дѣмономъ бридкимъ Траянк. Зерц. 32.—Сарданапалюсъ былъ надъ невѣсту... бридкихъ учинковъ Крон. Боб. 12-б.

XVIII. Превеликіє оному (походу) учинилиса прешатія отъ збитного черезъ цѣлый тиждень бывшего тогда дощу и плюскотъ и отъ нихъ умножившихся всюда бридкихъ калюжъ и рудокъ Літ. Вел. IV, 63.

БРИДЛИВОСТЬ, *рж.* *Бриджість, гиджість.*

XVI. Съгнушеніє, мерзеность, бридливость Зиз. Лекс. 108.—Уходячи бридливости, замовчую Хр. Фил. Апокр. 1760.

БРИДЛИВЫЙ, *прикм.* *Бридкий, гидкий.*

XVII. О секте бридливой арияньской мову всчали Арх. ЮЗР. I, VI, 787 (1643).—Краина содомская згорѣла для грѣху бридливого содомского Кн. Рож. 16-б.

БРИЖОВАНЬЕ, *рн.* *Оздоблювання брижами.*

XVI. Шапленіє тоєж и тамже брижоване Зиз. Лекс. 110.

БРИЖЪ, *рм.* *Карбовані, фризовані оздоби на жіночій сукні; сукня оздоблена брижами.*

XVIII. Онъ мужъ мой, ухвативши мене ззаду изнаєца за брижъ и обваливши навзнакъ о землю, почаль лежачую первой кулачемъ по пудбочу быти Суд. Инкв. 197.

БРИЗКА, *рж.* *Промінь будь якої течі, що розприскується.*

XVIII. Постановѣте оную (труну)... у возѣ якоу, окривши добре лубяу для того, жебы бризки грязніе на труну не падали Арх. Сул. 41 (1721).

БРИКАТИ, *дс.* *Хвицати ногами.*

XVIII. Он тотъ, що стоить у кутѣ якъ святиця, а в танецъ якъ поїде, брикає якъ телиця Укр.-Р. Арх. IX, 67.—Копъ гуляти и брикати хочеть по оброцѣ Сѣмя Сл. Б. 80.—Випій же свату до дна, щобъ воли орали.—Отъ такъ свату в гору хвись, щобъ тобѣ брикали Пер. Мат. III, II, 158 (Некраш.).

БРИЛА, *ржс.* (пол. bryła). *Грубый шмат чого, кругловатий, бовван, куля.*

XVIII. Оніе труповъ яничарскихъ змершїеся брили въ полонки (пѣхота) втаскивала Літ. Бел. II, 363.

БРИЛЬ, *рм.* *Солом'яний або повстяний капелюх.*

XVIII. Невидомий человекъ... вискочилъ... оставя в хатѣ свою одежду, каванъ бѣлий, бриль и салогі Арх. Вид. м; екон. спр. (1758).

БРИМѢТИ, *дс.* *Див. Бриѣти.*

XVII. О которомъ (Ипатію) слава бримѣла Жит. Ср. 110.—Тои же голосъ з великимъ громомъ бримячий услышалъ Збірн. 1693 р. к. 77-б.

XVIII. Заставилъ в Румелѣй всѣмъ кузницямъ в кованю оружїя желѣзомъ бримѣти Бел. Сказ. 177.

БРИНЗЯ, *ржс.* (рум. brânze). *Маса з го- строго овечого сирю.*

XVIII. Там то, панове, мѣсто снѣгу бринзя якъ снѣгъ з мѣха ся сиплетъ Укр. Р. Арх. IX, 69.

БРИСТИ, *дс.* *Див. Брести.*

XVIII. Которїи брідуть по колѣна... а которїи еще глубше,... а которїи аж по шїю брідуть Пам. укр. м. IV, 152 (Яр. Рк.).—Припустилисьмося съ судномъ ботомъ къ самому берегу иже не мѣлимо лодки мусили бристи порозбѣравшись зъ споднѣхъ убіоровъ Дн. Хан. 32 (1722).

БРИТА, *ржс.* (нім. Breite, пол. bryt). *Широкість матерїи або поставу сукна.*

XVIII. Сподниця новая, бѣлокусу доброго, у пять бритъ, локоть десятъ вкругъ Быт. млр. обст. 352.

БРИТАНСКИЙ, *прикм.* *Ангельський.*

XVII. В королевствѣ Британскомъ еденъ млоденець кожного дна млился Пречистой Дѣвѣ Бѣи Гал. Кл. Раз. 492.

XVIII. Той лист найшолъ ся в земли Британской Пам. укр. м. IV, 63 (Дрог. Рк.).

БРИТАНЪ, *рм.* *Гатунокъ дузого пса.*

XVIII. Медведевъ британами... травлено Журн. Дан. Апост. 34.

БРИТВА, *ржс.* *Голінний ніж.*

XV. Безаконъе оумысли языкъ твой яко бритва изострена Ип. 124 (1015).

XVII. Были такіми волосами Гилтъ не вѣрныи, люде побожныи, на которыи волосы послалъ Бгъ бритву, Навходоносора Крола Вавлонского Гал. Кл. Раз. 470.—Бритва абы не была на головѣ его (мужа) Крон. Боб. 57.

XVIII. А яко есть посполитое присловие: же тонучій и бритви хопится Літ. Бел. III, 127.—Языкъ якъ бритва выострена Пам. укр. м. IV, 203 (Осл. Рк.).

БРИТОВНИКЪ, *рм.* *Покровецъ на бритви; бритовна шлиферна.*

XVIII. За шесть бритовъ съ ножичками и бритовникомъ дано 60 к. Дн. Хан. 287.

БРИЦЯ, *ржс.* *Росл. Setaria glauca.*

XVII. Мой ячмѣнъ з брицею и я-мъ свой власный солод помолотъ з брицею, толко припалень Ак. Полт. Гор. Ур. I, 116 (1667).

БРМѢНЬЕ, *рм.* (пол. brzmienie). *Чинність від «брмѣти».*

XVII. Брмѣня—звѣщаніе, звукъ Синон. сл. р. 8.

БРМѢТИ, *дс.* (пол. brzmieć). 1. *Видавати звукъ, бринѣти; розлягаться, лунаати, гримѣти.*

XVII. Радуйся пастыру, котрый якъ труба шумиш, и аж до пришествїя Христова въ церквахъ брмиш Пер. Мат. I, II, 154 (1614).—И дѣдичъ острожный цноть ихъ знаменитыхъ: о котрыхъ брмитъ слава и брмѣти потолъ будетъ Тит. 14 (Митура, 1618).—Кто будетъ слухати, будутъ брмѣти обѣ двѣ уши его Рук. Хрон. 87.—Музыку на повѣтрю брмачую чуль стый Пафнутій Гал. Кл. Раз. 472.

2. *Голосити, виражати.*

XVII. Завше здаетмисѣ в оушахъ моихъ онаѣ страшливаѣ труба брмѣти: востанѣте мертвыи, прийдѣте на суд Рад. Віп. 159.—Голосъ тыхъ утѣсковъ в небе брмачий поместу... приведетъ Каз. 32, к. 113.—Жидовскій зась текстъ брмѣть Гал. М. Пр. 268.

БРОВА, *ржс.* *Див. Бровъ.*

XVII. Павло обыватель Оношенский жалосливѣ ускаржался на Василя... показуючи... брову ростятую Ак. Полт. Гор. Ур. I, 143 (1668).

XVIII. Надъ лѣвою бровою шрамъ Арх. Сул. п. 130.

БРОВАРКА, *ржс.* *Див. Броваръ.*

XVIII. В ярку за броварками (кгрунт) Кн. Мѣск. Полт. 221 (1719).—Завозниковъ 4, що землю возитимуть на броварку Вас. 36. Мат. Лѣвоб. Укр. 69 (1720).—А тоєю дорожкой паки на броварки до помекелского шляху Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 212 (1767).

БРОВАРНИКЪ, *рм.* *Сторож бровару; що служитъ в броварі.*

XVII. Наруганія от посполитых людей, а найбільше от гуляйства то есть... от броварниковъ, вынниковъ Літ. Сам. 13.

XVIII. И броварниковъ або пивоваров треба Клим. Вірші, 128.

БРОВАРНОЄ, *рн.* *Податок від роблення і продажусу трунків.*

XVI. Чинши, броварное, и всякие доходы... собѣ берете и въ свой пожитокъ оборочаете Арх. ЮЗР. I, I, 156 (1580).

БРОВАРНЫЙ, *прикм. від «броварь».*

XVI. Котель броварный Арх. ЮЗР. I, I, 54 (1576).

XVII. Тутже сполне продадем двор з броваром и казанъ броварный в нем Кн. Мѣск. Полт. 37 (1693).

XVIII. Меду з дѣжки розситили, а было 2 казаны броварныхъ Дн. Марк. I, 123.

БРОВАРЩИЗНА, *ржс.* *Податок з бровара.*

XVII. Также пива волные въ тыхъ маестностяхъ моихъ быть не мають, опрочъ веселья и то за ведомостю арендаровъ, отъ которыхъ броварщины повиненъ заплатитъ грошей Арх. ЮЗР. VI, I, 343 (1607).

БРОВАРЬ, *рм.* (пол. *brówar*, з нѣм. *Brauer*). *Пивоварня.*

XVI. А бровары мають мѣщане по мѣсту волные мѣти Ак. ЮЗР. I, 81 (1531).—На доле подъ замкомъ, замѣковогожь будовавъ стайня, а броваръ съ свѣтлицею Сб. Мат. Отд. III, 28 (1545).

XVII. Меду сытити... въ бровару мѣсткомъ ратушномъ Ак. ЗР. V, 92 (1654).—Пива не робилем и огон загашон в бровару Ак. Полт. Гор. Ур. I, 116 (1667).—На... монастир... отказуемо бровар наш увесъ з казаномъ посудкомъ и мѣсцемъ Ак. Мг. м. 213 (1695).

XVIII. Которые (шафаре) по папахъ бурми-страхъ и старшихъ райцахъ господами особливими и дозорцами мѣскихъ добръ, зъ бровара и корчемъ мѣскихъ походячихъ, бывають Літ. Вел. III, 548.

БРОВОНКА, *ржс.* *Здрібн. від «брова».*

XVIII. Черные очи і бровонкі Укр. Р. Арх. IX, 14.

БРОВЦА, *ржс.* *Здрібн. від «брова».*

XVIII. Приди, приди, козаченько, съ черными бровцами Пер. Укр. Лир. 40.

БРОВЪ, *ржс.* *Вузький насок волосся на горішнім окрайку очного долу.*

XVI. Самому... пану нашому въ бровъ Антир. 805.

XVII. Кто не в якомъ другомъ мѣстѣ, только в самом великославном Римѣ бывши, кгдабысѣ присмотритъ, штосѣ за неправость дѣтѣ от тыхъ которыхъ на высоту подносѣтъ бровъ (то есть которыхъ гордо собѣ починають) и хвалѣтсѣ же Апсльскіи посѣли мѣста О обр. 190.

БРОДА, *ржс.* (пол. *broda*). *Борода.*

XVIII. Брови и брода чорнаѣ Пам. укр. м. III, 18 (Унѣв. Рк.).

БРОДЕНЬ, *рм.* *Див. Бредень.*

XVI. Рыбъ ловити крыгою, удою, броднемъ, тригубицею... урядъ и неводничій не мають заборонити Ак. ЗР. III, 86 (1557).

БРОДИТИ, *дс.* 1. *У-брід перебувати, ходити бродом.*

XVII. Мелники... у воду бродили Прот. Полт. С. II, 24-6 (1676).

2. *Перебувати в чім, тонуть.*

XVII. Повстають простыи и порывають небо, а мы з нашими науками въ тѣлѣ и крови бродимо Ковист. Пал. 907.—Такимъ нещотамъ допускаете в спрсности бродити Прот. Полт. С. I, 188-6 (1697).

XVIII. Не противтеса, панове, що я попод окна вашѣ хожу, бо я у писмѣ по козѣна бронжу: знаю я, що то за книга торколой, знаю, що псалтира и всѣхъ книгъ много я знаю Укр. Р. Арх. IX, 47.

БРОДИТИСЯ, *дс.* *Переходити в брід.*

XV. Идоша на половцѣ къ Лубнѣу въ 6 часть дне бродиласѣ чересъ Сулу Ип. 258 (1107).—Бысѣ вѣсть... оже Изѣславъ бродитсѣ чересъ Десну ib. 507 (1160).

БРОДНИКЪ, *рм.* *Див. Бродень.*

XVIII. Обыватели откупають ловить рыбу сетями, бродниками и неретами Оп. им. Дан. Апост. 103.

БРОВОВЫЙ, *прикм.* *Що тичиться до броду.*

XVII. Вишедши на дорогу тую, що издѣтъ до броду, а от бродовой дороги на ту дорогу, що издѣтъ до пасѣки Арх. отр. 37 (1680).

БРОДОКЪ, *рм.* *Здрібн. від «бродъ».*

XVII. Продадем пну Семенови Яременкови... сѣножат мою власную... лежачую на Свинковцѣ в бродка Ак. Полт. Гор. Ур. II, 83 (1671).—Способное мѣсто на заняте греблѣ бродокъ прозиваемій Конская Ген. сл. Черн. п. 334 (1698).

XVIII. З одной—по бродокъ поуз Кононенкову займу и по дорожку, идущую до Прохоровки, з другой стороны по шляхъ, идущій з селища в поле Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 65 (1749).

БРОДЪ, *рм.* *Мілина впоперек річки, де можна передатись без перевозу.*

XV. Володимѣрь... заложи городъ на броду томъ и нарче и Переяславль Ип. 108 (993).—Почениши от малого криховца от потока от бродоу дорогою, што идеть от зоудечева к дѣдошичемъ до рѣкы до великого крихова до броду ЮРГр. № 64 (1430).

XVII. Перепровадилъ свой набытокъ через бродъ (Ияковъ) Крон. Боб. 21-б.—Жидове... зступили до броду Юрдана ів. 65-б.

XVIII. Войско полское... з вождомъ своимъ неслиханною отвагою на море в бродъ пустившись, преплинулъ оное конми Вел. Сказ. 203.—Трактъ отъ Мѣшуриногo Рогу до Очакова, до Богу и Пѣщаного на немъ броду зосталъ въ канцеляріи войскової описанъ Літ. Вел. III, 471.

БРОЖОКЪ, *рм.* Рід повозу.

XVII. На тыхъ лектыкахъ, брожкахъ, карытахъ... о животѣ и вѣчномъ мыслити—вмѣстити не можетъ Ак. ЮЗР. II, 215 (И. Виш.)

БРОИТИ, *де.* (пол. broić). Чинити, робити щось недоброго.

XVI. Не видаю якимъ обычаемъ у церковъ уломився и тамъ што хотел, то броилъ Арх. ЮЗР. I, VI, 65 (1579).—И Олявиана... зъ ними забилъ и иные епископы помордовалъ и броилъ бы быть далей Берест. соб. 326.

XVII. У войску великое своволюство: што хто хочеть, то и броитъ Кул. Мат. I, 80 (1603).—Все злое самимъ броити Ак. ЮЗР. II, 44 (1608).—Поколю чловека Бга сѧ держитъ и покол при немъ найдуетсѧ поты нѣчого здорожного не броить, и поты нѣчого погибели годного не чинитъ Ев. Калл. 23.—Тотъ законопреступникъ якъ много и яковыи речи броилъ, кто вымовити зможетъ Тр. постн. 282.—На вѣру народу того насилства не чинили, якъ нынѣ вырожденные ихъ броятъ Копист. Пал. 988.

XVIII. Смерть, що хочеть броить Літ. Вел. II, 165.—Все злое броити унѣтомъ ів. 232.

БРОКЪ, *рм.* (пол. brok, з нѣм. Broske; окрушина). Дрібний шріт.

XVII. На отливанья лѣтеръ новыхъ давать мнѣ олово, шпигъ, глянсъ... желѣза доброго броки и уголья Черн. Тип. 574 (1679).

БРОНА, *рж.* Див. Брама.

XVI. Врата: вѣрота, брона Зиз. Лекс. 96.—Броны до замъку две з башьтами подъ вежами Сб. Мат. Отд. III, 28 (1545).—Мещане володимерские казали... брону местскую замкнути Ж. Курб. I, 33 (1571).—Почал подо мною коня моего бичем бити и от брони Глушенское забегати Арх. ЮЗР. I, VI, 60 (1574).—Тых не перемогутъ а ни брони пекельные и того свѣта прелести Катех. 73.

XVII. Броны пекельніи не перемогутъ противъ церкви Копист. Пал. 834.—А сам з ктвардиею на конехъ въехалъ въ брону и през увес манастыр Арх. ЮЗР. I, VI, 588 (1627).

БРОННА, *рж.*

XVIII. Бѣлые брѣньки... и то сѧ называетъ языкомъ турецкимъ акрыды, а по грецкій брѣньцы, а по словенскій пружіе, а по рускій броньки, а по угорскій берекинѣ Пам. укр. м. II, 69 (Рк. Тесл.).

БРОННЫЙ, *прикм.* від «броня».

XVI. Притомъ попысе бронныхъ речы оповидеты мни земляне ы мещане Арх. ЮЗР. VII, I, 137 (1545).

БРОНЦА, *рж.*

XVIII. То сѧ называетъ языкомъ турецкимъ акрыды, а по грецкій брѣньцы Пам. укр. м. II, 69 (Рк. Тесл.).

БРОНЬ, БРОНЯ, *рж.* (пол. broń). Те, що служить до оборони, оружжя; зброя, узброєння.

XV. И нѣчии налѣзоша бронѣ оу болотѣ, занесены бурею Ип. 314 (1143).

XVI. Потребно есть, абы тотъ замокъ... Кієвъ, который же тѣми часы въ бронѣ и въ потребѣ замковой есть велии недостаточень... потребами тыхъ часовъ потребныхъ быть опаторя Ак. ЗР. II, 174 (1526).—Зъ бронями жадными до свѣтлицы братское никто не маеть ходити Ак. ЮЗР. I, 105 (1539).—Взявши бронь духовную отъ недужного и неумѣлого Кл. ц. н. 238.—Ты... зъ бронями..., то есть съ полюками, ручницами короткими... вполѣ еси Арх. ЮЗР. I, I, 304 (1591).

XVII. Множество люду служалого... брони поотнимавши... попускали Кул. Мат. I, 85 (1606).—И людей невинныхъ, незбройныхъ, съ которыхъ жаденъ ручницы а ни брони ручное не мели, окромъ двоихъ, которые, маючи брони ручные, шли для догляданя направи мосту Арх. ЮЗР. VI, I, 384 (1617).—То ихъ бронь была и естъ Крстомъ звияжати Тит. 14 (Мит. 1618).—Сварятся, а за тѣмъ до злыхъ словъ и до брони Копист. Пал. 916.—Идеши на мя въ оружїи и броняхъ Гал. Кл. Раз. I, 18.—Видѣлъ Іуду... з жолнѣрскою ротою идучого... з мечами з киями з походными і зъ иными бронями Збірн. 1693, к. 154.—Звѣрота... мѣсто брони мають пазурѣ и зубы Крон. Боб. 209.

XVIII. На схадзкахъ не мають быти зъ бронями Арх. ЮЗР. I, X, 813 (1707).

БРОСКВИНА, *рж.* Росл. Amygdalus persica vulg.

XVI. Овоцы ихъ быти мають, медъ в пасеци, окромъ вина и бросквин Пам. КК. I, 164 (1595).

XVIII. Рахуба древам розным... бросквина Клим. Вірші, VI.—(Рахить градъ) много имать древа садовнаго отъ смоковъ, бросквинъ и лимоній Гр. Барск. I, 408.—Лѣски... гдѣ барзо родится шаптали то естъ бросквинъ Дн. Хан. 33 (1722).

БРОСКВИННЫЙ, БРОСКОВИННЫЙ, прикм. від «бросквина».

XVIII. Бросквинное зерно з пивом вистилимъ увѣрѣти и на чоло приложити Млр. дом. лѣч. 4.—Взять... косточокъ обрайнихъ бросковинихъ и вишневихъ Разн. Марц. 637.

БРОЧИТИ, *дс.* (пол. broczyć). *Заливати (кривлею), кривавити.*

XVIII. (Креу) гартовную всю зброю... брочила Осв. Иер. 189.

БРУВАРЬ, *рм.* Див. Броваръ.

XVI. Въ томъ дому... бруваръ рубляний и кади пивные Арх. ЮЗР. I, I, 53 (1576).

БРУДМА, *присл.* Брудма.

XVIII. Сталисмо лагеремъ на другой сторонѣ Кумтаркальской рѣчки, перейшовши черезъ оную брудма, которая была глубиною по череву коневу Дн. Марк. II, 65.

БРУДЪ, *рм.* 1. *Нечистість.*

XVII. Нечистота: скверна, брудъ Бер. Лекс. 97.—Вода жива... омываетъ душу ншу з бруду грѣховнаго Рад. Вин. 132.—Кгдысь оумываемъ, вшакъ отъ рукъ зачинаемъ... з рукъ впередъ брудъ оумываемъ ib. 1194.

XVIII. Потомъ свекруха зъ нимъ же мужикомъ моимъ, зволѣвши мене зъ мѣсяца тамъ же у сѣняхъ на лавочѣ посадили и свиту зъ мене, якая вся у бруду была, зняли и велѣли мнѣ ополоскати Суд. Инкв. 197 (1713).

2. *Поріст волосу у людини, що голиться.*

XVIII. На бородѣ и усахъ бруду нѣтъ Арх. Сул. ц. 131.

БРУКАТИСЯ, *дс.* (пол. brukać się). *Калятисть, брудити.*

XVII. Печати ся пеуют и самые орыенали брукают Арх. ЮЗР. I, XI, 212 (1657).

БРУКОВАНЬЕ, *рм.* Буркування, бурк.

XVI. Брукованье въ ринку Ак. ЮЗР. I, 278 (1598).

БРУКОВАТИ, *дс.* (пол. brukować). *Буркувати, викладати, бурком мостити.*

XVI. Мостъ мостити або бруковати... мають Ак. ЗР. IV, 168 (1597).

БРУКЪ, *рм.* (пол. bruk; нѣм. Brücke). *Поверхня улицы, дороги, пляжу виложена камінням, бурк, камянка.*

XVI. Молодости летъ своихъ на марнотравстве и распустахъ по бруку не тратилъ Отп. II. П. кл. Остр. 1071.

XVII. И такъ двѣ лити на бруку мешькаючи в туи халушце купленной потравил Арх. ЮЗР. VIII, III, 581 (1622).

БРУНАТНО, *присл.* В брунатний колір.

XVII. Скоры овчии... одну червоно, а другую брунатно фарбованыи Кн. Рож. 43.

БРУНАТНОСТЬ, *рж.* Брунатний колір.

XVII. (Вода) справуетъ... брунатность в фиалках Рад. Вин. 132.—Гранат... маеть... берилла брунатность Рад. От. 346.

БРУНАТНЫЙ, *прикм.* (ит. bruno, нѣм. braun). *Темный (про колір).*

XIV. Дорогимъ сукномъ брунатнымъ пошита ЮРГр. № 13 (1378).

XVI. Побрали и пограбили... сукню фалюндышу брунатного Арх. ЮЗР. I, VI, 241 (1598).

XVII. Второе (Евангелие) на престолное въ оксамитъ брунатномъ, оправлено сръбромъ Гол. П. М. I, 167 (1601).—Делѣа жамдишова, брунатная зе сръбными кгузиками Арх. ЮЗР. I, XI, 125 (1636).—Ношеня сребрное златистое московское, з чотырма камнями брунатными або вишневыми Пам. К. К. I, 122 (1627—76).—Кто (народилъ) оучлей яко брунатныхъ Гвадинтов? Рад. От. 196.—Завѣсы модрой барвы брунатной Рук. Хрон. 46.

БРУНЬКА, *рж.* Пуляшок.

XVIII. Бѣлые бруньки... то ся называетъ языкомъ турецкимъ акрыды Пам. укр. м. II, 69 (Рк. Тесл.).

БРУСКОВЫЙ, *прикм.* від «брусокъ».

XVIII. Мила брускового 32 Арх. Вид. м; оп. Яросл. дв. (1757).

✓ **БРУСНИЦА**, *рж.* Росл. Vaccinium Vitisidaea.

XVIII. Лубку сушенихъ черницъ и бочку брусницъ Дн. Хан. 224.

БРУСОВАТИ, *дс.* *Пов'язувати брусами верхи стовпів, що стоять рядом.*

XVIII. Свѣтлицъ три, козната, сенцѣ, прикганки, на версѣ свѣтелка, а округъ кганки новые, брусованіе подъ одну кровлю, кгонтами побивани Быт. млр. обст. 338.

БРУСОВЫЙ, *прикм.* Зроблений з брусів.

XVIII. Келій двѣ болшихъ... деревянне брусовіе старіе Арх. отр. 5 (1766).

БРУСОКЪ, *рм.* Здрібн. від «брусъ».

XVIII. Мила великий брусокъ Арх. Вид. м. (1737).

БРУСЪ, *рм.* 1. Чворожутне бервено.

XVII. Иванъ... бруса натесава и опустив низше Прот. Полт. С. II, 278 (1696).—Я... покравъ з комори... брусовъ сорокъ ib. I, 212 (1699).

XVIII. Послано писмо... о привозѣ дубового бруса Дн. Хан. 221. — Куплено брусомъ со-рокъ четыре Расх. тетр. рыбн. ц. 10 (1793).

2. *Шматок в формі бруса.*

XVI. Мыла брусъ—грошей два Ж. Курб. I, 313 (1579).

3. *Каминь гострити в формі бруса.*

XVIII. Бодай коса сломилася, а брусъ перебився, а щоб же мой козачен'ку по мнѣ не журився Пер. Укр. Лир. 38 (XVIII).

БРУХАТЫЙ, *прикм. Що нас велике брухо.*

XVIII. О тѣло грѣшное надуту, пишное, брухато и тлусто Рук. К. У. № 21, к. 6.

БРУХО, *рн. 1. Живіт, черево.*

XVI. Кафтавъ по конецъ бруса мало не наскрозъ пробитый Арх. ЮЗР. I, VI, 146 (1597).

XVII. Бруховъ у нас толстых не маем Крон. Боб. 171-б.

XVIII. Лошадь... сивая, в коей на бруху и гуля родимая. Арх. Вид. м. (1760).

2. *Шлунок; їдження, пожива; нижча потреба.*

XVII. Трошимося и печалуем о бруху своем Ев. Реш. 134-б. — О якъ много таких законниковъ, которые под тытуломъ захованъ здоровъ стаюцца бруха своего невольниками Домецк. 93. — (Грѣшници) потравы в кухнѣхъ богу своему бруху приоздобляють О обр. 48. — Бруху и мамоне служатъ Карп. Каз. ВД.

3. *Середина, надро.*

XVII. В животѣ або бруху церкви мешкает правда Кн. Рож. 127-б.

БРУХОВЫЙ, *прикм. від «брухо».*

XVII. Мы (авторі) теперешные (могу смѣле речи) бруховое быдло Ев. Реш. 1-б. — Жесмо не хрстіане: Але бруховое быдло ів. 134-б.

БРУХЪ, *рм. Див. Брухо.*

XVI. Оу Ишпаніи и ве Франціи, где не толко члка посполитого, але и самых кролев пуйна-лами нежами в брухъ отъ писма до згоды приводять Отп. кл. Остр. II. П. (стдр.) 33. — Называет богом брух Катех. 16.

XVII. Якъ, бовѣмъ можетъ праздновати той, который брухъ свой має собѣ за Бга, обжирству и піанству голдуеть? Ев. Калл. 202.

XVIII. Абож немалый в собѣ брух, тягар тѣшит Укр. Р. Арх. IX, 52.

БРУШКО, *рм. Шкурка брухова.*

XVI. Жупица мухаяровая, лисми бруш-ками подшита Арх. ЮЗР. I, I, 23 (1570). — Колпакъ оксамиту бурнатного подшитый бруш-ками рысими Ж. Курб. II, 218 (1590).

БРУШКОВЫЙ, *прикм. З брушків зроблений.*

XV. Два блямы завыйковые, а двои брушко-вые Ак.ЗР. I, 165 (1496).

XVI. То есть маетность моя: кожуховъ ли-сих брушковыхъ три Арх. ЮЗР. I, I, 23 (1570).

БРУШТИНЪ, *рм. Див. Бурштынъ.*

XVIII. Прошокъ з бруштину... пити Млр. дом. лѣч. 5.

БРЪМѢНЬЕ, *рн. Див. Брмѣнье.*

XVII. Брѣмене и слова апостолскіи загре-мѣли Копист. Пал. 966.

БРЪМѢТИ, *дс. Див. Брмѣти.*

XVII. Нѣякие нестроєнія брѣмѣли Бар. Письма, 131.

БРЫВА, *ржс. Брова.*

XVIII. Брови и брода черна. Пам. укр. м. III, 18 (Унгв. Рк.).

БРЫДИТИ, *дс.—кому, чинити відразу.*

XVIII. Есть же и такіе що иные и ядятъ: и тые паче Бгу и стым всемъ брыдятъ Клим. Вірші, 18.

БРЫДИТИСЯ, *дс. Див. Бридитися.*

XVI. Люди... Богу противными... речми... брыдятъ се Арх. ЮЗР. I, I, 76 (1579). — (Арти-куль) о малженствѣ ижся кашлани римскіе малженством брыдятъ Ист. о разб. Флор. соб. 441.

XVII. Животомъ житейскимъ брыдитисѣ мае-мо Смотр. Каз. 37. — Выливаєте кров необре-занцовъ, которыми ся брыдите Крон. Боб. 242-б. — Брыдятся жидове самарянами Ев. Реш. 62. — А претожъ братіе... грѣшными сѣ не брыдмо Ев. Вил. 19-б. — Оубогими, хорыми, трудоватыми, вязнями и оумерлыми брыдятся Тр. П. М. 910. — Свиною барзо жида ваши брыдѣтсѣ Гал. М. Пр. 340.

БРЫДКО, *присл. Див. Бريدко.*

XVII. Немилосердіе бовѣмъ не толко Бгу есть мерзено; але и Агглом и добрымъ, а скромнымъ людемъ есть брыдко Ев. Калл. 466.

XVIII. Нюхати (табаку) брыдко и безчестно Клим. Вірші, 17.

БРЫДКОСТЬ, *ржс. Див. Бريدность.*

XVI. Брыдкостью есть у папа уста кламли-вые Антир. 949.

XVII. Безсластіе: мерзеность, брыдкость Бер. Лекс. 2. — А еслисѣ мѣ (оумерлого) доткнетъ своею рукою, вьетъ еи мыеть, якъ от смерд-чого гною, брыдкость вьетъ чует, и хуть тра-тит до еден'ѣ Тит. 50 (Сак. 1622).

БРЫДКИЙ, *прикм. Див. Бريدный.*

XVI. А мы, католики, чымъ есмо вамъ такъ брыдѣки, ижъ о зъедноченъ зъ нами такъ се велми на своихъ старшихъ гневаєте Берест. соб. 206.

XVII. На первой мене словами брыдкими, злыми и соромотными зельжилъ Кн. Гродск.

Жит. 1618, № 13, к. 995-б.—Брыдкими справами своїми станъ духовный... змачил и въ огиду подал Арх. ЮЗР. I, VI, 569 (1625).—Ваша молитва есть нечистаа и брыдкаа Гал. М. Пр. 47.—Барзо брыдкое... жидовское набоженство в школах... отпраується Єв. Реш. 46.—Оушомъ нашимъ словъ плонныхъ, вше-течных и брыдкихъ слухати не доущаймо Єв. Калл. 213.—Жаденъ челоуѣкъ не ест так брыдкимъ перед Богомъ, яко той который вставши з грѣховъ, знову в оныиже впадаетъ Рад. Віп. 80.—Щенници владнуть дшею людскою, розвазуючи оную з грѣховъ Бгу брыдкихъ Тит. 322 (П. Мог. 1637).

XVIII. То есть грѣхъ брыдкій перед Богомъ Пам. укр. м. I, 162 (Рк. Тесл.).

БРЫДЛИВОСТЬ, рж. Див. Бريدливость.

XVI. Оучинил волъную брыдливість, оставивши закон отцовъ своихъ Пам. укр. м. V, 208 (1599).

БРЫДЛИВЫЙ, прикм. Див. Бريدливый.

XVII. Споминаешъ Єгипеть брыдливыи Транкв. II. Мн. 141.

БРЫЖОВАНЬЕ, рн. Чинність від «брыжовати».

БРЫЖОВАТИ, дс. Оздоблювати брижами.

XVI. Пятая шата табиновая злогоглавомъ брыжована Arch. Sang. VI, 5 (1550).

БРЫЛА, рж. Грубий шмат чого кругловатий, бовван, куля.

XVII. На другій день знайшли великую брылу злота на олтаре Гал. Н. н. 96.—Законники... знайшли великую брылу злота Єв. Реш. 320.

БРЫЛЬ, рм. Солом'яний капелюх.

XVI. Шапокъ поповскихъ двѣ, черныхъ утерфиновыхъ, лисами подшитыхъ, брылевъ два черныхъ Арх. ЮЗР. I, I, 240 (1588).

БРЫСТИ, дс. Див. Брести.

XVIII. Передни на конехъ плыли, а середни по колѣна конѣ брыли Ал. Тиш. 72.

БРЫТВА, рж. Див. Бритва.

XVII. Цесаръ Турецкій казалъ брытву принести Гал. М. Пр. 391.

XVIII. Голый якъ кость, а остер якъ брытва Клим. Прип. 207.—Якъ твоя честь изгубила отъ брытви, такъ и ты погибнешъ отъ меча безъ чести Ал. Тиш. 93.

БРѢДИТИ, дс. Див. Бредити.

XVII. Тамъ мукамъ, а не очищеню часъ, яко Оригенъ брѣдитъ Вопр. 57.

XVIII. В казцѣ не сказати того, що онъ брѣдитъ Клим. Прип. 219.

БРѢДНЯ, рж. Див. Бредня.

XVI. Кто жъ уваживши тую такую брѣдню, не видитъ, же ты церемонѣи вже самъ...

речью самого заразы зноситъ Хр. Фил. Апокр. 1162.

XVII. Брѣдень горко-и сладколюбецъ Ак. ЮЗР. II, 220 (И. Виш.).

БРЮЙНА, рж. (лемк. діал.). Брама.

XVIII. Видѣлъ брѹйну едну, але заперту Пам. укр. м. IV, 242 (Присл. Рк.).

БРЯЖЧАТИ, дс. Див. Брязчати.

XVII. Звенѣщ': Брѣмѣчи, дзвинѣчи, брѣжчачи, звонѣчи Бер. Лекс. 50.

XVIII. Ключами бряжчатъ Літ. Вел. III, 87.

БРЯЗКАЛО, рн. Те, що брязчить.

XVII. Брязкало: бряцало Синон. сл. р. 8.

БРЯЗКАЛЦЕ, рн. Здрібн. від «брязкало».

XVII. Брѣцало: брѣзкалце, тоє што брѣзчитъ, яко клепало... цимбал Бер. Лекс. 10.

XVIII. (Токарѣ точуть) тые брязкалца, що дѣтей забавляють Клим. Вірші, 119.

БРЯЗКЪ, рм. Металевий звук, або скляний, порцеляновий.

XVII. Голосъ трубный, дзвѣнкъ, брѣнкъ, брѣмене, брѣзкъ Бер. Лекс. 50.

БРЯЗНУТИ, дс. Одноразова форма дс. Брязчати.

XVIII. И ударилъ разъ у чарку щиглом... потомъ другіи разъ брѣзне в чарку Пам. укр. м. I, 137 (Ісп. Рк.).

БРЯЗЧАТИ, дс. Видавати бряж.

XVII. Брѣзкалце, тоє што брѣзчитъ Бер. Лекс. 10.

БРЯКНУТИ, дс. Видати звук об металеву річ.

XVIII. Стукнуло-брякнуло въ лѣсѣ Пер. Мат. I, I, 289.

БУБЕНИСТА, рм. Той, що б'є в бубен, добош.

XVII. Албо мнимаешъ, ижъ ты отъ трубача... и бубенисты што о духовныхъ рѣчахъ коли слышалъ Ак. ЮЗР. II, 218 (И. Виш.).

БУБЕНЪ, рм. Музичний струмент: циліндер з нап'ятою шкірою, що по ній б'ють пальцатами.

XVII. Избиени быша: zostали якъ бубень Бер. Лекс. 53.—Тумпанъ: бубень ів. 316.—Якъ бубень надутымъ стался Копист. Пал. 1041.—Шахъ Гетманъ... привитавши Подкову за Господара Волоского, казалъ вдарити въ бубны, и такъ его ажъ до Сороки провадили Крон. Воб. (др.) 296.—Били в бубны Крон. Воб. 34.—Хвалѣте его (Бга) на бубнѣ и на пищалцѣ Гал. Кл. Раз. 176.—Устали бесѣды и бубны, перестали спеваня веселыхъ Каз. 32, к. 79-б.

XVIII. (Шведы) вийдуть за городъ своимъ строемъ и под розвиненими вгору знаками з бубнами и из запаленими при мушкетахъ мѣнтами Вел. Сказ. 140.—Повелѣ в бубны бити

Пам. укр. м. I, 292 (Исп. Рк.).—На кшталтъ палцатовъ, що до бубна заживають Полѣт. 47.

БУБКА, рж. Див. Бобка.

XVII. Колибис не попустивъ якъ коза бубьки Интерм. 82.

БУБЛИКЪ, рм. Рід обаринку.

XVIII. Не повиненъ никто... безъ позволенія пехмистрового калачовъ и бубликовъ пекти Оп. ст. Млр. III, 97 (1719).—Плетеные бублики Разн. Марц. 242.—Творятъ нѣкіе кулори albo округліе плетянки на подобіе обаранковъ albo бубликовъ Гр. Барск. II, 170.

БУБЛИЧНЫЙ, прикм. від «бубликъ».

XVIII. Я Онисимъ Ювичъ імѣю мѣсце на бубличной лавцѣ Кн. Цеху Кол. 131 (1732).

БУБНИТИ, дс. Бити в бубни.

XVII. (Біси) ему в Печерѣ показовалисѣ на возахъ ѣздачи, в бубны бубнячи Гал. Каз. 121.

XVIII. (Довбишѣ) в бубны бубнятъ Клим. Вірші, 184.

БУБОНОКЪ, рм. Здрібн. від «бубонъ».

XVIII. Татарскіе жолнерѣ... такіе жъ бубонки, талерки, якимъ брязглють и игри мѣють, якъ турки Дн. Хан. 33 (1722).

БУБОНЪ, рм. Див. Бубень.

XV. Возмите сопѣли а бубны и гусли и оударайте Ил. 184 (1074).

XVI. Дочка его (Евоя) одиначка, радуючисѣ з звытажства отцевого, вышла противъ емоу з боубны и с танцы Отп. кл. Остр. II, II. (стр.) 20.

XVIII. Казалъ Александеръ... в бубны бити Ал. Тиш. 55.—(Тѣло) черное и яко бубонъ надутое Літ. Вел. II, 78.

БУВАТИ, дс. 1. Бити не раз, звичайно.

XVIII. Отправили листи... по городахъ... в которыхъ ярмарки бувають Кн. Нос. 27-б.—Шасливиши мои писма, що въ рученкахъ твоихъ бувають Марк. IV, 224 (Л. Мазепи до Коч.).

2. Траплятись.

XVII. Кгды бувало пойду з отцемъ моимъ Прот. Полт. С. II, 253-б (1694).

3. Вчащати, відвідувати.

XVIII. Я в дворъ его (тестя) не буватиму Прот. Полт. С. I, 239 (1701).—Матулейку голубойко, сокѣлъ прилѣтае.—Давай доню принадойку, нехай часто бувае Рук. К. У. № 21, к. 8.

4. Бити, зіставатись (в висловахъ зичення).

XVIII. Бувай же здорова, Ганусейку чорноброва Рук. К. У. № 21, к. 12.

БУГАЕЦЬ, рм. Здрібн. від «бугай».

XVII. Зимание Стецко... и товариство его... з убитимъ волонъ чорнимъ бугайцемъ Прот. Полт. С. I, 204-б (1699).

БУГАЙ, рм. (тур. buga). 1. Бикъ.

XVIII. Бугай дурный верещить, рикае Довг. 105.—Бугай старій, который в плугу хоживалъ Арх. Вид. м.; екон. спр. 79 (1754).

2. Птахъ Ardea stellaris.

XVIII. Бугай мовитъ: я в очеретѣ пробуваю и вамъ на басу виграваю Тих. № 11, к. 18-б.

БУГАЙЧИКЪ, рм. Здрібн. від «бугай».

XVIII. Назимокъ—1, бугайчикъ—1 Арх. Вид. м.; екон. спр. (1757).

БУГАСЬ, рм.

XVIII. Бугасовъ три, мерлюшокъ пятьдесятъ Кн. Мѣск. Полт. 130 (1717).—Бугасовъ сѣмнадцеть по рублю ів. 131-б.—Бугасовъ карафиловъ гвоздѣковыхъ двохъ (невказано) Полт. Полк. Канц. (1753).

БУГРАБА, рм. Див. Бурграбій.

XVI. Панъ... посилалъ до него папа бурграбу... абы кгвалту церкви не чинилъ Арх. ЮЗР. I, VI, 65 (1579).

БУДА, рж. (нім. Bude). 1. Клітнянка з дерева, соломи, глини і т. ин.

XV. Вложимы и (Андр. Богол.) любо си в буди гробъ Ип. 591 (1175).

2. Поташня.

XVI. Наехавши... на властный кгрунтъ мой Скулинский буду спалити казалъ Ж. Курб. I, 86 (1577).

XVII. О наехане буды, гдѣ поташъ на манифестанта роблено Арх. ЮЗР. III, IV, 225 (1649).

XVIII. Сихъ часъ естъ будицъ много, где буды бували Клим. Вірші, 138.

БУДАРЬ, рм. Робітникъ на поташні.

XVII. (Петръ) онихъ турковъ обложенцевъ казалъ забрати у будари Літ. Сам. 190.

БУД(ДЕН(Н)ЫЙ, прикм. Невсвяточный (день).

XVI. У буденный день Ак. ЗР. III, 113 (1561).

XVII. Рассказуетъ намъ гъ працювати в днѣ буденные Ев. Реш. 88.—Въ тые буденные днѣ приходите ів. 167-б.—Онѣй (розслабленный) в день свѣточный оуздоровленъ былъ; а сей в день буденный Ев. Калл. 401.

XVIII. Не имѣючи собѣ свободного не тилко буденного дня, но и неделного Млр. Посп. Кр. 30 (1727).

БУДЕНЬ, рм. Невсвяточный день.

XVIII. Нѣ в будень, нѣ в свято Тих. № 11, к. 13.

БУДИНКОВЫЙ, прикм. ід «будинокъ».

XVIII. Вомбами великими всѣ склепенія будинковіе... пробивати Вел. Сказ. 125.

БУДИНОКЪ, рм. Те, що виставлено, будівля, забудовання.

XVII. Будинки строилъ, седа Діал. о см. 269.—Дали-смо и на вѣчност пустили домъ нашъ стоячий в мѣсте Полтавѣ, на рогу, против дому Понькова, а бокомъ одле дому Якова Звонника, с пляцем и будинком, яко се самъ в собѣ маєт Ак. Полт. Гор. Ур. II, 59 (1669).—Онъ маючи домъ з будинкомъ в самомъ мѣсте Чернѣгове... продалъ Ак. Полуб. 13 (1696).—Абисмо приятелеви нашему нагородили будинки огорожу и садовину Прот. Полт. С. II, 201-б (1688).—В будинках дворовъ зо всѣми немалъ маестностями... вигорѣло Літ. Сам. 135.—Домъ зо всѣмъ будинкомъ и пляцомъ Ак. Нѣж. Маг. 6.—Ижъ будинок увес свой... на пляцу их власномъ стоячий, то есть хату, свѣтелку, иньбаръ, комору и димоване и баню, такъже и ворота зо всѣмъ будинкомъ, кроме лежачого дерева и кроме пляцу... продала пну Ісаку Акт. Старод. кн. 3.

XVIII. Тотъ градъ (Новобогородицкій) въ церквахъ и будинкахъ докончился совершенно чрезъ людей Малороссійскихъ Літ. Вел. III, 61.—В той день добре... доми будинки основати Тих. № 11, к. 53-б.—Продажа дому зъ будинками быти можетъ Арх. Мот. 15 (1702).—Єзавел... з високого будинку окномъ викинена ест Єв. Реш. 339 (1710).—Дарилъ я пляцъ той, на которомъ стоялъ поновъ будинокъ Дн. Марк. IV, 12.—Прошены были мирскіе особы въ будинки Гетманскіе на кушанье Діар. Хан. 74.

БУДИТИ, *дс. 1. Очучати зі сну.*

XV. Мъстиславъ же съ дружиною всѣдъ на кони, и нача будити Оугры Ип. 442 (1151).

XVII. Щербаченко... оконничею комнатною трусячи... будил мене Прот. Полт. С. I, 173 (1694).

2. *Збуджувати, заохочувати, закривати.*

XVII. Людей... оная тяжко прикрая покусѣ будит Єв. Реш. 415.

XVIII. Поблагодаримъ стому Апостолу за такій трудъ его, що насъ будить Сѣмя Сл. В. 528.

БУДИЩЕ, *рн. Місце, де була буда.*

XVIII. Сих часъ естъ будищ много, где буды бували Клим. Вірші, 138.

БУДКА, *ржс. 1. Здрібн. від «буда» 1.*

XVII. Куша: кучка, будка Бер. Лекс. 67.—Іона... сѣдѣлъ в будцѣ, которую собѣ очуинилъ Крон. Боб. 132-б.—Якъ боудка садовая земля оупадеть Лѣк. на осп. ум. 12.—Позвол же в дому твоємъ мнѣ будку вчинити, бымъ в ней якую-колвекъ моглъ выгоду мѣти Др. Ол. Ч. Б. 176.

XVIII. (Туркмани) не любятъ сѣдѣти въ градѣхъ или весехъ, но всегда въ пустини подь

скиніями и кецаними калывами, albo будками Гр. Барск. II, 120.

2. *Накриття на возі, кариті, брици.*

XVIII. Загорный... взялъ коней... и возъ з будкою Кн. Нос. 65.—Мои посланцѣ завернули ей (невѣстки) палубецъ... да будку съ подушками Арх. Сул. 272 (1728).

3. *Критий повіз.*

XVIII. (Сторѣли) коляси, будки, глабци Літ. Мг. м. 72.—Будокъ на коловоротѣ и пасахъ три Мат. для общ. б. 87 (1752).—Будокъ двѣ... на пасахъ Арх. Вид. м.; екон. снр. 67 (1754).

БУДЛИ, *зл. Або.*

XVII. Если бы до року семянину жалующихъ будли якому з нихъ мѣлъ який припадокъ стати, теди правному подлетиметъ Росада з синомъ караню Акт. Старод. кн. 59.

БУДНИКЪ, *рм. Той, що виробляє поташ.*

XVI. Буду сналити казалъ, а будниковъ дей побилъ Ж. Курб. I, 86 (1577).

XVII. Наругання от посполитихъ людей, а найбільше от гултайства, то есть от броварниковъ, вынниковъ, могилниковъ, будниковъ наймитовъ Літ. Сам. 13.

XVIII. Тыє будники в ншой землѣ бувають: що поташъ Туркамъ сукна хварбоватъ виробляютъ Клим. Вірші, 138.—О мужикахъ, будникахъ и винокурахъ, своеволие въ Украинѣ козаками нарѣкшихся Літ. Вел. III, 42.—Рубували дерево будники до буды Оп. ст. Мир. II, 512 (1702).

БУДНИЦКИЙ, *прикм. від «будникъ».*

XVIII. Будницкіе хаты Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. I, 255.

БУДНЫЙ, *прикм. від «буда».*

XVI. З буды взяли сокер будныхъ Ж. Курб. I, 87 (1577).

XVII. О взятѣ майстра и челяди зъ сокирами будное пятидесять Арх. ЮЗР. III, IV, 225 (1649).

БУДНЫЙ, *прикм. Буденний, не святковий.*

XVII. Въ будный день Ак. ЗР. IV, 523 (1631).

XVIII. Коли слухавъ Служби Вжои, в день будный, аггли за него орали Собр. Прип. 31.—Въ будніи дни работами... и працями забавлятися обыкли есте Сѣмя Сл. В. 208.

БУДОВАНЬЕ, *рн. 1. Чинність від «будувати».*

XV. Роботы на будованье городовъ нашихъ новыхъ Ак. ЗР. I, 76 (1457).—Дозволили есмо ему... на будованье дому и на дрова... въ пущахъ нашихъ дерево брати Ак. ЮЗР. I, 25 (1500).

XVI. Не мають мѣщане... дерева брати на будованье домовъ Ак. ЗР. II, 89 (1511).

XVII. Забавлялися бовѣм около будованя домовъ, мѣмаючи, же якъ дома мешкати будутъ Тр. постн. 667.—Великое будованя церквей божіихъ Літ. Сам. 135.

XVIII. Мѣли цале тамъ у Днѣпрѣ около будованя городковъ лѣто тоє пробавити Літ. Вел. II, 491.

2. Будинок, будівля, будова.

XVI. Зданіе, зда, будоване, подстрѣше Зиз. Лекс. 99.—Допустили миряномъ нѣкимъ домковъ старыхъ монастырскихъ... для поправки монастыря, того старого будованя поправляти Пам. КК. III, 31 (1591).—Тоє имене Водирады есть такъ спустошало, же двора ани будованя жадного въ немъ нетъ Арх. ЮЗР. I, I, 429 (1594).—Велико есть, будованье на чужомъ закладати фундаментъ небесеченство Отп. кл. Остр. II. П. (стдр.) 1.—Шкулку муромъ осмотрити и зачатое будованя скончити Арх. ЮЗР. I, XI, 101 (1599).—Єсми на вѣчностъ продал... комору свою властную крамную с пляцем, з мѣстцомъ и зо всимъ на все будованемъ Пал. Изб. I, 11 (1600).

XVII. Камень в оуглѣ будованя положенный зрубъ двохъ стѣнъ держитъ Єв. Калл. 491.—Огонь... все оное будоване поповалъ Рук. Хрон. 327.

XVIII. В двор и в будован'е дворовое... увязать С. і Р. 43—43-б.

БУДОВАНЬЕ, -ся, рн. Чинність від «будоватися».

XVII. А если визнања фундаментъ будованя въ Христовой заложить повиненъ, tedy не Петръ Копист. Пал. 361.

БУДОВАТИ, дс. 1. Ставити (будинок).

XVI. И церкви хто какіе хочетъ, тотъ тые будуетъ Ак. ЗР. I, 348 (1503).—Вы съ помощію Божію почали есте будовати храмъ Божій Ак. ЮЗР. I, 141 (1558).—Княз... Московский... на устьи реки Улы замок будуетъ Arch. Sang. VII, 108 (1566).

XVII. Позволилисмо... на прорвѣ греблѣ подоловской млын будовати Мат. Ист. ЮР. 1 (1662).—Замок будовано Ярославский Літ. Льв. 234.—И розказалъ имъ мѣсто будовати ib. 250.—Константин... церквѣ божіе по всему свѣту будовати розказавъ Єв. Реш. 272.—Будовалъ собѣ дворъ у Цекийновицъ Літ. Сам. 155.—Замыслил (Люцифер) ровны з Богомъ престолъ будовати Др. Ол. Ч. В. 126.

XVIII. Єсть високихъ три баѣти, которіе еще Фараонъ будовалъ все Жидами Пелгр. Ип. Виш. 34.

2. Поліпшувати, уморальнювати.

XVII. Вы tedy возлюбленныи, святою вашею вѣрою будуючи себе, въ Дусѣ Святомъ молячися, сами себе въ любвѣ Божей заховайте Копист. Пал. 323.

3. Робити, творити.

XVII. Церковъ свою Христось будовати обѣцуетъ Копист. Пал. 340.

БУДОВАТИСЯ, дс. 1. Будинки для себе ставити.

XVI. Я... своимъ власнымъ коштомъ и накладомъ будовалемся Арх. ЮЗР. I, VI, 122 (1597).

XVII. Люде ѣли, пили, будовалися Єв. Реш. 12-б.—Єсли хочешъ будоватися... то за грошь свой наймаючи... а не вигономъ панцанъ Арх. Сул. 25 (1688).

XVIII. Родичъ мой... тамъ ся будовалъ, де мои двори стоятъ Ракуш. 57 (1701).

2. Бути будованим.

XVII. Року 1625 за панства лядского скоро монастыр ставъ будоватися Ак. Мг. м. 320 (1681).

3. Ставитись, засаджатись, ґрунтуватись.

XVII. На томъ фундаменту ґрунтовномъ и мощномъ... будуется Церковъ Христова Копист. Пал. 350.

4. Брати добрый приклад.

XVII. Всѣ зъ него добрый приклад брали, всѣ зъ него будовалися Гал. Кл. Раз. I, 64.—Сщенники мають жити прикладне, жебы з нихъ иншыи люде будовалися и жили побожне Гал. Кл. Раз. 145.—Поклонися (богомъ), жебыся с тебе другіи будовали Жит. Св. 401.

5.—**в чому, вправлятись, поліпшуватись, уморальнюватись.**

XVII. Тыми чудами (Богородиці) могутъ всѣ Хрстіане православныи вѣру свою спирати и всѣмъ людемъ не вѣрнымъ, геретыкомъ, жыдомъ и поганомъ отпоръ давати и сами сѣ въ добрыхъ оучинкахъ будовати Гал. Н. н. Вг.—Можемо, гладчи на прпдбнго Θεодосіа, будоватисѣ в чюдости Гал. Каз. 121-б.

6.—**чим, будувати себе, поліпшуватись, уморальнюватись.**

XVII. Вашею вѣрою будуйтеся Наука о прот. ун. 24.

БУДОВЛЯ, рж. 1. Будування.

XVII. Лаврышовичъ... працювал... около будовлѣ келій Арх. ЮЗР. I, XI, 443 (1633).

XVIII. Не мѣти въ будовлѣ з полку споуження Вас. 36. Мат. Лѣвоб. Укр. 94 (1714).—Зрублено в оконѣ сорокъ пятъ дерева, годного на будовлю Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 49 (1745).—Лѣсъ болшій.. въ ономъ дерево на будовлю Оп. ст. Млр. III, 209 (1767).

2. Те, що збудовано.

XVII. Все на его основѣ, на его фундаментѣ, на его будовли починатисѣ будовати и кончити будетъ Тит. 167 (Копист. 1625).—Мѣщане... огонь подкидали под тыи дерева ихъ будовли Крон. Боб. 325-6.

XVIII. Землю з пашнею, з будовлею пановѣ своему и совсемъ оставили бѣ Стат. 59.

БУДОВНИКЪ, *рм. Той, хто буде.*

XVI. Будовникъ Костела Божого Хр. Фил. Апокр. 1258.—Богъ Создатель, рекше будовникъ О ед. вѣрѣ, 685.

XVII. Называются... будовниками, столнами и великими твержами Копист. Пал. 499.—(Авраам) ожидалъ мѣста маючого фундаменты, которого ремесникомъ и будовникомъ сам Бгъ Єв. Калл. 831.

XVIII. Збудовалем высокую вежу, а ты мнѣ кажешъ, абымъ ей, которой естем будовникомъ, знову самъ ей обваливъ Пам. укр. м. III, 117 (Перем. Пр.).

БУДОВНИЧЫЙ, 1. *прикм. від «будовникъ».*

XVII. Без... работы будовничой той свѣтъ сътануль Крон. Боб. 1.—Зступилъ огонь з неба и все начине будовничое попсовадъ Жив. Св. 37-6.

2. *рм. Будовник.*

XVII. Але самъ тылко, яко наддер вымыслный будовничый... церковъ свою Богъ будуетъ Арх. ЮЗР. I, XI, 326 (1607).—Якъ умѣтный будовничой фундаментъ заложилемъ Копист. Пал. 356.—Маляръ маєтъ кунштъ предъ собою, а будовничой — абрисъ Дм. Рост. 13.—Если бы хотѣли инокинѣ какое собѣ поставити будоване, посылалъ до нихъ будовничого Жит. Св. 306-б.—Каменъ, которого занедбали будовничие Єв. Реш. 118-б.—Пречстѣ Два показаласѣ въ снѣ будовничому и казала ему трохъ хлопѣть з школы взѣти, жебы они столпы рушили Гал. Кл. Раз. 328.

БУДОВНЫЙ, *прикм. 1. Будований.*

XVII. Тые... волны толстые, снижарни наполнены, кгдахи коштовне и переважне будовные, зе вшелѣкими достатками... на стогнахъ своихъ мають Карп. Каз. Вв.—Человѣкъ... выдалъ дсчку свою за Клима... и далъ при немъ дворъ будовный зо всѣми до него кгрунтами Θεод. Черн. 31 (1693).

2. *Добре забудований.*

XVI. Мѣсто будовное Хр. Фил. Апокр. 1810.

XVII. Огонъ на разныхъ месцахъ заложивши, где домовъ и мешканя тамочныхъ будовныхъ... деветнацет... спалили Арх. ЮЗР. III, IV, 707 (1652).—Мѣсто Іерусалимъ было велми красное и будовнѣйшее надъ иншии мѣста Крон.

Боб. 223-б.—Былъ на той часъ Киевъ великій, богатый, будовный, широкий Рук. Хрон. 433.

БУДОВЦА, *рм. Див. Будовникъ.*

XVII. Бгъ сый богатъ въ милости и премоудрїй будовца всѣхъ речїй, вѣдомыхъ и невѣдомыхъ Транкв. Зерц. 1.—Вы есте первыи Іерусалима будовци Транкв. П. Мн. 57.

XVIII. Бгъ добротливый будовца и творецъ естъ всѣхъ речїй Пам. укр. м. IV, 313 (Рк. Тесл.).

БУДТО, *присл. Ніби, буцїм, неначе, наче, немовби.*

XVII. Васїл, шутокою зайшовши, будто жони питалъ, в ночи засвѣтивши свѣчку, засталъ Хвеска с Пѣчковною Ак. Полт. Гор. Ур. II, 89 (1671).—Жученчиха... продала... будто свою... сѣножатъ Прот. Полт. С. II, 285 (1699).—Потѣй... будто запомнѣлъ о схованю тихъ... пчюлъ извѣстити ів. I, 213 (1699).

БУДУВАНЬЕ, *рм. Див. Будованье.*

XVII. Будуване тоє упадетъ Жив. Св. 37-б.

БУДУЧИЙ, *прикм. 1. Той що е.*

XVI. Петръ Люба, судья будучий повѣту Велеского Ак. ЗР. I, 223 (1501).—Богъ естъ Духъ, то естъ бытность... нестворенная, завше будучаа Катех. 22.

XVII. Сущїй: будучїй, притомный Вер. Лекс. 167.—Бгъ отецъ единїй завжды будучїй, по чатку и конца немаючїй Шумл. Зерц. 2.

2. *Той, що буде.*

XV. Кондрать имаєтъ изъ того дворища платити чиншъ и работы поступати намъ и по насъ будучимъ епископомъ Ак. ЗР. I, 42 (1421).—А не маємъ уступати сѣ у тыи имѣнья оли жъ заплачивши... пану чусе або потомъ будучимъ ЮРГр. № 70 (1434).

XVI. Ознаймуємъ тымъ нашимъ листомъ всемъ посполите... и напотомъ будучимъ Кул. Мат. I, 61 (1592).

XVII. Вѣдомо чиню симъ писанемъ моѣмъ каждому, кому бы то вѣдати належало, такъ теперъ, яко и напотомъ будучимъ людемъ Ак. Полт. Гор. Ур. II, 59 (1669).

3. *Що знаходиться де.*

XVI. Безвѣстный, не ознайменый, знагла боудучїй Зиз. Лекс. 94.—Были, мовитъ, нѣкоторые въ Антиохїи боудучой цркви, прорци и оучители Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 49.

XVII. Панъ Лащъ... Лисянку мѣстечко вшитко выстиналъ: якъ мужовъ, такъ и жонъ, такъ и дѣтей въ церкви будучихъ, и пона сѣ ними Літ. Льв. 240.—Тыи гимны Цркви всходней апслюки, будучою ласкою Дха Прстаго в нихъ... все вмѣру возраста дховного приводятъ Тр. Цв. П. М. а.—Абы тие села всѣ до монастыра

належалы... з млинами въ тихъ селахъ будущими Ак. Зем. 99 (1654).—Протопопа має листом своим зараз всѣхъ в его Протопопиі будущихъ священниковъ обвѣстити Тр. П. М. 751.—През повѣрховное обмыване водою обмывается члкъ 30 всѣхъ грѣхов на душѣ будущихъ ib. 901.—Козакъ росторопній в дѣлахъ козацкихъ военныхъ и у писмѣ бѣглій и часто у двора королевского в поселствѣ будущій Літ. Сам. 6.—Пѣхоту... в чолнахъ будучую, викололи ib. 9.

XVIII. Єя Величество одійшла до палати Патріаршія до будучой тамъ церкви Діар. Хан. 20.

БУДУШЛОВАТИ, *дс. Існувати, бути (?)*.

XVIII. Не можетъ, мовить, душа, выдѣливши ся выдѣ тѣла, у сий державѣ будушловати Поуч. Няг. 103.

БУДУЩІЙ, *прикм. Див. Будучий 2*.

XVIII. Іс Хс нехай ти тое проститъ вѣкъ будущій Пам. укр. м. III, 113 (Перем. Пр.).

БУДЦѢМЪ, *присл. Буцѣм*.

XVII. Нишкомъ будцѣмъ на орду ити, такъ поголоску пустили Эварц. Источн. I, 254 (1690).

БУДЫНКОВЫЙ, *прикм. Див. Будинковый*.

XVIII. (Слѣпій) не знаетъ... будынковая какова оздоба Клим. Вірші, 155.

БУДЫНОКЪ, *рм. Див. Будинокъ*.

XVI. Дарована избу, будынкомъ добре зъпораженную Арх. ЮЗР. I, XI, 102 (1599).

XVII. В єдному будынку аполлиновъ болван Гал. М. Пр. 173.—На приклад, хочеть члвкъ який выставити будынок оуживаетъ рукъ Рад. Ог. 112.—Роскидали оный будынокъ Жит. Св. 339 (1678).

БУДЬ-КОЛКО, *присл. Скільки є*.

XVII. Когоколевкѣ бовѣмъ апостолове любѣ всѣ разомъ, будь колко ихъ Копист. Пал. 512.

БУДЬ-КОТОРЫЙ, *займ. Який-небудь*.

XVI. А тело мое грешное, будь который хрестиянинъ або панъ Татаринъ, въ землю где погребеть, за то єму... Богъ милостивый милосердые заплатитъ Арх. ЮЗР. I, I, 69 (1577).

БУДѢЛНИКЪ, *рм. Той, що будить*.

XVII. Аѳанасій... учинил... будѣлника, абы под час чтения всю братію ходячи по церкви будилъ Жит. Св. 492-б.

БУЕСЛОВІЄ, *рн. Зухвалі слова*.

XVII. Сквернословіє и буетловіє и кощуны яже суть неподобна Домецк. 37.

БУЕСЛОВЫЙ, *прикм. Зухвалий на слова*.

XVIII. Не могу... Запорожцовъ буетловыхъ въ такихъ поступкахъ и самовольныхъ прерѣ-

каніяхъ и зломислнихъ намѣреніяхъ укротити Літ. Вел. III, 165.

БУЕСТЬ, *рж. Зухвалість; сміливість, відважність, запальчивість*.

XV. Данилоу боденоу бывшую в перси, младства ради и буети не чюяше ранъ бывшихъ на телеси его Ип. 744 (1224).

XVI. Ваю храбрая сердиа въ жестоцємъ харалузѣ скована, а въ буети закалена Сл. о п. Иг. 26.—Высоко плаваєши на дѣло въ буети, яко соколъ на вѣтрехъ ширяясь ib. 31.

XVII. Оставилесь латинскую буеть Копист. Пал. 1003.

БУЖЕНЬЕ, *рн. Чинність від «будити»*.

XVII. Староста... почал дремати, иж жаднымъ буженемъ... не могли быти обужонный Жив. Св. 130.

БУЖЕОННЫЙ, *прикм. Мясо—бужанина*.

XVII. Сушаница: мясо бужеонное Бер. Лекс. 161.

БУЗАНЬ, *рм. Буза ?*

XVIII. За бузанъ никого не забивай Клим. Приш. 268.

БУЗДЕРЕВО, *рн. Росл. Sambucus racemosa*.

XVIII. Бездерево въ водѣ варити Млр. дом. лѣч. 25.

БУЗДИГАНЪ, *рм. (тур. bozdogan). Гатунокъ військової булави, галка осаджена на короткімъ древці, яко знакъ військової влады*.

XVII. Рукоять отъ буздигана Арх. ЮЗР. I, XI, 129 (1637).

БУЗИНА, БУЗЫНА, *рж. Росл. Sambucus nigra*.

XVII. От бузини... а внизъ груши и черешни Прот. Полт. С. II, 208 (1690).

XVIII. Бузини придавши змишати Млр. дом. лѣч. 5.—Рахуба древамъ рознымъ... бузына... Клим. Вірші, VI.

БУЗУНЪ, *рм. (тюрк.). Озерна сіль-самосадка*.

XVIII. Соли бузуну четвертинникъ, пшена четвертинникъ Оп. им. Дан. Алост. 229.

БУЗЫНОВЫЙ, *прикм. від «бузына»*.

XVIII. Взять цвѣту бузынового двѣ—три горсти Разн. Марц. 637.—Дать зернять бузыновыхъ стовченихъ в тепломъ пивѣ Млр. дом. лѣч. 7.

БУЙ, *прикм. 1. Зухвалий; сміливий*.

XV. Олегъ же оусприємъ смыслъ буйи и слова веса величава Ип. 220 (1096).

XVI. И рече єму буй туръ Всеволодъ Сл. о п. Иг. 7.—А ты буй Романе и Мстиславе ib. 31.

XVII. Мужа буа забиваетъ гягъвъ Рад. Він. 527.

2. *Нерозумний, дурний.*

XVII. Певне и буй нѣкогда умудрится Дм. Рост. 58.

БУЙВОЛІЙ, прикм. від «буйволя».

XVIII. Конь будет из головою иливою и буйволею Пам. укр. м. IV, 305 (Рк. Тесл.).

БУЙВОЛОВАТЫЙ, прикм. Як у буйвола, неповороткий, тугий.

XVIII. До того трудно приспособити буйволоватую шію Літ. Бел. IV, 233.

БУЙВОЛЬ, рм. Зоол. Bubalus.

XVIII. Послали... х возѣвъ буйволами Ал. Тшн. 78.

БУЙМИСТЕРЬ, рм. Див. Бурмистерь.

XVII. Передо мною... Максимом Бѣлобородкомъ, буймистромъ мескимъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 45 (1665).

БУЙНО, приел. Жизно, плідно, врожайно.

XVII. Земля котрая тернѣе и осетѣ плодила, тая ннѣ хлѣбъ нбсний боуино зродила Бер. Вірші, 81.

БУЙНОСТЬ рж. Необачна сміливість, відважність.

XVI. И сподѣвалъ быхъ ся, жебы што годного съ тебе напотомъ быти могло, але жебы тою буйностью не пресилилося Отп. И. П. кл. Остр. 1053.

XVIII. Молодост буйност, а буйност дурност Клим. Прип. 226.

БУЙНЫЙ, прикм. 1. Що дуже росте, підноситься вгору, розрослий.

XVI. Въ одномъ местцы горбъ и овесъ буйнейший идетъ, нижли на ниве Кн. Гродск. Луцк. 1573, к. 244.

XVII. Зерно збожа, которого колвекъ в землѣ посяланое, замираеть на зиму, а на лѣто квѣтнеть и буйный выдаеть колосъ Гал. Кл. Раз. 497.—Обрѣзуютъ винныя матицы, если з нихъ хочут буйныи збирати грона Рад. Ог. 813.—На лѣто... буйный бывает колосъ Ев. Реш. 428.—Юакимъ, Анна, стый корѣня тѣшатся з своего буйного насѣня Бар. Тр. (пр.) 2.

2. *Жизний, живий.*

XVII. Умыслилъ тираннъ не слоупне пренаходити: и в буйной крви цныхъ дѣток меч свой омочити Бер. Вірші, 82.

3. *Зухвалый, свавільний, гордий, пихатий.*

XVII. Буйный—величавый, великоумный Сиен. сл. р. 8.

4. *Дужий, сильний, здоровий.*

XVII. Кров з нихъ боуйними рѣками поплыла Бер. Різdv. Вірші, 70.

XVIII. О вѣтри буйные с сторонъ повѣйте Рук. К. У. № 21, к. 27.—Лист облетит з дерева от буйного вѣтру Пам. укр. м. IV, 306 (Рк. Тесл.).

БУЙСТВО, рн. Смѣлисть.

XVI. И великое буйство подасть Хинови Сл. о п. Иг. 25.

БУКАРТЪ, рм. Див. Беннартъ.

XVII. Букартъ: нечистого ложа сынъ Бер. Лекс. 74.

БУКАТА, рж. Велике теля, бичок; шкура з букати.

XVII. Мовля при мнѣ паномъ слушно дий ему заплатити из земли з дани, а не з моихъ букатъ Льв. Ставр. 91 (1627).

БУКАТА, рж. (рум. bucata). Шматок, кивалок, кусень.

XVIII. Дѣлити букату нашу изъ нимъ Поуч. Няг. 162-3.

БУКАТЯ, рн. Збірн. від «буката».

XVIII. Мясо повелѣлъ порубати на букатя Пам. укр. м. I, 300 (Рк. Тесл.).

БУКВА, рж. Літера.

XV. Нѣчии же начша хулити словенскыя книги глше, яко не достоитъ некоторому же языку имѣти буквовъ своихъ, развѣ Еврѣи и Грѣкъ и Латины Ип. 19 (898).

БУКВИЦА, рж. Росл. Betonica.

XVIII. От кашлю зварити буквицы у водѣ Млр. дом. лѣч. 34.

БУКВИЧНЫЙ, прикм. від «буквиця».

XVIII. Прошокъ з листьа буквичнаго... пити Млр. дом. лѣч. 27.

БУКИ, р, невідм. Назва літери Б в кирил. азбуці.

XVIII. На... дубѣ клейно, уставное слово буки Кн. Мѣск. Полт. 259-6 (1731).

БУКЛѢРЬ, рм. (фр. bouclier). Округла тарча посередини опукла, що уживала кіннота.

XVI. Списы, древца, тарчины, буклѣры Арх. ЮЗР. VIII, IV, 125 (1571).

БУКОВИНА, рж. Буквое дерево.

XVII. Волохове на Кузьминоу лѣсе поляковъ буковиноу... поразили Сб. Лѣт. 74 (Кіев. Лѣт.).

БУКСОВАТИ, дс. (пол. buksować з нім. buksen). Викладати буксами.

XVII. У Андрея Голубца—вепровъ кормныхъ два за золотыхъ чотырнадцеть... возъ буксованый за золотыхъ три Арх. ЮЗР. VI, I, 404 (1619).

БУКША, рж. (нім. Buchse). Букса, залізна рура допасована до кінця осі.

XVIII. Букшей з колесъ взовыхъ трое Арх. Вид. м.; екон. спр. (1755).

БУКШОВАТИ, дс. Див. Буксовати.

XVII. Возъ кошоватый, букшованый, кола шакалями набитые Кн. Гродск. Луцк. 1648, к. 23. Коней двое з возами букшованими Ак. Полт. Гор. Ур. I, 189 (1670).

БУКШТАБА, *рж.* (нім. Buchstabe). Літера.

XVII. Мойсей жидовь... научилъ писати, вымысливши букштабы до писаня Крон. Боб. 61.

БУКЪ, *рм.* Росл. Дерево *ladus*.

XV. А ту исыпали могилу межи дубомъ а межи букомъ ЮРГр. № 37 (1404).

XVII. Пиксь: букъ Бер. Лекс. 303.

БУЛАВА, *рж.* 1. *Кий з грубшим кінцем.*

XVII. Погане маліовали... Геркулеса з булавою Гал. Кл. Раз. 340.—Коммодъ... ся указалъ... яко Геркулись убраный... маючи булаву Крон. Боб. 256.

XVIII. Рейментари ледво булавами не окладаючи удержовали (поляков) Літ. Вел. IV, 42.

2. *Знак уряду, влади гетьманської.*

XVII. Абы Чегринъ, отчизна Хмельницького, зо всімъ обьстамъ своимъ въ околиці при булаві войска Запорожского вѣчными часы зоставалъ Літ. Льв. 267.—Знаки войсковые, т. е. булавѣ у свои руки узялъ Літ. Сам. 12.

XVIII. Булаву, бунчукъ, хорогви, бубни комисарѣ приимовали Літ. Вел. IV, 266.—Гетману пану подай булаву, всему рицдерству вѣчную славу Укр.-Р. Арх. IX, 189.—Опись маестностей на булаву и протчіе обиходи гетманскіе определенные Оп. им. Дан. Апост. 229.

БУЛАНОСТРОКАТЫЙ, *прикм.* Буланый в смугах.

XVIII. Молодий дриганчукъ буланострокатій зѣблгановатѣвъ барзо Дн. Марк. I, 182.

БУЛАНЫЙ, *прикм.* Про коні: пологой, жовтою мастю.

XVIII. Пару коней буланых Докум. Млр. V, 117 (1717).

БУЛАТНЫЙ, *прикм.* Стальной.

XVIII. Кунилемъ за 20 а у Патрикія ножъ булатный Дн. Марк. II, 11.

БУЛБАШКА, *рм.* Банька на воді.

XVIII. Все потоль повинно кипѣти, поколь булбашки переставатимуть збѣгать Дн. Марк. II, 6.

БУЛДИНКА, *рж.* Татунок короткої рушничі.

XVIII. Отголь велѣлемъ прислать отласъ рожевій, булдинокъ паръ 4 и пару карабѣнровъ Дн. Марк. I, 33.

БУЛКА, *рж.* Білий пшеничний хлѣб.

XVIII. Взять мякушки булки Разн. Марц. 253.—Кладуть бульку и гамалку и до того масла много Укр.-Р. Арх. X, 436.

БУЛЛЯ, *рж.* (лат. bulla) Папська постанова або декрет.

XVII. Папа Римскій року 1568 выдалъ булламъ, жебы вашихъ жидовъ иши хрстіане зо всіхъ панствъ своихъ выганали Гал. М. Пр. 378.

XVIII. Єписпъ пріймуючий зреченєся оуряду. противу булли Піуса Пятого запрѣщается Собр. Прип. 131.

БУЛМА, *присл.* Див. Болма.

XVIII. Овунъ (Хс) молитву нашу иѣколи не изненавидить, ани булма любить и заказуетъ намъ, што бесме ся молили Поуч. Няг. 110.

БУЛЬ, *рм.* Див. Болъ.

XVII. Толико моукоу и всьакій буль боудуть почувати на тѣлахъ и дшахъ своихъ Транкв. Зерц. 39.

БУМАГА, *рж.* (нехл. рашбак, гр. βόμβας, сер. гр. βάρβακος). Бавовняні нитки; папір.

XVII. Бумага: баволна, папѣр албо вськака мѣккота Бер. Лекс. 10.—Влѣй его (елей) въ бумагу или въ лняныя новыя згребія Тр. П. М. 447.—Вьдружаютъ в пшеницу седмъ стручець обвитыхъ бумагою къ помазанію ів. 449.

БУМАЖНЫЙ, *прикм.* від «бумага».

XVII. Бумагою истирает помазанныя части тѣла, и отеръ вся, полагаетъ первый клубокъ бумажный или мягкихъ пачешокъ на блюдѣ Тр. П. М. 469.

БУНТОВАНЬЕ, *рж.* 1. Чинність від «бунтовати».

XVI. При томъ повстаню и бунтованю ихъ стерегли и боронили Ак. ЮЗР. II, 146 (1546).

XVII. Бунтован'є Тарквиніуса Рук. Хрон. 144.

2. *Партія, сторонничество.*

XVI. (Митрополитъ) если ся до церкви появилъ, тогда ся въ ней гайдуками своего бунтованья осажалъ Хр. Фил. Апокр. 1314.

БУНТОВАТИ, *дс.* Підбивати на бунт.

XVI. Чи мы на сеймикахъ шляхту бунтуємо? Отп. И. П. кл. Остр. 1065.

XVII. Думитрашко хвалился ити въ Запороги и тамъ бунтовати Арх. Мот. 120 (1677).—Бунтуйте жъ Запорожцовъ и Дорошенка, якъ можете, абы наше намѣреніє skutкомъ сталося ів.

БУНТОВАТИСЯ, *дс.* 1. В'язатися з ким, змовлятися, єднатися.

XVII. Жидове... на ха га бунтуються забити Єв. Реш. 37-б.

2. *Підносити, зривати бунт.*

XVI. Мы... бачачи, же мещане... яко передъ тымъ бунтовалися, такъ и теперъ... пакта съ панствы суседскими взрушитъ поважились Арх. ЮЗР. VIII, V, 253 (1590).—А мы... волимо... бунтоватисе на хрстіане Унія гр. 146.

XVII. Бунтуюся—возмущаюся, крамолюся Сипон. сл. р. 8.

XVIII. Челядь обозовая... бунтоватися стала Літ. Вел. IV, 43.—Є бунты и тут як видим, все

тылко сваритесь да бунтуєте ся один за другимъ не знат за що Клим. Прип. 213.

БУНТОВНИКЪ, *рм.* Той, що бунтує або бунтується, колотник.

XVI. Матежникъ: бунтовникъ, справца трвоги Зиз. Лекс. 102.—Ино за то не карати было таковыхъ... бунтовниковъ Антир. 939. Илия ест турбатаремъ израильскимъ, Христос бунтовникомъ посолства Катех. 42.—Бунтовникъ покою посолитого Хр. Фил. Апокр. 1774.

XVII. Матежникъ: Бунтовникъ, справца трвоги, колотник Бер. Лекс. 84.—(Казимеръ) взялъ Краковъ и бунтовниковъ годне скаралъ а иншихъ волно пустилъ Лѣт. Полск. 5.—Взмоглася война межъ бунтовниками Крон. Боб. 199-б.

XVIII. Бунтовники, которіи колвекъ хотѣли бы панства помѣшати и до пезгоди привести, любо зъ Волохъ, Мултянь мають выдавани быти Лѣт. Вел. III, 514.—Отожь мѣеш за свое теперъ дурный мужыче, а бывший на своего пна бунтовниче Клим. Вірші, 18.

БУНТОВНИЧИЙ, БУНТОВНЫЙ, *прикм.* Схильний до бунту, ворохобний.

XVII. Праве врозконую бунтовничую ненавист и нехут противко вере светой Арх. ЮЗР. III, IV, 605 (1651).—Ушедлем рукъ бунтовничихъ Крон. Боб. 238.

XVIII. (Запорозці) з природного своего маломія и давного бунтовничого налогу в дѣлѣ коммиссіональномъ оказываются противными Эварн. Источн. I, 964 (1705).—Всякого чина люде, не слушаючи жаднихъ бунтовничихъ прелестей и смутителнихъ обманъ, держатся постоянно одного своего старшого Лѣт. Вел. III, 106.—Бунтовный ценюкъ Петрикъ ів. 109.

БУНТОВСТВО, *рн.* Бунтування, бунт, ворохобня.

XVIII. Указъ... о забраніи предводителей къ бунтовству и розбойному нападку Дн. Хан. 218.

БУНТЬ, *рм.* (нім. Bund). 1. Вязка, пучок (звичайно з 15 штук).

XVII. Отъ бунта лисиць золотыхъ два Ак. Нѣж. Вр. 48 (1660).

XVIII. Осмъ бунтовъ сафяновъ Кн. Мѣск. Полт. 130 (1717).—Купилъ... пугвокъ два бунта Ризн. Соф. Кн. 123 (1741).

2. Ворохобня, розрух, повстання.

XVI. Декретъ таковой на Никифора выдали, абы отъ того часу болше сваровъ зъ братьями не чинилъ, аиѣ на кгрунтѣ церковномъ бунтовъ не строилъ Арх. ЮЗР. I, XI, 66 (1599).

XVII. Бунты вчиню на его мил. п. гетмана Арх. Мот. 120 (1677).—Помпеушъ... межъ людьми успокоилъ бунты Крон. Боб. 142-б.—Почалися бунти у войску на старшихъ Лѣт. Сам. 169.

XVIII. Важилисьмося посолство до своего волѣ, бунтовъ и руки поднесены на маестать и войско его кор. мил. приводитъ Лѣт. Вел. IV, 268.—Пяный... бунты якие вчинаеть Клим. Вірші, 43.—Войско от шемраця и бунту утихло Вел. Сказ. 72.—Видѣвши то Аронъ такіе бунты, избоявся Пам. укр. м. I, 253 (Рк. Тесл.).

БУНЧУЖНЫЙ, *прикм. і рм.* Див. Бунчужный.

XVIII. Бунчужный енералный Скоропадскій Сб. Лѣт. 38.

БУНЧУКОВЫЙ, 1. *Прикм. від «бунчукъ».*

XVIII. Без присяги засѣдали судить судіи енералнии и изъ бунчукового товариства или изъ старшини полковой С. і Р. 28.—Велѣли (Борсуку) службу войсковую отираковать подъ бунчуковымъ знакомъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 99 (1732).

2. *рм.* Що має бунчукъ, якъ знакъ уряду, влади.

XVIII. Сегодня малороссійскіе и слободскіе козаки и бунчуковіе прійшли од крѣпости св. Креста Дн. Марк. I, 311.

Бунчуковый товаришъ, *урядъ в гетманьскому війську офицерський.*

XVIII. Василя Солонины товариша бунчукового Оп. Док. 37-б (1725)

БУНЧУКЪ, *рм.* (тур. buncuk). Древецъ з кінськимъ хвостомъ, прапиръ, що ношено передъ гетманомъ.

XVII. Знаки войсковые, т. е. булавы и бунчуки у свои руки узялъ Лѣт. Сам. 12.

XVIII. Такъ опредѣляемъ имъ (Войцеховичамъ) службу войсковую отираковать подъ бунчукомъ Арх. Сул. 277 (1732).

БУНЧУЧЕСТВО, *рн.* Урядъ бунчужного.

XVIII. Гетманскіе листы... о кандидатахъ на бунчучество енералное Дн. Хан. 63.

БУНЧУЧНЫЙ, *рм.* Що носивъ бунчукъ.

XVII. Ставши очевисто его милость панъ Л. А. Полуботокъ бунчужній енералній войска Е. Ц. В. Ак. Полуб. 2 (1674).—Гму пану бунчужному отдавали послушенство Мат. Ист. ЮР. 12 (1681).

XVIII. За вѣдомомъ... пна Якова Лизогуба бунчужного войска... запорожского Кн. Мѣск. Полт. 167 (1710).—Бунчужній Гунинъ забить Лѣт. Вел. IV, 249.

Бунчужная, *ржс.* Дружина бунчужного.

XVIII. Пани судіина Лисенкова, асаулина Якубовичева и бунчужная Оболенская. Дн. Хан. 186.

БУРА, *рж. Див. Буря.*

XVII. Воздвигнуль Гедь вѣтрѣ... на мору и буру Крон. Боб. 132.—Взрушил бѣсь вѣтрѣ и буру в мори Жит. Св. 336-б.

XVIII. Банѣ з неї (церкви) бура пообри-вала Оп. ст. Млр. II, 76 (1729).—Отъ стороны Крымской на Малую Росію тогда жъ повстала бура Літ. Вел. III, 134.

БУРАКОВЫЙ, *прикм. 1. Щб з бураками.*

XVII. Онѣ боронячися розсол бураковий на мене выпил Ак. Полт. Гор. Ур. I, 118 (1667).

2. Буракового кольору.

XVIII. Сподниціу златоглавную жъ буракову на фیزی перепити Арх. Сул. 279 (1744).—Кунтушъ буракового лудану Быт. млр. обст. 352.

БУРАКЪ, *рм. (сер. лат. borrago). Росл. Beta.*

XVIII. Борщ из гвоздиками, бураки з лоем Укр.-Р. Арх. IX, 49.—Бураков кадубовъ четири Кн. Мѣск. Полт. 231-б (1727).

БУРАТИКОВЫЙ, *прикм. від «бураликъ».*

XVII. Рызы буратиковыи чирвоное дно Арх. ЮЗР. I, VI, 502 (1621).

БУРАТИКЪ, *рж. (фр. burat, іт. buratto). Від вовняної матерії або шовково-вовняної.*

XVII. Патрахилев два буратику злоткового Арх. ЮЗР. I, VI, 502 (1621).

БУРБА, *рж. Див. Борба.*

XVI. Докладаючи тыжъ того проркѣ... иже тое поворожденное отрбча котсрое имаєть иже тое мѣти боур'боу або вал'коу с тыми невидимы(ми) врагы нашими Отч. Пер. Полт. 76.

БУРГРАБИЙ, БЬЯ, *рм. (нім. Burggraf). Дозорця замку.*

XIV. Приказуємы при нашей милости, абы каждый судья и староста и воевода, буркграбя и оправѣца, коли за судовый вины у кого заклады берутъ... абы того межи собою не дѣлили Ак. ЗР. I, 3 (1347).

XVI. Буркграбя Краковский Ак. ЮЗР. II, 151 (1559).

XVII. На вряде кгородском... передо мною, Гелиашомъ Мамошицьким буркграбимъ луцьким Пал. Изб. I, 15 (1621).—П. Александер Жураковский, буркграбѣй Арх. ЮЗР. I, XI, 202 (1657).

БУРГРАБСТВО, *рн. Уряд буркграб'я.*

XVII. Передо мною Адамом Ласком Черницьким, намѣстником замьку и буркграбства Луцького Гол. П. М. II, 317 (Пр. Дуб. 1645).

БУРДА, *рж. (пол. burda, ст. фр. bourd). Звада, колотня.*

XVI. Замешанья и бурды Виленское... были причиною, ижъ не мало людей невинъ-

ныхъ побито Отп. И. П. кл. Остр. 1061.—Приказуємы, абы есте большъ таковыхъ бурдъ противко старшимъ своимъ не чинили Ак. ЗР. IV, 139 (1596).—Отъ кого ся тыи бурды запа-лили Хр. Фил. Апокр. 1060.

XVII. Вщалися великие свары и бурды мн-жи княжатами Рускими Рук. Хрон. 472.

БУРДА, *рж. (ст. нім. Burde). Тягар, вага.*

XVII. То сакма... значить абовѣмъ, частью, олестро на тарчу, частью накрывадло або бурды, то єсть сѣдло на осла Гол. П. М. II, 212 (Поч. Ж. 1642).

БУРДЮГЪ, *рм. (кавк.). Шкуртяне на-чиння на ховання плинів.*

XVII. Тис полотна... Коньдрать, овчарь, принѣши в бурдюгъ, в дому моем дал невѣстѣ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 169 (1669).—Взявши тень медъ в бурдюгъ, зараз зховалъ ів. 175.

XVIII. Искунь поступили а дали червон-цами въ бурдюги насыпаними Сб. Лѣт. 35.

БУРЕНЬЕ, *рн. Чинність від «бурити».*

XVII. Армат и въси апараты военные до буреня оборонъ вшеляких недежачис Тр. Полт. Уч. Арх. Ком. 62 (1649).

БУРИТЕЛЬ, *рм. Той що бурить.*

XVII. Ха хотѣли забити, яко бы неприѣтєла и бурителя закону свосго Гал. М. Пр. 179.—Крест хвѣ... єсть... буритель и звѣтязца над всѣми еретиками Єв. Реш. 275.—(Готты) пан-ства Грецького бурители Рук. Хрон. 300.

БУРИТИ, *дс. 1. Підбурювати, бунтувати, каламутити.*

XVII. Бурить народы Транкв. П. Мн. 24.

2. Нищити, нівечити, руйнувати, пусто-шити, крушити.

XVI. А греческого набоженства не заживаєте, але ихъ бурите, церкви пустые зоставуючы Берест. соб. 210.

XVII. Той Михайль Палеологъ або отъ него посланыи Латинникове на св. Аѳонскую гору пришедши, бурили за то, же монаховє тамъ живучи не хотѣли тоей унії приняти Копист. Пал. 1020.—Той з великимъ безпеченствомъ и смѣлостію востодною крайну буръчи и губъчи, Грековъ в ней знайдуючихся проходиль Тр. постн. 658.—Вавулончикове часто бурили огнемъ и мечемъ Іерслимъ Гал. Кд. Раз. 135.—Боговъ чужих балваны олтарѣ и божници Із-раилѣне за росказаньємъ Бозскимъ крушили и бурили Тит. 278 (П. Моґ. 1632).—Цесарь зе вшистковъ потуговъ Украину буриль Сб. Лѣт. 239 (Добр. Лѣт.).—Жидовъ по предмѣстю бурено Літ. Льв. 261.—Два Мріа грѣшника покутуючого покрываєть и неприѣтєла бурить Рад. Ог. 537.—А ставши, не буречи року и

позву жадными причинами... усправедливитися будемь повинни Арх. ЮЗР. VI, I, 288 (1601).—А мы... гдебымы позвани были... за першимъ позвоомь... станути, а станувши року и права пичим не буречи, противко умоцованому, хоча неоселому ничего не мовечи... заплатити и во всем сказаню судовому досыт чинити маем Сборн. стат. 2. 71 (1613).—Латинникове зась тымже взглядомъ церковную, святую и апостольскую ухвалу бурят и зносят Арх. ЮЗР. I, VIII, 339 (1619).

3. Збивати.

XVI. А буречи повѣсть позваного, яко дей неслушную и неправную такъ поведилъ Арх. ЮЗР. I, I, 419 (1594).

БУРИТИСЯ, *дс. 1. Бути бурливим, неспокойним, непокоїтися.*

XVII. Море буритсѧ, фуріюєтьсѧ и кораблѧ з людьми затопляєть Гал. Кл. Раз. 366.—Нехай ся бурить иле хочеть тѣло яко ся ему подобает Рук. № О. 4^о 86, к. 49.

2. Бунтуватись, повставати.

XVII. Почал гамоват, абы противко звирхости духовной невинне не бурилисе и розруху межи людьми не чинили Арх. ЮЗР. I, VI, 309 (1601).—Против кому ся буриш Жит. Св. 507.—Шемрати и буритися на него (Нерона) почали Рук. Хрон. 195.—Море бовѣм ровныи горамъ валы взбужало, и на кшталтъ дикого звѣра сrojилосѧ, и бурчисѧ на непріятелей Бжеи Мотре Тр. постн. 662.

БУРКА, *рж. (кавк.). Восняна опанча.*

XVIII. Даль брать Тихонъ... ему Василевп... бурку новую для слоти Вид. Ник. м. 7 (1734).

БУРКАТЕЛІОВЫЙ, *прикм. від «буркателя».*

XVII. 1 рызы буркателіовые Арх. ЮЗР. I, XI, 186 (1656).

БУРКАТЕЛЯ, *рж. (сер. лат. brocat(um), фр. brocher). Рід важкої матерії, шевком перетиканої.*

БУРКНУТИ, *дс. Видати голос уривчасто і не виразно.*

XVIII. И муха говоруха о минѣ не буркне Клим. Прип. 219.

БУРКОВАНЬЕ, *рн. Чинність від «бурковати».*

XVII. Ляшковскому от бурковане пред склепом сосудохранит. улицы Арх. ЮЗР. I, XI, 426 (1633).

БУРКОВАТИ, *дс. 1. Робити бурк, мостити.*

XVII. Хлопом, котрыи землю розвозжали... и... бурковали под школою з. 4. гр. 7 Арх. ЮЗР. I, XI, 422 (1633).

2. Доказувати.

XVI. Которыми подписами буркуючи и кр. его мил. впередъ тые, которые о томъ не мыслили, за хуливые до зъедночєня зъ Римскимъ костеломъ удалъ Хр. Фил. Апокр. 1318.

БУРКРАБА, *рм. Див. Бурграбий.*

XV. Не оставлю на тыхъ городѣхъ иного воевод а ни бурькрабъ, а некоторого старьшего по собѣ ЮРГр № 71 (1434).

БУРКЪ, *рм. (нім. Brücke). Поверхня вулиці, дороги, плячу вилосєна камінням, дерев'яними кітками, залізними тахлями, асфальтом і т. ин.*

XVI. Кнжа... молодости лѣтъ своихъ по марнотравствѣ и распустахъ на бурку не тратил Отп. кл. Остр. И. П. 408.

XVII. Палацовъ в ней (Трои) было... много... буркъ з мрамору чирвоного Крон. Боб. 75.

БУРЛАКА, *рм. Безземельна і безхатня людина, робітник, наймит.*

XVIII. Абисъ... избравши безженнихъ, бездѣтнихъ и безпомѣстнихъ зъ самихъ бурлакъ или школяровъ... для отсылки въ Москву Унів. Дан. Апост. 92.—Кіевский житель шапочникъ Петро Козленко... привелъ в монастырь кіевского бурлаку Ст. Спиридонова Арх. Вид. м. (1750).

БУРЛАКОВАТИ, *дс. Жити бурлакою.*

XVIII. Я видячи его, же он бурлакуєть, ходячи по улицахъ з рушницею чрезъ такъ долгое время въ одежѣ в луданових кафтанах не по приличию его Арх. Вид. м. (1738).

БУРЛИВОСТЬ, *рж. 1. Бурлива година. буря.*

XVII. Вѣдати бо вамъ потреба, же якъ скалы мощной жадныи вѣтры и бурливости двинути не могутъ Гол. П. М. I, 393 (П. Мог. 1631).—Бурливість великая на мору повстала была Копист. Пал. 831.

2. Неспокій.

XVII. Станеяко найпилней чинили о успокоєню тых бурливостей, которые се дѣють народови нашему Льв. Ставр. 25 (1604).—А прето и вы, злякнувшись бурливостей (якбы нѣяких валов) свѣта того Арх. ЮЗР. I, XI, 307 (1607).—Макарий... великую бурливість мещанъ... поднесеніємъ креста успокоилъ Жив. Св. 121-б.—Іоан... тѣла своего бурливість... неспаніям... смирял себе Св. Реш. 233-б.

XVIII. В мерзєности и шемрахъ и гукахъ и бурливостех насоложовалем сѧ Пам. укр. м. IV, 202 (Осл. Рк.).

БУРЛИВЫЙ, *прикм. 1. Що буритьсѧ, неспокійний, з частими бурями.*

XVI. Тотъ рокъ вельми былъ мочливъ, бурливъ Кул. Мат. I, 63 (1594).—Вѣтромъ бур-

ливимъ, яко тростина, колебаться не давайте (церкви) Хр. Фил. Апокр. 1056.

XVII. Бурливыхъ вѣтровъ навальности... не могутъ его порушити Вопр. 110.—(Законникъ) чрезъ бурливое море вѣка сего до пристанища простуетъ Доменк. 42.—Есть по бурливыхъ южъ Еврахъ погода Пан. Еѳ. 9.—І высокіе перешлисмо горы и на бурливомъ жеглювали мори Др. Ол. Ч. В. 174.

XVIII. Море сверѣлое, бурливое Пам. укр. м. IV, 139 (Яр. Рк.).

2. *Неспокійний, гвалтѣвний, ворохобний.*

XVI. Легкомысл'ный поступокъ.. вихроватои и бурливои згоды Пам. укр. м. V, 202 (1598).

XVII. Бурливый подданный Рук. Хроп. 301.—Хотячи... Ария бурливого члвка з собою привезти Жит. Св. 224-б. — От мятежныхъ и бурливыхъ на церковь Божию еретиковъ... жебы были волны Сб. Лѣт. 84 (Кіев. Лѣт.).

XVIII. Противъ яковыхъ бурливыхъ стусовъ я въ невинности моеи люблю готовъ естемъ застановлятися и виводитися Літ. Вел. III, 123.

БУРМИСТЕРСТВО, *рн. Див. Бурмистровство.*

XVIII. 1749 года билъ урядникомъ до полгода... за бурмистерства Герасима Холявки Гр. Барск. IV, 108.

БУРМИСТРА, *рм. Див. Бурмистръ.*

XVII. Левко бурмистра того ж бою оглядаючи Прот. Полт. С. II, 31-6 (1676).

БУРМИСТРОВСКИЙ, *прикм. Що стосується до бурмистра.*

XVI. Перешкоды... отъ священниковъ бурмистровскихъ терпятъ Ак. ЗР. IV, 68 (1594).

БУРМИСТРОВСТВО, *рн. Уряд бурмистра.*

XVII. Саву... утопили... за бурмистровства або рочного уряду римского Жит. Св. 176-б.

XVIII. Объявлялъ на майстратѣ универсалъ.. данный К. Іаковичу на бурмистровство Дн. Хан. 14.

БУРМИСТРЪ, *рм. (ст. нѣм. Burgmister). Найвищий міський урядникъ з адміністративною і судовою владою в містахъ з Магдебургскимъ правомъ.*

XVI. Жаловали намъ войтъ мѣста Городенского, и бурмистры и радци Ак. ЮЗР. I, 53 (1516).—Анеипат: бурмистръ, старшіи радца або справца в якои земли Виз. Лекс. 93.

XVII. Мѣщанинови, бурмистрови, войтови належить (при погребѣ титулъ) славетный панъ Гал. Кл. Раз. 479.

XVIII. Писали до гетмана Мазеи бурмистри райци и всѣ урядники Кіевскіе Літ. Вел. III, 544.

БУРНАТНЫЙ, *прикм. Див. Бурнатный.*

XV. Ризы гарусовыи бурнатныи Ак. ЗР. I, 136 (1494).

XVI. Сукню Лунскую бурнатную Ак. ЗР. II, 58 (1508).—Побрано... делѣю оксамиту бурнатного рытого Ж. Курб. II, 25 (1572).—Шать бурнатныхъ фалендышовыхъ пара коштовали шестьдесятъ золотыхъ полскихъ Арх. ЮЗР. I, VI, 136 (1597).

XVII. Евангеліе паргаминоное писаное, аксамитомъ бурнатнымъ критое Арх. ЮЗР. I, X, 521 (1611).

БУРНУСЪ, *рм. (араб. burnus). Рід плаща з каптуромъ..*

XVIII. Хм...не малое число козаковъ до Орды прибравши шталтомъ татарскимъ в бурнусъ и виверненіе кожухи, чимъ обманулъ Поляковъ Вел. Сказ. 57.

БУРНЫЙ, *прикм. від «бура».*

XVIII. Нехай проженет сию злую тучу бурную Заг. 199.

БУРОЛИСЫЙ, *прикм. Бурий з білими плямами.*

XVII. А оны, прави, злочинци, з другимъ конемъ буролисим до Погару поехали Акт. Старод. кн. 109.

БУРСА, *ржс. (пол. bursa з сер. лат. bursa—торбинка). 1. Стильне мешкання учнів.*

XVII. Улапаного до бурьсы неучтивѣ впровадити (казали) Арх. ЮЗР. I, VI, 590 (1627).

XVIII. Жить... намъ въ бурсѣ Укр. ист. м. 69 (1771).

2. *Партія, ватага.*

XVII. Козачокъ в иньшой бурсѣ с прибишами бувъ, а не з нами Прот. Полт. С. I, 85 (1690).

БУРСАКЪ, *рм. Учень, що мешкає в бурсі.*

XVII. Того то Михала Мудринского... на улици бурьсакомъ улапити а улапаного до бурьсы неучтивѣ впровадити казавъши Арх. ЮЗР. I, VI, 590 (1627).

БУРСКИЙ, *прикм. З буру (перського шовку) зроблений.*

XVI. Двѣ опанчи бурскихъ Ак. ЗР. II, 58 (1508).

XVII. Отъ литры шовку бурского... по грошей чотыри (мыта) Ак. ЗР. IV, 250 (1605).

БУРСНИКЪ, *рм. Товариш, спільник.*

XV. Вамъ дей то бурсники Ак. ЮЗР. I, 296 (1493—4).

XVI. Бурсники мои старые Ак. ЮЗР. I, 76 (1529).—Он (селянинъ) з бурсники своими украл девятѣро волов Кн. Гродск. Луцк. 1570, к. 211.

БУРСОВАТИ, *дс. Товаришувати, спілкуватися, вести компанію, знатись.*

XVI. Он мовилъ мне: батко твой з моими неприятли Радковичами бурсует, за то его ненавижу Кн. Гродск. Володим. 1569, № 919,

к. 12.—Штобы не вызналъ (Степанъ) съ кимъ бы бурсовалъ въ томъ крадеже Арх. ЮЗР. VI, I, 60 (1568).

БУРТНИЦА, *рж.* Дошка на три цалі.

XVIII. Буртницъ дубовихъ млиновихъ рѣзаних Арх. Вид. м.; оп. дв. Лѣтк. (1767).

БУРТЫ, *рм.* мн. Виспи земляні.

XVIII. А от толъ просто на греблю на рѣчки Иркѣй, прозиваемую Бушеву, и на гору на бурти, а от буртовъ просто полемъ на могилу робленую Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 16 (1731).

БУРЧАТИ, *дс.* Видавати голос.

XVIII. Я вже то сюд то туд да и покинув жаты и посовтав до дому, да всовстався въ лихо нѣкуды вже бурчати тѣлко сидѣт тихо Довг. 116.

БУРШТИНОВЫЙ, *прикм.* від «буритинъ».

XVIII. (Ягоди винограда) иніе бѣліе, инніе червленіе, иніе бурштиновіе Гр. Барек. I, 95.

БУРШТИНЪ, БУРШТЫНЪ, *рм.* (нім. Brenstein < Brenstein). Копальна жисниця з бурштинового дерева; річ вироблена з буритину.

XVII. Одинадцат кришталов, бурштинов два Прот. Полт. С. II, 3 (1675).—Бурштинъ, мѣлѣя и кглийта и то отъ его милости масть доходити Черн. Тип. 574 (1679).—Илектронъ: бурштинъ, мосіондъз или крушецъ з злота и сръбра змѣшанный и подобный им Бер. Лекс. 277.

БУРЪЯНЪ, *рм.* Неужитне зілля.

XVII. Я з убраня гроши винял и... подле шляху... в бурьянъ кинулъ Прот. Полт. С. I, 106 (1690).

БУРЫЙ, *прикм.* Темносірий з плямами.

XVIII. Три воли, единъ бурий Арх. Вид. м.; спр. о вол. (1758).

БУРЫТЫ, *дс.* Див. Бурити.

XVI. Княз... маетности и служебниць... яко который неприятел бурылъ Arch. Sang. VI, 164 (1554).

XVII. Мѣста бурылы Рук. Хрон. 321.—Они... позовъ засъ бурыли Арх. ЮЗР. VIII, V, 438 (1615).

БУРЯ, *рж.* Негода: дощ з громом; скіжня заміть з вихром у зимку.

XV. В то же лѣто быет боурѣ велика Ип. 314 (1142).

XVI. Не буря соколы занесе чрезъ поля широкая Сл. о п. Иг. 6.

XVII. Двѣ еще (мовить) огонь пред нимъ възгоритъсѣ и около него бурѣ ктвалтовнаѣ О обр. 138.

2. *перен.* Неспокій, замішання.

XVIII. Для отдаленя тоей бурѣ, на которую чрезъ ихъ замісли и факціи заносится

Лит. Вел. II, 351.—Твардовский... вѣншуєть себѣ того щастя, ижъ в... дванацатолѣтней бурѣ и завѣрусь воєпною... дождался покою Вел. Сказ. 252.

БУРЯКОВЫЙ, *прикм.* Див. Бураковый.

XVIII. Сокъ бураковій албо само листья... варить Млр. дом. лѣч. 28.

БУРЯКЪ, *рм.* Див. Буракъ.

XVIII. Нарѣзатъ кружалками свѣжего бу-
ряка Млр. дом. лѣч. 36.

БУРЯНЪ, *рм.* Див. Буракъ.

XVIII. Народа до третей части оумерло на глуханю и голоду по преишлого року сѣчков и бурянами, былнем нагазьянили Лит. Гукл. 78.

БУСА, *рж.* Рід водного статку.

XVIII. Буса моя начала спускатись на воду Дн. Марк. I, 281.—Судно—буса мѣрная ів. 283.—Сегодня буса наша рушила зъ мѣста своего и минувши квартиру мою, стала на якоряхъ ів. 284.

БУСЕЛЬ, *рм.* Молодий боцян.

XVII. Сікопія: бусел' або боцян Бер. Лекс. 309.—Ходять... в короткихъ сукняхъ... якъ чаплѣ и буслѣ по болоту Наука о прот. ун. 18 (1626).

XVIII. Бусель мовит Тих. № 11, к. 19.

БУСУРМЕНИНЪ, *рм.* Див. Бесурманинъ.

XV. Ваше бо обрѣлъ (Кончакъ) моужа такового бусурменина. иже стрѣляше живымъ огнемъ Ип. 634 (1184).

БУСЮЛЬ, *рм.* Див. Бусель.

XVI. Нежыт, по грецку пелекан, птах, естъ в египтѣ, подобный бусюлови Зиз. Лекс. 103.

БУТА, *рж.* Рід барила.

XVIII. (Хан прислав запорожцям) болшихъ бутъ шесть доброго вина кримского Лит. Вел. II, 365.—Сей же воевода далъ буту вина вѣдерь 100 и десять Пелгр. Ип. Виш. 4.—Съ привозныхъ... бутъ вина скитного... по одному рублю Оп. ст. Млр. II, 57 (1736).

БУТА, *рж.* Пиха, дума, гордість, зарозумілість, надутість.

XVI. (Вы) прогнали пріязнь, впроводили заятренье, внесли надоутость буту, пыху Отп. кл. Остр. И. П. 406.

XVII. Бута: гордость, досада, киченіе, гордия Синон. сл. р. 8.

БУТЕЛЬ, *рм.* Велика бутелька, пляшка.

XVIII. Послалъ канцеляристу Леонтеву цигу и бутель вина Дн. Хан. 53.

БУТИ, БУТЫ, *дс.* Див. Быти.

XVI. Пывовар мает буты нанят од вранника ку роботі пыва Арх. ЮЗР. VII, I, 177 (1552).—Було сім дымов ів. 180 (1552).

XVII. Что ест чѣстнѣйшого во християнѣхъ яко бути свѣдителем славы бжия Ев. Реш 419.— В тотъ часъ не було милосердія Літ. Сам. 15.

XVIII. Купцямъ Малоросійскимъ начали буди дѣятися въ Полцѣ многія окграваціи и обиды Літ. Вел. III, 555.—Тилко жъ я уважавъ якій конецъ с того можетъ бути Марк. IV, 222 (Л. Мазепи до Коч.).—Трудно въ огнѣ бути, а не згорѣти Науки парох. 5.

БУТИРЬ, рм. *Хатне замло: начиння, рогачі, кочерги і т. ин.*

XVIII. За перевезеніе бутиру извощикамъ и перевощикамъ 38 к. Дн. Хан. 47.

БУТНОСТЬ, рж. *Див. Бытность.*

XVIII. Чрезъ всю бутность, сколько былъ на Подолѣ, щоденно обсилено зъ майстрату всякою харчою Дн. Хан. 14.

БУТНЫЙ, прикм. *Пишнний, гордый, надутый, думный.*

XVII. Величавый: бутный, пышный, хелпливый, високоумный Бер. Лекс. 13.—Гордый: пышный. бутный ів. 30.

БУТЬ, рм. (пол. but). *Чобит.*

XVI. Бутовъ сафьяновыхъ двое Ж. Курб. I, 260 (1585).

БУТЫНОКЪ, рм. (сер. г. нім. biutunge). *Воєнна здобич, луп.*

XVI. Кгды ся придасть Черкашомъ бутынокъ або языки з людей неприятельскихъ, тогды старосте з бутынку того одно што лепшее: кони, або зброя, або языкъ а иншии языки и бутынокъ имъ Арх. ЮЗР. VII, I, 83 (1552).—Войско... всю маєтность мою... побрали... и опую маєтностью, яко якою здобычею албо бутынкомъ делилися ів. I, I, 226 (1586).

БУХВА, рж.?

XVI. Кулі до него (дела) жадноі ніт, а з кол всі бухвы забраны Арх. ЮЗР. VII, I, 155 (1552).

БУЦѢМЪ, присл. *Нѣби, неначе.*

XVIII. Буцѣмъ ти не кобзуєшь цур пек тебѣ бѣгдай Довг. 93.

БУЧА, рж. *Івалт, біда.*

XVIII. А чи чулисте, пенове, о нашої приголдѣ?—Ос коли то я повѣмъ бучу моеі вродѣ Вірші Нищ. 53.

БУЧИНА, рж. *Букове дерево.*

XVIII. Туживъ, гукавъ жалостію голубъ на бучинѣ Пер. Мат. I, I, 287.

БУЧНО, присл. *Пишно, надут.*

XVII. Надут, бутне, бучно Бер. Лекс. 32.

XVIII. Поихали бучно до Криму ридвани Літ. Гр. 47.—При... музице, гучно и бучно вехалъ до Ясѣ Хмелниченко Вел. Сказ. 66.

БУЧНЫЙ, прикм. *Пишнний, бутный, шумный, шиковный.*

XVII. Хс... вѣжджалъ до Іеруслиму на ослици, не вѣжджалъ шестма конми, не вѣжджалъ кароцами злоцѣстмы, рыдванами бучными, котчими оказальми Гал. Кл. Раз. 142.—Кожный бучный але мудрый умѣйся в шастію унижати Крон. Боб. 192-6.

XVIII. Роскошне ідалѣ, в шатахъ бучныхъ ходилъ Сл. о см. 19.

БУЯВЫЙ, прикм. *Що буйно себе виявляє.*

XVIII. Тая (жена) будетъ буйва, потворица, дияволова дочка Пам. укр. м. IV, 288 (Свідз. 35.).

БУЯКЪ, рм. (пол. bujak). *Бук.*

XVIII. Тамъ васъ отсылаю, где чорный вюръ недорегочетъ, где чорный куръ недопоетъ, где чорный песъ недобрешетъ, где чорный буюкъ недоборичетъ Угр. Заг. 58.

БУЯРА, рж. *Рід судна.*

XVIII. Разніе ишли судна, то есть бота, баржи, буюры Діар. Хан. 24.

БУЯТИ, дс. 1. *Вільно й високо літати.*

XVII. Кгды роскошуетъ черево бують мысли Ев. Вил. II, 59-6.

2. *Буйно виявлятися.*

XVII. Разсверѣпѣваюся: розбую, бую, бествѣю Бер. Лекс. 135.—Тѣло и кровь в млодецу сама з себе буюла Жит. Св. 72.

XVIII. Люди разсверѣпѣютъ сѧ, розбують сѧ и оумножатъ сѧ зѣло и почнутъ буюти, из закону бжого виступати Пам. укр. м. IV, 332 (Тухл. Рк.).—Такъ бы мои пчели були весели, играли, буюли, якъ риба в рѣкахъ Заг. 206.

3.—*въ чому, гойно матись.*

XVI. Жыви жъ зъ тыми гербами ты зацный скумине, абуюй въ своєй славе на веки и ныне Пер. Мат. I, I, 75 (1591).

XVII. Невѣрныи народы и пышныи роскошници міра злосливого; и несытыи грѣхлюбци яко еленѣ ротатыи бують в роскошахъ Транкв. Зерц. 37.

БЧОЛА, рж. *Ком. Apis mellifica.*

XIV. Кто будетъ ожалованъ о злодѣйствѣ бчолѣ а любо меду Ак. ЗР. I, 7 (1347).

XVI. О дерево бортное и о бчолы мають ся они сами межи собою судити Ак. ЗР. II, 368 (1540).—Панѣ Александро... взялъ... десетеры бчолы Арх. ЮЗР. I, I, 20 (1570).

XVII. О бчолѣ единой мѣлъ другий (чловѣкъ)... забаву и не могълъ... еи выглумачити Ев. Реш. 404-6.

БЪРОНЯ, рж. *Див. Броня.*

XVI. Съ бъронями заказаными до замку або по месте ходилъ. Арх. ЮЗР. II, I, 29 (1574).

БЫ, зл. *Аби, бодай, жод-би, щоб.*

XVI. Не мовъ же пышно, бы на зло не вышло
Отп. И. П. кз. Остр. 1051.

XVII. Прето оженивъ его моя мысль и
рада, бы при моей головѣ научился... господар-
ства пилновать Др. Ол. Ч. Б. 137.

XVIII. До Хва воскресеніа оушитко ишло до
пекла, бы грѣшныи, бы стыи за подписом
Адамовымъ Пам. укр. м. II. 317 (Рк. Тесл.).—
Блженства вам и мнѣ дай Бже заслужити: бы-
хмо... могли по смертех в нбѣ жити Клим.
Вірші, 32.

БЫ, давній аорист дієслова «бути» (быти), що
відмінюється: *быхъ, бы, бы, быхове, быста, быста;
быхомъ, бысте, быши* а. Тепер править за час-
точку на вираз гаданого способу.

XV. Коли бы есте хотѣли про все слышати...
послышьте Чет. 1489, к. 21.

БЫБЛѢОТЕКА, ржс. Див. Библиотека.

XVIII. Быблѣотека церковна доволна Гр.
Барск. III, 180.

БЫБЛѢЯ, БЫБЛЯ, ржс. Див. Библѣя.

XVI. Маєтність мою... побрали и пограби-
ли... а меновите... евангелие учительное... быбля
друку Острозского Арх. ЮЗР. I, VI, 136
(1597).

XVII. Умом своим пройдеши всю быблѣю
Пер. иссл. и мат. 107.

БЫВАЛОСТЬ, ржс. Часте перед тим буван-
ня де.

XVII. Штожбымъ рече и о зацной особѣ Вш.
Мл. бывалость в чужыхъ земляхъ и языковѣ
оумѣтность Тит. I, 84 (Бер. 1623).

БЫВАНЬЕ, рн. Бування, присутність.

XVII. Заисте не допустити молчати намъ
твоа охота, быванъ на сеймикахъ и валныхъ
сеймахъ Тит. 338. (П. Мог. 1637).—Панамаръ...
для кождоденного быванія и працюванія въ
дрквѣ Гол. П. М. II, 211 (Поуч. Ж. 1642).

XVIII. Клятва отлучаетъ Іерея... от быванія
въ Црквѣ Собр. Прип. 61.

БЫВАТИ, де. 1. Бути не раз.

XV. Нехай то будетъ по тому, какъ здавна
бывадо Ак. ЗР. I, 110 (1486).

XVI. Оуздоровлени бывали Єв. Пер. 36.

XVII. Тот... который нерозумне наготы тоѣ
наслѣдуетъ, з двохъ сторонъ обнажонимъ бы-
ваетъ Лѣств. 27-б.

XVIII. Бываемъ гетманомъ, звано мене па-
номъ Літ. Вел. II, 164.

2. Бувати, траплятись.

XV. Паче же женами бѣсовская волѣхво-
ванія бывають Ип. 169 (1071).

XIV. Вѣрное послушство держатъ подѣ при-
сагою и под чѣстью подлугѣ обычаа аки колъ
бываетъ при голдованію ЮРГр. № 23 (1388).

XV. Рѣчи которыи жѣ к часу бывають аки
бы не проминулы с проминучими часы ЮРГр.
№ 54 (1424).

XVIII. Такъ и передъ тымъ бывало Пам. укр.
м. I, 318 (Рк. Тесл.).—Подеколи бываєть, што
кмиѣть слобуднымъ языкомъ албо иншимъ дѣ-
ломъ зыгрѣшитъ Урб. 67.

3. Знаходиться, перебувати.

XVII. То пришло з прелякненія нового
посещения, хто в тымъ не бывавъ Крон.
Боб. 115-б.

4. Відвідувати, вчашати.

XV. Володимеръ же, одаривъ владыку, от-
пусти и, зане быс не бывалъ оу него николъ
же Ип. 914 (1288).

БЫВАТИСЯ, де. Траплятись.

XVII. Гды зъ ними о томъ бывається въ роз-
мовѣ, охотне берутся до книгъ «Правильныхъ»
Копист. Пал. 598.

БЫВЫЙ, прикм. Що був, давніший.

XVIII. Величко бивый иногда... канцеля-
риста Вел. Сказ. 4.—Петро Суховѣй, бивый
прежде писарь Запорожскій Літ. Вел. II, 166.

БЫДЕЛКО, рн. (пол. bydelko). Здрібно. від
«быдло».

XVII. (Ляхи въ обители заграбовали) и бы-
делко, згола все, воли и кони Пам. КК. II,
467 (1671).

БЫДЛЕЧЫЙ, прикм. Див. Быдлѣчий.

XVII. Денис пакъ погнѣ по проклетью и зато-
ченью поданъ былъ бѣсу хульному; который се
в него вселил и мѣшкал, живѣ мѣсяць козли-
мъ голосомъ кричечи нечистый, и голосами звѣ-
ринными и быдлечыми Просв. 142.

БЫДЛИНА, ржс. Скотина, товарина.

XVII. Зыманий былъ тотже Собко на бого-
мерзкомъ дѣлѣ з быдлиною, именно з шкапою
Рѣш. Полт. Полк. С. 62 (1683).

БЫДЛО, рн. 1. Воли, корови, телята і взагалі
домові звірята.

XV. Все статки домови, кони, быдло погра-
били Ак. ЗР. I, 160 (1496).—И тежѣ волно ему
и нашимъ людямъ близко своего двора въ лѣсѣ
кони и быдло свое паствити Ак. ЮЗР. I, 25
(1500).

XVI. Якъ нѣмое быдло за пастырми ити
мають Апокр. 1258.—Степанка... на поля стадо
и быдло нагнавши гречки потонтал Arch. Sang.
VII, 38 (1558).—Панъ Иванъ Чапличъ, войс-
кий Луцкий, зъ двора Боголюбского взялъ быдла:
волово чотыринадцать, быково чотыри, бычково
два, коровъ семь, телятъ трое, овецъ пятеро-
наццатеро, козъ двадцатеро и осмеро, сви-
ней двадцатеро и одно Арх. ЮЗР. I, I, 20 (1570).—
Отписую двор свой власный... жонѣ моей Ма-

ріи... и хутор тамже будучий з бидлом и овцами, коней два табуне Пал. Изб. I, 13—14 (1600).

XVII. Земля... яко обора для быдла была учинена Крон. Боб. 3.—Петръ напередъ казалъ гнати стада, кони а быдло *ib.*(др.) 298.—Фарисей... з быдла, з коней...десятину отдававъ Ев. Реш. 6.—Ангелъ... казалъ кропити оною водою ..быдло и виницу Жит. Св. 352-б.—Конѣ хорѣли... и издыхали и всякое бидло, бо с травою и саранчу пожирали Літ. Сам. 179.—Где стоитъ быдло, хлѣвъ то Дм. Рост. 79.

XVIII. Мы, преречение особы... быдло рогатое и нерогатое и из всякою дробыною... продали Мат. и зам. 169 (1708).—На скоты и на быдла заразливост вноситъ Клим. Вірші, 2.

2. *Люде нерозумні, неморальні.*

XVII. Мы (авторі) теперешные (могу смѣле речи) бруховое быдло Ев. Реш. 1-б.

БЫДЛЯ, *рн. Домове зеіря в рілнім господарстві.*

XVI. Дня торгового возили до местъ на торгъ мясо... быдляти битого Пам. К. К. II, 517 (1557).—Яко розный естъ человекъ от быдляти, такъ апископъ албо плебанъ розный естъ отъ своихъ светскихъ учневъ Берест. соб. 242.—У тридцати хатахъ жадное души не толко человека, але ни которого быдляти не машъ Арх. ЮЗР. I, 44 (1563).

XVII. Говѣдо: быдла Бер. Лекс. 29.—Животина: быдла *ib.* 43.—В Виолеемъ подломъ (Хс) телесне ся находить... и в яслех быдлать нерозумныхъ спочиваетъ Бер. Вірші, 69.—Садукееи не вѣрили дшам по смерти жити... яко быдлата Крон. Боб. 140-б.—Ото цар твой... идет... всѣвши на быдла Ев. Реш. 386.—Свиня естъ спросѣйшое... быдла *ib.* 149.—Досконалость цнотъ потужною валкою бываетъ доступна а хотай же быс в низшихъ силахъ души, которіе сполне з быдлаты маемъ, тяжкіе чуль зрушеня до грѣху Рук. № О. 4° 86, к. 48-б.

XVIII. (Адамъ) поровнанный былъ з быдлаты нерозумными Пам. укр. м. IV, 244 (Присл. Рк.).

БЫДЛЯТКО, *рн. Здрібн. від «быдла».*

XVII. Быдлятко Валаамово Діар. Фил. 100.—Спасител... рассказав своимъ ученикомъ привести двое быдлаток барзо pracowитыхъ Ев. Реш. 38.

БЫДЛЯЧИЙ, *прикм. від «быдло».*

XVII. Скотскій правъ: быдлачій норовъ Бер. Лекс. 148.—Обувъ бываетъ оучиненный з скуры быдлачеи Гал. Кл. Раз. 223.—Второй богъ Волосъ быдлячий Жит. Св. 530.—Окрутны быдлачыи жилы Пам. укр. м. IV, 208 (Осл.

Рк.).—Духъ быдлячий идет на дол, то ест оборочается в землю Кл. Рож. 99.—Поневажъ Литва часто отъ него зъ подданства выбивалася, якъ люде поганскіи и неспокойныи, до работъ ихъ быдлячихъ примушалъ Крон. Сое. 207.—Ннѣ который приодѣваетъ нбо облаками, подлыми пеленами во яслех быдлячихъ убого повитый Рук. № О. 4° 86, к. 94-б.

БЫКЪ, *рм. 1. Бугай, стадник; віл.*

XVI. Панъ Иванъ Чапличъ, войскій Луцкій, зъ двора Боголюбского взялъ быдла: воловъ чотырнадцать, быковъ чотыри, бычковъ два, коровъ семь Арх. ЮЗР. I, I, 20 (1570).

XVIII. Такова ярость звыче в лютомъ быку быти Осв. Иер. 184.

2. *астр. Одно з зодіакальних сузір.*

XVII. На нбѣ естъ Зодіакъ албо Звѣринецъ, в которомъ то Левъ, то Быкъ, то Баранъ, то звѣрѣта иншыи знайдуютьсѣ Гал. Н. п. (пр). Ад.

3. *Словн, що забезпечує міст від кризи.*

XVIII. Мы гетманъ... позволилисмо ему (П. Полуботкові) на рецѣ Сновѣ в его жъ полку будучой межи селами Боровичами противъ быка или Хвацковского мостища заняти и записати греблю Ак. Полуб. 25 (1706).

4. *Знаряддя кари.*

XVIII. Сотникъ... (мене) оковавъ за шею на быку двѣ недѣлѣ державъ Оп. ст. Млр. II, 171 (1750).

БЫЛЕ, БЫЛЕБЫ, *зл. Аби тільки.*

XVI. Маю я досить книгъ отеческихъ и богословскихъ, быле ми очи служили Арх. ЮЗР. I, XI, 86 (1599).

XVII. (Жолифре) по дорожѣ людей невъншихъ, былебы тилко Русинъ былъ, забивали Літ. Льв. 240.—Днес утратили есмо одного пріятеля нашего... быле одно вытравлялъ в той покутъ, которую ему назначено Рук. № О. 4° 86, к. 52-б.

XVIII. По сакраментѣхъ Новаго Закону, идутъ людіе до нба, былебы не были в грѣху Собр. Прип. 3.—И волкъ, былебы нагналъ (запѣ), то зѣдаетъ Клим. Вірші, 131.

БЫЛИНА, *рм. Рослина зілля.*

XVI. Єгда... выросла былина... тогда сѣ оуказалъ и коуколь Ев. Пер. 15.

XVIII. (Я) бачу нѣдовга литъ нашихъ го-дына, скоро цвите и вяне, якъ у поли были-на Кл. Коз. Зап. 462.

БЫЛО, *рн. Див. Било.*

XVIII. Если треба що в кухнѣ, то въ едно было бьютъ, если до пекарнѣ, то въ иншое было бьютъ Пелгр. Ип. Виш. 48.

БЫЛЬЕ, *рн. Зілля.*

XVI. Быліе; зѣл'е, былье Зиз. Лекс. 94.
XVII. Непотребное быле и остроколющее...
выкидала Гол. П. М. II, 288 (П. Мог. 1644).

XVIII. Народа до третей части оумерло на глуханю... по преишлого року сѣчков и бурянами, былием нагазанили Літ. Гукл. 78.—Іды перець дойзрѣет, тогды тые люде перець з былем запалают Пам. укр. м. IV, 30 (Сок. Рк.).

БЫНАЙМНѢЙ, БЫНАМНѢЙ, присл. *Зовсім, цілком, ні трохи.*

XVI. Обряды и святые дни отъ звывлого бѣгу отмѣнити безъ патріарховъ позволенія, бынамнѣй ся имъ не годитъ Хр. Фил. Апокр. 1106.

XVII. Они не подлегло быти приганѣ у себе самихъ судятъ, але у насъ бынамнѣй Копист. Пал. 916.—(Дхъ) проникнулъ през еи тѣло, бынамнѣй Дѣвства еи не нарушаючи Гал. М. Пр. 85.—Смерть намъ бынамнѣй не страшна, тылько, нехай тыхъ цсовъ поганскихъ еще доволи набѣмося Крон. Воб. (др.) 288.—Чи дбають же они на тоє? бынамнѣй Рад. (Марк.) 63.

XVIII. Тетера вичитавши сей листъ Запорожскій, легче оный въ себе поважилъ и бынамнѣй до того не склонился Літ. Вел. II, вкл. IV.

БЫСТРИНА, ржс. *Течія, бистра вода, пруд.*

XVI. Выпусканія твоа... колодязъ затверженный про глубину водъ живыхъ, которыи жъ текутъ быстринами прудкостію отъ Ливана П. П. 53.

XVII. Воспятитъ быстрины рѣчныя Дм. Рост. 59.—Слезы же зъ очей его для великого плачу истѣкали рѣчнымъ быстринамъ подобачися Крон. Соє. 269.

БЫСТРО, присл. *від «быстрый».*

XVII. Рѣка огнистая текла быстро перед нимъ Лѣк. на осп. ум. 12.

Быстро бачити, *проникливо, остро бачити* Бер. Лекс. 14.

БЫСТРОГОРКОСТЬ, ржс. (?)

XVII. Ишние засъ злословіе мытарства задрости и запалчивости и порожней хлюбы и выношенѣ сѣ, надутости и гнѣва, быстрогоркости теж и затренѣ Пам. укр. м. IV, 204 (Осл. Рк.).

БЫСТРОПРУДНЫЙ, прикм. *Що бистрий пруд має.*

XVII. Нава збыт быстропрудный бѣг свой будет справовати Тит. 15 (Митура, 1618).

БЫСТРОСТЬ, ржс. *від «быстрый».*

XVII. Ангол... дхъ бо вѣмъ есть скороходный яко быстрость блискавици и помыслу нашего Транкв. Зерц. 2.—Кождому даръ якій въ мясѣ, и въ моцы, въ быстрости даючи Рук. Хрон. 2.

Быстрость взроку, *гострість, проникливість зору* Хр. Фил. Апокр. 1340.

Быстрость въ очахъ, очная, гострозорість, далекозорість.

Быстрость в очахъ и шодробливість орла Рад. Отг. 701.—Ижъ абовѣмъ велика розстанъ ест з землѣ на нбо, и быстрость очна, поднаго на оную высоту тѣла, дозрѣти не могла Єв. Калл. 302-3.

Быстрость розуму, *гострість, проникливість розуму.*

Яка быстрость розуму одного существа Рад. Отг. 143.

Быстрость языка, *гострість языка.*

Збытная и выставная языка быстрость Копист. Пал. 323.

БЫСТРОТА, ржс. *Див. Быстрость.*

XVIII. Тѣла стыхъ будутъ подобны аггломъ быстротою ихъ Пам. укр. м. IV, 318 (Рк. Тесл.).

БЫСТРОУМНЫЙ, прикм. *Що має бистрий розум.*

XVII. Члкъ есть... быстроумный на несытость О сл. Дав. 29.

БЫСТРЫЙ, прикм. *Що біжить з великою силою, прудкий, швидкий.*

XVI. На брезѣ быстрой Каялы Сл. о п. Иг. 18.

XVIII Рѣка.. есть велика глубиною и бистра Ал. Тип. 51.

2. *Гострий, проникливый, догадливый.*

XVII. Быстрого розуму Бер. Лекс.

XVIII. Нѣкій Калмыкъ имѣетъ столь быстрые очи, что яснѣе и далѣе видитъ, нежели какая либо зрительная трубка Сковор. 62.

БЫТВА, ржс. *Див. Битва.*

XVII. Подъ Краковомъ битва била Літ. Льв. 234.

БЫТЕЙСКИЙ, прикм. *Книга—на, книга буття.*

XVII. Читаемъ в бытейскихъ книгахъ Рад. Отг. 453.

БЫТИ, дс. (ѣс-, бы-, буд-). 1. *Бути (поміч-не дієслово).*

Форми тепер. часу:

Єсмь, еси, есть, еси, есмо, естем, ехмо:

XIV. азъ самъ єсмь готовъ за того тобѣ на помощь всею моею силою Юргр. № 26 (1393).

XV. Оузбуди и (Василька) плачь (попады) и рече: кдѣ се єс(т)ьмъ Ип. 235 (1097).—Брате! се боленъ еси велии ів. 337 (1146).

XVI. Я южъ еси старъ Єв. Пер. 26.—Члкъ есть еси грѣш'ный ів. 34.—Не есть еси годенъ назватисѣ сномъ твоимъ ів. 59.—естемъ старшимъ, естемъ княземъ Отп. кл. Остр. И. П. (сдр.) 50.

XVII. Ёсмо на тѣлѣ хворим, але на умислѣ... естем здоровим Прот. Полт. С. II, 98 (1682); дрова ехмо влѣсѣ бралъ ib. 102-6 (1683).—Я сам той естем (Мессія) Ёв. Реш. 62-6.

Еси, естесь:

XV. Ты ми братъ еси Ип. 900 (1287).

XVII. Власний естес злодѣй Прот. Полт. С. I, 149-6 (1692).—Романъ теѣди сказал: ти естес члвкъ свѣдомий и казал ему на возъ зѣвсти и ехати Кн. Мѣск. Полт. 15 (1692).—Вижу тебе же пророк ты естеса Ёв. Реш. 62-6.

XVIII. Ты естесъ погубитель Чигрина Лѣт. Вел. II, 470.

Есть, е:

XV. Яже грамота (словенская) е в Руси Ип. 18 (898).—Теперь тые города въ его рукахъ естъ Ак. ЗР. I, 107 (1486).

XVII. Она (тая невѣста) ест власною мткою его (дитини) Крон. Боб. 111.

Есвѣ, есва:

XV. Помощника ти есвѣ Ип. 801 (1249).

XVI. Оба есвѣ святѣславлича Сл. о п. Иг. 7.

XVII. А теперъ зас, я в отци и отцъ в мнѣ, и зас я и отцъ едина есва О обр. 233.

Есме, ёсмо, естесмо, естесми, естехмо:

XV. Словѣнську языку оучитель естъ Павелъ, отъ негоже языка и мы есме Русь Ип. 20 (898).

XVII. Грехи смертелные... сами паметати и казат... винны естесмо Каз. 32, к. 20.—Естесмо люде оубогіе Рад. Ог. 661—Абовѣм естехмо з ним (Хм) посполу погребени крещеніемъ Кн. о Вѣрѣ, 87.

XVIII. Принуждени естесми писати Лѣт. Вел. II, 224.

Есте, есть есте:

XV. Се Бгъ вас совокоупи братѣе от блгспия есте стыя горы Ип. 146 (1051).

XVI. Вы есте есте тыи, которыи есте в напастех моихъ пребывали Ёв. Пер. 72.

XVIII. Ежели де жолѣре есте добрыи, шаблю и силу имѣете Кр. оп. Млр. 219.

Суть:

XV. (Дали есмы) къ тымъ творищамъ, што суть поля того збоопулъ лѣса Стручина Ак. ЮЗР. I, 6 (1409).—Со всѣми оужитъки што нивѣ суть што и потомъ могутъ быт ЮРГр. № 48 (1418).

XVI. Панове рада, княжата и панята и вся шляхта суть тое надеи и вѣры Ак. ЮЗР. I, 87 (1538).

Имперфект:

Блхъ:

XV. Якоже и прежде блхъ обыклъ Ип. 146. (1051).

Бяшетъ, бѣ, бѣше:

XVI. Темно бо бѣ въ г день Сл. о п. Иг. 25.—Которое бо бѣше насиліе отъ земли половецкыи ib. 35.—Мало ли ти бяшетъ горъ подъ облакы вѣяти ib. 38.

Блшета:

XV. Олегъ же и Борисъ блшета в Черниговѣ Ип. 192 (1078).

Блхуть:

Кнѣжича два... заточены били Мѣстиславомъ... зане не блхуть его воли и не слушахуть его Ип. 303 (1140).

Аорист:

Быхъ:

XVI. Я, тые слова от пана Кузмы, иже есми слышалъ готовъ быхъ на томъ присягнути Арх. ЮЗР. VIII, III, 397 (1583).

Бысть:

XV. Оубьенъ быс Ярополкъ Ип. 66 (980).—Бысть чернѣемъ ib. 151 (1059).—Во едину ноць быс безъ вѣсти ib. 164 (1071).

XVI. Не быс ту брата Врячеслава Сл. о п. Иг. 34.

Прийдучий час:

XIV. Вѣренъ будетъ королевѣи и королевѣи ЮРГр. № 20 (1388).

XV. Коли буде того листу потребизна ЮРГр. № 37 (1404).

XVI. Не о единомъ хлѣбѣ живъ боуде члкъ Ёв. Пер. 32.

XVII. Я жъ тобѣ буду товаришъ в дорогу Интерм. 80.

XVIII. Що буде, то буде, мушу е... поклонити Ал. Тиш. 39.

Вольов. спосіб:

XIV. А коли пакъ потомъ коли намъ бы надобѣ вы намъ таковыже будте ЮРГр. № 26 (1393).—А се знаменито будъ и свѣдочно всѣмъ добрымъ ib. № 28 (1393).

Быти отмовнымъ. відмовлятися.

XVII. Не будте отмовны, да таки прийдѣте Др. Ол. Ч. В. 145.

2. Помічне дієслово в утворенні часових форм.

1-ша о.с. одн.

XV. Право сну съ Изславомъ есмь не могль быти Ип. 477 (1155).—Прислгль есмь вѣренъ быти ЮРГр. № 71 (1434).

XVI. Радоуйтес... бо нашла есми драгмоу, которую была есми згоубила Ёв. Пер. 58.

2-га о.с. одн.:

XV. Брате! Ты мене ни на лькоу ялъ, ни копьемъ ма еси добылъ, ни из городовъ моихъ выбил ма есь, ратью пришедъ на ма Ип. 900 (1287).

XVI. Ты пробилъ еси каменныя горы сквозѣ землю Половецкую Сл. о п. Иг. 39.—Таковыхъ еси одъ оное работы не одиушалъ Ак. ЮЗР. I, 86 (1535).—Добрѣ есь повидѣла Ёв. Пер. 20.

XVII. Слуга мой, хоч еси бывъ и лѣнивый з початку Ёв. Реш. 48.

3-тя о с. од н.:

XV. То естъ столъ отца моего переже былъ Ип. 208 (1093).

1-ша і 2-га о с. дв.:

XV. Позволѣ есѣ оба Ип. 478 (1155).

XVI. О моя сыновчя Игорю и Всеволоде... рано еста начала Половецкую землю мечи цѣлѣти Сл. о п. Иг. 26.

1-ша о с. мн.:

XIV. Мы есмо допустили Ак. ЗР. I, 22 (1383).

XV. Не свѣмы на нѣси ли есмь былѣ или на землѣ Ип. 94 (987).—Сими(книгами) есми в печали утѣшаемы есмы ів. 140 (1037).—Приѣхали есма к тебѣ ото всихъ Ятвѣзъ ів. 879 (1279).—И на то помочное далъ, а мы есмо взѣли ЮРГр. № 45 (1413).

XVI. Есмо из роуки враговъ нашихъ высвобожени Ёв. Пер. 27.

XVII. Зараз почули есмо... що тупае Прот. Полт. С. I, 198-б (1698).

2-га о с. мн.:

XIV. І есте просили насъ ЮРГр. № 1, (1341).—Просимъ вашей милости, штобы есте учинили иный листъ Ак. ЗР. I, 23 (1388).

XVI. Або есте не вѣдали Ёв. Пер. 30.

З і м п е р ф е к т о м:

XV. Была бѣ мти его черницею Ип. 66 (980).—И бѣху сѣдѣще в Києвѣ мужи Ярославѣ ів. 136 (1024).

З а о р и с т о м:

1-ша о с. од н.:

XVI. А быхъ не слала къ нему слезъ на море рано Сл. о п. Иг. 39.—Не маю где быхъ збралъ жита мои Ёв. Пер. 53.

XVII. Такъ опый голос... приимую, яко бых его (ха) чул Каз. 32, к. 26.—А я бых пришовши, узавъ свое зъ прибитком Ёв. Реш. 166-б.

2-га о с. од н.:

XVI. Аже бы ты былѣ, то была бы чага по ногатѣ Сл. о п. Иг. 28.

3-тя о с. од н.:

XV. Пакъ ли тотъ, кто иметь жити у томъ домѣ, бы хотѣлъ нѣшто отъ тѣхъ держати, тогды муситъ съ мѣстомъ терпѣти Ак. ЗР. I, 32 (1407).

—з і н ф і н.:

Стополкъ же оканъныи помсли в себе рекъ се оуже оубихъ Бориса, а еще како бы оубити Глѣба Ип. 122 (1015).

1-ша о с. дв.:

XV. И посла Стополкъ к Володимерю, гл.: да быхови сѣ слала и о томъ подумалі быхомъ съ дружиною Ип. 265 (1111).

1-ша о с. мн.:

XIV. Пак ли быхом імо не воротили на і ден... тогда гродо наш Галичъ... оу тыхо 4 тисѣчахо заставити имаемы ЮРГр. № 19 (1388).

XV. Тобѣ бы, брате, любо ли, а быхомъ брата твоего держали Ип. 346 (1147).—Коли жъ быхомъ хотѣли тыи двѣ Селищи любо сами оуз ти оу него или кому приволили быхомъ выкупити ЮРГр. № 61 (1429).

XVI. Если бых'мо шли и накоупили страв'ныхъ речіи Ёв. Пер. 44.

2-га о с. мн.:

XVI. Если бысте любили тыхъ, которые васъ тыжъ любѣть и якоую боудете мѣти мѣсть Ёв. Пер. 37.

3-тя о с. мн.:

XV. Поиди ис Києва... а язъ ти Чернигова съступлю хрестьяныхъ дѣла днѣ, а бынѣ (ХП. бынѣ) не погинули Ип. 478 (1155).

П р и й д. ч а с:

XV. А мнѣ любо иноую волость в тоє мѣсто даси, любо коунами даси за нее во что будеть была Ип. 685 (1195).

—з і н ф і н і т и в о м:

XVI. Што мы тыж боудемо чинити Ёв. Пер. 31.—Боуде ли онъ тебе о што просити, абы еси емоу... оуказалъ Ёв. Пер. (рк.). 443-б.

XVII. Жид... будет мѣти в рукахъ тхорики Интерм. 79.

XVIII. Црѣ Михайлъ будет знати его, хто есте а онъ Михаила Пам. укр. м. IV, 298 (Рк. Тесл.).

Быль + д і е п р и к м. на л ь (в ь).

XV. И велѣлъ ма былъ избавить горла моего ЮРГр. № 71 (1434).

XVII. Дявол лютий презъ овоц былъ извѣлъ, и до неласки бозкой на вѣки былъ привѣлъ Прол. 85.

XVIII. Снѣгъ оупав быв великый Літ. Гукл. 75.

3. *Бути, існувати.*

XV. И монастыреве почаху быти Ип. 139 (1037).

XVII. Ничего было Гду Вгу по томъ сотворенномъ небу Рук. Хрон. I.—Шо було то было Прот. Полт. С. I, 171 (1694).

4. *Бути, перебувати, знаходитися.*

XV. И были есмо в дому прчетыѣ ЮРГр. № 83 (1446).

XVII. Кирик... в байраце... з братом повины бути Прот. Полт. С. II, 64 (1679).

XVIII. Въ вѣри и въ области ихъ быти обѣщалис Вел. Сказ. 9.—Отецъ синовъ или дочокъ виректись можетъ... 7. еслибъ кто з рукъ неприятелихъ родичовъ откупить не хотѣлъ будучи на худобѣ отческой Стат. 58-б.

5. *(з запереч.)*. *Лишитись, зѣтатись.*

XVII. Маешъ ся научити, абыс на попарт'е фалшу и неправды имени Га Ба твоего надаремно не взывалъ, гдыжъ то без помсты Бжеи над тобою не будетъ Гол. П. М. II, 464 (Кор. Н. 1645).

6.—*въ гостинахъ.*

XVII. Пп. братия бели въ гостинахъ купецкихъ Арх. ЮЗР. I, XI, 164 (1647).

7.—*въ держаньи, держати.*

XVI. Князь О. Четвергенскій... будучи тыхъ сель въ держаньи на тыхъ селахъ жонѣ своей... тисечу копъ грошей... записалъ Ак. ЮЗР. I, 118 (1543).

8.—*въ лѣтехъ, бути якого віку.*

XVII. Тотъ стый, гды през взрость телесный и шеснадцатехъ не малъ былъ лѣтех, себе привесъ Ху Тр. постн. 554.

9.—*въ ненависти (у кого), бути ненавидженим.*

XVII. И для того жъ ты оу всѣхъ естесъ въ ненависти о безецная и наддеръ злая заздности Пер. Мат. I, 2, 154 (1614).

10.—*въ товариствѣ, товарищувати.*

XVII. Тилкож не знаю, ци годится намъ быти в товариствѣ с тобою Интерм. 80.

11.—*(за кого, за що), бути ким, чим.*

XVII. Нѣкоторые розумѣють быти за болшее добро тую марную роскошь Ев. Калл. 606-7.

XVIII. Нехай будетъ ея за опѣкуна Пам. укр. м. II, 62 (Др. Рк.).

12.—*къ, (до кого), прибути.*

XVII. Еще не было к нимъ Ахилеса... а мѣли Греки... же безъ Ахиллеса Троя не будетъ взята Крон. Боб. 77.

13.—*къ, (до чего), належати.*

XVI К той овчарни на плугъ земли было Пам. КК. IV, отд. II, 159 (1545).—Тое село Начы не было до владыцства, але до церкви светыхъ мученикъ Кузмы и Демьяна Ак. ЮЗР. I, 257 (1595).

14.—*(на кого), бути проти кого.*

XV. Аще кто перестоупитъ крѣстное цѣлованье, на того быти всимъ Ип. 318 (1145).

15.—*на помочи, помагати.*

XVIII. Ажъ бы панъ оу вуйнѣ до рабмагу влапленій бувъ... тогды мусять и кметъ панови на помочи быти Урб. 56.

16.—*отъ, бути з, походити.*

XVII. Филиппъ бывъ отъ малого города Виѣсайдъ Ев. Реш. 19-б.

17.—*по воли (чию), слухатись кого.*

XV. А быти мнѣ по великого князя Казимировѣ воли Ак. ЗР. I, 55 (1442).

18.—*(при чому), бути присутнім.*

XVII. При купѣлени бувъ Павелъ рибалка Прот. Полт. С. II, 128 (1685).

XVIII. И нѣхто тамъ при томъ не былъ Пам. укр. м. III, 119 (Рк. Тесл.).

19.—*то есть, сѣб-то, тоб-то.*

XVII. Вправдѣ ямъ ест, котрый то з ними былемъ потомъ: То есть по Нароженю Збавителя стомъ Бер. Вірші, 70.

БЫТНОСТЬ, *рж.* 1. *Иснущая, буття.*

XVI. Бытіе: бытность Зиз. Лекс. 94.

XVII. Бытіе: бытность Бер. Лекс. 11.—Створитель всего створенъ и Панъ, который з нѣчего все штоколвекъ естъ, створилъ и в бытность привелъ Ев. Калл. 487.—Богъ... естъ жродломъ естества и бытности Кн. Рож. 46.—Слово Еясъ—бытность Гал. Кл. Раз. I, 124.

2. *Ество, істота, існість.*

XVI. Сыновняя бытность не естъ сама отъ себе, але засвѣтілася отъ Отца Ист. о разб. Флор. соб. 450.

XVII. Іоанъ святой... писалъ... не о телеснѣй бытности Христовой але о божествѣ Его Арх. ЮЗР. I, VIII, 164 (О обр. ц. Хр. 1602).—Презъ тебе Сыне Божій Агглове, небеса и земля сътворени, и всѣ бытности видимы и невидимы Транкв. П. Мн. 24.—В хрѣстѣ... сѣтъ двѣ бытности, то естъ бжая и члвчая Жит. Св. 465б.—Бытность матерѣальнаго нба або твердость: естъ сухотна, легка, рѣдка, и проникательная матерѣаль Транкв. Зерц. 12.

3. *Стан буття.*

XVI. А коли въ згodu прийдете, житье и бытность обоихъ васъ такъ укрѣпится Ак. ЗР. I, 221 (1501).

XVIII. Заледво отмороженіе руки и тварь возмогли ему отвѣлжити и до першой приспособити бытности Літ. Вел. IV, 139.

4. *Побут, пробування.*

XVII. Отлеглая бытность вашей милости Арх. ЮЗР. I, XII, 575 (1659).—Якъ много в Капернаумъ подъ часъ бытности Его (Христа) приношено до него хорыхъ Рад. Віп. 416.

5. *Присутність.*

XVI. Прагнулисмъ... учтити бытностью сѣею домъ або церковь Отп. кл. Остр. II. П. 392.—Справа моя потегаетъ за собою и потребуеъ бытности самое особы, напервей до присеги учиненя передъ вывоженемъ шкруптнии Арх. ЮЗР. I, I, 328 (1592).—Абы... вы собо-

ровъ жадныхъ не чинили безъ бытности его кор. мл. Кул. Мат. I, 59 (1592).

XVII. При бытности всѣхъ сполжителейъ мовиль Копист. Пал. 653.—(Петро I) изволилъ своею бытностью у господѣ у гетмана гуляти Лит. Сам. 191.—Мнѣманъ боудешъ же и при бытности и въ небытности ихъ хвалишь Тест. Вас. 37.—Болеслав... възялъ городъ Конратовъ Уездовъ безъ бытности тамъ Конрата Крон. Соѡ. 302.—Безъ бытности самыхъ ихъ, оповедающихъ... Ганна Пашиха... по злодѣйску взяла готовихъ грошей таларийъ пятьдесятъ Акт. Старод. кл. 93.

XVIII. Безъ бытности моей былъ въ деревняхъ моихъ Дн. Хан. 146.

БЫТНИЙ, прикм. *Що є, що існує.*

XVI. Сытъ правдивый правдивого отца... всегда бытний всегда бытного Ист. о разб. Флор. соб. 453.—Єгова (што се выкладает на нашъ языкъ бытний албо истный) Катех. 25.—Тое имя Єгова Богу самому принадлежитъ, абовѣмъ значитъ бытность вѣчную, то естъ значитъ Бытного, Который предъ всѣми вѣки самъ предъ себе естъ ib. 32.

XVII. Предо святится имя твое... присно бытное и надъ вѣки давное Транкв. П. Мн. 14.—Дакуймо... Вгу, который насъ зъ небытности бытными оучинилъ Єв. Калл. 745.

БЫТНИЙ, прикм. *Див. Битный.*

XVII. Вишневецкій и Остроробъ... зо всею шляхтою и жолнѣра бытного больше, нѣжлѣ на пятьдесятъ тысячій за Константиновъ подѣ Пилявци, занехавши комѣсію, зъ Хмельницкимъ битися зезволили Лит. Льв. 263.

БЫТЬ, рм. 1. *Існування, буття.*

XVII. Что за трвалость свитанъ? поты его быту, поки невидати слнца Рад. Віп. 1339.

2. *Стан буття.*

XVII. Члвкъ стобливый в оутискахъ и скорбехъ барзѣй свѣтит, нижели в добрыхъ бытѣхъ Рад. Ог. 1084.

XVIII. Не будутъ (муж і жена) доброго себѣ быту мѣти Клим. Вірші, 82.

3. *Мешкання, побут.*

XVII. (Злецаемъ имъ) волного листу о перестя до Волох на бытъ просити Льв. Ставр. 35 (1609).

БЫТЬЕ, рм. *Буття, існування.*

XV. Кънъ... за самого Творца создавшаго всацькая отъ небытья въ бытье дшю свою положи Ип. 585 (1175).

XVI. Якъ слѣ отъ отца, такъ и дхъ однакъже кшталтомъ своего бытѣ рознѣтсѣ Ист. о разб. Флор. соб. (стдр.) 23.

XVII. Вгъ... той, который нѣ маєтъ нѣ по-

чатку а нѣ конца, но всегда... в завше бытномъ бытію; предъ немѣримыми вѣки Транкв. Зерц. 1.

БЫТЬЕ, рм. *Див. Битье.*

XVII. Нѣкоторые (стые)... бытъя и змордуваня великие терпѣли Єв. Реш. 82-б.—Жадного тамъ бытъя не било, тылко Степанъ Матфѣя с хати выхнуль Ак. Полт. Гор. Ур. I, 171 (1669).

БЫХТЕРЬ, рм. *Див. Бехтеръ.*

XVI. Зброи церковные... Быхтеры три Гол. П. М. I, 13 (Оп 1554).

БЫЦКИЙ, прикм. *Див. Битский.*

XVII. Мотря... вкравши шесть штукъ полотна быцкого Прот. Полт. С. I, 138 (1691).

БЫЧОВАТИ, дс. *Див. Бичовати.*

XVIII. Терніемъ укоронованій у слупа тяжко бычованій за весь міръ Творецъ скараній Укр.-Р. Арх. X, 267.

БЫЧОВАТИСЯ, дс. *Див. Бичоватися.*

XVII. Потомъ лицемѣрствующе бычуютъ сѣ Льв. Пал. 30.

БЫЧОКЪ, рм. *Здрібн. від «быкъ».*

XVII. Продаемъ за корову... изъ бычкомъ рябимъ Прот. Полт. С. II, 194 (1688).

БЫЧЪ, рм. *Див. Бичъ.*

XVIII. Богъ торжниковъ изъ нея (церкви) бычемъ вонъ изгналь Клим. Вірші, 161.

БѢБЛЮТЕКА, ржс. *Див. Библіотека.*

XVII. Збираючи книги вшелѣкѣ до своей бѣблѣотеки королевской Гал. М. Пр. 374.—Въ гмахахъ тихъ, где книги увязаніе подѣ бѣблѣотекою остають Арх. ЮЗР. I, XII, 359 (1671).

БѢБУЛА, ржс. *Див. Бибула.*

XVIII. Чрезъ бѣбулу предистилѣювать Разн. Марц. 638.—За бѣбулу и веровку 35 к. Дн. Хан. 348.

БѢГАНИНА, ржс. *Довге і повторне бігання.*

XVII. Нечистыхъ духовъ гурты по пещере... строили бѣганины Жив. Св. 164-б.

БѢГАНЬЕ, рм. *Чинність від «бѣгати».*

XVII. Конное ристаніе: выгѣчки, гарцованье, бѣганье коньми Гол. П. М. II, 211 (Поуч. Ж. 1642).

БѢГАТИ, дс. 1. *Швидко йти, хутко рухатись.*

XVII. Реклъ стый Іовъ: бѣгайте отъ лица меча Рад. Ог. 470.

XVIII. Смотрите... яко то колѣсце бѣгаетъ и крутится по земли Ал. Тиш. 42.

2. *Уникати, тікати.*

XV. Мы любви не бѣгаемъ и на всей волѣ твоей станемъ Ип. 699 (1196).

XVI. Хтожъ бы мѣлъ быти такъ нерозсуднымъ, абы... одного покою бѣгати мѣлъ Отп. кл Остр. И. П. (стдр.) 58.

XVII. Законникъ повиненъ бѣгати родителей своих и сродниковъ Домец. 96.

3. *Тікати.*

XVII. Пришествиемъ Сна Бжіа діаволь по-срамочень, бѣсове бѣгають, прелестнаѧ служба ихъ погибе Транкв. Зерц. к. Дв.

БѢГДАЙ, част. Див. Бодай.

XVIII. Буцѣмъ ти не кобзуешъ цуръ пекъ тобѣ бѣгдай Довг. 93.

БѢГЛЕЦЪ, рм. *Утікач.*

XV. Тогда же оутече отъ нихъ бѣглѣць (XII. беглецъ) единъ до города Ип. 877 (1277).

БѢГЛЕЦЪ, рм. *Знавецъ.*

XVIII. (Мазепа) былъ двораць и бѣглець во всякихъ рѣчахъ Літ. Вел. II, 342.

БѢГЛОСТЬ, рж. (пол. *biegłość*). *Досвідченість, здібність, знання на чім.*

XVI. Маючи пристойное залѣценье отъ старшого пастыря... о богобойности живота, науцѣ, въ писмѣ святомъ бѣглости... на тое пастырство протонотарія... предложили Ак. ЗР. IV 91 (1595).

XVII. Бѣглость в розумѣ Рад. Ог. 950.—Бѣглость письма Пам. К.К. II, 399 (1620).

XVIII. (Хм.) в дѣлѣ рицерскомъ бѣглостью себѣ приспособилъ Вел. Сказ. 162.

БѢГЛЫЙ, прикм. (пол. *biegły*). 1. *Швидкий.*

XVIII. По трете бѣглымъ огнемъ выпалили Діар. Хан. 21.

2. *Досвідчений, вправний; знающий.*

XVI. Въ латинскомъ языкѣ были бѣглые Хр. Фил. Апокр. 1330.—Если бы Богъ рачилъ намъ зеслати дидакала, котрый бы былъ бѣглымъ въ грецкому языкѣ Арх. ЮЗР. I, XI, 115 (1599).

XVII. Въ писмѣ светомъ бѣглый Ак. ЮЗР. II, 68 (1611).—Книга презъ мудрыхъ и въ писмѣ святомъ бѣглыхъ, котрымъ подавана была, читана, пробована и поправлена была Кошист. Пал. 322.—Моисей... былъ... в наукахъ вшелякихъ бѣглый Крон. Боб. 39-б.—Повѣдаютъ в лѣкарскихъ наукахъ бѣглыми люде 0 обр. 184.—Старался о ученыхъ людей и въ писмѣ бѣглыхъ Крон. Соѡ. 39.—Темѣсто-кльсѣ Атенчикъ бѣглый в военныхъ справахъ гетманъ Рад. Ог. 733.—Хмельницкій козакъ росторонній в дѣлахъ козацкихъ военныхъ и у писмѣ бѣглый Літ. Сам. 6.

XVIII. (Оома) озвал сѧ бѣглым в том ремеслѣ Пам. укр. м. III, 112 (Пер. Пр.).—(Хмельницкій) былъ зъ природы разуменъ и въ науцѣ языка Латинского бѣглый Літ. Гр. 33.—Били люде довиѣннии и в рѣчахъ свѣтовихъ бѣгли Вел. Сказ. 8.

БѢГНУТИ, дс. *Бігти.*

XVIII. Тогда оузрѣвши срѣбро члвкъ из далека, якъ теперъ драгомѣту будетъ бѣгнути Пам. укр. м. IV, 304 (Рк. Тесл.).—Коли бѣгнути схоче (жона), то цицъки замече за плечѣ назадъ себе, а бѣжитъ прудко Ал. Тиш. 79.

БѢГОМЪ, присл. *Бігом, біжка, біжучи.*

XVII. БѢгомъ до него пришлоъ Тр. постн. 557.

БѢГСТВО, рн. *Втіки.*

XVII. Молѣтсея... ижбы не было бѢгство ваше зимою Єв. Реш. 14.

БѢГТИ, БѢГЧИ дс. 1. *Швидко йти; летіти, знати; тікати.*

XVI. Поими отрочѧ и мать его и бѣжи до Єгиптоу Єв. Пер. (рк.) 24-б.

XVII. Нехай бѣжит жолнѣръ конемъ Крон. Боб. 125.—Стала за ними бѣгти погоня Збірн. 1693, к. 150-б.—Власне як которіе в днѣ корабля лежать, здається им же в нем стоять, Ілы найпрудшей бѣжать Рук № 0. 4^о. 86, к. 65-б.

XVIII. Тилкомъ бѣгучи през лѣсъ за ханцъ зачалася Вірші Різdv. 130.—Сего ради устремилася бѣгти вѣ монастыра Гр. Барск. II, 322.—Молитва егда рой бѣжитъ въ поле Угр. Заг. 63.

2. *Поспішати, квапитись, змагаться до.*

XVII. Такъ и грѣшникъ бѣгчи повиненъ къ источнику стого поканіѧ Рад. Ог. 1102.—Стые... сами добровольне бѣгли аж до смерти терпяти Єв. Реш. 63-б.

3. *Текти, плинути.*

XV. По тотъ поток малыи Кріховець што бѣжит подлѣ Гоугнины дубровы ЮРГр. № 52 (1491).

4. *Минати, сходити, упливати.*

XVIII. Безъ спочинку зъ працею години бѣжать Літ. Вел. IV, 216.

5. *Обертатись, кружати.*

XVIII. Зѣмою бѣжит слнце боком низко и от нас далеко Пам. укр. м. IV, 34 (Сок. Рк.).—Сатурнусъ, тот бѣжитъ так высоко, же заледво в тридцат лѣтъ бѣгъ свой выполнить іѧ. 35.

6. *Уникати.*

XVII. Теоодосія... родичов своих бѣжала Жит. Св. 376.

БѢГУНКА, рж. *Бігунка, шункова хороба, розвільнення шунку (Diarrhoea).*

XVII. Стуженіе чрева: бѣгунка Бер. Лекс. 159.—На бѣгунки множество ихъ (войска) великое на дорожѣхъ и на Украинѣ змерло Літ. Льв. 264.—Хоробою диссентеріи, то есть, бѣгунки знѧтый, з животомъ южъ мѣлъ розвѣзатисѧ Тр. постн. 283, II.—Другіи бѣгункою померли Крон. Боб. 238-б.—(Поляки) болшую

трудность мѣли от турковъ с Камянця и хоробъ великихъ, а наиболее от бѣгунки, с которой много войска полского и литовского и пруского вимерло Літ. Сам. 161.

XVIII. На рѣзачку или бѣгунку маслянку... нит Млр. дом. лѣч. 15.

БѢГУНЪ, рм. 1. Той, що швидко* біга; гонець, посланець.

XVII. Аасѣиръ: бѣгунъ, посел, або поселъ на подводѣ, гонец Бер. Лекс. 221.—Барзо прудкий бѣгунъ з него (Георгія) ест Ёв. Реш. 262.

2. Збіг, перекичик.

XVI. За нестатечностью бѣгуновъ, старшихъ нашихъ Грецкихъ и ихъ самыхъ выреченьемъ насъ... простымъ холопомъ подавали достоинства Ак. ЗР. IV, 150 (1596).

XVII. Бѣгуни зъ околичныхъ мѣстечокъ и зъ сель зъ станцій своихъ зобравшись... за шию его Могиленка волочили Ак. ЗР. V, 177 (1684).

3. Волоцюга.

XVI. Многіе зъ нихъ (мниховъ) зъ монастырей поуѣкавши, а ставшисе бѣгунами, только гроши баламутными повѣстия собирают Ак. ЮЗР. I, 287 (1598).

XVII. Вѣнчати бѣгуновъ и пришельцовъ и не имущихъ своя си осѣдлости Тр. П. М. 360.

4. Бистрий румак.

XVIII. Выторговать у Обозненка гнѣдого бѣгуна Дн. Марк. I, 30.

5. Чп, валець, що на нім що обертається.

XVI. Двери на бѣгунахъ Ак. ЮЗР. II, 200 (1598).

БѢГУЧИЙ, дисприкм. від «бѣгти».

XVII. Голось былъ крылъ ихъ (саранчи) яко голось воевъ и коней многихъ на войну бѣгучихъ Гал. Кл. Раз. 454.

XVIII. Лѣтучее потя скубешъ, а бѣгучого заяця дерешъ Ал. Тиш. 71.—Хотѣчи диспотуватисѣ з нимъ о ночнихъ планетахъ бѣгучихъ Ал. Муз. № 417, к. 3-б.

БѢГЧИ, дс. Див. Бѣгти.

XVII. Сважи оразъ и нозѣ, если оусылуютъ бѣгчи на бездороже Рад. Віл. 1275.

БѢГЪ, рм. 1. Бігнення, прудкий хід; тікання, етики.

XIV. Коли тои лихий Бекбулат побѣгъ, тогда вси люди всѣ рать на бѣгъ повернулисѣ ЮРГр. № 26 (1393).

XV. Се видивше половци оустремишасѣ на бѣгъ Ип. 222 (1096).—Полци вдаша плени свои на бѣгъ ів. 267 (1111).—Вѣсть же приимше Половци яшасѣ бѣгу опять своею дорогою ів. 613 (1179).—Наворотисѣ дружина Данилова на бѣгъ ів. 769 (1232).—Со всѣми

бѣги водными з болоты з роудами ЮРГр. № 82 (1451).

XVIII. Бѣгъ Дону рѣки Літ. Гр. 6.—Пѣсокъ во быстромъ бѣгу (Аргіллія) копытами мечет Осв. Иер. 232.

2. Оборот, рух, кружання.

XVI. Солнце зачинаеть бѣгъ свой О ед. вѣрѣ, 887.

XVII. Кгдыжъ надъ ишихся планетъ (Видл. звѣзда) дивнѣй оуказала, бо незвычайную дорогу торовала, бѣгъ свой ведлугъ астролокгіи отмѣнивши Бер. Вірші, 79.—Всѣ звѣзды... бѣгъ або поворотъ свой мають Ёв. Реш. 291-б.—Корень умѣтности седмый астрономіа, учить бѣговъ нбсныхъ Тит. 297 (Е'ухар:ст. 1632).—Крол... наслѣдовалъ ученѣ великого, а звлашча бѣговъ небесныхъ, звѣздарства, албо чернокнизства Ал. Печ. 165.—Бгъ... слнце на слова Исуса Наввина в бѣгу своемъ погамовалъ Тр. П. М. 913.—(Богъ звѣздамъ) даль и бѣги розмаиты Рук. Хрон. 2.

XVIII. Слнце и мѣсяць со звѣздами и зовшиткими бѣгами и планетами небесными Ал. Тиш. 75.—Отказалъ (Валаамъ) имъ книгу свою звѣздохетскую бѣговъ небесныхъ Пам. укр. м. II, 127 (Рк. Тесл.).

3. Тяг, протяг, перебіг; курс, дорога; дорога життя.

XVI. Бѣгъ того свѣта безъ писма всякая речъ съ памяти выходитъ Ак. ЮЗР. I, 75 (1529).

XVII. Бѣгъ мой досконалемъ и вѣру заховавъ Вопр. 65.—Бѣгъ своей повинности выполнялъ Пр. Жел. 2-б.—Законничій любо подвижнѣй бѣгъ провадилъ Каз. См. 43.—Бѣгъ житія челоуѣческаго Рад. Ог. 63.—Бѣгъ свой скончивши на заходѣ смерти сталъ Рад. (Марк.) 30.—(Люде) посредъ самого покуты бѣгу тотъ животъ скончили О обр. 94.—Памати годно живота и бѣгу своего докончилъ Тит. 83 (Беринда, 1623).—Не всѣ люде добре бѣгъ той, житіе теперешнее отправуютъ Гал. Кл. Раз. 354.

БѢГЪ ПОСТНЫЙ, постування.

Ленивые и постачие... поневажъ если сѣ и отъ сегоднѣ в бѣгъ постный пустають... могутъ... оупередити Ёв. Видл. 85.—Бгопосныи отцеве насъ в цвичен'е заправивши и готовыми и способными до бѣгу постного оучинивши Тр. постн. 131.

4. Порядок, триб.

XVI. Каждая речъ свѣта того, подлугъ бѣгу челоуѣченства, вѣдома естъ ку сталости Ак. ЮЗР. I, 28 (1502).—Святѣи дни отъ звычайного бѣгу отмѣнити Хр. Фил. Апокр. 1106.

XVII. Треба той злой бѣгъ отмѣнити Діар. Фил. 114.—Ся Россомъ отъ звыклого бѣгу отмѣняти безъ патріарховъ позволенья, бынамъ нѣй не годится Копист. Пал. 1147.—Над ввес приржонный бѣгъ то ест абы желѣзо плавати само мѣло Жит. Св. 429-б.

БѣДА, *рж.* Горе, нещастя.

XV. Бѣда аки в Роднѣ Ип. 65 (980).—Хочешь мой другъ ближний быти и во всѣхъ бѣдахъ мене помочницю имѣти Чет. 1489, к. 50.

XVI. Страсть: бѣда Зиз. Лекс. 106.

XVII. Чрезъ многи, мовить, бѣды пристойтъ намъ войти въ царство Божіе Копист. Пал. 878.—Мнихъ лѣтаючій надъ мѣстомъ волаѣ: Бѣда тобѣ, бѣда тобѣ Рима Літ. Льв. 255.—Увы мнѣ: бѣда ми Бер. Лекс. 176.—Задержалемся на злую свою бѣду Арх. Мот. 128 (1683).—О покижъ маешъ тои бѣды терпѣти Крон. Боб. 37.—Стые... тѣлѣ своихъ не жаловали... претерпѣти незносные... бѣды Ев. Реш. 22.—Щасливыи которыи на правици станутъ, але бѣда тымъ, которыи по лѣвици Жит. Св. 528.—Тотъ который до пріємного покоя душѣ... ся кваниль: каждого дня которого бы досады и бѣды неотносишь, великий ущербок... поднявши нехъ собѣ розумѣеть Лѣств. 21-б.

XVIII. Мы ему поклонивъши ся, волимо собѣ безъ бѣды сидѣти при своихъ добрахъ Ал. Тиш. 57.—Абы за тоты сѣмъ лѣтъ бѣды не терпѣти Пам. укр. м. I, 166 (Рк. Тесл.)—З рукъ глядитъ батко у (сы)на: на бѣду ему пошло Ылим. Прип. 116.

БѣДИТИ, *дс.* 1. Робити бѣдѣ укому, кривдити, утискати.

XVI. Людей старожитной вѣры Греческой бѣдити почали Хр. Фил. Апокр. 1776.

2. Переконувати.

XV. И вси яша ему (волхвові) вѣру и хотѣ бѣдити епска Ип. 170 (1071).

БѣДИТИСЯ, *дс.*—зъ кимъ, зъ чимъ, боритись, борікатись.

XVII. Тамъ презъ три лѣта зъ духами злыми, видомыми и невидомыми барзо бѣдимемся Діар. Фил. 85.—Жегляр терпѣть небезпечность морскую и бѣдится в ночи и вднь з волнами морскими Крон. Боб. 209.

БѣДКОВАТИСЯ, *дс.* Приймати, терпѣти бѣду.

XVII. Якъ ся продкомъ вашимъ... отъ ляховъ бѣдковало Ак. ЗР. V, 166 (1682).

БѣДНИКЪ, *рм.* Бідний чоловік, бѣдакъ; неборакъ, бѣдолаха.

XVII. Бѣдно... естъ царствіе небесное и бѣдници одержатъ его Ев. Реш. 22-б.—О нещастный... бѣднику... що... тебе поткаеть Жит. Св. 27-б.—До когожь оный бѣдникъ оутечется шукаючи

надѣи Тест. Вас. 40.—Бѣдника Лазаря передъ ворота лежачого пребачалъ Ак. ЮЗР. II, 217 (И. Виш.).

XVIII. Окаянику, бѣднику, папо римскій, грѣшнику Іер. Мих. 279.

БѣДНИЦЯ, *рж.* Бідна жінка.

XVIII. а бѣдниця хожу отъ зорѣ до зорѣ Пам. укр. м. I, 266 (Рк. Тесл.).

БѣДНОСТЬ, *рж.* Бідність, вбогість; недойма, вада.

XVIII. Мы... якъ оуродимсѣ..., ниже двигнутисѣ оумѣемъ, а они (звірята) оуже такъ выхъ... бѣдностей отнюдь не знаютъ Сѣмѣя Сл. Б. 527.

БѣДНЫЙ, *прикм.* 1. Бідний, убогий, небагатий, неможливий.

XVII. Богач... не мавъ вѣзгляду на бѣдного... члка Ев. Реш. 11-б.—Чернякъ... имъ (вдовамъ) бѣднымъ кидаль по третей часты (приходу) Рѣш. Полт. Поляк. С. 72 (1700).

2. Гідний позаслування, нещасливий.

XV. Охъ мнѣ бѣдной кому сѣ могоу ровнати птицамъ ли но и тыи гнѣзда выють Чет. 1489, к. 15.

XVII. Игумень и вся братія... злодѣя... найшли... и до вязеня... всадили. Онъ бѣдний видячи себе велми зелжонимъ... почаль велми горко плакать Рук. № О. 4° 86, к. 56.

XVIII. Оуви мнѣ бѣдному! Теперъ ми естъ гробъ незагребенный Пам. укр. м. I, 159 (Рк. Тесл.).

3. Лихий.

XVIII. В бѣдной болѣзни его (Дан. Торянського)... принялъ... исповѣдь христіанскую Укр. ист. м. 30 (1754).

БѣДОВАТИ, *дс.* Терпѣти бѣду.

XVII. Оучникове знову на морю бѣдуютъ и трвожатсѣ Ев. Калл. 436.—Оученикове засѣ на морю бѣдуютъ Ев. Вил. II, 50.

XVIII. Ой чи я жъ бы бѣдовавъ, якъ теперъ бѣдую Пер. Мат. III, II, 160 (Некраш.).—Когда же неба не доступимъ, на вѣки мусимо въ пеклѣ бѣдовати Сѣмѣя Сл. Б. 17.

БѣДСТВО, *рн.* Бѣда, бѣдування.

XVIII. Щляхта Полская... великими тяжестми и бѣдствами... утискала (козаковъ) Вел. Сказ. 13.

БѣЖАТИ, *дс.* Див. Бѣгти.

XV. Ты надѣешисѣ бѣжати в Половцѣ а волюсть свою погубиши Ип. 301 (1139).

XVII. Невѣста... бѣжала ему (Іліи) по воду Жит. Св. 542.

БѣЖЕНЬЕ, *рн.* (пол. bieżenie). Бѣгъ.

XVII. Яко олень бѣжи и да не будетъ лѣнивство въ бѣженю Рад. Ог. 1102.

БѣЗДЕРЕВО, *рн.* Див. Боздерево.

XVIII. Вужъ въ томъ городѣ не постане, где есть полинь, билиця, бѣздерево Укр. Госп. Пор. 74.

БѢЗДНЫЙ, *прикм. Безодній.*

XV. Понѣрѣте в бѣздную глубину Чет. 1489, к. 13-б.

БѢЗЕНСТОВАТИ, *дс. (з уг. bizoniti). Свидѣти, потверджувати.*

XVIII. Поты стый Матѣей бѣзенствует Пам. укр. м. II, 123 (Рк. Тесл.).—Што бы есь не убивъ и курварство не учинивъ и не укравъ и ужю не бѣзентовавъ Поуч. Няг. 10.

БѢЗОН(У)ШАГЪ, *рм. (з уг. bizonsag). Довід, доказ.*

XVIII. На судномъ дню бѣзоушагомъ мнѣ станете и вы и я Поуч. Няг. 288.—Отож маємо слушный и справедливый довод о второмъ пришествіи хвом. А до того еще надто вѣрнѣйшій бѣзоншагъ самъ Гедъ нпшъ Іс Хс снѣ бжій самъ рекъ Пам. укр. м. IV, 310 (Рк. Тесл.).

БѢКА, *ржс. (нім. Bicke). Рід мотики.*

XVII. 10 бѣкъ сталии и острѣль Арх. ЮЗР. I, XI, 645 (1628).

БѢЛА, *ржс. Білка, вивірка.*

XV. Козаре... имаху по бѣлѣ и вѣверици тако от дыма Ип. 14 (859).

БѢЛЕНЬЕ, *ржс. Чинність від «білити».*

XVII. Сны ещенический... несучи полотно в речи до бѣленя Крон. Боб. 105.

БѢЛЕЦЪ, *рм. Той, що мешка в монастирі, але в закон не пострижений.*

XVI. Черныцы въ кельяхъ своихъ бѣлцовъ и робятъ держати и всякихъ живностей мѣти не мають Ак. ЗР. III, 24 (1551).

БѢЛИЗНА, *ржс. Збірни: назва дрібної риби ріженого гатунку.*

XVIII. Привезены зъ Лѣсконогъ 26 лящовъ, бѣлизнь 4 и одинъ сомъ Дн. Хан. 488.

БѢЛИЛО, *рм. Біла фарба білити обличча.*

XVII. Стибіе: бѣлило Бер. Лекс. 312.—Лице свое намажетъ бѣлиломъ Шумл. Зерп. 42.

БѢЛИЛЬНИКЪ, *рм. Той, що білить.*

XVII. Ёсть фабула о угларѣ и бѣлил'нику Рад. Він. 900.

БѢЛИТИ, *дс. Робити білим, малювати на біло.*

XVII. Вода... единовидна будучи, розмаѣтыѣ skutki выдаєть: цвѣты, иншіѣ бѣлятъ, иншіѣ чернитъ Ев. Калл. 261-2

БѢЛИЦЯ, *ржс. Див. Бѣлка.*

XV. Отъ сто бѣлицъ одинъ грошъ Ак. ЗР. I, 30 (1407).

БѢЛКА, *ржс. Білка, вивірка; білкова шкурка, білкове хутро.*

XV. На Буйчихъ у чернокуныцовъ по двѣ куницы да по двѣ бѣлки, а слугамъ тремъ по бѣлцѣ Ак. ЗР. I, 53 (1442).

XVI. А князю Ивану... шуба моя табиновая черленая, бѣлками подбита Ак. ЮЗР. I, 77 (1529).

XVII. Дань брали... козаре по бѣлой бѣлце Крон. Соо. 5.

XVIII. Кунтушъ кгранатовый женскій бѣлками подшитій 1. Быт. млр. обст. 344.

БѢЛКОВЫЙ, *прикм. від «білка».*

XVIII. Купилемъ мѣхъ бѣлковый за 2 р. 20 к. Дн. Марк. II, 246 (1728).

БѢЛМО, *рм. Білява плямка на очній ро-гієці (Leucoma).*

XVII. Той муж... мѣл на лѣвомъ оку бѣлмо Жит. Св. 372-б.—Члвкъ... гноеточивъ очима или на оцѣ бѣлмо Крон. Боб. 52-б.

XVIII. Запечетую всякій гостецъ... сердце болящій, бѣлмо творящій и полудотворный Угр. Заг. 54.—Оная баба... гоила дитинѣ на очахъ бѣлма Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 95 (1715).

БѢЛНИКЪ, *рм. Той, що білить, білхує.*

XVI. Одѣяніе его (Ісуса) было бѣло велми яко снѣгъ, яковыхъ то не можетъ бѣлникъ оубі-літи на землі Ев. Вол. 58.

БѢЛОБЛЕЩАЩИЙ, *прикм. Білий і блиску-чий.*

XVIII. Рызы бѣлоблещащіе злоголавніе РКП. 25.

БѢЛОВДЯЧНЫЙ, *прикм. Білий і вдячний (колір, цера).*

XVIII. (Царь Петръ) лица былъ бѣловдичного Літ. Вел. II, 513.

БѢЛОГЛОВА, *ржс. Див. Бѣлоголова.*

XVII. Имя той было бѣлоголовуй Порфирия Ев. Реш. 231-б.

БѢЛОГЛОВСКИЙ, *прикм. Див. Бѣлоголов-скій.*

XVII. Законники побожніи стану бѣлогловского Ак. ЮЗР. II, 78 (1632).—Чепцы бѣлогловскіе Рук. Хрон. 77.—Были два монастыри недалеко отъ себе, одинъ мужской, а другой бѣлоголовскій Рук. № 0. 4° 86, к. 54.

БѢЛОГОЛОВА, *ржс. (пол. białogłowa). Жінка, невіста, кобіта.*

XVII. Мтка Іосифова, старая бѣлоголова... пытала, що то было Крон. Боб. 237.

БѢЛОГОЛОВСКИЙ, *прикм. (пол. białogłowski). Жіночий.*

XVII. Справилъ собѣ Улисеѣ крамъ, мѣючи в немъ... стрѣлы, чепцы бѣлоголовскіе Крон. Боб. 77-б.—Моисей... на той часъ оучынил оумывалницу зъ зверцадель бѣлоголовскихъ Гал.

Кл. Раз. 104.—Звитѣ житем хвухъ жолнѣровъ показаніемъ оукрасы бѣлоголовской Пам. укр. м. IV, 212 (Осл. Рк.).

БѢЛОДРОБНЫЙ, прикм. *Білий і дрібний*.

XVIII. Рондзикъ бѣлодробными пуклями сажений Літ. Вел. IV, 116.

БѢЛОЕРЪ, рм.?

XVIII. Алоизу, бѣлоеру, селѣтры чистой Разн. Марц. 648.

БѢЛОЖОНКА, рж. *Жінка, невіста*.

XVI. Нехай бы бѣложонки нашіе въ записанные давные убералися козакинки Ак. ЮЗР. II, 190 (1589).

БѢЛОКВѢТЧАСТЫЙ, прикм. *З білими квітами*.

XVIII. Ангипедъ под них до великого престола 2, одна вишневая отласовая бѣлокви- частая верхняя и боковая РКПЛ. 17.

БѢЛОКОПИТЫЙ, прикм. *З білими копитами*.

XVII. Купилем коня гнѣдого бѣлокопитого Ак. Мг. м. 81 (1674).

XVIII. Лошад гнѣдая бѣлокопита Арх. Вид. м. (1743).

БѢЛОКОРАЛОВЫЙ, прикм. *З білими кораллами*.

XVIII. А два сосудца бѣлокоровіи на сребропозлащеннихъ седесах на вино и елей РКПЛ. 12.

БѢЛОКОСНЫЙ, БѢЛОКОСОВЫЙ, прикм. *від «бѣлокосъ»*.

XVIII. Ризъ пара бѣлокосних червоноватих с камнями зеленими РКПЛ. 30.—Шуба пошена бѣлокосна Вѣн. реестръ, 46 (1786).—Сподница бѣлокосовая с карункою сѣбнозолотою Арх. Сул. 219 (1744).—Пояс з кам'єю матерія бѣлокосовою Дѣло о реп. Ак. 17-б.

БѢЛОКОСЪ, рм. *Шовкова тканина в різні квіти та розводи*.

XVIII. Писалъ писма... въ С.П.Бурхъ до г. Вайникова зъ посилкою бѣлокосу и тафы блакитныхъ Дн. Хан. 485.—Сподница новая, бѣлокосу доброго у пять бритъ, локоть десять вкрутъ Быт. млр. обст. 352.

БѢЛОКЪ, рм. 1. *Частина в яйці, що оточує жовток*.

XVIII. Коли яйце знесет, то в нем не есть нѣчого, толко жолток, бѣлок, плѣва и скара- луща Пам. укр. м. IV, 313 (Рк. Тесл.).

2. *Біла частина цитринової шкурки*.

XVIII. На заправу самой жовтой шкурки цитрины облупити без бѣлка цитринового Разн. Марц. 644.

БѢЛООБРАЗНЫЙ, прикм. *На взір білий*.

XVII. Цвѣтове бѣлообразный неоувѣдаемой красоты Транкв. Зерц. 51.

БѢЛОСРЕБРНЫЙ, прикм. *Білосрібний, посріблений на біло*.

XVIII. Кгудзіковъ позлоцѣстихъ пятьдесятъ, а бѣлосребрнихъ двадцеть Літ. Вел. IV, 113.

БѢЛОСТЬ, рж. *від «бѣлый», білий колір*.

XVII. Стѣна есть суб'ектумъ, подмет, албо подлога, албеда—бѣлость ест акциденсъ, примет Гал. М. Пр. 99.—Если оуважимо першій при- міотъ бісера, который есть бѣлость Рад. Ог. 304.

XVIII. Тимъ способомъ полотно бѣлость на- лежиту достанетъ Укр. Госп. Пор. 75.

БѢЛОХВОСТЫЙ, прикм. *Що має білий хвіст*.

XVIII. Кобыла бѣлохвостая Арх. Вид. м.; реестръ кон. Яросл. (1737).

БѢЛОЯСНЫЙ, прикм. *Яснобілий*.

XVII. Піенкнаа вправдѣ была шата и Соло- монова, бо была бѣлоснаа весолаа Рад. Він. 345.

БѢЛЧАНЫЙ, прикм. *Білячий*.

XVIII. Бѣлчаніе кожи Літ. Гр. 13.

БѢЛШЕ, присл. *Більше*.

XVIII. Постановилисмо не вертатиса до дав- ныхъ выкочностей нашихъ и Бга бѣлше не ображати грѣхами Науки парох. 2.

БѢЛШИЙ, прикм. *Більший*.

XVIII. И можетъ же бути бѣлшаа дла Бга над поворотъ до грѣха зневага Науки парох. 9.

БѢЛЫЙ, прикм. 1. *Найяснішої барви, супро- тилежний чорному*.

XV. Двѣри же еи (Холм. церкви) двоя оукра- шены каменьемъ Галичкимъ бѣлымъ Ип. 844 (1259).

XVII. Мцѣ... іды есть бѣлый значить же будетъ погода Гал. Кл. Раз. 172.

XVIII. Перець чорен избирают, а он с при- роженя своего бѣлъ ест Пам. укр. м. IV, 30 (Сок. Рк.).

БѢлая голова, жінка, невіста, кобита.

XV. Коли осмѣникъ воеводинъ застанетъ ко- того мѣщанина або купца, а любо козака хрестіянина зъ бѣлыми головами непочестный рѣчи дѣлаючи, ино намѣстнику митрополиному съ того врючная вина Ак. ЗР. I, 194 (1499).

XVII. Бѣліе головы оглянувши перед нами врьдомъ визнали, же южъ тую дѣвчину панен- ства позбавлено Кн. Мѣск. Полт. 33 (1693).—Сенаторове... бѣлыхъ головъ сѣфукавши отос- лали ихъ Крон. Боб. 151-б.—Ктому не тылко мужчизны, але и з бѣлыхъ головъ нѣкоторые хотятъ вѣдати глубокости писма Южнор. Сб. 87 (1679).

XVIII. При такой же волѣ и свободѣ заста- нутъ всѣ бѣліе головы з своимъ уборомъ и спратомъ Вел. Сказ. 141.

Бѣлое зелѣзо, *бляха*.

XVIII. Дверей снѣцарское работи семеро, зъ замками и завѣсами великой рѣки, билого зелѣза Быт. млр. обст. 339.

Бѣлое море, *Мармурове море* Пелгр. Ип. Виш. 21.

Бѣлое платя, *бѣлизна, хусты, сорочки*.

XVIII. Сколко я взялъ за нею (жоною) в посаг вѣна... одежды и убѣюровъ, платя бѣлого Арх. Сул. 218 (1744).

Бѣлыи пѣнезѣ, *срібні гроші; (бѣлий пѣнязь—¹/₁₀ гроша)*.

XVI. Сто копъ грошей литовских... личачи по десяти бѣлих у грошъ... чотырнадцат сот копъ грошей, личачи на литовскую личбу по десяти пѣнезей бѣлых у грошъ, а на полскую личбу полчетверти тысячи золотых полских Арх. ЮЗР. VIII, III, 201 (1570).—Она (вдова) оуврѣгла два пѣнезѣ (або два бѣлыи) Ев. Пер. 69.

Бѣлый попъ, *ксендзъ, пан-отець, священник (не чернець)*.

XVI. В... монастыру... игумена нѣт, одно поп бѣлый Arch. Sang., VII, 7 (1554).

XVIII. Ляхъ Вронскій... зъ ксензями бѣлыми учинили були границу Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. I, 254 (1721).

Бѣлый свѣтъ, *світання, світанок, світ*.

XVII. А они... до самого бѣлого свѣта христианами колотять Ев. Реш. 249.

2. *Чистый*.

XVIII. Скинувъ з ей (мертвой) рубашку черную бѣлую накладали (жѣнки) Прот. Полт. С. IV, 176 (1757).—Сіе доношеніе... въ бѣлую генералную опись вклучить Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 250 (1768).

3. *Сивый*.

XVII. Старецъ Полозюка на имя, бѣлий, шрамоватый Кн. Мѣск. Полт. 4 (1683).

Бѣль, *рж. 1. Біла тканина*.

XV. И повелѣ Володимеръ рѣжючи паволоки орници (Х. II. орнице) бѣль розметати народу Ип. 281 (1115).

XVI. Багрѣница: бѣль Зиз. Лекс. 95.

2. *Білі нитки*.

XVI. Пограбили... хусток едвабомъ шитыхъ зе злотомъ и бѣлю Арх. ЮЗР. I, VI, 137 (1597).

XVIII. Бѣлѣ клубокъ 1, илянихъ клубковъ 8 Быт. млр. обст. 349.

Бѣлѣнье, *рж. Див. Бѣленье*.

XVIII. Купил два решета... до бѣлѣня воску бѣлого Ризн. Соф. Кн. 131 (1742).

Бѣлѣти, *дс. Ставати білим*.

XVII. Оболокъ вѣлготный и зимный от зимна великого мерзнуть и бѣлѣть и в снѣгъ обертаетсѣ Гал. Кл. Раз. 203.

Бѣлявый, *прикм. Білий на церу, на волос*.

XVIII. Лица бѣлявого, художествомъ іконописец Арх. Сул. ц. 182.

Бѣлякъ, *рж. Одѣж з білої габи*.

XVII. Взял в Протаса кобеняк и мѣлъ перешити на бѣлякъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 179 (1670).

XVIII. Жолдакамъ по 1 руб. въ годъ да по габяномъ бѣляку Оп. ст. Млр. II, 221 (1722).

Бѣнда, *рж. Див. Бинда*.

XVII. Бѣнда албо чепецъ, бѣндаликъ—вѣнецъ Сион. сл. р. 9.

Бѣндаликъ, *рж. Перепаска, опаска, тасьма*.

XVII. Главотажъ: бѣндаликъ, хустка Бер. Лекс. 27.

Бѣрати, *дс. Повторна форма від «брати»*.

XVII. Пан Чернякъ... бѣравъ собѣ з их каменей (мельничих) Прот. Полт. С. II, 299-б (1700).

XVIII. Брати (подарунки) себѣ хочешъ, якъ и за Хмельницкого бѣралисмо Літ. Вел. III, 104.

Бѣрмовати, *дс. Див. Бермовати*.

XVIII. Оурядъ Діакона естъ... в небытности Іерея крестити, але не бѣрмовати Собр. Прип. 53.

Бѣрь, *рж. Побір*.

XVIII. Не бери бѣрь албо даръ Поуч. Няг. 19

Бѣсилище, *рж. Місце, де бісяться*.

XVII. Плясалище, игралище: игриско и бѣсилище тоєжъ Бер. Лекс. 106.

Бѣситися, *дс. Казитися, шаліти*.

XVII. Єдинъ межи вами нечистый естъ и бѣсится Ев. Реш. 190.

XVIII. Вы бо чсты есте, але не вшитки, един з меже вас бѣсится Пам. укр. м. II, 226 (Рк. Тесл.).

Бѣскупъ, *рж. Див. Бискупъ*.

XVII. Якійсь поганскій бѣскупъ Аврелѣй оное будованье болвохвалствомъ помазалъ Гал. Боги пог. 27.

XVIII. А порядокъ на сеймѣ таковъ бѣскупъ воевода каштелянъ маршалокъ подкоморій хоружий судія подсудокъ Стат. 34-б.

Бѣсноватися, *дс. Біситися, казитися, шаліти, дуріти*.

XVIII. Заразъ стануть бѣсноватися Пелгр. Ип. Виш. 63.

Бѣсноватый, *прикм. Той, хто біснується*.

XVII. Хс оулѣчилъ порку бѣсноватую невьсты хананейской Гал. Кл. Раз. 20.

Бѣсный, *прикм. Біснуватий*.

XVII. А надто тѣнь стых и хустки хорыхъ и бѣсныхъ оуздоровляли О обр. 112.

БѢСОВАТИСЯ, *дс. Шалѣти, лютувати, озвѣрюватись на.*

XVI. (Єретики) бѣсуются на благочестіе Пам. укр. м. V, 172 (1596).

БѢСОВСКИЙ, *прикм. Бісів, що властивий бісові, що тицється до біса.*

XVII. Вся потрава за справою бѣсовскою на твар ся еи (Євпраксії) вилила Жит. Св. 569.—Антихрист... все будет чинити фантазною... яко то чаровникъ бѣсовскій Єв. Реш. 126.—За наущеніемъ бѣсовскимъ... уxo... откусилемъ Прот. Полт. С. II, 100-б (1683).—Пречистая Дѣвица Паламара за радюю бѣсовскою з лицемъ пойманого и до вязеня даного з вязеня излой славы дивне вибавила Рук. № О. 4° 86, к. 54.—Волными застаемъ от покусъ бѣсовскихъ Гол. II. М. II, 417 (Кор. Н. 1645).

БѢСОВЪ, *прикм. Що належить бісові.*

XVI. Дѣти бѣсови кликомъ поля прегородиша Сл. о п. Иг. 13.

XVIII. Бгѣ бгвовое, а бѣсъ бѣсовое Клим. Прип. 201.

БѢСОНАЧАЛНИКЪ, *рм. Старший над бісами.*

XVII. И бываетъ тежъ зторгнennyй з столицы Іоаннь... чароначалъникъ и бѣсоначалъникъ рачей а не отценачалъникъ Тр. постн. 293.

БѢСУРМАНИНЪ, *рм. Див. Бесурманинь.*

XVII. Длѣ того другій крстѣ вашъ не цѣлый, але половица его бо его приламали бѣсурмане Гал. Кл. Раз. (пр.) 2.

БѢСУРМАНСКИЙ, *прикм. Див. Бесурманский.*

XVII. Мѣлъ ся достати монарха христіанскій въ неволю бѣсурманскую Літ. Сам. 22.

XVIII. Послѣди же, уже въ державу бѣсурманскую, помалу малу населишася иноци Гр. Варск. II, 64.

БѢСУРМАНЪ, БѢСУРМЕНЪ, *рм. Див. Бесурманъ.*

XVII. Янъ Собескій... видячи такъ великую налогу от бѣсурманъ христіаномъ, якъ найскорѣй войска збиралъ Літ. Сам. 158.

XVIII. Самъ... до того заразъ наклонилъ бѣсурмана Літ. Вел. IV, 7.—Таже онъ бѣсурманъ (турецкій досмотрѣщикъ) вопросы патентовъ Россійскихъ Гр. Варск. I, 208.

БѢСЪ, *рм. Чорт, дявол, злий дух.*

XV. Золъ бо члвкъ противу бѣсу, и бѣсъ того не замыслить, еже золъ члвкъ замыслить Ип. 542 (1170).—Кажки ми, бѣсе, какъ взывається имѣ твое Чет. 1489, к. 33-б.

XVI. Дѣмонъ: бѣсъ, чортъ Зиз. Леке. 98.

XVII. Молитва... Агглу лукавому, то ест бѣсови... ест печалъ Єв. Реш. 411-б.—Образа Бжого,

на который створенъ былъ, цѣлого не заховалъ и за злосливымъ бѣсомъ оудавшися, през роскоши оуслужовалъ оного волямъ Тр. постн. 22.—Нѣчого тебе от пріязни божой не отлучить, ажъ быс на грѣхъ зезволилъ, а если нанъ не зезволишь ани бѣсъ, ани жадное тебе створене поневолит не може Рук. № О. 4° 86, к. 49 б.—Гды такъ тривалъ ажъ уже было далеко вночь: бѣси зо всей крайны оной згромадилисѣ ів. 52-б.

XVIII. Нехайже и твой бѣсъ старшій Клим. Прип. 232.

БѢТА, *рм. (лат. beta). Буряк.*

XVIII. Швець... пойдеть бѣты збирать: бо потреба козлины изъ бѣтою вычинять Клим. Вірші, 104.

БѢТЦКИЙ, БѢЦКИЙ, *прикм. Див. Битский, Бицкий.*

XVII. Тыє хлопи бѣтцкимъ албо муравскимъ кгермачкомъ ся покрывають Ак. ЮЗР. II, 242 (И. Виш.).—Полотна простого шестьдесятъ локоть, а бѣцкого двадцать Літ. Мг. м. 62.

БѢЧЕЛОВАТИ, *дс. Шанувати.*

XVIII. И опять каравъ (Біг) жида, што были почали бѣчеловати одну королицу за Бога, выдступивши Господа Бога правого Поуч. Няг. 210.—Приказуеъ Гдѣ Бгѣ, што бесме имя его святили и бѣчеловали ів. 211.

БѢЧИ, *дс. Див. Бѣгти.*

XVI. Ключницу нашу дворовую из собою бѣчи намовила Кн. гродск. Луцк. 1564, к. 20.

XVII. На роздѣне крови бѣчи им (ногам) не допущаймо Єв. Калл. 214.

БѢЧЪ, *рм. Див. Бичъ.*

XVIII. Бѣчев ременныхъ 2 Арх. Вид. м.; оп. дв. Лѣтк. (1767).

БѢШЕНИЕ, *рм. Лютування, сказ.*

XV. Избавленъ бысть Бмъ (кн. Дан.) и злого ихъ (Татар) бѣшения и кудѣшства Ип. 807 (1250).

БѢШКОТЪ, *рм. (пол. biszkokt, з н.-лат. bis—двічі + coctus—варений). Бісквіт; дуже легке тісто з борошна, цукру й яєць.*

XVIII. Какъ бѣшкоты пекти.—Яйця вбить совѣмъ такъ, якъ на бѣшкоты Разн. Марц. 240.

БЮРДЮГЪ, *рм. Див. Бурдюгъ.*

XVIII. Обослалъ Ханъ особно пятма бутами вина... и двома бюрдюгами оливи Літ. Вел. II, 383.

БЮТЮГЪ, *рм. (уг.). Див. Бетюгъ.*

XVIII. Коли пришовъ на члвка який бютюгъ великій, албо якая картанъ иншая на люди великая, смирили ся и постили Поуч. Няг. 25.

В

ВАБИТИ, *дс. Надити, притягати, потягати, спокушати.*

XV. Посла (Игорь) по вѣрѣгы за море, вабѣ и на грѣкы Ип. 34 (941).—В се же лѣто сѣдшо Всеволодоу Киевѣ и тогда нача слатисѣ къ ВолодимERICЕМЪ и ко Мѣстиславичема хотѣ мира с ним и вабѣше (XII. вабяше) Изѣслава Мѣстислава изъ Володимерѣ ib. 304 (1140).—Доумалъ есмь со братѣмъ своимъ... поити на стрѣя своего... и васъ есмь собою вабилъ ib. 348 (1147).—Начаша (Полцане) и (Ростислава) вабити к собѣ ib. 495 (1159).

XVI. Подъ свою звирхность люди вабити Хр. Фил. Апокр. 1164.—До синагоги людей вабить Антир. 921.

XVII. Плачможъ теды и гоинны з' очу нашихъ лзы выливаймо, до которыхъ и дерева насъ нѣмыи запрошуютъ и вабѣть Тит. 116 (Копист. 1625).

XVIII. (Менш. і Голицын) першъ зъ войскомъ а потомъ само зъ старшиною до обозовъ своихъ Московскихъ (нас) вабили Марк. IV, 218 (Л. Мазепи, 1707).—Свѣтъ къ собѣ вабить Сѣмя Сл. Б. 118.

ВАБѢ, *рм. (пол. wab). Припада.*

XVI. Птак що падет на вабѢ, где му зерна не вѣдает того до себе же в сидѣ сидит лечъ скоро схочет полетѣти, адит его сидло не пустит Рук. Муз. № 513, к. 42.

XVII. Дьявол... посыпует мнѢ троха солодкого вабу Каз. 32, к. 135-б.—Отцъ его (Вита) взявши, розмаитыи сказы и вабы подметовал, которыми его звести усыловал Жит. Св. 279-б.—Милостивый пане, дай покой, бо то вабѢ на васъ, жебысте не програли за выграня и будетъ встыдъ Лѣт. Льв. 254.

ВАВИЛОНСКИЙ, *прикм. від «Вавилонъ».*

XVIII. Крол вавилонскій Нав'ходоносоръ Пам. укр. м. I, 312 (Рк. Тесл.).

ВАВИЛОНЧИКЪ, ВАВИЛОНЯНИНЪ, *рм. Мешиканецъ Вавилону.*

XVII. Вавилончикове старалисѣ о славу свѣтскую, дочасную, бо будовали вежу высокую, ажъ подъ небо Гал.

XVIII. Молили ся ему (смокови) зав'ше поганые Вавилончикове Пам. укр. м. I, 312 (Рк. Тесл.).—Вавилоняне мали собѣ за бга (смока) ib.

ВАГА, *рм. (нім. Wage). 1. Приряд міряти тягари тѣл, шалѣ.*

XVI. Вложимо жъ то... на вагу Антир. 673.—(Староста Луцкий съ помочниками) побрали и

пограбили... вагъ двѣ Арх. ЮЗР. I, VI, 136—7 (1597).

XVII. Ваги несправедливости до самого центрумъ припали Діар. Фил. 75.—Ваги и мѣры справедливыи мѣйте Ёв. Вил. 50.—Архістратиг Михаил ест справедливымъ важителемъ справ наших, длѣ того з вагами его малют Рад. Ог. 408.—Зваженный естесъ на вазѢ Гал. Кл. Раз. I, 55.—Озмѣте собѣ двѣ ваги; на одной вазѣ положите зото Гал. Кл. Раз. 54.—Несправедливыми вагами... продаютъ людемъ Гал. Гр. Розм. 12-б—13.—Митник... узрѣлъ вагу Ёв. Реш. 229.—Положатся грѣхы твоя на вагу ib. 445.—Добрые, (оучинки) перетягали вагоу Лѣк. на осп. ум. 22.—Стои Тройцы таемницю не на вагу розума моего складаю Рад. Ог. 132.

XVIII. У полтавский важници на скаловую вагу... мѣди отважили шест каменій и полсема фунта Кн. Мѣск. Полт. 305 (1712).—Вагу, мѣру, гарнецъ, кварту несправедливую мають Собр. Прип. 113.—Една часть мѣрила или ваги, до земли прихилѣтсѣ Сѣмя Сл. Б. 128.—Обидвѣ приязни, московскую и турецкую, Поляки на вагу разума своего зложивши, одну з них... себѣ потребнѣйшую избрали Вел. Сказ. 190.

2. *Місце, будинок, де тягари урядовно відважують, важниця.*

XV. Бояре... вагу и узвозъ передъ тымъ наполь зъ мѣшаны держивали Ак. ЗР. I, 200 (1499).

XVII. Допуцаем в месте пререченом... крамы, вагу, постригальню... збудовати Мат. Вишн. 106.

XVIII. Въ... городѢ ГадячѢ вага къ замку надлежащая Оп. им. Дан. Апост. 151.

3. *Тягарок.*

XVII. В зетарѢ бывають ваги Гал. Кл. Раз. 449.—ЗетарѢ если вагами не будетъ попираный жадного гласу не выдасть Рад. Він. 521.

XVIII. До жены отправлена посылка... дзигарстѣинный зъ двома вагами Дн. Хал. 261.

4. *Важення; перевага, баланс.*

XVII. Часе дорогой, часе не преплачоный, назбыть скупую вагою мнѢ узычоный, быстрѣй над морской корабль животъ мой провадишъ Рук. № 0, 4^о 86 к. 65-б.—Огнистой стрѣльбы брали не вагою Ак. Бор. 88 (1677).—Пыха... также клевета... на одной вазѢ ходит Ёв. Реш. 5.

XVIII. Крадетъ кто оу многихъ... якоже бываетъ продаючи мѣрою скупую, вагою оуменшено, неправую Сѣмя Сл. Б. 614.

5. *Відважений тягар, відважена кількість.*

XVI. Талантъ: вага важача 6 фунтов Зиз. Лекс. 108.

XVII. Мрії блаженство... любь всѣ хоры Англьскіи на рахунокъ и вагу озмемо славу переходить Рад. Ог. 343.—Если бовѣмъ ровная вага знайдена будетъ добръ и злостей звѣтажаєть добротливость ку члвку Бозская Тр. постн. 39.—Вага всего лихтара из начинем его талантъ золота чистого Крон. Боб. 48.

XVIII. Всякіе вещи ядоміе, кромѣ единого хлѣба, на вагу продаются тамо Гр. Барск. I, 53.—Видѣхъ бо на немъ вериги желѣзніе,—пятнадцать фунтов ваги имущіе ів. 173.—Онъ (Михаилъ) важить зліи и добріи дѣла, когда душа выходитъ отъ тѣла... Рачъ в той часъ, святой Михаиле, грѣшную душу ратовати. Хоть чого до ваги не стане, просимъ тя грѣшніи непрестанне сокрушати диаволскѣ сѣти Укр.-Р. Арх. X. 271.—Ваги въ нихъ гривень шесть ровно Вел. IV, 111.—Изволилъ Е. И. В. пожаловати червонымъ золотымъ вагою въ 25 червоныхъ Діар. Хан. 22.

6. *Тягар, тяж.*

XVI. Тутъ лацно обачить узрѣвши, яка вага куль Ак. ЗР. III, 237 (1578).

XVII. Вага была монеты золотоѣ всѣ иншіѣ ваги перевышшаюча 6в. Калл. 463.

XVIII. Кгдыб, вчинилъ еси на то такую увагу,—жебъ якъ много достатку изчитати вагу Клим. Вірші, 152.

7. *Важність, значіння, сила, ціна.*

XVI. А так мы... тотъ прывылей у сес лист... виписалы, а на большую вагу ы печат... прытыснуты розказы есмо Арх. ЮЗР. VIII, VI, 71 (1559).—Все есть фрашкою, баламутнею, блазненствомъ и у бачныхъ ваги жадной слушне мѣти не маєть Хр. Фил. Апокр. 1220.—(Протосингелъ) великоѣ ваги былъ у поганъ Ак. ЗР. IV, 213 (1600).—В такой вазѣ былъ оу апсловъ всѣхъ, же его самъ Гдъ нашъ Іс Хс епшомъ найпершимъ Іерусалимскимъ поставилъ Пам. укр. м. III, 186 (Перем. Пр.).

XVII. Привилей, презъ юнкгу Шкота отримавый, касуемо, изъ жадное ваги метъ не будетъ Арх. ЮЗР. II, I, 62 (1606).—Для лѣпшой вѣри, ваги и стверженія даю тотъ мой листъ Ак. Мг. м. 2 б (1619).—Милосердіе великои ваги есть предъ Богомъ Гал. Каз. 19.—Сторону винную и оупорную Братству волно карати будетъ ведлугъ оуваги и ваги выступку Стат. Полоцк. бр. 15.—Для лѣпшой вѣры, ваги и стверженія даю мой той листъ з притисненемъ печати Літ. Густ. м. 51.—Мушизни, такъ и женцизни въ единой сущъ цѣнѣ и вазѣ Дм.

Рост. 37.—Безъ печати и подпису руки не маєть ваги рукописаніе Рад. Ог. 511.—Епістоли премдрѣйшого Павла Іоаннѣ мѣлѣ в великой вазѣ О обр. 21.—Листѣнашъ для вшелякоѣ ваги при печати войсковой съ подписомъ... даемъ Ак. ЗР. V, 94 (1655).—Ся зуполне вага словъ тыхъ вырозумѣти могла Копист. Пал. 418.—Отож маєшъ монаше извѣстіе, якои есть ваги чистота Домецк. 31.

XVIII. Зело естемъ подлій і ваги такой, якои естъ песь здохлій Марк. IV, 173 (Л. Коч.). 8. — **Кримска.**

XVIII. Куплено соли сорокъ вагъ кримскихъ по полтинѣ, того рублей... 20 Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 75 (1721).

9. *астр. Сузір'я в зодіаку на північній небесній кулі.*

XVII. Сія сѣнца в знаменіи вѣси или ваги Бар. Тр. (пр.) 8-б.

ВАГАНКИ, рж. (сер. гр. βαγάνι). *Корито на траву.*

XVIII. Рогачъ желѣзный—1, ваганки—1 Арх. Вид. м.; економ. спр. (1755).

ВАГАТА, рж. *Див. Вагага.*

XV. Коньчакъ же стоялъ оу лоузѣ его же ѣдоуще по шоломени оминоуша иныѣ же вагаты (ХП.—вѣгаты) оузрѣвше оударина на нихъ Ип. 636 (1184).

ВАГАТИСЯ, дс. *Хитатись; не зважуватись, бути в невѣности.*

XVII. Члонки розслабленными ставши сѣ трасутся и вагаются 6в. Вид. II, 35.—Которыи сѣ (люде) налѣво и направо вагають и самопасно блуждаются ів. 66.

ВАГЕНМЕЙСТЕРЪ, рм. *Дозорця скарбовоѣ ваги або той, що трудиться важеннямъ.*

XVIII. Двор... аптеки вагенмейстра Матвѣя Игнатова Ист. Оч. Полт. Луб. 84 (1766).

ВАГОВНЯ, рж. *Див. Важница.*

XVIII. Ваговня, воскобойня, млня, солодовня, резницѣ, полокотщина, діотіовое и иніе приходи мѣсту належачіе при тихъ всѣхъ пожиткахъ цале заховуєть Арх. Мот. 203 (1770).

ВАГОВОЄ, рн. *Оплат за важення.*

XVII. Одбирати... ваговое од вшелякихъ товаровъ Мат. и зам. 174 (1673).

XVIII. Ваговое на соборную церковь Успения Пресвятой Богородици дается от пуда воску и лою Мат. Полт. Полк. II, 43 (1722).—Имѣють быть сбори:... в важни вагового одъ пуда... по копейки Укр. ист. .м. 34(1727).—Въ... городѣ Гадячѣ вага къ замку надлежащая, съ оной взымается вагового... по 1 коп. Оп. им. Дан. Апост. 151.

ВАГОВЫЙ, прикм. від «вага».

XVI. Теж плат зовут его ваговым Пам. К.К. IV, отд. II, 171 (1545).

ВАДА, ржс. 1. *Обмова, обреси.*

XV. Пана Оলেখновъ отецъ пана Василью, дядю моего, обадилъ великому князю Жикгимонту... и подлугъ его вады розгнѣвавшия въ пана Василья... его дѣльницу отнялъ Ак. ЮЗР. I, 22 (1483).

XVI. Безъ права ихъ (Витблян) не казнити по вадамъ ни въ чомъ Ак. ЗР. I, 352 (1503).

2. *Прикмета негативна, уємна, недостаток, недосконалість, дефект.*

XVII. Великая вада есть из грѣхомъ злучена, невдачність Рад. Ог. (пр.) 6.—Промень сличный входачи' взерцало и выходачи' з'него, жадной вады и шкоды ему не чинить ів. 621.—Нехай человекъ' будетъ мѣти якую ваду в'ногах, рукахъ... коли очи маеть здоровыи, ясныи, порадиити себѣ можетъ Рад. Він. 1080.—Цѣлого (звѣря) и досконалого, што не маеть якои вады на члонкахъ (офѣровати) Кн. Рож. 48-б.—Мудрой зась Дѣвы хлѣбъ и вино не таковой вады, не таковыхъ злыхъ приміотовъ Дм. Рост. 57.

XVIII. Востанутъ зась людіе хорошии, нѣжъ были, безъ слѣпоты, хромоты, глухости и инныхъ вадъ Собр. Прип. 97.—Толко ему и вади—бѣльмо на совѣсти Листи Конт. 9.

ВАДИТИ, дс. 1. *Обмовляти кого, набрігивати на кого.*

XVI. Поставити его очи на очи на явномъ судѣ хрестіянскомъ и того, хто вадить и того на кого вадить Ак. ЗР. II, 87 (1511).

2. *Сварити, колотити, різнити.*

XVII. Реклъ Авраам до Лота:... стережѣмо приязни съвоеи, абы нас пастухи не вадили Крон. Боб. 13-б.

3. *Заваджати, перешкоджати, шкодити.*

XVI. Вамъ то не вадить, ижъ Греческое рели отступуете Берест. соб. 210.—Потверженіе черезъ него правъ духовныхъ волности набоженства ничого не вадило Хр. Фил. Апокр. 1082.—Болше вадить, ижъ помагаеть Арх. ЮЗР. I, VII, 255 (Кал. римск. нов.).

XVII. Пуцаемося в далекіе страны Євѣиміянова сына шукати, о котором и тут не вадит спытати Др. Ол. Ч. Б. 165.

XVIII. Не вадив стому той огонь нѣчого Пам. укр. м. VI, 134 (Рк. Тесл.).—Кому не вадит или не шкодытъ Клим. Вірші, 58.—Ижте, мовить, и пійте, чомъ вамъ не буде вадити. Будуть вамъ давати усякую нечистоту, ничого не (буде) вадити вамъ Поуч. Няг. 36.

ВАДИТИСЯ, дс. 1. *Сваритись.*

XVI. Князь Борисъ съ тыми вязнями ся вадить Ак. ЗР. II, 156 (1524).

XVII. Гимнесофисти... не воюют, ани вадяться ниским Крон. Боб. 170.—Въ великомъ Новгородскомъ княженіи, въ Псковскомъ, въ Бѣлоградскомъ и инде згоды не было, а за панство межи собою вадилися Крон. Соѡ. 7.—Непріѣтелѣ почали сами з собою вадитиса, и много ихъ в той звадѣ погинуло Гал. Кл. Раз. 318.—Почнут са вадити (люде) межи собою, гнѣватиса на себе и наступати единъ на другого здоров'е Гал. Гр. Розм. 16.

2. *Сперечатись, змагатись.*

XVI. Папежи вадятся завжды Посл. до лат. 1130.

XVII. Третий приклад: вадится старый Рым з новым Рымом Арх. ЮЗР. I, XI, 329 (1607).—И ледво ма по смрти до гробу впровадѣть, алитса внет о мою маєнтность вадат Тит. 50 (Сак. 1622).—О него (яблоко) вадилися тые три богинѣ Крон. Боб. 34-б.—Θеодосий не хотячи з Лвом о цесарство вадитиса ів. 346.—О Галицкое княженіе по Романовой смерти многи вадилися Крон. Соѡ. 209.

XVIII. Тото баба и жонка, хто ся з бабою вадит Ал. Тиш. 76.

ВАСРЬ, рм.?

XVIII. Вишневецкий... знесшися зъ ваером или грабомъ тоєи фортеци начальникомъ... пойшолъ далѣй Літ Вел. IV, 29.

ВАЖИТЕЛЬ, рм. *Той, хто важить.*

XVII. Міхаил з'своими Агглами ест справедливим мѣрителем албо важителем справ шних Рад. Ог. 408.

ВАЖИТИ, дс. I. ч. 1. *Долодити ваги поміщу ваг.*

XVI. Которые торгомъ ся обыходять и въ безменъ важать и въ локоть мѣрять... тые вси люди... мають къ ратушу мѣста Кіевского... платъ давати Ак. ЮЗР. I, 58 (1518).

XVII. И ровноѣ тѣжкости речи неровными здают'са на неровныхъ вагахъ важеныѣ Єв. Калл. 670.—Сам Бог мылостиве вси напы sprawy на своей шали важыт справедливе Крон. Іерл. I, 115 (1648).—Ланцушки, щомъ узялъ у панєи Максимовой... важилъ самъ Петро Арх. Мот. 9 (1691).

2. *Міркувати, гадати, брати на увагу, на розум.*

XVI. Княз... такъ то у себе важит, ижъ господарь наш ни для чого гонца не слал Arch. Sang. VII, 219 (1568).

XVII. Кто вѣрит статечне писмоу стому и зле не важит сусѣдови своему... тотъ, члвкъ

сыровый и живой, а не порохनावый Пам. укр. м. II, 221 (Угр. Уч. 6в.).

3. *Уважати, мати за що, цінувати.*

XVI. Который... лять ваше милости панове их милость въ себе вмѣсто особливого привилія важать и ховають Ак. ЮЗР. I, 88 (1538).

XVII. Отдалъ ему (Іакову) Ісавъ первородство свое за сочевицу важачи себѣ его за ни за що Крон. Боб. 19.—Ты послушалес мя... болшъ мое росказане нижли свое здорове важачи ів. 25.—Война дѣло естъ животъ свой за нѣчто важити Рад. Ог. 50.—(Сыны Самойловича) козака собѣ городского, такъ посполитихъ, яко и значнихъ, нѣзачо важили и в двори не пускали Літ. Сам. 170.

XVIII. Люде глупыи нѣ за що ея (премудрость) собѣ важат Ал. Тип. 90.—Козака и за жиди не важать: милѣйшій имъ жидъ, нежели русинъ Др. Богд. Хм. 146.

Велице, велце важити, дуже шанувати, поважати.

XVI. Впелякими волностями речъ посполитую Кретенскую даруютъ окрашаютъ и велце ихъ у себе важать Отп. И. П. кл. Остр. 1067.

XVII. Апостоли... велице ей (Марію) собѣ важачи 6в. Реш. 266.

Мало, легко, легце, влегце важити, нехтувати, гордити, не дбати.

XVI. (Король) легце собе важачи пановъ рокошанъ... хотѣвъ ихъ стерти Кул. Мат. I, 75 (1600).

XVII. Легце важешъ безбожныхъ глупыхъ ихъ посварковъ Тит. 15 (Мит. 1618).—Прозбу и упоминаніе родителки твоей легце важишъ Жит. Св. 522-б.—Легце собѣ люде оный огонь важатъ Кн. Рож. 120.—Иродъ безумный царство легце важить Рад. Ог. 387.—(Цесарева) інокоръ клятвъ боялися и легко ихъ не важили Копист. Пал. 652.—Поръ мало важилъ собѣ Александра Рук. Хрон. 166.—Полки... влегце собѣ важили потугу турецкую Літ. Сам. 144.

XVIII. Не важте собѣ тои панни влегцѣ 6в. Реш. 350 (1710).—А если би хто оній (указъ) легце себѣ важилъ не послухавъ и ухилився той войсковой служби, такового упоминаемъ Літ. Вел. III, 445.

4. *Поважати, шанувати.*

XVI. Жона моя... пна Томка Ошовьского... яко гостя чтила и важила Кн. Гродск. Луцк. 1576, к. 335.

XVII. Мѣсца тыи, на которыхъ гдѣ Богъ што добраго чинит, (люде) чтютъ и важатъ Кн. Рож. 19.—Слуга оный важачи собѣ Арсенія а боячяся цесара ознаямилъ Аркадіево злое сердце

Жит. Св. 260-б.—Четвертажъ повинностъ стго Архистратига Міхаила важити Рад. Ог. 408.

5. *—на що, наставати, чигати, наміряться.*

XVI. На здорове мое важатъ (служебники) Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 160.

XVII. Чему пане мой вѣришь людемъ несправедливимъ, абымъ я мѣлъ важити на твоє здоровье Рук. Хрон. 94.—Вѣ монастыр женскій... богатъ зѣло... на него разбойники важили Збірн. 1693 р. к. 11-б.

6. *Ризикувати, наражати на що.*

XVI. Здоровье свое, копты, все для того важилъ Ак. ЗР. IV, 219 (1600).

XVII. Здоровля своѣ важити Ак. ЗР. V, 183 (1685).

7. *Сміти, відважуватись.*

XVII. А еслибыс хто важилъ сина възяти з мужыковъ вашихъ на потребу свою, такового кождого на горьле карати кажемо Арх. ЮЗР. III, IV, 56 (1649).

8. *Видавати, класти, присвячувати, не жалувати.*

XVII. Важишь коштъ на друкарню, же бы впродъ Сіону оздоба могла быти Тит. 309 (Е)ф. 1633).—Повторе чтиры тысячи золотыхъ на выдрукованье книгъ Трубъ важили до друкарнѣ печерской Черн. Тип. 576 (1689).

XVIII. Старого... хто... зневажить, то разъ з нетерпенья на позовъ коштъ важить Клим. Вірші, 96.

II. *ср. 1. Мати вагу, важкість.*

XVI. Сыгнетъ заставный в которомъ важило девятъ золотыхъ чирвоныхъ Кн. Гродск. Луцк. 1561, к. 147.

XVII. (Сребро) важило лотовъ полтора Арх. ЮЗР. I, XI, 361 (1612).—Сребреникъ... важилъ чтиры драгмы Кн. Рож. 17-б.

XVIII. Чара сръбрная, пуклястая важить поль-осми гривни Літ. Вел. IV, 111 (1704).

2. *Мати вартість, коштувати.*

XVII. Высыпавши з него (мѣшка) пизи (Никита) пыталъ: а теперъ чи дорогъ естъ (мѣшокъ) повѣдали: ничого не важитъ Жив. Св. 96.

3. *Значити, становити вартість.*

XVI. Два нижшиє болшъ важили, нижли митрополитъ съ петма владыками Берест. соб. 320.

XVII. Засъ люде оубогіи сугъ и skutкомъ и дхомъ же нѣчого не мають и не хотѣтъ мѣти, оубозство тое много передъ Богомъ важить Гал. Кл. Раз. 54.—Тое обрѣзаніе старозаконное оу насъ хрстіанъ нѣчого не важить ів. 89.—Причина людей стобливыхъ за нами много важить оу Ба Рад. Він. 420.—Образъ добродѣтелей болши важить нижъ слова Домецк. 54.

XVIII. Чи важать что добрыи оучинки без' любвѣ?—Ничого не важать Собр. Прип. 103.

ВАЖИТИСЯ, *дс.* 1. *Важити себе або бути важеним на вазі.*

XVII. Першій Мчникъ Стефанъ з' Стратилатомъ в вагахъ: важатся кровію не златом Бар. Тр. (пр.) 2-б.

XVIII. Важился я послѣ обѣда Дн. Марк. IV, 215.

2.—*на що, бути вартим чого, коштувати, вийти, стѣти.*

XVII. Мусѣло бы ся на тое (на направу млина) золотыхъ зилка сотъ важити Бар. Письма, 187.

3. *Смити, насмілюватись, відважуватись, пориватись на що.*

XVI. Зачимъ бы не важился никто голыми поветми кидатися на жида Гр. кн. Лит. 95 (1564).—Не менша не своимъ рѣдяти домоу трудоу, тымъ болшаа важитися вѣдати и потрафити в'чій оумыслъ смѣлость Отп. кл. Остр. И.П. (стдр.) 1.

XVII. Веніаминъ законникъ... важился образъ Престои Вци ножемъ скробати Гал. II. н. 124—5.—Самъ презъ себе судити его и карати не важился Копист. Пал. 650.—Пытали-смо Максима Житника: зъ якихъ мир ты смил у займище ставу увязатис и такъ важился есъ продати Гонтовому? Ак. Полт. Гор. Ур. II, 15 (1665).—Для чого авторъ важился подымовати такъ великую и тяжкую працу Транкв. II. Мн. (пр.) 1.—Жидове... важилися на страгу дати... царя славы Ев. Реш. 50.—Розумѣется тутъ члкъ... который грѣхи свои утаивши... важится приступоват до сакраменту ів. 123—5.—Дейнецѣ нѣхто не важился чинити найменшой перешкоды Мат. Ист. ЮР. 16 (1690).—Важиль быся кто яковою спростію ошпетити домъ царскій Дм. Рост. 23.—Насъ важилися своими змышленими плетками турбовати Арх. Мот. 12 (1694).

XVIII. Въ такъ далекую важилемся отъихати дорогу Гр. Барск IV, 33.—А ежели хто сей тестамент мой важитимется касовати, анафема да будетъ и судитъ ему Богъ Арх. Мот. 31 (1725).—На що сѣ важить своимъ шаленымъ розумомъ Пам. укр. м. II, 143 (Тух. Рк).—Писалемъ до него Семена Палѣя... аби таксого дѣла... всему христіянству шкодливого чинити не важился Літ. Вел. III, 221.

ВАЖНЫЙ, *прикм.* 1. *Тяжкій, що має свою вагу.*

XVII. Не важкую тобѣ реч дамъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 8 (1669).—Я тотъ човен для того поновил, ижъ барзо важкоу бил Кн. Мѣск. Полт. 26 (1692)

2. *Накладенный, наладованный, з вагою.*

XVIII. От мосту на ставку Кобелячку... вибирается: от важкого воза чужосторонного по шагу, а от порожнего—по чеху Мат. Полт. Полк. II, 51 (1722).

ВАЖНИЦА, *ржс.* 1. *Місце, будівля, де скарбова вага міська.*

XV. Допуцаемъ тежъ мѣти въ томъ мѣстѣ нашомъ Полоцкомъ важницю, которая будетъ къ ужитку нашего скарбу привернена Ак. ЗР. I, 180 (1498).

XVI. Важницю со всѣми вагами при ратуши заховуемо Гр. кн. Лит. 50 (1516).—Допуцаемъ тежъ въ томъ мѣстѣ нашомъ мѣти важницю Ак. ЮЗР. I, 136 (1552).

XVIII. Исаакъ Расенокъ имѣлъ у себе въ закупѣ годовомъ Стародубовскую важницю Унів. Дан. Апост. 59.—Отдана моя пенка въ важницю, которой заважено 7 берковцев Дн. Хан. 112.—Въ ратушномъ дворѣ важница... в оной важницѣ терези Оп. им. Дан. Апост. 111.—Имѣются при... магистратѣ важница мѣская, млинъ Оп. ст. Млр. I, 133 (1754).

2. *Вага.*

XVIII. Листъ отъ Платюнки о присилѣ сюда важницъ 3 Дн. Марк. I, 210.—Железа чугунного, которое до важницы употреблялось штукъ девять Оп. им. Дан. Апост. 109.

ВАЖНИЧЫЙ, *прикм.* *Дозорець важниці, той що трудиться важеннямъ.*

XVIII. За доказательствомъ тамошнихъ старожиловъ и важничихъ тое жъ самое показалось, что ваговое въ томъ мѣстечку зъ давныхъ лѣтъ на церковъ св. Николая ишло Унів. Дан. Апост. 62.—Отправили въ Глуховъ Павла важничого для покупки вина Дн. Марк. I, 27.

ВАЖНО, *присл. від «важный».*

XVI. Але ижъ Марко Ефескій (в Ферарі) трехъ патріарховъ персону на собѣ носил, не здалосѣ всѣмъ безъ его съборовати, а хотѣ бы безъ него и съборовали, не было бы важно Ист. о разб. Флор. соб. (стдр.) 18.

ВАЖНОСТЬ, *ржс.* 1. *Вартість, ціна.*

XIV. Если бы важности пѣнезей позычонныхъ не вчинила, абы жидъ судови своему тую заставу оказалъ Ак. ЗР. I, 25 (1388).

XVI. Ландух золотый важноу сто золотыхъ черленыхъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 14 (1546).

2. *Правосильність.*

XVI. Ижбы вряду земскіе... постарому у своихъ важностехъ и пожиткахъ были захованы Ак. ЗР. III, 57 (1554).

3. *Дійсність, справжність.*

XIV. Жидъ, присягши на важности оноу заставы, а за ся присягши хрестьянинъ,

досвідчили бы то на него,—маєть ему то заплатити. Ак. ЗР. V, 23 (1388).

4. Вага, сила, значіння.

XVI. Кожного водле важности заслуг и особ в памети... нашої господарской мети хочемъ Arch. Sang. VII, 175(1567).—Одень зъ нихъ, ведле важности справы и речи о што идетъ, пилновати, попирати, доводи и отводи въ речах (чинити має) Арх. ЮЗР. I, VI, 210 (1598).—Если такіе выводы мають въ собѣ якую слушность и важность Хр. Фил. Апокр. 1422.

XVII. Не может быти важност еѣ (мудрости) розумом огорнена Крон. Боб. 171.

ВАЖНЫЙ, прикм. 1. Важкий.

XVII. Южъ в'тотъ часъ скрынѣ с таларами, нѣ шкатулы важныи с' португалами, нѣчого не помогутъ человеку смртному Тит. 50 (Сак. 1622).

2. Вартый.

XVII. Обѣ (повѣсти) тшого орѣха важныи Копист. Пал. 642.

3. Значучий, цінний.

XVII. Доводи певныи и важныи Кн. о Вѣрѣ 208.—Кровъ Хва такъ естъ важна, же в'весь свѣт' переважить Гал. Кл. Раз. 450.

XVIII. Таковому вишшей виразному и овшемъ важному... фундушовѣ Кн. Цеху Золот. 4 (1724).

4. Поважный, шановный.

XVIII. Такому псу хто важный у шию даетъ: а за вдарення вдаряща Бгъ прощаетъ Клим. Вірші, 44.

5. Той, що має вагу силу що до права, правосильный.

XVI. Тыє привилее... чи были и въ тотъ часъ важные, коли еще Петръ въ Римѣ не былъ? Хр. Фил. Апокр. 1398.

XVII. Декретовалъ правѣне и узналъ важный шлюбъ першый зъ деляторомъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 622 (1649).—Если хочемо жебы постъ нашъ былъ важный, постѣмо доброволие Гал. Кл. Раз. 529.—Если грѣхъ який затаить (чоловік), не важна та его сповѣдь естъ Гал. Гр. Розм. 1-б.—Ствержаем... абы юж декрет сей ферованныи и судом войсковым ствержений, в кожного права и суду важный был и не касованныи Ак. Полт. Гор. Ур. I, 4 (1669).—Поневажъ такъ учинили они, то не маєть быти присяга важна Крон. Боб. 63-б.—Тая продажа без оголошення не маєт бити важная Ак. Мг. м. 292 (1693).

XVIII. Декрета, вироки, сказанія или решения судей главныхъ главно суда енералного должны быть такъ важніе, то естъ силніе, яко

наши господарскіе на сейму учиненніе С. і Р. 49-б.

ВАЖНЯ, рж. Місце, де стоїть вага.

XVIII. З важни вагового одѣ пуда... по коп. Укр. ист. м. 34 (1727).

ВАЖЪНЬЕ, рн. Чинність від «важити».

XVII. Оуголница называется азычокъ с правилом оу ваги на верху, который оуказуєть ровное важѣнье Бер. Лекс. 116.

ВАЗНЬ, рж. 1. Поводженія, щастя.

XV. Дать башеть ему (Володим. Волинськ.) Бгъ вазнь не токмо и на одиныхъ ловехъ, но и во всемъ за его добро и правдоу Ил. 906 (1287).

2. Див. Васнь.

XVI. Оный жидъ несправедливѣ на нихъ то оповѣдалъ, маючи на нихъ нѣкоторую вазнь, або тежъ съ подущенія неприятели ихъ Ак. ЮЗР. I, 107 (1540).—Сенько а Демьянъ, маючи вазнь на отца моего Степана... стали его прутѣмъ бити Ак. Копп. С. 36 (1564).—Староста... забороняючи мнѣ направи церкви... взявши якусь вазнь противко мне, того дерева... носити... не казалъ Арх. ЮЗР. I, I. 300 (1591).—Петръ Чаллицький... маючи на мене ниякуюсь вазнь... хотячи мя умыслне забить або до шкоды якихъ приправити іб I, VI, 264 (1599).

ВAKANСОВЫЙ, прикм. 1. Той що вакує.

XVIII. На вакансовіе уряди кандидати Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 110 (1727).—На вакансовое мѣсто въ сотню Корибутовскую выбрать волними голосами... двоухъ или троухъ кандидатовъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 241 (1767).

2. Що на пенсії.

XVIII. Нынѣ... братами его (мужа) сотникомъ вакансовымъ Стефаномъ да... Андрѣемъ Стороженками забраю (имѣнія) Укр. ист. м. 37 (1748).

ВAKANСЪ, рм. (фр. vacance). 1. Посада, уряд не обсаженный урядникомъ.

XVIII. (Суховѣй) возжелалъ вакансъ столка Бруховецкого засѣсти Літ. Вел. II, 167.—Свѣдитель ми естъ Богъ, же до сего часу, а нѣмъ помисливъ когда о вакансѣ архієпископіи Чернѣговской іб. III, 417.

2. Пенсія.

XVIII. Я... зубожалый на такомъ худомъ вакансѣ Оп. ст. Млр. II, 161 (1719).

ВAKANЦІЯ, рж. = Вакансь.

XVIII. Мы... все посполство по смерти... войта кievского... въ ваканціи мѣючи войтовское мѣстце и на оное хотячи избрати годного зъ межи себе человека, первѣй удалисмося о томъ до... пана Гетмана Літ. Вел. III 545.

ВАКАЦѢЙНИКЪ, рм. *Той, що на пексїй.*

XVIII. Вакацѣйники стали попувати Діал. Прозба, 412.

ВАКОВАТИ, рм. (лат. vacare). 1. *Бути не занятим, вільним, що спорожниє оден і не займає другий.*

XVI. Казали вашой милости покорнѣ просить, абы рачилъ тые достоинства, которые теперь вакують, то есть воеводство Троцкое, паньство Троцкое... роздать Ак. ЮЗР. I, 36 (1538).—Архимандритство... которое... по зост'ю съ сего свѣта небожчика Іоны... вакуеть Ак. ЗР. III, 149 (1568).—Столица митропольства Кіевского... на тотъ часъ вакуеть ib. IV, 25 (1589).—Што съ таблицею не ходилъ и брата на мѣстце свое не просилъ, для чого скарбъ церковный ваковалъ Арх. ЮЗР. I, XI, 60 (1599).—Вудеть столица римского костела ваковати Хр. Фил. Апокр. 1744.

XVII. Александрійская столица ваковала, бо на томъ соборѣ Діоскоръ зъ достоинства того былъ зложенъ Копист. Пал. 694.—Теоліокгія с въ коѣѣ философскомъ вакуе Транкв. П. Мн. (пр.) 3.—Селище называемое Дешковичи... ваковало и порожковало Оп. ст. Млр. I, 188 (1679).

XVIII. Престолъ вакуеть и Отца святого еще не маемо Літ. Вел. II, 243.—Полковництва суть вакуючи Діар. Хан. 36.—Повиненъ Еписпа загодѣти той парохъ, который наступуетъ на Парохію вакующую Собр. Прип. 58.

2. (а). (про речи) *не вживатися, бути без ужитку*; (б). (про поле) *не оброблятися*; (в). (про роботу) *не робитися, спинитися.*

XVII. (а). Куншты нашѣ вакують, и мы ваковали Пан. Ёѣѣ. 13.—Была розмова о друкарни, абы не ваковала Гол. П. М. II, 161 (1636).—Позволяемъ ему, пану Михайлу, абы помененымъ Котляренкамъ отдалъ гроши копъ сѣмъ, за що и они были купили (в його матері поле); а що черезъ якій часъ ваковали гроши за нівя данные, то не вотще—за тое Котляренки зъ пашеной десятины пожитки собѣ мѣли Зап. Мовч. 75.

XVIII. (а). Казанъ мѣдный вакующий Арх. Вид. м.; екозом. справи (1755).

XVII. (б). Пустые поля... вси вакують и ваковати мусять Арх. ЮЗР. III, IV, 213 (1649).

XVIII. (б). Самого... купленного поля увѣ облогахъ вакующего [а то для того, що не паювано и не свѣдомо имъ (нащадкамъ)... якое (поле) имъ... лекговано]... вынайшлося волокъ сто Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 301 (1719).

XVII. (в). На прудцѣ презъ оного (посланца) абы работа не ваковала, чотыриста золотыхъ посилаемо Ак. ЮЗР. I, 275 (1610).

3. *Бути без работы, не працювати.*

XVII. Если бы товариство куншту друкарского не мѣючи работы мѣло ваковать, въ тотъ часъ контентацыя имъ отъ его пастырской милости маеть бути Черн. Тип. 575 (1679).—Ремесники тамъ не ваковали Ак. ЗР. V, 177 (1684).

4. *Гаяти, марнувати (час).*

XVII. Пошов гдес Максим, Супрунов овчар, с товариством на добычъ, и сподѣваюся, же там часу не будут ваковати Ак. Полт. Гор. Ур. I, 175 (1669).

5. —*на кому, лишатися, зіставатися.*

XVII. Бралем в пна Вакули чтири бочки меду прѣсного, за который ми шлюбовал Вакула за добрый мед три бочки-ж доброго, а четвертая неспособная, который привезши к Полтаве, отдадем назад тую бочку меду, увезши в двор Вакулин. I в том ми сума за бочку меду вакует на Вакуле Ак. Полт. Гор. Ур. I, 213 (1671).

ВАКОВАТИСЯ, *дс.*—**Ваковати**, 2 і 3.

XVIII. Подводы будут там ваковатися за напрасно Кн. Нос. 55.—I могут (перевозники)... знову працювати, жеб люде не могли са дармо ваковати Клим. Вірші, 116.

ВАКОВНЫЙ, *прикм.* *Що нікому не належить, що не має власника.*

XVI. Манастирь Жидичинский не естъ ваковный, але я его за правомъ своимъ, отъ его королевское милости мне даннымъ, держу Арх. ЮЗР. I, VI, 155 (1597).

ВАКОВАТИ, *дс.* (лат. vexare). *Знущатися з кого, мучити.*

XVIII. Зят... взявши за груди турмосовавъ и як хотѣвъ ваксовавъ мя Прот. Полт. С. I. 238-б (1701).

ВАЛАХЪ, рм. (нім. Wallach). 1. *Валашаный самецъ однокопитих звѣрят; валашаный кнѣ.*

XVI. А господину моему Жикгимонту королю послати тридцать корабельниковъ а валахъ лѣвшій Ак. ЮЗР. I, 77 (1529).—Тотъ взявши передъ себе злый умыслъ... тоестъ у мене укралъ коня валаха Арх. ЮЗР. VI, I, 273 (1599).

XVII. Валахъ—каженикъ Синоп. сл. р. 9.—На тыхъ гордыхъ бадавѣяхъ, валахахъ, дрыгантахъ... о животѣ вѣчном мыслити вѣмѣстити не можетъ Ак. ЮЗР. II, 215 (И. Виш.).

XVIII. Барановъ валаховъ тридцать Кн. Мѣск. Полт. 231 (1727).

2. (за чоловіка). *Різанецъ, свнух.*

XVII. Каженик': валашаный человекъ, зри бвнухъ, рѣзанецъ, валахъ Бер. Лекс. 63.

ВАЛАШИТИ, *дс. (про огиря). Робити валахом, каструвати.*

XVII. Валашений—требный Синоп. сл. р. 9.

XVIII. Старъ да не валашанъ Клим. Прип. 242.

ВАЛЕДИНЦІЯ, *рж. (лат. valedictio). Прощання.*

XVIII. Для оддана рейментару своему ваделикціи послѣдней и многіе поважные были... особы Дн. Гетм. Канц. 5 (1722).

ВАЛЕЧНЕ, *присл. (пол. waleczne). Мужно, смѣло, відважно, хоробро.*

XVII. Валечне воевалъ зъ поганами Гал. Каз. 33.—Козаковъ ляхи не достали, бо валечне ся были окопали Літ. Хм. 78.

ВАЛЕЧНИКЪ, *рм. Муж «валечный», знакомитый войвовник, багатур, герой.*

XVII. Смертоносного оружя... нѣмашъ на шхелякого наприятеля и бунтовника противко Христу и церкви его валечника Арх. ЮЗР. I, XI, 306 (1607).—Так чинили оные валечники... Троянчици Сб. Лѣт. 91 (Кіевск. Лѣт.).

ВАЛЕЧНИЦА, *рж. Жінка «валечна», войовниця, багатурка, героїня.*

XVII. Лечь незвалчона. Валеchnица през барзо мало жолнѣровъ... барзо ихъ много позабіали, и оттола грекове, осмѣливши, и оувеселивши, под Воеводою незвѣтаженю Вжєю Мтрію, ихъ оуставичне потужне поражали Тр. постн. 681.

ВАЛЕЧНЫЙ, *прикм. (пол. waleczny). 1. Военный, войсковой, мѣлтарный.*

XVI. Имъ тяжкость великая ся дѣветъ, не только въ нынѣшніе валечные часы, отъ тыхъ... штожъ... ихъ ницують и грабятъ Ак. ЗР. II, 99 (1511).—Ты пѣнязи абы были збираны и складаны въ скарбѣ нашоу... на тые пришло валечные часы къ оборонѣ земской іб. 345 (1538).

2. Мужний, смѣлый, відважний, хоробрый, дільний, битний.

XVI. Въизбранный, валечный, выборнѣйшій в битвахъ Зиз. Лекс. 95.

XVII. Мужнымъ тежъ и валечнымъ былъ той народъ и славнымъ рыцерскою дѣлностію еще за часу войны Троянской Копист. Пал. 1103.—Гедіонъ валечный гетманъ и судіа люду Ілскаго, триста выбравши люду рицерскаго, ударилъ с' ними на великое множество войска мадіанитовъ и поразилъ на голову всѣхъ Рад. Він. 1554—5.—От того Сцеволи валечного и отважного и горливого ку отчизнѣ своєї рыцера Рымскаго идегъ презацна, фамиліа ихъ Млстей пановъ Могиловъ Гал. Н. н. пр. к. Вв.—Гетманъ Потоцкій... розказалъ валечному вой-

ску, абы за Днѣпръ на лежу пошлы на зиму Літ. Льв. 255—6.—Было сорокъ тысячий валечныхъ людей до бою Крон. Боб. 62.—Ятвежи... валечный былъ смерти недбаючий народъ Крон. Соє. 6.

XVIII. Добре памятный валечный Богданъ Хмельницкий Літ. Вел. II, 32.

3. Великий, вальный.

XVII. Власне на валечную войну пришло Ев. Реш. 212.—Описали... о войнахъ валечныхъ Літ. Густ. 233.—Якося з обоихъ сторонъ валечная сточила битва Рад (Марк.) 59.—В котором рушаню войскъ великая и валечная потреба была на переправѣ Літ. Сам. 143.—Усѣхъ потребъ по чотири кротъ валечныхъ било и на всѣхъ потребахъ турки шваковали іб. 159.—Силно валечніе орды на Русь пошлы... войною Ак. ЗР. V, 267 (1693).

XVIII. Ох, мой свѣте валечный, чемусь жетакъ небезпечный Укр.-Р. Арх. IX, 163.—А тут у насъ развѣ звичай той по мѣстахъ валечныхъ, якъ то по стародавнихъ городахъ столечныхъ Клим. Вірші, 77.—І що ест злыхъ разовъ, все зимы нестатечной: не един ся натерпнѣть бѣды валечной іб. 144.

ВАЛИЛО, *рн. Те, чим ваять.*

XVII. А по укрунтованю обохъ гребел... во всемъ половына... обывеля... с каменей, з ступъ, з фолюшов, з валил Ак. Полт. Гор. Ур. II, 52 (1669).—Трете (коло) весняное, гдѣ найдуются гнѣздъ пять... и валило переднее Прот. Полт. С. II, 272 (1696).

ВАЛИТИ, *дс. 1. Бурити, розвалювати, розбивати.*

2. Сунути лавою, громадою.

XVIII. А потомъ козаки стали прикро натирати, а за ними болшая еще валила потуга Літ. Вел. IV, 18.

3. Розмелювати валилом.

XVIII. А буде бы кто домашній хлѣбъ мольотъ или толкти или валить привезъ... надлежащую мѣрочку дать и платити долженъ Арх. Мот. 49 (1742).

ВАЛИТИСЯ, *дс. Падати цілою вагою.*

XVII. А кгда се на землю валилы почала... обухомъ ударилъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 600 (1644).

ВАЛІОРЪ, *рм. (лат. valor). 1. Ціна, вартість.*

2. перен. Значіння, вага, вартість, цінність.

XVII. Наказавши, аби, респектомъ лектації, хоч южъ валіору не маючої по смерти змерлої дѣвчини, далъ Василю Трубачу М. М. копъ пятнадцат грошей Ак. Старод. кн. 83.

XVIII. На остатокъ уважте..., же зъ стану шляхетского релѣгії вашей люде... будутъ

мѣти валіоръ, голосъ волній и повагу Літ. Вел. III, 251.

ВАЛІОХА, рж. *Зроблена з валу.*

XVIII. Запаска валіоха Оп. им. Дан. Апост. 250.

ВАЛКА, рж. *Боротьба, бій, битва, війна.* Див. **Вальна**.

XIV. Нѣкоторые зъ нашихъ пановъ, коли то на валцѣ, если имъ мѣсто дано будетъ, а они того мѣста не смотрятъ Ак. ЗР. I, 2 (1347).

XV. Отца моего запис в тии валки изгыблѣ Arch. Sang. I, 39 (1443).

XVI. Ихъ милость... валку противъ поганьскоѣ окрутности справляти и радити почали были Ак. ЗР. I, 220 (1501).—Господарь нашъ хочеть съ нимъ (непріятелемъ) валку почати іб. II, 9 (1507).—Непріятель ваше милости предъ ся валки не хочеть престати іб. 173 (1526).—Господарь нашъ... тую валку неспокойную въ собѣ застановилъ іб. 223 (1533).—Обадва непріятели наши съ нами валку вести будутъ Ак. ЮЗР. I, 114 (1541).—Намъ господару Хрестыянскому на народъ хрестыянский валки поднести не годится Arch. Sang. VII, 68 (1562).—Владыка... давши причину до неспокойныхъ розъруховъ и внутренное валки наславъ... кѣваломъ... войско... на имене Арх. ЮЗР. I, 1, 224 (1586).—На горящую внутренней валки пломенемъ отчизну мѣлѣ глядѣти Хр. Фил. Апокр. 1008.—Валка наша есть не съ тѣломъ, ани съ кровію, але зъ духовными войски князя темности іб. 1576.

XVII. Двѣ же стихіи между собою враждуютъ и валку ведоуть: вода и огонь Транкв. Зерц. 9.—В шестой валцѣ великий людъ былъ пораженный Крон. Боб. 80.—Досконалость цнотъ потужною валкою бываеть доступна Рук. № О. 4° 86, к. 48-б.

ВАЛКОСТЬ, рж. *Наскоки, навала.*

XVI. (Замки) добрѣ были опатрены и справлены такъ, яко быхмо часу потребного отъ валкостей непріятельскихъ безпечни были Ак. ЗР. II, 347 (1538).

ВАЛНИЦА, рж. *Балька, що на ній лежить вітряковий вал.*

XVIII. Валници, подстриженки—все тое порубали (люде полковникови) Оед Лис. 48 (1710).

ВАЛНИЧНЫЙ, прикм. ?

XVIII. Въ Кролевцю мѣстечку валничный зъ продажей приходъ и повѣрковое зъ важницѣ зъ давнихъ временъ на Кролевецкую Святого Николая цѣрковъ одбѣрался Унів. Дан. Апост. 61.

ВАЛНЫЙ, прикм. (пол. walny). 1. *Главный великий, генеральный.*

XVI. Постановленіе съ сойму валного Ак. ЗР. III, 25 (1551).

XVII. Юстіпанъ... валный свой вырокъ выдалъ противъ Аноима Копист. Пал. 639.—Романъ, князь Володимерскій, собравши валное войско не толко всю Полску хотью и надѣєю огорнулъ, але тежъ науки и вѣру Лядскую зничити гордо перегражалъ іб. 1017.—В валной експедиціѣ Московской, и тамъ в' очахъ всего рыцерства показалесь дълность твою Тит. 339 (Св. Калл. 1637).—Отложено есть до днешняго дня... для двоухъ валныхъ причытъ Арх. ЮЗР. I, XI, 136 (1641).—Птаство мѣли сеймъ валный Рад. Ог. 238.—Была негдысь валнаа зо всеи греческой земли под Трою военнаа выправа іб. 335.

XVIII. По трикратной валной потребѣ многихъ... смертная постигнула язва Вел. Сказ. 36.—Ханъ... постановилъ... валное учинити на войска Лядскіе наступленіе іб. 83.—При... зуполной и валной всего войска Запорожского радѣ іб. 95.—Потомъ и валную учинили битву Літ. Вел. II, 82.—Потверженіе (Гетманства) отложили до валного у Чигрини зезду іб. 90.—О сеймѣ валномъ о сеймикахъ повѣтовихъ и о виправованію ихъ... обикновеннымъ способомъ листи засилатся имѣють Стат. 34-б.

2. *Великий, пышный, бурный.*

XVIII. По тимъ валний учинилъ банкетъ Вел. Сказ. 40.

3. *Шо належить до вальмі.*

XVIII. Казанъ пивной з ухами, другой валний малый з ухами Реестръ, 2-б.

ВАЛНЯ, рж. *Приміщення, де валять.*

XVIII. Казанъ желѣзный отданъ до валнѣ Діар. Хан. 511.

ВАЛОВАТИСЯ, дс. *Дуже хвилюватись.*

XVII. Тое море геенское всегда валуется; валами огненными тамо рѣки огненны розливаются всюду Транкв. II. Мн. 210.

ВАЛОВИНА, рж. *Грубі нитки.*

XVIII. Шкода би его (кожух) шити нитками, хіба купити валовини Укр.-Р. Арх. IX. 55.

ВАЛОВЫЙ, прикм. від «валъ».

XVII. Жона... покрала мутки валовие и нитьчаніе в Клима Прот. Полт. С. I, 79 (1689).—Млын... на рѣцѣ... ставидлѣ робочихъ три а четвертая валовая іб. II, 11 (1675).

XVIII. Полотна валового намѣтного локотъ 40 Арх. Вид. м.; опис дв. Яросл. (1758).

ВАЛОКЪ, рж. *Здрібн. від «валъ».*

XVI. Черезъ болоне просто ку валку старожитному Арх. ЮЗР. I, VI, 29 (1539).

XVII. Продадем ниву мою... у валка Прот. Полт. С. II, 73-б (1680).

ВАЛОРЪ, *рм. Див. Валіоръ.*

XVII. Що все обяснивши виразимъ тымъ універсалом, для певнѣйшого валору и потверження оного подписомъ и звиклою печатю ствержаю Унів. Палія, 179 (1700).

ВАЛСАМЪ, *рм. Див. Балсамъ.*

XVII. Олива зъ валсамомъ змѣшаная Гол. П. М. II, 216 (Муст. 1642).

ВАЛТОВАТИ, *дс.*

XVIII. Выдцѣ научайме ся (з оповѣданія Христового про страшный суд), яко будеме мочи ся валтовати на судѣ, коли есме не знали, та й нѣкто намъ не казавъ Поуч. Няг. 12.—Тутъ научайме (ся), братя, якъ не може члвкъ душу валтовати; никто якъ ся уже у аду стане, не выдкупитъ(ъ) ей ib. 34.

ВАЛУШНЫЙ, *прикм.*

XVIII. Правда же бы сѧ не годило звѣдовати из чого; тал кому десѧтина сѧ приходить; бо сесе звѣдованѧ не ту сому Оурбаріумови валушне Урб. 59.

ВАЛЧАКЪ, *рм. (уг. váltáság). Окун.*

XVIII. Четвертая наука: Албо що дастъ члвкъ за валчакъ (випр.: валчагъ) за душу свою Поуч. Няг. 34.

ВАЛЧЕНЬЕ, *рн. Чинність від «валчити».*

XVI. Его милость князь мистръ сподѣ еся межи ними незгоды, черезъ которую жъ слухный часъ, ниже теперь къ валченью могли бы учинити Ак. ЗР. I, 372 (1506)

ВАЛЧИТИ, *дс. Точити вальку, боротись, боротьбу точити, боювати, воювати, боркатись, битись.*

XVI. Несправедливе стоить и валчить противъ крови хрестіянскіи Ак. ЗР. II, 174 (1526).—Валчечы сѧ поганиномъ, горьло свое положыль Антир. 965.—Възбранѧю, заборонѧю и противъ кого валчу Зиз. Лекс. 96.

XVII. Зъ покусомъ многие стые аж до смерти валчили Єв. Реш. 415.—Противко намѣтностей людскихъ и грѣховъ стремленіемъ а не субтелностью валчити потреба Рад. Він. 19.—Листъ послалъ до того мѣста, которое з нимъ в гнѣвѣ было и валчило уставичне з паномъ и творцемъ своимъ Карп. Наука, 129.—З Богомъ самимъ валчагъ Копист. Пал. 980.—Валчили и зъ Римскимъ цесарствомъ и Римлянъ побивали ib. 1103.—Зъ тымъ поганиномъ отважне моремъ и полемъ валчили Рад. 39. (Марк).—Бгъ... бѣса... проклинаяет... будешъ вѣсти землю з невѣстою... и еѣ потомкомъ валчити будешъ Крон. Боб. 4-6.—Присягли козаки... зъ нимъ (кн. Василем) не валчить Сб. Лѣт. 77 (Кіевск. Лѣт.).—Пока (Дорошенко) у Кандыбъ степу не отниметь до тѣхъ поръ валчити не пере-

станет Оп. ст. Млр. III, 299.—Панове Тирскіи валчили з персами Ал. Печ. 172.

XVIII. Ты з Гмъ Бгмъ валчиш Пам. укр. м. VI, 151 (Рк. Віл.).

ВАЛЧИТИСЯ, *дс. Воювати, битись.*

XVII. (Греки и Турки) такъ зъ собою валчилися пѣлій мѣсяцъ Рук. Хрон. 376.

ВАЛЧОКЪ, *рм. Валець.*

XVIII. Древо порубаное пѣною нижей описаною (гвалтовникъ маеть) заплатитъ за дубъ на валчокъ и клечки годній копу грошей Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 48 (1745).

ВАЛЬ, *рм. 1. Наспа, окп.*

XV. И прииде Изѧславъ ко валови идеже естъ Надово озеро Ип. 325 (1146).—Ста межи валома ib. 379 (1149).

XVI. Мы... всказали есмо тыи земли... за валомъ отцу архимандриту... до права в держане Арх. ЮЗР. I, VI, 47 (1545).

XVII. А скоро (Ляхы) привернули, зараз огурнули, розкопалы мощнее валы Крон. Іерл. I, 116 (1648).—Кто его (Львовъ) оборонилъ в' облеженію от навалностей непріѧтелскихъ? чы муръ оказали? нѣ, чы валы высокіи? нѣ, чы дѣла бурѧчи? Гал. Кт. Раз. (пр.) 3.—У Бернадыновъ Руси що было поутѣкали для обороны на пятьсотъ и больше постинаю, также въ мѣстѣ на ратуши на валахъ Літ. Льв. 265.—Не хотятъ... на оборону при валахъ мѣскихъ становитися Ак. ЗР. V, 213 (1687).

XVIII. Гетманъ... велѣлъ войску своему ктити валь земляний до стѣпъ Кизикерменскихъ Літ. Вел. III, 281.—Подкопъ, южъ (Турки) готовали и валь точили ib. 449.—Стояла дивчина на валу Пер. Мат. I, I, 295.

2. *Рів, діл.*

XVII. Аменафилъ... розказалъ... абы... жи-ды... валы копали Крон. Боб. 38-6.

3. *Грубе прядиво з клочка, нитки з клочка.*

XVII. А другая (куля) в вал подушки его, под головами будучое, упала Арх. ЮЗР. VIII, III, 498 (1602).

XVIII. Валу на свѣчи—10 к. Дѣло Цеху Гонч. 3-6 (1783).

4. *Велика хвиля.*

XVII. Злякнувши валовъ морскихъ Арх. ЮЗР. I, XI, 307 (1607).—Его (корабель) валы морскіи окривали Копист. Пал. 831.—Море бовѧмъ ровныи горамъ валы възбужало и на кшталтъ дикого звѣрѧ срожилосѧ Тр. постн. 662.—През море и валы и широкіе глубокости жекглюет Лѣк. на осп. ум. 23.—Спулъ и валы морскіе нехъ ся лякають и зъ береговъ своихъ широко выливають Хр. Пасх. 161.

XVIII. А кваша валом стала презь цорогъ ся лляти Вірші Різdv. 129.

ВАЛЬКА, рж. Див. **Вална**.

XV. Первий хрестьяньский црь имѣлъ вальку великую Чет. 1489, к. 20.

XVI. На кождый годъ такъ часу вальки и небеспечности... маєть его милость брати себе жыта Арх. ЮЗР. VIII, V, 116 (1559).—Ся збытне у валькахъ кохаль и покою нерадъ межи крольми видѣлъ Ист. о разб. Флор. соб. 462.

ВАЛЬНЫЙ, прикм. Див. **Валный**.

XVI. Ино не хотячы того квапне чинити, писали о томъ на сеймъ вальный Арх. ЮЗР. VIII, V, 15 (1538).

ВАЛЮША, рж. Знряддя що валяти.

XVII. Ёжели будеть завозъ до млива, толко тое коло пушу, а ежели до валюшъ и ступъ, повиненъ тую заставку заставивши, ступную пустить Мат. Ист. ЮР. 6 (1671).

ВАЛЮШНЫЙ, прикм. від «валюшня».

XVII. Мѣть... ступъ валюшныхъ и просяныхъ Мат. Ист. ЮР. 6 (1671).

XVIII. Что зборовъ збѣратъ впредь не велено... именно... отъ валюшныхъ колесъ Унів. Дан. Апост. 4.

ВАЛЮШНЯ, рж.= **Валюша**.

XVII. Частъ кгрунту... з ступами просяними и валюшнями суконными продалъ Ак. Полуб. 7 (1686).

XVIII. Слободка... з млинком вешняком и валюшнею Млр. Род. III, 575 (1717).

ВАЛЮШОВЫЙ, прикм. від «валюша».

XVIII. Займище валюшовое на реци Росусѣ пустое Млр. Род. III, 463 (1711).

ВАЛЯНЬЕ, рн. Чинність від «валяти».

XVIII. За валяння сукна—50 к. Арх. Вид. м.; економ. справи, 87 (1754).

ВАЛЯТИ, дс. 1. *Валити, кидати до долу*.

XVII. Той хлѣбъ ячмѣнный, покута ста, валѣть на землю члвка Гал. Кл. Раз. 19. — Вѣтеръ валѣть будинки, дома и вежы іѣ. 205.

XVIII. Оставшийся в обозѣ такъ знужиѣли, що тилко живи и вѣтромъ валяеми Вел. Сказ. 84.

2. *(сукно, повсть). Виробляти з клочка*.

ВАЛЯТИСЯ, дс. 1. *Почевірятись; лежати покинутимъ*.

XVII. Трвати в грѣсѣ и в немъ безпамятне валятися остатнюю наводитъ погибель Єв. Вил. 13-б.—(Люде) през долгій часъ в грѣхахъ своихъ валѣються Гал. Кл. Раз. 9.

XVIII. Грѣшніи люде валѣютъ са у грѣхахъ своихъ, а ко свиніа у болотѣ лежить Пам. укр. м. II, 391 (Унів. Рк.).

2. *Качатись*.

XVII. Снѣ пав на землю валяючися и пѣнячи Єв. Реш. 30-б.

XVIII. Корабль бывъ посередъ моря, валявъ ся волнами Поуч. Няг. 116.

3. *Звалитись, розвалитись, упасти*.

XVIII. Муръ бо безъ вапна не можетъ стояти, але заразъ ся моглъ бы и валѣти Клим. Вірші, 186.

ВАНАЦІЯ, рж.

XVIII. Та шеж то выдумавъ якую затѣю, щобъ мы давали дѣтей у ванацїю Діал. Прозба, 404.

ВАНГОЛЬ, рм. (пол. węgiel). *Вугіль*.

XVI. С пуши попел, вангол, смолу...брал (ты) Arch. Sang. VI, 118 (1551).

ВАНДРОВАНЬЕ, рн. Чинність від «вандровати».

XVII. Магдалена... Іса... и учеников его кормити... на ономъ вандрованю... чимъ бы могла Єв. Реш. 218-б.

ВАНДРОВАТИ, дс. (нім. wandern). *Мандрувати, подорожувати пішки; тинятися по світі, подорожувати*.

XVII. Вандрую—шествую, странствую Синоп. сл. р. 9.

XVIII. И юж вижу, же межи вами тяжко ся заратовати, хіба мушу в иншѣ краи вандровати Укр.-Р. Арх. IX, 55.

ВАНДРОВКА, рж. *Мандрівка, подоріж, волочіння, тиняння, туляння по світу*.

XVIII. Чернець в'мнстыру нехотящы, жити, едно то будетъ бѣсу по вандровкахъ служити Клим. Вірші, 31.

ВАНДРОВНЫЙ, прикм. *Мандрівний, що мандрує, кочує*.

XVII. Всякій музика... любъ осѣдлый, любъ вандровный... доходу... не билъ спречнымъ давати Оп. ст. Млр. III, 96 (1686).

XVIII. Невѣста... увидѣвши члка вандровного... Єв. Реш. 336-б (1710).—Чернець иный вандровный шалѣть і людей до згоршеня привожаєт Клим. Вірші, 30.—От юж и я вандровный пахолокъ, пришов ем до вас на той столокъ Укр.-Р. Арх. IX, 69.

ВАНЕНКА, рж. *Здрібн. від «ванна»*.

XVII. Один фартухъ обѣдѣе дивки змачивши у ваненьце на ктаньку Арх. ЮЗР. VIII, III, 504 (1604).

ВАННА, рж. *Начиння до купання; купаль, купання*.

XVI. Ярмарочного часу крещена была, у ваннѣ погруженна Кул. Мат. I, 74 (1599).

XVII. Ванъ, крщеніє, ванна, лазня Бер. Лекс. 1.—Давныи оныи люде вышедши з ван-

пы олѣйками намазоватисѧ за знакъ радости мѣли Св. Вил. 34.—Готовано ему (Константинови) лазню або ванну Крон. Боб. 274.—Будеш здоров если... ванну и лазню собѣ з неѧ (крови) учинишь Жив. Св. 246.—Хто зличит кропли слез еѧ (Магдалини), з которых ванну на омытя Госдних ногъ учинила Жит. Св. 553.

ВАНСОВАТЫЙ, *прикм.*

XVIII. Госцу строковатый, дощковатый, вансоватый, гостецъ пушиный, завротистый, трудоватый, запрѣщаю тебѣ Богомъ живым Угр. Заг. 55.

ВАНТУХЪ, *рм.* (нім. Wagentuch). *Лантух, велика торба з грубого конопляного полотна на змѣль, воєну то що.*

XVI. От вантуха хмелю по дванадцат грошей (берут) Пам. КК. IV, II, 227 (1545).

XVII. Набралъ вантуховъ великихъ (Юсифъ) и казалъ ихъ напхати половою Крон. Боб. 206.

ВАНЧОСЪ, *рм.* (нім. Wagenschoss). *Дерево з трох боків оброблене, а з четвертого покрите корою; дошка на клепку, клепка.*

XV. Отъ ванчоса мыга маєть дати три копы грошей Ак. ЮЗР. I, 26 (1500).

XVI. Пожитки съ куповъ въ лѣсѣ, то єсть смолы. ванчосъ, клепки Ак. ЗР. II, 197 (1529).—Не маю я в пущах... попелов палити... и ванчосу робити Ж. Курб. I, 112 (1578).

ВАПЕННИКЪ, *рм.* *Той що вапно палить.*

XVIII. О вапенникахъ, що вапна палять с крейды, а часомъ и із камѣнѧ Клим. Вірші, 186.—Росказавъ вапенникъови, абы того покоіюого... вкинувъ в вапно горящее Собр. Прип. 31.

ВАПЕННИЦА, *рж.* *Заклад з печами випалювати вапно.*

XVIII. Прибѣгши до вапенницѧ покоіюовый ледво вымовивъ тые слова, заразъ его вкинули в вапно горящее Собр. Прип. 31.

ВАПЕННЫЙ, *прикм.* *Вапняний.*

XVII. Оного вапна майстер вапенный... не поставилъ Кн. Нос. 6.—Крейцаровъ вапныхъ 4 Арх. Вид. м.; економ. справи, сент. (1756).

ВАПНЕНый, *прикм.* *Див. Вапенный.*

XVII. Георгій... в яму вапненую вшоль Жит. Св. 196-б.

ВАПНО, *рн.* *Хем. Calcium.*

XVI. Мѣль—вапно и тыжъ крейда Зиз. Лекс. 102.—Отъ стрелянья ручничного малеванье зъ вапномъ отбито Арх. ЮЗР. I, I, 295 (1591).

XVII. Для вапна одбираня посылаемъ выростка Арх. ЮЗР. I, XI, 397 (1633).—Никто

одной стѣны збудовати не можетъ, которую зъ каменья и вапна будуетъ, гды будетъ перешкожованъ Копист. Пал. 368.—Стый Георгій тры дни в вапнѣ огнистомъ загребены будучи не згорѣлъ и не оумеръ Гал. Кл. Раз. 350.—Теды Цесарь... казалъ стого Георгіѧ оу вапно незагашеное закопати Жит. Св. 289-б (1678).—(Стый Георгій) гды бымъ не былъ вождемъ хрстіанъ, не ишоль бытъ такъ охоче на горѧчое вапно, якъ на маккую постѣль Рад. От. 52.—На предреченную прковъ соборную умовилъ вапно робити на рокъ прийдучий 1694 Ак. Старод. кн. 91.

XVIII. Много байдаковъ зъ вапномъ отъ Кієва до Казикермена самую первую весняною водою спущено Літ. Вел. III, 500.—Мурють (мури) зъ блатомъ земленимъ, а не з вапномъ, токмо послѣди побѣляютъ вапномъ Гр. Барск. I, 262.—Вапно палити Пам. укр. м. I, 246 (Рк. Тесл.).

ВАПНЯНЫЙ, *прикм.* *від «вапно».*

XVI. Печь передъ замкомъ вапняна Арх. ЮЗР. VII, II, 28 (1552).

XVIII. Доми вси отъ камени сѣченого крѣпко и лѣпо зданни и покрови каменни или вапняни имущи Гр. Барск. II, 57.

ВАПОРЪ, *рм.* (лат. vapor). *Визів, видих, пар, пт.*

XVII. Абовѣмъ вода морскаѧ всходит (од близькости вогню) на высоту соуптелными вапорами, воскоуренѧмъ альбо мглами Транкв. Зерц. 10.—Облак з теплоты небной и з'вапоров альбо паръ земныхъ родитсѧ Рад. От. 754.

XVIII. Ис тои рѣки у ночи выходятъ вапоры ал'бо мраки студеныя Ал. Тип. 51.

ВАПЪ, *рм.* *Фарба.*

XVIII. Написа икону, всякими вапами дорогими и златомъ и серебромъ украси Пейтр. Ип. Виш. 107.—Вземъ кисть и вапи, заглади руку твою третью ів.

ВАРА, *рж.* *Див. Варя.*

XV. А грошовоѣ дани десять рубли безъ чотырехъ грошей, а вары на нихъ грошей двадцать Ак. ЗР. I, 103 (1483).

XVI. Такъ же воеводѣ нашему отъ варъ имати гостиньны, по полуконѣ грошей со всякоѣ вары Ак. ЗР. III, 18 (1547).

ВАРА, *недосл.* *Геть, прич. стережись.*

XVI. Але кды ся тежъ левъ очутить, вара, пане кролику Антир. 841.

XVII. Вара, неприятель, ты Ироде, вара Дм. Рост. 81.

XVIII. Не приступуй, вара тобѣ, небезпечно о той добѣ Укр.-Р. Арх. IX, 191.

ВАРАНИТЬЯ, *рж.* (пор. гр. *βαρανιζω*-рама).

XV. II възлосыше на варанитю (ХП. на рамо) (з пещери) вынесоша предъ пещеру (мощи) Ип. 202 (1091).

ВАРВАРИНЪ, рм. (гр. *βαρβαρις*).

XVII. Ты варварине превротный... смѣшешься з моеи поруки Жив. Св. 198-б.—Тыи варвары великою пыхою даючи на себе през то бичъ Крон. Боб. 165-б.—На морѣ Понтійскомъ три хрстіане кораблем плынули з варварами невѣрными Гал. Кл. Раз. 377.

XVIII. Получивши... варваринъ вѣдомость о смерти (Ходкевича)... возиграся радощами Літ. Вел. I, прил. 19.

ВАРГА, рж. (пол. *warga*). Губа.

XVII. Азык въ амѣ зубами и варгами замкненьй Домецк. 112.

XVIII. Слиною власною человекъ нехай воламъ варги чи писки пошмаруе Укр. Госп. Пор. 67.

ВАРГЕЛТЬ, рм. (пол. *wargielt*, нм. *Wehrgeld*). Грошева кара за випадкове скалічення, зранення або забиття людини або товарини, відшкодування, гривна.

XVII. Приказуемъ, абы самие принципи были туй же смерти подлегли котрое сусѣдови своему узычили, а зъ их маетку головщина вдовѣ позосталой... мает быти плачона... А помочники ихъ мают... і на урад наш тот же варгельтъ заплатити Ак. Полт. Гор. Ур. I, 49 (1665).

ВАРЕ, присл. Аби.

XVIII. Симбрелю vare чію не держи у себе Поуч. Няг. 19.

ВАРЕНУХА, рж. Горілка варена з медом і сусинею.

ВАРЕНУШКА, рж. Здрібн. від «варенуха».

XVIII. Варенушку межлу тѣмъ добру на потуху, хотъ пукаломъ, чтобъ було здорово у бруху Пер. Мат. III, I. 415.

ВАРЕНЬЕ, рн. 1. Чинність від «варити».

XVI. Въ сеняхъ коминъ для варенья есть Арх. ЮЗР. I, I, 81 (1577).

XVII. Не было дровъ до вареня Жив. Св. 166-б.—До вареня исти жадного не возилъ начиня Крон. Сое. 14.

XVIII. До варення пивовъ купилося проса за золотихъ 15 Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 76 (1721).—Броваровъ два з которыхъ от вареня пива господарѣ за свои пивовареніе казани принимаютъ ко осмъ шаговъ Мат. Полт. Полк. II, 50 (1722).

2. Варена трава, вариво.

XVII. (Постницы) нѣкоторы ено кропель килка оливы в вареніе впушали О обр. 171.—Давано ему (Іеремии) хлѣбъ эдинъ малъ на

днь кромѣ варенія Крон. Боб. 135-б.—Жадного смо варенія не или Жит. Св. 309-б.

XVIII. Въ трапезѣ рано точію дается едино вареніе, въ вечеръ же сухояденіе Гр. Барск. I, 226.

ВАРЕХА, ВAREXBA, рж. Велика кухенна ложка.

XVI. У кухни... секачи, келни, варехви железные... побрано Арх. ЮЗР. I, VI, 161 (1597).

XVII. За вареху желѣзную до церкви для ношеня огню зл. 1. Арх. ЮЗР. I, XI, 396 (1633).

ВАРЕШКА, рж. Здрібн. від «варехи».

XVI. (Пограбили) варешокъ желѣзныхъ двѣ Арх. ЮЗР. I, VI, 136—137 (1597).

ВАРИВО, рн. 1. Варена трава.

XVII. Вареніе: вариво, потрава Бер. Лекс. 12. 2. Рослина, що варять на потраву людям (морква, буряки, капуста), ярина.

XVII. Ліохъ и... хлѣбню... для содержанія варива огородного и хлѣба сооружилъ гетманъ Мазепа Оп. ст. Млр. III, 398 (1689).

XVIII. Варива капусты съченои кѹхвы 2 Арх. Вид. м.; економ. справи (1755).—Ліохъ входній для спряту варива Арх. отр. 5 (1766).—Погребъ для варива съ повѣтью Арх. Мот. 211 (1770).—Вариво былобъ доволное въ зиму... какъ буряковъ, такъ квашеной капусты Арх. Сул. 118 (1776).—О присилѣ... варива, которое вкисло... по дежѣ Дн. Хан. 17.—Для варива погребъ Дѣло Цеху Гонч. 1 (1795).

ВАРИВЦЕ, рн. Здрібн. від «вариво».

XVII. А коли варива просили, тѣе слова мовили: сподариня,... дай ложечку дитятку варивца сырого Кул. Мат. I, 79 (1602).

ВАРИСТЫЙ, прикм. Возможный до варення.

Бариста пѣчь, пнч, що в ній варять, готують.

XVIII. До варистой печи желѣза 16 к. Дн. Хан. 29.

ВАРИТИ, дс. Попереджати.

XV. Аще его (Изяслава) не варивѣ иматъ насъ прогнати Ип. 172 (1073).

ВАРИТИ, дс. Піддавати кипінню, готувати.

XV. Володимѣрь... творѣше празникъ варѣ 300 переварѣ меду Ип. 103 (996).—У томъ дому корчмѣ не держяти; ни мива варити ни меду Ак. ЗР. I, 32 (1407).

XVII. (Ормѣне) мѣса в олтарѣхъ варили и потомъ всѣмъ роздавали Кн. о Вѣрѣ, 282.—Нѣмашъ того звичаю на свѣтѣ, жебы кто ягнѣ въ млепѣ матерѣ его варилъ Гал. Кл. Раз. 394.

XVIII. Корсунъ... приказалъ женѣ своей варить вечерать Прот. Полт. С. IV, 203 (1757).—Шкода того и говорити, чого не варити Клим. Прип. 256.

Горѣлка вареная, варенуха.

XVIII. Горѣлку вареную пугаром пючи Літ. Вел. IV, 37.

ВАРИТИСЯ, *дс. Готуватися*.

XVII. В пеклѣ якъ в горшкѣ великом огнистом будут люди на вѣѣи грѣшныи варитися и кипѣти Гал. Кд. Раз. 478.

XVIII. Броваръ одинъ, а в немъ варится пиво и медъ варится Мат. Полт. Полк. II, 53 (1722).

ВАРИШЪ, *рм. Робітник, що варить сілну рону*.

XVIII. Оу свою дієпезію пріѣвъ владыка... свѣшъ и дванадцѣтъ варишѣвъ Літ. Гукл. 78.

ВАРКОЧЪ, *рм. (пол. warkocz). Довгий спліт волосся, коса*.

XVII. Паны и невѣсти варкочи свои рвали и на тативы крутили Крон. Боб. 180.

ВАРМЕДЪ, *рж. (уг. varmegye — жупа, комитат). Округа*.

XVIII. Стала ся радост... во всей варьмеди Іерусалимской Пам. укр. м. II, 108 (Рк. Тесл.). —Пошлает до Выфлеому и до всеи его вармеди ів. 139. —Александр... почавъ ся выбирати пзъ своими паняты велможными во алемпнядскую вармед, Ал. Тиш. 30.

ВАРОВАНЬЕ, *рн. Забезпечення*.

XVII. Покою зобополного варованье Копист. Пал. 1143. —Дай нам от грѣхѣвъ погамован'е, дай напо́томъ широе от ныхъ варован'е Збѣрн. 1693. к. 156-6.

ВАРОВАТИ, *дс. (пол. wargować, з нѣм. wahren)*.

1. *Уміцняти, забезпечувати*.
XVII. Той роздѣлъ царства (Константиѣ) тестаментомъ вѣчнымъ варовалъ Копист. Пал. 325. —З опатрности людей мудрыхъ вынайде́но, ижъ каждую речъ звикли, писмомъ варуючи, память потомнымъ лю́дямъ приводити Арх. ЮЗР. IV, I, 143 (1683). —Симъ писаніемъ варуе́мъ Тр. Полт. Уч. Арх. Ком. VIII, 71 (1689). —Под виною ста талярей варуе́мъ Мат. Ист. ЮР. 15 (1690). —Що все мы варуе́мъ и на вѣчние часи сей нашъ запис добровольный на тот вишреченный кгрунтъ подае́мъ Кн. Мѣск. Полт. 48 (1694).

2. *Боронити, ховати, стерегти, пильнувати*.

XVI. Предъ всѣмъ свой собѣ пожитки звикли варовати Хр. Фил. Апокр. 1740. —Такъ и мы то собѣ варовали есмо и варовати будемъ у папежа Унія гр. 129.

XVII. Того варуй и пильно постерегай, абысь большъ ани меншей надъ двѣ унціи тѣла его не шкодилъ Рад. 85 (Марк.). —Варуй того Боже, я собѣ мѣю мои власные кгрунта Рѣш. Полт. Полк. С. 70 (1683). —Васил... задасть мнѣ злодѣйство, от чого рач мя Бже вароват Прот.

Полт. С. I, 78 (1683). —Велено мнѣ Гусака еднати, що варуй Бже и не одмовляю ів. II, 100-6. (1683). —Варуй того Бже не тылко мовити але и помыслити вѣрному члѣку Тр. II. М. 915.

XVIII. Жадного над ними змилованя не майте, бо своихъ головъ варуйте Пам. укр. м. II, 139 (Рк. Тесл.).

3. *Забезпечувати, тварантувати; застерігати*.

XVI. Ознаймуе́мъ, ижъ рады и рыщерство... то собѣ на соймѣ коронацыи нашої за позволеньемъ всехъ становъ варовали, а мы то имъ за вѣчное право мѣти хочемъ Ак. ЗР. IV, 4 (1588). —Владыка... просилъ насъ... абыхмо... листомъ нашимъ варовали, такъ якобы по смерти егс, добра церковные ни одъ кого не были... розбираны Арх. ЮЗР. I, I, 58 (1588). —Достаточне то естъ варовано, не яко никто з особъ свецких о речи свецкие до права духовного никого позывати, так особа духовная в речи, тыкаючоеся самое особы духовного, перед суд свецкий потегана быти не может ів. I, VI, 101 (1594).

XVII. Варуе́мъ и устанавлие́мъ симъ листомъ нашимъ Ак. ЮЗР. II, 13 (1601). —Напрод варую и Богом уклінаю, абы не заведены были ремесники в своих працах Літ. Густ. м. 45. —(Отцы стыи склад вѣры) вырокамы своими съборовыми варовали Кн. о Вѣрѣ, 107. —И котрая (земля) предъ тымъ завше ворогована, тая южъ естъ покое́мъ вѣчнымъ варована Бер. Вірші, 81. —Абы не было з ними какое непотребное звадки, сим варуе́мъ их добровольним постановленемъ и згодою приятельскою под виною десяти талярий Акт. Старод. кн. 49. —Що видячи Дорошенко собою звонтивши почаль трактовати, варуючи своего здоровья Літ. Сам. 129.

XVIII. Короли ровную на волности якъ Полского такъ и Руского народов викониваючи присягу, привилеями своими опой зо всѣми ихъ добрами варовали Літ. Вел. III, 78.

ВАРОВАТИСЯ, *дс. Стерегтись, вистерігатись, уникати, боятись*.

XIV. Абы каждый варовалъ ся своему сусѣду шкоды чинити Ак. ЗР. I, 11 (1347).

XVI. П. Русинъ варуе́тся того, абы што отъ мене на томъ мамраме, якая сума або долгъ пенежный написано не было Кн. Земск. Луцк. 1570. № 2094, к. 103. —Варуйте́ся жъ того, абысьте для небреженья своего въ той тяготѣ церковной смертью живота не покаяли Ак. ЗР. IV, 33 (1590).

XVII. Оучѣмо жъ сѣ чужими приклады карати: лакомства и злыхъ дѣлъ килно сѣ варовати Тит. 41 (Сажов. 1622). —Благочестіе

восточное милуйте, а апостаских ересей варуйте Пам. КК. I, 57 (1624).—(Семирамисъ) сама бо варовалася, абы для молодости сына ея краины и панства ея не отступовали Рук. Хрон. 12.—Если бы хто през долгій вѣкъ жилъ в побожности и в боѣзни бжеи варуючисѧ смертныхъ грѣховъ Домецк. 14.—Ханенко по смерти короля Мѣхаила з Вишневецкихъ, варуючися пановъ, уступилъ на Заднѣпрѣ Лѣт. Сам. 121.—Далѣй не йшли за великою зимою, и варовалися, же войска стояли около Днѣпра ів. 147.

XVIII. (Воеводи) того (вигнання) не варовалися надежны будучи на крѣпость замковъ Лѣт. Вел. II, 160.

ВАРОВИТЕ, присл. Відповідно варункам, вимаганням, приписам; ретельно.

XVI. Ми в повинности нашей почуваючися варовите, обом сторонам волное право зоставуем Арх. ЮЗР. I, X, 111 (1595).

ВАРОВНЫЙ, прикм. (пол. warowny). 1. Умцненый, уфортификований.

XVII. На местце варовное и безъпечное оддати сховати Арх. ЮЗР. I, X, 519 (1610).—Облюбеница вежи барзо варовной прировнаетсѧ Розн. Каз. 26.

XVIII. Литовскіи княжата... всѣ достатки подданихъ своихъ на миль шестьдесятъ и далѣй до варовныхъ замковъ болшъ казали звозиги Лѣт. Вел. IV, 192.

2. Забезпеченый, гварантований.

XVI. Рѣчь Посполитую (король) по собѣ въ добромъ порадку и въ варовномъ безпеченствѣ зоставилъ Ак. ЮЗР. II, 169 (1571).

XVIII. Чим бы той покой зоставилъ варовнѣйший до пункту и лѣтери найменшой Вел. Сказ. 251.

ВАРОВНѢ, присл. (пол. warownie). Застережливо.

XVI. Обавляется его королевская милость, жебы за тымъ якая наглая и шкодливая небезпечность зъ Угоръ на коруну не пришла... Просто на томъ же пришломъ сейме пристойная рѣчь будеть, абы се то варовнѢ осмотрѣло Ак. ЮЗР. II, 172 (1571).

ВАРОВЫЙ, прикм. від «варъ».

XVI. Мыто рыбное, повѣщыны, грошъ варовый, мыто соляное Ак. ЮЗР. I, 57 (1518).

ВАРОШЪ, рм. (уг. város). Місто.

XVIII. Нинѣ же толь опуствѣ и раззорися, яко едва познавается градъ иногда быти, но аки нѣкая весъ или варошъ Гр. Барск. II, 160.

ВАРСТАТЬ, рж. (пол. warsztat з ним. Werkstatt). 1. Під столу, що при нім працює ремесникъ.

XVII. За 10 шрубъ до варстату Арх. ЮЗР. I, XI, 665 (1628)—Засѣдаеть якій ремесникъ на варстатѣ на роботу... чи не просить Га Бга абы ему в работѣ далъ поспѣхъ Рад. Він. 1581.—Ремесники в оной цркви потом варстати мѣли Жит. Св. 516.

XVIII. І копыла з правылямъ и всѧ варстатъ іхъ (шевців) славна: знаю о томъ добре, и люде мовять здавна. А якъ сядетъ робити на своей варстатѣ: Почнетъ свое всякое начине роскладати. Клим. Вірші, 103.

—**друкарскый, друкарня.**

XVI. Учителеве костела римського... писомомъ з варстатовъ друкарскихъ... удаются до васъ народове рускіе Кл. ц. н. 236.

2. Фак, спеціальність.

XVI. Хотячи за тымъ календаровымъ шнуркомъ, через отца папѣжа укрученомъ, за часомъ што иншого съ тогожъ варстату намъ горшей несмачного на насъ выволочи Хр. Фил. Апокр. 1192.—Есть потребная речъ, жебы люде зъ варѣстату и съ цеху в. м. бывали Антир. 651.

XVII. Але заразъ отъ господарствъ суетныхъ и земледѣлствъ, або зъ варстату ремесла жолперского Копист. Пал. 1057.

3. Під, іатунюк.

XVII. Снійди живый в' пекло, пребѣжи мысленными очима варстати мукъ (пекельныхъ)... бѣгый грѣховъ Рад. Ог. 1110.

4. Робітня, майстерня.

XVII. Всѣхъ ремесниковъ варстаты отвореные были Рад. Ог. 217.—Въ витю его короны положу слезъ оногъ жродло; речъ в' правдѣ рѣдкую, и котораа в многихъ не латво сѧ знайдуе, которыхъ ннѣ збываетъ таемный варстат, печера найкоротшаѧ в концу при корени едномъ горы положонаѧ Тр. постн. 556 (теж Жит. Св. 1678. 156-6).

Див. Верстатъ.

ВАРТА, рж. (пол. warta). Військова сторожа.

XVII. Въ томъ часѣ, гдымъ былъ ролний зъ оковъ и варты, вже надаю толко двоух наглядниковъ, власне потребовали, абымъ утекъ из турмы Діар. Фил. 142.—(Мечиславу и Ярополку) Всеволодъ придавши варту волнимъ ходити позволил Жит. Св. 234-а.—Мають варту у дверей и в брамахъ, жебы нѣкого не пускано Гал. Кл. Раз. I, 62.—Александр... варту великую пристановилъ Крон. Боб. 166-6.—Не позволено при оружю зоставати, опрочъ тихъ, которіе на вартѣ зоставали Лѣт. Сам. 157.—Іоана Выговского, воеводу Кіевского, за варту взявши, той же Маховскій и Тетера казали у Волховцу розстрѣляти Крон. Полск. 422—3.

XVIII. Когда (старушки) увойшли въ мѣсто наше, варта ихъ не чула нѣ видала Літ. Вел. II, 16.—Бруховецкий...у вечеръ оковати его (Гамалѣю) велѣвши и за варту отдавши держалъ болше року в Гадячомъ подѣ крѣпкою сторожею ів. 96—7.—Жолдаки... въ дворѣ гетманскомъ варту отбували Оп. ст. Млр. II, 221 (1722).—Антонія...ксендзь Загоровскій на пути гвалтомъ взялъ под варту Арх. ЮЗР. I, II, 140 (1766).

ВАРТАГАРНЯ, рж. *Обахта*.

XVIII. Люди... отбували повинност: сторожу зимнюю... времени подлѣ вартагарни, где со всего полку прилучкого не малое число вязнювъ содержится Оп. ст. Млр. 90 (1730).

ВАРТИШЬ, рм. (уг. *vártás*). *Вартовик*.

XVIII. На единой вартѣ весьма оубити вартишѣ на Бескѣду Літ. Гукл. 76.

ВАРТОВАНЬЕ, рн. *Стояння на варті, сторожування*.

XVI. За тымъ вартованьемъ ихъ у мытѣхъ нашихъ шкода великая намъ ся стала Ак. ЮЗР. I, 108 (1540).

ВАРТОВАТИ, дс. *Стояти на варті, сторожувати, пильнувати*.

XVI. Вартуючи, еднакъ книги о синодахъ... трафунку напалемъ на тотъ листъ Хр. Фил. Апокр. 1424.

XVII. Кгды намъ (пастухамъ) пришло вартовати, и около стада чоулымися найдовати, в ночи праве кгдысмы звыкле пильновали и спокойности овецъ перестерегали, аггль знагла... тоут стал над нами Вер. Вірші, 71.—Животный книги пресвятого Богородичного житія вартують Дм. Рост. 71.

XVIII. На здоровье жона твоя твое ва(р)туєть Клим. Вірші, 83.

ВАРТЬ, -А, -О, ржм. *Що має вартість*.

XVIII. И самое мученичество въ злости вѣчного не варто Сѣмя Сл. Б. 123.—(Хс) показавъ, же послуга Марѣи менше була варта, нежели сестры ея Маріи дѣло Науки парох. 241.

ВАРТЬ, рм. (пол. *wart* з ним. *Wert*). *Вартість, ціна*.

XVIII. Я... коня п. судіи... своего далъ, которому былъ вартъ коневі талярей двадцать Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 305 (1717).—Ядалъ ему (стаднику)... коня, которому вартъ тридцать рублей Ск. о р. Мил. 10 (1739)—Корова сивая росту болшого, вартъ была пять рублей Арх. Вид. м.; спр. Юрченків і Сахненка (1760).

ВАРУНКОВЫЙ, ржм. *Що відповідає варункам, вимогам, приписам; добрий*.

XVI. Продавъ его милость мнѣ попел праве добрый варунковый Arch. Sang. VII, 10 (1555).

ВАРУНОКЪ, рм. (пол. *wagunek* з ним. *Wahrung*). 1. *Забезпечення, охорона, оборона, гарантія*.

XVI. Варунки правный Хр. Фил. Апокр. 1084.—Вместо варунку... тые только слова... въспоминаеть Антир. 711.—Абы... въ певномъ порядку и варунку по смерти его вси добра церковные зостали Арх. ЮЗР. I, I, 59 (1576).

XVII. Особливого варунку и убезпеченя о вѣрѣ и достоинствахъ духовныхъ своихъ на той часъ домовлялися Копист. Пал 1043.—Для лѣпшей себѣ певности и варунку... постановленя про память было записано Арх. Мот. 4 (1688).—Показалъ Константинъ склопность великую до христіановъ... не тилко лагодною розмовою, але и варунками великими Рук. Хрон. 271.

2. *Кондиція, застереження*.

XVI. Оная держава Шерешовская... на выдержанье тое суммы под певными варунки есть дана Арх. ЮЗР. VIII, VI, 400 (1574).—Владыка... просилъ насъ... абыхмо... въ томъ варунокъ и постановене певное около захованья добръ церковныхъ... учинили ів. I, I, 58 (1588).

XVII. Охотне позволилисмо его милости... только жъ зъ таковымъ варункомъ Пам. КК. II, 420 (1632).—Даю той лист под вшелякими варунками и с подписомъ руки моее Арх. Люб. 229 (1658).—До викуплення подали зъ такимъ варункомъ и цилымъ упевненьемъ Прот. Спр. Пот. 15.

XVIII. Поневажъ в'универсалахъ нашихъ (если суть имъ видани) такий варунокъ положень Мат. Ист. ЮР. 39 (1714).

3. *Засада, підстава*.

XVII. За якую примовку и до сего часу легче важучи варунки права посполитого зъ тое макули доткливое чести и слави доброй шкодливое противный помовца не очистилъ Арх. Мот. 2 (1688).

4. *Недорослі риби, нарибок, що вилловлючи рибу в диких ставах, державець зобов'язувався залишити*.

XVII. Ставъ полоньскій зловил, навет самы варунки повымовялъ Арх. ЮЗР. III, IV, 73 (1649).

ВАРХОЛА, рж. **ВАРХОЛЬ**, рм. (пол. *warchol*). *Колотня, заада, спір, суперечка*.

XVII. Абы по смерти моей межи детками и покревными моими якого вархолу не было Пам. КК. I, 82 (1641).—Онъ же слуга отъ громады Мишковское принесъ реляцію, же в' томъ дому Радковомъ не бывало жадныхъ вар-

холь Прот. епр. пот. 157.—Іс... жалуючи Апслъ... ижбы ся не полякали такого вархолу великого Ёв. Реш. 191.

ВАРХОЛНИКЪ, рм. *Стильний до вархолу, колотливий, сварливець.*

XVII. Замкни пред ним дверѣ, вархолника, посварцу, шкодцу (не пускай) Арх. ЮЗР. I, XI, 315 (1607).

ВАРЦАБА, рж. 1. *Фигура до грання в варцаби.*

2. *мн. (пол. wazcaby, з ч. wrhcaб з нѣм. Wurfzabel). Гра, що полягає на посуванні пішаків по варцабниці, дамки.*

XVI. Тавліа и заріа—таблицѣ и варцабы Зиз. Лекс. 108.

ВАРЦАБНИЦА, рж. *Квадратова таблиця на 64 квадратики, дамниця.*

XVII. То сакгме, слово кгречкоє... хіба жебы презъ тропѣ метафору значити мѣло варцабницу, або што тому подобного Гол. II. М. II, 212 (Поуч. Ж. 1642).

ВАРЦАБНЫЙ, прикм. від «варцаба».

XVI. Заріа, костки варцабныи Зиз. Лекс. 99.

XVII. Заріа костки варцабныи Бер. Лекс. 205.

ВАРЧАТИ, де. (пол. warczać). *Гарчати, виражати змість.*

XVI. А яко уста тые, которые на светый соборъ варчали... тые ведають, которые се научили правды мовить Берест. соб. 988.

ВАРЬ, рм. 1. *Кількість звареного за оден раз (пива, меду, соли і т. ин.).*

XVI. Отъ вару пива по семи грошей Пам. РК. II, 558 (1569).

XVIII. По приказу его сотника... его меду я розситилъ одинъ варъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 235 (1754).—Такъ ся на васъ готовятъ три ѳ варовъ пива, три ѳ печива хлѣба Угр. Заг. 56.—Заварили пива варъ Дн. Марк. I, 227.

2. *Спека, икзара, упал.*

XVII. Приступѣте къ мнѣ любимыи дружи мои понесшии тѣготу и варъ дневный Транкв. Зерц. 78.

XVIII. Ми бо не могохомъ стерпѣти вара солнечнаго Гр. Барск. I, 37.

3. *Певна варена суміш біліти стіни.*

XVIII. (Церква) внутрь побѣленна варомъ чисто Гр. Барск. I, 310.

ВАРЫСКИЙ, прикм. від «варышъ», міський.

XVIII. Пришол до воротъ варыских Пам. укр. м. I, 298 (Рк. Тесл.).

ВАРЫШЕЦЬ, рм. *Горожанин.*

XVIII. Вам княжатом великим славнымъ ерусалимскимъ и всѣмъ варышцемъ пишу Ал. Тип. 57.

ВАРЫШЪ, рм. (уг. város). *Місто.*

XVIII. Того року Беліраде от Турка отнятъ и инчи многіи варышѣ Лит. Гукл. 78.—Видѣ городъ бар'зо пристойный великій варышъ на чотыри милѣ Ал. Тип. 61.—Великій Новоходоносоръ царь возносивъ ся и мовивъ: «Ци не я учинивъ сесѣ варышъ Вавилонъ муцю рукъ своихъ Поуч. Няг. 4—5.—Хананеовъ побили, варышѣ ихъ попалили Пам. укр. м. I, 258 (Рк. Тесл.)—Выйшол Лотъ на гору за варышъ ib. II, 107.

ВАРЬ, рж. 1. *Варення.*

XVI. Воеводѣ нашому отъ варъ имати гостинца, по полукопѣ грошей отъ всякоѣ вари Ак. ЗР. II, 89 (1511).

XVII. Отъ вари пива съ козака по 4 денги Оп. ст. Млр. II, 56 (1698).

2. *Вариво.*

XVII. Тотъ рокъ вари мало было; только грибы, ледники, опенки ели Кул. Мат. I, 83 (1604).

3. *Місиво замазувати прищеплені дерева.*

XVIII. Все земля мягка и добра, индѣ черна, индѣ червлена, индѣ же бѣла, яки варъ Гр. Барск. I, 340.

ВАСАЖОКЪ, рм. (пол. wasażek). *Здрібн. від «васажъ»—віз, брика вистелена півкошками.*

XVIII. Натасовался другий галушокъ як соли мажку, шлюбую, не завѣз би и верхоблюд у васажку Укр.-Р. Арх. IX, 53.

ВАСИЛИСКОВЪ, прикм. від «василискъ».

XVII. Въ речахъ топкихъ прелщають василискова яду заразою Кревзы невинныи душѣ Копист. Пал. 1173.

ВАСИЛИСКЪ, рм. *Див. Базилишокъ.*

XVII. Василиску голову сокрушитъ Ак. ЮЗР. II, 214 (И. Виш.).—Василискъ единымъ пойзрен'емъ члвка забіаєтъ Рад. Ог. 143.—Македоняне... гды мѣсце оное гле василискъ лежалъ проходили, падали Крон. Боб. 175.—Пахомий... былъ такъ моцной вѣри, иж по василискахъ и змйяхъ топталъ Жив. Св. 224.

ВАСИЛЬОКЪ, рм. *Росл. Osimum basilicum.*

XVIII. Василки, стерши пити Млр. дом. лѣч. 25.

ВАСНЬ, рж. (пол. waśń). *Неприянь, ненависть; спір, завад, колотня, свар.*

XVI. Васни, яко речи шкодливои... стереженьє Хр. Фил. Апокр. 1008.—Незгода и васнь межы ними такая, ижъ... съ церкви светое Сооея выгнаны были Берест. соб. 310.

XVII. Хс допускаєтъ (бѣсовъ)... оказуючи, якую васнь и неприаьнь мают бѣсове до людій Ёв. Вил. II, 28-6.

ВАТАГА рж. (тат. vataha). 1. *Збройна громада, загін, відділ, рота; гурт, згромадження.*

XV. Половци... возвратишася к ватагамъ своимъ Ип. 669 (1190).

XVI. Староста теперешный уходы... вси дасть Кияномъ, Чернобыльцомъ, Мозырѣцомъ... и инымъ чужогородѣцомъ, а беретъ отъ нихъ, напервей пускаючи ихъ въ уходы, поклону з ватаги — овса осмакъ, то есть пять солянокъ... або якося умовыть Арх. ЮЗР. VII, I, 85, (1552).

XVII. Ознаймуемъ... чатовникомъ, ватагомъ до войска идучимъ и зъ войска назадъ поворачачающимъ и затыговимъ на службу нашу хороговамъ Ак. Зем. 108 (1659).—Я... у ватазѣ тоей (чумацкой) свѣдчилъ старшому Прот. Полт. С. I, 106 (1690).

XVIII. По какой оманчливой побудцѣ сего лѣта еще зъ весни двѣ ватаги товариства ихъ (запорозців), одна пѣшая зъ ватагомъ..., а другая конная... пойдше въ Полщу Літ. Вел. III, 452.—Нѣякійсь кравецъ Шкуринского курея прибираетъ собѣ ватагу, хотячи въ туужѣ Полскую ити дорогу ів.

2. *Гурт дрібного товару, отара.*

XVII. Єжли бы еще где познали меж ватагами овечими, і тихъ вувчаровъ ижбы изимали Ак. Полт. Гор. Ур. I, 67 (1665).—Ми овчарови вувци пригонили, жебы пасъ у єднои ватазѣ Прот. Полт. С. I, 17 (1674).

XVIII. Многіе череди скотинніе и ватаги овечіе зъ Татарами... загорнувши Літ. Вел. II, 376.

ВАТАГЪ, *рм. Старший над ватагою.*

XVII. На Запорожю кошовый Иванъ Сѣрко, ватагъ силный, померъ Літ. Сам. 150.—Отъ незбожныхъ своеволцовъ... тромъ татаринომъ и двомъ урмениномъ уросла збродня, отъ нѣкоего ватага Иванька и Лихопуга Эварн. Источн. I, 12' (1683).

XVIII. Чугай ватагъ Запорожский Літ. Вел. II, 78.—Одна пѣшая (ватага) зъ ватагомъ, прозиваемимъ Морозомъ Каневскимъ ів. III, 452.—Самъ тилко ватагъ въ певномъ числѣ людей ушолъ до Корчина ів. IV, 40.—Островъ, в которомъ застали били гайдамакъ при ватагу Височинѣ Прот. Полт. С. IV, 85 (1756).

ВАТАЖАНИНЪ, ВАТАЖНИКЪ, *рм. Член ватаги.*

XVII. (Борошна) на конѣ по 500 бочокъ посплается... єдно на ваше низовое товариство, а другое на поліовыхъ ватажниковъ Эварн. Источн. I, 312 (1691).—Ватажане, то за рыбу, то за иншую добычъ чеховъ (запорозців) надававши, потомъ знову за борошно не хотять (ихъ) брати ів. 329.

ВАТАЖНА, *рм. Див. Ватажокъ.*

XVIII. Иванъ Подоляка, ватажка гайдамацкій Арх. ЮЗР. III, III, 524 (1750).

ВАТАЖНЫЙ, *прикм. від «ватага».*

XVII. Вѣдомости доносимъ... людямъ ватажнимъ, которіе простуютъ до Рогу Ак. Мг. м. 86-б (1684).

ВАТАЖОКЪ, *рм. Див. Ватагъ.*

XVII. Нєтяги... повтѣкали зъ тимъ ватажкомъ Максимомъ Прот. Полт. С. I, 216 (1699).

ВАТАМАНЪ, *рм. Див. Атаманъ.*

XV. А пакъ ли бы ватаманъ або рѣдцѣ рѣклъ ЮГР. № 73 (1437).

XVI. (Грамота) бурмистромъ и паномъ радцѣмъ и шляхетнымъ паномъ войтомъ и лєнтовойтомъ тивуномъ и ватаманомъ и всѣмъ Ак. ЗР. III, 137 (1565).

XVII. О чомъ довѣдавши ватаманъ князя византинское взялъ ихъ (людей) заразъ до себе Жит. Св. 275.

ВАФЕЛЬ, *рм. (нім. Waffel). Ближкоптова маса на молоці і печена в залізі на вуглях в формі тонкихъ плястерків.*

XVIII. Подмѣшати вмѣстѣ такъ густо, какъ тѣсто на вафелы Разн. Марц. 243.

ВАХЛЯРЪ, *рм. (пол. wachlarz, нім. Fächer). Знаряддя дамське, щобъ прохолоджуватись, поєвіваючи нимъ, вєтряникъ.*

XVII. Рішід: вахляр, махало, оґанка Бер. Лєкс. 306.

ВАЦОКЪ, *рм. (пол. wasek). Калитка.*

XVI. У пана Заруцкого маєть быти... вацокъ срібный Арх. ЮЗР. I, XI, 85 (1599).

XVII. Чагъ: кишєп..., шабєлтєс, бєсєгє, тєшкє, кєпсє, тлємєкє, вєцєкє. Словацкє: тєрбє. мєшнє Бер. Лєкс. 204.

ВАШЕМИЛОСТ(И)НЫЙ, *прикм. від «Ваша милость»*

XVII. Жебы панъ Стефанъ Трошинскій зъ домомъ вашемилостиннымъ сприятелился Ак. ЗР. V, 244 (1690).—Абысте... приказали быти до бою готовыми... и при справности вашемилостной чулими ів. 249 (1691).

ВАШЕТЬ, ВАШЕЦЬ, *рж. (пол. waszeć). Ваша милость. Див. Вашмость.*

XVII. Вашець млєстивє Панѣ тымже именемъ Анною сє назывєєшъ Гєл. Н. н. (пр.), к. Аг.—А я уже яблєчки приношу вєпєтє; приймай ихъ, добродѣю, зєдєутєя на вєтє Др. Ол. Ч. Б. 147.

XVIII. О сєж и ми ик вєшєць стєли прихєжєтє Довг. 91.—Гдє б то, вєшєцє прошє, мѣсцє проискєтє ів. 112.—Тєгє я вєшєцѣ жичу и сприяю Укр.-Р. Арх. IX, 61.

ВАШИНЕЦЪ, *рм. (пол. waszinec). Ваш, одєн з вєшєхъ*

XVII. Вашинѣ: вашинець Бер. Лекс. 12.
ВАШМОСТИ(Н)НЫЙ, *прикм. Що належить до вашмості.*

XVII. Для сусентованія вашмостиного левовѣ сорокѣ... посылаємъ ваш мил. Ак. ЗР.V. 134 (1674).

XVIII. Абысь вашмость тимъ отправляючимся нинѣ зъ полку вашмостинного козакамъ велѣлъ братъ харчевого припасу на три мѣсяцѣ Унів. Дан. Апост. 114.

ВАШМОСТЬ, *рж. Ваша милость.*

XVII. Съ посродку вашмостей рачилисте двохъ братьей выслати до его господарской милости Ак. ЮЗР. I, 275 (1610).—От такой вашмосцов увольняючи працы, Алексѣя покажемъ ото на сем пляцы Др. Ол. Ч. В. 125.

XVIII. Предлагаємъ, абысь вашмость приказаль... выбрать зъ козаковъ... по алтину Унів. Дан. Апост. 13 (1727).—Повторе ассекуруємъ Вашѣ-Мосцѣ Мосцѣ Пану Літ. Вел. II, 33.—З новиною ся ставлю, вашмосцѣ не забавлю Укр.-Р. Арх. IX, 63.

ВАШТИХУНОКЪ, *р.м. (пор. пол. wastęgiel—шевський столик).*

XVIII. Ковалское начиня... клѣщи, ваштихунок Дѣло Бих. 2 (1722).

ВАШЪ, *прикм. Що до вас належить.*

XIV. Какъ отць нашъ какъ оци ваши были заодно ЮРГр. № 26 (1393).

XVII. Знайдуются еще иныи свѣтила небесныи в' дому вашомъ Могілеанскомъ Гал. Н. н. (пр.) к. Ад.

ВБАЧИТИ, *дс. Див. Убачити.*

XV. Вбачивши вѣрныи службы и пляхотне вроженного княжати К. И. Острозского Arch. Sang. I, 117 (1499).

XVI. Его милость вбачилъ таковый часъ потребный вамъ и собѣ Ак. ЗР. I, 367 (1505).

XVIII. Аж шаповал носится з луком як з друком, зблизу вбачат Клим. Вірші, 101.—Вбачивши войска великіє московскіє, поутѣкали Дн. Марк. I, 3.

ВБАЧИТИСЯ, *дс. Побачитись.*

XVI. Ино дей ся я сам с княгинею вбачу и о томъ розмовлю Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 174.

ВБГАТИ, *дс. Див. Убгати.*

XVIII. Тепер якъ сказують, хочъ въ ухо вбгай, за то, что я всемъ его дурачествами далъ мѣсто Пер. Пол. 102 (1758).

ВБИВАТИ, ВБИТИ, *дс. 1. Див. Убивати, —бити.*

XV. Русьстии князи обѣступили Алтунопу и вѣбиша и Ип. 254 (1103).

XVII. Чаленко... вбив челядника Прот. Полт. С. II, 147-6 (1678).

2. Угнати биттям, забити.

XVIII. Выйми клинокъ, которій въбивесь въ пнякъ Укр. Госп. Пор. 76.

Вбити въ память, *втїти, всилити кому що.*

XVII. Хс Спстель, хотѣчи страхъ мукъ пекельныхъ в'бити в' памѣть нашу такого на тоє оучинилъ подобенство Рад. Ог. 1108.

ВБИЛИТИ, *дс. Див. Убѣлити.*

XVIII. Паче снига вбилю Укр.-Р. Арх. X, 299.

ВБИРАТИ, *дс. Див. Убирати.*

XVII. Воздохомъ отдыхаемъ; душникомъ привлачимъ воздухъ; то естъ плюцами, яко мѣшками ковалскими; и в себе вбираемъ и засѣ выпускаемъ Транкв. Зерц. 11.—Потомъ едини (служницѣ) въ шати другіє вбирали,—другіє же вечеру вкусно готовали Нов. Бокк. 294.

ВБИРАТИСЯ, *дс. Див. Убиратися.*

XVII. Вбирался в' нищенскія одежды, жебы его не познали Збірн. 1693, к. 27-6.

ВБОГЫЙ, *прикм. Див. Убогий.*

XV. Бѣ же Глѣбъ млстѣ на вбогия Ип. 190 (1078).

XVI. Естли Богъ милый душу мою съ тѣломъ роздѣлитъ... они мають... по всемъ церквамъ соборнымъ... сороковусты годовыми и вбогимъ на елмужну давати Ак. ЮЗР. I, 76 (1529).

XVII. Што ему (Макарию) давано, то все на вбогие оборочаль Жит. Св. 161.—И царъ всего мира (возлюбив) вбогую простоту Вірші праздн. 108.

XVIII. (Смерте) богатыхъ и вбогихъ нѣгды не минаєшь Клим. Вірші, 6.

ВБОЗСТВО, *рн. Див. Убозство.*

XVI. Ку великому знищенью и вбозству пришли Ак. ЮЗР. I, 129 (1551).

ВБОРГЪ, *присл. На-бір.*

XVIII. Продавши казани чи вборгъ дали Кн. Мѣск. Полт. 204 (1718).

ВБОРДЗѢ, ВБОРЗДѢ, *присл. Див. В-борзѣ.*

XVI. Што естли ся за волею Божьею стало, трвало быти мусить; естли жѣ пакъ иначе, вбордзѣ отмѣнится Ак. ЗР. IV, 92 (1595).—Ознаймѣемъ вамъ ижъ кпзѣ... Курпский... вборзде выезджаєтъ Ж. Курб. I, 180 (1579).

ВБОРЗѢ, *присл. Швидко, хутко, не гаючись.*

XV. То слышавъ Стославъ вборзѣ вѣсѣдъ на кони съ дружиною своею и приде къ Києву Ип. 55 (968).—Георгиеви же не могуше снѣти вборзѣ гривны съ шѣи и оусѣкнѣуша главу его и тако снѣша гривну ту Ів. 120 (1015).

XVI. Ёсли бы... не могли быхмо вборзѣ прислати Ак. ЗР. II, 39 (1508).—А вборзѣ дастъ Богъ, и другая новина щастливая насъ всѣхъ увеселитъ *ib.* III, 134 (1564).

ВБОСТВО, *рн. Див. Вбозство.*

XVI. Человекъ не можетъ полатку запѣлати за... вбоствомъ Пам. КК. II, 82 (1557).

ВБОСТИ, *дс. Відперти, відкинути.*

XV. И начаша сѧ бити и быстъ налога велика гражданомъ и вбодоша я въ вра (ХП. врата) острожная Ип. 331 (1146).—И тако вбодоша ѣ (дружину) в Лыбѣдъ *ib.* 432 (1151).

Див. Убости.

ВБРАТИ, *дс. Див. Убрати.*

XVII. В рущѣ оной жены пышно вбранои чаша злата полъна обридливости Транкв. Зерц. 34.

ВБРЕДИТИ, *дс. Вкоити.*

XVI. Боячися, аби ми и самому чого не вбрeдилъ, ехалемъ Арх. ЮЗР. I, VI, 58 (1567).

ВБРЕСТИ, *дс. Уступити в брѣд, вбринутити.*

XV. Изславу же блюдоущю вбрести въ Днѣпръ и тако начашас бити по Днѣпроу Ип. 423 (1151).

ВБРИКНУТИ, *дс. Брикаючи вдарити.*

XVIII. Бо еще могла ей ягниця вбрикнути, то она ся и о(д) того могла звернути Укр.-Р. Арх. IX, 71.

ВБРИНУТИ, *дс. Вступити в брѣд.*

XVII. Въ который (бродъ) вбринувши конемъ по брюхо, поставилъ (Подкова) стрелцы передъ собою на чоло Крон. Боб. (др.) 195.

ВБѢГАТИ, ВБѢГНУТИ, ВБѢГТИ, ВБѢЖАТИ, *дс. 1. Див. Убѣгати.*

XV. Стославъ же вбѣжа в Черниговъ съ маломъ дружины Ип. 328 (1146).

XVII. Трѣска ей (выпраксії) в чоло вбѣжала Жит. Св. 569.—Половци заразъ вбѣгли въ Рускую землю и почали огнемъ и мечемъ пустошити Крон. Соѡ. 87.

XVIII. Татаре в добра полскіи даби не вбѣгали Лѣт. Вел. I, прил. 26.—Совенко... вбѣгъ в хату Прот. Полт. С. IV, 24 (1755).

2. *Вибѣгати.*

XVIII. Постаралися они немало миль отъ Глухова вбѣгнати Лѣт. Вел. II, 84.

ВБѢРАТИСЯ, *дс. Див. Убиратися.*

XVII. Вбѣралися сынове Израиля постычи Каз. 32, к. 8.

√ **ВБѢРЪ**, *рм. Убір.*

XVI. Клейноты, шаты, то естъ вси вбѣры свои... малжонку своему милому на вѣчные часы Арх. ЮЗР. VIII. III, 285 (1574).

ВВАДИТИСЯ, *дс. Унадитися.*

XV. Аще сѧ ввводитъ волкъ въ овцѣ, то относитъ по единой все стадо Ип. 43 (945).

ВВАЖАТИ, *дс. Див. Уважати.*

XVIII. Не вѣважаю я на святія патріярхи Тих. № 8, к. 85.

ВВЕРЕЧИ, *дс. Див. Уверечи.*

XVII. Казаль... тѣло его (Формоза) въ Тиберъ рѣку вверечи Копист. Пал. 934.

ВВЕРТѢТИСЯ, *дс. Уплутатися, утрутитися, несподівано з'звитися.*

XV. Роусъ же приимше помощь Бжню и вѣвртѣшасѧ в нѣ (в повки Половецкѣ) и начаша ѣ сѣчи (и) имати Ип. 632 (1183).

XVIII. Ось щось за лихо ввертѣлось Довг. 106.

Див. Увертѣти.

ВВЕРХЪ, *присл. Див. Уверхъ.*

XVII. На вверхъ той саги, откол она... выпадаеть Прот. Полт. С. II, 303-б (1700).

ВВЕСТИ, *дс. Див. Увести.*

XV. Послашасѧ Галичане по Ивана по Ростиславича въ Звенигородъ, и введеша к собѣ в Галичъ Ип. 316 (1144).

Ввести въ любовь, погостити.

Введе и (Игорь Святославич Володимера Галицького) в любовь со оцмъ его Ип. 634 (1183).

XVI. У вѣчный миръ ввести Ак. ЗР. II, 43 (1508).

XVII. Иезекия... воду вввелъ в мѣсто Іерусалим Крон. Боб. 130.—Философы... ввели до рады (Павла) Жит. Св. 471.

ВВЕСЬ, *займ. Див. Увесъ.*

XVI. Малый хмары оболочокъ, кгда под насвѣтлѣише солнце подступитъ, мало не ввесъ свѣтъ потемняетъ Отп. кл. Остр. II. П. 384.

XVII. Людъ в'весъ з оногo мѣста бѣжал Жит. Св. 275.—Ничего не говорить, отъ жалю ввесъ млѣть Нов. Бокк. 294.—Ввесъ теды радостный Матѣ милосердія... яко могль дяки отдавалъ Рук. № О. 4° 86, к. 56-б.—(Іоаннъ) ввесъ с цѣлкомъ надхпѣнъ оного дха бжого великимъ срдцемъ отдалъ Збірн. 1693, к. 170.

XVIII. І будетъ іный чернецъ през ввесъ вѣкъ ся волочить Клим. Вірші, 30.

ВВЕЧЕРИ, ВВЕЧЕРУ, ВВЕЧЕРЬ, ВВЕЧЕРЬ, *присл. Див. У-вечери.*

XVII. Покажется и намъ ввечери пречистая Дѣва Гал. Кл. Раз. I, 156.—Пришли два Англове до Содомы ввечеръ Кн. Рож. 16.—Давидъ... молился рано ввечер и в-полудне *ib.* 146-б.—Колесо млиновое аще... вернется, а ввечеръ тамъ гдѣ и вранцѣ було Св. Реш. 445-б.—Іракий в понеделокъ ввечер... пус- тился до Персіи Крон. Боб. 337.

XVIII. Пришолъ онъ Андрѣй... в великую субботу ввечеру Кн. Мѣск. Полт. 299 (1719).— Возвратился одтолъ въ вечеръ Діар. Хан. 62.— Ноября 27 ввечеру... земля тряслася Лѣт. Новор. 66 (1793).

ВВИДѢТИ, *дс. Побачити.*

XV. Хса бо вввидѣвъ адъ страшливыи... оустрепетал Чет. 1489, к. 21.

ВВНУТРЬ, *присл. В-середині.*

XVII. Сама церковь вввнутрь и зверху была обложена бляхами Крон. Боб. 112.

ВВОДИТИ, *дс. Див. Уводити.*

XV. А некоторыхъ пошлннъ новыхъ не вводити Ак. ЗР. I, 67 (1450).

XVII. Якъ ангеловъ Богъ пышныхъ выкинулъ зъ всѣхъ хоровъ, такъ тежъ смиренныхъ людей вводитъ до тыхъ дворовъ Др. Ол. Ч. Б. 140.

ВВОДИТИСЯ, *дс. Див. Уводитися.*

XVII. Не вводилися лакомствомъ Рук. Хрон. 44.

ВВОЙТИ, *дс. Див. Увойти.*

XVII. Димитрій... до мѣста вночи... ввойти мѣлъ Жит. Св. 276.—Ввойшолъ (Потѣй) до каменици Наука о прот. ун. 12 (1626).—Тис мнѣ не далъ и воды якъ ввойшолемъ в домъ твой Св. Реш. 218.—Хто дозволить непріятелевъ ввойти до дому есть в небезпеченствѣ Рук. № О. 4^о 86, к. 65.—Ото в глубоку старость ввойшли-смо обое Др. Ол. Ч. Б. 137.—Я... тя до того мѣста ввойти примусилъ Крон. Боб. 235.

ВВОЛОКТИ, *дс. Див. Уволокти.*

XVI. Абы мене вволокли до воза Арх. ЮЗР. VIII, III, 466 (1594).

ВВОЛОЧИТИ, *дс. 1. Див. Уволочити.*

2. Взути.

XVII. Ты ноги въ бачмаги вволочешъ Ак. ЮЗР. II, 214 (И. Виш.).

ВВОРВАТИ, *дс. Урвати, одірвати.*

XVIII. Поти збан воду носитъ, поки уха не вворветъ Клим. Прип. 237.—І поневажъ тежъ кухмыстръ в трудахъ своихъ клопотень,—треба и ему тогожъ вворватъ жебъ не былъ голоденъ Клим. Вірші, 126.

Див. Уворвати.

ВВОРВАТИСЯ, *дс. Зірватись, одірватись, упасти.*

XVIII. Лѣвъ, лѣвъ до вворвався Клим. Прип. 223.

Див. Уворватися.

ВВѢДАТИ, *дс. Дізнатися, довідатися.*

XV. Ввѣдалъ єпискпъ (що вмеръ Івачъ) Чет. 1489, к. 45-б.

ВВѢДАТИСЯ, *дс. Див. Увѣдатися.*

XIV. Кто поступитъ на мое слово, ввѣдаетъ ся тотъ передъ богомъ ис моею душею Arch. Sang. 1, 2 (1385).

ВВѢРИТИ, *дс. Див. Увѣрити.*

XVII. Євстафій... ввѣрилъ в господа бга Св. Реш. 342-б.

ВВѢРИТИСЯ, *дс. Увѣйти в віру кому.*

XV. Бѣ бо сѧ ему (Болеславові Настасъ Десятинний) ввѣрилъ лѣстью Ип. 131 (1018).

ВВЯЗАТИ, *дс. 1. Див. Увязати.*

XVII. Жолнери... дерево великое на шію ему (василиску) вязали Жив. Св. 3.

2. Наложити.

XVI. Такъ много людей не было, штобы тую суму за шкоды вязаную вынесло Гр. кн. Лит. 132 (1568).

Ввязати въ мыто, наложити мыто, обовязати платити мыто.

Ввязати ихъ въ тоє мыто послали єсмо дворянина нашего Путяту Ак. ЮЗР. II, 115 (1507).

3. Впровадити в посідання.

XVI. А вязати єє (кн. Опраню) въ тые люди послали єсмо дворянина нашего Мишка Крыжина Ак. ЗР. II, 7 (1507).

ВВЯЗНУТИ, *дс. Див. Увязнути.*

XVII. Левъ... звѣсивши ногу... в которую тростина была в'язала Жит. Св. 14.—Ввязнути у смертніи сѣти Нов. Бокк. 303.

ВГАДАТИ, *дс. Див. Угадати.*

XVIII. Хрѣнъ же его вгадає, що добрымъ казавъ сѣ дѣтку Діал. Прозба, 404.—Хочъ и дивыся на мене, та ба не вгадаишь, вѣдкиль родомъ и якъ зовуть не скажешъ Кл. Коз. Зап. 461.—Щобъ знать, хочъ третіого дня вашого патрона, якъ не вгадаешъ куди и встать изъ ослона Пер. Мат. III, II, 167 (Некраш.).

ВГАМОВАТИ, *дс. Див. Угамовати.*

XVI. От чого дей ледве ихъ иншіе приятелѣ отвели и вгамовали Арх. ЮЗР. VIII, III, 370 (1583).

XVIII. Здумѣйтеся, панове, що за моцъ у квашѣ, не могли єи вгамовати всѣ нищие нашѣ Вірші Різdv. 129.

ВГАМОВАТИСЯ, *дс. Див. Угамоватися.*

XVI. А коли ся не вгамуєте и тыхъ подданныхъ грабити будете, тогды ся внятъ же будуть падати с тебе, возный, кожушки и колпачки Кн. Гродск. Луцк. 1572, к. 655.

ВГАРБАТИ, *дс. Забрати, захопити.*

XVIII. Я... боячися, жеби мене знову в руки свои (забойпы) не вгарбали Прот. Полт. С. I. 240-б (1701).

ВГАРЬ, *рж. Кількість того, що вгоріло.*

XVIII. (Золота) на вгарь сишло со всякого червонца полчверти Ризн. Соф. Кн. 138-б.

ВГАСИТИ, *дс. Див. Угасити.*

XVIII. (Огонь) вгаси, молебствуемъ Клим. Вірші, 3.

ВГАТИТИ, *дс. Див. Угатити.*

XVII. Романъ... з братом... сажокъ не вгатили по сый час Прот. Полт. С. II, 30 (1676).

В-ГЛУБКИ, В-ГЛУБЪ, В-ГЛЫБЪ, *присл. Завглибки, якъ глубокий, а, е.*

XVI. Выкопанъ перекопъ съ трехъ стоячихъ челоуѣковъ въ глубки Ак. ЗР. II, 332 (1534).—В-глубки ажъ до самого кгрунту Кн. Гродск. Лупк. 1570, к. 423.

XVII. Илия... олтареъ... окопавъ ровомъ округъ на сажень вглыбъ Крон. Боб. 119.

XVIII. Кинулисмо на якорь о 5 сажень въ глубъ Дн. Хан. 30 (1722).—(Козаки) рови копали въширь большъ сажня, а въ глибъ полтора слоя Об. Черн. 119.—Копачѣ ... окопали 300 сажень по 6 пядей въ ширъ и въ глибъ ровъ Дн. Марк. III, 316-7.

ВГЛЯДАТИ, ВГЛЯНУТИ, *дс. Див. Углядати.*

XVI. Ино мы вглянувши въ тьи листы, въ данину брата нашего... при томъ есмо его таки zostавили Ак. ЮЗР. I, 39 (1509).—Абы вглянуль в речы наши Унія гр. 135.

XVII. А судъ або урядъ... вглянувши въ позовъ... заразы же... учинити масть, не допускаючи намъ жадное апеляции и дыляции Арх. ЮЗР. VI, I, 288 (1601).—Чи збираемъ же о тоє, коли рады, абы в людзкіе поступки и житіє вглядано? абы пилное взысканіє чинено Рад. Віп. 1420.

ВГЛЯДѢТИ, *дс. Див. Углядѣти.*

XVII. Мы зособна вглядѣвши и вычитавши писмо... гетьмана Прот. Полт. С. II, 23-б. (1676).

ВГНАТИ, *дс. Див. Угнати.*

XVII. Литва почала утѣкати, а Даниіловы войска, женучи за ними, вгнали ихъ въ озеро Крон Соо. 281.

XVIII. В старцы пугою не вгнати Клим. Вірші, 154.—Поляки... zostали вгнаци шаблями до окопу своего Вел. Сказ. 36.

ВГНАТИСЯ, *дс. 1. Див. Угнатися.*

2. *Вбігти, вскочити.*

XV. Они же (войско кн. Дан.) сѣкоуще я (Литву) и бодоуще вгнашеся (XII) во озеро Ип. 840 (1258).

XVII. Якас жонка пьяная за моею сусѣдою въ двор вгналася Прот. Полт. С. I, 22-б (1674).

XVIII. Плугомъ въ середину поля... вгнатися Арх. Мот. 25 (1718).

ВГОДА, *ржс. Див. Угода.*

XVI. Ижъ есмо вчинили промежку собою вроду з братомъ моимъ Арх. ЮЗР. VIII, IV, 84 (1578).

На якую вроду, *на-вищо, на який ужиток.*

XVII. За чимъ оно (ставильце) позволенемъ и на якую вроду построено того мы не вѣдаемъ Рѣш. Полт. Полк. С. 74 (1700).

ВГОДИТИ, *дс. Догодити.*

XV. Стани в лице со стыми вгодивъшими боу Чет. 1489, к. 13-б.

ВГОДЛИВЫЙ, *прикм. Угодливый.*

XVI. Ино вже есмо съ панею мацохою моею въ томъ промежку себе приятельскимъ а вгодливымъ обычаемъ застановили Арх. ЮЗР. VIII, VI, 44 (1554).—Уво именяхъ ихъ едналимъ вгодливымъ обычаемъ приняли ib. VIII, IV, 432 (1560).

ВГОДНО, *присл. Див. Угодно.*

XV. Речмитрополитъ и епископы: верзите жребии... и вгодно се быс Ип. 281 (1115).

ВГОДНЫЙ, *прикм. Див. Угодный.*

XV. Свѣтъ мой да боудетти вгоденъ Ип. 915 (1288).—Воздыхание и покаяние... и вся вгодна бу Чет. 1489, к. 8-б.

XVIII. Злые души... показываютъ бѣсу вгодные аяѣмши Клим. Вірші, 28.

ВГОЛОДИТИ, *дс. Лишити голоднимъ.*

XVIII. А промыслный всякъ кухмыстръ, и пну уродить, и себе якожъ колвекъ хочъ мало не вголодитъ Клим. Вірші, 126.

ВГОЛОСИТИ, *дс. Оголосити.*

XVII. Соборне признано и вголошено Копист. Пал. 516.

В-ГОЛОСЪ, *присл. Голосно.*

XVI. Которые то люди... вголос доброволне сознавали Ж. Курб. I, 291 (1588).

XVII. Судъ... велѣлъ еще всѣмъ свѣдкамъ ставши устне в-голосъ повѣдати Кн. Мѣск. Полт. 4 (1691).

ВГОНИТИ, *дс. Див. Угонити.*

XV. Вгонивъше Половцѣ до Дуная, полонъ отяпа Ип. 257 (1105).

XVI. Люде... первое роскоши вгонити не могутъ, але на томъ переставать мусять, што есть Arch. Sang. VII, 137 (1567).

ВГОРСКИЙ, *прикм. Див. Угорский.*

XIV. Я князь кистютый буду правъ передъ вьгорскимъ королемъ Ак. ЗР. I, 1 (1340).

XV. А съ королемъ Вгорскимъ и съ Польскимъ... маемъ быти по давному Ак. ЗР. I, 54 (1442).

В-ГОРУ, *присл. Див. Гора.*

ВГОРЪ, *рм. Вугор; мн.: чорні крапки на шкурі в наслідокъ занечищення, лойові гудзи в пораз.*

XVIII. У кого вгри на лицѣ Мар. дом. лѣт. 29.

В-ГОРѢ, присл. *Див. Гора.*

ВГОТОВАТИ, *дс. Див. Уготовати.*

XVIII. Что вготуєть лѣто зыма прибыраєть Клим. Вірші, 143.

ВГОТОВАТИСЯ, *дс. Див. Уготоватися.*

XV. На мѣ есте были вготовалисѣ Чет. 1489, к. 13-б.

В-ГОТОВѢ, присл. 1. *В готовому стані.*

XVI. Были бы въ готовѣ... на войну Ак. ЗР. II, 9 (1507).

2. *Разом.*

Пустили есмо толоку усі вготовѣ Ак. ЮЗР. II, 192 (1592).—А гоны бобровые а ловы рыбные съ озера и струги... то все вготовѣ маємъ уживать; такъ тежъ и перевѣсье вготовѣ вживати маємъ и купенья лушныя на сумѣ жъ вготовѣ маємъ вживати іѣ.

ВГРОЖЕНЬЕ-СЯ, *рн. (пол. wgrozenie sie). Страхання погрозами.*

XVI. Обавямы ся, наконецъ, абысте мѣсто того постраху Туркомъ и еретикомъ, которые тежъ однимъ цѣлемъ того зъедночєня быти припоминаємъ, вгроженъся въ насъ самыхъ... не шукали Хр. Фил. Апокр. 1750.

ВГРУЗТИ, *дс. Увійти грузнучи.*

XVIII. Твоѣ кобыла вгрузнула Клим. Прип. 246.

ВГУРЕЦѢ, *рм. Див. Огірокъ.*

XVIII. Переваривши вгурцы... скласть въ нелуженный котолъ Разн. Марц. 649.

ВГРУНТОВАТИ, *дс. Див. Угрунтовати.*

XVII. На томъ камени, мовить, вгрунтую церковъ мою Копист. Пал. 345.

ВДАВАТИ, ВДАТИ, *дс. 1. Давати, подавати, віддавати, вручати.*

XV. Рѣша Новгородци Стославу: вѣдаи ны Володимира Ип. 57 (970).—Испивъ половину чаши а половицу вдаєть князю пити іѣ. 155 (1066).—Или ты ми не хочєши здѣ хлѣба своего же вдати іѣ. 227 (1096).—Не хоємъ ти вдати стола Володимєрьскаго іѣ. 249 (1099).

XVI. А пріймоуючи кождый з нас таланты, повинєнь єсть вдавати торжникомъ, абысмо отдали єго з лихвою Отп. кл. Остр. II. П. (сѣдр.) 5.

Вдати (за кого), *віддати за-між.*

XV. Михайлѣ вдавѣ дочѣрь за сына єго (корєлѣ) и бѣже Оугры Ип. 795 (1245).

Див. Удавати.

2. *Наражати, —зити.*

XVI. Вдаючи въ небезпечность здоровье свое Ак. ЗР. III, 217 (1577).

XVII. Отходить всемогучій Гєдѣ длѣ нечистого мужобойства Иродова научаючи нас не

вдавати себе в небезпечность добровольне Єв. Калл. 425.—Ражу: не вдай молодости твоеи в небезпечность Жив. Св. 139-б.

3. *Показувати, виставляти.*

XVI. Не слухай же тихъ баламутовъ, которые тобѣ вдаютъ, ижъ будто бы тамъ церковъ Божія правдивая мѣла быти, гдѣ владза свѣтская зъ духовною змѣшалася Ак. ЗР. IV, 235 (1600).

XVII. Насъ духовныхъ... до єго королевское милости... за бунтовники и взрушители покою посполитого вдалѣ Ак. ЮЗР. II, 54-5 (1609).

4. *Завдати куди, стягти, впровадити.*

XVII. Снови лѣнивства вдавши себе в самое дно геєны пекелной затопили сѣ Пам. укр. м. IV, 209 (Осл. Рк.).

ВДАВАТИСЯ, ВДАТИСЯ, *дс. 1. Віддаватися, здаватися.—датися.*

XV. И не вдашасѣ имъ (князямъ, що обложили) Путивлєчи Ип. 333 (1146).—Кєзлѣне жѣ свѣтъ створше не вдатисѣ Батью іѣ. 781 (1238).

2.—**въ кого**, *ставатися подібнимъ до кого.*

XVIII. Дѣти въ родычєв нѣгды не вдаютсѣ Клим. Вірші, 69.

3.—**за кого**, *вдавати з себе кого, підшиватися під кого.*

XVII. Вдался тамъ за доктора и в наукахъ звѣдарскихъ, ажъ ся за знаменитого астронома быти розславил Ал. Печ. 165.

4.—**до кого**, *зголошуватися, звертатися.*

XVIII. Онѣ (Павленко) вдался... до г. Протасієва, хотячи... получить милость Вас. 36. мат. Лівоб. Укр. 106 (1723).—Іоанпѣ вдался въ унѣятскій къ інструктору украинскому суд Арх. ЮЗР. I, II, 64 (1764).

5.—**до чого**, *звернутися, зголоситися.*

XVI. До свєцкаго права вдаєтьсѣ Арх. ЮЗР. I, X, 111 (1595).

XVII. Мосур... хочъ за мальную справу, то заразъ до суду єнералного вдаєтьсѣ Прот. Полт. С. I, 96 (1690).

XVIII. В хоробі, в шкоді до чарєв ся вдав Укр. Р. Арх. X, 352.

6.—**куди**, *скерувати куди, податися куди.*

XVIII. Зрозумѣвши, же... на Кієвѣ... єму не безпечно простовати, вдался ку Любєчу Брагиня досягнувши... вдался на лѣво... ку Погребещамъ Вєл. Сказ. 54.—Не могучи... стерпѣти... огня... начаша многіє... въ Бугѣ рѣку вдаватися іѣ. 63.—(Іванєнко) вдался вєзвѣстно за Ворскло въ поле Літ. Вєл. III, 95.

Див. Удаватися.

7.—**чому, підлягати, —лягти, піддаватися, —датися чому.**

XVII. Вдавався браку беззаконно, может свободити себе от сыпращения онаго Тр. П. М. 395.

XVIII. Всѣ речи тлѣнію вдаются Клим. Вірші, 108.

8. *Втручатися, вступатися в що.*

XVI. Въ юрисдикцію и въ sprawy духовныя ся вдаєте Ак. ЗР. IV, 41 (1591).—Слухай, цесару! не вдавай се въ речи церковныя и ряду ихъ не переворочай Берест. соб. 240.—Въ суды Божіе вдаєшся Вопр. 26.

XVII. Въ жадныя ся ряды чюжихъ дієцезій не вдавали Копист. Пал. 556.

9. *Заходити в що.*

XVI. Але ни хто се зъ ними вдать въ розмову оную не хотѣлъ Берест. соб. 278.—Въ жадныя споры... не вдавалъся Антир. 795.

XVII. З невѣстою в розмову николи не вдавайся О осми пом. 127.—Не вдаваюся в Жидовскіє прѣнія, албо дискурсы Тр. П. М. 912.—Не будучи оученымъ въ диспутации зъ ними (еретиками) не вдавatis Гол. П. М. II, 406 (Кор. Н. 1645).—Ева съ діаволомъ вдалася въ розмову Рук. Хрон. 4.—Не будемъ... вдавatis въ дишкурсы Дм. Рост. 12.

10. *Наражатися, виставлятися на що.*

XVI. Для чогожъ бы ся вдаваль въ тую трудность Унія гр. 125.

XVII. Фалшиве свѣдчатъ на ближняго и вдаются в небезпеченство душѣ албо тѣла для марного зыску Тр. П. М. 908.—Чому ся въ таковое небезпеченство вдаєшь? Рук. Хрон. 76.

11.—**въ право, зголоситися, звернутися до права, починати процес.**

XVI. Желехъ... не хотячи... отказывати и в право ся вдавати, тыми ж... не раз поменеными причинами зъ суда выламовался Arch. Sang. VI, 278 (1565).

XVIII. Справа... несужена зостати їмѣть опрочъ того еслибы сторона его противная сама добровольно в право вдатися хотѣла С. і Р. 38.

12. *Віддаватися чому цілком, затоплятися в чім, присвячуватися чому.*

XVII. На памятку сыномъ Израилскимъ, абыся в щенический урад не вдавали Крон. Боб. 56-б.—Человѣкъ не вдавался въ великія духовныя працы Дм. Рост. 120.—Магдалина вдалас... у спросный животъ Єв. Реш. 216.—Магдалена... сама ся вдала на побожность свѣобливую ів. 218-б.—Іустинъ... вдатися в оныи (науки) не хотѣлъ Жит. Св. 382.

XVIII. Много сѣ людей от Бога нбснаго отвернуло было и вдали сѣ оу великіе свояволѣ и в безаконіи Пам. укр. м. I, 297 (Рк. Тесл.).

Вдатися въ бѣгство, пуститися на-вѣжи.

Поляки... вдавшися въ бѣгство от лица Хмельницкого, яко хто могъ и куди могъ утѣкалъ без памяти Вел. Сказ. 57.

ВДАВИТИСЯ, де. Див. Удавитися.

XVIII. Люда познавши свой проступок вдавиль ся Клим. Вірші, 13.

ВДАВНИТИСЯ, де. Зробитися давнім.

XV. Ино коли о што ся его (князя Семеновъ) отецъ не впоминалъ, а то такъ ся вдавнило аж и до тых часовъ Арх. ЮЗР. VII, I, 31 (1498).

XVI. Коли ся тоє дѣло такъ вдавнило... и теперъ пани Пацовая маєть тоє (имѣнье) съ покоємъ держати Ак. ЮЗР. I, 34 (1507).

ВДАВЦА, рм. Див. Удавца.

XVII. Того опачного вдавцу Степана винимъ чинимъ Прот. Полт. С. I, 96-б (1690).

ВДАЛШКИ, присл. Завдаљшки.

XVII. Оливная гора вдалшки од мѣста Іерусалиму ступеней двѣ тысячи Єв. Реш. 70.

ВДАЛЬ, присл. Завдалегідь.

XVII. Вдаль огорожаючи себе и указуючи невинность свою Ак. ЮЗР. II, 56 (1609).

ВДАЛѢ, присл. Далі.

XV. Стославъ же посла брата своего Ярославъ с Половци к Новугороду, и дошедше Молочны, и ту воротишас, вдалѢ 15 верстъ отъ града Ип. 526 (1167).

ВДАНЬЕ, рмс. Див. Уданые.

XVI. Врученіе, вданіе Зиз. Лекс. 97.

XVII. Велебность твою повторе по першомъ вданю позывають Гол. П. М. I, 387 (Києв. Вип. 1629).

XVIII. Устнѣ маємъ воздержовати... от фалшивого вдання Єв. Реш. 356-б (1710).

ВДАРАТИ, ВДАРИТИ, де. 1. Завдавати, —дати раз, вразити, стукнути, влучити; забубнити, затрубити гвалтовно.

XIV. Если бы хрестыанинъ жида вдарилъ такъ, яко бы криви не разлилъ, маєть на немъ вина быти Ак. ЗР. I, 24 (1388).

XV. Внезапу вдаренъ бысть (Мьстислав) подъ пазуху стрѣлою Ип. 247 (1097).

XVI. Вдарил... мя по виденю Арх. ЮЗР. I, VI, 55 (1566).—Луна не измѣнится, громы не вдарят Отп. кл. Остр. II. П. 405.

XVII. Лаврентія в голову вдарено Прот. Полт. С. II, 141 (1686).—Кидала на єе, Власову, шклянками, которыми правѣ не вдарила Акт. Старод. кн. 11.—Музыки! Вдарте в струны, охоты додайте! Др. Ол. Ч. Б. 146.—

Трѣбачь... вдарилъ странно в трѣбѣ смер-
телинѣю Збѣрн. 1693, к. 59.

XVIII. Вдарено... въ обозѣ... на котлахъ,
даючи гасло Лѣт. Вел. I, прил. 35.—Востани,
Давиде, и в струни вдарай Сл. о збур. п. 151.

2. Вразити.

XVII. (Звѣзда) спустила ся низ на землю,
вдарила свѣтлостію над самого Ха Пам. укр.
м. II, 115 (Угр. Уч. Ёв.).

3. Вибужнути, викинутись.

XVIII. Вдарилъ оттоль огнь Пелгр. Ип.
Виш. 44.

4. (з діл). Випалити, гукнути, вистрелити.

XVIII. Изъ гармати вдарять над волю, и по
томъ знаютъ, що когось страчено Пелгр. Ип.
Виш 14.—З трохъ наиболшихъ штукъ, подлугъ
давнего звичая запорожского вдарено Вел.
Сказ. 28-9.

5. Кинутись, напасти.

XVII. Москва... грозно вдарила на палацъ
самого царя Кул. Мат. I, 85(1606).

XVIII. Ссей ночи мѣють татаре на обозъ
нашъ вдарить Дн. Марк. II, 53.

ВДАРИТИСЯ, *дс. Див. Ударитися.*

XV. Волна морьская... пришедши о берегъ
вдаритса и опат розольетса Чет. 1489, к. 54.

XVIII. (Запорозці) зъ тоєю Кримскою... стрѣ-
тившиися ордою крѣпко вдарилися Лѣт. Вел. II, 15.

ВДАРСТВОВАТИ, *дс. Обдарувати.*

XVIII. Звѣрей рачилес сылою вдарствовать
Клим. Вірші, 130.

ВДАРЬ, *рм. 1. Напад. Див. Ударь.*

XVII. Двѣ тысячи людей маєте оставити въ
таборѣ, а двѣ на вдарь подъ городъ Ак. ЗР. V,
237 (1690).

2. Ударення.

XVII. Свать... сына моего... вдарив и с того
вдару небожчикъ... дшу свою предал Прот.
Полт. С. II, 187-5 (1689).

ВДАТИ, *дс. Див. ВДАВАТИ.*

ВДАТНЫЙ, *прикм. Див. Удатный.*

XVI. О чом (пометѣ Бога) з... услованемъ
обмышляем и ач держим о пѣлой хути и вдат-
ныхъ сердцахъ вас, ридерства нашего Arch. Sang.
VII, 81 (1564).

XVII. Проникала сердца зракомъ вдатнимъ
Нов. Бокк. 291.

В-ДЕНЬ, *присл. Див. День.*

ВДЕРЖАТИСЯ, *дс. Див. Удержатися.*

XVII. Римляне... не могли вдержатися плачу
Крон. Боб. 238.

ВДЕРТИСЯ, *дс. Див. Удертися.*

XVII. Много ихъ (Римлян) вдерлося до
мѣста Крон. Боб. 240-5.—Максим... билъ на
царигородскую столицу вдерся ів. 294.

ВДИ, *присл. Про-те.*

XVII. Не омыляймо ся на томъ, брати, а
вди о томъ писмо имаємо от своихъ предковъ Пам.
укр. м. II, 114 (Угр. Уч. Ёв.).

ВДИРАТИСЯ, *дс. Недоконана форма від «вдер-
тисся».*

XVII. Ляхи и в далніє мѣста вдираются
Эварн. Источн. I, 17 (1685).

XVIII. Над Двиною... гдѣ ся в своимъ за-
бѣгу вдираетъ оная наибольшей при Пѣл-
тинскомъ брегу Вел. Сказ. 249.

В-ДЛОЖЬ, В-ДЛУЖЬ, *присл. (пол. wdluz).
Див. Вдовжъ.*

XVI. Описати кгрунтъ яко велики волокни
вдложъ и поперокъ Пам. КК. I—III, 532 (1557).

XVII. Вширь тоєи землѣ сажень шесть и в
длужъ сажень штирнадцять и локоть Ак. По-
луб. 13 (1696).—Сѣножат... на семъ боку рѣчки
Слѣпорода вдложъ отъ дороги Ак. Мг. м. 143-5
(1699).

ВДОВА, *рж. Див. Удова.*

XV. Преставис... княгини Глѣбовая... сѣдѣв-
ши по кизи своемъ вдовою лѣт 40 Ип. 492 (1158).

XVIII. О вдовѣ утратной, на вдовинномъ
столицу будучой С. і Р. 11.

В-ДОВЖЬ, *присл. Див. У-довжъ.*

XVI. Плитницу, вдовжъ на сороку сажней
вробивши, цеглы въ ней наделати Арх. ЮЗР.
I, I, 80 (1577).

XVII. Въ довжъ, а въ поперекъ отъ Сирца
рѣчки просто черезъ боръ Пам. КК. II, 450
(1659).—Продад я... Андрѣю Довгополому сѣ-
ножат на Говѣтве з нивѣмъ за зол. шестдесятъ;
волно (ѣ)му будет и въ довжъ и впоперекъ
орат будет з него Ак. Полт. Гор. Ур. I, 107
(1667).—Кгрунтъ... вширь и вдовжъ, як...
признаки... положили Прот. Полт.* С. II, 53
(1678).—(Церковъ) въ муру пятьдесятъ и сѣмъ
локтей вдовжъ Лѣт. Мг. м. 41.—Учиниш...
киот... вдовжъ полтретялокта Крон. Боб. 47.

XVIII. Пивоваръ... вдовжъ своимъ загонамъ
нивним... сѣножать угнавшия зорал Прот.
Полт. С. II, 297 (1708).—Плець сажень въ
ширь на три, а вдовжъ на шесть Арх. Мот.
181 (1754).—Отъ волокни осѣлой людмы, то єсть отъ
сажней троаршиннихъ вдовжъ 1203, а вширь
сажней 610 по 2 гроша... посиленный получивши,
имѣеть... истца в особливую маєтность отвѣтчи-
кову увязать С. і Р. 21-5.

ВДОВИЙ, ВДОВИ(Н)НЫЙ, *прикм. Див. Удо-
вий, Удовинный.*

XVI. Еслибы (Ее Милость) на вдовемъ
столицы сѣдѣла Arch. Sang. VII, 52 (1559).

XVII. Станъ паненскій, вдовѣй и малжен-
скій Тр. II. М. 922.—Для чєстєи своєи вдовпи-

пой... Мессію дочекавши, очима своими оглядала ів. 924.—Иная мѣла в цноте своей вдовинной застават Ак. Полт. Гор. Ур. I, 83 (1666).—Хвалить Апслъ Павелъ чыстость вдовину Гал. Кл. Раз. 269.—Ликъ вдовинный захуветъ повстагливость ів. 429.—Змилуйся над слезами вдовинными Тест. Вас. 38.

XVIII. О вдовѣ утратной, на вдовинномъ столцу будучой С. і Р. 11.

ВДОВИЦЯ, *рж. Див. Удовиця.*

XV. Ты бѣ... вдовицамъ помощникъ Ип. 924 (1289).

XVII. Всталъ з мертвыхъ снѣ единой вдовици в Сарееѣ Сидонской Гал. Кл. Раз. 497.—Юрко Мазуренко... з притомністю братовой своей Агафини Афанасовой, вдовицѣ, явне, ясне и добровольне признали до книгъ Акт. Старод. кн. 70.

ВДОВИЧИЙ, ВДОВИЧИНЪ, *прикм. від «вдовиця».*

XVI. (Хс) оуздоровилъ слоугу сотникового и сна вдовичина воскресив Єв. Пер. 38.

XVII. Первое (чудо) воскресеніе младенца вдовичого за мѣтвоею Глиною в кареатѣ Єв. Калл. 576.—Гриць вдовичинъ синъ Арх. ЮЗР. III, IV, 602 (1651).—Хс... сына вдовичина оумерлого воскресилъ Єв. Вил. II, 116-б.

ВДОВОЖЕНЕЦЪ, *рм. Що оженився з удовою.*

XVII. Єдинѣ жени мужъ, сівестъ не двоженецъ. ниже вдовоженецъ Поуч. о сакр. 29.—Второженцовъ, вдовоженцовъ, третеженцовъ поповъ именемъ Божиимъ и властію намъ отъ Бога данною митрополитанскою отъ священства (бр. Леонтій) отдалялъ Гол. II. М. I, 267 (Гр. Бор. 1623).

ВДОВСТВО, *рн. Див. Удовство.*

XVII. Оплакивала так рыхлое и несподѣванное вдовство свое Жит. Св. 65.—Мы на вдовство єе (Вувдѣ) респектуючи... приказалисмо декретомъ ншимъ... Прот. Полт. С. I, 139 (1691).

XVIII. Беру єго ув опеку и науку, жалуючи сиротства єго и царичинога вдовства Ал. Тиш. 36.

ВДОВСТВОВАТИ, *дс. 1. Див. Удовствовати. 2. Вакувати, бути незапосадженим.*

XVI. Владыцѣство Пинское, которое на онъ часъ вдовѣствовало Антир. 655.

ВДОВѢТИ, *дс. Див. Удовѣти.*

XVI. Жона... покулъ усхочетъ по мужѣ вдовѣти Ак. ЗР. II, 34 (1507).

ВДОДЪ, *рм. Див. Удодъ.*

XVII. Вдодъ: Дудокъ Вер. Лекс. 177.

ВДОЛЖЪ, ВДОЛОЖЪ, *присл. Див. Удовжъ.*

XIV. I с пасиками, со всѣми границами і вдоложъ і пуперекъ того існого села ЮРГр. № 33 (1400).

XVI. Нива пришла концем вдолжъ къ болотцу Куповатцови Арх. ЮЗР. VIII, VI, 21 (1553).—Виделом на руце рану рубаную вдолжъ на пяд Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 178.—Скринка цуприсовая увышки полтори пяди вшир больш пяди а вдолжъ локтя Ж. Курб. I, 161 (1578).

XVII. Въ Судомирскую страну вшедше въ ширь и вѣдолжъ огнемъ и мечемъ поплѣниша Лит. Густ. 348.—Сквѣскій Хаганъ... море в правдѣ окрутами наполнилъ з єдного дерева в должъ оучинеными Тр. постн. 650.—Манасіа... великого пророка Исаію деревяною пилоу вдолжъ роспиловати казалъ Єв. Калл. 848.—Фѣгура квадратовѣа масть в себѣ выраженный крестъ, бо сѣ през знакъ креста вдолжъ и впоперекъ лѣнѣями роздѣлаеть Рад. Ог. 1447.—Татаре... Азію всю... вѣдолжъ и вширь перешли Крон. Соє. 224.

XVIII. Лавою таборъ вдолжъ порушити могли Лит. Вел. II, 210.

ВДОХНОВЕНІЄ, *рн. (ц. сл.) Натхнення.*

XVII. Твоего вдохновенія и совѣту не слухалъ Діал. о см. 279.

XVIII. Зоветъ насъ Богъ... чрезъ внутренное благодати своей в сердца наша вдохновеіє Сѣмя Сл. Б. 545.

ВДРАТИ, *дс. Див. Удрати.*

XVII. Деревѣ, драпѣ вдрати и дров до дому своего втяти Унів. Палія, 159 (1700).

ВДРУГОЄ, *присл. Див. Другой.*

ВДУМАТИ, *дс. Див. Удумати.*

XV. И тако Изаславъ вдумавъ поиде к Любчу Ип. 361 (1148).

ВДУШНЫЙ, *прикм. Задушливый.*

XVIII. О кашлѣ вѣдушномъ Млр. дом. лѣч. 47.

ВДХНЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вдихати».*

XVII. Воздуха єсть вѣдхненіє и отдохненіє Кн. о Вѣрѣ, 57.

ВДЫХАТИ, *дс. Вбрати в себе повітря.*

XVII. В насъ єст Дхъ от нашего прироженѣ чужъ знайдучійсѣ, который воздуха єсть вѣдхненіє отдохненіє вдыхаемо и отдыхаемо Кн. о Вѣрѣ, 57.

ВДѢВАТИ, ВДѢГАТИ, *дс. Брати, вкладати на себе.*

XVIII. Вдѣваєтъ на себѣ машкару невестиду Вел. Сказ. 150.—Єи (сернягу) тѣлько вдѣгаю на роковое свято Укр. Р. Арх. IX, 72.

ВДѢЛАТИ, *дс. Див. Удѣлати.*

XV. И што будетъ слушного и подобного въ томъ, мы такъ вдѣлаємъ Ак. ЗР. I, 157 (1496).

XVI. Хотечи его охотѣйшого и потомъ послѣднѣйшого въ большихъ службахъ нашихъ и земскихъ вдѣлати... пожаловали есмы его Ак. ЮЗР. I, 43 (1510).—Ласку нашу надъ ними вдѣлали Ак. ЗР. II, 221 (1533).

ВДѢЛЬ, *рм. Див. Удѣль.*

XVI. Пришли по смерти небожчика отца... вечнымъ вдѣломъ от сестр моихъ Арх. ЮЗР. VIII III, 81 (1564).

ВДѢЛЯТИ, -ЛИТИ, *дс. Див. Удѣляти -лити.*

XV. И коли царь впомянетъ о дани Путивльской, ажъ быхмо што ему вдѣлили Ак. ЗР. I, 211 (1500).

XVII. С тоє ж худоби аби вдѣлено било ведле проможеня Ак. Полт. Гор. Ур. I, 213 (1671).—Чаленки не мѣючи чимъ платити, вдѣлили мнѣ кгрунтника своего Прот. Полт. С. II, 148 (1678).

XVIII. Доколь будетъ вдѣляти слопце своего свѣта Вірші Різв. 142.—Богъ намъ далъ и інымъ вдѣляймо Клим. Вірші, 27.

ВДѢТИ, *дс. Надіти, вложити на.*

XVII. Вдѣй на его (члвече) тѣло шаты Крон. Боб. 15.

ВДЯЧЕНЬ, *прикм. Див. Вдячный.*

XVII. Тилко боуди члче соуєтний вдяченъ таковой ласки и даровъ такъ великихъ бжїихъ Транкв. Зерц. 18.

ВДЯЧИТИ, *дс. Робити вдячнимъ.*

XVIII. Кто не вдячитъ ласки твоей, скажи, который? Укр.-Р. Арх. X, 450.

ВДЯЧНЕ, О, *присл. 1. Дякуючи, з подякою.*

XVI. И мы вдячне тоє ярмо на себе приймѣмъ Отп. И. II. кл. Остр. 1077.

XVII. (Аркадій) строфованье вдячне принялъ Копист. Пал. 653.

2. *Добре, ласково, ласкаво.*

XVI. Она мне... приймѣючи то на себе вдячне отпустила Арх. ЮЗР. VIII, III, 18 (1547).—А то для того дяку доброму болшъ, абы дѣти, которые в науку будутъ ему давати, а Богу и людемъ добрымъ вдячне училъ ib. I, I, 82 (1579).

3. *Прихильно, ласкаво, свѣливо.*

XVI. Панъ Гневошъ ихъ вдячне принялъ и частовалъ Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 65.—Кгды дей до мене з листы от живого короля приедешъ я таковыє листы от тебе вдячне прийму Ж. Курб. I, 44 (1572).

XVII. Прийми... тую нашу охочую працу вдячне Бер. Лекс. (пр.).—Тамъ Аѳ. Ѳ. игумень честный, принялъ насъ вдячно и порадовалъ, же бысмы дошли до воеводы Караѳовского Діар. Фил. 61.

XVIII. (Хмелницкий) вдячне билъ отъ самого Хана, а не чрезъ толмача привитанъ и

поздоровленъ Вел. Сказ. 25.—Зехавшиє зає и вдячне привитавшиє предложени Полякомъ з стороны ханской сии пункта ib. 85.—Которие подарунки Шереметь вдячне прїявши отехалъ зъ Риму Літ. Вел. III, 502.—Патріархъ Хрисанѳ прїимовалъ насъ вдячне Пелгр. Ип. Виш. 3.

4. *Пріємно, мило, любо.*

XVI. Славу добрую о тобѣ братѣ нашомъ чуемъ, штожъ намъ велми вдячне єсть Ак. ЗР. II, 21 (1507).

XVII. Осень была погодлива и вдячно глядѣти, велми зелено Кул. Мат. I, 80 (1602).—Што... справедливе бываєть вдячно єсть Бгу и пріємно Єв. Вил. 50.

XVIII. Ажъ вдячно было смотрѣти на такое люстрованное войско Літ. Вел. IV, 22.

5. *Солодко, привабно, чуло, урочо.*

XVII. Вдячне абовѣмъ ловєць звыклъ спѣвати, гды пташку въ сѣть хочєть уловити Копист. Пал. 797.

XVIII. Прияла его мти за мужа и жыли из собою шѣсть лѣтъ, снѣ из мткою, и любили єя барзо вдячне Пам. укр. м. II, 347 (Рк. Тесл.).

ВДЯЧНОБРМЯЧИЙ, *прикм. Що подає пріємний голос, вдячно брєнитъ.*

XVII. Ото и бозскій той предивный мужъ (Іоаннъ Дамаскинъ) походна всего свѣта, црковный соловей, вдячнобрмачєє начиніє Прєтого Дха О обр. 220.

ВДЯЧНОМЕЛІОДІЙНЫЙ, *прикм. Що має в собі пріємну мелодію.*

XVII. А тожъ прошу тѣ Гєда своего, дай мнѣ такое щастє, абымъ овый твой вдячномеліодійный гласъ: отпуцаютъ ти єѣ грѣси твои, оуслышати моглъ Рад. Віп. 424.

ВДЯЧНОПАМЯТНЫЙ, *прикм. Що памятає з вдячностію.*

XVII. Дознавши гойныхъ а знаменитыхъ з милостивєє ласки Вм добродѣйствъ; ачъ да з вдячно памѣтного оумыслу ихъ пикгды не выпущаю Карп. Каз. (Передмова).—Вшєлякое добродѣйство: срдцу вдячнопамятному оказанє завше повинно вдячностію єя нагєрозати Тр. Цв. г.

ВДЯЧНОПРІЄМНЫЙ, *прикм. Вдячный і пріємный.*

XVII. Яко лѣлѣѣѣ посередѣ смродливого зєлѣѣѣ, вдячнопріємный побєжности выпущаючи запахъ Рад. Ог. 51.—(Старець Сімеонъ) здо-бывшиєѣ на вдячнопріємный гласъ, яко лебєдъ заспѣвалъ ib. 891.

ВДЯЧНОСТЬ, *ржс. 1. Прикмета вдячного.*

XVI. То отъ нихъ зъ вдячностію приймѣмъ Кул. Мат. I, 61 (1592).—Въ Єгиптѣ з вдяч-

постью потыкали насъ всѣ народы Отп. кл. Остр. И. П. (етдр.) 16.

XVII. Тимъ болшей з досипкою вдячности, що от кого взялъ, отдавати Діал. о см. 264.—Якъ велице пожитечна естъ вдячность, так барзо шкодлива ест' невдячность Єв. Калл. 688.—Вдячность треба за добродѣйство освѣдчати Гал. Н. н. 137.—Алит они мѣсто вдячности рошщут на Бга Рад. Він. 1139.—Понамарь... вдячност всякую выбавителцѣ своей показовалъ Рук. № О. 4° 86, к. 57.

XVIII. На знак моеи вдячности, посилаю Вашей Ханской Милости зъ помененной Лядской зѣдобичи двоухъ Гетмановъ короннихъ Вел. Сказ. 44.—Вдячность ему (Ху) всегда винны есмы, жѣючи такъ, якъ правдивымъ христѣаномъ належить Науки парох. 169.

2. *Приємність, солодкість, принадність.*

XVII. Толкож вдячности фарб треба додавати Діал. Волк. 76.—Діаволъ сегосвѣтлыми насъ роскошами ошукивуючи, а позверхною ихъ вдячною в мысль нашу оукрадаючися, зводит насъ Єв. Калл. 134.—Третіе книги Пѣсни пѣсней, выписуючи въ нихъ вдячность облюбленицы, церкви святой, вымыслилъ тежъ закликане, которымъ жида діавола виганяли Рук. Хрон. 110.—Обачилисмо палац певимовной вдячности и невѣстникъ або ложницю не рукою робленую Жит. Св. 570.

XVIII. Для бившей в немъ натуральной вдячности, ростропности и науки Вел. Сказ. 6.

ВДЯЧНЫЙ, прикм. 1. *Що почувасться до вдячности, пам'яткий на одержане добро.*

XVI. Жона моя будучи рада и вдячна прийштыю въ дом нашъ пана Томка Ощовского, которого яко гостя, чтילה и важила Кн. Гродск. Луцк. 1576, к. 335.

XVII. Вдячни будучи таковыхъ послугъ его... даемо ему правомъ доживотнымъ староство Арх. ЮЗР. VIII, V, 332 (1604).—Хс пѣ для нас рачил ся народити, всѣж ему за то хотѣмо вдячными быти Бер. Вірні, 68.

XVIII. Такого остерегательного Вашмостей поступку естесмо велде вдячни Літ. Вел. III, 373.

2. *Привітний, лагідний, солодкий.*

XVII. Мова... его (Николая) была тихая, вдячная Єв. Реш. 286.

XVIII. (Хм.) вдячне билъ от самого Хана привитанъ Вел. Сказ. 25.—Самъ Хмельницкий, вишедши на кганокъ вдячнымъ и веселимъ лицемъ привиталъ ихъ (пословъ) ів. 68.

3. *Присмний, солодкий, милый, любий; добрый, лагідний, ласкавий, прихильний.*

XVI. Зефиръ—вѣтръ вдячный, от полудна вѣющій Зиз. Лекс. 100.

XVII. Въ томъ безъ жадной особы голосъ вдячный слышати было таковой: Царь Московскій збудуеъ ми церковь Діар. Фил. 53.—Ото вдячного чловѣка драпѣжный яструбы пошарпали Гал. Кл. Раз. 155.—Христосъ идеть до насъ... не з громами..., але з вдячнымъ спѣванемъ: Осанна Сыну ів. I, 59.—Тыи слова псалму тая вдячная мелодія такъ в спѣваню яко в розумѣню Кн. Рож. 148-б.—Оутѣшаеъ тутъ слухъ нашъ музыка вдячна Рад. Ог. 291.—Терне острое и простое, пвѣту бѣлого и запаху вдячного Бер. Лекс. 246.—Овоци роскошныя, вдячныя на позоръ Літ. Рук. 3.—Бываетъ запахъ пѣенной вонности перед бгом, як рожка и лилѣя найвдячнѣйшая Жит. Св. 298-б.—Староста... отнявши от неи (Улиты):... сна еи оного Кирика (было бовѣмъ дитя оное велми вдячное)... тѣшилъ его плачучого ів. 524-б.—(Мироносиці) стали посланицами до учников хрстовых, оловѣдаючи имъ оную вдячную новину: Хс вскресъ Рад. Він. 98.—О новина вдячная, полная радости Діал. Волк. 71.—О часе вдячный Пан. Е'ф. 10.—Тая зас вдячная надѣя не має тебе чинити гнѣснымъ и недбалымъ до житія побожного Рук. № О. 4° 86, к. 50.—Тылко... ты не хоти мною гордѣти, але зычъ собѣ и мѣ вдячного пожитя на свѣтѣ ів. 55-б.—(Іс. Хр.) оучивши перше вдячную розмову съ оучники своими... на облакы ишоль от них ко нбси Єв. Уч. 326-б—7.—В пожитках и мысливствах кохаючимся вдячна бывает таковая праца О сл. Дав. 28.—Офѣра... гу бу естъ найвдячнѣйшая... дша покорная Єв. Реш. 6-б.—Пѣсни оныхъ птаховъ такъ вдячныя, же когда ихъ чловѣкъ учуетъ, отъ разуму отходитъ Крон. Боб. 3.

XVIII. Вдячныя пѣсни Ху Бу спѣваеъ Пам. укр. м. II, 65 (Рк. Тесл.).—Рѣка (Іордан) то ест, братіе, славная и всему свѣту вдячная и самому... Богу ів. 179.—З неи выникнулъ запахъ такъ вдячный, иж бы съ з нимъ не поровналъ запахъ жаденъ того свѣта ів. IV, 242 (Присл. Рк.).—А пѣснь ему (Ху) вдячную шире заспѣваймо Укр. Р. Арх. IX, 50.—Днес и немовлятка мусят говорити, вдячную новину свѣту голосити ів. 76.—Уроди вдячной и мови сладкоплиной Вел. Сказ. 151.—Єжели бо вѣмъ едноть зъ своего имени рѣчь естъ вдячная и пожаданая, далеко болше зъ певности избавленія не омилной будетъ вдячнѣйшая и пріятнѣйшая Літ. Вел. III, 520.

4. *Милый, пожаданий, дорогой.*

XVII. Пошановане такъ великого и знаменитого и вдячного гостя Копист. Пал. 640.—Добре пришлисте вдячнии мои гости Жит. Св.

519.—Сподѣваемся до насъ гостя вдячного з Москви Эварн. Источн. I, 323 (1681).—Гость тогда вдяченъ, если зъ гостинцомъ Дм. Рост. 43.—Вдячный тотъ естъ приятель, который душу свою кормитъ Пер. Иссл и Мат. 79.

5.—**чего**, *задоволеній з чого, радий чому*.

XVII. Животъ ласки естъ вдячный Смотр. Каз. 36.

6. **Приимати за вдячне**, *приимати з вдячності, радо*.

XVI. Приими жъ за вдячне, хотя што и не-смачного знайдеши Отп. И. П. кл. Остр. 1049.

ВЕ, *прийм.* (пол. *we*). *Во, у*.

XV. И съ братьею (Мстислав) видѣвсѧ ве Перемили Ип. 746 (1225).

XVII. Поручилемъ тоѣ мѣстце ве владзу... отцу Исаи Ак. Мг. м. 1-6 (1619).—Тоѣ в правдѣ жебысмы в цнотахъ працювали, ве владзы на-шой естъ положено Тр. постн. 396-б.—Того жъ року (1605) царь Московский... ве Лвовѣ былъ Лит. Льв. 236.— Ве звычайю то люде мають, же вѣдати хотять Гол. П. М. II, 473 (Зобр. 1646).

XVIII. Треба... туваленъ двоухъ, албо одной ве двое зложеной Собр. Прип. 30.

ВЕ-ВНУТРЬ, *присл.* *В середину, в середині*.

XVII. Вевнутрь лютой жалости сердечне на-бывши Діал. Волк. 54.—Скрина примирья... дарунками божіими... зверху и вевнутрь... окована Ёв. Реп. 280.

ВЕГЕРЬ, *рж.* (ст. пол. *wekiera*). *Кий з великою галкою на кінці*.

XVIII. А на смерть наготуймо кии дубовіе, и вегеръ у рукахъ мѣймо грабовіе Вірші Різв. 138.

ВЕДАТИ, *дс.* *Див.* **Вѣдати**.

XVI. Снъ немало ведаеть на отца вла-дыку Луцкого Арх. ЮЗР. I, 1. 313 (1591).

XVII. Не ведаючи одинъ о другомъ, мало не вси померли Кул. Мат. I, 79 (1602).

ВЕДЕНЬ, *дс.* *Див.* **Вѣдень**.

XV. Бѣ бо цсрь обьдержаетъ Ведень Ип. 814 (1252).

ВЕДЕРКОВОЕ, *рн.* *Див.* **Вѣдерковое**.

XVII. До ратуша надаемъ городовое помѣр-ное, тоестъ ведерковое и колодное, жебы хто колвекъ будетъ чавуномъ горѣлку, вѣдеркомъ медъ или якую рѣчь мѣрити Арх. Мот. 135 (1692).

XVIII. Денги ведерковыи, что продается вино во время торгу от ведра збирается по две ко-пейки до двора Оп. им. Дан. Апост. 233.

ВЕДЕРЦЕ, *рн.* *Див.* **Вѣдерце**.

XVII. В дому каплет, подставляеш под ка-пѣж ночовки и ведерца Каз. 32, к. 36.—Слуги!..

дайте преднего трунку им (мужикам) скилка ведерец Др. Ол. Ч. Б. 148.

ВЕДЖЕ, *-о*, *присл.* *Одначе, одже*.

XVI. Ведже при границахъ заказал бы еси сродзе, абы ниhto зачепок не смел чинити Arch. Sang. VII, 68 (1562).—Ведже не въ одно слово и не згожались, але розни Гр. кн. Лит. 49 (1564).—Веджо перед тим роком, обачивши час слухный и доспешный, маю я приехати Арх. ЮЗР. VIII, III, 78 (1564).—А веджо она по животе своемъ тоѣ сумы тысячи золотыхъ полскихъ не маеть и не можетъ никому записати, а ни даровати, толко детямъ моимъ ib. VIII, VI, 256 (1569).—Ведже я маю тую надѣю о малжонце моей, милой же она того от дѣтокъ моихъ и своихъ (себ-то маетькѣв) не отдадитъ Ж. Курб. I, 233 (1583).—А ведже ухажуючи збитнего продолженья, такого браку и опатр-ности въ уписованю тыхъ шкриптовъ заживати буду, жебы Апокр. 1028.

ВЕДЛЕ, **ВЕДЛУГЪ**, **ВЕДЛЪ**, **ВЕДЛЯ**, *прийм.* (ст. пол. *wedle, wedla, wedlug*). 1. (ведле, ведля). *Біля, коло, близько*.

XVII. Ведле того столпа забито Авесолома Гал. Кл. Раз. I, 23.—Макарий Александрій-скій сидѣлъ ведле болота на пустыни шесть мѣсѧцей Гал. Кл. Раз. 244.—Знайшли... тѣло ст. Климентіа лежачее и ведле него котвицу Гал. М. Пр. 175.—Продавъ хату з хутором..., стоячую за местомъ ведле солодовнѣ Терешкови и з друг. стороны ведле Микити Ак. Полт. Гор. Ур. II, 10 (1665).—(Я) продадемъ... домъ с плечомъ ведля Юрашка Кн. Мѣск. Полт. 7 (1692).—Позволили ему тамъ ведле Любеча мѣстечка пустовчину...на сѣножать розробити Мат. Ист. ЮР. 19 (1696).—Кости его (Іакова) взяли и ведле отцовъ въ Евроня сховали Рук. Хрон. 33.

XVIII. Ведле млина Демитрія Тихоненка Мат. Ист. ЮР. 53 (1717).

2. (ведле, ведлугъ). *Відповідно чому, згідно з чим, з огляду на що, що до*.

XVI. Маєт тыми пенезми долги мои по-латити ведле записовъ моихъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 103 (1565); выкупуючи (именя) ведле близкости жоны своеѣ, тыи еѣ имени... юй отдаю ib.—Ведле статуту ib. VIII, VI, 7 (1579).—Позывали о заставу, которая ведле права посполитого николи давности не маеть ib. VIII, IV, 216 (1584).—Шафовати ведле воли и любости своеѣ Кн. Гродск. Луцк. 1571, к. 291.—Чиновнѣ—ведле порядку Зиз. Лекс. 110.—Ведле зданя своего Апокр. 1006.—Не-позжиточно было не только ведлѣ души, але и ведлѣ тѣла Ак. ЗР. IV, 239 (1600).—Отець ест

Бог ведле порядку первая персона Бозства Катех. 55.

XVII. Дхъ Стый ведлугъ голосу Хва от самого отца исходит Кн. о Вѣрѣ, 92.—Ведле розказана божкого жити Транкв.П. Мн. 7.—Максим... мѣет ей ведле своего уподобаня (карност) дат Ак. Полт. Гор. Ур. I, 11 (1664).—Ведле артикулов правних змоцняем и ствержаем перший декрет ib. 4 (1669).—Я.. присланик... ведле ошшуканя вещей Прот. Полт. С. II, 3-6 (1671).—Павел святыи тыхъ которіе ведле духа жити усилюють знамените тѣшитъ Рук. № О. 4° 86, к. 51.—Которыи то пноты можеть полнити кождый ведлугъ силы Тр. постн. 59.—Потребуеть (ближній), абысь го ратоваль; двигни его ведлугъ премотренъ Ев. Калл. 519. —Дробину сщастя бжественнаго ведлугъ натуры, потреби понята своего мѣло (створене Боже) Крон. Боб. 1.—Ведлугъ словъ тогожъ пророка Исаи Рад. Ог. 36.—Ведлугъ Оемы муръ повѣдати все казанье Гал. Кл. Раз. 513.

XVIII. Противъ котрихъ непріятелей, ведлугъ засиланихъ зъ иншихъ сторонъ вѣдомостей, булисмо въ роздвоенной радѣ нашой: же оніе непріятель мѣли на двѣ стороны въ край нашъ приходити Літ. Вел. III, 374.—Не хотят... ведлугъ своего спасенія терпѣти Клим. Вірші, 30.

ВЕДМЕЖИЙ, прикм. від «ведмідь».

XVIII. Границя з приезде от города Полтавы з вершини на низ яру ведмежого Кн. Мѣск. Полт. 248 (1731).—Куплено кожу ведмежу Арх. Вид. м.; тетр. разн. пр. Лѣтк. (1770).

ВЕДМѢДЬ, рм. *Zeïra drapimene Ursus*.

XVIII. А еще даякъ на покутъ от якъ ведмѣд сидит Вірші Різdv. 140.—За ведмедя три рублѣ Стат. 63.

ВЕДОМО, рн. *Див. Вѣдомо*.

XVI. Ведомо нас доходить з границ, иж неприятел силы свои способляет Arch. Sang. VII, 54 (1559).—За чотыри недѣли ведомо вчинити и другой рок слухный Арх. ЮЗР. VIII, III, 78 (1564).

ВЕДОМОСТЬ, ржс. *Див. Вѣдомость*.

XVI. Однакъ бы который колвекъ съ тыхъ помененихъ могъ што о томъ написати и до ведомости людское подати? Отп. И. П. кл. Остр. 1105.

ВЕДРО, рн. *Див. Вѣдро*.

XV. Съ Полочаньской земли полътора ведра меду Ак. ЗР. I, 37 (1415).—Василь Окуличъ дасть двѣ ведрѣ меду ЮРГр. № 91 (1458).

XVI. На томъ дворици три братеники... меду дають из дворици три ведри Arch. Sang. VI, 38 (1558).

ВЕДРО, рн. *Погода, добра година, бездоща, посуха*.

XV. Оу се же лѣто ведро баше, яко изгараше земыла Ип. 206 (1092).

XVII. Ведро будет, червонѣет бо съ црковное нбо от видоку червонныхъ подарковъ Воскрнскихъ Рад. Ог. 10.

ВЕДРЯНО, присл. *Годняно, погідно*.

XVIII. Гди на земли тихо, вѣтру нема, а до того еще гди ведряно грает Пам. Укр. м. IV, 403 (Рк. НД.)

ВЕЖА, ржс. 1. *Шатро, кіш*.

XV. Пришедше къ Днѣпру стаща (оугре) вежами Ип. 18 (898).—Взаша бо тогда скоты... и кони... и вежѣ с добыткомъ ib. 255 (1103).

XVI. Кликну стукну земля: вѣшумъ трава. Вежи ся Половецкіи подвизашася Сл. о л. Иг. 40.

2. *Винесли над инши будинки будівля або сама собі або як надбудова над будинком*.

XVI. Через три городни идено аж до тое вежи которая над ворота Ж. Курб. I, 96 (1578).—Замедве докончыль еси тое вежи Бабелоньское Отп. И. П. кл. Остр. 1053.

XVII. Столпъ албо вежа высокаа значит высокую честь Гал. Кл. Раз. 29.—Антіохъ... будоваль вежи деревяныи на слонахъ ib. 58.—Монархове... оутладѣвши мѣсце высокое, муромъ обводатъ, баштами и вежами оукрѣпляют Рад. Ог. 535.—Але часть южъ рушится до штурму на збитіе вежъ вынеслыхъ О обр. 189.—Запорожское войско ходили под Перекоп и тамъ над Бѣлим морем вежу винали Літ. Сам. 184.—Ярославъ... вежи при церкви золотыми бляхами побилъ Крон. Соѡ. 38.

XVIII. Вежа въ Стрилицѣ противъ Очакова Літ. Вел. III, 476.—Отець... запровадилъ ей (Варвару) на одну вежу високую Ев. Реш. 347-6 (1710).—Видѣхомъ при томъже костелѣ изрядну превисоку вежу Гр. Барск. I, 33.

3. *В'язниця, турма*.

XVI. Въ казнѣ и въ вежу ихъ не сажати Ак. ЮЗР. I, 27 (1501).—Поймавши (богомолца)... на вежу... посадили Арх. ЮЗР. I, VI, 54 (1565).—Его милость... казалъ его былъ заразы до вежи отвести ib. I, I, 313 (1591).

XVII. Квирия... посадил низко в вежи Александра Жит. Св. 80.—Цесар... казал... стою Георгия на вежѣ у вязеню посадити Ев. Реш. 263.

ВЕЖИЦА, ржс. *Здрібн. від «вежа»*.

XVI. Мury опалые, склепы, верхъ и вежицы, такъ же и муръ замочку епископского муромъ оправить и псбить Арх. ЮЗР. I, I, 236-7 (1588).

ВЕЖИЧКОВАТЫЙ, прикм. *На взір вежи.*

XVII. Келих сръбрный... крапец вежичковатый Арх. ЮЗР. I, X, 149 (1637).

ВЕЗВАНЬЕ, рн. *Покликання до чого.*

XVII. Часть первая о везваню до закону и досконалости Домецк. 7.

ВЕЗВАТИ, *дс.* (пол. *wezwać*). *Покликати.*

XVI. Марка Ефеского (котрого були усунули з собору) знову до себе везвали Рук. Муз. № 513, к. 27.

XVII. Не зъѣсть хлѣба ошарпанецъ зъ везваными Діар. Фил. 107.—Онъ з землѣ Жидовскои на цесарство был везванный Гал. М. Пр. 357.—Адам... до перших роскошей райских везванный Ёв. Реш. 48.

ВЕЗГЛОВИЕ, рн. (пол. *wezglowie*). *Узгловоу; подушка.*

XVII. Жебысмо не завше матерацовъ и везгловій шукали для отпочиненя Ёв. Вил. II, 46.

ВЕЗДЕ, *присл.* (рос. *езде*). *Скрізь.*

XVII. (Хлопцу) везде во всемъ вѣра абы быда дана Кн. Цеху Кр. 7-б (1678).—На станах козацких и при войсках везде Прот. Полт. С. II, 101 (1683).

ВЕЗДХНУТИ, *дс.* *Зідхнути.*

XVIII. До Гсда Бга з усега срца своего вездхнул есъ за грѣхи свои Пам. укр. м. IV, 223 (Даш. Рк).

ВЕЗЕНЬЕ, рн. (пол. *więzienie*). *В'язення, арешт.*

XVI. И казали ему зъ оного везеня того архимандрита мощно взяти и выпустити Гол. П. М. I, 1 (Гр. 1540).—Въ везенью умерлъ Хр. Фил. Апокр. 1434.—Панъ Янъ тежъ абы на дзвонници ажъ до самого вечера везеня приймиль Арх. ЮЗР. I, XI, 101 (1599).

ВЕЗРЕНЬЕ, рн. (пол. *wejźzenie*). *Поглябання.*

XVII. Самого себе познана барзѣй мѣло бысѣ мѣти з оуваженя смерти, а нижели з везренѣ частого на книги Тит. I, 189 (Копист. 1625).

На везренье, *на око, на позір.*

Любаасъ ты намъ на везренье, о сивизно Бер. Вірші, 74.—Овоцы... на везреню вдячные Рук. Хрон. 3.

ВЕЗРѢТИ, *дс.* (пол. *wejrzeć*). *Поглянути.*

XVII. Пишем до васъ... абысте вы, яко братия церковные, въ то везрѣли, жебы до таковых шкарад справы перковные не приходили Льв. Ставр. 116 (1627).—Тые справы в которые ты сам пилне везриш и оусмотришъ, великую приемоуют поправу Тест. Вас. 39.

ВЕЗТИ, *дс.* *Провадити кого конем, возом, судном.*

XV. Игумен... отпѣ над ним (Игорем) обычныя пѣсни и везе на конецъ града Ип. 354 (1147).

XVIII. Шляхтичѣ от своего збожжа... мита не платят, а от купленного и на продаж везеного мита платилиб Стат. 32-б.

ВЕЗТИСЯ, *дс.* *Їхати.*

XV. Боаре безбожний везахоуса иноуда Ип. 763 (1230).

XVII. Казалъ околичной шляхтѣ и людемъ зо всѣмъ везтиса до Вислицы, яко до обороннаго мѣста Крон. Соо. 110.

ВЕЙ, *недосл.* *Диви, ото, бач.*

XVII. Мовили теды жидове: вей як его (Лазаря) любиль Ёв. Вил. 86.

ВЕЙЗЕРЪ, ВЕЙЗИРЪ, рн. (тур. *vezir*). *Турецкого султана міністер, член державної ради (дивану).*

XVII. Вейзиръ з войсками своими подступиль подъ город столечній цесарскій Вѣдно Літ. Сам. 158.

XVIII. Для чого слухней... Вейзерови Велікому за часу запобѣгти Вел. Сказ. 80.

ВЕЙЗРЕНЬЕ, рн. 1. *Див. Везренье.*

2. *Позір, позверховність.*

XVII. Былъ Авесаломъ вейзрения піенкного над иншіи люде Крон. Боб. 104.—И былъ Іосифъ красного облича и вѣдчній на вейзреню барзо О обр. 173.

ВЕЙЗРѢТИ, *дс.* *Див. Везрѣти.*

XVII. Евангелиста Марко мовит, же вейзрѣвши на него Іис розмиловалсѣ его Ёв. Калл. 475.

ВЕЙСТЕ, рн. (пол. *wejście*). *Вхід.*

XVII. Ёсли не роздавати маѣтности своѣ, великою перешкодою естъ до вейста в црство Бжео Ёв. Калл. 481.

ВЕКСОВАТИ, *дс.* (пол. *weksować* з лат. *vehare*). *Знущатися з кого, мучити.*

XVII. (Зять) як хотивъ вексовавъ мя Ак. Полт. С. 153.

ВЕКУИСТЫЙ, прикм. *Див. Вѣкуистый.*

XVII. Векуистая слава Пам. КК. III, 432 (1660).—Просили творца всея твари и монарху векуистого Карп. Наука, 128.

ВЕКЪ, рн. *Див. Вѣкъ.*

XVI. Которогосѣ мѣпа што за старыхъ вековъ дѣяло короткое описаніе Хрон. Римши, 217.

ВЕЛБЕНЬЕ, рн. (пол. *wielbienie*). *Величєня, виславлєня.*

XVII. Для святобливости, еднакъ, своѣй папѣжъ мѣлъ бы почестъ и велбєньє пристойное Копист. Пал. 1085.—Будет пина на свѣтѣ годна велбєня в молодом лѣтѣ Крон. Боб. 183-б.

ВЕЛБИТИ, *дс.* (пол. wielbić). *Величити, виславляти.*

XVI. Мы... одними усты и одними серцьцями Божее велбили Арх. ЮЗР. I, I, 502 (1596).

XVII. Они одну Иерусалимскую церковь велбили и мѣли за то: хто въ ней помолится, выслушанъ будетъ, а инде нигдѣ Сп. прот. Лют. 106.—А такъ ты Ба и стыхъ его похвалай, чти, велбѣ и вызвай О обр. 97.—И якъ ся имъ не уругаемо и серцы нашими отъ нихъ не отпадаемо, але почитаемо ихъ и велбимо Копист. Пал. 747.—Створенье Творца ижъ маєт велбити Діал. Волк. 75.

ВЕЛБЛУДЪ, ВЕЛБЛЮДЪ, ВЕЛБУДЪ, *рм.*
1. Зоол. *Звіря ратишне, безрого, що належить до відрубної родини Camelus.*

XVII. Аравитянин з гостини до дому велблюдами едучи Жит. Св. 6.—О велблюдѣ повѣдають нѣкоторые Ев. Реш. 200.—Якожъ менши ку старшимъ своимъ послушными быти мають, навчають насъ велбуды Рад. Ог. 19 (Марк.).—Халдейчикове... побрали велблюдю и слуги позабіали Гал. Боги пог. 1.

XVIII. Іоаннъ Креститель... сукню носивъ на собѣ з острой велблудовъ шерсти Науки парох. 125.—Много коней... велблудовъ Літ. Вел. I, прил. 19.

2. *Линва, що на ній котви з корабля спускають.*

XVII. Велбудъ розумѣти маємо або звѣра, которого зовемо велблюдомъ, або рачей лину на которой з корабля котвы спусканы бывають Ев. Вил. 184.

XVIII. Тажко велбуду сквозѣ игланѣ оуха пройти Пам. укр. м. IV, 59 (Рк. Біл.)

ВЕЛБЛЮДОВЫЙ, *прикм. від «велблюдъ».*

XVI. Іоаннъ имѣлъ одѣня свое от влосоувъ велблудовыхъ Ев. Пер. (рк.) 26.

XVII. А былъ Іоаннъ природный шерстю велблудовою Ев. Вил. II, 275-б.—Оброкъ наш... молоко до питя велблудовое Жит. Св. 92-б.—Макарий... шаты... грубые велблудовой шерсти носилъ Жив. Св. 119.

ВЕЛГОТНЫЙ, *прикм. Див. Вѣлготный.*

XVIII. (Вода) землю прохолождаетъ и велготну еи чинить Ал. Тиш. 89.—По землѣ велготной босими ногами ходитъ Млр. дом. лѣч. 15.

ВЕЛЕ, *присл.* (пол. wiele). *Багато.*

XVI. Пане Боже рачъ доброе здорове Вашей Милости... на веле литъ цѣло заховати Arch. Sang. VII, 7 (1554).

XVIII. Меле, меле да муки не веле Клим. Прип. 225.

ВЕЛЕБНОСТЬ, *рж.* (пол. wieleбноść)
1. *Честъ, пошана, хвала.*

XVI. Оучинилъ мнѣ велебность сильный и свято имя его Ев. Пер. 27.

XVIII. (Сынъ Божій) воскресъ из мертвых, со славою на небо узнесся и по правой сторонѣ велебности отцевъское сѣлъ Просв. 124.

2. *Титул духовних осіб (священників і єпископів).*

XVI. Александръ король и великій князь казалъ вашей велебности поздоровенье и приязнь сусѣдскую повѣдити Ак. ЗР. I, 367 (1505).

XVII. Твоей велебности просимо, абысь тежъ и самъ писати рачилъ Копист. Пал. 583.

XVIII. Ажъ велебностей вашихъ... прошу велце о ласку Клим. Вірші, 89.

ВЕЛЕБНЫЙ, *прикм.* (пол. wieleбny) 1. *Величній, гідний величчя, чести, шановний.*

XIV. Печать привѣсили велебного королевства нашего Ак. ЮЗР. I, 1 (1361).—Печать привѣсили велебного князства нашего ЮРГр. № 12 (1377).—Чинимъ свѣдомо велебной твоей милости Ак. ЗР. I, 23 (1388).—Слюбуемъ... и записуемъ... велебной Ядвизѣ, кролици Польскої... вѣрно служити Ул. Мат. 7 (1393).

XV. Пан ошашко давидовский иныхъ при томъ велѣ добрыхъ велебныхъ шляхетныхъ было им же честь и вѣра лежитъ ЮРГр. № 46 (1414).

XVI. По святе велебномъ Нафтаилаѣ Терлецкій... съ того света переставился Кул. Мат. I, 64 (1594).—Велебный свѣта того мудрецъ Хр. Фил. Апокр. 1022.—(Єпископы) велебное имъ сіонское обезпечаєте Пам. укр. м. V, 226 (1599).

XVII. Велебную свою унію хитре и подступне... справили Копист. Пал. 1063.

2. *Титул духовних осіб.*

XV. Велебный отецъ, князь бискупъ Виленскій Ак. ЗР. I, 117 (1492).

XVI. Дала єсми сѣножать... на митрополство... велебному митрополиту Кіевскому Ак. ЮЗР. I, 147 (1559).

XVII. Звирхность велебного въ Бозѣ отца митрополита Ак. ЮЗР. II, 35 (1605).—Сщенникови и законникови титулъ належить: Велебный в Бзѣ отцѣ имя рекъ Гал. Кл. Раз. 479.

XVIII. Велебный отецъ Окольскій Літ. Вел. IV, 262.

ВЕЛЕЗУБНЫЙ, *прикм. Що багато зубів має.*

XVI. Маю на себе и на сію єпископѣю льва велезубнаго, который завше извѣшаваетъ о мнѣ гдѣ быхъ ѣхалъ Ак. ЗР. IV, 62 (1592).

ВЕЛЕЛѢПНЫЙ, *прикм. Дуже гарний.*

XVIII. Видѣли шпалери и прочее зѣло велелѣпное уборство Дн. Хан. 52.

ВЕЛЕМОВНОСТЬ, *ржс.* (пол. wielomowność). *Балакливисть, белькотливисть.*

XVII. Боячися Іовъ, абы въ ономъ товариствѣ, велемовностью... противко Бгу не згрѣшили Крон. Боб. 36.—Который... як от огня так утѣкаеть от велемовности... таковой... от всякаго человѣческаго згромаженя утѣкаеть Лѣств. 23.

ВЕЛЕМОВНЫЙ, *прикм.* (пол. wielomówny). *Балакливый, белькотливый.*

XVII. Члкъ есть... велемовная спростность О сл. Дав. 29.

XVIII. Стыи Николае... велемовного блюз-нѣрцу... Ария... по лицу ударилъ Ев. Реш. 356-б (1710).

ВЕЛЕМОВСТВО, *рн.* (ст. пол. wielomówstwo). *Див. Велемовность.*

XVII. Блѣденіе: гаррулітасъ велемовство, плюгавое мовлене Бер. Лекс. 8.

ВЕЛЕМОВЦА, *рм.* (ст. пол. wielomowca). *Хто багато мовить.*

XVII. Злосливыи нѣкоторые люде... такъ великій пожитокъ, который з его (Іоана) науки сѧ родилъ, загамовати оусилуючи, велемовцею его и лгаремъ звати почали Тр. постн. 557.

ВЕЛЕМОЖНЕ, *присл.* *Див. Велможне.*

XVI. А велеможне погрѣбати... ничего то не есть помочно Сп. прот. Лют. 135-6.

ВЕЛЕМОЩНЫЙ, *прикм.* *Вельможный.*

XV. А дѣялося и дано чересь рущѣ велемощного Михаила Кезкайловича-Здывилтовича Ак. ЗР. I, 77 (1457).

ВЕЛЕНЬЕ, *рн.* *Веління, розказ.*

XV. Холмъ бо городъ сиче быс созданъ Бжиимъ веленьемъ Ип. 842 (1259).

ВЕЛЕРИБЪ, *рм.* (пол. wieloryb). *Зол. Кит Cetacea.*

XVII. Кут ѣтоест велерибъ страшный и великий Жит. Св. 275.

ВЕЛЕРѢЧИВЫЙ, *прикм.* (*ц.сл.*) *Велемовный, балакучий.*

XVIII. Рачій бы належало скажитися на свою гордую, велерѣчивую жену Марк. IV, 174 (Л. Маз.).

ВЕЛЕСЛАВНЫЙ, *прикм.* *Великославный.*

XVI. Але велеславный вседержител истиный Бгъ, отворилъ двери млердія своего Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 17.

ВЕЛЕТЕНЬ, ВЕЛЕТЬ, *рм.* *Людина надзвичайного зросту, гігант.*

XVII. Гігантъ: велеть, ол'брымъ, дужій а великій члкъ Бер. Лекс. 60.—Олбримов або велетов вода з неба затопила Ев. Реш. 434.—И ходили снове Сифовы до дочокъ човыхъ, с которых ся велеты або олбрымы ароди-

ли Крон. Боб. 6.—Изь Волохъ чутно было о якомъ мужу о велетѣ, же мовить, у господара Волоского на банкетъ носилъ верблюда на єдни рущѣ... а великій, мовить, барзо, а лѣтъ му 18 Літ. Льв. 255.

XVIII. О велетнях, або теж о великих людях, котрыє негдыс были так великіє, як дубъ Клим. Вірші, 198.—Крѣпкіє и храбрїи и великіи людїє, нарицаєми ісполини и просто рекши велетнѣ Гр. Барск. II, '86.—Гордост Голяда велета Давыдова покора и смиренїє забила Ал. Тиш. 64.

ВЕЛЕХВАЛЬНЫЙ, *прикм.* *Що багато хвалиться.*

XVII. Мытарь... пришелъ предъ Бога вслѣдъ за велехвальнымъ фарисеем Дм. Рост. 15.

ВЕЛЗАБУЛЬ, ВЕЛЗЕУЛЬ, *рм.* (гр. ζελσεβοῦλ з гебр. баал—пан і зебу—муха, себ-то пан мух). *Злий дух, дявіл.*

XVII. Велзеуль пекелный, передъ пристамя хвымъ пановалъ на свѣтѣ Гал. Кл. Раз. 258.

XVIII. Потомковъ люципера, велзабула Літ. Вел. I, прил. 3.

ВЕЛИ, *присл.* *Див. Веле.*

XIV. И вели было добрыхъ при томъ ЮРГр. № 23-а (1390).

ВЕЛИЙ, *прикм.* *Великий.*

XV. Оуразъ велии быша земли сеи оучилъ Ип. 823 (1254).

XVII. Велня радост бывает од агглов... о єдномъ грѣшнику кающемся Ев. Реш. 9-б.—Од мала до веля кождому дошло заровно Ак. Бор. 84 (1673).

ВЕЛИКДЕНЬ, *рм.* *Велика недѣля, пасха.*

XIV. У тый жь день по Великому дни Ак. ЗР. I, 26 (Гр. 1389).

XV. Приходи Ярополкъ ко Всеволоду на великъ днь Ип. 196 (1084).—Минувши велику дни и пришедше празднѣи недѣли ів. 208-9 (1093).—От сего велика дни за два роки ЮРГр. № 42 (1411).—Оу ндлю оу четвертую по велицѣ дни ів. 47 (1415).—Мають лучники кїевскїи луки воеводѣ давати къ Велико-дню и къ Божьему нарощенью Ак. ЗР. I, 195 (1499).

XVI. Хожовали на празникъ пасхы (на великъ день) Ев. Пер. 29.—В семи неделях по велицедни Кн. Гродск. Луцк. 58 (1562).—За недѣль двадцать по Велико-дни Ак. ЗР. IV, 4 (1588).—Передъ святымъ великоднемъ... самъ особю моею до тоє столицы прибылъ Арх. ЮЗР. I, I, 288 (1591).

XVII. День первшїй по субботѣ, которого мы Великимъ днем, або Великоднемъ зовемо, початокъ зацности и знаменитости своєѣ възл от Воскрєніа Гєнъ Ев. Калл. 207.—Тамъ Ись

Наввинъ отправовавъ великдень Крон. Боб. 62.—Пыталъ жидовъ Пилать Понтийскій, кого бы имъ на Великъ днь ведуть звичаю ихъ оуволнить от смерти Гал. Кл. Раз. 150.

XVIII. Здався Биховъ, и тамъ король святковалъ великъ-день свой римскій Зап. Мовч. 72.—Тогды сыротъ великден як бѣлаа сорочка Клим. Прип. 246.—Моя небожка мати... на рѣздо и на великдень варила кашу с хрѣном Укр. Р. Арх. IX, 73.—И въ тую субботу Лазареву былъ Великдень жидовскій Целгр. Ип. Виш. 28.

ВЕЛИКО, присл. *Вельми, дуже.*

XV. Реку вамъ велико братия страхъ бжили имѣти Чет. 1489, к. 51.

XVI. Тому ся велико дивуємъ Ак. ЗР. II, 44 (1508).—Чому жъ мы ся велико дивуємъ, ижъ ты такову небачность и недбалость въ розказаньяхъ нашихъ господарскихъ чинишъ Ак. ЮЗР. I, 115 (1542).—Мы сами будучи на онъ час забавены иншими многими болшими а велико важными справами Arch. Sang. VI, 275 (1565).—Его милость... пише и велико прошу, абы тые всѣ листы... имъ мѣль дать Арх. ЮЗР. I, I, 88 (1579).

XVII. Іустиниан... пнѣзей велико много давалъ убогимъ Крон. Боб. 327.

ВЕЛИКОВАЖНЫЙ, прикм. *Дуже важний.*

XVI. Абы в той речы яко великоважною а мало слыханой, што коротькостью часу в ней ведомости якое певнейшее.. оказати могло Arch. Sang. VI, 283 (1565).—Ревидованье такъ великоважныхъ речей Ак. ЮЗР. I, 158 (1566).—Маючи его милость геперь справы у суду... зъ... кашпалыномъ Тропкимъ о речъ великоважную и болшую... тутъ на речкохъ теперешнихъ кгородскихъ Володимерскихъ быти не можетъ Арх. ЮЗР. I, I, 327-8 (1592).—Для великоважныхъ и пильныхъ потреб своихъ ib. 346 (1593).

ВЕЛИКОВЛАДНЫЙ, прикм. *Що має велику владу.*

XVIII. Великовладный монарха Літ. Вел. III, 212.—(Король) блукающийся народъ Украинскій и войска запорожскіи... великовладному своему прилучилъ панованю ib. 247.

ВЕЛИКОДЕННЫЙ, прикм. *від «Великодне».*

XVI. По святе великоденномъ Рускомъ... владыка... шолъ до церкви Арх. ЮЗР. I, I, 266 (1590).—Къ святу великоденному... по пятнадцати каменей меду сытити Ак. ЗР. IV, 53 (1592).—Двѣ (таинны) обрезаніе и великоденный баранокъ Катех. 49.

XVII. Видѣли чудовне, гды въ суботу великоденную у гробу Божого свѣчки ся сами

запалали Копист. Пал. 842.—На днь великоденный христианскіе цркви... з землею зровнены Крон. Боб. 267-б.

ВЕЛИКОДНЕ, рн. *Великдень.*

XVI. У волторокъ по великодне Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 58.

XVII. Мѣсяць ся мѣнилъ на Великодне Літ. Хм. 79.

ВЕЛИКОДНЕВАТИ, дс. *Опроваджувати Великдень.*

XVII. Отож... в дому Заведеовом маєт великодневати (Іс) Єв. Реш. 187.

ВЕЛИКОДНЕВНЫЙ, прикм. *Великоденный.*

XVII. Рокъ той... значный собраниемъ собору... для великоденного Пасхи сщєния Крон. Боб. 275.

ВЕЛИКОДНІЙ, -ДНІЙ, прикм. *Те, що й великоденний.*

XVI. Во вторникъ великодный Арх. ЮЗР. I, XI, 103 (1599).

XVII. Панъ Лащъ... Лисѣнку мѣстечко на самый днь великодній вишитко выстиналъ Літ. Льв. 240.—Великодный даръ Тит. 79 (Беринда, 1623).—Жидове... поживали баранка, або Пасху свою великодную Єв. Реш. 42.—Было сто великодное Крон. Боб. 334-б.

XVIII. Стрѣляютъ козаки... празднуючи великодний праздникъ Вел. Сказ. 26-27.

ВЕЛИКОКОРОНЬНЫЙ, прикм. *Великий і коронный.*

XVIII. Лист... от Хмельницкого до... гетмана великокороньного Вел. Сказ. 21.

ВЕЛИКОКОШТОВНО, присл. *За великий кошт.*

XVIII. Состроєнъ же билъ тотъ домъ Маза-ракіємъ со статуями и протчими украшеніи и великокоштовно Зап. Мовч. 82.

ВЕЛИКОЛѢСЬЕ, рн. *Містина укрита великимъ лісомъ.*

XVI. Надъ великолѣсемъ до грани Бастицкое Ак. ЮЗР. I, 215 (1579).

ВЕЛИКОМИЛОСЕРДНЫЙ, прикм. *Що дуже милосердий.*

XVII. Кого бо вѣмъ не утѣшать насолодшіє слова Пророцкіє: щедръ и милостивъ Господъ долготерпеливый и великомилосердный Рук. № О. 4^о 86, к. 50.

ВЕЛИКОМОВЯЧИЙ, прикм. *Що багато мовить.*

XVI. Уста великомовячіи Хр. Фил. Апокр. 1696.

ВЕЛИКОМОЖНЫЙ, прикм. *Що має велику міць, що багато може, потужний.*

XVIII. Вишитко от злота, яко то у великоможного прѣ Ал. Тип. 38.—Нѣгды не мина

єшь: а особливе простых и великоможныхъ Клим. Вірші, 6.

ВЕЛИКООБТЯЖЛИВЕ, присл. *Дуже обтяжуючи.*

XVI. Присылал до мене... игумень Красносельский... жалуючи и оповедаючи великообтяжливе а плачливе на врядника его милости Арх. ЮЗР. I, VI, 55 (1566).

ВЕЛИКОПИЛНЫЙ, прикм. *Дуже тильний.*

XVI. З великопилныхъ а долеглихъ потреб своихъ заставил есми пану Станиславу Кугаевскому того жъ имѣнья своего властного двадцать волок у трохсот золотыхъ полскихъ Арх. ЮЗР. VIII, VI, 286 (1570).

ВЕЛИКОРОГЫЙ, прикм. *З великими рогами.*

XVIII. Волъ сѣрый великорогий Арх. Вид. м.; справа о волахъ що взято в армію (1759).

ВЕЛИКОРОДНЫЙ, прикм. *Великого, себ-то значного роду.*

XVII. Царь... дал ему за жону панну великородную Дарію, племянницу князя Юрія Долгорукого Крон. Полск. 423.

XVIII. Пановъ... преславныхъ и великородныхъ Клим. Вірші, 6.

ВЕЛИКОРОЗМЫСЛЬНЪ, присл. *Дуже роздумуючи, дуже розважно.*

XVI. Собор духовный... зданье и волю свою на томъ положили, ижъ кды о томъ великорозмысльнѣ уважили тоє ихъ еретичество Ак. ЗР. IV, 125 (1596).

ВЕЛИКОРОССЪ, рм. *Москаль, росіянин.*

XVII. Противо сему а не прерѣкуите великоросси, болгары и сръби Тит. 178 (Беринда, 1627).

ВЕЛИКОРЯДЦА, рм. *Старший над провинцією, містом або замком.*

XVII. На вряде кгородском... становши персоналитер, урожоный его милост пан Миколай Загоровский, великорядца волынский Пал. Изб. I, 16 (1663).

ВЕЛИКОСАНОВНЫЙ, прикм. *Великой достойности, гідности.*

XVII. Великосановныхъ людей дѣти... въ всемъ по обычаю црковному да крщени будутъ Тр. П. М. 12.

ВЕЛИКОСМЫСЛЕННЫЙ, прикм. *Дуже разумный, розсудный.*

XVII. О великосмысленный предводителю и непорушный мчниковъ хвыхъ филару Жит. Св. 26-б.

ВЕЛИКОСТЬ, рж. 1. *Обсяг, вимір.*

XIV. Кажный, подлут великости имѣнья своего былъ готовъ къ службѣ земской на валку Ак. ЗР. I, 17 (1347).

XVII. Камень, мовить, дивнои великости,

мало от того было, же ма не привалиль Тр. постн. 557.—Правда ест, же тут немаш «пропорцій» ведлут великости Гал. М. Пр. 100.—Цесарь... в мѣстѣ Силенѣ црковъ дивнои великости збудоваль Рад. Ог. 58.—Великост ся его (крета) от гори Калвинской аж до гори Оливной досягала Жив. Св. 38.—(Церковъ) на усю Украину славна была в маліюванню образовъ, в иннихъ достаткахъ так теж великостію зновъ Літ. Сам. 135.

2. *Велика кількість, маса, многість, мнозтво.*

XVI. (В Ферарі) юж были зобрались въкей писаные особы... і иныхъ многост, великост великая кардиналов и бискупов заходнихъ Рук. Муз. № 513 к. 23.—Мовать дла поваги и вспаналости костела и великости людей Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 43.

XVII. (Моисей) обачиль незличоную великост бѣсовъ Збірн. 1693, 14-б.—Нѣмъ великост водная не опадеть волно имъ Рыбковцамъ ловит рибу Оп. ст. Млр. II, 300 (1694).—Войска козацки зъ ордами и хлопства незличоного купами перестрашили ихъ великостію своєю Літ. Льв. 263.—Обачиль Кориоланъ, же великост паней идет до войска Крон. Боб. 149.—Взяли зъ собою великостъ добытку розмаитого Рук. Хрон. 42.—Собралися Половци въ великой великости войска ів. 442.

XVIII. Въ полю отъ великости снѣгу и зимна великого овечки померзли Літ. Черн. 75.—За великостію снѣговъ и морозовъ не могль онъ Федко до сего часа жадного добути языка Літ. Вел. III, 221.

3. *Значність, вага.*

XV. Имають быти казнены и сужены подлугъ ихъ великости проступковъ Ак. ЗР. I, 74 (1457).

XVI. Уважаючи... великост справъ црковныхъ Арх. ЮЗР. I, XI, 138 (1599).—Великост греха познавши, до Бога ся наверхули Катех. 44.

XVII. На всемъ широкомъ округу свѣта того знайтися таковой члвкъ не можетъ: который бы подостатку великост... свята нынѣшного... розумомъ поняти... могль Рук. № О. 4^о 86, к. 94-б.

XVIII. (Хс) великостію заслугъ своихъ, крестомъ и мукою закънченныхъ, отримавъ от отца своего превѣчнаго дла насъ ласку посвѣщающую Науки парох. 1.

4. *Величність, велич.*

XVI. Ба нихто нигде не видилъ... ведлут великости его Катех. а визн. в. 137.—Пядь и долон Бжія значит великост его ів. 137-б.

XVII. Величіє—великост, высокост Бер. Лекс. 13.

XVIII. Помолѣмъ ся Прест. Бци Мтры Хвой сего ста еи великости оуведенія стого Пам. укр. м. II, 74 (Рк. Тесл.).—Хс его великост погы оустал из гроба своего стого ів. 328 (Рк. Тесл.).—Усякому людскому створенію имаме розъяслити великусть его (імени Божого) Поуч. Няг. 212.

5. *Титул царський.*

XVIII. Поклонися копия его цар'скому и поцѣлуй мисюр'ку его великости Ал. Тип. 38.—Перебачъ твоя великость, вел'цеможенный црю ів. 48.

ВЕЛИКОУСИЛЬНЫЙ, прикм. *Великий і сильний.*

XVII. Уважаючи... и милостей вашихъ великоуильную прозьбу Гол. П. М. I, 291 (Гр. Бор. 1627).

ВЕЛИКОУТЪШНЫЙ, прикм. *Що дає велику утіху.*

XVI. О великоутѣшний милый сыне Божій, женние мой сладчайший Христе П. П. 60.

ВЕЛИКОЧИСЛЕННЫЙ, прикм. *Дуже численний.*

XVII. Ханъ... началъ с пляца уступати, ужасяся великочисленнаго войска полскаго Літ. Сам. 231.

ВЕЛИКОШУМНЫЙ, прикм. *Що дуже шумить.*

XVIII. Сподъ горъ другая рѣка мало меншая но збѣло быстро текущая и великошумная, течеть бо въ пропасти глубокой между камени Гр. Барск. II, 221.

ВЕЛИКИЙ, прикм. 1. *Значний на розмір, не малий.*

XV. Вся землѣ наша велика и обилна, а народа въ ней нѣтъ Ип. 14.

XVI. А если бы над оною очертью краснымъ а великимъ писменемъ не былъ написанъ конецъ... неставай Єв. Пер. (рк.) 443.

XVII. И напервѣй повелѣ бгъ водѣ, да изведе дшу живу, рыбы, китовъ великихъ Транкв. Зерц. 13.—Всемиловитый Ісусе, якъ же естес за такъ короткий часъ такъ великій стался, который ес недавно такъ малесенький былъ Лѣств. 48.—По томъ сейму, на мясны запусти дуга великая вказалася на заходѣ сонця Літ. Лѣв. 250.—Каменьъ великий, котрымъ билъ прикрѣтитъ (гробъ) Єв. Реш. 220-б.

XVIII. Велик свѣтъ да негде ся подѣтъ Клим. Прип. 205.—Того жъ часа великий орелъ лѣталъ Ал. Муз. № 488, к. 6.

2. *Дужий з огляду на оден вимір; довгий (до часу).*

XV. Былъ есми великий часъ молясь Чет. 1489, к. 49.

XVII. А тут и велика и бридка хвороба Жив. Св. 181.—Плечима великъ Крон. Сов. 312.

XVIII. Не в великомъ часѣ иде знову (Кропива) Прот. Полт. С. I, 240 (1701).—Рѣка... есть велика глубиною Ал. Тип. 51.—Того жъ року була зима великая Оп. ст. кн. 18 (1739).—Вода великая увесь лугъ стопила Арх. Вид. м. (1760).—Тогда идохомъ... къ горѣ Аѳонской... чрезъ непроходиміе и високіе горы, великими снѣгами и пустими мѣстами Гр. Барск. I, 259.—1751 года вода превеликая била у Днѣпрѣ ів. IV, 108.—Чему днь зѣмѣ малый, а лѣтъ великий? Пам. укр. м. IV, 34 (Сок. Рк.).

3. *Значний під поглядом натуження.*

XV. Вчинилъ оцъ ес, Якимъ пиръ великъ Чет. 1489, к. 16-б.—Ноужа есть великая его (слово) поведат ів. к. 40-б.

XVI. Намъ ся в томъ кривда и шкода великая дѣеть Арх. ЮЗР. I, VI, 39, (1545).—Тогды былъ великий голодъ Єв. Пер. 33.—Панъ... жалуючи на Василья и на Павла... которые... невядоме пришли... рекли великимъ голосомъ: вышей милости наша служба ів. I, I, 486 (1596).—Быти грому великому Сл. о п. Иг. 12.

XVII. Стался голодъ великий въ странѣ той Єв. Уч. 274.—(Я) воалѣ великимъ голосомъ Діар. Фил. 94.—Ларій... почав... великимъ голосомъ ха Бга... того одного Бга визнавати Жит. Св. 522-б.—На остатней бо, тайной и великой своей вечерѣ Єв. Реш. 2.—В той сторонѣ став голодъ барзо великий ів. 7-б.—Што ей чинитъ казано... справила потомъ з великою прудкостю вернулася до келіѣ Лѣств. 47-б.—Велику бѣду трѣпѣли Літ. Хм. 80.—Чителнику православный, который в наукахъ не бѣглий, а хочешъ... зрозумѣти... безъ великой праці... прочти... сию книгу Пер. Иссл. и Мат. 107.—Великое было молчаніе коли читано писмо оное Жив. Св. 36-б.—И въ трепетѣ и страхѣ великомъ тогда были всѣ люде Транкв. Зерц. Ав.—Онъ впалъ в распачъ для великихъ и многихъ грѣховъ своихъ Гал. Гр. Розм. 27.—Плакалъ... Амиа великимъ голосомъ Крон. Боб. 235.—Весь людъ кричалъ великимъ голосомъ Рук. Хрон. 63.

XVIII. (Іосифъ) плакавъ ревне погибели своей такой и невинности великой Пам. укр. м. I, 159 (Рк. Тесл.).—Яко дѣтъ села красного от пожара великого воскорѣ премѣняеть ся, во пепелъ претворяется Укр.-Р. Арх. X, 243.—Жили... двѣ собаки въ великой дружбѣ Сковор. 164.

4. *Значний на кількість, лічбу, численний.*

XVI. Люде великіє... положили ся межі Кременчука и Балаклія Arch. Sang. VII, 30 (1558).—Он (папа) зобравшиє з'великим людом с помочу кроля французкаго... тягнулъ на тот зидъ базилійскій Рук. Муз. № 513 к. 34.

XVII. Еглонъ... на них (жидовъ) вложилъ великій трыбутъ Крон. Боб. 65-б.—Року 1640... Богъ дал великій урожай, же колода жита была по золотыхъ тры Літ. Льв. 260.—Маючи великий росходъ на людей чужоземскихъ... далисмо екзацію скарбовую Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 61 (1654).

XVIII. И развѣ кто з великимъ коштом добылся, тотъ могъ рѣшеніе получить С. і Р. 27-б.—Козаки... з великими полками на Полцу приходили Вел. Сказ. 10.—Ннѣ пашня не прежнею великою цѣною покупается Кн. Нос. 75-б.

5. *Значний, видатний, важний.*

XVI. Безъ великоѣ причины Ак. ЗР. II, 9 (1507).—И начяша князи про малое, се великое мѣвити, а сами на себѣ крамолу ковати Сл. о п. Иг. 19.

XVII. Мужній Вячеславъ, як былъ сердца великого такъ и милосердія Жит. Св. 17.—Андрей... притиснувшись до самого Цесара з великимъ срцемъ, все собѣ отваживши закрычал на него ib. 487.—Великим и тотъ есть который жадною... страстію не бываетъ порушонымъ Лѣств. 24.

XVIII. Славніе и великіе дѣла воевождовъ своихъ Вел. Сказ. 2.—Великую вещь вамъ оповѣсти замышляю Сѣмѣя Сл. Б. 2.

6. *Значний, вельможный.*

XVII. Исусъ же призвавъ ихъ, рече: вѣсте яко князи языкъ господствуютъ ими, и величии обладаютъ ими Копист. Пал. 462.

7. *Яко епітет історичних осіб і подій.*

XVI. Звонъ слыша давній великій Ярославъ, сынъ Всеволожь Сл. о п. Иг. 15.

XVII. (Свято) Василия великого Интерм. 83.

8. *Епітет при назвах географічних.*

XVI. Итти дождю стрѣлами съ Дону великаго Сл. о п. Иг. 12.

XVII. А тотъ Пискупенко і Олекса ишли з Лугу великого вслѣд за Петрикомъ Кн. Мѣск. Полт. 18 (1692).

XVIII. В... великомъ градѣ Санктъ-Пѣтер-бурхъ Вел. Сказ. 3.

9. *Епітет до різних діб в році, що мають церковне значіння.*

XVI. У великій пост, перед Великоднемъ приехал до дому моего священникъ Н. Арх.

ЮЗР. I, VI, 77-78 (1586).—Почавши отъ стои великою недѣлѣ пасхы Ев. Пер. (рк.) 443.

XVII. Постъ Великій, который самъ Хс. Гдѣ постилъ Гол. П. М. II, 403 (Кор. Н. 1645).—В субботу великую в вечеръ передъ заходомъ солнца Діал. о пр. вѣрѣ 349-б.

XVIII. Пришоль онъ Андрѣй... в великую субботу Кн. Мѣск. Полт. 299 (1719).—Великодний праздникъ... еже естъ подлугъ бѣсурманскаго нарѣчія байрамъ великій Вел. Сказ. 27.

10. *Титул володарів.*

XIV. Се язъ князь великий димитрий ЮРГр. № 7 (1366).—Великий король далъ ми намѣстничати оу Луцкѣ ib. 15 (1386).—Мы вѣлякии король влодиславъ ib. 29 (1394).

XV. Мы великій князь Швитриктайло, Литовскій, Рускій Ак. ЗР. I, 48 (1438).

XVII. Великій гсдѣ прееосвѣщій Θεодосій... прислалъ мене Прот. Полт. С. II, 2-б (1675).

XVIII. Великого Господара Его Царскаго Величества Літ. Вел. II, 105.

11. *Вищий ступінь в ієрархії.*

XVIII. Комисар... извѣстилъ тоє... Потопкому, гетману великому коронному Вел. Сказ. 17.

ВЕЛИМУЖНЫЙ, прикм. Див. **Велможный**.

XV. Оузрѣвши невинность мою велимужнии панови свѣтоѣ коруны польскоѣ ЮРГр. № 71 (1434).

ВЕЛИТИ, дс. Див. **Велѣти**.

XVI. Отецъ архимандритъ добровольно... поступилъ тую ниву... игумену Кирилскому, тоє есмо ему присудили и покулъ конецъ и пята тоє земли Кирилловское и Ерданское,—оказовати есмо велили Арх. ЮЗР. I, VI, 29 (1539).

ВЕЛИЦЕ, присл. *Дуже*.

XVII. За аквавиту вашей милости велице дякую Арх. ЮЗР. I, VI, 341 (1603).—Зложилось... многогрѣшнымъ и велице недостойнымъ слугою Ев. Реш. 1.—Науку... дшам нашимъ велице пожитечную подаетъ... хс гъ ib. 16.—Хс... иазываетъ вѣрныхъ своихъ блсвенными то естъ велице щасливыми ib. 54.

ВЕЛИЧАВО, присл. *Величаючись, гордо, нишно, думно*.

XVIII. Не ходи... анѣ величаво, анѣ плохо Полѣт. 49.

ВЕЛИЧАВЫЙ, прикм. *Гордый, нишний, думный*.

XV. Олегъ же оусприемъ смыслъ буи и слова величава, рече сице Ип. 220 (1096).—Не величава бо ему сущю на ратьный чинъ по похвалы ищючи отъ единого Ба ib. 390 (1149).—

И ять быс величавый Фил. паробкомъ Добрыннемъ *ib.* 737 (1219).

XVII. Будуть бо человекѣ самолюбцы, ерѣлюбцы, величавы, горди Копист. Пал. 315.—(Законникъ) не жестокий сиротамъ, не величавый в богатствах Домецк. 3.

ВЕЛИЧАНЬЕ, *рн.* 1. *Гордість, пишиність, думність.*

XV. За величание его и свѣрженъ быс с нбси (антихристъ) Ип. 167 (1071).

2. *Шанування почесною назвою.*

XVII. Титулы и величана Папины в словѣх тилко, а не в рѣчи и не в истотѣ завислы 0 обр. 180.

XVIII. I годно величаемъ всѣхъ шевцовъ величати Клим. Вірші, 103.

ВЕЛИЧАТИ, *дс.* *Шанувати почесними именами, величити.*

XVII. Христось... родися... мы же ему сердце даймо... чистым сердцемъ величаймо *Дм.* Тупт. 121.

XVIII. Абы его яко Бга величали и выхваляли Пам. укр. м. I, 316 (Рк. Тесл.).

ВЕЛИЧАТИСЯ, *дс.* *Вихвалитися, пишатися.*

XV. Свѣтослав же величашес показа имъ (посламъ) батьство свое Ип. 189 (1075).

XVIII. (Церковъ) кажетъ на конецъ, абысмо тѣмъ величались и хвалили що Хрстось зъ нами на семь свѣтѣ пребываетъ Сбѣя Сл. Б. 1.

ВЕЛИЧЕСТВО, *рн.* 1. *Великість.*

XV. Не мощно быс розметати вборзѣ его (ч. Володимир) величеством Ип. 850 (1261).

XVIII. Здѣшнемъ обывателемъ выборность и величество войскъ своихъ ложне внушили Марк. IV, 264 (Ман. Карла XII, 1708).—Хмұры частка на землю изпала, величествомъ по члвѣчая глава Клим. Вірші, 124.—Посилаєть Отоманъ слоня дивнаго величества и коня в породѣ виборного въ даръ сіят. Князѣв Літ. Вел. I, прил. 27.

2. *Величність.*

XVII. (-віє). (Бгъ) недостиженный оу велможности величества своего Транкв. Зерц. 1.—Бгъ показовалъ славу величества своего *ib.* 4г.—Яко величество его, тако и милост его (Христа) Бв. Реш. 59.—Величествіє его (Бога) єсть незмѣрностъ Рад. Він. 636.

3. (рос.). *Титул царів і цісарів, королів.*

XVIII. По монаршомъ его царского пресвѣтлаго величества указу Вел. Сказ. 2.—Просити чрез пословъ козацкихъ королевского величества... о новии привилеи *ib.* 19.

ВЕЛИЧНЫЙ, *прикм.* *Гідний величення.*

XVIII. Буди велично копие Александрово и мисюръко главы его Ая. Тип. 39.

ВЕЛІОРАКЪ, *рм.* (пол. wielorak). *Велетенський рак (байковий), кит.*

XVIII. Демон страшній, дшетлѣяній Веліоракъ албо китъ Пам. укр. м. IV, 323 (Рк. Н. Д.).

ВЕЛІОРАКИЙ, *прикм.* (ст. пол., wieloraki). *Як за різний? скількоякий?*

XVIII. Веліоракая єсть интенція? Интенція єсть троякая Собр. Прип. 4.

ВЕЛІОРЫБОВЫЙ, *прикм.* *від «веліорыбъ».*

XVII. Ты еси и з веліорыбового жолодка домъ вдячный Іонѣ... учинилъ Жит. Св. 514-б.

ВЕЛІОРЫБЪ, *мр.* (пол. wieloryb). *Кит.*

XVII. И зали не та сама млта Іону Пророка зе внутрности Веліорыба морского вывела? Тит. 313 (Парам. 1634).—Веліорыб маєть на собѣ нюра, которыи высоко подносятся, іды плывати хочеть Гал. Кл. Раз. 116.

XVIII. 2 веліорыбов, то єсть 2 китовъ Ал. Тип. 88.

ВЕЛКИЙ, *прикм.* (пол. wielki). *Великий.*

XIV. За велкого князя Олькѣрта ЮРГр. № 3 (1352).

ВЕЛМИ, *присл.* *Вельми, дуже.*

XV. Бѣше бо молодъ велми (Игорь) Ип. 16. 879—Азъ єсмь велми боленъ *ib.* 320 (1146).

XVI. Другого дни велми рано Сл. о п. Иг. 12.—Црь засмоутилъ велми Бв. Пер. (рк.) 23-б.—На колоде подде долу крови велми много Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 64.—От цркви восточной много писма стого поважных и велми годныхъ доводовъ маємо Отп. кл. Остр. И. II. (стдр.) 38.

XVII. Въ сердцѣ диханіє и жалѣ велми ревній Цов. Бокк. 304.—Розгнѣвивши бовѣм так велми твою добротѣ Бв. Вил. 15-б.—Сукня пошарпаная не велми здобить Копист. Пал. 781. Стые... велми узкою стежкою до царствія нбснаго... добывали ся Бв. Реш. 22.—Млоденец... одишов велми зафрасовавшись *ib.* 114.—Тебе чортъ послѣвлывъ велми *ib.* 262.—(Уманци) велми боронилися Літ. Сам. 124.—(Покору) гдѣ бгъ велми милуєть Домецк. 51.—(Щось) тупає и пришедши до сѣняхъ дверей торгал велми Прот. Полт. С. I, 198-б (1698).—А оны... на тых которіє... грѣховъ допустилися, велми остро и тяжко на нихъ наступовали Лѣств. 23.—Овоцы... до снѣди смачныи велми Крон. Боб. 3.—Ликургусъ... мудрецъ былъ велми *ib.* 162.

XVIII. Бидло велми здихало Літ. Черн. 74.—Велми скупо было на пашу Літ. Гукл. 80.—Не велми далеко отъ Лядского обозу Літ. Вел. IV, 59.—Того велми зде и тамъ Бгъ будет карати Клим. Вірші, 27.—Сам был велми красный Іосифъ Пам. укр. м. I, 157.

(Рк. Тесл.).—Сіе святое евангеліє... велми пожиточное усьмъ Поуч. Няг. 3.—Сей день былъ вѣтряний велми Дн. Марк. III, 2.—(Церковъ) есть же мала и тѣсна велми Гр. Барск. I, 345.

ВЕЛМОЖА, рм. *Значний і богатий достойник*.

XVII. Древляне... послали до Ольги своих велмож двадцатъ Жит. Св. 519.—Вложилъ на главу свою Двѣ жалобное вретіще и велможи его Крон. Боб. 100-б.

XVIII. Множайшіе полскіе велможи... на Украинѣ імѣнія... себѣ стяжали Вел. Сказ. 9.

Див. Вельможа.

ВЕЛМОЖНЕ, присл. *Богато, выставно, велично, потужно*.

XVII. (Левъ) взявши Галичъ широко и велможне пановалъ Рук. Хрон. 473.

ВЕЛМОЖНОСТЬ, рж. *Велика можливість, потуга; блиск, виставність, величність*.

XVII. Велелъпота: велможность, потужность Бер. Лекс. 12.—Правища твоѧ Ги высловлена ест... и мноствомъ велможности твоѧ покрушились противниковъ Тр. постн. 663.—Такою жъ буду мѣти пѣнкость и велможность яко Богъ Гал. Кл. Раз. I, 140.—(Бгъ) недостижнѣйшій оу вел'можности величества своего Транкв. Зерц. 1.—Бгъ со памы будетъ, которому належить хвала, честь и велможност на вѣки вѣчныи Пам. укр. м. IV, 213 (Осл. Рк.).—Члки... обачат... велможност бжества моего Бв. Реш. 29.—Монастыри и церкви... сами сѣ свѣдками оной колись давности и велможности кievской Жит. Св. 564.—Не оборонится (проти смерти) вкрѣгъ обточенная жолнѣрами чѣлими велможность королевская Збірн. 1693, к. 145-б.

ВЕЛМОЖНЫЙ, прикм. 1. *Велико-можний, преможний, потужный, сильный*.

XVII. Предъ велможнымъ твоимъ тронѣмъ съ страхомъ нынѣ упадаю Транкв. II. Мн. 32.—Еднимъ срѣцемъ згодне хвалили и славили вшел'мокой чти годное и велможное имѧ Бга Кн. о Вѣрѣ, 170.—Король и цар... найвелможнѣйшій... всѧ... предъ лицомъ хрстовымъ станутъ Бв. Реш. 14.

XVIII. Велможныи перскіе крелеве Пам. укр. м. II, 129 (Рк. Тесл.).—Небесныхъ и земныхъ хоровъ велможный гетмане Укр.-Р. Арх. IX, 60.

2. *Величный, выставный, повный блиску*.

XVII. Ис... от велможной славы своей... послав... дха... стго Бв. Реш. 74-б.

3. *Значний і богатий*.

XV. Княжата и велможныи панове воеводы Ак. ЗР. I, 117 (1492).

XVI. Знаемъ много людей зацныхъ и велможныхъ Отп. II. П. кл. Остр. 1071.

XVII. Сегосвѣтное шасте... велможного неволникомъ учинитъ Бв. Реш. 427-б.—Продамо тыякому велможному Пну, который ты будетъ мѣти за сна Крон. Боб. 25.

XVIII. Не палъ жребій королевскій на сенатора велможного Пам. укр. м. I, 335 (Рк. Тесл.).—Егда би шляхтичъ шляхтичу от велможного ажъ во наубогшого заравно разумѣючи примовку якую учинилъ такъ по шляхетству яко ко ин'чей рѣчи... тогда примовка безъ доводу ображенному не шкodikъ Стат. 36.

4. *Титул значного панства*.

XV. Велможныи стефанъ снъ его пнѣшныи воевода землѣ молдавской приполѣ за сѧ ку доброй памѧти ЮРГр. № 66 (1433).

XVI. Велможный княже господине и шваре мой милый Arch. Sang. VII, 7 (1554).

XVII. В мирѣ семъ знайдуемъ, то яснѣ освѣцонныхъ, то яснѣ велможныхъ, то велможныхъ Рад. Ог. 27.—Полковникови зацному велможный (титулъ) можешъ приписати Гал. Кл. Раз. 479.

XVIII. Велможный Мосѣ Пане Дорошенко Літ. Вел. II, 98.—Велможный... пне комисаръ Вел. Сказ. 20.

ВЕЛОЖЕНСТВО, рн. (пол. wielożeństwo). *Многоженство, полигамія*.

XVII. Нововѣрники... хвѣтаются жидовскихъ... обычаевъ, людемъ до веложенства... наую свою... отворяютъ Кн. Рож. 14.

ВЕЛОРЫБЪ, рм. *Див. Веліорыбъ*.

XVII. По декретѣ бжемъ (грѣшники) впадутъ... в' пащеку на пожрѣніе огнерадному левчаану и шпетляцному киту албо велорыбови Транкв. Зерц. 38.

ВЕЛЦЕ, присл. (пол. wielce). *Велико, велми, дуже*.

XVII. Певнымъ а велце поважнымъ особамъ Діар. Фил. 91.—Панъ гетманъ зъ разу окопалъ роту едну велце богатую, мудрую зо вишнихъ панятъ Літ. Льв. 243.—Животомъ житейскимъ брыдитисѧ маемо, якъ велце шкодливымъ Смотр. Каз. 37.—Цесар... велце дяковалъ гду Крон. Боб. 328.—Велце пишно сами собѣ люде смерти жадали будутъ Бв. Реш. 13.—(Свѣтъ) з оубогого стаеѧ велце богатымъ Рад. Ог. 20.—Была срогая велце битва Рук. Хрон. 434.—Повѣнповавши з предсявзятой дороги превелебностъ вшу, дякую велце за листовній одозвъ Унів. Палѣя, 158 (1700).

XVIII. Велце докучаютъ студенты у зиму Довг. 112.—Радъ тому былъ велце Літ. Вел. II, 359.—Моему велце ласкавому добродѣѣ

Гр. Барск. IV, 35.—Прощу и велце прощу, рачъ зо мною обачитися Марк. IV, 221 (Л. Маз.).

ВЕЛЦЕВАЖНЫЙ, *прикм. Великоважений.*

XVI. Въ такъ велцеважной справѣ прощу Ак. ЗР. IV, 83 (1595).

ВЕЛЦЕМОЖНЫЙ, *прикм. Великоможений.*

XVIII. Перебачъ твоя великость, вел'цеможный прю Ал. Тиш. 48.

ВЕЛЬБИТИ, *дс. (пол. wielbić). Величити.*

XVI. Одными усты и одними серцы имя Божое вельбили Ак. ЗР. IV, 134 (1596).

XVII. (Богородиця Марія) рекла:... «Будутъ мя вельбити вси народы» Арх. ЮЗР. I, VIII, 100 (О обр. Ц. Хр. коло 1602).—Бо хто вельбитъ Хрестъ Хвѣ и хвалить, самого Ха хвалить и вельбитъ Ев. Каал. 779.

ВЕЛЬБЛУДОВЪ, *прикм. від «вельблудъ».*

XVII. Вельблудова мяса ядах Пам. укр. м. IV, 82 (Яр. Рк.).

ВЕЛЬБЛУДЪ, *рм. Див. Велблудъ.*

XV. Стополкъ же и Володимеръ идоста на вежѣ и полониша скоты и кони и вельблуды Ип. 219 (1095).—Взѣша бо тогда скоты и овцы и кони и вельблуды и вежѣ с добыткомъ ib. 255 (1103).—И не бѣ слышати от гласа... множества ревения вельблудъ его ib. 784 (1240).

ВЕЛЬБЛЮДЪ, *рм. Див. Вельблудъ.*

XVII. Других же (звѣрят створив Бг) на работу, яко волове, вельблуды Транкв. Зерц. 14.

ВЕЛЬМИ, *присл. Див. Велми.*

XV. Бояре дей намъ въ томъ вельми мало помогаютъ Ак. ЗР. I, 72 (1456).—Были вельми печальни Чет. 1489, 14.

XVI. Вывель его диаволь на гороу вел'ми високоюю Ев. Пер. 32.—Села вельми вышустошили Кул. Мат. I, 50 (1580).—Писар не естъ зупольного слуху и вельми не чуетъ и не можетъ... всего писати Арх. ЮЗР. VIII, IV, 184 (1584).

XVII. Два бѣсковатыи... срокгii вел'ми Ев. Вил. II, 24-б.

XVIII. Ясѣ городъ великъ вельми Пелгр. Ип. Вил. 4.—Отецъ вашъ вельми страннаго сердца Сковор. 225.

ВЕЛЬМОЖА, *рм. Див. Велможа.*

XV. Много вельможи величаются Ип. 140 (1037).

ВЕЛЬМОЖНЫЙ, *прикм. Див. Велможный.*

XVI. А то ся стало предъ вельможными и врожедыми князи и паны Ак. ЮЗР. I, 83 (1533).

XVII. Цріє познали монарство вел'можнаго Пана Прол. XVII в. 86.—Оуставичнии предъ

стоателѣ вел'можного майстатой и престола его Транкв. Зерц. 2.

ВЕЛЬЦЕ, *присл. Див. Велце.*

XVII. Тыи оба два познаванья Бога и доступленья живота вѣчнаго способы суть вельце добри Дм. Рост. 2.

ВЕЛЬ, *присл. (пол. wiele). Багато.*

XV. Иныхъ вель при томъ добрихъ было ЮРГр. № 44 (1412).

ВЕЛЬТИ, *дс. Розказувати, наказувати.*

XV. Стополкъ же и Володимеръ посласта к Олгови велѣчи (ХП.) ему ити съ собою на половьѣ Ип. 219 (1095).—И нача (Изѣславъ) велѣти всимъ воимъ своимъ огни великы (класти ХП.) ib. 413 (1150).—И велѣлъ маинити без моеѣ вины ЮРГр. № 71 (1434).—А старое Ставице велили были есмо заставити пану данку мукосѣвичю ib. № 81 (1445).

XVI. Велитъ послушати земли незнаемѣ Сл. о п. Иг. 9.

XVII. Не велил, кажет, корол ни паномъ прилучаться, ни шляхти, ни жолниромъ Кул. Мат. I, 24 (1604).—Тотъ дворъ и цвинтаръ ихъ розобрати и спустошити казалъ и въ печяхъ попалити велилъ Арх. ЮЗР. I, VI, 359 (1605).—Жадной офѣры... не велитъ гѣ... в церковь внести... ежели ты на кого... гнѣвъ маєшъ Ев. Реш. 16-б.—Сию угоду велѣлисмо до книг... внести Прот. Полт. С. II, 1-б (1673).—Все теди тоє велѣлисмо записати року и дня звишъположенного Кн. Мѣск. Полт. 4 (1691).—Приворотницу, перенявши якогос чоловіка на улици, велѣла топоромъ зтесати Акт. Старод. кн. 107.

XVIII. Велѣлъ ма вѣринути в вѣязене Вел. Сказ. 20.

ВЕЛЬЯ, *ржс. День перед святом, перед-свяття.*

XVII. На велѣю Св. Николы отая битва предъ Польскими святы была Лѣт. Льв. 257.

ВЕЛЮМЪ, *рм. (пол. welum з лат. volum). Рід рущиника з прозорої тканини.*

XVII. Еретрея... велюмъ на головѣ носила Рук. Хрон. 181.—Дванадцетая сибилла... велюм на головѣ носила Крон. Боб. 184-б.

ВЕЛЯ, *присл. Див. Веле.*

XVI. З веля ишихъ меръ Антир. 657.

ВЕНАЦКИЙ, *прикм. Див. Венецкий.*

XVI. Запона... венацкое работы Мат. ЗР. ц. 158 (1555).

ВЕНГАРЪ, *рм. (пол. węgry). Одна з просто-падно стоячих в одѣжках штук.*

XVII. Мулярови за венгары на отдверѣ на стрыхъ з. 4 Арх. ЮЗР. I, XI, 449 (1657).

ВЕНГЕРКА, *ржс. Гатунок сливи, угорка.*

XVIII. Прошу... прислать... розокъ... отъ венгерокъ, сливъ черносливныхъ и отъ болшихъ вишенъ Пер. Пол. 168 (1781).

ВЕНГЕРСКИЙ, *прикм. від «венґръ».*

XVII. Аттила, кроль Венгерскій назывался бичъ Бжій Гал. Кл. Раз. 247.

XVIII. От полудня горы венгерские Пам. Укр. м. IV, 33 (Сок. Рк.).—Сливи зеленіє венгерскіє Разн. Марц. 646.

ВЕНДЗРИЙ, *р.м.?*

XVIII. Начине... до дзигаря належного... ковадло, вендзрий, ковляр Прот. Полт. С. I, 273 (1706).

ВЕНДРОВАТИ, *дс. (пол. wędrować з ним. wandern). Подорожувати пішки, їти, вирушати; кочувати.*

XVII. (Пое) мусѣль зъ своими въ иную крайну вендровати Копист. Пал. 821.—Пел-грымъ... где его нерады приймають, тамъ и попасу нечича, вендруєть далѣй Рад. Ог. 784.—До гробу вендруєшь Транкв. П. Мн. 149.—Лечъ оныи нехай (противниці) гостинцемъ своимъ вендрують О обр. 228.

ВЕНДРОВНЫЙ, *прикм. (пол. wędrownny). Той, хто вендрує.*

XVII. Особамъ незнаемымъ вендровнымъ людымъ не маєть іерей давати сквалливе шлюбу Шумл. Зерц. 56.

ВЕНЕДИКТЪ, *р.м. Росл. Genst.*

XVIII. Найдуъ зѣля венедикта в мартѣ мѣ Млр. дом. лѣч. 38.

ВЕНЕРА, *рж. астр. Планета між Меркурієм та Землею.*

XVII. (Хс) вступит на нбо планеты Венеры Рад. Ог. 99.

XVIII. Семъ планетъ нбсных, межи ними слнце а мсць... Сатурнусъ... Ювинъ, Марсь, Венера, Меркуриушь Пам. укр. м. IV, 35 (Сок. Рк.).

ВЕНЕРАЦІЯ, *рж. (лат. veneratio). Пошана, пошанування.*

XVIII. О венерации и подарунках Ханских при отклонѣ Хмельницкому... даних Вел. Сказ. 27.

ВЕНЕРОВАТИ, *дс. (пол. wenerować з лат. venerare). Шанувати.*

XVII. При якомъ полюбовномъ змовсню зобравшій околичныхъ людей мусила на слово Пантелѣево южъ ей щире будто приданое хлѣбомъ и напиткомъ венеровати, що не без копиту стало Акт. Старод. кн. 23.—З подивнемъ венеруємо Смотрич. Каз. 50.

ВЕНЕЦКИЙ, *прикм. від «Венеція».*

XVII. Отъ камня кмину венецкого по грошей три (мыта) Ак. ЗР. IV, 250 (1605).

XVIII. Венеція есть славна и честна, яко въ ней принцѣ или вождь всего Венецкого панства и Вещь Посполита Гр. Барск. I, 162.—(Залона) другая дуклѣ венецкой полосатая Мат. Ист. ЮР. 83 (1744).—Взявши дриаквы венецкой з орѣх Млр. дом. лѣч. 24.

ВЕНЕЦЬЯНЪ, *р.м. Мешканецъ чи громадянин Венеції.*

XVIII. Много тамо (въ градѣ Саида) обрѣтаются вѣри, Французовъ и Венецьяновъ... иже имуть свою особну парохію и церковь Гр. Барск. II, 46.

ВЕНЖОВЫЙ, *прикм. (пол. węzowy). Вузовий.*

XVIII. Просиль оу него отровы, иду венжового Пам. укр. м. III, 88. (Рк. Куз).

ВЕНЗЕЛЬ, *р.м. (пол. węzeł). Початкові літери імен власних пов'язані з собою.*

XVIII. Гузиков перлових 28 з вензлями золотими Реєстръ Ризн. Соф. 3.

ВЕНІАЛНЫЙ, *прикм. (лат. venialis від venia «проща»). Прощенний.*

XVII. Отпущеніє грѣховъ веніалнихъ Копист. Пал. 784.

ВЕНОВАТИ, *дс. Див. ВѢНОВАТИ.*

XVI. И не мѣль еи на чомъ веновати Арх. ЮЗР. VIII, IV, 205 (1584).

ВЕНОВНЫЙ, *прикм. Див. ВѢновный.*

XVI. И принесши перед мене лист тот свой веновный Арх. ЮЗР. VIII, III, 31 (1554).—Князь Роман... приехавши на веселе... и не вземши в малженство панны, маєть справу веновную против... посагу... учинити Arch. Sang. VII, 33 (1558).

ВЕНОКЪ, *р.м. Див. ВѢнокъ.*

XVIII. Цыбули венковъ восемь Оп. им. Дан. Апост. 49.

ВЕНТАБКА, *рж. Антабка.*

XVIII. Феско отобралъ... крест зъ вентабками, стругъ, сокиру Быт. млр. обст. 338.

ВЕНУСЪ, *рж. Див. Венера.*

XVII. Третее нбо есть, на которомъ планета Венусъ Гал. Кл. Раз. 327.—Венусъ (был) на самфирѣ Ал. Печ. 165.

ВЕНЦЪ, *присл. (пол. więc). 1. Більше. Синон. сл. р. 10.*

2. Отож.

XVII. Венцъ намъ потрясують задаючи глуштво и неумѣтность Копист. Пал. 317.—Венцъ и о столбном и законном того Єспса животѣ вѣдомо ест всѣм Тит. 83 (Беринда, 1623).

ВЕНЧАЛНЫЙ, *прикм. Див. ВѢнчалный.*

XVI. От мужа своего венчалного Зорки Арх. ЮЗР. VIII, III, 633 (1586).

ВЕПЕТЬ, *р.м. ?*

XVI. Меду тежъ офитость великая, а предне доброго чистого белого... не только с пасек, але готового, съ венетовъ выдираючи Арх. ЮЗР. VII, II, 21 (1552).

ВЕПРИКЪ, *рм. Здрібн. від «вепръ».*

XVII. Веприк одного убогого... где могль поживеня шукаль Жив. Св. 92-б.

ВЕПРОВЫЙ, *прикм. від «вепръ».*

XVI. Полтей вепровыхъ дванадцать, салъ шесть Арх. ЮЗР. I, I, 241 (1588).

ВЕПРЬ(Ъ), *рм. Кабан.*

XIV. Хто коли свипій своихъ у чужій гай на жолудъ угонить, а тотъ застанеть, чій лѣсъ, имѣть одного вепря съ правомъ забити Ак. ЗР. I, 19 (1347).

XV. (Данило) оуби вепревъ шесть Ип. 830 (1255).—Ему взал вепрь въ его доубровѣ ЮРГр. № 52 (1421).

XVI. Люде... заняли... у Тимоша три вепри кормныхъ Arch. Sang. VII, 39 (1558).—Чотири вепрь живыхъ кормныхъ, а два вепри побитыхъ и зъ салми Арх. ЮЗР. I, I, 34 (1571).—Князь... побилъ... вепровъ дикихъ великихъ осмъ Кул. Мат. I, 52 (1583).—У Федка Сидковича взяли овцу, вепра и гусей шестеро Арх. ЮЗР. I, I, 211 (1585).

XVII. Адратусъ... ударилъ рогатиною на вепра Крон. Боб. 153.—Мы же... лежачи яко вепрь в' барылогу в' роскоши свѣта того хочемо вылезжат црство нбное Транкв. Зерц. 83.—Пригладисъ якъ смродливѣ вепрь дорогом перлы нѣзащо не мають Збірн. 1693, к. 152-б.

XVIII. Яко дивии утиваєте вепрове Літ. Вел. II, 295.

ВЕПРЯ, *рм. Порося.*

XVII. Павы, свине з вепрятами чотырдесять и ингыныхъ речей... забрали Арх. ЮЗР. III, IV, 345 (1649).

ВЕРБА, *рж. Дерево Salix.*

XVII. Мовмо з псаломникомъ: на вербъ по средѣ ежъ обѣсихом органы наша Рад. Ог. 1014.

XVIII. Скажетъ на вербѣ грушы Клим. Прип. 243.

ВЕРБИНА, *рж. Вербове дерево.*

XVII. Домъ вербины Бер. Лекс. 256.

ВЕРБЛЮДИЦА, *рж. Самиця верблюда.*

XVII. Верблюдица прудкая... вшакже слово жиловское... значит велблудицу Кн. Рож. 174-б.

ВЕРБЛЮДОВЫЙ, *прикм. від «верблюдъ».*

XVIII. Скура верблюдава Пам. укр. м. III, 186 (Перем. Пр.).

ВЕРБЛЮДЪ, *рм. Див. Вельблюдъ.*

XVII. Такъ тыжъ изъ Волохъ чутно было о

якомсь мужу о велетъ же мовить, у господара Волоского на банкетъ носитъ верблюда на еди руцѣ Літ. Льв. 255.

XVIII. Ходять через то море верблюдами Ал. Тип. 93.

ВЕРБЛЮЖЫЙ, *прикм. від «верблюдъ».*

XVII. Козаки отгромили в него (зятя) кошку... з поясомъ верблужим Прот. Полт. С. I, 71-б (1689).

XVIII. Одежа была стого Іоана косматая из скоры вер'блужои Пам. укр. м. II, 108 (Рк. Тесл.)—Одѣня его было вер'блужа серсть ів. 403 (Літм. Рк.).

ВЕРБНЫЙ, *прикм. 1. Див. Вербовый.*

2.—ная недѣля, остання недѣля Великого посту, квітня недѣля. Интерм. 83.

ВЕРБОВАТИ, *дс. (пол. werbować з ним. werben). Затягати до військової служби.*

XVIII. Вербовати новое приказалъ войско, якого на килконацат тисячъ вскорѣ на вербовано Вел. Сказ. 127.

ВЕРБОВЫЙ, *прикм. від «верба».*

XVIII. Листомъ вербовимъ оные (бородки) ок'ласти Млр. дом. лѣч. 3.—Водку вербовую... держать в бутылке ів. 55.—Над самою рѣкою Ворскломъ чтирь пнѣ вербовихъ Кн. Мѣск. Полт. 262 (1732).

ВЕРБОЛОЗОВЫЙ, *прикм. від «верболозъ».*

XVII. Вдложъ от дороги якъ пригорбокъ лежит просто в руду по куцѣ верболозовий Ак. Мг. м. 143 (1699).

ВЕРБОЧКА, *рж. Здрібн. від «верба».*

XVIII. А вербочки шумять низко, волокутъ мене до сна Сковор. 273.

ВЕРБУНОКЪ, *рм. (пол. werbunek, з ним. werben). Вербування.*

XVIII. Новий войска вербунокъ Вел. Сказ. 153.

ВЕРБЫНА, *рж. Див. Вербина.*

XVIII. Рахуба древам рознымъ:... вербына Клим. Вірші, VI.

ВЕРБЬЕ, *рж. Збірне від «верба».*

XV. Бѣ бо городъ обншла вода и сильная лозина и вербье Ип. 755 (1229).

ВЕРВИЦЯ, *рж. Поворот.*

XVII. Панъ и самъ застаючи в' свѣтѣ, гды еще в' рукахъ своихъ иноческой вервици и пасторала архіерейского не мѣлесь на той часъ мѣчъ пѣстовалесь руками своими Гал. Кн. Раз. (пр.) 3.—Вервица значитъ процу Давидову ів. 461.

ВЕРВЪ, *рж. (ц. сл. вѣрвь). Поворот.*

XV. (Згоріло в церкві) портъ шитыхъ золотомъ и женчюгомъ, яже вѣшали на празникъ въ двѣ верви Ип. 630 (1183).

XVII. И аще укрѣпится единъ, два станета противу ему: и вервь переплетена не скоро расторгнется Копист. Пал. 721.—Обернижьюжъ тогъ жезлъ вервь названый слезне просимъ на языки не знающыа тебе Рад. Отг. 616.

ВЕРГАТИ,—**ГНУТИ**, *дс. Кидати, кинутти.*

XV. Он же воинъ... иземъ рогтицю ис пояса своего далече вергъ срази князя Ятвѣжского с коня Ип. 833 (1256).

XVI. А о выдачку, коли ся оба-дра выдадутъ и оба-два шапками вергнутъ. ино то выдачка Ак. ЗР. II, 34 (1507).

XVII. Нѣакий члкъ идучи мимо образ Спсов, вергъ камѣн на него О обр. 26.

XVIII. Млсрднаа мтка дѣтѣ въ любовь маеть... немлсрднаа же биеть и вергаетъ Клим. Вірші. 174.—(Чорти) каменіемъ вержуть въ монастырь Пелгр. Ип. Виш. 117.

ВЕРГАТИСЯ,—**ГНУТИСЯ**, *дс. Кидатися.*

XVIII. Аще кто отъ людѣй метнетъ въ воду наименшую монету квадринь, то естъ шелягъ, абиѣ оніѣ дѣти вергаются зъ висоти въ глубину водну даже до дна Гр. Барск. I, 56.

ВЕРДУНОКЪ, *рм. (ст. пол. Wierdunek, нім. Vierdung). Давня польська монета, четвертина гривни.*

XIV. Уставляемъ о подсудкохъ: коли ему нѣхто наганить, имѣеть положить любо три вердунки, а любо лупежъ лисичій Ак. ЗР. I, 17 (1347).

XVI. Гдѣ ся пригодить намѣстнику зъ войтомъ вердунокъ грошей Ак. ЗР. II, 72 (1510).

ВЕРЕБНИЦЯ, *ржс. Квітна неділя.*

XV. (Стославъ) бысъ к великоу дни на вербеницю (ХП. вербѣницю) Ип. 340 (1147).

ВЕРЕДИТИ, *дс. Ятрити.*

XV. Ёсмъ тобѣ срдце вередилъ Ип. 450 (1152).—Он (Святослав) же не вередѣ имъ срдца выведъ брата пусти и Смоленську іѣ. 510 (1161).

XVI. Вонзить свои мечи верезени Сл. о п. Иг. 34.

ВЕРЕЗУБЪ, *рм. Рыба: Lenciscus Friesii.*

XVI. Иногого... зверу множество и бобровъ по речькахъ, рыбъ а звлаща верезубовъ Арх. ЮЗР. VII, II, 21 (1552).

XIX. Рыбы... рыбець и верезубъ Дѣло о рыб. 4-б (1804).

ВЕРЕЙКА, *ржс. (рос.) Рід вузьнього. легкого човна.*

XVIII. (Графъ) насъ свою верейкою отослалъ ажъ до квартири; дано гребцямъ, 25 к. Дн. Хац. 50.

ВЕРЕМЕННЫЙ, *прикм. Часовий.*

XV. Учинки людскіи, которые жъ верременны суть Ак. ЗР. I, 195 (1499).

ВЕРЕМЪЙ, *рм. Веремѣя, ржс. 1. Бурна година.*

Крутити веремѣя, *маневрувати.*

XVIII. Хмелницкий зъ Ордою началъ около них (поляків) [як приказують] веремѣя крутити Вел. Сказ. 39.

2. *Нісенітниця, дурниця.*

XVIII. А якую жъ ти тут вашець човпешъ веремѣю Довг. 91.—Якую над нами крутитъ веремѣю... щобъ мы іому на исповѣдѣ те слезбозвали Діал. Прозба, 404.—Закрутивъ веремѣа Клим. Прип. 117.

ВЕРЕМЯ, *рм. Час.*

XIV. Не остати ми короля ни которымъ веремьянемъ Ак. ЮЗР. II, 102 (1386).—А противу имъ никды не быти ни однимъ веремьянемъ ЮРГр. № 27 (1393).—И коруны Польскоѣ не отлучити ми ся еѣ некоторымъ веремьянемъ Ак. ЗР. I, 28 (1400).

XV. Итларъ быс в градѣ с лучиною дружиною, в се же верема прішелъ славѣа іс Киева Ип. 217 (1095)—В то же верема Стославъ отпоусти воѣ своѣ іѣ. 339 (1146).

Взяти верема (надъ кымъ), *взяти волю, силу.*

Каждый холопъ, коли верема возьметъ надъ своимъ господарем не можетъ николи добра ему мыслити Ак. ЗР. I, 211 (1500).

ВЕРЕСКЪ, *рм. Переразливий крик.*

XVI. И в тот дей час, послышавши я такоый крикъ, верескъ в дворѣ своемъ, побѣгъ еси былъ до двора Кн. Гродск. Луцк. 1576. к. 18-б.

XVII. Верескъ [то естъ оплъ] содомчиковъ розмножился Крон. Боб. 16.—Великій оуже былъ верескъ и страхован'ев' мѣсте Жит. Св. 115 (1678).

ВЕРЕТЕНО, *рм. 1. Деревний валокъ, що раз тончий до одного краю. на нього навивається нитка, що скручується, коли прядеться куделя.*

XVII. Куделя з веретеном Южнор. Сб. 87 (1679).

XVIII. Ёв'вѣ дал Бгъ куделю, веретено Пам. укр. м. II, 176 (Рк. Тесл.).

2. *(у млинѣ, в жорнахъ). Грубый залізний друкъ; його довший кінець утирається в нерухому підставу, а горішній підтримує верхній камінь млиновий і обертає його.*

XVI. Стали до млына... на веретена Ж. Курб. I, 211 (1579).

XVIII. В которой мелницѣ клевети два желѣзных, веретено, сопелѣ и протчѣ до мелницѣ надлежащие інструмента Млр. Род. II, 19 (1726).

ВЕРЕТИСКО, *рн. Убога одіж, руб'я, драм-
тя, лажмани.*

XVII. В' веретиско оубрався и жаловал за
грѣхи свое Лѣк. на осп. ум. 5.

ВЕРЕТО, *рн. Рядно.*

XVII. Вретище:... верето, рядно Вер. Лекс.
17.

ВЕРЕЦЬЯ, *ржс. = Орація.*

XVII. Я хлѣб тобѣ приношу, пане добро-
дѣю, а верецѣи болшей говорит не вмѣю
Др. Ол. Ч. Б. 147.

ВЕРЕЧИ, *дс. Див. Вергати.*

XVII. Лѣпшая реч ест веречи камень упорне,
лѣжли слово Пер. Иссл. и Мат. 79.

ВЕРЕЩАНЬЕ, *рн. Чинність дієсл. «верещати».*

XVII. Верещанє теди ихъ вшетечноє цер-
ковному спѣваню и читаню перешкожало
Крон. Боб. 304.

ВЕРЕЩАТИ, *дс. Кричати з вереском, ро-
бити вереск.*

XVI. Я обачивши тоє почалъ есми на нихъ
верещати квалту Кн. Гродск. Луцк. 1564,
к. 265.

XVII. Волаю и верещу: найяснѣйший кроль
Полский, пане мой милостивый Діар. Фил.
112.—Єстесмо яко дѣти полрочные, которые...
на матку толко очи свое оборочаючи верещат
Каз. 32, 41.—Невѣста... у дверей его (Якова)
в ночи верещати и змиловання просити почала
Жив. Св. 8.

XVIII. Верещите голосѣ, подобно ваш...
буг спить Єв. Реш. 337-6 (1710).

ВЕРНЕГОДНЫЙ, *прикм. Вірогідний.*

XVI. Я бачечи ку собѣ вернегодного и за-
служного и завжди на мои послуги потреб-
ного служебника моего И. Т. Волынца, кото-
рый служит мнѣ (даю и дарую ему подворокъ
Черичицкий) Арх. ЮЗР. VIII, VI, 76 (1560).

ВЕРНЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вернути».*

XVII. Симъ позволю позывает до прислу-
хання, наказаня, отданя и вернення себе сумы
готовое шести тисечей золотых Гол. П. М.
II, 295 (Жал. Коп. 1630).

XVIII. Одобралъ въ мене... привилей...
о которого верненє кѣдим упоминался... при-
казал мя в тѣсное туремное межи злодѣе
втрутити вязанє Вел. Сказ. 24.

ВЕРНУТИ, *дс. Див. Вертати.*

ВЕРНУТИСЯ, *дс. Див. Вертатися.*

ВЕРОВКА, *ржс. Мотуз, повороз.*

XVII. Птахъ хотѣ многими веровками бу-
дѣть звѣзаны, бы тые вѣѣ были порваныи, а
если одна останеѣ, теды не можѣть быти
вольнымъ Домецк. 82.—Умученый Маславъ

веровкою обѣшанный животъ свой зле скончил
Крон. Полск. 362.

XVIII. Заложѣ коневѣ двѣ веровки на
шыю Укр. Госп. Пор. 61.

ВЕРСАЛНЫЙ, *прикм. — на лѣтера, чере-
нок на дузжу літеру, що зачинає перший вірш,
розділ.*

XVII. Такъже лѣтеръ версальныхъ оста-
токъ Арх. ЮЗР. I, XII, 359 (1671).

ВЕРСТА, *ржс. Міра довгости 1064,5 метрів.*

XV. Ведоша и (Василька) Звенигороду.
иже естъ городъ малъ оу Києва, яко десѣти
версть и вѣдале Ип. 234 (1097).

XVIII. Порутчик... схаль... чрез тридцѣтъ
сѣмъ верстей Кн. Нос. 7.

ВЕРСТАТЬ, *рм. Див. Варстать.*

XVII. Мають ховати вси братѣ в себе това-
ришов або пахолѣтъ чтырехъ на верстатехъ Ж.
Курб. I, 321 (1618).

XVIII. Шляхтичъ... ремесло робечи на вер-
статѣ Прот. Полт. С. III, 88 (1748).

ВЕРСТВА, *ржс. 1. Див. Верста.*

XVII. Кѣды... одну верству одошли (слуги)
од... Іерусалиму Єв. Реш. 407.

XVIII. Стовпи... з означеніємъ числа верствъ
Кн. Нос. 9-б.—Поляки... переправивши Жол-
тую Воду, там же над нею ошанцовалися за...
ночь вѣдолжъ и вширѣ на верству Вел.
Сказ. 35.

2. *Поклад, шар.*

XVIII. Верствою перекладай збоже зъ лис-
томъ олховымъ Укр. Госп. Пор. 76.

ВЕРСТОВЫЙ, ВЕРСТВЫЙ, ВЕРСТОВЫЙ,
прикм. 1. від реч. «верста».

XVIII. Поставленніє... верствіє стѣлпи Кн.
Нос. 9-б.—Гдѣ и шляхъ верстовый, имѣючойся
з Кропивной до Золотоношѣ Об. Мат. Лѣвоб.
Укр. 16 (1731).

2.

XVII. Пред насъ Кости Кублицкого, судѣ
польку Полѣтавского... с товариствъ тежъ вер-
стовыхъ Михаила Стефановича, Артюха обоз-
ного Ак. Полт. Гор. Ур. III, 11 (1673).

XVIII. За насъ В. Рубана, атамана горо-
дового... и при битности верстового товари-
ства Кн. Мѣск. Полт. 193 (1717).

ВЕРТАКЪ, *рм.*

XVIII. Шмаровати... тлустію чорной от
вертака млинового албо колеса взявши Млр.
дом. лѣч. 12.

ВЕРТАТИ, —**РНУТИ**, *дс. 1. Віддавати, —
дати назад.*

XV. Воротити истѣцю, у кого украдѣно
и просоки половину верѣнути Ак. ЗР. I. 81
(1468).

XVI. Тыє гроши заплати и запись брата моего верни Кн. Гродск. Луцк. 1565, к. 82.—Тое быдло, занятое на пашни моей, есть пану твоему юж вернено ів. 1571, к. 271.

XVII. Тобѣ их (гроши) вертаю, одно ми верни, перограє Єв. Реш. 226-б.—Якъ смерти-сь былъ росказалъ животь нашъ забрати, так на вказъ твой мусѣла намъ єго вертати Суд Бож. 294. Ялмужну убогим гойную давати... краденое, выдертое и найденое вертати (треба) Вѣра Каѳ. 157.

XVIII. Вертаю имъ тоє, щомъ былъ оукралъ Сѣмѣя сл. В. 127.—Зят... даний задаток Видрицѣ вернувъ Прот. Полт. С. II, 305 (1701).—Пречѣ демони утикають и записи взадъ вертають ЦАМ. № 475, к. 19-б—20.

2. Повертати.

XVIII. Коникомъ вертає, за ручейку стискає Рук. К. У. № 21, к. 9.—Писарское дѣло хоч то не цѣпомъ махать, да голову горшѣ цѣпа тяжко часомъ вертатъ Клим. Вірші, 203.

3. Повертати, навертати.

XVI. Ты дей ихъ у городовое право вернешь Ак. ЗР. II, 179 (1527).

4. Перевертати.

XVIII. Верни часом дном, да і дѣтямъ оставляй Клим. Прип. 267.

5. —на, направляти на кого.

XVII. Неправедно на мене клеплють и злодѣйство вернуть Прот. Полт. С. I, 164 (1693).

ВЕРТАТИСЯ,—РНУТИСЯ, *дс. Ставиться, поставиться назад, прибувати,—бути назад.*

XVI. Вер'нулиса до Галилеи до мѣста своего Назаретоу Єв. Пер. 29.

XVII. А мешкала Марія з' Єлісавеою якъ три мѣсѣци, потомъ вернуласа до дому своего Єв. Калл. 825.—Весна ся вдячная... вертаєт Жит. Св. 85.—Вдовѣ молодой... вертатися до речей свѣдѣких радит ів. 566.—Вернулася теды припявши покуту до замку своего Рук. № 0. 4. 86, к. 52.

XVIII. Обов'язую Васъ, ажебысте... до давнихъ грѣховъ, з' которыхъ чрезъ исповѣдъ повсталисте, не верталиса Науки парох. 2. Ой жалъ да не вернеця, до горы чуб им перевернеця Клим. Прип. 236.

ВЕРТЕПЪ, *рм. (ц. сл. врьтьпъ). 1. Манівецъ з вибоями, дорога тяжка до перебуття, спадиста, крута.*

XVII. Въ пустыняхъ скитающися и въ горахъ и въ вертепахъ и въ пропастьхъ земныхъ Копист. Пал. 800.—Стые... утѣкали в горы, у вертепы Єв. Реш. 22.—Идучи (Іосиф) полем по вертепахъ глубоких заблудил был Збірн. 1693. к. 69.

2. Печера; пристановище, кішло, кубло, жерло.

XVII. Якобыся каждый з насъ могль... пна Збавителя в сердце свое принять, вертепомъ и яслами себе спорядивши, якъ палацъ душу свою цнотами оббивши Бер. Вірші, 67.—От дорогъ и вертеповъ розбойницькихъ до пер'ших вернуоуся цнотъ Лѣк. на осп. ум. 21. Пелагій... не могучи силы непри- телской здержати, з' малою купою готтов въ вертепѣ вдном замкнулся Рад. Ог. 949.

XVIII. Оу днь а он (боцяи), лежыт' оу своем жылищи, то єст оувер'тепѣ Пам. укр. м. II, 106 (Рк. Тесл.).

ВЕРТЛИВЫЙ, *прикм. Облудный, нещирый.*

XV. (Володимиръ) блше къ всеи братьи своей вертливъ Ип. 547 (1171).

ВЕРТОГРАДЪ, *рм. (ц. сл. врьтоградъ). Сад, город.*

XVII. (Хс) былъ в вертоградѣ поиманный и яко лотръ якій зв'язанъ Домецк. 125.

XVIII. О замках, що замыкают вертограды, склены, ліохы Клим. Вірші, 215.

ВЕРТѢТИ, *дс. Крутити (напр. свердлом), діравити.*

XVIII. Инъшим' тѣмъ свер'лами вер'тѣли Пам. укр. м. II, 140 (Рк. Тесл.).

ВЕРТѢТИСЯ, *дс. 1. Крутиться, обертаться.*

XVIII. Вертытсѣ якъ грѣска в полонцѣ Клим. Прип. 204.—На вмѣ вертитсѣ да не згадаешъ хутко ів. 234.

2. Знаходиться, обертаться.

XVII. Що зъ Бучацкой орды зъ немногую часть осталосѣ, то тая в Польскихъ краяхъ вертитсѣ Ак. ЗР. V, 219 (1688).

XVIII. Межи ними (хуторянами)... Семень вертилсѣ Хоз. Гетм. 196 (1716).

ВЕРХНИЙ, *прикм. 1. Що на версі, що покриває инше.*

XVII. Фелонъ: Верхній ризы сщенническіа тежъ опонча або шата верхняя от дождю Гол. П. М. II, 211 (Поуч. Ж. 1642).

XVIII. Хлопцамъ надлежить... верхня одежа майстерска Кн. Цеху Тк. 14.

2. Горішній.

XIV. Ото избыищного перевоза попережъ вольпины веръхнии конецъ ЮРГр. № 2 (1349).

XV. Реч Изаславъ братоу своему Ростиславоу: брате, тѣбѣ Бъ далъ верхнюю землю а ты тамо поиди противоу Гюргеви Ип. 359 (1147).

3. Найвищий, найстарший.

XVII. Отметници, кровопролци, лживѣ прорци, верхнѣ оучителіе, слѣповодци, лице-

мѣри Пам. укр. м. IV, 62 (Яр. Рк.).—Взываетъ своихъ боговъ на помочъ верхнихъ и нижнихъ Ал. Печ. 165.

ВЕРХНИКЪ, *рм.* *Вершник, верховень.*

XVI. Кирилль... въ тропы за Грегоркомъ верхниковъ своихъ послалъ Ак. ЗР. IV, 208 (1600).

ВЕРХНОСТЬ, *ржс.* *Зверхність, старшина.*

XVIII. Верхность тихъ (полковниковъ) нѣгдѣ индей, только до самого волѣ ясневелможного его милости пана воеводи брацлавского... признаваемо Лит. Вел. IV, 268.

ВЕРХОБЛЮДЪ, *рм.* *Верблюд.*

XVIII. Натасовался другий галушокъ якъ соли мажку, шлюбую, не завѣз би и верховблюд у васажку Укр. Р. Арх. IX, 53.

ВЕРХОВЕНЬ, *рм.* *Той, що верхи на коні.*

XVI. Всадник, кон'нь, верховень Зиз. Лекс. 96.

XVIII. Заѣхали до хутора... тѣи верховнѣ Хоз. Гетм. II, 196 (1716).—Жаднихъ верховнѣвъ и пѣшихъ... не видѣлисмо ib. 197.

ВЕРХОВИНА, *ржс.* *Горішній біг річки.*

XV. До Почапинне влево, пускаючи до голы и верховины Ровця Гр. кн. Лит. 7 (1431).

XVI. Одтуль привели нас на верховину Теревки речки Арх. ЮЗР. VII, II, 16 (1530).

XVII. Тыє насланцы... закоть две на устю у острове Колодны за рекою на верховины Колодны порубали и внивечь пооборочали Гол. П. М. I, 388 (Киев. Вып. 1629).

ВЕРХОВНЫЙ, *прикм.* *Найвищий, найголовніший, найчільніший.*

XVII. Верховный Апелъ и ученикъ хвѣ Петръ стый Ев. Реш. 19-б.

XVIII. Стый Петръ... достиглъ отъ Хрста, же... верховный, то есть начал'нѣйшій апстломъ названъ есть Пам. укр. м. III, 22 (Лит. Рк.)

ВЕРХОВЩИНА, *ржс.* *Податок від дому.*

XV. И мы для ихъ сказы отъ поганьства и для голоду, кашъ и верховщину отпустили имъ сесъ на одинъ годъ Ак. ЗР. I, 148 (1495).

XVI. Первый плат верховщина, з каждого дому даютъ старостѣ в год по дванадцат грошей Пам. КК. IV, отд. II, 170 (1545).

ВЕРХОВЫЙ, *прикм.* 1. *Горішній, що на верховині.*

XVI. Замокъ Черкасский отъ трехъ годѣвъ людьми добродеревцы т. е. Волощаны поднепръскими верховыми... рубленъ Арх. ЮЗР. VII, I, 77 (1552).

2. *Під верх, до їзди верхи.*

XVI. Княгиня... подводы у нихъ бирала, верховыи и возовыи Ак. ЗР. I, 226 (1501).

XVIII. Леговано... барсовъ два, коней верховыхъ покривать Ск. о р. Мил. 3 (1726).

3. —**вая пушна**, (рос.) *мушкр.*

XVIII. Знамена... и боольшая верховая пушка, которые взяты подъ Конотопомъ Вел. Сказ. 233.

4. —**вая отчина**, *бортні дерева.*

XVIII. Села наши... верховою отчиною а не землею владѣють Оп. ст. Млр. I, 439 (1705).

ВЕРХОВЬЕ, *рн.* *Збірне: верхи дерева.*

XVI. Много верховя и пиев новообрубанныхъ Кн. Гродск. Луцк. 1564, к. 74.—И виделъ еси дуба подъ корень зрубанаго и верховье лежачое ib. 1571, к. 26.

ВЕРХОЗЕМНЫЙ, *прикм.* *Що на поверсі землі.*

XVIII. Колко ихъ (труновъ) возмогли только ихъ и похоронили, прочіе оставивши верхоzemному истлѣнію Вел. Сказ. 64.

ВЕРХОЛАЗНЫЙ, *прикм.* —**ная отчина**, *батьківщина з бортних дерев.*

XVIII. Бортной верхолазной отчины въ бору бортныхъ тридцать сосонъ Оп. им. Дан. Апост. 42 (1734).

ВЕРХОМЕНЕНый, ВЕРХОПОМЕНЕНый, *прикм.* *Вище названий, згаданий.*

XVI. А тую верхомененую мастьност мою всю... отъ панее матки моеи мела Арх. ЮЗР. VIII, III, 136 (1569).—Питалъ еси тыхъ жыдовъ верхопомененыхъ Ж. Курб. II, 13 (1569).

ВЕРХУ, *присл.* (абокат. від «верхъ»). 1. *Вгорі.*

XV. Даеъмъ тому предъ писаному пану А. Б. верху меловапая мѣста вѣчно и непорушно ЮРГр. № 65 (1433).—А тыє верхуу писаные мѣсца придавъ еси... стмоу николѣ ib. № 77 (1440).

XVI. Мы... при тыхъ всихъ рѣчахъ верху мѣнепыхъ... тыхъ чернцовъ при томъ зоставили Ак. ЗР. II, 327 (1534).

2. *прийм.* *На.*

XVI. Дивъ кличетъ вѣрху древа Сл. о п. Иг. 9.

XVII. Єлисей возложилъ руку свою верху руку преву Крон. Боб. 126-б.

ВЕРХУПИСАНЫЙ, *прикм.* *В горі написаний.*

XV. А на лепшую твердостъ сего моего листу я, Роман, верхуписаный а Ходыка просили есмо з обоихъ сторонъ о приложенъе печатей тыхъ же пановъ верхуписаныхъ Пал. Изб. I, 5 (1500).

XVI. Имѣнья верхуписаные Ак. ЗР. II, 41 (1508).—А записалъ еси тыи вси верху-

писанныи рѣчи святому великому архирѣю чудотворцу Христову Николе Пустынскому монастырю вѣчно и непоручно Арх. ЮЗР. I. VI, 17 (1512).—Водлѣ верхуписаноѣ уставы нашеѣ Ак. ЗР. II, 202 (1529).

ВЕРХЪ, *рм.* 1. *Місце противне сподові, гора; поверхня.*

XVII. Хрстіане... можуть з' Хмъ по верху морѣ свѣтового ходити Гал. Кл. Раз. 32.

XVIII. Єдинъ бѣсъ въ главѣ шнитит, другій бѣсъ з' верха наляже, третій бѣсъ в' ноги єму хѣкает Пам. укр. м. IV, 135 (Яр. Рк.).—Єдны до пояса в' огни стоать, други до персій, иньи до шиї, а иньи до верха ів. 154 (Біл. Рк.).—В' роды неисцѣльные не толко из' верху, але и въ нутрех ів. 303 (Рк. Тесл.).—Звѣзда до пудла надлежашая... з' каменем на версѣ Дѣло о реп. Ак. 14-б.—На версѣ лежали печеные пѣлые быки... гусы Діар. Хан. 21.

Верхъ мати, мѣти, мати горѣ, верховодити, панувати.

XVII. Ляхи хотѣли верхъ мати надѣ Москвою Літ. Льв. 236.

XVIII. Єднакъ над жєнами Бгъ дал мужем верхъ мѣти Клим. Вірші, 65.

Верхъ водити, верховодити, старшувати.

XVII. Ты, смерте, не верхъ водишь Дм. Рост. 109.

2. *Верхня часть чого.*

XVIII. Митра црская... на версѣ єя крестикъ Ревстръ Ризн. Соф. 4-б.—Узял єго Михайлъ за верхъ головы за волосы Пам. укр. м. I, 314 (Рк. Тесл.).—От него же (источника) на версѣ столпа вода аки стрѣла простѣ течеть въ висоту Гр. Варск. I, 35-6.

3. *Надвѣрня, зовнішня сторона.*

XVI. Десятый кубокъ великий з' верхом позлотистый Arch. Sang. VII, 369 (1570).

4. *Верхів'я.*

XVII. Ковчегъ єго сѣде на горахъ Ара-ратскихъ и верхи горамъ почали видѣные быти Рад. Ог. 389.—Была вода надѣ самыми вер-хами горъ Крон. Боб. 7.—Жолнѣре Тео-досієви з' тѣсныхъ мѣсцъ выбили неприятеля и верхи горъ отняли Гал. Боги пог. 27.—Казал схилити верхи двомъ деревомъ Ал. Печ. 175.

XVIII. Цѣлои зимы не было вѣдѣти снѣгу, лєм оу версѣхъ помалы Літ. Гукл. 79.—Неприятель засѣлъ на версѣ горъ Дн. Марк. I, 328.—На верхъ тоей гори лежали єи мощи Пелгр. Ип. Виш. 54.

5. *Покрівля.*

XVI. (Діяволъ) поставилъ єго на верхоу црквнѣмъ и реклѣ ємоу... поустисѣ на долѣ

Єв. Пер. (рк.). 28.—(Городні) верху треба оправити Пам. КК. IV, II, 85 (1545).—Церковъ светого Ильи верхъ, абы отъ метелицы въ ней не капало, а для того, жебы не гнила поправити Арх. ЮЗР. I, I, 80 (1579).

XVII. Пожгли городокъ Остроскъ, Гургієвъ и церковъ св. Михаила: верхъ деревомъ нарубленный згорѣлъ Крон. Соѣ. 135.

XVIII. Єще не достало пѣналей на покритіє єи (полаты) вер'хомъ Пам. укр. м. III, 122 (Рк. Тесл.).

6. *Голова, куполя (в' церкві).*

XV. Сверши же црквѣ 5 верховъ и все верхи золотомъ оукраєи Ип. 491 (1158).

XVII. Збудовали... церковъ малочую пять верховъ Жит. Св. 229.—Верхъ (св. Софії Юстиніанъ) учинилъ зъ самого преднего сребра Крон. Боб. 330.

XVIII. Оноу звонницѣ верхъ избыто Пелгр. Ип. Виш. 73.

7. *Гора, горщице.*

XVIII. Стайня була рубленная болшая, а на версѣ сѣнникъ Быт. млр. обст. 339.

8. *Димар, отвір на вихід диму з' печи.*

XVIII. Верхи же, ими же димъ исходить, въ всѣхъ єдинимъ образомъ, яко лейки устроєніє Гр. Варск. I, 53.

9. *Горішній біг річки.*

XIV. Оли же до верха рѣки тоѣ ЮРГр. № 12 (1377).

XV. Кривичи, иже сѣдѣть на верхъ Волгы и на вѣрхъ Двины Ип. 8.—Рыбы (козаки) привозять зъ верху (Днѣпра) до мѣста Киевского Ак. ЗР. I, 194 (1499).

XVII. Святославъ пошолъ въ верхъ Оки реки и пришовши сталъ фрасовливый на устію реки Крон. Соѣ. 120.—Верхомъ Сулы простоваль Ак. ЗР. V, 139 (1676).

10. *Кількість насипана понад рівень на-чиння.*

XVIII. Уставуємъ в' городахъ мѣстечкахъ и селахъ збоже всякое и товари єдною мѣрою без' тряєнія и верху... мѣрили бѣ Стат. 37.

11. *Кінна їзда, їзда на коні.*

Верхы, верхами, кінно, на коні, на коняхъ.

XVI. Малочи з' собою людей верхы большей ста чоловековъ Кн. Гродск. Лупк. 1565, к. 259.

XVIII. Верхи издѣть у юкахъ и верблюдами Пелгр. Ип. Виш. 12.—Ихали изъ Бугарешти до Царигорода верхами пятнадесять днѣй ів. 14.—З' Єгипту 12 днѣй ходу верхи до Сінай-гори ів. 42.—Злодѣи... покулбачивши коней... поєхали верхи Прот. Полт.

С. III, 202 (1749).—Схали верхами кавалергарди Журн. Дан. Апост. 33.

12. **Верхъ, с-верха, на верху, у верху, у горі, вище.**

XV. Промежи тыми селы яко же на верху выписаны ЮРГр. № 37 (1404).—И со всіми пошлинами какъ-тая вса верхъ мененая имѣнья сама у собѣ и ко обходех своих масть ів. № 70 (1434).—Дали єсмо тому предреченому пану Ходьку оус. а тая села оу верху именованая мѣста ів. № 82 (1446).—А дали єсмо напред реченому пану свєрха выписана села ів. № 85 (1451).

13. **Верхъ (чого), на чому; над чим.**

XVIII. Казано стого Никиту верхъ тоєи постелѣ положить Пам. укр. м. VI, 134 (Рк. Тесл.).—Троха далєй на верхъ муру монастырѣ Авраамовѣ Пелг.р. Ип. Виш. 74.

ВЕРЦАДЛО, рн. (ст. пол. wierciadło). *Дзеркало, люстро; металева плита, з дуґиим лиском.*

XVIII. Верцадловъ двохъ (не вказав) Полт. Полк. Канц. (1753).

ВЕРЦИМАКЪ, рм. (пол. wiercimak). *Макоґін.*

XVII. И верцимакъ весь кривавый, который верцимакъ панове Пузовьскіє, яко знакъ певный того мужобойства, мне, возному, до рукъ отдали Арх. ЮЗР. VIII, III, 480 (1601).

ВЕРША, ржс. *Прилад на ловленія риби: вальцовата сѣтка з вербових рѣзок.*

XVI. Вершами и ҃ятерами рыбъ ловити не мають Арх. ЮЗР. I, I, 475-6 (1595).

XVIII. Як пѣвку непотребную зъ верши викинути можемъ Літ. Вел. II, 35.

ВЕРШЕНЬЕ, рн. *Доконання.*

XVIII. Прєжде вершения того дѣла потомки его і близкіє шкодоват не імѣют Стат. 32-5.

ВЕРШИНА, ржс. 1. *Верх.*

XVIII. К҃рунтъ... границу в себѣ маючого з вершины яру Кн. Мѣск. Полт. 133-6 (1717).

2. *Горішній біг річки.*

XVII. Там межи вершиною Хорола Ак. ЗР. V, 139 (1676).—Оттоль ишли межи Кобилячкою и межи Литовкою на вершину Камянки Літ. Сам. 167.

XVIII. Отъ Днѣпра пошовши перший станъ на вершинѣ рѣчки Омелника, где и дрова и вода будетъ Літ. Вел. III, 483.

ВЕРШИТИ, дс. *Доконувати.*

XVIII. Чого имъ (купцам грецким) самимъ вершити будетъ не удобно, зъ тимъ до насъ Гетмана и до Суду Войскового Єнералного апеллювать Унів. Дан. Апост. 26.—

Вершити трактатъ зъ уконтентованемъ обоихъ сторонъ Літ. Вел. II, 496.—Вершити военну компанію на Кримъ ів. III, 71.

ВЕРШИТИСЯ, дс. *Дожонатися.*

XVII. Тоє завзятое дѣло мѣло вершитися своимъ skutkomъ Ак. ЗР. V, 244 (1690).—Война щасливе и з пожиткомъ вершитися можетъ Эварн. Источн. I, 519 (1693).

XVIII. За повзятемъ вѣдомости о томъ же дѣлѣ зъ Константинополя... зъ тихъ мѣрѣ и мой не могъ вершитися обѣцанный одозвъ Літ. Вел. III, 383

ВЕРШЛЯКЪ, рм. (нім. Verschlag). *Ковальський молот.*

XVIII. Ковальское начиня... вершлякъ, клѣщи Дѣло Бих. 2.

ВЕРШЛЯРЪ, рм. ?

XVIII. Начинє... до дзигаря належного... вершляр, молотъ, пилка Прот. Полт. С. I, 273 (1706).

ВЕРШНЯКЪ, рм. *Верхній камінь у млині.*

XVIII. При той виницѣ... трубницѣ две зъ вершняками Оп. им. Дан. Апост. 83.—Посланъ же мельникъ... въ Ст. для купленя камня вершняка Дн. Хан. 168.

ВЕРШОКЪ, рм. *Здрібн. від «верхъ».* 1. *Верховиття.*

XVII. (Мелхиседекъ) кореніє и вершки дубовые ѣдалъ Літ. Рук. 13.—Яденіє их (ченців) было... вершки дерев Жйт. Св. 491.

XVIII. Деревя ясенини з вершка гѣлку Млр. дом. лѣч. 34.

2. *Покриття; верх у шапки.*

XVIII. Вершокъ аксамитный зеленій горской, чоботи пришиви одни Быт. Млр. обст. 350.—Вершокъ шитый золотомъ—цена оному шесть рублей Мат. Ист. ЮР. 84 (1744).—Шапка куничная з вершкомъ оксамитнымъ Арх. Сул. 218 (1744).—(Андрѣй) взялъ... шапку суконную вершка блакитного Прот. Полт. С. III, 90-5 (1748).

3.

XVIII. Коляда... вмѣсто дикихъ коней и своихъ вистрелюеть и вершки в городахъ вмѣсто дикихъ продаеть Хоз. Гетм. II, 168 (1706).—Мы... добули были октровихъ и кобилячихъ вершковъ 30 ів. 189.

4. *Накривка, вічко.*

XVI. Кубокъ ореховый серебромъ оправенъ позлотистый из вершкомъ Гол. П. М. I, 7 (Оп. 1554).

5.—*ни деревяными (ахрѣдрѣ). Овочі (з дерев).*

XVI. Пружіє, вершки деревянные, пуча, и тыж коники Зиз. Лекс. 105.

ВЕРЫФКОВАТИ *дс.* (пол. *weryfikować* з лат. *verificare*). *Перевіряти.*

XVII. Ревѣзєя всѣх книг так в секстернах, яко интролѣговацых, а то верыфкуючы ведлуг такъ рочного реіестру и инвентованя для порядного дозору и пробы Арх. ЮЗР. I, XI, 204 (1647).

ВЕСЕЛЕНЬЕ,—СЯ, *рн.* *Чинність від «веселитися».*

XVIII. Где строи, где мастности, где зацное оуруженѣ, где веселенѣ сѣ? Пам. укр. м. IV, 205 (Осл. Рк.).

ВЕСЕЛИТИ, *дс.* *Робити веселим, тішити.*

XV. Сотона же веселяшеть ѣ в медуши и служба имъ невидимо поспѣвая и крѣпя ѣ Ип. 586 (1175).

ВЕСЕЛИТИСЯ, *дс.* *Тішитись, радіти, бути веселим.*

XV. И начаша (кнѣзи) веселитисѣ Ип. 856 (1262).—И иные особы костелные, звычайю Римскоѣ церкви заживають и зъ нихъ веселяться Ак. ЗР. I, 56 (1443).—Веселѣмсѣ дшами нашими Чет. 1489, к. 50-б.

XVI. С того ся веселили и тымъ охотѣй... служити могли Ак. ЗР. III, 4 (1547).

XVII. Веселѣчисѣ отправовавѣ послушаніє Іоанъ Крститель Гал. Кл. Раз. 57.—Господь... безтѣлесный и еказѣ неподлеглий, так тежъ и з ненарушенія тѣла нашего веселится и тѣшитъ Лѣств. 24-б.

XVIII. Радуйся Вце Дво обрадованная Мріє, то естъ веселися Панно Собр. Прип. 100.—Тогды ся все сотвореня зрадовало и веселило и грало Пам. укр. м. II, 104 (Рк. Тесл.).—З'того намъ треба веселитисѣ, же имами волній приступъ до нба Сѣмя Сл. Б. 6.

ВЕСЕЛЛЄ,—ЛЛЯ, *рн.* *Див. Весельє.*

XVII. З веселлєм труждайся Жит. Св. 418.—Тоей осени тоє сталося веселля Літ. Сам. 32.

ВЕСЕЛНЫЙ, *прикм.* *Що стосується до весілля.*

XVII. Тому акътови веселному назначенымъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 596 (1638).—Приятелѣ яко ту стоите не маючи шаты веселной Кн. о вѣрѣ, 296.—Маєм шату веселную побожныхъ оучинков Тр. П. М. 913.—Як еси сюда увойшовъ въ одежи... гнусной а не веселной Єв. Реш. 121-б.—Отгь... надѣялся в дому своемъ веселный актъ отправовати... другов... напоєм веселным частувати ів. 450.—Под часъ веселный в дому Нѣщинцевом дано (матці мойй) в пивѣ срѣбра живого Ак. Полт. Гор. Ур. I, 146 (1669).—

Свашки и панны съ музикою и со всѣмъ веселнымъ приборомъ погнано въ татарскую неволю Літ. Сам. 238.

XVIII. (Король) оучту справивъ веселную дла сна своего и великій наготовавши банкетъ, запросивъ многихъ Науки парох. 65.—Укончивши... веселный актъ Тимошу сину своему Вел. Сказ. 67.—Прибыли и веселные персоны Дн. Хан. 221.

ВЕСЕЛО, *присл.* *від «веселый».*

XV. Весело почалі празновати Чет. 1489, к. 36.

XVII. Хс на земли, весело Пноу спѣвайте: чсть и хвалоу имени єго отдавайте Бер. Вірші, 68.

XVIII. Повиненъ (слуга)... охото и весело чинити тоє, що розказують Сѣмя Сл. Б. 392.

ВЕСЕЛОБРМЯЧЫЙ, *прикм.* *Що весело бринить.*

XVII. Ёѣфовѣхъ веселобрмѣчаа на висоцеславный Өронъ митрополіи Кіевской Тит. 306 (Ёѣфов. 1633).

ВЕСЕЛОВАНЬЕ, *рн.* *Чинність від «веселовати».*

XVII. Каждый теды, который сѣ от грѣха вертает, а стыхъ и страшныхъ Таин причащается причіною до веселованѣ бываєтъ Оцу и Вгу, и слугамъ єго Аплом и сшенникомъ Єв. Калл. 34.

ВЕСЕЛОВАТИ, *дс.* *Веселитися.*

XVII. Всѣ... которые в болотѣ безцныхъ свинскихъ намытностей роскошуютъ и веселуют Єв. Вил. 14.—Сполечнесѣ зо мною радуютъ, веселуютъ Смотр. Каз. 23.

ВЕСЕЛОСТЬ, *рж.* *від «веселый»; радість, добрый настрій.*

XVIII. Зшелъ той день великою веселостю Літ. Вел. IV, 268.—Дхъ стый... запалает веселостю и в'се тѣло Пам. укр. м. I, 333 (Рк. Тесл.).—Слнце сіє єдину такую великую махышу сего видимаго свѣта освѣчает ясностю своею и веселостъ всѣмъ людямъ подаєт ів. IV, 319.—Киселенко з веселостей шляхетскихъ виходить между людей простого стану Прот. Полт. С. III, 88 (1748).

ВЕСЕЛЫЙ, *прикм.* 1. *Що в добрімъ гуморі, не смутный.*

XV. Сы ночи былъ веселъ съ своею дружиною и шелъ спать здоровъ Ип. 472-3 (1154).

XVII. Іюда рече: радуйся, учителю: а просто мовячи буд весел, пане Єв. Реш. 191.

XVIII. Буд'те веселіи, розмовляйте, забавляйтесь, чимъ кто можетъ Сѣмя Сл. Б. 9

2. *Що виявляє веселість, не сумний.*

XVII. Лазар нѣкдѣ... веселого лица своего нѣколи не показавъ Ев. Реш. 39-б.

XVIII. Хмельницкий, вшедши на ганокъ, вѣдчимъ и веселимъ лицемъ привиталь ихъ Вел. Сказ. 68.

3. *Що справляє веселість радість, що робить веселимъ.*

XVI. Уже бо, братіє, не веселая година встала, уже пустыни силу прикрыла Сл. о и. Иг. 19.

XVIII. Вчера в дому моемъ было гоине веселя, музыковъ играя, а спѣваковъ веселое спѣваня и на трубахъ мѣдянихъ викриканя скоки, танцѣ, веселое плясая Укр. Р. Арх. X. 241.—Не буває той день веселій, который не мавъ веселого поранку Науки парох. 249.

ВЕСЕЛЬЕ, *рн.* 1. *Веселість радість, втіша.*

XV. Нѣс веселія оу нихъ (в Болгар), но печаль и смрадъ великъ Ип. 94 (987).

XVII. Справедливыє... невымовного веселія... заживаютъ Ев. Реш. 15.—В Руси все весел'е и приязнь в подпит'ю ест Жит. Св. 527-б.—Тыи свѣчи запаляемо и ставимо при гробахъ ихъ на знакъ весела Гал. М. Пр. 171.—Іаков... блгсловивши пра выйшолъ от него з веселемъ Крон. Боб. 31.—Што ей чинитъ казано охотнѣ и з веселемъ оправила Лѣств. 47-б.—На семъ свѣтѣ жити повинни не въ веселью, не въ роскошахъ дни свои провожаючи, але въ смутку Копист. Пал. 801.—За фрасункомъ весел'е завше постуцуетъ Тит. 300 (Евхар. 1632).

XVIII. Веселя и радост великая Пам. укр. м. II, 71 (Рк. Тесц.).—И стало сѧ великое веселѧ межи хрстіаны з'наверненѧ царева ів. III, 117 (Перем. Пр.).

2. *Весіда, бенкет, балъ, учта.*

XVII. Музыка цвѣтъ весел'ѧ, корень пѣсній значныхъ Тит. 296 (Евхар. 1632).

XVIII. Вчера в дому моемъ было гоине веселя, музыковъ играя, а спѣваковъ веселое спѣваня и на трубахъ мѣдяныхъ викриканя скоки, танцѣ, веселое плясая Укр.—Р. Арх. X, 241.

3. *Пошлюбна учта, бенкет.*

XV. А по веселью ударованыи будучи, посланныи отъ царя... отѣхали Ак. ЮЗР. II, 113 (1494).

XVI. Бракъ. женитва, весел'е Зиз. Лекс. 95.—И за тымъ тежъ весельемъ и почту своего, который повинна ставити ку службѣ военной, не поставила а ни послала Ак. ЮЗР. I, 88 (1538).—Зложили всмо рокъ зъ...

воеводу... веселью ку отдаю в малженство тожъ то девки... за князя Романа Arch. Sang. VII, 32 (1558).

XVII. Твоего Пане слова моцъ воду в' вино претворила на веселю Ев. Калл. 376.—Господар Пилипъ з своею жоною ходили на веселе Акт. Старод. кн. 8.—Цар... веселье справивъ сну своему Ев. Реш. 121-б.—Дѣвица пошлюбенаѧ жениху своему, всѣгда пребываетъ в' жалю и фрасунку... кдѣ облюбенець сѧ весела свое откладаетъ на далекіи часы Транкв. Зерц. 53.

XVIII. Веселя наготовала сусѣдъ милихъ избрала Укр. Р. Арх. X, 424.—Филип на той часъ роспуститъ сѣ... з женою своею, а другую за себе понѧ и весела з нею отправодал Ал. Муз. № 417 к. 6.

ВЕСЕННЫЙ, *прикм.* *Весняний.*

XVII. Войны по морю през всѣ дни на мѣсто бывали от весеннаго часу ажъ до есени Тр. постп. 666.

ВЕСИЛЛЯ, *рн.* *Див.* **Веселье.**

XVIII. Косовскаго съ свашками въ весиллю, съ дружками и музыкою татаре въ неволю забрали Сб. Лѣт. 14 (Кр. оп. Млр.)

ВЕСЛО, *рн.* *Лопаткувати закінчений друк, щоб полизати і керувати судно.*

XV. Бѣ бо исхитрилъ Измславъ лодьи дивно, бѣша бо в нихъ гребци невидимо, токмо весла видити Ип. 423 (1151).

XVI. Вез весла не пускайсѧ на тоє суетное и бурливое море Отч. Пер. Жит. 98 (Ев. Триг.).

XVII. Гребло: Весло, опачина Бер. Лекс. 31.—Якъ мотыка тымъ, который копають, якъ весло тымъ, который жеглюють Копист. Пал. 919.—В чолну ихъ (хрстіан) на море без' весла пущено Жит. Св. 556.

ВЕСНА, *рж.* *Пора року між зимою та літом.*

XV. Не веремѧ веснѣ воевати Ип. 252 (1103).

XVI. На весне року тепер идучого Кн. Гродск. Луцк. 1565, к. 210.

XVII. Слице... показуєть переходомъ всѣ четири части всего року: зиму, весну, лѣто, есѣнь Транкв. Зерц. 17.—На веснѣ знову Метиславъ зъ войскомъ своимъ пошолъ къ Полоцку Крон. Соо. 178.

XVIII. Максимовичъ... презентовалъ намъ (грунтъ) зъ озеромъ, на веснѣ зъ Днѣпра уступнимъ золотихъ за пятьдесятъ Арх. Мот. 146-7 (1734).—По весни... командироваль сина своего Кр. оп. Млр. (рк) 168.

ВЕСНИНА, *рж.* *На весні посіяне збіжжя.*

XV. Придаль есми своего имѣнья Долъзска десятиною озимины и веснины десятиною копоу ЮРГр. № 77 (1440).

XVI. Его милост... в тых дворцох озимину а веснину засеваля Arch. Sang. VI, 48 (1559).—На озимину по два гроши, а на веснину по одному грошу, а десятую копу от всякого збожя Арх. ЮЗР. VIII, VI, 254 (1569).

ВЕСНЯКЪ, рм. *Селянин, селюк*.

XVII. Привѣль ихъ на едно поле, которое веснякъ ораль Гал. Боги пог. 18.

XVIII. Весняки то ест орачѣ... розголо-сили... по... селах Ев. Реш. 331-б (1710).

ВЕСНЯНЫЙ, прикм. від «весна».

XVII. Двѣ колѣ мучних, третє весняное Прст. Полт. С. II, 272 (1696).—Воды на тия ступки жадною мѣрою не пускано, кромѣ весняной и осѣнной воды ib. 302-б (1700).

XVIII. Скоро стало наспѣвати весняное время Лит. Вел. IV, 38.—Зверху рѣки Орели по воду текучую в озера весняною порою Кн. Мѣск. Полт. 139 (1718).—Млинок весняний новозбудований ib. 204-б (1718).—Люди с работ весняных увольняются Арх. Вид. м.; екон. справы (1758).—И день тепел, подобний весняному Дн. Марк. IV, 38.

ВЕСОЛОВАТИ, дс. (пол. *wesołować*). *Див. Веселовати*.

XVII. Лихварь себе сѣ вырекаетъ, гды незбожнымъ лихвы драхѣзствомъ збрыдившисѣ з' подробливости весолуетъ Ев. Калл. 124.

ВЕСОЛОКЪ, рм. (пол. *wiesolek*). *Веселый человек, веселун*.

XVII. Теперь Хс на многихъ такихъ трафилъ межи нами кротофилниковъ и весолковъ, которые не ради, абы имъ что на семь свѣтъ смутного повѣдано Рад. Ог. 759.

ВЕСОЛЫЙ, прикм. (пол. *wesoły*). *Див. Веселый*.

XVII. О заправды милую и падерь весолую вѣсть и новину (Бца) оуслышала Карп. Каз. ид.—Яко горлицы нѣжкокой весолый гласъ слышанный естъ Рад. Ог. 17.

ВЕСПОЛОКЪ, ВЕСПОЛЬ, присл. (пол. *wespolek, wespoł*). *Разом, вкупи*.

XVI. Я весполокъ зъ кнѣгю еи милостью маткою мѣю... надаемо тии имѣнья (монастыру нашему) Отч. Пер. СПб. 1911 р: 34 (1546).—Ижъ дей онъ весполокъ изъ жоною своею заставили мнѣ сына своегопрозвѣшемъ Путила у полторы копы Вл. Буд. 81 (1555).—И мешкали, мовить, сынове Изра-

илевы весполь съ Хананеємъ Отп. кл. Остр. И. П. 388.—Корсакъ... весполь съ... Ходкевичомъ сами изъ своимъ людом (замки) позакладали Кул. Мат. I, 49 (1576).—Одны речи зъ другими весполь объясняючи Хр. Фил. Апокр. 1022.

XVII. Пришедши Георгий зъ дочкою своею весполь... и плывучи многіе дни, пришли до Арморѣи Кул. Мат. I, 164 (1624).—Аггелове и челоуѣки весполь ликують Транкв. П. Мн. 76.—Назову и небомъ той Домъ (Могила), гдысѣ звѣздою приоздобляеть весполь слицемъ и луною Гал. Н. н.(пр.) Аа.—Повинни есмо ровную честь и хвалу и поклоненіе, весполь отцу и сыну и стому Духу въздавати Кн. о Вѣрѣ, 25.—Каждый зо мною весполь радоватисѣ з того будетъ. Смотр. Каз. 22.—Ѣхали в дорожѣ весполь Крон. Боб. 185.—Страннолюбецъ и лакомый весполь з собою поткали: и послѣдний першаго перозсуднымъ быти назваля Лѣств. 26-б.

XVIII. Ото вам буду с школьными дѣтми спѣвати, веспол ис церковными лики торжествовати Укр. Р. Арх. IX, 83.—Оувесь людъ веспол з' оными двѣма оупали до нугъ стго Іоанна Пам. укр. м. III, 81 (Перем. Пр.)

ВЕСТИ, дс. 1. *Проводити, показувати дорогу*.

XV. И повелѣ (Константин) его вести в Песии островъ Ип. 552 (1172).

XVII. З оныхъ людѣй зацныхъ прикладъ беручи, и нимъ и другихъ венць до доброго ведучи Пер. Мат. I, II, 150 (1614).

Вести (за ного), выдавати замѣж.

XV. В се же время хотѣху вести Рогънѣдъ за Ярополка Ип. 64 (980).

Вести лестью, дурити.

XV. Княже... ведоуть тѣ лестью. хотѣть оубити Ип. 345 (1147).

Вести на (що), направляти, скеровувати.

XVII. На злое члка бѣс и своеволя ведет Ев. Реш. 11.

2. *Выводити, починати*.

XVII. Рускій народъ отъ Іафета, сына Ноева, ведетъ свое поколѣнье Крон. Соо. 2.

3. *Проводити; потягати за собою*.

XVII. Обжорства часто прожня хвала неприянь ведетъ Лѣств. 23-б.

XVIII. А она нѣчого на тое не гадаючи свое безстудное дѣло веде Пам. укр. м. I, 162 (Рк. Тесл.).

Вести войну, точити війну.

XVII. Войну чуйне и мужне ведѣте Жит. Св. 548.—С которым (титаном) уставѣнную войну ведутъ Каз. 32, 123-б.

Вести передъ, передувати.

XVII. Выскочте собѣ гречне, нехай вам заиграет, а я перед поведу, на мене ж глядите Др. Ол. Ч. Б. 152.

Вести приязнь, приятелювати.

XVI. И просилъ есми ихъ милости, абы, постерегаючи тоѣ статечное приязни, которую зо мною черезъ часъ немалый вели, также и съ повинности своеѣ хрестиянское, тело мое до гробу водле пристойности допровадити рачили Арх. ЮЗР. I, I, 24 (1570).

4. **Вести (на кого), завдавати, закидати кому що.**

XVI. Кто на кого ведетъ, а не доведетъ, тымъ самымъ маеть быти каранъ Гр. кн. Лит. 96 (1564).

ВЕСТИСЯ, дс. 1. Проводитись, виходити.

XVII. А ото отецъ Иванъ ведется з конемъ осѣдланимъ Прот. Полт. С. I, 147 (1691).

2. **Жити, пробувати.**

XIV. А они опускають Нѣмецкое право, а ведутъ ся подлугъ польского права Ак. ЗР. I, 11 (1347).

3. **Звично бути.**

XVII. Жебы (цехмистер) порядокъ добрый вѣлъ, якъ и в иныхъ городехъ ведется Ед. Цеху Рѣзн. 9-б (1664).

XVIII. На записѣ на якую колвекъ речъ в которыхъ имя жени якъ ведется прописано будетъ если бѣ мужъ особливимъ писмомъ не ствердить то ничего жена не одержитъ Стат. 56.

4. **Бути, знаходитись, жити.**

XVIII. I потреба из солю бочку изтрусити, и всего що ведется тамъ пилно досмотрити Клим. Вірші, 128.

5. **Поводитись, їти добре, вдаватись.**

XVII. Богатство если сѣ кому ведетъ не прикладайте к нему срдца Ев. Вил. 50.—Ему не ведется ведлугъ его воли и мысли Крон. Боб. 465.

6. **Тягтись, точитись, тривати.**

XVII. Муж мой небожчикъ Ничипор, а брат дѣвера моего Лукяна же тому полтори недѣль ведется, якъ былъ на христінахъ у Гаврила Кн. Мѣск. Полт. 20.

ВЕСТЬЕ, рн. (пол. wejście). Вхід.

XVII. Третье свѣто Пѣтьдесѣтницы, на памѣтку принатъ закону и вестъ въ землю обѣщаную Ев. Калл. 320-321.—Книги... в которыхъ вестъ е сновъ Израилевыхъ... описуютъ Кн. Рож. 66.

ВЕСЬ, ржс. (ст. сл. вѣсь, пол. wieś). Село.

XIV. А никоторый иньшый не куповаль собѣ шолтыства ни въ которой вѣси, кромѣ пана своего чья весь Ак. ЗР. I, 15 (1347).

XV. Во вси рекомѣи Привища собралисѣ соуть Ип. 832 (1256).

XVII. Оныи речи толко дѣяти маеть кожрый, который его епархія и подъ нимъ будучимъ весемъ належитъ Копист. Пал. 1118.

XVIII. Люде... смертями... ся кончають, а грады... и веси не вмирають Клим. Вірші, 41.—В лѣховой веси на низини в волинской украини красное слонце просѣл ЦАММ. № 33, к. 31.

ВЕСЬ, ВСЯ, ВСЕ, прикм. 1. В повній своїй цілості.

XIV. Тогда вси люди всѣ рать на бѣгъ повернулисѣ ЮРГр. № 26 (1393).

XV. Обратитесѣ ко мнѣ всимъ срдцемъ вашимъ Ип. 157 (1068).—Свою землю волоскую всю держать во всѣхъ своихъ границахъ ЮРГр. № 68 (1433).—Отъ иныхъ пановъ и от всеѣ рады государя вашего Ак. ЗР. I. 133 (1493).—Макарей митрополитъ Киевскій и всея Руси ів. I, 174 (1498).

XVI. Ворота до всеи Европы отворили Ист. о разб. Флор. соб. 467.

XVIII. Во всю Украину Вел. Сказ. 5.—Слуга по всемъ замку не зѣяшовши Хмельницкого, удался на квартиру его ів. 6.—По спаленю всѣхъ Лубень ів. 187.

2. **В повній своїй кількості.**

XIV. Все болѣе и землане будутъ городъ твердити ЮРГр. № 10 (1375).—Што бы моглъ намъ с того службу написаную служит во всѣхъ нашихъ пригодахъ ів. № 32 (1399).

XV. (Ольга) бѣ мудрѣиши всехъ члвкѣ Ип. 94 (987).—Волни во всехъ тыхъ имѣньяхъ кому отдати и продати ЮРГр. № 65 (1433).—А дѣла бы наши городскіе вси згодою посполу справляли Ак. ЗР. I, 73 (1456).

XVI. А такъ о тыхъ всихъ непожиткахъ... же ся мылишь съ правдою Отп. И. П. кл. Остр. 1065.

XVII. Десет шпеговъ... померли всѣ нагле Крон. Боб. 55-б.

Все, всі речі, кожда річ, всі справи.

XIV. Все то што к цркви предалъ іесемъ и своєю братицею ЮРГр. № 4 (1350).—А слушати ми господарѣ своего великого корол во всемъ ів. № 15 (1386).

XVIII. За домашню суетою всего позабилъ Автоб. Свящ. 321.

Зо всімъ на все, з усімъ чисто.

XVI. Яко се тотъ дворець, иминичко звышъ менованое, само въ себе въ своихъ границахъ и обрубехъ масть, зо всимъ на все, арендовали и пустили есмо въ Дермане пану Лву Чечерскому Арх. ЮЗР. I, I, 462 (1595).

ВЕСѢЛЛЯ, ВЕСѢЛЯ, рн. Див. **Веселье**.

XVIII. Пошолъ я... в Орчикъ, щоб добути на весѣля кабана Хоз. Гетм. II, 194 (1706).—Если ты, Іерусалиме, забуду, если ты на почат'ку весѣля не згадаю Пам. укр. м. I, 316 (Рк. Тесл.).—На портище сръблоглаву царованного мнѣ на весѣллѣ Укр. ист. м. 39 (1748).

ВЕСѢЛНЫЙ, прикм. Див. **Весепный**.

XVII. Старостю подчас ихъ акъту весѣльного будучи Прот. Полт. С. II, 109 (1683).

XVIII. Весѣлная перезва незнаемо откуду взявшись... пришли всѣ въ хату Арх. Сул. 273 (1728).

ВЕСѢЛЬ, прикм. Див. **Веселый**.

XVIII. Буди весѣль собѣ и людови твоему Пам. укр. м. I, 337 (Рк. Тесл.)

ВЕТОВАНЬЕ, рн. Чинність *дс. «ветовати»*.

XVII. Бъ... таковее до вшелѣкихъ справъ привѣзалъ ветоване, абы в пожитку ближнаго кождый свой пожиток знайдоваль Єв. Вил. II, 112.

ВЕТОВАТИ, *дс. (пол. wetować). 1. Віддавати віть за віть, віддячуватись. мститися за що.*

XVI. Истрасаю, кару, ветую, плачу Зиз. Лекс. 100.

XVII. Нарушене вѣры своей нарушенемъ вчасовъ и достатковъ нашихъ ветовати хотять Копист. Пал. 964.—Гъ Бгъ... за дочасное доброе в' дочасном' еще животъ ветует Тит. 136 (Копист. 1625).—За добродѣйство през' оныхъ в' животъ намъ показаное, добродѣйствомъ тежъ ветуемъ ів. 165.—Тотъ стый... былъ... не маючий злости стараючисѣ ведлугъ силы добротливостю ветовати тымъ, который ку нему в' чимъ колвекъ, оказали сѣ злыми Тр. постн. 398.—Жаднымъ абовѣмъ иншимъ способомъ такъ равно човеколюбіе Бжее от насъ ветовано быти не может, як' братолюбіемъ Єв. Калл. 49.

2. *Винагороджувати шкоду, кривду.*

XVI. За Вожею помощью ветуючи кривды и уближенья того панства нашего Ак. ЮЗР. II, 178 (1572).

XVII. Ку смерти сѣ от килку недель готуючи, сповѣдо и жалостю грѣхи ветуючи Тит. 47 (Сакович, 1622).

XVIII. Воевати на Москву, ветуючи свои

шкоди в панствахъ и земляхъ полскихъ чрезъ Москву учиненой Вел. Сказ. 177.

ВЕТОВАТИСЯ, *дс. Відшкодовуватись. винагороджуватись.*

XVII. Тая шькода по грош. пят ветовалася Арх. ЮЗР. I, XI, 394 (1637).

ВЕТОШЬ, рн. (рос. ветошь). *Ганчірря.*

XVIII. Начинѣ (шевське) ветош, нитка. заветъ, кобылицы Клим. Вірші, 103.

ВЕТХЫЙ, прикм. (ст. сл. ветхый, пол. wiotchy). *Старий, давній, неміцний.*

XV. И хожаше с Берестового на Днѣпръ на холмъ, где нынѣ ветхый монастырь Печерський Ип. 144 (1051).

XVII. Ветхий законъ облудными сектами... былъ зараженный Крон. Боб. 187.—На стом крешеніи... члкъ... розболокается ветхих рубишь грѣховныхъ Єв. Реш. 8-б.

ВЕТЧАНЫЙ, прикм. *Старий, зуживаний.*

XV. Два воздухи малыхъ, а третій великій, тафтяный ветчаний Ак. ЗР. I, 137 (1494).

ВЕТШАТИ, ВЕТШѢТИ, *дс. Старіти.*

XVII. Таѣ теды любовь наша ку ближнимъ ихъ през часъ звыкла ветшѣти и запоминатисѣ Тит. 164 (Копист. 1625).

XVIII. Каменная церковь... начала ветшать Оп. ст. Млр. II, 76 (1729).

ВЕТЬ, рн. (пол.) 1. *Взаємна відплата, віддача, відвзасмнення.*

Веть за веть, веть за веть, веты за веть, око за око, зуб за зуб, віть за віть.

XVII. Ярополкъ отдалъ веть за веть Ляхомъ Крон. Боб. 450.—За тоє вправдѣ годило бы ся... веть за веть, якъ посполите мовять, отдати Гол. П. М. II, 203 (П. Почас. 1642).

XVIII. (Хмелниченко) такъ и ихъ всѣхъ (войска Москов.) веты за веть противъ Бужипа въ Днѣпръ нагналь Літ. Вел. II, 29.—Веть за веть вашей ханской мосцѣ и всему панству Крымскому свою зневагу и обиду поветовати ів. 379.

2. **Веты** (пол. wety). *Остання потрава при обіді, десерт.*

XVII. Все полмиски были маліованыи. звѣрина и веты маліованыи Рад. Ог. 108.—Звычайнаѣ при банкетахъ обѣдъ кончити на ветахъ ів. 386.

ВЕЦОВАНЬЕ, рн. Чинність *дс. «вецовати»*.

XVIII. За вецоване бритовъ 32 к. Дн. Хан. 5.

ВЕЦОВАТИ, *дс. (пол. wescować, з ним. wetzen). Точити, гострити.*

ВЕЧЕ, *рн. Див. Вѣче.*

XVI. Въ дуброве, на вечю, Сенько и Демьянъ... пофативши отца моего силою мощью, стали его прутьемъ бити Ак. Копн. С. 36 (1564).

ВЕЧЕРА, *рж. Їдження, живлення вечірнє.*

XVI. Прежде законныя пасхы вечера бысть Посл. Домн. 35.

XVII. На обѣдъ ихъ (приятелѣв) до себе або на вечеру запрошуютъ Ев. Калл. 433.—Члвкъ нѣжкій имѣ два сна. Члвкъ нѣжкій сотвори вечеру велию Рад. Ог. 1057.—(Амѣлкара Гетмана Каролинского) поймали и привели до мѣста Сиракузовъ, где южъ либо не хотѣлъ, мусѣлъ бѣсти вечеру Гал. Кл. Раз. 405.—Рагуниль... казалъ... учинити вечеру для гостей добрую Крон. Боб. 139.—Тую вечеру або банкетъ... справуетъ намъ Богъ Ев. Реш. 171-6.

XVIII. Книгъ двѣ, обѣдъ и вечера тетрадка трапезная РКПЛ. 74.—Жена... опознившись стала уже вечеру давать Прот. Полт. С. IV, 203 (1757).

*Див. Вечеря.***ВЕЧЕРАТИ**, *дс. Див. Вечеряти.*

XVI. Дружина Путошинского, высадивши его вечеромъ на печунку вечерать, того козака зарѣзали Арх. ЮЗР. III, I, 9 (1579).

XVII. Овчар Микитин каждого дня у ночи ходит до дому вечерати, тилко стережется, абы его люди не видѣли Ак. Полт. Гор. Ур. I, 58 (1665).

XVIII. Корсунъ... приказалъ женѣ своей варить вечерать Прот. Полт. С. IV, 203 (1757).

ВЕЧЕРЕННЫЙ, *прикм. від «вечерня».*

XVI. Отнусть... вечеренный и заутренний сѣтворяють Арх. ЮЗР. I, VII, 9 (Письмо Кимб.).

ВЕЧЕРНИЙ, *прикм. 1. Той, що стосується до вечера.*

XV. Молитвы вечерніи и оутрѣніи списа Ип. 926 (1289).

XVII. Нехай тебе у Александра о вечерней годинѣ знайду Жит. Св. 80.

XVIII. Войско... в собраніе до Сѣчи... предъ пѣніемъ вечерним... собралось Вел. Сказ. 30.—Судія, подсудокъ и писар должны судъ земскій отправляти... всякого дни кроме неделѣ, начавъ зранку ажъ до вечерной години С. і Р. 17-6.

2. Західний (океан).

XVII. Константинови (далѣ) Францію и Вреганскіе острова ажъ до Вечернего Окіяна Копист. Пал. 325.

ВЕЧЕРНИКЪ, *рм. Їдальня, де вечеряють.*

XVII. Снѣ Вжій... Евхаристію... подаль оучникомъ, іды былъ в вечернику, который црковъ фѣгуровалъ Пр. Жел. 5-б.

ВЕЧЕРНИЦЫ—ЦѢ, *рж. Селянської молоді вечірні посіди, де прядуть, шилють, співають. оповідають.*

XVII. Найшовши на дум ихъ, вечерниц сподѣваючися, котрих не было, застали мужа моего подпирого Ак. Полт. Гор. Ур. I, 48 (1665).

XVIII. Дѣвкамъ не велить ходить на вечерницѣ Діал. Прозба, 407.

ВЕЧЕРНЯ, *рж. Вечірня служба церковна.*

XV. Пристоупиша вси ко граду по зорамъ бишас до поздньої вечернѣ Ип. 320 (1146).—А протопопъ и протодьяконъ и крылошане мають быти готовы въ субботу на вечерни Ак. ЗР. I, 80 (1463).

XVI. И тотъ съ пристойною учтивостью... коли ся вечерня отпраовала, взять есть Отп. И. П. кл. Остр. 1061.

XVII. Певныи часы до молитвы сѣт назначени: утрня... вечерня Кл. Рож. 146-б.—Мене вечерня до церкви взывала Жит. Св. 538-б.

2. Час вечірньої служби.

XVIII. Коло вечерень визитовали насъ Гр. Скорупа, I. Гамалѣя Дн. Хан. 140.—Послѣ вечерень Діар. Хан. 15.

ВЕЧЕРЬ, *рм. 1. Пора дня між заходом сонця та ніччю.*

XV. Не хожаше женихъ по невѣсту, но привожаху вечеръ Ип. 10.

XVI. Того ж дня в неделю праве вже над вечеромъ Ж. Курб. II, 17 (1572).—Учора у вечери позно с четверга на пятницу Кл. Гродск. Луцк. 1577, к. 10-б.

XVII. Вечеромъ называется конецъ житія людского Гал. Кл. Раз. 253.—У вечер пришам над Іорданъ Ев. Реш. 306-б.—Пришедши въ вечеръ на мѣстечко, на монастырь хѣли вдарити Літ. Льв. 244.—Нехай... дѣти ваши учатся закону... рано и вечер Крон. Боб. 60.

XVIII. Изволилъ повернутись (ясневелможній) на свою квартиру уже въ вечерѣ Журн. Дан. Апост. 60.—Повелѣ же намъ оній игумень прихотити тамо на всякъ день рано и въ вечеръ Гр. Варск. I, 61-62.—Толко над вечери проезжалъ въ поле Дн. Хан. 154.—Над вечера поѣхали обоє панство Діар. Хан. 14.

2. Вечірня забава.

XV. Почал на вечеръ на вино со крѣпкими безоумными молодыми людьми ходити Чет. 1489. к. 44-б.

ВЕЧЕРЪШНЫЙ, *прикм. Вечірній.*

XVIII. Будѣте мнѣ на помочи вроки излѣчити... зарашніи, полудешніи, вечерѣшніи, вчерашніи Угр. Заг. 56.

ВЕЧЕРЯ, *рж.* *Вечірне живлення, їжа, вечеряння.*

XV. По вечераи пошли вси радуючися Чет. 1489, к. 17.

XVII. Ту ясно Хс рекль, хлѣбъ который на вечераи онои тайной дати мѣл, тѣлом его естъ Кн. о Вѣрѣ, 182.—Але не хотѣли люде ити на тую вечерю Гал. Кл. Раз. 102.—Тыи чуда Престои Бѣѣ... могутъ чытати и в' трапезѣ под часъ обѣду албо вечераи Гал. Н. н. к. Вг.—О оплакана твоеа вечера Ироде беззаконный Рад. От. 386.

XVIII. Сѣдати до вечерѣ Заг. 207.

2. *Страва на вечерю.*

XVIII. Носитѣ вечерѣ от кума до кума Укр. Р. Арх. IX, 54.—Певный человекъ дуже богатимъ бувши, найкоштовнѣйшу въ дому своемъ розказавъ наготовати вечерю Науки парох. 107.

ВЕЧЕРЯДЛО, *рн.* (ст. пол. *wieczera*). *Вечерник, їдальня що вечеряти.*

XVI. Престолъ, вечерядло, оучинилъ собѣ царь Соломонъ зъ древа ливанова, столпы его сребряны П. П. 52.

ВЕЧЕРЯТИ, *дс.* *Їсти вечерю, бути на вечері.*

XVI. Зготовай ми што боудоу вечералъ Ев. Пер. 62.

XVII. Впйду къ нему и вечеряю съ нимъ Гал. Кл. Раз. I, 60.

XVIII. Кличитѣ мати вечеряти, а я жъ и не буду Пер. Укр. Лир. 40.—Азъ же послѣди звань бѣхъ съ слугами и послушники Иерусалимскими вечеряти и наситихся отъ збитковъ и укруповъ доволно Гр. Барск. I, 279.—Лѣтъ спати не вечерявши Пам. укр. м. I, 313 (Рк. Тесл.).

ВЕЧИСТО, *присл. від «вечистый».*

XV. Аже король заплативъ пѣсотѣ гривень тымъ панамъ има вечисто держат ЮРГр. № 38 (1404).—Со всимъ с тымъ што к тымъ селомъ з вѣка здавна слушало и слушаетъ вечисто ів. № 65 (1433).

ВЕЧИСТЫЙ, *прикм.* *Див. Вѣчистый.*

XVI. Два поминьники: одинъ вечистый, а другій посполитый Гол. П. М. I, 10 (Оп. 1554).—Властность свою мают держати вѣчне и на веки вечистые пичимъ непорушно Арх. ЮЗР. VIII, VI, 74 (1560).—Записую и дарую в моц, в держане и у вечистое уживанье на вечность именъа мои дубровицкие Ж. Курб. I, 275 (1580).

XVII. Правомъ вечистымъ набыли Пам. КК. I, 5(1607).—Прощение обе всемъ взяли вечистое Прот. Борз. Рат. 58 (1676).

ВЕЧНОСТЬ, *рж.* *Див. Вѣчность.*

XVI. Вечностью (держит) Ж. Курб. I, 7 (1567).

ВЕЧНЫЙ, *прикм.* *Див. Вѣчный.*

XIV. А по семь и детемъ нашимъ вечную памѣть ЮРГр. № 11 (1376).

ВЕЧОРЪ, *рм.* *Див. Вечеръ.*

XVI. Дня вчорашнего у вечеръ Арх. ЮЗР. I, I, 289 (1591).

XVII. Зараз у вчор тогожъ дня повил ми камараш же дий казал господар лист писати до Льова Льв. Ставр. 90 (1627).—Ку вечерови чата одошла польская Арх. ЮЗР. III, IV, 127 (1649).—Рано родится, а въ вечеръ оумираетъ Рад. От. 46.—Сват... сына моего... у вчор вдарив Прот. Полт. С. II, 187-6 (1689).

XVIII. Ясневелможный и протчіе... приѣхали надъ вечеръ въ городъ Белевъ Журн. Дан. Апост. 5.—Четвертого дня у вчор Вел. Сказ. 20.

ВЕЧУРНЯ, *рж.* *Див. Вечерня.*

XIX. Абисте в субботу по вчурнѣ не робили Пам. укр. м. IV, 71 (Бачв. Рк.).

ВЕЧѢРНИЦЪ, *рж.* *Див. Вечерницъ.*

XVIII. Я неборак у штанахъ добрыхъ хотѣвъ пѣйти на вѣчѣрницѣ Укр. Р. Арх. IX, 55.

ВЕЧѢРЬ, *рм.* *Див. Вечеръ.*

XVIII. Принаймнѣй з'рана и въ вѣчѣрь мысль и оувагу нашу до Вга яко до отца найлюбезнѣйшого поднос'мо Науки парох. 106.

ВЕЧЮРКА, *рж.* *Вечірка.*

XVIII. На вѣчюрки не хожу: не пускае мати Пер. Мат. III, ч. I, 411.

ВЕШНИНА, *рж.* *Ярина.*

XVI. Каждого року тры дни орут вешнины Пам. КК. IV, отд. II, 218 (1545).

ВЕШНЫЙ, *прикм.* *Весняный.*

XVII. А коли почала вода вешная спадывать, якобы три дни было Кул. Мат. I, 83 (1604).

ВЕШНЯ, *рж.* *Див. Вешнякъ.*

XVII. Продали... изовъ з вешнями оди надцять Прот. Полт. С. II, 177-6 (1690).

ВЕШНЯКЪ, *рм.* *Напленный млин, що мелѣ тільки по весні.*

XVI. Млышокъ вешнякъ на речце Березицы Арх. ЮЗР. I, I, 370 (1593).

XVII. Абы жадный не важился... гребелокъ и вешняков... строити Прот. Полт. С. II, 13 (1675).

ВЕШНЯНЫЙ, *прикм. Див. Весняный.*

XVIII. У вешняныхъ млинахъ каменей 80, зъ которыхъ на веснѣ отъ камена отбирається по талюру Вас. Зб. Мат. Лівоб. Укр. 74 (1721—22).

ВЕШТАТИСЯ, *дс. Блукати, тинятись, тукатись.*

XVIII. Орда вешталася около войска Літ. Черн. 89.

ВЕЩЬ, *рѣч. (ц. сл.). Річ.*

XV. Єгда же слышахомъ о тобѣ, истинно увѣрени быхомъ о нѣкоторой вещи Ак. ЗР. I, 33 (1415).

XVII. Братія трехъ братій до одобрѣнія вещей церковныхъ депутовали Гол. II. М. II, 90 (М. С. 1634).—Матерія сієсть вещь тайнѣ сей приличная Тр. II. М. 217.

XVIII. Венеція єсть славна и честна, яко въ ней принципъ, или вождь всего Венецкого панства и Вещь Посполита Гр. Барск. I, 162.—Хотѣа кождій от насъ називаетсѣ хрстіаномъ, ктожъ вѣсть, такими ли въ самой вещи и предъ Богомъ єсмы? Сѣмя сл. В. 86.

В'ЕХАНІЕ, *рн. В'їзд.*

XVII. В'еханіє в'їерслимъ Спесителѣа ншого Шул. Зерц. 59.

ВЖАГАТИ, *дс. Запалювати.*

XV. Вѣси ... вѣвають черноризьцемъ похотѣнія лукава вжагающе єму помысли Ип. 173—74 (1074).

ВЖАДАТИ, *дс. Зажадати, захтіти.*

XV. Даниль... вжада воды Ип. 744 (1224).

ВЖАЖДАТИСЯ, *дс. (ц. сл.). Зажадати.*

XVII. Хто од оной (воды) пити будет не вжаждетсѣ во вѣки Єв. Реш. 64-б.

ВЖАЛИТИСЯ, *дс. Див. Ужалитися.*

XVI. Хац того врядника моего... нашол и вжалившись єго... до дому своего привез Ж. Курб. I, 68 (1575).

XVII. Венедиктъ... єи (матки) ся вжаливши, молитися Гєду Вгу почал Жит. Св. 55-б.

ВЖАСАТИСЯ, *дс. Жасатися.*

XV. Половци же вжасошасѣ от страха Ип. 258 (1106).—Рече ємоу Михаилъ не бойсѣа а ни вжасайсѣа Чет. 1489, к. 11-б.

ВЖАТИ, *дс. Одержати жаттям.*

XVI. Што вжнете ярынѣ, яко: овса... того скоро по жниве мають державцы наші на насєньє Арх. ЮЗР. VI, I, 12 (1542).

ВЖАТЬЄ, *рн. Те, що єсєто.*

XVI. Штожъ тое збожье єсть вжатьє ваше властное... а не купленое Ак. ЗР. III, 103 (1559).

ВЖДИ, *присл. (пол. wždy) 1. Завжди.*

XVI. Тую рѣчь обороны земскоѣ на доброй мѣрѣ и концы постановили, яко быхмо часу пришлого мѣли вжды способъ людей пѣняжныхъ мѣти Ак. ЗР. II, 346 (1538).

2. *Принаймні, одначе, хоч.*

XVI. Прошу, абымъ вжды устне гдѣ зъ вашею кн. мил. намовитися могъ Хр. Фил. Апокр. 1060.

XVII. А покимъ того злого будетъ, а вжды для Бога треба сѣ упаметати Діар. Фил. 114.—Чомужъ во всемъ справѣ и поступковъ єго не наслѣдуєтъ, абы вжды могло быти панованє єго подобное панованю Житмонта Першого Копист. Пал. 962.—Що вжды абы и нас... дойшло в книги свої... учителя... вложили Єв. Реш. 264-б.—(Моисей) а вжды о томъ анѣ мовити, анѣ повѣдати, што єсть власне по бытности, не оумѣль Кн. о вѣрѣ, 3.

XVIII. Ты забивши тѣло дшѣ вжды забити не можєшь Пам. укр. м. III, 117 (Перем. Пр.).

ВЖЕ, *присл. Див. Уже.*

XV. А я самъ, ни жона моя... никако вжє въ тое уступоватися не маємъ Ак. ЮЗР. II, 105 (1440—92).—Нинє вжє вѣдаю Чет. 1489, к. 16.

XVI. Гдєж вжє на он час будучи на сойму... всимъ княземъ и паномъ земли Волинское,—водлугъ росказанія господаря короля... ино отецъ архимандрит єго милость передъ нами жалобу положилъ Арх. ЮЗР. I, VI, 25 (1537).

XVII. Вжє тому роковъ три якъ остатнего разу ходили под Перекопъ Кн. Мѣск. Полт. 12 (1692).

XVIII. В третій разъ якъ загоритсѣ (огонь) то вжє не гасѣт Путн. Ієр. 17-б.

А вжєжъ, так, само собою, зєичайна річ.

А вжєжъ до тои церкви нѣколи не буду ходити Укр. Р. Арх. IX, 48.

Чи вжєжъ, хїба, абож, невжє ж.

XVI. Чи вжєжъ тымъ соборъ Никейскій оные отцы светые посквернили Отп. II. П. кл. Остр. 1063.

XVII. Ахъ, чи вжєжъ то отъ себе мене отдѣляєшь? Суд Бож. 297.

ВЖИВАНЬЄ, *рн. Див. Уживанье.*

XVI. Єресей своволне уживають Арх. ЮЗР. I, I, 75 (1577).—Тую єпископью... подаль єсми вѣ... вживанье владыцѣ ів. 196 (1585).

ВЖИВАТИ,—ЖИТИ, *дс. Див. Уживати,—жити.*

XIV. Авживаючи того дворища не надобѣ ни воина, ни лловицѣ платити ЮРГр. № 2

(1349).—Молвили, абы в добромъ покои вжити тѣхъ вжитковъ ів. № 9 (1370).

XV. Маеть панъ Федко... того имѣня... со всякими вжитки вживати Ак. ЮЗР. II, 105 (1440—92).

XVI. Князь Богуш... тыи земли... держит и ьживает аж до сих часов Арх. ЮЗР. I, VI, 23 (1537).—Я и сынове мои, яко панове отчизные, того имени вживаемъ Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 168.

XVII. Дша... млитса иж бы грѣшное тѣло повагы и гордости і инних роскошій не вживало Єв. Уч. 273.

XVIII. І тут таких ест много, же са (табаки) вживають Клим. Вірші, 17.—Бабъ тых нечестивых (ворожок) пѣды не вживаймо ів. 70.—Богъ... обещалъ ему в рай роскоши райскіе вживати ЦАМ. № 33, к. 36.

ВЖИВЛЕНЬЕ, рн. Живлення, годування, користування.

XVII. Даемъ оному (Кимбратовичу) на вживлене село Березу Млр. Посп. Кр. 17 (1662).

ВЖИГАТИ, *де.* (пол. *wżęgać*). *Запалювати.*

XVII. Не вжигаютъ свѣтилник и подставляют его под спудом Тит. 368 (П. Мог. 1646).

ВЖИТОКЪ, рм. Див. Ужитокъ.

XIV. Молвили, абы въ добромъ покои вжити тѣхъ вжитковъ Ак. ЗР. I, 20 (1351).

XVII. Ни я сама, а ни потомкове мои не маемъ мѣти жадного вступу а ни вжитку... на помененную фундацію Пам. КК. II, 388 (1615).

ВЖИТОЧНЫЙ, прикм. Див. Ужиточный.

XV. Тогда иншого рожаю парсуну ужиточную, почестливую, згодную которая жъ бы могла рядить и вжиточна быти, имаемъ дати Ак. ЗР. I, 74 (1457).—Воленъ онъ... (Клевицкий десяток) продати и замѣнити и къ своему вжиточному; обернути ів. 187 (1499).

ВЖИЩЕ, рн. Див. Ужище.

XV. Оувидель на студенци ведро имоуще вжище власно Чет. 1489, к. 2-б.

XVI. Взяли коней... з вожками и вжищами Кн. Гродск. Луцк. 1565, к. 184.

ВЖО, присл. (блр.). Див. Вже.

XV. Въ ярлыку писалъ до отца нашего, ижъ вжо еси поѣхалъ со всеми людьми города Тягиня оправляти Ак. ЗР. I, 119 (1492).—Абы намъ болшей того отъ них жалоба о то на тебе вжо не приходила ів. 151 (1495).

В-ЗАВОДЪ, присл. Швидко, прудко, що сили, що духу.

XVII. Который... в непріязняхъ ся кохаеть, а себе покутую чого за грѣхи мнѣмаеть; подобен ест тому, который през сонъ в завод бѣжати мнѣмаеть Лѣств. 23.

В-ЗАДЪ, присл. В тил, вспак, назад себе.

XV. Мирослава посласта в задъ града Ип. 755 (1229).

XVI. Людей вольныхъ такъ в задъ яко и впередъ пропускали Ак. ЗР. IV, 66 (1593).

XVII. Тогда Хмельницкий за ляхами, а взявши вѣдомост, изъ ляхи пошли в зад. роспустилъ войска Літ. Полск. 19.

XVIII. Обернуся в зад, ажъ мнѣ бандолетъ урвался Вірші Нищ. 48.

ВЗАЕМНЕ, присл. Обосторінно, обопільно, оден другого, другому і т. д.

XVII. Который... пилностъ в' науцѣ в'заемне з'єднотивши, в' маломъ часѣ всей логической навикѣ оумѣтности Тр. постн. 387.—Все войско низовое запорожское велможности вашей повторе и по десяте велце за ихъ (хоругов і бубни) дякуемъ и взаемне зычимъ Эварн. Источн. I, 770 (1698).

XVIII. Ти... ласкавий чителнику... все... мнѣ прости... умоляю и взаемне тебѣ... въременних і вѣчнихъ благъ... желателствую Вел. Сказ. 4.—З рѣвнею своимъ привитавшися и попросившися взаемне, волно разомъ накрыти (головы) Полѣт. 50.

ВЗАЕМНОСТЬ, рж. від «взаемный».

XVIII. Нещасная годинонька, коли мене (милий) покидає... взаємності не відаю, людзким мовом не віраю Укр. Р. Арх. IX, 19.

ВЗАЕМНЫЙ, прикм. Обосторонний, обопільный.

XVII. За таковыи дары, повинна облюбеница жениху своему отдавати: напредъ вѣру, вѣсѣмъ в'заемную любовь Транкв. Зерц. к. 52-3.—Хс Спаситель взаимнымъ способом и натурѣ нашій члчской тое даетъ Рад. От. 105.—Мы... взаимнымъ способомъ должны застаемъ тую добродѣтель Кн. Цеху Кр. 7-б. (1678).

XVIII. Кошовый атаманъ (Тугай Бей) обослалъ... хлѣбомъ, виномъ... и мясомъ зъ взаимною къ нему являющийся дишкѣрещію Вел. Сказ. 30.—А я взаемне, поки живъ буду, тебе не забуду Марк. IV, 222 (Л. Маз.).—Бгу мила и пріємна естъ згода, єдність и милость пира и взаимна межи нами и ближними нашими Науки парох. 25.

ВЗАЕМЪ, присл. Взаемно, обосторонне, обопільно; одно і друге, рівно ж.

XV. Дая нищимъ Богу взаемъ дасть Ип. 110 (996).

XVI. Взаемъ ущипливый отвѣтъ Хр. Фил. Апокр. 1014.—Бо се зъ собою поеднали и за все себе взаемъ досыть учинили Арх. ЮЗР. I, I, 422 (1594).—Взаемъ будучи и ты слугою вѣрнымъ пана своего, можешъ слушнѣ допустить Ак. ЗР. IV, 161 (1597).

XVII. Дша и тѣло от себе взаемъ роздѣлени, нѣчого дѣлати не могутъ О обр. 122.—Простѣмо собѣ взаемъ одинъ другому выстунки Ев. Вил. 100.—Братя взаемъ вѣдчность свою указати повинни будутъ Пам. КК. I, 34 (1623).—Золото взаемъ ваги (тѣла Гектора) поступили Сб. Лѣт. 91 (Кіев. Лѣт.).—(Красное яечко) звиклимо собѣ взаемъ даровати Рад. Ог. 9.—Мѣлъ двоѣкую корону терновую едну, другую златую взаемъ зъ собою сплетеныє ів. 1068.—Дамо вамъ дщери наши, и взаемъ возмемъ дщери ваши Крон. Боб. 23.—Двѣ особѣ... для однакихъ обычаевъ и святобливости живота взаемъ ся Господу миловали Рук. № О. 4^о 86, 54-б.—Промыслъ вшелякій взаемъ чинити Конист. Пал. 1042.

XVIII. (Хмелниченко) от господара тожъ взаемъ привитанъ привѣтомъ Вел. Сказ. 66.

ВЗАИМОВАТИ, *дс. Позичати, запозичувати.*

XVII. І, ф, ѓ, ѱ, ѳ от греческихъ согласныхъ, греческихъ дѣлѣ и нѣкоихъ еврейскихъ и латинскихъ реченій взаимована сутъ Смотр. Гр. 7-б.

ВЗАИМЪ, *присл. Див. Взаемъ.*

XVII. Вы абысте взаимъ еднѣ другого ратовати могли, повиннистесѣ оунизити Рад. Вн. 597.—(Іоаннъ мовить) намишші, абымыс миловали взаимъ, поневажъ любовь зъ Бга есть О обр. 302.

XVIII. Ни онъ, ни жена его, ни ученикъ мой, ни прочіе его чада не привѣтствоваху мя взаимъ болше года Гр. Барск. II, 356.

ВЗАКОНИТИ, *дс. Див. Узаконити.*

XVIII. Хто тотъ законъ взаконилъ, мы не знаемъ Клим. Вірші, 176.

ВЗАМОРОЗЪ, *присл. В перші морози.*

XV. Бѣ бо оуже в заморозъ Ип. (ХП.) 129 (1016).

XVII. Приперли его войско ко озерамъ, межи которыми стояло взаморозъ Крон. Соє. 32.

ВЗАПРАВДЫ, *присл. Справді, дійсно.*

XVII. Взаправды страшливая и неслиханная есть речъ Крон. Боб. 381.

ВЗАСПОЛЬ, *прикм. Спільно, разом.*

XVII. Царѣ грецкіи з онымъ (Володымеромъ) ся сповиноватили, варовали межи собою взасполь Конист. Пал. 1074.

ВЗАСЬ, *присл. Назад.*

XVII. (Ігумена) взась до Берестя (Пузи на)... до насъ на ігуменство прислалъ Діар. Фил. 147.

ВЗБЕРЕЖЕ, *рн. Побережна смуга землі.*

XVII. Продалисмо... іруньть нашъ взбереже, способное на заняте гребли Прот. Полт. С. II, 66 (1679).

ВЗБИВАТИ,—БИТИ, *дс. 1. Піднести в гору.*

XVI. Коли соколь въ мытєхъ бываетъ, высоко птиць възбиваетъ Сл. о п. Иг. 27.

XVIII. В диму... и пѣску взбитомъ битва была недоумѣванная Лѣт. Вел. I, прил. 14.

2. *Настромити, посадити (на палю).*

XVII. Довѣдавшись царь Московскій Козлова на колъ възбилъ Крон. Полск. 391.—Іустиниан... отца, который не хотѣлъ быти христианиномъ на палъ взбити розказалъ Крон. Боб. 326-б.

XVIII. Поляки гетмана Павлюка... на палъ възбили Кр. оп. Млр. 218.

ВЗБИРАТИ, *дс. 1. Збирати.*

XVII. Шолудко... в дому своемъ... нецнот възбираетъ щодене и щонощє Прот. Полт. С. I, 103-б. (1690).

2. *Бити.*

XVII. Якъ хотѣли, такъ чинили, и въ плащъ го посмѣвиска убираючи, и тростиною по головѣ възбираючи Хр. Пасх. 163.

ВЗБОРОНЯТИ,—НИТИ, *дс. Утримувати (забороняючи).*

XV. Възборони ми (Х. П. мя) от пострижения Ип. 529 (1168).

XVII. Възбороняетъ мечъ свой отъ крове Конист. Пал. 828.—Повѣжъ ми, што есть што възборонѣетъ тобѣ не подлѣгати Вгословію О обр. 294.

ВЗБОРОНЯТИСЯ,—НИТИСЯ, *дс. 1. Оборонитися, захиститися.*

XV. Аще и таковая лодья и от бурѣ или боронения земнаго боронима, не можетъ възборонитисѣ въ своя си мѣста Ип. 26 (912).

2. *Ухилитися що вчинити, не згодитися.*

XVII. Безъ своего патріархи подписатися възборонилися Конист. Пал. 1118.

ВЗБРОНЕНЬЕ, *рн. (пол. wzbronienie). Перешкода, заборона.*

XVI. А ни дети ее и ни хто инший в томъ переказы а ни взбронєня жадного на вечные часы ей чинити не мають Арх. ЮЗР. VIII, III, 330 (1581).

ВЗБУЖАТИ,—ДИТИ, *дс. 1. Збудити, розбудити, очутити зі сну.*

XVII. Лазарь другъ нашъ заснулъ, але иду же възбужу его Ев. Вил. 86.—Седмъ

отрковѣ... за часовѣ Θεодосія взбужены были... 372 лѣтъ спали Крон. Боб. 261-б.

XVIII. Звонѣ... людей до церквей взбужаютъ Клим. Вірші, 109.

2. *Зродити, сплодити, покликати до життя.*

XVI. О то дни приходятъ, мовитъ Єгова, и взбужу Давидови поколѣнє справедливое Катех. 28.

XVII. Вѣлно было другому братови взати жону его, жебы в'збудилъ потомка брату своему Гал. Каз. 77.

3. *Породити, створити, дати початок, викликати.*

XVI. Добре мовиш, изъ а ни учачий а ни слушаючому даетъ вѣру, а ни слушающий еє в собѣ взбужаетъ Катех. 71.

XVII. Дьяволъ взбудилъ морѣ и голодъ на свете Кул. Мат. I, 167 (1624).

XIX. Воздвигну в взбуджу многую ненавѣст между вами Пам. укр. м. IV, 68 (Угн. Рк.).

4. *Збуджувати, піднімати, заохочувати.*

XVII. Софроній... статечными также в' цнотах чинить и до Ба взбужаетъ Тр. постн. 624.—(Ласка Божая) насъ взбужаетъ и запалаетъ серце наше до покуты святои Льв. Ставр. 63 (1618).—Тиверій... взбудилъ людъ ввес до великого плачу Крон. Боб. 331.—Взбудити еще свѣта сего не видѣчи Мтку Бжію до спѣванѣ, чили то не чудо Рад. Ог. 169.—Что в'збудило сотника, абы увзриль в' Ха, не скорбѣ ли? Рад. Він. 372.—Не въ часъ еси взбудила серце до жалости, бо южъ моеи наступилъ часъ справедливости Суд Бож. 298.—Цесар... гонение... на црков Бжую взбужал Єв. Реш. 238-б.—Нечистые... мыслы от зводителя серца и блуда духа взбужати Лѣств. 25.

XVIII. Длѣ чого оупоминаеть насъ Апостолъ Павелъ стый и до витрванѣ въ постановленіи добромъ в'збужаючи мовить Науки парох. 3.

ВЗБУЖЕНЬЕ, рн. *Зродження, сплодження.*

XVII. Воскрєніє на ономъ мѣсцу не згола значить з мертвых в'стане, але рачей в'збужен'є на свѣтъ повстан'є, из' живота Паненского выведен'є Кн. Рож. 103-б.

ВЗБУРЕНЬЕ, рн. *Бунт, зворушення, розрут.*

XVII. Члкъ... нѣтъ в'збурєня в'счиналъ, по малой хвилѣ али его оплакиваютъ О сл. Дав. 29.—Въ Фригїи взчалосѣ... взбурєн'є Єв. Реш. 284-б.

XVIII. Теды стало сѣ межи людом великое замѣшанѣ за в'збурєнѣм Аристоклєма Пам. укр. м. III, 79 (Перем. Пр.).

ВЗБУРЮВАТИ,—РИТИ, *дс. Збурити, сколотити, підняти.*

XVII. На-тыхъ-мѣсть взбурили на себе всѣх Вопр. 31.

XVIII. Горькій мятежъ, какъ пожаръ души жгущій, взбурюеть сердцѣ Сковор. 106.

ВЗБУРЮВАТИСЯ,—РИТИСЯ, *дс. Збуритись, розхвилюватися, піднятись.*

XVII. Пророка Іону непослушного з кораблѣ мусѣли жегларѣ выкинути в' море, которосѣ было длѣ Іоны взбурило Гал. Кн. Раз. 62.—Заразъ сѣ море взбурило Крон. Боб. 419.

ВЗБѢГТИ, *дс. Вибігти на що.*

XVII. Вбѣгли Веспасіанъ и Титъ въ почи на муръ Рук. Хрон. 206.

ВЗБѢСИТИСЯ, *дс. Сказитися.*

XVII. Так назбыть взбѣсилъ и ошалѣлъ, изъ таких же слоугъ божих, кгда сѣ емоу не кланяли, в пѣчъ казалъ оуверечи Лѣк. на осп. ум. 4.

ВЗБѢШЕНЬЕ, рн. *Сказ.*

XVI. Горганобѣсїє, горла взбѣшен'є, коханесѣ в роскошныхъ потравахъ естѣ страсть, абы лакоты все идати хот троха, а подлыми потравами в'згоржати Зиз. Лекс. 97.

ВЗВАЛИТИСЯ, *дс. Звалитися.*

XVIII. Не ѣвъ зомлѣвъ, наѣвсѣ взваливсѣ Клим. Прип. 235.

ВЗВАРЪ, рн. *Див. Узварь.*

XVIII. Взвару доброго грушевого сулѣя склянна Реестръ Θεодосїа, 1.

ВЗВАТИ, *дс. Див. Узвати.*

XV. Поиди вонъ, посѣди, опѣть ты взовемъ Ип. 346 (1147).

ВЗВЕЛѢТИ, *дс. Звеліти, дати розказ, наказати.*

XV. Абы есте ваша милость взвелѣли тому Богушеви, абы прислалъ ты пѣнязи Ак. ЗР. I, 185 (1498—9).

ВЗВОДЪ, рн. *Див. Узводъ.*

XVI. Дерево на оный взводъ ключник повинен давати Пам. КК. IV, II, 70 (1545).—Воротный (не успѣл) прудко взвести взводъ Ганна Монт. 141.

ВЗВОЗЪ, рн. *Див. Узвозъ.*

XVII. Плѣць... подлѣ взвозу Неводницкого Ак. ЗР. IV, 516 (1628).

ВЗВОЛѢКАТИ, *дс. Зволѣкати, накидати кому що.*

XVII. Смѣють на правовѣрныхъ омрачивши сѣ той свой блудъ в'зволѣкаты Льв. Пал. 23.

ВЗВОРОТИТИ, *дс. Див. Узворотити.*

XV. Ать взворотитъ Гюрги дани ихъ (Новгородців) вси Ип. 427 (1151).

ВЗВОРОТИТИСЯ, *дс. Див. Узворотитися.*

XV. И възвратишася во свояси Ип. 316 (1144).

ВЗВОРОТЬ, *рм. (пол. wzwrót). Поворот назад.*

XVI. Чоловек мой просо его на взворотехъ потопталъ Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 123.

ВЗВЫЧАЙ, *рм. Звичай.*

XVII. Єдного... часу ведлугъ възвычаю до мене пришедши (мужъ)...уналь Жит. Св. 419.

ВЗВЫШЕ, ВЗВЫШКИ, ВЗВЫШЬ, *присл. У-виш.*

XV. Вѣ бо въздано ея (церкви) при немъ (Мстиславѣ) възвыше, яко и на конѣ стоячи рукою досади Ип. 138 (1034).

XVI. Которые скрыни естъ такъ велики: надолжъ по полтора сажня, в-поперекъ также по полтора сажня, а възвышки по сажню Кн. Гродск. Луцк. 1564, к. 17.—Абы ѿе милость... церковь ку фале Божьей... на мощныхъ стандартахъ высоко възвышъ на человека... заложивши Arch. Sang. VI, 76 (1577).

XVII. Кажы уробити шибеницу възвышъ локотъ пятьдесятъ Крон. Воб. 158.—Поставилъ Даниилъ вежу... възвышъ локтей пятнадцать Крон. Соѿ. 284.

XVIII. На тыхъ горахъ сѹтъ люде на локоть възвышъ Пам. укр. м. IV, 30 (Сок. Рк.).

*Див. Узвышки.***ВЗВѢСТКА**, *рж. Звѣстка.*

XVI. Такожъ рядничій пана Миколаевъ биралъ взвѣстку у гостей купцовъ Ак. ЗР. I, 361 (1505).

ВЗГАРДА, *рж. (пол. wzgarda). Див. Взгорда.*

XVI. Владыкамъ тая възгарда дееться Апир. 537.

XVII. Взгарда и убожество церкви Христовы Копист. Пал. 814.—Тие възгарди поношу для тоей причины, же мя Ярошиха усилне не допускаетъ до моеи отцевщины Ак. Полт. Гор. Ур. II, 36 (1667).—Если припомнимо Хрстову възгарду свѣта дочасного Рад. Ог. 91.—Змилуйся надъ нами, босмо назбыть наполниени възгарды Лѣк. на осп. ум. 2.—На болшую възгарду стго Иоанна... на улицу главу его викинули Крон. Воб. 186.

XVIII. На възгарду полякамъ порадилъ (Дорошенко) Туркамъ взятемъ Камянца Подольского Лит. Бел. II, 349.

ВЗГАРДИТЕЛНЫЙ, *прикм. Хто «взгарду» до чого має.*

XVII. Козма и Дамиан... безсребренниками, тоест възгардителными скарбовъ сѹтъ названы Жит. Св. 480.

ВЗГАРЖАТИ,—ДИТИ, *дс. Див. Взгоржати,—дити.*

XVI. Снова почаль свое ревоковати, възгаржаючи декретомъ братскимъ Арх. ЮЗР. I, XI, 59 (1599).

XVII. Молю о Пречста. Дво Мріє! абы таа моа подлаа праца не была оу тебе възгарженаа Рад. Ог. (пр.). 5.—Тыи которыи бга възгардили, сами теж възгаржони были Кн. Рож. 142.

ВЗГЛЯДКА, *рж. На око, на позір.*

XVIII. Яке буде (лоша) чи вороне чи яке на възглядку Довг. 92.

ВЗГЛЯДНЕНЬЕ, *рж. (пол. względnienie). Погляд.*

XVI. Оуранила еси сердце мое однимъ възглядненіемъ очію твоихъ П. П. 52.

ВЗГЛЯДЪ, *рм. 1. Погляд.*

XVII. На възглядъ его (Алексѣя) хоріе немочи збывали Жив. Св. 37.

2. Огляд, увага, (на кого, на що).

XVIII. (Чаплинскій) пьяный и безрозумный... безъ жадного възгляду в тѣсное туременое велѣл мя вринуты въязненіе Вел. Сказ. 20.—До вбогихъ мѣй възглядъ Клим. Вірші, 137.

Взглядъ мати, мѣти на кого, на що, оглядаться, уважати на кого, що.

XV. Припоминаючи прязнь давную... абыхмо на нее възглядъ мѣли Ак. ЗР. I, 117 (1492).

XVI. Милостивый възглядъ на заслуги мои маючи, детемъ моимъ милостивымъ паномъ былъ Арх. ЮЗР. I, I, 75 (1579).

XVII. На покорный бачене и възглядъ маешъ Тр. постн. 661.—Нѣ на порядку справъ, ни на речи истоту жадного възгляду не маючи Копист. Пал. 696.—Маючи възглядъ на заслуги въ войску Занорожскомъ и до далшой хотячи потягнути намъ и войску услуги пана Хому Рашенка сотника Росского, далисмо млинъ Ак. Зем. 108 (1659).—Паный члкъ не маєть възгладу а ни на царя а ни на оурядъ каждому своимъ домовлаеть языкомъ Рад. Ог. 129.—Богач... не мав възгляду на бѣдного... члка Єв. Реш. 11-б.

XVIII. Имѣючи възглядъ на убожество ихъ. видаемъ сей нашъ унѣверсалъ Арх. Мот. 144 (1719).—Мѣють з собѣю винести (річей і грошей) колко имъ король польскій позво-

лит. маючи взглядъ на особи Вел. Сказ. 141.—Гетманъ... на духовный станъ нимало взгляду не имиль Сб. Лѣт. 33 (Кр. оп. Млр.).

3. *Стосуюнок, відношення, реляція.*

XVII. Без' тѣла дша сама не можетъ персоною назвати, поневажъ маєть взглядъ до тѣла Гал. Кл. Раз. 72.—Четвертое предикаментумъ есть, реляцію, взглядъ, албо отношеніе, который взглядъ кто до кого маєть ib. 457.

Взглядомъ, з огляду на, що до, уважаючи на.

XVI. А ижъ тотъ панежъ ихъ въ Римѣ мѣшкаеть, тымъ взглядомъ и вѣру свою Римскою вѣрою называютъ Хр. Фил. Апокр. 1150.—Бо ся таковая дата не взглядомъ листовъ, але взглядомъ особъ Антир. 705.—Другиіи зас сут имена Божіи, которыми се Богъ называетъ взглядомъ нас Катех. 34.

XVII. Речены бывають фундаментами всѣ апостолове взглядомъ ряду и справованя Копист. Пал. 370.—Разность межи ными в'зглядомъ церковной Іерархіи, а не до справи рукоположеніа Льв. Пал. 24.—Винни будуть цнове дозорцы (з тих, що смѣхи и жарты нецотребные строить) взяти вины грошми на пуль фунта воску взглядомъ того, же не на жарты ани на смѣхи, але для збавеныхъ намовъ схажки наши постановленые суть Стат. Полоцк. Вр. 8.—Не в'зглядомъ особы, але за оучип'ки прииметъ каждый кто чого годен Лѣк. на осп. ум. 25.

XVIII. О вѣдомости у Поляковъ в'зглядомъ рушенню Хмелницкого ку Пилявцамъ Вел. Сказ. 56.—Капитанъ Семичовъ бувъ и видѣлся зъ мною взглядомъ магазенов Дн. Марк. I, 48.—Писанъ листъ до ихъ же п. п. управляющихъ взглядомъ провіанту Журн. Дан. Апост. 71.

ВЗГОЛОВЬЕ, рн. (пол. wzgłowie). Подушка.

XVI. Въ сестры Маріи... кожухъ бараний, взголовей две Арх. ЮЗР. I, I, 33 (1571).

XVII. Взято ми зъ ложка взголове и колдру Діар. Фил. 90.

ВЗГОРДА, рж. Погорда, зневага.

XVI. Законоавши свѣтлость дши своєї оумъ в' темность своєї особѣ доумы надоутости и в'горды Отп. кл. Остр. И. П. 383.—Православіе греческое... у в'горду пришло Ак. ЗР. IV, 205 (1600).

XVII. В нихъ (людех) Бгу в'горду, а людемъ зедналь пекло (Сатанаил) Крон. Боб. 3-6.

ВЗГОРДѢТЕЛЬ, рм. Той, що погордив, зневажник.

XVII. Оставилъ еси тыхъ в'згордѣтелей твоихъ Транкв. П. Мн. 202.

ВЗГОРЖАТИ,—ДИТИ,—ДѢТИ, дс. Погорджати, зневажати, в погорді мати.

XVI. Подлыми потравами в'згоржати Зиз. Лекс. 97.—(Вы) порушили есте кости отцъ, в'згордили есте ихъ вѣру, поганьбили ихъ честные и стые sprawy Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 30.—Сыну мой, не в'згоржай караня Господнего Катех. 40.

XVII. Пречиста. Два по верху моря свѣтового ходила, бо она в'згоржала марнотами свѣцкими Гал. Кл. Раз. 296.—Люде... в'згордивши твоимъ Бже росказанемъ мене слухали Каз. 32, к. 135.—Теди дла милости хвой в'згордилъ оній молодій Іоанъ роскошами свѣта того Збірн. 1693, к. 169-6.—Агар.. в'згордѣла Сарою, панею своею Крон. Боб. 15-6.

XVIII. Освященнымъ мѣсцемъ церковнымъ в'згоржають Клим. Вірші, 166.

ВЗГОРЖЕНЬЕ, рн. Погордження, зневаження.

XVII. Такіи грѣхи... в'згоржене Вга Гал. Кл. Раз. 88.

XVIII. О в'згорженю ихъ (запорозців) Виговскимъ Вел. Сказ. 173.

ВЗГОРОКЪ, рм. Узгірок, пагорок.

XVI. Которая (границя) идет... в долину стежкою просто на в'згорокъ Клиноватой ниви Арх. ЮЗР. I, VI, 9 (1507).

ВЗГОРУ, присл. У-гору.

XVII. Възбоджу: в'згору подношу Бер. Лекс. 18.—Ово згола куды колвекъ трегачную овую намѣтность (пиху) кинешъ, завше в'згору твѣчій еъ гакъ найдешъ Св. Калл. 6.— Не учинишъ собѣ балвана, албо рытого образу, ани жадного подобенства тыхъ речій, которые суть на Нбѣ в'згору и который на земли низко (Исход, 20, 4) Гол. П. М. II, 462 (1645).—На верху (фѣкгуры Николай) теды в'згору кладетъ отна, а на долѣ по обудву оуглахъ Сна и Дха О обр. 275.—Соломон... руки в'згору поднѣши... Розн. Каз. 3.

ВЗГОРШЕНЬЕ, рн. Чинність від «взгоршити».

XVI. Забегаячи... дальшому в'згоршеню церкви... учинили Антир. 541.

ВЗГОРШИТИ, дс. Морально попусувати.

ВЗГОРШИТИСЯ, дс. Морально попусуватися.

ВЗГОРЬЕ, рн. Узгірря.

XVIII. На в'згорю надъ Тясминомъ ставуши Літ. Вел. II, 459.

XVIII. Влгословени тые, которые ся во мнѣ не взгоршили Ёв. Реш. 333-б (1710).

ВЗДАЛЕ, *присл. Далеко.*

XV. И бысѣха в зажитѣ единою въздаде от города Ин. 934 (1290).

ВЗДАНЬЕ, *рж. (пол. wzdanie) 1. Правне відання річи.*

XVI. Позванный Кредройтъ... самъ не сталъ, вздана не арештовалъ Арх. ЮЗР. I, VI, 127 (1597).

2. Здання.

XVII. Масть... тымъ монастыромъ водлуг воли и вздана своего рядити и справовати, владати Гол. П. М. II, 236 (Фунд. Чтв. 1642).

ВЗДАТИ, *дс. Див. Уздати.*

XIV. Вжити тѣхъ вжитковъ пану Вятславу, яко воздали при пану Ёл. Ак. ЗР. I, 20 (1351).

XV. Недооумеемъ противу даромъ твоимъ въздати Ин. 104 (940).—Въздамъ мечь врагомъ ів. 243 (1097).

ВЗДЕРЖАНЬЕ, *рн. Здержання, стримання.*

XVI. Мѣлъ бы посполу зъ ихъ милостью вдатися и быти готовъ ко вздержанью и преможедью поганьского неприятелиства Ак. ЗР. I, 220 (1501).

ВЗДЕРЖЛИВОСТЬ, *рж. Здержливість, стриманість.*

XVI. Въздержаніе, въздержливість Зиз. Лекс. 97.

XVII. Идетъ оная вспанялая въздержливість съ постомъ и молитвою Льв. Ставр. 60 (1618).

ВЗДЕРЖНИКЪ, *рм. Той, що здержує себе.*

XV. Дѣмбанъ прозвутерь бѣше постыникъ и въздержыникъ Ин. 180 (1074).

ВЗДИРАТИ, *дс. Здирати.*

XV. Хотя ачѣ дей мость новъ, и слуги дей твои, ходячи въ ночь, мостницы вздирають, и за то дей у нихъ съ каждого двора по грошу берутъ Ак. ЗР. I, 150 (1495).

ВЗДОВЖЪ, *присл. Удовж, в напрямі довжини.*

XVI. Замку самого вздовж од брамы воротное мимо владычын дом до Стеры пятдесят и пулята сажня Арх. ЮЗР. VII, I, 156 (1552).

XVII. Одна (стырта) сажни дванадцать въздовжъ Арх. ЮЗР. III, IV, 117 (1649).—Вздовжъ полтрета локтя Крон. Боб. 46.

XVIII. Въздовжъ и въпоперекъ войско и обозъ Лядський начаша рисовати Вел. Сказ. 39. —Тамъ взялъ и наметъ везерский, который былъ вздовжъ на сажней 40, въперъ на сажней 20 Літ. Черн. 88.

ВЗДОЙМОМЪ, *присл. Див. Уздоймомъ.*

XVI. Люди... всякіе товары... мають въздоймомъ продавати Ак. ЗР. II, 92 (1511).

XVII. Все огуломъ и въздоймомъ... въ мочь, владзу, вѣчьность и дѣдитство тому монастырюнашому Буйницкому надаемъ Ак. ЮЗР. II, 93 (1633).

Див. Здоймомъ.

ВЗДОЛЖЪ, *присл. Див. Вздовжъ.*

XVII. З ручници въздолжъ твари пострелили Арх. ЮЗР. III, IV, 67 (1649).

ВЗДОХНЕНЬЕ, *рн. Зітхнення, зітхання.*

XVII. Не може то быть жебы намнѣйшая... молитовка, албо намнѣйшое въздохнене ко Господу Богу не мѣло быт без великого пожитку Рук. № 0. 4° 86, 51-б.

ВЗДРЫГАТЕЛЬНО, *присл. Страшно, жахно.*

XVII. Не есть дивно и не есть вздрыгательно—панежа выклимати и отлучати Копис. Пал. 1093.

ВЗДРЫГАТИСЯ,—ГНУТИСЯ, *дс. Здригатись,—гнутиь, алякатись, злякатись.*

XVII. Поколь се тая розница отъ кгрунту не упрятнеть... вздрыгатись мусять на тоє таковое зьедночене Арх. ЮЗР. I, I, 512 (1629).—Почалисѣ срдна рушати и вздрыгати то до плачу, то до покуты Рад. Ог. 119.—На самое имя зго (диавола) вздрыгаемосѣ Каз. 32, 141.—Узрѣвши... сила бѣсовьскаѣ крест хвѣ... вздрыгнутисѣ и улякнутисѣ мусит Ёв. Реш. 275.

XVIII. Приобѣцаль... побесурманитися... на що наши християнскіе сумленя вздригаются Вел. Сказ. 75.—Вздригнувшиися от страха ів. 120.—Можна пробевати, притискаючи клѣщами альбо рукою, где болитъ, такъ конь вздригается Укр. Госп. Пор. 61.

ВЗДРѢТИ, *дс. Див. Уздрѣти.*

XVIII. Слнце и мѣ ясность южѣ закрили... мтка хрстова скоро то вздрѣла од страху оумлѣла Рук. К. У. № 21, к. 19.

ВЗДУВАТИСЯ, *дс. Здуватись, підноситися від дуття.*

XVIII. А если далій як пузиръ на водѣ вздуватися схочешъ, теди тилко ближей сюда подойди до насъ Літ. Вел. III, 115.

ВЗДЫРАТИ, *дс. Вилазити, підноситись.*

XVII. До такъ высокого и сличного паляцу въздыралъ Крон. Боб. 2.

ВЗДЫХАНЬЕ, *рн. Зітхання.*

XVI. От розличнаго въздыханя голосов и болезни народов срдчный крик і не постоянный шумъ всю вселенную исполнилъ Рук. Муз. № 513, к. 6.

XVII. Теперь (на цім світі) часъ слезамъ и вздыханю и жалованю Єв. Калл. 577.—Матка зась уставичные вздыханя выдавала и слезы выливала Рад. (Марк.) 73.—Ажъ на небо стогнан'емъ, вздыхан'емъ, хлипан'емъ, млтвами и иными наконецъ речами... достигаючи Тр. постн. 556.

XVIII. Вмѣсто погодов'ку его было ему тяжкое в'здыханя Пам. укр. м. II, 66 (Рк. Тесл.).

Див. Уздыханье.

ВЗДЫХАТИ, *дс. Зідхати.*

XVIII. Не вздыхай, не одному тобѣ чужаа сторона, и намъ не всѣмъ своа Клим. Прип. 265.—Волѣла б зараз в тяжкіе руки нѣж на ворота що раз поглядати, що раз на него тяжко вздыхати Укр. Р. Арх. IX, 23.—Волъ (хорій) пѣчого не ѣсть, тлько вздыхаетъ Укр. Госп. Пор. 68.—Нехъ же до неба якъ найчастѣйше сердце наше вздыхаетъ Науки парох. 145.

ВЗИЙТИ, ВЗИТИ, *дс. Зійти.*

XV. В то же время взиждоста княжича два ись цр҃города Ип. 303 (1140).

XVIII. В лѣтъ слнце под землею в ночи бѣжит боком и прудко взийдет Пам. укр. м. IV, 35 (Сок. Рк.).

ВЗИМАТИ, *дс. (ц. сл.). Брати.*

XV. Осѣкъ во лѣсѣ полнѣ люди и товара, не взиманѣ бо бѣ некоторою же ратью, зане твердѣ баше велми Ип. 882 (1280).

ВЗИРАТИ, *дс. Дивитись.*

XVII. Абысмо на Ба барзѣй в'зирали, нижъ на самыхъ себе Гол. П. М. I. 282 (П. Мог. 1632).—И люде взираючи на нихъ, кланалисѣ Бгу и кадили и свѣчи ставили О обр. 5.—Я не взираю на уроды людские Крон. Боб. 92-6.

ВЗИСКАТИ, *дс. Старатися визволити.*

XV. И вложи (дьяволъ) има мысль не визискати брата Игоря ни поманути оцѣства Ип. 328 (1146).

ВЗЛЕГАТИ, *дс. Див. Узлегати.*

XVI. На столѣ не влегали Ак. ЮЗР. I, 104 (1538).

ВЗЛЕЛѢЯТИ, *дс. Випестити.*

XVI. А мои ти Куряне... подѣ шеломи възлелѣяны Сл. о п. Иг. 8.

ВЗЛИШЬ, *присл. В залишок, в зайвину.*

XVII. Єсть и другаа обфитость, которую Отцъ нашъ небесный взлишь покутуючимъ грѣшникомъ дастъ Єв. Впл. 15-6.

ВЗЛОЖИТИ, *дс. Див. Узложити.*

XV. Азъ бо не хочу тѣжкы данн възложити на васъ Ип. 47 (947).

XVI. Тыхъ речый межи вами высълухавъши възложили на вырокъ нашъ Арх. ЮЗР. VIII, IV, 207 (1584).—Тую справу на розсудокъ вр ду кргодского... възложила Ж. Курб. I. 299 (1588).

XVIII. Сыло на шю възложити Клим. Вірші, 14.

ВЗЛѢЗТИ, *дс. Злізти, вилізти.*

XVII. Іаковъ влѣзъ на мурі Жит. Св. 79.

ВЗЛѢСЬЕ, *рн. Див. Узлѣсье.*

XVII. Осужено за рич слущьную тримати вѣчне цну Феодору Жученьку... лѣсь и влѣсья от Будищъ по балъку лѣсную, под сѣчу Ак. Полт. Гор. Ур. II, 90 (1671).

ВЗМАГАТИ,—МОГТИ, *дс. Одужувати, поправлятися на здорові.*

XVII. Стые... възмагали з хороб Єв. Реш. 82-6.

ВЗМАГАТИСЯ,—МОГТИСЯ, *дс. Білцати; набирати, набрати сили.*

XVI. Подданные... потомство свое зоставуючи ширили и възмагалисѣ Arch. Sang. VII, 81 (1564).

XVII. Потым възмоглася война межи бунтовниками опыми Крон. Боб. 199-6.—Въ Єрусалимѣ възмагаласѣ що днь война ів. 217.—Для того отщепенства грѣхи... десетерга поколѣня без мѣры сѣ възмагали Кн. Рож. 214-6.

ВЗМЕНИТИ, *дс. (пол. wzmienić). Згадати.*

XVII. Господь о познаню Бога не взмени, а любовь вначалѣ учить Дм. Рост. 5.

ВЗМЕНКА, *рж. Див. Взмѣнка.*

XVII. О ключахъ взменку учинили Копист. Пал. 397.

ВЗМЕНКОВАТИ, *дс. Див. Взмѣнковати.*

XVII. Созоменсѣ и Никифоръ Калистѣ не взменкуютъ о томъ Копист. Пал. 539.

XVIII. А що взменкуєшъ въ томъ же своемъ напшквильномъ писмѣ о якомъсь блудѣ, того я не знаю Марк. IV, 175 (Л. Маз.).

ВЗМИНКА, *рж. Див. Взмѣнка.*

XVIII. О Мазепѣ была взминка Діар. Хан. 57.

ВЗМОЦНЕНЬЕ, *рн. Зміцнення.*

XVI. Вѣры християньское... възмоцненье и подѣвышенье Берест. соб. 220.

ВЗМОЦНЯТИ, *дс. Зміцняти.*

XVIII. Молитва възмоцняетъ духа Науки парох. 55.

ВЗМОЧИ, *дс. Бути в стані.*

XVI. Кто не будетъ възмочи заразомъ суммы отдати за все имѣнье, абы по року пѣнязи платилъ Ак. ЗР. III, 53 (1554).

ВЗМУТИТИ, *дс. Скалмутити.*

XVI. Взмутити рѣки и озера Сл. о. п. Иг. 21.

ВЗМѢНКА, *рж.* (пол. *wzmianka*). *Згадка.*

XVII. Всюды, при всѣхъ немалъ чудахъ своихъ Хс. Гсдь о муцѣ своей взмѣнку до уянкѣ чинить Бв. Калл. 455.—О которомъ (голодѣ) естъ взмѣнка за часовъ Руфы Каз. 32, к. 112.—Естъ взмѣнка о паннахъ црковныхъ которые ся з архиереомъ млили противъ Елиодорови Крон. Боб. 187-б.—Илия въ томъ листѣ чинить взмѣнку забити братий королевскихъ Кн. Рож. 86.—О томъ засѣ тѣлѣ албо трупѣ того Івана Золотаренка взмѣнку положу, що ся стало на погребѣ оного Літ. Сам. 42.

XVIII. Въ пактахъ Подгаецкихъ Жадной околѣ того взмѣнки не было Літ. Вел. II, 260.

ВЗМѢНКОВАТИ, *дс.* (пол. *wzmiankować*). *Згадувати.*

XVII. Тотъ артикуль... гды взмѣнкуеть о крщеніи стомѣ, подаеть намъ способъ до оуваженя тайнъ Гол. II. М. II, 408 (Кор. Н. 1645).

XVIII. Шереметь въ розмовѣ своей зъ... кардиналомъ взмѣнковаль пѣякогось болшого персону Літ. Вел. III, 502.

ВЗМѢРЯТИ, *дс. Зміряти.*

XVIII. От Чуднова, Котелнѣ... (Татаре) поворочали поединцемъ, взмѣряючи до своего коша къ Воронному и Умани Вел. Сказ. 119.—Рушаеть... от Щетина... взмѣряючи къ Познашо ів. 124.

ВЗМѢСТИТИСЯ, *дс. Зміститися.*

XVII. (Ан'тимисъ) маеть тежъ быти такъ великий жебыса в'змѣстиль на немъ дискось Наука Іер. Б.

ВЗНАКОМИТИ, *дс. Зазначити.*

XVI. Кгды бы вчинки людскіе... не были черезъ листы увефнены и... къ пришлоу вѣдомости взнакомичены Ак. ЗР. II, 75 (1510).

ВЗНАКЪ, *присл. Горілиць.*

XVII. Оземши тые иконы... пустиль на море: который образъ не възнакъ, але яко одушевель, ставма ногама презъ день и ночь приплынулъ къ Риму Сп. прот. Лют. 66.—Взнакъ, сіесть лицемъ к горѣ Тр. II. М. 543.

На взнакъ, на спину, горічерева, горілиць.

XVIII. Повелѣ црѣ положити его на взнакъ Пам. укр. м. VI, 127 (Рк. Тесл.).

ВЗНАТИ, *дс. Див. Узнати.*

XV. И то и вѣщи възнали. аже влчнии люди слѣдъ гонать по лисичии брод ЮРГр.

№ 53 (1422).—Порозумѣли есмо и възнали вѣрную и пилную службу за счастноѣ памяти къ отцу нашому Ак. ЗР. I, 196 (1499).

XVI. Которую жъ вже пріязнь панъ нашъ милостивый на вашей велебности възналь Ак. ЗР. I, 367 (1505).—Взпавши сам по себе ижъ с тое форобы жив не могу быти Арх. ЮЗР. VIII, III, 63 (1564).

XVII. Єлисавета... таилася мѣсяцей пять никому ся в'знать з тым не вдаючи Жит. Св. 449.

ВЗНЕНАВИДѢТИ, *дс. Зненавидѣти.*

XVII. Венедиктъ... взненавидѣвши науки Жив. Св. 29.

ВЗНЕСЕНЬЕ, *рн. Див. Узнесеніе.*

XVI. Възнесеніе. възнесене Зиз. Лекс. 97.

ВЗНЕЦОНЫЙ, *дс. пр. (пол. wzniecony).* *Див. Взнѣчати.*

XVII. Имя въ людехъ взнецоное, имени Іисусову барзо противное Діар. Фил. 134.

ВЗНОВЕНЬЕ, *рн. (пол. wznowienie).* *Взновлення.*

XVI. Абы есмо въ часѣ забѣгаючи такому твоему своволному взновенію, на шны свои вѣдати тобѣ болшъ не допустили Ак. ЗР. IV, 122 (1595).

XVII. Взновене придатку того Копист. Пал. 1004.

ВЗНОВЛЯТИ,—ВИТИ, *дс. Взновляти, відновляти, поновляти,—вити, на ново збудити.*

XVI. Взновити едностъ зъ Римскимъ костеломъ Хр. Фил. Апокр. 1150.—То що яко бы исперва быти мѣло и бывало, взновили Ак. ЗР. IV, 204 (1600—5).

XVII. Обавлялся, абы царь ереси образоборства не взновиль Копист. Пал. 653.—Жаднихъ правнихъ заводовъ промежъ собою не мѣли взновляти Ак. Полт. Гор. Ур. I. 199 (1670).—Пойдѣмо... взновимо збуреную службу бжую Каз. 32, к. 107.—Сторона... важила ся тую справу взновити Прот. Полт. С. II, 62 (1678).—Погане... потвары... на нихъ (хрстіан) взновили Крон. Боб. 255-б.

XVIII. Жадной... не взновляючи и не винаходячи причини къ отмѣнѣ и уменьшенію... онихъ (пактов) Вел. Сказ. 85.

ВЗНОВЛЯТИСЯ,—ВИТИСЯ, *дс. Взновлятися, відновлятися, поновлятися,—витися, на ново збудитися.*

XVI. Тая речъ теперъ на нихъ о зарезанѣ дѣтати взновилася Гр. кн. Літ. 99 (1564).

XVII. Аби тая справа обома сторонами не была взновлена Прот. Полт. С. II, 62 (1678).—Абы... права стые его (Бга) взновилися Каз. 32, к. 107.

ВЗНОСИТИ,—НЕСТИ, *дс.*—(що на кого). *Обмовляти кого, вигадувати на кого що.*

XVI. На томъ ми великую кривду чинять, то на мене вносячи Ак. ЗР. IV, 163 (1597).

ВЗНОСИТИСЯ,—НЕСТИСЯ, *дс.* *Підноситися, підноситися.*

XVII. Слушне Анафора называється, ижъ горъ или на высоту възноситея Кн. о вѣрѣ, 266.

ВЗНОШЕНЬЕ, *рм.* *Піднесення.*

XVI. Въздвиженіе, поддвигнене, взношене Зиз. Лекс. 97.

ВЗНУРАТИ,—РИТИ, *дс.* *Відновити, збуджувати,—дити.*

XVII. Кондрать ревѣковал своей справи, а тепер за неповсягливостъ губи своей и не варуючися заруки вложеной, взнурилъ тую справу Ак. Полт. Гор. Ур. II, 88 (1671).—Которая сторона важила... тую справу взнуряти Прот. Полт. С. II, 38 (1676).

ВЗНѢЧАТИ,—НѢТИТИ, *дс.* (пол.). *Розпалювати,—лити, розжарювати,—рити, розжелевувати,—рити.*

XVI. Папѣжи Римскіе прошлыхъ вѣковъ и часовъ взнѣчали въ спущенью однихъ Христіанъ изъ другими Хр. Фил. Апокр. 1652.

XVII. Великій споръ запалъ былъ взнѣтилъ Копист. Пал. 918.—(Пекаръ) огонь в печѣ оной взнѣтилъ Рад. Ог. 685.

ВЗНЯТИ, *дс.* *Зняти.*

XV. Не буди то мнѣ възняти руки на брата на старѣйшаго Ип. 118 (1015).—Люди великимъ страхомъ и радостью възняли руки свои Чет. 1489, к. 46-6.

ВЗОЗРѢТИ, *дс.* *Див. Узозрѣти.*

XV. Взозрѣвше есмо на вѣрную службу нашего вѣрнаго слуги на имя Максима Arch. Sang. I. 28 (1428).

ВЗОМСТИТИ, *дс.* *Помститися.*

XV. Кто състоунитъ крѣсть пѣлование, да съ крѣсть взомъститъ Ип. 310 (1142).

ВЗОРИСТЫЙ, *прикм.* *Див. Взорыстый.*

XVII. Іосифовѣ Іаковѣ Оцѣ его справилъ шату взористую Гал. Кл. Раз. 77.—(Іаковѣ) учинилъ ему сукню взористую Крон. Боб. 25.

ВЗОРЪ, *рм.* 1. *Позір, постава.*

XV. Бѣси бо не вѣдають ничего же суть бо немощни и худи взоромъ Ип. 168 (1071).—Вѣ (Глѣбѣ) взоромъ красенъ ів. 191 (1078).

2. *Взірець.*

XVI. (Солуняне) сталися образомъ або взоромъ всѣмъ вѣрующимъ в' Македоніи и Ахаіи Отп. кл. Остр. II. П. 416.

XVII. Побудкою и... взоромъ апостолъ Павелъ (своимъ свѣдчить) Пам. КК. I, 133 (1621).—Поздоровлю тебе солнце науки правовѣрныхъ на взоръ старыхъ оныхъ святыхъ Рук. Хрон. 358.—Оную живую офѣру гу богу... отдали (Іоакимъ и Анна) на взоръ Самоила пророка Ев. Реш. 265-6.—Макарий... былъ взоромъ и прикладомъ всѣмъ Жит. Св. 159.

XVIII. Можемъ взоръ и прикладъ зъ покутующаго повзати Двѣ стаго Науки парох. 43.—На взоръ стыхъ апслъ живучи Пам. укр. м. III, 309 (Перем. Пр.).

3. *Рисунок, кѣсти на певнім тлі.*

XVI. Шолку розного килка золотниковъ а взоровъ на папери Ж. Курб. I, 121 (1578).

XVII. Любовь ест то шата Іосифа Прекрасного, яко альбовѣмъ она мѣла на себѣ розныя піенкныя взоры Рад. Він. 654.—И Христови справилъ Бгъ Оцѣ шату взористую, тѣло члвчее, на которомъ были розмашты взоры, синіи, чорныи и червоныи Гал. Кл. Раз. 77.

ВЗОРИСТЫЙ, *прикм.* *Що має по собі взори.*

XVII. Коцъ взорыстый фарбований, полотномъ подшитый Арх. ЮЗР. I, VI, 730 (1637).—Іаковъ... учинилъ ему (Іосифу) сукню взористую Крон. Боб. 23-6.

ВЗОСТРИТИ, *дс.* *Направити, збудити, під'юдити.*

XV. Стослав... Всеволода бо премѣсти и глѣ яко Изаславъ вѣстаєть съ Всеславомъ мыслѣ на паю... и тако взострі Всеволода на Изаслава Ип. 172 (1073).

ВЗОТКУТИ, *дс.* *Настромити.*

XV. И оубѣнь бѣс нечестивый и глава его взотъчена быс на колѣ Ип. 800 (1248).

XVII. Того (чаровника) тамже забито и на колѣ голову взоткнули Крон. Соѡ. 258.

ВЗРЕВТИ, *дс.* *Заревѣти.*

XVII. Грѣшницы... въ мукахъ геенѣскихъ взревутъ стогнанъмъ Транкв. Зерц. 38.

ВЗРОКЪ, *рм.* (пол. wzrok). 1. *Змиселъ бачення, зір, очи.*

XVI. Быстрость вѣроку Хр. Фил. Апокр. 1340.—(Апостолове) вѣдали до себе, же мають моць недоужныхъ оуздоровляти, прокаженныхъ очищати, слѣпымъ вѣрокъ давати Отп. кл. Остр. II. П. 424.

XVII. Очи—взрокъ, уши—слухъ Арх. ЮЗР. I, XI, 321 (1607).—Іды одержалъ вѣрокъ слѣпый, былъ Бгъ зъ того похваленъ Ев. Калл. 276.—Кгды Хр. Сп. мѣлъ слѣпорожденнаго вѣрокомъ обдарити, напередъ мигнулъ нѣкоторыхъ книжниковъ Рад. Ог.

516.—Шафэръ в'зрокъ выслаетъ Гал. Кл. Раз. 128.—Озми жидовине перспективу по-неважъ тупый взрокъ маеш Гал. М. Пр. 38.

XVIII. Не могучи знести праць великихъ и трудныхъ писарскихъ, якіи мене взроку и здорова помногу позбавили... упросилемъ себѣ теперь публѣцѣ отъ тоеи служби уво-леня Літ. Вел. III, 555.—Твердимъ затво-рил сномъ страшные взроки Вірші Різdv. 136.

2. Видовище.

XVII. Еще и тотъ великий дивъ и взрокъ повѣдали, ижъ... слышаный былъ страшливый голось з неба Арх. ЮЗР. I, VI, 711 (1635—6).

3. Увага.

XVII. Ведлугъ своей мудрости ласкавый взрокъ завше показовати будешъ Тит. 77 (Копист. 1623).

ВЗРОСТЬ, рм. (пол. *wzrost*). 1. *Zрієт*, *міра, до якої хто зріє, великість, високість*.

XVI. Взрост теж паннинъ оказовал. же вже лета маєт Арх. ЮЗР. VIII. III, 129 (1569).

XVII. Мертвые всѣ... встануть и в одинъ взростъ всѣ будоутъ Ев. Вил. 21.—Еденъ бовѣмъ взростъ и лѣта всѣ мѣти будутъ Тр. постн. 39.—Дивнаа и то таємница, же Хс Бгъ нашъ, будучи члвкомъ досконалымъ, доско-налого взросту, змѣщається въ малой гостіи Гал. Кл. Раз. 107.—И шукал (Закхей) ви-дѣти Іиса, хто естъ а не могль перед народомъ ижъ взростомъ малый былъ Ев. Калл. 724.—Пигмеи... взростомъ на локотъ албо полтора Крон. Боб. 11-6.—Невѣста... дала оучинити з'мѣди образъ Хвѣ в'мѣру взросту Хва О обр. 17.—Малъ былъ въ взростомъ Переясловецъ Крон. Соо. 20.—Былъ князь Давыдъ въз-ростомъ средний ів. 204.

XVIII. Слнце а мѣсь видитъ ся однимъ взростомъ, а звѣзды менше Пам. укр. м. IV, 35 (Сок. Рк.).—Іный высокъ человекъ възрос-томъ Клим. Вірші, 206.—Закхей... взросту бувъ малого Науки парох. 131.

2. Вірієт, повні літа.

XVI. Възрастъ, взростъ Зиз. Лекс. 96.

XVII. Не чекаючи съвершенства лѣтъ и взросту Тр. II. М. 904.—Святое миропома-заніє при крещеніи отпраовати, не откла-даючи на лѣта взросту Копист. Пал. 1116.—Одложилъ онъ талярей два и золотый до взросту дитиною Прот. Спр. Пот. 25.—Доховать тыя двѣ части до взросту лѣтъ внука его Тр. Черн. Арх. Ком. 76 (1664).—Всего того маєтъ ему, Дороху, равная поло-вина до взросту помененныхъ детей Ермо-линыхъ дойти Акт. Старод. кн. 48.

XVIII. Той который тримаєтъ дѣтя къ миропомазанію, не можетъ съ тымъ дѣтятемъ за взростомъ его, въ станъ малженскій вступити Собр. Прип. 18.

ВЗРУШАТИ, ШИТИ, дс. 1. *Струшувати, —сити, порушити, скопати*.

XVII. Стыи пророкъ Іліаа элемента взру-шилъ през дивныи чуда Рад. От. 254.

XVIII. Отъ наступающаго... войска козац-кого показались... Полякомъ... прахи зем-нии конскими копитами възрушении Вел. Сказ. 38.

2. Зніматися, міняти місце.

XVIII. А гдѣ зас родитъ, да жебъ тамо и умиралъ, рѣдко бываетъ тоє, бы з мѣсца не взрушалъ Клим. Вірші, 8.

3. *Підбурювати, —рити, роз'ятрювати, —рити; підняти, зняти*.

XVII. Посполство до бунту великого взру-шила Копист. Пал. 621.—Взрушивъ Діоклі-тіан... на хрстіан гоненіє Ев. Реш. 284.

4. *Нарушати, порушати, —шити, злама-ти*.

XV. А хто бы хотѣлъ то възрушитъ, а съ того выступатьъ, въ томъ дѣлѣ закладаємъ на насъ вины десять тысячъ рублей Ак. ЗР. I, 73 (1456).

XVI. Владыка... взрушаючи покой пос-политый... наслалъ... ктвалтомъ войско... на имене Арх. ЮЗР. I, I, 224 (1586).—Взрушити право Хр. Фил. Апокp. 1070.—Своего постановенья взрушити не хотель Антир. 713.—Князь... з немалымъ почтомъ лю-дей приехавши... покой посполитый взру-шилъ Arch. Sang. VI, 164 (1554).—Покой посполитый правомъ обварованный взру-шаютъ Ак. ЗР. IV, 138 (1596).

XVII. Взрушили право посполитое ду-ховное и свѣтское Діар. Фил. 129.—Жад-нымъ способомъ взрушати не допустимо по-даную отъ отецъ нашихъ въру Кп. о Вѣрѣ, 125.—Взрушивъ и роздеръ постановленіє твое (Соломонъ) Крон. Боб. 114.

XVIII. Покой посполитый взрушати Літ. Вел. II, 232.

5. Діткнути, розлучити, змякшити.

XVII. Ласкавостю Божественныи Отцєвє взрушоныи будучи за законъ то подали и оустановили, абы въ посполитости памать тымъ всѣмъ каеволицкая прквѣ отправо-вала Тр. постн. 37.

ВЗРУШЕНЬЕ, рн. 1. *Рух, порушення*.

XVII. Вѣтры же и вихрове, воз'доуха в'зрушенъ Транкв. Зерц. 11.

2. Порушення, нарушення.

XVI. Взрушенє права Хр. Фил. Апокр. 1074.

3. Збудження, піднесення.

XVII. Иле що єсть радостного, тоу вспоминаю, а що бы до взрушеня жалю, опускаю Бер. Різв. вірші, 69.

4. Потяг, пристрасть, емоція.

XVI. Страсть, взрушенє, ефектъ Зиз. Лекс. 106.

XVII. Досконалоє цнотъ потужною валкою бываєть доступна, а хотяй же быс в низшихъ силахъ души... тяжкіє чуль взрушеня до грѣху Рук. № 0. 4° 86, к. 48-6.

ВЗРУШИВАТИ, *дс.* (блр). *Див.* **Взрушати**.

XV. Єстлибы... хто... мѣль тотъ запись мой взрушивати, тотъ маєть господарю королю его милости заплатити Ак. ЮЗР. II, 109 (1470).

XVI. Валки не починати и перемирья не взрушивати Ак. ЗР. I, 372 (1506).—Мнѣ же самому то не взрушивати, а ни искати Ак. ЮЗР. I, 45 (1512).

ВЗРУШИТЕЛЬ, *рм.* (пол. wzruszyciel). *Порушникъ.*

XVI. Взрушитель права Хр. Фил. Апокр. 1070.

XVII. Взрушитель покою посполитого Ак. ЮЗР. II, 11 (1601).—Отъ протопопы тамошнего, або рачей врага не человека, барзо великого турбатора, посполитого доброго взрушителя и церкви Божое губителя Гол. II. М. II, 29 (II. Теоф. 1633).

ВЗРУШИТИСЯ, *дс.* 1. *Зсунутися з місця.*

XVII. Взрушилася и задрожала земля Кн. Рож. 112-6.

2. *Порушитися, займатися.*

XVII. Гдѣ... гробные печати... не взрушоны оставив Єв. Реш. 50.

3. *Порушитись, нарушитись.*

XV. Ино ему и того мають поступити, абы докончанье тымъ ся не взрушило Ак. ЗР. I, 136 (1493).

4. *Зрушитись, розчулитись.*

XVII. Закъхей... который ся мѣлостію самою ку гду... взрушилъ Каз. 32. к. 12.—Терентіян, взрушоныи чудомъ Жит. Св. 485.

XVIII. Взрушившиє до милосердіє надъ оною найжалостнѣйшою невѣстою... Науки парох. 83.

ВЗРѢТИ, *дс.* *Див.* **Узрѣти**.

XVIII. Идыбыс (засѣ) себе взрѣль, то и на свѣтѣ встыду ради жит быс не хотѣль Клим. Вірші, 131.

ВЗРѢЧЕ, *рм.* *Див.* **Узрѣчье**.

XVII. Идучи мнѣ до Вилна за Черноби-

лемъ предъ Мозиромъ по взрѣчу Днѣпра. въ пуши, на дорожѣ придавъ ми ся чловѣкъ барзо хорый Діар. Фил. 85.

ВЗУВАТИ, *дс.* *Обувати, надягати обув'я.*

XVII. Боты для небезпеченства на ноги его (сина) взувають Єв. Вил. 17.

ВЗЧАТИСЯ, *дс.* *Початися.*

XVII. В Миррѣ 'олод великий взчався... въ Фрикгій взчалося... взбуренье Єв. Реш. 284-6.

ВЗЪ, *прийм.* *Див.* **Узь**.

XVII. Другая нива под Дорошевымъ ро-гомъ вз дорогу Прот. Полт. С. П, 126 (1685).

ВЗЪѢХАТИ, *дс.* *Вийхати.*

XV. И оттудъ посла (Ростислав) сыну Сто-славу Новгороду вела ему взъѣхати про-тиву Ип. 598 (1168).

ВЗЫВАНЬЕ, *рм.* *Покликання.*

XVII. Тоежъ то зыванье ихъ (апостоловъ) описуєть ширей Євгелиє Лука Гал. Кл. Раз. 8.—Кролю моцный, приими прозбу пшу е' день зыванья нашего Кн. Рож. 114.—Аижъ и мы самому Бу власне зыванье привла-щаємо О обр. 92.

ВЗЫВАТИ, *дс.* *Покликати.*

XVII. Єденъ разъ тылко зывалъ Хс тыхъ оучниковъ своихъ на Апелство, бо они от Ха не отступовали Гал. Кл. Раз. 8.—Бгъ... до покуты зывалъ Крон. Боб. 7-6.—Самого тебе на свѣдоѣство зываю Лѣк. на осп. ум. 27.—Якъ скоро покусу тую почую... Пре-чистой Богородици о вспоможеня зываю Рук. № 0. 4° 86, к. 65.—Здари намъ пане добровольне и без наганы зывати тебе нбсного Ба отца О обр. 92.—Поневажъ они (злодѣи) зывали имя Бжїє надаремно и сталиє кривоприсяжнями Прот. Полт. С. I, 201-6 (1698).

XVIII. При якомъ приватномъ совѣту велено вдарити в котли... зываючи войско знову в со-браніє до Сѣчи Вел. Сказ. 30.—Многогрѣшно-го на гетманство зывано Літ. Вел. II, 235.

ВЗЫВАТИСЯ, *дс.* *Покликатися.*

XVI. Писмена дробныи въ очерѣтахъ поло-женныи, где то зывается глава Єв. Пер. 22.

ВЗЫЙТИ, *дс.* 1. *Вийти.*

XV. Всеволодъ же зыиде противу брату Ип. 190 (1077).

2. *Зійти, принявшиє показуватися з землі (про рослини).*

XVI. Чръна земля подъ копыты костьми была посѣяна, а кровію польяна: тугею зы-доша по Руской земли Сл. о п. Иг. 18.

XVII. Коли посѣяно было (насѣне) не звышло ничого Крон. Боб. 72.

3. Зійти, вступити на вище місце, вийти на що.

XVII. (Ангол) въ м'гновенію ока з нба на землю сніде; и заса от землѣ на нбо възыйде Транкв. Зерц. 2.—На гору Фаворскую възшолъ Хс. млтиса и под часъ млтвы пережѣнилсѣ Гал. Кл. Раз. 232.—О диво, правда якъ слнце на землю възшла Бер. Різв. вірші, 69.—На которую гору люде, вставши зъ мертвых, не могутъ иначе възйти, толко потями деручися рысами и медвежими Крон. Лит. 325.

XVIII. В зимѣ также слнце идетъ землею под нами, а не боком и не прудко възыйдет из земли Пам. укр. м. IV, 35 (Сок. Рк.).—Тылко тоє на память одному миѣ възійшло Клим. Вірші, 160.

ВЗЫЧАТИ, — ЧИТИ, дс. Див. Узычати, — чити.

XVI. В томъ ему взычили и тую суму пятьсотъ копѣ грошей Арх. ЮЗР. VIII, IV, 252 (1542).—Ижъ его милость взычаючи вамъ въ томъ ласки своеє Ак. ЗР. III, 6 (1547).—Абыхъмо ихъ обваровали и взычили того жъ права, которого ємо взычили брати ихъ Гр. кн. лит. 96 (1564).

XVIII. Єа (науки) же независтны и инѣмъ взычаєтъ Клим. Вірші, 142.

ВЗЯТИ, дс. 1. Виконати брання.

XV. Ростиславъ же... не оубоявсѣ его но не хотѣа противу строеви своему оружья взѣти. Ип. 153 (1065).—Володиславъ же замысли взѣти стѣгъ ів. 558 (1172).

XVI. Судя Костюшковичъ... служебнику своему за поги его (попа) дей взѣти казал Арх. ЮЗР. I, VI, 74-75 (1582).—Іосифъ же в'став'ши в'зѣлъ отрочѣ Єв. Пер. (рк.) 25.

XVII. Я-мъ уже взяла немало рѣчйхъ дорогихъ которіє у мене были в схованію Рук. № 0. 4^о 86, к. 55-б.—Зухвалцы... не озмут платы за зухвалност свою Єв. Реш. 18.—А потім бивши взяли мене вожками за шию Кн. Мѣск. Полт. 15 (1692).

XVIII. Посланъ до скарбницѣ войсковой писар сѣчовий, з... атаманами... взѣти тамъ... клейноти войсковии Вел. Сказ. 29.—Покинь софѣру, озми довбню Клим. Прип. 239.

Взѣти въ умъ, взѣти на розум, зміркувати, розважити.

XVIII. Нужъ оубо теперь возми кождій во оумъ, въ якую осторожность предаєтъ себе грѣшникъ Сѣмя Сл. Бож. 530.

Взѣти зрозумѣнье, зрозуміти.

XVI. Тотъ листъ передъ нами: чтен и тому ємо добре зразумеє взѣти Арх. ЮЗР. I, VI, 23 (1537).

Взѣти миръ, помиритисѣ.

XV. Стославъ же слаше и Щернигова къ Изаславу велѣ ему миръ взѣти Ип. 517 (1162).

Взѣти на интересъ, позичити на %/о/о.

XVII. (Я) взѣмѣ былъ вызиченымъ способомъ на интересъ для подпори своего господарства у п. Ивана Волошина Камянского обывателя готовыхъ грошей шестдєсѣть золотихъ Кн. Мѣск. Полт. 5 (1692.)

Взѣти на що, настромити, підняти.

XVIII. Татарє первей пришли на землю Резанскую и взяли на коше городъ славный Резань Крон. Сое. 245.

Взѣти отповѣдь, взѣтисѣ відповісти.

XVII. Тота пророкиня взяла собѣ тоту отповѣдь до третєго дне Пам. укр. м. II, 113 (Уч. Єв.).

Взѣти передъ очи, узвити.

XVIII. Всякъ желая чєго судомъ искать должєшъ себѣ взѣть предъ очи якую нибудь структуру домовъ, палатъ... где архитекторъ первѣє требуєтъ матеріаловъ С. і Р. 2.

Взѣти передъ себе, предъ ся, взѣти до уваги.

XVI. В тыи то супостаты рєчи рачи милостивє углянути и то розсудитєлне предъ ся взѣть Письмо Кимб. 5.—Рачъ то милостивый королю, ваша милость, передъ себе взѣть, ижъ трафитєся таковая прѣя Ак. ЮЗР. I, 93 (1538).

XVII. Если бы былъ тотъ оумыслъ взѣлъ передъ себе... того що оучинилъ напотымъ не оучинилъ бы былъ Лѣк. на осп. ум. 16,

Взѣти передъ себе въ мысль, умислити, нагадатисѣ, надуматисѣ.

XVI. Нигде инде тыє войска неприятєлєскіє тягнути в мысль передъ себе взѣли одно до панєствъ нашихъ Arch. Sang. VII, 31 (1558).

Взѣти путь (за кымъ), нѣти у слѣд вистєжити.

XVII. Куда отсюды могѣ съ обернути (Алексѣй), згола за онымъ не возмємъ и цѣти Др. Ол. Ч. Б. 165.

Взѣти честь, заховати, зберегти честь.

XV. Передъ чужими языки даи ны Богъ честь свою взѣти Ип. 449 (1152).

2. — **за кого, приняти за кого.**

XVII. Авраам... его (Лота) взѣлъ былъ за сына собѣ Крон. Боб. 13.

3. **Повєсти, запровадити, запросити з собою.**

XVII. По стой литургіи взѣлъ князъ всѣхъ на обѣдъ Жит. Св. 229-б.—Взѣвши Аптеноръ з собою повиновати свои Крон. Боб. 86-б.—Взѣвъ Іс дванадцѣт учениковъ Єв. Реш. 33.—(Ми) розказали взѣти до вязєня (члка) Прот. Полт. С. II, 257-б. (1694).

XVIII. Под арест взяти... Хмельницкого... повелѣнно ест Вел. Сказ. 16.

4. *Забрати кого, заволодіти ким.*

XVII. Каштеляничча... Потоцкого посполу с комиссаромъ взято Літ. Сам. 9.—Кждому... доносим до вѣдомости ижъ... взяли под оборону и протекцію ншу панюю... Волскую Ак. Мг. м. 10 (1656).—Марія... рекла: взято ха га од гроба Ев. Реш. 49.—Его (Герасима) Фебра взяла Жив. Св. к. 5-6.

XVIII. Взято било трохъ монаховъ, да и ігумена хотѣли били узять Листи Конт. 27.—Не вѣзме тебе дѣдча мати Интерм. Р. Хр. 65.—Поляки... патриарха... въ плѣн взяли Вел. Сказ. 10.

5. —на себе, вкладати на себе, надягати.

XVII. Матка... волосяницу на себе взявши, попеломъ голову свою посыпала Жит. Св. 65.—Вгъ... всѣ смутные ляменти взялъ твои на себе Епѣл. XVII в. 84.—Щеники... руки и ноги умывали, першей нижъ стую одежду на себе возмутъ Крон. Боб. 48-6.—Зигисмунда... взявши шубку на себе, пришла между слуги Нов. Бокк. 293.—Росказалъ теды одному, который шедши постат священническую взялъ на себе Рук. № 0. 4^о 86, к. 54.—Працу владаня и ряженя монастыром... на себе взялъ Гол. П. М. II, 237 (Фунд. Чтв. 1642).

XVIII. Возми на себе днсь шаты Пам. укр. м. II, 66 (Рк. Тесл.).

6. *Забрати, загорнути, здобути, завоювати, заняти.*

XIV. Король возметъ (Луцьскѣ) коли оусхочетъ ЮРГр. № 15 (1386).

XV. Хощу на вы ити и взати городъ Ип. 57 (970—1)—Изславъ... хоташе под нимъ (Гюргиемъ) взати Туровъ ів. 492 (1158).

XVII. Вже бы были взяли Греки Трою але почъ зашла Крон. Боб. 83.—Непріятелѣ вашѣ ударили на замокъ и взяли все доброе ваше Рук. № 0. 4^о 86, к. 53.

XVIII. Обози іхъ (поляковъ)... зо вѣми достатками... вѣзалисмо Вел. Сказ. 43.

7. *Подужити.*

XV. И бишася с ними Ляховѣ крѣпко одва могоша и взати с великимъ потомъ Ип. 882 (1280—1).

8. *Видібрати, відняти, забрати, привласити.*

XV. Аже даси королевичю когда восхопещи можеш ли взати под нимъ (Галичъ) Ип. 750 (1227).—Имаеть тоє имѣнье под ними взати ЮРГр. № 74 (1437).

XVI. Твоя милост... увес кгрунт от двора Лукова... собѣ заграичилъ и на себе оземши держиш Arch. Sang. VI, 44 (1559).

XVII. Воли и конѣ взялемъ собѣ их в нагороду шкоди своеє Кн. Мѣск. Полт. 24 (1692).—Андрѣй Середа... доходилъ певного долгу сыну его Михайлу... за коня, взятого през Ірпа, жйда Стародубовского, в пятнадцати копах торгомъ о ярмарку Десятковскомъ Ак. Старод. кн. 20.

XVIII. Вгъ давъ, Вгъ и взявъ Клим. Прип. 201.

9. *Одружитись, поняти за жінку.*

XVI. Князь Богданъ Соломерецкий... панну Евву Баркулабовну... у станъ малженский за себе взялъ Кул. Мат. 1, 52 (1583).

XVII. Инокію... за жену собѣ в'заль Шумл. Зерц. 33.—Сифъ взялъ собѣ за жепу сестру свою Асумъ Рук. Хрон. 5.

XVIII. Един вѣдет за рученку, а другому жалъ, а третему сердце болить, что любив да не взяв Пер. Мат. I. ч. 2, 182.

10. *Одержати, приймати, осягти, дістати, набрати.*

XV. От сего ли лѣба смрът мнѣ взати Ип. 29 (912).—Лѣпши ми смрът ись дружиною на свои отчинѣ и на дѣдинѣ взати нежелі Коирьской княжені ів. 305 (1140).

XVI. Еше суду и караня за учинки свои не взяли Вопр. 66.—А особливе маеть ей дочце моеѣ Ганне... дати... две чарки серебряныхъ, штомъ все за маткою ее взялъ былъ Арх. ЮЗР. I, I. 77 (1577).—Посвящение звиклоє отъ вашеє светителское мил., яко отъ старшого своего, взялъ ів. 447 (1594).

XVII. Апстолове не сакраментальнымъ способомъ тую моцъ дха сто взяли, мы зась пріймуємо сакраментальне Гол. П. М. II, 216 (Муст. 1642).—Всѣ остатнюю и досконалую ведлугъ заслуги заплату возмут, едни въ црствіи нбсномъ... а другіи возмут каране вѣчноє ів. 393 (Кор. Н. 1645).—Возмете моцъ Дха стога приходячого на васъ Кн. о Вѣрѣ, 185.—Ему (Богові) поклону не отдаючи, зачимъ взяли каране своеє (ангели) Крон. Боб. 2.—Фелерусъ... о рану взялъ отповѣдь от Алполина ів. 78.—На той часъ взяла конецъ неправост людская ів. 223-6.—Такой конецъ взялъ розливца крови христіанской ів. 269.—О томъ князь вѣдомость взявши до Варшавы вступилъ Літ. Льв. 264.—Зъ теи ворожки надѣю звитязтва вѣзавши, казалъ войску своему бити готовому на войну Крон. Соє. 93.—Тамъ князь Даниилъ жил потол, покол аж вѣсть взял, ижъ

вышли татарове зъ земли Руской ів. 253.—Взявши о томъ звѣзятвъ повину барзо хорій кроль Александеръ пожегнался з тымъ свѣтомъ въ Вилню Крон. Лит. 346.—Пытаючи боговъ своихъ, такую отповѣдъ взяли Гал. Бог. пог. 9.—Абовѣмъ цноты не могутъ взати силы, а дѣйствовати когда розумѣсть возмущенный Домецк. 70.

XVIII. То южес ми повѣдалъ, як каждая речъ має початокъ. Повѣж ми, який конецъ возметъ? Пам. укр. м. IV, 37 (Сок. Рк.).—А предсе конца не возмутъ праведный в радости, а грѣшныи в муках ів.—Отступи мало на сторону, взявши на тоє позволеніе Полт. 54.

11. Запозичити.

XVII. Маю свое мѣстество показати, которое от боговъ взалемъ в Египтѣ Ал. Печ. 165.

12. Вжити; уеібрати, прийняти в себе.

XVII. Не будетъ мѣти за невиннаго Гсдѣ въ того, который бы взалъ имѣ Гсда Бга своего надаремно Шумл. Зерц. 24.—Взявши прутизну Александеръ замлѣлъ, якобы стрѣлою пробит Ал. Печ. 179.

XVIII. Мсцъ взялъ у себѣ землѣ и воды много Пам. укр. м. IV, 36 (Сок. Рк.).—Ропыла мама да не взяла яма Клим. Прип. 241.

13. Завязати, сточити, вступити у що.

XVII. Выговскій взялъ згоду з войскомъ короннымъ Літ. Сам. 55.—Гаваониты... умыслили... хитро взяти прѣимирѣе Крон. Боб. 63.—Жидаы... взяли с поганами товариство ів. 65.—Кроль татарскій... братерство з нимъ (Ахилеемъ) взялъ ів. 79.—Взялъ товариство и прѣязнь Іонафанъ съ Сауловъ з Двдомъ ів. 93-6.—Которые межи собою пораду взявши, ошачовали той млынъ в' копахъ сту Мат. Ист. ЮР. 7 (1671).—Взялъ з нею сполкована, же оттол почался Александеръ Ал. Печ. 165.—Взялемъ вѣчноє прощеніе з Іваномъ за побите Прот. Полт. С. II, 75 (1680). Галка... взяла шлюб... здругим ів. 109-6. (1683).—Купилъ им Олихвѣръ за шагъ горѣлки, иднанщини и в хатѣ повторне прощеніе межи собою взяли Кн. Мѣск. Полт. 3 (1691).

XVIII. Которіи то люде зъ непріятельскими людьми стрѣтилися и взявши зъ ними бой, всѣхъ знесли Літ. Вел. III, 236 (1694).

14. Вдарити.

XVII. Реклѣ до Петра: «Петре, уже ся моей страсти чаша приближаєтъ», бо бачилъ, же мѣлъ взяти кіємъ Крон. Полск. 389.

15. Почати.

XVII. Взяти боротися и битися кулаками Крон. Соѡ. 20.—Возмѣмо отселѣ о безстрастію мовить Лѣств. 29-6.

XVIII. Взавши от сѣчи стежкой... до Рижоватого озера Кн. Мѣск. Полт. 94 (1712).

—заводъ (зъ кымъ), завестися з ким, почати сваритися.

XVII. Будучи ми в корчмѣ на подпитку и заводъ взяли изъ Р. Гапоненкомъ Прот. Борз. рат. 57 (1676).

ВЗЯТИСЯ, *дс. 1. Бути взятимъ.*

XVIII. Св. Ілія взятся колесницею на небо Пелтр. Ип. Виш. 96.

2. —за кого, прийнятися за кого, приступити до кого.

XVI. Онъ... до его милости, отца владыки, пана своего, приступил и взялся за отца владыку Арх. ЮЗР. I, I, 314 (1591).

XVII. Вѣрне озмуся за своего прирожного царя Св. Реш. 247.

3. —чого або за що, взяти що, схопити.

XVI. (Давидъ) взялся мощно креста, и так до здорова пришол Рук. Муз. № 513, к. 56.

XVII. Змий... взявшись за посохъ зубами ишол за святымъ слѣдомъ Жит. Св. 110.

4. Приступити до чого.

XVIII. Чи взалистисѣ до справъ житіа хрестіанского? Сѣмя Сл. Б. 163.

5. Покритися, понятися.

XVIII. Меду розбитъ простого чистого, поколь пѣною возмется и будетъ рѣдокъ Разп. Марц. 253.

6. З'явитися, знайтися.

XVII. Агглѣ знагла гдесѣся взявши, тоужъ стал над нами Вер. Вірші, 71.—З словомъ его (Марка) зненацка взялася гора Жит. Св. 103.—Дан. взявшись изъ обозу изъ семьи-сты люду поихал на отбирая староства Літ. Льв. 253.

XVIII. Не могу тоє изъ свого разуму поняти, с которыхъ бы ся причинъ онъ (Христосъ) могъ взяти Сл. о Збур. п. 144.—Коли сѣ дитѣ почнет оу матерней оутробѣ, где сѣ ему тамъ возмутъ кости Пам. укр. м. IV, 313 (Рк. Тесл.).—Гдесъ ся вошь... великая взяла и лѣзучи лапами юшку мнѣ пролила Вірші Ниш. I, 15.

7. Початися, взяти початокъ.

XVII. Взаялася дорога знизу болота черезъ Кустелов на Мелеховой могилы Ак. Полт. Гор. Ур. II, 53 (1669).

XVIII. Рѣчище, зовемое среднее козацкое, которое взялося зъ озеръ козацкихъ же

Літ. Вел. III, 478.—У верхъ чрез стежку куди люде пѣшо ходатъ до монастира Николского и Печерского стежка ветхая вѣла от дороги Оп. Им. 4.

8. Почти, стати.

XVII. Магдалина... взяла роскошне исти и пити Ев. Реш. 216-б.

XVIII. Исти, пити не озмуся Цер. Мат. I, 2, 165.

ВЗЯТОКЪ, рм. *Див. Узятюкъ*.

XVII. Сумма всего взятку до рукъ монахъ зл. 3484, гр. 22 Арх. ЮЗР. I, XI, 393 (1637).—То схотѣли бы для несчастного взятку учинити въ Казикерманѣ пересторогу Ак. ЗР. V, 235 (1690).

XVIII. Отець... мусиль ему Костомахѣ... далъ золотихъ 10, аби его не ковалъ, який взятокъ отобравши Костомаха... отца привезъ Арх. Сул. 36 (1720).

ВЗЯТЫЙ, прикм. (пол. *wzięty*). *Улюблений, симпатичный, популярный*.

XVI. Теперь Мелетій, человекъ барзо взятый и въ писмѣ святомъ барзо умѣтний насталь Константинопольскимъ патриархомъ Ак. ЗР. IV, 162 (1597).

ВЗЯТЬЕ, рн. 1. *Чинність від «взяти»*.

XV. И бысть же по взятѣи Острога (ХП) третій днь Ип. 460 (1152).

XVII. Военныи инструмента, которыхъ на **колахъ** привезли были варвары на **взятѣ** мѣста, весь огню на спаленѣ отдали Тр. постн. 662.—О взятю Корсуна отъ Владимира Крон. Соѡ. 24.—Церковь отнята есть презъ униговъ гвалтовне, пятое недели отъ взятя ее нами Гол. П. М. II, 50 (П. Брат. 1633).

XVIII. Взятѣ Бару чрез Кривоноса Вел. Сказ. 5.—О взятю Іліи на нбо Пам. укр. м. I, 302 (Рк. Тесл.).—Гетманство Самойловича и взятѣ на Сибѣрь Многогрѣшного Стат. 28.—О гвалтовное взятѣ дѣвки вдови и якої колвекъ малъженской невести персона згвалтованная до росправи в секвестрѣ при учтивости хованна а если доведется... на кого гвалтъ такого горломъ казнить и четвертая часть з имѣнїя гвалтовника гвалтованной ів. 66.

2. *Одержання*.

XVI. Чимъ обрушонъ Миколай Перъшій, папа Римський, выслалъ свое послы до Царьгороду только за **взятѣ** sprawy Берест. соб. 270.

XVII. Судіа справедливый Хс. Гсдъ ото оуже при дверехъ, а зъ нимъ и книги до **взатѣ** зъ насъ личбы Ев. Калл. 668.—Мы каждого

такового за **взятіемъ** вѣдомости срого без отпущу будемо карати Ак. Зем. 102 (1656).

XVIII. Кожъдый по **взятю** розуму, то есть по исполненіи седми лѣтъ сповѣдалъ Собр. Прип. 39.

3. *Вжиття, прийняття*.

XVIII. Повиненъ... мѣти интенцію до **взятя** того сакраменту Собр. Прип. 17.

ВЗЯХА, рж. *Та, що бере, візьме*.

XVIII. Коли даха, то также будет и мене **взяха** Клим. Вірші. 26.

ВИ... Слова з приросткомъ **Ви** див. під **Вы...**

ВИВЕРКА, рж. *Див. Вѣверица*.

XVII. Брали дань Казаре по **виверки** Крон. Соѡ. 7.

ВИВЧАРЬ, рм. *Овечий пастух*.

XVIII. На **вивчара** пять копѣ—2 р. 50 к. Оп. им. Дан. Апост. 203.

ВИГИЛІЯ, рж. (лат. *vigilia*). *День передъ святомъ, часто сполучений з постомъ*.

XVII. Вигилія албо Навечерія нѣкоторыя звычаймъ Црковнымъ захованы мають быти (въ постѣ) Гол. П. М. II, 404 (Кор. II, 1645).—При сихъ святыхъ учителяхъ честный Беда, въ бесѣдѣ на **вигилію** святого Андрея апостола Копист. Пал. 350.

ВИДАНЬЕ, —ся, рн. *Бачення*.

XVII. Особностю ку тому и рѣдкимъ зъ людъми **виданъ** емѣса печи той поломень, то естъ, телесную роскош такъ сугасиль, же згола затлумлена оуспокоена была Тр. постн. 555.

ВИДАТИ, дс. *Бачити*.

XVII. Угодиль Бнохъ бгу и не **видати** его было больше Крон. Боб. 6-б.—Двѣ особѣ.. такую сторожку над собою мѣли, ижъ нѣды до себе близко не приступовали... аиѣ твари одно другого не **видали** Рук. № 0. 4^о 86, к. 54-б.

XVIII. Бувши в Римѣ, да папѣжа не **вида**ти Клим. Прип. 202.

ВИДЕНЬЕ, рн. (пол. *widzenie*). 1. *Чинність від дієслова видіти, бачення; увага*.

XVI. Ёздыть по свету **видети** то, што есть годного ку **виденю** Отп. И.П. кл. Остр. 1071.

XVII. Англове... мѣют... вѣчное веселіе з **виденя** обличя бжественного Крон. Боб. 2.—Слухай речий Бозскихъ, который знает... **видение** всемогучого ів. 58-б.—О томъ ширей протестанія наша опевасть, которую для **виденя** Велм. вашею посылаемъ Гол. П. М. II, 50 (П. Бр. 1633).

2. *Вид, твар, фізіономія*.

XVI. Видел в Жданка на **виденю** рану шкодливую Кн. Гродск. Луцк. 80-б. (1562).—

Желехъ того Хрустицкого по виденю вдарилъ Arch. Sang. VI, 262 (1565).

XVII. Онъ Симонъ плюгавій, чор'ий, бривъ нависистих и зростом плюгавій и виденіємъ Пам. укр. м. III, 19 (Угв. Рк.).

XVIII. Якъ вдарю по виденю дакъ чи мощъ у жабы очи повилѣзаютъ Довг. 95.

3. Зір, смисел зору.

XVII. Я рабъ Божий Іовъ Борецкій... на сесъ часть хорый, але пятма смыслами телесными, т. є. виденіємъ, слышаніємъ смакованіємъ, поволяніємъ и дотыканіємъ... добре здоровый Гол. П. М. I, 395 (1631).—Называютъ сѣмъ пѣть смысловъ: виденіе, слышаніе, обонаніе смакованіе и доткненіе Гал. Кл. Раз. 103.—Грѣхи... учиненніи виденіємъ, їди члвкъ гладить на маршости свѣцкіє Гал. Гр. Розм. 11.—Слѣдъ виденіе даешъ Крон. Боб. 192.

4. Видовище.

XVII. Если бовѣмъ людъ жидовскій, хочачи приступити къ горѣ огнемъ горящей и къ мраку и бури и не просто приступити... то издастеч зрѣти страшное виденіе и исхожденіє Бжїє на Синай гору Трапкв. Зерц. Ав. 5. Видіння, з'явлення. об'явлення.

XVII. Іоаннъ Златоустый такъ мовить въ словѣ о серафимехъ, где выкладасть виденіе ст. пррка Ісаїи О обр. 203.

XVIII. Захарія виденіє видѣвъ Пам. укр. м. II, 107 (Рк. Тесл.)

Див. Видѣньє.

ВИДЖѢНЬЕ, рн. Див. Виденъє.

XVIII. Чистость срѣца высокаго виджѣна внутрнего и виджѣна аггеловъ стыхъ тѣмъ могли заживати Пам. укр. м. IV, 244 (Присл. Рк.).

ВИДИМО, присл. Такъ що видно.

XVIII. Внутрнаѣ и внѣшнаѣ болѣзнъ разностъ мѣютъ же то невидимо и видимо болѣзнь Клим. Вірші. 43.—Дхъ стый надъ нимъ яко голубъ лѣтавъ яв'но и видимо Пам. укр. м. II, 180 (Рк. Тесл.).

ВИДИМУСЪ, рм. (пол. widymus з лат. vidimus —ми бачили). 1. Урядовий підпис, що уряд бачивъ і признавъ певне писання.

2. Витисъ зъ книгъ урядовихъ вписаного до нихъ акту, урядова копія.

XVI. Декретъ королевскій съ Гекгнаремъ, видимусъ съ книгъ Володимерскихъ о незаплачене сто двадцати копѣ грошей Марку Жиду Арх. ЮЗР. I, I, 55 (1576).

XVII. Вынятые видимусу съ книгъ кгородскихъ Ак. ЮЗР. II, 60 (1610).

ВИДИМЫЙ, прикм. Що його можна бачити.

XVII. Оувесь свѣтъ сей видимый об'валяти Трапкв. Зерц. 2.

XVIII. Малъ сѣ Хс. народити на сей свѣтъ видимый Пам. укр. м. I, 296 (Рк. Тесл.).

ВИДИНЬЕ, рн. 1. Див. Виденъє.

XV. Англи... показаютъ нѣчто мало видинья своего, ово бо огнемъ ово столпомъ, ово инако Ип. 261 (1110).

2. Див. Виденъє.

XV. Се бо... видинья видина в Печерскомъ монастырѣ Ип. 268 (1111).

ВИДИТИ, дс. Див. Видѣти.

XV. Хочеша ли видити отца Федосья Ип. 483 (1156).—Злии члвци не хотѣче добра межѣ братею видити тако створиша ib. 513 (1161).—Рюрикъ же... не хотѣ видити кровопролитья... рекъ ib. 688 (1195).

XVI. (Возний) созналъ: ижъ маючи я при себе шляхтѣ... видилемъ рану з лука стрелою постреленую под рукою правою Арх. ЮЗР. I, VI, 92 (1592).

ВИДИТИСЯ, дс. Бачитися.

XV. Не подобаетъ ми вилитисѣ съ вами чужої земли Ип. 826 (1255).

ВИДКЫЙ, ВИДНЫЙ, прикм. Ясный.

XVII. Ночь была видная, бо мѣсячно и видно было Св. Реш. 307-б.—В той часъ учинилась церковъ якъ кристалъ видкаѣ, а олтаръ якъ огненный Пам. укр. м. IV, 100 (Біл. Рк.).

ВИДНО, присл. 1. Ясно, такъ що можна бачити.

XVI. Бо вже не гараздъ видно было Кн. Гродск. Луцк. 1576. к. 492.

XVII. Ночь была видная, бо мѣсячно и видно было Св. Реш. 307-б.

2. Знати, можна бачити.

XVIII. Изъ розд. 4, арт. 3 § 4 видно тоє, что писари судовіє сказаніє или вирокъ или сентенцію или рѣшеніє судовое... на целуль вомѣщать и написать умѣть должны С. і Р. 23.

ВИДОКЪ, рм. (пол. widok). 1. Місце відкрито, доступне окові, видне, де можна бачити.

XVII. Абы ся тая содомия не множила... сего Хведора вязепем... скарали, а Оришъку в тожъ в стовна публѣце оказавши, нанотом на видокъ предъ миръ вивевши, сродзе в два кии велѣли скарати Ак. Полт. Гор. Ур. II, 89 (1671).—Коханкове сего свѣта свои гербы и знаки на публику албо на видокъ веѣмъ презъ своихъ прѣтелей звыкли выставовати Рад. От. 500.—Чого потреба... тоє маєтъ быти завжды дома у рукахъ або на влдоку Каз. 32, к. 65-б.—Пишешъ велмож-

ность ваша до насъ, прикладаючи тую причину о неприсланію войска, ставячи намъ тоє всѣмъ на видокъ явній Эварн. Источн. I, 106 (1688).

XVIII. Всѣ стали на пляцу и на видоку всего люду Ев. Рещ. 347 (1710).

2. *Те, що видно з певного пункту панорама, перспектива.*

XVII. Сюпъ сказуется веселый видокъ, позреня всѣмъ красоти Транкв. Зерц. 49.

3. *Видовище, игрище, сцена.*

XVII. Неронъ найпервѣй заказалъ видокъ ширмѣрскихъ, тоєст войны со звѣрами Крон. Боб. 196-б.—Погане... игриска и видоки... пилю стерегли ів. 272-б.—Того року припадали игрища або видоки Жит. Св. 321-б.—Видок І. Архангелъ Михайлъ. Слѣдѣте, лежащи во гробной яскинѣ Суд. Бож. 293.—Дѣяние второе. Видокъ первой Др. Ол. Ч. Б. 159.

4. *Образ того, що перед очима, вигляд, постать.*

XVII. Кто бы на так сличный видокъ не рад глѣдѣл Каз. Карп. Ав.—Мы такъ часто на умерлыхъ смотрячи и погребяхъ ихъ бываючи, пожитку собѣ духовного съ такового видоку не беремо Льв. Ставр. 53 (1618).—Припадетъ тебѣ человѣче часу мѣтвы помыслъ видокъ якои безецной и невстыдливой Венеры Рад. Він. 1083.—Ведро будетъ червонѣетъ босѣмъ црковное нбо от видоку червоныхъ подарковъ Воскресскихъ Рад. От. 10—Члвжкѣ якій... хочеть обачити и пригладѣтисѣ якому видоку, оуживаєть очей ів. 112.—О речъ новаѣ и неслыханаѣ! о видоку дивный ів. 386.

XVIII. (Сарана) видокъ солнечный затмѣла Літ. Вел. III, 87.

5. *Знакъ, явище.*

XVII. Барзо страшніи видоки на неби и на земли Діар. Фил. 85.

6. *З'явлення, сцена.*

XVII. Видокъ первой Др. Ол. Ч. Б. 125.

ВИДОКЪ, прикм. Див. Видкий.

XVIII. Там на правый бокъ видокъ Фас-товъ Пелгр. Ип. Виш. 20.

ВИДОМЕ,—О, присл. від «видомый»

XV. Видомо бо бѣ и мти бжия избави (Новгородців) млстѣю своею Ип. 561 (1173).

XVII. Матѣей не смысломъ видѣлъ Гѣда, анѣ з'привиденѣ, але видоме мешкалъ з'нимъ, и речивисте слухалъ его видѣчи его в'тѣлѣ Ев. Калл. 839.—Теперь іды бы пришолъ хрестъ видоме на свѣтъ, не знашолъ бы на свѣтъ члка млсрдного Гал. Ел. Раз. 357.

ВИДОМОСТЬ, ржс. Див. Вѣдомость.

XVII. Для лишнее видомости даємо отпу Василию, игумену... нашъ листъ с печатью и подписомъ власное руки наше Арх. ЮЗР. I, VI, 95 (1630).

ВИДОМЫЙ, прикм. Що його можна бачити, видний.

XVI. Переминуть теды речи видомые Пам. укр. м. V, 79 (1596).—Всѣ речи, которые сѣ на небѣ и на землѣ, такъ видомые, яко и невидомые, яко и въ никейскомъ символу визнаваемъ Катех. 14.—Царство земное и видомое потребуєтъ цара видомого Отп. И. П. кл. Остр. 1091.

XVII. Бгѣ... чловѣкови, который вѣдомымъ тѣломъ єсть обложонный под видомыми тежѣ и телесными знаки, невидомые дары свои нѣсныє даєтъ Гол. П. М. II, 212 (Муст. 1642).—През тѣмъ видомыи образы оуказуєтъ панъ Бѣ оныи невымовѣдѣныи свѣта другого справы О обр. 144.—Вода видомая, которая зверху тѣло видомое омываєтъ Гал. М. Пр. 116.—Безъ того слова нѣчого не єсть сотворено, що... єсть сотворенія видомого и невидомого Ев. Рещ. 21-б.

ВИДОЧНЕ, присл. (пол. widocznie). Явно, видно, очевидно.

XVII. Жадноѣ хоробы такоѣ нѣмашъ, котораѣ бы видочне трваючи, выходила и входила Ев. Калл. 452.—Якимъ способомъ мають розумѣти, въ наступаючомъ второмъ артикулѣ видочне Копист. Пал. 352.—Выходити видочне об'яснилъ и на око оказалъ Смотр. Каз. 38.

ВИДОЧНЫЙ, прикм. (пол. widoczny). Видный, явный, очевидный.

XVII. Чому свѣдковѣ видочныи Ісаіа и Іеремія Копист. Пал. 835.

ВИДПОВѢДАТИ, дс. Давати відповідь, відповідати, відказувати.

XVI. Видповѣдаю вамъ Ев. Пер. 56.

ВИДРА, ржс. Зоол. Звіря єсуче драпієжне з родини кун Litra vulg.

XVIII. Бобровъ три добрихъ, видиръ добрихъ двѣ Быт. млр. обст. 354.

ВИДРОВЫЙ, прикм. від «видра».

XVIII. Рукавецъ видровый волками подшитый, шапка видрова Арх. Вид. м. (1737).

ВИДУЩИЙ, прикм. Видючий, той що бачить.

XVIII. Онъ слѣпъ былъ, а другій єст видущий Пам. укр. м. I, 266 (Рк. Тесл.).

ВИДЬ, рм. 1. Образ.

XV. Црквѣ камену... пречюдноу... всеми различными видами оукраєни ю отъ злата и сребра Ип. 582 (1175).

2. *Постава, вигляд, поверховність.*

XVII. Оучительъ и писарѣ оныи през знакъ и фѣкгуру розумѣютъ зверхніи виды, то єсть особы хлѣба и вина Кн. о Вѣрѣ, 205.—Видѣ не зритеꙗ, лечь самаꙗ рѣчь єсть истотне и цѣле захована іѵ. 248.—Приправують тежѣ и оздобляють тыи колива розмаитыхъ видовъ матеріями и присмаками Тит. 162 (Копист. 1625).

3. *Постать.*

XVIII. Дхъ Стій сходить видом голуба Рук. К. У. № 21, к. 17.

4. *Обличча, твар, фізіономія.*

XVI. Нетѣ ведома для которе причины найпервей мене у видѣ ударилъ, а потомъ збилъ и зранилъ Кн. Гродск. Луцк. 344-б. (1571).

XVII. Многимъ людемъ поморозило, кому ногу, кому пальцы, другому видѣ, уши, носъ Кул. Мат. I, 78 (1601).

XVIII. Єсмо Свирьдѣ... самъ такъ же хороший глядѣтес мнѣ на вид Клим. Вірші, 36.—Молодиця... вдарила раз мокрою ганчиркою по виду (Бурзала) Прот. Полт. С. III, 220 (1750).

ВИДѢНЬЕ, рч. 1. Зір, змисел зору.

XVII. Видѣніємъ своимъ лучше еси взиралъ на лице женское, анѣжди на страсти хрстови Діал. о см. 274.—Смыслы суть: видѣніе, слышаніе, повоненіе, дотыкане, смаковане Діар. Фил. 137.—Сут смысли чловеческии, яко то осазаніе, видѣніе, вкушеніе Рад. Він. 69.

2. *Образ, вигляд, те що видно.*

XVII. Для того инокъ головѣ зарости послустилъ, абы былъ шпетный на видѣню головномъ Ак. ЮЗР. II, 212 (И. Виш.).—А нбо... надъ землею простеръ (Бог)... и оукрасивъ єго видѣніе, различнымъ свѣтомъ... слицемъ, премѣнною луною Трапкв. Зерц. 17.

3. *Постать, постава.*

XV. И се мужъ одѣнъ в багоръ, первыи рече видѣньемъ аки Гаврилъ ангѣл Іп. 272 (1111).

4. *Видіння, з'явлення, об'явлення.*

XV. Тако же ина многа видѣнія провидѣше старѣць съ Іп. 182 (1074).—Рекла... бѣа великомуу Василью... оу видѣніи Чет. 1489, к. 50.

XVII. Апостолове... видѣнія того нѣкому не повѣдали Єв. Реш. 29.—Блаженный... на небо през захвичене смыслу до видѣнія ся подноситъ Лѣств. 30.

ВИДѢТИ, дс. 1. Мати зір, бачити.

XVII. Очима бачачи своимъ... яко слѣпыми будутъ и не видѣтимуть Єв. Реш. 300-б.

2. *Приймати очима.*

XV. Видѣчи єдного бога предо очима ЮРГр. № 51 (1421).—Во Краковѣ бѣша послѣ папини... хоташе видѣти князя Данила Іп. 826 (1255).

XVI. Игорь... видѣ отъ него тьмою вся своя воя прикрыты Сл. о п. Иг. 5.

XVII. Люде грѣшныи в' пеклѣ на вѣки будутъ плакати, гды не видѣтимуть лица Бжго Гал. Кл. Раз. 70.—Покарѣймоꙗ и взрѣймо, и розумными нашими очима видмо Кн. о Вѣрѣ, 185.

XVIII. (Мироносиці) на свои очи видѣли Гда Сѣмя Сл. В. 162.

3. *Постерегати, виобразжати, уважати, домислятися, розуміти.*

XV. Видѣ идеши на смръть не ходи Іп. 165 (1071).—Нурдовлатъ и Айдаръ також у отца нашего были, хлѣбъ и соль бѣли, и жалованье видѣли Ак. ЗР. I, 119 (1492).

XVII. Что в той час быти побожне и ростропне обачимо, гды плачучи себе и зле чинячи видимо Лѣств. 22.—Стыи любо видѣтимуть Бга ведлугъ єго истности, любо видѣтимуть єдину истность Возскую в' трохъ Персонахъ Гал. Кл. Раз. 235.—То вы вѣдаєте, ижъ в дны празничныи нѣчого новшого не видите Кн. о Вѣрѣ, 293.—Видячи стараня их, самъ (король) призналъ имъ рыцерство Літ. Льв. 238.

XVIII. Ото видишь явную къ намъ милость Божую Літ. Вел. II, 344.

ВИДѢТИСЯ, дс. 1. Бачити себе.

XVII. Нерва... Трояна... на панство видячися хорым посадилъ Крон. Боб. 253.

2. *Бачити оден одного, бачити взаємно, зійтися, спіткатися, стрінутися.*

XV. (Мстислав) с братьєю видѣвсѣа ве Перемили Іп. 746 (1225).

XVII. Хочу с тобою видѣтися Крон. Соѵ. 295.

XVIII. Юж то ся нѣколи не будемо видѣти Пам. укр. м. I, 160 (Рк. Тесл.)

3. *Здаватися, уявлятися.*

XVI. Ино намъ и паномъ радамъ нашимъ ся видѣло, ижъ годнѣйшіи свѣдки каноникѣи, нижли митрополѣи Ак. ЮЗР. I, 51. (1516).—Кто єд'накъ с тыхъ трехъ видѣт'сѣа тобѣ ближнимъ быти томоу Єв. Пер. 48.

XVII. Мини своя голова видѣтися не дешева Кул. Мат. I, 31 (1604).—Гды зъ поля вѣ перекопъ до рѣки посмотримъ, видѣтися якъ пропасть Крон. Полск. 428.—Жидовѣ..

за тоє кривда видѣлася, ижъ гь... хорых уз доровлявъ Ёв. Реш. 175-б.

XVIII. Слице а мець видит ся однимъ взростом, а звѣзды менше Пам. укр. м. IV, 35 (Сок. Рк.).—Еще Александер дѣтище Филипово малъ ся у моихъ очохъ видить Ал. Тиш. 43.—Часомъ видится нам, аки бы то и спить Бгъ Сѣмя Сл. Б. 363.—Бачу, що мило о мене не дбає, так ми си видит, що иншю має Укр. Р. Арх. IX, 23.

ВИДЮЧИЙ, ВИДЯЩИЙ, прикм. *Що бачить.*

XVII. Видючий през дурки суть очи Кн. Рож. 101.

XVIII. Един видящий, а другій слѣпый Пам. укр. м. I, 266 (Рк. Тесл.).

ВИЖЕЙ, присл. (пол. *wyżej*). *Вище.*

XVII. Дѣялось року... вижей описанного Кн. Цеху. Вр. 7-б. (1678).

XVIII. Вижей тоїй же вежи есть островъ зовомый Тендра Літ. Вел. III, 483.

ВИЖЕИМЕНЕННЫЙ, прикм. *Вище поменений, сказаний, назначений.*

XVIII. Коня... з вижеймененими рѣчами... оставилъ (Загорский) Кн. Нос. 65.

ВИЖЕЛЬ, рм. *Див. Выжель.*

XVIII. Цена собакамъ... за вижла двѣ копи Стат. 76.

ВИЖКИ, рж. *Див. Вожки.*

XVIII. На вижки 5 коп. даны Дн. Хан. 12.—А другіе вижками прудко вошь звязали Вірші Різв. 127.

ВИЖОВАННОЄ, рн. *Див. Вижове.*

XVIII. Вижованное брать со всякого стану за вязен'не и надсматриван'не горлового шляхтича поланчужного 12 грошей Стат. 40.

ВИЖОВАНЬЕ, рн. *Оплата за судебный огляд.*

XVI. А за прапу свою ижъ бы большъ вижованья не брали Ак. ЗР. III, 8 (1547).—Вижомъ пановъ воеводъ и пановъ маршалковъ и старость вижованье по полтинѣ грошей іѣ.—Вижованья грошъ, отъ присяги 2 грошы (мают давати подданыи) Пам. РК. II, 534 (1557).

XVII. Пожитки замковыє: вижоване, децковане Арх. ЮЗР. IV, 1, 40 (1684).

ВИЖОВЕ, рн. *Оплата на користь вижа.*

XVI. Е. К. М. казалъ вамъ повѣдѣти, ижъ и тую прозьбу вашу и тыи вышей мененый двѣ рѣчи, о вижоухъ и о браньи вижового, рачить єго милость подлѣ тоѣжъ ухвалы... вскладати на тыхъ, хто статутъ поправовати будеть Ак. ЗР. III, 9 (1547).

ВИЖОВЪ, прикм. *від «вижъ».*

XVI. Вижово сознане въ книги замковыє записати казалъ Ак. Копн. С. 39 (1564).—Вижово сознане до книгъ было записано Арх. ЮЗР. I, I, 12, (1565).

ВИЖЪ, рм. *Присяжный слѣдчий справ, що підлягали судові воевод і повітових старост.*

XVI. Велицкій бралъ у меня вижомъ... боярина господарскаго... Миколая Марковича Ак. Копн. С. 37 (1564).—Архимандрит... взялъ в нас вижем служебника нашего Бѣлецкого. перед ким бы мел гран оказати, коли князь Богущ будет землю князю Ивану заводити Арх. ЮЗР. I, VI, 24 (1537).

XVII. Мы, врадъ... на огледане ранъ, придали вижа Пархома присяжного Ак. Бор. 9 (1615).

ВИЗЕРУНОКЪ, рм. (пол. *wizerunek*). 1. *Образ, подoba.*

XVII. Подобенство або визерунокъ дати собѣ просячому Копист. Пал. 921.—Чого нѣякій визерунокъ и выobraженье в' самых оучниках хвухъ оказатиса можетъ Карп. Каз. ДБ.—Не подобал ми ся визерунокъ пирамидъ Маккавейскихъ Дм. Рост. 111.

2. *Взирецъ, зразокъ, модель.*

XVI. Посвѣдчаєть бранье отъ нихъ визерунку въ отправованю набоженства Хр. Фил. Апокp. 1658.

XVII. Визерунокъ отъ еретиковъ брати Ак. ЮЗР. II, 281 (И. Виш.).—Маючи оныхъ житіа визерункомъ нѣакимъ и наставникомъ... до духовныхъ подвиговъ, моглиса подпасти Тр. постн. 132.—Мужъ сей всеи цноты визерунокъ Смотр. Каз. 43.—Приклады и визерунки слухные мѣш собѣ брати з розныхъ стых жития Ёв. Реш. 250-б.

3. *Рисунок, план.*

XVII. О которой трапезѣ зъ фундаменту мурованя ведлугъ визерунку выраженного, умовленъ есть майстеръ Иванъ Баптиста Літ. Мг. м. 65.

ВИЗИГА, рж. (рос.) *Визина.*

XVIII. Куплено... рыбы разной до монастыря, а именно:... визиги фунтовъ 2. Арх. Вил. м.: економ. спр. (1759).

ВИЗЫТА, рж. (фр. *visite*). *Видѣдини, відвідання, навідання.*

XVIII. Яспевелможній... ездилъ.. для отданиа єго сіятелству визити Журн. Дан. Апост. 61.—Зачинати маєть посѣщеніє или визыту Єспєъ отъ ревѣзыи Стѣйшаго Сакраменту Евхаристіи Собр. Прип. 62.—Шем-бракъ изъ Салѣгою пошли оглядати Таврики свою Хану визиту отдати Др. Богд. Хм. 151

2. *Оглядини, ревізія.*

XVIII. Визитаторове, беручи гроши на визитахъ церквей, запрашають ся отъ оурядовъ своихъ Собр. Прип. 130.

ВИЗИТАТОРЪ, рм. (пол. wizytator) *Той, що dokonує з уряду візитації, оглядач, ревізор.*

XVIII. Визитаторове, беручи гроши на визитахъ церквей, запрашають ся отъ оурядовъ своихъ Собр. Прип. 130.

ВИЗИТОВАТИ, дс. (пол. wizytować). 1. *Складати візиту, відвідувати.*

XVIII. Старшина... визитовали... гетмановую Скоропадскую Дн. Гетм. Канц. 23 (1722).—Коло вечерень визитовали насъ Гр. Скорупа, Н. Гамалія Дн. Хан. 140.

2. *Доконувати урядової візити, щоб справдити стан річи, звідувати.*

XVIII. (Еписп) поступуєть до оглядана Презенты и Инвеституры данной Іерееви на ту Црковъ, которую Спаситель посѣщает и визитуєть Собр. Прип. 62.

ВИЗЪРЪ, рм. Див. Вейзиръ.

XVIII. Въ року 1678 Азевъ, визъръ порты атаманской, вторимъ приходомъ Чигиринъ взялъ Зап. Мовч. 72.

ВИКА, рж. Вілля Вісія.

XVIII. Зѣлля званеє гусяча вика (сочевія) Укр. Госп. Пор. 67.

ВИКАРЫЙ, рм. Намісник, заступник, помішник на уряді духовнім.

XVII. Варуємъ аби викарому яко служителю Святого Алтаря... ушанованіє было Θεод. Черн. 33 (1693).

ВИКЛАТИ, дс. (пол. wikłać). *Вилутувати.*

XVI. Волно в. м. звиклый свой поклонъ (насъ однакъ до того ярма невиклаючи, а ни за насъ шлюбоючи и присагаючи) его мсти отдати Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 35.

ВИКТА, рж. (лат. victa). *Цілоденне утримання, пожива, страва, живність.*

XVII. Просим оним козакомъ... зуполную вилку подорожную подвод Кн. гл. Лист. 5.

ВИКТОРІЯ, рж. (лат. victoria). *Звитяга, перемога.*

XVIII. Въ двократнихъ на Жолтой Водѣ и под Корсуномъ потребахъ нашихъ зъ Поляками. якую подалъ намъ гдѣ бгъ надъ ними одержати викторію Вел. Сказ. 44.

ВИКТОРЪ, рм. (лат. victor). *Звитязець, побідник.*

XVIII. Тѣмъ Ляховъ викторъ преславный явился, побѣдамъ его весь міръ удивися Др. Богд. Хм. 164.

ВИКЪ, рм. Див. Вѣкъ.

XVII. Островъ... инокинямъ побожнымъ для... заплавы сторичное будущего вику... отдаемо Арх. ЮЗР. I, VI, 90 (1630).

XVIII. Упроси у Бога... в щастію вік прожити Укр. Р. Арх. X. 284.—Мы тѣ прославляти, имѣ твое выхваляти на вику ЦАМ. № 475, к. 9.

ВИЛА, рм. 1. *Господаревке знаряддя з двома або трома зубами.*

XVIII. Глоба... вдаривъ по грудяхъ вилами и убежавъ Прот. Полт. С. IV, 51 (1756).—Ухвативши вила, притиснетъ вош за шию Вірші Нищ. I, 37.

2. *Кут з двохъ дорігъ, що розходяться або двохъ рік, що зливаються, або земля кутот між двома морськими затоками.*

XVI. Приехали есмо до копца, который у вилахъ мѣжи дорогами: одною што идетъ с Косарова, а другою дорогою старою, которая с тоє жъ дороги Косаровское идетъ до ставу и млына Кн. Гродск. Луцк. 197 (1571).

XVIII. Шведи... рушили... з королемъ поцю на тоє мѣсце гдѣ Сапъ з Вислою злучился и в тихъ вилахъ до оборони... окопалися крѣпко Вел. Сказ. 135.—Городъ Сувизъ сидить у вилахъ надъ моремъ Пелгр. Ип. Виш. 40.

ВИЛГОСТЬ, рж. Волога.

XVIII. Сивые волосы з вилгости припадаютъ водлугъ натуры и прирочения млого Пам. укр. м. IV, 37 (Сок. Рк.).

ВИЛГОТНОСТЬ, рж. Вохксть.

XVII. Обернулася вилготность моя в сушу лѣтнюю Кн. Рож. 118-б.—Маєть земля в' себѣ вилготность Рад. От. 296.—(Ефратъ) всѣмъ землямъ даєть вилготность Крон. Боб. 4.—Вилготность тѣла твоего страстную высушь Дм. Рост. 105.

ВИЛГОТНЫЙ, прикм. (пол. wilgotny). *Вохкий.*

XVI. И тыє сукна, яко у вилготномъ мѣстѣ, въ мурѣ лежачи непросушиваные, абы ся не поцєвали Арх. ЮЗР. I, I, 235 (1587).

XVII. Рощи вербовые отгаты отъ вербы и посаженые на якомъ вилготномъ мѣстѣ, в' великое растутъ дерево Рад. Він. 1356.—Були в насъ вѣдомости, же прошлыми вильготными часы Днѣпръ пустило было Ак. ЗР. V, 163 (1680).

ВИЛЕЙ, рм. Див. Вилія.

XVII. До того среду не постажи, субботу и вилей змислили Льв. Пал. 26.

ВИЛИЦА, рж. Вилиця.

XVII. Вилица, крукъ, гакъ Бер. Лекс. 14.

ВИЛІЯ, рж. (лат. vigilia). День перед святом, переддень свята, передсвяття.

XVI. Только бы виліи черезъ целый день посту в' день суботный не заживали Ист. о разб. Флор. соб. 456.—А назавтрие, то есть дегабра двадцеть четвертого дня, въ вилию Божего Нароженья самъ его милость вечерню, альбо пешпорь... отправоваць Арх. ЮЗР. I, I, 483 (1596).—Року 1599 у вилию Рожества Христова по старому, рачиль быти... у Баркулабова... его мил. пан Левъ Сапега Кул. Мат. I, 73 (1599).

XVII. Земля ся трясла на вилию Панны Маріи Громницъ изъ суботы на недѣлю о годинѣ девятой Літ. Льв. 255.

ВИЛКЕРЬ, рж. (ст. пол. wielkier). Ухвала міська.

XVI. Вилкеръ, то есть способъ порядку повинностей и инцих розныхъ справъ... установити позволяемъ Ак. ЗР. IV, 169 (1597).

ВИЛКИ, рж. 1. Здрібн. від «вила».

XVIII. Маря же бондарка схвативши вилки желѣзные пѣчови. зараз стала меня бить Арх. Вид. м. (1753).

2. Знаряддя кухенне або столове, щоб краючи притримувати потраву або краюу брати.

XVIII. Есть непристойна руками брати мясо, если на тоє маешъ вилки Полѣт. 98.

3. Анат. На долі шиі дві подовгасті горбовини, що розходяться у гору від грудної дошки розсоховато (forcula).

XVIII. Между грудми низше вилокъ напухло Прот. Полт. С. III, 67-б. (1748).

ВИЛЧАКЪ, рж. Балька з роздвосними кінцями, кладеться на созах.

XVIII. Куплено... кроковъ... нарожниковъ... вилчаковъ два Расх. тетр. рыбн. ц. 2-б. (1789).

ВИЛЧАТЫЙ, прикм. (пол. wilczaty). Мاستю подібний до вовка, сірий, бурий.

XVII. Конь зъ серниста вилчатый, который кошовалъ шестьдесятъ копъ грошей Литовскихъ Арх. ЮЗР. VI, I, 357 (1609).

ВИЛЧУРА, рж. Шуба підбита вовчою шкурою.

XVIII. Пошивъ вилчурю, а за вилчурою попелястий каптанъ Быт. мдр. обст. 355.

Див. Волчура

ВИЛЬЧАСТЫЙ, прикм. Див. Вилчатый.

XVI. Познал есми у Матвѣйца сверепу свою власную вильчастую Кн. Гродск. Луцк. 1576, к. 375-б.

ВИЛЬЯ, рж. Див. Вилія.

XV. На вилью оушестъ свѣтого дха ЮРГр. № 37 (1404).

ВИНА, рж. 1. Відповідальність за виступ, винність, гріх.

XV. И почаша Кияне складывати виноу на тиоуна на Всеволожа на Ратью... рекоуче: Ратша ны погоуби Кияевъ Ип. 321 (1146).—Велѣль мѣ имить безъ моєѣ вины ЮРГр. № 71 (1434).

XVI. Противници набол'шую виноу кладут на прков Пам. укр. м. V, 195 (1596).

XVII. Отпусти намъ наши вины, яко и мы отпускаемъ, нашимъ виноватцомъ Гол. П. М. II, 438 (Кор. Н. 1645).—Во всей винѣ самъ отецъ Михайло зостаєтъ Прот. Полт. С. II, 119 (1682).

XVIII. Подлугъ ихъ винъ чинити надъ ними кари Літ. Вел. II, 125.—Не повинень никто ни за кого... терпѣти ни по свойству ни по накупѣ ни по пріязни, только каждый самъ за себе по приличію вины Стат. 32.

Давати, дати виноу (кому), обвинуватити, винуватити, винити.

XVII. (Пузовская) въ той шкодѣ своей дала виноу паней Васильевой Вербской Ак. Копн. С. 64 (1608).—В чомъ єму виноу давали быти. виннымъ не признавался Гол. П. М. II, 19 (П. Мог. 1633).

2. Довг, повинне.

XVIII. Которій то отдастъ тобѣ нши вины Пам. укр. м. I, 316 (Рк. Тесл.).

3. Причина; повід; оказія.

XV. Олегъ же виноу положи матерню болезнь и нача сѣ просити оу Ростислава Чернигову къ отцю Ип. 512 (1161).

XVI. Затымъ Отець есть «и аітіа», вина або поводъ Ист. о разб. Флор. соб. 443.—Діавол... кгда видить до чого наибольшей хто старанє и млсть сердечную маєтъ, оттолѣ онъ виноу або оказію пріймуєтъ до приступу Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 8.

XVII. Сея ради вины ко твоему благородію прибеглемъ Кул. Мат. I, 131 (1622).

XVIII. Кривди... до отмщенія били виною и подгнѣтою Вел. Сказ. 41.—Урядники люде служивіє кромѣ войнъ і поселства виною служби от права вимоватся не повин'ни Стат. 32.

4. Кара грошова.

XIV. А будетъ ли виновать, имѣєтъ быти казнєнь виною, а жадноѣ вымолвы не имѣєтъ Ак. ЗР. I, 5 (1347).—Аже самъ не можєтъ заплатити тотъ истинный, што же оуложатъ его оу виноу, хочєтъ ли самъ король запла-

тити за нь, а его дѣдичство собѣ оузати ЮРгр. № 3 (1352).

XV. Виноватый, который вину заслужилъ, пану своему, а не иному будетъ обязанъ заплатить Ак. ЗР. I, 76 (1457).—Вины господарю королю заплатить сто копъ грошей, а пану Федку... другую сто копъ грошей Ак. ЮЗР. II, 106 (1440—92).

XVI. Жадень о то его турбовати не маеть подъ виною двохъ тысець копъ грошей Литовскихъ Ак. ЮЗР. I, 33 (1507).—Каждый зъ васъ... маеть попасти у вину десети тысець копъ грошей Арх. ЮЗР. I, I, 118 (1582).

XVII. На обѣ сторонѣ заложили-смо заручной вини на его мѣти пана гетмана копъ сто, ежели бы которая сторона, либо Клим, любъ за Семен, альбо жони ихъ мѣли межю собою о тое сваръ вчати Ак. Полт. Гор. Ур. I, 55 (1665).—Абы... нѣоткого жадное перешкоды нѣ поносишь, подъ виною таларийъ пяти сотъ Мат. Ист. ЮР. 4 (1667).—Если того не докажеш... подъ вину подпадеши Ал. Печ. 166.

XVIII. Всякий яко дознанный упорникъ и алтеркаторъ... по заплачено... на урядъ грошовой вини, черезъ недель шесть трапится въ вязилищи туремномъ повиненъ Арх. Мот. 138 (1707).—В судѣ обополномъ обваровано і виною двохъ сотъ рублей заручено Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 15 (1730).

ВИНАРСЬ, р.м. ?

XVIII. Взять... винарсю или водки доброй Разн. Марц. 638.

ВИНАРЬ(Ь), р.м. *Хто ходить коло винниці; хто торгує виноградомъ.*

XVI. Бгъ множит... вино и наои през винаревъ Катех. а. визн. в. 171.

XVII. Винарь: винникъ Бер. Лекс. 14.

ВИНБАРЬ, р.м. *Комора, шпхлѣр.*

XVIII. Жита... принято у винбаръ 264 доиниць Арх. Вид. м.; екон. спр. (1758).

ВИНДОВАТИ, дс. (пол. windować). *Витягати, підносити вгору.*

XVII. Дзвон великѣй виндовали Арх. ЮЗР. I, XI, 454 (1658).

ВИНЕНЪ, ВИННЫЙ, прикм. 1. *Той, що на нѣмъ лезить вина, обтяжений виною.*

XIV. Если бы хрестыанинъ жиду рану нѣкоторую задалъ, винный таковой маеть вины заплатить Ак. ЗР. I, 24 (1388).

XVI. Ваша милость за ними просячи къ намъ писали, абыхмо тыхъ жидовъ у справедливости заховали, и правого за винного не велѣли безправнѣ имати Ак. ЗР. II, 351 (1539).

XVII. Оную Иваниху осудилисмо винною бити Прог. Полт. С. II, 193 (1684).—Нивъ чимъ не чюешъсь виннымъ Домецк. 115.—(Поляци) многихъ и духовныхъ и свѣтскихъ, винныхъ и невинныхъ, на пальъ побивали Літ. Льв. 265.

XVIII. Еще ти винна за тое, жесь слезъ не точила, жалю не чинила за грѣхи Укр. Р. Арх. X, 247.—При виннихъ и невиннихъ равно приняли плату и гнѣва божія испили чашу Вел. Сказ. 32.—Ображение гсдрственного маестату... зъ кастою на здорове гсдрское разумѣтиса маеть и за то имѣніе честь и горло винный тратить Стат. 31.

Виннымъ даватися, признаватися до вини.

XVI. То на обѣ сторонѣ роздѣлили, одны другимъ даючися винны Ист. о разб. Флор. соб. 456.

XVII. Мытар... давшися виннымъ Гду Богу Бв. Реш. 4-б.—Романъ утекши къ Казимировичомъ, послалъ до Рурика, виннымъ даючися и просячи о пробаченіи Крон. Соо. 198.

Виннымъ чинити, винити, винуватити.

XVII. Жидове... чинили в томъ виннымъ Моисея Крон. Боб. 44.

XVIII. Кого виннымъ чинитимете, же зъ коварныхъ и злобныхъ концептовъ Лядскихъ, и на третью часть теперь отчизна наша раздѣлится Літ. Вел. II, 297.—Человѣкъ, ежели который не достигнетъ спасенія, виннымъ чинивъ не Бга, але себе самого Науки парох. 67.

2. **Повинный, обов'язаний.**

XVI. Виненъ его милость (король) каждому съ подданныхъ своихъ... справедливость дѣлати Ак. ЮЗР. 101 (1538).—Гору сыпати и перекопы копати винни вси, потому жъ яко роботу замковую и паркановую Арх. ЮЗР. VII, I, 616 (1552).—Мы Пасху... отпировати винни есмо Унія гр. 143.

XVII. Одно только винни будутъ... на войну съ нами... ѣздити Ак. ЗР. V, 2 (1633).—Я... за его (хлопця) ширую услугу виненъ естемъ... талантъ науки... открыти Кн. Цеху Кр. 10 (1678).

XVIII. От иннихъ грунтовъ нѣчего платить не будетъ вин'на (сторона поводава) С. і Р. 46-б.

3. **Довжний, що має на собі довг.**

XVI. Были бо два должники нѣякому члкоу вин'ни Бв. Пер. 40.—А што ся дотычетъ долговъ моихъ, хто ми виненъ на квитехъ, тымъ вси есми отпустилъ Арх. ЮЗР. I, I, 27 (1570).—Княгиня... остала ми винна певного долгу двадцать копъ грошей ів. 37 (1571).

XVII. Сыну его отдал копь шест, а зосталь виненъ копь еще девять Акт. Старод. кн. 20.—(Я) билъ... виненъ долгу людем тридцат таляров без таляра Прот. Полт. С. II, 263 (1695).

XVIII. Хто кому долженъ або теж винен Клим. Вірші, 23.—Бувиши вишнымъ, треба бути и платнымъ Клим. Прип. 202.

ВИНЕЦЬ, *рм. Див. Вѣнецъ.*

XVIII. Терновый винець на главу вложили Сл. о Збур. п. 154.—Все тѣло и главу збили, тернови винец наложили Укр.-Р. Арх. X, 470.

ВИНИТЕЛНЫЙ, *прикм. Причиновий.*

XVII. Чи тос зедночене (межы натурою члчою и Персоною Вздою) естъ: кавзати адъ кавзам? винителнои речы до вины? Гал. М. Пр. 98.

ВИНИТИ, *дс. Чинити винним, завдавати вину.*

XV. Поча (Романъ) винити тѣста Ип. 685 (1195).

XVIII. В' тихъ 19 случаяхъ позванний если не станеть, винить его без доводовъ С. і Р. 10.

ВИНИТИСЯ, *дс. Визнавати свою вину.*

XVIII. Чи швецъ, чи посполитій человекъ, жеби кождій своей власти не винился Вас. Зб. Мат. Лівоб. Укр. 78 (1701).

ВИНИЦА, *рж. Див. Винница.*

XVII. Иван Гурба... арендовавъ домъ Іванов з... винницею Прот. Полт. С. II, 85 (1681).

ВИНИЧНЫЙ, *прикм. Див. Винничный.*

XVIII. Винничніе казаны при Хмельницкой съ дѣтми вышей намененными заховуетъ Мат. ист. ЮР. 50 (1716)

ВИННИКЪ, *рм. Працівник у винниці, горільчанин.*

XVI. Иныи прихѣжии люди и тежъ ремесники, золотари и кравцы и кушнеры и ковали и шевцы и винники и хлѣбницы и перекупники и рыболове Ак. ЗР. I, 355 (1503).

XVII. Наруганія от посполитих людей, а найбільше от гуляйства то естъ от броварниковъ, винниковъ, могилниковъ Літ. Сам. 13.

XVIII. О винниках, їли о винокурахъ, або теж о горѣлчаниках, що горѣлки робят у винницах Клим. Вірші, 111.

ВИННИЦА, *рж. 1. Сад засаджений вино-росями.*

XVI. Оувель мя естъ царь до винницъ твоихъ П. П. 49.

XVII. Охотне от самой зорѣ працювалъ в' винници Гда Тит. 165 (Копист. 1625).—Человекъ нѣкоторый былъ господаремъ, ко-

торый насадилъ винницу Ев. Калл. 487.—Винницы Христовы стражники Копист. Пал. 766.—Гды ввойдешъ до винницы его, ѣжъ ягоды его колко схочешъ Крон. Боб. 62.—Часто в писмѣ ст. именем винницы названъ естъ люд Бжій Кн. Рож. 135-б.

XVIII. Пошел оу свой виноград. Оувойшов'ши оу винницю ѳузаль за єдино дерево и затрясъ мощно Пам. укр. м. II, 347 (Рк. Тесл.).

2. *Винный куш.*

XVI. Кто щепить винницу, а зъ овоцу еи не ясть Хр. Фил. Апок. 1746.

XVII. С того тѣшимся, Богу благодареніе воздаючи, же онъ... винницу свою плодovиту показуетъ Гол. П. М. II, 54 (П. Мог. 1633).—Лабруска в добрую обернулася винницу и овоць з себе дала... вино Крон. Боб. 9.—Винница шире ниж иныи дерева рошкы свои приноситъ Кн. Рож. 135-б.

3. *Будинок, де курять горілку.*

XVI. А иншіе... у винници скрывшися здорово потомъ до домовъ своихъ ушли Ист. о разб. Флор. соб. 465.

XVII. Двор в той же ценѣ з млином засѣдно зо всею селидбою и з винницею без котлѣв продаемъ Мат. и Зам. 147 (1652).

XVIII. Въ Тулиголовахъ и винницѣ на 10 казановъ робится Дн. Марк. II, 29.—До винници на горѣлку отослано жита 5 дойницъ Арх. Вид. м.; екон. спр. 79-б. (1754).

ВИННИЧНЫЙ, *прикм. від «винниці».*

XVI. Оувель мя естъ царь до винничного покоя П. П. 50.

XVII. Казановъ два винничныхъ Прот. Полт. С. II, 263 (1695).

XVIII. Послалемъ казанъ винничный мѣдній зъ диркою въ сподѣ до Романа Дн. Марк. 130.

ВИННО, *присл. Повинно, належить.*

XVII. Оному жъ будетъ винно вѣдати о всѣхъ неприятныхъ братіяхъ Стат. Полоцк. Бр. 10-а.

ВИННОСТЬ, *рж. 1. Вина.*

XVI. Ни единой винности не нашолъ есми в том то члцѣ Ев. Пер. 74.—Ревизоръ винности его маеть ся довѣдати Ак. ЗР. III, 86 (1557).

XVIII. Тебе не по винности оудано, (до темниши) а тебе по винности Пам. укр. м. I, 164 (Рк. Тесл.).—Упрямый в винности апеллюючи не сищеть но болше утратить С. і Р. 37-б. —Инакъ, именемъ Єрофей... оклеветалъ ихъ (архим. К.-Печ. лаври з братією) нѣкоторыми вицностями Літ. Вел. III, 345.

2. *Повинність.*

XVI. Винность: Тыі люде стародавнього плату дають п'ятдесят грошы Арх. ЮЗР. VII, I, 178 (1552).

ВИННЫЙ, прикм. Див. **Виненъ**.

ВИННЫЙ, 1. прикм. від «вино».

XVI. Не боудоу пити от плода вин'ного Єв. Пер. 71—2.

XVII. Вин'наа матица грона свои прикриваетъ листамъ Транкв. Зерц. 48.—Грона вин'ные другимъ, а не собѣ везут Карп. Наука, 137.—Винною матицею єсть самъ Хс. Гал. Кл. Раз. 230.—На хѣ теда будуймоса и фундаменту держимоса, яко лигторасл матицѣ виннои О обр. 181.—Як много и которыѣ злодѣи врыватися и красти грона винныѣ приходитъ Лѣств. 28-б.

XVIII. Грозно винное барзо красное Пам. укр. м. I, 163 (Рк. Тесл.).—Почет его стая мѣст мѣтвы, говорити, якъ и пер'ше о чаши вин'ной Іб. II, 227.

2. *Кисля-солодкий.*

XVIII. (Ягоди винограду) нѣциі мягки и полни соку, прочія же тверди, но сладки зѣло, другія же винніє Гр. Барск. I, 95.

ВИНО, рн. 1. *Виноград.*

XV. Не ядый ни масла, ни вина Чет. 1489, к. 8.

XVII. Яко вино безъ лозы не може редити такъ и вѣрныи кромѣ ха не могутъ быти Транкв. Зерц. 48.—Роботникове обрѣзавши вино, розки сухіи вонь повикидали Жит. Св. 437.

2. *Сік виноградовий підданий ферментуванню.*

XV. Бѣ же тоу готовизни много въ бретьянищахъ и въ погребѣхъ вина и медовѣ Іп. 333 (1146).

XVII. Хс в' Канагалилейской на веселю оучынил з' воды вино Гал. Н. н. 11.—Вино з' водою мѣшають Гал. Гр. Розм. 12-б.

XVIII. Не может'ся засѣ отпраовати служба бжая на винахъ приправныхъ Собр. Прип. 19.—Ханъ... приказалъ одослати три куффи вина (Хмелницкому) Вел. Сказ. 27.

ВИНОБОЙНЫЙ, прикм. *Чим видушуютъ винний сік.*

XVII. Жидове... обираючи винници свои, вина в прасахъ винобойныхъ вытискали Єв. Вил. 122.

ВИНОБРАНЬЕ, рн. *Збір винограду, винозбір; час збирання винограду.*

XVIII. А коли ораня, жнива, кузба албо винобрапя застане, не буде панумъ слобудно кметя оу такую дорогу выгнати Урб. 53.

ВИНОВАЙЦА, ВИНОВАТЕЦЬ, рм. *Винуватий в чім; довинник.*

XV. Нихто иный, только тотъ виноватець, хто проступить Ак. ЗР. I, 74 (1457).

XVI. Просилъ о вижа на огледане тыхъ людей виноватцов своихъ (себ-то тихъ, що вкрали йому коня) Кн. Гродск. Луцк. 158 (1562).

XVII. Тыѣ жѣ протестантєсь просили уряду о указанье вязеня таковымъ виновайцомъ тутъ в замку Луцкомъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 601 (1644).—Выжей поменевые виновайци подданные добровольные... признали се іб. III, IV, 618 (1651).—Отпущаєшь всѣмъ виновайцомъ и неприателемъ твоимъ всѣ вини ихъ Тр. П. М. 551.—Максимъ, постерегаючи цѣлости своѣ, бы его Суммака, уховай Боже на виновайцу его смерти не замерла, просил Прот. Спр. Пот. 49.—Тыхъ власне цыганъ перед нимъ (сотникомъ) обвинивши, поводе слѣдомъ слухнымъ яко своихъ виноватцовъ дошли и на нихъ оказали Ак. Нѣж. Маг. 14.

XVIII. Держащій запись живого виноватця своего а по немъ наслѣдниковъ худоби его позывалъ Стат. 56-б.

ВИНОВАТИ, дс. *Вкладати вину на кого, закидати кому що.*

XIV. О владарѣ, а любо о слугѣ, што ихъ панъ винуєтъ Ак. ЗР. I, 15 (1347).

XVI. Ни въ чомъ на заочное повѣданье и жалобы виновати Ак. ЗР. II, 6 (1507).—Позвала позвы кгородскими п. Дахна, винуючи его в томъ ижъ онъ Кн. Гродск. Луцк. 382 (1571).—Епископъ... варуючи себе, абы... на приплые часы не былъ винованъ, просилъ насъ, абысмо... тыѣ сукна где отътоль вынести... велели Арх. ЮЗР. I, I, 235 (1587).

XVII. Короля его милость и пановъ радѣ виновати не можете Ак. ЗР. IV, 272 (1608).—Апостоломъ засѣ примовлалъ, и виновалъ ихъ, же не могли моѣ хоробы оулѣчити Єв. Калл. 449.—Не натуру нашу виновати маємъ, которую Бгъ сотворилъ добрую, але грѣхъ нашъ Кн. Рож. 99-б.

XVIII. Всіхъ вразъ винуєшь, чистость заховуєшь нескверную Укр.-Р. Арх. X, 283.—Никого нехай не винують Клим. Вірші, 70.—Господары слугъ винують, що єсть лѣнивіи Сѣмя сл. Б. 390.

ВИНОВАТИТИ, дс. *Винувати, винити.*

XVII. Когож тогда будемъ виноватити але никого тилко сами себе. Збірн. 1693, к. 118-б.

ВИНОВАТЦА, рм. Див. **Виноватець**

XVI. Поганцы... волали срамотили: «выдайте намъ виноватьцу пана нашего» Арх. ЮЗР. I, I, 164 (1583).

ВИНОВАТЬ, —ВИНОВАТЫЙ, прикм. 1. *Винний, що має на собі вину.*

XV. Аже не вдасть, то не жалуйте, что съ оудбеть, то вы виновати то на васъ буди кровь Ип. 296 (1135).—Пакъ ли быхъ я самъ а любъ жона дѣти или шадки мои похотѣли тую продажу мою какъ зрушить, тогда виноватый я и воны Ак. ЮЗР. II, 106 (1440—1492).

XVIII. Виновати о ласку гнѣвна упро- сыть Тих. № 11, к. 53-б.

2. *Винный, виноватый, довиженный.*

XVII. Остапъ... виноват осталъ таляръ Кн. Цеху Кр. 12-б (1660).—Припозван былъ ку отповеди правной менений дебитор, добровольне знался ку тому, же зостаеть виновать сѣмъ пудовъ лою Акт. Старод. кн. 116.

XVIII. Що я кому виновать, за що по- гибаю Укр.-Р. Арх. IX, 119.

ВИНОВЕНЬ, —ВНЫЙ, прикм. *Винный, виноватый.*

XVI. Вспомните, яко много незличонх днѣ за собою провадите и их погибели ви- новны будете Рук. Муз. № 513, к. 7.

XVIII. Грѣхи бо наши всему злу виновни Сѣмъ сл. Б. 56.—Самъ себѣ каждый бываетъ злого виновень ів. 315.

ВИНОВНЕ, присл. *Причиново.*

XVII. Оцъ розумѣть и любить «ессен- ціальтеръ еть кавзалѣтеръ» естественно и виновне Гал М. Пр. 291.

ВИНОВНЫЙ, прикм. *Див. Вѣновный.*

XVIII. Къ сему виновному и приданному реестру все... значить 2630 р. Арх. Сул. 240 (1758).

ВИНОГОРОДНИКЪ, рм. *Винница, сад винный.*

XVII. И дамъ ей виноградники Кн. Рож. 216-б.

ВИНОГРАДНИКЪ, рм. *Винник, работник в винницѣ.*

XVI. Жаловала намъ виноградника на имя Θεодосія из зятѣмъ своимъ Захаркою и з иными виноградники на игумена святого Николи Пустинского и на ихъ братію Арх. ЮЗР. I, VI, 9 (1507).

ВИНОГРАДНИЧКА, рж. *Робітниця на винницѣ.*

XVI. Жаловала намъ виноградника на имя Θεодосія... на игумена св. Николи Пустинского Арх. ЮЗР. I, VI, 9 (1507).

ВИНОГРАДНЫЙ, —ОВЫЙ, прикм. *від «виноградъ».*

XVIII. Притерло ногу до стѣны виноград- ной Пам. укр. м. I, 259 (Рк. Тесл.).—Оувой- шол на передмѣстя межи стѣни садовнии и винограднии ів. 261 (Тух. Рк.).—Лист воз- ного... о ниву виноградную Оп. Док. 35.— Вѣрнии такъ въ Хрестъ Іисѣ пребывати нераз- лучно повинны, якъ лѣторасль въ лозѣ вино- градовой Науки парох. 170.

ВИНОГРАДЪ, рм. 1. *Огород, сад винный, винница.*

XVI. А в саду у винограде плоть розла- мано и виноград выдопано Кн. Гродск. Луцк. 181 (1565).—Въ виногради все вино выламали, выдоптали Арх. ЮЗР. I, VI, 138 (1597).

XVII. Єденъ жылъ в' своемъ виноградѣ землю копаль Гал. Н. н. 58.—На той часъ монастыр паненский был там где тепер вино- град при монастыру пустыном того Николи Жив. Св. 164.—Члкъ... выкопав въ вино- градѣ ліохъ Єв. Реш. 118.—В межу зъ его жъ пна полковника виноградомъ Прот. Полт. С. II, 208 (1690).—(Я продаемъ) свѣтлицъ двѣ, виноград з садом, солодовню и всю ослѣсть Кн. Мѣск. Полт. 43 (1694).

XVIII. На виноградѣ... скарбець заму- рованный, войско его знайшедши, между себе рожжаковало Вел. Сказ. 187.

2. *Виноросль, куц. матиця винова.*

XVII. Виноградъ црквъ хва, яко самъ г(осподъ) рекъ, я естем лоза; а вы розки мои Транкв. Зерц. 48.

ВИНОКУРЕННЫЙ, прикм. (рос.). *Гориль- чаний.*

XVIII. Отец Петро... на винокурений ка- зан денег платить не хочетъ Арх. Вид. м.; екон. спр. (1759).

ВИНОКУРНЯ, рж. (рос.). *Приміщення де горілку курять.*

XVIII. Кришка вдругъ вся изъ винокурнѣ в серединѣ винницѣ обринулася Арх. Вид. м.; екон. спр. (1757).

ВИНОКУРЪ, рм. (рос.). *Гуральник.*

XVIII. О мужикахъ будникахъ и вино- курахъ Літ. Вел. III, 42.

ВИНОЛЮБНЫЙ, прикм. *Що любить вино.*

XVII. Винолюбная утроба Ак. ЮЗР. II, 217 (И. Виш.).

ВИНОПІЙСТВО, рн. *Пиття вина.*

XVIII. Оувикладем' пожадливостями и оуласкоталемъ винопійством Пам. укр. м. IV, 212 (Осл. Рк.).

ВИНОПІЙЦА, рм. *Що п'є вино, п'яниця.*

XVII. Се члвѣкъ ядца, винопійца, другъ
запарем и грѣшникомъ Рад. Ог. 325.

ВИНЧАКЪ, *рм.*

XVI. Комора рубленая на столпи, кгон-
тѣм побита, въ которой свердловъ комаж-
ныхъ три, пила и винчакъ Арх. ЮЗР. VI, I,
304 (1590).

ВИНЧОВАНИЕ, ВИНШОВАНИЕ, *рн. Див.*
Вѣнчованье, Вѣншованье.

XVII. Я-м подяковане вчинил слезное
и винчоване щасливое дороги Льв. Ставр. 90.

ВИНШОВАТИ, *дс. Див. Вѣншовати.*

XVII. Здарилось намъ всему войску низо-
лому виншовати велможность вашу постомъ
святѣмъ четьродесятницею Эварн. Источн. I,
103 (1688).—Нехай ваши волики, козки,
козенятка і ввесь статочок здоров... того
вам вишнюю Др. Ол. Ч. Б. 149.

ВИНЩИНА, *рж. Податок з винниці.*

XVI. Накинулъ онъ на насъ по семде-
сятъ копъ грошей винщины Ак. ЮЗР. I, 62
(1522).

ВИНЯРЪ, *рм. Див. Винарь.*

XVIII. Петерсиментъ также алякантъ и
малвасія, поневажъ часто бывають приправ-
ныхъ. не треба ся обеспечати, хибабы от пев-
наго винара были купленные Собр. Прип. 19.

ВИРА, *рж. Кара грошева за забійство.*

XV. Володимерь же отвѣргъ виры и нача
казнити разбойники Ип. 111 (996).

ВИРА, *рж. Див. Вѣра.*

XVII. Маючи при себе шляхту людей
виры годныхъ Гол. П. М. I, 560 (Вып. 1636).

XIX. Приказую вамъ. абисте тому листу
за виру дали Пам. укр. м. IV, 71 (Бачв. Рк.).

ВИРИДАРЪ, *рм. (пол. wirydarz, ст. лат.
viridaris). Садог оздобний.*

XVII. Въ третемъ дворѣ были... сѣни з
виридарами роскошными Крон. Боб. 113.—
Днесъ з виридаровъ райскіе дріады Панег.
27.

ВИРИТИ, *дс. Див. Вѣрити.*

XVII. Ты розум маючи вирит в него
(бга) не хочеш Жит. Св. 281.

ВИРІЙ, *рм. Теплі стороки, де птахи зи-
муютъ.*

XVIII. Синицѣ... живутъ в' мирѣ а не идуть
оу вирій Рук. К. У. № 21, к. 27.

ВИРНОСТЬ, *рж. Див. Вѣрность.*

XVIII. Юр. Хмелниченка... нарекли гет-
маномъ, чаючи от него... вирности... цар-
скому величеству Вел. Сказ. 220.

ВИРНЫЙ, *прикм. Див. Вѣрный.*

XVIII. Гей вірному твоему слугі Пер.
укр. Лир. 6.

ВИРОЗУБЪ, *рм. Див. Верезубъ.*

XVIII. Купили... виризубовъ 30, по 5 коп.
вирузуб Дн. Марк. III, 146.

ВИРТУАЛЬНЫЙ, *прикм. Потенціальный,
мабутьний.*

XVIII. Интенция виртуальная есть на той
часть, коли кто мѣлъ волю дати якій-колько
Сакраментъ, але коли его даетъ для инныхъ
мыслей Господарскихъ, не чинитъ выразной
воли самъ в' себѣ Собр. Прип. 4.

ВИРУСЧИЙ, *прикм. Див. Вѣрячий.*

XVI. Я. NN, учиниломъ змову певную за
листомъ вирусчимъ, до ее милости писанымъ
чрезъ сына моего Василия Кн. Гродск. Луцк.
1564, к. 25.

ВИРУТНЫЙ, *прикм. Див. Вѣрутный.*

XVII. Менши подобно были грѣхи оного
вирутного збойца, аныжели наши Рад. Ог.
330.—Была... чудовная справа по такъ ви-
рутномъ поганинѣ Крон. Боб. 289.

XVIII. Докладаю, же Поляки... через ви-
рутного и шаленого товариша своего Геродов-
ского подвигнули на гнѣвъ против себе и
войну Літ. Вел. IV, 291 (Д. Ок.).

ВИРХНОСТЬ, *рж. Див. Верхность.*

XVI. Казали... покорнѣ просить ваше
милости, абы таковыхъ речей, которые ся
стягаютъ ку сказѣ оного панства, не рачилъ
допускать, але ...зъ вирхности своее госпо-
дарское стеречь и боронить Ак. ЮЗР. I,
89 (1538).

ВИРЧОЕ, *рн. Оплата.*

XVI. Ажбы... (староста) не бралбы еси
в них (подданных) болшъ толко от кождое
сохи вирчого пенез один Arch. Sang. VII, 79
(1563).

ВИРШИКЪ, *рм. Здрібн. від «виршъ».*

XVI. Не чыталъ оного вирьшика Антир.
949.

ВИРШЪ, *рм. Див. Вѣршъ.*

XVI. В томъ тестаментѣ небожчикъ панъ
Петръ малжонокъ мой одинъ виршъ тотъ зма-
залъ былъ Ж. Курб. II, 134 (1582).

ВИРЬ, *рм. Оборотовий рух води або повіт-
ря.*

XVII. Яко на глубокий вирь римскую пре-
лестъ натрафили есте Ак. ЮЗР. II, 245 (И.
Виш.).—Вихор—вирь такъ вѣтрный якъ и
водный Бер. Лекс. 217.—Вирове того моря
глубокіи Транкв. П. Мн. 45.—Есть в' Си-
циліи жродло на кшталтъ виру Рад. Ог.
(пр.) 7.

XVIII. Упав ем у вир Укр.-Р. Арх. IX,
70.

ВИРѢЙ, *рм. Див. Вирій.*

XVIII. Чайка мовит, я у вирѣй лѣтаю
Тяг. № 11, к. 15.

ВИСЕКТОВЫЙ, прикм. (гр. *βισεκτος*).
Переступний.

XVIII. Року... 1648... лѣто било висек-
товое Вел. Сказ. 10.

ВИСИКОСТЬ, рм. (гр. *βισεκτος* з лат.
bissextus). *Переступний рік*.

XV. Число же лѣтомъ здѣ не писахомъ,
в задня впишемъ по Антивохыйскымъ Соромъ
(Х. П. събором) алоумъпидамъ, грѣцкыми
же численицами Римьскы же висикостомъ
Ип. 820 (1254).

ВИСЛЫЙ, прикм. 1. *Що висить*.

XVIII. Его ц. вел. велѣлъ дати имъ при-
вилая с печатями выслими Вел. Сказ.
228.

2. *Грубый, недалый*.

XVII. Тыи, которые суть плохого и вис-
лого довѣну Копист. Пал. 924.

ВИСНУТИ, дс. *Докон. форма від «вищати»*.

XVIII. Тоты люде живутъ у далеких пу-
щахъ непроходныхъ, родятъ ся и годуютъся
промысломъ небесного Бга, а бесѣда ихъ
разъ рече, а разъ висне Ал. Тиш. 79.

ВИСОКО, присл. *Див. Высоко*.

XVIII. Бгъ високо, а панъ далеко Клим.
Прип. 201.

ВИСОКО-Слова зложені з **Високо**—*див.*
під Высоко—

ВИСОКОСТЬ, рж. *Див. Высокость*. Літ.
Вел. IV, 58.

ВИСОКИЙ, прикм. 1. *Див. Высокий*.

XVIII. Ишли ми мимо гори барзо высокие
Путн. Іер. 6-б.—Помаранча ростеть якъ яб-
лонь висока Пелгр. Ип. Виш. 22.

2. *Давній, родовитий*.

XVII. Сам будучи... високой пороли Ев.
Реш. 225-б.

XVIII. Многии панове высокими фамильа-
ми... въ мирѣ семь блещавшии мѣли тогда...
ищезнути и в персть въселитися Вел.
Сказ. 32.

3. *На высокім становищу*.

XVIII. Ёгда... Потѣцкій з... высокими...
персонами прибилъ до Бродовъ... тогда...
тѣшилъ велце, же... такъ знаменитая...фор-
теца... зостала сооруженна Вел. Сказ. 6.

Високий станъ, *значний стан*.

XVIII. Вызнавцѣ зъ високихъ становъ Літ.
Вел. III, 80.—Я NN присягою... ничего
не прикладаючи и не виймуючи буду судити,
сознаня и записи приймовать не фулгуючи
високимъ и подлимъ станомъ Стат. 38-38-б.

4. *Знеслый, шляхетный*.

XVII. Слезне прошу якъ маєте високий
розумъ... помилуйте мя Прот. Полт. С. I,
164 (1693).

XVIII. Мѣли високии свои воспомненя Літ.
Вел. IV, 202.

ВИСОТА, рж. *Див. Высота*.

XVIII. Іс Хс пошовъ у висоту скрузь всѣ
нбса ажъ у самое найвишое нбо Пам. укр.
м. II, 333 (Унгв. Рк.).

ВИССОНЪ, **ВИССЪ**, рм. (гр. *βύσσος*—лен)
Дорога сѣдна тканина, рід тонкого полотна.

XVII. Учинѣте тежъ сѣнь при дому... от
виссону пряденого суканого (збоку напи-
сано: виссонъ—ленъ) Крон. Боб 48.—Опонъ
всѣхъ будетъ сто локтей... з мягкого виссу ів.

ВИСТІАНЬ, рм.

XVIII. Переночовавши узаялъ насъ вис-
тіань, то єсть шафарь, господаря Мунтин-
скаго и попровадилъ насъ мимо Царигородъ
до двора своего Пелгр. Ип. Виш. 13.

ВИСѢТИ, дс. 1. *Бути завішеним*.

XVII. (Хс) члчествомъ на крстѣ виситъ
Трапкв. Зерц. Гд.

2. *Бути близько*.

XVIII. Всѣ войска преречонии на єго поги-
бел вкругъ около него висѣли Вел. Сказ.
155.

ВИТАЗЪ, рм. *Див. Витязь*.

XVIII. То єс' витаз', то єму рука ви-
таз'кая Ал. Тиш. 45.

ВИТАЛНИЦА, рж. *Господа, гостинний дім*.

XVII. Виталница: господа, домъ гостин-
ный Бер. Лекс. 14.

XVIII. По службѣ Божой идохомъ къ вто-
рой виталници, сиесть гостинници, или къ щит-
талю (яко же тамо именуютъ) Гр. Барск. I, 51.

ВИТАЛЬНЫЙ, прикм. *Що ним витаютъ*.

XVIII. Сей витальный образецъ свойст-
венный Хр. Г-ду нашему Сковор. 92.

ВИТАНЬЕ, рн. *Чинність від «витати»*.

XVI. Вместо витаня, заразомъ падши перель
єго милостю, слезне просила Арх. ЮЗР.
VIII, III, 152 (1567).—Я-мъ... черезъ витанье
рукъ (тыхъ особъ), струтъ и ядомъ... зара-
жонъ ів. I, I, 487 (1596).

XVIII. Іди ноц витаня годину розирвала,
войска короніи надійшли Літ. Вел. IV, 242.

ВИТАТИ, дс. 1. *Приймати, стрівати*.

XV. Приходящий Русь да витають оу стго
Мамы Ип. 22 (907).

XVII. Верѣмо потѣху в дши свои нынѣ,
ижь бысмо витали в томъ ерусалимѣ Вірші
праздн. 98.—Завитал гост к' намъ пожаданий,
которого круліове и пастиріє в' Вифлєємѣ
витають Рук № 0. 4^о 86. к. 94.

2. *Виявляти свої почуття, здоровкатись.*

XVII. На земли тя грѣшницы безъ боязни витають Транкв. П. Мн. 32.—Кгдыся намъ здарило тоє оглядати, почалисьмы Пна в тые слова витати Бер. Різdv. Вірші, 62.—Тебе Софіа такъ з плачемъ витаєть Пан. Ёз. 11.—В' старом законѣ їды кто кого виталь, ничего ему не мовиль, тылко: миръ ти Рад. Він. 59.—Царіє от востокъ со дари витають Прол. 86.—Хє позволиль себе їстемъ малымъ витати и до себе присту-пати Гал. Кл. Роз. 142.

XVIII. Мя тамъ витають за лобъ и чуприну Вірші Різdv. 131.—Милій мя приймає, здоровямъ витає Пер. Укр. Лир. 29.—При-были въ Городню, где урядники съ хлѣбомъ насъ витали Дн. Хан. 12.

Витай, витайте, здоров! здорові! (*χαῖρε, salve*).

XVII. Витай ласки повная, Господь съ тобою Гал. Кл. Раз. I, 173.—О витай же розширителю моего царства бѣсовского Ёв. Реш. 314-6.

XVIII. О витайте ж, витайте, миліє гостє Пам. укр. м. II, 17 (Тух. Рк.).

ВИТАТИСЯ, *дс. Витати взаємно одно одно-ю, здоровкатись.*

XVI. Пришли ко мне и витавшися зо мною повелили Кн. Гродск. Луцк. 1565, к. 389.—Клязь... витался съ архимандритомъ Ак. ЗР. IV, 202 (1599).

XVII. Пышныє люде... руцѣ имуть и не осяжуть, не хотѣть з' иными людьми вита-тиса Гал. Кл. Раз. 400.—Въ краткомъ времени... витатися съ вами буду Сборн. стат. I, 59 (1656).

XVIII. Курбатовъ... съ Паномъ и съ про-чими особами витался Діар. Хан. 13.—Ипочнетъ з нею витатиса Ал. Муз. № 417, к. 8.

ВИТИ, *дс. Крутити, плести.*

XVII. Несправедливостъ гнѣздо собѣ виєт Жив. Св. 169.

XVIII. Баранъ добрій... витихъ рогъ Млр. дом. лѣч. 19.

ВИТИСЯ, *дс. Крутитися.*

XVI. Дѣвици поють на Дунаи. Вьются голоси чрезь море до Кієва Сл. о п. Иг. 45.

ВИТРИКУШЪ, *рм. (лат. Vitricus, пол. witykusz). Дозорець церковних річей, свѣч-кар.*

XVII. Тая скарбница загорѣлася з не-осторожности витрикуша, же тамъ свѣчки клавъ на полицѣ Літ. Сам. 43.

ВИТЫЙ, *прикм. Кручений.*

XVIII. Запечетую всякій гостецъ, витый гостецъ, крутый гостецъ, ставы змѣтающий гостецъ Угр. Заг. 54.

ВИТЬЕ, *рн. Чинність від «вити».*

XVII. В' витью єго короны положу слезъ оного жродло Тр. постн. 555.

ВИТЯЖНЫЙ, ВИТЯЗКИЙ, *прикм. Пере-можный, багатурський, геройський.*

XVI. Красна си, милая моя, сладка и витяжна, яко Иерусалимъ III. 54.

XVIII. То єс' витаз' то ему рука витаз'-кая Ал. Тип. 45.

ВИТЯЖСТВО, ВИТЯСТВО, *рн. Перемога; багатурство, героїство.*

XVII. Надъ непріятелями зъ славнымъ витяжеством... къ домамъ своимъ поверну-лися Ак. ЗР. V, 219 (1688).

XVIII. Александер... почав ся выбирать... хотячи спробовати силы свои и щастя и ви-тястеа и рицерьства силы свои и моцѣ Ал. Тип. 30.—Москаль ищи болше витяство из Турка оубовив Літ. Гукл. 79.

ВИТЯЗЬ, *рм. (норд. vikings). Переможець, багатур, герой.*

XIV. Мы панове и бояре земля Молдав-ской... панъ Романъ, Костя витязь... ся-буетъ Ул. Мат. 9 (1395).

ВИХАНЬЕ, *рн. Див. Вѣханье.*

XVIII. Служили всенощну на виханіє Хри-стово Арх. ЮЗР. I, II, 466 (1766).

ВИХЛЕВАТИ, *дс. Крутити, туманити, мутити.*

XVIII. Хиба твоєй матери... гетманъ за тоє давъ унѣверсалъ, що бувало дѣвокъ Мазепиныхъ вихлює, якихъ бувало до Мазепи приводять Оп. ст. Млр. II, 248 (1728).

ВИХОЛЬ, *рм. ?*

XVII. Коня своего власного, шерстю ри-жого... на хребтѣ два вихлѣ. продалъ Аліюшку Ак. Старод. кн. 71.

ВИХОРЬ, *рм. Дужий вітер, що віє кру-тячись.*

XVI. Заверть—вихорь Зиз. Лекс. 99.

XVII. Заверть: вихорь або вихер Бер. Лекс. 47.—Мы оуставъчє... плаваємо в не-погоды в вихри и по забуреномъ морю Ёв. Вил. 52.—Вихорь вынесетъ О сл. Дав. 28.—(Диаволы) пакостѣть члку, замѣшанѣмъ въздоу-ха, вихрами, градомъ Транкв. Зерп. 7.—Ви-хорь великъ исходитъ от конца земля Рад. Ог. 284.—Діавол вихром ударив в церквѣ Ёв. Реш. 315-6.

XVIII. Зърозумѣвши... же на Кієвъ за Днѣпръ для повставшихъ военныхъ вихровъ не безпечно... ему (Вишневецкому) простовати

вдался ку Любечу Вел. Сказ. 54.—Понесло Лію в нбо яко вихром Пам. укр. м. I, 302 (Рк. Тесл.).—Ахъ ушли жъ мои лѣта, якъ вихоръ с круга свѣта Пер. Мат. I, 347.

ВИХРИТИ, *дс.* 1. Крутитись, віяти дуже.

XVII. И вихрити престали страшливые буры Панег. 27.

2. Робити забурення, каламутити, непокоїти.

XVII. А чортъ абы между народомъ людскимъ вихрилъ и на злое привелъ, з своей стороны вѣншовалъ народу людскому Крон. Боб. 9.—Ахавъ реклъ до Ліи, ты то вихришъ в земли Іудской іб. 118-б.

ВИХРОВАТЫЙ, *прикм.* 1. Повний вихрів, бурливий.

XVII. Троцьце, даруй нам'... бурливого сего свѣтнего мешканъ нашего вихроватое море безпечне абы'мо преплыли Єв. Калл. 318—19.

2. Нарваний, неспокійний, переворотний, викрутий.

XVI. Легкомысл'ный постоунок мѣшаной а вихроватой... згоды Пам. укр. м. V, 202 (1598).

XVIII. Пнемевский... (бил як) человекъ... в рѣчах бѣглимъ и вихроватимъ чинил з Виговскимъ... комисію и пакта покою Вел. Сказ. 184.—Размотри и уважь, вихровата голово Дорошенку Літ. Вел. II, 345.

ВИХРЪ, *рм.* *Див.* Вихоръ.

XVI. А поганого Кюбьяка изъ луку моря... яко вихръ выторже Сл. о п. Иг. 21—22.

ВИЦѢНА, *ржс.* (пол. вісіпа). Річне судно з рухомим дахом і щоголю (на Німні).

XVIII. Шляхта... до Висли вицѣнъ и бреговъ морскихъ очи обернувши... zostавили Полщу всю без людей военныхъ Вел. Сказ. 65.

ВИЧИСТЫЙ, *прикм.* *Див.* Вѣчистый.

XVII. Тотъ грунтъ з вичистих часов былъ кириловскимъ Вас. 3б. Мат. Лівоб. Укр. 58 (1605).

XVIII. Зуполне зайде утверждене вичистою куплею Мат. Ист. ЮР. 50 (1716).

ВИЧНЕ, *присл.* *Див.* Вѣчне.

XVII. Єго. Легона, вичне от того угода отдалил и отдаляет Ак. Старод. кн. 112.

ВИЧНОСТЬ, *ржс.* *Див.* Вѣчность.

XVII. Продалем дом свой власний пну Микити Андриевичу за готовую суму увичност Ак. Полт. Гор. Ур. I, 10 (1665).

ВИЧНЫЙ, *прикм.* *Див.* Вѣчный.

XVII. Сим писанемъ нашимъ тое житие общее монастыра Дубенского светого Спаса вичными часы ствержаемо и змоцняемо Арх. ЮЗР. I, VI, 94 (1630).

XVIII. Змилиуйся, прошу вызволь мою душу от смерти вичной ЦАМ. № 475 к. 3-б.

ВИШ... *Див.* Выш...

ВИШЕЙ, *присл.* *Див.* Вышей.

XVII. Єго мил... просил нас вишей писаних особ о вчиненє справедливости Кн. Мѣск. Полт. 28 (1693).

ВИШЕНЬКА, *ржс.* Здрібн. від «вишня».

XVIII. Черешенька, вишенька наробила лишенька Пер. Мат. I, ч. I, 295.

ВИШЕПИСАНЫЙ, *прикм.* *Див.* Вышеписанный.

XVIII. По виправѣ на Москву вишеписаной грамоти, получилъ Гетманъ вѣдомость... о неприязненныхъ Малой Росіи намѣреніяхъ бесурманскихъ Літ. Вел. III, 217.

ВИШНЕВКА, *ржс.* Вишнева наливка.

XVIII. Вишневки барилецъ 6 Арх. Вид. м. екон. спр. (1756).

ВИШНЕВЫЙ, *прикм.* 1. З вишневого дерева.

XVIII. Мало вишневого саду около озера Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 54 (1745).—Левада из садовиною вишневою Кн. Мѣск. Полт. 223 (1719).—Розмочить водою вишневого клею Разн. марц. 251.—Наконать вишневого кореня Млр. дом. лѣч. 43.

2. З вишневих ягід.

XVII. Соки... яблочный, грушевый, вишневый Тр. П. М. 237.

3. Вишневого кольору.

XVII. Гусарку адамашковую вишневую Тест. Адам. 169.—Ризи табировиє, вишневие Прот. Полт. С. II, 266 (1695).

XVIII. Мальярцѣ Олишевской...скиндячку на вишневомъ атласѣ подарила (Быховцева) Дѣло Вых. 21.—Неуказано... байбарака з вишневой мамси Полт. Полк. Канц. (1753).

ВИШНИКЪ, *рм.* 1. Вишневый садок.

XVIII. Тамъ же садъ вишникъ зъ поставникомъ Мат. Ист. ЮР. 58 (1717).

2. Горілка на вишнях, вишнева наливка.

XVIII. Мартинъ далъ на вишникъ горѣлки козаку лукомской сотнѣ Дн. Марк. I, 319.

ВИШНЫЙ, *прикм.* *Див.* Вышній.

XVIII. Того року Гукливицѣ церков мало-вали вишню, и нижнюю изганаули Літ. Гукл. 77.

ВИШНЯ, *ржс.* Дерево і ович *Cerasus vulg.*

XVIII. Гей у полѣ вишня Пер. Мат. I, ч. I, 291.

ВИШНЯКЪ, *рм.* *Див.* Вишникъ.

а). XVIII. За батнею тою полевою ирклевскою вишнякъ въ березе Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 55 (1745).

б) XVIII. Вишняку 120 кварть Зал. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 294 (1744).

ВИШТУХУНОКЪ, *рм. Справа ковальська.*

XVIII. Виштухунокъ одинъ Оп. им. Дан. Апост. 232.

ВИШЬ, *рж. (пол. wisz). Осока, болотьяна трава.*

XVI. Вишью утопаючи фатаются Хр. Фил. Апокр. 1198.

XVII. Писарь уніатскій, якъ тонучій, хвадается и вишью, чимъ бы ся поратовати могль Копист. Пал. 1123.

ВИЩЫКЪ, *рм. Рід клейна на вусі.*

XVIII. На чѣвмъ усѣ вырѣзано вищыкъ (у лошади) Прот. Полт. С. I, 207 (1749).

ВИГІЛІЯ, *рж. Див. Вигилія.*

XVII. Бесѣда на вигілію святого Андрея апостола Копист. Пал. 350.

ВІЕЛІОРЫБЪ, *рм. (пол. wieloryb). Кит.*

XVII. Киты вѣліорыбы Крон. Боб. 2.

ВІЯ, *рж. (ц. сл. व्या). Шия.*

XVIII. Мірскіе послушники... съ преклощенными віями Гр. Барск. I, 251.

ВКАЗАТИ, *дс. Див. Уназати.*

XV. Кто на рокъ не станеть а ни вкажетъ, тотъ страшилъ ЮРГр. № 36 (1401).—Здѣсе присылалъ къ намъ владыка Смоленскій Іосифъ и вказалъ передъ нами листы отца нашего Ак. ЗР. I, 143 (1494).

XVI. Я держу земли Торговицкіе..., якъ и князь Богущ... мнѣ завел и вказал Арх. ЮЗР. I, VI, 33 (1542).

XVII. Виростки... на Омеляна подзор вказали Прот. Полт. С. I, 217 (1699).

ВКАЗАТИСЯ, *дс. Див. Указатися.*

XVI. Моствил... здорового тебе... в окне видел, а ты... ему вказатися не хотел Arch. Sang. VI, 53 (1559).

XVII. На мясныхъ запусти дуга великая вказалася на заходѣ сонця Літ. Льв. 250.

ВКАЗНИКЪ, *рм. Той, що вказує.*

XVIII. Сего дня не праздникъ, а ты намъ не вказникъ Клим. Прип. 242.

ВКАЗОВАТИ, *дс. Див. Указовати.*

XV. Тогда владыка почалъ вказовати ЮРГр. № 53 (1422).

XVI. (Вы) вказовали есте от нас листы, о которыхъ намъ не сншло Отп. кл. Остр. II. П. (стр.) 30.

XVII. Миско... тые клейна старинные давние вказовавъ Прот. Полт. С. II, 154 (1686).

ВКАЗЪ, *рм. Див. Указъ.*

XVI. В Матѣея стого написаны сѣтъ вказы Ев. Пер. (рк.) 13.

XVII. Якъ смерти-сѣ былъ розказалъ животь нашъ забрати, такъ на вказъ твой мусѣла намъ его вертати Суд Бож. 214.

ВКАЗЫВАТИ, *дс. Див. Вказовати.*

XVI. Тотъ листъ судебный брата нашего короля его милости... передъ нами вказывалъ Ак. ЮЗР. I, 49 (1516).

ВКАЛЯТИ, *дс. Див. Уналяти.*

XVII. Адам... всѣхъ нас... грѣхом... вкалявъ быв Ев. Реш. 68.

ВКАПАТИ, *дс. Обкапати.*

XVIII. Бороду вкапавъ сметаною Клим. Прип. 219.

ВКВАПАТИ, *дс. Див. Уквапати.*

XVI. Безъ особноѣ вѣдомости и опатренья потребности зъ валкою не вквапати Ак. ЗР. I, 372 (1506).

ВКИДАТИ, **ВКИНУТИ**, *дс. Див. Укидати, Укинути.*

XVI. И потомъ дей мене казавъ до погреба вкинути Арх. ЮЗР. I, I, 397 (1594).

XVII. Вкидаеть ихъ въ rozmaitye геретичтва Вопр. 97.—Во всякое каране Божое, яко на противника Божого, вкидаемъ Гол. II. М. II, 489 (II. Мор. 1646).—Не маю такого приязного собѣ, жебѣ мене вкинув в сюю воду Ев. Реш. 59.

XVIII. Позви судебіе з'свѣдѣтелемъ... буди же за чимъ персонално отдать неможно... то у ворота вложить или чрезъ тинь вкинуть можно Стат. 40.

ВКИДАТИСЯ, **ВКИНУТИСЯ**, *дс. Див. Укидатися, Укинутися.*

XVII. З божого допущенья повѣтре моровое промежку нами вкинуло ся Эварн. Источн. I, 260 (1690).

XVIII. Бголюбивіи Давиды въ ровъ левскій вкидаются Сѣмя Сл. Б. 69.

ВКИНЕНЬЕ, *рм. Чинність від «скинути».*

XVI. Добрую згуду и єдномысльность вкиненьемъ споровъ и сектъ рвати и псовати хотячи Хр. Фил. Апокр. 1594.

ВКИСНУТИ, *дс. Стати кислим.*

XVIII. О присилцѣ... варива, которое вкисло, а именно сѣченой капусты и бураковъ по дежцѣ Дн. Хап. 17.

ВКЛАДАНЬЕ, *рм. Чинність від «вкладати».*

XVI. Тое рукъ в'кладанье... легче и ни за што важити мѣли Отп. кл. Остр. II. П. 423.

XVII. Матеріа сщенства есть, вкладанье рукъ епископскихъ на голову того, который сщенство пріймуетъ Гал. Кл. Раз. 109.—Вкладанье камней сихъ живыхъ на камень Копист. Пал. 378.

ВКЛАДАТИ, ВКЛАСТИ, ВЛОЖИТИ, *дс.*

1. *Покласти в середину чого, всадити, уткнути всунути.*

XV. Пристави же сѧ Стославъ мѧа февралѧ въ 15 днь, а въ 17 вложенъ быс в гробъ Ип. 524 (1164).

XVI. Двадцать золотыхъ черденыхъ... до скарбу церковного вложити есми розказалъ Арх. ЮЗР. I, I, 24 (1570).

XVII. Кгды желѣзо роспаленое въ огни вложишъ оу воду, тогда чинитъ шоумъ и врѣние Транкв. Зерц. 10.—Кгды хто кладетъ що у мѣхъ дѣравый: тут вложивъ, а оно зараз внетъ и выпало ѿв. Реш. 165-б.—Велле моего убогого приможения знайшодемъ мѣсце способное... на занятя ставъка, где-мъ працу подьялъ и коньбъ не малий вложилъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 103 (1667).—В гребелцѣ много кошту... игумень вложилъ Прот. Полт. С. II, 12-б (1675).—Рымлѧне... видѣли... млднца, который в'кладалъ до поховъ мѣчъ кровью свѣжею омоченый Гал. Н. н. 35.—Двѣ... пят каменій... до торбы своей вложилъ Крон. Боб. 93-б.—Турки всѣ тыи скури... вложили до возовъ и под Ладыжинъ до цесара своего повезли Крон. Полск. 429.

XVIII. Малый пнъ вложитъ, великий не выиметь Клим. Прип. 226.—Гродъ... его (Іоана) до вязеня вложити казалъ ѿв. Реш. 333 (1710).—Розбити носокъ у яйця курячого, вложити у него грудочку галуны Млр. дом. лѣч. 34.

Вкпадати себе (у що), *втручатися.*

XVI. Мы... в тую реч себе вкпадати і початкомъ быті не хочемъ Пам. КК. IV, II, 63 (1545).

Вклады, вложити въ клятву, въ не-благословеніе, *проклясти, не благословити.*

XVI. Васъ в неблагословеніе и в клятву вкладаемъ Арх. ЮЗР. I, X, 63 (1590).—Въ клятву святыхъ Апостолъ и богоносныхъ Отецъ васъ вкладаемъ Ак. ЗР. IV, 33 (1590).

XVII. Вложилъ его яко непослушного звирхности своей въ клятву Ак. ЮЗР. II, 52 (1609).

2. *Брати, рахувати, включати в що.*

XVI. Упоминается у его королевской милости упоминковъ, за три годы задержанныхъ, а то не вкладаючи до того четвертого году, которого былъ вторгненъ до земель и панствъ корунныхъ вчинилъ Ак. ЮЗР. II, 172 (1571).

XVII. Шкод... на шест тисечей золотыхъ полскихъ учинили, не вкладаючи в то самыхъ справъ старыхъ Арх. ЮЗР. III, IV, 133 (1649).

3. *Вносити, давати.*

XVII. Яцко Локошчинъ зять скарги свои вкдадалъ на Ивана Красноперича Рѣш. Полт. Полк. С. 70.

4.—*на кого, на що, положити, покласти, всадити, надіти.*

XVI. На его милости тую близкость и право нашо здаемъ и в'кладаемъ Арх. ЮЗР. VIII, IV, 382 (1535).—Оуз'доровиль... на кож'дого з'нихъ в'ложивъши свои рсунѣ ѿв. Пер. 33.—Его руку на свою голову вкдадалъ Хр. Фил. Апокр. 1466.—Тяжаръ той на него вложили Арх. ЮЗР. I, XI, 139 (1599).

XVII. Прокопъ... не важилъ кошту на тую гребелку вкпадати Прот. Полт. С. II, 19-б (1676).—Дозор и працу вкладаемо на меншихъ пановъ братій нашихъ Пам. КК. I, 7 (1619).—Навет карност на горле сам на себе вкладаю Ак. Полт. Гор. Ур. I, 9 (1664).—Теды на нихъ вкладали руки и брали Дха стога Гол. П. М. II, 411 (Кор. Н. 1645).—Клятву св. отецъ и нашу вкладаемъ на в'васъ, и от всѣхъ добродѣйствъ церковныхъ отлаемъ ів. 489 (П. Мог. 1646).—(Сей свѣтъ) едною рукою златыи ланцухъ на шыю, другою пута на ноги вкладаетъ Рад. Ог. 106.—Вѣнцы цвѣтныи на мертвыхъ вкладано Дм. Рост. 131.—Оузду поста принали и на себе вложили Тр. постн. 133.—Вложилъ Бгъ на Каина знамя абы его не забилъ хто Крон. Боб. 6.—Авраам... навязавши дровъ вложилъ ему (Ісааку) на рамена ів. 17-б.—Вложили дань на люлей тяглихъ Літ. Сам. 90.—Вложили послушту церковную на мене Арх. ЮЗР. I, XI, 467 (1664).—Добровольный закладъ тысячу зол. полскихъ на себе вложили Ак. Зем. 126 (1689).—Іды вложать тѣттиву на дукъ, выпускають з' него стрѣлы, котрые людей поражаютъ Гал. Кл. Раз. 76.—Ігоръ на деревляны... вложилъ дань великую Крон. Сое. 10.—Ярославъ... на выкуплене жони своей и сына податки вложилъ на Кіанъ ів. 171.—Единъ и очь былъ залилъ князю чашею, а князь стергѣл на Бога помету свою в'кладаючи ів. 237.

XVIII. Который маєтъ были каранный... маєтъ быти подданнымъ тому, который кару вкладаетъ Собр. Прип. 126.—Мы... вложенный ва себе пріалисмо обов'язокъ при крещеніи стомъ Науки парох. 78.

5. *Звертати на що.*

XVII. Все на невѣдомость свою вкдадала Арх. ЮЗР. VIII, III, 509 (1605).—(Мы) не вымовляймось слабостью и на натуру нашу причины не вкладаймо Кн. о Вѣрѣ. 300.—Члвкъ... на мѣсцѣ причину хоробы сына своего вкладаетъ ѿв. Вил. 72.—Адамови не

помогло до вьмовки, же то в'кладал на жоноу мовячи, жона которую-сь ми далъ, тая мя звела Лѣк. на осп. ум. 25.

XVIII. (Загонов татарских) старшину строфоваль гетманъ полскій, вкладаючи на них вину, же не пилнючи военного дѣла... своеволне розехалися Вел. Сказ. 118.

ВКЛАДАТИСЯ, ВЛОЖИТИСЯ, *дс. 1. Вдатись, втрутитись; причинитись, поклонотись, потурбуватись, подбати.*

XVI. И хотѣлъ еси въ тоє ся вложить и на то его привести, штобы онъ съ нами въ дружбѣ и въ докончаньѣ былъ Ак. ЗР. I, 229 (1501).—Просили насъ, абыхмо за ними вложилися и архимандрита Іосифа просили, абы имъ въ томъ житѣ легкость вчинилъ Ак. ЮЗР. I, 73 (1528).—Господарыня королева еѣ милость, бачивши нашу тяжесть и справедливость нашу, въ то ся мощнѣ вложила Ак. ЗР. II, 360 (1539).—Панове опекунове вложившися за мною до еѣ мѣсти... рачили причини ти казати заплатити Ж. Курб. I, 287 (1588).—Послове вложилися прозбою до короля Ак. ЗР. IV, 221 (1600).

XVII. Люд... посполитий за ним вкладался (за Іоаном) Ев. Реш. 237.—Повагою нашою гетманскою вложитися зась за ихъ кривду декларуемъ Сб. Мат. отд. III, 95 (1670).—Ваша милость, яко рейментаръ нашъ о тоє мощно вложитися и быти причиною до пресвѣтлыхъ монарховъ нашихъ о таковѣ рѣчи Эварн. Истѣчн. I, 108 (1688).

XVIII. Ясневельможный въ тоє вложился и зоусилное о томъ, хочай и высокого лица, старале зостало одставлено Діар. Хан. 30.

2.—**ПРОТИ (ЧОГО), віджитнутись, утилитись.**

XVII. Вхопилъ стругъ, намѣраючи онымъ на голову. А кгда противъ того замаху жалующий вложился, tedy разилъ его в руку Акт. Старод. кн. 101.

3.—**ВЪ ШО, прийняти на себе що, вдатись у що.**

XVII. Я, мешкаючи з мужем своим... лѣт десят... вкладали-смо-ся въ грунѣта вѣрною працею своею Ак. Полт. Гор. Ур. I, 94 (1667).

ВКЛЕПОВАТИСЯ, ПАТИСЯ, *дс. 1. Помилятьшя до особи або звіряти.*

XVI. Не знаю въ который обычай в жону и в статокъ мой якийсь чоловікъ вклепується Кн. Гродск. Луцк. 1570, кн. 115.

XVII. (Ничипоръ) вклепавшиє у гуску Якову Котелвину и гусака купленого у Заруби Василя, галаси там учинивши у селцѣ злодѣйство наносячи за гуси Яску Котелвѣ списомъ кожухъ пробивъ Кн. Мѣск. Полт. 28 (1693).—Приказуем Кости, абы сумѣленем

поднялъ, ежели бы то его власная яловѣка, постерегаючи, ежели би ся не вклепалъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 13 (1669).

XVIII. Але отнюд вклепалиє (богомази) въ тоє рукодѣля (малярське) Клим. Вірші, 106.

ВКЛОНИТИСЯ, *дс. Див. Уклонитися.*

XVII. Внет вклонившиє Станѣшевскому, пристая до того Кучинского Арх. Мот. 128 (1683).

ВКЛѢЧОВАТИ, *дс. Включувати.*

XVIII. Козаки... много въ прислугахъ монархамъ и Рѣчи Посполитой Полской полем и морем доказовали, не вклѣчючи ихъ давнихъ дѣл Літ. Вел. IV, 4.

В-КЛЯРЬ, *присл. (пол. w klar; нм. klar-ясний з лат. clarus). Ясно, отверто.*

XVIII. Унуку... я вкляръ мовилъ Докум. Млр. V, 122 (1717).—Велѣдемъ канцеляристь... вкляръ вичитати унѣверсалъ Оп. ст. Млр. II, 336 (1716).

В-КОЛО, *присл. Навколо, округ, навкруг, навкруги.*

XVI. Замочокъ вколо людми и стрелбою былъ оточень Арх. ЮЗР. I, I, 11 (1565).—Тая скрыня выфутрована вся въ коло зеленымъ сукномъ Ів. 317 (1591).—Вколо монастырь Жидичинский оступили Ів. I, VI, 259 (1599).

XVII. Я буду ему мовить Панъ муромъ огнистымъ вколо Гал. Кл. Раз. I, 99.—Сторожу Мултанскую... в-коло огорнули и всю поймали Крон. Боб. (др.) 281.—Тот лугъ обыйшла вода вколо Ак. Мг. м. 183-б (1683).—Многими розоумы и многими очима вколо об'варованъ боудешъ Тест. Вас. 36.—Цесаръ Римскій мусѣль ихъ навѣдити и вколо мѣста войскомъ ся положить Хр. Пасх. 162.—Продал думъ свой... вколо тиномъ огороженный Ак. Полт. Гор. Ур. II, 20 (1665).

XVIII. Саккосъ... з лиштвою в'коло перлами саженою Реестръ Ризн. Соф. 1.—Множество стыхъ агтлѣ со оружіємъ в'коло іереѣ Пам. укр. м. IV, 100 (Біл. Рк.).—Вколо Сѣчи обехавши Літ. Вел. II, 359.—Садовное дерево... вколо обсыпати треба, иначей зосхне Науки парох. 253.

ВКОЛОШИЙНЫЙ, *прикм. Що вколо шиї.*

XVII. Монисто... охендозство вколошінее Вер. Лекс. 81.

ВКОЛУПИТИ, *дс. Вколупнути.*

XVIII. Своего вколупивъ бы здоровѣ для милого пріятеля, еслибъ можно Клим. Прип. 244.

В-КОЛЬ, *присл. =Вколо.*

XVII. И вывернулъ мѣста тыє и вси вкол краине Кн. Рож. 16-б.

В-КОНЕЦЪ, *присл. Остаточнo, до краю.*

XVII. Прoшу млстeй ваших азали бѣ я вконецъ не погибѣ Прот. Полт. С. I, 97-б (1690).

XVIII. Самгородокъ и Прилуку разорилъ вконецъ Вел. Сказ. 70.—Напал на Сербовъ... и розгромилъ ихъ всѣхъ вконецъ, такъ ижъ мало що ушло ихъ ив. 178.

ВКОПАТИ, *дс. Див. Укопати.*

XVII. Я былъ на томъ мѣстѣ крестъ вкопалъ Ак. Полт. Гор. Ур. III, 16 (1673).

XVIII. Кость... повиненъ тынъ на землѣ вкопати Ак. Мг. м. 167 (1719).—И вкопай его (медъ) в маломъ збанку подѣ лавою на покутъ Заг. 206.

ВКОПАТИСЯ, *дс. Див. Укопатися.*

XVII. Пепель же подѣ Престолъ да вкопается Тр. II. М. 248.

ВКОРЕНЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вкоренити»*

XVII. На заразу верныхъ Божихъ и на вкорененіе такъ блюзнірское и чортовское профессии... школы якіеся одтворити... допустилисте Арх. ЮЗР. I, VI, 759 (1640).

ВКОРЕНИТИ, *дс. Твердо вищепити.*

XVII. Хитрій діаволь... завше сѣ о тоѣ стараєть, аби доброе огидивъ: а свое злое оуказавъ и вкоренивъ въ чловѣцехъ Транкв. Зерц. 66.—Слово хво... в самомъ сердцу своемъ... неподвижно вкорененное мѣли Ев. Реш. 72-б.

XVIII. Тамъ обыватель землѣ оной до вѣры стои на вернуз и имѣ Хво тамъ вкоренил Пам. укр. м. III, 77 (Перем. Пр.).

ВКОРЕНИТИСЯ, *дс. 1. Запустити коріння.*

XVIII. Насѣнѣ... не мало достаточной вѣлѣтности, котара бы допомогла вкоренити сѣ въ землю Науки парох. 86.

2. Утравалитися.

XV. Невѣрствие в нихъ вкоренилось Ип. 561 (1173).

В-КОРОТЦЕ,-Ъ *присл. Коротко.*

XVI. Ино мы тыхъ листовъ огледавши... велѣлисмо порадиѣ а вкоротцѣ всю рѣчь, што ся въ нихъ замыкаєть, въ семъ нашомъ листѣ выписати Сб. Мат. отд. III, 36 (1570).—О порядку и сумѣ той першей части отповѣди вкоротцѣ ткнувши, до речи самой южъ приступаю Хр. Фил. Апокр. 1032.—Повѣдали ему вкоротцѣ Ак. ЗР. IV, 218 (1600).

XVII. Вкоротцѣ о повинностяхъ прекладаємъ Пам. КК. I, 40 (1624).—Наука християнская з бѣглия вкоротцѣ зложена Ев. Реш. 1.—О второмъ станѣ вдовѣмъ в коротцѣ мовити будемо Тр. II. М. 924.—На сей часъ вкоротцѣ на рацію другого свѣтка зъ науки св. учителей церковныхъ отповѣдѣвши, привожу свѣтка третего Копист. Пал. 370.—А вкоротцѣ мовачи

нѣмашъ жадного добра, которого быс мо зъ читанѣ и зъ слуханѣ бжественныхъ писмъ не най довали Ев. Калл. 580.—Кроника о земли Полской... зъ историковъ Полскихъ въ коротце собранная Крон. Полск. 350.

ВКОРОЧАТИ, *дс. Робити короткимъ, зменшувати.*

XVII. Абы намъ волностей нашихъ войсковыхъ не вкорочали Эварн. Источн. I, 108 (1688).

ВКОСИТИ, *дс. Див. Укосити.*

XVI. Што дванадцетъ косаровъ на день могутъ вкосити Пам. КК. IV, отд. II, 166 (1545).

ВКОЧИВАТИ, *дс. Котити в середину чого.*

XVIII. Бондаръ вкочиваль в лѣдовню куфу Арх. Вид. м; екон. спр. (1753).

ВКРАДАТИСЯ, **ВКРАСТИСЯ**, *дс. Крадучись входити в що, закрадатися.*

XVI. До костела... вкралось лакомство, ныха Отп. кл. Остр. II. П. 419.

XVII. Грѣхъ в'крадаєтьсѣ до срѣда члвчого и члвка плоду дховного, добрыхъ оучыньковъ, и цнотъ позбавляєть Гал. Кл. Раз. 129.—Ректонавъ... пилю на неи (Олимпиаду) смотрѣль, бо му ся вкрала в сердце его Крон. Боб. 163.

XVIII. Не вкрадалосѣ ли до ихъ срѣда... какое зло пристрастие? Сѣмѣя Сл. Б. 64.

ВКРАДЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вкрасти».*

XVII. Ставѣши персоналѣтеръ Яцко, Бѣлохвостой зятъ, ускаржалъсѣ на Василя Юсипенка о вкраденію коней Ак. Полт. Гор. Ур. I, 11 (1664).—Справа Игнатова Бражниченкова з Семеномъ Вутькомъ о вкраденію грошей Прот. Полт. С. I. 97 (1690).

XVIII. Пнѣ Кирилова... скаржиласѣ... и покладала инквѣзицію... о вкраденіе кабака Кн. Мѣск. Полт. 72-б (1705).

ВКРАИНА, *рж. Див. Украина.*

XVI. Ино тыми разы на вкраинахъ отъ татар многимъ таковая ся пригода и шкода пригожаєть Арх. ЮЗР. VIII, IV, 172 (1501).

XVII. Не едно царство, князство, земля, вкраина, повѣтъ, въ жалосныхъ и лѣдво значныхъ руинахъ зостають повержены Ак. ЗР. V, 141 (1667).

XVIII. Не кождому, якъ бачу, Украина пануєть: единъ плачєть, другий скачєть, а третій не чуетъ Укр.-Р. Арх. IX, 237.—Япѣлое намѣреніе мѣлѣ жити тутъ на Украинѣ Хоз. Гетм. II, 189 (1706).—Подданіи мои... одъ того долгу криются по Украинѣ Млр. Посп. Кр. 77 (1733).—Розбойникъ Мамай... в Польши и по Украини... розбиваль и грабиль людей Лѣт. Новор. 60 (1749).

ВКРАСИТИ, *дс. Див. Украсити.*

XV. И въкраси (Єфрем) городъ переяславскій зданьи црквными Ип. 200 (1090).—Въкрасили ю (церкву) многими святыми образы и завѣсами Чет. 1489, к. 36.

ВКРАСТИ, *дс. Див. Украсти.*

XIV. На тую истную заставу жидъ маєть присягнути, яко не вѣдалъ коли єму вкрадено Ак. ЗР. I, 24 (1388).

XVII. Сѣна возовъ с пѣтдесят вкрадено Прот. Полт. С. I, 13 (1691).

ВКРАБНА, *рж. Див. Вкраика.*

XVII. Ханъ взялъ Хмельницкого пошолъ на Вкрабну до дому Літ. Полск. 16.

ВКРИВАТИ, **ВКРИТИ**, *дс. Покривати, крити, ховати, сховати під що.*

XVIII. В мене... сѣно брали сани вкривати Хоз. Гетм. II, 188 (1706).—И Кулины Покрова не вкрила, що безъ чловѣка дитину родила Діал. Прозба, 410.

ВКРИВАТИСЯ, **ВКРИТИСЯ**, *дс. Ховатися, сховатися під що.*

XVII. Правѣ вкритися не хочу, але явне стану Єв. Реш. 237.

XVIII. Лягши на постелѣ и вкрившись из головою Млр. дм. лѣч. 31.

ВКРИТЬЕ-СЯ, *рн. Сховання себе.*

XVIII. О вкритюся Стрѣвского по утѣцѣ Літ. Вел. II, 176.

ВКРИШИТИ, *дс. Покришити трохи.*

XVIII. Чи тымъ согрѣшивъ, що троха вкришивъ Клим. Прип. 256.

ВКРОЧАТИ, *дс. Вступати.*

XVIII. Не возможет уже отселѣ общій неприятель христіанскій... в его... державу... безпечне вкročати Вел. Сказ. 171.

В-КРУГЪ, *присл. Вколо, навкруги.*

XV. И бѣяху бо сѣ идоуще вкругъ при єзерѣ Ип. 642 (1185).

XVII. Рыцѣрство тя небесное в кругъ оступило и вколо полками своими оточило Бер. Вірші, 75.—Оточивши теды в кругъ мѣсто, гды оуставичне шарпаючи трвали Тр. листн. 682.—Семениха... и сорочку тую принесла вкругъ в полахъ обдерто и кровъ на пеленѣ знати Кн. Мѣск. Полт. 33 (1693).

XVIII. Спидниця новая, бѣлокосу доброго, у пять бритѣ, локоть десять вкругъ Быт. млр. обст. 352.

ВКРУДОВАТИ, *дс. Знищити.*

XVIII. Жидовъ видати, которіи зараз всѣ... вкрудовани zostали Літ. Вел. IV, 12.

ВКРЫВЖАТИ, *дс. Робити кривду кому.*

XVIII. Як слушно платою оныхъ не вкрывжати Клим. Вірші, 77.

ВКУПИТИСЯ, *дс. Записатися до якої корпорациі, платячи установлену ціну; приєднатися, увійти в що.*

XVI. Обчый чловѣкъ неписаный до того братства ихъ, приполъ, хочечи братскую бесѣду межи ними мѣти и на день ку трунку ихъ братскому сѣ вкупити Ак. ЮЗР. I, 105 (1539).

XVII. Ничимъ латвѣй в ласку Бжію члѣкъ вкупитисѣ не можетъ Тит. 349 (Тріодіон, 1648).

XVIII. Прокофій... в цехъ нашъ кравецкій... вкупился и далъ в оной цех денег рублей два Кн. Цеху Кр. 39-б. (1746).—В чужое щастѣ не вкупитисѣ Клим. Вірші, 205.

ВКУПЛЕНЬЕ-СЯ, *рн. Чинність від «вкупитися».*

XVII. (Уляна не дала Денисові) копу грошей для вкупленя сѣ у шпитал Прот. Полт. С. I, 233 (1700).

ВКУПНЫЙ, *прикм. Що прилучисѣ вкупом.*

XVI. Бояре путные стародавние, а не вѣкупные Пам. КК. II, 513 (1557).

ВКУПОРОДНЫЙ, *прикм. Разом народжений.*

XVII. Именем Господа нашего Иісус Христа печатлѣющимся братьям Малинская сострадалица вкупородная радоватисѣ Льв. Ставр. 28 (1607).

В-КУПУ, *присл. В одно мѣсце, разом.*

XVII. Всю тую розмову о причинѣ вкупу збереш Діал. о пр. вѣрѣ, 33-б.—Калѣки зыйшовшися рано вкупу Єв. Реш. 228-б.

XVIII. Не мѣшай килка потравъ вкупу Полѣт. 48.

ВКУПЪ, *рм. Оплата того, что вкупляется.*

XV. И тежъ дей коли сѣ хто всхоchet въ соборной церкви положить ино дей первые митрополиты бирали на себе отъ мѣста вкупъ Ак. ЗР. I, 175 (1498.)

В-КУПЪ, *присл. Разом, спільно, зарівно.*

XV. Добро еже жити братѣ вкупъ Ип. 392 (1149).

XVI. Всим вкупе и кождомъ з особна паномъ Арх. ЮЗР. I, X, 81 (1592).

XVII. И так всѣ вкупъ будучи снадне могут неприятеля поразити Арх. ЮЗР. I, XI, 319 (1607).—Даніилъ смолу, сѣру и волну зваривъ вкупъ Рук. Хрон. 149.—Которые фанты, мовить, тые всѣ побралем у товариша своего Хведора, тожъ обывателя Олехинского, с которым і мешкаю вкупъ Тр. Черн. Арх. Ком. VIII, 101 (1666).—Хуста... не въ купѣ з простиралом положона Єв. Реш. 49.

XVIII. Торгуют вкупъ Турки и христіане Пелгр. Ип. Виш. 10.—По лазнѣ вкупъ обѣдалисмо Дн. Марк. IV, 205.—Корол вкупъ

зъ шляхетствомъ... неприятелей єднимъ боемъ побѣдилъ Вел. Сказ. 10.

ВКУСИТИ, *дс. Див. Укусити.*

XVII. Змѣй повинен... пѣту члѣвѣ вкусити Єв. Реш. 67.

XVIII. Єжели гадина вкусить, намазать сѣркою из уха Млр. дом. лѣч. 32.

ВКУСЪ, *рм. Кусання.*

XVII. Вѣрь ми ижъ видимый хлѣбъ, хот и мал вкусом, але тѣло Хво єсть Кн. о вѣрѣ, 191.

ВКУШАТИ, *дс. Куштувати, їсти.*

XV. И не вѣкоуша по семь недѣль ничегоже Ип. 417 (1289).

XVIII. (Ілія) ишол... не вѣкушаючи нѣчого Пам. укр. м. I. 301 (Рк. Тесл.).

ВКУШЕНЬЕ, *рн. 1. Їдення, куштування.*

XVII. Вкушен єбудет мѣти вшелѣких по травъ и напоєвъ сладости Рад. Ог. 291.

2. Чинність від «вкусити».

XVII. Отримал вкушене уха от Григора и от Макѣсима, в том з ними прощеніє отримал Ак. Полт. Гор. Ур. I, 177 (1670).

3. Змисел смаку.

XVII. Пятъ смыслов, яко то: вѣдѣніє... вкушеніє Єв. Реш. 213-б.

ВЛАГАЛИЩЕ, *рн. (ц. сл.). 1. Те, в чого середину можна що покласти, торба, кешеня.*

XVI. Влагалище дѣржаше Іуда Посл. Домн. 35.

XVII. Собранє свое наданное маєтности отъ когожъ колвекъ боголюбца въ влагалищи своемъ и шпыталными братскими праведно справовати и рядити мають ку оздобѣ и потребѣ церковной Діар. Фил. 66.

2. Вкладка.

XVI. Належного мѣсячного влагалища до скрипки братское ле отдавали Арх. ЮЗР. I, XI, 131 (1599).

ВЛАГАТИ, *дс. Вкладати.*

XVII. Влагая милостыня в руки нищих сія в дар бу влагает Єв. Реш. 11-б.

ВЛАГАТИСЯ, *дс. Вкладатися.*

XVIII. Чашка в которой огонь влагается Дѣло о реп. Ак. 15.

ВЛАДА, *ржс. Власть, право, воля.*

XVII. Абы... єпископови Луцкому въ єго влады... жадная перешкода не была Пам. КК. I, 17 (1620).

ВЛАДАНЬЕ, *рн. Чинність від «владати».*

XVI. Владанє и справованє половици маєнства Арх. ЮЗР. VIII, IV, 48 (1571).

XVII. Працу владаня и ряженя монастыром... на себе взялъ Гол. П. М. II, 237 (Фунд. Чтв. 1642).

ВЛАДАРСТВО, *рн. Володіння, панування.*

XVI. Владычество—владарство Зиз. Лекс. 97.—Я єси человѣкъ подѣ владарствомъ оученный Єв. Пер. 38.—Владарства самого въ себѣ волного, реченного ставропигія, посполитого монастыря Лвовского отсуженъ Пам. КК. III, 24 (1590).

XVII. Владычество: Владарство Бер. Лекс. 15.

XVIII. И томоу дано єст владарство и всѣ люди и поколѣна народовъ Пам. укр. м. IV, 395 (Дуб. Рк.).

ВЛАДАРЪ, *рм. Володар, власник.*

XIV. Ондрѣй вызналъ (що покосив сіно), але реклѣ, ижъ купилъ въ єго владаря и заплатилъ Ак. ЗР. I, 15 (1347).

XVI. Владыка, владар Зиз. Лекс. 97.—Я тому имену не владар, одно ж тамъ яко наместника маю тещу мою Кн. Гродск. Луцк. 1565 к. 46.—Богъ крѣпокъ владаръ, князь смиренія, отецъ будущаго вѣка Сп. прот. Лют. 108.—Ангелы владаровъ земныхъ (не) возмут Пам. укр. м. V, 155 (1596).—Тото писанѣ наиперѣше сталосѣ отъ владарѣ сирьскаго Киринаѣ Єв. Пер. 28.

XVII. Тепер я ихъ держу, яко будучи владаремъ от него Арх. ЮЗР. VIII, III, 133 (1659).

ВЛАДАТИ, *дс. Володіти, мати владу в чім.*

XVI. Рука левая вибита, которою владати не може Кн. Гродск. Луцк. 1564, к. 16.—И руку правую (у Романовского) збито и єю владати не можетъ Арх. ЮЗР. VIII, VI, 178 (1566).

XVII. Который вонѣтплива реч, кгда жив зостанє, абы рукою и ногою ливою владати мєль Арх. ЮЗР. I, VI, 591 (1627).—До Христова распѣтіѣ справедливє владала людьми смерть Єв. Калл. 770.—Владающею або вѣмъ и росказующею над апостолами головою Петр не былъ Копист. Пал. 411.

ВЛАДАТОРЪ, *рм.—Владарь.*

XVI. Кто бы былъ владаторомъ в небытности єго милости пана Абрама? Арх. ЮЗР. I, VI, 286 (1600).

ВЛАДЗА, *ржс. (пол. władza). Влада.*

XVI. Власть, владза Зиз. Лекс. 97.

XVII. Первыи престолы альбо троны... шести власти, владзы Транкв. Зерц. 3-4.—Жебысмы в цнотахъ працовали... ве владзы нашой єст положєно Тр. постн. 396-б.—Єднакой и ровной чєсти владзы, зверхности и величанія быти мають Копист. Пал. 3-24.—Владза єго владза вѣчная Лѣк. на осп. ум. 12.—Тое зостало в владзи Хмельницкого Літ. Сам. 146.—Широкъ єсть Бгъ ведлугъ владзы Гал. Кл. Раз. 332.—Прєзвитеру... хс гь... дав

моц и владзу вязати... грѣхи людскія Ёв. Реш. 20-б.

XVIII. Зостають (города) подъ владзею и держанемъ Ёго Ц. В. Літ. Вел. II, 106.—Єстем... гроз'ный силою моею великою и моцю страшною, владзою моею потужною Ал. Тиш. 35.

ВЛАДИТИ, *дс.* Див. **Владѣти**.

XVIII. Ёго Ц. В. владити буде належало Літ. Вел. II, 119.

ВЛАДИТИСЯ, *дс.* Прийти до ладу, до згоди.

XV. (Ярополкъ) распусти вои, а со Всеволодомъ никако же владивъсѣ ни мира с нимъ створивъ Ип. 296 (1135).

ВЛАДИЧИЙ, *прикм.* Див. **Владычный**.

ВЛАДНОСТЬ, *рж.* (пол. władność) 1. *Влада, право, сила.*

XVI. Ловов звериньныхъ... вживати... права и владности Ёи милости ничего не уймуючи Arch. Sang. VII, 52 (1559).—Жадное духовное моцы и владности безъ упору великого и зухватства привлашчатъ себе не можете Берест. соб. 204.

XVII. (Феликсъ папѣжъ) владность свою отпировалъ якъ индѣ, такъ и въ Полци Копист. Пал. 944.

XVIII. Разбойничего старѣйшину от сатанской владности выбавил Пам. укр. м. III, 87 (Кузик. Рк.).

2. *Право володіння, рядженія, можливість розпоряджуватися.*

XVI. Все добро и маєтність свою... маючи єе въ держаньи и владности своей... записую имъ, брати моей Арх. ЮЗР. I, I, 32 (1571).—Всю владзу и справу и порядокъ одного монастыра въ моцъ, владность и справу єго подалъ Ак. ЮЗР. I, 185 (1571).—Въ моцъ, владность, держане и вживанє своє взялъ Пам. КК. I, 151 (1580).

3. *Вплив, повага, міць, сила над ким, над чим, панування.*

XVI. Они... таковыи собѣ листы неслухные выправують, беручи собѣ въ справу свою мѣщанскую нашу господарскую владность, што не єсть рѣчь имъ подобная Ак. ЗР. II, 384 (1542).—Владность надъ попы и вѣзды на пригледаше учителявъ у вѣрѣ хрестіанской маєть быти владыкъ нашихъ вѣчными часы Ак. ЮЗР. I, 167 (1569).

4. *Сила, важність, вартість.*

XVI. Квитъ... на один рок шестдесят третій, с которым роком моц и владност одного квету вже прошла Arch. Sang. VII, 215 (1567).

ВЛАДНУТИ, *дс.* 1. (по пол. władnać). *Мати владу в чім, уживати чого вільно; мати силу над чим.*

XVI. Абы лакомство и телесное попеченіє над жадным не владноуло Ёв. Пер. (рк.) 35.

XVII. Руками и ногами своими не могл рушати и владнути Гал. М. Пр. 165.—Гєдь Бгъ усушилъ руки оных (людей) иж ими владнут не могли Жит. Св. 279-б.

XVIII. Мозок на троє роздѣлен: одна част владнет смыслом, а другая розумом, третья память, поцтивостю Пам. укр. м. IV, 37 (Сок. Рк.).

2.—**собою**, *вільно рухатись; панувати над собою.*

XVI. Кгдымъ былъ отъ пана Бога хоробою тяжкою обложоною горячкою, або ѣгневою... зложоный, въ которой ледво-мъ собою владнути або о себе ведати могъ Арх. ЮЗР. I, I, 339 (1593).

3. *Керувати, рядити, заряджувати.*

XVI. Вольна будетъ княгиня... тым владнути и шаѣвати Arch. Sang. VII, 63 (1561).—Єще Константинополемъ не владнешъ, чого зычу, абы... онымъ владнуль Ак. ЗР. IV, 164 (1597).—Хто всимъ, што въ дому єсть, владнешъ, тотъ господаромъ єсть всеє челяди Берест. соб. 246.

XVII. Владнуль славою изъ кролями святыми на небѣ Діар. Фил. 118.—Монархія єсть тамъ, где єденъ члвкъ крол' albo цесарь, albo иншій потентатъ панует и владнешъ всѣмъ панствомъ Гал. Кл. Раз. 32.—Якъ смерть владнешъ тѣломъ, такъ грѣхъ владнешъ душею Ёв. Калл. 910.—Невѣстухове владнуть будутъ нами Копист. Пал. 937.—Сотворѣм члвка... абы владнуль рыбами... и пѣтаствомъ Крон. Боб. 2-б.—Рече цар... буди второй по мнѣ яко цар... а я нехай буду сидѣти в покою и не хочу ничим владнути Збірн. 1693, к. 74-б.

ВЛАДНЫЙ, *прикм.* (пол. władny). *Що має владу, пануючий, державний.*

XVII. Ёго (Колошана) знову выгналъ Данило Романовичъ, яко владный дѣдичъ Рускои монархії Рук. Хрон. 460.

ВЛАДУННЫЙ, *прикм.* *Належный.*

XVIII. Земля тая оранная и владунная старимъ... Панченкомъ Кн. Мѣск. Полт. 111-б (1715).

ВЛАДУЩИЙ, *прикм.* *Що володіє.*

XVIII. О самыхъ господарях владущихъ млинами Клим. Вірші, 105.

ВЛАДЦА, *рм.* (пол. władca.). *Див. Владарь.*

XVII. Все Петръ за посполитою всѣхъ радюю чинить, а не якъ начальникъ и властелинъ, то єсть не якъ удѣльный владца Кописте Пал. 456.—Як сам спорѣжаєть и розказуєть

живыхъ и мертвыхъ владца и Бгъ нашъ Тит. 155 (Копист. 1625).—Гетмановъ... мѣста Кієва владцовъ Ак. ЗР. V, 124 (1670).

ВЛАДЫКА, *рм.* (ц. сл.). 1. *Владар, пан.*

XV. Игорь же побиваемъ рече: Влдо, в роупѣ твои прѣдаю тебѣ дхъ мой Ип. 352 (1147).

2. *Епископ грсцького обряду.*

XIV. На то послуши влдка Ларивунъ и кри- (лошаны) перемышльскіи ЮРГр. № 6 (1366).

XV. Илья владыка Перемышлеский и Сам- борьскій Ак. ЗР. I, 45 (1422).

XVI. А кому будетъ права духовного треба, масть позовъ на него взяти у владыки Ак. ЮЗР. I, 106 (1539).—Зовемо владыки биску- пами Хр. Фил. Апскр. 1020.

XVII. А было при посвященію владыкѣ 4: 1. Авраамій владыка Смоленскій (і ин.). Літ. Льв. 247.

ВЛАДЫЦ(СТВО), *рн.* (ц. сл.). 1. *Панування.*

XV. Добрь зѣло послухъ братъ твой Мьсти- славъ его же сотвори Господь намѣстника ко тобѣ твоему влдьству Ип. (ХП.) 922 (1289).

2. *Епископство.*

XVI. Владыцтво Луцкое и архимандрит- ство Жидичинское держали Ак. ЮЗР. I, 189 (1572).—Листы королевскіе и врядовые съ Пин- ского уряду и приятельскіе о кривды владыц- ству Пинскому належачіе Арх. ЮЗР. I, I, 55 (1576).—Владыцтво а бискупство... хотяй словы розны, речу однакъ одно суть Хр. Фил. Апокр. 1074.

ВЛАДЫЧИЦА, *ржс.* (ц. сл.). *Владарка, пані.*

XV. Влдьца наша бца Чет. 1489, к. 49.

ВЛАДЫЧНЫЙ, ВЛАДИЧИЙ, *прикм.* 1. *Що належить до владыки.*

XV. Владычніи люде слѣдъ гонять по Ли- сичій бродѣ Ак. ЗР. I, 45 (1422).

XVI. Владычному служѣ... дѣцкованье Ак. ЗР. II, 89 (1511).—Скарбы владычніи и цер- ковный въ цѣлости до воли господарской Ак. ЮЗР. I, 125 (1549).—Староста... дворъ владичий разобралъ... и на томъ владичимъ пляцу свое будованье заложилъ Арх. ЮЗР. I, I, 201 (1585).

XVII. Челядь владычая; господа владычая Діар. Фил. 94.

2. *Владный.*

XVII. Не занедбываймо... ласку Божую... до себе привернути..., избы въ насъ сердце скаженое збудовалъ и поправилъ, а духа правого в внутреностяхъ нашихъ отновилъ и духомъ своимъ владычнѣмъ, то есть гетман- скимъ, духомъ параклитомъ, в томъ подолѣ свѣта того плачевномъ, абы насъ провадилъ Льв. Ставр. 62 (1618).

ВЛАДЫЧЫНЪ, *прикм.* *Що належить до владыки.*

XVI. Тотъ позовъ, жалоба пана влады- чына, ни о што иншого не стегается и не есть. одно... о монастырь Арх. ЮЗР. I, I, 146 (1580).

ВЛАДѢНЬЕ, *рн.* (ц. сл.). *Володіння.*

XVII. Тотъ лугъ у владѣнью его млсти п. полковника Прот. Полт. С. II, 234 (1691).

XVIII. Стефанъ Баторій... въ козаках... устроилъ чинъ... и надалъ їмъ во владѣніе... городъ Терехтемировъ Вел. Сказ. 11.

ВЛАДѢТЕЛЕВЫЙ, *прикм.* (рос.). *Що на- лежить до «владѣтеля».*

XVIII. Посланецъ мой... которого я.. къ Во- лошкому владѣтелю Константину Дукѣ, спо- не зъ его владѣтелевымъ человѣкомъ Савою виправилъ, повернулся теперь къ Батурину Літ. Вел. III, 423.

ВЛАДѢТЕЛСТВО, *рн.* (рос.). *Владність.*

XVIII. (Хмельн.) владѣтельства Молтан- ского в Порти Турецкой мѣлъ будто ему сину своему докупитися Вел. Сказ. 73.

ВЛАДѢТЕЛЬ, *рм.* (рос.). *Владар.*

XVIII. Посланецъ... къ Волошкому вла- дѣтелю К. Дукѣ Літ. Вел. III, 423.

ВЛАДѢТИ, *дс.* (ц. сл.). *Володіти, мати в своїй владі, розпоряджати.*

XV. И начаста (Аскольдъ и Дирь) владѣти Польскою землею Ип. 15 (862).

XVII. Господиня мѣе волю... якъ хотѣти добромъ своимъ владѣти Прот. Полт. С. II, 98 (1682).—Продадемъ пну И. Буту сѣножатъ з нивою... волно вѣчне користуватъ... любъ продатъ и дароватъ, яко господару владѣти Ак. Полт. Гор. Ур. II, 43 (1668).—Ты владѣши державою морской Лѣств. 30-6.

XVIII. Добрами моими владѣти Вел. Сказ. 20.

ВЛАЗИТИ, ВЛѢЗТИ, *дс.* 1. *Лізути діста- тися де, ввійти, вступити.*

XV. Они же пережгоша мовницю и влѣ- зоша древлане и начаша мытисѣ Ип. 45 (945).

XVI. Дела великыя бывалы в которые дела робята малые влезчы в ганкі грывалы Арх. ЮЗР. VII, I, 137 (1545).

XVII. Орелъ приносить галатокъ до своего гнѣзда жебы тамъ оужъ не влѣзлъ и не по- заѣдалъ дѣтей его Гал. Кл. Раз. 129.

2. *Увійти, вступити; проникнути.*

XV. И влезъ во церковь (Свѣтославъ) со- слезами обლობыза святоую ракоу Ип. 679 (1194).

XVII. Запомнѣлъ Бога и зважилъ влѣзти в комору и украл пради́ва повѣсомъ три и гор-

шик меду патоки Ак. Полт. Гор. Ур. I, 90 (1667).—Въ славенскіи нѣкоторые книги отъколь влѣзло... узрять Копист. Пал. 554.—И в тыи народы Латинская вѣра влѣзла ів. 996.—З их двора не вѣдомо хто влѣзше до саду, починилъ многие пакости садовинѣ Акт. Старод. кн. 40.—Анслъ Петр... влѣзши в пещеру плакавъся горко Ев. Реш. 19.—Все сердце... як у бована якого влѣзет (в гроши) ів. 404.

3. *Вилѣзти, дістатись на гору.*

XVII. Влѣзъ былъ Саранда у вершину Прот. Полт. С. II, 226 (1691).

4. *Зміститись, поміститись, уміститися.*

XVII. У полкуфок дий в инши влѣзет кат. 25 (салитры) Льв. Ставр. 92 (1627).

ВЛАКОМИТИСЯ, *дс. Дие. Улакомитися.*

XVI. Влакомившися на маєтности наши Кн. Гродек. Луцк. 1562, к. 152.—Не маючи ю насъ жадное потреби одно влакомившися на маєтность нашу, которую есмо при собе мели, намъ дорогу заступилъ ів. 1564, к. 186.

ВЛАНЪ, *рм. Дие. Уланъ.*

XV. Ажъбы еси прислалъ Темеша влана въ закладъ тому послу его милости Ак. ЗР. I. 118 (1492).

XVI. Пріѣхалъ къ намъ Мамышъ вланъ Ак. ЗР. II, 48 (1508).—Через него цару самому и царевичомъ мурзамъ и вланомъ его немалые поминки послали Арх. ЮЗР. VIII, V, 31 (1541).

ВЛАПИТИ, *дс. Дие. Улапити.*

XVIII. Ажъ бы Панъ оу вуйнѣ до рабмату влапленій бувъ... тогда мусят и кметъ Павови на помочи быти Урб. 56.

ВЛАСНЕ, *о, присл. 1. Властивим способом, у властивім значінні.*

XVII. Празники мы власне называємо ярмарками, а торжества зовемо торгами Ев. Калл. 971.—Если-мъ тежъ в перекладанью на простую мову не власне положилъ, альбо в чомъ не догодилъ, ты яко моудрый поправъ Тест. Вас. 44.—На прави ку той суммѣ зналъся же естъ такъ власне долженъ Акт. Старод. кн. 55.

2. *Справді, казавши правду.*

XVII. Тое жъ власне и теперь дѣтсѣ Карп. Наука, 132.—(Житіє Мар. Ев.) не только в четверток пѣтой ндлѣ поста, албо Великого Каіона, где власне належите служити, але и тутъ читатисѣ... можетъ Тр. постн. 699.

XVIII. Они тилко до справъ между унѣтами и не унѣтами власне, а не до иншихъ належати будут Літ. Вел. II, 244.

3. *Саме, як раз.*

XVI. Тое ся власне в томъ отписованью листу... зо мною дѣтсѣ Отп. кл. Остр. И. П. 379.

XVII. Иисусъ Христосъ въ Церкви своей св. всѣ уряды церковныи на себѣ власне носить самъ Копист. Пал. 339.—Скоро толко на смерканю пошоломъ до нихъ, которые на мене южъ власне чекали Арх. ЮЗР. VI. I, 458 (1625).—Іды душа... войну точити почала, потом будучи утружденна ослабѣла бы... власне як бы нѣякимъ коньчато обостропнымъ желѣзцемъ убодаеться Лѣств. 21.—Ягоди в поляхъ породилися, которыхъ власне якъ серед лѣта обфитость великая била Літ. Сам. 160.—Розрутный члвкъ естъ то власне бочка дѣраваѣ Рад. Він. 1061.—Грѣхи... походячие, власне як од пня отрасли Ев. Реш. 94.—До мене вже пий, ужъ у емоу очи посоловѣли, власне якъ у поторочи Др. Ол. Ч. В. 150.

XVIII. Сѣдятъ дши грѣшныхъ у тмѣ власне яко в ночи у дому без свѣтла Ал. Тиш. 81.—Слово божое во утробѣ Мріиномъ, власне як оу якомъ будынку и як оу дому Пам. укр. м. II, 72 (Рк. Тесл.).—Тихо исходит на землю власне яко дождъ на руно ів. 318.—Власне тогда саннаѣ пануетъ дорога Ірм. 193-б.—Не моглемъ того дойти... якого власне року заложенъ... замокъ Бродский Вел. Сказ. 5.—До того конѣ велѣлъ кідати власне якъ до якого звѣра Ал. Муз. № 417, к. 4-б.

ВЛАСНОСТЬ, *ржс. 1. Истинна, индивидуальна прикмета якої річи; свѣйство, свѣйська річ; існість, іста.*

XVI. Не славою страху, але власностью речи... показали то Ак. ЮЗР. II, 178 (1572).—А власность естъ отцу неродитисѣ, сну родитисѣ, дху стомуу походити Ист. о разб. Флор. соб. (стдр.) 21.—Зъ четвертого листу... власность словъ выписана Хр. Фил. Апокр. 1068.—И власности божскіє и всѣ належности заровно приписуетъ Катех. 11.

XVII. Вѣтеръ маєть такую власность, же вѣючи отлучаетъ полову от доброго насѣня Гал. Кл. Раз. I, 117.—Двоєкіє суть власности въ Бу, єдны которіє належат до истности, а тыє суть заровно посполитые, такъ Бгу отцу, Снови яко и стому Дху... другіє власности суть персональные и непосполитые, а оудѣльные Гол. П. М. II, 365 (Кор. Н. 1645).—Страхається Христосъ смерти, але не трепещеть, чимъ двоихъ натуръ власности явне показуетъ Лѣств. 27-б.—И ихъ (астролоктув) до власности тамъ речій (звѣзда) приводила, с которыхъ абы Ба правдивого познали Бер. Різdv.

Вірші, 67.—Поста власность ест' здоровіе и моц, а роспуеты власность—немочь, и хроба з' смертю Єв. Калл. 455.—Огнъ власность ест палити и свѣтити Рад. Віп. 1405.—Перша власност кокоши іды з' яєчок своих выведеть курчата Рад. Ог. 32.

XVIII. Єсть то власность лакомаго з' тим ся освѣдчати, же маєшъ склонность до потравъ делѣкатныхъ Полѣт. 48.—Єстество хлѣба и Віна оуступает истинному свойству или власности крове хвы и тѣла Поуч. о сакр. 8—9.

2. *Річ, що право і виключно до кого належить, маєтність, добро чие.*

XVI. До рук своих взяти и держати яко власност маю Арх. ЮЗР. VIII, III, 218 (1570).—Владание половицы монастыря Зѣменскаго и каменицу Виленскую маєт... сынъ мой... яко власность свою... по воли своей вживати іб. VII, I, 30 (1571).

XVIII. Добра которіє власностію називають суть сіє: которихъ кто с'перва набылъ; ибо от начала всѣхъ вещей добра были всѣмъ людямъ сполніє... а кто чего первѣе досталъ, тоє его было; яко и нинѣ дѣється, когда кто набывает добръ, которые пред тимъ пана жадного не имѣли, потому стается того, кто ихъ осягнуть то єсть займеть С. і Р. 3.

ВЛАСНЫЙ. *прикм. 1. Що належить тільки до даної особи, свій.*

XVI. Пацкевичъ вступається и волочить... ктвалтомъ озера наши власный Арх. ЮЗР. I, VI, 38 (1545).—Справца монастыря Земенскаго... ушедчи до моеи коморы... взял скрыню мою власную іб. 57 (1567).—Пограбили, припадши ночью до дому моего речей власныхъ пана моего іб. III, I, 19 (1587).—Власный свои ов'цѣ выженеть Єв. Пер. 20.

XVII. (Жалкував, що) власный твой хлѣбъ... и напой... в самое злото не оборочалосѧ Діал. о см. 270.—Иван Дубяга... рукою его власною подписано Акт. Полт. Гор. Ур. I, 5 (1669).—Не пожадай... речи, которая власная єст ближняго своего Єв. Реш. 94.

XVIII. В тую пору по обоихъ сторонахъ Днѣпра вся земля была малороссіянамъ сполная... покамѣсть они... под городи, мѣстечка села... осягли и позаймали и потому сталися всѣ добра малороссіянамъ быть власными... чрез займи С. і Р. 4-4-б.

2. *Що стягається до даної особи, предмету, властивий кому, чому, свійський, особистий, самотійний, невідлеглий; свій.*

XVII. Твой же власный разумъ и твоя совѣсть власная утиснет тебе отвсюду Діал. о см. 275.—Всѣ тыи учителей церковныхъ вы-

клады пріймуємо, каждый зъ своимъ єму належнымъ и власнымъ вырозумѣнемъ Копист. Пал. 341.—Ангель зъ своей власной волѣ згрѣшилъ Гал. Кл. Раз. I, 12.—Дво-якій грѣхъ єсть: єденъ нпшъ власный Гал. Гр. Розм. 16-б.—Власноѣ душѣ погибел Лѣств. 23.—Забили его (Нинуса) слуги власные Крон. Воб. 12-б.

XVIII. Ти власный Ісусовъ похлѣбникъ Сл. о збур. п. 152.—У себе хоронилъ и таилъ привилей... для своихъ власныхъ пожитковъ и користей Вел. Сказ. 19.—Построихъ церковь древяну красну... стараніємъ власнымъ Гр. Барск. I, 170.

3. *Рідний, природний, свій.*

XV. Продалъ... дворище... єму и потомкамъ его власнымъ Ак. ЗР. I, 42 (1421).

XVII. Власнаго нашего славенскаго (языка) Бер. Лекс. (пр.) в.—Надъ власнымъ добротливымъ отцемъ розбѣстивши Діал. Волк. 56.—Там знайдете дитятко повитое, з маткою власною але отцемъ мнѣманнымъ Бер. Вірші, 71.—Самого прѣ замордовали снове власный его Єв. Уч. 272.—В том оного (хлопца)... упевняю, абы... власного своего родича не слухал Кн. Цеху Кр. 10 (1678).

XVIII. Разлучат мужа от власной жены Укр.-Р. Арх. X, 355.—Пошли до царя Іосифа, до власного брата своего Пам. укр. м. I, 167 (Рк. Тесл.).—Сестра власная Мойсеова іб. 247.

4. *Правдивый, справжний, істинный.*

XV. Запись власный Грынковичовъ на Юревы згинулъ Гр. кн. лит. 31 (1499).

XVI. Степанъ Хмара єсть власный дядка своего забийца Кн. Гродск. Луцк. 1573, к. 382.

XVII. Урожного пана Остафея Єловича Малинскаго за власного епископа Луцкаго и Острожскаго (мали) Арх. ЮЗР. I, VI, 368 (1605).—А власне подобенство в' той мѣрѣ найдую, и собѣ то за властност слушне приписую Тит. 16 (Мит. 1618).—Имена ихъ (апголів) власны намъ невѣдомы соутъ Транкв. Зерц. 3.—Хс сѧ народивши, нше всѣхъ збавше: члкъ власный, а не якоє привиденъє Бер. Вірші, 86.—Позитива єсть пропріа кавза—чиначаѧ и власнаѧ причина Гал. М. Пр. 204.—Ты власный єстес ученикъ чловека того Єв. Реш. 41-б.

XVIII. Яко ставокъ оный зъ низу такъ тыи могилки на горѣ суть власною гранцею земель межи Кієвомъ и монастыремъ Кириловскимъ будучихъ Сб. Мат. отд. III, 127 (1701).—Не єсть тотъ посель Анѣтиохъ, але

то естъ власный сам прѣ Александеръ Ал. Тиш. 50.— А пѣди ж який франт лихий власная покусѣ Укр.-Р. Арх. IX, 47.— Не зналъ мѣсяца власного, где крестъ схованъ билъ Тих. № 8, к. 5.

5. *Сам, своєю особою.*

XVII. Бабу самъ власный Гаврило выпроводилъ зо всѣми рупесками за Дняпр Ак. Полт. Гор. Ур. I, 12 (1669).—Которіе ся кривди дѣють людям от власного Левенца Прот. Полт. С. II, 22-6. (1676).—Нехто инъшій домовку мою огнемъ пожег тилко власный Яцко Лембщенко ib I, 134-6 (1691).

XVIII. Да не тайся, панѣматко, признайся; власная ти зъ синомъ своимъ, а моимъ мужемъ дитину зъ мене выбили и втопили Суд. Инкв. 197.—То естъ мое злое дѣло и я то власный тебе ударивъ Ал. Тиш. 46.—Хмелникий при дознанню на власномъ себѣ такой... кривди... тимъ барзѣй з пилностью началъ мислити о правахъ королевскихъ Вел. Сказ. 16.—Я власный в таковыхъ теперь застаю термѣнахъ ib. 21.—Не от нас до того стануль початокъ, але от вас власныхъ ib. 88.

ВЛАСНѢ, *присл.* (пол. *właśnie*). *Див. Власне.*

XVII. А той который ся того подыметъ, будетъ такъ власнѣ всѣхъ потребъ и справъ доглядати Стат. Полоцк. Бр. 11.— А они через сон взяли росказ такъ власнѣ якъ бы и на лѣвѣ Пам. укр. м. II, 115 (Угр. Уч. 6в.).

ВЛАСТВОВАНИЕ, *рж.* (ц. сл.). *Володіння.*

XVII. Дворы слободни от займке властвовання постоянныхъ... собѣ привлащати... і ими спокойне властвувати Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 99 (1687).

ВЛАСТЕЛИНСКИЙ, *прикм.* від «*властелинъ*».

XVIII. Роки судовіе... 10 о виехан'ю на ґрунтъ властелинский... отъправоватися почины Стат. 42-6.

ВЛАСТЕЛИНѢ, *рж.* (ц. сл.). *Владар.*

XVII. Поставилъ теды Саломонъ Ванѣя на тоѣ мѣсто властелина Крон. Воб. 110-6.

ВЛАСТЕЛСКИ, *о*, *присл.* (ц. сл.). *Владно.*

XVII. А ижъ Дхъ стый призываетъ на дѣло и властелски посылаетъ Кн. о Вѣрѣ, 58.— Видилемъ же се все дѣяло не порядне, а властелско, не от епископовъ, але отъ поповъ Гол. П. М. I, 319 (Смотр. 1628).—Теперь все ся справуєтъ властелско, росказовне Коцист. Пал. 715.

XVIII. Швець... на крѣслѣ по властелский сидитъ Клим. Вірші, 104.

ВЛАСТЕЛСКИЙ, *прикм.* від «*властель*».

XVIII. Властелскіи лѣски оздобляють (золотарі) Клим. Вірші, 37.

ВЛАСТЕЛСТВО, *рж.* (ц. сл.). *Владність, панування, звержність.*

XVII. Удѣльного надѣ апостолами властелства пан Коцист. Пал. 530.

ВЛАСТЕЛСТВОВАТИ, *дс.* (ц. сл.). *Володарити, панувати.*

XVIII. Тіи нѣ до єдиноґо патріархи не належать, сами себѣ властелствуютъ Пелгр. Ип. Виш. 27.

ВЛАСТЕЛЬ, *рж.* (ц. сл.). *Володар, господар.*

XVII. Петръ естъ удѣльнымъ властелемъ церкве Коцист. Пал. 380.—Вызналъ (Ха)... властелѣ живота и смерти 6в. Калл. 920.— Я властель и панъ а не слуга 6в. Вил. 73-6.

XVIII. Іды властел, то вспомнитъ свой высокій тытул Клим. Вірші, 189.

ВЛАСТИВЕ, *присл.* *Див. Власне.*

XVII. Скруха ест властиве болєсть умыслу Лѣств. 22.—Досыт естъ пан сенатор и слугмаст многих, а властиве якъ батко до всѣхъ естъ убогихъ Др. Ол. Ч. Б. 146.

ВЛАСТИВЫЙ, *прикм.* *Див. Власный.*

XVI. Для лѣпшой вѣдомости властивою рукою своею подписалъ Ак. ЮЗР. I, 140 (1556).—Полѣки... властивую землю именей моих... кгвалтомъ посадають Ж. Курб. I, 1 (1566).

ВЛАСТИЗНА, *рж.* (пол. *właściwna*). *Властність; властивість, відмінна прикмета.*

XVII. Кроль Казѣмръ Росскій княжата, доброволне ся поддаючи и при властизнѣ ихъ, то естъ при вѣрѣ и набоженствѣ, заховавъ Коцист. Пал. 1027.

ВЛАСТИТЕЛЬ, *рж.* *Див. Власникъ.* Транкв. II. Мн. 5.

ВЛАСТИТЕЛЬСКИ, *присл.* *Як властитель.*

XVII. Властительски, а не въ духѣ смиренія съ сестрами... поступавала Ак. ЗР. V, 70 (1644).

ВЛАСТНОСТЬ, *рж.* *Див. Власность.*

XVI. (Имѣнне) со всимъ правомъ и панствомъ и властностью масть быти держано и поживано Ак. ЮЗР. I, 47 (1514).—Манастырѣ... зо всими властностями и належностями, къ нему... прислухаючи... владыце... естемъ подалъ Арх. ЮЗР. I, I, 222 (1586).

XVII. А власне подобенство в той мѣрѣ найдуу и собѣ то за властность слущне приписуу Тит. 16 (Митурѣ, 1618).

ВЛАСТНЫЙ, *прикм.* *Див. Власный.*

XIV. Жидъ свою властною присягою будеть очищенъ Ак. ЗР. I. 24 (1388).

XV. Волности шляхецкоѣ, яко властному шляхтичови, тубылцови заживати ЮРГр. № 76 (1438).

XVI. Што есть каранье за отступенье отъ властныхъ старшихъ своихъ предложонныхъ Берест. соб. 282.

XVII. Зъ Литовискъ 3 Апреля. року 1633, рукою властною Гол. П. М. I, 527 (П. Мог. 1633).

XVIII. Властніе грунта имѣють вѣчніе и отческіе, дѣдичніе, купленіе Лит. Вел. II, 207.

ВЛАСТОЛЮБИВЫЙ, прикм. (рос.). *Владолюбный*.

XVIII. За предводительствомъ... властолюбивыхъ... вождовъ своихъ Лит. Вел. II, 24.

ВЛАСТОЛЮБИЕ, рн. (рос.). *Владолюб'я*.

XVIII. Барабашъ для своихъ привать и властолюбия... крилъ въ себе... привилея Вел. Сказ. 15.

ВЛАСТЬ, рж. (ц. сл.). 1. *Право, воля*.

XV. Да не имѣють Русь власти зимовати въ оустьи Днепра Ип. 39 (945).

XVII. Од которого (апостола Петра) тая... власт дана ест и по сей ден... патріархом Бв. Реш. 19.—Мѣмъ власть през данное... нам писмо суд... судити Кн. Цеху Кр. 8-б (1678).

XVIII. Власт ему корол дароваль нѣкія мелници строити Вел. Сказ. 9.—Понеже оніи отщепенци... себѣ дають власть творити, еже хошуть Гр. Барск. II, 56.

2. *Влада, сила, мѣць, панування*.

XV. И прія Рюрикъ власть всю одинъ Ип. 14 (862).

XVII. Моавиты были под властію жидовскою Крон. Боб. 65-б.

XVIII. Если не умѣешь лѣкарской штуки, не одважъ ся радити лѣкарства того и того хорому, котрого навѣжаешь, анѣ пулсовъ мацай, если не маешь надъ кимъ власти Полѣт. 51.—Антихрист... власт свою простирает меже своими наймилшими коханками невидимо Пам. укр. м. IV, 293 (Рк. Тесл.)—Так всемирно на волѣ и силѣ залежить гетманской власти во всѣхъ десяти полкахъ учредить судей земскихъ, замковыхъ и межовыхъ С. і Р. 13.—Коли хаша пудъ пансковъ властіовъ буде, не буде кметюмъ слобудно сыровы дрыва.. оу хашци рубати Урб. 67.

3. *Волость, сторона, країна*.

XV. Приими всю власть его за соромъ свои Ип. 746 (1225).

ВЛЕВАТИ, дс. (пол. *wlewać*). *Див. Вливати*.

XVII. Права вшелякіе мне о той друкарни служачіе, на оныхъ влеваю Пам. РК. I, 66 (1635).

ВЛЕВКОВЫЙ, прикм. (пол. *wlewkowy*). *Див. Вливковый*.

XVII. Листомъ цессыйнымъ оразъ и влевковымъ записомъ Ак. ЗР. V, 72 (1645).

ВЛЕГЦЕ,-Ъ, присл. *Легко, безъ ваги*.

XVIII. Прочіи въ ночи одной утекомъ влегцѣ, оставя и армати болшіе, поышли Сб. Лѣт. 11 (Кр. оп. Млр.).—Въ дорожѣ зась, яко кролевичъ Владиславъ, такъ и гетманъ Сагайдачній войска всѣ, где кому належало пороспушчали, а сами влегцѣ, овѣ до Кракова, а другій до Кіева прибыли Лит. Вел. I, прил. 36.

Влегце, ѣ важити, мѣти, легкова жити, нехтувати.

XVII. Влегце собѣ важили потугу турецкую Лит. Сам. 144.—Выстерѣгайтесь... же бысте... покорного влегце собѣ не мѣли Бв. Реш. 1-б.

XVIII. Влегце собѣ клятву поважають Клим. Вірші, 56.

ВЛЕГЧИТИ, дс. *Див. Улегчити*.

XVI. Того датку имѣ влегчилъ Ак. ЮЗР. I, 73 (1528).

ВЛЕКТИ, дс. (пол. *wlec*). *Волокти, тягти; ловити (рибу)*.

XVII. Яко рыбы влекоми Копист. Пал. 318.

ВЛИВАТИ, ВЛИТИ, дс. 1. *Впускати, ступити ливши, наливати,-лити*.

XVII. Ідым хотѣл влити (укроп в скляницю), спиталъ отцъ мой мене: що ты за члвкъ Жит. Св. 202.

2. *Впоювати,-їти, вщеплювати,-пити*.

XVI. Тыє речи знову вливаны въ дѣтинку мають быти, на што имѣ и памятного масть не боронити Ак. ЮЗР. II, 183 (1586).

XVII. Наука... щире показывана и вливана быти масть Пам. РК. II, 398 (1620).—Тыє рѣчи знову вливаны в дитинку мають быти Іб. I, 51 (1624).

3. — *на кого, зливати, переливати,-лити; переказувати,-зати, здати, відступити,-пити*.

XVI. На его милость пана малжонька моего пале и зуполне вливаю и оному того права моего уступую Арх. ЮЗР. VIII, III, 230 (1571).—Право мое, которое мнѣ... пани Тесовская записала... на пана Семена тестаментомъ моимъ вливаю Іб. I, I, 113 (1579).—Тыє всѣ суммы на потомство вливаю и записую Ж. Курб. I, 196 (1581).

XVII. През оныє (тайны) невидимо на душу нашу ласку свою всемогучій Богъ вливаєтъ

Гол. П. М. II, 212 (Муст. 1642).—Преступленіе первороднаго праотца ншого Адама в'само́мъ зачатїи нашомъ на нас в'ли́янное Гал. Гр. Розм. 7.—Влію́ благословеніе мое на потомки ваши Рук. Хрон. 3.—А речонный продавца, Феско Мазуренко, рудникъ, яко вѣчными часы самого себе... видѣдичиль и цале, вливаючи правомъ купчимъ, на тую рудню писанимъ, зрекшися, отдалиль Акт. Старод. кн. 32.

ВЛИВАТИСЯ, ВЛИТИСЯ, *дс. Лягтися в середину.*

XVII. В' престую Бгородицу, все исполненіе блгдти влилося Карп. Каз. 13.

ВЛИВКОВЫЙ, *прикм. Той, що виражає переказ прав кому.*

XVI. Одо́брат и оно́го мо́цю того запису моего добровольного вливкового Арх. ЮЗР. VIII, III, 530 (1600).

XVIII. На той двор... суть еще многіе вливковые права Оп. Док. 72.

ВЛИВОКЪ, *рм. Переказ, передання, відступ.*

XVI. По которомъ вливку права... Калиновский то́е староство... держати будетъ Арх. ЮЗР. VIII, V, 289 (1599).

XVIII. Интро́мисля през лавника... в грунт Якова... Тустановского Герасиму Лашенку... служа́чая, а тепер вливком права Мон. Меж. служит Оп. Док. 36-б.

ВЛИТЬЕ, *рн.—Вливонъ.*

XVI. За влитемъ права своего слушного Ж. Курб. I, 90 (1577).

ВЛОВИТИ, *дс. Див. Уловити.*

XV. Сесь го́лосъ (Івана) всю землю вловиль Чет. 1489, к. 41-б.

XVI. Рыбы, што они вловя́тъ, на себе шерешъ Ак. ЮЗР. I, 54 (1516).—Послали к нему и́вкоторыхъ... абы его в'лови́ли в' мовѣ Ев. Пер. 17.

XVII. Єдин ловець соловя вловил Збірн. 1693, к. 44.

XVIII. Вовкъ ловит, ловит, а потом и вовка вловя́тъ Клим. Прип. 204.

В-ЛОВЫ, *рм. Див. Ловы.*

ВЛОДАРСТВО, *рн. Див. Владарство.*

XVI. Въ п'ятое на десять лѣто влодар'ства Тиверіа п'есаря Ев. Пер. 30.

ВЛОДАРЬ, *рм. Див. Владаръ.*

XIV. А тот влодаръ уже умер Ак. ЗР. I, 15 (1347).

ВЛОЖЕНЬЕ, *рн. 1. Уміщення в середину.*

XVIII. При вложеню тѣла въ склепъ Діар. Хан. 74.

2. Покладання.

XVII. М'уโรปомазаніе... гд'еся стае́тъ при́нят'е́ Духа стого, якое́е бывало за часов апостолскихъ черезъ вложеніе рукъ Гол. П. М. II, 411 (Кор. Н. 1645).

3.-ся, *вданна в що, стручання, клопоты.*

XVIII. (За вложеніемъ въ то́е дѣло... царя нашего Петра) избранъ и поставленъ королемъ Полскимъ князь помененный Саксонскій Фридерикъ Августъ Літ. Вел. III, 376.

4.-ся, *причинення, клопоты.*

XVI. Ино за вложенемъ ся въ то ихъ милости, пановъ пріяте́лей нашихъ... тые всѣ розни́цы... которые колвекъ межи нами, зъ якихъ колвекъ причинъ дѣя́лисе, уго́дливимъ пріяте́льскимъ обыча́емъ померковали и пого́дилисе Арх. ЮЗР. I, I, 333 (1592).

XVII. За вложеніемъ те́ды разныхъ особъ панъ Иванъ всѣ своѣ́ разы, зраненіе и уразы пану Василю теперъ и на потомніе часы отпусти́ль Ак. Нѣж. Маг. 31.

ВЛОМИТИ, *дс. Див. Уломити.*

XVII. Резочка вломленая на мое́ щастя прія́лася Ак. Полт. Гор. Ур. I, 3 (1664).

ВЛОМИТИСЯ, *дс. Див. Уломитися.*

XVI. (Войска) въ дворъ мой Жабекский вломи́лися Арх. ЮЗР. I, I, 225 (1586).

ВЛОМНОСТЬ, *ржс. Див. Уломность.*

XVIII. Всѣ́ немощи позна́ль... кро́мъ вломностей составъ Клим. Вірші, 210.

ВЛОСКИЙ, *прикм. (пол. włoski). Див. Волоский.*

XVI. Назначенъ былъ съборъ в' сторонахъ влоскихъ Ист. о разб. Флор. соб. (стдр.) 2.

XVII. Северъ сщен'никъ в' земли Влоской Гал. Кн. Раз. 486.—Посланный ест з того же народу влоского на староство Палестыни Флявианъ Жит. Св. 510.

XVIII. (Взять) влоского корення Разн. Марц. 644.—Сут ниви... влоскимъ макомъ засѣя́ннии Вел. Сказ. 41.

ВЛОСНЫЙ, *прикм. (пол. włosni). Див. Власный.*

XVI. На влосномъ кгру́нте Арх. ЮЗР. I, VI, 74 (1582).

ВЛОСТИВОСТЬ, *ржс. Див. Властивость.*

XVI. То е́сть кгру́нтъ влостивост от давныхъ часовъ имени Павловицкого Arch. Sang. VII, 28 (1558).

ВЛОСТНЫЙ, *прикм. Див. Власный.*

XIV. Своѣ́ влостноѣ́ бчолы медь не́сь до своего дому Ак. ЗР. I, 7 (1347).—Ховаль его (коня) якъ же и своего влостного, а не вѣ́далъ тоѣ́ е́му хромоты іб. 10.

XV. Ино домовыми статкы, што того татя влостное, заплатити Ак. ЗР. I, 81 (1468).

ВЛОСТЬ, *ржс. (пол. włosć). Див. Волость.*

XV. Позвали суть Яна Бѣлецкого о дѣдину о бѣлку, лежащую оу власти оу лвовской ЮРГр. № 51 (1421).

XVIII. Жадного города, а нѣ мѣста, а нѣ власти Літ. Вел. II, 107.

ВЛОХЪ, *рм.* (пол. wloch). *Див. Волохъ.*

XVI. В Кримѣ—русь, москва, грекове, полацы, влоши... байрамъ татарскій одностайне с татарами обходити поневоли мусалт Отп. кл. Остр. II. П. (стдр.) 33.—Кандійскіе грекове зневолены естъ от влоховъ або от венетовъ презъ мѣчь ів.

XVII. Влохи зъ костей члчихъ плоты около Виноградовъ чынили Гал. Кл. Раз. 490.

ВЛОЧНЯ, *рж.* (пол. włocznia). *Гатунок стиса з довгим деревцем, піка.*

XVII. Руки и ноги, то мечем, то влочною, то инымъ оружіемъ ваши хрстіане и народы иншіи мѣли пробѣжати Гал. М. Пр. 166.—О боку збавенный, влочною пропхненный Хр. Пасх. 169.—Жолиѣръ Пилатов Хресту южъ оумерлому влочною бокъ пробилъ Кн. о Вѣрѣ, 216.

ВЛУДИТИ, *дс.* (пол. włudzić). *Облудно, незначно вмовити. впоїти що.*

XVI. То... панове Римяне въ насъ усилне влудити хотять Хр. Фил. Апокр. 1192.

ВЛУСЬ, *рм.* *Див. Улусъ.*

XVI. До васъ писали... прыказуючы, абы есте на то добрую бачность мели, ижъ бы казакі тамошніе на влусы татарскіе не находили Арх. ЮЗР. VIII, V, 30 (1541).

ВЛУЧАТИ,-ЧИТИ, *дс.* *Вцілювати,-лити, потрапити.*

XVIII. А теперъ кгда уже уручилъ... короговъ черезъ цѣдулу, писаную в листѣ, о апробаціи писаномъ, то мусимо певне для его единого, хто куда влуча розходитись Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 107 (1723).—Якъ учили съ гармать стрѣлять и влучать по королевскихъ будинкахъ Докум. Млр. V, 134 (1796).—Єжели не кием, то хочъ макогономъ (бий жінку), а начнетъ утѣкати, влучай наздогономъ Клим. Вірші, 132.

В-ЛѢВО, *присл.* *В лівий бік. ліворуч.*

XVII. Лотры... поглядали вправо и влѣво Крон. Воб. 214-6.

ВЛѢЗТИ, *дс.* *Див. Улѣзти.*

XVII. Пришолъ до святого Савы пустелника левъ, которому была влѣзла трѣска въ ногу Гал. Кл. Раз. I, 78.—Превротность найшла дѣру, которою бы мѣла влѣзти в тотъ урядъ гетманства и онановати Літ. Сам. 51.

ВЛѢПЛЕНЬЕ, *рм.* *Затоплення, заглиблення.*

XVII. Боговидѣніе въ влѣпленію ума въ неизреченную Божию славу Дм. Рост. 17.

ВЛѢПЛЯТИ, ПИТИ, *дс.* 1. *Всаджувати, -дити, запустити, заглибити, устроити, врупити. втупити.*

XVII. А якожъ маємъ очи наши влѣплати в'сіе четое зеркало Мрію Рад. Ог. 623.—На початку року (I. Хр.) хотѣлъ кровь свою пренайдоружшую презъ обрѣзаніе вылати, абысмо ю презъ весь рокъ в'лѣпленую в'пам'яти ншей мѣли ів. 811.—Влѣпивши умныи наши очи пилно въ дѣйство войны духовной, чудъ единый видимъ Дм. Рост. 99.

XVIII. В бестый нечистыхъ влѣпити (силу) Клим. Вірші, 130.

2. *Впоїти, вбити, вщепити.*

XVII. Але тылко влѣпити в'мысль то маємо Тит. 344 (П. Мог. 1640).

ВЛѢТКУ, *присл.* *Літньою добою, літом, в літі.*

XVII. Влѣтку завше вышше тихъ ступок оная сага бывала гачена Прот. Полт. С. II, 302-6 (1700).

ВЛѢЧИТИ, *дс.* *Див. Улѣчити.*

XVIII. Ачей бысмо Самьсона своего влѣчили и здоровимъ предъ вами всѣми поставили Вірші нищ. 52.

ВЛЮБИТИ, *дс.* *Див. Улюбити.*

XVII. Пнѣ Гарасим якую собѣ клѣткѣ влюбьтъ тую мѣть пожитковати Ак. Полт. Гор. Ур. III, 9 (1673).

XVIII. Жыдове... влюбили собѣ ночь и тем'ность мрач'ную Пам. укр. м. II, 104 (Рк. Тесл.).

В-ЛЯГОМО,-А, *присл.* *Коли лягають спати.*

XV. И стаха не дошедше Корачева: и быс влягомо и приде имъ вѣсть ис Корачева Ип. 336 (1146).—И быс велми вечеръ Володимиръ же нача изнемати вѣлми и якоже бы влягомо, и тако Володимиръ Галичскій кнѣзь прѣстависъ ів. 463 (1152).

XVI. В ночи влягомо Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 93.

XVIII. Кгда ночная пора приспѣла... и гараздъ влягома стало, тихо, люде по улицяхъ перестали ходити Прот. Полт. С. I, 250 (1705). Уже позно влягома ів. IV, 51 (1756).

Див. Улягомо.

ВЛЯКНУТИСЯ, *дс.* *Див. Улякнутися.*

XVIII. Там вляк'ли сѣ вшитки страхомъ великимъ Пам. укр. м. II, 340 (Унѣв. Рк.).

ВЛЯТИ, *дс.* 1. *Влити, ллючи впустити в середину.*

XVIII. Вляти тоє (лікарство) коневѣ... въ горло Укр. Госп. Пор. 59.

2. *Впоїти, ещенити, надати.*

XVII. Боги поганскіи діаволи през' мудрость имъ от Бга владнную... вѣдають пришілі речи нѣкоторіи Гал. Боги пог. 5.—Створенна мудрость естъ албо набытаа през працу, албо владаа от Бга Гал. Кл. Раз. 374.

ВМАГАТИСЯ, *дс. Змагати до чого, допиратися чого.*

XVII. Ієронимъ... на єпископство ся не вмагалъ Жит. Св. 435.

ВМАЛІЮВАТИ, *дс. Див. Умаліювати.*

XVIII. Напредъ мене зволте вмаліювати Довг. 114.

В-МАЛѢ, *присл. 1. В невеликій лічбі, з небагатьма.*

XV. Мьстиславъ в малѢ вѣхалъ в нѢ Ип. 576 (1174).—Послах же князь Даниль Лва и проч., самъ же оста в малѢ со старыми бояры іб. 822 (1254).

2.—*не, мало не, трохи не.*

XVIII. Возвѣя нечаянно вѣтръ противенъ и буря зѣлна и вмалѢ не потопа насъ въ глубинѢ морской и вмалѢ не превратися ладія Гр. Барск. II, 339.

3. *В короткім часі, невдовзі.*

XVII. Рѣчь молодая, жебы от печали здоровья своего не позбыла вмалѢ Др. Ол. Ч. Б. 168.

XVIII. Въ малѢ, всѢ тіє мяса позволявавши зъ театръ быковъ, пожили Діар. Хан. 21.

ВМЕНШИТИ, *дс. Див. Уменшити.*

XV. Панства нашего землѢ, великого князства предреченого не вменшимъ Ак. ЗР. I, 76 (1457).

XVI. Тыми двѣма людѣми нашеє земли не вменишишъ Ак. ЗР. II, 44 (1507).

ВМЕРЕТИ, *дс. Див. Умерти.*

XVI. Не ивши рыбѢ у постѢ або ипших потрав члвкови належитих зомдлѣю або и вмерети приидет постячи долго Рук. Муз. № 513 к. 44.

ВМЕРЛЫЙ, *прикм. Див. Умерлый.*

XVI. Побили и поранили и праве за вмерлыхъ полишили Гр. кн. Лит. 122 (1568).

XVII. Живого Дениса не застали але вмерлого гже розвязали Ак. Полт. С. 213.

ВМЕРТВИТИСЯ, *дс. Умерти.*

XVIII. Не годится по маломъ (дитяті) плакзть, котрое вмертвиться Клим. Вірші. 76.

ВМЕРТИ, *дс. Див. Вмирати.*

ВМЕТУВАТИ, ВМЕТАТИ, ВМЕТНУТИ, *дс. Див. Уметати.*

XVI. Въ такову пропасть себе не вметуйте Хр. Фил. Апокр. 1702.

XVIII. Оного Кассяна священника унѣятского въ церквѢ откопавши и винявши вметнулъ зъ труною его въ болото Літ. Вел. III, 565.

ВМЕШАТИСЯ, *дс. Вмѣшатися, втрутитися.*

XVI. Ігуменъ Кирилский мовиль: «Которыми бы то обычайми тая нива сама одна межи кгрунты Кирилские... вмешатисе мела Арх. ЮЗР. I, VI, 27 (1539).

ВМЕШКАНЬЕ, *рн. Забара, гаяння.*

XVI. Ваша милость... приказали... ажбы... безъ всякого вмешканя на тую службу нашу... ехали Арх. ЮЗР. VIII, V, 2 (1532).

ВМИВАЛНЯ, *ржс. Вмивання.*

XVIII. По вмивалнѢ рукъ третій пришолъ чернецъ Путн. Ієр. 8.

ВМИЛОВАТИ, *дс. Покохати.*

XVI. Дознавши єє до себе въ паненствѣ прихильную и вѣмиловавши єє Арх. ЮЗР. VIII, III, 213 (1570).

ВМИРАТИ, ВМЕРТИ, *дс. Див. Умирати, Вмерти.*

XV. Даша ему (Давидові) Дорогобужъ оу нѣмъ же и вѣмре Ип. 248 (1097).—И тотъ дей дядько мой вмерѢ, а дѣтей въ него не было Ак. ЗР. I, 112 (1489).

XVI. Братъ мой небожчикъ вмер Кн. Гродск. Лунк. 1562, к. 66.

XVII. Кто бовѣмъ за ойчизну не хочеть вмирати, тотъ потомъ з ойчизною мусить погибати Тит. 4 (Сак. 1622).

XVIII. ВсѢ (поляки) за свои волности вмерти готови Вел. Сказ. 128.—Якъ робивѢ, такъ и вмер Клим. Прип. 259.

ВМИРИТИСЯ, *дс. Помиритися.*

XV. И вмириса Ярополкъ съ Всеволодомъ Ип. 297 (1135).

ВМИТИСЯ, *дс. Див. Умытися.*

XVIII. То (кѣшка) аж пасокою вѣмиеся, такъ толчуть пикою об лаву Разг. Паст. 70.

ВМЛѢВАТИ, *дс. Ставати непритомним.*

XVIII. Дайте вто ж и ковѣбаси, бо чомус вмлѣваєтъ Вірші Різdv. 127.

В-МНОЗѢ, *присл. У великій лічбі.*

XVI. Мають вѣздити не въ мнозѢ, але въ маломъ почтѢ слугъ своихъ Ак. ЗР. II, 201 (1529).

ВМОВА, *ржс. Див. Умова.*

XV. Я... записала єеми подлугъ слова мужа моего князя небожчика вмовы десятину къ святому спасу Ак. ЮЗР. I, 23 (1491).

XVI. Вчинилъ з цимъ вмову Кн. Гродск. Лунк. 60-5 (1562).

ВМОВЛЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вмовити».*

XVIII. (Хс) до вмовлен^а в' насъ широй и правдивой к^у неприя^телемъ м^лсти двѣ ты^а найскутечнѣйш^а подає причини Науки парох. 79.

ВМОВЛЯТИ, ВМОВИТИ, *дс. Див. Умовляти, -вити.*

XVI. (Земяне Волынские) передъ ними вмовили, што... мають давати... двѣ копѣ грошей Арх. ЮЗР. I, VI, 19 (1513).

XVII. Їды частуємъ гости... (бѣсь) помалу вмовляст насъ в' обжарство и роскошь Жит. Св. 261.

XVIII. Люде... тих которыхъ ненавидѣть и доти о нихъ повѣдають и говор^ат' доки ихъ, не очернѣть, и въ слушающихъ злого о тих же не вмовлѣть порозумлен^а Науки парох. 81.

ВМОЛОТИСТЫЙ, *прикм. Багатий на вмолот.*

XVII. Житу добрый урожай и вмолотистый чисто Кул. Мат. I. 82 (1603).

ВМОРДОВАТИ, *дс. Див. Умордовати.*

XVI. (Духъ нечистый) отъ него отходит умордовавши его Ев. Пер. 45.

ВМОРЯТИ, *дс. Див. Уморяти.*

XVI. В том листе описаныхъ, вызволяю и вольным чиню и тот лист касую и вморяю Арх. ЮЗР. VIII, III, 253 (1576).

ВМОЦНИТИ, *дс. Див. Умоцняти, -нити.*

XVI. Зложивши листы своими з обудву сторон под немалыми заруками то держати и полнити есмо были описали и вмоцнили Arch. Sang. VI, 228 (1563).

ВМОЦНОСТЬ, *ржс. Див. Мощность.*

XVI. Дл^а лепшое певности и вмоцности сего спису ншого печати... есмо приложили Ж. Курб. I, 51 (1573).

ВМОЦОВАНЫЙ, *прикм. Див. Умоцованый.*

XVI. На што отец архимандрит через певных а достаточных вмоцованыхъ своихъ позволяючи и выписы с книг подъ печатью в^радовою себе побрал Пал. Изб. I, 7 (1563).

ВМОЧИТИ, *дс. Див. Умочити.*

XVII. Патріарха Сергій в^завши Пречистои Двы шату, котора^а тамъ была, вмочилъ в' море, и заразы с^а море збурило Гал. Кл. Раз. 319.

XVIII. Хлѣбъ... вмочити в оцетъ Мал. дом. лѣч. 4.—Сахаръ только въ воду вмочить, чтобъ гараздъ обмочился Разн. Марц. 241.

ВМУЧИТИ, *дс. Див. Умучити.*

XV. Его ж (Георгія) вмучилъ Дадиянь Чет. 1489. к. 31.

ВМЧАТИ, *дс. Див. Умчати.*

XV. Володимиръ же вмча и (Игоря) во дворъ матере своєа Ип. 352 (1147).

ВМЫКАТИСЯ, *дс. Всунутись, вкраситься, вновзти.*

XVII. Їды страхъ дши наши задержитъ, жадна^а зла^а страсть до нас с^а не вмыкаєтъ Рад. Ог. 1109.

ВМЫСЛЕНЬ, *присл. Див. Вмыслне.*

XVI. Рады коруны Польскоѣ зычуть того вмысленѣ тому отщепеньц^у Ак. ЗР. II, 175 (1526).

ВМЫСЛИТИ, *дс. Див. Умыслити.*

XVI. Едножъ тепер то собе вмыслила и позволяю Арх. ЮЗР. VIII, III, 80 (1564).

ВМЫСЛНЄ, *присл. Див. Умыслне.*

XVI. (Кн. Масалскій) вмыслне наехавши мопно, ктвалтом на волостную землю... служебников и поданных его милости побил и поранилъ Арх. ЮЗР. I, VI, 47—8 (1547).—Стереть, хотячи его вмыслне забити Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 89.

ВМЫСЛЬ, *рм. Див. Умысль.*

XVI. От того вмыслу своего бы ся в^сстягнулъ Ак. ЗР. I, 231 (1501).—Вмысломъ розмыслнымъ оповѣдили намъ и то явнѣ зъ об^у сторонѣ сознали ів. II, 338 (1536).—Слухи небезпечные о вмысле неприятелском нас доходятъ Arch. Sang. VII, 60 (1560).—Абых к^у забудованю одного замку вмысль мой прихиливши ів. 146 (1567).

ВМЫШЛЯТИ, ВМЫСЛИТИ, *дс. Див. Умышляти, Умыслити.*

XV. Ижъ то ихъ милость вмыслили вчинити съ проizrѣнья Бога милого Ак. ЗР. I. 118 (1492).

XVIII. Хоч не з своих, так зъ панских добръ мало вмышляютъ Клим. Вірші, 153

ВМѢТНОСТЬ, *ржс. Див. Умѣтность.*

XVIII. Жеб и господар (пивовара) мѣлъ за вмѣтность похвалити Клим. Вірші, 128.

ВМѢНЯТИ, -НИТИ, *дс. 1. Обов'язати.*

XV. Ажъ ны еси вмѣнилъ Києвъ тоже ны его блюсти подъ тобою... то в томъ стоимъ Ип. 688—9 (1195).

2. *Приписувати кому.*

XV. Не вмѣнилъ ны еси того Ип. 572 (1174).

XVIII. Немногихъ же Поляковъ упадокъ Божіей вмѣняти силѣ, а не чело^вѣчестѣй Літ. Вел. I, прил. 10.

3. *Уважати, приймати за що.*

XVII. (Душа) святіє екарби зле вмѣняла. сакраменти Возскіє за нѣзащо вмѣняла Суд Бож. 304.

XVIII. Що все люде... за гнѣвъ божий к^у себѣ бывший вмѣняли Вел. Сказ. 31.—Ханъ... що за обману и безчестіє себѣ вмѣнивши, за-

разъ и самъ порвался до нарушеня того Жванецкого трактату ів. 87.

4.—**во що, ставити у що.**

XVIII. Могуть тежъ панове слугъ своихъ обѣтѣны, малжонкове обѣтѣны женъ своихъ, словъ и дочерей ни во что вѣмѣнѣти Собр. Прип. 108.

ВМѢСТИТИСЯ, *дс. Див. Умѣститися.*

XV. Оче оумножилосѣ братѣи а не можем сѣ вмѣститисѣ в пещерѣ Ип. 146 (1051).

XVII. Люде... и перед дверми не могли вѣмѣститися Єв. Реш. 23-б.

XVIII. И такую имамъ моцъ, абихъ всѣх претворил во макъ, абы сѣ вѣмѣстили во єдину дельву Пам. укр. м. I. 291 (Ісп. Рк.).

В-МѢСТО, *присл. 1. Замѣсть.*

XVII. Вмѣсто Меска назвался Мечеславъ Літ. Полск. 3.—Вмѣсто каретъ дорогихъ и возниковъ—простий возокъ Літ. Сам. 170.—Срамлѣют сѣ на себѣ крста хва носиты и вѣмѣсто того агнусъ ки якиєсь з' воском носѣтъ Льв. Пал. 30.

XVIII. В мѣсто носа и губы маюť двѣ дыри Пам. укр. м. IV, 31 (Сок. Рк.).—Ты єму вѣмѣсто мене буди якъ отцѣ Ал. Тиш. 33.

2. *Як, в характері чого.*

XVII. Кейстут зъ войскомъ своимъ несподѣванне напалъ на Вилно, первѣй своихъ не мало, вѣмѣсто гостей, до Вилна вѣславши Єрон. Лит. 334.

ВМѢТАТИ, *дс. Див. Уметати.*

XV. Повелѣть церъ ражающасѣ дѣти жидовскыя вѣтати в рѣку Ип. 81 (986).

ВМѢТИ, *дс. Див. Умѣти.*

XVI. Я и писати не вѣю Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 136.—Они (фарисеи) ємоу на тоє отповидѣти не вѣмѣли Єв. Пер. 57.

XVII. Образоборца... не вѣмѣл що єму (Теофанові) отказати Жит. Св. 54-б.

XVIII. Плахти самыє простие, що вѣєте за полталѣра, тут даюť у 6 копахъ Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 70 (1720).—Саміє армати стрѣляти не вѣбуюť Вел. Сказ. 156.

ВМѢТИГОВАТИ, *дс. Улагодити, полагати. владнати.*

XVII. Вмѣтигрована справа промеж Назаром Коваленком и Антоном Переяславцем Ак. Полт. Гор. Ур. I, 141 (1668).

ВМѢШАТИ, *дс. Вкласти мѣсячи.*

XVI. Квасъ все вѣмѣшеное кваситъ Отп. кл. Остр. И. П. (рк.) 7.

ВНЕБОВЗЯТЬЕ, *рн. Взяття на небо.*

XV. Данъ у Вильни въ середу октавы Внебовзятія панны Маріи Ак. ЗР. I, 121 (1492).

XVI. (Князь) мелъ справедливость учинити на певный рокъ, то єсть внебовзятія теперешнего пришлого свята Гол. П. М. I, 20 (1555).

XVII. Внебовзятя насвятное панны Маріи Арх. ЮЗР. III, IV, 58 (1649).

ВНЕБОВСТУП(Л)ЕНЬЕ, *рн. Вступ на небо; свято: Вишестя.*

XVI. По Внебовступленѣ Божьемъ Ак. ЗР. II, 202 (1529).—(Свято) внебовступеня панского Хр. Фил. Апокp. 1112.

В-НЕВДОЛЗЪ, *присл. В недовгім часі, недовзі.*

XVII. Вневдолзѣ прійшло до битвы съ Персами Рук. Хрон. 324.

В-НЕЗАБАВЪ, *присл. Незабавом, не забавившись, забаваром.*

XVIII. В незабавѣ посланъ знову... до Поляков толмачъ Вел. Сказ. 84.—Самъ (хапъ) внезабавѣ зъ болшими своими войсками... въ слѣдъ за ними вибратися обѣщаль Літ. Вел. IV, 7.

ВНЕЗАПНЫЙ, *прикм. Несподіваний.*

XV. А друзии полци стояхоу недвижими, стерегоучи внезапнаго наѣзда отъ Лѣховъ Ип. 885 (1281).

XVIII. И внезапнаѣ радост не зашкожаєť Клим. Вірші, 52.

ВНЕЗАПУ *присл. Несподівано.*

XV. Двдѣ... прииде внезапу и зая Володимерцѣ Ип. 246 (1097).—Воимьсѣ мьсти ихъ (князів) єда пойдуть вънезапу ратью на нас ів. 595 (1175).

XVIII. Внезапу вѣйшол великій огнь ис того слупу Путн. Іер. 18-б.

ВНЕСЕНЬЕ, *рн. Посаг, вѣно.*

XVI. Того всего внесеньє єѣ милости кѣ нему ошачовалъ єго милость три тысячи копѣ грошей Ак. ЗР. II, 191 (1528).—Внесеньє дочки князя Василевы, што принесла в домъ ихъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 6 (1534).—Князь Ѳ. Четвертенскій... на тыхъ селахъ жонѣ своей... внесеньє єй безъ привѣнку тисечу копѣ грошей... записалъ Ак. ЮЗР. I, 118 (1543).

XVII. Сын мой не має жадное sprawy... до внесенья моего, которое внесла до мужа моего Васка Хведоровича, то єст вола гнедорыжого и иншоє убозство мое, которое працею своею набыла Ак. Бор. 13 (1637).—Там же (сховано) и внесене от мене данное за дочкою моею Прот. Полт. С. I, 181 (1696).

XVIII. Агафія... жадного своего внесенья в томъ дворѣ не оставила Кн. Мѣск. Полт. 237-б. (1721).—Женѣ моей, В. Н., внесенья єи, червонихъ поединковихъ пятьдесятъ, по-

винни зъ субстанціи меси нагородитися Арх. Мот. 30 (1725).—Неосѣлй мужъ зъ внесення жены и з вена шкodu нагородил би Стат. 43-б.

ВНЕСТИ, *дс. Див. Вносить.*

ВНЕСТИ, *дс. Див. Унести.*

XVIII. Далє конь его внѣс' Ал. Тиш. 71.

ВНЕСТЯ, *рн. Внесення, вклад.*

XVIII. Урядъ земскій... скоро первая рата сумми денежной... ви́дет, долженъ за тую сумму денежную которой срокъ проидеть, також и по внестю инших рать... увязаніе сильное и отправу учинить С. і Р. 45-б.-46.

ВНЕТЪ, *присл. (пол. wnet). Зараз, незабаром, в ту хвилину.*

XVII. Ледво окомъ мгнешъ, али внет голова спадет Тит. 50 (Сак. 1622).—Если мене не выпустишъ, внетъ тя забію Рук. Хрон. 92.—Запытаеть: еслисте тоє справили, что вамъ царь вчера розказалъ. Отповѣдять: же еще, але тоє внетъ справимо Рад. (Марк.) 84.—Кгды овощу... взяли (Адам и Евва) внет им очи... створилися Ев. Реш. 67.—И скоро рукою посягнулъ по солонину, внет мя знепацка на полъ Павѣло и Олешко, о которых ми не вѣдали, мене при том лицу поймали, кривавіє раны давши, а Иванецъ втек Ак. Полт. Гор. Ур. I, 101 (1667).

XVIII. Тая вода... внетъ оучынила ся яко бы была з драгаго балсану Пам. укр. м. II, 416 (Літм. Рк.).

В-НИВЕЦЬ, В-НИВЕЧЬ, *присл. У ніщо (обернути, ніти, спустошити).*

XV. А потомъ... такъ срогоє ударило зимко (зимно?), ижъ шо ся зеленѣло, все поскхло и въ нивечъ обернулося Ак. ЮЗР. II, 111 (1494).

XVI. Я оноє право свое, привиля и листы его королевское милости, которыемъ мель на тоє владычество... касую и въ нивечъ оборочаю Арх. ЮЗР. I, I, 137 (1580).—Пошло моихъ килька сотъ золотыхъ въ нивецъ ів. I, XI, 86 (1599).—Скрыня... маеть зъ возомъ упасти, перевернути, поламати и внивечъ ся обернути Отп. кл. Остр. II. II. 390.

XVII. Въ нивечъ обертайте всѣ олтари Рук. Хрон. 61.—(Мужики почали) зъ будинковъ то стелѣ збирати, то трами рубати, окна вибирати, печи розвалювати: и въ нивецъ опустошили Арх. Мот. 132 (1688).

Див. В-нѣвецъ.

В-НИЗЪ, *присл. 1. Течією річки.*

XV. Оттуда (від Смоленська) поиде (Олег) внизъ и пришедъ взъ Любечъ Ип. 16 (882).—Рѣкою Оболєю внизъ да въ крутую водотѣчь Ак. ЗР. I, 77 (1458).

XVII. Продадем.. половину сѣчи... внизъ Ушивой Прот. Полт. С. II, 40 (1676).

2. *В діл, в долину.*

XVII. Продадемъ... половину хутора моего...внизъ по берег Ворскли Прот. Полт. С. II, 48 (1676).—Вниз дубка на вулеѣ крестъ ів. 154 (1686).

ВНИЙТИ, ВНИЙТИ, *дс. Див. Внити.*

XVI. Принудѣте ихъ (убогихъ) внийти Ев. Пер. 57.

XVII. Внийди... во клѣть свою Ев. Реш. 18.

ВНИМАТИ, *дс. 1. Слухати, уважати на що.*

XV. Ни хотѣху моихъ внимати свѣтъ (Х. сѣвѣт) Ип. 51 (964).

XVII. Вѣрныи, не внимайте насмѣвцом креста хва О обр. 64.

2. *Мати, уважати, разувати за кого.*

XVII. Абы насъ кто за упорныхъ не внималъ Копист. Пал. 319.

ВНИМАТИСЯ, *дс. 1. Слухатися.*

XVIII. Коли бы са и там прѣ не внимали, там бы (як) лютыи звѣры были рознесли Венѣмина Пам. укр. м. I, 172 (Рк. Тесл.).

2. *Втручатися.*

XV. А вы са не внимайте ни во что же Ип. 410 (1150).

ВНИТИ, *дс. Вйти.*

XV. И восхотѣ (Данилъ) внити во град Ип. 788 (1240).

XVII. (Ми) хочемъ... внити в' дивныи позоры премирныхъ Агглов' нѣсныхъ силъ Транкв. Зерц. Ав.

ВНИЧИЖАТИ, *дс. Див. Уничижати.*

XVIII. Жена письменна мужемъ простымъ погоржаеть и якъ простака цѣле того вничижаетъ Клим. Вірші, 68.

ВНОРОВИТИ, *дс. Догодити.*

XVI. Абы тежъ въ томъ отцу светому папежу и брату своему королю Вгорскому и Ческому вноровилъ Ак. ЗР. I, 346 (1502).

ВНОСИТИ, ВНЕСТИ, *дс. 1. Приносити, нести до середины, нісши впровадити.*

XV. Повелѣлъ ю внести в црковъ Чет. 1489. к. 5-б.

XVII. Жадной офѣры... не велитъ гь... в црковъ внести... ежели ты на кого... гнѣвъ маешъ Ев. Реш. 16-б.

2. *Уплатити, вкласти.*

XVII. Если бовѣмъ аггльскій разумъ оустаеть о Взѣ: надто нашъ, а прето и я смертныи, не от моеи худости что внести могу по даромъ Дха стго Транкв. Зерц. к. Ад.

3. *Впровадити, запровадити.*

XV. Злыхъ еретиков злую ересь в светоую вѣру вносили Чет. 1489, к. 41-6.

XVII. Сей кроль Вѣчеславъ Ческій внеслъ гроши и монету робити розказалъ Крон. Полск. 374.

4. *Приносити.*

XVIII. (Вітер) на быдла заразливост вноситъ Клим. Вірші, 2.

5. *Вписувати,-сати.*

XVI. Въ выписованію тыхъ трактатовъ и тоєй уѣби а особливе въ оборонѣ еи сила речій вноситъ Хр. Фил. Апокр. 1012.

XVII. Имя свое до регистру нашего Братерскаго вънесетъ Стат. Полоцк. Бр. 5-а.—Сію угоду велѣлисмо до книг... внести Прот. Полт. С. II, 1-6. (1673).

6. *Подавати, виступати з чим.*

XVII. За мною... до Сна своего млтвы вносила Рад. Ог. (пр.) 1.—Отець Григорій... прибувши до коша слезною... и плачливую вносилъ прозбу о причинній листъ Эварн. Источн. I, 322 (1691).—Ото ж тобѣ, жиде на память вношу... Рождество Хво... Интерм. 83.

XVIII. До кого маю прозбу вносити Пер. Мат. I, I, 162.—О все тое пилю просимъ и от сердца молбы вносимъ Клим. Вірші, 195.—Вношу... еднан мою причину за всѣми оними въ Кримъ посплашими вязями, даби ваша ханская ясност заховаляхъ в своей ласцѣ и милости Вел. Сказ. 44.

ВНОСИТИСЯ, *дс.* *Зноситися.*

XVII. Промени оныхъ элементовъ (солнца, мѣсяца) на высоту вносилися Крон. Бсб. 6-6.

ВНОСЛИВЫЙ, *прикм.* (пор. пол. *wnośny*: *Wnośny koń i dyszłowy St. Karl.*).

XVIII. Ктобы в дому своемъ пса либо быдла имелъ которое бы в сосѣдствѣ шкодило... то шкоду нагородил бы... а на вносливыхъ коняхъ чтобъ не рostrучали звоники вязан'но бы Стат. 76.

ВНОЧИ, *присл.* *Коли ніч, в ніч, нічку.*

XVI. На четвертой недели по святе вночи были немилостивые страхи Кул. Мат. I, 54. (1587).—Іосифъ же в'ставши... в'ночи отиде до Євн'тоу Єв. Пер. (рк.) 25.

XVII. А въ недѣлю въ ноци выгорѣло предмѣстє Літ. Льв. 239.—Въ гнои въ день и вночи сидишь Рук. Хрон. 37.—А особливе в' ноци то чинити (молитисѣ) Єв. Вил. II, 50.—Воронъ в' ноци вылѣтаєть з' гнѣзда своего Гал. Кл. Раз. 231.

XVIII. Вдень и вночи о тобѣ гадаю Рук. К. У. № 21, к. 24.—Члвкъ злостію... мучитсѣ, не маючи ни въ день, ни въ ноци покою Сѣмѣя Сл. Б. 124.—В лѣтѣхъ слище под землею в ноци

бѣжит боками прудко взийдет Пам. укр. м. IV, 35 (Сок. Рк.).

ВНОШАТИ, *дс.* (пол. *wnoszać*). *Див.* **ВНОСИТИ.**

XVIII. Нищого буду выпроважати, бы могъ за мною нензным до Бога прозбу вношати Бог. і Лаз. 50.—Чернецъ... важилсѣ... честнымъ законникамъ неславу вношати Клим. Вірші, 30.—Чернецъ... начнет за блготворцевъ к' Вгу молбы вношат' ів. 32.

ВНОШЕНЬЕ, *рн.* *Внесок, вкладка, внесені гроші.*

XVIII. Мои посланцѣ заверѣнули (невѣсті) еи палубецъ вношенемъ еи паложенный Арх. Сул. 272 (1728).

ВНУЗДАТИ, *дс.* *Затягти нудною; збудити.*

XVIII. Будучи съ Хапа знову войсками татарскими вспоможені... на всякіе свояволѣ и збродилъ были ввездани Літ. Вел. IV, 11.

ВНУКА, *рж.* *Дочка синава або доччина.*

XV. Той же зимѣ Всеволодъ отда двѣ Всеволодковнѣ, Володимери вноуцѣ (заміж) Ип. 317 (1144).—Жонѣ мой, вноуцѣ князя Андреевѣ, тыє имѣнья близки Ак. ЗР. I, 105 (1484).

XVI. При мнѣ на тот часъ были, якъ въ дому спокойномъ, при церкви для пригледанья здоровья моего, невестка моя... и внука моя Арх. ЮЗР. I, I, 164 (1583).

XVIII. Милдона, в'нука прскаѣ Пам. укр. м. III, 124 (Рк. Тесл.).—За наслѣдника считается... синъ, дочъ, в'нук, внука, правнукъ, правнука Арх. Мот. 36 (1738).

ВНУКЪ, *рм.* *Див.* **Унукъ.**

XVI. Се вѣтри Стрибожи вноуци вѣють съ моря стрѣлами Сл. о п. Иг. 12.

XVIII. Ювъ бывъ снѣ Ісавовыхъ сновѣ, правнукъ Іакововѣ, а в'нукъ Ісавовѣ Пам. укр. м. I, 267 (Рк. Тесл.).

ВНУРАТИ, *дс.* *Затопляти, заглубляти.*

XVII. Іды смотру цный Суцанскій на твоѣ клейноты, а взрокъ мыслный в'нураю в' сличны приміоты Тит. 334 (П. Мог. 1637).

ВНУТРЕ, *рн.* (пол. *wnętrze*). *Внутряня сторона чого.*

XVII. Въ себѣ внутре спалила и умерла Рук. Хрон. 179.

XVIII. Въ кого внутре опухло (полин) варить и пить Млр. дом. лѣч. 59.

ВНУТРНЕ, *присл.* *В середині.*

XVII. Который (родичи) его (сына) не позвѣрхвне толко и ведлугъ змыслности чловекомъ, але далеко барзѣй внутре и невидомым цнотою и наукою приоздобити старалисѣ Тр. постн. 387.—Ту внутре от срдца оуважай каждый и правовѣрный Кн. о вѣрѣ, 107.

ВНУТРНОСТЬ, *рж.* (пол. wnotrzność).

1. *Внутря, середина, що є в середині.*

XVII. Весь народъ людскій, стогнучи от внутрности сердечной и до стыхъ Бжїихъ црквїй прибѣгаючи... мовили Тр. постн. 660.—Хс гь... вѣдаєть и бадаєть сердца и внутрностей челоувѣческихъ Ев. Реш. 20.—Тепло сленчное проходить през поры земныи, и в' внутрностиахъ' земныхъ крушци справуєть Гал. Кл. Раз. 238.—Уста наслаждающе, внутрность уязвляєть Дм. Тупт. 95.

2. *Тенеса: книжи, хляки, бебеси.*

XVII. Хоробою диссентерїи... знатый... оуста свои назбыть отворилъ же аж' и внутр'ности оутробы его оказовалисѧ Тр. постн. 283, II.—(Духъ) розными отповѣдалъ способами, ал'бо през огонь... албо з' в'нутрностей быдлѧчихъ Гал. Воги пог. 28.—Кгды (Арїй) пришолъ з' оучениками своими на съборъ внутрности з' него вышли и оумеръ О обр. 16.

XVIII. Взяти внутрности з чорной курки, конечно зовѣм нѣчого не полошучи Укр. Госп. Пор. 65.

ВНУТРНИЙ,-НИЙ, *прикм.* 1. *Той що в середині, середовий.*

XV. Вноутрнїи же єи (Хомськ. церкви) помость бѣ слить от мѣди о от олова чиста Ип. 843 (1259).

XVII. Оутроба, плюци, кости и инные внутрніє и повѣрховные члонки Рад. Ог. 22.—Надвое Црковъ дѣлїтся: на в'нутрній в'ход' то єсть олтарь, и зевнутрній, то єст самую Црковъ Рук. Црк. 1.—Розгнѣвался Бг на Азотские люде и допустилъ на нихъ боль великий внутрній Крон. Боб. 88-б.—О наоздобнѣйшая межи цнотами... тепер в внутрньихъ скритостяхъ зранила єси душу мою Лѣств. 30-б.

2. *Краєвий, домовий.*

XVI. Покой... леишый далеко, анижъ война внутрняя Отп. И. П. кл. Остр. 1057.

3. *Слоєний, невидний, небачаний.*

XVII. Я... дотыкаюся сердець и внутрньихъ мыслей чловеческихъ Ев. Реш. 20.

XVIII. Якас... внутрняя... хана ку Козакам била симпатия Вел. Сказ. 28.—Толко до внутрной между собою незгоди... склонний Літ. Вел. II, 8.—Внутрной злоби пламень въ сердцахъ людскихъ возгорялся ів. 136.

4. *Духовний, моральний.*

XVII. Римскій костелъ заходній такъ многимъ въ внутрномъ добрѣ духовномъ, якъ и въ зевнутрномъ тѣлесномъ замѣшанемъ єсть отъ Бога скаранъ Копист. Пал. 871.—Єлико вишній члкъ, мовит Апслъ изнемагает, толико внутрній обновлѧєтсѧ О обр.

161.—Кто оком' внутрнимъ розуму богодухновен'ного оной (книзи) приглядится, смакъ шасливости небесной... почувєть Тр. Цв. (пр.) В.—Без внутрней бжїей помочи терпѣти того не могли (невѣсти) Жит. Св. 509-б.—Гсдь Вгь... всихъ чрез внутрнее надхненє дороги досконалой оучит Домецк. 20.

XVIII. Ласка Бжаа розмаитымъ насъ... якъ много внутрнимъ возбужаєть натхнѣннѧ Науки парох. 179.

ВНУТРЬ, *присл.* В середину, в середині.

XVII. Не меньшая будет болѣзнь и мука снѣдающей внутрь непрестанно совѣсти Дїал. о см. 278.—Бестїялскою похотю внутр душѣ свои змазали Тр. П. М. 939.—Нѣкоторые слуги бжїє з прирочєния во внутрь и зверху суть лагодны Рук. № 0. 4^о 86, к. 48-б.—Улиан... внутрь былъ... арианином Крон. Боб. 283.—Даріушъ... знайшолъ другїи слова в'нутрь гроба написаныи Гал. Кл. Раз. 510.

XVIII. Впровадити янчаровъ пѣхотою внутрь Сѣчи Запорожской Літ. Вел. II, 359.

ВНУТРЬ, *рм.* Див. Внутре.

XVII. Я... гды здалека того непрїятеля побачу... двери душевныѣ... замыкаю, а во внутрь голосом взываю: не приступуй Рук. № 0. 4^о 86, к. 65.—Вычистъ первѣй з внутря шклѧнцу Ев. Вил. 46.

XVIII. Покажу ти внутрь срдца пенелности, где дїаволи будут ся мучити и жидовскій народ Пам. укр. м. IV, 139 (Яр. Рк.)

ВНУЧА, *мн.* Внучата, *рн.* Дитина синовї або доччина.

XIV. Ис дѣтьми своєми... и со внучаты своєми ЮРГр. № 13 (1378).

XV. И женѣ его и дѣтемъ его и вноучатомъ его ЮРГр. № 84 (1451).

XVII. Грѣх... Адама... на всѣх нас внучат его пав быв Ев. Реш. 8-б.

XVIII. Заклинаю... всѣхъ васъ... и со внучаты и правнучаты Угр. Заг. 55.

ВНУЧЕСКИЙ, *прикм.* від «внукъ».

XVIII. Пнъ... Залеский... приехалъ до дѣда своего... з своим належитимъ внуческимъ уклономъ Кн. Мѣск. Полт. 87-б. (1711).

ВНУЧОКЪ, *рм.* Здрібн. від «внукъ».

XVII. Любячи цесар лѣпшей внучка нижъ сына Крон. Боб. 194-б.

ВНУШИТИ, *дс.* Почути.

XVIII. Вишневецкий... непотѣшніє новини... получивши. также и зо всѣхъ сторонъ бурливѣ вѣтри козацкой войны и бунтовъ посполитихъ внушивши, якъ моглъ... вієхаль Вел. Сказ. 54.—Внушивши холодний на себе з Швеции вѣтеръ ів. 122.

ВНѢ, *присл. Поэа.*

XVII. Отлучилася Мариам от людей внѣ полка днии 7 Крон. Воб. 55.

В-НѢВЕЦЬ, В-НѢВЕЧЬ, *в ніщо.*

—**обертати оборочати, обернути,-ся, нищити, знищити,-ся.**

XVII. Пыха вшел^акое цноть богатство и справы добрыи распорощуеъ внѣвечь оборочаетъ и затрачуеъ Ев. Калл. 4.—Тыхъ умертвляють и внѣвечь оборочають Арх. ЮЗР. I, XI, 210 (1657).—(Хр.) голову смокову пречъ стираетъ: и тиранна вѣчного внѣвечь обертаетъ Бер. Вірші, 93.—З' роскоши райской выпанцами сталисмо, и выверженными презъ зазрость вожа злости оужа и неприятеля, внѣвечь оберненого для вынеслости Тр. постн. 10.—Згубилъ бым васъ и внѣвечь обернулъ, если бымъ с^а не задержалъ дл^а Іова служа-чого мнѣ ів. 40.—Абы далѣй не оборочалъ в'нѣвечь землѣ зал^аніемъ воднымъ Рад. Він. 63.—Воздухове небесные и земные и водные... в'нѣвечь обертатися будутъ Ев. Реш. 13.—Оумерлыи не згибають и внѣвечь не оборочаютьс^а Тит. 162 (Копист. 1625).

XVIII. (Дейнеки) все руйновали внѣвечь обертали Вел. Сказ. 187.—Вс^а прац^а и старанности ваши гинуть предъ вами и внѣвечь обертаятс^а Науки парох. 118.—Слава войскъ христіянскихъ внѣвечь сбернулася Літ. Вел. III, 73.

—**обдырати, цілком, зовсім обдирати.**

XVIII. Церкви и обители люде созыдають, а они и созданных в нѣвечь обдырають Клим. Вірші, 22.

—**зъ тѣла спадати, зовсім з тіла спадати, дуже худнути.**

XVIII. От збытных скорбе' скорбным лица увядають, и особенно з тѣла внѣвечь изпадають Клим. Вірші, 47.

—**пошарпати, пошарпати до останку.**

XVII. Незбожний проклятый род внѣвечь пошарпали Діал. Волк. 59.

—**ставити, за ніщо мати.**

XVII. И чрез мене (через гнів грішний) много еси уквивдилъ и внѣвечь нѣкого не ставылъ Діал. о см. 270.

ВНѢШНИЙ, *прикм. Зовнішній, надвірний.*

XV. Обидоут градъ и пожгоуть вс^а внѣш-ня—храмы и ограды и гоумна Ип. 823 (1254).

XVII. Єлико внѣшній члкъ, мовит Апслъ изнамагаєт, толико внутрній обновл^аетс^а 0 обр. 160.

ВНЯТИ *дс. Див. Уняти.*

XVI. Если бы была болше третее части, что ей записалъ, тогда мають тоє части вняти,

а пакъ-ли бы меньше было—тогда мають съ тнхъ двохъ частей то пополнити Арх. ЮЗР. VII, I, 15 (1555).

XVIII. Цар води не вниметъ Клим. Прип. 254.

ВНЯТНЕ, *присл. Уважно.*

XVI. Чоломъ бюю... моего списочка милостиве и внятне выслухати Письмо Кимб. 3.

ВО, *прим. Див. Вѣ.*

XIV. Обычай и учинки челоувѣчи измѣнны, коли жъ кождому челоувѣку во его доспѣху Ак. ЗР. I, 2 (1347).

XV. Данилови же собравшию вой во борзѣ, посла Дѣмьяна Ип. 758 (1229).—Имаєтс^я поставити цѣну сукнѣ у Сочавѣ, яко во Львовѣ Ак. ЗР. I, 31 (1407).—Земли наши украинные межи собою во упокои были ів. 71 (1456).

XVII. Вселилъ с^а во живот' Пречистой Пан'ны Прол. XVII, 85.—(Ласки мои) для тебе во свѣтѣ служили Суд Бож. 297.—Зосталися по смерти князя Романа два сына его: Данило въ чтирохъ лѣтахъ и Василко во двохъ лѣтахъ Крон. Соѡ. 208.—Вгъ... погубилъ ихъ во пустыни Крон. Воб. 55-6.

XVIII. Россияне, которую давно во умѣ содержаху, брань явно начинаютъ Вел. Сказ. 10.—Так' и слава свѣта сего во малѣ ся являет, а во скорѣ погибает Пам. укр. м. I. 337 (Рк. Тесл.).—Давнос ся видѣлъ во раю со мною Укр. Р. Арх. IX, 56.

В-ОБЕРУЧЬ, *присл. Обома руками.*

XVI. Сама поворочуваючи его (Ивана) ки-емъ в-оберучъ збила, колѣными столкла Кн. Гродск. Луцк. 1571 к. 493.

В-ОБЕЦЬ, *присл. (пол. w obec). Взагалі, загалом; разом.*

XVI. Всѣмъ тогда вобецъ и кождому зособна ознаймуемо Хр. Фил. Апокр. 1039.

XVII. (Вгословове) всѣ зась вобецъ и сѣгласне на каждомъ мѣсци оучать Кн. о вѣрѣ, 170.—Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому бы о томъ вѣдати належало... до вѣдомости подаю Унів. Палія, 158 (1700).

ВОБОСТИ, *дс. Встрѣтити бодучи.*

XV. Данилъ же вободе копье свое в ратьного Ип. 768 (1231).

ВОБРЬСТИ, *дс. Убрести.*

XV. Половци... вобрѣдоша во Днѣпръ Ип. 671 (1190).

ВОВЕДЕНИЕ, *ри. (ц. сл.) Введенія (свято).*

XVII. На деп праздника воведенія Престои Вци Прот. Полт. С. I, 40 (1687).

XVIII. Воведеніе Престои Вци Пам. укр. м. II, 71 (Рк. Тесл.).

ВОВЕРГНУТИ, *дс. Вкинути.*

XV. Дьяволъ есть вовергль враждоу сию межки нами Ип. 719 (1202).

XVII. Вовержень будеши во тму кромѣшнюю Єв. Реш. 16-б.

XVIII. Благочестія святого... утѣсняемого и въ Унѣю... воверженного Літ. Вел. I. прил. 29.

ВОВКОВНЯ, *рж. Див. Волковня.*

XVIII. Землю в вовковню повыносили Мат. для общ. б. 113 (1760).

ВОВКЪ, *рм. Див. Волкъ.*

XVII. Господар мой Яцко гасло такое давалъ: якъ вовкъ завиѣтъ, люб стрѣлить з ручници, о том минѣ острогу давалъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 199 (1670).—Тыѣ люде умѣют на час въ вола и вовка перемѣнятися Крон. Боб. 11-б.—Знагла прибѣгши вовкъ ухопилъ оню дитину Жит. Св. 22-б.—Поручаеш... вовковѣ барана Єв. Реш. 188.

XVIII. Одѣвало, вовками подшитое Быт. млр. обст. 348.—За подшите вовками епанчи 25 к. Дн. Хап. 124.

ВОВНА, *рж. Волос (на вівцях, вельблюдах то-що: шерсть).*

XVII. Баранъ зъ золотою вовною Рук. Хрон. 72.—Хс показавъся стому Іоанну Бгослову в' об'явленію з' бѣлыми волосами якъ вовна Гал. Кл. Раз. 245.—Котрое быся еднакои вовны уродило, тоє ягня мѣло быти Лаваново Крон. Боб. 21.—Если... грѣхи ваши якъ чернило, якъ вовну убѣлю их Єв. Реш. 180-б.—Іоанъ... мѣвъ одежку... з вовны вельблюжой ів 198-б.

XVIII. В монастыр Красногорскій дат по 10 рун вовны чорной и бѣлой Дн. Марк. IV, 163.—Служители... забрали... вовны мѣхъ Кн. Нос. 28.—С козла ни вовны ни молока Клим. Прип. 243.—Руна вовны положи на том мѣсцѣ, горчокъ переверни на тіп вовны Заг. 203.

ВОВНЯНЫЙ, *прикм. Що з вовны зроблений.*

XVII. Друга нитка есть вовнянаа з котрои Пречстаа Два шату собѣ оуткала Гал. Кл. Раз. 245.

XVIII. Купилемъ... панчохъ пару вовняныхъ Дн. Марк. II, 251.—Иляныхъ клубковъ 8. девятый малый вовняный Быт. млр. обст. 349.

ВОВОДИТИ, *дс. Див. Уводить.*

XVI. Тѣсенъ путь и пренекорбенъ воводя въ животъ Сп. прот. Лют. 153.

XVII. Узкіє врата воводящіє во животъ вѣчный Єв. Реш. 72-б.

ВОВТОРКОВЫЙ, *прикм. від «вовторокъ».*

XVII. О... непріятелехъ знати донеслося намъ в Батуринь в день вовторковый Эварн. Источн. I, 522 (1693).

XVIII. По вовторковой ночи Літ. Вел. IV, 9.—Рушивши... зъ ночлѣга вовторкового, обходили озера Дн. Марк. I, 321.

ВОВТОРОКЪ, *рм. Другий день на тижені по неділі.*

XVI. У вовторокъ... панъ Вас. Гул... обличне ставшы передъ паномъ Мик. Вилковскимъ... жаловаль... на сыновца своего пана Миколая Арх. ЮЗР. III, I, 58 (1593).—С понедилку на вовторок в ночи ів. I, VI, 224 (1598).

XVII. У вовторокъ поставили крестъ на церкви Сб. Лѣт. 83 (Кієв. Лѣт.).—Ажъ у вовторокъ прийшли ку Дябпру Літ. Сам. 145.

XVIII. Идохомъ же помежду тими горами даже до вовторка Гр. Варск. I, 35.

ВОВЦА, *рж. Вівця.*

XVI. Козы вовцы Кн. Гродск. Луцк. 1573, к. 498.

XVII. Позосталос було убозства Васка. брата нашего стрычного, небожчика товару трое и вовца Ак. Полт. Гор. Ур. I, 24 (1665).—Баба... моя... якъ хоче любо а продати товар и вовцѣ Прот. Полт. С. II, 98-б. (1682).—Якомъ стоявъ з вовцями... пришол до мене... свинарь ів. 85 (1690).

ВОВЧЕНЯ, *рн. Вовче щеня.*

XVII. (Ромул і Рем) ссали єѣ (вовчицю) посполу зъ вовченятами Рук. Хрон. 137.

ВОВЧИЙ, *прикм. від «вовкъ».*

XVII. (Вы Желѣборскіи) маєте на гербѣ своемъ двѣ косы вовчыи Гал. Кл. Раз. (пр.) 2.

XVIII. Якъ мы ся маємъ вовчому хвостови поклонити, маючи у своемъ црствѣ голову ил'вову Ал. Тиш. 37.—У пона вовчїє ноги, а медвежєє черево Клим. Прип. 249.

ВОВЧИЦА, *рж. Самиця вовча.*

XVII. Почула бѣгучи вовчица плачь ихъ (дітей) Крон. Боб. 141.

ВОВЧУГЪ, *рм. Росл. Ononis hircina Jacq.*

XVIII. Вовчугъ зѣлле широкое, круглое, мохнатое Дн. Марк. II, 124.

ВОВЪ, *присл. Ув.*

XVI. Сами теперъ во-въ покою Антир. 627.

ВОВЪРАТИ, *дс. (рос. ввѣрять). Віддавати маючи віру до кого.*

XVIII. (Дорошенко) вовѣраючи себе зо всею тогобочною Україною въ протекцію Портъ Оттоманской Літ. Вел. II, 253.

ВОГОНЬ, *рм. Див. Огонь.*

XVII. А що зостанет... спалите у вогня Крон. Боб. 43.—В'вогнѣ сей... Теодор цѣл зостал Жит. Св. 188-б.

XVIII. В вогни вѣчномъ безконечномъ Укр. Р. Арх. X, 333.

ВОДА, ржс. 1. Хем. Недокис водня H_2O .

XV. Водю теплою мыюще Чет. 1489, к. 3-б.

XVI. Панъ староста Луцкий... а ни хлеба и воды въ дворъ его (владыки) не допустилъ Арх. ЮЗР. I, VI, 84—85 (1591).

XVII. Вино з' водою мѣшаютъ Гал. Гр. Розм. 12-б.—Жродло и струментъ суть єдною водою Гал. Кл. Раз. 215.—Люде... голодъ терпѣть лечъ не голодъ хлѣба и воды, але голодъ слова бжего Єв. Вил. 12.—Иверове, которыи з'натуры теплои воды не могучи пити, зимной и до келиха оуживали воды Кн. о вѣрѣ, 252.

XVIII. Якъ з воды пошовъ Клим. Прип. 259.

2. Вода в певній кількості, простори водні; рѣчка, море, океан.

XIV. И дали єсмо со всѣми оужитки с лесом с дубровами с водою и съ зѣмлею ЮРГр. № 29 (1394).

XV. И с луками и с водами и с рѣками ЮРГр. № 48 (1418).

XVI. Оужо воды всѣх топѣтъ Хрон. Рымши, 218.

XVII. Немалая за правды єст речъ воду жадными греблями незашипаную задержати Лѣств. 23-б.—Дидима... пустилася водою до Африки Крон. Боб. 109-б.—Вилися крѣпко на устю Десны водою и сухом Крон. Соѡ. 132.—Влизь всѣ Рускіи землею и водою пошли на Татаръ ib. 225.

XVIII. Много вод около землѣ течет Пам. укр. и. IV, 29 (Сок. Рк.).—Подле раю єст одна земля, которая зовет ся Индіа, по єдной водѣ названо Индіа, которая течет в Червоное море ib. 30.—Кара забойцѣ по ринку волочить кѣшшами тѣло торгать а послѣ у шкурній мѣхъ зашивши у водѣ утопить Стат. 65-б.—З Євипту знову пошли Нилом рѣкою уже за водою Путн. Ієр. 6-б.

Вода великая, вода високого рівня, повідь.

XV. Все же лѣто вода быс велика во Днѣпрѣ и въ Деснѣ и въ Припетѣ Ип. 259 (1108)—Аколи у великую воду дерево попловеть, а любодошки, а хто свое перейметъ, а любо дружнес въ томъ мѣхъ ся правовати Сб. Мат. отд. III. 7 (1494).

XVI. На весне великая вода была Кул Мат. I, 53 (1599).

XVIII. 1751 года вода превеликая была у Днѣпрѣ Гр. Барск. IV, 108.

Вода малая, вода низького рівня.

XVIII. 1754 года весма било сухое лѣто и вода въ рѣкахъ весма была малая Гр. Барск. IV, 108.

ВОДЕННЫЙ, прикм. від «вода».

XVII. Сухимъ путемъ або воденнымъ поедуть Люб. 19 (1670).

XVIII. Сотникъ Левко Полуботченко занялъ воденной проивдъ на Стриже рекѣ Літ. Вел. II, 325.

ВОДЖОВАТИ, дс. Многораз. форма від «водити».

XVIII. Црѣ... барзо пышно ихъ воджовалъ над то над вшитку челяд свою Ал. Тип. 78.

ВОДИТИ, дс. Повторна форма від «вести».

XV. Нас послаша ротѣ водить тебе и мужъ твоихъ Ип. 42 (945).—И поча (Иѡславъ) и (Свѣтослава) водити подлѣ сѧ ib. 327 (1146).

XVII. Отвертайся прошу всѣма силами от того неприятели, который тебе по учинку плюгавом водит Лѣств. 25.

XVIII. Порадте, панове, где бися затыгнути служити, колибъ с ким цнотливим, хоч би и конѣ водити Укр. Р. Арх. IX, 47.

ВОДИТИСЯ, дс. Повторна форма від «вестися».

XV. Со Иѡславом (Даніилъ) водисѧ оу бѣжипно Ип. 770 (1233).

XVI. Вашой милости во всемъ тамъ фортуниѣ а счастливѣ ся водило Ак. ЗР. II, 337 (1535).

XVII. Се злымъ добре водило на свѣтѣ Жив. Св. 182.

XVIII. Якъ между братерствомъ нашимъ водится Кн. Цеху Золот. 9-б. (1724).—Шнуровка другого бѣлокосу, якъ водится, галонномъ золотимъ обложена Быт. млр. обст. 352.

ВОДКА, ржс. 1. Заправлена, настояна нѣ чѣмъ вода.

XVII. Єстественная простая вода от водки препаленои по своему существу разнствуетъ Тр. П. М. 236.—Маст або водка на улѣченє очий Жит. Св. 479.—Тая (Анна) николи лица своего не мыла водою, але ал'бо росю або дорогіми водками ib. 532.—Коляжріумъ єсть лѣкарство на очи, которое робѣтъ з цукру и з' водки рожаной Гал. Кл. Раз. 69.

XVIII. Сія вся... смѣшенна съ оливою, виномъ и водкою розовою чрезъ годину варитися мають Собр. Прип. 16.—Чернецъ пришолъ з рожевою водкою и насъ покропивъ Путн. Ієр. 8.

2. Горілка.

XVII. А предотечи діаволскіи что разъ себе Бахусовыми водками поливають Рад. Ог. 161.

XVIII. Насипати сахару и допояня крепкою водкою, жажечъ Млр. дом. лѣч. 6.

ВОДЛЕ, ВОДЛИ, ВОДЛѢ, ВОДЛУГЪ, *прийм.* (пол. *wedle, wedding*). 1. *Біля, коло, під, при, побіч, близько.*

XVI. Бивали ми чоломъ многожды мужи заманастирскіи Печерского манастира... о Кононовскій дворъ, што водле ихъ саду Арх. ЮЗР. I, VI, 13 (1508).—Граница... у долины водле дорожки Чорьнолозское *ib.* VIII, IV, 401 (1546).

2. *Стосовно, відповідно, з огляду на, згідно з чим.*

XVI. Которое ж (мѣстце) онъ водлѣ годности и заслуги своеѣ отъ брата нашего мѣлѣ Ак. ЗР. II, 6 (1507).—И я тому врозумевши водле судового листу пановъ земянъ ихъ милости, далъ єсми имъ на то сєсь нашъ листъ под нашею печатію Арх. ЮЗР. I, VI, 16 (1510).—То мають имъ отвести и ограничити водлѣ суда своего Ак. ЮЗР. I, 48 (1516).—Водлугъ свѣдоцтва *ib.* 50.—И въ цєлєхъ духовникъ межи ними вчинилъ водле обычаю закону вашего греческаго Гол. П. М. I, 3 (Гр. 1540).—Абы не водли боязни Божої... в малженство не шли Арх. ЮЗР. VIII, III, 127 (1569).—Мы, суд, видєчи то, вжъ сторона поводовая до слущное ся рєчє беретъ, заховываючися водле артыкулу звышпомененого сорокъ осмого *ib.* VIII, IV, 186 (1584).—Владыка... насалѣ... ктвалтомъ... войско... розшиховавши єго на гуфы, водле воєшное справы *ib.* I, I, 225 (1586).—Водлугъ справъ духовникъ и светскихъ Кул. Мат. I, 61 (1592).

XVII. На днь Троици светое водле римского калєндара Сборт. стат. II, 69 (1613).

XVIII. Сивыє волосы з вилѣости припадають водлугъ натуры и прироженя млого Пам. укр. м. IV, 37 (Сок. Рк.).

ВОДНИКЪ, *рм.* (астр. *aquarius*). *Одно з сузір зодіаку на підєнній півкулі.*

XVII. Вдрохоосъ: Водолѣя, водникъ Бер. Лєкс. 318.

ВОДНИСТЫЙ, *прикм.* 1. *Багатий на воду.*

XVII. Еродій: птахъ подобєнь боцѣну або чапли жєтєть на воднистыхъ мѣстєхъ Бер. Лєкс. 272.—(Марія Єгип.) рѣчки воднистыи ногами переходила Тр. постн. 698.—Пара въ оболєкѣ вѣльєготный и воднистый обертаєтєся Гал. Кл. Раз. I, 116.

XVIII. Александрія... на мѣстѣ зѣло равномъ и воднистомъ Гр. Барск. II, 130.

2. *Що відзначаєтєся кольором води.*

XVII. Крышталъ єсть воднистої фарбы Рад. Ог. 620.

ВОДНИХА, *рж.* *Діжка на воду (?)*.

XVII. Сєѣ осени в року тепєр идучом вєкрадена в мене комора зо вѣмъ убозством моѣмъ... тєды тепєрь позналєм у Василя Собка власную мою водѣнику, которую-м прапєю моею достал Ак. Полт. Гор. Ур. I, 168 (1669).

ВОДНЫЙ, *прикм.* *від «водѣ».*

XV. Изнемогаюу жажею водною Ип. 738 (1219).—Со вѣми бѣги водными ЮРГр. № 84 (1451).

XVI. Не будєт потопъ водный на свѣтє Катєх. 47.

XVII. До кож'дой стихіи, атглѣ приставлєнъ єсть на стражу и справованъ; яко писмо именуєт' вод наго атгла Транкв. Зєрц. 5.—Барзѣй над водные на соуши забурєнья терпимо О сл. Дав. 29.—Сосудъ водный Гал. Кл. Раз. 313.—Стыи могутєся назвати кропєлю водною, а Бгъ называєтєся океаномъ вина *ib.* 236.—Спрацованому члвку напой водный шкєдитъ Рад. Ог. 257.—Θєодосій... будучи гєтманомъ над войскомъ воднымъ, самъ утопился Крон. Вєб. 295-6.—Там битву водную выигралъ (Ираклій) Рук. Хрон. 336.—Ярославъ послалъ сына своего Владимира зъ великимъ войскомъ на Грєцкихъ царєй вєєвати судами водными Крон. Сєє. 39.

XVIII. Крєщєніє водное єсть в' той часѣ, коли кто крєщастєся водою Собр. Прип. 6.—Не виписую тутъ працъ и трудовъ моихъ для общаго добра Корони Полской... в многихъ военникъ окѣзакіях, на розникъ земляних и воднихъ мѣсцєхъ Вєл. Сказ. 22.—Войска водные Московскіє и Козакіє зъ немалою трудностю и ушєрбкомъ себе также судновъ и всякихъ запасовъ преправовалися черезъ пороги на низъ Літ. Вєл. III, 438.—(Козаки) що разъ по машини ровчаки два для скорѣшого проходу водного копали Об. Черн. 119.—Данило Торянский... по приключившейся єму водной болѣзни... Укр. ист. м. 30 (1754).—Єнох єще перед потопомъ водною взятъ єсть в рай Пам. укр. м. IV, 302 (Рк. Тєсл.).—Члѣкъ гордый якъ пузыр водный Клим. Прип. 255.

XIX. Допусщу на нихъ чорніи птичи водное, котрое помежду васъ лѣтаючи моровое повѣтра размножати и розносити будуть Пам. укр. м. IV, 69 (Угн. Рк.).

ВОДОВАЖЦА, *рм.* *Підойма на воду.*

XVII. Журавель—у студнѣ водоважца Симон. сл. р. 25.

ВОДОВОЗНЫЙ, *прикм.* *Що єін або що ним вєзять воду.*

XVIII. Пара воловъ водовозникъ Оп. им. Дан. Апост. 110.

ВОДОВЫЙ, прикм. *Що в воді, водний.*

XVII. Хотячи видѣти морскую глубину и чуда водовый Ал. Печ. 180.

ВОДОКРЕЩИ, рж. *Див. Водохреши.*

XIV. Передъ водокрещами, лѣта нарож. Хр. полторы тысящи и семь Ак. ЗР. I, 26 (1388).

ВОДОЛІЙ, лѣй, рм. *Одно з дванацяти сузір екліптики, в нього сонце вступає в січні; відник. Aquarius.*

XVIII. Водолий занеже время се мокротою вѣтрною... из метелицею мѣшается Ирм. 207-б.—Стрѣтаєть водолий з полнымъ воды збаномъ ib.

ВОДОНОСНЫЙ, прикм. *Що ним воду носить.*

XVIII. Ведро водоносное едно Арх. Вид. м.; оп. дв. Лѣтк. (1749).

ВОДНОСТЬ, рж.?

XVI. Почавши отъ села отъ водоности у верхи рѣчки Неборовки Ак. ЮЗР. II, 192 (1592).

ВОДНОСЬ, рм. (ц. сл.). *Відро.*

XVII. Водносъ муки не оскудѣетъ Рад. Ог. 257.—Наполните водоносы водою ib. 925.—Марія... взявши воднос пришла къ колодезю Єв. Реш. 243.

XVIII. Принесѣте ми чотыры водносы воды Пам. укр. м. I, 300 (Рк. Тесл.).

ВОДОПРОДАВНИКЪ, рм. *Продавецъ воды.*

XVIII. Суть на то особніе челоуѣцы—водопродавницы, иже почерпають мѣхами кожаными отъ рѣки воду и возлагающе на верблюди, приносятъ въ градъ и продають Гр. Барск. I, 419.

ВОДОТОКЪ, рм. *Місце, що ним тече вода.*

XVI. А отголь повернули есмо водотокомъ дорогою круто перехресною Арх. ЮЗР. VIII, VI, 368 (1571).

ВОДОТОПЛЕННЫЙ, прикм. *Що від утоплення.*

XVII. Водотопленая смерть Ак. ЮЗР. II, 230 (И. Виш.).

ВОДОТѢЧЪ, рж. = **Водотокъ.**

XV. А рѣкою Оболью внизъ да въ крутую водотѣчъ, а тою водотѣчею въ болото опять великое Ак. ЗР. I, 77 (1458).

ВОДОХРЕЩИ, р. мн. *Свято 6-го Січня.*

XIV. Писанъ листъ оу Сочавѣ оу недѣлю наканунѣ водохрещъ Ул. Мат. 7 (1393).

XV. Ведена быс из Новагорода в недлю по водохршахъ Ип. 368 (1148).

ВОДРА, рж. *Ковдра?*

XVIII. (Невказав) водри з матеріи критской одной округъ червонимъ каранфіліомъ обкладеной Полт. Полк. Канц. (1753).

ВОДРУЗИТИ, дс. *Поставити.*

XVII. Служитель... скинии истинныя. юже водрузи Богъ, а не челоуѣкъ Копист. Пал. 338.

ВОДХНЕНЬЕ, рн. *Чинність від «водхнути».*

XVII. В' шестый теды днь Адамъ створеный естъ рукою Вжією почтеннымъ будучи и образомъ презъ водхненъ Тр. постн. 147.

ВОДХНУТИ, дс. *Вдихнути, вдмуннути.*

XVI. Кому бы Богъ могъ водхнути смерть Хр. Фил. Апокр. 1690.

XVII. Хс... водхнув в лице его (члка) дха жизни Єв. Реш. 66.—Данный албо водхненный на тот часъ даръ духовный можетъ доводомъ быти О обр. 239.

XVIII. Бгъ... водхнулъ дшу в него Пам. укр. м. IV, 28 (Сок. Рк.).

ВОДЧАНЫЙ, прикм. *Горіальчаный.*

XVIII. Чарокъ водчаніхъ восемнадцать Мат. Ист. ЮР. 79 (1744).

ВОДЯНОЙ, прикм. *Водный.*

XVIII. Тотъ потопъ такъ буде завышки, поки былъ потопъ тотъ першій водяной Ал. Тиш. 89.—Отъ водяной болѣзни петрушку... употреблять Млр. дом. лѣч. 17.—Озера водяные Пам. укр. м. II, 180 (Рк. Тесл.).—Дубовъ водяныхъ поездныхъ четири Арх. Вид. м.; оп. дв. Лѣтк. (1763.).

ВОЕВАЛНЫЙ, прикм. *Здатный воевати.*

XV. Снемъ бо бѣ рѣченъ всимъ воемъ воевалнымъ приѣхати имъ ко градуу Ип. 823 (1254).

ВОЕВАНЫЙ, прикм. *Военный.*

XV. О тую исную мерзачку и шкоду воеваную намъ и корунъ нашой оучиненую отъ его отца правого чинимы и отпушаемы ему все тымъ нашимъ листомъ ЮРГр. № 66 (1433).

ВОЕВАНЬЕ, рн. *Чинність від «воевати».*

XV. Вѣда бѣ... отъ воеванья Литовьского Ип. 721 (1205).

XVI. Ратованіе, противленіе, воеванье Зиз. Лекс. 106.

XVII. По воеваню Татаръ за двѣ лѣта учинилася была тишина по всей земли Крон. Ссв. 285.

ВОЕВАТИ, дс. 1. *Вести, проводить, точити війну.*

XV. Придоша Половци первое на Руськую землю воевать Ип. 152 (1051).—И почаша (Ляховѣ) воевати и села жечи ib. 865 (1268).

XVI. Сатана завжды воуетъ Ак. ЗР. IV, 224 (1600—5).

XVII. Нинус... воевати вымыслилъ Крон. Боб. 12.

2. *Битися, боротися, точити бій.*

XVII. Который... воздержаніємъ и неспанемъ воюеть, тотъ подобенъ естъ тому, который поворозами... скрѣповаль и тоє уморилъ Мѣств. 24-6.

XVIII. Хто мечемъ воюеть, тотъ и самъ отъ меча погибаетъ Ал. Тиш. 83.

3. (кого, що). *Нищити, пустошити, плюндрувати, здобувати, під себе підгортати.*

XV. И почаша (Русь) воевати Вифаньскыя страны Ип. 33 (941).—Иде Гюрги воевать Новгородокъ волости ib. 339 (1147).—Чемоу еси брате почалъ волость мою воевати ib. 695 (1196).

XVI. (Сатана) церковь райскую воюеть Ак. ЗР. IV, 226 (1600-5).

XVII. На той часъ Сирію персове воевали Ёв. Реш. 223.

XVIII. Буду турковъ воевати Довг. 96.—Зачинаеть Польшу воевати Вел. Сказ. 150.

4.—**на кого, ходити, їти війною.**

XV. Поча Олегъ воевати на Древляны Ип. 17 (883).

XVII. Року 1646 король Польскій Владиславъ 4 хотѣлъ воевати на Турка Літ. Льв. 261.—Той врагъ на душу мою воює Трапкв. II. Мн. 24.—Воевав на него (законника) бѣсъ... грѣхомъ нечистымъ Ёв. Реш. 319-6.—Иноплеменники воюют на мене Крон. Боб. 97-6.—Амира воевода Перскій з войсками воевалъ на Константинополь Гал. Н. н. 104-5.

XVIII. Братъ на брата воюватимет Літ. Вел. III, 104.—Будучи смертельными на смерть воевати Вірші Різдв. 139.

5. *Сперечатися, колотитися, битися, сваритися, заводитися.*

XVIII. Чимъ гуть воевати Клим. Прип. 255.—Абы не воюючи на Крымъ, повернулъ назадъ Літ. Вел. III, 73.

ВОЕВАТИСЯ, *дс. Воювати з ким, боротися з ким, битися з ким.*

XV. Волѣ не воюетесѧ (XII. Воюитесѧ) съ Мьстиславичи Ип. 312 (1142).

XVII. Мусиш... зъ неприятелемъ дшевнымъ... воеватися Ёв. Реш. 212.—Многіє стые... зъ покусою... аж до смерти... воевалися ib. 415.—Тарквиниусъ... Етрусковъ, многократъ з нимъ воюючихся, поражалъ Крон. Боб. 144.

XVIII. Коли опъ бжій снѣ, нехай собѣ в неби сидить, а воевати ся з нами и пекломъ нехай не идетъ Сл. о збур. п. 158.—Бездѣлно даремными стративши лежами, теперь у холоди и голоди вшедши, хочеть воеватися Вел. Сказ. 83.

ВОЕВНИКЪ, *рм. 1. Вояк, воєтник.*

XVI. Поважны и премудры Архитектон... воевникъ Павелъ Пам. укр. м. V, 202 (1599).

XVII. Штуки и хитрости... окрутного воевника... утерпѣлъ Тр. постн. 396.—Сорому знести не могучи Благочестіѧ преслѣдовца и воевникъ, до Латинъ отколѧ пришлоъ былъ, оутѣкъ. ib. 397.—Мудрый... воевникъ видасть добре иж не завжды тотъ выигрываетъ, который моцъ болшую маєтъ Каз. 32, к. 86.—В той битвѣ конь естъ тѣло, а дѣла ездець и воевникъ Трапкв. Зерц. 28.

XVIII. Воевникъ на каждомъ кони будетъ сидѣти оу зброи огнистой Пам. укр. м. IV, 305 (Рк. Тесл.).—Богородица... малою дружиною своихъ в монастыру бившихъ воевниковъ оборонила Вел. Сказ. 129.

2. *Зброя.*

XVII. Мы, гетманъ, з войскомъ запорозкимъ городовымъ... шаблю... и всякіє воевники при боку нашомъ носимъ Эварн. Источн. I, 525 (1693).

ВОЕВНЫЙ, *прикм. Войсничий.*

XVII. Смерть... наступуетъ якъ неприятель воевный потужный Пам. укр. м. IV, 212 (Осл. Рк.).

ВОЕВОДА, *рм. 1. Воє, старший над військом, що має часом (в Польщі) і цивільну владу; зверхник воєводства.*

XIV. Оучинитъ(ь) который добрый члвкъ кривду любо воевода а любо панъ оучинити исправу ис нимъ ЮРГр. № 3 (1352).—Яко въздали при пану блотишевскомъ воеводѣ илвовскомъ ib. № 9 (1370).

XV. Кто естъ воевода в сеи рати Ип. 910 (1287).—Пана ленкова печать зарубича воеводы зудечовского ЮРГр. № 43 (1411).

XVI. Я Юрій Михайловичъ Монтовтовичъ, воевода Киевскій, староста Крымянецкій Арх. ЮЗР. I, VI, 9 (1507).

XVII. Не оборонитъ тамъ царъ и воевода Ёв. Реш. 13.—И в' каждомъ поряд'ку и польку ихъ (янголів) поставилъ (Вогъ) над' ними старѣишиною и воеводу Трапкв. Зерц. 3.

XVIII. Почали Якимови попы говорить и воеводы црковные и увесь соборъ жыдов'скій Пам. укр. м. II, 65 (Рк. Тесл.).—Пошлетъ архангела своего Михаила воеводу ибсанаго ib. IV, 295 (Рк. Тесл.).

2. *Володар Молдавський (залежний від давн. Польщі).*

XV. Милостью Божьею мы Александръ, воевода, господарь земли Молдавской Ак. ЗР. I. 30 (1407).—Воеводамъ землѣ молдавской слюбили были и записали сѧ ЮРГр. № 67 (1433).

ВОЄВОДАНКА, ВОЄВОДЗЯНКА, рж. *Воеводина дочка*.

XVI. Князь... вчинилъ... постановенъе... около выправы... малжонки свое... воеводанки Кнєвѣское Arch. Sang. VII, 51 (1559).

XVII. Воеводзянка Сендомирская Діар. Фил. 105.

ВОЄВОДИНА, рж. *Воеводина жінка*.

XVI. Жаловалъ намъ князь Юрьи Семен. Слуцкій именемъ сестры свое... кнегини Александры, воеводиное Троцкое Ак. ЮЗР. I, 78 (1536).

XVII. Абрамовичова, воеводина Троцкая Мелеская старостина Лист Абрам. 310.—Аннѣ Могилянцѣ Потоцкой Господаринѣ Земль Молдавскихъ, воеводиной Краковской... авторъ ласки Бжеи... змчить Гал. Н. н. (пр.) Ав.

ВОЄВОДИНСКИЙ, прикм. *Див. Воеводинъ*.

XVII. Кляиторъ заложено въ воеводинскомъ дворѣ на стрѣльниці Лїт. Льв. 260.

ВОЄВОДИНЪ, прикм. *від «воевода»*.

XV. С паномъ Михайломъ канцлѣремъ Александра воеводинымъ ЮРГр. № 92 (1458).

XVII. Воеводина матка Фотиния Жит. Св. 112.

ВОЄВОДИЧОВАЯ, рж. *Див. Воеводина*.

XVI. Князка Юр. Ів. Чарторыйский изъ малжонкою своею... воеводиचовой Новгородской Арх. ЮЗР. I, I, 472 (1595).

ВОЄВОДИЧЪ, рм. *Воеводин син, воеводин нащадок*.

XVII. Петр Могила, воеводиц Молдавскій Лїт. Льв. 247.—Отъ прадѣдовъ, дѣдовъ воеводицъ земль молдавскихъ Рад. (Марк.) 8.—Петръ Могила, воеводицъ Волоскій... посвященъ на митрополию Кієвскую Крон. Полск. 400.

XVIII. А сам пошел на другое коло з своим воеводицемъ Ал. Муз. № 417, к. 5 б.

ВОЄВОДСТВО, рн. 1. *Зверхність над військом; уряд, влада і достоєнство воеводи*.

XV. Король... посла воевъ... и великого дворьского Пота, пороучивъ ємоу Воеводьство Ип. 724 (1208)

XVII. Історіи первѣи... о чудѣ третемъ на Агарьлы, который сталъся от Бога, за мѣтвами и воеводствомъ Прстои Влдчи нашей Впи благослови оче прочитати Тр. постн. 666.

2. *Провінція під зверхністю воеводи*.

XVIII. От всѣхъ урядовъ долженъ быть срокъ завитій, то есть, каждому воеводству, землѣ и повѣту, въ томъ времени якъ ість въ артикулахъ суда главного С. і Р. 26-б.

ВОЄВОЖДЪ, рм. *Див. Воевода 1*.

XVIII. Тѣмже и азъ... послѣдствуя лѣвивимъ давнимъ писаромъ, славніе и великіе дѣла воевождовъ своихъ... без описанія оставшимъ не дерзнуемъ того писати Вел. Сказ. 2.

ВО-ЕДНО, присл. (пол. w jedno). *Завжди*.

XVIII. А вы рѣки плещѣте руками, во едно идѣте весело Пам. укр. м. II, 181 (Рк. Тесл.).

ВОЄНЛИВЫЙ, прикм. *Войовитий*.

XVIII. Послушайте, послушайте, що вас живо, яко войско воєнливо нас молодойцов омылило Укр. Р. Арх. IX, 20.

ВОЄННЕ, -о, присл. 1. *З бронєю в руках; войовниче*.

XVIII. Воєнне досить до росправи зготовался его милость панъ полковникъ Лїт. Вел. IV, 214.

2. *Як воєнний на воєнній службі*.

XVIII. Гражданско или воєнно... служить з имѣній повиненъ Стат. 50-б.

ВОЄННИКЪ, рм. *Воєн, вояк, воєнна людина*.

XVI. Рыцерь и воєнникъ добрый Кул. Мат. I, 49 (1576).

XVII. Якъ же ты хочешъ бѣду воєнника, бьочогося и боручогося... розогнати, розсудити Ак. ЮЗР. II, 220 (И. Виш.).—Такимъ же абовѣмъ на весь свѣтъ воєнникомъ... былъ отъ Христа Бога рыбитъ Андрей Копист. Пал. 410.—Воєвалъ Болгаровъ, значныхъ воєнниковъ Крон. Соѡ. 14.—Ірод... пославъ воєнники и позабивали множество дѣтій Пам. укр. м. II, 115 (Уч. Єв.).—Был Витолдъ му жественный воєнникъ Крон. Лїт. 339.

XVIII. Не єдинъ себѣ способ обѣраєтъ воєнникъ на поконанє силъ непріятельскихъ Лїт. Вел. IV, 192 (Діар. Ок. 1639).—Воєнникомъ своимъ усѣмъ приказавъ, абы чотыри мѣщ спочивши, скоро мои листы зайдуть, абы ся войска ушитъки стѣгали до Брусалиму Ал. Тиш. 66.

ВОЄННЫЙ, прикм. 1. *Що належить до війни; військовий, мілітарний*.

XV. Службу воєнную отпировати ЮРГр. № 76 (1438).

XVI. Стефанъ Батура... праве быть человекъ побожный, рыцерскій, воєнный Кул. Мат. I, 49 (1576).—Шкоды мнѣ отъ... Татаръ... въ серебре... къ потребе воєнной палежачихъ речакъ... нагородити рачилъ Арх. ЮЗР. I, I, 76 (1579).

XVII. Церковъ соборную святого Георгия стрелбою и воєннымъ людомъ осадили Льв. Ставр. 22 (1604).—Справы воєнныи многокרותъ и красомовцы и маларъ оповѣдуютъ и списуютъ О обр. 18.—Вранный супостатъ; непріятѣль воєнный Бер. Лекс. 10.—Кгрунтъ

Белдюжковщина... през сес час военный в розных завирухах вакуючи Арх. Люб. 235 (1671).—Рыцери, гет'мани, полковники и всѣ люде военныи Гал. Кл. Раз. 143.—Цесарѣ... окрутенствомъ над хрстіанами военное собѣ от боговъ своихъ... щаст'е выпросили Гал. Воги пог. 26.—Кождїй шляхтичъ з службы своей... на добромъ коню з риштункомъ военного козака... повиненъ будетъ выставляти Вас. яб. Мат. Лївоб. Укр. 115 (1670).—Тяжары Зенные рѣкою Двиною проважено Лїт. Сам. 44.—Осаженіе тих городков людьми военными ів. 193.

XVIII. (Бесурманы) имѣють приходити въ военныхъ промыслахъ подѣ малоросійскіе... города Лїт. Вел. III, 219.—Зобравши сѣ военнымъ обычаемъ пошов'ши завоевали Авраама Пам. укр. м. I, 334 (Рк. Тесл.).—Мечѣ, зброи, коніа и иншіе оружїе военныа ів. IV, 297.—Прогресь далший военный Хмелницкого Вел. Сказ. 5.—Поднесл... военное на... Поляков оружїе ів. 10.—Отстрадаемъ чрез Чаплинского власнихъ добръ моихъ, многими трудами и працами военными... набытихъ ів. 21.—З оставшихся военныхъ имѣний державца ихъ служил би Стат. 33.—Гарматъ и военныхъ припасовъ воюя турковъ... добули Кр. оп. Млр. (рк.) 161 (1576).

2. Войовничий.

XVII. Тыи всѣ народы... 'были военными и битными Крон. Лит. 317.

XVIII. Дали ему войска задунайского дваять тысячъ гонного рыцерского, бар'зо збройного и военного Ал. Тип. 58.

ВОЕНЬ, р.м. *Вояк, воєтник, жовєнір.*

XVII. Цар и военъ... ровно станутъ Єв. Реш. 13.

ВОЖА', р.м. *Див. Вожъ.*

XVII. Ся звали княжатами и вожатами люду Вожого Рук. Хрон. 183.

ВОЖА, р.ж. *Оден з двох довгих ременів або посторонків коло вузди; гальмо.*

XVII. Великая то (встыд) ест вожа и удило на грехи Каз. 32, 18-б.

ВОЖДЪ, р.м. (ц. сл.). *Див. Вожъ.*

XVII. Поки жилъ снѣ бжїи на свѣтѣ, былъ всимъ вождомъ и товарищомъ Домецк. 65.—Внуки Иафетови... розне розышлися зъ своими вождами Крон. Соѡ. 317.

XVIII. Цесарь... призывалъ къ себѣ до Вѣдня для совѣта... на вишшихъ вождовъ своихъ и урядниковъ Лїт. Вел. III, 428.

ВОЖЕНЬЕ, р.н. *Чинність від «возити».*

XV. Отъ воженія каменія... будутъ вольни Ак. ЗР. I, 76 (1457).

ВОЖКИ, р.ж. мн. *Довгі ремені або посторонки коло вузди.*

XVI. Взяли коней пятеро з уздами, с хомутами, з возами, з вожками и вжищами Кн. Гродск. Луцк. 1565, к. 184.

XVII. А потимъ бивши взяли мене вожками за шїю Кн. Мѣск. Полт. 15 (1692).

XVIII. Линники... обротѣ вожки и пуги зробляють Клим. Вірші, 178.—Вожокъ чотири... Кисиленко імѣлъ при себѣ Прот. Полт. С. III, 87-6 (1748).

ВОЖОВАТИ, дс. *Многоразова форма від «водити».*

XVII. Юско Хведченко вожовавъ нас и тїе речі (крадені) в дом свой ношовавъ Прот. Полт. С. I, 71 (1689).

ВОЖОВАТИСЯ, дс. *Многоразова форма від «водитися».*

XVIII. Затѣялъ збирати нѣякієсь стаціїніе нобори зъ людей и во всѣхъ сотняхъ прибудніе кони, чого перед тим не вожовалось Журн. Дан. Апост. 17.

ВОЖЪ, р.м. 1. *Той, що провадить, веде до чого, провідничий, провідник, проводир; поводар, поводатар (слїпих).*

XVI. Онъ рядить и ведетъ, не овца рядить и вожомъ естъ Берест. соб. 242.—(Пастыри) которыхъ Духъ панскій намъ далъ тутъ за вожи до живота Ак. ЗР. IV, 107 (1595).

XVII. Хтожъ естъ око въ тѣлѣ церковномъ то естъ вожъ и наставникъ Ак. ЮЗР. II, 236 (И. Виш.).—Наставникъ: настоятел, преложонный, вожъ, оучитель, проводникъ Бер. Лекс. 89.—Игумень: вожъ або предстател ів. 276.—Всѣкой правды и справедливости вожъ О обр. 196.—Іоаннъ Дамаскинъ, оздоба цркви. вожъ правды Тит. 150 (Копист. 1625).—Пала слѣпота на очи его (Сергія) и просилъ вожжа Жит. Св. 469-б.—Оттяти падѣю нашу, которую маємо до бга, корму мощную... вожжа за руку на нбо насъ ведоучого Лѣк. на осп. ум. 2.—На завѣтрее вожи, не вѣдаючи куды князей провадити, блудили Крон. Соѡ. 264.—Покора... ест... вожемъ правымъ и неомыльнымъ до царствїя нбсного Єв. Реш. 72.

2. *(военный). Провідничий військові, старший над військом, воевода.*

XV. Англь вожъ бы на иноплеменники Ип. 262 (1110).

XVI. Игемонъ, вожъ, староста Зиз. Лекс. 100.

XVII. Письмо святое Павла въ Дѣянїяхъ Апостольскихъ «вожемъ» або гетманомъ зоветъ, то естъ продкуючимъ Копист. Пал. 458.—Іоав... позабіявши зрадецько славныхъ

и зацных вожов люду Израил'ского... цѣл зосталъ Тр. П. М. 940.—Чвертовано Долгорукого князя з синомъ, князя Ромодановского с синомъ, которіе вожами славными были у войскахъ московскихъ Лит. Сам. 154.—Княжата и вожове ихъ, которыхъ было семдесят и два Крон. Боб. 10.

XVIII. Запорожцѣ вышли заразъ всѣ, маючи собѣ вожемъ Сагайдачного Лит. Черн. 75.

ВОЗБУЖДАТИ, -ДИТИ, *дс. Збуджувати-дити.*

XVII. Въ остатний день всѣхъ отъ гроба возбудилъ Суд Бож. 224.—Возбужу его (цѣла) од мертвыхъ Ев. Реш. 177-6.

XVIII. Барабашъ... держачи... привилея королевскіе... от многихъ... билъ возбуждаемъ при тихъ правахъ... стояти Вел. Сказ. 15.—Хм. мстячися за безчестіе свое, до бунтовъ Козаковъ возбудилъ ib. 9.

ВОЗБУЯТИСЯ, *дс. Збунтуватися.*

XVIII. (Разинъ). возбужался былъ и противъ владыки своего Государя Московского Лит. Вел. II, 236.

ВОЗВАНЬЕ, *рн. Чинність від «возвати».*

XVI. (Приятелі мої) ку каждой потребе моеї за ознаменемъ моимъ, зъ доброты своєї не были ливны, яко и за теперешнимъ возваньемъ моимъ, въ той хороб'и моеї также целую а неотменную приязнь... оказали Арх. ЮЗР. I, I, 24 (1570).

ВОЗВАТИ, *дс. Завізвати, покликати, за-просити.*

XVII. Саулъ... возвалъ Самоила и люд в раду Крон. Боб. 91.

ВОЗВЕРХЪ, *присл. Уверх, угору, горі.*

XV. Возверхъ рѣкы Лосны Ип. 876 (1276).

ВОЗВЕСТИСЯ, *дс. Звестися, підвестися.*

XVII. Дѣва Марія... возвелася мало и сѣла на постелѣ своєї Ев. Реш. 406-6.

ВОЗВОДИТИ, -ВЕСТИ, *дс. (ц. сл.). Зводити, вести, підносити, підіймати.*

XV. Бѣ бо лодей тысяща и воидоша во Дѣпръ и возведоша пороги и стаща оу рѣкы Хорьтицѣ Ип. 742 (1224).—Володимеръ же посла Доуная возводити Литвы ib. 888 (1282).

XVII. (Бца) з одра болѣзненного возводит Рад. Ог. 366.—Мытаръ... не хотѣлъ и очий на небо возвести Ев. Реш. 4.—Возведет его (болящего) господь од болѣзни ib. 24.

ВОЗВОДНЫЙ, *прикм. Звідний.*

XV. Возводный мостъ и жеравецъ вожьгоша Ип. 755 (1229).

XVII. На стѣнахъ убили сто и шестдесятъ человекъ и мостъ возводный зажгли и ворота Крон. Соо. 232.

ВОЗВОРОТИТИ, *дс. Вернути.*

XV. Аже ти сѣду в Галичи, то Бужьскъ твой возворочю Ип. 564 (1173).—Поиде (Игорь) к полкоу ихъ хотѣ возворотити к полкомъ ib. 642 (1185).

ВОЗДАВАТИ, -ДАТИ, *дс. Див. Уздавати, дати.*

XVIII. Ми низовое войско Запорозское... воздаемо хвалу... богу Вел. Сказ. 102.—Почали сѣ кланѣти (снопы) моему снопови и почестъ воздавати Пам. укр. м. I, 158 (Рк. Тесл.).

ВОЗДАТЕЛНЫЙ, *прикм. Нагородний, віддѣльный.*

XVIII. Презъ службу Бжую нагорожаемъ Бгу тую кару, которую мусѣлбысмы терпѣти за грѣхи, и для того называетъ сѣ офѣра возда-телная Собр. Приш. 28.

ВОЗДВИЗАЛНЫЙ, *прикм. Див. Уздвизалный.*

XV. Крестъ серебряный воздвизалный зоч, лочонъ Ак. ЗР. I, 137 (1494).

XVI. Одинъ крестъ золотый воздвизальный который дей важилъ больше тисечи червонныхъ золотыхъ Арх. ЮЗР. I, I, 233 (1586).

ВОЗДВИЗАТИ, *дс. (ц. сл.). Див. Уздвизати.*

XV. И нача (Андрѣи) воздвизати рать Ип. 748 (1226).

ВОЗДЕРЖАНЬЕ, *рн. (ц. сл.). Здержання, стримання.*

XVII. Пост... ест воздержаніе на тѣло грѣшное Ев. Реш. 411.

ВОЗДЕРЖЛИВО, *присл. Стримано.*

XVI. У старомъ законѣ воздержливо жили Сп. прот. Лют. 176.

ВОЗДЕРЖНИКЪ, *рм. Той, що здержує себе.*

XVII. Чистота есть по общему разумѣнію оучителей троѣка 1 в дѣвственникахъ, 2 в воздержникахъ, 3 в супружникахъ Домецк. 29.—З сегоднешняго... праздника... утѣшайтесь... побожныи воздержникове Ев. Реш. 48.

ВОЗДЕРЖНЫЙ, *прикм. Стриманий, здерж-ный.*

XVII. Покармъ и напои скромный и воздержный Смотр. Каз. 43.

ВОЗДЕРЖОВАТИ, -ЖАТИ, *дс. 1. Здержувати, стримувати.*

XV. Не воздержавши оуности отвориша ворота на русьскуюю землю Ип. 645 (1185).

XVII. Постится тѣло воздержуючи Ев. Реш. 411.

2. Одержати.

XVIII. Я тоє (платя) окроме од тестя воздержалъ, усе то мое власное ест Прот. Полт. С. I, 239 (1701).

ВОЗДЕРЖОВАТИСЯ, *дс. Здержуватися, стримуватися, повстятися.*

XVII. Воздержатисѧ от безаконій Рад. Він. 1206.

XVIII. Хорий... мусит не бѧ ради воздержоватисѧ Ёв. Реш. 354 (1710).

ВОЗДУХЪ, *рм.* (ц. сл.). 1. *Повітря.*

XV. Играющимъ же птицамъ, орломъ же клекъщоущимъ и плавающимъ криломъ своими и воспромѣтающимся на воздоуѣ, яко же иногда и николи же не бѣ Ип. 802 (1249).

XVII. Кдѧ бываетъ воздухъ хмурный, не можемъ свѣта слнчного видѣти О обр. 160.—Того (бога) визнавали быти бога воздуха, погоды и негоды Жит. Св. 530.—Воздухове небесные и земные и водные... виѣвеч обертаются будутъ Ёв. Реш. 13.

XVIII. Ілія же спустил Елисеєви из воздуха одежду свою Пам. укр. м. I, 302 (Рк. Тесл.).—На воздухъ стрѣляли Літ. Вел. II, 361.

2. *Покриття на начиння з святощами.*

XVII. Два воздуха, три покровца Прот. Полт. С. II, 3 (1675).

XVIII. (Дача) воздуха гаптованого на плашеницу Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 6 (1720).—Воздухъ аксамитній Дѣло о реп. Ак. 18.

ВОЗДУШНЫЙ, *прикм.* *від «воздухъ».*

XVII. Што есть власное воздушнихъ вожовъ дѣло Копист. Пал. 692.—Дшѣ по выстю з' тѣлѣ бывають турбованы и гамованы на аерѣ, што по словенску называютъ воздушными мытарства дшѣ О обр. 125.

XVIII. Все переходятъ яко воздушные... хмуръ Клим. Вірші, 41.

ВОЗДУШОКЪ, *рм.* *Здрібн. від «воздухъ».*

XVII. Що значатъ воздушки? Рук. Црк. 10.

XVIII. Гафарѣ... до церквей зробляють воздушки Клим. Вірші, 122.—Воздухъ на бѣломъ среброглавѣ з двома меншими воздушками гаюваній з мохрами золотими РКПЛ. 20.

ВОЗДХНУТИ, *дс.* *Здихнути, зітхнути.*

XVII. Схочешъ воздхнути, але перси не допустятъ Діал. о см. 267.—Мытар з покаянiемъ сердечнымъ воздхнувши, такъ молився Ёв. Реш. 4-б.

ВОЗДЫХАНЬЕ, *рм.* *Зітхання.*

XVII. Реклѣ Бгъ до жоны, розмножу... въздыханія твоя Крон. Боб. 4-б.

XVIII. Дойшла до мене тѧжкость и въздыханіе людей моихъ Пам. укр. м. I, 248 (Рк. Тесл.).

ВОЗИЛНИКЪ, *рм.* *Той, що возить.*

XVIII. Посилається зъ мѣстечка Груни... женцовъ, возилниковъ и молотниковъ Оп. им. Дан. Апост. 204.

ВОЗИЛО *або мн.* **ВОЗИЛА**, *рм.* *Те, чимъ возять.*

XV. И възаша раку Борисову и възставиша и на возила и поволокоша оужи кнѧзи и бояре Ип. 280 (1115).

XVII. О чистото, возило духовное, которымъ державцу то есть срдца твоего до горы выносишъ Домецк. 31.

ВОЗИНЬЕ, *рм.* *Чинність від «возити».*

XVIII. Не буде слобудно панумъ и за гроши кметѣ на возиня пригрозити, але ажъ бы панъ хотѣвъ свое зерно возити... муситъ ся перше из кметѣми златодити Урб. 55.

ВОЗИСКАТИ, *дс.* *Відшукати.*

XV. И отрадилъ есть на тѧ два богатырѧ возискати тебе Ип. 794 (1243).

ВОЗИТИ, *дс.* *Трив. форма від «везти».*

XV. Медъ въ бочкахъ а въ другихъ квасы возити по градомъ выпрашающе, кде болнии нишии не могы ходити Ип. 110 (996).

XVI. Князь Масалский отказъ чинилъ: я дей... збоже с тыхъ землѣ не возилъ Арх. ЮЗР. I, VI, 35 (1542).

XVII. Куманове чужоложницу... на осла всадивши, по всемъ мѣстѣмъ возити казали Рад. Він. 1046.

XVIII. Возили ними (Жыдами) камѣнѧ Пам. укр. м. I, 246 (Рк. Тесл.).

ВОЗИТИСЯ, *дс.* *Іздити; переїздити (річку).*

XV. Парѧжаисѧ самъ и лодѣе парѧди возитисѧ на Вислѣ Ип. 885 (1281).

XVII. По мору возитисѧ не маєте въ чомъ Рук. Хрон. 170.

ВОЗКЫЙ, *прикм.* *Що стосується до возного, вознієський.*

XVI. Привилей короля старого на мѣсто возкоє Гол. П. М. I, 12 (1554).

ВОЗЛАГАТИ, ЛОЖИТИ, *дс.* *Покладати, класти.*

XV. Моудростию возложаше вѣроу на лжю Ип. 748 (1226).

XVII. И возложъ нанѣ руцѣ рѣче Копист. Пал. 978.

ВОЗЛѢ, *прийм.* *Біля.*

XV. Вѣжаще возлѣ Санѣ оу гору Ип. 246 (1097).

ВОЗЛѢЗТИ, *дс.* *Злізти, силізти на.*

XV. Возлѣзше на заборолѣ Ип. 647 (1185).

ВОЗЛЮБИТИ, *дс.* *Полюбити, покохати.*

XV. И възлюбивъ (кн. Данило) мѣсто то (де збудовано Ховм) Ип. 842 (1259).

XVII. Возлюбихи господа бога твоего всемъ сердцемъ Ёв. Реш. 11-б.

ВОЗЛЮБЛЕННЫЙ, *прикм.* (ц. сл.). *Ужоханий, коханий, любий.*

XV. Гдѣ ншѣ възлюбленный мой братъ? Ип. 643 (1185).

XVII. Прето възлюбленни... единъ другому согрѣшезія... прощаймо Ёв. Реш. 19.

XVIII. Не потаю от тебе возлюбленного моего Пам. укр. м. I 331 (Рк. Тесл.).

ВОЗМАГАТИ, МОЧИ, *дс.* (ц. сл.). *Змагати, змогти, здужати, подужити.*

XV. Ни от кого же помощи требую, но самъ о Хрстѣ возмагая Ип. 711 (1199).—Их дарована привиліями, достаточнымъ свѣточствомъ твердостію листовъ возмогутъ досвѣтити Ак. ЗР. I, 75 (1457).

XVI. Врата пекельныя... противъ церкви христовой не возмогутъ Берест. соб. 302.

XVIII. Чрезъ который би (способъ) возмоглъ зъ рукъ Барабашевыхъ привилея... одобрить Вел. Сказ. 16.—Андрей Яблоновскій... не возмоглъ того шкодци нѣгде спостигнути Лит. Вел. III, 221.—Ан'тихрист... не возмощетъ нѣгде оутѣкати Пам. укр. м. IV, 306 (Рк. Тесл.).

ВОЗМОЖНО, *присл.* (ц. сл.). *Можливо.*

XV. И тако передъ Гюргемъ не возможно бы мнѣ оудержатиса Ип. 476 (1154).

ВОЗМОЖНЫЙ, *прикм.* (ц. сл.). *Можливий.*

XVII. Вѣрующему вся возможна сугъ Ев. Реш. 31.

ВОЗМУТИТЕЛЬ, *рм.* (ц. сл.). *Баламута.*

XVIII. Кудижъ если имъ двоимъ возмутителемъ дати вѣру... то ми бѣднѣе, развѣ негоднѣе, стася... панской обрѣсти ку себѣ... ласки Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 95 (1714).

ВОЗМУТИТИ, *дс.* (ц. сл.). *Обурити.*

XVII. (Гнѣвъ) такъ помѣшаетъ силы члвчїе и возмутитъ гнѣвливаго, же сѧ здасть шаленымъ Домецк. 76.

ВОЗМѢРИТИСЯ, *дс.* (ц. сл.). *Зміритися, відміратися.*

XVII. В ню же мѣру мѣриши, возмѣрится тобѣ Ев. Реш. 5.

ВОЗНЕНАВИДИТИ, *дс.* (ц. сл.). *Зненавидіти.*

XVII. Возненавидитъ другъ друга Ев. Реш. 14.

ВОЗНЕСЕНИЕ, *рн.* (ц. сл.). *Вшестя (свято).*

XV. Воевалъ... бѣ (Данило) отъ крещения до вознесения Ип. 773 (1234).

ВОЗНЕСЛОСТЬ, *рж.* *Знеслість.*

XVII. Монархіал'нои папезской вознеслости служащихъ Льв. Пал. 25.

ВОЗНЕСТИСЯ, *дс.* (ц. сл.). *Знестися.*

XV. Вознесеса (Миньдовгъ) славою и гордостію великою Ип. 858 (1262).

XVIII. Гордостію велією вознесшаяся... шляхта полская не слушала Вел. Сказ. 13.

ВОЗНИКНУТИ, *дс.* *Повстати.*

XV. Никоторое отщепеніе, а любо недоуѣрство возникнуть Ак. ЗР. I, 74 (1457).

ВОЗНИКЪ, *рм.* *Возовый кнѣ.*

XV. Такая невѣста имѣеть изостать... при

возникахъ, которыми возжена при мужи Ак. ЗР. I, 39 (1420).

XVI. Снужный конь, изный конь верхомъ верховный Црс. книг. глава 10 колесничный конь возникъ, возовый Зяз. Лѣкс. 107.—Возниковъ вороныхъ два, а колейка старья на два кони, сукномъ чорнымъ крыга Арх. ЮЗР. I, I, 23 (1570).

XVII. Княей возняковъ чотыри Арх. ЮЗР. I, VI, 654 (1632).—В'мѣсто каретъ дорогихъ и возниковъ—простий воевъ Лит. Сам. 170.

XVIII. Два палубныхъ возниковъ сивострѣкатихъ Ск. о р. Мил. 10 (1739).

ВОЗНИЦА, *рм.* *Той що возитъ.*

XVI. Панъ Куграевскій... рикнулъ на возницу своего, жебы мя загамовалъ Арх. ЮЗР. I, VI, 60 (1574).

XVII. Ты отъ всихъ пастыревъ, мысливцовъ или воевозовъ, возницъ или скачѣмудрецъ... што о богословіи навиклъ Ак. ЮЗР. II, 218 (И. Виш.).—Отче, ты еси возомъ Гилскимъ и возница и справца его Жит. Св. 425.

XVIII. Туда въ село съ самимъ однимъ возницею ехала (я) Арх. Сул. 274 (1728).

ВОЗНИЦКИЙ, *прикм.* *від «возница».*

XVII. Черсво возницкое Ак. ЮЗР. II, 222 (И. Виш.).

ВОЗНИЧКА, *рм.* *Здрібн. від «возниця».*

XVI. Возничка мой, который при конехъ моихъ былъ, и велъ кони до воды Арх. ЮЗР. I, VI, 58 (1567).

ВОЗНИЧОКЪ, *рм.* *Здрібн. від «возникъ».*

XVIII. Четвертій... возничокъ вороній Ск. о р. Мил. 10 (1739).

ВОЗНОВСКИЙ, *прикм.* *від «возный».*

XVI. Также и серебро Володимерское... яко и серебро въ скринце, также печатю моею возновскою, запечатали Арх. ЮЗР. I, I, 346 (1593).

ВОЗНОСИТИ, *дс.* (ц. сл.). *Підносити, виносити.*

XVII. Справедливыя возносятъ и выхваляються Ев. Реш. 14-б.

XVIII. Унѣя... аби впредъ... своихъ роговъ не возносила Лит. Вел. I, прил. 49.

ВОЗНОСИТИСЯ, *дс.* *Підноситися, гордіти.*

XVII. Вшелякий хто возноситься, попижонъ будетъ Ев. Реш. 4.

XVIII. И ты, хрестянинне, чини дѣло, заказанное отъ Господа, али за то не хвали ся и не возноси ся Поуч. Няг. 4.

ВОЗНОСНЫЙ, *прикм.* *(грам).* *Що зноситься, ростучий в гору.*

XVII. Оударенїа просодїа суть три: остраа, тажкаа, облеченаа; остраа бо возносное иматъ оударенїа Смотри. Гр. 10.

ВОЗНЫЙ, *рм.* 1. Урядовник з поліційною владою, його обов'язки відповідали обов'язкам рос. судового пристава і слідчого.

XVI. Не мають быть през оного позваны, але през возного того повѣту Ак. ЗР. I, 223 (1501).—Надъ дванадцатьми возными одинъ енераль местце старшее масть Кул. Мат. I, 56 (1588).—Просиль тотъ священникъ возного на огледане збитя... своего Арх. ЮЗР. I, I, 274 (1590).

XVII. Енеральный возный воеводства Волынского Пам. КК. I, 14 (1620).

XVIII. Лист возного и комисара Ів. Щадкованого Оп. Док. 35.—Дѣло возного без вимовки укажи судовіе и людскіе позви возить листы уноминателніе и присяжніе Стат. 39-б.

2. (военный). Герольд.

XVII. Приказалъ тогда Іисусъ през волане возного, абыся готовали по трехъ дняхъ, през Іорданъ тягнути ку одержаню землѣ хананейской Рук. Хрон. 63.—(Агесиласъ) скупилъ все войско на единомъ полю, якобы для попису и браку и кажетъ возному обоволати напередъ абы на сторону выступовали вси кравци Рад. Він. 1587.

ВОЗОВИКЪ, *рм.* Возниця.

XVII. Вознакъ: возовикъ Бер. Лекс. 16.

ВОЗОВНЯ, *рж.* Шопя, де ховають різні повози.

XVII. Въ возовни рыдванъ новый Арх. ЮЗР. III, IV, 123 (1649).—В возовнях, шпихлирах, коморах... кареты, рыдваны, колесы поламавши и попсовавши, железа некоторые собѣ (побрали) Ів. 617 (1651).

XVIII. Конюшня и амбаръ... между ними возовня Оп. ст. Млр. III, 208 (1767).

ВОЗОВОЗЪ, *рм.* Що возить вози.

XVII. Отъ возовозовъ... што о богословіи навиклъ Ак. ЮЗР. II, 218 (И. Виш.).

ВОЗОВЫЙ, *прикм.* від «возъ».

XVI. Княгиня... подводы у нихъ бирала, верховыи и возовыи Ак. ЗР. I, 226 (1501).—Видел есми шляхъ с тое стерни возовый и конский, куды жито везено Ж. Курб. I, 61 (1575).

XVII. Семень... позналъ свою возовую снасть вкраденую Прот. Полт. С. I, 75 (1689).

XVIII. Коней возовыхъ много побили Літ. Вел. IV, 10.—Шафа возовая болшая Быт. млр. обст. 339.—Букшей з колес возовыхъ 3 Арх. Вид. м.; екон. спр. (1755).

ВОЗОКЪ, *рм.* Здрібн. від «возъ».

XVI. Два возки што жито возат с полъ Ж. Курб. II, 245 (1563).

XVII. За привезенем на возку криваво

збитого шкодливе роженого брата своего Акт. Старод. кн. 11.—Простий возокъ, телѣжка московская Літ. Сам. 170.

XVIII. Съна еден возокъ оу Верховѣнъ за шѣсть золотыхъ оугорскихъ не можъ было купити Літ. Гукл. 79.

ВОЗРАДОВАТИСЯ, *дс.* (ц. сл.). Зрадіти.

XV. Кондрать же возвеселисѣ срдцѣмъ и возрадовасѣ дшею о кнѣженѣ Краковскомъ Ип. 909 (1287).

XVII. Увес... Іерусалимъ порушився и возрадовася Єв. Реш. 185-б.

ВОЗРАСТАТИ, *дс.* (ц. сл.). Зростати.

XVIII. И стаѣтсѣ члвкъ зо всѣмъ совершенный и возрастаѣтъ оу возрастъ свой Пам. укр. м. IV, 313 (Рк. Тесл.).

ВОЗРАСТЬ, *рм.* (ц. сл.). Зріст.

XV. (Даниль) бѣ бо возрастомъ 18 лѣтъ Ип. 744 (1224).

XVII. Пришовши въ възрѣсть совершенного мужа Ак. Мг. м. 82-б. (1685).—Прийдѣте вшеякого правовѣрные возрасту поклонѣмся гедви Жит. Єв. 517.—Всѣ... въ единъ возрастъ и на єдно обличе будутъ Єв. Реш. 14.—Правѣ надаремнаѣ праца и старанѣ, который бы члвкъ замышлѣлъ до возраста своего придати хочай единъ локоть Рад. Він. 342.

XVIII. Возвращаѣтъ (члвкъ) оу возрастъ свой Пам. укр. м. IV, 313 (Рк. Тесл.).

ВОЗРИКАТИ, *дс.* (ц. сл.). Рикати.

XVIII. Возрикаѣтъ яко левъ Пам. укр. м. IV, 143 (Яр. Рк.).

ВОЗРУШАТИ, *дс.* Зрушати.

XVI. Возрушаючи покой посполитый... подписуется на нас быти противными Ак. ЗР. IV, 117 (1595).

ВОЗРЫДАТИ, *дс.* (ц. сл.). Заридати.

XVII. Цареве и монархове... възрыдаютъ Єв. Реш. 13-б.

ВОЗРѢТИ, *дс.* Див. Узрѣти.

XIV. Возревше есмо на его вѣрною службу.. оставили есмо его ЮГр. № 29 (1394).

XV. Знаємо чиню симъ своимъ листомъ, кто кол на нь възрѣть ЮГр. № 35 (1401).

XVI. Тогда Игорьъ възрѣ на свѣтлое солнце Сл. о п. Иг. 5.

XVII. И възрѣлъ Гсдь на Авеля и на дары его (бо дымъ просто пошолъ до неба) изъ ся ему подобали Крон. Боб. 5-б.

ВОЗСІЯВАТИ, *дс.* (ц. сл.). Сяяти.

XVII. Слнце възсіяваѣтъ зъ высоты Рад. Ог. 363.

XVIII. Дню възсіявати начинающу Літ. Вел. I, прил. 21.

ВОЗСМѢЯТИСЯ, *дс.* (ц. сл.). Засміятися.

XVI. Блжени плачущіи нынѣ, яко возсѣтеся Рук. Муз. № 513, к. 12.

ВОЗСТАВИТИ, *дс.* (ц. сл.). *Скресити.*

XVII. Труба онаа мертвыа възгласивши возставит вса Ев. Реш. 36-б.

XVIII. Анѣ тежъ лежащаго умерша (не) возставите Клим. Вірші, 76.

ВОЗШУМѢТИ, *дс.* (ц. сл.). *Загаласувати, заренетувати.*

XVIII. Не тилко полковники и вся старшина, але и гетманъ... возшумѣли были знову его Кочубея на писарескомъ урядѣ обсталювати Літ. Вел. III, 553.

ВОЗЪ, *рм.* 1. *Спрят щоб їздити або возити що.*

XV. Изславъ Двдичъ... безъ возъ пришелъ бѣ на конихъ Ип. 335 (1146).—От нѣмецкого воза мыто четыре гроши Ак. ЗР. I, 31 (1407).

XVI. А которые бы тежъ купцы хотѣли ити до Литвы возы або коягами, хотячы проѣжчати мыто нашо Луцкое, тыи вси мають дати цло у Городку Ак. ЮЗР. I, 78 (1529).—Перед Великоднем, приехал до дому моего зещенникъ Николский на ймя Федоръ Безсоиъ з Межиречя зъ Заставя, маючи з собою возов з речами, з борошномъ три, и сталъ господоу въ дому моемъ Арх. ЮЗР. I, VI, 78 (1586).

XVII. На завтрѣе, скоро день въ дорогу, упрошасть зъ собою и Богуринского и на своемъ возѣ завозить его до Фалимичъ Копист. Пал. 1061.—Всадити его (Иосифа) на свой возъ царскій... казалъ Крон. Боб. 27.—Фараонъ кроль Египетскій зъ войсками своими на коняхъ и на возахъ оузброенныхъ гонилъ за Илѣнами Гал. Кл. Раз. 115.—(Многогрѣшного) уложивши в возъ, накривши шкурою, повезли на Москву Літ. Сам. 113.—На триумфальномъ возѣ весело ликуеть Діал. Волк. 77.—Тріумфатор... звывкъ былъ на возѣ тріумфалномъ до капитоліумъ Ювишового проваженный быти Рад. Він. 47.—Іліа... на гнистомъ возѣ перенесенный естъ до раю Збірн. 1693, к. 169.

XVIII. Вози скарбніе козакамъ остави Літ. Гр. 47.—Возовъ воловихъ три Арх. Мот. 190 (1767).—Горе ншому козацству, що и пудовника з возов пхают Клим. Прип. 208.—Уто вуз огненний и конѣ огненнѣ станули Ев. Реш. 339-б (1710).

2. *Астр. Сузірря Septentriones, Ведмедиця.*

XVIII. Перскіе послове... за возом небнимъ въ Вифлеим ишли Укр. Р. Арх. IX, 60.

ВОЗЪЯРИТИСЯ, *дс.* (ц. сл.). *Розлютитися.*

XV. Батый же яко свѣрпый звѣрь възьяриса повелѣ заклади (кн. Михайла) Ип. 795 (1245).

XVIII. На козаковъ Турчинъ възьярился Літ. Вел. II, 337.

ВОЗЫЙТИ, *дс.* *Зійти.*

XVII. На сердце нѣкды не възыйшло ему (члвкѣ) Ев. Реш. 48-б.

ВОЗЫРАТИ, *дс.* (ц. сл.). *Дивитись.*

XVII. Хс... плачущимъ невѣстамъ възырающимъ на муку его одповѣдѣвъ Ев. Реш. 177.

ВОЗЫСКАТИ, *дс.* (ц. сл.). *Виняити.*

XVII. Пришовъ бовѣмъ снѣ члчскій... на землю възыскати... погибшого Ев. Реш. 2.

XVIII. Если ты намъ того не учиниш, дши твоєа възыщешъ Пам. укр. м. I, 253 (Рк. Тесл.).

ВОИНСКИЙ, *прикм. від «воинѣ», военный.*

XVII. Все мужи воинстїи выйшли вночи вон Крон. Боб. 131-б.—Онъ есть челоуѣкъ добрый, въ воинскихъ оказїяхъ справный Вас. Зб. Мат. Лївоб. Укр. 100 (1693).

XVIII. С. В... устроилъ чинъ къ воиному управленію потребный Вел. Сказ. 11.—Двѣ тисащи прибило воинского охотника ів. 37.—Панове, попы, кметы овесь, жито, грошѣ на воинску помощь даровали Літ. Гукл. 80.

ВОИНСТВО, *рн.* *Військо, военні потуги.*

XVIII. Конецъполскій, воинства полского воевода, городокъ Кодакъ созидати... началъ Вел. Сказ. 9.—Поляки... седмаго члвѣка изъ всѣхъ избирають въ воинство и... посылають на Козаковъ ів. 10.

ВОИНЪ, *рм.* *Военный чоловік, жовнір.*

XIV. А вживаючи того дворища не надобѣ ни война ни аловицѣ платити ЮРГр. № 2 (1349).

XVII. Любъ цар, любъ рыцер, або воинъ... всѣ єдного отца... мѣють Ев. Реш. 8-б.

XVIII. В... мѣсто новихъ воиновъ тамо приведеннихъ осадилъ Вел. Сказ. 9.

ВОЮВАНЬЕ, *рн.* *Чинність від «воювати».*

XVIII. До такого зась воюванъ зъ неприятелиа душиевными... потреба конечно терпливости великыа Науки парох. 188.

ВОЮВАТИ, *дс.* *Див. Воевати.*

XVII. Гетманъ Казановскій умеръ... который много воювалъ въ Москвѣ Літ. Льв. 254.—На Іерслимъ воювали rozmaityи неприятелиа Гал. Кл. Раз. 167.

ВОЙ, *рм.* *Вояк, воїн.*

XV. Посла сына своего изъ Лоучька изъ Дорогобоужа съ многими вой Ип. 725 (1208).

XVIII. Князя... и съ нимъ бывшіи вой удержаша Літ. Вел. I, прил. 23.

ВОЙЗРѢТИ, *дс.* (пол. *wejrzeć*). *Подивитись.*

XVII. Пнъ полковник... на однятя шкод ласкаве войзрѣвши Прот. Полт. С. II, 12-6 (1675).

ВОЙЛОКЪ, *рм.* *Повесть, тверда вовна, збита на візір дуже грубого сукна.*

XVI. Староста Варшавский... съ стайни у монастыри взялъ... ярчаки зъ войлоками и зо всімъ, што до нихъ приналежить Арх. ЮЗР. I, I, 33 (1571).

ВОЙЛОЧНИКЪ, *рм.* *Шо робить войлоки.*

XVI. Курило войлочникъ (далъ) зол. 5 Арх. ЮЗР. I, XI, 31 (1593).

ВОЙМОВАТИ, *дс.* *Див. Выймовати.*

XIV. Романъ воевода Молдавський... на его (короля польского) оусѣ неприятѣ помагати, ни одного не воиуючи Ул. Мат. 7 (1393).

ВОЙНА, *рж.* 1. *Воювання, акція неприятельська.*

XIV. А имать мишь служити кролеви стрѣльцемъ на каждую войну ЮРГр. № 23-а. (1390).

XV. Начнемъ же сказати бесчисленныя рати и великыя троуды и частыя войны Ип. 750 (1227).

XVI. Виненъ будетъ на войну зъ нами... вѣздити Ак. ЮЗР. I, 31 (1503).

XVII. Греки... войны бога мѣли Марса Гал. Кл. Раз. 91.—И на тебе (Гонория) певне война встане Др. Ол. Ч. Б. 160.

XVIII. Почали Татары на войну ходити Пам. укр. м. I, 334 (Рк. Тесл.).

Войну поднимати, подносити, починати, виповѣдати війну.

XV. Поднялъ войну (князь Московскій) на панство Литовское Ак. ЮЗР. II, 111 (1494).

XVII. Брань въздвижу: войну подношу Бер. Лекс. 10.—Войну уже был подносѣ (опекун) на папа своего Аркадия кесаря и брата моего Др. Ол. Ч. Б. 160.

Войну точити, провадити, вести війну.

XVII. Гербуртъ изъ Стадницкимъ войну точил и и поймалъ былъ Стадницкого, и згодилися были въ Жолквѣ Лит. Льв. 236.—Два пнове Волоскіе за господарство Волоское войну з' собою точили Гал. Гр. Розм. 4.—(Татары) промежку собою помирившись, мѣють на тотъ бокъ Днѣпра войну точити своими бесурманскими замислами Эварн. Источн. I, 881 (1700).

Войну чинити, воювати.

XVII. Рад бы тылко (опекун Гонория), як видим, все войну чинити Др. Ол. Ч. Б. 161.

2. *Битва, бій, баталія.*

XVII. Тая война зъ поранку ажъ до полудня и далей трвала Рук. Хрон. 456.

XVIII. Заповѣдаѣт оусѣмъ трем войскам, абы сѣ не квапили до войны быти з собою Пам. укр. м. IV, 296 (Рк. Тесл.).

3. *Військо, военный люд.*

XVIII. Было з нимъ вшит'кои войны осмъ десять тесачъ и пѣт' тесачъ Ал. Тиш. 43.—Пришов'ши война вшитко забрали и слуги твои постинали мечем Пам. укр. м. I, 265 (Рк. Тесл.).—Бѣфтай зобрав'ши войну свою... пошов на неприятеля ів. 336.

ВОЙНИКЪ, *рм.* *Вояк.*

XV. Скомондъ и Бороутъ зла воиника Ип. 799 (1248).

ВОЙНИЧКЫЙ, *прикм.* *від «войникъ».*

XV. Вѣси бо ты войничкий чинъ Ип. 831 (1256).

ВОЙНОНЬКА, *рж.* *Здѣрбн. від «война».*

XVIII. Ой присхав мой миленьки да й з войноньки Укр. Р. Арх. IX, 15.

ВОЙСКО, *рн.* *Збройна сила, армія.*

XVI. Войско литовское... до Могилева у погоню за козаками притегнули Кул. Мат. I, 64 (1595).

XVII. Абы поспѣшался на сюю сторону зъ войсками запорожскими и своими тогочными... людьми Арх. Мот. 120 (1677).—(Бог) роз'шиковалъ ихъ (янголів) на пол'кн, яко мудрый гетман войско Транкв. Зерц. 3.

XVIII. Уважалъ Хмелницкий... іжъ скоро придуть на Украину, то заразъ и войска козацкого городского къ нему примножится Вел. Сказ. 30.

ВОЙСКОВЫЙ, *прикм.* *від «войско», мілітарний, жовнірський; збройний, военный.*

XVII. Войсковые клейноты, булаву и бунчугъ и хоругвы далъ ему, Петрушкѣ, Калгасланъ Эварн. Источн. I, 367 (1692-3).—И сами гетманство зъ войсками коронными зъ ними втропи помалу йшли з тяжарами войсковыми Лит. Сам. 8.—Чималожъ албовѣмъ такихъ есть межъ людьми войсковыми, которіи в' дому зостаючи при покою... за крѣпких и мужественныхъ себе почитаютъ рицеровъ Рад. Віп. 1568.—Турецкій ретиментаръ войсковый Гал. М. Пр. 72.—Семен, писар войсковый Конопский Мат. і зам. 148 (1652).—Жученко значний и заслужоний войсковый товаришъ Кн. Мѣск. Полт. 24 (1692).

XVIII. Маешъ самъ вмѣст до далшого указу нашего всякіи войсковіи въ городѣ управлять порядки Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 101 (1702).—Порядковое право о апелляціи к росправѣ малороссіяномъ стану войскового шляхецкого... употребляти не должно межъ войсковыми людьми С. і Р. 33-6—34.—Гетман тую маестность роздать силенъ и воленъ... яко власний спадокъ войсковый ів. 47-6.—Судъ войсковый еeneralный ствержаєтъ Мат.

Ист. ЮР. 22 (1707).—Мури зас... що тилко на шляху намъ в походѣ войсковомъ лучилися, видѣхъ єдни малолюдніє, другіє весма пустіє Вел. Сказ. 3.—Самоилъ... Величко, бивий иногда въ єнеральной войсковой гетманской канцеллярии ів. 4.—Войсковое дѣло в радѣ бившой dokonчилося ів. 29.—Играла музика войсковая Журн. Дан. Апост. 1.—Ми, старшина и чернь войсковіє Літ. Вел. III, 114.—Поши чер'цѣ з добрь войсковихъ якимъ колвекъ образомъ набитих службу войсковую приличну имѣннямъ должни отбывать Стат. 33-б.—Старшину войсковую ѹ нихъ учредилъ Кр. он. Млр. (рк.) 161.

ВОЙСКЫЙ, прикм. *Военный, войовничий.*

XV. О моужи воистии! Ин. 812 (1251).

ВОЙСКЫЙ, рм. 1. *(в давній Польщі). Урядник, що доглядав порядку і безпечности в воєводстві або землі, і заступає каштеляна, коли шляхта вирушала на війну.*

XVI. Тыє имена мои... променяла его милости пану В. Гулевичу, войскому володимерскому, дѣверу своему Арх. ЮЗР. VIII, VI, 281 (1570).—Панъ И. Чапличъ, войскый Лупкий, зъ двора Боголюбского взялъ (быдло) ів. I, I, 20 (1570).—Отказъ господаря короля... черезъ пана Себастыяна Себастыяновича Кесторта, войского земли Жомойтскоѣ Ак. ЗР. IV, 3 (1588).

2. *(у Римлян). Трибун.*

XVII. Пришол до стого Іоана тривунъ або войскый Жив. Св. 134-б.—Цесар... дал обохъ (хрстіян) в дом Квирина войского Жит. Св. 80.—Якубъ Мелштынскій, войскій мѣста Брезны... имя и зѣрхчность собѣ Христа Господа приписалъ Крон. Полск. 387.

ВОЙТИ, дс. *Див. Входити.*

ВОЙТОВАТИ, дс. *Бути войтом, за войта, бути на уряді войта.*

XVII. Онъ войтоваль у насъ, з тимъ хожуваль посохомъ Прот. стр. пот. 47.

ВОЙТОВСКИЙ, прикм. *від «войтъ».*

XVII. Што єсть про паметь до книг меских войтовскихъ записано Тр. Черн. Арх. Ком. VIII, 74 (1664).—Я... не своволне на том пляцу живу, але за позволеннем атаманским и войтовским Ак. Полт. Гор. Ур. I, 20 (1665).

XVIII. На тотъ урадъ войтовскій електовалисмо чотирохъ кандидатовъ бурмистровъ славетныхъ Літ. Вел. III, 546.

ВОЙТОВСТВО, рн. *Уряд войтів, гідність войтова.*

XV. Въ мѣстѣ вышереченомъ Полоцкомъ войтовство знову уставляєм Ак. ЗР. I, 179 (1498).

XVI. Право тоє местечко съ стародавня маєть з войтовствомъ Перемышльскимъ Гр. кн. лит. 45 (1511).—Пры роботахъ всякихъ место прыстава над людьми войтовства своего стояти Пам. КК. II, 515 (1557).—Всѣ рѣчы... побѣралъ и войтовство Квасовское взялъ Арх. ЮЗР. VIII, IV, 204 (1584).

XVII. Унѣверсалъ Богдана Хмельницкого Івану Скиндеру на войтовство Чернѣговское, на села и на млини Мат. і зам. 146 (1649).—Якова Марковича тож миром обообрали на войтовство Тр. Черн. Арх. Ком. VIII, 94 (1666).

XVIII. Електовалисмо... бывшего субделегата войтовства Кієвского Літ. Вел. III, 546.

ВОЙТОВЪ, ВОЙТОВЫЙ, прикм. *Що належить до войта.*

XV. И положили пред нами королевское привиліє воитово ЮРГр. № 43 (1411).

XVIII. З троухъ солодовенъ: пана Левенцевой, атаманской и войтовой в Полтавѣ на ратушѣ не бѣралось Мат. Полт. Полк. II, 42 (1722).

ВОЙТЬ, рм. *(пол. wójt з нім. Vogt). 1. Голова міської ради.*

XIV. Осташко Соульскій Богданъ тивунъ войтъ Перемышльскій ЮРГр. № 6 (1366).

XV. Тогда панъ Данило не добылъ на войтъ того дворища ЮРГр. № 43 (1411).

XVI. Жаловали намъ войтъ мѣста Городенского и бурмистры и радци Ак. ЮЗР. I, 53 (1516).

XVII. Мѣшанинови, бурмистрови, войтови належить (при погребѣ титул) славетный панъ Гал. Кл. Раз. 479.—Ознаймуємъ симъ нашимъ писанємъ... войтови зъ бурмистрами и посполитствомъ королевецкимъ Мат. Ист. ЮР. 2 (1667).

XVIII. Ризъ пара аксамітних... пана П. Войнича войта Кієвского РКПЛ. 29.

2. *Старший в сільській громаді.*

XVIII. Як пѣйде до громады да войту искаже Довг. 114.—Твоа баба войтомъ Клим. Прип. 246.

ВОКАЦІЯ, рж. *(лат. Vocatio). Покликання, успособа, стильність, потяг.*

XVII. Дѣло тоє, моєи вокація и предсавзѣла было припоманул бым Тит. 73 (Копист. 1623).

ВОКНО, рн. 1. *Вікно, отвір в стіні щоб пускати світло до мешкання.*

XVII. Взявши з вокна желѣзное перхристе Прот. Полт. С. I, 226-б (1700).

XVIII. Воконъ большихъ, у волово оправнихъ и обикончинъ на завѣсахъ бѣлого зелѣза чотирнадцять Быт. млр. обст. 339.

2. *Отвір до внутря землі; студня в копальні.*

XV. Изниже тых вровичь лѣсъ и калина
вокно солное и поле и доубровы ЮРГр.
№ 45 (1413).

ВОКНЯЖИТИСЯ, *дс. Зробитися князем.*

XV. Доброслав же вокняжилъ сѧ бѣ Ип.
789 (1240).

ВОКО, *рн. Див. Око.*

XVI. Чемоу видишь соуцець оу воцѣ брата
твоего Ёв. Пер. 37.

XVII. Припозвал пред судъ наш Иванъ
Яковецкий Ивана Чорного, ускаржаючися и
у вочи мовлячи ему Ак. Полт. Гор. Ур. I, 136
(1668).

ВОКОВАТИ, *дс. Покликати; перевозити?*

XVIII. Попы на продажъ до Льова килка
подводами воковали (збожа) Арх. ЮЗР. III,
IV, 475 (1650).

В-ОКОЛО, *присл. В-коло, навкруги.*

XVII. Вьокколо его (мѣста) естъ перекопъ
прирожоный Крон. Полск. 428.

XVIII. В-около землѣ идучи за тотъ часъ
уйти можетъ 5400 миль Літ. Вел. III, 487.

ВОЛАНЬЕ, *рн. Чинність від дієслова «во-
лати».*

XIV. Ёсли бы хрестьяне ему ко поможенью
не прибѣгли къ воланью всякій сусѣдъ и тежъ
жидъ 30 шеляговъ масть заплатити Ак. ЗР. I,
25 (1388).

XVII. Волане наше прийметь в оуши свои
Гал. М. Пр. 47.—Там будет повно... крыку
и воланя Ёв. Реш. 13-б.—Приказалъ тогда
Іисусъ презъ волане возного, абыся готовали
по трехъ дняхъ презъ Іорданъ тягнути Рук.
Хрон. 63.—Там наочно поколкокротное неот-
мѣнное чуючи на Хомута и на сына его з то-
варишом третее волане, питали о той шкодѣ
Хомута самого Акт. Старод. кн. 29.

ВОЛАТИ, *дс. 1. Підносити голос, гукати,
кричати, покликати.*

XIV. Ёсли бы жидъ нѣкоторый прину-
жонный великою потребизною, часу ночного
водалъ бы... Ак. ЗР. I, 25 (1388).

XVII. На високости Богу осанна волали
Діал. Волк. 50.—Помененые обжалованые...
крыкомъ великим волаючи: бий, забий ляха
Арх. ЮЗР. III, IV, 767 (1653).—Кназь Аманъ
пред нимъ идучи, водалъ: сиче будетъ всекому
члвку Рад. От. 279.—Люде... знайшли волаю-
чую голову члвчую Гал. Гр. Розм. 4-б.—Во-
лали всѣ: утѣкаймо Рук. Хрон. 43.—Сирота...
все водала, же паненства позбила квалтовне
Прот. Полт. С. I, 40 (1687).—Казали мѣскому
служѣ волати по мѣсту, бы кождый, коли
крьвѣда сталас, вспоминалис и инстинговали

на тихъ злочинцовъ Ак. Бор. 98 (1686).—
А я zostался в ямѣ, ажъ мусилъ волати, абы
хто до его, Семена, прийшоль. Акт. Старод.
кн. 103.

XVIII. Росказал кликономъ всюды кликати
и волати яв'но Пам. укр. м. I, 166 (Рк. Тесл.).—
Голос волающей во пустыни ib. II, 182 (Рк.
Тесл.).

2.—кого, на кого, кликати, прикликати,
звати.

XVI. И водалъ един другого и мовили
Катех. 27.

XVII. Чи разъ же я на тебе сердечне во-
лало, предъ тимъ, нѣжъ што ещче злое ся
ставало Суд Бож. 301.—Ты кто естес, панно?
Що на мене волаеш? Др. Ол. Ч. Б. 133.

XVIII. То я... на товариство голосно во-
лаю: втѣкайте кодо берковой хати Вірші
Рівдв. 128.—Там Богъ Адама волае, Адам ся
в раю ховае Укр. Р. Арх. IX, 174.—Кождій
зъ тихъ цехмистровъ зъ братьсю гуртомъ во-
лали, пана Полоцкого на войтовство про-
стуючи Літ. Вел. III, 549.—Творецъ при-
ходит, до нихъ говорит, гласомъ своимъ ихъ
волаеъ Пер. Мат. I, I, 119.

3.—до кого, звертатись до кого, покли-
кати до кого.

XVII. Іды Каинъ забилъ невинне Авела
брата своего, грѣхъ той водалъ о помету до
Бга Гал. Кл. Раз. 88.—Месіе Правдивый Ісе
до тебе в сей книзѣ моей волаю Гал. М. Пр.
(пр.) 2.—Всѣ стани... волають и до его милости
пана гетмана, жебы по своихъ учинкахъ
карность принялъ, справедливости просятъ
и домовляются Арх. Мот. 128-9 (1683).

XVIII. И я ту маленкій до всѣхъ волаю
Укр. Р. Арх. IX, 63.

4.—на кого, кричати, лаяти кого, ви-
мисляти на кого.

XVII. Невинные и уставичне нещадно на
насъ волають Копист. Пал. 317.

XVIII. Доклѣ, тѣло, будешъ на мене
слушне волати Укр. Р. Арх. X, 247.

ВОЛГНОСТЬ, *рж. Волжистъ.*

XVI. Слнце невидимыхъ мѣстець осіаетъ и
теплою зарею всю мокроту земную высушаетъ,
а невѣдаеъ влѣгкости садомъ и сѣменемъ розмаи-
тымъ Пер. Отч. Жит. 143.

ВОЛГОТНОСТЬ *рж. Волжистъ.*

XVII. Рѣка... даетъ всѣмъ землемъ волготностъ
Крон. Боб. 3-б.

ВОЛЕНЪ, *прикм. Див. Волный.*

ВОЛИКЪ, *рж. Здрібн. від «волъ».*

XVII. Коли якому господареві коникъ албо
воликъ з'тажаромъ якимъ в' болото оугразнетъ

Рад. Ог. 943.—Нехай ваши волики, козки, козенятка. і ввес статочок здоров и егнятка
Др. Ол. Ч. В. 149.

ВОЛИНА, рж. *Волове мясо.*

XVII. Не завше въ обозѣ свѣжаа волина
Тит. 49 (Сак. 1622)

ВОЛИТИ, дс. *Див. Волѣти.*

ВОЛІОВАТЫЙ, прикм. *З волом під бо-
родою.*

XVII. Гаврило низкои суплекції, товстый,
воліоватый. у тузѣнковомъ жупанѣ Млр. Род.
II, 496 (1683).

ВОЛКОВНЯ, рж. *Яма ловити вовки.*

XVIII. О ямахъ хлѣбныхъ и волковняхъ
Права, 555.

ВОЛКОГОНЬ, рм. *Той, що полює на вовків.*

XVIII. У... Мазепы... были волкогонны, ко-
торые... на гетмановъ ловляли вовковъ и
прочихъ звѣрей Оп. ст. Млр. II, 275 (1726).

ВОЛКОХИЩНЫЙ, прикм. *Хижий як вовк.*

XVII. Не выдай мене звѣру волкохищному
Крон. Боб. 267.

ВОЛКЪ, рм. 1. *Вол. Драпіжний звір з ро-
дини псів, lupus.*

XV. И начаша мнози волци выти Ип. 245
(1097).

XVII. Хватаєте якъ волцы овечокъ, а по-
тым утѣкаєте... якъ вовки до лѣса Крон.
Боб. 232-6.—Другаа коса разить волковъ
драпіжнихъ Гал. Кл. Раз. (пр.) 2.

2. *мн. Вовче хитро.*

XVI. Чуга муравская белая волки подши-
тая Ж. Курб. II, 130 (1582).

XVII. Дароваль Святославу соболи, горно-
стаи, куны чорныи, пески бѣлыи волки и ры-
биі зубы Крон. Сое. 147.

3. *Залізна підставка, уживана в кухнях,
що на ній укладають дрова і спірають ро-
жен: залізні штабки на ніжках, щоб ста-
вити сковороди над вогнем.*

XVI. Панвей две, волки и окладыны же-
лезные... то все зобрали и вывезли до имения
князя Любецкого Арх. ЮЗР. I, I, 212 (1589).

ВОЛНА, рж. (прасл.* vьlna). 1. *Вовна, мя-
сий волос з шерсти.*

XV. Отъ того мыта имуть дати на спрятъ
отъ усею, и отъ кожи и отъ волны, и отъ
овчины Ак. ЗР. I, 31 (1407).

XVI. Петръ Хомяк... взялъ... мяса соло-
вого, двѣ полти мяса старого, двадцать рунъ
волны, конопель полтораста Арх. ЮЗР. I, I,
20-21 (1570).

XVII. Козлами называетъ (Хр.) грѣшныхъ,
зъ которыхъ нѣ молока, нѣ волны Ев. Калл. 46.
—И волны ему на сук'ню не было потреба

Жит. Св. 112 (1678).—Моль гризет волну
Рад. Ог. 698.—Росказаль Бг на опонахъ з роз-
ныхъ шолковъ и волпъ оучинити множество
херувимовъ О обр. 2.—Дервѣзїи (дервїші)...
одѣн'є тѣсное и короткое без рукавовъ на
кшталтъ мѣховъ з волни або з шерсти кон-
ской... маютъ Збірн. 1693, к. 193.

XVIII. Вѣси им... во уста волну и кожу
из огнем пхаютъ Пам. укр. м. IV, 147
(Яр. Рк.).

2. *Хвиля.*

XV. Волна морская вчинитса от вѣтра
Чет. 1489, к. 54.

XVIII. На немже вѣтри огненнія и волни
мощне колѣблют сѧ под самое нбо Пам. укр.
м. IV, 139 (Яр. Рк.).

ВОЛНЕ, присл. *Див. Волно.*

XVIII. Законники... мають при своихъ ко-
стелахъ волне zostавати Літ. Вел. III, 513.

ВОЛНИНЪ, рм. (?).

XV. Абы... и в топылехъ звериньныхъ по
волнину стад и черед не поили... а што проро-
били новины по рачвамъ и под волнинъ, тымъ бы
дали покой;... тыхъ всихъ новинъ коло рачовъ,
коло вои(?)нина отrekliся Арх. ЮЗР. VIII,
IV, 21 (1475-80).

ВОЛНО, присл. 1. *Незаборонено, дозволено,
можна, є можливість.*

XV. И волно ему в здѣшнемъ паньствѣ...
волности шляхецкоѣ, яко властному шляхти-
чови... заживати ЮРГр. № 76 (1438).—Волно
ему тоє селце продати Ак. ЗР. I, 113 (1492).

XVI. И нам самымъ звѣру в запусте его ми-
лости ловити не волно Арх. ЮЗР. VIII, VI,
368 (1571).

XVII. Евва отказала: волно нам з иншихъ
деревь поживати Крон. Боб. 4.—Бозкихъ да-
ров не продавали, которыхъ волно всему свѣту
заживати Ал. Печ. 167.—Не волно козаковъ...
жадного напитку... держати Літ. Сам. 4.—Тоє
мѣсто (Новий Єрусалим) отворено от всѣхъ
четырохъ частій свѣта, и вол'но каждому
народови приходити до него Транкв. Зерц.
68.

XVIII. Поклонитися мѣсцу волно прихо-
дити и на всякий день Путн. Іер. 16.—Волно
собацѣ и на Бога брехати Клим. Прип. 204.—
Волно коту хотѣти по своей мтри плакат
іб. 205.—Волно Богу, що хотѣти, то чинити
іб.—Крѣпости ни жадной не волно фундовать
Пелгр. Ип. Виш. 4.

2. *Вільно, свободно, не примушено, без пере-
шкоди.*

XIV. Даль ієсмь ієму волно и слободно
ЮРГр. № 2 (1349).

XVIII. Волно безъ отпору зъ того посаду вишовши (войска) били зъ армать на тотъ верхній городъ Літ. Вел. III, 236.

Волно пустити, увільнити, випустити.

XVII. Казаль єѣ волно пустити Рук. Хрон. 33.

ВОЛНОСТЬ, рж. 1. Вільність, воля, право.

XVI. Даючи єй волность тую суму ни на шчо иншого, одно на дети свои влити и дати Арх. ЮЗР. VIII, III, 36 (1559).—И дала ему волность з другою жоною ся оженити ів. 333 (1581).—Маючи волность власностью своею... шафовати... сыну моему... дарую во всѣхъ именияхъ... моихъ пятую часть ів. I, I, 335 (1593).

XVII. Если бысмо в чом сее запис нашъ нарушили, сим листом добровольным записом нашим даємо волност п-ну Станиславоу Скринскому и потомком его нас самых, а по нас наступающих епископовъ, позват до права уряду и суду належного кгородского Сборн. Стат. II, I, 71 (1613).

2. Вільний стан, свобода, воля.

XVI. Волность сумиѣнья Хр. Фил. Апокр. 1296.

XVII. А Теодора будучихъ в' выгнан'ю и темницахъ, всѣхъ зезвавши, па волности жити розказала Тр. постн. 293.—Послалъ мя... жебымъ выпустилъ на волность оутрапленныхъ Гол. II. М. II, 378 (Кор. Н. 1645).—Стый Николай шукалъ людей, стараючиася ихъ выпроводити на волность, который в неволѣ знайдовалисѣ Гал. Кл. Раз. 377.—Птенець что разъ толчетъ в' скоруну, абы ю пробивши, на сей свѣтъ выйти, а волности и оутѣхи на немъ зажити могъ Рад. Ог. 13.—Махометане... птахов' с клѣтки викупиши, на волност выпускаютъ Збірн. 1693, к. 182-б.

XVIII. Маєт теж Европа в собѣ волност приятельскую, ижъ волно з одного кролевства до другого ѣхат Пам. укр. м. IV, 33 (Сок. Рк.).

3. Право вільно чинити, свобода, незалежність, незалежність.

XV. Волно ему въ здѣшнемъ панствѣ нашоу жону пояти и титулу вшеякого и волности шляхецкоу, яко властному шляхтичови, тубылцови, заживати ЮРГр. № 76, (1438).

XVI. И подъ которою мѣрою онъ на томъ врадѣ маєтъ мѣшкати, яко ся въ немъ справовати и рядити, и который волности на насъ єсмо выняли и на чомъ его zostавили, тоє єсмо все въ томъ привилѣи нашоу ему написали Ак.ЮЗР. I, 72 (1527).

XVII. Ужили зле волности своей Рук. Хрон. 2.—Контровертуємо з народом Польским о ровную волность и уживане правъ ремеслъ и обходовъ вшеяких Льв. Ставр. 32 (1609).—Запродати значитъ отняти кому волност а поддати єго в чужую моць Кн. Рож. 77.

XVIII. В року 1648... Хм. за волности козако-руськіє поднялъ войну противъ Поляковъ Вел. Сказ. 12.—Если... боронитель винного самъ на томъ учинку горячомъ пойманъ будеть, тогда тотъ... самъ себѣ тимъ учинком волность свою шляхетскую згвалтилъ С. і Р. 44-б.

ВОЛНЫЙ, ВОЛЕНЬ, прикм. 1. Хто має вільність, хто користується з вільности, свободний, незалежний, независимый.

XIV. Волень продати и за даръ дати кому коли хочеть Ак. ЮЗР. II, 102 (1340).

XV. Царъ (татарский) єсть волный Ак. ЗР. I, 54 (1442).—А на томъ дей селцы князь Александръ посадилъ былъ людъ волный прихожий ів. 153 (1496).

XVII. Розбачъже теде впрод в мысли, боєще волный покись невымовилъ надъ тымъ що хочешъ речи Тест. Вас. 38.—Якимъ способомъ од него ся стану волным до которого навѣки привязанъ єсмь Лѣств. 25-б.—Галка... не волна жити з тимъ мужемъ Прот. Полт. С. II, 109-б. (1683).—Завше были волный, неусмиранныи и въ покою не сѣдячи Славяне Крон. Сое. 3.

XVIII. Свѣцкій... во всемъ волень в своемъ добромъ Клим. Вірші, 60.—Хм., яко волный... шляхти русской синь, zostаваль... въ чину конюшескомъ у... Потоцкого Вел. Сказ. 5.

XIX. Хто постит, то отъ неприятеля волень будеть Пам. укр. м. IV, 88 (Яйк. Рк.).

Волный (въ чомъ), мати вільність в чім.

XV. Аще была ти мысль на пострижение, в томъ єси волень Ип. 337 (1146).

Волный (надъ чимъ), мати мѣць, владу, силу надъ чим.

XV. Земля Божия и твоя и города твои, а я надъ ними не волень Ип. 900—1 (1287).

Волный (отъ чого), увільнений від чого невідлеглий чому.

XVI. Паньна Александра вже будеть волна отъ тоє умовы Arch. Sang. VII, 33 (1558).

XVII. Вспомнимъ зачатіє славно, бо отъ грѣха первородного волное Рад. Ог. 342.—Отъ всякихъ перешкодъ волный Лѣств. 27.—Отъ вѣчныхъ мукъ печальныхъ волнымъ zostати Гал. Гр. Розм. 5.

XVIII. Всѣ жида отъ работъ и забавъ иншихъ волний для слуханъ права законного

до божницъ збиралисѧ Науки парох. 104.—
А вознимъ от служби военной волнимъ бит би
Стат. 34-б.—Кто би кому гвалтъ забойство
або шкоду учинивши... умеръ то наследники
имѣній его по доводу шкоди и навязки упла-
чивать и от кары горловой дѣти бивають
волни ib. 70-б.

Волнымъ чинити, увільняти.

XVI. Отъ тоє помовы и речи въ позве
описаное, на всѣ потомныє часы волнымъ
чинимъ Арх. ЮЗР. I, I, 425—26 (1594).

2. Незанятый, що стоить пустою, вакує.

XVIII. Кгрунт... з степом волнимъ Кн.
Мѣск. Полт. 137-б (1718).—Староста вышелъ
с работниками... в волний степъ Кн. Нос. 58.

3. Приступный, незаборонений, відкритий.

XVI. (Позовъ) о недопущене волного отпра-
вления фалы Божое въ церкви соборной
въ замку вышнемъ Луцкомъ Арх. ЮЗР.
I. VI, 88 (1591).

XVII. Потребоваль волного отъ Прослава
посломъ своимъ произду Крон. Сов. 201.

XVIII. Школа всякимъ страннымъ домъ ест
волный Клим. Вірші, 158.—З'того нам треба
веселитисѧ, же имами волний приступъ до
ѣба Сѣмя Сл. Б. 6.

4. Вільный, невідлеглий чужій волі, силі.

XVII. Лечъ приневолити не может, бо
члвкъ волной воли ест Гол. М. II, II, 371
(Кор. Н. 1645).—А ни бѣсъ, а ни жадное тебе
створене поневолит не може, поневаж маєшь
волю волную Рук. № О. 4^о 86, к. 49-б.—Члкови
дал Бгъ волю волную Гал. М. Пр. 201.

5. Непримушенный.

XVII. Просили боярина Голицѣна, жеби
войску позволил волними голосами обрати
собѣ гетмана Лѣт. Сам. 171.

XVIII. А ми и потомки наши препятствовать
имъ не имѣемъ часи вѣчными волного уживання
С. і Р. 3-б.—Сотняне... волними голосами...
змиж себе кого... изберуть Кн. Нос. 18-б.

6. Добровільный, своєю волею, довільный.

XVII. Тѣло мое, которое за вас всѣх на
страст и волную муку выдается Єв. Реш. 2.—
Пришолъ часъ волного распатіѧ І(оспод)а на-
шего Ісуса Ха Кн. о Вѣрѣ, 71.

XVIII. От нѣкового Еврея крещенна, до
волной вѣрѣ святой прилученна Укр. Р.
Арх. IX, 201.

7. Нестриманий.

XVII. (Александра царица) до цесара мужа
своего приступивши волнымъ гласомъ заво-
лала Рад. Ог. 66.—Не могучи их волного
языка стерпѣт Жив. Св. 17-б.—Иларій...
писмом тройким волным велми и острым язы-

комъ грѣхи и невѣрност пана оног караль
Жит. Св. 523.

8. Звільнений, невідлеглий.

XVIII. Солодовня една чернецкая волная
(од поборів) Мат. Полт. Полк. II, 56 (1722).

9. Повільный, малый, недужий, слабый.

XVIII. Змѣшавши (все) на волномъ жару
присмажить в ривцѣ Млр. дом. лѣч. 17.

10. Широкий, обширный.

XVIII. А обличе его (аггела) яко волний
свѣтъ Укр. Р. Арх. IX, 80.

11.—листъ, визвольный лист, лист на
вільне вживання; що забезпечує вільність;
паспорт.

XVI. Маю домъ у Ковли и листъ на то-
волный Ж. Курб. I, 263 (1585).

XVII. (Зледаєм имъ) волного листу о перестя
до Волох на быт просити Льв. Ставр. 35 (1609).

12. -а вода, літепло.

XVII. Сестерь... в укропъ кипячий вло-
жено... але в теплой и волной водѣ ихъ знай-
дено Жит. Св. 534-б.

ВОЛНЯНИЦА, ржс. *Вовняна одіж.*

XVII. Епендитъ: обойчик, камазела, сер-
дак, кафтан, сукна, жупан, кошула, або
волняница Бер. Лекс. 271.

ВОЛНЯНЫЙ, прикм. *З воєни зроблений.*

XVII. В' наращения выличай тыи нитки, лн-
ную, волн-ную, едwabную Гал. Кн. Раз. 526.

XVIII. Свердловъ двох, долота одного, пояса
волняного Прот. Полт. С. III, 193-б (1749).—
Вся (палата) посланна бистъ волняними тол-
стыми покровами Гр. Барск. II, 371—72.

ВОЛОВАТО, присл. *Поволи.*

XVIII. Спѣваєть акселента горою воловато,
говорит грубо (чернецъ) Арх. Сұл. ц. 132.

ВОЛОВЕЦЪ, ВОЛОВИКЪ, рм. *Воловий
пастух.*

XVI. Тамъ же въ том стаде, за оказованемъ
воловоцвъ, видели есмо воловъ велми хорых
Кн. Гродск. Луцк. 1564, к. 241.

XVII. Еденъ воловецъ з Ципру выпсы бу-
дучи в' Царигородѣ пришолъ до цркви Пре-
стои Бжи Гал. Н. н. 81.

XVIII. Платныхъ служителей при дворцѣ...
стадникъ, воловикъ, тютюникъ Оп. ст. Млр. II,
308 (1736).—За воловиками смотрѣть, не гу-
ляли бы они ниже одного часа въ день Арх.
Сұл. 118 (1776).

ВОЛОВИЦКИЙ, прикм. *від «воловикъ».*

XVIII. Я... воловицкого атамана просиль,
чтобъ мало погодилъ Арх. Вид. м.; прош.
нам. Іларіона (1752).

ВОЛОВНЯ, ржс. *Волова тайня.*

XVI. Тягнѣм вола до воловнѣ Жит. Св. 207.

XVII. Волочѣмо вола до воловни Жив. Св. 145.

ВОЛОВО, рм. **ВОЛОВЯНЫЙ**, прикм. Див. Олово, Оловяный.

ВОЛОВОДЪ, рм. *Мотуз водити воли, на-лигач.*

XVIII. Якійсь тебе катъ тягнувъ сюда воловодомъ Довг. 105.—Матвѣй... посилав пасѣчника до братовой, щоб знову... воловодом тот ґрунтъ перемѣрити Кн. Мѣск. Полт. 258-б (1731).

ВОЛОВЩИНА, рж. *Побір від вола.*

XVI. Для скази ихъ воловщину нашу отпустили на дванадцать лѣтъ Ак. ЗР. I, 350 (1503).—Што ся дотычет воловщины с тых подданных... теды я и малжонка моя жадное воловщины... брати не маєм Arch. Sang. VI, 10 (1553).

ВОЛОВЫЙ, 1. прикм. від «волъ».

XVII. Волуе иго: воловое ярмо Бер. Лекс. 16.—Войцехъ Сатановский, купец воловый мешкает у Кракови Льв. Ставр. 92 (1627).—Лидима... сторговала... землѣ... що может скура воловая обняти Крон. Боб. 109-б.—Стала ми шкода: взято з гумна волових двѣ колесѣ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 96 (1667).

XVIII. Возовъ воловых 2 Арх. Вид. м.; екон. спр. (1755).—Яром воловых 2 ib.—Купить ободовъ воловихъ ib. (1759).—Сотникъ.. послалъ людей своихъ з девятнадцать подводами воловыми Прот. Полт. С. IV, 63 (1756).—Казал бити жилами воловыми суровими Пам. укр. м. VI, 127 (Рк. Яр.).—Новихъ воловихъ мажъ... много Лит. Вел. IV, 59.

2. Переносно: *Важкий, під силу волів.*

XVIII. А ежели бы даякій кмѣть за волову роботу хотѣвъ бы самъ на пише пансчину отбути муситъ каждого тижня два дни робити Урб. 50.

ВОЛОДАТИ, ВОЛОДѢТИ, дс. *Мати владу в чім, посідати.*

XV. И изгнаша Варягы за море и не даша имъ дани и почаша сами в собѣ володѣти Ип. 14 (862).—Со всѣмъ правомъ предреченому бискупу... тыми землями володѣти Ак. ЮЗР. II, 106 (1451).—Масть то держати и володѣти вѣчно Ак. ЗР. I, 201 (1499).

XVI. Имѣньемъ мужнимъ володаеть Ак. ЗР. III, 16 (1547).

ВОЛОКА, рж. 1. *Проволока, протягнення часу.*

XVII. Которыи (аспры) ся презъ волоку собору, кволи нему учиненую, стравили Копист. Пал. 1062.

2. *Міра повергні—30 моргів.*

XV. От дорогинки волокою к мокрицю ЮРГр. № 91 (1458).

XVI. Мѣсто наше новое Высокое посѣло и на волоки роздѣлили Ак. ЮЗР. I, 30 (1502).—На пустыхъ волокахъ осажати Пам. КК. II, 538 (1556).—Тые кґрунты в нас ѣтнято за пна Фронцыпка Фалчевского старосты Ковельского волоками, а волочникъ на тот час был пан П. Фалчевский Ж. Курб. II, 153 (1582).—А при церкви попъ, который попъ масть две волоци подъ собою, съ которыхъ волокъ повинности жадное не чинить, одно справы перковные отправуетъ Арх. ЮЗР. VI, I, 205 (1590).

XVII. Кґрунту волокъ сто Ак. ЮЗР. II, 92 (1633).

XVIII. Ґрунту зась Руской Црквы кождой, наданого, ледво где есть надъ двѣ волоки Собр. Прип. 59.—Поля... якъ розмѣрили, вынайшлося волокъ сто... а волока сажней вусѣмнадцать Зап. Чер. Губ. Ст. Ком. VIII, 301 (1719).—От волоки осѣлой людми, то есть от сажней троарииннихъ вдовжъ 1203, а виширь сажней 610, по 2 гроша... посиленный получивши, имѣеть... истца в особливую маестность отвѣтчикову увязат С. і Р. 21-б.—Волока же в себѣ содержитъ морговъ 30 ib. 40-б.

3. *Шнур зав'язувати обув'я.*

XVI. (Староста Луцкий съ помочниками) побрали и пограбили... седелъ десеть зъ волоками и зъ опанчами Арх. ЮЗР. I, VI, 136-7 (1597).

XVII. Забравшы краденнымъ способомъ пар осмѣдесять волокъ рамѣнныхъ и лоз на подшвы... утюкъ гдес безвѣстно Акт. Старод. кн. 58.

ВОЛОКИТА, рж. 1. *Тягнення часу, проволочка.*

XVI. А гды бы и хотели ся в якую ж колвек реч вступовати або до права позывати... трудность и волокиту задавати... тому... заруки заплатити две тысячи грошей Арх. ЮЗР. VIII, III, 307 (1578).

XVIII. Волокити, харчи, проторовъ моихъ годъ за вусѣмнадцать, якъ право учить Быт. млр. обст. 339.

2. *Ходження або їмдження по різних місцях, волочення, тулання; блукання.*

XVII. Магдалина... такую солодкость науки его (Іса) пбснои мѣла, ижд для слухан'я ей волокита оная тяжка ей не была Жит. Св. 553-б.—Альбовѣмъ не ужили есте нужи, яка въ волокитахъ буваеть Ак. ЗР. V, 179 (1684).

XVIII. Пустив Богъ Микиту на уставичную юж у мир волокиту Клим. Вірші, 51.

ВОЛОКТИ, *дс.* 1. *Тягти по землі, сукнути.*
XVI. Они дей нась, зъ воды волочачи, били мордовали Арх. ЮЗР. I, I, 16 (1569).

XVII. А противники иновѣрныи абы в зломъ вырозуменю писма не гибли и другихъ до тоѣж за собою ямы не волокли О обр. 131.—Жидове... почали его (Іса) бити... волокучи за шю поворозомъ Ев. Реш. 191-6.—Єдного балвана волокли зъ горы утопити въ Днѣпръ Крон. Соѡ. 26.

XVIII. Єдина пушка была, которую седмдесять паръ воловъ везлы, и двѣ тысящи чело-вѣкъ волокли Гр. Барск. IV, 7.

2. *Наволікати, стягати, вкладати на кого.*
XVII. Задавали оныхъ часовъ св. мученикомъ... шаленство, а неправо то на нихъ волокли Копист. Пал. 319.—Непотребныѣ ричы на мене волокутъ Докум. аз. игры, 6 (1672).

ВОЛОКТИСЯ, *дс.* 1. *Тягтися (по землі).*

XVI. Которая то флякѣма, кѣды деревомъ слуга пана Болобановъ з медницы взялъ и къ горе подносилъ, теды се вышей чело-вѣка, якъ поворозъ волокла Арх. ЮЗР. I, I, 489 (1596).

2. *Тягтися, поволі йти, їхати, плентатись.*

XVI. Бдучи зъ Луцка, за окопищами надъ-скаломъ того небожчика, а онъ волокся на конѣ, вельми збитый Арх. ЮЗР. VI. I, 256 (1596).

XVIII. Татаре... нагнавши... волокшоеся войско венгерское, вдарили на оное Вел. Сказ. 155.

3. *Тягтися, тривати, бути.*

XVII. Не през рокъ... але аж до сегого року нецѣза се опая волокла Каз. 32, к. 111.

XVIII. В писаню писарѣ справъ, позвовъ не розширялися бѣ... чтобъ... справи не волоклися Стат. 49.

ВОЛОКЪ, *рм.* *Сіть ловити рибу у ставу або невеликім озері.*

XVIII. Подданіє... з остми, сутками, волоками... и зо всякимъ посудом до рыбной ловлѣ способнымъ полощутся (у ставу) Оед. Лис. 47 (1710).

ВОЛОПАСЪ, *рм.* *Що насе воли.*

XVII. Вуколь: волопасъ Бер. Лекс. 259.

ВОЛОСАТЫЙ, *прикм.* *Укритий волосом.*

XVI. Волосатый... акъ Исав волосами оброслый Пам. укр. м. V, 162 (1596).

XVIII. Знаходивъ людей волосатыхъ Ал. Тип. 79.

ВОЛОСЕНИЦА, *ржс.* *Див. Волосяница.*

XVII. Суть нѣкоторые законники которые себе трапѣтъ покутами розмаитыми, постами и волосеницами Доменк. 72.

ВОЛОСКИЙ, *прикм.* 1. *Молдавський.*

XIV. То все далъ ієсмъ Ладомирови садити село у волоскоіє право ЮРГр. № 12 (1377).

XV. А тоє село перво рченое имѣють нам давати подлуг права волоского ЮРГр. № 54 (1424).—Пословъ Лядскихъ и Московскихъ и Волоскихъ и Мултанскихъ не надобѣ имѣ поднимати ничимъ Ак. ЗР. I, 144 (1494).

XVII. Языкомъ Волоскимъ отновѣдалъ Ак. ЗР. IV, 218 (1600—5).

XVIII. Тимошъ... женился на... дочери тог-дашного господара волоского Вел. Сказ. 7.—Князь... хвалился подаркомъ вашимъ... собакою волоскимъ чернымъ Оп. ст. Млр. I, 34 (1736).—Золотарю... купил вина волоского кварть двѣ Ризн. Соф. Кн. 121-6 (1740).—Москалѣ на Волоску сторону перейшли и би-лися с Турчином Оп. ст. кн. 6 (1788).—(Чоло-вѣк) говорит в нос нѣби з волоска и по во-лоску говорит Арх. Сул. ц. 201.

2. *Тальяньський.*

XVI. Сукно волоское Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 119.

Орѣхъ волосный, *Iuglans regia.*

XVI. Меды пресные липъци, орѣхи волоские сухие и черные въ меду Арх. ЮЗР. I, I, 362 (1593).

XVII. Отъ бочки орѣховъ волоскихъ по грошей два (мыта) Ак. ЗР. IV, 250 (1605).

XVIII. Купилося... орѣховъ волоскихъ 14 тысячъ Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 75 (1721).

Волоская дуля, *Гатунюк груші.*

XVIII. Не пробилъ би дѣловая куля, хочай би була як волоская дуля Укр. Р. Арх. IX, 53.

Кропъ волосный, *Foeniculum vulg.*

XVIII. Придавши соку з кропу волоского Млр. дом. лѣч. 23.

ВОЛОСОВАТИ, *дс.* *Тягти, скубити за во-лосся, бити взявши за волосся.*

XVIII. Били, волосовали, стусовали не-милостиво Пам. укр. м. II, 228 (Рк. Тесл.).

ВОЛОСОВЫЙ, *прикм.* *від «волосъ».*

XVIII. Болячка волосова Млр. дом. лѣч. 46.

ВОЛОСОКЪ, *рм.* *Здрібн. від «волосъ».*

XVII. Моглобъ в твоей бородѣ нѣ волоска не стати Интерм. 83.—Яко посполите люде мовѣть, а ни на волосокъ заспути не можетъ Рад. Ог. 780.

ВОЛОСТЕЛЬ, *рм.* *Володар.*

XV. Бѣ поставилъ нась волостели в мѣсть злодѣемъ и в добродѣтель блгочестивымъ Ип. 392 (1149).

ВОЛОСТКА, *рж. Здрібн. від «волость».*

XV. Бояре Полоцкіи держать волостку Дри-сенскую Ак. ЗР. I, 199 (1499).

XVI. Дали есмо ему волостку нашу Ак. ЗР. II, 41 (1508).

ВОЛОСТЬ, *рж. 1. Право, вільність.*

XV. Да и не имоуть волости зимовати оу стго Мамы Ип. (X) 38 (945).

2. Країна, сторона, провінція.

XV. И вышел Ярополкъ в город Олговъ прия волость его Ип. 62 (977).

XVI. Рекль емоу диаволь: дамъ тобѣ сію волость в'сю Ев. Пер. 32.

XVII. Замокъ досталъ и инніе волости по-пустошилъ Літ. Сам. 160.

XVIII. В одной волости (в Индии) сѹт люде которые зовут сѹ Агрометы Пам. укр. м. IV, 30 (Сок. Рк.).

3. Округа, що належить до міста.

XIV. сѹ король... далъ іесмъ слѹзѣ... дво-рище... што жѣ слѹшаієть Перемыскоѣ во-лости ЮРГр. № 2, (1349).

XV. И сѹ Ланѹюскои волости ис тѣхъ трии волостии вѹали іесмы вовса ЮРГр. № 18 (1386—1418).

XVI. А зѣ волости Лемницкое данъ гро-шовая Ак. ЮЗР. I, 54 (1516).

XVII. Теды іншыє сѹседы горломъ его, Яко-ва, даровали, и от сего часу абы з волости сышолъ и з кгрунту своего Тр. Черн. Арх. Ком. VIII, 103 (1667).

XVIII. Ёстонѣя... з волостями, мѣстами... повѣтами... Шведамъ уже належати мѣсть Вел. Сказ. 248-9.

ВОЛОСЧАНИНЪ, *рм. Мешканецъ волости.*

XVII. Моцен естѣ вишменованный войтъ местомъ радѣти і справовати и волосчанами здавна до мѣста належачими Ак. Зем. 97 (1649).

ВОЛОСЪ, *рм. Ниткуватий роговий утвір на шкірні, що покриває шкіру людини або звіряти.*

XV. Сии же благовѣрныи князь Володи-мѣрь возрастомъ бѣ высокъ плечима великъ, лицемъ красенъ, волосы імѣя желты кудрѣ-вы Ип. 920 (1289).

XVI. Отирала (Марія) волосами головы своєи ноги его Ев. Пер. 21.—Панъ Кгра-евский... порвавши мене за волосы, почалъ мне ножичками плѣшь стрычи Арх. ЮЗР. I, VI, 61 (1574).—Незаходячи далеко до свѣ-доцтвѣ давних, которых естѣ якъ волосов на головѣ, пойзри отче влдка у книжки вашего полского едного бгносца Рук. Муз. № 513, к. 16.

XVII. Поляки... волосы почали высоко стригти, которіи перел тымъ долгиі носячи, заплѣтовали Крон. Літ. 348.—Назарей во-лосовѣ не голили, але запускали Гал. Кл. Раз. 417.—Одинъ... перемѣнился в постат жоны его... и пришла безъ пристойного убирѹ з волосами ростархаными Рук. № 0. 4^о 86, к. 53.

XVIII. Волъ доброй познается такъ... на ушах и на лбу много волосовѣ Млр. дом. лѣч. 18.—За поличокъ и за р'ване волосовѣ и бо-роди двадцать рублей и три неделѣ вязена Стат. 68.

ВОЛОСЬЕ, *рн. Збірниє від «волосъ».*

XVII. Люде... маюť бороды долгиє, без во-лося Крон. Боб. 11-б.—У женѣ ихъ волосѣ на головахъ не машѣ ів.—На тѣлѣ моемъ вы-росло волосе Жит. Св. 102-б.

XVIII. Острыгъ волосѣ з головы своєи Пам. укр. м. I, 265 (Рк. Тесл.).—На голове волосѣ погорело Тих. № 11, к. 29.

ВОЛОСѢНЬ, *рж. Кінський волос з хвоста або гриви, волосінъ, волосня.*

XVI. Познал есми у Матфѣйца сверипу свою власную вильчастую, в которое грива и хвостъ сивый, нога задняя правая по волосѣнь била Кн. Гродск. Луцк. 1576, к. 375-б.

ВОЛОСЯНИЦА, *рж. Тканина з волосѣ; жалобна або покутна сорочка з волосяниці.*

XVI. Ёсли теды хочеш члче выграти поези-нок на диаволѣ... вложи волосяницу на себе, ускромѣ поклонами тѣло твое Рук. Муз. № 513 к. 41—2.

XVII. Плачѹчого одѣніє естѣ волосѣница Ев. Калл. 888.—В'се тѣло сѹши, попеломъ посыпѹй, волосѣницею покрывай Рад. Він. 1601.—(Стыи) лежали нагіи на снѣгу, ходили в' острыхъ волосѣницахъ, оперѣзовалисѣ по голомѣ тѣлѣ поворозами Гал. Кл. Раз. 243.—Алексей... волосяницу грубую потай роди-телей... носил Жит. Св. 63-б.—Будучи смутная по снохъ Ресѣа оболеклася вѣ волосяницу Крон. Боб. 107.

XVIII. Ахавъ... убрался в волосяницу Ев. Реш. 338-б (1710).—Ряса... одна, волосяница мухояру бѣлого Арх. Вид. м.; реєстер річ.

ВОЛОСЯНКА, *рж. Спідниця з волосяниці.*

XVII. Вѹкократ : власовина, волосѣнка Бер. Лекс. 259.

ВОЛОСЯНЫЙ, *прикм. від «волосъ».*

XVII. Феодоръ названий Трихина то ест волосяный Жив. Св. 135-б.—Іоан... ходил в од-ной волосяниці... и для того волосянымъ назва-ный Жит. Св. 187.—Оу единой волосѣной шатѣ ходит Пам. укр. м. III, 114 (Перем. Пр.).

XVIII. Сито волосяное старое 1 Арх. Вид. м.: экон. спр. (1755).

ВОЛОХЪ, *рм. Чоловік романського племені, румун, молдаван, італієць.*

XV. Волохомъ бо нашедшим на словены на дунайскыя и сѣдшимъ в нихъ и насилующимъ имъ словѣне же ови пришедше и сѣдоша на Вислѣ и прозвашася Ляховѣ Ип. 5.—Зъ чужихъ землѣ межи его людей, межи Волохъ никого не было Ак. ЗР. I, 177 (1498).

XVII. Цесарь... до Волохъ свою залогу поставилъ в Сочавѣ Літ. Сам. 180.

ВОЛОЦУГА, ВОЛОЦЮГА, *рм. Особа, що не має сталого місця побуту і заняття, блудяга, туляч.*

XVI. Лестецъ, волоцюга, туляч, зрадця Зиз. Лекс. 101.—Чужеземці, которые волоцугами будучи... Хр. Фил. Апокр. 1814.

XVII. Вѣгунъ: волоцюга Бер. Лекс. 11.—Ивач и Савиха вдова скаржили на Вас., Ив., Остапа, циганъ, волоцугъ ярмарковых о покраденіи коней Ак. Нѣж. Маг. 14.—Козаки... зимали и постановили предъ насъ волоцюгъ прибишповъ неробочих Прот. Полт. С. I, 84-б. (1690).

XVIII. Не имѣтиму на волоцюгъ милости отсѣлѣ Листи Конт. 28.—Многіе волоцюги а гультайства бывають Клим. Вірші, 29.

ВОЛОЧАЙ, *рм. Волоцюга.*

XVII. Волочай оныє, которые позабѣгали были на затыги Лядскіе Ак. ЗР. IV, 177 (1684).

XVIII. Я грач пудзоземскій и волочай потѣшнѣи а жаргун вшеленскій Вірші Воскр. II, 35 (1719).

ВОЛОЧЕБНЫЙ, *прикм. 1. Що на Великоднім тиждні (в понеділок, вівторок).*

XVI. У вівторокъ волочебный, кгда президѣль до зятя Арх. ЮЗР. VIII, III, 398 (1583).

2. -нос, *рн. Подарунок за орацію на Великдень.*

XVII. За волочебное любовъ ваща слухачу православный Рад. Ог. 15.—Пришедши побожные невѣсты мурноносицы до гроба хвого по волочебное... не зовсѣмъ на оугодного имъ агла трафили ів. 23.

XVIII. А ваща милость абисте других свят дочekali, а нам волочебное красное давали Укр.-Р. Арх. IX, 79.

ВОЛОЧИ, *дс. Див. Волокти.*

XV. И волокшъ и (Игоря) съ Мъстиславл двора чересь Бабинъ торжекъ Ип. 352 (1147).

XVII. Владимир... балвана къ хвосту конскому привязавши, казал у Днепръ волочи Крон. Соо. 16.

ВОЛОЧИТИ, *дс. 1. Тривала форма від «волочити».*

XV. А плотовъ на низъ не згоняти, ни на берегъ не волочити Ак. ЗР. I, 144 (1494).—За власы волочаху Чет. 1489, к. 9.

XVI. Гдѣ и теперъ бѣсове душъ грѣшныхъ волочать до старшихъ своихъ Вопр. 67.

XVII. Саву... бючи волочили Жит. Св. 175-б.—Тут вас всех, як псов, с того монастыра будем волочыти и в той воде топити Арх. ЮЗР. I, VI, 583 (1627).—По мѣстѣ ихъ волочити и наконецъ головы им оутати Гал. М. Пр. 213.—У родича... плечи дупилися... колоды волочачи Прот. Полт. С. II, 304 (1700).

XVIII. Инѣших по остроуму камѣню кон'ми волочили Пам. укр. м. II, 140 (Рк. Тесл).—Нѣ стукать велми ногами о землю, не волочи ногъ за собою Полѣт. 49.—Кара забойцѣ по ринку волочить, клѣщами тѣло торгать Стат. 65-б.

Волочащий животъ, життя волоцюжине.

XVI. (Жена моя) опутивши и дом мой себе огидивши, а волочащий животъ улюбивши, тамъ, где се ей подобало, мешкаеть Арх. ЮЗР. I, I, 73 (1579).

2. Тягти, притягати, мимо волі водити.

XVI. Непотребне его на свѣдоцтво за собою волочешъ Хр. Фил. Апокр. 1382.

3.—озера, ловити рибу.

XVI. Всей о Христе братъи старцомъ Пустынського монастыря там имъ своих людей с неводы посылати озеръ волочити Арх. ЮЗР. I, VI, 17 (1512).—Жаловала намъ... Ленковая из сынами своими... в томъ, штожь... Падкевичъ вступається и волочить... квалтомъ озера наши власныи ів. 38 (1545).

4. Покривати (тканиною).

XV. Євангеліє опракос... волочено оловиром Ип. 926 (1289).—Пану Гвоздю (одписую) кожухъ куній, рабою комкою волочень Арх. ЮЗР. VII, I, 13 (др. пол. XV в.).

ВОЛОЧИТИСЯ, *дс. 1. Тягтися, сунутися, повзти.*

XVII. Офѣры дым по земли волочилъся Крон. Боб. 5-б.

2. Іти або їхати поволі.

XVIII. Що я маю бол'шесъ за ним волочити и ходити Пам. укр. м. II, 222 (Рк. Тесл).—Твардовскій... болѣзнію... до ложка пригвожденный будучи, не могъ далѣй за войсками своими полскими волочитися Вел. Сказ. 252.—Волочитися (Хмелниченко) зъ многими войсками козацкими, лядскими и ординскими Літ. Вел. II, 21.

3. Тягтися, тулятися, блукати.

XVI. Духовные тоє патрыярхії: чернцы, игуменове уставичне се турчать, бесурмянять

и по окраинахъ чужихъ се волочать Брест. соб. 209-10.

XVII. Будешъ стогнуши и трусячися по земли волочитися Крон. Боб. 5.—(Законники) не мають в' свѣтъ з' монастырѣ выходить, и межы свѣцкими людмисѣ волочити Гал. Кл. Раз. 147.—З яковыми грошми недѣли з чотири волочилася и мешкала в мѣстѣ до ярмарку Десятовского, знаючися з Иваномъ Кулачкомъ Акт. Старод. кн. 94.—По сѣту волочимо сѣ и свсего мѣсца не маємо Гал. Боги пот. 20.—Пуща... по которой ся сарадины туды и сюды волочат Жив. Св. 124-5.—Волочился по чужихъ земляхъ на смѣхъ людскій Крон. Св. 95.—Муж твой не вѣдетъ (того) бо по дорогахъ завше волочится Прот. Полт. С. I, 165 (1693).

XVIII. Жыдове... волочат сѣ яко выгнанцѣ Пам. укр. м. II, 105 (Рк. Тесл.).—Милостивій нашъ пане... не дай намъ по рознихъ мѣстахъ волочитися Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 107 (1723).—Законникъ не можетъ... догматовъ вѣры волочачисѣ по домахъ оучити Собр. Прип. 12.—Тѣмъ люде которыхъ волочать, мають сповѣдатисѣ оу того іерея, где ихъ зайде сповѣдъ паскальная ів. 40.—Не волочисѣ, якъ борысовъ быкъ, и якъ хведкова корова, и якъ солоный заєць Клим. Прип. 266.—Блудиме по тому то страшномъ пустомъ морю, волочиме сѣ безъ жадной славы Ал. Тиш. 103.

ВОЛОЧНИКЪ, рм. *Той, хто виміряє рілля волокою*.

XVI. Тыѣ кгрунты в насъ отнято за пна Фронцышка Фалчевского старосты Ковельского волоками, а волочникъ на тотъ часъ былъ панъ Петръ Фалчевскій Ж. Курб. II, 153 (1582).

ВОЛОЧНЫЙ, прикм. *Що тичеться до волочення*.

XVI. Границы стародавныя звечыстыѣ отъ именей нашихъ, которые... панъ отецъ мой, при померѣ волочной назначилъ и каждому селу отграничилъ, менуемъ Арх. ЮЗР. I, I, 474 (1595).

XVII. Тотъ застѣнокъ змѣренный есть шнуромъ волочнымъ, который шнуръ въ собѣ маеть сажонъ тридцетъ Арх. ЮЗР. VI, I, 315 (1606).—Вымѣривши того кгрунту съ сѣпжатою волоку одну доброю помѣрою волочною Ак. ЮЗР. II, 92 (1633).

XVIII. Конецъ же за концемъ черезъ пять шнуровъ волочныхъ и ближе билъ би Стат. 59-6.

ВОЛОЧНЯ, рж. *Гатунокъ рогатини, спи а, копій, піки*.

XVII. Ратище: рогатина, оцѣпъ, волочнѣ, стрѣла, болтъ Бер. Лекс. 138.—Оточаетъ аггль

члвка на неприятеля єго кидаючи волочню и стрѣлы Жит. Св. 90-6.

ВОЛОЧОБНОЕ, рн. *Див. Волочебное*.

XVI. Коляды и волочобного не мають на замскъ нашъ давати Ак. ЗР. II, 91 (1511).

ВОЛОЧОКЪ, рм. *Склянка на шнурку, щобъ з барила діставати горілку на спробунокъ*.

XVII. Пойшли до Букуса и выпили по волочку горѣлки Акт. Старод. кн. 31.

XVIII. Андреевъ спрашивалъ ея Ссфіи где волочокъ, то она Ссфія ему... отказала: я... не знаю, тиж... самъ частовалъ... взялъ волочокъ на полицѣ Прот. Полт. С. IV, 172-6. (1757).

ВОЛОЦЦА, рм. *Волоцюга*.

XVII. Свовольныхъ волочцу и безчинныхъ соблазновъцовъ самовладне проважили Гол. II. М. II, 87 (II. Мог. 1635).

ВОЛОЧѢЛНОЕ рн. (?).

XVII. Волочѣлись по Вскресеніи зъ мѣстъ и зъ селъ выволокли, утопѣте Ак. ЮЗР. II, 223 (II. Виш.).

ВОЛОША, рж. *Збірниє від «волохъ»*.

XVIII. Волоша и татарове, которые на томъ берегу Дону рѣки полунснсь, недалеко моря Буксину мешкаютъ Пам. укр. м. IV, 33 (Сек. Рк.).

ВОЛОШИНЪ, рм. *Мешканецъ Молдавіи*.

XVII. Повѣсть и Мултѣнскаѣ землѣ волошинъ, якъ ихъ тотъ гетманъ з своимъ рыцериствомъ полошилъ Тит. 45 (Сак. 1622).

ВОЛОШКА, рж. *Родомъ з Молдавіи, або з Італіи*.

XVII. Цесаръ послалъ събѣ по Сибилѣ, котрыхъ было пророкинъ 11, Волешки родомъ Пам. укр. м. II, 113 (Угр. Єв. Уч.).

ВОЛОШКЫ, рж. *мн. Росл. Centaurea Cyanus*.

XVIII. Переходемъ въ чистомъ полѣ заквитлы волошки. а я жъ тебе полюбивъ, що румяна трощки Пер. Укр. Лир. 19.

ВОЛОШНЯ, рж. *Збірниє від «волохъ»*.

XVIII. Бодай бы греци, волошня, волохове, русь... усѣ столпови и подпору столпъ держитъ Іер. Мих. 285.

ВОЛОШЧИНА, рж. *Молдавія*.

XVIII. М сква... всю Волошчину фундитує зруйговала Оп. ст. кн. 9 (1739).

ВОЛОЩАНИНЪ, рм. *Мешканецъ волости*.

XVII. Видячи мѣсто Коропецъ, мѣщанъ и волощанъ знищеннихъ и прочъ розишлихъ Оп. ст. Млр. II, 312 (1669).

ВОЛОѢДЪ, рм. *Що їсть воловину*.

XVII. Єси... волоѣдъ Ак. ЮЗР. II, 220 (II. Виш.).

ВОЛТАРЪ, рм. *Вістар*.

XVII. Стѣны въ волтарѣ входячиє и съ царскими дверми Наука о прот. ун. 13 (1626).

ВОЛТОРНИСТЬ, *рм. Що грає на волторні.*

XVIII. Двоји полковихъ музыкантовъ... волторнистоєвъ... гобойстовъ Истор. оч. Полт. Луб. 84 (1766).

ВОЛТОРОКЪ, *рм. Вівторок.*

XVI. Далочи з себе початок на завтрый волторок Пам. КК. IV, отд. II, 39 (1545).—Матка кнегини... слыхала стрелене въ ночи до дня съ понедѣлка на волторокъ Arch. Sing. VI, 251 (1564).—И коли дей есмо приехали у волторокъ, мѣсяца юля второго дня Арх. ЮЗР. VI, I, 103 (1577).—Вже позно в ночи с понедѣлка на волторскъ ів. VIII, III, 388 (1583).

ВОЛУВНЯ, *рж. Див. Воловня.*

XVII. Тагнемо вола до волувнѣ Пам. укр. м. III, 204 (Перем. Пр.).

ВОЛФЪ, *рм. Див. Волхвъ.*

XVII. Ісѣд царѣ... призвавъ оных волфовъ Св. Реш. 244-б.

XVIII. Волфъ на имѣ Замѣбрый Черно-книжнѣк Пам. укр. м. I, 249 (Рк. Тесл.).

ВОЛХА, *рж. Вільха.*

XVII. Волху витали з нашим вѣдомом; ...признаки положили на волхахъ Прот. Полт. С. II, 101-б. (1683).

ВОЛХВОВАНЬЕ *рм. Чинність від «волхво-вати».*

XV. Єго же (Всеслава) роди мти от волхво-вангя Ип. 143 (1044).

XVIII. Творятъ чародѣянїя, обваженїе, волх-воварїе, роржство бѣсоексѣ Пам. укр. м. IV, 142 (Яр. Рк.).

ВОЛХВОВАТИ, *дс. Чарувати, чаклувати.*

XV. Таковый родъ много волхвуетъ жены чар дѣйствиємъ Ип. 170 (1071).

XVIII. Занкую васъ и заповѣдную... волх-вованымъ словом Угр. Заг. 58.

ВОЛХВЪ, *рм. Чарівник, чаклун, провісник.*

XV. Бѣ бѣ преже въпрошалъ (Олегъ) волх-вовъ куд сникъ: от чего ми естъ оумьрети Ип. 28 (912).

XVIII. Слухаете єден другого сусѣд под окном, все есте на волхвах и вся дѣла диявол-ская чинити Пам. укр. м. IV, 66 (Кал. Рк.).

ВОЛХОВЫЙ, *прикм. Вільховий.*

XVII. Ходилем в лѣсъ по езя и знайшолем Юрка, волховая вершина вбила, а два дубки нѣбжчикъ подѣрубалъ, а дерево отскочило и на бокъ отвернулося Ак. Полт. Гор. Ур. I, 121 (1667).

ВОЛЧИЙ, *прикм. Вовчий.*

XV. И прилбичѣ ихъ ролѣнье и борѣсоуко-вые рздѣаны быша Ип. 794 (1242).

XVI. Зубы вам волчны укажутъ Берест. соб. 214.

ВОЛЧУРА, *рж. Шуба, підбита вовчою шкурою.*

XVIII. Хутеръ куннѣхъ 2... волчуръ двѣ вовчихъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 97 (1725).

ВОЛШБА, *рж. Ворожїїня.*

XVIII. Сухомлин... мнѣмаючи бити якие волшбы обвѣль тое людми Прот. Полт. С. II, 305-б (1701).

ВОЛШВЕНИЕ, *рм. Чаклування, чарування.*

XV. Волшвенкемъ чюдеса творѣшеть Ип. 170 (1071).

XVII. Манасий... ворожилъ и волшвенїя чинилъ Крон. Боб. 130.

ВОЛШЕБНИКЪ, *рм. Чарівник.*

XVIII. Призвалъ црѣ... чернокнижниковъ, волшебниковъ своихъ Пам. укр. м. I, 249 (Рк. Тесл.).

ВОЛШЕБНИЦА, *рж. Чарівниця, вїдьма.*

XVIII. Сухомлин... Видричку волшебницею... не звалъ Прот. Полт. С. II, 306 (1701).

ВОЛШЕБНЫЙ, *прикм. Чарівничий.*

XVII. Справами волшебными и куклѣарски-ми подступуючи Пам. укр. м. IV, 390 (Дуб. Рк.).

ВОЛШЕВБА, *рж. Див. Волшоа.*

XVII. Вльшба: или волшемба, ворожка, чары Бер. Лекс. 21.

ВОЛШЕСТВО, *рм. = Волшвение.*

XV. При аплѣхъ быс Симонъ волхвѣ, иже вльшествсмъ творѣше Ип. 170 (1071).

ВОЛШНИКЪ, *рм. Вільховий лісок.*

XVIII. У жытеля скородиского, Якова Ше-пеля, дворище, волшникъ з грушами, толо-ками мелниковскою и крутковскою Сб. Мат. Львов. Укр. 59 (1745).

ВОЛЬ, *рм. 1. Віл.*

XV. Алце поѣхати бѣше обрину, не дадѣше въбрѣчи ксѣна ни волу Ип. 9.

XVI. Панъ Иванъ Чапличъ, войский Луц-кий, зъ двора Боголюбского взялъ быдла: воловъ чотырнадцать, быковъ чотыри Арх. ЮЗР. I, I, 20 (1570).

XVII. Других же (звїрів створив Бог) на работу, яко волове, велѣблуды Транкв. Зерц. 14. —Нсе... научилъ людей волами орати Крон. Боб. 6-б. —Єденъ члвкѣ на имѣ Петръ в' свѣто Марїи Магдалены оуалъ, за тое и плугъ и воли его перун' сталилъ Гал. Н. н. 47.

XVIII. Починили им Єгиптяне шлен и за-кладали в них Жыдовъ яко воловъ Пам. укр. м. I, 246 (Рк. Тесл.). —Уже тое реве, що по волу бере Клим. Прип. 249.

2. *Посуд в подобї вола (на трунжы).*

XVIII. Корабликовъ парѣ сутезлоцѣстих, и вол з накришкою, гривень 6, лотов 2 Літ. Вел. IV, 112.

ВОЛЫКЪ, рм. *Здрібн. від «волъ»*.

XVII. Господаръ доброго та ест' повинност, (а звлаща кому Бъ дасть волыки и коники) засѣвати полъ, гумна будувати Рад. Віп. 953.

ВОЛЫНЬ, рм. *Українська провінція: колишні повіти Володимирський, Луцький, Кременецький і Дубенський*.

XVIII. На Волюню єдин ся ошукать небораць Клим. Вірші, 24.—Слова и способы ихъ вираженіа суть роженіи и не всѣмъ еднаковіи: на Волюню иншіи, на Подолію и на Оукраинѣ иншіи Науки парох. (цр.).

ВОЛЬГОТНОСТЬ, ржс. *Див. Волготность*.

XVI. Другое (сѣмя) пало на камени и в'зышодши пос'хло д'ла того иже не имало вольготности Єв. Пер. 41.

ВОЛЬНО, присл. *Див. Волно*.

XVI. Все ми вольно, але не все пожиточно Антир. 853.

ВОЛЬНОСТЬ, ржс. *Див. Волность*.

XV. Вольности и ласки нижеи выписаны дали есмо Ак. ЗР. I, 120 (1492).

XVI. Своя воля то, а не вольность Антир. 853.

XVII. Панъ Замойскій... умеръ передъ велѣю Рускою Христова Рождества, въпредъ кизавши до всѣхъ маестностей попомъ передъ себе стати, хотячи имъ права и вольности отбрати, хтобы на унію не позволилъ Літ. Льв. 257.

ВОЛЬНЫЙ, прикм. *Див. Волный*.

XV. Господине царю, царь вольный Ак. ЗР. I, 210 (1500).

XVII. Любитъ Бга и дѣковане ему чинить душа, коли вол'на и свободна бываетъ отъ намѣтностей телесныхъ Єв. Калл. 199.

ВОЛЬШИНА, ржс. *Вільховий лісок, вільщина*.

XIV. Ото избыищного перевоза поперець вольщины ЮРГр. № 2 (1349).

ВОЛѢТИ, дс. 1. *Більше жити, предлагати одно над друге*.

XVI. А предѣся волѣли тоє зелживости мѣститися на Богу, или на истинныхъ уставахъ єго церковныхъ, а нижли на уставахъ пшѣжскихъ Арх. ЮЗР. I, VII, 262 (Кал. Р.н.).—Што волить: чи узнати блудъ свой и оного отступити, чи задати блудъ и фалшь и небаченье отцемъ напеежемъ Хр. Фил. Апок. 1214.—Волимо с Павломъ на пѣти словахъ перестати, нижли безъ пожитку тмами мовы приводити Ист. о разб. Флор. соб. 17 (стдр.).

XVII. Теперь волять померети сами на вѣйнѣ жонны и дѣти свои поплити якъ въ Смоленску учинили, нѣжбы мѣли до згоды якої прійти зъ нами Копист. Пал. 964.—Многіѣ оумерти рачей волѣли, пѣж злую

хоробу свою розславити Єв. Калл. 403.—Волѣль самъ якъ Кодрусь кроль в Ате нахъ в Греціи смерть поднѣть Тит. 4 (Сак. 1622).—Зовзвалъ Ивоня радныхъ своихъ пановъ и ознаймилъ имъ волю песарскую, пытаючи ихъ, що волять: такъ-ли много дати, чиди тежъ боронитися мають Крон. Боб. (др.) 277.—Моусей... не хотѣлъ зватися сномъ цорки фараоновы, волѣлъ оутрапен'е терпѣти зъ братією своєю Гал. Кл. Раз. 350.—Волю быти в' Галліи першимъ, а нѣжели в' Римѣ вторымъ Рад. Віп. 352.—Абовѣмъ добрый законникъ волить оумрети, анижъ смертельнымъ грѣхомъ згрѣшити Домецк. 8.

XVIII. Волить мене острымъ мечемъ проразити, а нежели бѣ кто инший оную любити Пер. Укр. Лир. 15.—Волѣлбымсѣ былъ сѣ той днь самъ лютою хоробою розболѣти Пам. укр. м. I, 161 (Рк. Тесл.).—Волѣлъ бимъся не родити, нѣжъ у поклѣ сѣ смажити на вѣки вѣковъ Укр.-Р. Арх. X, 329.—Волѣли гултая Остранипа, а нѣжели кроля єго милости... слухати Літ. Вл. IV, 219.—Волю десѣть лѣтъ терпѣти хоробу, нежели вѣшати въ ч стцу чрезъ єдину годи цу Каз. № 2. к. 1

2. *Жити*.

XVII. Волю, желаю, хочу Бер. Лекс. 16.

XVIII. Волю я собѣ узяти молодіцю Укр.-Р. Арх. IX, 67.

3. *В знач. присл.: краще, ліпше*.

XVII. А если до твоего казанъ не квадруютъ (екзордіумъ и конклюзыа моя) не тагни тамъ силою, волишь екзордіумъ свой и конклюзыю до своего казанъ придати Гал. Кл. Раз. 525.—Албо страву, албо хлѣбъ буду їсти, а они рекли: хлѣбъ волишь їсти. Бо онъ тылко зѣл'емъ суровымъ контентовался Жит. Св. 499.

XVIII. Прето злобные, людей хлѣба не збавляйте: їдыбъ хто и годеи того былъ волю прощ'йте Клим. Вірші, 21.

ВОЛѢТИСЯ, дс. *Див. Волѣти*.

XVII. Волишся ты члче бгу даяти волю, нежли даяти земному пану неволею Збірн. 1693, к. 115-б.

ВОЛЯ, ржс. 1. *Можність розсудити чи так, чи инакъ робити; вільний вибір, що якъ волить*.

XV. Оу єдинствѣ воли нашеи Бга и правду знаютъ ЮРГр. № 38 (1404).

XVI. Пхочеть ли панъ Сова, сѣ того имени потомку моему служити, то будетъ на єго воли Арх. ЮЗР. I, I, 114 (1579).

XVII. Граница теды кождого члвка живота естъ... волъ и рада Бжаа Тр. постн. 40.—(Тот' стый) свѣту и власнымъ воламъ оумеръ, же нѣакуюсь немающую розуму и волю здалъсѣ,

мѣти дшѣ іѣ. 554.—Запрѣвшия власноѣ волѣ и достѣпивиши цѣвѣчєня власного набоженства наиболѣший степен ласки Господнеѣ охотне послушный вступѣтъ Лѣств. 47-б.—Гетманъ... далъ на волю (Іереміи) хочет... нехай ѣдет, а хочет... нехай зостанет Крон. Боб. 136.—Быль... Константин волею и сердцем яко оглашенный христианинъ іѣ. 274.—Голодный не квапился до хлѣба, але дал на его (Антонія) волю Жит. Св. 29-б.—Истотне зъ власной волѣ моеѣ визнаю и власною рукою моею виписую Арх. Мот. 120 (1677).—Зъ власной волѣ свои члвкъ грѣшитъ, а Бгъ не побужаетъ его до грѣха Гал. Кл. Раз. 278.

XVIII. Царь ему на волѣ далъ (одѣмкнути дѣрѣ) и рад былъ сему Пелтр. Ип. Виш. 15.

Своя воля, сваволя.

XVII. Члкъ сам... через свою волю... дшѣ... трагит Єв. Реш. 11.—Дм. Ив.... не порадовивши... по своей ему воли... послав (пословъ) Бул. Мат. 1, 84 (1606).

XVIII. Оумножать сѣ блуди великіє пустои розпусти, свои воли Пам. укр. м. IV, 326 (Тухл. Рк.).

Волею, вѣльно, без примусу.

XV. Ёха к нему, зане бѣшетъ въ его роуках Ип. 614 (1180).

XVII. Хс снѣ бжій... волею страст претерпѣвши распѣт сѣ Єв. Реш. 2.

Добрая воля, добрі мислі, радість, добрый гумор, настроій успокоєння.

XVII. Покою нѣтъ земля дочекала... всюды межи людьми добрая воля Бер. Вірші, 70.—Въ челоуѣцехъ благоволеніє то єст... межи людьми добрая воля то єст радость Єв. Реш. 171-б.

XVIII. Хвала на високоѣсти Бгу и на земли покѣи, а межи людьми добрая воля Пам. укр. м. II, 120 (Тухл. Рк.).

Злая воля, злоба, ненависть.

XIV. Не приневолени а никотора зла вола примучени ЮРГр. № 20 (1388).

XVI. Панъ Кграсевскій... мене обачивши ѣт ведома для которое причины, єдно напѣлившись злоє а непристойноє воли... рикнул на вознику своего, жебы мя загамовалъ Арх. ЮЗР. I, VI, 60 (1574).

XVII. Злую волю на него мають Транкв. П. Мч. 8.

XVIII. Моа то вола злаа зѣла лѣта драгаа Богл. 275.

2. Бажєння, хотѣння.

XV. (Всеволодъ) рекъ имъ боле не воуетеса съ Мѣстиславици, и они стаха на воли его Ип. 312 (1142).—А быти мнѣ по великого князя

Казимировѣ воли Ак. ЗР. I, 55 (1442).—Кѣли ихъ самихъ на то воля, мы того имъ дозволяем іѣ. 72 (1456).

XVI. Абы єдностаѣне во єдну волю во єдну раду приняты были до братства Арх. ЮЗР. I, XI, 3 (1599).

XVII. За злосливимъ бѣсомъ оудавивши, презъ роскоши оуслужовалъ оногѣ волямъ Тр. постн. 22.—По своих воляхъ собѣ духовникъ шукали Літ. Сам. 135.—Терентіян к воли Іуліанови (Івана і Павла)... постинат казал Жит. Св. 484-б.—А ты прошу тым часомъ тут мене почекаѣ, єсли єсть воля и ласка твоя Лѣств. 47-б.—Суд... схилившия на пивоварову волю Прот. Полт. С. II, 297 (1700).—Зъ волѣ и розказанія ясневѣлможного его мил. п. гетмана Арх. Мот. 118 (1677).—Ого нам Бгъ народил з своей божкой волѣ Элѣл. 84.

XVIII. Бея Перекопскаго на том єсть воля абы козаки зъ низу Днѣпра для уварованія сѣ шкодъ были спровоажени Літ. Вел. II, 552.—Мазєпа... чинячи матеры своей волю... далъ былъ оной во владѣніє (сєла Сєличовку и Морозувку) Арх. Мот. 141 (1709).—Ити было не по воли на другую (пшєницю) Пам. укр. м. I, 169 (Рк. Тєсл).—Дав им (Арон) по их воли іѣ. 253.—Так єм оучинила, як моа вола хотѣла іѣ. IV, 294.

Добрая воля, охоче бажєння, добровѣльнѣсть.

XIV. Пришедъ предъ наше обличіє... своєю доброю волю ЮРГр. № 33 (1400).

XVI. Далъ и записалъ ему по своей доброй воли третью часть имѣнѣя Арх. ЮЗР. I, I, 4 (1526).—Кто хочетъ прѣяти з доброй волѣ, прѣвѣе маєт дати 6 грош личбы полскоѣ, а прѣѣмши братство, мают сѣ сходити у громаду въ 4 неделѣ іѣ. I, VI, 51 (1563).

XVII. Зъ охоты и зъ доброй воли своей на той чинъ позволить Стат. Полоцк. Бр. 5.—Нам тяжко и по доброй воли... послужити Творцу Єв. Реш. 23.—Добрая охота и добрая воля его (мужа), ижбыся поучавъ закону бжѣму іѣ. 411-б.—Бгъ прѣѣметъ от тебе и твою добрую волю Жит. Св. 566-б.

XVIII. Козакъ перейшѣлъ своєю дѣброю волею зъ Євлашовки у хуторъ монастирскій Журавскій Арх. Мот. 43 (1740).

До волѣ, до-схочу, до-сита, скѣльки вѣзе, доситѣ, скѣльки треба.

XV. Даста ємоу пшєницѣ много и медоу и говадѣ и овѣпъ до волѣ Ип. 783 (1238).

XVII. Доволѣ бовѣмъ и людови мовивши ведлугъ звычаю своего до показанѣ чуда оудаетъ сѣ Єв. Калл. 547.—Бгъ... пустил... з земли сухой воду такъ иж сѣ сами (люде) напили и ко-

ни их аж до воли Жит. Св. 574-б.— Чи не за-
жилъ роскошій телесных на семь свѣтѣ доволѣ
Рад. Вин. 754.—Нѣхто оттоль не выйдетъ нена-
кормлен доволѣ Св. Вил. 100.—Половцовъ
и жопѣ их и дѣтей и челяди и стадѣ ихъ, такъ
много наимали, же всему войску на подѣль до
воли стало Крон. Соо. 158.—Не могу вас
договори нагледѣтися Крон. Боб. 236.

XVIII. Дали минѣ исти и пити до волѣ Укр.-
Р. Арх. IX, 69.—Намъ до волѣ выпатиса...
то намъ мило Сѣмя Сл. В. 21.

Къ воли, на волю, на бажання.

XVI. Тые особы... тые мамыры его мил.
отца митрополита... не вернули, хочечи снат
собе што к воли на нихъ написать Арх. ЮЗР.
I, VI, 114 (1596).

По воли мати кого, мати кого повѣльнымъ

XVII. А за тымъ маючи мене по воли пѣк-
рипѣ мой проклиаи Гол. П. М. I, 319 (Смотр.
1628).

3. Вѣлихъ свобода.

XIV. Старосты, а любо воеводы имають
собѣ свою волю и ставляють собѣ, подлугъ
своее воли, мѣста суду Ак. ЗР. I, 4 (1347).

XV. Пан кметю волю дастъ Ак. ЗР. I, 41
(1420).

XVI. И воли есмо были тымъ, которые тамъ
осѣли, дали на десетъ лѣтъ Ак. ЮЗР. I, 84
(1534).

XVII. Неприятелей своих и наших на воли
держиш Жит. Св. 234.—Господиня мѣе волю
во всем Прот. Полт. С. II, 98 (1682).

XVIII. Не дай сердцу волѣ, жебыс не был
в неволѣ Клим. Прип. 266.—Ащеб зволилъ
богъ волю подати (вѣтровѣ), то могъ бы з долы-
нами и горы зравняти Клим. Вѣршѣ, 2.

4. Влада, право, сила.

XV. Тогда бо бахоутъ князи роусции в воли
Татарской Ип. 888 (1282).—Еще есмы имъ
дали волю, штобы собѣ держали у Сочавѣ
одинъ домъ Ак. ЗР. I, 32 (1407).—Поставы
сукна, имають ихъ продати на искладъ у
Сочавѣ а у нашихъ торгохъ не имають
волю продати ихъ ib. 31 (1407).

XVI. Городки Кіевскіе въ нашей воли
Ак. ЗР. II, 34 (1507).—Мочи николи подѣ
волю мою не будутъ Пам. КК. IV, I, 51 (1597).

XVII. В што ся а ни сынове наши вступо-
вати и разоряти воли... не мають Арх. ЮЗР.
I, VI, 90 (1630).

Быти его воли, коритися йому.

XV. Княжича два исъ Црагорода заточени
били Мьстиславомъ великимъ... зане не бахоутъ
его воли и не слышахоутъ его Ип. 303 (1140).

5. Дозвол, зіволення, позволення, згода на що.

XV. А не имаєть той корѣчмы от нег отнати
ни одинъ староста а ни одинъ воевода безъ
нашей волѣ ЮРГр. № 39 (1407).—Мы ска-
зуємъ, ижъ такая дѣвка безъ воли опека-
ника своего, имѣетъ собѣ мужа узять Ак.
ЗР. I, 39 (1420).—Князь Жикгимонтъ Оомѣ
тоє село далъ за волею попорьскою ib. 112
(1489).

XVII. У Волосѣхъ побыто полское войско
съ Потонкимъ, бо безъ волѣ королевской
поѣхалъ Лит. Льв. 237.—Ваша цесарская позво-
лила милость царю готскому мѣсте в Гипшаніи
мѣти... А он (опекун) панскую вашу волю
переставил Др. Ол. Ч. В. 161.

XVIII. Поляки... начаша над волю и при-
вилея королевский... Русѣ и Козакамъ тво-
рити обиди Вел. Сказ. 11.—Чаплинский...
мимо волю королевскую, отнялъ у Хмелниц-
кого слободу Суботовскую ib. 16.

6. Наказ, розпорядження, розсуд.

XIV. И дали ми землю до своей воли ЮРГр.
№ 27 (1393).

XV. Есмы дали... тую корѣчму... до нашей
волѣ ЮРГр. № 39 (1407).

XVII. Жадаємъ, абысь зъ тымъ своимъ то-
вариствомъ до дальшой волѣ нашей оттоля зъ
Чигрина не отходилъ Ак. ЗР. V, 148 (1678).

XVIII. Послалъ указъ до Кречовского полков-
ника Переяславского, жеби его Хмелницкого
прибралъ въ руки, и до далшой волѣ подѣ
арестомъ задержалъ Лит. Вел. IV, 7.—Благо-
воли вш. м... мене увѣдомити за волею ли
вашоѣ мѣ пна тое дѣлается Кн. Нос. 67.

7. Замір, намир.

XVI. Саин-кгирей... зъ многими людьми...
мають волю до паньствъ нашихъ пти Ак.
ЗР. II, 220 (1533).—Маю волю ѣхати до Святоѣ
Горы ib. IV, 160 (1597).—Мы то давно волю
мели учинит Ж. Курб. I, 295 (1588).

XVII. Мы сего дня... 40 (мчников) выслав-
лят маємъ волю Жив. Св. 16.—Мы маємъ
волю зѣхати на часъ малый до Глухова Ак.
ЗР. V, 177 (1684).—Такій былъ Ісавъ, кото-
рый мѣлъ волю Іакова брата своего забити
Гал. Кл. Раз. I, 12.—Братъ... мѣлъ волю
з монастыра утекти Жит. Св. 48.—Офѣру, ко-
торую Богомъ тымъ нѣмымъ и бездушнымъ маешъ
волю дати Крон. Боб. 14-б.—Грехомъ брыдѣмо
маючися волю поправитъ Каз. 32, к. 2.—По-
тымъ показати маю волю, же молѣт'ся (стышъ)
за насъ Бгу Гал. Кл. Раз. 1.—Пятъ паръ во-
ловъ... купилемъ и маю волю зпробовати ихъ
Св. Реш. 171.

8. Слобода.

XIV—XV. Опроче воланъ, што на воли сѣдѣть ЮРГр. № 18 (1386—1418).

XVI. А што ся дотычетъ людей отчизныхъ и челяди неволноѣ, которые до Шовль и до еншихъ мѣстечокъ и волю утѣкають Ак. ЗР. II, 388 (1542).

ВОЛЯНИНЪ, р.м. *Мешканецъ воли, слобожанинъ.*

XIV—XV. Опроче воланъ, што на воли сѣдѣть ЮРГр. № 18 (1386—1418).

ВОЛЯТИ, дс. *Див. Волѣти.*

XVI. Ты же что воляль бы слышати носомъ, або нюхати: сквари ли або запахъ кадила? Сп. прот. Лют. 138.—Волалъ апелъ Павелъ не-згеду и посварокъ з' волею бжею, ни жили згоду протрѣвъ бгу видѣти Отп. кл. Остр. II. П. (стр.) 24.

ВО-МАЛЪ, присл. *Див. Вмалѣ.*

XVII. (Многѣ книги) с тих бо всѣхъ любо вомаля... обачиш... потребнѣйшіе речи собѣ до науки Пер. Иссл. и мат. 107.

ВОМИТОВАНЬЕ, р.м. *Чинність від «вомітовання».*

XVII. Робакъ брыдкій до вомированья по-бужаюный... впал в келих Наука Іер. Е.

ВОМИТЬ, р.м. (лат. vomitus). *Вомитування, ригання, ригачка.*

XVI. Уходячи обжирѣства домового, которе не только... до пиянѣства, але тожъ часомъ и до вомигу звикло бывати Отп. II. П. кл. Остр. 1071.

XVII. В которой болести вомигы ему тяжкѣ припали Арх. ЮЗР. VIII, III, 585 (1631).

ВОМОВАТИ, дс. *Визнавати.*

XVIII. Усѣ, котрыи вомують мене передъ людьми, вомовати и я ихъ буду передъ отцемъ моимъ Поуч. Няг. 87.

ВОМѢНЯТИ, дс. *Див. Вмѣняти.*

XVIII. Ни во что оную (раду) и насъ вомѣняючи Літ. Вел. II, 99.—Самого Бга нѣвощо вомѣняють Пам. укр. м. IV, 225 (Даш. Рк.).

ВОМѢНЯТИСЯ, дс. *Див. Вмѣнятися.*

XVII. Вѣра... вмѣсто дѣла... вомѣняється чиковъ Єв. Реш. 132.

ВОМѢСТИТИ, дс. *Див. Вмѣстити.*

XVIII. Не могъ вомѣстити (пшеници) оу скревища Пам. укр. м. I, 167 (Рк. Тесл).—Колко можетъ вомѣстити створенъ подлое лице створителя своего ів. IV, 317 (Рк. Тесл.).

ВОМѢСТИТИСЯ, дс. *Див. Вмѣститися.*

XVIII. Кладаца... оузкая, изъ нѣгде вѣстру бжному вомѣстити ся Пам. укр. м. IV, 150 (Др. Рк.).

ВОМѢТАТИ, дс. *Див. Вметати.*

XVII. Всякое древо неплодящее плода добра посякаемо бываетъ и во огнь вомѣтаемо Єв. Реш. 253-б.

ВОМѢТОВАТИ, дс. *Ризати, бловати, викидати з себе.*

XVIII. На болячки въ горлѣ: дать чего пити или исти, даби вомѣтоваль Млр. дом. лѣч. 4.—До дому прійшли, где я вомѣтоваль тяжко Дн. Марк. II, 11.

ВОМѢТЫ, р.м. *мн. Див. Вомить.*

XVIII. Сегодня рано Якубовичъ жестоко захороваль на диссентерію, вомѣти и фебру Дн. Марк. I, 280.—II. Михайло на вомѣти принималъ прошокъ и 9 разъ вомѣтоваль ів. II, 48.—Былъ великій поносъ и вомѣты Дн. Хан. 378.

ВОНА, зай.м. *Див. Вонъ.*

ВОННОСТЬ, рж. 1. *Добрый запах.*

XVI. Яко гды винная матица квітнеть зъ надвоя на роли, и чуетъ вонность си замѣненой въ начиню вино, теды весполъ квітнет и тоє Арх. ЮЗР. I, XII, 471 (1586).—Домъ былъ напол'нил'сѣ от вон'ности онсеи... мас'ти Єв. Пер. 21.

XVII. Приправа вонности створеннѣ муро Копист. Пал. 1135.—Зъ кѣтовъ и зіолъ вонности наполняетъ повѣтре Крон. Боб. 2.—Цвѣтове... доброй вонности... на оутѣху ноздрамъ и всему тѣлу...створенны ссуть Транкв. Зерц. 17.—Твой Парнассъ лѣторасли в'дачныи выдасть, и запаховъ роскошныхъ вонность выпускаетъ Тит. 300 (Σδхар. 1632).

XVIII. Завжди рождѣ цвितут и невиповѣдимую вонностью пхнутъ Пам. укр. м. II, 61 (Др. Рк.).—Домъ цѣлій наполнивсѣ вонности чили запаху от того жъ мѣра Науки парох. 161.

2. *перен. Авреоля, поваб.*

XVII. Выдал самого себе за насъ приношеніе и офѣру Бгу за вонность вдячности Гол. II. М. II, 386 (Кор. Н. 1645).

ВОННЫЙ, прикм. (пол. wonny). *Доброго паху, запашиный, пахнучий.*

XVII. Бгъ... прибралъ землю... вонными розами и деревьями Крон. Боб. 2.—Члвкъ о вонные речи стараетсѣ Гал. Гр. Розм. 11-б.—Млтва ест вдячна яко вонное кадило Жив. Св. 34-б.

ВОНТПЕНЬЕ, р.м. (пол. wątpienie). *Сумнів, непевність.*

XVI. Съ того отмѣненья, нѣкако того права Майтборского у вонтпенъи были Ак. ЗР. II, 75 (1510).

XVII. Дхъ стый естъ Дхомъ Сновскимъ безъ вонтпенѣ, и от вшиткого писма тое оупевнено Кн. о Вѣрѣ, 155.—(Иночество) без вонпенѣ

есть даромъ нбсным Домецк. 18.—Милостивый, и добрый есть Господь... без вонтпеня великую и милостную надѣю зачалъ быс ко нему, и дивне быс весель был Рук. № О. 4^о 86. к. 50.

ВОНТПИТИ, *дс.* (пол. *waṭpic*). *Сумнитись, вагаться, бути непевним чого.*

XVI. Панъ нашъ милостивый не вонтпить въ пріязни вашеє велєбности Ак. ЗР. I, 367 (1505).—Блазєнь бы то кождый таковый бути мусель, еслибы... о речи добре ведомой мель вонтпिति Отп. И. П. кл. Остр. 1105.—Ничого не маємо вонтпिति о жадной речи Катех. 13.

XVII. Кгобы вонтпилъ, нехай досвѣдчить Тит. 151 (Копист. 1625).—Хрстіане... почалися были трвожити и о Хѣ вонтпिति Гал. М. Пр. 4.—Ты въ землю тую не войдешъ, бо вонтпилъ у воды сопротивленія Рук. Хрон. 61.—Все такъ вѣрую, якъ црковъ стая Восточная вѣритъ и оучить, и ни вчомъ не естємъ противный, ани вонтплю Тр. П. М. 550.—Гдѣ Хс... не вонтпилъ положити дши своей для откупєня розаю людского Кн. Рож. 115-б.—Вонтпिति мѣли (люде) о умерломъ Збірн. 1693, к. 145-б.—В чомъ нѣчого не вонтпилъ Хм., бо послалъ по орду Літ. Сам. 14.—(Сынъ) почав собою вонтпिति Єв. Реш. 9.

XVIII. Усмотрѣвши несогласія, мусѣлемъ вонтпिति Вел. Сказ. 3.

ВОНТПЛЕНЬЕ, *рн.* *Див. Вонтпенье.*

XVI. Недоумѣніє, вонтпленіє Зиз. Лекс. 102.

XVIII. О которомъ мнѣнии и вонтплєню ханскомъ, когда Хм... zostалъ увѣдомленъ Вел. Сказ. 26.

ВОНТПЛИВЕ, *присл.* (пол. *waṭpliwie*). *Маючи «вонтпенье», сумнячись.*

XVII. Вонтпливе мовилъ Рук. Хрон. 57.—Отъ якихъ побоевъ вонтпливо ежели здоровъ и живъ будетъ Прот. спр. пот. 66.

ВОНТПЛИВОСТЬ, *рж.* (пол. *waṭpliwosc*). *Сумнівність, сумнівний стан; сумнів, непевність, вагання.*

XVI. В чомъ бы вонтпливость альбо шкоду бачили, не мають того никому замолчивати Ак. ЗР. III, 81 (1557-8).—В томъ есть вонтпливость ів. IV, 230 (1600-5).

XVII. Што вонтпливости вынурится Копист. Пал. 602.—Хотѣлъ противникъ правдивую милость розорвавши, тѣмъ снадѣй црковъ Христову и вѣру правдивую въ вонтпливость подавши, зъ памяти и розуму людского вырвати Діар. Фил. 131.—Такъ безъ жадной вонтпливости очекивати повиннисмо часу духовной весны Рад. Ог. 19.—В недоумѣнии, сієст въ вонтпливости о осщеніи тайны былъ бы

Тр. П. М. 244.—А онъ їди в' вонтпливость в'паль и пыталъ его, мовачи, и якожъ то латваа будетъ речъ, абы тыи которыи въ дому неостатни сѹт того штоса на торгу продаєть купвати не мѣли Тр. постн. 273.

XVIII. А о таковыхъ добрахъ и грунтахъ шляхецкихъ абы вонтпливость жадна не была волно завше со всѣмъ користми... zostавать должни С. і Р. 3—3-б.—Оума стый одлучившиса отъ стого апсловъ товариства, заразы оупавъ въ вонтпливость, чили въ недовѣрствѣ о хрстовомъ воскресеніи Науки парох. 5.

ВОНТПЛИВЫЙ, *прикм.* (пол. *waṭpliw*).
1. *Що сумнитися, вагаєтиса, непевний, житкий, жейкий, не твердий, не сталый.*

XVII. Вонтпливыхъ въ вѣрѣ не ставити Пам. КК. I, 130 (1621).—Вонтпливому порадѹ во всемъ спасєнную... подаваймо Єв. Реш. 7.

2. *Сумнівний, непевний, двузначний.*

XVII. Речъ вонтпливая и непевная згола повѣсть Копист. Пал. 610.—Чтомъ зась вонтпливого албо непевного мовилъ Рад. Ог. (пр.) 11.—Александръ волѣлся вонтпливою вѣрѣ докторовой полєчитиса, анѣж не вонтпливою смертю оумерети Ал. Печ. 171.—Зоставляютъ... тлумачи тоє слово жидовское не прекладаючи его, ижъ речъ вонтпливая естъ што тутъ значитъ Кн. Рож. 218-б.

XVIII. Надежда о взятю его (Казикермена) была вонтплива и могла бы надалѣ протянутиса Літ. Вел. III, 281.—Гдѣ би тожъ било вонтпливое право... тогда владѣлци скажутъ доводъ Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 46 (1745).

ВОНТРОТИКЪ, *рм.* (?).

XVII. За вонтротикъ на ганкер—грош. 13 Арх. ЮЗР. I, XI, 656 (1628).

ВОНХАТИ, *дс.* (пол. *waṭhać*). *Нюхати.*

XVIII. Пієнкий мя запахъ зайшовъ, почавъ я вонхати Вірші Різdv. 143.

ВОНЪ, ВОНА, ВОНО, ВОНЫ, *займ.* *Вн. вона, воно, вони.*

XV. А вона два, Михалъ а пан Птръ оузади собѣ певный день розыиздови ЮРГр. № 3^т (1404).—Вонъ и его дѣти Ак. ЮЗР. I, 6 (1408).—А вѣрне служилъ... противу сторонамъ тымъ ись которыми жъ вонъ нѣшто имѣлъ чинити ЮРГр. № 72 (1435).—Пакъ ли быхъ я самъ а любо жона или щадки мои похотѣли тую продажу мою какъ зрушыть, тогды виноватый я и воны Ак. ЮЗР. II, 206 (1440—92).

XVI. Ино воны готовы были ись чєлядоу и оповєдались передо мною Кн. Гродек. Луцк. 1571, к. 454-б.—Просилємъ возного, абы зо мною до замку пошолъ; вонъ то для мене учинилъ и зо мною пошолъ ів. 1574, к. 102-б.

XVIII. Глядѣте, онъ вонъ стоитъ, я на него гляжу Вірші Воскр. 257. — Вона (дівчинка) стоить край дороги Рук. К. У. № 21, к. 7.

ВОНЪ, недосл. Геть, прич.

XV. И рече Володимиръ послоу Изаславлю: «поиди вонъ» Ип. 346 (1147).

XVI. Выгнажи его вонъ изъ мѣста Єв. Пер. 33.

XVII. Ъжъ ягоды... але не выноси вонъ зъ собою Крон. Боб. 60.

XVIII. Видери шкурку зъ середины вонъ Укр. Госп. Пор. 67. — Шануйсѧ якъ вонъ ведутъ Клим. Вірші, 264. — Вытрутили Соломона вонъ діаволы ис пекла Пам. укр. м. I, 293 (Рк. Тесл.).

ВОНѢНЫ, рж. мн. Газы, що творяться в шалунку і книжках.

XVIII. От вонѣновъ частихъ взять мяти... приложитъ... под ложечку Млр. дом. лѣч. 31. — От вонѣновъ: хрѣнь терти и пити в горилки ів. 32

ВОНЮЧИЙ, прикм. Смердючий, що має негарний дух.

XVII. Аще тако бѣгати вонючою якои речи, а якожъ стерпиш... воню пекелную Єв. Реш. 445-б.

ВОНЯ, рж. Пах, запах.

XV. Исполнисѧ цркви блгоуханія вонѣ блгы Ип. 172 (1072).

XVI. А воня одѣянїя твоего яко воня кадила Ливанова П. П. 53.

XVII. Набери себѣ вонныхъ речій щонайлѣншой вони Рук. Хрон. 47. — (Щасливи тые) которые смакъ твоей солодности, и вдѣхне пахнучую аромат твоихъ воню чуютъ Карп. Каз. Ж. — Якожъ стерпишъ смродливую воню пекелную Єв. Реш. 445-б.

ВОНЯТИ, дс. Мати запах, пахти, смердити.

XVIII. Ваше коладованіе, щедрованіе, новолѣтованіе потроху еще вонѣтъ нѣби за-бобоунами Сѣмя Сл. Б. 7. — Изгноуѣвъ бывъ тѣло Лазарево, же южъ воняло Пам. укр. м. II, 322 (Рк. Тесл.).

ВОНЯЧИЙ, прикм. Смердючий.

XVIII. Подобаєтъ бо ми его мльть цря Пора навидѣти, вашего нещасного, пустого и гнилого бга индїйского, бга пустого, бга вонячого, бга мерьтвого Ал. Тиш. 56. — Чему жъ свою вонячую главу паршивую, солодовую, ты, псику, не очистишъ отъ блудодѣянїя Іер. Мих. 273. — Ис того оучинилисѧ блощицѣ вонячи Пам. укр. м. I, 251 (Рк. Тесл.).

ВООБРАЖЕНЬЕ, рн. (пол. wyobrażenie). Образ.

XVI. Знашли воображене Хрістово и другое воображене Пречистое над олтаремъ Сп. прот. Лют. 66.

XVII. Человѣкъ на себѣ воображеніе пресвятой тройцы маєтъ Рук. Хрон. 2.

ВООРУЖИТИ, дс. Обмыслити в оружіе, узброїти; направити, під'юдити.

XVIII. Пошолъ борзо до Жыдовъ вооружити ихъ на Гада Пам. укр. м. II, 319 (Рк. Тесл.).

ВООРУЖИТИСЯ, дс. Обмыслитися в оружіе, узброїтисѧ; настроїтисѧ, успособитисѧ на.

XVII. Посполство... такъ вооружилисѧ на Мойсея Крон. Боб. 56-б. — Теды зъ коней позѣсѣдавши, войска вооружилисѧ пѣшии Крон. Соо. 264.

ВОПАСТИСЯ, дс. Див. Впасть.

XVIII. Вонапалисѧ во похотъ дияволюскую Пам. укр. м. IV, 65 (Кал. Рк.).

ВОПИТИ, дс. Кричати, покликати.

XVIII. Люде убогіе воплять и ускаряються Марк. IV, 336 (Пост. Орл. 1710).

ВОПЛЬ, рм. Плачъ зъ крикомъ, лементъ.

XV. И не бѣ лѣзъ слышати пѣнья въ плачѣ велицѣ и воплѣ Ип. 193 (1078).

ВОРВАТИ, дс. Урвати.

XVI. Бере хто што ворве Кв. Гродск. Луцк. 1573, к. 498.

ВОРВАТИСЯ, дс. Урватисѧ.

XVIII. Коли кто струситсѧ или ворветсѧ или упадетъ Млр. дом. лѣч. 14.

ВОРЕКЪ, рм. (пол. worek). Див. Воронъ.

XVII. Посылаємъ... ворекъ золотый, абысѣ мѣлъ на страву до дому Рук. Хрон. 162.

ВОРИНА, рж. Деревина на вѣрѣ.

XVIII. Тамо осадилъ слободу в хуторѣ на село а нѣ ворини не далъ Листи Конт. 12.

ВОРКОТА, рж. Бурчання, реметь.

XVIII. Воркоты и злословіѧ того слушають Сѣмя Сл. Б. 348.

ВОРОБЕЙ, ВОРОБЕЦЪ, рм. Пт. Passer domesticus.

XV. Дайте ми от двора по три голуби и по три воробьи Ип. 47 (946).

XVII. Дайте мнѣ от дыму по голубу и по воробю Жит. Св. 519-б. — Илѣтѧне Бгу офѣровали... горлицы, воробѣ и збожа Гал. Кл. Раз. 225. — Врѣбїи: Воробецъ Бер. Лекс. 16. — Слово вырастетъ воробцемъ и уростетъ в вола Бар. Письма, 28.

XVIII. А воробѣ у срѣбнихъ тамъ панчохахъ ходять Вірші Нищ. 4, 37. — Бгъ в' жолобѣ ся народилъ, а воробецъ в' стропѣ Пам. укр. м. IV, 413 (Рк. Н. Д.).

ВОРОГОВАНЬЕ, рн. Чинність від «вороговати».

XVI. Вражда: ворогованє, непризнѣ Зиз. Лекс. 96.

XVII. Вражда: ворогованье, гнѣв Бер. Лекс. 16.

ВОРОГОВАТИ, *дс. Ставиться вороже, чинити вороже.*

XVI. Враждую: ворогую Зиз. Лекс. 96.

XVII. Земля котрая венць пляцомъ была до бою... и котрая предъ тымъ завше ворогована, тая южъ естъ покоемъ вѣчнымъ варована Бер. Вірші, 81.

XVIII. Ворогують на правду Поуч. Няг. 82.

ВОРОГЪ, *рм. Неприятель затайный, противник, зломисник.*

XIV. Тѣй исный Бекбулатъ, нашъ ворогъ, насъ выдалъ и побѣгълъ от насъ Юргр. № 26 (1393).

XV. Се оу тебе естъ Итларевичъ... то естъ ворогъ нама и Руськой землѣ Ип. 219 (1095).

XVI. Враг: ворог Зиз. Лекс. 96.—Любѣте ворогы ваша Ёв. Пер. 37.

XVII. Перед тымъ пріятелѣ, то нынѣ вороги Копист. Пал. 1114.—Ворог... бжій... такий кождый члкъ... который в каверзы вѣрует Ёв. Реш. 87-б.—Ти гнѣваешься на брата своего и ворогомъ еси ему Збірн. 1693, к. 11.

XVIII. Слышалъ похвалки от врага и на отпате милого живота своего, а не старал би ся от такого зла унести и охоронити свою голову Вел. Сказ. 21.—Вуюй вороги свои Тих. № 8, к. 20-б.—Злой мтре злый сну, вороже ншѣ Пам. укр. м. I, 159 (Рк. Тесл.).—Кождый собѣ не ворогъ Клим. Прип. 220.

ВОРОЖБА, *ржс. Ворожіння.*

XVIII. Шептання, замовляння, вѣщебы, ворожбы и иныхъ забобоновъ выстергалися Собр. Прип. 104.

ВОРОЖБИТСКИЙ, *прикм. від «ворожити».*

XVII. Ворожбитскою наукою и чарами не бавилъ Гал. М. Пр. 394.

ВОРОЖБИТСТВО, *рн. Заняття ворожити, ворожіння, чаклування.*

XVIII. Тогда и Вечорченка, ассаула полковога Гадяцкого, поймано и для ворожбитства своего поганского зъ живого сердце винято и на огонь кладено Літ. Вел. III, 368.

ВОРОЖБИТЬ, *рм. 1. Ворог.*

XV. Кто приметъ (князя) по нь тотъ нашъ естъ ворожбитъ Ип. 590 (1175).

2. Той хто ворожитъ, черножизник, чаклун.

XVI. А если бы былъ который попъ... ворожбитъ книжный... на такового мають быти свѣтъки Пам. РК. III, 9 (1586).

XVII. Ворожбитове и чаровники за бога мають діаволовъ Гал. Гр. Розм. 12-б.—Матѣей...

въ своемъ Ёвгліи... показывает оных... царей... звѣздочетцев або ворожбитов Ёв. Реш. 246.

XVIII. До него (Ха), не до ворожбитов, не до забобоновъ и шептовъ во вѣхъ потребахъ... удавайтесь Науки парох. 76.—(Козаки) поймали турка старейкого ворожбита турецкого Рук. К. У. № 21 к. 18.

ВОРОЖБѢТЬ, *рм. Див. Ворожити.*

XVIII. Ворожбѣство естъ пророчество непевное, даное от діавола ворожбѣтови Собр. Прип. 105.

ВОРОЖБѢЦТВО, *рн. Див. Ворожбитство.*

XVIII. Ворожбѣство естъ пророчество непевное, даное от діавола ворожбѣтови о рѣчахъ припльхъ, албо невидомыхъ, которыхъ сатана доходить з' слонца, луны, элементовъ, досвѣдченія и нашихъ инклинацій Собр. Прип. 105.—Жолнѣрь беручій заплату на войнѣ не справедливой, чаровнѣк за ворожбѣство не повинни нагрожати ib. 114.

ВОРОЖДА, *ржс. Ворогування.*

XV. Атъ ворождоу про Игоря отложать Ип. 365 (1148).

ВОРОЖЕНЬЕ, *рн. Чиніє від «ворожити», ворожіння.*

XVII. Вороженье естъ грѣхомъ барзо великимъ Ак. ЗР. V, 204 (1687).

ВОРОЖЕНЬКО, *рм. Здрібн. від «ворог».*

XVIII. Побіи вороженки за ихъ неправдоня Пер. Мат. I, II, 170.

ВОРОЖИТИ, *дс. Віщувати зі знаків прийдуче.*

XVI. И тогда тая баба на двое ворожила: былъ бы паномъ, былъ а не былъ Ак. ЗР. III, 171 (1573-4).

XVII. Укралисте чару, которою пнѣ мой ворожит и з неи пѣеть Крон. Боб. 29-б.—Вѣщковѣ ворожили, ижъ той знакъ црской порпуровой фарбы Рад. Ог. 11.—Укралисте кубокъ его коханий, котримъ онъ завше ворожитъ Збірн. 1693, к. 76.

XVIII. Една ворожка... такъ ему ворожила Літ. Вел. IV, 215.—Той кубокъ, оу котрымъ ворожилъ Пам. укр. м. I, 137 (Исп. Рк.).

ВОРОЖКА, *ржс. 1. Жінка що ворожить.*

XVI. А если бы... который попъ... самъ до ворожокъ ходилъ... на такового мають быти свѣтъки Пам. РК. III, 9 (1586).

XVII. Оудаються до чаровниці, до ворожки и ихъ о помочъ в' потребѣ своей просятъ Гал. Каз. 61-б.—В земли ангѣльской была едѣ старая ворожка и чаровница Збірн. 1693, к. 140-б.—Абы иныхъ боговъ не хвалилъ еси, и ни ворожкамъ не вѣрилъ Каз. 11.

XVIII. Всяка ворожка з бѣсомъ накладесть Клим. Вірші, 70.

2. *Ворожѣба, ворожѣння, віщування.*

XVI. Посмотрать... если ся Оилялетова ворожка не змылитъ Антир. 773.

XVII. Святый... нарѣкаючи на шепты и ворожки бабѣй над болными мовит Арх. ЮЗР. I, VIII, 297 (Кн. о Вѣрѣ).—Зѣ балванскихъ оферѣ радуючися, чародѣйствомъ впелякитъ, ворожками и пташимъ вѣщованемъ обходатися, чого напротивъ самого Бога навывышляли Копист. Пал. 836.—Люде за злую то себѣ ворожку мають, коли якого ста оурочистого кров' на дому своємъ бачать Рад. Ог. 816.—Бавитьсѣ... иногда воски ліючи, иногда по звѣздахъ ношными шептами ворожки справуючи Шумл. Зерц. 35.—Щенникъ вол'шебникъ, ворожку отправуючий на псалтыри або на звѣздахъ... іерейства лишаєтсѣ ib. 43.—Отрекостеса всяя службы сатанинскія, еше есть кобы, ворожки, примовки бабія Тр. П. М. 157.

XVIII. Чом то вете прескую чарку оукрали, ворожку его мсти? Пам. укр. м. I, 171 (Рк. Тесл.).

ВОРОЖЬСТВО, рн. 1. *Ворогування.*

XV. За ворожество с ними (руськ. княз.) Литвою (заняв Миндовг) Ип. 815 (1252).

XVI. Мудрость телесная ворожество есть на Бога, и Божему закону не покарается Арх. ЮЗР. I, VII, 250 (к. Р. н.)

2. *Ворожѣба, ворожѣння.*

XVIII. Творять чародѣянїя, обваженіе, волхвованіе, ворожество бѣсовское Пам. укр. м. IV. 142 (Яр. Рк.).

ВОРОЖЬЛЯ, рн. *Ворожѣка.*

XVIII. (В напасти) выдѣ Бога не просѣме помочи, ани ищеме выдѣ жунѣ и выдѣ байль, и выдѣ ворожѣль, што бы намъ помогали Поуч. Няг. 177.

ВОРОКЪ, рн. *Торбина.*

XVII. (Посылаю) ворок червоных, абысь мѣл на страву до-дому Ал. Печ. 169.—Не подкинули есте якого ворка пороку Діар. Фил. 148.—Лакомый в' ворках и шкатулах сердце свое ховають Р. Рад. Ог. 1840.—За ворок на грошѣ грош. 3. Арх. ЮЗР. I, XI, 454 (1657).

ВОРОНА, рн. *Пт. Corvus coraix, тава.*

XVI. Яко ворона однож да одно кракавшѣ Огн. II. П. кл. Остр. 1063.

XVII. Сѣдѣла чекаючи якъ ворона на поуци сама одна Лѣк. на осп. ум. 14.

ВОРОНОСТРОКАТЫЙ, прикм. *Вороний з мугами.*

XVIII. Кобыла воронострокатая Арх. Вид. м. (1737).—Рано въ Луцѣ дриггантовъ своихъ

легчанихъ трохѣ осмотрувалемъ, гнѣдого, воронострокатого и бѣлого Дн. Марк. I, 183.

ВОРОНЪ, рн. *Пт. Corvus coraix. (Самецъ).*

XV. Пришедшимъ орломъ и многимъ ворономъ, яко оболочоу великоу Ип. 802 (1249).

XVI. Не былонъ обидѣ порождено, ни соколу, ни кречету, ни тебѣ чръный воронъ, поганый Половчине Сл. о п. Иг. 11.

XVII. Воронъ в' ночи вылѣтаєть з' гнѣзда своего Гал. Кл. Раз. 231.

XVIII. Ноч'ный воронъ и лететь... то в'се ночныи потята Пам. укр. м. II, 105 (Рк. Тесл.).

ВОРОНЫЙ, прикм. *Чорний якъ ворон (масть коня).*

XV. Коней роботныхъ четверо, а пятый походникъ вороной Ак. ЗР. I, 137 (1494).

XVI. Он проч одыйшолъ и идучи от мене покинулъ... коня вороного Арх. ЮЗР. I, VI, 55 (1566).

XVII. Третій рыцерь сидѣлъ на конѣ ворономъ Гал. Кл. Раз. 137.

XVIII. Четвертій... возникочъ вороній Ск. о р. Мил. 10 (1739).

ВОРОПЪ, рн. *Напад.***Пустити на—, напасти.**

XV. Множество ратныхъ... разделишасѣ на двое: едины стапа оу града ратѣ борющу, а друзи поидоша Києву и пустиша на воропѣ межи Києвъ и Вышегородъ Ип. 212 (1093).—Оттуда же и пустиша на воропѣ къ городу ib. 486 (1157).

ВОРОТА, рн. *мн. 1. Великі двєрі до в'їзду на подвір'я, до стодолі, стайні і т. ин.*

XV. Изаславъ Двдвичъ ста межи Золотыми вороты и межи Жидовскими... а Городецкий Борисъ оу Ладьскихъ воротѣ Ип. 427 (1151).

XVI. А которымъ милша роскошъ нижѣ цнота, предѣ такими кажи замыкать ворота Кл. ц. н. 235.—Его милость... тотѣ позовѣ... у ворота брамы замку ... уткнулъ Арх. ЮЗР. I, I, 326 (1592).—Просторонныи ворота а широкыи поут оуводит на погыбель Ев. Пер. (рк.) 39-б.

XVII. Людѣ яко нарыхлѣй воротѣ и брамы мѣсцкіи отворивши, до ґрунту всѣхъ позабіалы Тр. постн. 682.—Іоакимъ знашолъ жену свою Анну з' тоєю новиною в' цркви Іерусалимской, в' золотыхъ Воротахъ, же она мѣла породити цорку Гал. Н. н. 4.—Поламавши ворота, отчинили брамы Крон. Боб. 214-б.—Выламали ворота въ брамѣ мѣской Рук. Хрон. 206.—Широкие ворота и простораѣ дорога... уводить члка на вѣчноє затраченѣ Ев. Реш. 22.

XVIII. Вийди дню за ворота Рук. К. У. № 21. к. 8.

2. *Вільний вхід, приступ, доступ; дорога.*

XVII. Тертулѣан двсе ворста чинит до одпушнѣ гѣхов: крщєгіє и пскуту Каз. № 32 к. 4-6.

XVIII. Одежіте сѣбѣ ворста до гшєлякои ласки у его Кор. Мил. Літ. Вел. IV, 254.

Отворити ворота, дати привід.

XVIII. Жадной претенции и апелляции не мѣл бимѣ ку велможности вашой, кѣди би мнѣ Чаплинский, дозорца вашѣ Чигринскій, не отворилѣ воротѣ до того Вел. Сказ. 23—24.

ВОРОТАРЬ, рм. Хто відчиняє ворота, хто при них вартує.

XVIII. И на воротаѣов моих болше и на мене не волай Сл. о збур. п. 160.

ВОРОТЕЧКА, рн. Здрібн. від «ворота».

XVIII. Поза воротечками а в моімѣ двоѣѣ Тих. № 11, к. 10.

ВОРОТИЛО, рн. Вал в краснах на вер-статі.

XVII. Вратило ткаущихъ: Воротило ткацкое, навой ткацкій Бер. Лекс. 17.

ВОРОТИТИ, дс. Вернути, повернути.

XIV. А мы оужды имаємо ты исныі 4 ти-сачи рублїи имо воротити исполна ЮРГр. № 19 (1388).

XV. Ярославъ ворота и (Новгородні) ту к Новугороду Ип. 133 (1021).—А пакъ ли злодѣѣи не имѣти будеть чємѣ платити, ино и лица у дворѣ не имать воротити истѣцю, у кого украдѣно Ак. ЗР. I, 81 (1468).

ВОРОТИТИСЯ, дс. Вернутися, повернутися.

XIV. Коли сѣ воротим сложив тси слюб тогда хоцємѣ кголдovat королеѣ(и) и ієго королици ЮРГр. № 23 (1388).

XV. Оже хоцєши послати мужа своєго и во-ротитсѣ Володимєрѣ, товдам ти который любо городѣ Ип. 239 (1097).

ВОРОТНАЯ, ржс. Що ворота відчиняє.

XVII. Игумена... призвавши воротной ка-зала єи (сестру)... выгнат Жив. Св. 275.

ВОРОТНОЕ, рн. Вина з того, хто відмов-ляється стерегти замкових воріт (?).

XVI. Врадники твои на нихъ воротного по грошу бирали Ак. ЮЗР. I, 55 (1516).

ВОРОТНЫЙ, 1. Прикм. від «ворота».

XVI. Бабинский, опустившы старєє мѣстє, где перед тым... вежа воротная бывала и где былъ прѣезд до замку простєйшій, он тую вежу воротную на иншым мѣстѣ... пставыл Арх. ЮЗР. VII, I, 130 (1545).

XVIII. Брами воротній Сл. о збур. п. 157.

2. *Воротный сторож, воротар.*

XVI. Вратаръ: воіотный Зиз. Лекс. 96.—Повинни ребити... з деревного мыта, которєє на воротного прѣхсдыт Пам. КК. IV, II, 14 (1545).—Будучи мнє... ворстєнєму замку Лук-кого, на мѣстѣ его милєсти Арх. ЮЗР. I, I, 7 (1565).—Воротный ворста и фортку передѣ нами замкнул Ж. Курб. II, 3 (1569).—Ворот-нємоу приказаль абы стерегль (дємѣ) Єв. Пер. 18.—Вилковский воротный изѣ гайдѣ-ками, забороняючи ми безпєчного и старєда-ного волного прѣштѣя до замку Луцского, до церкви соборнєє и до двора мєєго єпископ-его, мєнє дєй толко самого зѣ однымѣ хлоп-чикомѣ залєдво пустєль Арх. ЮЗР. I, I, 287 (1591).

XVII. Все вночи заснули, один толко во-ротный не спал Жив. Св. 18-6.—Ворстѣи црковнымъ... водою людей... крепили Крон. Боб. 285-6.—Слышавши то воротный пустил его Збїрн. 1693, к. 131.

ВОРОХЪ, рм. Куна (збіжжє).

XVIII. (Кметѣ муситѣ) зерно оу ворохѣ зво-зити, сѣно албо гѣ пєлевнѣ, албо гѣ масорнѣ Урб. 54.

ВОРОЧА'НЬЕ, рн. Вертання, повертання.

XVIII. Якіи сѣть причины для которыхъ волныи сѣть людїє от ворочаня чужих рѣчєѣ Собр. Прип. 114.

ВОРОЧАТИ, дс. 1. Вертати, повертати.

XVI. Тєє все было пани Корсовєкая у сѣбѣ в Корсовє держитѣ, а нам ворочати не хоцѣт Кн. Гродск. Лудк. 1562, к. 156.

XVII. Товѣѣ з' жєною своєю барзосѣ оугє-довалѣ, гдѣ обачилѣ, жє сынѣ его з посагємѣ и отшуканємѣ долгу от Рагуила назад' оужє ворочаетѣ Рад. От. 104.—Я єму тєпєр зновѣ тии два пѣнѣязи ворочаю Збїрн. 1693 к. 136-6.

2. *Вертатися.*

XVIII. Войска полєскїє... надходят над яри и кручи, і з них спускаются зѣ великим бѣд-ствомѣ, ворочаючи в тїє кручи и ламаючи вози Вел. Сказ. 39.

ВОРО'ЧАТИ, дс. Зсєвувати, зрушувати з мїсѣя.

XVII. Ілїи показалсѣ Бгѣ з' огнем и з' вѣ-трами великими, который горы ворочали, ка-мѣнѣє крушили Гал. Кн. Раз. 136.—Тойжє Сампсѣн дужый домѣ траслѣ и ворочалѣѣ. 237.

ВОРОЧАТИСЯ, дс. Вертатися.

XV. Володимирѣ сѣступилѣ хрєстѣнаго цѣ-лования и речє тобѣ сѣ оужє не ворочати, ни мнѣ Ип. 454 (1152).

XVI. Народѣ людєскїѣ... на свѣтє побывавши, до общєй матерє свєєє ворочаются а инєє на

льства ихъ наступають Арх. ЮЗР. I, VII, 232 (1587).

XVII. Разными часами приражаються тѣмъ безбожникове до того Бмъ стереженого мѣста. а то шаление свое выполняячи набѣганье, порожене и встыду наполнены ворочались Тр. постн. 666.—Русь, разумѣючи, же ихъ князь зъ войскомъ ворочается, вышли зъ крестами Крон. Соо. 225.

XVIII. (Козаки) другие и нѣ щимъ, что не истарчено било, мусѣли ворочатися Об. Черн. 118.

ВОРОЧОКЪ, рм. *Здрібн. від «ворокъ», торбинка.*

XVII. І хлѣб дала і сира ворочок Ак. Полт. Гор. Ур. I, 191 (1670).

XVIII. Клим прислал сира ворочокъ Дн. Марк. IV, 104.—В'шак' же що могль в' гробѣ знайти пороху... тоє забравши на шії оу ворочку завѣсил Пам. укр. м. III, 117 (Перем. Пр.).

ВОРОШИТИ, *дс. Рухати не міняючи місця.*

XVII. Не хочачи костей небожчика отпа моего милого ворошит Ак. Полт. Гор. Ур. II, 78 (1670).—Абы по моей смерти не ворошено костей моѣхъ Прот. Полт. С. II, 174-б. (1686).

ВОРОШИТИСЯ, *дс. Рухатися не міняючи місця.*

XVII. (Мы) на кшталтъ мурашковъ по земли ворошимосѣ, и якъ комари пицимо О обр. 281.

ВОРТЪ, рм. (?).

XVII. Винято... два полталярки и воровъ три битими Прот. спр. пот. 56 (1690).—Далемъ з тихъ грошей сѣмъ таляровъ чехами, збѣм все ворти да шостаки Прот. Полт. С. I, 208 (1699).

XVIII. Куповаху Ляхи у Козаковъ воду квартиру по ворту Літ. Гр. 108.

ВОРУЖИТИСЯ, *дс. Взяти оружжя, узброїтись.*

XV. Видившоу же ємоу полкы татарскыя, приѣхавъ рече: «вороужитесѣ» Ип. 743 (1224).

ВОРЧАТИ, *дс. Бурчати, видавати голос несприятельної артикуляції.*

XVIII. Не спатимет молком, все лиш будет ворчати Клим. Вірші. 43.

ВОРЪ, рм. *Загорода, баркан.*

XV. Кнземъ с ракою идущимъ межи воромъ и не бѣ лзѣ вести (ХП. везти) от множества народа поламлаху воръ Ип. 281 (1115).

XVIII. Границя... од воротъ по огородѣ якъ воромъ обнесена Кн. Мѣск. Полт. 248 (1731).—И в ономъ гаи не чагарникъ, но деревня, какъ би на окладина, ключини и на вор и дубя, какъ би на боковые присушки рубали Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 34 (1745).

ВОРЪ, рм. *Велика торба з полотна або шкури.*

XVII. У Стася сина воровъ шесть... подвику за ползолото, воровъ чотыри, сермягъ две Арх. ЮЗР. VI, I, 402 (1619).—Вбѣралися сынове израиля постячи и воры на себе кладучи Кав. 32, к. 8.—Торгайте шаты вапи, кладѣте на себе воры, або жалобные убюры ів. 188-б.—Замордовавши и в' воръ зашивши, в' рѣку Лигеру в'кинули Гал. II. Мн. 386.

XVIII. Нѣди шило в ворѣ не затаится Літ. Вел. IV, 255.

ВО-СВОЯ, **ВО-СВОЯ-СИ**, *присл. До-дому, до себе.*

XV. Михалко же и Всеволодъ одаривша Володимѣра Стославича, отпусти и во свояси Ип. 602 (1076).

XVII. Вернулись каждый восоя Крон. Боб. 100.—Прѣ... отышли со Данилом восояси ів. 152.

XVIII. А чей сѣ вер'нет во свояси Пам. укр. м. II, 325 (Рк. Тесл.).—Пѣхота з лановъ виправлена... волна отийти восояси Вел. Сказ. 126.

ВОСЕ, *присл. Осъ.*

XV. А Половци восе лежать за полъ дне Ип. 654 (1187).

ВОСЕНЬ, *рж. Див. Осень.*

XVI. У восень о Покрове на дереве лист не опалъ Кул. Мат. I, 63 (1592).

XVIII. Я... у восени нашу поїдаю Тих. № 11, к. 17.

ВОСИМЪ, *числ. Вісім.*

XVII. Стецко... шагов восим дал Кн. Цеху Кр. 13 (1660).

ВОСИЯТИ, *дс. Засяяти.*

XVIII. Восияет звѣзда от Іякова Пам. укр. м. I, 258 (Рк. Тесл.).

ВОСКАКАТИ, *дс. Ускокити.*

XV. И приѣгоша к Волзѣ и воскакаша во вчаны и тоу абѣ испровѣргоша оучанъ и тако истопоша боле тысячѣ ихъ Ип. 626 (1182).

ВОСКЛАДЫВАТИ, *дс. Вкладати.*

XV. Глѣбъ же слышавъ радъ бысть, аже на него чѣсть воскладывають Ип. 595 (1175).

ВОСКЛОНИТИСЯ, *дс. Підвестися.*

XVII. Разомъ (грѣшникъ) восклонився отъ своего давного до грѣху наклоненья Дм. Рост. 45.

ВОСКОБОЙНИКЪ, рм. *Той що б'є віск.*

XVIII. Воскобойникъ варить воскъ Клим. Вірші, 114.—В Павла воскобойника—воскобойня Мат. Полт. Полк. II, 51 (1722).

ВОСКОБОЙНЫЙ, *прикм. 1. Що до биття воску.*

XVIII. Казан воскобойный Арх. Вид. м.; економ. спр. (1747).

2.-ное, оплата за биття воску.

XVII. (Магистратъ владѣть) приходами и прибилями... воскобойнымъ... отъ закладу воска по 2 алтина Оп. ст. Млр. II, 55 (1698).

ВОСКОБОЙНЯ, ржс. *Місце, де б'ють віск.*

XVI. Беруть мешчане на ратушу отъ шинкованья горельки, отъ воскобойни, отъ ведеръця, которымъ медъ прѣсный мирають, за все тое на годъ по шестидесяти копъ грошей Арх. ЮЗР. VII, I, 111 (1552).

XVIII. Двѣ воскобойнѣ в Полтавѣ и з тихъ в годъ три рубля Мат. Полт. Полк. II, 43 (1722).

ВОСКОВНИЦТВО, рн. *Ходіння коло воску, трудження воском.*

XVI. Учиненое личбы за два годы зъ восковництва Ак. ЮЗР. II, 123 (1509).

ВОСКОВНИЧЫЙ, рм. *Хто збирає оплати від воску.*

XVI. Листъ данный соляничимъ и восковничимъ Володимирскимъ на учиненье личбы съ коморы соленое и восковое Ак. ЮЗР. II, 123 (1509).

ВОСКОВЫЙ, прикм. *від «воскъ».*

XVI. Восковничіе Володимирскіе Ө. Лудовинъ... а жидъ Майко держали комору восковую и соляную Ак. ЮЗР. II, 121 (1509).

XVIII. Восковые руки мѣетъ Клим. Прип. 205.

ВОСКОЛѢБАТИСЯ, дс. *Захитатись.*

XVIII. Тогда са земля восколѣбает Пам. укр. м. IV, 296 (Рк. Тесл.).

ВОСКОРМИТИ, дс. (рос.: вскормить). *Вигодувати.*

XV. Взаль бо есмь ю от своее мтри в пеленахъ и воскормилъ Ип. 901 (1287).

XVIII. Уживаньемъ онихъ добръ дочокъ воскормила Мат. Ист. ЮР. 47 (1716).

ВОСКОРЪ, присл. *Вборзі, небавом, незабаром, невдовзі.*

XVII. Оны (ученики) воскоръ пошовши... нѣкому о томъ нѣчого не повѣдали Ев. Реш. 56-б.

XVIII. Воскоръ божая помста тыхъ не минаетъ Клим. Вірші, 20.—Ізійдѣте, архагелскіе хори, до Гепсиманіи спѣшится вси воскоръ Укр. Р. Арх. IX, 214.—Слава свѣта сего во малѣ са являст, а во скорѣ погибает Пам. укр. м. I, 337 (Рк. Тесл.).

ВОСКРАЙ, присл. *Див. Узкрай.*

XVIII. Тамо путь къ Виолеему ведущъ воскрай монастыра лежитъ Гр. Барск. I, 370.

ВОСКРЕСЕНИЕ, рн. (п. сл.). *Великдень.*

XVII. Предъ Воскресеніемъ (жолнѣре)... челядника Петра на штуки розсѣкли Літ. Льв. 240. **ВОСКРЕСЕНСКИЙ**, прикм. (ц. сл.). *Великдень.*

XVIII. Между святы воскресенскими Вел. Сказ. 26.

ВОСКРЕСИТИСЯ, дс. *Воскреснути, встати з мертвих, ожити.*

XVIII. Всакаа плоть воскресит са, маліе и великіе, богатыи і убогіи Пам. укр. м. IV, 312 (Рк. Тесл.).

ВОСКРЕШАНЬЕ, рн. *Чинність від «воскрешати».*

XVIII. Читаючи книги чародѣйскія... о некроманцы, то естъ о воскрешанію оумершихъ през діавола... впадають в' клятву Собор. Прип. 128.

ВОСКРЕШАТИ,-СИТИ, дс. (ц. сл.). *Вертати, рнути до життя.*

XVII. Без мысли смѣренныи... хотъ хто и мертвыя воскрешаетъ восуе... труждается Ев. Реш. 5-б.—Я воскрешу его (члвка) в остатній денъ ib. 9-б.—Азажъ и то в' хрстѣ не ест' оученокъ Бзскій воскрешати мертвыхъ и живити Гал. Кл. Раз. 51.—Не можешъ воскресити сна мертвого Крон. Воб. 104.

ВОСКРУКУРЛИТИ, дс. *Закричати (про журавля).*

XVIII. Возгласи, воскрукурли журавль на воздухъ Пер. Мат. I, I, 290.

ВОСКУРЕНЬЕ, рн. (п. сл.). *Пара.*

XVII. Абовѣмъ вода морскаа въсходитъ (від близькости вогню) на высоту соуштелными парами, воскоуренамъ альбо мглами Транкв. Зрп. 10.

ВОСКЪ, рм. *Віск.*

XV. Изъ Руси же скоро и воск и медъ и чладъ Ип. 55 (969).

XVI. И знать, же печатью было запечатано, бо еще воскъ на одверкахъ было знати Арх. ЮЗР. I, I, 316 (1591).—Куповати и продавати... подъ тою мѣрою: воски штукою Ак. ЮЗР. I, 136 (1552).

XVII. Яко сено или воскъ от огня, тако грѣшници погибнутъ от лица божия Ев. Реш. 445.—Пустил воскъ на теплую воду Ал. Печ. 165.—Чарами... бавится... иногда воски ліючи, иногда по звѣздахъ ношными шептами ворожки справуючи Шумл. Зерц. 35.

XVIII. Може кмѣтъ где хоче, та й кому хоче меду, воску, ленъ, коноплѣ, та й инше што му ся родить, продати Урб. 63.

ВОСЛАТИ, дс. *Услати.*

XVIII. Вгъ... бѣса в него вошлетъ Клим. Вірші, 25.

ВОСМѢЯТИСЯ, *дс. Засмѣятися.*

XVI. Огповѣдаемо, благословени плачущіа нынѣ, яко восмѣтеса Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 44.

ВОСНЫЙ, *прикм. (?) Осмы.*

XVII. Стругъ: Восный ножъ Бер. Лекс. 158.

ВОСПА, *рж. Віспа.*

XVIII. Ежели воспа у дѣтей, свинячим мо-
локомъ мазать Млр. дом. лѣч. 32.

ВОСПАКЪ, *присл. Див. Вспань.*

XVIII. Не можетъ слнце воспак пойти Пам.
укр. м. I, 165 (Рк. Тесл.).—Законъ ншъ знева-
жаетъ, и писмо нше воспак обер'таєт'іb. II, 229
(Рк. Тесл.).

ВОСПАЛЯТИ, ЛИТИ, *дс. Запаляти, -лити.*

XVII. Яростію... воспаливъ его (жидовина)
дьяволъ Ев. Реш. 408-б.

XVIII. Всѣ лампи... воспалютъ симъ свя-
тымъ огнемъ Літ. Вел. I, прил. 33.

ВОСПАЛЯТИСЯ, ЛИТИСЯ, *дс. Запалятися, -
литися.*

XVIII. По утащенню воспалившася на
себе... огня полскаго Вел. Сказ. 45.

ВОСПЛАКАТИ, *дс. (ц. сл.) Заплакати.*

XVII. Грѣшники восплачутъ Ев. Реш. 14-б.

ВОСПЛАКАТИСЯ, *дс. Заплакати.*

XVII. Цареве и монархове... голосомъ... смут-
нымъ... восплачутъ Ев. Реш. 13-б.

XVIII. Грѣшники восплачутъ сѧ гор'ко по-
тѣбѣи своеи Пам. укр. м. IV, 315 (Рк. Тесл.).

ВОСПОВАТЫЙ, *прикм. Подзобаний віспоу.*

XVIII. Лица восповатого (монах) Арх. Сул.
ц. 182.

ВОСПОЛОКЪ, ВОСПОЛЬ, *присл. Разом,
есути.*

XVI. Гдѣжъ князь... К... восполокъ съ зе-
мляны Кіевскими на то и листъ подѣ печатми
своими къ церкви Божьей дали Ак. ЗР. II, 394
(1543).—Пане Боже рачѣ доброе здорове ва-
шей милости восполокъ зѣ всимъ рожаемъ
дому... цѣло ховати Arch. Sang. VII, 7 (1554).—
И штом з нею, жоною моею, воспол набылъ
Арх. ЮЗР. VIII, III, 110 (1565).—Смотрѣли
есмо того дѣла вѣсполокъ с княземъ Федо-
ромъ іb. VIII, IV, 204 (1584).

XVII. Пий... чашу фрасунку своего восполь
из нею (цоркою своею) Крон. Боб. 224.

ВОСПОМЯНУТИ, *дс. Згадати, нагадати.*

XVII. Чадо... воспомяни: иже воспріял еси
благая Ев. Реш. 11-б.

XVIII. Пришолъ есь до мене воспомянути
грѣхи моя Пам. укр. м. I, 298 (Рк. Тесл.).

ВОСПОМЯНУТИСЯ, *дс. Схаменутися.*

XV. Да... воспомянемъсѧ отъ злаго поуті
Ип. 648 (1185).

ВОСПРИЙМАНІЕ, *рн. (ц. сл.) Приймання.*

XVIII. Не справленіе обѣду есть и быти
можетъ причиною воспрійманія малаго ничто
отъ іерея за даніе парохіи Собр. Прип. 59.

ВОСПЯТЬ, *присл. (ц. сл.) Назад.*

XVI. Пріимуть я воспать во послѣднее
издыханіе Сп. прот. Лют. 180.

XVII. Лѣпшей естъ стѣни изойти 10 степе-
ней, нежели возвратитися 10 степеней воспать
Крон. Боб. 129-б.

XVIII. Турковъ воспать полки хотящія яко
скоти ко брани гоняху ся Літ. Вел. I, прил. 10.

ВОСПЯЩАТИ, ТИТИ, *дс. (ц. сл.) Утримати
що, перешкодити чому.*

XVII. Что вамъ за себе стать воспящаетъ
Літ. Сам. 6.

XVIII. (Ссим.) неприятеля... не мало положив-
ши труномъ завстидилъ и воспятить Млр. Род.
II, 4 (1708).—Дмитро... воспятить тому моему
намѣренію Докум. Млр. II, 10 (1728).—Смерть
королевская... походъ... воспятила и пере-
мѣнила Вел. Сказ. 52.

ВОСПЯЩЕНЬЕ, *рн. Утримання, перешкода.*

XVIII. Гди з замойскихъ стѣнъ значний и
густий отвѣтъ ему учинено, тогди заразъ въ его
намиреніяхъ... значное учинилося воспяще-
ніе Вел. Сказ. 133.—Для воспящения въ реку
Кобонъ води зъ озеръ въ каналъ проринутись
мѣючой... (козаки) рови копали Об. Черн. 119.

ВОСТАВАТИ, СТАТИ, *дс. (ц. сл.) 1. Вста-
вати, встати; повстати.*

XV. Кнаже, мы не на та восталъ есмы, но
не хочемъ кланатисѧ попадѣи Ип. 660 (1188).—
И сказа (Рюрикъ митрополиту) все, про что же
и рать востаєтъ со Всеволодомъ іb. 684 (1195).
—Не могу на нь востати іb. 732 (1213).—Нѣмцѣ
хотѣтъ востати на помощьъ Тевтивилоу іb.
816 (1251).—Имають тутъ судить не востаючи
съ суда Ак. ЗР. I, 40 (1420).

XVII. Вторый мертвый востаєтъ Суд Бож.
213.—Іс воставъ одъ гроба Ев. Реш. 49.

XVIII. Кгды и въ празникъ востати до
церкви не можешъ Клим. Вірші, 89.—Мають
мртвыи и живыи всѣ востати Пам. укр. м. IV,
310 (Рк. Тесл.).

2. З'явитись, появились.

XVIII. Востанетъ члвкъ с поклѣня ізъ на-
роду жидовскаго Пам. укр. м. I, 258 (Рк. Тесл.).

ВОСТАЛЫЙ, *прикм. Хто востав (устав,
повстав).*

XVII. Судія до зѣ мертвихъ восталихъ
мовить Суд Бож. 294.

ВОСТАНЬЕ, *рн. Встання; повстання.*

XV. Многѧ крамолы и частая востаниѧ
Ип. 750 (1227).

XVIII. О востанію нашемъ на судъ, якъ мають мртвыи и живыи всѣ востати Пам. укр. м. IV, 310 (Рк. Тесл.).

ВОСТВОЛИЄ, рн. (?).

XVII. Мѣсто востволіа возыйдетъ мурта Рад. Він. 133.

ВОСТОКЪ, рн. *Схід*.

XV. Гесь... раи поставилъ на вѣстоцѣ Чет. 1489, к. 17-б.

XVII. Порущаєть жесѣ въздухъ, от четирыхъ частей свѣта справою агглекую; и творить переднѣйшихъ четыри вѣтры, от востока и запада, от полоудне и пол'ночи Транкв. Зерц. 11.—От востока походитъ свѣтлость, котораѣ темности розганѣть Гал. Кл. Раз. 91.—Блиски-вида од востока и до запада показуєтъ Єв. Реш. 12-б.

XVIII. От востока слнца и до запада не было такого члвка Пам. укр. м. I, 264 (Рк. Тесл.).

ВОСТОЧНИКЪ, рм. *Сторонники східної церкви*.

XVI. Заходниди... з великим усилованям восточниковъ... до силоизмовъ повабляи Рук. Муз. № 513, к. 26.

ВОСТОЧНЫЙ, прикм. (ц. сл.). *Східний*.

XVI. Восточнаа црковъ плачєтъ чадѣ своихъ Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 29.

ВОСТРИЄ, рн. *Гострий кінчик*.

XVIII. Кто... два или три ножевих вострій... соли... сестъ Млр. дом. лѣч. 17.

ВОСТРУБИТИ, *дс. Затрубити, заграти в трубу, трубним голосом дати на знак, навіски*.

XVII. Єгда твориши милостыню не воструби пред собою Єв. Реш. 18-б.

XVIII. На отступъ вострубивъ неприятель Літ. Вел. I, прил. 17.—И в тые то рогы во днь послѣдний вострубѣт агглове Пам. укр. м. IV, 311 (Рк. Тесл.).

ВОСТУПАТИСЯ, *дс. Див. Вступатися*.

XV. А при моем ти животѣ не воступатисѣ ни ро что Ип. 900 (1287).

ВОСТУПИТИ, *дс. Див. Вступити*.

XVIII. Не мжна было заразы для наводнения великого въ каналу въ земляную воступити роботу Об. Черн. 118.

ВОСТХНЕНЬЕ, рн. (пол. *westchnienie*). *Зітхнення*.

XVIII. Отдалижете єдно принаймнѣй сердечное востхненѣ мукамъ спасителевымъ Науки парох. 292.

ВОСТЯГОВАТИ,- ГНУТИ, *дс. 1. Стримувати, повстязати,-гнути*.

XV. И рече митрополитъ Рюрикови: кнѣже, мы єсмы приставлены в роуской землѣ от

Ба востѣгивати васъ 'от кровопролитья Ип. 684 (1195).

2. *Витязти*.

XVII. Востѣгнувши єго (Іосифа) з рову училили торгъ Крон. Боб. 24-б.

ВОСТЯГОВАТИСЯ,-ГНУТИСЯ, *дс. Стримуватися, повстязатися*.

XV. Бѣ... наведе на ны поганья... да быхом сѣ востѣгнули от злыхъ своихъ дѣлъ Ип. 648 (1185).

ВОСХОДИТИ, *дс. (ц. сл.). Сходити*.

XV. Восходѣшоу же слнцю Ип. 872 (1274).

XVIII. В гору восходити Вел. Сказ. 42.

ВОСХОДНЫЙ, прикм. *Східний*.

XVII. Восходная церковь Літ. Густ. м. 44.—Пресличный оболочу, который до заходней и восходней зари прировненъ быт не может Жит. Св. 594.

XVIII. Иди оттол на восходные стороны и сокрыйся тамъ Пам. укр. м. I, 297 (Рк. Тесл.).—Изъ лѣвого боку земля Анатолійская, восходная Пелгр. Ип. Виш. 23.

ВОСХОДЫ, рм. *мн. Сходи*.

XVIII. Внутрьже (дома) повсюду восходи каменни Гр. Барск. II, 212.

ВОСЫЯТИ, *дс. (ц. сл.). Засыяти*.

XVIII. Денница пресвѣтлая восыяла Пам. укр. м. II, 71 (Рк. Тесл.).

ВОСЬКО, рн. *Військо*.

XVIII. Гей, панове молодцѣ! Нехай вамъ сердце ся не лякаєтъ, же отъ того Христа восько все повѣкаєтъ Сл. о. збур. п. 159.

ВОТА, рн. *мн. Див. Вотумъ*.

ВОТКНУТИ, *дс. Див. Уткнути*.

XVIII. Распалижъ швайку долгую и воткни єму (коневі) въ конецъ хвоста между шкуру Укр. Госп. Пор. 59.

ВОТНИНА, рж. *Батьківщина*.

XIV. Купил пан Петрашъ дѣдицтво в Анъны Радивонъковоѣ дѣднину ієіє и вотнину што по нуй оцѣ далъ ЮРГр. № 5 (1359).

XV. А мене єго милєть и дѣти моѣ и мои същѣдокъ при моюи вотнинѣ при исбарзиской волость... при моюи выслужѣ имаєтъ ма єго млєть оставить ЮРГр. № 71 (1434).

ВОТОВАНЬЕ, рн. *Чинність від «вотовати»*.

XVI. Бискупы и владыки и иные духовные отстрашить хочете одъ волного вотованья и судовъ ихъ духовныхъ Берест. соб. 202.

ВОТОВАТИ, *дс. 1. Подавати голос, голосувати*.

XVI. Литва вотовала на князя московского Кул. Мат. I, 55 (1587).—Въ сеймѣ публичнѣ жадною мѣрою не хотѣли, абы вси сенаторове на то вотовали и декретъ чинили Ак. ЗР. IV, 163 (1597).

XVII. Вшакъ же не якъ намѣстникъ, пого-товю—не якъ легать папешскій вотоваль и соборови тому пресидоваль Копист. Пал. 655.—Прото который бы хотѣли вотовати, жебы. ихъ (козаковъ) знести Тит. 39 (Сак. 1622).—На зпоженіе епископовъ вотують Гол. П. М. I, 319 (Смотр. 1628).—Хмельницкій... послаи до Сенату выправиль, вотуючи на короля Казимира Літ. Льв. 264.—На смерть ихъ и на душу не вотовали Ак. Бор. 98 (1686).—Вотовали єдны абыс подѣлили наполю, другіи хотѣли абы на речъ посполитую был обернен Ал. Печ. 177.

2. *Шанувати.*

XVII. Мушизны вотовали Нептуна...а не-вѣсты вотовали Минерву Крон. Боб. 35-б.

XVIII. Іди Творецъ выходит, каменъ уступаетъ. бездушноє створенія якъ Творца вотуетъ Укр. Р. Арх. IX, 75.

ВОТОЛЯНЫЙ, прикм. Зроблений з вотолы (зід тканины).

XV. Исакии же... облечесѣ въ власаницю и на власаницю свиту вотолану Ип. 186 (1074).

ВОТОРЫЙ, прикм. ч. Див. Второй.

XVIII. Второе приказанія Божее: «не брати имени Господа Бога своего надаремно» Поуч. Нят. 211.

ВОТПЛИВО, присл. Див. Вонтпливо.

XVII. Порвавши обухъ билъ немилостиве до смерти и много ранъ шкарадне позадаваль... и вотпливо, если от того побою не пожекгнаетъ того свѣта Акт. Старод. кн. 12.

ВОТУМЪ, рм. мн. **ВОТА** (лат. votum, pl. vota). Голос.

XVI. Ся былъ взялъ о мѣстце и о вотумъ Отп. И. П. кл. Остр. 1117.—Тогды жъ всѣхъ згодные вота, абы, дастъ Богъ, дочекавши на весну фуртку деревяную... и шулку муромъ осмотрити Арх. ЮЗР. I, XI, 100 (1599).

XVII. Сполними вотами осудили его и от епископства отдалили Копист. Пал. 621.—Звыклисте црковъ Бжію и отчизну боронити на сеймахъ, сеймикахъ на елекцияхъ, на конвокацияхъ, и в' покою и в' бою подаючи вота и сентенции мдрыи Гал. Кл. Раз. (пр.) 3.—Гкуба... вотумъ свой подала Крон. Боб. 78-б.

XVIII. Єдни на Юрася Хмельниченка... другіе на Витовского... свои давали вота Вел. Сказ. 166.—Согласними такъ духовного якъ и мирского чина вотами, избранъ на митрополию Кіевскую... Варлаамъ Ясинскій Літ. Вел. III, 86.—На писмъ вираженную изявили волю даючи вотумъ на... отца архимандриту Новгородского іб. 420.

ВОТХНУТИ, дс. Вдихнути, вдмхнути.

XVIII. Бгъ... вотхнуль в тебе дха своего бжественнаго, дшу чшту Пам. укр. м. IV, 314 (Рк. Тест.).

ВОТЧИНА, ржс. Воткина, батьківщина.

XV. Дали єсмо Брянскъ у вотчину князю И. А. Можайскому Ак. ЗР. I, 67 (1450).

ВОТЧИЧЪ, рм. Власникъ вотчини.

XV. Олижъ пришедъ вотчичъ далъ свою рѣчь ЮРГр. № 36 (1401).

ВОХОДИТИ, дс. Входити.

XV. Єгда выѣхаше на поле (Миндовгъ) и выбѣгнаше заяць на поле в лѣсъ рошѣния не вохожаше Ип. 817 (1253).

XVIII. Солнце презъ скло и въ... церкви воходитъ Клим. Вірші, 108.

ВОХОДЪ, рм. Вхід.

XVII. Єст' двоѣкий выходъ от жертвенника до олтарѣ, первый съ євгліємъ... в'торый съ чстными дары Шумг. Зерц. 59.

ВОХТАЙКЪ, рм. Октоих.

XVI. Стихеры у вохтайку и въ миней поють не водле типика, а по своему обычаю Арх. ЮЗР. I, VII, 9 (Письмо Кимб.).

ВОЧ(Е)ЛОВЕЧЕНЬЕ, рн. Вчоловічення.

XVI. (Вызнаваемо) Бога Сына и вчеловечене Єго Катех. 9.

XVIII. Року отъ миробытія 7177, а отъ вчеловѣченія Господня 1669 Літ. Вел. II, 177.

ВОШЧИНА, ржс. Див. Вощина.

XVIII. Удри вошчинъ и меду хочъ трохи наготуй Заг. 206.

ВОШЪ, ржс. Комаха Pediculus.

XVII. З тѣла єго (пра) воши и черви плинули Жит. Св. 581-б.

XVIII. Єстем... богатый, же много мѣю воший Клим. Вірші, 36.—Вошъ отъ якъ кутка великая Вірші Нищ. 1, 15.—Я козакъ я голякъ, я оу вѣйску не служу, а сидючи воши бю Рук. К. У. № 21, к. 7-б.

ВОЩИЛО, рн. Вощина.

XVI. Даяи з нихъ: ведро меду а тивунцины ведро меду, за вощило полтора гроша Арх. ЮЗР. VII, I, 637 (1552).

ВОЩИНА, ржс. Сцільникъ без меду.

XVIII. На опухъ зашибленой руки... вошинами теплыми окладати Млр. дом. лѣч. 33.

ВОЩЪ, рм. Овч, фрукт.

XV. Данилъ же взѣ дворъ Соудиславль якоже вино и воща и корма и копий и стрѣль пристранья видити Ип. 758 (1229).

ВПАДАТИ, ВПАСТИ, дс. 1. Падати в середину.

XVI. Мала искра огню до налѣпшого будованѣ впавши, все попалитъ Отп. кл. Остр. И. П. (сѣдр.) 7.

XVII. Аще... муха впадетъ въ стую чашу, да измется Тр. II. М. 246.—Слѣпши идучи часто выпадають в'долъ Гал. Ел. Раз. 295.

2. *Западати, -пасти.*

XVII. Очи глубоко впали Жит. Св. 64-б.

XVIII. Слова в оушеса намъ сіе впадаютъ Богл. 280.

3. *Попадати, -пасти, дістатись, влучити, опикнитись де.*

XV. Аще кто мтри не слушаєтъ, в бѣду впадає Ип. 52 (955).—Которые люди наши будутъ впали въ полонъ Ак. ЗР. I, 125 (1493).—И который паны и люди наши тобѣ будутъ въ руки впали тыхъ бы еси опять зася къ намъ отпустилъ ib. 206 (1500).

XVI. А так згола въ безбожіе впадаютъ Катех. 39.

XVII. (Люде) впали в неволю диаволскую Крон. Боб. 4.—Еденъ жидъ... в'палъ на дорожъ межы разбойники, который его збили и зо всего злушили Гал. Н. н. 56.—Еслиж... не одпустим... в гнѣвъ бжій впадаемъ Ев. Реш. 16-б.—Кгды въ якие-колвек покусы розмаиты впадаєте ib. 60.—Которые (речи) въ смыслі наши... выпадають ib. 204-б.—Люди... которые в сѣти діаволскіе в'пали Жит. Св. 44-б.—(Младенец) зненацка впал в ѡебру, розболѣлся зело Др. Ол. Ч. В. 143.

XVIII. Заховай завше пристойность и помѣркованіе въ словахъ жартовливыхъ..., абысь не впавъ въ непомѣркованіе тихъ, котриі за звычай въ розмовахъ своихъ не мають статку Полѣт. 52.—Лечъ сами въ неволю бѣсурманскую впали Літ. Гр. 47.

Впасти въ болєсть, въ болѣзнь, занедужати.

XV. А король (Данило) башетъ тогда впалъ в болєсть великую, в неже и скончал животъ свой Ип. 862 (1264).

XVII. В'палъ въ болѣзнь Данило король Рускій Крон. Соо. 293.

Впасти въ грѣхъ, грѣшити, згрѣшити.

XV. Хотѣ и въ грѣхъ впадемъ а не отчаимо своего спсния Чет. 1489. к. 45.

XVII. Безъ жадного встиду въ грѣхъ вєегда впадєшь Суд Бож. 301.

XVIII. По стомъ Крещеніи людіє з' оуломности своей впадаютъ в' иншыи грѣхи. Собр. Прип. 97.

Впасти въ плачь, розплакатись.

XVII. Впали въ великій плачь Рук. Хрон. 5.

Впасти въ распачъ, распачитись.

XVII. Онъ в'палъ в распачъ Гал. Гр. Розм. 27.

Впасти въ страхъ, злякатись, налякатись.

XVIII. Повелѣ... toto пис'мо закрыти чорною китайкою, абы его нѣхто не читавъ, иж бы ся войско его не з'бояло и в' страхъ не в'пало и в роспач Ал. Тип. 82.—(Поляки) заразы впали в страх немѣлий Вел. Сказ. 116.

Впадати, впасти въ хоробу, загорувати, занедужати.

XVII. Люде обжирливыє которіє много ядѣть и пють в' хоробу в'падаютъ Гал. Гр. Розм. 8.—В'палъ в' хоробу и бачилъ смерть свою Гал. Боги пог. 16.—Адрианъ... впалъ в хоробу Крон. Боб. 254.—Сын... в тяжкую хоробу впал Жив. Св. 51.

4. *Вливатись, входить, злучатись.*

XV. И урочища над рѣчкою Каменицею и от верховины еє котора впадаєтъ в Днѣстръ ЮРГр. № 93 (1459).

XVI. Аж до устя, где Тетеревка в Бог впаала Арх. ЮЗР. VII, II, 18 (1530).

XVII. На тому месту, где впало (смуговина) в озеро Кириловское до Єрданского идетъ дорога болоньємъ до конца бискупского Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 58 (1605).—Одъ гырла Романицкого озера, где Чорика рѣчка, зъ Дѣсны идучая, впадаєтъ Ак. Зем. 118 (1689).—Єдны ослѣли тамъ, где Чорное море до Єлиспонту впадаєтъ Крон. Лит. 317.

XVIII. Долина курѣйна... впаала в Матичову долину Кн. Мѣск. Полт. 241 (1727).—Конєцъ-полескій... городок... созидати... на томъ мѣстѣ, где рѣка Самара в Днепръ впадаєтъ, началъ Вел. Сказ. 9.—Преходили въ томъ марши розніи рѣчки и долини, зъ степу въ Днѣпръ впадаючи Літ. Вел. III, 280.

5. *Напасти, вдертись, вломитись.*

XVI. Онъй чєловѣкъ таковоѣ смѣлости ни-коли бы не мѣлъ абы впалъ въ землю освѣ-щеного пана нашего и такіє шкody подданымъ его милости починилъ Ак. ЗР. I, 222 (1501).—Къвалтомъ острогъ проломивши до монастыра впали Арх. ЮЗР. I, VI, 259 (1599).

XVII. А где запорожцовъ нѣтъ, татаринъ впадаєтъ Тит. 39 (Сак. 1622).—Сатана... впалъ до стороны Гадаринской Дм. Рост. 94.—Владни до монастыра почалъ крычат: вєтанте пола-мар покравши вам што найкомтовнѣйшіє речи утеклъ Рук. № 0. 4° 86 к. 55-б.

XVIII. Ляхи впавши въ Бѣлую Церковь, замкнулися в ней Літ. Черн. 79.

6. **Упасти.**

XVII. Птахъ якъ летѣвъ презъ мѣсто впалъ и здохъ Літ. Льв. 235.—Оховія впаде от окна, иже в горниці его в Самаріи и разболѣса зѣлю Гал. Боги пог. А.—Насѣня... впало межи зѣлєско Ев. Реш. 143.—Впаала митаа

мысль, то есть тоє що мышлю Бер. Лекс. 82.—
Лнове, поймалем Параску в погребѣ; юж то
през цалий рокъ шкоды терплю и много-м
прежа доходил впадаючи на челяд тепер з сме-
таною поймалем сюю нецноту Ак. Полт. Гор.
Ур. I, 201 (1670).—На коня в'павши до орды
прибѣгъ Літ. Сам. 55.

XVIII. Цріє... на колѣна впадают пред
крестом Рук. К. У. № 21, 17.

Впадати на ноги, кульгати.

XVIII. На ноги коли бидло впадетъ Млр.
дом. лѣч. 18.—Бугай старый который в плугу
оживал послѣ на ноги впалъ Арх. Вид.
м.; экон. спр., 79 (1754).

ВПАДЕНЬЕ, рн. Впад у що.

XVIII. Грѣхъ повшедній стае'ся грѣхомъ
смертельнымъ... коли кто видить же попелняючи
грѣхъ повшедній, маєть небеспеченство явное
впаденія въ грѣхъ смертельный Собр. Прип. 121.
—Не смутат'са о в'падению в'пропасть муже-
ложства Пам. укр. м. IV, 211 (Осл. Рк.).

ВПАДНЫЙ, прикм. Що впадає.

XVII. Нивка съ Хомою пашни въ кутѣ
ва то, што впадныи полѣбанки. и нивка подѣ
Зелонкою Арх. ЮЗР. VI, I, 333 (1606).

ВПАДЪ, рм. Див. Упадъ.

XV. Зѣ Божьего допущенія мѣсту ихъ отъ
поганьства татаръ впадъ великій кожного
лду Ак. ЗР. I, 173 (1497).

XVI. Который жо впадъ они по тыи лѣта
отъ поганьства татаръ подняли Ак. ЗР. I, 355
(1503).—Отъ таковыхъ позвовъ великая ся
трудность и впадъ имъ дѣетъ Ак. ЮЗР. I, 100
(1538).—Присудили... Угрюновскому на еъ-
падъ двѣи пять сотъ сорокъ копѣ чотыри копы
тридцат и чотыри гроши Арх. ЮЗР. VIII,
III 62 (1568).

ВПАМѢТАНЬЕ, рн. Див. Упамѣтаныє.

XIV. Которая вина положена для впаме-
танья, судьи маєть заплатити Ак. ЗР. I, 24
(1388).

ВПАМЯТАТИ, дс. Див. Упамятати.

XV. Ино мы впамятавши его къ отцу на-
шому доброѣ памяти королю его милости
и къ намъ вѣрную службу Ак. ЗР. I, 192
(1499).

ВПАРИТИ, дс. Взяти в пару.

XVIII. Руты въ водѣ впаръ добре Млр.
дом. лѣч. 23.

ВПАСТИ, дс. Див. Упасти.

XVII. Узрѣвши крол таблички умлѣвши впал
на землю Збірн. 1693 р. к. 129-б.

ВПАСТИСЯ, дс. Див. Упастися.

XV. Искона яму и впадеса въ ню Ип. 553
(1172).

XVII. В грѣх... през невѣдомост впался
Бв. Реш. 230-б.

ВПЕВНИТИ, дс. Див. Упевнити.

XVI. Которая жѣ (реч) николи естъ впе-
нена и въ памяти тривала Ак. ЮЗР. I, 28
(1502).

ВПЕКТИ, дс. Див. Упенти.

XVII. Ячний коржъ, тонько впечений Ак.
Полт. Гор. Ур. I, 187 (1670).

ВПЕРВЕ, присл. У першый раз.

XVIII. Вперве од васъ чуємъ Хов. Гетм.
II, 194 (1706).

ВПЕРВОЄ, присл. Вперве, вперше.

XV. А который впервое украдетъ, а дотоль
будетъ не крадывалъ: ино за первую татбу
виною его казнити Ак. ЗР. I, 82 (1468).

ВПЕРВОСПЫ, присл. Див. Первоспы.

ВПЕРЕДИТИ, дс. Див. Упередити.

XV. И не однокротъ за отца нашего прере-
чногого, гдѣ бы первѣй потреба впередила
Ак. ЗР. I, 122 (1492).

XVI. Непрятель... не впередиль втягнути
въ паньство его милости Ак. ЗР. II, 9 (1507).

XVIII. Гетманъ... хотячи впередити Богу-
ново на себе наступленіе... рушилъ на Богуна
ку Калниковѣ Вел. Сказ. 97.

ВПЕРЕДУ, присл. Далі.

XVIII. Онъ же сказалъ, что впереду многое
число ауловъ естъ Дн. Марк. I, 313.

ВПЕРЕДЪ, присл. 1. Спочатку, перше.

XVI. Выими в'перед бервь'но зѣ ока твоего
Бв. Пер. 38.—Скажи ми в'перед, на колко се
частий они роздѣляютъ Катех. 9.

XVII. Чехове вперед приняли вѣру хрву
нѣжъ Ляхи Літ. Полск. 3.—Николи насъ
голодомъ не выморити, сами впередъ зныдѣте
Крон. Сов. 18.—Яковымъ бы... способомъ... того
пріятеля... розсудити не знаю... впередъ нимъ
бымъ его осудилъ з нимъ до ласки прихожу
Лѣств. 25-б.—З'рукъ в'передъ брудъ оумы-
ваемъ, тожъ до лица приступуемъ Рад. Він.
1194.—Отць Терпило раз тилко всего того
змерлого затылъ кулакомъ и то впередъ межъ
ними стался посваръ за хлопца Кн. Мѣск.
Полт. 2 (1691).—Клим... впередъ не казал
намъ... якимъ способомъ Гавриловѣ плахта...
досталася Прот. Полт. С. I, 124 (1691).—Црков...
оуперед оновѣдаєт о ая'тихристѣ, нѣжли
приидет. И если и при тобѣ будет, здаєт ми
са лѣл'ше вперед вѣдати о томъ и змоцнити са
Пам. укр. м. IV, 390 (Дуб. Рк.).

XVIII. В сенатѣ... такіє король... вимовилъ...
слова: мспѣ панове... жесмо... утратили... ко-
заков... обачимо... впередъ, що ся намъ без нихъ
дѣяти будетъ Вел. Сказ. 96.

2. Радше.

XVIII. Впередъ смерти на себе сподѣвався, нѣжъ такой въ сердцу вашомъ одмѣны Марк. IV, 224 (Л. Мазепи).

3. На прийдуче, на-дали.

XVII. А такъ впередъ абысте занежали насъ своею суплѣкою турбовати Арх. Мот. 12 (1694).

XVIII. З... мирховъ полскихъ кождей що... могли... Руссомъ и Козакамъ приболшнати правъ... заохочаючи їхъ тимъ и впередъ ку себѣ на приязнь Вел. Сказ. 13.—Вѣчную ганбу навлекши на цѣлую Корону Полскую о чомъ впередъ на мѣсцу приличномъ ретелне виражено будетъ ib. 28.

ВПЕРЕДЪ, присл. *Попереду.*

XV. И поидоша два впередъ Ип. 596 (1175).

ВПЕРШЕ, присл. *Перше, спочатку.*

XVIII. Але вперше школьную скажу вамъ пригоду Вірші Різdv. 126.

ВПЕРЯТИ, ВПЕРТИ, *дс. Направляти, устро-мляти.*

XVII. Розумъ его мысль ку Богу вперяеть Діал. Волк. 75.—И надъдатоць въ кутѣ надъ ставискемъ, въ вилахъ нивка ку Туриску, тутъ граница Туровицкая вперла Арх. ЮЗР. VI, I, 326 (1606).

XVIII. Коли вмреть, тамъже впреть Клим. Прип. 221.

ВПИВАТИСЯ, *дс. Див. Уливатися.*

XV. Не впивайтесѣ виномъ Чет. 1489, к. 19.

ВПИНЯТИ, *дс. Див. Упиняти.*

XVIII. Не воздержныхъ могу от того впиняти Клим. Вірші, 61.

ВПИРАТИСЯ, *дс. Вдиратися, влазити, впадати в що.*

XVI. Онъ того перемирья статечнѣ держати не будетъ, але за всякою погодою впиратися и посѣдати панства его кор. мил. не перестанеть Ак. ЮЗР. II, 171 (1571).

ВПИРЪ, *рм. Див. Упиръ.***ВПИРЯ**, *рн. Маленький упир.*

XVIII. Отсылаю вѣди и видята, вѣтернигѣ и вѣтерники, и впирѣ и впирыта Утр. Заг. 56.

ВПИСАНЬЕ, *рн. Чинність від «вписати».*

XVII. Подали ку вписаню до книгъ головныхъ трибунальныхъ жалобу свою Гол. II. М. I, 183 (Вып. Тр. Кн. 1610).—О вписаню межи святыми св. Феодосія Печерскаго Крон. Соѡ. 96.

ВПИСНЫЙ, *прикм. 1. Що його вписано.*

XVII. (Всѣхъ) в братство вписныхъ, яко и иныхъ сыновъ церкви восточной благочестивыхъ посланы быти мают Пам. КК. I, 41 (1624).

2. Вкладка, коли вписуються до братерства.

XVII. Вступую от сердца до сего святого братства... Дал вписного до скринки зол. 32 Льв. Ставр. 8 (1634).

ВПИСОВАНЬЕ, *рн. Чинність від «вписати».*

XVIII. Должны судіи... за три дни приехать для вписования позвовъ в реестръ С. I. Р. 17.

ВПИСОВАТИ, -САТИ, *дс. Записувати у що, вносити до книжки.*

XV. Число же лѣтомъ здѣ не писахомъ, в задая впишемъ по Антивохыйскимъ Соромъ Ип. 820 (1254).—По моіемъ животѣ впишют ма в синаникъ и мою жену ЮРГр. № 41 (поч. XV в.).

XVII. За тыждень пред зданьемъ личбы своей всю справу статечнѣ на иншом реестрѣ спрѣженую слово въ слово въ головный реестръ в'писати мают Стат. Полоцк. Бр. 11-б.—(Патріархъ Меѡдій) харту новую взавши написаль на ней всѣхъ еретиковъ царей имена, в' тотъ же порадокъ и того Феофела има в'писавши Тр. постн. 295.

XVIII. Нихто та вписувати ятъ не приняволяль Клим. Вірші, 28.

ВПИСОВАТИСЯ, -САТИСЯ, *дс. Вписати себе.*

XVII. Кто бы до братства ншого хотѣл ся в'писати...булетъ имя его в' реестръ нш в'несеное Стат. Полоцк. Бр. 5.—Я Хведко... вписався в братство кравецкое Кн. Цеху Кр. 23 (1696).

XVIII. Кто послѣ кого в реестръ вписался з позвомъ своимъ С. I Р. 18-б.

ВПИСЪ, *рм. 1. Запис куди.*

XV. А хто коли дупи въ церковь впишетъ, тыѣ вписы казали есмо имъ на себе брати Ак. ЗР. I, 175 (1498).

XVII. Хотячій до в'пису. (въ братство)...винень будетъ... пренайстѣйшими тѣла и крве спсителя ншго таемницами... тую дорогу побожную послити Стат. Полоцк. Бр. 5-б—6.

XVIII. При вступованю до братства от впису каждый повинен будет дати грошей 30 Арх. ЮЗР. I, X, 812 (1707).

2. Вписове, вписне, оплата, що дають при запису.

XVII. Ваши всѣ вписы главными изочтены суг Жит. Св. 178-б.

3. Плата за поминаль.

XVI. Сорокоустъ годовый и вписъ вѣчный дати Ак. ЮЗР. I, 76 (1529).

ВПИТИСЯ, *дс. Див. Упитися.*

XVI. А пакъ ли бы се хто впивши и якіѣ збытки починилъ... тогда старосты такового

мають первой словы скарати Ак. ЮЗР. I, 104 (1539).

ВПЛАВЪ, присл. *Плинуци, у-плин.*

XVII. Слен... идѣть вплавъ Розн. Кз. 29.

XVIII. Чернецкий... мусѣль вплавъ Вислу прѣбути В.л. Сказ. 152.

ВПЛЕСТИ, *дс. Плетуци втягнути в що, узлати, свити.*

XVII. Зрайцу, разбойника... в коло впле-сти Прот. Полт. С. I, 216-б. (1699).

XVIII. Быль онъ в' колесо вpletеный и та-кими ж'лѣзными роздираный Науки парох. 218.

ВПОДИТИ, *дс. Народити, створити.*

XVIII. Б'стий... на шкоды людямъ... еси вподыть Клим. Вірші, 130.

ВПОДИТИСЯ, *дс. Повстати, з'явитися.*

XVIII. Злая вподыла сѧ речъ и всюда ест явна, жє розный людъ заживаєть табаку здавна Клим. Вірші, 17.

ВПЛЫНУТИ, *дс. Див. Уплынути.*

XVIII. (Войско зшорожское) лотками, Кон-скою и Дѣбромъ мимо Асламъ-Керменъ про-кравшись и въ лиманъ Очаковский вплынувши, пристанули тими лотками ку берегу Крымскому Лит. В.л. III, 243.

В-ПЛЫНЪ, присл. *Див. У-плынь.*

XVII. (Попель) мусѣль в лодѣ втѣкати, але не помогло, бо в-плин за ними миши пошли Лит. Полск. 2.

XVIII. Рустить утекъ черезъ рѣчку вплынь Об. Лѣт. 36 (Кр. оп. Млр.).

В-ПЛЯСКЪ, присл. *Пляско.*

XVIII. Ростятнувши тот Гліобъ въ пляскъ... то будетъ мѣти локтей краковских 15, 168, 222, 000 Лит. Вел. III, 487.

ВПОВАТИ, *дс. Див. Уповати.*

XV. Не остав молѣнія рабъ своих яко впо-вахомъ на тѧ Чет. 1489, к. 35.

XVIII. Бог... велитъ всѣмъ вѣрнымъ на себе вповати Клим. Вірші, 70.

В-ПОВНЪ, В-ПОВНЮ, присл. *В повнім стані.*

XVII. Богородица при яслѣхъ, то—мѣсяць молодой, оразъ и вповнѣ Дм. Рост. 81.—Мѣ-сяць огазъ есть и вповню іѳ.

ВПОВѢСТИ, *дс. Див. Уповѣсти.*

XVIII. Але нѣкому не вповѣмо, будемо мовчати Укр.-Р. Арх. IX, 74.

В-ПОГОВОТЪ, В-ПОГОВЮ, присл. *Що зготовий,-ва,-ве.*

XVII. Тylko... военный людъ... въпого-товю мѣти Єв. Реш. 187.

XVIII. Все войско в-поготовѣ стало Лит. Вел. IV, 251.

ВПОДЛУГЪ, *прійм. Пісяя, по. }*

XV. Воронити и щитити въподлугъ всеє нашемои Ак. ЗР. I, 74 (1457).

ВПОДОБАНЬЕ, *рн. Див. Уподобанье.*

XVIII. Якое предложєне Хмельницкого яко пришло Портѣ до влодобаня такъ заразъ оная... виправуєть ку Хмельницкому в помощь... емѣра солтанского Вел. Сказ. 80.

ВПОДОБАТИСЯ, *дс. Див. Уподобатися.*

XVII. (Гончар)... уробилъ... начинєе такое, якое єму влодобалосѧ Єв. Реш. 427.

ВПОДОБИТИ, *дс. Див. Уподобити.*

XVIII. Кому ж влодобимъ сихъ злыхъ людєй токмо смерти Клим. Вірші, 15.

ВПОДОВЖЪ, ВПОДОЛЖЪ, присл. *Вдовж.*

XVI. Вподлжъ дороги Могиленское Арх. ЮЗР. VIII, VI, 252 (1569).

XVII. Мусей... посохомъ червоное море в'подов'жъ оударивши, надвое роздѣлилъ Єв. Калл. 117.

XVIII. (Лѣсъ) межки лѣсами Опшкаловимъ и Надточивимъ въ подовжъ, а вширь отъ до-роги до болота Арх. Мот. 139 (1707).

ВПОИВАТИ, ВПОИТИ, *дс. Вщепити, вси-лити, вмовити.*

XVII. Всюды намъ братолюбіє и щирюю до всѣхъ любовъ приказуєть, а хотачи єѳъ в' сердца нашѣ в'поити, и в' томъ євгліи оучить насъ и приказуєтъ, абыс'мо на жадное зло не помнѣти Єв. Калл. 59.—То боудетъ знакъ вдячного пріймованья, читанье пилное, оуважанье речи, термѣнованье в память впоєное Тест. Вас. 45.—В том насъ найбарзѣй ошоукиваетъ патан', абы тот оумыслъ впоил в насъ Лѣк. на осп. ум. 3.—Тое тєды все дла пожитку душевного в' на-мѧт собѣ в'поивши, стараймосѧ Тит. 289 (II. Мог. 1692).—(Іоаннъ до образа) зрѣніє свое впоєное и влѣпленое мѣль О обр. 21.

ВПОИТИСЯ, *дс. Вщепитися, всякти, вко-ренитися.*

XVI. (Згода) моцѣй сталистою графѣєю на камені діаментовом... в' сердца вѣрныхъ впо-иласѧ Пам. укр. м. V, 214 (1599).

ВПОЙСРІОДКУ, присл. *По-середині.*

XVII. Главы... и... зачала в'пойсрїодку тугъ же въ строку положєны суть Єв. Реш. 1.

ВПОКОЙ, *рм. 1. Покій, лагода.*

XV. Про то и нынѣ напоминаємъ тебе, абы еси тому городу далъ впокой Ак. ЗР. I, 119 (1492).

XVI. Тое дворище... извѣчно св. Николи Пустинского монастыра... старіє людєе такъ-же посвѣдчили. И мы тому порозумѣвши, старцемъ Пустинскимъ дали єсмо в томъ имъ впокой Арх. ЮЗР. I, VI, 14 (1508).—То все во впо-кою маєть заховано быти Сб. Мат. Отд. III, 19

(1522).—Рачишъ ваша милость... около того працювать, мыслить и радить яко бы тоє панство ваше милости... во упокою и въ цѣлости заховалосѣ Ак. ЮЗР. I, 87 (1538).

XVII. Войско Запорожское отъ вѣковъ не мѣло собѣ отъ Ляховъ упокою Ак. ЗР. V, 167 (1682).

2. *Покій, кімната, помешкання.*

XVIII. Имѣли (Наумов и Курбатов) зъ Его Ясновельможности секретній розговоръ на упокою панскомъ Журн. Дан. Апост. 62.—Пошовши Іосифъ до упокою свого плакаль Пам. укр. м. I, 170 (Рк. Тесл.).—Столоваа изба на полудне, а вишніє салѣ и упокои на полунощъ ів. III, 114 (Персм. Пр.).

В-ПОКОНЬЮ, *присл. (?)*.

XVI. И там еще ведле слодовѣ иншую свѣтлонку упокою збудовал Арх. ЮЗР. I, VI, 122 (1597).

В-ПОЛНѢ, *присл. У-повні.*

XVII. Мцѣ в'полнѣ боудучи... через променѣ... мѣшаєт в'тѣлах вшєлакую мокрость Бв. Вил. II, 57-6.

В-ПОЛѢ, В-ПОЛЫ, *присл. 1. На двоє рівно, наєпіл.*

XVIII. Дивовалися горамъ и пагоркамъ, що пороспадалися вполѣ Арх. ЮЗР. I, VI, 712 (1635-6).—Вполѣ дѣлити будемо Діар. Фил. 131.—(Роман і Максим) Кобалченка убиши и двѣстѣ золотих грошей... собѣ взявши впол роздѣлили Прот. Полт. С. I, 208-б. (1699).—Сердце ся въ мнѣ вполы роздираєт Діал. Волк. 57.

XVIII. А въ тотъ договоръ вполы платитъ изъ поборовъ Малоросійскихъ городовъ Літ. Вел. II, 197.

2. *На-ніє, у-ніє.*

XVII. Єсли обачимо кого зраненого... и вполѣ мертвого лежачого, не минаймо Бв. Вил. II, 153.

XVIII. Умирають: і изъ свѣта впол вѣковъ своихъ изхождають Клим. Вірші, 209.—Пріидоша ко чистителному огню, то єсть чистителной рѣцѣ, в полѣ огонь з водою Пам. укр. м. IV, 152 (Яр. Рк.).—Стали козаки прикро натирати, а за ними боольшая еще валила потуга, же мало не впол тую уже перейшли драгонію тогди оная роступилася Літ. Вел. IV, 18.

ВПОМИНАЛНЬИЙ, *прикм. Див. Упоминалнѣий.*

XVI. Тедымъ я, заховываючися противко єє милости врядовне, браломъ листъ впоминалнѣий отъ суду змєского... и вземши... возного зъ ураду и посылаюмъ его съ стороною шляхтою Арх. ЮЗР. I, I, 36 (1571).

ВПОМИНАНЬЕ, *ри. Див. Упоминанѣе.*

XV. А впоминанѣя некоторого о тые имѣнѣя не бывало єму Ак. ЗР. I, 105 (1485).—Тыи послы... намъ не повѣдали, абы о томъ которое слово або впоминанѣе было ів. 205 (1500).

ВПОМИНАТИСЯ, *дс. Див. Упоминатисѣя.*

XV. Нехай онъ (кн. Ф. М.) тую свою отчизну всю сполна держитъ и завидаетъ по давному, а князь С. Ал. о тотъ дєль не маєтъ єму в то впоминатисѣя Арх. ЮЗР. VII, I, 31 (1498).

XVI. За короля Александра никто ся о то не впоминаль Ак. ЗР. III, 4 (1547).

ВПОМИНОКЪ, *рм. Див. Упоминокъ.*

XVI. Людей твоихъ впоминки суполными навѣжати Ак. ЗР. II, 51 (1508).—Черезъ тую братію нашу послали єсмо В. М... впоминокъ нашъ монастырскій Гол. П. М. I, 23 (1587).

XVII. Хустку жонѣ моеї отдалъ для впоминку Ак. Полт. Гор. Ур. I, 100 (1667).

ВПОМЯНУТИ, *дс. Згадати.*

XV. Ажъбы єсте впомянули на свои души и на свою вѣру Ак. ЗР. I, 116 (1492).

В-ПОПЕРЕКЪ, *присл. В напрямі, против лежнім довгости; в-шир.*

XVII. От долины... до речки, прозиваемой Гуски, чрезъ Гуску впоперекъ на Дубовую Гряду Сб. Мат. Отд. III, 145 (1607).—Фѣгура квадратоваа маєтъ в' себѣ выраженный крєсть, бєса през знак крєста в' должъ и в' поперекъ лѣвѣями роздѣлаєтъ Рад. Він. 1447.—Признаки положили... просто изомъ впоперекъ острова Прот. Полт. С. II, 62-б. (1679).—(Рѣка) чрезъ море впоперекъ течетъ Дм. Рост. 60.

XVIII. Вскорѣ потомъ Хмельницкого армата зъ пѣхотою настигла и... въздвєжъ и впоперекъ войско и обозъ лядскій начаша рисовати Вел. Сказ. 38—39.—Церковъ... вдвожъ и впоперекъ сажней 90 Пути. Іер. 14-б.

В-ПОРАНУ, *присл. Рано.*

XVIII. Косят травы ввєс ден и в порану з росами Клим. Вірші. 180.

ВПОРАТИ, *дс. Див. Упорати.*

XVII. Хвала ж Бгу! впоралиємо сѣбно въ годину Разг. Паст. 69.

ВПОРНЕ, *присл. Див. Упорне.*

XVI. Кгвалтовники... наєхали кгвалтовне, впорне... на имена мои Арх. ЮЗР. I, I, 198 (1585).

В-ПОРОЖНѢ, *присл. Порожнім, порожніми, пусто, без ничего, без нікого.*

XVII. Килко возковъ (до коша)... выриваются, однакъ все вporожнѣ, а борошна не маєшъ нѣчого Эварн. Источн. I, 362 (1692).

XVIII. Я, ганючи єму, что он вporожнѣ присилаєт оніє (подводи) Дн. Марк. IV, 300.—

Мусѣль тїи всѣ мѣстца въ порожнѣ оставити, на якихъ прошлыхъ лѣтъ полчане Семеновѣ Пайбевѣ стоювали Літ. Вел. III, 202.

ВПОРЪ, *рм. Див. Упсръ.*

XVII. А кто бы впоромъ своимъ мѣлъ тое чинити ку шкодѣ монастырской, на такового доворци монастырскіи маюѣ скаргу заносити Ак. ЗР. V, 286 (1699).

В-ПОСЕРЕДЪ, *присл. Посеред, по-середині.*

XVII. Константин... впосеред Риму крестъ... поставил Жит. Св. 321.

ВПОСЛѢДИТИ, *дс. Див. Упослѣдити.*

XVI. Теперь тое звыклости не впослѣдили Ак. ЮЗР. I, 114 (1541).

В-ПОСЛѢДЪ, *присл. Уперед, на-далі.*

XVIII. Маѣт быти много нестроений, болѣзнь тажкихъ, иж от початку свѣта не было в' послѣдъ юж не будет такихъ Пам. укр. м. IV, 293 (Рк. Тесл.).

В-ПОСРЕДЪ, **В-ПОСРОДКУ**, **В-ПОСРОДЪ**, *присл. Див. В-посередъ.*

XVII. Ааронъ з кадилницею в-посред люду скочивши, умолилъ Бога Пам. КК. I, 127 (1621).—Тогда земля была посредъ вод невѣдома, яко желтокъ впосродку яйца Трянкъ. Зери. 15.—З... дерева, которое ест впосред рѣю Крон. Боб. 4.—12 камней... внести впосред Иордану... казалъ Исъ ів. 62.—Въ посродъ церкви ставленный былъ столъ Копист. Пал. 699.

ВПОТУЖИТИСЯ, *дс. Піднестися в потузі, стати потужним.*

XVII. Козаки въ великую силу впотуживши, маюѣ ити на Низъ Ак. ЗР. V, 156 (1679).

В-ПРАВДУ, **В-ПРАВДЪ**, *присл. Справді, дійсно, без сумнію, певно.*

XV. Всеволода есми имѣлъ въ правду брата старшаго Ип. 323 (1146).—В правду бѣ (Бенедиктъ) антихрестъ за скверная дѣла его ів. 722 (1205).

XVI. В правдѣ жъ инные п.п. братия бели в гостинах купецких, а инные в домах, а не ставилися Арх. ЮЗР. I, XI, 164 (1599).

XVII. Вправдѣ, если и солнце сияетъ всѣмъ незаворно и видити всѣмъ, якъ хотятъ, волно, единакъ же, если кто в часъ свѣтинія о солнцу повѣдаѣт или що такового хотъ предъ очима ест, то указуѣтъ, за то за зле на него никто не изѣтъ Льв. Ставр. 48 (1616).—Вправдѣ, гды зъини... бывается въ розмовѣ, охотне берутся до книгъ «Правильныхъ» Копист. Пал. 598.—Твердятъ вправдѣ оны: ядохомъ предъ тобою и пихомъ Дм. Рост. 46.—Степанъ не прѣлся: Вправде, пнове, за свой жалъ вдарилемъ Петра руднищю Ак. Полт. Гор. Ур. II, 113 (1670).—

Вправдѣ то видѣлисмо тоѣ мѣстце Прот. Полт. С. I, 20-6. (1674).—Вправдѣ, людъ военный с копіемъ всѣдаѣтъ на коня Літ. Сам. 87.

XVIII. І корчму вправдѣ мощно на честный домъ превратити Клим. Вірші, 162.

ВПРАВЛЕНЬЕ, *рн. Див. Управление.*

XVII. На зроблєня двохъ табличокъ на выобразєня образка святого апостола... и вправлєня мощей святого Арх. ЮЗР. I, XI, 443 (1633).

ВПРАВЛЯТИ, *дс. Керувати.*

XVIII. Старшій корабельникъ... самъ на кормилѣ вправлялъ Пелгр. Ип. Виш. 21.

ВПРАВО, *присл. У правий бік, правобіч, праворуч.*

XVII. Лотры... поглядали... вправо и влѣво Крон. Боб. 214-6.

ВПРАВОВАТИ, **ВПРАВИТИ**, *дс. 1. Зробити, справити.*

XV. Великому князю Казимиру того до-смотрѣти и въправити Ак. ЗР. I, 56 (1442).—А чого межы себе не въправятъ, ино положити на Великого князя ів.

XVI. Того теперъ черезъ листы не вправити, але патрити часу лѣпшого Arch. Sing. VII, 95 (1566).—Панъ Иванъ Загоровскій, у двору его королевское милости мне ничего доброго не вправивши и того хлеба духовного... в пановъ.. не зъєднавши,... ни щимъ приехалъ Арх. ЮЗР. I, VI, 59—60 (1570).

XVII. (Ялинскій) до того фарбы друкарской не умѣлъ добре въправовати Черн. Тип. 577.

2. *Вложити, всадити, вставити.*

XVI. Староста Варшавскій... съ стайни у ма-настыри взялъ... ярчаки зъ войлоками и зо-всімъ, што до нихъ приналежитъ, въ которые въправиломъ колъ пять грошей Арх. ЮЗР. I, I, 33 (1571).—Насъ до тоєижъ матни, въ которую самъ влезъ, супѣтелне вправити помы-шливаѣтъ ів. 523 (1596).

XVII. На каждомъ углѣ олтара маюѣ быти роги вправлены Крон. Боб. 48.—Вправили тараны мижы пали Рук. Хрон. 233.

XVIII. Чесо ты ради, младенче, вправиль тугу в свое срдце Пер. Укр. Лир. 24.

3. *Впроваджувати, дити; викликати в кім що.*

XVI. Бою сѣ абы такаа безстоуднаа смѣ-лост не в'правила кого в личбоу з оными смѣ-лыми Пам. укр. м. V, 210 (1599).—(Сестра) въ ласку (цес. Тур.) его (Никифора) вправила Ак. ЗР. IV, 217 (1600—5).

XVII. Кто злому сыну маѣтность заста-воует, и самъ чинѣтъ и его в злоѣ вправоуетъ

Пер. Мат. I, II, 146 (1607).—Тые... всѣ цноты в милость ты вправят' оу подданных Тест. Вас. 37.—(Отца своего) вправите в смѣтокъ великий Крон. Бѣб. 24.—Злоє в собѣ маєт... изъ в пыхоу в'правоуєтъ шатанскую Лѣк. на осп. ум. 18.

4. Скерувати, запровадити.

XVII. Оумѣй з дитинства вправити его в цѣвчєньє, самъ будь ємоу прикладомъ и наоучєньємъ Пер. Мат. I, II, 146 (1607).—Омана сєгосвітняя... до... пагубы члка... вправуєтъ Єв. Реш. 178-6.

XVIII. (Пѣхота) труповъ... змерзшієся брили в полонки втаскивала и подѣ людѣ вправо-вала Лѣт. Вѣд. II, 363.

5. Заправляти, цівчити, призвичаювати, при-натурювати, стягати до чого.

XVI. Пана Миколая засѣ, яко чєловѣка молодого вправуючи въ працы церковныє Арх. ЮЗР. I, XI, 128 (1599).

XVII. Абысте вы охотно... самыхъ себе... и послушающихъ васъ побуждали, взывали и впра-вовали Пр. Жел. в.—Мѣй на памяти завше насѣ родичовъ твоихъ обычає, и до тыхъ животъ свой вправоуѣ с пилностью Тест. Вас. 33.—(Зѣ святоблivityми людѣми конвєрсація) въ до-бродѣтель чєловѣка вправуєтъ Дм. Рост. 59.

Див. Управовати, Управити.

ВПРАГАТИ, ВПРАЧИ, дс. Див. Впрягати, Впрячи.

XVII. Илия... реклъ... до Ахава, впражи олєсницу твою Крон. Бѣб. 119.—Впрагали код него (таран) полтораєта парѣ воловъ пѣв. 206.

ВПРАЖИТИ, дс. Пряжучи дѣйти потрібі-ної мѣри.

XVIII. Ляное насѣня впражити Млр. дом. лѣч. 31.

ВПРАШАТИ, ВПРОСИТИ, дс. Див. Упра-шати, Упросити.

XV. Король же нача впрашати о здоровьи брата своего Ип. 857 (1262).

XVIII. Прощєнства от Бога за тое впра-шайте Клим. Вірші, 22.—Вимовою своєю у сина цєсарского... впросил тое, чого было потреба Вѣд. Сказ. 151.

ВПРЕДРЕЧЕННЫЙ, прикм. Приречений.

XVIII. Видѣл вшытко впрєдрєчєннаѣ Гмѣ о Єрусалимѣ и о Жидохъ Пам. укр. м. III, 88 (Кузик. Рк.).

В-ПРЕДЪ, присл. Вперед спочатку, перед тѣм.

XVII. Впрєд... уживал тое сѣножати Сте-панєць Прот. Полт. С. II, 55-6. (1678).—Панѣ Замойскій... умерѣ передѣ вѣлѣєю Руского

Хр. Рождєства, вѣпрєдѣ казавши до всѣхъ маєтностей попомѣ передѣ себе стати Лѣт. Льв. 257.

ВПРЕКЪ, ВПРЕКЫ, присл. 1. Вперєк, наоппєк, уоперєк.

XVII. Двокротное тое оударєніє (посохом) было не в' єдно мѣєцє, але впрєки накрєстѣ О обр. 71.—Стый Арсеній... видѣлѣ пркѣв отворєную, до которої шли два члѣвки несучи бєрєвно вѣпрєки и длѣ того не могли в'нѣйти до цркѣи Гал. Кд. Раз.

XVIII. Огтуду пойдохомъ прєзѣ гору въ прєкѣ моря Цєлгр. Ип. Виш. 102.

2. На-перєкїр.

XVII. Упорнымъ сталєє (Алєксѣй) тепєр... аж пас не слухаєшѣ все впрєки отмовляєш Др. Ол. Ч. В. 141.

ВПРИВИЛЕВАТИ, дс. Див. Упривєлєвати.

XVI. Єпископѣю Володимєрєскую и Берє-стєйскую... его кор. мил... мнє дати и вѣпривѣ-лєвати и... до посєєи мни подати росказати рачилѣ Арх. ЮЗР. I, I, 131 (1580).

ВПРОВАЖАТИ, ВПРОВАДИТИ, дс. Вво-дити, вєєєти; запровадити.

XVI. (Вѣ) роспорошили братаєрєство, про-гнали приязнь, в'провадили залтєрєньє Отп. кл. Оєтр. И. П. (єтдр.) 30.

XVII. Мамѣ... з' Єдєма вигнаными быти, ажѣ поки насѣ Хє приєдєдєи знову привєр-нєть и в'провадитѣ до раю Тр. постн. 57.—Ро-зумѣлѣ млодєнєць оный, ижѣ опрочѣ закон-ныхъ сѣтѣ иншіѣ якїѣ приказанѣ, которїѣ до живота вѣчного в'проважаютѣ Єв. Калл. 476.—Аггѣлѣ хрєнитєль... не допущалѣ неприя-тєлєви душєвному въ болшіє грѣхи насѣ вѣпроважати Гол. II. М. II, 370 (Кор. Н. 1645).—Огородки высокостю своєю в'проважали тѣнь на мѣєто Вавѣлонѣ Рад. Ог. 2.—Людє живыє оумєрлого члѣка дшѣ... до нѣбѣ в'проважаютѣ Гал. Гр. Розм. 6-6.—Схизму в'цркѣв Вѣжію в'провадилѣ Льв. Пал. 26.—Втур-бації мєнєного отца Хр. в'проважаютѣ Ак. Нѣж. Бр. 11 (1689).—Фараона посєрєдѣ моря непростєрєглого в'провадилѣ столѣтѣ облочний и затопилѣ Колист. Пал. 348.

XVIII. Тебє в'провадилѣ до вѣчної слави Вірші Нищ. 7.56.—Быдло до цркѣи в'проважєтѣ Собр. Прип. 105.—(Поляки) римєскую рєлѣгію до Инфилантѣ в'провадили Вѣл. Сказ. 247.—Вѣ Русѣ подѣ короноєю Полєскоєю зоста-ючую в'провадити Унѣю Лѣт. Вѣл. II, 503.—Яко войско военливо насѣ млодойцов омилило і в неєлаву в'провадило Укр. Р. Арх. IX, 20.

ВПРОВАЖАТИСЯ, ВПРОВАДИТИСЯ, дс. Вєєєлєтисѣ, -литисѣ.

XVII. (Гулевичи) в року нинешнемъ... до мынара Серницкого з женою, зъ дѣтми и съ челядью впровадилися и мепкають до тыхъ часовъ Арх. ЮЗР. VI, I, 354 (1607).

ВПРОВАЖЕНЬЕ, рн. *Чинність від «впровадитися»*.

XVII. Впроваженє унії Копист. Пал. 1113.—Впроваженє в' костелъ свѣтской музыки Льв. Пал. 29.—Крещеніє стое... естъ отрожен'емъ от воды и Дха, а выпроважен'емъ до церкви Бжеи Гол. II. М. II. 409 (Кор. Н. 1645).

ВПРОВАЖЕНЬЕ-СЯ, рн. *Чинність від «впровадитися»*.

XVIII. Писалнсмо до єго атамана Кошового и до всего при немъ будучого товариства. горячо упоминаючи, жеби они яко тимъ военнимъ до Тавани посилающимся людемъ были до выпроваженнєня ихъ въ тѣтъ городъ поводомъ и помошью Літ. Вел. III, 451.

ВПРОДЪ, присл. (пол. *wprzód*). 1. *Вперед, сточатку*.

XVII. Впродъ дѣры колодою... выбилъ Ак. ЮЗР. II, 55 (1609).—Повстануть лжехристи и лжепророцы, не вѣрте имъ, о то впродъ реклѣмъ вамъ Копист. Пал. 314.—Жолифре до Кіева приѣхали съ тимъ интендомъ, абы впрод козаковъ, а затымъ въ вшиткой Украйѣ Русь выстинали ажъ до Москвы Літ. Льв. 239.—Приказали нам отцы стын постетися и воздержоватися впродъ очрма, а потым руками, а потым ногами и иншими составы телесными Єв. Рш. 411.—В хоробѣ впрод молитвы а вѣжели лѣкарство и лѣкаров зажіеми Пер. Иссл. и мат. 84.

2. *Перше*.

XVII. Хто впродъ по Адамѣ народился Карп. Наука, 129.

ВПРОСИТИСЯ, дс. *Добитися просачи, оселитися*.

XVIII. Впросилися злыднѣ на три днѣ, да и за три недѣлѣ не хотять отходити Клим. Прил. 206.

В-ПРОТИВЪ, присл. *Напроти*.

XVII. В-противъ ити не толки марного естъ Смотр. Каз. 27.

В-противъ положити, відказати на що, відверти.

XVII. Зъ книгъ соборовыхъ правдивыхъ такъ въ противъ положимо Копист. Пал. 649.

В-противъ становитися, противитися.

XVII. Чому ся передивѣвшихъ апостолскихъ церквей патрнархове впротивъ становять Копист. Пал. 692.

ВПРОХАТИСЯ, дс. *Див. Впроситися*.

XVIII. До священника может ся в'прохати Клим. Вірші, 31.

ВПРУДЦЕ,-Ъ, присл. (пол. *wpradce*). *В прудкѣмъ ча і, невзабарі, невдовзі*.

XVII. Насъ впрудне пошляховавши Семенъ Помазанецъ взятихъ на урядъ запровадилъ Ак. Нѣж. Маг. 54.—През отлетглость мѣстца и невчасности многіе тыхъ часовъ досытъ учинити впрудцѣ не могль Гол. II. М. II, 53 (П. Мог. 1633).—Іоан... скоро ся с тимъ (клирькомъ) росправиль, впрудцѣ бѣжит в дѣри вѣщникъ Єв. Рш. 225.

XVIII. Впрудцѣ ізихал от того мѣсца Пам. укр. м. VI, 149 (Рк. Тесл.).—Всѣми силами (поляки) готують впрудцѣ огнемъ и мечем руйновати Літ. Вел. III, 132.

ВПРУДЪ, присл. (пол. *wprzód*). *Див. Впередъ*.

XVII. Олекса Волошинъ выпровадивши впруд сна своего Юска... обєстя на грошѣ звѣвши и самъ в тожъ преч пошол Ак. Полт. Гор. Ур. I, 208 (1671).

ВПРЯЧИ, дс. *Запрягти у що, заложити*.

XV. Велаше (Обринъ) выпрачи 3 или 4 ли 5 женъ в телѣгу Ип. 9.

XVIII. Монастыря того рабъ... выпряжеть воляки Іер. Мих. 236.

ВПУЛЬ, присл. (пол. *wpół*). *Навпѣл*.

XVIII. (Янчаѣ) трупи побитихъ впуль снѣгомъ и кровно смѣшеннихъ Літ. Вел. II, 362.

ВПУСТИТИСЯ, дс. *Проникнути, заглибитися*.

XVII. Не можмо въ глубину Божію впуститися Копист. Пал. 921.

XVIII. И такъ бѣдніи человекъ не могу мѣсця достунати, мушу ся в нинге край впустити Вірші Воскр. 175.

В-ПУСТЪ, присл. *Пусткою*.

XVI. Который монастырь... на сєсь часъ впустѣ лєжить Ак. ЗР. II, 151 (1523).—Тая земля впустѣ лєжить Ак. ЮЗР. I, 190 (1572).—Нѣкоторые мѣщане владычнє... съ кгрунтовъ перковныхъ розышлися и въ-пустѣ то лєжало Ак. ЗР. IV, 14 (1589).

XVIII. Которая (земля) перед темъ здавна впустѣ лєжала Арх. ЮЗР. IV, I, 51 (1714).—Стєль впустѣ состоялъ Кн. Нос. 58.

ВПУЩКА, ржс. (пол. *wpuszczka*). *Вшиска шларка*.

XVII. За корунки и впушки и от работы швацнє зл. 13, гр. 12 Арх. ЮЗР. I, XI, 467 (1664).

ВПУЩАТИ,-СТИТИ, дс. *Див. Упущати,-стити*.

XVII. (Постниці) нѣкоторые ено кропель килка оливы в' вареніе впускали О обр. 171.— Журавля сѣть чутливі, їды снѣт' єдинѣ межы ними сторожу отпрауєт, стоить на єдної нозѣ, а в' другой держит' камѣнь, который їды впусить, на той часѣ заразѣ очутитѣся Гал. Кл. Раз. 292.—Заразѣ оны два єго, Семена, впусивши у яму Акт. Старод. кн. 103.

XVIII. Взять яйце... впусить жєвтокѣ, а бѣлокѣ оставитѣ, до которого впусить оливы Млр. дом. лѣч. 42.

ВПЯТЬ, присл. *Знову*.

XVII. Яко бидло траву зидает и впят ро-стет Єв. Реш. 445.—(Ми) впят отигнали єго (Яковенка) з двора Прот. Полт. С. I, 199 (1698).

XVIII. Оттуду пошли впят мимо істочники Пелтр. Ип. Виш. 59.—А от видимаго (врага) горшѣ, ничим не отмолиш ни крестомъ стым ни теж всякою прозбою: а ни впят же якою твоєю гроз'бою Клим. Вірші. 14-15.

ВРАВИЄ, рн. (ц. сл. з гр. *βραβεῖον*). *Наго-рода*.

XVII. (Земля) видит єго (аггла) мовлю вра-віє, албо вѣтку пальмовую з саду и огороу райского в руках держачого Карп. Каз. Ид.

ВРАГИНЯ, ржс. *Ворогиня, неприятелька*.

XVII. Не радуйся о мнѣ врагини моя, яко падохъ и востану Копист. Пал. 803.

ВРАГОСІЯТЕЛНЬИЙ, прикм. *Що враг (дья-віл) посієл*.

XVIII. Врагосіятєлних плевелєвъ... вико-ренити трудно Літ Вел. II, 395.

ВРАГЪ, рм. (ц. сл.). 1. *Ворог*.

XVII. О бѣда ж вамъ врази чєстного крєста О обр. 46.—Вразѣ чєловѣковъ домашнѣи єго Єв. Реш. 12-б.

XVIII. Хмєлницкий... началъ розжива-тисѣ... чому врагъ ненавидай добра людєского... позавидѣвши, вигналъ билѣ... зъ дому... єго Вел. Сказ. 7.

2. *Чорт, дьявіл*.

ВРАДИТИ, дс. *Див. Урадити*.

XV. Порадившиєсѣ съ пань радою нашою, и врадили єсмо такъ и наконецъ тоє дѣло такъ поставили Ак. ЗР. I, 72 (1456).

XVIII. А войною нѣчого з смертю не врадимо Вірші Рїздв. 140.

ВРАДНИКЪ, рм. *Див. Урядникъ*.

XVI. Нашимъ врадникомъ не судить, не редить Ак. ЮЗР. I, 45 (1511).

XVII. И мы врадники земские обыватели и все рыцєрство земли Киевское, ознаймуємъ тымъ листомъ нашимъ Гол. II. М. I, 269 (1624).

ВРАДНИЧИЙ, прикм. *Див. Урядничий; що на уряді*.

XVI. Дѣяку врадничєму отъ суда записного грошѣ одинѣ Ак. ЮЗР. I, 253 (1594).

ВРАДОВНЕ, присл. *Див. Урадовне*.

XVI. Врадовне в держанє того монастыра и всихъ добрѣ к нему приналежащих вступил Пчм. КК. I, 150 (1580).

ВРАДОВНИКЪ, рм. *Див. Урадовникъ*.

XVI. Писалъ и присылал до мене... врадов-ника своего Чѣторьєского пана Ядѣ Сушка Арх. ЮЗР. VIII, III, 48 (1564).—Зѣ... врадовни-кими земскими... уфѣлили Гр. кн. лит. 141 (1568).

ВРАДЪ, рм. *Див. Урядъ*.

XVI. Рачилъ єго милость (король) дати єму врадѣ, то єсть старєство Жємоитское Ак. ЮЗР. I, 71 (1527).—До владу всеє церкви (належалє) Огп. И. П. кл. Остр. 1075.

XVII. На врадѣ Мглинскомѣ... пнѣ Іванъ Романовский, сотникъ Мглинский, презенто-валъ явне всѣ купчия писма на кгрунта ведде своего футора Акт. Старод. кн. 85.

ВРАЖДА, ржс. (ц. сл.). *Ворогування*.

XV. И болши вражда быє на Мѣстѣлава от братьѣ Ип. 543 (1170).

XVII. Хто... со враждою або в гнѣву зъ ким, то и офѣра єго нѣ защє Єв. Реш. 17.—А мѣла бы... стати вражда и посварѣ Прот. Полт. С. II, 284 (1697).

XVIII. Вражди синѣ Чаплинский не оставит ихъ (свѣщєнников) не обезчєстивши Вел. Сказ. 23.

ВРАЖДОВАТИ, дс. (ц. сл.). *Ворогувати*.

XVII. Хє. Гд... не во вѣки враждуетъ Єв. Реш. 24-б.

ВРАЖИЙ, прикм. (ц. сл.). *Ворожій; дѣловь-ский, чортів*.

XVI. Тутъ мнѣмамъ лукавство вражіє Ист. о разб. Флор. соб. 438.

XVII. Под час злого приходу проклятого вражєго сина Пєтрика под города наши з ор-дою Кн. Мѣск. Полт. 18 (1692).

XVIII. Я теперъ прощу твоєй велможности, аѣс по своєй ласцє ізволилъ доможъ мой и оставлєнихъ в нем людєй от утисковъ и навож-дєній вражєихъ Чаплинского в своєй... захо-вати... оборонѣ Вел. Сказ. 21.—І ещє проро-ками сами сѣ называютъ, и през помощь вражюю людєй ошукиваютъ Клим. Вірші. 33.

ВРАЖЛИВЫЙ, прикм. *Неприятный*.

XVIII. Слово вражливое члвекъ памятає(т) Вірші Рїздв. 139.

ВРАЖНЬИЙ, прикм. *від «врагъ», злочинный*.

XV. Кнѣзь жѣ Андрѣй вражное оубийство слышавъ напередѣ до себе, дхмъ разгоре сѣ бжтвнымъ Ип. 584 (1175).

ВРАЖЪСТВОВАТИ, *дс. (ц. сл.). Ворогувати.*

XV. И начаста (Кондратъ и Болеславъ) вражъствовати межи собою и вовбатисѣ Ип. 883 (1281).

ВРАЗИТИ, *дс. Див. Уразити.*

XVII. Мы тоѣ оруже в' срдце его вразимъ Тит. 14 (Мѣтура, 1618).

ВРАЗКЫЙ, *прикм. Див. Вражий.*

XVIII. Хто вразимъ бабамъ изхотѣлъ вѣровати Клим. Вірші, 70.

В-РАЗЪ, *присл. Разом.*

XVII. Адам и жона его были вразъ наши Крон. Боб. 3-б.—Грѣшникъ сконалъ, тожъ душу нехай на судъ ставитъ, нехай за его дѣла вразъ ся исправитъ Суд Бож. 294.

XVIII. Вразъ зъ руками подносно и мысль и срдце наше до Бга Нѣуки парох. 52.—Оуболѣваймо щирымъ срдцемъ над болящимъ на крѣстѣ Исусомъ вразъ сѣ Пречистою его мтрію Ів. 206.—Кураче зѣлля... вари зъ водою вразъ сѣ корѣнямъ Укр. Госп. Пор. 59.—Архаггели грают, хори вразъ спѣвають: Христосъ воскресъ Укр. Р. Арх. X, 287.—Вразъ всѣ оздоба согніеть, истлѣеть Богл. 267.

В-РАНЦЪ, *присл. Рано, ранком.*

XVII. Колесо млиновое аще и... вернется, а в вечеръ там, где и вранцѣ було Єв. Реш. 445-б.

XVIII. На другой день вранцѣ Прот. Полт. С. IV, 213-б (1757).

ВРАТАРСТВО, *рн. (ц. сл.). Воратарство.*

XVIII. Личать седмъ чиновъ до каплан'ства палєжачихъ, меншихъ чєтыри, то єсть: вратарство, чинъ четца, чинъ екзорцисты и чинъ свѣщєносца Собр. Прип. 52.

ВРАТАРЬ, *рм. (ц. сл.). Воратарь.*

XVIII. Оурядъ вратаря єсть дєвери црковныя одмыкати и замыкати Собр. Прип. 52.

ВРАХОВАТИ, *дс. Разхуючи внести, вписати, зарахувати, вчислити.*

XVII. В єдно враховано вшиєтко Арх. ЮЗР. I. XI, 593 (1664).

ВРЕДИТЕЛЬНОСТЬ, *рнс. (ц. сл.). Шкідливість.*

XVIII. Єднакже зъ того слѣбъ вредитєльность мають Клим. Вірші, 135.

ВРЕДИТЕЛЬНЫЙ, *прикм. (ц. сл.). Шкідливий.*

XVIII. Всєй Украинѣ незносною и вредитєльною (лигѣ) Літ. Вєл. II, 32.

ВРЕДИТИ, *дс. (ц. сл.). Шкодити.*

XV. Птица могути вредити члєвкы Ип. 30 (912).

XVIII. Христїянина ничто не вредитъ Іер. Мих. 238.—Вредитъ насъ найпаче грѣхъ во всємъ, противо жѣ тому помогаетъ покаєніє Сѣмѣя Сл. Б. 56.

ВРЕДНЫЙ, *прикм. від «вредъ».*

XVIII. Бѣднихъ, вреднихъ, темнихъ, хормихъ и на одрєхъ отнесеннихъ Укр. Р. Арх. X, 434.

ВРЕДЪ, *рм. (ц. сл.). 1. Мір, плата.*

XV. Казнить бѣ... или вредомъ или гусѣниєцю Ип. 157 (1068).

2. Веред, болячка.

XVII. Лѣкарєвє славныи, уздоровляючи вреды наши Копист. Пал. 477.—Бо то не бѣдетъ вредъ, єсли єсть якій, лѣчити, аєєго розчесовати и ятрити Гол. П. М. I, 307 (1628).

XVIII. Випадєтъ зъ горла вѣредъ Млр. дом. лѣч. 25.

ВРЕЖИВАТИ, *дс. Многораз. ф. від «вредити».*

XVIII. Огонь сѣрчистій виходилъ вгору и никого не вреживалъ Літ. Вєл. III, 169.

ВРЕМЕННЫЙ, *прикм. (ц. сл.). від «время».*

XV. Цѣвѣсть временныхъ лѣт Ип. 2.

ВРЕМНЯ, ВРЕМЯ, *рн. (ц. сл.). 1. Час.*

XIV. В то время коли кнѣзь вєлєбныи Дмитрій... ЮРГр. № 20 (1388).

XVII. Рѣка... в єдино время всю землю... наполняет водою Крон. Боб. 170-б.

XVIII. Члѣвкъ... возростаєтъ оу возрастъ свой и дошеди времени своего такъ оумрєтъ Пам. укр. м. IV, 313 (Рк. Тєсл.).—Бѣли... обадва... людє довѣщєннии и в рѣчахъ свѣтовихъ бѣглии, прєто времяє своихъ и гонорами... почтєни Вєл. Сказ. 8.—Гдєсь в такое времяя залаяла мати, щѣбъ щастия нє мати Укр. Р. Арх. IX, 240.

2. Година.

XVIII. Єще гдє за временемъ злимъ, или за позностію недостижного збѣжжа... Урб. 57.

ВРЕСЕНЬ, *рм. Вересень, дев'ятий місяць в році.*

XVI. Мѣсяца сєнтєбра по-гєбрєйску єлюль, просто вресєнь Пер. Мат. I, I, 70 (1581).

XVII. Перший (мцѣ) бывал сєптєврій—вресєнь Кп. Рож. 35.

ВРЕСКЛИВЫЙ, *прикм. Врескливий.*

XVIII. Возглагола брідкимъ и врескливимъ гласомъ Літ. Вєл. II, 403.

ВРЕСКЪ, *рм. (пол. wrzesk). Вереск.*

XVIII. Вшиткы людє оразъ врескомъ срогымъ сѣ озывали Пам. укр. м. IV, 238 (Присл. Рк.).

ВРЕТИЩЕ, *рн. (ц. сл.). Груба одієж.*

XVII. Всѣ людє в' Нїєвѣи шаты маккіи и коштовныи з' сєбє скинули, а обєклєисѣ вѣ врєтища, в' одѣнѣ грубовє, в' волосєници

Гал. Кл. Раз. 415.—Исѣ... лежалъ на земли... и... старше з нѣм вложиши вретѣща на голѣбы Крон. Боб. 63.

ВРЕТЬ, *р.м.* (ц. сл.). *Волосіння.*

XVII. Цар... спал на вретѣ, чинячи покуту Жит. Св. 544-б.

ВРЕША, *р.ж.* (пол. *gzesza*). *Купа, гурт народу.*

XVIII. Во в'решу нѣмецкую Пам. укр. м. IV, 293 (Рк. Тесл.).

В-РЕШТѢ, *присл.* *Нарешті, накінєць.*

XVIII. Въ рєштѣ не подсбаєтъ намъ... и тсей прихильности... оставити Сѣмя Сл. Б. 150.

ВРИЗАТИ, *дс.* *Див.* **Урѣзати.**

XVI. Подданого моего Ничипора збилъ и бороду ему шаблею вризаль Кн. Гродск. Луцк. 1576, к. 345.

ВРИНУТИ, *дс.* (ц. сл.). *Вкинути.*

XV. И несѣше я (посли деревл.) и вринуша в яму и съ лодьєю Ин. 45 (945).

XVII. (Поляки) положились було... посполитымъ н родомъ... завладѣвши, не только въ ярмо невольничье ихъ запрягти, но... и въ душевредную... вринути унію Ак. ЗР. V, 80 (1648).

XVIII. В тѣснее туремное... велѣл мя вринути въязене Вел. Сказ. 20.—И аще тѣмъ бомби и гранати и не веѣ внутрь Казикермена впали, обаче въ крайное облеженцовъ его вринули отчаяніе Лит. Вел. III, 281.

ВРИТИ, *дс.* *Риючи вгребти, екопати.*

XV. Станули якъ вриты Ак. ЮЗР. II, 112 (1494).

XVII. Такъ имъ (людямъ) гдѣ бгъ руки и силу отнялъ, вжѣ якъ вриты стояди Жив. Св. 121.

ВРОБИТИ, *дс.* 1. *Зробити.*

XVI. Мать была вроблена з наардового корене Ев. Пер. 21.—Але и змию, которую Моисей зъ мѣди вробилъ, и тую Соломонъ внесъ во святая срятыхъ Сп. прот. Лют. 55.

XVII. Якъ дитину приведу, Процику в хату его хочь окномъ вкину ижъ синъ его Семенъ врсбылъ Прот. Полт. С. I, 20 (1673).—Братчики казали врсбыти (куну) ів. 64-б. (1689).

2. *Заробити.*

XVIII. Старый що вробив, то бгъ дав, а що зѣвъ, то пропало Клим. Прип. 242.—Що вхопитъ, то вробить ів. 257.

3. *Вправити у що.*

XVI. А побой кгонты округлый, якъ въ Милановской дворной князя Курпского церкви, жебы быль вробленъ Арх. ЮЗР. I, I, 79 (1579).

ВРОДА, *р.ж.* *Див.* **Урода.**

XVII. Магдалина Марія вродою и пієкнстю почала иних перевишати Ев. Реш. 216.

XVIII. Нехай бы на свою кождый позрѣлъ вроду Клим. Вірші, 34.—Благая пригода и врода есть благое сердце Сковор. 223.

ВРОДИВЫЙ, *прикм.* *Дурний, нерозумный, не сповна розуму.*

XV. Анѣдрѣя роусина што вродивымъ именованъ Чет. 1489. к. 45-б.

ВРОДИТИ, *дс.* *Див.* **Уродити.**

XVII. Той змій ставъ предъ женою хотащею родити, да егда в'родитъ, абы пожер сна ея Транкв. Зерц. 53-4.

ВРОДИТИСЯ, *дс.* *Див.* **Уродитися.**

XVIII. Бог вродился и лежит в яскині Укр.-Р. Арх. IX, 57.—А кто на свѣтѣ безъ долѣ вродитъ ся ів. 94.—Посѣю я дрѣбній макъ, а вродитъся лєнь Рук. К. У. № 21, к. 24.

ВРОДОВАТИ, *дс.* *Удавати нерозумного не сповна розуму.*

XV. Вредоваль бо хса ради (Андіій) Чет. 1489 к. 45-б.

ВРОДОВАТЫЙ, *прикм.* *Укритий вродами, болячками.*

XVI. А хѣто бы здохлєе шалєное и в'редоватое на продажу привозилъ... водѣле права того скарати горлємъ Пам. КК. II, 517 (1557).

ВРОДЪ, *р.м.* (пол. *wrząd*). *Верєд, болячка.*

XVI. Пси пакъ приходачи облизовали гнои его [вреды або болячки] Ев. Пер. 61.

XVII. Свой вродъ чешетъ Копист. Пал. 793.—(Вбогий Лазар) лежалъ вродами по всемъ тѣлѣ обложенъ Ев. Калл. 598.—Ювъ... не маючи хустъ до стираня ропы з вродовъ оныхъ текучихъ, черепомъ отираль Крон. Боб. 37.—Гдѣ вродами то ест болячками люд увес карал Каз. 32, к. 53-б.

XVIII. А самого Гиртакеа окрутныя якієсь вроды от верху головы ажъ до ножной стопи ослѣли Пам. укр. м. III, 166 (Перем. Пр.).—Болячки, скулы, спырки злєе и в'роды неиспѣльные ів. IV, 303 (Рк. Тесл.).

ВРОЖАЙ, *р.м.* 1. *Див.* **Урожай.**

XVII. Того жъ року врожай великий былъ, и озимина и ярина Лит. Хм. 78.

XVIII. Врожай посередный был Лит. Гукл. 78. 2. *Рід.*

XIV. О шляхетный врожай имѣетъ поведѣ имѣти отъ кореня Ак. ЗР. I, 7 (1347).

ВРОЖАЙНЫЙ, *прикм.* *Див.* **Урожайный.**

XVIII. И не дасть плоду по себѣ врожайного Сказ. ц. Мих. 34.

ВРОЖЕНЫЙ, ЖОНЬ, *прикм.* *Див.* **Уроженный.**

XVI. А то ся стало предъ вельможными и вроженными князи и паны Ак. ЮЗР. I, 83 (1533). — И таковой (вроженный) довести въ ни во што се не обернулъ Отн. И. П. кл. Остр. 1053.

XVII. Самсонови праве врожонсе было милосердіе онсе ку обцимъ Жит. Св. 457.

ВРОЗУМѢТИ, *дс. Див. Урозумѣти.*

XV. И мы тому твсему отказу гораздо врозумѣли Ак. ЗР. I, 133 (1493). — Сами в. м. на томъ списку всему добрѣ врозумѣете ів. 160 (1496).

XVI. Мы съ паны радами нашими... тыхъ привиліевъ брата нашего Александра... выслушавши и врозумѣли есмо тому, кжъ братъ нашъ... тую пуцу имъ далъ Ак. ЮЗР. I, 53 (1516).

ВРОКЪ, *рм. 1. Умова.*

XV. Просили насъ, абыхмо дали къ церкви Божьей соборной Пречистой, въ городъ, на владычнемъ дворѣ, и владычѣ Смоленскому, врокомъ, колько людей числомъ мѣти Ак. ЗР. I, 166 (1497).

XVI. Абы съ нихъ брали подводы сухимъ путемъ и водою, врокомъ а о корчомныхъ пѣвзехъ не выписано врокомъ Ак. ЗР. I, 227 (1501).

2. *Призначення.*

XVI. А людеє врокомъ двадцать челоуѣковъ на роботу того монастыра идутъ на архимандрита Ак. ЮЗР. I, 65 (1524).

3. *Податок.*

XVI. А которые люди... дани даютъ а платки и вроки платятъ... тые мають захованы бытъ по старому обычаю Ак. ЮЗР. I, 80 (1531). — Один чолоуѣкъ на вроце сидит Пам. КК. IV, II, 221 (1545).

4. *Див. Урокъ.*

XVIII. Будѣте мнѣ на помочи вроки излѣчити рабу Божію имрекъ Угр. Заг. 56.

ВРОСЛЫЙ, *прикм. Що вріс.*

XVIII. Кто би имель споръ о борть либо о ухоль в' пуцу, то судъ знамена на деревѣ заколотъ и чѣе старшое и врослѣйшое знамя будетъ, то тому борти и входи приказать наказал бы Стат. 63-б.

ВРОСТИ, *дс. 1. Див. Урости 1.*

XVII. Отот (Ефрем) размножится и вросет в людъ Крон. Боб. 32.

2. *Див. Урости 2.*

XVI. И ничего о томъ не ведаєтъ съ чего тое бунтованье вросло Арх. ЮЗР. III, I, 3 (1537).

XVII. Овшем зрелася... абы з тых похваляхъ чого злого не вросло в ее домовци Акт. Старод. кн. 23.

В-РОСТИЧЬ, *присл. Різно, в різні сторони.*

XVII. Всѣ в-ростичъ, одинъ другого попи-хаючи Дм. Рост. 51.

ВРОЧИСТОСТЬ, *ржс. Див. Урочистость.*

XVIII. Всѣ врочистости и публѣчнїи дѣла звикли въ церкви катедральной святого Юрія Львовской отпраоватися Літ. Вел. III, 252.

ВРОЧИСТЫЙ, *прикм. Див. Урочистый.*

XVI. Воеводы Кіевскіе мають только разъ альбо два на врочистые свята на годъ до того мана-стыря вѣзджати Сб. Мат. Отд. III, 18 (1522). — За свой власный накладъ мѣды куповали и сычивали на врочистые свята Ак. ЮЗР. I, 103 (1538).

ВРОЧИЩЕ, *рн. Див. Урочище.*

XV. Тыи старцѣ... вызнали и вказали старую границу и врочища Ак. ЗР. I, 42 (1421).

XVI. На врочищу, прозываемомъ Брусъ,... (Баркулаб) заложилъ замокъ Кул. Мат. I, 49 (1564).

XVII. Продадем... част лѣса от врочища Прот. Полт. С. II, 70 (1680). — Марія... розмовляла у потока Сухого, так тое врочище звано Св. Рш. 308.

ВРОЧНЫЙ, *прикм. Визначений.*

XV. Король Польскій уставилъ ему врочный платъ, десять тысячъ золотыхъ Ак. ЗР. I, 161 (1496). — Тогда на томъ намѣстнику митро-поличному хоживала врочная вина ів. 194 (1499).

ВРУБАТИ, *дс. Зрубати певну кількість.*

XVII. Господар сказалъ:... обручовъ первѣй врубаю Прот. Полт. С. I, 20-б. (1674).

ВРУБАТИСЯ, *дс. Рубаючи дістатися де.*

XVIII. Кто ошибкою... въ чужий лѣсъ врубаєтся, таковъ... долженъ присягнуть, что здѣлалъ неумышленно Права, 725.

ВРУБЪ, *рм. 1. Вступ до чужого лісу, щоб рубати для себе дерево; право рубати для себе дерево в чужім лісі.*

XVII. Врубъ волный для дровъ Арх. ЮЗР. I, VI, 433 (1613).

XVIII. Апелляція не идетъ... о вѣрубѣ де-рева или о порубѣ гаю С. і Р. 26.

2. *Врубана місце; карб.*

XVII. Три врубы мужество... опѣвають (вірш на герб) Пер. Отч. Спб. 1912 р. 105 (1627).

ВРУГАНЬЕ, *рн. Див. Уруганье.*

XVI. Справамъ Его святымъ никоторого вру-ганья не чинѣте Арх. ЮЗР. I, X, 64 (1590).

ВРУЧАТИ, ВРУЧИТИ, *дс. Віддавати, -дати до рук, доручати, віддавати.*

XVII. Тестъ его (Івана)... на обитель стую вручилъ грунта Ак. Мг. м. 321-б. (1667). —

Короговъ ему в руки вручили Вас. 36. Мат. Лѣвоб. Укр. 93 (1680).

XVIII. Барабаниха... зараз тіе... привилей... посланному вручила Вел. Сказ. 17.—Самого мя вручаю ласкѣ твоей іб. 21.—Тому... злодюзѣ... вручил еси Чигринское дозорчество іб. 24.—Урядѣ вручаютъ глядячи на цноту Клим. Вірші. 202.

ВРУЧЕНЬЕ, рн. *Чинність від «вручити»*.

XVII. Ігумень... подалъ писмо... от Хвеска мелника... на вручення ґрунтовъ лежащих на Олшаницѣ на монастирь Ак. Мг. м. 321-б (1667).

XVIII. О врученню от Хмельницкого сина своего хановѣ Вел. Сказ. 27.

ВРУШИТИСЯ, дс. *Зрушитися*.

XVII. Если для кривды... которая ся тобѣ... стала... учул быс ся... быт... заздростю врушонымъ... жадной шкоды спасенія своего не однесешъ Рук. № 0.4° 86, к. 49-б.

ВРывАТИСЯ, дс. *Вдиратися, впадати*.

XVII. Злодѣи вриватися и красти... приходять Лѣств. 28-б.—Досконалость цнотѣ потужною валкою бываесть доступна, а хотяй... быс... чуль... неслыханыѣ противъ... Богу... блюзнѣрства, которіѣ бы ся без перестанку до сердца твоего вривали Рук. № 0. 4° 86, к. 48-б.—Коли се ему (Феодосію) сонъ на очи вривал, зсѣвши с коня пѣшо шол Жив. Св. 167.

В-Рыхлѣ, присл. (пол. *wrychle*). *Незабаром, небагом*.

XVI. Не утаитъся шило въ меху, але врыхле натечет съ ковышом на брагу Огп. И. П. кл. Остр. 1115.

XVII. Другій (синодѣ) врихлѣ потомъ и вътой же справѣ зобраный стануль Копист. Пал. 753.—(Прирекъ) намъ быти зась до насъ або передъ Рожествомъ Христовымъ, або врыхли потомъ Арх. ЮЗР. I, VI, 606 (1627-9).—Искра... если врихли не угаснет... все попадит Жит. Св. 305-б.—Врихлѣ стого исполнилися слова іб. 342-б.—Врихлѣ потым перунъ ударилъ въ образ Іуликановѣ Крон. Боб. 287.—Наверніся врыхлѣ отколь выпалесь Лѣк. на осп. ум. 23.

ВРѢЗАНЬЕ, рн. *Чинність від «врѣзати»*.

XVII. Выдячи теды мы того зрайцу Курила назначеного на члонку о врѣзаня уха лѣвого, питали: где бы и за що члонка того позбыл? Ак. Полт. Гор. Ур. I, 207 (1671).

ВРѢЗАТИ, дс. *Див. Урѣзати*.

XVII. Стая Агафія... хотѣла убогому члковѣ сыра врѣзати Єв. Реш. 316.—Богдай же тобѣ дядко наш бороду врѣзав Прот. Полт. С. II, 186 (1689).

XVIII. От лихого поли врѣзавши утѣкай Клим. Прип. 264.—Врѣзалъ шматъ упеченого быка Діар. Хан. 21.

ВРѢНЬЕ, рн. *Чинність від «врѣтти»*.

XVII. Кды желѣзо розпаленое въ огни вложишъ оу воду, тогда чинить шоумъ и врѣніе Транкв. Зери. 10.

ВРѢТИ, дс. *Киніти*.

XVII. Кто на твоѣ цноты ведлугъ свѣта и дха, кто ся не здумѣетъ хиба кому ку ближнимъ зазросъ въ срдцу врѣетъ Отр. Зем. 83 (1631).

XVIII. Быстро врачые смолы Пам. укр. м. IV, 208 (Осл. Рк.).

ВРЯДИТИ, дс. *Див. Урядити*.

XV. Рюрикъ же и Стославъ отрадиста Володимѣра Глѣбовича, врѣдиша в наворопъ и Мѣстислава Романовича Ип. 635 (1184).

ВРЯДИТИСЯ, дс. *Див. Урядитися*.

XV. Не врѣдившыся възвратипас Ип. 306 (1140).

ВРЯДНИКЪ, рн. *Див. Урядникъ*.

XV. А мы есмо выслали рядника нашего пзна Ленка на ту границу Ак. ЗР. I, 42 (1421).

XVI. Іоан'на жона рядника Иродова Єв. Пер. 41.—Панъ Лавринъ Дрѣвинекій на-славши силою моію на домъ мой рядника своего... Пашевьского Миколая Стахурского а тивона того ж села А. Рудого, взяли в мене с коморы пят мац жита Арх. ЮЗР. I, VI, 98—99 (1593).

XVII. Рогоза прислалъ... до Києва рядника своего Сб. Лѣт. 79 (Кіев. Лѣт.).

XVIII. Теди многіе люде на Накрашовѣ мѣпкающие стали намъ рядникомъ доносити говорачи Суд. Ипкв. 196.

ВРЯДНИЧОКЪ, рн. *Здрібн. від «рядникъ»*.

XVI. Пани дидиная, постерегати масть, абы безъ утиску и лупежства ряднички зховывалися Арх. ЮЗР. I, I, 92 (1577).

ВРЯДОВНЕ, присл. *Див. Урядовне*.

XVI. (Томило Ворона) поведил, ижъ мы тоє увязане не без причины, але слушъне и рядовне в тые имена одержали Арх. ЮЗР. VIII, VI, 33 (1544).

XVII. То-смо, писмомъ рядовне обваровавши, велѣли записати до книгъ мѣских Ак. Полт. Гор. Ур. I, 3 (1664).—Варую рядовне писмом Прот. Полт. С. II, 25 (1676).—Рядовне даровано насъ карністю смертельною іб. 57-б (1678).

ВРЯДОВНИКЪ, рн. *Див. Урядовникъ*.

XVI. Каждому рядовнику нашему сусѣдовъ ихъ не судити Ак. ЮЗР. I, 236 (1590).

ВРЯДОВНЫЙ, ВРЯДОВЫЙ, прикм. Див. Урядовный, Урядовый.

XVI. Врядовного увязаня своего доведечи (показоваль) Арх. ЮЗР. VIII, VI, 33 (1544).—Выписы.. мають быти даваны подь печатями врьдовыми Ак. ЗР. III, 33 (1551).

XVII. Признаки врьдовыя значне сут положени Прот. Полт. С. II, 27-б. (1676).—Высылаем врьдовую персону ib. 117-б. (1684).—Квить врьдувний ib. 138-б (1685).—Приподнясу рукъ и при печатех врьдовихъ видали добровольне Акт. Старод. кн. 85.

ВРЯДЪ, рм. Див. Урядъ.

XVI. (Владыка) пришедшы на врьд его кр. мил. до мене Петра Хомека... оповедилъ тым обычаемъ...упросивши...маршалка...выправил... был сина его Арх. ЮЗР. I, VI, 59 (1570).

—Некоторый часть тот врьдъ пастырства духовного ваковаль Ак. ЗР. III, 222 (1578).—Дали... ему (еписк.)... врьдъ старший въ духовныхъ справахъ ib. IV, 29 (1589).—Який врьдъ, таковая и влада Антир. 813.—Врядови и моци гетмановой его выдали Ев. Пер. 68.

XVII. Иванъ... просилъ насъ врьду, абы его сознание... было актиковано Ак. Мг. м. 92 (1681).—Панове врьде, мѣючи я кгрунтъ под Диканью... Прот. Полт. С. II, 219-б. (1690).

XVIII. Покладаем... заруки... на врьдъ мѣский таларовъ пять Рум. купч. 104 (1701).

В-РЯДЪ, присл. Як показує ряд.

XVIII. Скасованны сие шевскіи вѣрши, же не врьд писалис Клим. Вірші, 103.

ВСАЖАТИ,-ДИТИ, дс. 1. Посадити в середину чего, у що, до чего.

XV. Всадити его у казнь и держати до нашего щастного приѣханія Ак. ЗР. I, 22 (1468).

XVI. Іоан'на (Иродъ) до тем'ницъ в'садити казалъ Ев. Пер. 31.—Учинивши ей тотъ квалтъ и мордерство, и всадилъ ей до погребѣ Арх. ЮЗР. I, I, 396 (1594).

XVII. Брат... мѣл бы... цехмистра и брата зневажить, такового кожного в цебер или в юлodu всадить Кн. Цеху Золот. 2-б. (1627).—Абы без кары злочинца не заполъ, хотѣли юв куну при церкви всадити Гол. П. М. II, 90 (1634).—Окрутныи былъ Фаларисъ, который члвка живого всадилъ в'вола мѣданого распятого, жебы волъ мѣданныи рычалъ, такъ якъ живый Гал. Кл. Раз. 164.—Мене до вьзени того певинне всажено Крон. Боб. 26-б.—Биченко... всадивши в мѣхъ (сорочки) вкинул в яму Прот. Полт. С. I, 181 (1696).

XVIII. Айце... залѣпить в хлѣбъ, всадить в пѣчь Млр. дом. лѣч. 42.

2. Оправити в що.

XVII. Указал теде ей таблицу злотую от планет в'слоновую кост всаженую Ал. Печ. 165.

3.—на що, посадити, усадити на чім.

XV. Князь Всеволодъ створи постѣгы снви своему Ярославу и на конь его всади Ин. 674 (1192).

XVII. Самарянинъ... в'садивъ его (ранного) на свой скоть Ев. Рш. 159.—Слугу на коня всажаето Каз. 32, к. 140.—И того своего врага на карки свои не всажайте, который шукает згубы душъ вашихъ Гол. П. М. II, 289 (П. Мог. 1644).

XVIII. (Козаки Чаплинского) в'садили на коня и помкнули до Хмельницкого Вел. Сказ. 36.

4. Устроити, уткнути, всунути, вложить.

XVIII. Всади застругану лѣску зъ дерева якого сирого на палець грубую во обѣ поздры Укр. Госп. Пор. 60.

5. Наставляти, выносить, свещати.

XVI. Самъ рукою своею Менну на тоужъ патрiарховство посветилъ и всадилъ Берест. соб. 264.—Аарона на то господарство Волоское всадилъ, теде-мъ то для слупныхъ причинъ учинилъ Ак. ЗР. IV, 162 (1597).

XVII. Царъ Андроникъ то всажалъ, то всажалъ патрiарховъ Копист. Пал. 925.—Араднѣ жона Зиновова всадила на песарство Анастасія Рук. Хрон. 319.—Турки Петрика, брата воеводы Мултанского на мѣсце Ивони на господарство Волоское всадили Крон. Боб. (др.) 291.

ВСАЖЕНЬЕ, рн. Чинність від «всадити».

XVI. Всаженъ Арона на господарство Волоское Хр. Фил. Апокр. 1328.

XVII. Змову таємную мѣлъ (Аларих) зъ Атилею для всаженя на панство Римское сына своего Рук. Хрон. 309.

ВСАЖИВАТИ, ВСАЖОВАТИ, дс. 1. Див. Всажати.

2. Настроювати, настроювати, настроенувати на кого.

XV. Твоя бѣ рѣчь, Яню, яко Данилъ второе всаживаетъ Лѣхы на мѣ Ип. 746 (1225).

XVII. Князи Рускіи... отъ царовъ Татарскихъ были всажованыи на княжкіи столицы Крон. Соо. 256.

ВСЕВИДЕЦЬ, рм. Що все видить, бачить.

XVII. Всевидцу Богу хвалу дали Льв. Ставр. 71 (1620).

XVIII. Идетъ яко всевидец от Назарета Галилейскаго крестити сѣ на Іердан Пам. укр. м. II, 188 (Тух. Рк.).

ВСЕВИДИМЫЙ, ВСЕВИДЯЧЫЙ, прикм. (ц. сл.). Що все бачить.

XVII. Але всевидачее Бозское Око... брыд-
кѣи преступника на насъ вымыслы роспоропилъ
Тр. постн. 273.

XVIII. Камо хочете оубѣжати или сокры-
тисѣ от всевидимаго ока моего Пам. укр.
м. IV, 60 (Біл. Рк.).

ВСЕГДА, присл. (ц. сл. вьсегда). *Завсѣди,
усе, раз-у-раз.*

XV. И молвѣше всегда Ярополку Свѣнгелдъ:
пойди на брата своего Ип. 62 (976).

XVII. Мы должны есмы благодарити Бга
всегда Тит. 351 (Триод. 1648).—Убогих всегда
з собою мѣете Ев. Реш. 37.

XVIII. Хм... всегда мислилъ о способѣ томъ,
чрез который би возмогалъ зъ рукъ Барабаше-
вих привилея... одобрати Вел. Сказ. 16.

ВСЕГДАДѢВА, рж. *Завсѣди дѣва.*

XVII. Невымовное пошанованье... всегда-
дѣвѣ Маріи Ев. Реш. 251.

ВСЕГДАШНЫЙ, прикм. *Завсѣдний.*

XVII. Во обителях монашескіе грѣхи през
покуту всегдашнюю зглаживаютъ Доменк. 10.
—О що и постскротне просячи, архиерей-
ское мое благословеніе при залценію всегдаш-
ныхъ молитвъ... препосылаю Черн. Тип. 578
(1689).

XVIII. Сармато-козацкихъ продковъ... ри-
церскіе отваги... без описанія и объясненія
чрезъ їхъ власних писаров оставленіе, и все-
гдашнего забвенія нѣкчемнымъ лѣности їхъ
плащемъ увидѣхъ покритіе Вел. Сказ. 2.

ВСЕГДЫ, присл. *Завсѣди, завжди.*

XV. Мы всегда тако у своихъ дѣлѣхъ усту-
повали Ак. ЗР. I, 117 (1492).

XVI. И дхъ стый заисте одинъ дхъ есть
и в' томъ трываєтъ, што отецъ, всегда отецъ
Ист. о разб. Флор. соб. (стдр.) 19.

ВСЕГОСВѢТНЫЙ, НІЙ, прикм. 1. *‘Що на
весь свѣтъ поширений.*

XVII. Всегосвѣтныи звичаи Ак. ЗР. V, 80
(1648).

2. *Вѣдомый на весь свѣтъ.*

XVIII. Нѣхто так не вбивается за нимъ,
якъ всегосвѣтній обманщикъ (нѣгде не видно,
ему, навст и до своего Мотренинского мона-
стира) Яковъ іеросхимонахъ Крамаренко Ли-
сти Конт. 8.

ВСЕГУБИТЕЛСТВО, рн. *Остаточна поги-
бель.*

XVII. Скарбы дочасные глуного члка... на
всегубителство привело Ев. Реш. 166.

ВСЕДАРОВИТЕЛНЫЙ, прикм. *Що всім да-
руе.*

XVII. Ис. Хр. из престым вседаровителным
его Стым дхомъ Жит. Св. 79-б.—Ласки вседа-

ровителного, престога и животворящего Дха
Смотр. Каз. 25.

ВСЕДЕРЖАЧИЙ, прикм. *Що все держитъ.*

XVI. Вѣрую во ба отца вседержачего Катех.
а вызн. в. 130.

ВСЕДЕРЗЫЙ, прикм. *Без міри відважний,
зухвалий.*

XVII. Жидовскій вседерзый рожай, ижъ и
до нинѣшнего часу ядъ маєтъ и запалчивость
шаленую на Ха Тр. постн. 398.

ВСЕДОБРОТЛИВЫЙ, прикм. *Над усе до-
бротливый.*

XVII. За вседобротливого Бога промысломъ..
южъ то шасливе скутокъ свой взяло Гол.
П. М. II, 21 (1633).

ВСЕДУШНЕ, - О, присл. *Цілою душою.*

XVII. Вѣмъ... благословенія святѣйшого
престола митрополіи кіевское вседушне зы-
чимъ и сприяємъ Гол. П. М. II, 21 (П. Мог.
1633).—Шлахетный сей мужъ вседушно шу-
канъ былъ Смотр. Каз. 39.

XVIII. Обрадовалисмя вседушне Вел. Сказ.
102.—Таковыи овшки не могутъ вседушно
до покути прійти о минувшихъ выступкахъ,
анѣ добре сѣ исправити Пам. укр. м. IV,
211 (Осл. Рк.).

ВСЕДНЯЯ, прикм. ж.р. (недѣля). *Тиждень,
що на нѣм можна все їсти, тиждень перед
масницею.*

XVIII. Январия 28 дня на іседной ста-
вилемъ обѣдъ Арх. Сул. 58 (1729).—О вседней
послалъ Гетманъ Мазепа стацшого канцеляри-
сту Петрика Иваненка Літ. Вел. III, 95.—Яр-
марки бывають въ годъ... обо вседней недѣлѣ
Оп. ст. Млр. II, 58 (1756).

ВСЕЗЛОБНЫЙ, прикм. *Надзвичайно злобний.*

XVIII. Нам здавна потенція Московская,
тоє что отъ многихъ лѣтъ въ всезлобномъ
своємъ намѣреніи полсжиша Марк. IV, 217
(Л. Маз. 1707).

ВСЕИДНА, прикм. ж. р. *Див. Вседня.*

XVII. Корол... теиерь дня вчорашнього,
у понеделокъ передъ всеидною недѣлею...
коморьника своего... з листом своимъ прислал
Кул. Мат. I, 25 (1604).

ВСЕЙКИЙ, прикм. *Всенький, увесь.*

XVIII. Всейко дѣло свое утрачу Укр. Р.
Арх. X. 426.

ВСЕКОНЕЧНО, присл. *Остаточно.*

XVIII. Казѣмѣрь Великий... по смерти...
отца своего... всёконечно року 1348 взялъ
войною Рускіе землѣ Вел. Сказ. 11.—Не одо-
лѣвши его (короля) всёконечно, (Хм.) скон-
чилъ тамъ войну пактами Зборовскими Літ.
Вел. II, 84.

ВСЕКОНЕЧНЫЙ, прикм. *Остаточный*.

XVIII. Року... 1648... бист... малоросияном... от пановъ полских... утѣсненіе... всеконечное знищене Вел. Сказ. 11.—На баталію всеконечную отважитися Літ. Вел. I, прил. 18.

ВСЕКРѢПКИЙ, прикм. *Над усе крѣпкий, міцний*.

XVIII. Богъ... помогши... всекрѣпкою силою своею Літ. Вел. I, прил. 31.

ВСЕЛЕННЫЙ, прикм. *Загальний, з усіх усюд*.

XVII. Того року зобрався... собор... ене-ральный вселенный, второй Крон. Боб. 293-б.

Вселенная, а). *Увесь світ*.

б) *Край, країна, земля*.

XVIII. Унѣверсаловъ 60 Хмельницкий... розскаль... во вселенную Малоросійскую по обонх сторонах рѣки Днѣпра зостающую Вел. Сказ. 51.

ВСЕЛЯТИ,-ЛИТИ, *дс. Селити в середину чого*.

XVIII. Непріязненіи вѣтри, хотяши славу нашу въ персть вселити Літ. Вел. I, прил. 45.

ВСЕЛЯТИСЯ,-ЛИТИСЯ, *дс. Селитися, поселитися в чім*.

XV. Быша радимичи от рода лаховъ и при-шедше ту сѧ вселиша Іп. 71 (984).

XVII. Вселил сѧ во животъ Пречистой Пѣни Прол. 85.—Спыталь Авраам Мелхи-седека... якъ в тую пушу вселился Крон. Боб. 15-б.

XVIII. Козаки... по островахъ Днѣпро-вих... начаша вселятися Вел. Сказ. 11.—Гли-сей... в'селил сѧ во єдину печару Пам. укр. м. I, 303 (Рк. Тесл.).—Юда познавши свой про-ступок вдавил сѧ и до безконечных мукъ на вѣки вселил сѧ Клим. Вірші, 13.

В-СЕМЕРО, *присл. В сім раз*.

XVII. Бгъ... тобѣ всемеро болшъ отдасть Єв. Вил. 46-б.

ВСЕМИЛОСТИВЫЙ, прикм. (п. сл.). *Над усе милостивий*.

XV. Всемлствая владычице Бде Іп. 532 (1168).

XVII. О всемилостивый Ісусе, якъ же естес за такъ короткий час так великий стался Лѣств. 48.

ВСЕМИРНО, *присл. Зовсім, цілком*.

XVIII. Такъ всемирно на волѣ и силѣ за-лежить гетманской власти во всѣхъ десяти полкахъ учредить судей земских замковых и межовихъ С. і Р. 13.

ВСЕМИРНЫЙ, прикм. *На цілий мир*.

XVII. Нпѣ пастушковые восвѣщенную имъ от аггела всемирную радост голосно оновѣ-даютъ Рук. № 0.4° 86 к. 96-б.

ВСЕМОГУТСТВО, *рн. Всеможність*.

XVIII. Покаяніе въ оставленіе грѣховъ Бжіему сопротивляющих'ся всемогутству Собр. Прип. (пр.).

ВСЕМОГУЧИЙ, прикм. *Всеможный*.

XVI. Всемогучого, а справедливого Пана... за помощника беручи Arch. Sang. VII, 81 (1564).

XVII. Оцъ называется Всемогучій Гал. Гр. Розм. 15—15-б.—Махину того свѣта... Бгъ всемогучій створил Тр. П. М. 913.—Все самъ яко єдинъ всемогучій можешъ О обр. 98.

ВСЕМОГЫЙ, прикм. *Див. Всемогучий*.

XV. Іси Бє сильныи и всемогии Іп. 875 (1276).

XVII. Богъ всемогий Транкв. П. Мн. 49.

XVIII. Ты же всемогий (Боже) Клим. Вірші, 5.

ВСЕМОЖНОСТЬ, *рж. Можність все чи-нити*.

XVI. Всеможност, которая всему бозству и вѣмъ а каждым его персонамъ принадле-жит Катех. 57.

ВСЕМОЖНЫЙ, прикм. *Що все може*.

XVIII. Маріє Мати всеможна не презри насъ Бога. 102.

ВСЕМУДРЫЙ, прикм. *Над усі мудрий*.

XVII. Неба и земли всемудрый Споради-тель Гол. П. М. II, 58 (П. Мог. 1634).

ВСЕНАРОДНО, *присл. При всім народі*.

XVIII. Бгъ... злое дѣло его (лукавого) всена-родно обличить Клим. Вірші, 20.

ВСЕНАРОДНЫЙ,-НИЙ, прикм. *Всього на-роду*.

XVII. Неспокійныи засъ и малодушныи го-ловы, которые безсловными плетками своими всенародный покой нарушаютъ, абы были до крѣпкого вязеня даваны Ак. ЗР. V, 225 (1689).

XVIII. Всенародное... роптаніе Літ. Вел. II, 160.—Всенародный плачъ іб. 225.

ВСЕНОЧНЫЙ, прикм. *Що цілу ніч триває*.

Всеночная,-ное, *цілонічна відправа*.

XVII. Єдиногo часу под час всеночного Жит. Св. 203.—Князь... учинивши всеночную пер-вѣй... іб. 229. Не лѣлуймосѧ в'ночи вста-вати и ходити до цркви на всеночное на полу-нощницу, на оутрню Гал. Кл. Раз. 233.

ВСЕНЬКИЙ, прикм. *Увесь*.

XVIII. Що то всенка надья ты само, мой бже, тая ж мене на вікі во всім споможе Пер. Укр. Лир. 5 (XVIII).

ВСЕПИЛЬНО, *при л. Дуже пильно*.

XVII. О тоє всепильно жадаючи и при-казуючи, Господу Богу вашу милость пору-чаємъ Ак. ЗР. V, 232 (1690).

В-СЕРОДКУ, *присл. В середині*.

XVII. Фляша прибрания, всеродку вся злоцѣстая Ак. Полт. Гор. Ур. I, 5 (1669).

ВСЕСВѢТНЫЙ, -НИЙ, прикм. *На весь світ поширений; відомий на весь світ, всьогосвітній.*

XVII. Оксанъ: всесвѣтнее море Бер. Лекс. 323.

XVIII. Братство шукали словить и прохворостить, яко бунтовщика и всесвѣтного волоцюгу и нестатка Листи Конт. 20.

ВСЕСИЛЬНОСТЬ, рж. *від «всесильний».*

XVI. Всье стало вьсесильностю Божею Катех. 13.—Все бо вѣмъ того вьсесильностю справить *ib.*—Алес то все стало вьсесильностю бжею Катех а вызн. в. 133.

ВСЕСИЛЬНЫЙ, прикм. *Над усе сильний.*

XVI. Хвалячи вьсесильного Бога Арх. ЮЗР. I, XI, 153 (1599).—Нѣкая моц вьсесильнаа их злучила Катех. 18.—Противъ вьсесильному и премудрому Богу воюеть Ак. ЗР. IV, 227 (1600).

XVII. Чести и хвалы вьсесильного Бога належахих Арх. ЮЗР. I, XII, 75 (1633).—Гдѣ и Бог вьсесильный Ев. Рш. 28.

XVIII. При вьсесильной помощи Божественной Вел. Сказ. 46.

ВСЕТВОРЕЦЬ, рж. *Що все творить.*

XVII. Цюру вьсетворче, который ангелы... твои посылаеш Жив. Св. 173-б.

ВСЕУСИЛОВНЫЙ, прикм. *Усім усилям чинений.*

XVIII. Конотопский урядъ... на всенародное и всеусиловное прошеніе разсмотрѣнія вносить Укр. ист. м. 31 (1754).

ВСЕЧЕСТНЫЙ, прикм. 1. *Що найвищу честь має.*

XV. И то ти явилъ, оже цѣлова вьсечестнаго хса, а съступивши, то не будеша живъ Иш. 462 (1152).

XVII. Не повинен... християнин... под ноги крест вьсечестный хвъ топтати Ев. Рш. 28-б.

2. *Епитет прикладаний до игуменів, архимандритів і ин.*

XVII. Оповѣд вьсечестного гдна... игумена Прот. Полт. С. II, 69 (1680).

ВСЕЩЕДРЫЙ, прикм. *В найвищим ступні щедрий.*

XVII. Удаймось ж до того всещедрого... лѣкара Ев. Рш. 26.

ВСЕЮДСКИЙ, прикм. *На всю Іудею.*

XVII. За розказом Божиимъ всеюдское и израильское царство на каждый годъ набожество отдавати приходити повинно было Гол. II. М. I, 263 (Гр. Бор. 1621).

ВСИЛОВНЕ, присл. *Силоміць, силою.*

XVIII. На насъ накидаеть кухвами горѣлку всиловне Млр. Посп. Кр. 40 (1727).—

Люде... людей тих... отняли всиловне Кн. Нос. 66-б.

ВСИЛОВНЫЙ, прикм. *Див. Усиловный.*

XVIII. О куплѣ всиловной и дешевой двора Тр. Полт. Уч. Арх. Ком. VI, I, 126.

ВСИЛСТВО, рж. *Див. Усиство.*

XVI. Що ся дотычетъ розбою приличного, кгвалтъ и всилство панское и паней, шляхецкая рана, пожога, обыся злодѣйство не множило Ак. ЮЗР. I, 27 (1501).—Що ся дотычетъ кгвалту, пожогн, розбою всилства, то є.м. на себе взялъ и на урядники свои Ак. ЗР. II, 11 (1507).

В-СИЛУ, присл. *На силу, ледве.*

XVIII. Рѣка (мѣлкая) быстрая велми... всилу переправились Пелгр. Ип. Виш. 6.

ВСИНОВИТИ, дс. *Прибрати за сина.*

XVIII. Лукашевичъ обнадеживалъ (сына моего)... всиновить и дарилъ ему ладовницу Мат. для общ. б. 83 (1752).

ВСИПАТИ, дс. *Див. Усипати.*

XVII. Виданъ привилей... позволяющий манастирю всипати греблю на Удаю Оп. ст. Млр. III, 392 (1636).—Вудка... всипала двѣ кварть горѣлки на стул Прот. Полт. С. I, 138-б. (1691).

XVIII. Чернополский... з... горшка всипал теплои води Прот. Полт. С. III, 218 (1750).—Полатный... въ оние (куфи) приказовалъ пиво всипать Арх. Вид. м.; економ. спр. (1753).

ВСІЯТИ, дс. *Див. Всѣяти.*

XVIII. Діаволь всія между чистую вѣру полову свою Іер. Мих. 291.

ВСКАЗАНЬЕ, рж. *Чиниеть від «всказати».*

XV. Черезъ нѣкоторое всказанье его милости отца нашего есть то вашей милости свѣдомо Ак. ЗР. I, 116 (1492).

— *судове, постанове, вирѣк.*

XVII. Сестра небощина домовлялася судового всказання Прот. Полт. С. I, 226-б. (1700).

Див. Усказанье.

ВСКАЗОВАТИ, ВСКАЗАТИ, дс. 1. *Вказувати, показувати, означувати, виражати.*

XV. Казимиръ, король Польскій и великій князь Литовскій, всказалъ Ак. ЗР. I, 71 (1456).

XVI. О послѣхъ нашихъ... всказалъ... еси Ак. ЗР. II, 39 (1508).—Вся шляхта до короля его милости черезъ васъ всказали о пана воеводу Любельского... изжъ онъ... твердостей на тые имѣнья опеки своее передъ паномъ старостою Мельницкимъ положить не хотѣлъ Ак. ЮЗР. I, 101 (1538).

XVII. Для певности... печат притиснути всказалем Ак. Мг. м. 5 (1636).—Магдалена... виправила... поселство за Исусомъ такий лист

пишучи албо всказуючи Ёв. Реш. 219.—Члкъ... будучи всказанный признался Крон. Боб. 356-б.

2. Сказати, повідати.

XVII. Всказуєш ку мѣ и ознаймилєсь даючи знати оу себе много злота Ал. Печ. 170.—Ерма... всказал тоє до Александра Папы Жит. Св. 80.

3. Визначити судовоє кару, видати вирок, осудити.

XVI. Копа оного Степана, кухара господарского, Сеньку и Демьяну на жадную муку не всказовали Ак. Копп. С. 38 (1564).—Позваного на упадъ въ зыску поводови въздать допуща, а по отрыманию зыску, на горло всказує и выволанє вѣчноє наказує Арх. ЮЗР. I, VI, 126 (1597).

XVII. Право, в четвертой части Порядку, на листѣ двѣстѣ тридцет четвертом писаное, на муку их, яко подозрѣнных, видати всказующее Акт. Старод. кн. 30.—Феодосий... Евгений... на смерть... всказалъ Крон. Боб. 298.

ВСКАЗЪ, рм. 1. Розказ, наказ.

XVI. Што ся дотычеть первшого всказу господарского до пановъ радъ черезъ подскарбего земского Ак. ЮЗР. I, 100 (1538).—Панъ Кандыба... на отправу за тым листом фалшивымъ отославши всказ и листы отправиче, до имениа его милости Кулбачина... ездил Арх. ЮЗР. I, VI, 115 (1597).

XVII. За всказомъ цесарскимъ на выгнаню Кошт. Пал. 725.

2.—(судовый), вирок, постанове, декрет.

XVI. Приказуємъ абы есте... некоторого судовного всказу, зданя и отправы на маєтностяхъ его не чинили Ж. Курб. I, 180 (1579).—Хогечи имѣ о ихъ справы вчорашние всказ нашъ судовый водѣле права посъполитого, вделати Арх. ЮЗР. VIII, IV, 190 (1584).—Владыка... позывалъ его милость... до суду... шестымъ позвомъ о негравный всказъ за... Кгасушкимъ ib. I, I, 333 (1592).

XVII. Суду о злый всказъ... позывати не маємъ Арх. ЮЗР. VI, I, 289 (1601).

ВСКАНОВАТИ, дс. Скакати в середину чого.

XVII. Кто не входит, повѣда (Іоанкъ) дверми до двору овчого, але инуды вскакуєтъ, тотъ злодѣй естѣ и збѣйца О обр. 198.

ВСКИСНУТИ, дс. Скуснуги.

XVII. О офілактъ ст. докладаєтъ: пристойтъ бовѣмъ намъ всѣм до конца вскиснути и премѣнитисѣ в' Бозскій рѣчи Кн. о Вѣрѣ, 259.

ВСКЛАДАНЬЕ, рм. від «вскладати».

XVII. Рукоположеніє, алболи вскладаніє рукъ архіерейскихъ въ посвященію священ-

ника Гол. П. М. II, 225 (Муст. 1642).—Епископи... моц и владзу хву... черезъ вскладанье рук... дали... своимъ сукцессоромъ Ёв. Реш. 51.

ВСКЛАДАТИ, ДЫВАТИ, ВСКЛАСТИ, дс.

1. Класти, покласти.

XV. Вскладываше (Володимир па кола) хлѣбы, мяса, рыбы Ип. 110 (996).—Холопи єю покралѣ кофѣ мѣстислави оу стадѣ и патны свои всклатѣ ib. 541 (1170).

XVI. Боянѣ... своя вѣща прѣсты на живая струны вскладаше Сл. о п. Иг. 4.

XVII. На свою душу грѣхи его (брата) вскладаше Ёв. Реш. 5.

XVIII. Лучшей бы им (зводникамъ) на шіа собѣ сыла вскладати, нежели... плутовати Клим. Вірші, 33.

2. Доручати, звіряти.

XVII. Тоє дѣло на короля... вскладати мѣлъ Ак. ЗР. IV, 296 (1608).—Под закладомъ вини на турбатора, вскладаєм заруки на суд енералний войсковий, без похиби заплатит талярєй сто Мат. и зам. 165 (1675).

3. Звертати на кого.

XVII. Бурмистры единѣ на єдного вскладаючи презъ килка недель слупшого отказу учинити... не хотели Гол. П. М. I, 154 (1610).—Вину вскладати на бога безвинного грѣх естѣ Пер.: иссл. и мат. 80.

ВСКОВАТИ, дс. Скувати.

XV. И въз (Андр. Богол.) из Вышегорода икону стоѣ Бци... и вьскова на ню боле 30 гривень золота Ип. 482 (1155).

В-СКОКЪ, присл. Скоком, скачущи; (що вскокъ) 6-мий, дугом, зараз, хутко, прудко.

XVI. А другихъ килка гуфѣвъ (войска) заразъ до Колодезей и до Губина въ скокъ пославши, тамъ великие збытки, ктвалты починили Арх. ЮЗР. I, I, 226 (1586).—Восточный отци... довѣдалися о людѣ служебномъ збройномъ... бѣгли в'скокъ до цесаря Палеолога даючи з'нати, просячи о ратунок и о раду Ист. о разб. Флор. соб. 463.

XVII. Дано знати коморьникови Голоферновому, абы обудилъ що вскокъ гетмана Крон. Боб. 156.—И пречѣ южѣ отшедши почалисьмы спѣвати, и з радости оноє гойне выскакати през поле до стадъ своихъ що вскокъся маючи, в пишалки весело собѣ заграваючи Бер. Вірші, 76.—Другий... прибѣжить... понамара обачить, велими ся здумѣвши, што вскокъ игуменови... оповѣдаєтъ Рук. № О. 4°86, к. 56 б.—Порвется игумень и вся братія, оглядять заразъ где были речи дорожшє, ижъ их не было, вскокъ выбѣгут, недалеко от монастыра стоячого злодѣя з лицемъ нашли ib. 56.

ВСКОРѢ, *присл. Незабаром, невдози.*

XV. Вскорѣ Ярополкъ с дружиною своею... оустремишася боеви Ип. 297 (1136).

XVII. Кровь Хва вскорѣ дшу оукрѣпляет и великою силою ону напавает Кн. о Вѣрѣ, 210. — Дочка моя... вскоре потым... живота своего доконала Прот. Полт. С. II, 27 (1676).

XVIII. Рѣчи... пороздавалем, жсбы в мене оних не познано и не витрушено вскорѣ Прот. Полт. С. I, 250 (1705). — Мае' волю взяти Сакраментъ крещенія вскорѣ, былебы найпервѣ могли доступити Собр. Прип. 7.

ВСКОСЬ, *присл. На-укос, скісно.*

XVI. Войско... килка гуфовъ... до Губина въскось пославши, тамъ великие збытки... почишили Арх. ЮЗР. I, I, 226 (1586).

ВСКОЧИТИ, *дс. 1. Встати скоком.*

XV. Блжный же въскочи, хотѣ взати мечъ Ип. 586 (1175).

2. *Кинутися куди скоком.*

XVII. Пѣръ... въскочив межи них (слуг) з мечами Ев. Реш. 191. — Змѣй... на розказане стога вскочити в оный огонь мусил Жит. Св. 110. — Гды еи в' оную яму пхано, сама... в' яму въскочила Пам. укр. м. III, 46 (Перем. Пр.).

ВСКРАЙ, *присл. Край, узкрай, поузрай.*

XVII. Пѣсокъ вскрай моря Гал. Кл. Раз. I, 106. — Море широкое вскрай горы оной Жит. Св. 101-6.

ВСКРЕСИТИ, *дс. Відживити, відновити.*

XVII. Справа, которую теперь поводомъ ново воскресили Ак. ЮЗР. II, 26 (1612).

ВСКРОМЛЕНЬЕ, *рн. Ускромленье.*

XVII. Для вскромлєня неуважныхъ и легкомыслныхъ расколниковъ Арх. Мот. 3.

ВСКУПЛЕНЬЕ, *рн. Згромадження, збирання.*

XVIII. Держати сторожу от Бару для перешоди вскупленю Козацкой чернѣ Лѣт. Вел. IV, 38.

ВСКУРАТИ, *дс. (пол. wskórać). Осягти, зробити, порадити, доказати доп'ястись виграти, добытись, зискати.*

XVII. Противко ней (церкви) вскурати и брони пекельные не подолает Арх. ЮЗР. I, XI, 326 (1607). — Нзродъ... ратунокъ своимъ отсюду подали и вскурали противко отцомъ езуитомъ Пам. КК. III, 52 (1608). — И такую свою окрутною и нехристіанскою проповѣдію идучи, гды видѣли, же и тымъ не вскурали, але имъ они суровѣй на людѣ и на священники наступовали Копист. Пал. 1065. — Мѣста... казалъ усилковне доставати, еднак того дня ничего не вскуралъ Рук. Хрон. 376. — Яковая надѣя,

бы кроткій агнецъ могъ що зъ страшнымъ тымъ вскурати звѣромъ? Дм. Рост. 99. — А онъ видачи зраду свою, же естъ открыта и наганена, и ничего не вскурала... з'нову звичайне продайныи речи на тѣргу розказалъ предложити Тр. постн. 274. — (Діюкл.) з такъ мужественнымъ мѣднцемъ ничего не вскуралъ Рад. Ог. 64. — Войска кролевскіи любо зпод Орши вернувшись, Смоленска добывали, ничего не вскуравши, отъишли Крон. Лит. 348. — Нѣчого не могли вскурати Лѣт. Сам. 82.

XVIII. Тѣи персфазіи наши мало що вскуралѣ Лѣт. Вел. II, 468.

ВСЛАВЛЯТИ, -ВИТИ, *дс. Ширити славу про кого.*

XVI. Панъ староста тому умоцованому отца владыки Луцкого мовилъ, абы того попа его такъ не вславлять, бо и онъ немало ведасть на отца владыку Луцкого Арх. ЮЗР. I, I, 312 (1591).

XVII. Црѣ... молодшого брата пилне намовлялъ и присягалъ ему иж его убогатит и вславит мѣль Жит. Св. 580. — Цнотами вславил его (Іоана) гдѣ Бгъ Ев. Реш. 222-7.

ВСЛАВЛЯТИСЯ, -ВИТИСЯ, *дс. Заживити, -жити слави.*

XVII. Арсений... вславился былъ по всемъ свѣтѣ Жит. Св. 261-6. — Барзо ся вславилъ Николае... такими чудами Ев. Реш. 285-6. — Цнота и мудрость его не могла бы ся вславити Рук. Хрон. 27. — Спаситель нашъ на земли съ людьми конверсуючи вславився Дм. Рост. 18. — Славный балванъ... Серапис... поклономъ вславленный, обваленый и скрушеный ест Крон. Боб. 296-6.

ВСПАТИ, *дс. Див. Всылати.*

ВСЛЫШАТИ, *дс. Див. Услышати.*

XV. Кто коли на сей листь возритъ или вслышитъ его чтучи ЮРГр. № 47 (1415). — Негда то въслышала, то больше вождѣла видѣти его Чет. 1489, к. 5-б. — Чинимъ знакомито симъ нашимъ листомъ, хто на него посмолитъ або чтучи его вслышитъ Ак. ЗР. I, 146 (1494).

В-СЛѢДЪ, *присл. Див. У-слѣдъ.*

XVI. Я иду въслѣдъ тебе, где ты пойдешъ Пер. Огч. Жит. 145.

XVII. Нехай возметъ крестъ свой и въслѣдъ мене нехай идетъ Ев. Вил. 61-6. — Кто хочеть за мною въслѣдъ пойти Ев. Реш. 26-6. — И поты въслѣдъ его (штаха) слушаючи, ажъ умирает (члвкъ) Крон. Боб. 3. — Бѣда въслѣдъ ходачимъ за тогосвѣтными марностами Пам. укр. м. IV, 209 (Осл. Рк.).

В-СОВИТО, *присл. Див. Совито.*

XVII. Поженку... завюль и продалъ роженному своему Кузмѣ Юханенкови за золотыхъ шестъ личбѣ Полское монеты доброй, всовито пшпучихся Акт. Старод. кн. 73.

ВСОВСТАТИСЯ, *дс. Впасти, влзти, влутатися.*

XVIII. Покинувъ жати і посовтавъ до дому всовстався въ лихо Двѣр. 116.

ВСОЛИТИ, *дс. Посолити.*

XVIII. Имберу з виномъ ростерши и всовливши... пить Млр. дом. лѣч. 11.

ВСПАКЪ, *присл. Назадъ, в протилежнім напрямку, в противну сторону, на відворот.*

XVI. Ухвалу земскую вспакъ есте оборотили Пам. КК. IV, отд. II, 52 (1545).

XVII. Еднакже тутъ, яко стый Дамаскинъ мовить: вспакъ идуть тыє рѣки Карп. Каз. (Ид.).—Ты (каже Христос) и мене просишь оучастикомъ быти твоєи злости и роказанъ своѣ вспакъ обернути Єв. Калл. 543.—Католики... знакъ креста на собѣ вѣспакъ кладуть Наука о прот. ун. 28.—Латиницы оразъ все набоженство албо всю вѣру откинувши, доводячи, жесъ вспакъ албо назадъ оборочають 0 обр. 208.—Вспакъ тѣло его (Петра) на крстѣ висѣло Жит. Св. 476.—Лѣтерацы... вѣспакъ писмо бжїє выворочають Транкв. Зерц. 44.—Але гордому, все сѣ то вспакъ обернуло Тит. 47 (Сак. 1622).—Заводитъ насъ въ подивене Бурипусъ море, гды бѣгъ свой одмѣнаеть и певнихъ часовъ вспакъ плынетъ ів. 358 (1640).—Устидайтисѣ яко лѣтерацы которіи вспакъ писмо бжїє выворочають Богсл. 39.—Вспакъ обернуты науку правдивую патрыарховъ и пророковъ ів. 79.

XVIII. Намѣреніє ваше... вѣспакъ премѣняєся Лїт. Вал. II, 380.

ВСПАМЯТАТИ, *дс. Спамятати, згадати.*

XVI. И вѣспамѣталь Петръ оное слово гне Єв. Пр. 73.

XVII. Вспамѣталь тежъ Гсдъ Бгъ на Рацѣль Крон. Воб. 20-5.

XVIII. Тогда и грѣхи свои вѣспамѣтаеть Клим. Вірші, 213.

ВСПАНЯЛО, *присл. (пол. wspaniale). Роскїшно.*

XVII. (Зигизмунда та Звѣздаръ) тѣшилися вѣспаняло по желанію сердець Нов. Бокк. 294.

ВСПАНЯЛОСТЬ, *рж. Роскїшність, величність, винеслїсть, пишність, виставність, витворність.*

XVI. Але мовѣть дѣла поваги и вѣспанялости костела и великости людей, костель римскій кѣстеломъ правдивымъ розумѣя быти маеть Огн. кл. Остр. И. П. (стдр.) 43.

XVII. Иустинианъ... маючи замысль... о збудованю пркви... надъ которую бы вѣспанялость ввесь свѣтъ не мѣль Крон. Воб. 327.—Хочемъ обачити повагу и вѣспанялость князей Рад. Ог. 439.

XVIII. Приидеть снѣ Маріи Двы въ славѣ своей, то естъ хвалѣ своей, оточеный множествомъ Англовъ, оказуючисѣ зъ найбѣлшою судіи вѣспанялостію Науки парох. 140.

ВСПАНЯЛЫЙ, *прикм. (пол. wspaniały). Роскїшний, величній, винеслїй, пишний, виставный, витворный.*

XVI. Зразъ запомнѣвши своихъ словъ и такихъ потужныхъ и вѣспанялыхъ доводовъ... поведають Огн. кл. Остр. И. П. 415.

XVII. Пѣстава вѣспанялая Копист. Пал. 1136.—Второго преславного и надѣрѣ вѣспанялого... прїѣста своего и будущаго вѣка образ и фигуру предъ написалъ Карп. Каз. (ж).—Идетъ оная вѣспанялая вздержливість сѣ постомъ и молитвою Льв. Ставр. 60 (1618).—Церквїй... было мурованыхъ вѣспанялыхъ 300 Рук. Хрон. 433.—Кѣстантїй... слугъ могѣть бы вѣстидатися для ихъ вѣспанялого статку Крон. Воб. 279-5.

ВСПАРЕНЬЕ, *рн. Паруваннє, випарї.*

XVII. Єфѣрѣскїи огнь отъ гуморовъ соуспельныхъ, або вѣспаренїѣ земнаго и воднаго запалаєтсѣ Транкв. Зерц. 10.

ВСПАРТЬЕ, *рн. (пол. wspanięcie). Див. Вспертя.*

XVII. Што ся засѣ аргументовъ на вѣспартѣ своего имѣ плонного зданья приводитися отъ нихъ звыклыхъ дотычетъ, тїи ажѣ назбыть марни суть Копист. Пал. 362.—(Храмъ Успенїя) за оскудностю людскою ни одколь в потребахъ своихъ, то естъ в реставрованю олтаря стаго, такъ тежъ и в иншихъ аппаратахъ црковнихъ не можетъ засягнути вѣспартя Мат. и зам. 174 (1673).—Не мѣючи нѣ откого жадного поратунку и вѣспартя домового Акт. Старод. кн. 63.

XVIII. Надаємъ ему (Селецкому) ку вѣспартю домовому село, прозиваемое Бакаевку Мат. Вас. I, 123 (1708).

ВСПЕРАТИСЯ, *дс. (пол. wspanięć się). Див. Вспиратися.*

XVII. Пнѣ Хс, на которомъ стѣны двоякого людю вѣспѣрають естъ названный каменемъ угловымъ Кн. Рж. 69-6.

ВСПЕРТЬЕ, *рн. Поміч, спомога, запомога, підсилок.*

XVII. Што ся засѣ аргументовъ на вѣспертѣ своего имѣ плонного зданья приводитися отъ нихъ звыклыхъ дотычетъ, тїи ажѣ назбыть марни суть Копист. Пал. 362.

XVIII. Чаплинская... в томъ бѣдствии ту-
ремномъ вспомогла мя своєю причиною и проз-
бою Вел. Сказ. 21.—Войсками и скарбами
(Мал. Рос.) вспомогати и боронити *ib.* 95.—
(Бг) яко есть Всемогушій, має способности вспо-
могати насъ въ тихъ потребахъ нашихъ и ра-
товати Нѣуки парох. 48.

ВСПОМАГАТИСЯ, -МОГТИСЯ, *дс. Спомогти*
себе; підкріпитись, збогатитись.

XVII. Пойшовши продай, азали бись вспо-
моглась Єв. Реш. 224-б.

ВСПОМИНАТИ, -МНИТИ, *дс. Згадувати,-*
дати.

XV. Не могу с тобою служити ни въспоми-
нати тебе въ стѣи службѣ Ип. 484 (1156).

XVI. Вспомни зас собѣ отче Влдка на оную
згоду ефескую о которой в'дѣніяхъ читаемо
Рук. Муз. № 513, к. 5.—Вспомнѣте на неліце-
мѣрнаго судію *ib.* 7.

XVII. Ленковая... почала о то вспоминати
Арх. ЮЗР. I, VI, 41 (1645).—Иле що есть,
радосного, тоу вспоминаю, а щобы до взру-
шеня жалю, опуцаю Бер. Вірші, 82.—Крой-
никири полскіи вспоминають, ижъ панство
Руское ажъ до Риму заходило Крон. Соѡ. 4.—
Мы братіе имаемъ покорне и плачливе его
стой милости даковати, вспоминаючи на его
стое млердіе Єв. Уч. 312.—Вспомнѣвши на
него послалъ ему упоминки богатыи Тр. пости.
285-б.—И вспомнѣвъ Петръ на слово Ісусово
Єв. Реш. 42.

XVIII. 3 конскихъ огоновъ сыта робятъ вспо-
мнѣти гідко Клим. Вірші, 112.—И иншихъ
сѣмь (городовъ), якихъ не вспомнѣлося Літ.
Вел. II, 355.

ВСПОМИНАТИСЯ, -МНИТИСЯ, *дс. Згадува-*
ти собі.

XVII. О томъ не мѣю вспоминатися Прот.
Полт. С. II, 234 (1691).

ВСПОМИНѢ, *рм. Спомин, спогад.*

XVIII. Былъ вспоминѢ о войске Запороз-
скомъ Літ. Вел. II, 323.

ВСПОМОЖЕНЬЕ, *рм. Поміч, допомога, за-*
помога.

XVI. Въ панства его королевское милости
о вспоможене до пановъ шляхты... пошолъ
Арх. ЮЗР. I, VI, 119 (1597).

XVII. Шпиталь (въ Луцку) згорелъ... ко-
торый жадного вспоможеня (не можетъ мети)
абы знову ся збудовать Пам. КК. I, 4 (1617).—
Постановили кождый послати на вспоможен'е
братіи Гол. П. М. II, 407 (Кер. Н. 1645).—Не
моимо до потребующихъ вспоможеня и ра-
тунку нашего... идѣте в покою Єв. Калл.
320.—Привязалем его поясомъ ремѣннымъ к вул-

сѣ, квалту кричачи, просячи о вспоможеня
Ак. Полт. Гор. Ур. II, 95 (1671).—Самоиль...
прозвалъ мѣстце тое: камень вспоможеня Крон.
Боб. 89-б.—Если на грѣхъ зезволилъ, то
можешъ заразы за вспоможенемъ божіимъ...
знову прийти до ласки Господа своего Рук.
№ 0. 4^о 86, к. 50.

XVIII. Вспоможения людьми или денгами ни-
мало чинити Літ. Вел. II, 128.

ВСПОМОЖИТЕЛЬ, *рм. (пол. wspomożyciel).*
Той що спмагає.

XVII. Александръ—вспоможитель мужовъ
Бер. Лекс. 227.—Бг... вспоможителъ нашъ на
вѣк Каз. 32, к. 70.—Такъ ся всюды в' тыхъ
книгахъ прекладаетъ suscceptor оборонца або
вспоможителъ Кн. Рож. 105.

ВСПОМЯНУТИ, *дс. Згадати.*

XV. Въспоманюу Миндовгъ, оже Василко
кнзъ богатыремъ воевалъ землю Литовскоую
Ип. 855 (1262).

XVII. И заледво що годны и имена въспо-
мнати Єв. Реш. 1-б.—Вспоманемо поводъ
дрижимо Єв. Вил. 37.—Ігорь... понявши себѣ
за жону Ольгу, правнуку Гостемиселову, о ко-
торомъ вышей вспомянулося, по смерти Олега
цѣлымъ монархою Кіевскимъ и всея Россіи
сталъ Крон. Соѡ. 10.—Вспомянулисмо выше
о згоренію мѣста преславного Хоима *ib.* 283.

XVIII. Вспомянулъ на оного млднца Пам.
укр. м. III, 78 (Перем. Пр.).

ВСПОМЯТАТИ, *дс. Див. Вспамятати.*

XVII. Вспомни цесару а вспомятай на свои
жоны Жит. Єв. 241-б.

ВСПОРѢ, *рм. (пол. wspór). Те, на чімъ ще*
сперто, пертя, підпора, опора, спора.

XVII. Кто о томъ дальшую вѣдомость взяти
хочетъ, якъ вси апостолове заровно зъ Петромъ
называни бывзють твержами, філярами,
вспорами церковными, читай листъ Игнатія
Богоносца до Філядельфіеновъ Копис. Пал.
369.

ВСПОТИТИСЯ, *дс. Спїтїтї.*

XV. Мывса бѣ в мовьниці и въспотивса
Ип. 166 (1071).

ВСПРАВЕДЛИВИТИСЯ, *дс. Див. Успра-*
ведливитися.

XVII. А гды бы виный оукривжоному при-
стойнѣ передъ Братією не хотѣлся въсправед-
ливити, на тотъ часъ волно ему будетъ правомъ
чинити Стат. Полоцк. Бр. 15.

ВСПРОВАДИТИ, *дс. Спровадити на що, ви-*
вести на що.

XVII. (Люде) на нѣякую тамъ ихъ (святыхъ)
гору въспровадивши Жив. Єв. 480-б.

ВСПЫНЯТИ, *дс. Спїняти.*

XVII. Если и сам царь корону носѣиѣ, а негодне приступаетъ, вспыни и заборони Кн. о Вѣрѣ. 301.

ВСПѢРАТИ, *дс.* (пол. *wspierać*). *Див. Вспирати.*

XVII. В всѣхъ згола помысл'ностяхъ и любѣщаго Бгъ вспѣраетъ члка Тит. 349 (Триодіон, 1648).

ВСПѢТИ, *дс.* 1. *Мати поведженія.*

XV. Томъ же лѣтъ Вѣчеславъ на Дунаи с Фомою Ратиборичемъ... и не вспѣвше ничтоже, воротипасѣ Ип. 284 (1116).

2. *Встигти, успѣти.*

XVII. Роздѣлити потомкомъ якъ потреба отчизную мастьность не вспѣлемъ О сл. Дав. 30.

ВСТА, *рн.* *Див. Уста.*

XV. Жератка насыпати во вста его Чет. 1489, к. 32-5.

ВСТАВА, *рж.* *Див. Устава.*

XVI. Сорокоустъ годовый и вписъ вѣчный дати, какъ есть обычай и встала церковная Ак. ЮЗР. I, 76 (1529).—Листъ нашъ первшій, на тую вставу имъ даный, ширей въ себе обмываетъ Арх. ЮЗР. VIII, V, 70 (1551).—О такоуѣй заказъ и вставу нашу господарскую не дбаючи Гр. кн. Лит. 80 (1558).

ВСТАВАТИ, ВСТАТИ, *дс.* 1. *Підноситися з сидженія або з лежанія, ставати на ноги.*

XV. И на ноги вача вставати акы младе-нѣць Ип. 186 (1074).

XVI. Встанѣ а поими отрочѣ и матеръ его Ев. Пер. (рк.) 24-5.

XVII. Буд'можъ и мы чутыми, нелѣнуймосѣ вставати опувночи на мтлвы Гал. Кл. Раз. 43.—Его рано встаетъ, тому и Бгъ даетъ Рад. Ог. 809.—Встанмо исти, бо сегодня есть великий празникъ Жит. Св. 56.—Якъ скоро покусу тую почую, упадаю на колѣна... а не первой встану от молитвы ажъ непріятель уступитъ Рук. № О. 4° 86, к. 65.

XVIII. Ганна... лежала тихо не вставаючи Прот. Полт. С. III, 218-5. (1750).—Позволь встати съ золотого сего кресла Сѣмя Сл. Б. 523.—Будешъ памятати, якъ пѣду до отца игумена, тогди от нагаив не встанешъ Сл. Дон. 1-5 (1792).

2.—(з мертвихъ, від гроба). *Вернутися до життя, скреснути, ожити.*

XVII. (Душа) съ тѣмъ же своимъ тѣломъ встанетъ Рук. Хрон. 2.—Мѣлъ Хс. ополночи встати зъ мертвыхъ Гал. Кл. Раз. I, 84.—Всталъ зъ мертвыхъ сынъ... вдовы Ев. Рш. 428.—Щедръ и милостивъ господъ долготерпеливый, встанетъ отъ гробъ, а зрѣте, якъ есть справедливый Судъ Бож. 293.

3. *Підноситися, зноситися; настовбурчувати (про шерсть, волос).*

XVIII. Чуприни на вѣтеръ вамъ встали Вірші нищ. 6, 7.

4.—*на кого, рушитися, піти на кого.*

XV. Аще отселѣ кто на кого встанетъ, то на того будемъ вси и честный крестъ Ип. 231 (1097).—Црь на ма грецкый встаетъ ратью ів. 407 (1150).—Не могу безъ вины нанъ встати ів. 489 (1158).

XVII. На томъ не досит, мыру не просытъ Потоцкі здумалы! на войну встаетъ, штурмы готуетъ бо митъ встыдъ немалы Крон. Іерл. I, 116 (1648).—На него (Агамемнона) встали о попову дочку Крон. Боб. 80.

5. *Повставати,-стати, виникати,-кти, починатися,-чатися наступати,-пйти.*

XV. Оу сихъ же печали всташа и недужи ему Ип. 208 (1093).

XVI. Встала обида въ силахъ Дажь-Божа внука Сл. о н. Иг. 19.—(Границя) въ рѣчку Студенку, гдѣ встала зъ болота Ак. ЮЗР. I, 59 (1518).

XVII. Встали вѣтры и великие вали на мору Рук. Хрон. 435.—Встала на мори великая буря Гал. Каз. 146.—Сады которыхъ ороцъ оуживаютъ, кгда ся старѣютъ другіе зъ нихъ вставаютъ Тест. Вас. 45.—Съ того наиболше бунты почали вставати Літ. Сам. 94.

XVIII. Заразъ умираютъ и заразъ межи тыми людьми повѣтріе встаетъ Пам. укр. м. IV, 31, (Сок. Рук.).—Тоги ноци встала фортуна барзо великая Пелгр. Ип. Виш. 21.

6.—(до), *почати що, приступити до чого, узятися до чого.*

XVII. Отишолъ Пастырь якого троудно потѣкати. Е встанѣ, о Пастыру, Црковъ боронити Бер. Вірші, 89.

XVIII. Потомъ вставши до мтлвы приказанія ся бжого оузяла Пам. укр. м. II, 60 (Др. Рк.).

7.—**Оставати.**

XVII. Налезжитое къ монастиру... що давно позаймали... все при монастиру має вставатъ часы вѣчными Ак. Мг. м. 266-б. (1667).

ВСТАВИТИ, *дс.* *Див. Уставити.*

XV. И възаша раку Борисову и вставиша и на возила Ип. 280 (1115).—По малѣ же времени почаша вставити Нѣвгородци оу вѣчи на Стослава ів. 307 (1141).

XVI. Вѣйтовство, которое жѣ его милость... вставилъ Ак. ЗР. II, 76 (1510).

ВСТАВИЧНЕ, *присл.* *Див. Уставичне.*

XVI. Вставичне великѣ кривды мнѣ... чинитъ Ж. Курб. I, 70 (1575).

XVII. Яко вѣрный служебник оу пана своего в день и в ночи вставичне чуючий до него Тит. 15 (Митур, 1618).

XVIII. Шаленство, в которомъ вставично полнят на бѣду вшетеченство Клим. Вірші, 70.
ВСТАВЛЯТИСЯ, *дс.*—*за нимъ, причиня-
тися за ким.*

XVI. За Антымомъ вставяльсе Берест. соб. 264.

ВСТАГНУТИСЯ, *дс. Див. Встягнутися.*

XV. Се же (попешть) наведе на ны Бгъ велѣ намъ имити покаяньє і вѣстагнутиє от грѣха і зависти Ип. 26 (1092).

ВСТАЛЫЙ, *прикм. Що встав.*—*зъ мертвыхъ, що ожив, скрес.*

XVII. Дша Мріи была возвеличена, іды наперед сна своего зъ мертвыхъ всталого обачила Рад. Ог. 341.

ВСТАНОВЛЯТИ, -ВИТИ, *дс. Див. Установ-
ляти.*

XVI. Ярмарокъ встановити... на святого Петра день Ак. ЗР. II, 31 (1507).—Мы такъ межи ними встановили, ижъ тый илѣ судьи одны мають тому всему межи ними конецъ вчинити Ак. ЮЗР. I, 48 (1516).—Встановили собѣ братство свое купнерское у томъ мѣстѣ Виленскомъ мѣти ів. 103 (1538).

XVIII. Крестъ на церквѣ встановляти Клим. Вірші, 102.—Своеи цѣны не встановити Клим. Прип. 244.—Встановляю тя, злая туче, трема ты аггли от сѣвера Заг. 197.

ВСТАНЬЕ, *рн. Чинність від «встати».*

—*зъ мертвыхъ, скресення, ожиття.*

XVI. Вѣра зъ мертвыхъ вѣстаніє зъ гнилого Катех. 14.

XVII. Боудущее вѣстаніє из мертвыхъ, бесмертіє Транкв. Зерц. 52.—Хс перемѣнилъсѣ на горѣ Оаворской, абы апостоловъ Петра, Іакова Іоанна оупевнилъ и не вонтиливыми оучинилъ о своимъ зъ мертвыхъ встан'ю Гал. Кн. Раз. 233.—Іовъ... пророковалъ от мертвыхъ встаню Крон. Боб. 38-б.—Показует... Хс... иж... зъ мертвыхъ встане мѣст... быти Єв. Реш. 36-б.

ВСТЕКЛОСТЬ, *рж.* (пол. wściskość). *Реч. від «встеклый».*

XVII. Бдалѣ вправдѣ... барзо мѣрне... короткостью вправдѣ покарму, нездоровую обжирства встеклость згола трапачи Тр. постн. 555.—Нехай встеклость еретичкая зъ кута не щекаєтъ Копист. Пал. 1166.

ВСТЕКЛЫЙ, *прикм.* (пол. wścickly). *Ска-
жений; дикий, шаленный, зайлий.*

XVI. Встеклый языкъ Хр. Фил. Апокр. 1096.—Кинулся невстыдливе (яко встеклый) на пастыра Антир. 771.

XVII. Песъ встеклый Ак. ЮЗР. II, 219 (И. Виш.).—Псе встеклый а наядовитший кровопийце Жит. Св. 46.—В'стеклый гнѣвъ братний терпѣіємъ звитѣжает Карп. Каз. 13.

XVIII. На семь свѣтѣхъ будущи, горше пса встеклого живущи Богд. 264.

ВСТЕРЕГТИСЯ, *дс. Див. Устерегтисся.*

XVIII. Домашнего злодѣя не встерегтисся Клим. Прип. 209.

ВСТЕРѢГАТИ, -РЕГТИ, -ЕЧИ, *дс. Див. Устерегати, -гти.*

XV. Русьстии князи послаша сторожѣ свои и вѣстерегоша Алтунопу и обѣступивша Алтунопу и въбиша и Ип. 254 (1103).

XVIII. А пудчасть тежъ и жоны той невестерѣгаєтъ, котрая житіємъ своимъ опукиваетъ Клим. Вірші, 89.

ВСТЕЧЬ, *присл.* (пол. wstecz). *В цілком
противну сторону, вспак, навспак, назад, на-
відворот.*

XVII. Всѣхъ валчачыхъ на цноты снадне встечъ обернешъ Тит. 145 (Земка, 1625).—Што слышачи еретикове, яко и оныи Капернаумове встечъ идутъ блюзнич Кн. о Вѣрѣ, 181.

ВСТИГНУТИ, *дс. Див. Устигнути.*

XVII. Параска... не встигнувши и кибалок ухватити Прот. Полт. С. I, 188 (1697).

ВСТИДАТИ, *дс. Див. Встыдати.*

XVII. Не могу тя болей, душо, вимовляти, но прийдется и минѣ за тебе встидати Суд Бож. 300.

ВСТИДАТИСЯ, *дс. Див. Встыдатися.*

XVIII. Мошно нинѣшнимъ напамъ Римскимъ встидатисъ своего некрѣпкого благо-слогенія и раздрѣшенія Літ. Вел. II, 77.

ВСТИДЬ, *рм. Див. Встыдь.*

XVII. Если бы каючийсѣ жадною мѣрою дла встиду своего самъ грѣховъ своихъ вымовити не могль... нехай грѣхи свои написавши... принесет Гал. Гр. Розм. 26.

XVIII. Бо било би миѣ за встидѣ, гди бимъ сѣ ему кланяль, и данѣ дават гди бимъ сѣ поднѣ-малъ Сл. о збур. п. 156.

ВСТИРАТИ, *дс. Тиснути, натискати.*

XVIII. Кречковский... любо з помянутихъ засѣковъ рупился и военною силою Ляховъ почалъ встирати, однакъ... Літ. Вел. IV, 79.

ВСТИРАТИСЯ, *дс. Див. Стиратися.*

XVIII. Подъ таборцемъ охотники наши на поединскѣ вѣздили и зъ нею (ордою) потроху встиралися Літ. Вел. III, 444.

ВСТИРКАТИ, *дс. Устремляти.*

XVII. Встиркаю Сипон. сл. р. 12.

ВСТОНАТИ, *дс. Застогнати.*

XVI. А вѣстона бо, братіе, Киевъ тугою, а Черниговъ напастьми Сл. о п. Иг. 20.

ВСТОСКНѢТИСѧ, *дс. Обриднути.*

XVII. Встоскнѣлъ ему (Арсениевъ) дворский живеть Жит. Св. 260.

ВСТОЯТИ, *дс. Див. Устояти.*

XVII. А священникъ на ногахъ не встоятъ Ак. ЗР. V, 201 (1687).

ВСТРЕМЕЖЛИВЕ, *приел. Повстримано, повстяжливо, памучи над собою.*

XVII. Иосифъ... прекрасный... встремежливе жил... в прадахъ завше Арх. ЮЗР. I, VIII, 339 (Кн. о Вѣрѣ).

ВСТРЕМЕЖЛИВОСТЬ, *рж. (пол. wstramie-
żliwość). Повстриманість, повстяжливість, памування над собою.*

XVI. Въздержаніе, воздержливость, встремежливість Зиз. Лекс. 97.

XVII. Прислухайтежся и уважайте свѣдоцтво, изъ постъ и встремежливість отъ тучныхъ покармовъ не была предложеномъ ослабѣніемъ и препаною Арх. ЮЗР. I, VIII, 339 (Кн. о Вѣрѣ).—Не покармъ и напитокъ естъ црство нбное, але справедливость, встремежливість, свѣтобливість и досконалость Св. Калл. 911.

XVIII. (Есть цнота) встремежливість, през которую повиненъ каждый члвкъ встрыматися отъ збытняго яденіа, питія, одеждъ богатыхъ и отъ всѣхъ грѣховъ Собр. Прип. 119.—Постъ чили встремежливість досконалаа такъ лѣващымъ душевную хоробу капланамъ, яко тежъ и хорующымъ естъ конечно потребна Науки парох. 55.

ВСТРЕНТЬ, *рж. (пол. wstręć). Див. Вструть.*

XVII. Встренту жадного не чинили Пам. КК. I, 15 (1620).—Которымъ то омыльнымъ повѣстямъ встрентъ чинячи, заразъ преосвященный митрополитъ... листъ аттестаціи выдаетъ в тые слова... Гол. П. М. I, 314 (Ап. Ап. 1628).

XVIII. (Нихто) не вибрался належитого ему Суховѣевы учинити встренту Літ. Вел. II, 167.

ВСТРИМАНЬЕ-Сѧ, *рж. Чинність від «встрыматися».*

XVII. Доводъ по перестаня и встрыманьяся отъ... (худнымъ рѣчи) впередъ (сподѣваемся) Єварн. Источн. I, 313 (1691).

ВСТРИМОВАТИ,-МАТИ, *дс. Затримувати, повстримувати, повстягати, вчиняти, гамувати.*

XVIII. Научѣтеса встрымати языкъ свой отъ злосливыхъ на ближнихъ своихъ бесѣдъ Науки парох. 82.—Встрымуйможъ очи отъ видѣніа злыхъ и непристойныхъ рѣчей. ів. 205.

ВСТРИМОВАТИСѧ,-МАТИСѧ, *дс. Затримуватися, повстримуватися, повстягатися.*

XVII. Црковъ Хва приказала на часъ одержатисѧ и встрыматисѧ О обр. 166.

ВСТРИМЫВАНЬЕ-Сѧ, *рж. Стримування, повстримування повстягання себе.*

XVII. (Црковъ) постъ, то естъ встрымываніеса отъ мася и иныхъ тлустыхъ и масныхъ потравъ постановила О обр. 148.

ВСТРОМИТИ, *дс. Уткнути, вбити в що.*

XVIII. Батюков... сокѣру в пня встромивъ Арх. Вид. м.; екон. спр. (1752).

ВСТРОСКОТАТИ, *дс. Застрекотати.*

XVI. А не сорокы встросокоташа Сл. о п. Иг. 12.

ВСТРОЯТИ, *дс. Див. Устроєвати.*

XVIII. Всяку реч в свой часъ потребно встрояти Клим. Вірші, 86.

ВСТРУБИТИ, *дс. Затрубити.*

XV. Кликнуша (полци) въ трубы вструбиша Ип. 415 (1150).

ВСТРУТЬ, *рж. Опір. відпір.*

XVII. А же моцъ и гвалтъ свѣцкихъ велможъ чинитъ вструтъ Копист. Пал. 1080.—Сетесь... сторожемъ короны и першимъ вструтомъ татаринowi сѣдѧчи в портѣ Оукраины Тит. 72 (Копист. 1623).—Сотникъ... не толко в' прозбѣ своей не поблудилъ, и одмовалъ бо вструту не однѣсть, але й надто похвалы отъ самого Ха Вга нашего доступилъ, и прошеное одержалъ Св. Калл. 372-3.

ВСТРЫМЫВАТИСѧ, ВСТРЫМАТИСѧ, *дс. Див. Встрымоватися.*

XVII. Не подобаетъ Геду Вгу пост, которымъ тылко тѣло трапитъ встрымыватися отъ покармъ телесныхъ Кн. Рож. 172-6.

XVIII. Повиненъ каждый члвкъ встрыматися отъ збытняго яденіа, питія, одеждъ богатыхъ и отъ всѣхъ грѣховъ Собр. Прип. 119.

ВСТРѢТЬ, *рж. Зустріти.*

XVIII. Ясневельможного почтилъ встрѣтомъ за городомъ г. В. Л. Ш. Діар. Хан. 10.—На встрѣтъ противъ Єго Вельможности выѣздили пан М. Скоропадскій ів. 13.—Двохъ машталѣровъ висилалъ на встрѣтъ противъ пана до Мценска ів. 66.

ВСТУЖИТИ, *дс. Затужити.*

XV. И вѣстужаша люде в городѣ Ип. 53 (968).

ВСТУКАТИ, *дс. Зробити, вчинити.*

XVIII. Що се ми встукали такеє Дзвг. 106.

ВСТУПАТИ,-ПИТИ, *дс. 1. Ступаючи увійти в що, ступати у що.*

XV. И испи воды и вѣступи дша Ип. 235 (1097).

XVI. Тогда вступил Игорь князь въ златъ стремень Сл. о п. Иг. 8.—Просил (Іаир Іса), абы в'стоупилъ в' дом его Ев. Пер. 43.

XVII. Чого око не видѣло и оухо не слышало и въ срде члвчєе не вступило, што наготовалъ Бгъ тымъ который его любятъ Гол. II. М. II, 427 (Кор. Н. 1645).—Малахія... казав ей (невѣстѣ) во гробъ вступити Ев. Реш. 208.—Души людей оумирающихъ вступуютъ в тѣла иншихъ людей родячихся Гал. Боги ног. 22.

XVIII. Зятнее пиво в пяты вступило Клим. Прип. 215.

2.—до чого, увійти по дорозі, мимохідь, тимчасово, впасти де.

XVII. О томъ князь вѣдомость взявши до Варшавы вступилъ Літ. Льв. 264.—До перкви як до неба вступуй Пр. иссл. и мат. 83.

XVIII. Певного дна идучи Хрестосъ Спаситель до Іерусалиму вступивъ по дорозѣ до села Визаніи Науки парох. 240.—Овыхъ противниковъ Мойсеовыхъ земля пожерла и живо вступили до некла Богл. 68.

3.—на, ступати, пити на, стати.

XV. И нача палати пламень оутлизнами, оному же (Исакію) нѣчимъ заложити и вступле на пламень ногама босыма Ип. 187 (1074).

4. Втручатися, вдаватися.

XVIII. А в права духовніє святѣйший патріархъ вступати не будетъ Вел. Сказ. 226.—И самъ-бы онъ нанъ полковникъ в такіє непорядки не вступалъ Журн. Дан. Апост. 26.—Полковникъ бы Нѣжинскій зъ старшиною полковою, также и майстратъ тамошній въ тіє ихъ (Грековъ) розсудки и справи не вступали Унів. Дан. Апост. 56.

5. (до якого стану, до якої установи). Залитися де, статися чим.

XVI. Вступилъ вси до монастыря Ак. ЗР. IV, 201 (1599).

XVII. О наоздобившая межи цнотами... настави нас молитися: юж бовѣмъ вступити прагнемо до тебе Лѣств. 30.

6. Почати, розпочати, нав'язати що з ким.

XVI. Выслушавши того листу... Ленковая и сынове ее... з Пацкевичомъ намѣсникомъ митрополита... доброволне право мѣти позволили и в право вступили Арх. ЮЗР. I, VI, 40 (1545).—На року ставши и въ право вступивши Іб. VIII, III, 341 (1583).

XVII. Вступили з нею (Медеею) в раду Крон. Бѣб. 73-б.

XVIII. О чемъ всемъ роз. : 7 і 8 артикули кроходить надлежить тому, кто намѣреваетъ вступити в жалобу и доводитъ еи С. і Р. 5-б.—

А зверхъ тихъ случаевъ нѣ в якіє случаи и жалоби нѣ позвами нѣ разсужденіємъ суду замковому вступати не дозволено Іб. 9-б.—Рубля 1 и копеекъ 20 долженъ на другихъ срокахъ, первѣе нежели в судъ вступитъ. запла-титъ Іб. 19-б.

7.—подъ, надійти до, прийти до.

XVII. Тогдиж поляки Чигиринъ випаливши, вступили под Корсунъ з войском Літ. Полск. 14.

8. (про час). Почати що.

XVIII. В'ступивши в' великій пост кто будетъ постити 1 пѣтницю той не умретъ наглою смертію Пам. укр. м. IV, 86 (Куз. Рк.).

9. Знестися, піднестися, вийти, виізти (в-гору, на вищий ступінь).

XVII. Подобасть бо хотящому вступити на епископство Вопр. 100.—Абы всѣ высокость стану того знали, и зъ якою годністю на него вступали Пер. Мат. I, II, 150 (1614).—Хс вступилъ на нбса. сѣдит на правици Ба Отца Вседержителя Кн. о Вѣрѣ, 52.—А Хвъ Исповѣдникъ Меѳодій вступуетъ на тотъ Престоль Тр. постн. 293.—(Англы) дшу еи (Ромули) з музыкою до нба провадили, а іды високо вступили, не чути южъ было спѣ-ваня Гал. Кн. Раз. 2.—Щасливый есть Закхей, же вступилъ на дерево фѣгвовє хотѣчи Христа видѣти Іб. 46.—Іосію вступив на ратуш пред Пилата Ев. Реш. 55-б.

10. Уступити, відступити, відійти.

XVI. Князь Романъ... мовилъ слугомъ своимъ, абы на сторону вступили и дали покой Arch. Sing. VI, 262 (1565).

XVIII. Король польскій з войскомъ невеликимъ вступилъ на тотъ часъ от Варшави в сторону Вел. Сказ. 137.

11. Відступити, віддати що.

XVIII. Ну вступижъ за повшадцятъ, дакъ будемъ платити Пер. Мат. III, II, 158.—Въ тихъ уѣздахъ вступленихъ (королю Полскому) Літ. Вел. II, 110.

ВСТУПАТИСЯ, ПИТИСЯ, де. 1. Втручатися, вдаватися, вмішуватися.

XIV. А тивуномъ и слугамъ его въ то не вступатися Ак. ЮЗР. I, 3 (1396).—Въ села и люди святого Іоана не вступатися никому Ак. ЗР. I, 28 (1399).

XV. Увъ отчynu князя О'дора Лвовича въ земли и въ воды не вступатися Ак. ЗР. I, 55 (1442).—А кто се слово наше порушит а имѣт в тые имѣнія в'стоупати са разсудит са съ мною прѣд бгомъ ЮРГр. № 83 (1446).

XVI. Которого ж дей озера они отъ давнихъ часовъ въ супокійномъ держаньи къ тому монастырю были... только дей ты тихъ часовъ

недавно въ тоє озеро почаль ся вступати Сб. мат. отд. III, 26 (1541).—Жаловала намъ... Ленковая из сынами своими... в томъ, штожь... Пацкевичъ вступается и волочить... квалтомъ озера наши властныи Арх. ЮЗР. I, VI, 38 (1545).—Намѣстники ваши (лит. княз.) въ справы духовныя закону Греческого... вступаются Ак. ЗР. IV, 41 (1592).

XVIII. Протчіе Игумени до нихъ (Грековъ) нѣчимъ бы не вступалися Унів. Дан. Апост. 55.—В суди войсковіе ни бояринъ, ни воевода, ни столникъ не вступался, но от старшинъ своихъ чтобъ товариства сужени били Вел. Сказ. 224.

2.—за ного, боронити кого.

XVIII. Для православныя... вѣри за вас вступитися Вел. Сказ. 209.

3. Відступитися.

XV. Володимиръ же вступисѣ назадъ Ип. 448 (1152).

ВСТУПЕНЬЕ, рн. Чини́сть «від вступити», знесення, піднесення.

Вступекъе боже въ небо, свято: Вшесть.

XVI. Онъ самъ до Киева въехалъ передъ вступеньемъ Божьемъ въ небо Арх. ЮЗР. VIII, V, 124 (1560).

XVII. Вступене до пекла хрста... в небо вступене и сѣдѣне на правици Кн. Рож. 112-б.

ВСТУПНОЕ, рн. Вступні гроші, оплата за дозволеній вступ, епископ; вкупне, вкуп.

XVII. До порядку брацкогo кто вступити схочет... вступного до скринки брацкое зараз положить повинен будет грошій шесть Пам. КК. I, 30 (1623).—Панъ Стефанъ Лавришевичъ... далъ вступного до братства золотыхъ 10 Арх. ЮЗР. I, XI, 159 (1645).

XVIII. Приходящихъ не припимать, еще и странноприимничествомъ снабдѣть: вступного сто, а виступного 150 барбаръ и отсылать въ кандалахъ Листи Конт. 11.

ВСТУПНЫЙ, прикм. 1. Що тичеться до вступу.

XVII. Листъ вступный, хто хоче ремесла учити Кн. Цеху Кр. 10 (1678).

2. Зачіпний, напасничий; відкритий, отвертий.

XVII. Вступнымъ боемъ чинячи зъ ними мужне ся имъ опирають Крон. Боб. (др.) 287.

3. Що починається.

XVIII. Островъ зъ озеромъ броварковскимъ зъ реки Псла вступнимъ Мат. Ист. ЮР. 59 (1717).

ВСТУПОВАНИЕ, рн. Втручання.

XVII. А мы сами черезъ себе, приятелей, слугъ, бояръ и подданныхъ нашихъ... жадное

трудности, перешкоды и вступования чинити... не маемъ Арх. ЮЗР. VI, I, 286 (1601).—Абы оныхъ (архиреовъ) не труднили въ ихъ порядокъ своимъ вступованемъ, пишно жадаемъ Ак. Нѣж. Бр. 55 (1687).

ВСТУПОВАТИ, дс. (пол. wstępować). Див. Вступати.

XVI. а). Могутъ безпечне въ светое малженство вступовать, не смотрячи по жонахъ великихъ посаговъ Арх. ЮЗР. I, I, 76-7 (1577).

XVII. а). Абы вси хотящи в тоє братство вступовати не иной вѣры были, тылко православно-каѳолической церкви Стат. Полодк. Бр. 20.

XVIII. а). (Коронніи) войска въ Украину за границу вступовати нѣгды не мають Літ. Вел. II, 229.

XVII. б). Нехай прето слава ихъ дотоль не вступуетъ, поколь мнѣ з звѣздами бѣгъ свой отправуетъ Тит. 14 (Митура, 1618).—А хто бы сѣмъ другій головою межъ Христомъ а Церквю вступоваль, теды такого. отмѣтуймо 0 обр. 181.—Иліа, гды вступоваль, кожухъ Блисеови спустьль Єв. Калл. 303.—През тую драбину Англы вступовали з землѣ до нба, и вступовали з нба на землю Гал. Кл. Раз. 184.

XVIII. б). Смотрѣли пишно в небо, якъ Хс. ишовъ и вступоваль у гору Пам. укр. м. II, 332 (Унгв. Рк.).

ВСТУПОВАТИСЯ, дс. Див. Вступатися.

XV. Я дей самъ ничимъ ся в ловы господарские не вступую Арх. ЮЗР. VIII, IV, 21 (1475).—А въ тые люди не вступоватися никому Ак. ЗР. I, 106 (1486).

XVI. Я ся въ тьи люди не вступую Ак. ЮЗР. I, 49 (1516).—Ваша милость... въ иншую парафию вступоватися не можешъ Арх. ЮЗР. I, I, 173 (1583).

XVIII. А нѣ до мѣсть и городовъ тамъ будучихъ вступоватися... не будетъ и не кажетъ Літ. Вел. II, 108.

ВСТУПОКЪ, рн. Вступ; початок.

XVI. Тоєся все на вступку панованья небожчика кр. Стефана святой памяти дѣяло Хр. Фил. Апокр. 1086.—Для вступку въ речъ надъ инструкцію черезъ ихъ милость посланую до сполныхъ намовъ порученья не мѣли Ак. ЮЗР. I, 159 (1566).—Панъ Тим. Касиан. и панъ Прокопъ Бѣлдага зъ Белза жадаючи пановъ братий, абы вступокъ могли мѣти въ посредку того святого братства Арх. ЮЗР. I, XI, 72 (1599).

XVII. Лишѣя и вступок и одродок их (апостолов), которою право и посланье на проповѣд евангелии... берутъ Єв. Реш. 271.

ВСТУПЪ, рм. 1. *Вступлєння, вхід, приступ, доступ.*

XV. Мы въ твою отчизну въ земли и въ воды, не велимъ вступатися гдѣ кому нѣздавна вступана было Ак. ЗР. I, 71 (1456).

XVI. Намѣстникомъ Софѣйскимъ нѣтъ жадного вступана въ тоє млинище Ак. ЗР. II, 121 (1517).—Нѣтъ никому иному вступу въ тую землю, толко нашимъ людемъ Логозкого повѣта Ак. ЮЗР. I, 59 (1519).—Абы Пан Бог так благословилъ вступ на тотъ вѣдъ Вашей Милости Arch. S. pg. V, 172 (1567).—Вступъ до братства выконаньямъ обѣта того исполнили Арх. ЮЗР. I, XI, 148 (1599).

XVII. Злодѣя и убийцу до кошарнѣ не пускай и не дай ему вступу Арх. ЮЗР. I, XI, 315 (1607).—Иному никому до него (гробу) вступу ани приступу недопускаючи Діал. о пр. вѣрѣ 349-б. (1608).—Вступу до церкви замѣковое... заборонила Арх. ЮЗР. I, VI, 674 (1633).—Пристойтъ стережи абы в него и грѣхи вступу не мѣли Тест. Вас. 39.—Мѣстерная штучность въ богословіи ажъ вступу не мѣла въ дворы Божія Копис. Пал. 323.—До дерева бортого вступу не буду мѣти Оп. ст. Млр. I, 470 (1690).—Певный собѣ до тыхъ млыновъ учинили вступъ Ак. ЗР. V, 271 (1694).—Такій то былъ вступъ того аріана на патріаршество Рук. Хрон. 281.

XVIII. (Християномъ) не дано вступу до жаднихъ урядовъ Літ. Вел. III, 79.—Водно было пну Гамалѣи... в ставъ позволить кому вступъ мѣти Ак. Мг. м. 166-б. (1719).—Дабы во оную пушу нѣхто нѣякого вступу имѣти не важился Унів. Дан. Апост. 63.

2. *Місце, що ним вступають, вхід, поріг.*

XVII. То тылько тяжко и неладно справити єсть, абы мочи прійти до встоупу и дверей докноутися Лѣк. на осп. ум. 18.

XVIII. Вступъ называется Ревучое Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 73 (1722).

3. *Початок, розпочаток, першій ступінь.*

XVI. Съ тымъ до мене приєждчалъ, скоро на вступе епископства моего Огп. И. П. кл. Остр. 1117.

XVII. До стновы албовѣмъ живота и до збавенноѣ дороги напершій вступъ єстъ познати самого себе Єв. Калл. 2.—Надъ звычай в силу немовѣтокъ (св. Николай) першій живота своего вступъ зачалъ съ посту и воздержанія Рад. Ог. 627.—Прекладаєтсѣ ннѣ... на вступѣ до стои Четверодесѣтницы, жебысмо мы... старалисѣ й поспѣшили постъ мче и охотне прирати Тр. постн. 149.

4. *Вступання.*

XVII. Жадные иныя особы ниякого вступу, перенагабана, перешкоды и трудности ниякое ни въ чомъ чинити и задавати не мають Арх. ЮЗР. I, VI, 475 (1619).

ВСТУПЫВАТИСЯ, дс. Див. *Вступатися, Вступоватися.*

XV. Князи и попове... въ доходы ихъ церковные и суды духовные вступывалися Ак. ЗР. I. 189 (1499).

ВСТЫДАТИСЯ, дс. *Мати встид, соромитися.*

XVI. Тамъ и Петръ апостолъ былъ, а предся.. пытати і учитися отъ неї (церкви Антіохійської) не встыдался Огп. кл. Остр. И. П. 423.

XVII. Южъ и сами отцеве наши старшіи въ вѣры прѣславной о помноженю хвалы Бъзсѣкое не дбають; южъ вси якъ бы ся єє встыдають Копис. Пал. 90.—Хотѣи и пошолъ (до сповѣди) то встыдался єси повѣдати того, что учинилъ Діал. о см. 273.—Встыдайможсѣ, братіє, дарованоѣ намъ Бжеѣ ласки Єв. Калл. 944.—Невстыдается онъ нахилитисѣ на землю Рад. Ог. 33.—Адам и Єва встыдаются грѣха и чинѣт себѣ препоясанія Рад. Вин. 922.—Адам и жона єго были наги, а не встыдалися Крон. Боб. 3-б.—Звѣрове сѣ нагой двѣ встыдали и очи яко могли крили Пам. укр. м. III, 46 (Перем. Пр.).

XVIII. Многѣ худопахолки на обѣтницахъ панскихъ звикли заводитсѣ когда панове лгати не встидаются Літ. Вел. III, 371.

ВСТЫДЛИВОСТЬ, рмс. *Соромливість.*

XVI. Благоговѣніє, набожность, встыдливость Зиз. Лекс. 94.

XVII. Євангелистове... описуючи встыдливость и молчаніє (Двы Марии) яко то паненской чистости власную барву... Єв. Реш. 266-б.

ВСТЫДЛИВЫЙ, прикм. 1. *Що має встид, соромливий.*

XVII. Маю чистое сердце и встыдливое Тр. П. М. 910.—А оповѣдаютъ, для того Встыдливый названъ, ижъ безъжженно весь вѣкъ свой пережилъ Крон. Полск. 371.—Кирилл... был... тыхий встыдливый Жит. Св. 404-б.

XVIII. Потреба до сповѣды... абы была встыдливая, то єсть, абы члвк встыдался, же образивъ Бга грѣхи своими Собр. Прип. 38.

2. *Гідний встиду, що приносить встид, соромитний, соромницький, ганебний.*

XVII. Басни звягомыя: вшечныи, встыдливыи пѣсни, гадки и байки Гол. П. М. II, 211 (Поч. Ж. 1642).

Встыдливая заплата, сором, ганьба.

Приїде ему еднакъ встыдливая заплата Діар. Фил. 114.

Встыдливое слово, непристойна лайка.

Слово неркучи сромотноє, але анѣ встыдливое **Смотр.** Каз. 43.

Встыдливые речи, члонки, плотесѣ ортани.

Онофрій в пустынномъ раи своемъ нагій мешкалъ, тылко встыдливый члонки свои листіємъ и зеліємъ покрывахъ Гал. Кл. Раз. 468.—Патріарху Антиохійского поймавши, отрѣзали его члонокъ встыдливый Гал. М. Пр. 384.—Въ Киевѣ риболовове выволокли сѣтю дитя зъ воды, которому были на обличю речи встыдливые Рук. Хрон. 437.

ВСТЫДНО, присл. Соромно, сором.

XVIII. И чернцу встыдно голому ходити Клим. Вірші, 62.

ВСТЫДЪ, р.м. Сором.

XVI. А яко вамъ не встыдъ пописоватися Антир. 969.

XVII. За встыдомъ цнота ходит Ал. Печ. 181.—Соборовую речъ за выкладъ безъ встыду удають Копист. Пал. 587.—Жадная чистота анѣ встыдъ предъ тобою безпечніи не были Діал. о см. 272.—Самъ встыдъ свѣтскій и наневстыдлившему ожуеци оуста затамуєтъ **Смотр.** Каз. 44.—(Ты душ) без жалного встыду въ грѣхъ всегда впадаєшь Суд Бож. 301.—Адам и Ева... жадного встыду межки собою... не знали Єв. Реш. 67.—Кунда присягнувши и за великій встыдъ себѣ тую присягу маючи, затыгнулъ Тоглѣя, князя Половецкого, зъ половцами себѣ хотячи своего сорома помститися Крон. Ссв. 193-4.—А оучневе его (Арія) дла встыду поуѣкали О обр. 16.

XVIII. Стыдѣся Юда, яко облуда еще в свѣтѣ ходилъ, потомъ зо встыду на свою бѣду на бзинѣ ся вдавилъ Укр. Р. Арх. IX, 227.—О якій же встыдъ, яка ганьба Науки парох. 16.

ВСТЫДЪНЬЕ, р.м. Чинність від «встыднатися».

XVII. Встыдѣніє глядитъ въ землю Дм. Рост. 15.

ВСТЯГАТИ, ГНУТИ, дс. 1. Утримувати.

XVI. Их самых от своеволенства и пянства невѣрного встыгал Пам. КК. IV, II, 194 (1545).

XVII. Очи встягай Пер. иссл. и мат. 82.

2. **Затримувати, змушувати, примушувати.**

XV. А нашъ господарь маєть ихъ встыгнути и они ся къ нему мають справити Ак. ЗР. I, 135 (1493).

XVI. Бєсли ихъ годно будетъ задержати, и ваша милость велите их встыгнути Ак. ЗР. I, 354 (1503).—А непослушныхъ и выступныхъ истыгати іб. II, 82 (1511).

3. **Протягати, витягати.**

XVIII. Исѣ же встыгнувши руку, поратовавъ его (Петра), мовлачи Науки парох. 51.

4. **Тягти вгору.**

XVII. Венедиктъ... поврозѣ спущалъ, а хлѣбъ собѣ встыгалъ Жив. Св. 24-б.

XVIII. Кодолами дерево на гору встыгають Клим. Вірші, 178.

ВСТЯГАТИСЯ, ГНУТИСЯ, дс. Утриматися.

XV. Се же (попещѣ) наведе на ны Бъ вела намъ имити показанье і встыгнутиє (XII. встыгнутиє) от грѣха і зависти Ип. 206 (1092).—Да быхом сѣ встыгнули от злыхъ дѣлъ іб. 603 (1177).

XVI. Абы онъ отъ того своего злого и несправедливого вчинку ся встыгнулъ и престалъ Ак. ЗР. I, 221 (1501).

XVII. Свой при томъ листъ докладне пишеть, абы ся въ той фуріеи встыгалъ Ак. ЮЗР. II, 30 (1604).

ВСТЯЖЪ, присл. Вперед, далі.

XVIII. И для того, же уже было ему и встыжъ ити и назадъ поворочатися небезпечно, пославъ своихъ людей далѣй до добытя певного языка Літ. Вел. IV, 14.

ВСУКАТИ, дс. Сукати, тягати.

XVIII. Възявши блекотное насѣня и всукати оноє в восковую свѣчку Млр. дом. лѣч. 53 (1776).

ВСУНУТИСЯ, дс. 1. Сунути, дѣстатися дс.

XVII. Гора... до пяти локотъ всунулася в море Жит. Св. 103.

2. **Влѣзти, закрастися.**

XVII. Обычай опрѣсноковъ в' Римскую црковь своволнесѣ в'сунул Кн. о Вѣрѣ, 284.

XVIII. (Запрѣщается Іерей) стѣйся оукрадкомъ, коли наприклад много будетъ святитися, а непотребный къ посвященію всунется Собр. Прип. 130.

ВСХАПИТИСЯ, дс. Схопитися.

XV. Онъ же (Святополкъ) в немощи лежа и всхависѣ глше Ип. 132 (1019).

ВСХИЛЯТИСЯ, дс. Схилатися.

XVIII. Комета... на сторону полунощную верхомъ своимъ всхиляючися... ходила Літ. Вел. II, 502.

ВСХНУТИ, дс. Див. Усхнути.

XVII. И зараз оному црю всхла рука Жит. Петра, 92.

ВСХОДЕКЪ, р.м. (пол. wschodek). Драбинка, сходи.

XVII. Два кроли принесли всходекъ золотый... о семи стопняхъ Крон. Воб. 219-б.

ВСХОДИТИ, дс. 1. Выходити, ступати на вище місце. ідути підноситися.

XVII. Избраннии Бжіи... од землѣ на небеса... всходили Єв. Реш. 22-б.—Итакъ горы, которіи ідоуть з долѣшней страны к намъ то

всходатъ на высокіе мѣста и горы Транкв. Зерд. 16.

2. (про світила) появлятися на горизонті, ставати, показувати ь.

XV. Поут всходити и заходити сотворилъ ему (сонцю Бог) Чет. 1489, к. 22-б.

XVII. Шломы албо прилбицы, якъ солнце всходячое свѣтилися Крон. Соѡ. 264.—Тое вѣря, кгда слонце всходит щос мручит Ев. Реш. 423-б.

XVIII. Службу Бжую можетъ іерей зачати въ той часъ, коли всходитъ заря Собр. Прип. 30.

3. Стосуватись до кого.

XVII. Хто са оуругаетъ тому, што на честь и славу Бу сучинено, то на самого Ба всходитъ О обр. 39.

ВСХОДНІЙ, -НІЙ, прикм. *Що на сході сонця положений; що на сході Європи знаходиться.*

XV. Съдящю ему за столпомъ всходнымъ Ип. 589 (1175).

XVI. С чего можемъ снадне обачити и властне зрозумѣти, же не безъ великихъ явныхъ а слушныхъ причинъ всѣхъ всходныхъ и полуденныхъ сторонъ или церквей пастыреве мусели опустити заходного костела вожа Кл. ц. н. 258.

XVII. Володимеръ... не толко своею Россією всходною, полуденною и полночною владнул, але землею болгарскою сербскою Жит. Св. 561-б.—То суть свѣдоцтво зъ писмъ св. учителей церковныхъ Всходныхъ и Заходныхъ Копист. Пал. 346.—Грецкое всходное старожитное хрстіанство Тит. 127 (Кизар. 1625).—Который празникъ оустановленъ естъ за часовъ цесара всходного третьего Михайла Ев. Вил. 39.—З'явилася былъ на сторонахъ всходныхъ в мѣстѣ Смирнѣ якійсь шалбѣръ Гал. М. Пр. (пр.)3.—Аркадія... посадилъ на всходнемъ престолѣ (Феодосій) Др. Ол. Ч. В. 160.

XVIII. Всходныхъ и заходныхъ панствъ и земель Анатоліи и Румеліи Лит. Бел. III, 509.—Дна нинѣшного хрстіане церковь стаа всходнаа памать стыхъ всѣхъ обходитъ Науки парох. 26.

ВСХОДОВЫЙ, прикм. *Див. Всходный.*

XVII. Всходовая часть Едема Рук. Хрон. 5.

ВСХОДЪ, рм. 1. *Схід, сходження, піднесення вгору.*

XVII. Лунные всходы и заходы и всѣ четири квадры Рад. Ог. 279.

XVIII. Барабашъ... заледво по всходу слонца... пробудившись... отехалъ... в домъ свой Бел. Сказ. 17.

Всходъ збожа, зріст.

XVII. Ничого а ничого всходу ззбожа не знати Арх. ЮЗР. VI, I, 410 (1619).

2. *Східна частина світа; східна сторона, східний край.*

XVII. Которого то великого мчнка добре пред тымъ часомъ незбожний староста Вринга, за панованъ на Выходѣ кесара Максиміана замордовалъ Тр. постн. 274.—Всюда потужность ихъ (поганства) подналаса в великость, и зе всходу и заходу оурошши розмножилася ів. 666.—Славенскій азыкъ... на всход зас слнца надъ Чорнымъ моремъ до Персіи притагаеъ Тит. 75 (Копист. 1623).—А свѣта всего чтыры сут' части: всход, заход, полудне и полночъ Ев. Калл. 827.—Ннѣ насъ слиде зе Выходу справедливости, навежаеъ всѣхъ з гойной добротливости Бер. Вірші, 67.—В тымъ мѣстѣ... тры брамы от всходу, тры от заходу, тры от полудна, тры от полночи Гал. Кл. Раз. 183.—Вѣдай о том, ижъ сутъ рури подземніи на всход слнца, которыми вода идетъ до Херсону Збірн. 1693, к. 176.—Афет... на всходъ слнца и на полночи въ Европѣ пановалъ Крон. Боб. 10.—Отъ всходу слнца былъ приступъ волный ів. 47-б.—Наука христова... отъ всходу ажъ и до заходу солнца и до самого Риму зайшла Лит. Густ. м. 40.—Не было ему ровного въ богатствѣ на всходѣ солнца Рук. Хрон. 36.

XVIII. Ити (до Вифлиему) на всходъ слнца зимнаго Путн. Іер. 8-б. (1704).—Въ той церкви естъ двери на всходъ солнца Пелгр. Ип. Виш. 15.

3. *мн. Сходи.*

XVIII. Ясневельможный... встрѣтилъ (Е. И. В.) на виходахъ Діар. Хан. 57.

ВСХОПИТИСЯ, *дс. Схопитися.*

XV. Изяславъ же лежаше раненъ и тако всхописася, и ту хотѣша и Кияне пѣшци убити Ип. 438 (1151).

ВСХОТѢТИ, *дс. Схотѣти.*

XV. А толко хто не всхоchetъ правды дати Ак. ЗР. I, 55 (1442).—А хто всхоchetъ женѣ моей и дѣтемъ моимъ служити ів. 59 (1446).

XVI. И если же ми што еще то отказовати всхоchetъ, смотрижъ, абысь и того не замовчалъ Огп. И. П. кл. Остр. 1075.

XVII. (Бгъ) всхотѣвъ славу свою отную, предвѣчную объявити розоумному створеню Транкв. Зерп. 1.

ВСЦИКАТИСЯ, *дс. Пускати сеч.*

XVIII. Дѣти чтобъ в постелѣ не всцикались, не ловили риби... Млр. дом. лѣч. 42.

ВСЧЕПЯТИ, *дс. Див. Вщепляти.*

XVII. Такогого привлащаютъ, за которымъ ся во всѣ sprawy свѣтскіе всчепяють Вопр. 34.

ВСЧИНАТИ, ВСЧАТИ, дс. Починати.

XVII. Члкъ... нѣ в'збурѣня в'счиналъ, по малой хвилѣ, али его оплакиваютъ О сл. Дав. 29.—Якійсь Кап'тонъ секту всчалъ, же живо люде в огнь на спалення ишли Лит. Сам. 132.

XVIII. Всчинаеть съ Королевскимъ Величествомъ войну Лит. Вел. II, 322.

ВСЧИНАТИСЯ, ВСЧАТИСЯ, дс. (пол. wsczy-
nać się, wsczać się). *Починатися, чатися.*

XVI. За его ся Магометъ всчалъ Хр. Фил. Апокр. 1450.

XVII. Погоршеня межѣ двома церквами всчиналися Копист. Пал. 687.—Шкоду великую на конехъ понесли, бо моръ на коней всчался Лит. Сам. 180.

ВСЫЛАТИ, ВСЛАТИ, дс. 1. Посилати, слати в середину чого.

XV. И бысть вечеръ, Воротиславъ Андрѣевъ тысячный и Иванко Вачьславъ всласта отроки своя в городъ Ип. 293 (1128).—Люди свои мощно вслалъ въ нашу землю Ак. ЗР. I, 183 (1498).

XVI. З себе жадное речи не починат, в землю его (неприятеля) никого не вслать Arch. Sang. VII, 126 (1567).

XVII. Кейстутъ зъ войскомъ своимъ несподѣванне напалъ на Вилно, первѣй своихъ не мало вмѣсто гостей до Вилна вславши Крон. Лит. 334.

XVIII. Вслали въ Чигринъ килко тисяч войска Лит. Вел. II, 459.

2. Вкладати на кого, доручати.

XVI. Которого обиду узнавши, пристойне нагородѣте, на васъ то всылаемъ Арх. ЮЗР. I, XI, 23 (1599).

ВСЫПАТИ, дс. Див. Усыпати.

XVII. Мѣщане... попѣл' в' рѣку А'лбу всыпали Гал. Н. н. 42.

ВСЫТЬ, присл. Досить.

XVII. Земля працею людскою всыть направлена пожитков и садов причинаетъ Ев. Калл. 38, тежъ Ев. Вил. 19-6.

ВСЪ, займ. Див. Весь.

ВСѢВАНЬЕ, рн. Чинність від «всѣвати».

XVIII. Мало мягкой земли на сажденіе лозъ или на всѣваніе зерна Гр. Барск. I, 240.

ВСѢВАТИ, ВСѢЯТИ, дс. Посіяти в що.

XV. Си бо вса быти отъ дьявола на ны, иже всѣваетъ въ сердце наше хвалу и гордость Ип. 574 (1174).

XVI. Якое насѣня в сердцахъ вѣрныхъ розсѣвачъ Хс всѣялъ того і овоцу потребуеъ Рук. Муз. № 513, к. 18.

XVII. В сердца нши всѣалъ желаніе добръ нбсныхъ Рад. Жг. 286.—Земли... не оремъ

и ничего... в ней не всѣваемъ Крон. Боб. 171-6.

ВСѢВАТИСЯ, СѢЯТИСЯ, дс. Посіятися де, залізти, загіздитись.

XV. Дьяволъ... всѣялся въ сердца жидовская Чет. 1489, 23-4.

ВСѢГДЫ, присл. Завсѣди.

XVII. Всѣгды повиненъ каждый члкъ з бо-
азню и любовію дховною чсть и хвалу з глукости сердца своего въздавати Кн. о Вѣрѣ, 24.

XVIII. Дѣло их и работа будетъ тамо всѣгды со агглы Бга непрестанно хвалити Пам. укр. м. IV, 319 (Рк. Тесл.).

ВСѢДАЛНОЕ, рн. Місце, де всѣдають.

XVIII. Там естъ проща, который то са ка-
мѣнь называетъ всѣдалное Пам. укр. м. II, 125 (Рк. Тесл.).

ВСѢДАТИ, ВСѢСТИ, дс. Сісти на кого або що.

XV. Старечъ... не можаше ни на конь всѣсти Ип. 340 (1147).

XVI. Всѣсти в лодю Ев. Пер. 17.—На конь вже всѣдати казано Ак. ЗР. III, 124 (1563).

XVII. Зъ оными всѣвши на возъ того Ивана Дурбахи, ехалисмо просто на ту справу Арх. ЮЗР. VI, I, 458 (1625).—Барзо много людей в корабелъ всѣдаетъ Ев. Реш. 305-6.—Всѣлисмо на оныи надутии скорі Жит. Св. 94.—Европа... всѣла на него (вола) Крон. Боб. 65.—Людь военный с коніемъ всѣдаетъ на коня Лит. Сам. 87.

XVIII. Всѣли изъ корабля Грецкого и всѣли у фуркатъ (фрегатъ) французскій Пелгр. Ип. Виш. 25.—Пят тысячь козаковъ... въ суда водніе... всѣло Вел. Сказ. 33.

ВСѢЛЫЙ, прикм. Що всіе, умістився.

XVIII. Мѣючи... слободку подъ самимъ Любечомъ на мѣскихъ любецкихъ кгрунтахъ всѣ-
лую Мат. Ист. ЮР. 71 (1716).

ВСѢХМОГУЩИЙ, прикм. Див. Всемогуций.

XVIII. Та Бгу всѣхъмогущому поручае Пам. укр. м. IV, 238 (Присл. Рк.).

ВСЮГДИ, ВСЮДА, ВСЮДЫ, присл. Скрізь по всіхъ усюдахъ.

XVII. Гдѣ и Бгъ ншъ, который всюда естъ и всѣми речами владнеть... порожними надѣи ихъ показалъ Тр. пости. 661.—Знакъ креста всюди ганебною смертю и насромотнѣ-
шого каранъ знакомъ былъ Тит. 273 (П. Мог. 1632).—Всюды высокое о собѣ розумен'е шко-
дитъ Ев. Калл. 3.—Бовѣмъ всюды межѣ людьми добрая воля Бер. Вірші, 70.—Хс яко Бгъ всюды естъ протомный Гал. Кл. Раз. 26.—Где мечъ ходитъ, там всюды плачъ Рад. Ог. 889.—Быль тежъ голодъ всюди, куди только пройшла войска козацкіи Лит. Льв. 264.

XVIII. Многий народ тютюнъ всюда зажны-
ваетъ Клим. Вірші, 16.—Всюди полно зло-
стей, во всѣхъ полно неправди Пам. укр. м. IV,
327 (Тухл. Рк.).—Всюгді долы нарыкаю, як
в світи жыты, незгадаю Пер. Укр. Лир. 4.—
По тихъ мѣсяцяхъ... все арапе водять и всюди
платити треба Путн. Іер. 17.—А Христово
Рождество всюда прославляйте Укр. Р. Арх.
IX, 60.

ВСЮДЫПРИТОМНОСТЬ, *ржс. Буття, при-
жність скрізь.*

XVI. (Властность), которая всему Бозству
и всѣмъ а каждымъ его персонамъ принадлежит...
всюдыпритомность Катех. 57.

ВСЯГДЫ, ВСЯДЫ, *присл. Скрізь; звидусіль.*

XVI. Обымоутъ та всады Бв. Пер. 67.
XVIII. И слуги мои миліи всягды порозга-
няютъ Сл. о збур. п. 162.—Діавол... всады по-
залѣгавъ дороги и позапиналъ пути людемъ
Пам. укр. м. I, 330 (Рк. Тесл.).—Обышолъ
Іоакимъ всады помеже народомъ жыдовскимъ
Ів. II, 66.

ВСЯКО, *присл. 1. Всякимъ способом, як тільки
мога.*

XV. Не велить ти братъ починати рати,
а всако велить ти са воротити Іп. 499 (1159).

XVII. Поссесорови... волно... всяко диспо-
новати ку своему пожитку Прот. Полт.
С. II, 97-6. (1682).

2. Дуже.

XVI. Весма, всако Зиз. Леке. 96.

XVII. Убрусы и іліонъ на престолѣ... сущія
всяко чсты и цѣлы да будуть Тр. II. М. 232.

3. Все-таки.

XV. Доуму еси с ними думалъ, а всако
его поуті не хочу отложити Іп. 344 (1147).

XVII. Заслужилъ еси болей, всякожъ на-
дѣи тратитъ не буду Жив. Св. 10-6.—А всяко то
все зровняется з щастьемъ людей вѣчнымъ не
можетъ Ів. 17.

ВСЯКЪ, ВСЯКИЙ, *прим. 1. Кожный,
який є.*

XIV. А князю помагати королеви на вса-
кого непріятелиа ЮРГр. № 7 (1366).

XV. Приними молѣніе всакого члвка Чет.
1489, к. 46.

XVII. Нечистый всякъ высокосерднѣй предъ
Бгомъ Бв. Реш. 5-6.—Который лакомства матерію
згардѣлъ, тотъ згады всякоѣ позбылѣлѣств. 27.

XVIII. Тогда всякъ домислился, ижъ Хмел-
ницкий... уйшолъ... отъ гнѣва пѣнского Вел.
Сказ. 6.—Ускоряху въ Святую Гору бити
в суботу, понеже на всяку суботу тамо на
базарѣ торгъ биваетъ Гр. Барск. I, 219.—
Рочки мѣсячніе или суди мѣсячніе должни

всякого мця отъ 1 числа начинатись С. і Р. 6.
—Чрезъ всякіе три днѣ сколько позвовъ в реестрѣ
впишется, тии только и отсужовать справи
ів. 17.

По всякъ день, що дня.

XVIII. Въ ней же (церкви) и донинѣ по
всякъ день молитву дѣють тамошніи обита-
тели Гр. Барск. II, 250.

2. *Найрізноманітніший, різний.*

XV. С крѣпцями съ ставы съ озера съ мо-
члы со всакимъ(и) текучимъ(и) и стоачимъ(и)
водами ЮРГр. № 54 (1424).

XVI. Ты... о скорбѣхъ наименшихъ и о
всякихъ пожиткахъ ихъ вѣдати хочешъ Арх.
ЮЗР. I, VI, 63 (1578).

XVII. Понамарь... вдячностъ всякую выбави-
телцѣ своей показовалъ Рук. № О. 4° 86, к. 57.—
Котрому (Хрсту) идетъ хвала отъ всакаго
стана Прол. 86.—Отъ всякихъ перешкодъ волный
Лѣств. 27.

XVIII. Стефан Баторий... въ козакахъ... устро-
илъ чинъ... и надалѣ имъ... для войсковыхъ вѣс-
кихъ запасовъ... городъ Терехтемировъ Вел.
Сказ. 11.

3. (в заперечн. речен.) *Низкий, жадный.*

XIV. Тотъ миръ держати вѣлми твердо
безо всакоѣ хитрости ЮРГр. № 3 (1352).

XVII. Кочуненко заразъ безъ всякоѣ отмо-
вы зо мною и пойшолъ Кн. Мѣск. Полт. 26
(1692).

ВСЯЧИНА, *ржс. Всяка річ.*

XVIII. Держатъ тоту рыбу про всячину:
тота рыба добра про злого дха, про черленицю
и про зиму и про вымѣтку Пам. укр. м. II,
330 (Рк. Тесл.).

ВТАИТСЯ, *дс. Див. Утаитися.*

XVIII. Не втаитса пылю в мѣшку Клим.
Прип. 228.—Божская сила не можетъ са втаити
нѣгди Пам. укр. м. II, 117 (Тух. Рк.).

ВТАЙ, *присл. Потай, криючись, нишком.*

XVII. Который привязши тютюн на ярма-
рокъ Зборницкий, безотповѣдне шинковалъ
втай Акт. Старод. кн. 26.

XVIII. Втай отъ насъ послали Хведка для
языковъ непріятелскихъ Літ. Вел. II, 174.—
Іереи мають втай туюжъ форму мовѣти Собр.
Прип. 49.

ВТАРЧКА, *ржс. Див. Утарчка.*

XVII. Исмайлійскіи набѣги и втарчки Тр.
постн. 395.—И намъ о втарчкахъ давайте знати
Ак. ЗР. V, 148 (1678).

XVIII. Втарчки Бѣлогородскихъ ордѣ Літ.
Вел. III, 138.—Бѣсурмане... не понехають
своихъ поганскихъ отпраовати подѣ оніе
(города) втарчокъ Ів. 437.

ВТАЧАТИ, ВТОЧИТИ, *дс.* 1. *Точати всувати, всунути, впусити.*

XVII. Хлопум на пиво, що го до шпихлѣра вточили Арх. ЮЗР. I, XI, 483 (1666).

2. *Точучи вливати, влити.*

3. *Наводити, приточувати, цитувати, пригадувати.*

XVI. На тыхъ соймѣхъ нѣкоторые речи бывають втачаны не такъ нагло потребныи Рѣчи Посполитое Ак. ЮЗР. II, 169 (1571).—Для вымовки тую причину вточилъ Хр. Фил. Апокр. 1230.

ВТЕКАТИ, *дс.* *Див.* **Втѣкати.**

XVI. Мы дей, спадши съ коней у воду, передъ ними втекали Арх. ЮЗР. I, I, 16 (1569).

ВТЕКАТИСЯ, *дс.* *Див.* **Втѣкатися.**

XVI. Так далеко за лобами своїми до его милости господара не втекалися Арх. ЮЗР. VII, II, 15 (1530).

ВТЕКЛЫЙ, *прикм.* *Див.* **Утеклый.**

XVIII. Всяких невинных втеклыхъ Боже сохраняй Клим. Вірші, 141.

ВТЕКУЧИЙ, *прикм.* *Що втікає.*

XVII. Мирон былъ за позволенем мельничим построил для втекучей воды весняным ступки Прот. Полт. С. II, 800 (1700).

ВТЕКЪ, *рм.* *Див.* **Утекъ.**

XVII. Значный отпоръ ажъ до втеку его давалъ Ак. ЗР. V, 134 (1674).—Алексѣй... до втеку скочил, якого Алексѣя ледве зимавши... перед судъ привели Прот. Полт. С. I, 221-6 (1700).

ВТЕЛЕНЬЕ, *рн.* *Див.* **Втѣленье.**

XVI. Не будетъ годилося противитися сему... втелению Антир. 737.

ВТЕЛЯТИ, ЛИТИ, *дс.* *Див.* **Втѣляти, лити.**

XVI. И до єдиноости... костела... приймаємъ... споиваємъ и втеляємъ Антир. 733.

XVII. Под обовязки сего запису ниже помененье самого себе з добрами и потомъками своїми доброволне поддаючи и втеляючи, всімъ ознаяую Арх. ЮЗР. I, VI, 434 (1613).

ВТЕЛЯТИСЯ, ЛИТИСЯ, *дс.* *Див.* **Втѣлятися, литися.**

XVI. Зъ имѣнья оного панства втеляються въ присудъ корунный Ак. ЮЗР. I, 90 (1538).—Иж єсмо всего князства Литовского з речю посполитою... в коруну Полскую не втелился Arch. Sang. VII, 320 (1569).

ВТЕРПѢТИ, *дс.* *Див.* **Утерпѣти.**

XVII. Не втерпивъ, вырвався предъ всѣми Дм. Рост. 53.

XVIII. Бѣгме не втерплю, але я вам го вкажу Вірші воскр. 256.

ВТЕРЯТИ, *дс.* *Втратити, загубити.*

XVII. Мы подъ той же час и купчую втерляли Прот. Полт. С. II, 25-6. (1676).—Яков... тен члонокъ втерляъ за нестатокъ ib. 101 (1683).

ВТЕЧИ, *дс.* *Див.* **Втѣкати.**

XVI. Хотячи перед нимъ втечи Кн. Гродек. Луцк. 1565, к. 125.

ВТИРАТИ, ВТЕРТИ, *дс.* 1. *Торкатися, жмути.*

XVI. Идет (рѣка) с одное стороны втираючи миста и замку Пам. КК. IV, II, 35 (1545).

2. *Витерти.*

XVIII. Нѣколи носа втерти Клим. Вірші, 232.

ВТИРАТИСЯ, ВТЕРТИСЯ, *дс.* *Див.* **Утиратися, Утертися.**

XVIII. Війшовши з ванни ничимъ не втиратися Млр. дом. лѣч. 13.

ВТИСКЪ, *рм.* *Див.* **Утискъ.**

XVI. Отъ тивуновъ Кіевскихъ великіи имъ кривды и втиски и драпежства дѣються Ак. ЗР. I, 355 (1503).—Каждый з нихъ на рейстрахъ своихъ кривды втиски и шкоды свои вписати дали Ж. Курб. I, 257 (1585).

ВТИСНЕНЬЕ, *рн.* *Див.* **Утиснение.**

XVI. Не мають имъ никоторого втиснення и кривды въ томъ чинити Ак. ЮЗР. I, 132 (1551).

ВТИСНУТИСЯ, *дс.* *Див.* **Утиснутися.**

XVI. Втиснувшись в церков, стал брони добивати Арх. ЮЗР. I, VI, 53 (1564).

XVII. Дивно изморившому плоть свою... не втиснутися во оній узкій вѣходъ Каз. № 3. к. 122.

XVIII. Запорожци... втиснулися в Чигринъ и Суботов Вел. Сказ. 220.

ВТИСНѢНЬЕ, *рн.* *Див.* **Утиснение.**

XV. Великіи втиснѣнья и наѣздки и грабежи и ктвалты отъ нихъ дѣються Ак. ЗР. I, 123 (1492).

ВТОЖЪ, *присл.* *Теж, також, так само.*

XVII. Максим Вороний з Мачох ускаржался на Хведка втож з Мачох Ак. Полт. Гор. Ур. I, 10 (1664).—Моим зятем... мѣет бути... огорожа втож заєдно Прот. Полт. С. II, 25 (1676).—Мѣють платити... челяди втожъ по полам ib. 38 (1676).—Катря Павловна... от имени сестры своей втожъ вдови Кн. Декр. 8.

ВТОКМИТИ, *дс.* *Вкласти, втиснути, убити.*

XVIII. Втокмивъ вес розумъ въ молодичѣ Р. Паст. 70.

ВТОКЪ, *рм.* *Див.* **Утокъ.**

XVIII. Часом от работы (ткацької) втку немало зостанеть Клим. Вірші, 99.

ВТОЛИТИСЯ, *дс.* *Див.* **Утолитися.**

XV. Княгини его (Володимера) не можаше втोलити. Ип. 927 (1289).

ВТОМИТИСЯ, *дс. Див. Утомитися.*

XVIII. Швець... перешиваючи (шкуры) втомил Клим. Вірші, 104.

ВТОНУЛЫЙ, *прикм. Див. Утонулый.*

XVI. Скажуть... о втонуломъ человеѣде Сп. прот. Лют. 128.

ВТОНУТИ, *дс. Див. Утонуты.*

XV. И хотѣ подхватити (Володимеръ) брата своего мало не втону самъ Ип. 211 (1093).

XVII. Кинопсъ черно книжникъ за мѣтвоею Апсла Иоанна втонулъ в морѣ Гал. Кл. Раз. 459.—Покись еще не втонулъ в таковое пьянство. вырши и поднесися Лѣк. на осп. ум. 18.

ВТОПИТИ, *дс. Див. Утопити.*

XVII. А потом в мех скуряний всадивши до него пса, пѣвня, ужа, котьку и тре все посполу в мѣх всадивши и зашит и где найглубей до води втопити Ак. Полт. Гор. Ур. I, 188 (1670).—Отроча... з човна в Днѣпрѣ втопленне Єв. Реш. 286.

ВТОПИТИСЯ, *дс. Див. Утопитися.*

XVIII. Нѣби оу дунаю в бистромъ ся втопили Рук. К. У. № 21, к. 27.

ВТОПТАТИ, *дс. Див. Утоптати.*

XVI. Бочку дей мою зъ рыбою солоною на землю звернувши, одну въ болото втоптавши, лишнюю рыбу зъ собою побрали Арх. ЮЗР. I, I, 218 (1586).

ВТОРГНЕНЬЕ, *рн. Див. Уторгненье.*

XVI. Кгвалтовное вторгнене неприятелюе под замки украинные Arch. Sang. VII, 33 (1558).

XVII. Што было отъ першого вторгнення стало, то теп решнимъ вторгненемъ попалили Арх. ЮЗР. VI, I, 418 (1619).

ВТОРГНУТИ, *дс. Див. Уторгнути.*

XVI. Татарове... в панство наше вторгнути и шкоду вчинити могли Arch. Sang. VII, 21 (1558).

XVII. Вративлавъ чешский кроль поднес войну противъ Болеслава вторгнулъ до Слѣнка пустошачи Літ. Полск. 4.—Муж... выпол на войну противъ неприятелей который на той час в сторону тую вторгнули были Жит. Св. 61-6.

XVIII. Татары вторгнули подъ Украину Літ. Бел. III, 134.

ВТОРЖКА, *ржс. Див. Уторжна.*

XVI. Новины приходили ему о кгвалтовныхъ торжкахъ въ панства Ист. о разб. Флор. соб. 466.

ВТОРКОВЫЙ, *прикм. від «второкъ».*

XVII. Рано в день вторковый... горилкою упили Арх. ЮЗР. I, VI, 494 (1621).

ВТОРНИКЪ, *рм. Вівторок.*

XV. Во вторникъ наканунѣ ржства стѣла бца ЮГр. № 71 (1434).

ВТОРОЖЕННЫЙ, *прикм. Одружений у-друге.*

XVI. Также и второженные... таковыхъ святїи богоноснїи Отци... вѣчному проклятію отдасть Ак. ЗР. IV, 40 (1591).

ВТОРОЖЕНСТВО, *рн. Одруження у-друге, шлюб у-друге, друге подружжа.*

XVI. А другїи (попове) въ второженствѣ будучи, смѣють на ся патрахель брати Ак. ЗР. IV, 39 (1591).

ВТОРОКЪ, *рм. Другий день по неділі на тиженї, віткрковий день.*

XV. Писанъ листъ оу галичи втрк на вилью оушестѣа сватого дха ЮГр. № 37 (1404).—Въ понедѣлокъ разъ, во второкъ и въ четвергъ, коли того потреба будетъ, службу Божию за умершихъ отирають Ак. ЗР. I, 80 (1463).

XVI. Была есми в дому его во второкъ Арх. ЮЗР. VII, III, 391 (1583).

XVII. Третьему засъ дню, то есть вторку вторую пѣспъ (офѣровали) Тр. постн. 9.—Король приѣхалъ до Львова, мѣсяца сентября 16 дня во второкъ Літ. Льв. 249.

XVIII. И бистъ Марта 2 числа заутра въ второкъ тишина велія Гр. Барск. I, 174.

ВТОРЫЙ, *прикм. ч. Другий в ряду ииших.*

XV. Повыше монастыряа сватого михаила презъ криничину на втором полку ЮГр. № 37 (1404).

XVII. Юстинїанъ второй Носоръзанъ царь Константинопольскїй Кн. о Вѣрѣ, 140.—Вызнанїе въры Второго Константинопольского Соборуу ib. 165.—Першїи и вторїи нѣчого не знаютъ о покусахъ Рук. № О. 4^о 86, к. 53.—Вторымъ нбомъ называется Твердь, нбо фѣрмаментовое Гал. Кл. Раз. 396.

Второе, *у-друге.*

XV. Азъ уже мьстила есмь мужа своего... и второе и третье Ип. 47 (946).

XVIII. Мѣрялиники второе оуже мѣряли землю Літ. Гукл. 78.

Вторый день, *другого дня.*

XV. Пезгоша около его (города) острѣгъ первый днь, а вѣторый днь створиша вѣче Ип. 320 (1146).

Вторый-на-десять, второйнадцать, *числ. Два-нацятїи.*

XVI. Водле статуту розделу второгонадцатъ Ж. Курб. I, 106 (1579).

XVII. Лѣта семь тысяч ста второгонадесятъ году Кул. Мат. I, 24 (1604).—Винесли декретъ з роздѣлу второгонадцатъ артикулу второго о мужебойствѣ Прот. Полт. С. II, 188

(1690).—Артикул второй надцят ів. I, 179 (1695).

ВТОЧЕНЬЕ, рн. *Чинність від «вточити»*.

XVI. Вточеньє тутъ много такихъ речій, о которыхъ и слухати брідко Хр. Фил. Апокр. 1760.

ВТОЧИТИСЯ, дс. *Дістатися в середину чого; втарабанитися, впасти до чого*.

XVIII. И козаковъ... который еще в вали был не вточился, даль битву Літ. Вел. IV, 241.

ВТРАТА, ржс. *Див. Утрата*.

XVI. Втраты знамениты пріймовавъ Ак. ЮЗР. I, 82 (1531).—Въ чомъ... ку великимъ шкодамъ и накладомъ и втратамъ приходятъ ів. 92 (1538).—За его невывезенемъ того дерева (онъ) мель шкодовати и втрату приняти Кн. Гродек. Луцк. 1562, к. 72.

XVII. Дюходили кривдъ и втратъ своихъ... обыватели полтавскіе Прот. Полт. С. II, 22-6 (1676).

ВТРАЧАТИ,-ТИТИ, дс. *Див. Утрачати,-тити*.

XVI. Василей... положил перед нами лист митрополита... ему дозволенный о тые озера съ Ленковою... право мѣти... оные озера зыскати и втратити Арх. ЮЗР. I, VI, 40 (1545).—Тыбы ку шкоде их (князів) оныхъ имѣней не пустошила и ничего з нихъ не втрачала Arch. Sing. VI, 218 (1554).

XVII. Про що право собѣ втратилъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 61 (1665).—Поты будешь кролемъ, поки того руна не втратишь Крон. Боб. 74.

XVIII. Не лѣзь в чужое жебыс не втратыть свое Клим. Прип. 268.—Вишневецкий... даль бой Кривоносовъ подъ Константиновомъ, в которомъ втратили козаки товариства своего килконадцят сотъ Вел. Сказ. 55.

ВТРОБА, ржс. *Див. Утроба*.

XV. Во втробе мтре свое... (Іван) поклонилсѣ тобѣ Чет. 1489, к. 48.

ВТРОЄ, присл. *В три рази*.

XVII. Шнуръ любо втрое плетеный еднакъ едець шнуръ естъ Гал. Кл. Раз. 217.

ВТРОЙЗЪ, присл. *У трох*.

XVII. Правда тое ест... же ми втройзѣ бика Головенкова з левади взяли Прот. Полт. С. I, 205 (1699).

В-ТРОПИ, В-ТРОПУ, В-ТРОПЫ, присл. *У-слід, у-сліди, слідом*.

XVI. Поткали его (Исидора) вперед хрстіане съ крстомъ господнимъ, а за ними в-трѣпи папезницы Ист. о разб. Флор. соб. 440.

XVII. Зараз в тропу занедбалством и злое наступуетъ Ев. Реш. 200.—За мною в-тропы

ишло татаръ чоловѣка близко сотця Эварн. Источн. I, 290 (1691).—Такъ ся в-тропи за ферованны декретом и стало Акт. Старод. кн. 31.—Гетманство з войсками коронными за ними втропи помалу ишли Літ. Сам. 8.—Войска засъ коронніе...втропу за войскомъ козацкимъ потягнули ів. 26.

XVIII. Граф... отпустилъ жену мою... потомъ... втропы прислалъ денщиковъ своихъ Зап. Черн. Губ. Стат. Ком. (1726).—По такомъ невѣстки моей тайномъ уѣздѣ посылала (я) вѣтропи за нею... своихъ подданныхъ Арх. Сул. 271 (1728).—Король... идетъ за нимъ втропи до Кракова Вел. Сказ. 125.—Втропи за ними поехати Літ. Вел. IV, 377.

ВТРОСКОТАТИ, дс. *Застрескотати*.

XVI. А не сороки втроскоташа. На слѣду Игоревъ ѣздитъ Гзакъ съ Кончакомъ Сл. о п. Иг. 43.

ВТРУДИТИСЯ, дс. *Змігтися працюючи*.

XV. И вѣтрудівсѣ вдах (рогалия) дреугому брату (копати могилу Θεодосія) Ип. 201 (1091).

ВТРУЧАНЬЕ, рн. *Чинність від «втручати»*.

XVI. Што разъ то новѣйшихъ речей подъ заслоною апостолской власти въ костель Божій втручанье Хр. Фил. Апокр. 1546.

ВТРУЧАТИ,-ТИТИ, дс. *Уштовгнути, укунути де*.

XVII. Проклятыхъ втрутить до пекла Діар. Фил. 75.—Которіи были грѣшніи тыи задержоалъ и до пекла втручалъ Гал. М. Пр. 348.—Кореа, Даогана и Авирона живыхъ (Вгъ) втрутили в пекло Рад. Ог. 985.—Чему помста Божія... не втрутила ихъ тамъ же посполу зъ княземъ ихъ Люциперомъ до пропастей подземнихъ пекелныхъ Дм. Рост. 52.—Гдѣ... за бестіалское... житіе... втрутив ихъ ((людей) до пекла Ев. Реш. 168-6.

XVIII. Бгъ по дѣломъ душу с тѣломъ разлучаетъ и втручаетъ в пекло Рук. К. У. № 21 к. 4.

ВТРУЧАТИСЯ,-ТИТИСЯ, дс. 1. *Вдиратися, едертися у що, втиснутися, всунутися, дістатися івалом*.

XVII. Приказуемъ, абы такъ Степаниха, яко и Грегор Середа, на своемъ zostали, яко имъ назначено давно, и не втручали се межи собою в кгрунта свои под виною утраченемъ своего кгрунту Ак. Полт. Гор. Ур. I, 21-2 (1665).—Наливайчиха от сего часу болше ижъ бы не важила ся в тые купленіе кгрунта втручати Прот. Полт. С. II, 29 (1676).—(Ляхи) неслухше... в села оные (близко Чирнѣгова) втручаются Эварн. Источн. I, 23 (1685).

XVIII. А нѣ ми в отвѣденный і отмежованней ему з селом Недрою степь не повинни будѣмъ втручатися Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 4 (1719).—До панства хинского (Петро I) втрутились Лѣт. Вел. II, 517.

2. *Вмішуватися, вдаватися у що, до чого.*

XVI. Въ таковыя суды не втручается Антир. 829.—Для чого ся ти въ речъ втручаешъ за Никифѣромъ Арх. ЮЗР. I, XI, 64 (1599).

XVII. Въ другого незалежную себѣ впархію втручатися Копист. Пал. 627.—Писалисмо до полковника наказного вкупи и по майстрату, абы не втручались в ярмарковій доходъ Ак. Нѣж. Мг. 45.—Которые бы своеволники въ пожитки втручались и перешкоду монастыревѣ чинили, таковыя... срогого караня найдуть Ак. Зм. 99 (1654).—Инышыя кредиторове не мають до того втручатися Прот. спр. пот. 11 (1690).—Не моя реч втручатися в тоє Прот. Полт. С. 18-б (1676).—Воеводамъ приказано, жеби нѣ во що не втручались Лѣт. Сам. 103.

XVIII. Кондиціи лѣвишь одной доглядати, нежели въ многіи ся ремесла втручати Клим. Вірші, 121.—До чиненя порядку въ церквахъ презвитери не втручались Арх. ЮЗР. I, II, 165 (1766).—Майстрат тамошній въ тіи ихъ (купцівъ грецькихъ) порядки и росправи втручатися... не повинни Унів. Дн. Апост. 26.

ВТРУЧЕНЬЕ, *рн. Чинність від «втрути-тися», втрута.*

XVIII. До оной комори... нѣхто... мѣти жадного интересу и втрученія ...только до стой обители Ак. Мг. м. 165-б. (1717).

ВТЫМЪ, *присл. (пол. w tym). Нагло, раптом, аж ось, коли це.*

XVI. Втымъ приехалъ папъ канцлеръ Кул. Мат. I, 67 (1596).

XVII. Въ тымъ козаки одешли, а нѣмци, рекомо, впреслилися въ козакувъ до мѣстечка Лѣт. Лѣв. 244.

ВТѢКАТИ, ВТЕКТИ, *дс. 1. Текучи дістатися, в що, текти у що.*

XV. И инии сѣдоша на Двинѣ и нарекошася Полочане рѣчкы ради яже втечетъ (Х. течетъ) въ Двину Ин. 5.

2. *Див. Утѣкати, Утекти.*

XV. Єтва втече (Олеги) и бѣжа Тмюторока-ню Ин. 193 (1078).—Коли бы не втекли отъ насъ не того бы заслужили какъ то здрядцы наши Ак. ЗР. I, 155 (1496).

XVI. Нѣ вхалъ съ нимъ, а отъ него втекъ Ак. ЮЗР. I, 35 (1508).—И ледве нагы втекли Сп. прот. Лют. 99—100.—Воевода муятинскій втекъ изъ Мигалемъ Кул. Мат. I, 75 (1600).

XVII. (Попель) мусѣлъ в лодѣ на воду втѣкати Гал. Кл. Раз. 2.

XVIII. Мусѣли всѣ нищія з запѣчка втѣкати Вірші різдв. 129.—Хлопецъ, якъ втечетъ отъ майстра, где его майстеръ найдетъ, волно взяти и на чомъ шкодоватиметь, тоє долженъ отслужити Вас. Зб. Мат. Лѣвоб. Укр. 79 (1709).—Якъ втѣкъ, якъ десяти побивъ Клим. Прип. 259.—И всѣ кролеве и царѣ нашихъ рукъ не втекли, але й сами бачите, же естъ они оу пекла Сл. о збур. п. 157.

ВТѢКАТИСЯ, ВТЕКТИСЯ, ВТЕЧИСЯ, *дс. Див. Утѣкатися, Утектися.*

XVI. Ремесники... вчинившы кому... шкоду втѣкають до него Пам. КК. IV, II, 155 (1545). Мѣст ся панна втечи до вряду Арх. ЮЗР. VIII, III, 128 (1569).

ВТѢКАЧЪ, *рм. Див. Утѣкачъ.*

XVIII. Доброму втѣкачевѣ справит много годына Клим. Вірші, 141.

ВТѢЛЕНЬЕ, *рн. Чинність від «втѣлитися».*

XVI. Выплощеніє, втѣленье, чловечества при- натьє Зиз. Лекс. 97.

XVII. Ведлугъ втѣленя Єго и с Пречистои Дѣвы нароженяся Арх. ЮЗР. I, XI, 326 (1607).—Сынъ Божій мѣлъ одну волю и одно дѣйство по втѣленю своемъ Копист. Пал. 612.—Дай намъ и далей в потѣхахъ ся дочекати! Пѣснь о втѣленю твоємъ з Англы спѣвати Бер. Вірші, 83.—О втѣленю, страсти и смерти Хвой Тр. II. М. 900.—Двѣ... описалъ явне втѣлене сна Бжия Крон. Бѣб. 107.—Явне втѣлене сына Божія Рук. Хрон. 104.

ВТѢЛЕСНЫЙ, *прикм. Той, що втілюся.*

XVII. Богъ правдивый и сынъ его втѣлесный Рук. Хрон. 184.

ВТѢЛЯТИ, -ЛИТИ, *дс. Включати, в що, прилучати до чого.*

XVI. Коруна въ коруну втѣлена быть не може Ак. ЗР. II, 175 (1526).

XVII. Мнастырь Мнскій въ помененый мнастырь Виленьскій втѣляемъ Ак. ЮЗР. II, 69 (1613).

ВТѢЛЯТИСЯ, -ЛИТИСЯ, *дс. Прибрати тіло, статися тілесним.*

XVII. Ведлугъ насъ втѣляеться з Дха Стого и з пречистоѣ Дѣвы, безтелесный Єв. Калл. 869.—Зступилъ зъ неба и втѣлился отъ Духа Святого и Марія Дѣвы Вопр. 93.—Щасливый животъ в которомъ ся втѣлити рачил Бер. Різдв. Вірші, 63.

ВТѢХА, *рж. Див. Утѣха.*

XVII. Видя жъ отецъ смерть явну дщери своей милой, не плакалъ но ридалъ по той втѣсѣ милой Нов. Бокк. 304.

XVIII. А що жъ ми за втѣха, що зажилемъ свѣта Рук. К. У. № 21, к. 5.

ВТѢШИТИСЯ, *дс. Див. Утѣшитися.*

XVIII. Не засмутился, але втѣшился на зажди Укр. Р. Арх. X, 246.

ВТЯГАТИ, ВТЯГ(НУ)ТИ, *дс. 1. Тягти в середину чого; впроваджувати, дити.*

XVI. Штожъ твоє войско... въ московского землю втягнѣтъ Ак. ЗР. II, 48 (1508).

2. *Вдаватися, заходити.*

XVIII. Островъ зась Стреличній втягаєть въ самое Черное море ниже вежи Лит. Вел. III, 483.

3. *Вдѣртися, впасти де.*

XVII. (Никифѣръ) втягнувши до Болгарин, пострахъ великій оным обивателемъ учинилъ Рук. Хрон. 356.

4. *Наволотити.*

XVI. Великіе долги втягнулъ былъ на Волохы Хр. Фил. Апокр. 1328.

5. *Встигнути.*

XV. А Кианъ тогда много побиха Литва не втагли (ХП. оутягли) бо бѣху съ княземъ, но послѣди пѣху по немъ особѣ Ип. 294 (1133).—Поѣха къ празнику стую мѣнку Бориса и Глѣба и не втаже на канунъ по вечерни прѣѣха іѣ. 569 (1174).

ВТЯЖИТИ, *дс. Див. Утяжити.*

XVII. Хс... жаднымъ грѣха тажаром не вѣтъ втажонный Розн. Каз. 8-б.

ВТЯТИ, *дс. Див. Утяти.*

XVI. Послалъ еси подданныхъ своихъ до пущи Любеское пятма возы, хотячи на буланье дерева втяти Кн. Гродск. Луцк. 1576, к. 43.

XVII. Рассказавъ Іс приложити ухо твое втятое слухъ оному Ев. Реш. 191-б.—Стадницкому козакъ шаблею голову втялъ Лит. Льв. 237.—По квестии ведѣлисмо тим розбойникомъ каждому по одной рудѣ и нозѣ втяти Рѣш. Полт. Полк. С. 65 (1689).—Драни вцрати и дров до дому своего втяти Унів. Палія, 159 (1700).

XVIII. До которого столпика главу втяти стой великомученицѣ Ектеринѣ Путн. Іер. 5-б (1704).—Въ томъ городѣ Св. Іоанну Предтечи голову втято Пелгр. Ип. Виш. 31.

ВТЯТЬЕ, *рж. Див. Утятъе.*

XVI. Втятъе членковъ Ак. ЮЗР. II, 127 (1550).

XVII. Чаленко заслужилъ былъ собѣ карност на горлѣ втятемъ шии Прот. Полт. С. II, 147-б. (1678).

ВУГОРКА, *рж. Гатунокъ сливок.*

XVIII. Нарвать зеленыхъ сливъ вугорокъ Разн. марц. 640.

ВУГОРѢТИ, *дс. Див. Выгорѣти.*

XVIII. Лѣто было сухое дуже, сѣвба и трава... вугорѣла Лит. Гукл. 76.

ВУДКИ, *присл. Відки.*

XVII. Тѣло его (Іоанна) потимъ синь того цесара Θεодосій... до Константинополя препроводилъ, вудки тежъ потимъ до Риму перенесени зостади Ев. Реш. 239.

XVIII. Давовався барзо Ілия, вудки би такъ пенный хлѣбъ и мясо такъ доброе брали оне круки Ев. Реш. 336 (1710).

ВУДСИ, *присл. Відси.*

XVII. На него вудси не холодный вѣтеръ вѣетъ Арх. Мот. 125 (1683).

ВУДѢ, *прим. Від.*

XVIII. Хотѣ вудѣ нишихъ, хотѣ от воловыхъ кметювъ, дупловану панечину можеша вѣзати Урб. 51.

ВУСЧНЫЙ, *прим. (пол. wujeczny). Дядьків, матері брата.*

XVII. Звычайъ былъ... звати сестрами и братією... стрыєчными кровными и вусчными Кн. Рож. 17-б.—Іаковъ братъ еѣ (Рахили) вусчный Рук. Хрон. 20.

ВУЖЕ, *рж. Вужка.*

XV. Вземше Глѣба въ рацѣ камни и вставиша и на сани еше за вужа везоша и Ип. 172 (1072).

ВУЖИЩЕ, *рж. Шнур, мірничий ланцюг.*

XVIII. Послалемъ... вужищѣ и наралниковъ по 4 пари Дн. Марк. I, 203.

ВУЖКИ, *р. мн. Див. Вожки.*

XVIII. Вужками прудко вопѣ звязали Вірніищ. I, 34.

ВУЗЛИКЪ, *рж. Див. Узликъ.*

XVII. Пруска... шерсть спаливши у вузликъ завязала Прот. Полт. С. I, 155-б. (1693).

ВУЙ, *рж. Дядько, материн брат.*

XV. Послашю ему на войну єю съ вуюемъ своимъ Ип. (XII) 815 (1252).

XVI. Отъ Жакмонта кроля Старого, дѣда короля є. м., потомъ Августа вуй его Ак. ЗР. IV, 219 (1600).

XVII. Добриню вуй своего Володимер на свое мѣсце послалъ Жит. Св. 526.—Іаковъ патриарха выправилъ до дому вуй своего Лавана Рад. Він. 773.—Владимиръ... послалъ тежъ къ Всеволоду, вуюи своему; князю Суздальскому, поддаючися ему цале Крон. Св. 193.—Іаковъ... просилъ Лавана вуй а пня своего, абы его отпустилъ Крон. Боб. 21.

ВУЙНА, *рж. Див. Война.* Урб. 56.

ВУЙТЬ, *рж. Див. Войтъ.*

XVII. Приказуемъ вуйтовѣ и всей громадѣ Литовской, абы помененному пну Гаврилови

Дашникови, сотникови Стародубовскому на-
лежащее послушество и звычайную повинност
тдавали Мат. и зам. 156 (1662).

ВУКРЕМЬ, *прим.* *Окрім, опріч.*

XVII. Дюры слободни от займке властво-
вания постаенных вукрем сего реестру мено-
ваних... зъ нихъ вшелякіе собѣ привла-
дати позитки і ими спокійне властвовати
(позволяемо) Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 99
(1687).

ВУЛИЙ, *рм.* *Див.* *Улий.*

XVI. У Койни бчолъ у вульяхъ осмъ Арх.
ЮЗР. VI, I, 205 (1590).

ВУЛИЦА, *ржс.* *Див.* *Улица.*

XVI. Лицемѣрники чинат в воулицахъ (ми-
лостиню) Бв. Пер. (рк.). 35.—Тогда тамъ
у вулицы заступивши намъ дорогу Кн. Гродск.
Дупк. 1562, к. 112.

XVII. А такъ мерли одны при местахъ, на
вулицахъ, по дорогахъ Кул. Мат. I, 79 (1602).

ВУЛХА, *ржс.* *Вілха.*

XVII. Вниз дубка на вулѣхъ крестъ Прот.
Полт. С. II, 154 (1686).

XVIII. На новомъ лузѣ межъ вулхами Кн.
Мѣск. Полт. 141 (1718).

ВУЛЬ, *рм.* *Віл.*

XVI. А то естъ подданые... (у пона) Андрій
Шило на волоци—кляча и вуль Арх. ЮЗР.
VI, I, 205 (1590).

ВУЛЬКАНЪ, *рм.* (лат. Vulcanus). *Столжкова*
гора з теором в землі, з якого виступають
матеріали ввнутря.

XVII. Соуть в посредку землѣ мѣста огнистыи,
реченыи вул'каны Транкв. Зерц. 13.

XVIII. Естъ у земли нѣкоторые, называютъ ся
вул'каны, тѣсные барзо мѣсця, инѣшніе руды,
инѣшніе солонныи, инѣшніе горькіи, вонячіи инѣшніе
квасныи, скрозъ которые то проходы якіи кол-
векъ вода сѣ тиснучи силою, такова бываеъ
Ал. Типш. 89.

ВУМЪНОВАТИ, *дс.* *Виміновати.*

XVIII. Царъ Іосифъ паперовѣ грошѣ свои
изганувъ и пять римскихъ однимъ паперовымъ
римскимъ вуменовалъ Лѣт. Гукл. 81.

ВУНТПИТИ, *дс.* *Див.* *Вонтпити.*

XVI. Недоумѣваюсѣ, здумѣваюсѣ, вунтпилю
Эиз. Лекс. 102.

ВУСАЧЪ, *рм.* *Хороба у корів і коней, рід*
паралізу.

XVIII. (Лѣкарство) на вусачъ коневі Укр.
Госп. Пор. 64.

ВУСИМЪ, *числ.* *Вісім.*

XVII. Кузь Макуриновичъ далъ вусимъ ша-
гувъ Кн. Цѣху Кол. (1666).

ВУСПА, *ржс.* *Віспа.*

XVII. А Казѣмѣръ захоровалъ былъ на
вуспу и остался ве Лвовѣ Лѣт. Льв. 250.

XVIII. Нипустил Бгъ на Египтян коросты,
вуспу вонячую Нам. укр. м. I, 251 (Рк. Тесл.).

ВУСЪМНАДЦАТЬ, *числ.* *Вісімнадцять.*

XVIII. Волокити, харчи; проторовъ моихъ
годъ за вусѣмнадцять якъ право учить Быт.
млр. обст. 339.

ВУСЪМЪ, *числ.* *Вісім.*

XVII. За копъ двадцетъ вусѣмъ личбы пол-
ское Акт. Старод. кн. 111.

XVIII. Покривалъ з хустокъ матеріалнихъ
шитыхъ вусѣмъ РКПЛ. 18.—Товариства... ву-
сѣмъ тѣсячей Вел. Сказ. 42.

ВУТНИЛЬ, *присл.* *Відкиль.*

XVIII. Возвратися, злая туче, там, вуткиль
еси пришла Заг. 197.

ВУТЛЫЙ, *прим.* *Слабовитий, безсилій.*

XVII. Сирку и rozmaитые штуки стрелбы
побрано а надъ тое ещѣ шафу, алиасъ аптич-
ку... добре замчисто розными ароматами и ле-
карствы для поратованія вутлого здоровья Арх.
ЮЗР. VI, I, 542 (1646).

ВУТРИЄ, *рн.* *Ранкова служба божя.*

XV. В медыцѣ в недѣлю на вутрие стго
Луки евангелиста... осудили есмы и осуждаемъ
ЮРГр. № 38 (1404).

ВУТЬ, *рм.* *Качур.*

XVIII. Вутовъ старыхъ пять, малыхъ уте-
нятъ двѣдцать Арх. Вид. м. (1748).

ВУХО, *рн.* *Слуховий прилад.*

XVIII. Сокъ... тепло каплями пуцать у вухо
Млр. дом. лѣч. 36.

ВУШКО, *рн.* *Здрібн. від «вухо».*

XVIII. Огъ пари вушекъ лисѣхъ 2 к. Укр.
ист. м. 33 (1725).

ВУШЪ, *ржс.* *Воша.*

XVIII. Такая роскошъ наша, вуши насъ идятъ,
гниди помагаютъ Укр. Р. Арх. IX, 54.

ВХВАТИТИ, *дс.* *Див.* *Ухватити.*

XVII. А потомъ Ничипоръ зхопившиисъ вхва-
тилъ его Силку за бороду і мовилъ такъ доки
правѣ ти будешъ мя невинне быти Кн. Мѣск.
Полт. 20 (1692).—Жона Пунтефрыя... вхва-
тила его (Іосифа) за полу Крон. Воб. 25-6.

XVIII. Яковъ Савенко... вхватилъ его Сороку
за чубъ Прот. Полт. С. IV. 24-5. (1755).

ВХИБИТИ, *дс.* *Див.* *Ухибити.*

XVIII. Войска тежъ Румелскіи и Сили-
стрийскіи в помощь Хмельницкому тягнувшии,
заслѣшавши о господару старомъ з Волохъ
утекшомъ и о взятю Сочави, повернулися на-
задъ, вхибивши своей Хм-кому приязни Вел.
Сказ. 82.

ВХИЛЯТИСЯ, *дс.* *Див.* *Ухилятися.*

XVIII. Я долженъ присмотрѣть не вхилася би хто отъ работы господской Арх. Суд. 118 (1778).

ВХО рн. Див. Вухо.

XV. Оусприя (Ярополкъ) благая она іхже ні око не види ни вхо слыша Ип. 199 (1087).—Вшима слышу Чет. 1489, к. 12.

ВХОВАТИ, *дс. Див. Уховати.*

XV. Єсли бы Богъ отца нашего, короля Єго милости, не вховаль Ак. ЗР. I, 115 (1492).

XVI. Чего жъ Боже вховай Ак. ЗР. II, 7 (1507).

ВХОДЖІНЯ, рн. Вхід.

XVIII. Показалъ яскиню темну под земліювъ, до которой в'ходжіа было округле Пам. укр. м. IV, 236 (Присл. Рк.).

ВХОДИТИ, ВОЙТИ, *дс. 1. Іти, дістатися в середину чого.*

XV. Выгонци Галичкыа придоша по Днѣпроу и воиidoша в море Ип. 742 (1224).—Бѣ бо людей тысаща и воиdoша во Днѣпръ ів.—Дьявол... в'шоль в ню (змію) Чет. 1489, к. 23.

XVII. Гдѣ... по кытку днєхъ в'шоль в Капернаумъ Єв. Вил. 53-б.—Хороба не єсть рєчь яка... которая бы входила и выходила ів. 7а.—Въ ровѣ... єсмо в'шли Жив. Св. 127.—Души людей оумерлыхъ входят в'бєстію чвороногую Гал. Бѣги пог. 22.—Прєз дєри и окна поломєнь до церкви входилъ Рук. № 0. 4^о 86, к. 53-б.—Єсли быс пождливостъ обжорства зламалъ, мои спуталъ єси поги, абы во внутрѣности не могли входить Лѣств. 26-б.—Путем в'шоль Авесаломъ до ложницъ цра Двда Крон. Бѣб. 105.

XVIII. Врата вшир стошней 6, шо входить у церквѣ Воскрєсєніє Господне Пєлгр. Ип. Виш. 65.

—**въ книги, удатися до книг.**

XVIII. Стали ся спирати велми із собою обидва, и Малахъ жидовин тамже билъ. И войшли во великіє книги Пам. укр. м. IV, 81 (Яр. Рк.).

—**въ дѣла, въ наклады, трудности, шкоды, вдаватися у шо, мати, приймати шо.**

XVI. Обѣдє стороне... зволившися из собою и не входячи в болшиє наклады и шкоды... по доброй воли своей вгѣду... вчинили Арх. ЮЗР. VIII, VI, 250 (1569).—Я не хотєчы з ним в дѣлшиє наклады и трудности входить приятельским способом зъ Яцкѣм Осовецким погодилємєя Ж. Курѣ. II, 119 (1583).

XVIII. (В гѣвскій и Носачѣ) будто не хотятъ далѣе в дѣла в неудобѣ носымєиз войсковіє входить Літ. Гр. (рк.) 67-б.—Онїє полки не

хотячи в междуусобную бран в'ходити, разойшлися ів. 69-б.

—**въ остьнь, починати осьнь**

XVIII. (Кѣзакы хотѣли) въ скорѣ опредѣлєннєи свои дѣлницѣ ку прислужѣ своей же совершити, чтобъ заранѣе, не входячи въ остьнь, могли били ку домамъ одпущєни Об. Черн. 119.

—**у раду, порадитися.**

XVIII. Оужє напустилъ я на него жидовъ и войшли у раду, аби на него найшли фалшивую зраду Сл. о збур. п. 147.

—**въ суль, судитися, вдаватися до суду.**

XVII. Мночи за полную а неомыслную вѣру въ єго бѣзкомѣ милосердію въ заслугє за насъ мукою сына єго, ижъ онъ не будєть въ судѣ зо мною входить Гол. П. М. I, 396 (1631).

2. **З'явитися, початися.**

XVII. Чєрєзъ єдиного члєка грѣхъ на свѣтъ в'шоль (Рим. 5, 12) Гол. П. М. II, 402 (Кор. II. 1645).

3. **Підноситися, зноситися в-гору.**

XVII. Нѣхто не в'шоль на пѣо, толко, тотъ, который з'шоль Кн. о Вѣрѣ, 35.—Ярославъ ударилъ на войско Святополково... гди слонѣ в'ходило Жит. Св. 564.

4. **Зміцятися, влзтити.**

XVIII. На засынку куфи вѣпнєвки войшло горѣлки 2 Арх. Вид. м.; єкоп. спр. 81-б. (1754).

5. **Відходити.**

XVII. Облєчивши гєтмани и Шємберкѣ зраду, почали входить Літ. Полєк. 14.

ВХОДНИКЪ, рм. Той, що має право вільно входить (напр., до місу).

XVI. Во входниковъ рыбу куповати они не мають Арх. ЮЗР. VIII, V, 111 (1556).

ВХОДНОЄ, рн. Могорич, що ставєсєя цєховій братїї вступаючи до цєху.

XVIII. Куплєно входного цєхового медгарнєц—14 к. Дѣло цєху Гонч. 3-б. (1783).

ВХОДНЫЙ, прикм. від «вхідъ».

XVIII. Пѣгребъ входный рублєний з шиєю... поवरху оногѣ погребѣ шопа покритѣ соломою Арх. Вид. м.; оп. двор. Лѣтк. (1767).

ВХОДЪ, рм. 1. Вступ до чого, приступ.

XVII. Цєрквѣ соборную святого Георгія стрєлбою и военним людом оєадили, покуй посполитый взрушаючи и хотячи мнѣ ктвалѣм боронити входу до церкви Льв. Ставр. 22 (1604).

XVIII. Около раю сут горы великіє, а в них лежат смоковє и гадовє и дивныє звѣрѣята, которые боронят входу, иж жадењ члѣкъ до него дѣйти не можєт Пам. укр. м. IV, 30 (Сок. Рк.).—Мїрєскому роду не дают входу Богл. 110.

2. Частина церкви.

XVII. На двое прковъ дѣлится: на в'нутрній в'ходъ, то естъ олтарь, и зевнутрній, то естъ самую прковъ Рук. Црк. 1.

3. Право сходити куди щоб користуватися.

XV. Со всіма входы и приходы с пивами, сеножатми з дубровами з ловы звериними ЮРГр. № 70 (1434).—Люди твои... по рѣкамъ бобры бьютъ и рыбы ловятъ, гдѣ издавна кмѣ входивъ не бывало Ак. ЗР. I, 71 (1456).

XVI. Вишеномененый входъ, реку Пьсол зо всем на все яко ся в себе мае М. Байдузе до его живота дали есмо Мат. Вишн. 92 (1589).

XVII. Матвѣй... менених акторовъ... утискуетъ жадного им входу там не позволяючи вѣти Прот. Полт. С. II, 296 (1700).

XVIII. Нѣхто не повиненъ... рибного входу и исходу забороняти Кн. Мѣск. Полт. 118 (1716).—Уконтентованія грунтовъ, лѣсныхъ входовъ Літ. Вел. II, 119.

4. Відхід.

XV. Данилови же увѣдавшу входъ ихъ, посла на нѣ воє своє Ин. 778 (1237).

ВХОДЯЧИЙ, прикм. Той, що сходить.

XVII. Хс. дверь, а мы входячыи Гал. Кн. Раз. 312.

ВХОЖАТИ, *дс. Повт. форми від «сходити».*

XVI. А коли в'ходили до нѣякого села, стрѣтили его десятъ моужей проказеныхъ [троуюватыхъ] Ев. Пер. 62.

ВХОЖЕНЬЕ, *рн. Вхід.*

XVII. Абысмо сами себе негодными вхоженя в' прибутки нѣсные неочинили Лѣк. на осп. ум. 7.—Не чекатаждъ дверь нещїятель огануесть, але тежъ здалегодъ боронитъ ему вхоженя Рук. № 0. 4^о 86, к. 65.

ВХОЖИЙ, *прикм. Що ним сходятъ, вхідний.*

XVIII. По сторонамъ вхожіа две фортки Оп. им. Дан. Апост. 262.

ВХОПИТИ, *дс. Див. Ухопити.*

XVII. Цесар... казавъ его (Гесргия) вхонити Ев. Реш. 261-б.—Теды оный, вхонивши полѣно, мало не забилъ его Акт. Старод. кн. 26.—Вхонилъ стругъ, намѣраючи снымъ на голову ів. 101 (1693).—Я вхонила шкуру и погѣзалисмо на пестоли Прот. Полт. С. I, 229 (1700).

XVIII. (Янчар) на конѣ вхопленно Літ. Вел. II, 361.—Вхопилъ насъ вѣтеръ противный Полт. Ин. Виш. 29.

ВХОПИТИСЯ, *дс. Див. Ухопитися.*

XVII. Роба... скоро вхопится за оную сласть зараз же буває ей и смерть Ев. Реш. 445 б.

XVIII. Я... вхопився билъ з Гречкою, леч Гречка з рукъ менѣ вѣкъ Прот. Полт. С. I,

241 (1701).—Хмелникий... вхонившись за шаблю... отповидѣлъ имъ: если би хто инший, а не они его знаемци и други... певне иначей би з ними могли поступити Вел. Сказ. 69.

ВХОРОНИТИ, *дс. Див. Ухоронити.*

XVIII. Дай мнѣ Боже от того збѣля вхоронити Клим. Вірші, 17.

ВЦАЛЕ, *присл. (пол. wcale). Див. Вцѣлѣ.*

XVI. Ихъ заховуеъмъ вцале Кул. Мат. I, 61 (1592).

XVII. Вцале заховавши талантъ тобѣ звѣренный Бер. Вірші, 74.—Іезекія и Іосія... законъ божий заховали вцалѣ Ев. Реш. 197.

ВЦЕЛЯТИ, *дс. Ціломъ віддавати.*

XVII. Огафія Тышковна... монастырєви Нѣжинскому той же млин... на вѣчнїе часы вцеляетъ, даєтъ, даруєтъ Ракуш. 46 (1657).

ВЦУРАТИСЯ, *дс. Відчуратися.*

XVII. Того села зъ млинкомъ ся вцуралъ Ак. Зсм. 111 (1660).

ВЦѢЛЕ, ВЦѢЛИ, ВЦѢЛѢ, *присл. Вповні ціломъ, зовсім, в цілому стані, недоторкнено, неущкобжено.*

XVI. Безъ отмѣны давной зверхности патріарховъ и церемонїй вцѣлѣ заховано Хр. Фил. Апокр. 1044.

XVII. Старыи права и звычайи вцѣлѣ зоставили Конист. Пал. 964.—А ти тимъ всѣмъ, пензна (душа) въ цѣлѣ погордѣла, а ко дняволю ся сердцемъ обратила Суд. Бож. 297.—Якие речи вишей помянутіе купление рукъ Суличичових от ее вцѣле дойшли, опрочъ суммы, якую сама, виправи, потратила Акт. Старод. кн. 94.—Ирина... балваны выкидала мовячи: еслисте боги, то заховайте себе вцѣли Жит. Св. 293-б.

ВЧАНЬ, *рм. Див. Учань.*

XV. И прибѣгоша к Волзѣ и воскакаша во вчаны, и ту абѣ испровѣргоша оучанъ и тако истопоша боле тысячѣ ихъ Ин. 626 (1182).

ВЧАСНЕ, *присл. У свій час, у властивім часі, в амий разъ в аму пору.*

XVII. Тымъ часомъ патріарха в'часне к' намъ завиталъ Тит. 46 (Сак. 1622).—Такъ прибіє... твєє в'часне вспомагати примышляеъ ів. 347 (Гріод. 1648).—Ролники... кгда что поєбютъ, прагнутъ... абы в'часне могли з' пола зобрати Рад. Він. 123.

XVIII. Вчасне панове комисари намовятъ и опишутъ способъ... яко би... войска нашѣ... переходить тамъ теде могли Літ. Вел. II, 249.

ВЧАСНИКЪ, *рм. Див. Учасникъ.*

XVI. И противко всѣхъ вчасниковъ ихъ отъпоръ чинити и п'равомъ ся росъширати Арх. ЮЗР. VIII, IV, 184 (1584).

ВЧАСНОСТЬ, *рж. Выгода, догідність, приємність.*

XVII. Вы на славу свѣта сего и на его вчасности смотрите, а я вас на бѣды... взываю Ев. Вил. 80-б.—Вчасность мѣста, повѣтра, товариства Сметр. Каз. 41.

ВЧАСНЫЙ, *прикм. Що у свій час, в власнім часі саме в пору відбувається.*

XVII. През науку вчасную оказію подати до выконаня тых дѣл, которіе Хс чинити постановил Рад. Ог. 163.—А на них яко вчасный дожджъ спадала наука моя Жит. Св. 251-б.

XVIII. Заехавши до Острога, яко-жъ колвекъ тамъ ся рѣчи поводити почнуть, вчасную дадутъ вѣдомость Его Кор. Милости Лит. Вел. II, 242.

ВЧАСОВАНИЕ-СЯ, *рн. (пол. wczasowanie się). Чинність від «вчасовитися».*

XVIII. Где фантазіи, где вчасованя сѣ, где строи, где маестности? Нам. укр. м. IV, 205 (Осл. Рк.).

ВЧАСОВАТИ, *дс. Оточати вигодами.*

XVII. (Терпеливость) абовѣмъ в'часуючи жалость срдца, перешкажасть же не в'падають в' ненависти Домецк. 79.

ВЧАСОВАТИСЯ, *дс. (пол. wczasować się). Уживати вчасу, вигод, спочивати, відпочивати, роскошувати; вилежуватися.*

XVII. Облюбеница Соломонова, поки в'часуючисѣ на ложку своемъ, шукала облюбен'ца, не могла его знайти Рад. Ог. 711.—Мы грѣшницы без'печне сѣ вчасуемъ, а ты за насъ не досыпашь ів. 777.

ВЧАСЪ, *рм. (пол. wczas). Выгода, догода, приємність; спокой, спочинок.*

XVI. Тогда бы его милости вшелякий вчас в дому моемъ вчинен был Арх. ЮЗР. VIII, III, 210 (1570).—Умысливши дей есми для лепшого вчасу и пожитку своего тые имениа мои (я) променяла его милости пану Василию Гулевичу ів. VIII, VI, 280 (1570).—Огкладаеть на сторону вшелякий вчасъ и опатриванье здоровья своего Ак. ЮЗР. II, 169 (1571).—Молитвы и пенія отпировати казала, болшій фольгуючи вчасови своему, анижъ порадькови церковному Отц. И. II. кл. Остр. 1061.

XVII. Нарушене вѣры своей нарушемъ вчасовъ и достатковъ нашихъ ветовати хотять Копист. Пал. 964.—Что за вчас? что за выгода? Рад. Ог. 785.—Ормы, то есть теплицы альбо баня царя Діоклетіана, гдѣ той поганинь своихъ уживалъ вчасовъ и роскошей Дм. Рост. 100.

XVIII. Помисльного заживалъ вчасу и покою Вел. Сказ. 87.—Розгрѣвалъ свои оледе-

нѣвшии кости при домашнихъ вчасахъ и роскошахъ ів.—Его Кор. Мил... не перве до дѣдеи альбо королевскихъ спѣшился вчасовъ, поки вѣтровъ и рознихъ замѣшательствъ непогоди въ своей имперіи не успокоилъ Лит. Вел. III, 247.

ВЧАЩАТИ, *дс. Див. Учащати.*

XVIII. Где люблят не вчащай, а где не люблят и гостем не бувай Клим. Прип. 263.—Женати зъвикли по чужихъ вчащати Тих. № 11, к. 5.

ВЧЕЛОВѢЧЕНІЕ, *рн. Стання чоловіком, людиню.*

XVII. Аггль вѣдалъ о пришломъ вчелвченіи Сна Бжія Гал. Боги пог. 5.

ВЧЕНИКЪ, *рм. Див. Ученикъ.*

XV. Ивана дѣла милосѣйшого вчника хсва Чет. 1489, к. 40.

ВЧЕНЫЙ, *прикм. Див. Ученый.*

XV. Не вченымъ моудрость (хрест) Чет. 1489, к. 21-б.

ВЧЕПЛЯТИСЯ, ПИТИСЯ, *дс. Учеплятися, питися, впиватися, питися. Пер. Мат. I, II, 41.*

ВЧЕПОВАТИСЯ, *дс. Втручатися.*

XVII. Ограничъ ихъ, жебы они своимъ ся контентуючи, въ чужое не вчеповали Лит. Густ. м. 48.

ВЧЕРА, *присл. Див. Вчора.*

XV. А мы вчера вхали, а онъ добръ и здоровъ Ип. 472 (1154).

XVIII. Вчера в дому моемъ было гойне веселя... а нынѣ мене все доброе и веселое минуло Укр. Р. Арх. X. 241-2.

ВЧЕРАЙШИЙ, ВЧЕРАШНІЙ, *прикм. Див. Вчорайший, Вчорашній.*

XV. И тако быта весела паче вчерашнего дни Ип. 504 (1160).

XVII. Днѣ вчерайший Гал. Кл. Раз. I. 23.—Котрая не раз юй пакости дѣючи... і вчерайшаго дня... задожъ Муртинисѣ указовала Акт. Палт. Гор. Ур. I, 61 (1665).—Дхъ стый вчерайшого дня видоме на оучениковъ зступивши тое оповѣдалъ цркви Рад. Ог. 150.

XVIII. Будѣте мяѣ на помочи вроки излѣчити... зарашній, полудешній, вечерѣшній, вчерашній Угр. Заг. 55.

ВЧЕСНЕ, *присл. (пол. wczesnie). Див. Вчасне.*

XVII. Вчесне и приналежне припомянути великого мудрыца Августина Копист. Пал. 906.

XVIII. Война маеться вчесне выказати, абы и непчійатель приготовал'ся Собр. Прип. 112.

ВЧЕСНЫЙ, *прикм. (пол. wczesny). Див. Вчсный.*

XVII. Яко вчесный дожджъ спадала наука моя Крон. Боб. 36.

XVIII. Забеспечаймо вчасне вѣчного жи-
ва нашего здоровья Науки парох. 6.

ВЧЕСТНОСТЬ, *рж. Див. Вчасность.*

XVII. Дздь... казалъ ему (Уриеві) ити до
дому учинити вчестност собѣ Крон. Боб.
102-б.

В-ЧЕТВЕРО, *присл. В четири рази.*

XVI. Врѣноу емоу тоє вчетверо Ёв. Пер. 65.

XVIII. Въ четверо нагородити... общавається
Сѣмя Сл. В. 609.

ВЧИНЕНЬЕ, *рж. Див. Учиненье.*

XVI. Що ся дотычетъ поправленья и вчи-
ненья границъ князству великому Литовскому
Ак. ЗР. I, 373 (1506).

XVII. В чомъ Его млсть виводучис просил
нас вишей писаних особ о вчиненне справедли-
вости Кн. Мѣск. Полт. 28 (1693).

ВЧИНИТИ, *дс. Див. Учинити.*

XIV. Сама то вчинила безо лѣсти и безъ
хитрости продала ієсть тотъ мунастырь ЮРГр.
№ 13 (1378).

XV. И тежъ што возмутъ и што роздадутъ
то бы подъ свѣдомомъ было и личьба бы тому
вчинена, абы имъ въ томъ шкода не дѣялася
Ак. ЗР. I, 72 (1456).—И потомъ оубудовали
ему люди двѣ оградѣ камѣниемъ вчинили двери
Чет. 1489, к. 5.—Вчинимъ хвалоу божьей мтри
ib. 47.—Што хотѣлъ, то его святая милость
вчинилъ Ак. ЗР. I, 115 (1492).

XVI. Господарь пишеть до насъ, прика-
зуючи, ижъ быхмо им неотволочную а конечную
справедливость на обе сторонѣ... вчинили
Арх. ЮЗР. I, VI, 39 (1545).—Папезъ нехай
съ патриархами ... поразуменьє вчинившы,
сенодъ зложать Кул. Мат. I, 69 (1596).

XVII. Зъ чорного крука бѣлымъ голубомъ
вчинити Діал. Волк. 55.—Я, мовить, знаю
где твое сѣно, а што мнѣ за тоє вчиниш Тр.
Черн. Арх. Ком. VIII, 97 (1666).—На чом згоду
вчинили Прот. Полт. С. II, 1 (1671).—Вы-
шмири пошавши з рицerstвомъ хоримъ себе вчи-
нилъ Літ. Полск. 2.—Ганжа з ними (поляками)
примире вчинилъ потребовалъ того аби ему
жидовъ видано ib. 14.—Олга... умислила... до
Пригорода ихати що и вчинила року 955
Жит. Св. 520.—Мѣсто Поляки облегли, штур-
мами добывали и подконами але тоє все ни-
чого не вчинило, бо крѣпко з города боронили
и билися Крон. Полск. 394.—Прыамусови...
шкоды не вчинено Крон. Боб. 75-б.

XVIII. На свѣтаню знову зъ тихъ же трохи
штукъ тоє жъ гасло вчинено Вел. Сказ. 29.—
Король полскій... до варшавскихъ муров штурм
приказалъ вчинити ib. 138.—Вчинилъ его стар-
шимъ по собѣ надъ оуѣмъ дворомъ своимъ Пам.

укр. м. I, 161 (Рк. Тесл.).—Вчинили его кро-
лем и подали ему оуѣмъ клейноты ib. 335.—Лю-
диперь... вчинилъ себѣ во адъ дорогу Бога.
197.—Обчилемъ жемъ и чиненъ изъ земного гною
Рук. К. У. № 21, к. 4-6.

ВЧИНИТИСЯ, *дс. Див. Учинитися.*

XV. Вчинилсѣ смѣлъ вельми на разбой
Чет. 1489, к. 44-б.—Волна морская вчинитсѣ
отъ вѣтра ib. 54.

XVII. Таковий справи вчинилсѣ конецъ
Акт. Старод. кн. 18.—Вчинилося побите и го-
лова пробита Прот. Полт. С. II, 279 (1697).

XVIII. Вязеня оное ибомъ ему (Іоановѣ) вчи-
нилосъ, и чскалъ з охотою смрти Ёв. Рен. 334
(1710).

ВЧИННОСТЬ, *рж. Див. Учинность.*

XVI. Видячи великую а неувличеную при-
язнь, зычливость, милость и вчинность бра-
терску ку мне отъ брата своего Кн. Гродск.
Луцк. 1570, к. 293.

ВЧИНОКЪ, *рж. Див. Учиночъ.*

XV. Только черезъ вашу ясностьосмотрѣнье
князя Жыкисмонта было бы прекажно и къ
вчинку не пришло Ак. ЗР. I, 161 (1496).

XVI. И за таковыє вчинки его и службы
Божее предъ нимъ служити не хочуть Гол.
П. М. I, 2 (Гр. 1540).—Ижъ ся всякие вчиньки
цотливые, которые з обычаєвъ людскихъ по-
ходятъ Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 180.

ВЧИТЕЛНЫЙ, *прикм. Див. Учительный.*

XVI. Книгы... вчителныя на нашъ словен-
скій языкъ выложенныя вынесены Письмо
Кимб. 6.

ВЧИТЕЛЬ, *рж. Див. Учитель.*

XVI. Вчитель и пастырь и ктиторъ нашъ-
достойное памети митрополитъ Іосифъ Сол-
танъ... его (часослов) надаль Письмо Кимб. 6-7.

ВЧИТИ, *дс. Див. Учити.*

XV. Велѣлъ еписку штобы его держалъ
и вчилъ Чет. 1489, к. 44.

ВЧИТИСЯ, *дс. Див. Учитися.*

XV. Вчачисѣ отъ дха сто Чет. 1489,
к. 42-б.

ВЧОРА, *присл. День тому, день передъ тимъ.*

XVII. Вчора на божественной литургіи во
Евангеліи називано Духа Святого водою Дм.
Рост. 38.—Вчорасмо были в жалобахъ оунылы,
а сегоднѣ в цвѣтныхъ шатахъ роскошны Ёв.
Вил. 96-б.—Онъ рано ехалъ до замку своего
и нашолъ жону, дѣти, сестру и всѣхъ яко
былъ ихъ вчора оставилъ Рук. № 0. 4° 86, 54.

ВЧОРАЙШИЙ, ВЧОРАШНІЙ, *прикм. від «вчора».*

XVI. Для вчорашнего... рикнулъ на возницю
своего Арх. ЮЗР. I, VI, 60—61 (1574).

XVII. Корол... снать ся того довидавши, теперь для вчорашнього...коморника своего... з листом своим прислал Кул. Мат. I, 25 (1604).—Што зъ Ватикану вышло, хотъ было вчорайшое, розумѣють Копист. Пал. 505.—Слава... сну который вчорайшого дня в' огненных языках на оучников своих послалъ Дха стога Рад. Вин. 265.

XVIII. Сегодня рушили зъ вчорайшого почлѣгу свѣтомъ Дн. Марк. I, 312.

ВЧУТИ, *дс. Див. Учутти*.

XVIII. Олы тое вчувши, почали старатися и просити Пелгр. Ип. Виш. 11.

ВЧЫНЕНЬЕ, *рн. Див. Учиненье*.

XVI. Мы хотячы... нѣкоторое досыть вчыненье ласки нашое ему вдѣлати... пожаловали есмо его Ак. ЮЗР. I, 82 (1531).

ВЧЫНИТИ, *дс. Див. Учинити*.

XV. А што Богъ вчинить надъ нами, ино по нашомъ животъ Ак. ЗР. I, 78 (1459).

ВЧЫНОКЪ, *рм. Див. Учинскъ*.

XVI. Желех... естъ Мышьца прыпоручонъ на ставенье ку праву... и не умкнувшись оного права и вчинку горячого у трох годинах по смерти Arch. Sing. VI, 277 (1565).

ВШАКЪ, ВШАКЪ-ЖЕ, *присл. (пол. wszakże). Одначе, про те, адже*.

XVI. Вшакже съ тыхъ же людей... на дворовую потребу по кольку служобъ заоставити Ак. ЗР. II, 196 (1529).—Вшакъ же ему забѣчи не трудно Хр. Фил. Апокр. 1806.

XVII. Соборъ о неспособности проваженья свѣдковъ за море припоминаеть, вшакъ-же ex sat abundati злишне южъ то чинить Копист. Пал. 593.—Вшакъ давно приповѣсть: подъ часъ пригоды дознать приятеля Ак. ЮЗР. II, 96 (1635).—Кгдыс оумываемъ вшакъ от рукъ зачинаемъ Рад. Вин. 1194.—Вшакъ я тебѣ презъ послы твои мовиль... ничого надъ волю Божію не учиню Крон. Боб. 60.

XVIII. Вшакъ намъ тимъ самимъ не уиконтентоватися презъ цѣлий рокъ Літ. Вел. III, 174.

ВШАКЪ, *рм. (пол. wszak). Див. Ушакъ*.

XVI. Двери и вшаки порубаны и пощеплены Кн. Гродск. Луцк. 1565, к. 13.

ВШЕЛКЫЙ, *прикм. Див. Вшелкый*.

XVII. Тымъ и вшелкыхъ ересей муръ унадають Тит. 14 (Митур, 1618).—Вшелкый способъ мовы и розуму понатіе превышпаеть Кн. о Вѣрѣ, 192.

ВШЕЛЯКО, *присл. (пол. wszelako). 1. Всяким способом, різно*.

XVII. Камень, мовить, дивнои великости, мало оттого было, же ма не привалиль и вшелко не скрушилъ Тр. постн. 557.

2. *Одначе, про те, але*.

XVII. Якъ повѣдаете, вшелко винни были Копист. Пал. 573.—Проступного... вшелко од грѣха одводимо Ев. Реп. 7.

ВШЕЛЯКИЙ, *прикм. (пол. wszelaki). 1. Кожний, всякий*.

XVII. Вшелаксе створене на свѣтѣ мусить ся скончати Гал. Кл. Раз. I, 19.—Ижбы в церквѣ Бжой вшелакый и найпростѣйший могль що... зрозумѣти Ев. Реп. 1-б.—Вшелакими способами понуждаеться мудрый мнихъ от Бога устеречися Лѣств. 23-б.—Вшелакоей справи конецъ предъ часомъ унатруй Пер. Иссл. и мат. 81.

2. *Різний, різнорідний, різного татунку, всякий*.

XV. Обѣцуючи ему, дасть Богъ, и опатренье вшелакое, якое значное дати, какъ иншой шляхтѣ Ак. ЗР. I, 49 (1438).—Титулу вшелкого заживати ЮРГр. № 76 (1438).

XVI. Всакчески, вшелаким способом Знв. Лекс. 97.

XVII. Церковъ абовѣмъ Христова преслѣдованья вшелакіи примусть Копист. Пал. 343.—Ремесники... подачки вшелакіи и поборы... повинны будуть... отдавати Кн. Цеху Кр. 4 (1662).—Бгъ самъ презъ себе, а не от кого иншого вѣдаеть вшелакіи речи Гал. Кл. Раз. 7.—Напитку вшелакоего достатокъ датъ маеть Др. Ол. Ч. Б. 146.—А гды идешъ предстояти предъ лицемъ Господнымъ, нехай будетъ души твоей шата нитками: то естъ забитемъ кривдѣ вшелакыхъ отъ врагъ твоихъ сшита Лѣств. 29.—Товель... былъ ремесникомъ вшелаконъ работы Крон. Боб. 7.—Городъ... при вшелакыхъ за-насахъ, людомъ московскимъ осадили Літ. Сам. 174.

XVIII. Вшелакую шасливость отберай отъ Бога Літ. Вел. III, 10.—Ажъ гостеви бываеть вшелакая выгода Клим. Вірші, 77.—Прищекъ треба дѣлати вшелакіе въ своимъ часѣ Укр. Госп. Пор. 76.

ВШЕТЕЧЕНСТВО, *рн. (пол. wszeteczność). Див. Вшетечность*.

XVI. Насѣнье доброты всѣяно челоувѣку—малженство, для потомства; куколь свой неприатель всѣяль—вшетеченство Отн. кл. Остр. II, П. 384.

XVII. Которого своеволности и вшетеченства... Римляне вытравити не могли Копист. Пал. 935.—Нечистота, албо вшетеченство Тр. П. М. 909.—Наша црковъ засъ нечистого грѣха телесного, вшетеченства и чужолозства не позволяетъ чинити Гал. Кл. Раз. 27.—Царъ Двѣдъ и в двоякый грѣхъ внал, т. е. вшетеченство и забойство Карп. Наука, 136.—Справа

о исполненіи вшечеченства Семеномъ... з вдовою ихъ же служебною Прот. Полт. С. I, 19-6. (1673).

XVIII. Вшечеченство, неситство... и ініе... жеркїе дѣянїя Вел. Сказ. 31.—Шаленство, въ котромъ вставычно помять на бѣду вшечеченство Клим. Вірші, 72.

ВШЕТЕЧНЕ, присл. (wszetecznie). 1. *Зувало, нахабно, настирливо.*

XVI. Ошлялетъ подобно своею цноты не маєть, протомъ на людськую такъ вшечечне торгаться и невыпареною губою своею, што слїпа до неє принесла, щекаєть Хр. Фил. Апокр. 921.

2. *Нерядно, не по закону, розпусно.*

XVII. Зено цесарь грецкій, роспусне и вшечечне живучи оу єдної невѣсты взалъ порку на свою розпусность Гал. Н. н. 26.—(Я) пїталем при роженю дитини з ким би оная тоє дїтя прижила, тоєи она сказала, а щомъ бателку Бабицовъ челядникъ Лєско Назаренко, з котрымъ през цѣлый рокъ вшечечне жилимъ тоє собѣ добула Кн. Мѣск. Полт. 30 (1693).—Она Пащїха през ідель чтири гайгуючи, вшечечне з Іваномъ Кулачкомъ тулялася в Стародубови Акт. Старод. кн. 93.—(Педора) зъ Василемъ Кибаленкомъ вшечечне живєть отъ многїхъ часовъ Рѣш. Полт. Полк. С. 66 (1694).

ВШЕТЕЧНИКЪ, рм. (пол. wszetecznik). *Вшечечный чоловік, розпусник, нерядник, курвалъ.*

XVII. Незбожный побожности научаєть сѧ, вшечечникъ чистоты Тит. 76 (Копист. 1623).—Розмаитїи народы, розмаитє вшечечниковъ и чужоложниковъ за грѣхъ телесный пещїстїи карали Гал. Кл. Раз. 55.—До ней присланныи отъ мучителя вшли два вшечечника Дм. Рост. 23.—Былъ Фока вшечечникъ Рук. Хрон. 336.

XVIII. Онъ Люцинер з дїаволи в пеклѣ вше пребываетъ, вшечечниковъ клеветниковъ амъ ко сѣбѣ призываетъ Укр. Р. Арх. X, 259.

ВШЕТЕЧНИЦА, рж. (пол. wszetecznic). *Вшечечна жінка, розпусниця, нерядниця, курва.*

— XVI. Тотъ понъ ведаєть на владыку, ижъ до него белую голову вшечечницу водил Арх. ЮЗР. I, I, 313 (1591).

XVII. Хула єсть курва и вшечечница Ак. ЮЗР. II, 234 (И. Выш.).—Римомъ нановали потужнїи заровно и икараднїи вшечечницы Копист. Дал. 873.—Священникомъ быти не можетъ... котрый вдову жону мѣлъ албо маєть, алболи вшечечницу Гол. П. М. II, 226 (Муст. 1642).—Дознала того Марїа єгиптянка вшечечница Гал. Кл. Раз. 327.

XVIII. Пришла дщєрь чили дочка вшечечницы Иродїади Науки парох. 226.

ВШЕТЕЧНОСТЬ, рж. (пол. wszeteczność). *Нерядне життя, розпуса.*

XVI. Вшечечность безбожная Хр. Фил. Апокр. 1014.

XVII. Пятый... грѣхъ смертельный пещїстост, то єсть порушество, блуд и вшечечность Єв. Рєш. 140-6.—Не стуйте на вшечечности наши Збїрн. 1693, к. 150.—За вшечечность жадной карности не чинєно Літ. Сам. 135.

ВШЕТЕЧНЫЙ, прикм. (wszeteczny). *Нерядный, розпусный, блудный.*

XVI. О вшечечная губо Антир. 875.

XVII. Всѣ справа вшечечнїе, котріє (душа) чинїла, годна, би зъ ними вѣчне во огнѣ горѣла Суд Бож. 305.—Не могъ єси вшечечной своей жаждѣ догодити Дїал. о см. 272.—Знову стал мя за шїю могъчкомъ трусит и грѣхъ вшечечный пополнил, гдє-м рукою зараз сѧгнула, розумѣючис, ижби то муж Ак. Полт. Гор. Ур. I, 118 (1667).—Не стуйте на порожнїе гадки и на вшечечнїе мови наши Збїрн. 1693, к. 150.—Жона Пунтєфрыя... будучи зранєна... запалєнем вшечечнымъ Крон. Боб. 25-6.—Сидѣлъ межїи вшечечными невѣстами Рук. Хрон. 12.

ВШЕТОЧНЕ, присл. Див. *Вшечечне; зусїм, цїлком, сповнї, до слова.*

XVI. Борышовский вшечечне тые слова, яко єму... староста росказалъ мовилъ Арх. ЮЗР. I, I, 313 (1591).

ВШЕХМОЦНОСТЬ, рж. (пол. wszechmocność). Див. *Всеможность.*

XVI. Изъ вшехмоцности Божєи стануло Берест. соб. 186.

XVII. В' воли то и вшехмоцности єго єсть Тит. 286 (П. Могила, 1632).—Так можетъ тажъ вшехмоцность Взака того доказати Гал. М. Пр. 232.

ВШЕХМОЦНЫЙ, прикм. (пол. wszechmocny). Див. *Всемогный.*

XVII. Але Богъ вшехмоцный, которому всѣ речи можные суть Арх. ЮЗР. I, XI, 317 (1607).—Але не маєшь у Бго вшехмоцной опатрности ничого прошлого ничого пришлого Дїар. Фил. 118.

ВШИБИТИСЯ, дс. *Втяти я.*

XV. И оудари и (Изяслава) мечемъ, и тако вшибєсѧ шєломъ до лба Ин. 439 (1151).

ВШИКОВАТИ, дс. (пол. uszkować). Див. *Ушиновати.*

XVII. Выговскїй войско вшиковавши козацкое и полєскїє короги просто на Сєсновку рушилъ Літ. Сам. 57.

XVIII. И далъ баталѣю вѣзъръ на короля польского Яна Собецкого и билъ короля по-тому же ишолъ, полки не вшиковавши въ день, імянно четверъ Зап. Мѡвч. 73.

В-ШИРКИ, В-ШИРЬ, *присл. Завширики, широкістю, на широкість.*

XVI. Выкопанъ перекопъ... въ ширки шести сажень Ак. ЗР. II, 332 (1534).—Перекопъ подъ тою стороною горы почать вширки чотирохъ сажонъ, а глубины выкопано мало болшъ сажня Арх. ЮЗР. VII, I, 78 (1552).—Скринка цунри-совая увышки полтори пяди вшир болшъ пяди Ж. Курб. I, 161 (1578).—Тамъ же... видель семи шляхъ немалый до Кодни и сино-жателей травы потоптаной вдолжъ на милю, а вширь на полъ мили Арх. ЮЗР. VI, I, 188 (1587).

XVII. Въ которомъ застѣвку есть кгрунту вдовжъ шнуровъ семь, а вширки шнуровъ шесть и десетъ сажний Арх. ЮЗР. VI, I, 313 (1606).—(Ц'рква) вширь дванадцать сажней и локоть Лѣт. Мг. м. 41.—Учинишь... киот... вшир полтора локтя Крон. Боб. 47.—Око-павши ихъ на шѣсть миль вширь Лѣт. Льв. 266.—Нашли там печерку... а въ ширъ сажня Об. Лѣт. 85 (Кіев. лѣт.).—Сарапча великая ишла... на сто миль вширь Ів. 99 (Межит. лѣт.).—Гатаре... Азію всю... вдолжъ и вширь перешли Крон. Ссв. 224.—Вширь тоей землѣ сажень шесть и в длужъ сажень штирнадцать и локоть Ак. Полуб. 13 (1696).

XVIII. (Козаки) рови копали въ ширъ болшъ сажня, а въ глѣбъ полтора слоя Об. Черн. 119.—На всходъ солнца есть окно, якъ человѣку стать вшир сажня Пелгр. Ип. Виш. 42.—Плець сажень въ ширъ на три а въ довжъ на шесть Арх. Мот. 181 (1754).—Отволоки осѣлой людьми, то ест от сажней троаршиннихъ вдовжъ 1203, а вширь сажней 610 по 2 гроша С. і Р. 21-б.—Той то островъ Тендра на нижшой головѣ въ ширъ естъ на гоны, а въ ишихъ мѣстцахъ естъ на ступеней три Лѣт. Вел. III, 483.

ВШИСТОКЪ, ВШИТОКЪ, *прим. (пол. wszystk, wszytek). Увесь.*

XIV. Къ тому дворицу вшитци вжиткове, што днесъ суть и потомъ могутъ быти Ак. ЗР. I, 20 (1351).—Поедналисѣ о села вшитка ЮРГр. № 28 (1393).

XV. Вшитки оурады и зьеднанья и записы ЮРГр. № 67 (1433).

XVII. А хто бы вшистокъ законъ раховалъ а згрѣшилъ бы в єдномъ, сталъсѣ виненъ вшистого Кн. о Вѣрѣ, 108.—Сам вшистокъ лист прочитал помалючку, тихо собѣ Льв. Ставр. 89 (1627).—Мы суть присланы на тое,

и быхмо Унію приняли отъ вшиткихъ съ по-политой шляхты и отъ священниковъ и отъ людей Лѣт. Льв. 235.

XVIII. Вашѣ вшит'ки єдинадцать сноповъ Пам. укр. м. I, 158 (Рк. Тесл.).

ВШИТКО, *присл. (ст. пол. wszystko). Все.*

XIV. Нши то вшитко свидци ЮРГр. № 9 (1370).

XVIII. А Іосиф сѣ вшитко тому чудуетъ Пам. укр. м. I, 162 (Рк. Тесл.).

ВШКОЖИВАТИ, ВШКОЖАТИ, *дс. Див Ушкожати.*

XVI. Билъ намъ челомъ, абыхмо... домовъ ихъ опустошити ни вшкоживати не велѣли Ак. ЮЗР. I, 108 (1540).

XVIII. В многихъ рѣчахъ человѣкъ той себѣ вшкожает, который... сну назбыт зажы-ваетъ Клим. Вірші, 89.

ВШМАРИТИ, *дс. Вшкварити.*

XVIII. Срогый огонь в оной сали напѣтили и жолнера до него звѣзавши му руки и ноги вшмарили Пам. укр. м. IV, 239 (Присл. Рк.).

ВШРУБОВАТИ, *дс. 1. Всадити шрубуючи скрутити, свертити.*

2. Вправити, вложити.

XVII. Зъ выналого благочестія засъ ско-рымъ обращеніємъ не вшрубуете Ак. ЮЗР. II, 233 (И. Виш.).

ВШУМѢТИ, *дс. Зашумѣти.*

XVI. Князю Игорю не бытъ: кликну стукну земля въшумѣ трава Сл. о п. Иг. 40.

ВЩЕПИТИ, *дс. 1. Защепити.*

XVII. Вщепиш винницу, а ягод з неє не зберешъ Каз. 32, к. 79-б.

2. Впоїти, вліти, защепити, утривалити, зміцнити.

XVI. Для вѣры светоѣ хрестіянскоѣ, ко-торая жъ естъ тамъ въ земли Литовской вольно вщепена и зъ великою працою и печою Ак. ЗР. I, 222 (1501).

XVII. Бгъ восхотѣлъ... вѣру православную вщепити (Россамъ) Жит. Св. 520.—Въ мѣсто жидовъ насъ Богъ въ матицу Авраамову вще-пилъ, понеже они носхли Лѣт. Рук. 16.—Бгъ... всѣ тамъ (в раю) вщепилъ и уфондовалъ рос-коши Крон. Боб. 2-б.

ВЩЕПИТИСЯ, *дс. Уп'ястись, запуститися у що.*

XVII. Жаба... скочила єму (сыну) у твар и такъ се в неї вщепила же жадною мѣрою... могла быт скинєна Жив. Св. 106.

ВЩЕРКЪ, *присл. (вз-черк). Ущерть.*

XVIII. Четвертями, а не мѣшками про-давать хлѣбъ вездѣ не потрусивая безъ верха, но по гребло въ щеркъ Права, 762.

ВЩИНАТИ, ВЩАТИ, *дс.* (пол. wszczynać, wż zać). *Починати, -чати.*

XVI. Лечь кгрекове черезъ много летъ свары противъ Рымляновъ вщияючи, не хотѣли отцовьскаго набоженства своего замѣлать Берест. соб. 290.—А хто бы мѣлъ вщинати тую справу... теды такой маст быти каранъ Арх. ЮЗР. I, XI, 41 (1599).

XVII. Старий (ереси) вскресли, а другіи новий вщили О обр. 34.—Который... неприязны вщинати з'выклъ, невчасны собѣ труды прожасть Лѣств. 22-б.—Анѣ жадной турбацѣ не вщинати Кн. Мѣск. Полт. 35 (1693).—Каждый днь новий войны вщинаючи Крон. Боб. 235-б.

XVIII. Жадныхъ, приказуемъ, вимисловъ и агграваций не вщинати Унів. Палія, 161 (1709).—Отчизни знищѣня абысь отнюдь не дерзнули вщинати Літ. Вел. II, 32.

ВЩИНАТИСЯ, ВЩАТИСЯ, *дс.* *Починатися, -чатися.*

XVI. Ничого противного ни одъ кого не вщиналося Антир. 719.

XVII. Откол они вщились и matka их гордынь Тит. 15 (Митур, 1618).—Зараз такъ великий дождь и блискавицы ся вщали Жив. Св. 29-б.—Ог кого быся... мѣлъ вщитися посваръ на такового талярей пятьдесятъ вкладаемъ Прот. Полт. С. II, 36-б. (1676).—Вщились в жидовъ секты троякые Крон. Боб. 140-б.

XVIII. О войнѣ Хмельницкого... зачну... писати, когда и з якихъ причинъ... вщалася Вел. Сказ. 8.

ВЩИПЛИВЫЙ, *прикм.* *Див.* **Ущипливый.**

XVI. Панъ Жолковский слова соромные и вщипливые на князя Романа мовилъ Arch. Sang. VI, 262 (1562).

XVII. Тилко с Пархома звадка стала, першій на гостя Аврама Козелского нащѣдал... (а потім) Хвеска вщипливими слови лознимъ называлъ, мовячи: в тебе и дому немашъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 211 (1671).

XVIII. У позвахъ земскихъ ничего вщипливого и безчестного не писати би Стат. 41.

ВЩЫНАТИ, *дс.* *Див.* **Вщинати.**

XVIII. Бунты... вщынасть Клим. Вірші, 43.

Въ, *прийм.* 1. *з генит.* *Див.* **У.**

XIV. Купилъ панъ Петрапъ дѣдитво в Анѣ-ни Радивоньковоѣ ЮРГр. № 5 (1359).

XV. Дядько мой вмеръ, а дѣтей въ него не было Ак. ЗР. I, 112 (1489).

XVI. Отняли де в насъ двѣ нивы, Плоскую и Клиноватую Арх. ЮЗР. I, VI, 9 (1507).

XVII. Плещ... куплений в реченного Шляхтича Прот. Полт. С. II, 27 (1676).—О роде

невѣрный, поки в васъ буду, поки васъ терпѣти буду Ёз. Вил. 72-б.—Тое ложко было в жидоу довго ховано Крон. Боб. 57-б.—Гизлава догнали въ озеро, въ борокъ въезджаючи ib. 152.

XVIII. Пыриархъ в того огню свѣщу за-свѣтитъ Путн. Іер. 17-б.—Въ войска Запорожского въ особливой билъ чести Вел. Сказ. 7.

2. *з акузат.: а).* *Напрямъ до чого, в середину, в глыб чого.*

XIV. А в то не надобѣ оустунатися ни оуну-кумъ іеѣ, ни племеню іеѣ ЮРГр. № 5 (1359).

XV. Не брежаше того, ни въ оуши внимаше (Святослав) Ип. 55 (955).—Оударивъ въ конѣ ib. 161 (1068).—А ако са замѣнивши селы, тогды панъ Данило и наль са оубивати оув облазничъ дуброву и оу лѣсъ и оу Пысковича дворище ЮРГр. № 43 (1411).

XVII. Пришолъ Іс в дальшій берегъ Ёв. Вил. II, 24-б.—Вдова забѣгла стому Θεодосію в'очи Жив. Св. 169-б.—Братя вси в плачь ib. 170-б.—Хлопец... желаніе свое цале накеровавъ в ремесло кравецкое Кн. Цеху Кр. 10 (1678).—В конецъ тоє нивы над рудькою Прот. Полт. С. II, 84 (1681).—Петрашенко... взялъ в станъ малженский... Ганъну ib. 109 (1683).—Понялъ собѣ в станъ малженский Гану ib. 213 (1690).—Семена... винеслимо з хати и в возъ положили ib. I, 145 (1692).

XVIII. Корабльъ идетъ на бѣлое море и в нашу дорогу Путн. Іер. 3 (1704).—Я досмотровався, в память собѣ тоє беручи якбимъ обокралъ того купцевъ Прот. Полт. С. I, 250 (1705).—Братъ мой... в Орликъ... приежджалъ Хоз. Гетм. II, 188 (1706).—Билемъ з священниками Баришовскими въ Сулимовку Арх. Сул. 59 (1729).—Нѣхай у тѣхъ мозокъ рвется, кто высоко въ гору дмется Сковор. 273.

б). *Часъ коли відбувається чинність.*

XVII. В четвертую годину в почѣ пойшовъ Іс. Ёв. Реп. 36-б.—Въ той же часъ... Стогнѣвъ... наславъ подстаростого Пудленского Літ. Хм. 77.—В тотъ часъ не було милосердія межі народомъ людскимъ Літ. Сам. 15.—Былъ... старецъ приемлючий покарм... раз в тыжденъ Жит. Св. 154.

XVIII. Тая вода приходитъ з египетскоѣ земли в спасовку Путн. Іер. 6.—А в денъ ясный на печи слонце спочиваетъ Вірші різдв. 131.—В прошлый Филиповъ постъ Хоз. Гетм. II, 194 (1766).

в). *По впливі якого часу відбувається що.*

XVII. Іоанъ... стый до Ефесу... вернувся в тридцетъ двѣ лѣтъ по вознесеніи Хвсомъ Крон. Боб. 253.

XVIII. Другому зъизду быти въ пять лѣтъ, то есть въ року 7182 Лѣт. Вел. II, 117.

г). Въ що, чим.

XVI. Въ безменъ вѣзати и въ докоть мѣрять Ак. ЮЗР. I, 58 (1518).—Оболокъ его (Іса) въ дѣна свѣтлое Єв. Пер. 74.

XVIII. Почались Пана в' тые слова витати Бер. Вірші, 72.—Анастасія... в тые слова повѣдавши Прот. Полт. С. II, 4-6 (1679).—Сина его Тимоша велѣл в два кля бити Лѣт. Сам. 6.—Написал лист в тѣ слова іб.

XVIII. Дѣти... въ тотъ грунтъ интересоватися не будутъ Рум. Купч. 104 (1701).

г). = 3ъ.

XV. И одолѣ стославъ въ трѣхъ тысящахъ Ип. 161 (1068).

д). = 3а.

XVIII. Хмелницкий... Чаплинскую понялъ въ жену себѣ Вел. Сказ. 7.—Ляхъ въ Варшавѣ и князя Вишневецкого поставивши въ гетманы начали короля избирать Лѣт. Гр. (рк.) 26.

е). = На.

XVI. Тое повидѣвши в' голосъ мовиль Єв. Пер. 41.—Кровные мои... оные имена... въ ровные части межи себе розделить... мають Арх. ЮЗР. I, 1, 109 (1579).

XVII. На высокій степень великія священическія презвитерскія чести іеромонаха рукоположило и въ потребу церкви Божье Год. II. М. I, 291 (Вор. 1627).—Притымся въ милость и ласку вашихъ мосіровъ, пановъ своихъ, отдаемъ іб. 295.—Всѣ... въ единъ возраст и на едно обличье будутъ Єв. Реш. 14.

XVIII. Сѣй (члкъ)... покванившись на червоніе, уведений лакомством, отдал зараз воду, уважаючи ижъ, хотъ прагненне утерпѣти, а предся аби в червоніе збогатитис Єв. Реш. 354-6. (1710).—В перемѣшку зъ лѣтописными записками Вел. Сказ. 8.

е). З огляду на що.

XVII. Іды видимо якую житницю рознымъ збожемъ наполнеую, мовимъ, же богатаа в' плоды Рад. Ог. 720.

XVIII. Черезъ сію войну отъ христіанства велики в скарби и в ясиръ (татарѣ) обогащались Лѣт. Гр. (рк.) 36-6.—(Цюцора) в хлѣбніе запасы зѣло оскудѣлъ іб. 75.

ж). Вказує, як відбувається чинність.

XVII. Творецъ и Бгъ и ученикъ его апостол Павелъ въ едно слово учат нас и розказуют нам в розумѣ так, яко люди старые и умные быти Єв. Реш. 17.—Подѣлимся в ровный дѣлъ Прот. Полт. С. I, 117 (1690).

XVIII. Всѣмъ въ обещъ и каждому зъ особна Унів. Маз. 3 (1708).

3. З локативом: а). Де, в середині чого.

XV. Ему взал вепрѣ въ его доубровѣ ЮРГр. № 52 (1421).—(Іванъ) въ Ефесе пожилъ Чет. 1489, к. 45-6.

XVII. Фарисей... такъ въ себѣ моливсь Єв. Реш. 4.—Отцѣ твой справивъ веселье в дому своемъ іб. 8.—Завше чтыри речий в серцу мѣймо іб. 39-6.—Реестръ такъ ся в собѣ мѣеть Прот. Полт. С. II, 2-5. (1675).—В томъ нѣтъ полковникъ не могучи тихъ скартъ и крику... слухати... іб. 13 (1675).—Признаки положи на волхахъ в лугу іб. 101-6. (1683).—Князь ческий и жона его вѣру стую... в чехахъ розширивши Жит. Св. 15-6.—Онъ (Бог) былъ... предвѣки самъ в собѣ, нестворенный Крок. Боб. 1.—Поиду я и поткаюся въ полю з тыми необрѣзанцами іб. 234.

XVIII. И вныхъ всѣхъ в радѣ бывшихъ... жителей Кн. Мѣск. Полт. 191 (1722).—Нѣ треба вѣры доймать губѣ; бо якъ в ней торкнешъ ажъ захочется ѣсти Клим. Прип. 233.

б). = На.

XVII. Другая заплата в нѣбѣ знайдуться авреоля, тая есть великая оутѣха на мысли Гал. Кл. Раз. 331.—Указались квѣтки в землѣ (по весні) Жит. Св. 85.—Тѣло сѣ знашеть поховали от Кракова въ милл, могилу вы... навши Крон. Полск. 353.—Константинъ... залсоко в ринку поставилъ (крестъ стый) Кр. Боб. 273-6.

XVIII. Якъ ідешь на Говтву в лѣвой руцѣ до шляху (грунт) Кн. Мѣск. Полт. 181 (1725).

в). Коли, якого часу.

XVII. Копѣя листу наданого на цехъ ремесла кравецкого... от уряду... в року 1662 Кн. Цеху Кр. 3.—Тое отобралем... на ден двадесятъ первый в мецю марту Прот. Полт. С. II, 3-6 (1675).—Отповидѣлъ бей: я того не знаю, а в томъ часѣ пришовъ и Проценко Семенъ небожчик Кн. Мѣск. Полт. 3 (1691).—В которыхъ разехъ за гуси людей зацнихъ зелживши і на пна Федора Жученка онъ же Ничипор Жорновый щиплючи славу его милости пна Жученка, явне пред многими людьми говорил іб. 28 (1693).—Горелку в ночѣ у жалуючое через три разы потаемене з барила у горшки брали Акт. Старод. кн. 104.—О дочко... послушества твоего покура мене в такъ короткомъ часѣ такъ великого учинила Лѣств. 48.

XVIII. Въ вечерѣ на сумерку рушивши, Ясневелможній... приѣхалъ въ деревню Избишню Журн. Дан. Апост. 3.—А въ якиа годахъ начали заборонять того стѣну козкамъ косить, того Малець не упомять Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 21 (1735).—Въ остатку и

мене и зелье Государево сожгутъ Лит. Вел. II, 85.

г). По упливі (часу), по, за.

XVII. Б. Хм. изъ реестровими козаками... въ трехъ годинахъ (войско Полское)... живемъ зо всіми добрами, оружіемъ и арматою розхватали Лит. Льв. 262.—Упалъ и въ годинъ двоухъ умеръ Рук. Хрон. 166.

XVIII. Не в великомъ часѣ иде знову (Кропива) Прот. Полт. С. III, 240 (1701).

и). Зъ.

XVII. Ярославъ въ малой дружинѣ утекль Лит. Св. 563-б.

XVIII. Влправиль туда въ осми тысячахъ войска Кганжу полковника Вел. Сказ. 53.

д). Въ (кількох) лѣтахъ, (кількох) літ.

XVII. Зосталися по смерти князя Романа два сына его Данило въ чтирохъ лѣтахъ и Василко во двоухъ лѣтахъ Крон. Соо. 208.

XVIII. Будетъ выганати отрочатъ в семи лѣтахъ на войну Пам. укр. м. IV, 296 (Рк. Тесл.).—Дѣти Италѣянскіе убогіе, въ десяти лѣтахъ и ниже, влазаху нагіе верху звезда онаго юста Гр. Барск. I, 56.

е). Якъ, яко, в характері чого чи кого, чим.

XVII. Я в тыхъ, которіе (люде) лютьйшими сѣт што ден согрѣшаю Жив. Св. 117.—Въ головахъ (Аѳнасіѣ) удавался въ той кривдѣ своей до несара Копист. Пал. 616.—Ходилисмо в прибишеть Прот. Полт. С. II, 135 (1686).—Тые (люде) и теперь въ лѣсахъ въ прибишахъ ходять ів. I, 70 (1689).

XVIII. Прокуненко... далъ в заставѣ кинжакъ червоний за таларъ Прот. Полт. С. I, 249 (1705).—Я по чужимъ домамъ скитатся въ ссѣдахъ принуждена Мат. для общ. б. 85 (1752).

е). Въ чому, чим.

XVII. Людѣмъ строилисмо шкоды в крадежу коней Прот. Полт. С. II, 135 (1686).—Мы в мовѣ отроческой то вамъ повѣдаемъ Прол. 86.

ж). Въ чому, дотично, що до.

XVI. Ваша милость рачиль послать бска въ справахъ своихъ къ его корол. милости Ак. ЗР. III, 52 (1556).

XVII. Мнѣ не дали в рѣчи моей вѣри Прот. Полт. С. I, 146 (1691).

з). Въ чому, з погляду чого, з огляду на що.

XVIII. Не дивно било... Пуфендорфію и розминутися въ чомъ зъ правдою Вел. Сказ. 9.

и). Въ чомъ, з приводу чого.

XVII. (Аѳнасіѣ) удавался въ кривдахъ своихъ до Іудія, папи Римского Копист. Пал. 616.

и). =Зъ.

XV. Суть (боги ваши) дѣлани руками въ дрєвѣ сокирою и ножемъ Ип. 70 (983).

к). =За.

XVII. Взялисмо в пна Тимоша шкапу в цѣнѣ шестнадцатъ копѣ, а вола в пяти копахъ Прот. Полт. С. II, 81 (1681).

л). Въ чому, на що, на чім.

XVII. Не будте дѣтми в розумѣ, але в злости дѣтми будте Ев. Вил. 32.—Блсвенны... убогіи в духу Ев. Реш. 401.

м). Бути въ чому, бути чим, в якимъ стані.

XVII. Кто богу молится въ гнѣву с кимъ, то и млтва его мерзена ест... ежели не будете в злости своей якъ маленькіе дѣти, то ве доступите небесного царствіа Ев. Реш. 17.—Кого в грѣхахъ проститъ на землѣ, теды той будетъ прощенъ и на небеси ів. 19.—Люде... в клятвѣ сицической будучи... до того (сакраменту) ся берутъ ів. 21.—В насъ гнѣву не было... тилко... в посварѣ... вдарилемъ зятя Прот. Полт. С. II, 188 (1690).—Поневажъ Іванъ Коханенко з Коломийчєнкомъ Опанасомъ и Гарасимомъ в приличномъ злодѣйствѣ зостали за покрадене шеницъ в Куплонскаго правомъ переконани Кн. Мѣск. Полт. 23 (1692).

н). Быти въ коханю (чийм), бути коханымъ.

XVII. Крємь... былъ... въ коханю всѣхъ подданныхъ Крон. Воб. 274.

о). Мѣти въ опѣцѣ, опікуватися ким.

XVII. (Бгъ) насъ в опеце мѣлъ Интерм. 81.

п). Въ богу зешлый, померлий, небжжикъ.

XVII. Мы... мѣючи привѣлей отъ въ Бгу зешлого з сего свѣта... пна полковника Кн. Цеху Кр. 8 (1678).

Вѣб... Див. Вб...

Вѣг... Див. Вг...

Вѣд... Див. Вд...

ВѢДНАТИ, дс. Див. Уеднати.

XVI. Ижъ дей змовиль и вѣдналъ семь ихъ (селян) по семидесяти грошей, а они мели привезти сена до Луцка Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 65.

ВѢЖДЖАТИ, ВѢХАТИ, дс. Див. Вѣжджати, Вѣхати.

XV. Окаинны црѣ... тоут и змолчалъ доколь бы в городъ вѣхалъ Чет. 1489, к. 55-б.

XVII. Ізяслаза догнали въ озера въ борокъ вѣжджаючи Крон. Соо. 152.

XVIII. Юско Коляда... Юхимъ Дружча... якъ приплы з добичи... и вѣхали до сусѣда моего Юска Бублика Хоз. Гетм. II, 188 (1706).

ВѢХАНЬЕ, рн. Див. Вѣханье.

XV. (Слово) 23 стомоу вѣханию Чет. 1489, к. 287.

XVI. Ёзидль къ нему... позываючи владыку ... о непристойное въеханье на владычество Володимирское Арх. ЮЗР. I, I, 13 (1565).

ВЪЖ... Див. Вж...

ВЪЗ... Див. Вз...

ВЪИЖДЖАТИ, *дс. Див. Въжджати.*

XVII. Велизарій з' триумфомъ в'ижджасть до Риму Рад. Вин. 520.—Цесарь їды неїдыс в'ижджалъ до Риму, четиридесѣтъ слоней возъ его тагнули їб. 1336.

ВЪИЖДНЫЙ, ВЪИЗДНЫЙ, *прикм. Той, де в'ижджають.*

XVII. Одни ворота в'иждные Прот. Полт. С. II, 32-б. (1676).

XVIII. Идѣже обрѣтається дворъ въиздній или гостинній, ради купцовъ приходящихъ и иннихъ странныхъ людїй Гр. Барск. II, 113.

ВЪИЗДЪ, *рм. Див. Въздъ.*

XVII. Соломонъ прѣ на в'издъ свой до Іерслиму, албо до иннихъ мѣсть в' дворѣ своемъ ховалъ коней четиридесѣтъ тысячъ Рад. Вин. 1336.

ВЪИХАНИЕ, *рн. Див. Въханье.*

XVIII. Минувшу же празднику Въиханія Господня, и наставшей великой седмици, налхъ Аравина съ верблюдомъ, всѣдши отъидохъ въ Сувезь Гр. Барск. II, 40.

ВЪК... ВЪЛ... *і т. д. Див. Вк... Вл... і т. д.*

ВЪЪЖДЖАТИ, -ЗДИТИ, -ЪХАТИ, *дс. Іду-чи дістатися до середини.*

XV. Половци въѣздоху в городъ Ип. 515 (1161).—Столсавъ въѣха въ Кыевъ їб. 578 (1174).—Ольговичъ въѣзди въ Кыевъ їб. 579.—А хто бы мѣлъ во владычную сторону въѣжджати, и мы ему дозволили того боронити и людемъ его Ак. ЗР. I, 169 (1497).

XVI. Хто бы безмытне хотѣлъ... съ солью въѣжджати Ак. ЗР. II, 185 (1527).

XVII. Іды Хс до Іерусалиму в'ѣжджалъ Гр. постн. 149.—Кгды Кгречкїи Цесары на панства в'ѣжджали Тит. 42 (Сак. 1622).—Хс в'ѣжджалъ до Іерслиму на ослици, не в'ѣжджал шестма копми Гал. Кл. Раз. 142.—Спасител... в'ѣжджаєтъ въ Іерусалим... не з помпою Єв. Реш. 38.—Хс на ослати въѣздивъ во Іерусалим їб. 185-б.

ВЪЪЗДЪ, *рм. Іханья до середини.*

XVII. Описуючи євангелистове в'ѣздъ хвѣ до Іерусалиму, мовать: же хс ѣхалъ на ослици и на ослати Гал. Кл. Раз. 141.

ВЪЪХАНЬЕ, *рн. Чинність від «въѣхати».*

XVII. Казанье на въѣханіе Господне Гал. Кл. Раз. I, 54.—Сей праздник зовемъ въѣханіе Господне Єв. Реш. 38-б.

XVIII. На Въѣханіе у Гроба Господня св. Патріархъ служилъ всю отпаву Пелгр. Ип. Виш. 95.—Въ сей день Въѣханія Господня ... обѣдалъ у мене Павелъ Скорупна Дн. Хан. 199.

ВЪЯВКУ, *присл. Явно.*

XVII. Насъ въявку и очевисте діаволъ окликаєтъ Єв. Реш. 165-б.

ВЪЯЗЕНЬЕ, *рн. Див. Вязенье.*

XVIII. Іды Хмелницкий... о отдане привилеовъ... упоминался, заразь билъ... в туремное... посажденъ въязене Вел. Сказ. 16.—За словесное шкалюваня по доводу присяжному кромѣ глунства и шаленства шесть недель въязення терпѣтъ Стат. 31.

ВЪЯЛЫЙ, *прикм. (про рыбу).*

XVII. Десятая рыба въялая завше при нихъ зоставала Арх. ЮЗР. VIII, V, 377 (1611).

ВЪЯНУТИ, *дс. Тратити на життєвості, ядреності, свѣжесті.*

XVIII. (Я) бачу, ныдовга литъ нашихъ годьна скоро цвите и вяне, якъ у поли былина Кл. Коз. Зап. 462.

ВЫ, *займ. 2-ї особи множини.*

XV. И нынѣ вы есмь створилъ, оже ест на ма пришли Ип. 474 (1154).

XVII. Теды онъ перемѣнился в особу сестри... пришла теды до него и рекла:... если вас тут найдутъ на шуки вас розѣкутъ Рук. № О. 4^о 86 к. 52-б.

ВЫБАВЕНЬЕ, ВЫБАВЛЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выбавити».*

XVI. Прошли также о возного... ку выбавеню его съ того двора владычного Яневицкого Арх. ЮЗР. I, I, 17 (1569).

XVII. То былъ стый Анѣдреи аплѣ, который дле вибавеня твоего в постати старческою показася Збірн. 1693, к. 81-б.—Не маєтъ челоувѣкъ вонгити о своемъ здоровю и вибавеню Рук. Хрон. 208.

ВЫБАВИТЕЛКА, *рж. Та що вибавила.*

XVII. Понамарь... влячност всякую вибавителцѣ своей показовалъ Рук. № О. 4^о 86 к. 57.

ВЫБАВИТЕЛЬ, *рм. Той що вибавив.*

XVII. Выбавитель—спаситель Синон. сл. р. 13.

ВЫБАВЛЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выбавити».*

XVII. Євгліє... оповѣдаєтъ вѣсти добрыхъ... справедливостъ вибавленье Єв. Реш. 199.—Выбавленье от діавола Рад. Ог. 2.

ВЫБАВЛЯТИ, -БАВИТИ, *дс. 1. Визволяти, -лити, виратовувати, -тувати.*

XIV. А тогды тотъ жидъ отъ тоѣ рѣчи будеть вибавенъ Ак. ЗР. I, 25 (1388).

XV. Выбавили ма... мощною рукою святоѣ поруны польскѣ ис того атсва и с того оусего этого ЮРГр. № 71 (1434).

XVI. Насъ мѣль выбавити отъ непріятелей нашихъ Ев. Пер. 27.—Боже отецъ нашихъ, выбавъ насъ Катех. 12.

XVII. Всѣ отъ темностей болвофальскихъ выбавлени были и свѣтомъ бгрозумнымъ освѣчени Просв. 125.—(Тѣло и кровъ Х; истова) насъ отъ всакого зопсована и згинена выбавлялы Кн. о Вѣрѣ, 201.—Сама справедливость... отъ смерти выбавляетъ члвка Ев. Реш. 68.—Тылько абы отъ его болѣзней выбавилъ Рад. Ог. 2.—Прешстая Дѣвица... паламара... зъвязня и злой славы дивне выбавила Рук. № 0. 4^о 86. к. 54-б.—Иди пречъ бѣсе я на твои погрозы ничего не бою, іды жъ той кому служу може мене зърукъ твоихъ выбавити ів. к. 55.—Мене отъ опасачи выбавилесь Гал. Гр. Розм. 27-б.—Рувимъ старался выбавити его (Іосефа) отъ збиття Крон. Боб. 24.—Збавъ насъ, выбавъ насъ зъ неволѣ Пане Ев. Вил. 92.

XVIII. (Бгъ) выбавилъ мя изъ руки Фараонова Пам. укр. м. I, 248 (Рк. Тесл.).—(Богъ) выбавитъ отъ всакой напасти Богл. 93.

2. *Випровадити, вигонити, -знати.*

XVII. Игрища... людей зъ цркви выбавляли Ев. Реш. 237-б.—Выбавляль Орфеусъ своею пѣнню зъпустины дикіе звѣрата Рад. Він. 37.

ВЫБАВЛЯТИСЯ, -ВИТИСЯ, дс. *Визволятися, -литися, вирятуватися.*

XVII. Боги не могли... сами ся зъмоихъ рукъ выбавити Жит. Св. 401.

ВЫБАВЦА, р.м. (пол. *wybawca*). *Див. Выбавитель.*

XVIII. Вѣтаемъ тя, гетмане нашъ, съ неволѣ выбавцо Укр. Р. Арх. IX, 62.

ВЫБАДАНЬЕ, р.м. *Чинність від «выбадати».*

XVI. Ему только дано есть о вере судъ и выбаданье чинить Берест. соб. 256.

XVII. Для достовѣрнѣйшого выбаданья и правды позосташихъ злочинцовъ... питаючыс этого по другомъ Акт. Старод. кн. 30.

ВЫБАДАНЬЕ - СЯ, р.м. (пол. *wybadanie się*). *Чинність від «выбадатися».*

XVIII. И знаючи, ижъ много всегда на ястю языка для выбаданья зъ онихъ о всякомъ непріятельскомъ поведеніи и поступкахъ до военной оказіи залежатъ потреба Літ. Вел. IV, 64.

ВЫБАДАЧЪ, р.м. (пол. *wybadacz*). *Дослідник, вивідник.*

XVIII. Каждая наметность душевна и кожый грѣхъ особливого мытника маєтъ и выдача Пам. укр. м. IV, 204 (Осл. Рк.).

ВЫБАДОВАТИ, -ДАТИ, -ДЫВАТИ, дс. (пол. *wyb. dywać, -dać*). *Досліджувати, -дити, вивідувати, -дати.*

XVII. Онъ всѣхъ насъ оучинки выпытуетъ и онъ всѣхъ насъ рады выбадываетъ Ев. Вил. 48-б.—Дхъ выбадуетъ и глубокости Бозскія Обр. 211.—О глубокости богатства мудрости и розума Бжго, яко не выбаданы и не понаты суды его ів. 271.—Гдѣ наш... срдца и мысли вашѣ выпытуетъ и выбадываетъ Ев. Калл. 2.

XVIII. Того вибадагися и доискатися не моглемаъ Літ. Вел. II, 290.

ВЫБАДОВАТИСЯ, -ДАТИСЯ, -ДЫВАТИСЯ, дс. *Довідуватися, -датися, дізнаватися, -знатися.*

XVII. Прѣдкъ нашъ Адамъ инни речи зоставивши, о Бозѣ рачей выбадоваль са, и о его прироженю ясне хотячи вѣдати бадливѣ выпытоваль Тр. постн. 148.—Црица... ничего далей не выбадуючыся у неї (Өзврисѣ) Жит. Св. 145.—Тотъ о которомъ треба вибадоватиса, выпытоватиса Бер. Лекс. 62.

XVIII. Не моглемаъ того... вибадатися зъ историй книжныхъ, якого... року заложенъ... замокъ Бродский Вел. Сказ. 5.—Тщательно о всякихъ военныхъ состояніяхъ вибадиваючыся ів. 252.

ВЫБАДЫВАНЬЕ, р.м. (пол. *wybadywanie*). *Чинність від «выбадывати».*

XVII. Мытарства съ розумьютъ другимъ по славенску мовачи, истазаніа, то есть выбадываніа Тит. 157 (Копист. 1625).—Таємниці его святыи не потребуютъ великого выбадыванья, толяко вѣры Діар. Фил. 107.

ВЫБАДЫВА'ЧЪ, р.м. *Дослідник.*

XVII. Истазатель: испытень, выбадывачъ Бер. Лекс. 62.

ВЫБАЛАМУТИТИ, дс. *Баламуцтвом одержати що.*

XVII. Полонѣцкій вашъ баламутъ, выбаламутивъ у мене дѣвку Өюд. Черн. 30 (1693).

ВЫБАЛОВАТИ, дс. *Винести, видобути зъ трудомъ.*

XVI. Едучи мы черезъ Кривый мостъ до Луцка запалъ мы былъ конъ у мосту... Я дей просилъ ихъ (селян) абы мы коня выратовали, обещуючи датъ на пиво. То дей они выбаловавши коня моего, в мосту запалого, скочивши до возу, стали речи мои крамарскіе брати Кн. Гродск. Луцк. 265 (1564).

ВЫБАЧАТИ, -ЧИТИ, дс. 1. *Вигодити, вибрати.*

XVII. Я... выбачивши тому часъ прибѣгну къ вамъ Ев. Реш. 187.

2.—(кому), *дарувати, не уважати, не мати за зле, помлажати.*

XVII. Проси господина своего, абы мнѣ выбачилъ Рад. Він. 990.—Пане милосердный и судіе правдивый, вибачь, а не зри на вѣ животъ нещепотливый Суд Бож. 299.—Выбачь же, святой Моисею, же до землѣ обѣцанной не внидеши Дм. Рост. 59.—Отповидѣль Лаванъ абы ему выбачилъ (Іяковъ) Крон. Боб. 20-б.

XVIII. Нѣ пане свате, вибачь мнѣ за тое мое слово Зап. Черн. Губ. Стат. Кѣм. 87 (1721).

ВЫБАЧАТИСЯ, *дс. Бути видним, яним.*

XVII. Зъ которыхъ всѣхъ історій и наукъ ясне выбачаетсѣ, же поминки и млтвы и офѣры за оумерлыхъ похвалы суть годны Тит. 150 (Кѣпист. 1625).

ВЫБАЧЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вибачити».*

XVII. Жъ быс не была смѣтна, просим тебе о выбаченѣ Жит. Св. 519.—Завстыдалосѣ все рыцарство и просѣчи о выбаченѣ царѣ Рад. Ог. 59.

XVIII. Прошу вашей милости вибаченѣ Вел. Сказ. 19.

ВЫБАЧОВАТИ, *дс. Бачути виміркувати, розпізнавати.*

XVII. Мы зъ того поровнянѣ... зверхность надѣ апостолами колигуемо (выбачуемо) Кѣпист. Пѣл. 430.

ВЫБЕЙКАТИСЯ, *дс. Вибратися, вилізти.*

XVIII. Чисть обзѣ полскаго зъ помененой твани и грузкости выбейкавшисѣ, деретсѣ кѣвалтом на прикрую гоѣу Вел. Сказ. 39.

ВЫБИВАТИ, - БИТИ, *дс. 1. Биттям висаджувати, витилати кого або що; висадити, виперти.*

XV. Брате! Ты мене ни на лькоу ялѣ, ни копьемъ мѣ еси добылъ ни изъ городовъ моихъ выбилъ мѣ есѣ, ратью пришедъ на мѣИп. 900 (1287).

XVI. (Княгиня Курбска) острог мой властный... отняла и спокойного держанѣ и уживанѣ... мене выбила Ж. Курб. I, 258 (1585).—Выбивши и вырубавши двери до церкви скърбы церковные... побрали, пограбили Арх. ЮЗР. I, VI, 136 (1597).

XVII. Пѣставилъ теды Батій пороки кѣ городу Кіеву... и бѣочи пороки день и ночь выбили стѣны Крон. Сѣв. 249.—(Нѣстя Сомка) выбила зъ двора своего при людехъ зацныхъ значне Рѣш. Полт. С. 62 (1683).—Око одному старостѣ... вибили Гал. Бѣги пог. 8.—Жолнѣре Ѳодосіеви зѣтѣсныхъ мѣсцѣ вибили неприятеля и верхи горѣ отняли іб. 27.

XVIII. Ратніе люди ихъ (Д. Виговского зъ войскомъ) побили и изъ шанцовъ ихъ вибили Вел. Сказ. 213.—Левчихо, жѣна моя черевата, то ось я юй дитину вибѣю Суд. Инкв. 196.—

Конь вибивъ лопатку зѣ івалтомъ Укр. Госп. Пор. 61.—Клыномъ клина выбиватъ Клим. Прип. 266.

2. *Толочити, витолочити.*

XVII. Въ нивечѣ конѣми вибили и вытолкли (поле) Арх. ЮЗР. III, IV, 617 (1651).

XVIII. Сотникъ... вибивалъ ему (Богдановичу) стадомъ своимъ... пыпенѣ и травѣ Прот. Полт. С. III, 222-б. (1750).

3. *Биттям виробити, виразити, витиснути.*

XVI. Абы (статутъ) былъ справленъ не писанымъ писмомъ, але выбиванымъ Ак. ЗР. III, 6 (1547).—Щѣ ся дотычетъ звоновъ, ино розкажете учинити два звѣны... и щѣб на нихъ тое писмо положѣно было, которое дали есѣмо вамъ на камени выбити во имя наше Ак. ЮЗР. I, 142 (1558).

XVII. Мнѣють на себѣ драхмы выбитый образъ црскій и имя его Рад. Ог. 324.—Стоянѣ тыхъ коморѣ на чѣтырохъ головахъ чѣловѣческихъ, выбитыхъ отъ мудрыхъ ремесниковъ Крон. Сѣв. 283.—Отъ города за поприще пѣстановилъ столпъ каменный и на немъ оѣрелъ каменный выбитый іб. 284.—Бѣлванъ каменный выбитый Рук. Хрон. 52.

XVIII. Чарка бѣлая, чистѣйшаго сребра, въ кѣвтѣ выбиваная, зѣ двома ручками Бѣл. млр. обст. 343.—Кѣбѣкъ выбиванный на цѣхлахъ, сребряный іб.—Есть тамъ цѣрковъ у каменѣ выбита Пѣлгр. Ин. Виш. 23.—Мѣдница выбиваная, алѣмбикъ въ горщику Рѣвѣстръ, 2.—Статуа въ Пѣчерскомъ монастырѣ изъ каменѣ выбитая лежитъ Літ. Гр. (рк.), 15-б.

Выбитая дорога, *вибѣиста, діжувата дорога.*

XVII. Дороги выбитыи выровняли Крон. Боб. 204-б.

4. *Вигубляти, бити, винищувати, - щити.*

XVI. Ульѣвъ сѣрокъ со пѣчѣлами на голову вибили Арх. ЮЗР. III, I, 20 (1587).

XVII. (Мы) ѣздили вибивати тихъ пѣчѣлѣ и вибивши, двѣ кѣфи и польбѣчки привѣзли Арх. Мѣт. 131 (1688).—Алѣыновцы... му-сѣли лѣзы вибиваючи кѣпѣя рѣзати и очѣрѣть сухій выналивати Оп. ст. Млр. II, 413 (1694).—Хѣтѣли иного царѣ наставляти и нѣмчиновъ всѣхъ вабити Літ. Сам. 197.

XVIII. Панѣве и княжѣта... короля Владислава на нас... подмѣвляють... абы со всѣми силами... (онъ) пришедши на Украину лѣгѣво нас огнемъ и мечемъ зѣвоєвати... єднихъ вибити, другихъ въ неволю забрати Вел. Сказ. 46.

5. *Бити, пробити, вдарити.*

XVII. Вѣ зѣгарѣ бывѣетъ звѣвъ и молѣтъ, который години выбивѣетъ Гал. Бѣл. Раз.

2.—Іоанъ въ нбѣ каждого часу годину вы-
метъ, не такъ яко ту цвонъ, але млтву
той години до Христа выбиваетъ Пам.
укр. м. III, 84 (Рк. Самб.).

6. *Покарати биттям.*

XVII. Клима... велѣлисмо з мѣста постронь-
кѣ вибити Прот. Полт. С. I, 125-6. (1691).—
Венедиктъ... розками его (брата) вибилъ
Жит. Св. 57.—Никола... такъ его (половца)
гобре вибил, иж през килка дний был хорым
ib. 277.

7. *Оббити, вистелити.*

XVIII. Кланяи стоячое набойкою выбитое
Арх. Сұл. 116 (1776).

ВИБИВАТИСЯ, -БИТИСЯ, *дс. Пробиваю-
чись вийти, видобутися, видиратися, дертись,
вѣзнятися, нитися.*

XVI. З памяти людской вибиваются Гр.
кн. Лит. 47 (1516).

XVII. (Казимерь) перше драпѣжниковъ ус-
кромилъ, потомъ тих, которые з дани вибилися,
знову давати примусилъ Крон. Полск. 4. Во-
еваль Козаровъ, котрий з моцы его вибива-
лися Крон. Сое. 14.—Уросши в силу болшую...
выбилася Литва зъ Руского подданства Крон.
Лит. 319.

XVIII. Ракечий зколлѣювавшись з Поля-
ки... хоцетъ з-под власти турецкой... и от
звнкой дань... вибитися Вол. Сказ. 80.

ВИБИРАНЬЕ, *рн. 1. Чинність від «ви-
бирати».*

XVI. Ревстръ вибиранья пѣнязей рочныхъ
Арх. ЮЗР. I, XI, 67 (1599).

XVII. Король послалъ къ нимъ Коснятина,
названого Положишина, для вибираня дани
Крон. Сое. 279.—Тепер по вибираню осипа...
чомуе остро стал дивитися (Олихвѣр) Прот.
Полт. С. I, 147 (1691).

2. *Обрання.*

XVII. По смерти Юлиевой были... вели-
кие розницы около вибираня цесара Крон.
Боб. 182.—Повѣдѣл ему слуга таємную и
посполитую раду слугъ на вибиранѣ князя
собѣ Ал. Печ. 172.

ВИБИРАТИ, -БРАТИ, *дс. 1. Беручи все
вняти, брати з середини, виымати; забрати
все.*

XVIII. Аще на олтари проліасѣ и прошла
животворѣща крєвъ Спсителява... первѣй
сусты своими должень пролитіе vybrати моцно
Шумл. Зерц. 47.—Выбраз цыруликъ всѣ вну-
трности его (чѣлка) Єв. Раш. 179.—Хлѣбъ
з пєчы вибирали, которого тамъ никто не сѣ-
жал Крон. Полск. 387.—Мужики.. почали
зъ будинковъ то стелѣ збирати то грами ру-

бати, окна вибирати Арх. Мот. 132 (1688).—
Однихъ порубали, а другихъ в полонъ вы-
брали и мѣсто спалили Лит. Сам. 57.—З ласих
костей мозок vybrати и тѣм мозком мазати где
гризет ЦАМ. № 32, к. 114-6.

XVIII. Вѣбрали єму очи з голови Пам. укр.
м. IV, 85 (Куз. Рк.).—Возми агресту великого,
выбери зъ него насѣння Разн. марц. 645.—
Кѣго гадина вкусітъ... молоко сѣлое жѣгавков
кропівцевъ маловъ прѣвѣвати, щобы їдѣ вибі-
рано Угр. Зг. 222.—Кѣли сѣя слице идетъ
черезъ море... то много его ясностю своєю и
променями горячими вибравѣтъ Ал. Тиш.
88.—Коритниковъ 4, щѣ понелъ у корыта
возятъ, наливають, вибирають и сточуютъ
Вас. Зб. Мит. Лѣвоб. Укр. 70 (1720).

2. *Зрабувати, облутити, сикрасити.*

XVII. Людѣ єдинъ татаре вибрали, другій
отъ меча погинулъ Лит. Льв. 264-5.—З гумна
оповедающего, з короба, в котром знайдо-
валося осмачок три, выбралъ жита Акт. Старод.
кн. 118.

3. *Стягати, стягти, позбирати.*

XIV. Казалъ пописати овесъ вшитокъ што
ієсмы выбрали на землѣнахъ ЮЗР. № 18
(1386).

XVI. Росказалъ врядникомъ своїмъ вы-
брати, якожъ вѣю и выбраю, податокъ на
сєє рокъ шестьдесятъ девятый, со всихъ име-
ней прислухающихъ къ монастыру Жѣдичин-
скому Арх. ЮЗР. I, I, 26 (1570).—Циаши,
податки вшелякиє, зъ тѣхъ подданныхъ при-
ходячѣє, на себе вибирають ib. 277 (1590).

XVII. Пріихали вибирати побору от землѣ
и от воды Ал. Печ. 167.—Вы, которые з рос-
казачѣ пановъ своих... податки и повинности
выбравѣє Єв. Вѣл. 50-б.—Полковникъ... ве-
лѣлѣ... и такіє гроши с товариства vybrати
Кн. Нєс. 5.—Послы... з Персии пріѣхали
выбирати побору от земли и от воды Крон.
Боб. 164.

4. *Обирати, -брати з кого, змѣж кого,
з-посеред кого.*

XV. Владиславъ выбранны ку бискупству
влоцлавскому ЮЗР. № 67 (1433).—Мы без
ваше милости братѣи наше милоѣ госпо-
даря не хочемъ вибирати Ак. ЗР. I, 116
(1492).

XVI. Дозволили вибирати Ленковои и сы-
ном єє... (по) шести свѣтков, которым би они
вѣрили Арх. ЮЗР. I, VI, 43 (1545).

XVII. На апостолство выбравъ гдѣ некниж-
ныхъ Єв. Раш. 12.—Которого цесара виби-
рано, тєды єму... вѣншовано Крон. Боб. 253.—
Сєбѣ гетмана выбрали Лит. Сам. 52.

XVIII. Барабашъ... ездилъ до Владислава... и... просилъ... аби волно било имъ з-между себе вибрати гетмана Вел. Сказ. 14.—Мечѣте жребій на дваццати особъ выбранныхъ, выбравши собѣ члвковъ дванаццати Пам. укр. м. I, 335 (Рк. Тесл.).—Старого тестаменту законъ... через тогожъ Моисеа, которого Бгъ рибравъ за виполнителя своей волѣ подане було до захованя ісраильтаномъ Науки парох. 1.

ВЫБИРАТИСЯ, БРАТИСЯ, *дс.* 1. *Збиратися, зтягатися.*

XVIII. Святочный ралець било вибирається съ посполитихъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 169 (1722).

2. *Збиратися, зібратися куди, рушити, шити, виправлятися, - витися виступати, - нити.*

XVI. Южъ за помощью Божою отправа- ватися будемъ и въ дорогу възядъ вибиратися Арх. ЮЗР. I, I, 485 (1596).

XVII. Оселъсь Л'вомъ одного часу выбра- лися на прохажку Рад. Він. 29.—Іосифъ... выбрався въ дорогу Крон. Боб. 31-6.

XVIII. Берыся ты з дому твоего... и выбравъ- шся Лотъ пошел Пам. укр. м. I, 332 (Рк. Тесл.).—Сам ся выбираеть со апостолы своими до Іеру- салиму ів. II, 224.—Пожарский... выбрася з данимъ собѣ войскомъ отъ Конотопу Вел. Сказ. 206.—Выбрався до прѣ Дарія самъ единъ у посел'ствѣ Ал. Тиш. 48.—Алек'сандеръ помалу-малу почаль ся выбирати з-межи панства с полаты на двор ів. 51.

ВЫБИТЬЕ, *рн.* Чинність від «выбити».

XVI. Мене его милость (князь воєвода Киев- ский) выбилъ, за которымъ кгвалтовнымъ вы- битемъ сталися мнѣ шкоды на тотъ часъ не- малые Арх. ЮЗР. I, I, 143 (1580).—А тымъ дей таковымъ выбитемъ своимъ съ того всего яко се есть впередъ поменило, вделалъ дей шкоды яко шесть тысячий копъ грошей литовскихъ ів. III, I, 26 (1590).

XVII. О зорване ставовъ и о штомъ бы колвекъ якую трудность имъ задавати мели, ажьбо за выбите збожя отъ граду, за ошано- ванемъ приятельскимъ заплатити Арх. ЮЗР. VI, I, 288 (1601).—Кгвалтовное выбитье зъ кгрунту и зъ озера Косора спокойного держанья и уживанья его Ак. ЮЗР. II, 21 (1609).—Инфор- мацію, котрая была межи клеросомъ Львов- скимъ а межи Ісаею Балабаномъ о выбити ихъ отъ святого Юра и о поиманя намѣтника, тую отискати в канцелярии ксендза Щирбича пишно Льв. Ставр. 37 (1609).—Хто бп былъ причиною до выбитя тоей пчолы Ак. Полт. Гор. Ур. I, 84 (1666).

XVIII. О гвалтовномъ вибитѣ з спокойного владѣня С. і Р. 9.—Доношеніе за причиненіе гвалты и вибитте Арх. Гал. № 32 (1766).—О вибитю чрезъ Поляковъ зъ Полѣся Палъю- цовъ Літ. Вел. III, 130.

ВЫБЛЮВОВАТИ, - БЛЮНУТИ, *дс.* *Блю- ючи викинути з себе.*

XVII. Члвкъ естесъ, не выблювуй яду аши- дового Бв. Калл. 543.

XVIII. Зъ сердца своего бунтовничаго духу не выблюншь Марк. IV, 175 (Л. Мазепи).

ВЫБЛУДИТИСЯ, *дс.* *Вийти з блуду, вийти на дорогу.*

XVII. Телебугъ же едва въ малѣ дружилъ выблудися Літ. Густ. 846.—Ты... выблуди- вшися приѣдуть до людей Крон. Боб. 238-6.

XVIII. Ишли пять двій и заблудили инъ- шимъ пѣтемъ... и ледво ся выблудили на едино поле Ал. Тиш. 95.

ВЫБЛѢДЛЫЙ, *прикм.* *Що став блідой чери.*

XVII. Манихейчиковъ еретиковъ познавати по подлой сукнѣ, по выблѣдлой твари, по хитрой мовѣ Арх. ЮЗР. I, VII, 240 (1619).

ВЫБОГАТИТИСЯ, *дс.* *Збогатитися, на- бути багачства.*

XVII. Выбогатитися умыслили сѣть Ак. ЮЗР. II, 241 (И Виш.).

ВЫБОИСТЫЙ, *прикм.* *Що має вибоі.*

XVII. Дорога вибоиста, горовата и длѣ скал каменихъ барзо тѣсна Збірн. 1693, к. 176-6.

ВЫБОЙ, *рм.* *Вибиття.*

XVI. Научыти, абы везде з выбоємъ и безъ опикулъ збожья молочены были Пам. РК. II. 521.

ВЫБОЙКА, *рж.* *Ляна тканина з вибитими зорами на оден колір.*

XVII. Выбойка напрестолная... шовкомъ га- еованая Прот. Полт. С. II, 3 (1675).

XVIII. (У мене взято)... габи три шкуки... вибуіюкъ три Прот. Полт. С. I, 251 (1705).—Куплено выбойки 3 локтя Дн. Хан. 130.—Одѣяло вибойки красной, подшитое холстомъ Арх. Сул. 116 (1776).

ВЫБОЙКОВЫЙ, *прикм.* *від «выбойка».*

XVI. Попъ повидил, ижъ дей... не знѣшо. есми в церкви... рызъ двоихъ: однихъ коленскихъ белыхъ... а другихъ выбойковыхъ чирвоныхъ Арх. ЮЗР. I, VI, 65 (1579).

ВЫБОЙНИКЪ, *рм.* *Що вибиває зори на тканинахъ.*

XV. Овецъ и свиней по Кіевскимъ дворомъ не зганяти: мають то вѣдати клеплины а вы- бойники Ак. ЗР. I, 144 (1494).

ВЫБОЙЧАНЫЙ, -ЧАТЫЙ, прикм. Див. **Выбойковый**.

XVIII. На хорахъ на престолахъ чотирохъ и жертвенникахъ аутпеди вибойчаніе РКПЛ. 17. — Юпки вибойчаной, бараханомъ подпиктой (не віддав) Полт. Полк. Канц. (1753). — Кладра вибойчаная з трема подушечками 2 р. Арх. Вид. м. реестр вещ. нам. Іс. (1759). — Сподница вибойчата Кн. Цеху Тк. 19.

ВЫБОРНЕ, присл. *Досконало, чудово, найкраще в своїм роді.*

XVI. Которые слова и иные вси апостолове могли выборне о себе мовити Отп. II. П. кл. Остр. 1085. — Выборне тоє ся зыйдеть Хр. Фил. Апокр. 1074.

XVII. Выборне упасъ еси владыки своего стадо Копист. Пал. 1151. — В нѣшній днь зъ Бмъ и Тріодъ починаем, которую многіи в правдѣ зъ промежку стыхъ и блоносныхъ ісѣнотворцевъ нашихъ отцевъ, выборне и якъ пристояло от Стого возбужаемы Дха въ спѣваню вдячномъ оутворили Тр. постн. 9. — Почало дитя выборне языкомъ грецкимъ мовити Рук. Хрон. 303.

ВЫБОРНОСТЬ, ржс. *Досконалість, найкращість в своїм роді.*

XVI. Изѣщество — выборность Зиз. Лекс. 100.

XVII. Изѣщество: знаменитость, превышаетъ, выборность Бер. Лекс. 56.

XVIII. Несвѣдомымъ здѣшнемъ обывателемъ выборность и величество войскъ своихъ ложно внушили Марк. IV, 264 (Ман. Карла XII, 1708).

ВЫБОРНЫЙ, прикм. *Досконалий, чудовый, найкращий в своїм роді, выбранный, вишуканный.*

XVI. Вызбранный, валежный, выборный в битвахъ Зиз. Лекс. 95. — Изѣшний — выборный ів. 100. — Милыи мои бѣлыи а червенныи, выборныи исъ тысячей П. П. 54. — Красна яко ібѣсяць, выборна яко сонце ів. 55.

XVII. Для выборного вѣры той признанья Копист. Пал. 349. — Я тебе насадилемъ виноградъ выборный, которого каждое насѣнье есть правдивое ів. 390. — Выборный ораторъ ів. 956. — И назовешъ имя его Іисъ, абовѣмъ ядъ выбавить людъ свой от грѣховъ ихъ. От того часу оудѣльное и выборное тоє имя юстаетъ Гол. II. М. II, 376 (Кор. II. 1645). — Тѣло его (Іоана) стого... в найвыборномъ в нарочитомъ мѣстѣ поховали Жит. Св. 111. — Казнодѣа albo проновѣдникъ... не повиненъ жаккихъ, выборныхъ и ласкавыхъ словесъ... ужикати Рад. Він. 18. — На зробен'є ботовъ albo черевиковъ также выборного шукаемъ шевца ів. 122. — В' створеню ишомъ постушилъ Бгъ

нибы маларъ в' отмаліюваню якого выборного контер'фету ів. 267. — Уже полку Миргородского выборная тысяча товариства... въ Чигринъ-Дуброву зтяглися Ак. ЗР. V, 220 (1688). — Ввел Богъ звѣрей выборныхъ в рай Рук. Хрон. 3. — Да принесут ми (бгу)... выборной воши Крон. Биб. 47.

XVIII. За воровство... трохъ лошадей имено коня выборного да кобил двохъ Прот. Полт. С. IV, 31-б. (1756). — Козаковъ онихъ ресетровыхъ виборныхъ и военныхъ... въ суда водніе... въсѣло Вел. Сказ. 33. — Подъ Чолганскимъ Каменемъ... изчислили самыи выборной на конь всѣдшой... шаяхти военной большъ 30000 ів. 57. — Персона отца его Принцъ Владиславова, короля Жигмунта, виборными рубѣнами осаженная, а зъ другой (сторони) былъ орел гербовый корони Польской, найвыборнѣйшими шафѣрами обложенный Літ. Вел. I, прил. 36. — На той горѣ злото найвыборнѣйшее родится Пам. укр. м. IV, 32 (Сок. Рк.).

ВЫБОРСТВО, рн. *Выбирання.*

XVIII. Тое выборство рядовыхъ козаковъ въ скорости отмѣнилось Сб. Лѣт. 63 (Кр. оп. Мар.).

ВЫБОРЪ, рм. 1. *Выбирання, стягання на лежкості, побір.*

XVIII. За утрату вновь очищенного порту имѣетъ датися указ на мито до вибору роненной сумми Стат. 32-б.

2. *Выбирання міжє однимъ та другимъ, перебір, ріжниця.*

XVII. Всѣ безъ вибору правно предъ лицомъ хрстовымъ станутъ Єв. Реш. 14.

3. *мн. Выбирання на уряд, на посаду.*

XVIII. Такожъ с полковъ за скудостію искусныхъ к правамъ людей, депутатовъ по выборамъ не прислано в судъ єнералній С. і Р. 28.

4. *Найкраща частина якого загалу, чоло, цвіт, сметанка.*

XVIII. А войска уже зъ цесарскимъ самого вибору з арматою на пятнадцать тысячъ мѣючи рушилъ Вел. Сказ. 153.

5. *Выбирання куди, винесення, виручання.*

ВЫБРАНЕЦЪ, рм. *Піиий новозатяжний жовнір.*

XVI. Розказалъ людови и выбранцомъ въ дома закрытиса Арх. ЮЗР. I, VI, 140 (1597). — По волости... гайдукофъ до Лѣфлянтъ выбранцовъ выбирали Кул. Мат. I, 76 (1600).

XVII. Было при томъ веселью... его семь тысящей выбранцовъ коштомъ великимъ выбранныхъ, въ злате и серебре Кул. Мат. I, 85 (1606). — Князь Випнѣвецкій... имѣючи при себѣ килькенадцять тысячъ люду военного

грошавого, опрочъ драгунѣи и выбранцовъ. которыхъ и подданныхъ своихъ начинилъ былъ... мусѣль утѣкати Лит. Сам. 12.

XVIII. Пришло ихъ теди килка выбранцовъ до обозу Лит. Вел. IV, 521.

ВЫБРАНЫЙ, прижм. 1. *Що його вибрано.*

XVII. Семъ тысящей выбранцовъ, коштомъ великимъ выбранихъ Куд. Мат. I, 85 (1606.)

XVIII. Выбранный будетъ приносить тѣ писма Лит. Вел. II, 196.

2. *Стягнений, виторгований.*

XVIII. Принято отъ оца іеромонаха Фотія за медовую дань имъ выбранихъ денегъ двадцать еденъ рубль Кн. пр. 20 (1753).

3. *Выборный, передний.*

XVIII. Забравъши... ветязѣи выбранихъ... пошовъ самъ з войскомъ своимъ Ал. Тиш. 43.— Все у злотѣ, людъ выбранный, витязъ у витязѣ ib. 60.— Мечѣте жребій на дванайцати особъ выбранихъ выбравши собѣ члвковъ дванайцати Пам. укр. м. I, 335 (Рк. Тесл.).— Бгъ... людѣи Іилскихъ якобы, винограды насадивъ выбранный, перше въ Єгиптѣ Науки парох. 62.

Выбранный божий, чоловік на землі назначений спастися на небі.

XVI. Застановляємось, много есть поволанныхъ, але мало выбранихъ Огн. кл. Остр. II. П. (стдр.) 43.

XVII. И зали другіе стые и выбрание Бжіе, блгдти дховной не мѣли Карп. Каз. 12.—Што имъ сказано Мсѣдію патріарсѣ и всѣмъ выбранимъ Бжіимъ ознакомили Тр. постн. 293.— Онѣе сѣмъ лѣтъ скоротятся для выбранихъ бжиихъ Єв. Реш. 13.— Уваж... барзо великую терпчивостъ выбранихъ Бжиихъ ib. 22-б.

XVIII. Также и у дни вугтыцовъ нашихъ ималъ Бгъ людѣи выбранихъ своихъ, котры вѣровали ему Поуч. Няг. 55.— Прійдѣте, дшѣ праведныи и стые, выбранныи бжии Пам. укр. м. IV, 316 (Рк. Тесл.).

Выбран(н)ос начинье, особа обрана за знаряддя.

XVI. Оного таинника небесного, «начинье выбраное», апостола Павла межѣ собою удушили Огн. кл. Остр. II. П. 402.

XVII. Для того побужаетъ начинье выбраное Павелъ стый Тит. 358 (П. Мог. 1640).—Выбраное начиние Хво Пр. Жел. 5.—Такій священникъ есть выбранимъ начинемъ Божскимъ Гал. Кл. Раз. (пр.) 5.

ВЫБРАНЬЕ, рн. Чинність від «выбрати».

1. *Брання з чого.*

XVIII. Купил двѣ бибулы для выбранья воску... с орликов Ризн. Соф. Кн. 124-б.

2. *Стягнення, збрання.*

XVIII. Указъ... о вибранню грошій с товариства Кн. Нос. 5.—Без писма такого пожитки отъ подданного можетъ взять пагъ возвратно толко подданому для выбранья з нихъ шесть недель имѣють датися фрису Стат. 36-б.

3. *Обрання, елекція.*

XV. У Вилни, землямъ всимъ зѣхатися на день светого Ильи на выбранье господара Ак. ЗР. I, 116 (1492).

XVII. Выбране княжати Рук. Хрен. 163.

ВЫБРЕХАТИ, дс. *Знівечити брезаннямъ*

XVIII. Бодай зуби, очи собѣ выбрехали Укр. Р. Арх. IX, 235.

ВЫБРНУТИ, дс. (пол. wybrnąć). *Вибрести, вилізти, вибратись, виплутатись.*

XVI. Чили та, которая (церковь римская), што Синод, што рок, што день, то повинками бавачи, юж такъ далеко забрнула, же и до судного дня выбрнути подобно не можетъ, тѣпитисѣ масть Огн. кл. Остр. II. П. (стдр.) 53.— Обачимо, якъ зъ того выбрнєнь Хр. Фил. Алєкр. 1022.

ВЫБРОИТИ, дс. *Брояти вчинити що.*

XVIII. Не спецѣфкуємъ ретелне тутъ того, что они Ляхи... аки не христіане вамъ, православному христіанамъ выброили и учинили Лит. Вел. IV, 136.

ВЫБРЫТВИТИ, дс. *Виголити бритвою.*

XVII. Выбрытвити потылицу Ак. ЮЗР. II, 213 (И. Вш.).

ВЫБУБНЯТИ, дс. *Бити в бубон.*

XVIII. Особно засъ довыбшѣ въ раду выбубняеть Клим. Вірші, 185.

ВЫБУДОВАНИЕ, рн. Чинність від «выбудувати».

XVII. Вѣра есть фундаментъ, иншіи засъ пнясты назданіа, албо выбудована Рад. Ог. 263.

ВЫБУДОВАТИ, дс. *Будуючи виставити.*

XVII. Іды по знесеню некоторыхъ обнѣи, што бы въ учениковъ его умыслахъ вѣра справила, Всевидицъ выбудовалъ самъ за себе и за всѣхъ Копист. Пал. 347.

ВЫБУРКОВАНИЕ, рн. Чинність від «выбурковати».

XVII. За 8 фур камѣня плазового до выбуркованья рынштоку предъ школою Арх. ЮЗР. I, XI, 443 (1633).

ВЫБУРКОВАТИ, дс. *Виложити, вистелити буркомъ (брукомъ).*

ВЫБУРЧЕСТВО, рн. (?).

XVIII. Дмитрий... поєдналъ цехъ... выбурчество и молодчество отбувъ Кн. Цеху Кн. 11-б. (1747).

ВЫБУТВЪЛЫЙ, прикм. Той, що вибутовів.

XVII. На той часъ еще древа яко свѣжоствореніе не были спрощѣлыми и выбутовѣлыми, не здоровыми и цѣлыми жадныхъ дѣръ в себѣ немаючи Рад. Віг. 1443.

ВЫБУТВѢТИ, *дс. Змиривати, згнати.*

ВЫБУХНУТИ, *дс. 1. Викинутися зневажъ; несподівано початись, зірватися.*

XVII. Подъ покрыте огонь выбухнулъ и зажалилъ Крон. Боб. 304-б.

XVIII. Выбухнулъ огни войны оной козацкой прѣствѣ Полякоу Лит. Вел. IV, 144.

2. *Несподівано показатися, вискочити звѣдки.*

XVIII. Чернецкий з войскомъ зъ мѣсца святаго вибухнувши, розгромилъ (подезд Шведский) Вел. Сказ. 134.—Ординскіе войска Воеводского вибухнувши нечаянно ... вдарили на православныхъ христіяновъ іб. 206—7.—Сила орды зъ одной (стороны) напимъ въ очи. а другой зъ заду зъ долинь вибухнуло Лит. Вел. III, 443.

ВЫБЫВАНЫЙ, прикм. Див. **Выбиванный**.

XVIII. С одной стороны выбывано Распятие Ревстръ Ризн. Соф. 10-б.

ВЫБЫТИ, *дс. Выбути, перебути.*

XVII. (Свинтогортъ) двѣ лѣта толко выбывши на княженіи Литовскомъ, спокойно умерлъ Крон. Лит. 325.

ВЫБѢГАНЬЕ, *рн. Чинність від «выбѣгати».*

XVI. Ристаніе, выбѣгане Зиз. Лекс. 106.

ВЫБѢГАТИ, -БѢГНУТИ, -БѢГТИ, -ГЧИ, *дс. Выйти бігцем, вискочити, выпасти.*

XV. Половецъ же придоша за Росъ, Гюргевни же выбѣгоша Іп. 219 (1095).—Идите на нь, оже передъ вами не выбѣгнетъ станьте же около его іб. 330 (1146).—Ти въ Бѣльгородъ въѣхалъ а Ворисъ выбѣгль іб. 415 (1150).

XVII. Порвется игумень и вся братія... вскожъ выбѣгутъ, недалеко от монастыра стоячого злодѣя зъ лицомъ нашли Рук. № О. 4^о 86, к. 56.—Гургій зъ Кіева выбегъ, а Ізяславъ въ Кіевѣ сѣлъ Крон. Ссѣ. 132.

XVIII. Онъ воръ выбѣгъ на дворъ Прѣдъ. Полт. С. IV, 200 (1757).

ВЫБѢРАТИ, *дс. Див. Выбирать.*

XVII. (Семень) зъ отцемъ Кариономъ дякономъ... в' селѣ Петровцѣ осипъ выбѣрала Прот. Полт. С. I, 143-б (1692).

XVIII. Старшихъ себѣ на уряди судовіе выбѣрати Вел. Сказ. 100.—За силу правъ малороссійскихъ надлежитъ суду генеральному отираваемому быть отъ депутатовъ зъ девяти полковъ по одной персонѣ выбѣраемыхъ С. і Р. 28.

ВЫБѢРАТИСЯ, *дс. Див. Выбиратися.*

XVIII. За часу зъ Чигрина выбѣрайся Лит. Вел. II, 35.

ВЫВАБИТИ, *дс. Ваблячи вивести; виманити.*

XVIII. Вывабити Острианина зъ фортелю Лит. Вел. IV, 206.

ВЫВАЖОВАТИ, -ЖИТИ, *дс. Підважувати, -дити.*

XVII. А вночи увидѣламъ, же у комори моеї тинина виважена и гроши взяти Кн. Мѣск. Полт. 39 (1698).

ВЫВАЛЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вивалити».*

XVII. По земли вправдѣ армату до штурму и вывален'а мѣру способную зближали Тр. постн. 661.

ВЫВАЛЮВАТИ, -ЛИТИ, *дс. 1. Валячи вичувати, -чити, вижити; виставити, висадити.*

2. *Висадити, виперти, виламати, вирвати.*

XVII. Статечного въ вирѣ жадный и найсрозжшы преслѣдованя навалности отъ прѣдсвзятія его побожного вывалити лечъ ани рушити мочы не будутъ Гол. II. М. I, 393 (1631).

3. *Валяннямъ виробити.*

XVIII. Шаповаль лямцы вываляютъ, що носятъ молодежи Клим. Вірші, 101.

ВЫВАЛЮВАТИСЯ, -ЛИТИСЯ, *дс. Валячися випасти.*

XVI. Скоро ихъ (двери) трохи порушено, зъ гаконъ снали и вывалилися Арх. ЮЗР. I, I, 317 (1591).

ВЫВАРКИ, *р. мн. Рештки по виварі чого.*

XVIII. Оставшиися же виварки злить Млр. дом. лѣч. 44.

ВЫВАРНЫЙ, *прикм. Що його виварено.*

XVIII. Іазда... мусить панови оу годѣ дати... одну ицу выварного масла Урб. 56.

ВЫВАРЮВАТИ, -РИТИ, *дс. Варячи витягти.*

XVIII. Вываривъ зъ него воду Клим. Прип. 204.

ВЫВДЯЧИТИ, *дс. (пол. wywdzięczyć). Виплатити вдячністю.*

XVIII. И неслупна есть речъ, ажебысмо тимъ цѣлымъ житіемъ напимъ... ему (Ху), яко найвыжшому выслуговалисѣ и вывдѣчили Панови Науки парох. 162.

ВЫВЕДАНЬЕ, *рн. Див. Вывѣданье.*

XVI. Подскарбий... при личѣбѣ маеть отложыти на выведанье ревизора Пам. КК. II, 526 (1557).

ВЫВЕДАТИСЯ, *дс. Див. Вывѣдатися.*

XVI. Теды просилъ панъ Ж. на оглядане и на освѣщенье тыхъ ктвалтовъ морду и школь о возного, передъ которымъ дей выведаются тамъ всего по достатку и списавши зъ созна-

нем возного до книгъ отдамъ Арх. ЮЗР. I, I, 227 (1586).

ВЫВЕДЕНЬЕ, рн. (пол. *wywiedzenie*). Див. **Вывѣдованье**.

XVI. На громаду другую зыйтысе для лепшого выведеня и опыту приказалъ Ак. Копн. С. 59 (1596).

ВЫВЕДЕНЬЕ, рн. Чинність від «вывести».

XVII. Тут описано розмножене утискъ и выведене жидовъ з Єгипту Кн. Рож. 31.

ВЫВЕДОВАНИЕ, рн. Див. **Вывѣдованье**.

XVII. Полно было всюды зрады, выведованя Жив. Св. 16-б.

ВЫВЕДѢНЬЕ, рн. Див. **Выведенье**.

XV. Оучинили есми мѣжи ими завитыи рокъ на выведѣнье границы ЮРГр. № 36 (1401).

ВЫВЕЗТИ, дс. Див. **Вывозити**.

ВЫВЕРГ(НУ)ТИ, дс. *Викинути*.

XV. Прочии вои Володимѣрѣ вывержени быша (XII. на) брегъ Ип. 142 (1043).

XVI. Порядки изъ церкви вывергли Ак. ЗР. IV, 226 (1600).

XVII. Если якое слово маешъ до насъ, велись еще неконечне все с памяти своея вывергъ, отписати до насъ постарайся Лѣк. на осп. ум. 28.—Всяку злобу и грѣхъ вывергли и очистилися Пам. КК, I, 126 (1621).—Ахъ мнѣ южемъ зъ опеки Божской вывержена Суд Бож. 299.

XVIII. А кѣсти вода вывергла на берегъ Пам. укр. м. II, 340 (Унів. Рк.).

ВЫВЕРГЪ, рн. *Викидень, пороник*.

XVII. Извергъ: Нѣдоносокъ, вывергъ albo дитѣ мертвонароженое, выпоротокъ Бр. Лекс. 54.

ВЫВЕРЕЧИ, дс. Див. **Выверг(ну)ти**.

XV. Всеи хоцеме и (князя) выверечи неомъ Ип. 590 (1175).

XVII. Єретиковъ пречъ выверечи Кониет. Пал. 545.

ВЫВЕРЖЕНЬЕ, рн. *Викид*.

XVII. Хс квасного хлѣба не отвергалъ, кѣды онъ о выверженю квасу мовилъ Кн. о Вѣрѣ. 258.—Выверженъ оустъ Бер. Лекс. 284.

ВЫВЕРНЕНЬЕ, рн. Чинність від «вывернути».

XVII. Выверненя—разсипаніе Синоп. сл. р. 13.

ВЫВЕРНУТИ, дс. Див. **Вывертати**.

ВЫВЕРТАНЬЕ, рн. Чинність від «вывертати».

XVI. Вѣстлапленіе, вывертанье Зиз. Лекс. 96.

XVII. Богоборецъ такъ мудрую вѣдомость и вывертанье тыхъ словъ апостолскихъ, а не такъ, якоа самыи в собѣ мають, взалъ Тит. 279 (П. Могила, 1632).

ВЫВЕРТАТИ,-РНУТИ, дс. 1. *Перекинути, викинути, висалити, викрутити на другой бѣк*.

XVII. А потомъ из постелѣ твоей ели живого вывернуть и на землѣ голой тебе положатъ Діал. о см. 268.—Видѣль... ногу правую выверненную и всю зпухлую Акт. Старод. кн. 100.

XVIII. Зо всего панства твоего выверну тебе Літ. Вел. I, прил. 4.—Дѣжъ ся взяла Днипро-вая волна, вывернуло дѣвчионку с чолна Пер. Укр. Лир. 34.—Вѣтеръ страшливый був... дерева вывертаты Оп. ст. кн. 6 (1736).

2. *Перевернути на другой бѣк, на виворот, на opak*.

XVIII. Хмельницкий... не малое число козаковъ до орди прибавши шталтомъ татарскимъ в бурнусь и выверненіе кожухъ, чимъ обманулъ Поляковъ Вел. Сказ. 57.

3. *Пережести*.

XVIII. Псаломъ II противъ еврейского вывернулемъ на славенскій діалектъ Дн. Марк. II, 238.

4. *Збити, повалити*.

XVI. А затымъ твой доводъ вывернувши, такъ замыкаю: патриарха могъ папска отлучити Хр. Фил. Апокр. 1302.

5. *Хибно тлумачити, викладати, перекручувати, перейначувати, калічити, фальшивати*.

XVI. Єретичи вывертают по своеволи божественное писмо Пам. укр. м. V, 173 (1596).

XVII. Тыи слова... они (кальвинистове) такъ спросне вывернули Кн. Рож. 112.

6. *Збурити, зруйнувати, знищити, знести*.

XVI. Всеи права посполитые вывернуть важилися Ак. ЗР. IV, 183 (1598).

XVII. Монастирь зо всемъ запалили и вывернули Кониет. Пал. 1021. Блудъ и нечистота домъ Бжій вывертають, а чинатъ его спроснымъ леговискомъ бѣсовскимъ Св. Калл. 987.—Игорь... пошолъ на Половцы, переправившиа черезъ Донъ рѣку, мыслячи ихъ зъ гунту вывернути Крон. Соо. 187.—За панованя Єліуша Адріана Цесаря под которымъ Іерусалимъ естъ выверненый Гал. М. Пр. 54.—Сподѣвале звѣжжати неприятели, и неприятелии скарбы вывернути, але свои вывернулъ, звѣжжанный от неприятели Гал. Боги пог. 21.

XVIII. Вѣру хрестіанскую вывернути и избурити хотѣл Пам. укр. м. VI, 149 (Рк. Тесл.).

7. *Витрутити, відділити, відняти, уділити*.

XVIII. Єди у вѣчний подѣлъ прийдесть, а братия утратившому что брату вывернутъ могутъ з отдѣленного его правне Стат. 54.

ВЫВЕРТАТИСЯ, -РНУТИСЯ, *дс. 1. Перевертатися, -рнутися на другой бок.*

2. *Перекидатися, -кинутися, выпадали, выпасти.*

XVII. Палимові дерева з кореня вивернуті... попадали Жит. Св. 422.

XVIII. В единомъ мѣсці, припознаясь слугамъ нагнали судно на древо... и там всѣ шесть насъ человекъ изъ судна вывернулись Автоб. свѣщ. 327.—Бѣтъ небезпеченство, абыся келіхъ не вывернувъ Собр. Прип. 30.

ВЫВЕРТѢТИ, *дс. Вертіням видобути, викрутити.*

XVII. Яким... не вѣдаю з якого причини... свердломъ око синові моему... вивертѣль Прот. Палт. С. I, 158 (1694).—Твой... отчим зятя моего, що его ударил по щоках, з остатное сорочки вивертит, если ты на него отчима не скажешъ ib. 171.

ВЫВЕРТѢТИСЯ, *дс. Викрутитися, вимкнутися вислизнути.*

XVII. Мыслилъ о томъ, якъ бы ся зъ того жарту вывертѣль Копист. Пал. 1061.—В той часъ анѣ смертю не одбудемо... анѣ жадными фигалями не вывертимося Бв. Реш. 13-б.—Смерть... од которой нѣхто не вывертятся ib. 404-б.

ВЫВЕРШОВАТИ, *дс. Виводити верх.*

XVIII. Цеглу майстрѣ на добромъ мѣстці кладуть и вивершують... а и вперед... пеглу... вивершувано Кн. Нос. 59.

ВЫВЕСТИ, *дс. Див. Выводити.*

ВЫВЕТРЕЛЫЙ, *прикм. Вивітрілий, що вивітрівся.*

XVI. Електорове твоє виветрелые Антир. 87.

ВЫВЕТРЕТИ, *дс. Вивітріти.*

XVI. И листъ тотъ виветрель Антир. 669.

ВЫВИКЛАТИСЯ, *дс. (пол. wywikłać się). Вилізатися, визволитися, спекатися, збуться.*

XVII. Штожь теды на то рекутъ противницы пазды; якъ и от анаѣматы такъ многихъ и такъ великихъ благословенныхъ отцовъ вывиклатися могутъ Кн. о Вѣрѣ, 219.

ВЫВИНИТИ, *дс. Див. Вывѣнити.*

XVII. Если лѣтъ достутъ дочки помененное Наси Васчыки... маєт Омелько сын Антилов оныхъ з маєтности отцевской... вывинити Ак. Бор. 14 (1637).

ВЫВИРНУТИ, *дс. Див. Вывернути.*

XVIII. Колибъ менѣ кѣлце желѣзное упрало в землю было, тобъ я всю землю вивирнуль Пер. Отч. Жит. 69.

ВЫВИТИСЯ, *дс. Випасти, вимкнутися з живота.*

XVIII. Вывившиа из одежѣ своей... оутѣк Нам. укр. м. I, 162 (Рк. Тесл.).

ВЫВИХНЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вивихнуті».*

XVIII. На вивихнение ноги конской Млр. дом. лѣч. 22.

ВЫВИХНУТИ, *дс. Звивхнути, скрутити, вибити з сустава.*

XVIII. Остапъ... одному (коневі) ногу вивихнуль Вид. Ник. м. 5-б. (1734).

ВЫВОДИТИ, -ВЕСТИ, *дс. 1. Ведучи вийти з ким, випроводити кого.*

XV. Ту бо оць (Волод. Мюн.) далъ ему (Святославові) столъ выведы и и Смоленска Ип. 277 (1114).—Оучинили с даниломъ розвѣздъ и вели облазничеве много добрыхъ людий на дуброву Юргр. № 43 (1411).—Хс... Адама от ада вывелъ Чет. 1489, к. 18-б.

XVII. Отець... казалъ еѣ (Ксандру) вывести з сенату Крон. Воб. 76.—Знову питаль бѣсъ старший, если бы хто былъ, штобы его моглъ звести и з церкви вывести Рук. № О. 4^о. 86, к. 53.

XVIII. Хс. чи не нарочно от Ляховъ въ Крымъ виправленъ, чтоби обманомъ вывести орду в Полщу Вел. Сказ. 26.—Клинка визела, сѣделце винесла Рук. К. У. № 21, к. 9.

2. *Зродити, створити, висидіти (з яйця).*

XVII. Кокоси вивѣвши з яєчокъ своихъ курчата гды ихъ добре подкормить, оуже по тымъ жадного, о нихъ не маєт стараня Рад. Ог. (Марк.) 35.—Всякую душу живую и рушающуюся, которую вывели воды Рук. Хрон. 2.

3. *Розповідати, оповідати.*

XVIII. Я трудолюбствуя трудихся для выгоди твоей... вывести простимъ стилемъ и нарѣчимъ козацкимъ, а частми и роздѣлами расположити гисторію о войнѣ зъ Поляки Хмельницкого Вел. Сказ. 3.—Въ книзѣ Твардовского... самое точію военное... выводилемъ действіе ib. 4.

4. *Визначати, викресляти, витикати.*

XV. Тогда тотъ, хто купитъ имѣть службникомъ сусѣды того имѣнія позвать, абы притомъ были, какъ тотъ имѣніе ему выводитъ, хто подаваетъ Ак. ЗР. I, 40 (1420).

5. *Вибудувати (в гору), виставити, винести.*

XVIII. Подъ землею зроблено церковь... а верхи тоєи церкви виведено на дворъ землѣ Путн. Іер. 4.

6. *Чинити, виконувати.*

—инквизицію, слѣдъ, шкрутинію, досліджуваніи, -дити, чинити слѣдство.

XVI. И шкрутинѣи своеє доброе се бытъ сподоваєтъ, бо еє выводилъ людьми народу пляхотского Арх. ЮЗР. I, I, 424 (1594).

XVII. Сторона... просила, ижъ въ той мѣре инквизиции въ невинности своей не выводила Арх. ЮЗР. VIII, V, 301 (1604).—Послаемъ значного товарища... жебы могль тое крадежи оглядѣти и вывести слѣдъ чи так естъ Прот. Полт. С. I, 13 (1691).

XVIII. О какой справѣ все совершенно прилюдне сую инквизицію вивювши, предлагаемъ височайшему разсужденію Суд. Инкв. 198.

7. *Доводити, висвітлювати, вияснити, викладати, тлумачити.*

XVII. Выводилъ ему (философу)... Епифаній правду вѣри хрстіанской з писма того Жит. Св. 287.—Павел... невинность свою выводити почаль ів. 473.—Проконій... долго выводилъ що то за богоче ихъ (болвохвалцев) ів. 510.

XVIII. Мнози бо теологове дешикують і оповѣдають і описують и выводатъ намъ філіозофове о кончинѣ свѣта і о дни судномъ розно и rozmaito Пам. укр. м. IV, 309 (Рк. Тесл.).—Прыслухай же сѧ теперь каждый на семъ моемъ словѣ... як ти выводит писмо стое воскресенію мртвых ів. 312.

8. *Вибрати, винищити.*

XVI. Я тые всѣ sprawy от мене змышленныє... с книгъ выведу и вымажу Ж. Курб. II, 179 (1583).

ВЫВОДИТСЯ, -ВЕСТИСЯ, дс. 1. Вийти, перейти.

XVII. Домыслившись Конратъ, вывелся зъ посломъ вонъ. На Дворѣ рекль ему тихо посель «готуй людкѣ» Крон. Ссѣ. 302.

XVIII. Ёдни в козаки вывелись, а другіе под ратушю... владѣльцами состоять Кн. Місто і тер. 355 (1749).

2. *Усправедливлюватися, -витися, очищатися, -ститися з чого, уневиннюватися, -нитися.*

XVI. Хотечи яене а значне то показат и с того ся вывести Арх. ЮЗР. VIII, III, 379 (1583).

XVII. (Она) выводилася в том помовеню Модзал. 28 (1666).—Он же Ничипор Жорновый щиплючи славу дому его млети пна Жученка явче пред многими людми говорил... в чомъ ёго млеть выводячись просил нас вышей писаних особ о вчинснє справедливости Кн. Мѣск. Полт. 28 (1693).—Сынъ его... питанный, где бы тые побралъ озчины, выводилея ижъ зарѣзали двое овечокъ, уже тому рокъ мипувъ Акт. Старод. кн. 25.—Ярославъ... слогы покорными Володимера ублагалъ и вывелся, же ничего такого никгда не мыслиль Рук. Крон. 444.

XVIII. Вы есте шпѣги, кимѣлюе, просмотруете города моего... Выведѣте сѧ, еслисте

добрыи людє Пам. укр. м. I, 168 (Рк. Тесл.).—Нас црѣ оушитких погубит, бо мы ся выводили Веніямином ів. 169.—Ёсли обжалованній до году и шесть неделъ глєйтом выведетсѧ то все забранное от кого нибудь ему пополнит би Стат. 65.

3. *Бути доведеним.*

XVI. Въ прешлыхъ... роздѣлѣхъ вывелася слушность и повага синоду Берестейского Хр. Фил. Апокр. 1304.

4. *Зникати, переставати бути.*

XVIII. А разбой и до днесъ не выводятся Пелгр. Ип. Вѣнр. 11.

ВЫВОДНЕ, -ѣ, присл. (пол. wywodnie). *Довідно, переконуюче.*

XVII. Прѣтелнѣ: выводнѣ, зъ дорожа Бер. Лекс. 132.

ВЫВОДНЫЙ, прикм. 1. Що береться за вивід (з одной посілости в другу).

XVI. Коли нашъ человекъ въ князского человека, або въ панского, або в земянского пойметъ дѣвку, ино выводная куница тому государю, в чиего человека дѣвку пойметъ Ак. ЗР. I, 35 (1507).

2. *Що його можна вивести, довідно показати.*

XVII. Словопрѣніе: выставиѧ мова, выроднаѧ мова Бер. Лекс. 149.—Тая натура... розумом не ест выводна Жит. Св. 86.

ВЫВОДЪ, рм. 1. Виведення; (роду) генеалогія.

XVIII. Я... понудихся... вывести... гисторію о войнѣ зъ Поляки Хмельницкого. В какомъ выводѣ, въ книзѣ Твардовского... самое точію военное... выводилемъ дѣйствіе Бел. Стѣз. 3.—О навязку за выводомъ шляхетства ведлугъ артикула 50 С. і Р. 12.

2. *Наведення доводів, аргументація, обяснення.*

XVI. Степанъ Хмара отъ князя старости пытанъ: если бы онъ мель скупинный выводъ. ижъ онъ въ томъ обвиненію о забитѣ дядка своего не естъ винный? Чимъ бы ся подле права отъ того отвести мель? Ино на то Степанъ Хмара толко поведиль: «выводовъ жадныхъ иишихъ не маю, толко, иж-ем не виненъ, готовъ есми присягою моею телесною того поправити и от такового обжалованя отестися Кн. Гродск. Луцк. 1573, к. 382-б.—Выводовъ его слушать не хотѣли Ак. ЗР. IV, 161 (1597).—Самъ ставши и того гостя своего ку выводови тое згубы поставиль Арх. ЮЗР. VI, I, 271 (1598).—Кождый безъ великого вывода снадне бачить Хр. Фил. Апокр. 1096.—Дай ми вывод об каждом словѣ Катех. 9.

XVII. Теды на выводъ невинности своеѣ браласе до шкрутинкумъ Арх. ЮЗР. VIII, III,

318 (1606).—Исправитися правды своей и выводъ о себѣ дати, чего и право всѣхъ народовъ допущаетъ Копист. Пал. 318.—Предъ нами далъ о себѣ пристойный выводъ, ижъ есть правдиве и канонне... посвященъ Гол. П. М. II, 33 (П. Мог. 1633).—Не потреба там (на суду)... анѣ доводу, анѣ выводу Єв. Реш. 29-6.—Мы... дали слушний выводъ и атестацію Прот. Полт. С. I, 29 (1676).—Нечистым мыслям абы ся охотне спротивит могло, выводы и способы розмаитіє Рук. № О. 4^о 86 к. 65.—Галоненко ис себе найпервей выводъ далъ, ижъ въ тымъ бою не естъ виненъ Прот. Борз. Рат. 37 (1676).—Богданъ Науменко повидалъ... и пыталъ ихъ: где ночовалисте? Они выводу слушного на тоє не дали Арх. ЮЗР. IV, I, 110 (1683).—Знайшол в ремесника Овчинка чтары овчыны и пятую козину, где, домовляючися справедливости, потребовал предъ урядомъ выводъ Акт. Старод. кн. 25.—Поручка далъ выводъ з того, ижъ купилъ того коня в Яковска Іутника ів. 28.—Стого Афанасія безъ суду и выводу пєсар... на выгнанє осудилъ Крон. Б-б. 278-6.

XVIII. И такъ емъ слушний господареву выводъ далъ, жемъ нѣды виннимъ не оставъ Укр. Р. Арх. IX, 71.

3. *Уневинення себе, уневиннюоче об'яснення.*

XVI. Они дей не посылаючися тамъ, ани припускаючися на выводъ єго, одно своеволие єго безъ лица и кромѣ права, поймавши, стали быти Ак. Копн. С. 38 (1564).—Мы... вглянувши въ sprawy и доводы отца Феодановы... всказали єсмо, водлугъ выводовъ отца Гедіона... отвестисє, то естъ присєгнути, самому отцу Гедіону, єпископу Львовскому, яко о томъ не ведалъ и чинити не казалъ братаничу своему Арх. ЮЗР. I, I, 271-2 (1591).—Староста самъ на суде седєчи, не слухаючи статєчне выводовъ ... владыки, сторону слова ущинливые мовити учить ів. 313 (1591).

XVII. Иванъ Бутко... якобы хотѣлъ з себе выводъ дат, кидалєя до Хвидора Буцкого для признаня з вини таляровъ ста Ак. Полт. Гор. Ур. I, 7 (1664).—Мнѣ небожчикъ многие шкоди строилъ, а зособна стерялъ мы овечокъ болшей сорока, коньверєуючи съ прибишами, по тыхъ овечкахъ жадного мы выводу небожчикъ не далъ ів. 144 (1669).—Лєско... за того овчара жадного з себе выводу не далъ Прот. Полт. С. I, 17-б. (1674).—Татяна, даючи з себе выводъ ставила заводцовъ своихъ, отъ которыхъ купномъ себѣ з одинадцєть шаговъ достала (паніову) Прот. стр. пот. 99.

XVIII. И такъ емъ слушний господареву выводъ далъ, жемъ нѣды виннимъ не оставъ Укр. Р. Арх. IX, 71.

ВЫВОЖЕНЬЕ, рн. *Чинність від «выводити»*.

XVI. И по немалымъ вывоженью неналежности въ той справе судови кгородскому Луцкому до того, тотъ умоцованный отца владыки Луцкого показалъ привилей короля Арх. ЮЗР. I, I, 312 (1591).

XVII. Инквѣзиторъ... за неумѣстностъ в вывоженю инквизиціи судъ нинѣшний велѣлъ карати вязенемъ Прот. Полт. С. I, 148 (1691).

ВЫВОЗИТИ, -ВЕЗТИ, дс. *Випроваджувати везучи*.

XV. А до Угорь и до Бєсарабъ свободно имъ вывозити сукна Ак. ЗР. I, 31 (1407).

XVI. Они тотъ погребъ въ Доросыне выпустили, и потєсали, и вывєзли на красное Арх. ЮЗР. I, I, 38 (1571).

XVII. Не признавайся нѣкому, що я тебе вивѣзъ Прот. Полт. С. I, 82 (1690).

XVIII. Всѣ арматы... повинни королю шведскому отдани бити, опрочъ тихъ, що з собою... Чарненский... вивєзти мѣстъ Вєл. Сказ. 127.

ВЫВОЗИТИСЯ, -ВЕЗТИСЯ, дс. *Виїждити, вивозитися*.

XVI. Со всѣми маєтностями своими мѣли вывозитися съ панєтва нашего до земли Турецкоє Ак. ЮЗР. I, 107 (1540).

ВЫВОЛАНЕЦЪ, рм. (пол. *wywołaniec*). *Чоловік вигнаний, виділений з краю, вигнанець, баніта*.

XVI. Єпископы выволанцами и вигнанцами zostали Хр. Фил. Апокр. 1434.—Прислала сторона противная... Никифора Тура (выволанца и выклятого) Антир. 535.

XVII. Ихъ, яко выволанцовъ нигдѣ въ иймѣняхъ и въ домєхъ своихъ не переховывали Ак. ЮЗР. II, 34 (1605).—Абы о томъ ведаючи съ пререченымъ Мартиномъ Межинскимъ, яко банитомъ и выволанцомъ... жадного сполку ани обцования не мєли Арх. ЮЗР. VI, I, 367 (1611).—Тая унѣа выволанцемъ церковнымъ... естъ смачна Наука о прот. ун. 14 (1626).—Єстєм тепєръ яко выволанецъ в землѣ неприєтелскомъ Єв. Реш. 206.

XVIII. Если би кому придалося такого выволанца забить, тогда тотъ кто єго убьєтъ головищизни платить, и жадной вини за тоє на себѣ поносить не имѣетъ С. і Р. 49.

ВЫВОЛАНЬЕ, рн. *Чинність від «выволати»*.

XVI. Въ недѣлю по службє Божой было выволанье и проклинанье владыки львовского Кул. Мат. I, 60 (1592).—А позваного на упадъ въ зыску поводови вѣздаты допуща

а по отриманю зыску на горло всказує и выволанє вѣчное наказує Арх. ЮЗР. I, VI, 126 (1597).

XVII. Абы тылко быть отъ выволаня волнымъ и выгнаня такъ спросного Рук. Хрон. 143.

XVIII. О способѣ выволаня такими словами гдижъ учинившы и зверхности государевой и праву учинокъ противной и в отвѣтъ не стать того для с панствъ нашихъ выво- лываємъ Стат. 65.

ВЫВОЛОКАТИ, - КОВАТИ, - ЧОВАТИ, ВЫВОЛОКИ, - ЛОЧИ, *дс. Волочачи тягати, витягати.*

XV. И почаша прошати Кузмище: кдѣ есть убить господи́нь? и рекоша: лежить ти выво- лочень в огородѣ Ип. 590 (1175).

XVI. Они... мя въ голову... вже зъ воды выволокли, также шкодливє зранили Арх. ЮЗР. I, I, 16 (1569).—Мене самую зшарпавши с того двора моего мощно квалтомъ вѣвши аж за ворота выволокъ Ж. Курб. II, 260 (1576).—Петръ стый... выволочоваль их (члѣкы) ис темного моря, то єсть от грѣховъ и темно- стей от болбохвалства Отч. Пер. Полт. 73-74.

XVII. Трафилося миѣ пѣши идучи, теди-м не- божчика Івана в его утрапеню видячи, же смер- тю мѣлъ конати в озерѣ и выволокли, не могъ- лем що чинити, бо-м пѣший Ак. Полт. Гор. Ур. I, 211 (1676).—Мартиніанъ... протягнувъ руку и выволокъ еи з воды Гал. Боги пот. 3.—Люде тамошніи их выволоковали (з озера) и великую зъ них користь брали Крон. Сое. 281.

XVIII. Пси... з двора в кого где що выво- локать Клим. Вірші, 137.—Силою агглы бжи выволокутъ из гроба, хочай бы и не хотѣлъ Пам. укр. м. IV, 312 (Рк. Тесл.).—Трупи онихъ побитихъ янчаровъ выволокли зъ Сѣчи Днѣпровимъ отдати глубинамъ и бистринамъ Літ. Вел. II, 363.

ВЫВОЛОЧЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выво- лочити».*

XVI. Отнялемъ людей и выволоченемъ квал- товнымъ з двора спокойного держана выбил Ж. Курб. II, 260 (1576).

XVIII. (Трупи) до виволоченя готовати при- казано Літ. Вел. II, 363.

ВЫВОЛЫВАТИ, - ВОЛАТИ, *дс. 1. Оголасити.*

XVI. Уставу нашу... казали єсмо... по всей земли Жюмытской выволати и оповѣдати Ак. ЗР. II, 367 (1540).—Нѣ выволано того по торгахъ Гр. кн. Лит. 95.

XVIII. Заразъ выволано, абы чекановъ ни́хто не смѣлъ носить Літ. Черн. 75.

2. *Вигнати, вибалити.*

XVI. Наконецъ привелъ его милость люди зъ собою выволаные и посторонные, всей речи посполитой подозреные зъ обчихъ непри- ятелскихъ панствъ Берест. соб. 190.

XVII. Зо всехъ земель... виволать єсмо ве- лѣли (архимандрита) Ак. ЗР. IV, 242 (1602).—Оныхъ поповъ... зо всехъ панствъ нашихъ виволать єсмо казали Ак. ЮЗР. II, 34 (1605).—Павоожникове и тыи которые стыхъ иконовъ чести не пріймовали, выволаны суть и ана- ємъ... выданы Тр. постн. 295.—Выгнали пречъ кроля Тарквиніуса и весь его народъ и тыхъ, которые сторону его держали и выво- лали вѣче Рук. Хрон., 143.—Монаше, от по- чатку свѣта єсть выволаное, яко начало всего слого, порождованє Домецк. 99.

XVIII. О томъ неосѣломъ противнику или сколько ихъ будетъ... гетманской власти урядъ ознаимить должень, а от той власти роска- зано будетъ их виволать, то єсть чести лишитъ С. і Р. 48-б.—Вигнать з мѣста и виволать за продерзость Стат. 35-б.

ВЫВОЛЫВАТИСЯ, - ЛАТИСЯ, *дс. 1. Выво- ляться.*

XVI. Шило въ мѣху не затаится, але ся выволываєтъ и показуєтъ Хр. Фил. Апокр. 1158.

2. *Виганятися, - гнатися.*

XVIII. А при справки глейта самъ справ- щикъ за подобную своеволю честь и горло, а збѣгши честь дому тратитъ и виволаєтся Стат. 31-б.

ВЫВОЛѢКАТИ, *дс. Див. Выволокати.*

XVII. Дѣтемъ своимъ... з уст хлѣбъ виво- лѣкаль Єв. Рѣш. 232-б.

XVIII. (Трупи) плитами и брилами виво- лѣкати Літ. Вел. II, 363.

ВЫВОМѢТОВАТИ, *дс. Вибловати.*

XVIII. Видно зъ молока, которое дитя виссавши хочай би заразъ вивомѣтовало, од- накъ уже нерѣдкое будетъ, але въ грудочкѣ зсядется Дн. Марк. II, 252.

ВЫВОРОТНЫЙ, *прикм. Що виверта, пере- кручує, хитрий, підступний.*

XVII. Выставный и выворотный писаня спо- собъ Копист. Пал. 323.

ВЫВОРОТЬ, *рм. 1. Выворочення, евернення.*

2. *Вибіг, викрут, хитрість.*

XVII. Вымыслы и вывороты и небылицы змышляючи Копист. Пал. 317.

ВЫВОРОЧАНЬЕ, *рн. Чинність від «выво- рочати».*

XVII. Люде многіи въ вырозумѣнью ао- рачей въ выворочанью словъ его суть ложны Копист. Пал. 355-б.

ВЫВОРОЧАТИ, ВЫВОРОЧОВАТИ, де. 1.*Вивертати, перекидати, валити.*

XVI. Покой... лепший далеко, анижъ война внутрѣная, которая посполите и панства зъ орунту выворочеть Отп. И. П. кл. Остр. 1057.

XVII. Вѣтеръ выворочаетъ дерева высокіи Г. Л. К. л. Раз. 204. Выворочали обозы Ев. Реп. 22-б.

XVIII. Выворочувать (фалки з цукромъ) въ бумажніе коробочки Разн. марц. 241.

2. Вивертати, руйкувати, нищити.

XVI. Побожности не виворочаетъ тая подданость Хр. Фил. Апокр. 1728.

3. Відкидати, заперечувати.

XVIII. Осторогъ любо жарливо одозвався виворочуючи тоє, же мы Хановѣ не обѣдали тнюдъ нѣчого кромѣ королевской приязни Ы. Вел. IV, 74.

4. Перекручувати, калічити.

XVII. Црѣвъ... такъ вѣрить, такъ визнаваєтъ личного до тыхъ словъ а ни придаєтъ, а ни уймуть. а ни ихъ якъ колескѣ ницуетъ и выворочаетъ Каз. Карп. дг.—Злосливыхъ абовѣмъ сукцессоровъ, то єсть наступниковъ Акиндиновыхъ... (Григор Великий) словами и писмы Божественными презъ многиіи способы выворочаетъ и потлумляєтъ Тр. постн. 397.—Новорожденны выворочаютъ тьи слова своими выводами Кн. Рож. 98.

ВЫВРАЩАТИ, де. (ц. сл.). Див. Выворочати.

XVI. Слова листу папезового вывращаетъ Антир. 713.—И Павель апостоль не для Ерулима до Петра приходилъ, яко ты вывращаєшь Отп. И. П. кл. Остр. 1077.

ВЫВЧАСОВАТИ, де. Вжити доволі часу, хочити вигідно.

XVII. Жолнире, тутъ будутъ стали, не барзо вывчасуютъ Арх. ЮЗР. III, IV, 761 (1652).

ВЫВЫЖАТИ, ВЫВЫШАТИ, -ШИТИ, де.*Див. Вывышати.*

XVII. Людей понижаєшь а себе самъ вывешаєшь Крон. Воб. 165-б.—Маю дочку... презъ которую... потомство твое може бытъ вывешено Жив. Св. 105-б.

XVIII. Самарѣнинъ видѣчи себе оуволеннѣмъ и очищеннѣмъ повернувсѣ назадъ вывѣдаючи и вывыжнючи Бга Науки парох. III.

ВЫВЫШАТЕЛЬ, рм. Той хто «вывышає».

XVII. Іоанъ... мѣлъ... слави своей вивѣдаючи... атченчика поганина Ев. Реп. 233.

ВЫВЫШАТИ, ВЫВЫШАТИ, -СИТИ, -ШИТИ, де. Виносити в гору робити вищимъ.*Виносити на вищий ступінь в гідности, вѣнчати.*

XVI. Яко вырозумѣли єсмо съ повѣсти ихъ о вывышюной мысли и досыть гордомъ предсѣзятѣ того сусѣда нашего Ак. ЗР. III. 224 (1578).—Вывышайте Господа Бога нашего и кланѣйтсѣ подножкови ногъ Его Пам. укр. м. V, 158 (1596).—Над звѣздами небесными вывышню столицу мою Хр. Фил. Апокр. 1408.

XVII. Надъ апостолы вывышниль его (Петра) Копист. Пал. 452.—(Марія Єгипетская) одошла до пуши и вдала себе в великую повстаєливість и цноты, и такъ барзо вывышена єсть безстрастїємъ, же и рѣзки воднистыи ногами переходила Тр. постн. 698.—Належить мнѣ хвалити и вывышнати Пречистую Дѣву, бо єи вывышниль Бгъ на земли Гал. Кл. Раз. 316.—Вывышаючи негдысь фараонъ царь єгипетскій Іосифа знялъ зъ руки своей перстенъ Рад. (Марк.) 28.

XVIII. На що себе, богачу, такъ вывышаєшь, же наддер себе надъ всѣ маєшь Бог. и Лаз. 61.—Не понижаючи иншихъ и себе надъ инихъ не вывышнючи Полѣт. 53.—Іди за высокую прапу не смертелною памятію кого оздобят и домъ его вывышнаютъ, щастіи Божє такоє риперство Ыт. Вел. IV, 197.

ВЫВЫШАТИСЯ, ВЫВЫШАТИСЯ, -СИТИСЯ, -ШИТИСЯ, де. Зноситися високо, на високе становити; п'ястися, пишатися, дерти носы.

XVI. Мѣлъ антїхристъ... поднести и вывысити сѣ надъ всѣакого называємого Бога Пам. укр. м. V, 144 (1596).

XVII. Тогда сѣ вывыш'шаєтъ, кды сѣ понизити стараетъ Лѣк. на осп. ум. 25.—Лѣзлая єсть речъ, гдысѣ грѣшный наворочаетъ, анижли гды цнотливый вывышнѣєтъ и пышнѣтъ Тр. постн. 11.—Справедливый зъ своихъ добрыхъ учинковъ вывышнѣєтъ Ев. Реп. 78-б.—Крол... дабы сѣ щастямъ сегосѣтнѣмъ не вивышалъ... казал... глати такіи слова... памятай кролю, жєс чловѣкъ смертелный Ів. 450-б.

XVIII. Господъ Богъ запрѣтилъ пресвятымъ своимъ словомъ, абы не могли сѣ на высоту вывысити и въ широту ширити впєлякїй гостєдъ Угр. Заг. 55.—Справедливыи вывышнѣють сѣ, а грѣшныи понижаютъ сѣ Пам. укр. м. IV, 207 (Осл. Рк.).

ВЫВЫШЕНЬЕ, рн. Чинїсть від «вывысити».

XVI. Вывышенье на владыцтво Ак. ЮЗР. II, 29 (1502).—Ихъ заховуємъ вдалє, зъ примноженємъ ласки нашея и вывышенємъ учтивости во упокою на тыхъ владычествахъ Кул. Мат. I, 61 (1592).—Не такъ много для пожитковъ своихъ и вывышенья, яко болшей

для помноженья хвалы Божоѣ Ак. ЗР. IV, 88 (1595).

XVII. Вывышненє гордых понижоу Лѣк. на осл. ум. 12.—(Душа) в наибольшій зась ласцѣ Бжои пыхи и вывышена вышелоко выстерегалася Тит. 241 (П. Могила, 1630).—Вывышенє фамилій Копист. Пал. 1114.—Дякуемъ за єи оувелбеніє и вывышеніє над всѣ серафими Гол. П. М. II, 219 (Муст. 1642).—Обѣцалъ вывышненє надъ всѣхъ Рук. Хрон. 165.

ВЫВѢДАНЬЕ, рн. Чинність від «вывѣдати».

XVI. Его милость на вывѣданье... тыхъ кривдъ... послати вже рачилъ посланьцовъ своихъ Ак. ЗР. III, 10 (1547).—Ижъ нѣкоторые розныя особы нуши и озера... до имѣньевъ своихъ привлачили: для того его королевская милость, къ вывѣданью ревизоровъ выслать рачить ів. IV, 3 (1588).

ВЫВѢДОВАНЬЕ, рн. Чинність від «вывѣдовати».

XVII. Црѣ... выслалъ слуги на вывѣдованє Жлт. Св. 430-б.—Судъ для грунтовѣйшого вывѣдованія правды допустилъ Степановѣ... абы ехалъ Прот. Полт. С. I, 192-б. (1697).

ВЫВѢДОВАТИ,-ДАТИ, дс. Вибирати,-брати відомости. випитувати,-тати.

XVII. Нашѣ посланцѣ вывѣдовали, що бы то значило Арх. ЮЗР. I, VI, 711 (1635—6).—(Григор и Настя) як тепер вывѣдаемъ слушными доводами, дитя сплодили Прот. Полт. С. I, 127-б. (1691).

ВЫВѢДОВАТИСЯ,-ДАТИСЯ, дс. Дізнаватися,-знатися, випитуватися,-татися.

XVI. Ото возный приѣхалъ изъ шляхтоу, вывѣдаючись, хто и для которея причины того жидъ у вязеня посадилъ Кн. Гродск. Луцк. 1573, к. 278.—О многихъ речахъ... вывѣдатися можемъ Хр. Фил. Апокр. 1018.

XVII. О святомъ символѣ отъ насъ вывѣдовался Копист. Пал. 730.—(Володимир) послалъ своихъ пословъ въ розныи панства, абы вывѣдалися всѣхъ вѣрѣ, закона и перемоній Крон. Сое. 22.—Судъ... вывѣдаючися правды Хвеска Поповича вздасть на трикrotnую муку Арх. Мот. 129 (1683).—Я вывѣдалася по самій слушности, що Харько Педорченко тосю жъ крадежею бавився Ак. Полт. С. 35.—Вывѣдался причины его шаленства Рук. Хрен. 77.

XVIII. Вывѣдовала сѣ, яко есть имено сну ихъ? Пам. укр. м. II, 416 (Літм. Рк.).—О его замислахъ... Поляки... не могли истотне вывѣдатися Вел. Сказ. 28.

ВЫВѢДОКЪ, рм.; мн. **ВЫВѢДКИ**, вивѣдування.

XVII. Перше завидна пришов на вивѣдки Микита Прот. Полт. С. I, 199 (1698).—Онъ то послалъ на вивѣдки, що ся тутъ дѣють Рук. Хрон. 100.

XVIII. Виправилъ справнихъ людей своихъ для вывѣдку о силѣ войска Чернѣцкого Вел. Сказ. 71.

ВЫВѢДЧИКЪ, рм. Той що вивѣдується.

XVIII. Возвѣщаютъ вивѣдчики Полскіи, яко Отоманинъ съ тремя стами Турковъ а сотнемъ Татаровъ тысячами близко уже притягаєтъ Літ. Вел. I, прил. 7.

ВЫВѢНИТИ, дс. 1. Усунути від посідання віна (частини маєтку, що записав жоні чоловік).

XVIII. Жєнѣ от мужа не вивѣненой до живота єи їли до виходу замужъ равная часть з дѣтми Стат. 92.

2. Випосажити у виправу.

XVIII. Дѣти жѣ наши, какъ то дочери, которіє при ѣданьи въ замужє, совсѣмъ настоюще вивѣнены, ни въ чомъ къ оставшомуся имѣнію касатись... не должны Арх. Мот. 108 (1766).

ВЫВѢНШОВАТИ, дс. Урядити, обмислити у все потрібне.

XVIII. Пасѣку почасті Пѣтеримъ огородилъ, какъ есть вивѣншовалъ Листи Конт. 24.

ВЫВѢЯТИ, дс. Віячи сигнати, вимести, викинути.

XVII. Протягом часу жадная оказія з сердца велебности твоей вывѣяти не здола Арх. ЮЗР. I, XII, 567 (1657).

ВЫВЯЗАНЬЕ, рн. Чинність від «вывязати».

XVIII. Єслиб з очевистихъ рѣчей стороны жалобной з урядомъ неправилное сказаніє... которого уряду показалося, тогда... обѣдженному должно быть вивязаніє дано и имѣнію или грунтъ отсуженный паки єму приверненъ С. і Р. 34.

ВЫВЯЗАТИ, дс. 1. Вияти з увязаня. 2. Надоволити.

ВЫВЯЛЫЙ, прикм. Що вив'яв.

XVII. Только отруби zostалы вивялые во всей спижарни Жив. Св. 168-б.

ВЫВЯНУТИ, дс. В'янути висохти, вимокти.

ВЫГАДКА, ржс. Те що вигадано.

XVII. Отновѣди своей росправу... на выгадки ихъ учинивши, до отновѣди ихъ на наши каноны... приступую Копист. Пал. 672.

ВЫГАДОВАТИ,-ДАТИ, дс. Гаданнямъ вимисляти,-слити.

XVII. То соут выгаданіи повѣсти о немъ Ал. Печ. 180.

XVIII. Лишнего ничого не выгадуй Клим. Прип. 267.—Чого наши не выгадують ів. 256.

ВЫГАЖАТИ, *дс. Див. Выгожати.*

XVII. Ведле поволаня и повинности мостъ епископскоу оуслуговал и выгажалъ ближнимъ мѣстамъ Пр. Жел. Гл.—Доброму жадаю мистей вашихъ выгажаемо Діар. Фил. 62.—(Люде землю) збогачають цвѣтами пресличными, не тылко выгажаючи потребѣ царей, князей... але и оубогихъ Рад. Ог. 296.—Дѣшше дбаемо о тѣло, лѣшше ему выгажаемо въ его гонимостяхъ ів. 691.—Выгажаючи имъ, (Новгородцямъ) Святославъ отослалъ сына своего къ Смоленску Крон. Соо. 149.

ВЫГАНИТИ, *дс. Ганячи висловити.*

XVII. Блуди его въ нисмѣ оніе выганель Рук. Хрон. 304.

ВЫГАНЯНЬЕ, *ри. Чиниість від «выганяти».*

XVII. Отго дар духовный, овый ти достоенство маючи грѣховъ отпустъ, а овый діаблов выганяніе Кн. о Вѣрѣ, 237.—Теды баръзо великихъ бѣдъ выганяня и битя рачъ трѣвали Жит. Петра, 81.

ВЫГАНЯТИ, - **ГНАТИ**, *дс. Женучи випроводжувати, - бити; виперти, усунути, викинути.*

XV. Всеволодъ же... поча слати ко Олговичемъ... проса оу нихъ Мѣстислава Романовича а Ярополка велѣ имъ выгнати... и Романа отстоупити Мѣстиславича Ип. 700 (1196).—Бѣ выгналъ Адама и Еву изъ раѣ Чет. 1489 к. 23-б.

XVI. (Тайдуки) кѣваломъ зъ двора (мене) выбили и выгнали о полъночи Арх. ЮЗР. I, I, 319 (1591).

XVII. Вигналемъ рано пасти товаръ по стой неделе Ак. Полт. Гор. Ур. II, 91 (1671).—Гостѣ, приходѣ и оубогого изъ двора ихъ выгачасть Гал. Гр. Розм. 23.—Слугу на коня возжаемо, а пана... пѣшо выганяемо Каз. 32. к. 140.—Не мѣла той mocy оная музыка абы шатаны выганяти Кн. Розж. 71.—Есть ли мѣжи нами, который, шобы его штучне зъ церкви вигналъ Рук. № О. 4^о 86, к. 52.—Непріятели вѣшѣ ударили на замокъ, и взяли все доброе ваше... а мене зъ дому власного спросне вигнали ів. 53.—За чтожесь Адама выгналъ зраю, азаж не за грѣхъ? Рад. Вів. 154.—Вислалъ орду у Волоскую землю виганяти жолнѣровъ Літ. Сам. 118.

XVIII. Врагъ... вигналъ билъ... зъ дому і осѣдлости... Хмельницкого Вел. Сказ. 7.—А коли ораня, жнива; кузба албо винобраня застане, не бѣде панумъ слобудно кметя оу таку дорогу выгнати Урб. 53. Будетъ выга-

нати отрочатъ в семи лѣтахъ на войну Пам. укр. м. IV. 296 (Рк. Тесл.).

ВЫГАНЯТИСЯ, - **ГНАТИСЯ**, *дс. Бути вигнанимъ.*

XVII. Выженутся діаволы пречъ Рук. Хрон. 135.

ВЫГАПТОВАТИ, *дс. Вишити гактомъ.*

XVII. Кирилъ... указалъ закону, на которой выгаптований судъ Бжій Жив. Св. 436.

XVIII. Вигаптовано златомъ изображение спасителя Ризн. Соф. кн. 32.

ВЫГАСТИ, *дс. Згаснути цілком; вимерти, зникнути.*

XVIII. Вѣра выгасла Літ. Вел. III, 211.

ВЫГАФТОВАТИ, *дс. Див. Вигаптовати.*

XVII. Былъ мистерне выгафтованный страшный судъ Вожій Копист. Пал. 975.—(Шата) была аснаѣ весолаѣ, лѣлѣовыхъ квѣтовъ взоромъ выгафтованаѣ Рад. Вів. 345.

ВЫГАЧОВАТИ, - **ТИТИ**, *дс. Вистеляти, - лити, викладати, - класти гаттю.*

XVII. Казали-смо Вакудѣ, жеби попресталъ уже перешкоды в подтошеню греблѣ Ивановой чинити и подтопливатъ выгачивши Ак. Полт. Гор. Ур. I, 204 (1670).

XVIII. Дзорца... не важился лотоковъ и на еденъ цаль од скринного бруса вигачовати Ак. Мг. м. 130 (1712).

ВЫГИБНУТИ, **ВЫГИНУТИ**, *дс. Згинути до щадку.*

XVI. Народове бо и кролеве... выгинуть О ед. вѣрѣ, 612.

XVII. Ихъ (нѣмцовъ) барзо много погинуло и остатокъ бы былъ выгинулъ Літ. Льв. 259.—Хтобы иначе чинилъ... все племя его выгинетъ Крон. Боб. 64.

XVIII. Вѣвѣцѣ на хромоту выгибли Літ. Рукл. 76.—Абы лихы звѣри выгибли Урб. 55.

ВЫГЛАДИТИ, *дс. 1. Зробити гладким, рівнимъ.*

XVIII. Столярю что вигладилъ три дощечки для исправки свѣчъ трикырныхъ... далъ 5 к. Ризн. Соф. кн. 128-б.

2. *Затерти, вимазати, викреслити.*

XVI. Чомоу ихъ имена с книгъ живота вигладити усилуете Огн. кл. Остр. II. П. 422.

XVII. Грѣхи, которые по окрещенію пополнены бывають, през тайну албо мустиріонъ покаянія виглажены бывають Гол. II. М. II, 214 (Муст. 1642).

3. *Вишити до щадку.*

XVII. На тоє вси люде плакали, Богу сотворителю молилися, абы таковыхъ свѣволниковъ вечно вигладити рачилъ Кул. Мат. I, 81 (1603).—Заправды всѣ тыи (ученыи мужи) и тымъ

подобныи выглажены суть Арх. ЮЗР. I, VIII, 418 (1632).—Нѣдысь Бгъ... такъ сѧ сродзе былъ розгнѣвалъ, же мужчизны и невѣсты, старыѣ и молодыѣ, звѣрь и быдло, згола выгладети былъ спорадилъ Ев. Калл. 289.—Пешаному прокляцтво значитъ выгубити, выгладити Кн. Рож. 55.—Валакъ... рекль до старшихъ... выгладит нас той люд и истребит Крон. Боб. 58.—Всѧ таѧ покуса бѣлоголовскаѧ на тот час естъ мечем выглажона Збірн. 1693, к. 176.

XVIII. Интенція рѣчи посполитой не инная была, толко ускуромити козаковъ, але не выгладити Лѣт. Вел. IV, 221.

ВЫГЛАЖЕНЬЕ, рн. *Чинність від «выгладити»*.

XVII. Не будутъ воды потошныя къ выглаженью всякого тѣла Рук. Хрон. 8.

ВЫГЛЕДАНЬЕ, ВЫГЛЯДАНЬЕ, рн. *Чинність від «выгледати, выгладати»*.

XVI. Выгледанье за некараньемъ и негамованьемъ угисненыхъ Хр. Фил. Апокр. 1800.

ВЫГЛЕДАТИ, ВЫГЛЯДАТИ, - ГЛЯНУТИ, дс. 1. *Выгледившись двигитись*.

XVI. Видели всемо отца Геднона Болобана, который, дверцами съ церкви выглянувши, самъ намъ ся оповедалъ и светчилъ Арх. ЮЗР. I, VI, 164 (1597).

XVII. Зигисмунда жъ частенько зъ окна виглядала, на всякъ часъ и минуту Звѣздарда чекала Нов. Бокк. 296.

XVIII. А я бынамыѣй на тоє не дбаю, до полудня спячи з ложка выглядаю Пер. Мат. I, I, 161.

2. *Чекати нетерпаче*.

XVII. Оного (царства) въ небѣ вѣчного жадаемо и выглядаемо Копист. Пал. 866.—Я тежъ особливой за послуги мои хути ихъ милостей выглядаю Діар. Фил. 82.—Алексеѣя, моего сына выглядаю, ачей чи не явится онъ зъ якого краю Др. Ол. Ч. В. 173.—(Я Семень Палѣй) покорне выглядаю ординансу панского Эварн. Источ. I, 505 (1693).

XVIII. Сину хентне ты чекаемъ, миле на ты выглядаемъ Укр. Р. Арх. X, 425.—О жалю мой незносный: больше ли чекати? крайней ли погребели еще выглядати? Др. Богд. Хм. 142.

ВЫГНАНЕЦЪ, рм. *Той, що його покарано на вигнання; що живе на вигнанні*.

XVII. З роскоши райской вигнанцами стали-смо и выверженными през зазрость вожа злости оужа и неприятелиа Тр. постн. 10.—Земля котрая мѣстцемъ была для вигнанцов, тая способна естъ для пѣсныхъ мешканцов Бер. Вірші. 81.—Єстем тепер яко... вигнаец в землѣ

неприятельской Ев. Реш. 206.—(Адамъ) мешкаль вигнанцемъ на землѣ къ восходовой части Едема Крон. Боб. 6.

XVIII. Сумми для уконтентованія шляхти вигнанцовъ з тих воеводствъ и повѣтовъ Лѣт. Вел. II, 131.—Жидове... волочатъ ся яко вигнанцѣ Пам. укр. м. II, 105 (Рк. Тесл.).

ВЫГНАНЬЕ, рн. 1. *Чинність від «выгнати»*.

XV. Стослав же бѣ начало вигнанію братицъ Ип. 172 (1073).

XVII. Знищеня и вигнаня отъ вшелякѣль обходовъ и до самое наименшее иглы и шила Пам. КК. III, 51 (1608).

XVIII. Врагъ... вигналъ... зъ дому... Хмельницкого, чрезъ якоє вигнане... Украинѣ... ввнесль спустошене Вел. Сказ. 7.

2. *Кара видаленням з краю, з міста*.

XVII. Адамови през тыи жъ страсти з роскоши райской стало вигнанье Тр. постн. 11.—Мистрь... (Кон-ка) пречъ зъ мѣста на вѣчное вигнане висвѣдчилъ Ак. Нѣж. Маг. 16.—За тоє маєт быти дан на квестію и вигнанемъ зогнан Ак. Полт. Гор. Ур. I, 66 (1665).—Дали знати о єго вигнанію зъ Риму Рук. Хрон. 143.

3. *Місце, де перебуває вигнанець*.

XVII. На вигнане до Галіи засланъ Копист. Пал. 619.—Стыѣ... пришли з вигнаня до отчизны своей Ев. Реш. 205.—Оумираєтъ на вигнанію великій учитель и красомовца (И. Златоуст) Рад. Ог. 601.

ВЫГНИЛЫЙ, прикм. *Той що вигнане*.

XVII. Сѣмеон... другому зубу на вигнилом мѣсцѣ вырости казал Жит. Св. 356.

ВЫГНИТИ, дс. *Гниючи вийти*.

XV. И зуби исподнии вигниша вси Ип. 916 (1288).

XVII. Зубы споднии всѣ вигнили и челюсть сподная перегнила Крон. Ссѣ. 311.

ВЫГНОИТИ, дс. *Добре угнойти*.

XVIII. Юрко (повинен) кошаркою в рѣзаку вигноєною уступити Ак. Мг. м. 167 (1719).

ВЫГОВОРОВАТИ, -РИТИ, дс. *Прокладувати, -зати, вимовляти, -вити*.

XVII. Почавъ ин Гапку выговорувати: сякая-такая нецноты Ак. Полт. С. 201.—Стала ей (Мартиньсы) Олена... все в очи выговорувати Прот. Полт. С. I, 127 (1691).

XVIII. И то выговоривши, знову ся ему пристойне поклонитъ и подалъ ему листь Ал. Тиш. 48.—Когда жъ уже обѣ стороны поведовая и отпорная стануть предъ судъ, тогда... в три днѣ должны на словахъ заводъ свой выговорити предъ судомъ С. і Р. 22.

ВЫГОВЩИНА, ржс. *Час гетманування Ив. Виговського*.

XVII. Скоро по Виговщинѣ... взялемъ до зросту своего сестрынца Ак. Полт. Гор. Ур. II, 70 (1670).

ВЫГОДА, *присл. 1. Те що людині вигоджує.*

XVII. Стый Николай шукалъ выгоды Бзскои. старалъсѣ, жебы могль оугодити Бгу Гал. Кл. Раз. 375.—Не чинила выгоды тѣлу своему Гал. Кл. Раз. I, 194.—Травлю часу болшъ на Бгомьслности, на млтѣѣ, а нежелю на выродѣ тѣла своего Рад. Ог. 282.

XVIII. I карчмы по шляхахъ зъ всѣми выгодами мають Клим. Вірші, 77.—За скарбъ за бѣду, за долегливость, а не за роскошь и выгоду потреба сподѣватисѣ царствіѣ нбснаго Сѣмѣя Сл. В. 60 (1772).—И якої потребуєтъ по насъ выгоди, мы тую ради висвѣдчити Літ. Вел. IV, 15.—На что мнѣ выйдуть роскоши, оуроди, на что пріѣзны и всѣки выгоды Богл. 289.

2. *Догода, вигодження кому, поміч.*

XVII. Позволяемъ однакъ по одному рекеснику виделити зъ цеху на свою дворовую выгоду п. полковникови Арх. Мот. 136 (1692).—На мост, который в городѣ Полтавѣ на пробитой улицѣ для выгоды всему посполству былъ рообенъ, килка десят цѣвокъ дубыни вытяти Кн. Мѣск. Полт. 8 (1692).

XVIII. Віехалъ Хмельницкий зъ своимъ товариствомъ зъ Сѣчи, будто для лучшей своей и панской выгоды Вел. Сказ. 25.—Болшъ на пакость, нежа на выгоду Клим. Вірші, 2.

ВЫГОДИТИСЯ, *дс. Задоволитися.*

XVI. Во святыи великий постъ вступивши, жебъ ся выгодило фундушови и звычайи старому Арх. ЮЗР. I, XI, 161 (1599).

XVII. До тыхъ часъ не выгодилося священникомъ Діар. Фил. 62.

XVIII. Жебы и въ томъ хотѣнію войска вигодитися могло Запорожского, отповѣдять панове комиссари, же его кор. мил., яко каждому поприсягль права дотримати, такъ не хочеть а ни унѣтамъ а ни не унитамъ жадного безправя и несправедливости чинити Літ. Вел. II, 244.

ВЫГОДНЕ, *присл. З вигобом, маючи вигоду.*

XVIII. Що разъ бѣлаша народу помножаласѣ лѣчба, же неможна було людемъ вигодно слухати его (Ха) науки Науки парох. 77.

ВЫГОДНЫЙ, *прикм. 1. Що має в собі вигоду, повний вигоб, догідний, що відповідає потребам і звичкам.*

XVII. Коли гост пріѣдѣт, то корчмар гоштинник, в сторонахъ политическихъ, чесно его виает, до изби выгодной приймаєтъ Рад. Ог. 349.—Имъ одежду давали и станцію выгодную назначили Ак. ЗР. V, 145 (1677).

XVIII. Старался о выгодной господѣ... для Ясневельможного двору Діар. Хан. 11.—Отвести ему (лѣкарю) квартиру... толко бѣ была выгодная и недалекая отъ дому Ясневельможного Журн. Дан. Апост. 53.—Каменніе полати велики и выгодни стоять іб. 99.—Якобы отъ выгодныѣ купѣли выйшовъ Науки парох. 239.

2. *(про особу). Що з ним вигідно, легко, приємно мати стосунки.*

XVII. Пана Максима... выгодного намъ челоуѣка Млр. Род. III, 299 (1688).

ВЫГОДОВАТИ, *дс. Годуючи виховати.*

XVIII. З рукава выгодуєтъ Клим. Прип. 216.—Я ти призову жону Жыдовку, которая ти тоту дитину выгодуєтъ Пам. укр. м. I, 247 (Рк. Тесл.).

ВЫГОСНЬЕ, *пр. Чинність від «выгоити».*

XVII. На вигосня здоровья моего отъ нихъ (отцовъ) пирулика панятого мѣлем Ак. Мг. м. 82-б. (1685).

ВЫГОЖАТИ, -ДИТИ, *дс. Догоджати, дити цілком, робити вигоди, услужити.*

XVI. И церкви и собѣ выгодити можетъ Арх. ЮЗР. I, XI, 134 (1599).

XVII. Выгожаючи недолужности людской зъ великимъ стараніемъ (евангеліе) поученіемъ своимъ обѣсниль Тит. 337 (Св. Калл.).—Въ пяти смыслахъ кохаютьсѣ имъ выгожають Гал. Кл. Раз. I, 26-б.—Всѣ свѣтлы Богу выгожають Гал. Каз. 31-б.—Тыи что свѣту выгожають, скоро по ихъ смерти мають забвенни (быти) вѣчно Рад. Ог. 852.—Чреву своему выгожають потравами Гал. Гр. Розм. 12.—Колодязъ выкопаль, добре всему народу выгодиль Сб. Лѣт. 96 (Межиг. Лѣт.).—Тыи (иноки) будутъ выгожати немощамъ твоимъ Жит. Св. 29.

XVIII. Я прошу ч. в. вибаченя, в чомъ не вигодилемъ ему въ убогомъ дому моемъ Вел. Сказ. 19.—Вигодять и въ томъ прозбѣ войска Запорожского, аби добра церковніе... волними были Літ. Вел. II, 245.—Зле тамъ, же стравами гостямъ не выгожають Клим. Вірші, 77.

ВЫГОЖЕНЬЕ, *пр. Чинність від «выгодити».*

XVII. Выгожене самому пану и приподобане ся ему Арх. ЮЗР. I, VIII, 413 (1632).

ВЫГОИТИСЯ, *дс. Вылечитися з ран.*

XVI. Я еще с тыхъ ранъ не выгоился, которые маю отъ Москвитина Володимеря Кн. Гродск. Луцк. 1564, к. 245.

XVII. Такъ выгоившися, пустился мжи люде Ак. Мг. м. 82-б. (1685).

XVIII. Москалевъ двоухъ пострѣлено, але выгоилися Літ. Черн. 92.

ВЫГОЛИТИ, *дс. Голінням виробити; стати бритвою.*

XVII. Але можуть волохове по себѣ знати, їды бы тамъ у себе въ Римѣ або гдѣ индѣ зъ выголеною потилицею обачили Копист. Пал. 793.

XVIII. Пят волосов з бороди бритвою выголила Тр. Полт. Уч. Арх. Ком. VIII, 48.

ВЫГОНЕЦЬ, *рм. Див. Выгнанець.*

XV. Выгонци Галичкыѣ придоша по Днѣпроу Ип. 742 (1224).

ВЫГОНИТИ, *дс. Див. Выганяти.*

XVII. Тыи (люде)... з моцы хвыи з ласки его взяли владзу выгонити ихъ (нечистыхъ духовъ) Єв. Вил. 73.—Хорыхъ лѣчѣте, трудоватыхъ очищайте, бѣсы выгонѣте Кн. с Вѣрѣ, 237.

XVIII. Войско зас псарское з поляками з Голсаліи впадши чрез море в дунскую Зелляндію... в оной воевали и шведовъ вигонили Бел. Сказ. 198.—Зводницъ панскихъ и белогловскихъ по мѣстамъ ловит бы и нос, уши, губи отрѣзавшъ: съ мѣста вигонит бы Стат. 80.—И васъ разлучать и начнутъ вигонити и провадити люти катовы дѣмони до вѣчной темноты Богл. 66.

ВЫГОНКА, *ржс. (рос.) Вигнання.*

XVIII. Я ежеденно сподѣваюсь вигонки з монастыра, ꙗко всюди перехвалки зпразнить монастырь Лебединскій Листи Конт. 22.

ВЫГОННЫЙ, *прикм. від «выгонъ».*

XVI. Идучи съ Печерского монастыря дорогою выгонною къ Лыбеди Сб. мат. отд. III, 15 (1518).

XVIII. Поузь жилые двory козаковъ Омляковъ и Качановъ, вигонные пески по обоимъ сторонамъ до лѣсовъ Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 218 (1767).—При селѣ Сомовицѣ вигонное мѣсто ів. 264.

ВЫГОНЪ, *рм. 1. Вигонення.*

XVII. Если хочешъ будоватися... то за грошъ свой наймаючи... а не вигонемъ панщанъ Арх. Сѣл. 25 (1688).

XVIII. Къ селу Чопилкамъ издревле надлежащые три випуста козацые для вигону скота Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 224 (1767).

2. *Кількість вигнаного, гурт.*

XVIII. Отправили въ Глуховъ до правителей листи, зъ объявленіемъ о выправѣ до кагала другимъ вигонемъ до работи городской Дн. Марк. I, 15.

3. *Пасовисько під селом; майдан коло міста пастби череду.*

XV. З болоты с травами з бортымъ деревьемъ, съ вигоны и со всеми оуходы ЮРГр. № 69 (1433).

XVI. Придали имъ на садибу и на вигонъ Койтинъ боръ Ак. ЗР. I, 352 (1503).—А другую нивку на левой руке на самомъ вигонѣ передней нивки Арх. ЮЗР. VIII, IV, 164 (1517).

XVII. Осаковци не допушали Нисѣѣта на вигонѣ тоѣ левади займати Прот. Полт. С. II, 71 (1680).

XVIII. Кругунтъ лѣсовый... з вигонемъ Кн. Мѣск. Полт. 146-б. (1719).—Влизъ города Гадеча у вигону... десятинь съ семь (орнѣ земли) Оп. им. Дан. Апост. 116.

ВЫГОНЯТИ, *дс. Див. Выганяти.*

XVI. Ты людей ихъ... ку робѣтъ мостовой вигоняешь и за то ихъ грабишь Ак. ЮЗР. I, 86 (1535).

ВЫГОРѢЛЫЙ, *прикм. Що вигорів.*

XVIII. Границя... зайшла на вигорѣлій дубовый пенъ Кн. Мѣск. Полт. 248 (1731).

ВЫГОРѢТИ, *дс. Цілкою згоріти.*

XVII. Радимка вигорѣла вшитка Літ. Лѣв. 235.

XVIII. Подолъ мало не весь вигорѣлъ Сб. Лѣт. 53 (Кр. оп. Млр.).—Мало приварити въ побѣленной кострюлѣ, чтобъ не вигорѣло, добре мѣшати Разн. марц. 240.

ВЫГОТОВАНЬЕ, *рн. Чинність від «выготувати».*

XVIII. Село... Буда въ виготованю палубовъ воевъ на всякіи мѣскіи нужды выгодно Оп. ст. Млр. I, 179.

ВЫГОТОВАТИ, *дс. Зробити готовим, приготувати.*

XVI. И ты бы... грозно розказалъ, ажъ бы они всею волостію своею дерева и драннѣ на тѣе городки... великій достатокъ виготовали Ак. ЮЗР. I, 116 (1542).

XVII. Соснового дерева... чотириста коломаем... виготованого Лист Самойл. 76.—Изъ городовыхъ полковъ розказалисмо певучі часть войска виготовати Ак. ЗР. V, 234 (1696).—Прошлое осени виготовалемъ бѣл... дровъ с потребу свою Прот. Полт. С. I, 148-б. (1692).

XVIII. Виготовавши онѣи судна на Донѣ всеѣ были спроважовани до пререченого гавану Азовского Літ. Бел. III, 386.

ВЫГРАБЛЯТИ, -БИТИ, *дс. Цілкою грабувати, пограбувати.*

XV. Людей его дома выграбили и все статки домовыи, кони, быдло пограбили Ак. ЗР. I, 160 (1496).—Люди твои приходѣ, городъ нашъ Мценскъ заѣбли и пушки и пищали выграбили ів. 204 (1500).

XVIII. Христя... людей за напой выграбляючи, жебы должное отдали Прот. Полт. С. I, 249 (1705).

ВЫГРАВАТИ, -ГРАТИ, *дс.* 1. *Брати, взяти те, на що була гра, зискати, не програти.*

XVI. Если теда хочеш члче выграти по-единок на диаволѣ... ускроми поклонами тѣло твое Рук. Муз. № 513, к. 2.

XVII. Товауш... их (пѣнези) у тебе картами и костками выгравает Каз. 32, к. 126.—Диавол... мѣти собѣ будетъ тое за выграную речъ Ев. Рш. 415.—А такъ певне я выиграю справу Бар. Тр. (пр.) 2.—Той (Арад) кгда рад мѣл битву з людомъ Израилскимъ, выграваль надъ нимъ щасливо Рад. (Марк.) 47.

XVIII. Теперь зас по двох оних над ними Поляками вигранихъ битвахъ наших... они розгнѣвани и розъярени... на нас Вел. Сказ. 46.—Кго бы на комъ что въ карти... виграль... Права, 433.

2. *Гранням виконувати.*

XVII. Апли засъ на розныхъ музыкальных инструментах... веселную будутъ выгравати пѣснь Рад. Він. 653.

XVIII. Я... вам на басу виграваю Тих. № 11, к. 18-б.—Давидъ виграваеъ, въ гусли удараетъ Богл. 29.

ВЫГРАНАЯ, *прикм. (в знач. реч.). Зви-тяга, гора, перевага.*

XVII. Посполите мовять: предъ выграною не триумфуй Рад. (Марк.) 44.—Тут з гарцу оныхъ взати можмо, кому на выграную заграють Рад. От. 384.

XVIII. Казѣмиръ... увидѣвши певне Хмельничкого з Татарами розбѣрь, а своего з ними союзу заключеніе, мѣлъ у себе за певную виграную надъ Хмельничким Вел. Сказ. 118.—Хм-му... послужило такое щасте, же пѣлую надъ Поляками одержалъ виграную Літ. Вел. IV, 76.

ВЫГРАНЬЕ, *рж. Чинність від «выграти».*

XVII. Дій покой, бо то вабъ на васъ, же бысте не проиграли за выграня и будетъ встыдъ Літ. Льв. 254.

ВЫГРАТИСЯ, *дс. Збогатитися гранням (в карти).*

XVII. Выгратися, выбогатитися, вымудритися умыслили суть Ак. ЮЗР. II, 241 (И. Виш.).

ВЫГРАШЪ, *рм. Те, що виграно, виграна, перевага, гра.*

XVIII. Надежѣи винному не апелловать; нежели себе приводить упоромъ своимъ к разоренію а суперника своего к болшой користи и к болшому виграшу С. і Р. 37-б.

ВЫГРЕ(Б)СТИ, *дс. Викопати.*

XV. Выгребена быста 2 кнѣза Ип. 143 (1044).

ВЫГРЕ(Б)СТИСЯ, *дс. Вибратися, винестися. вилізти.*

XVII. Все войско изъ Запорожя выгреблося Ак. ЗР. V, 101 (1658).

ВЫГРИЗТИ, *дс. Гризучи вибрати, видобути; знищити.*

XVI. Ся... межи канонами собору Саръ-дикейского найдують, которыхъ вамъ выгризти трудно Антир. 557.

ВЫГРОЗИТИ, *дс. Грозячи вимусити.*

XVII. Якъ тому мощно было статся, штобъ въ такъ маломъ врѣмени мѣлъ то кнѣгини Марьи выгрозить Ак. ЗР. IV, 284 (1608).—Гды ничего на ней вигрозиты не могль казалъ ей обнаженную быти чотиромъ войномъ Рук. Хрон. 350.

ВЫГРОМАДИТИ, *дс. Громадженнямъ видобути, вигребти, викопати.*

XVII. Его (математика) псы выгромадивши, зѣли Крон. Бѣб. 252-б.

ВЫГУБЛЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выгубити».*

XVII. За выгублене подданныхъ своихъ и за зламане имъ примѣря... скаран естъ Саул Арх. ЮЗР. I, XI, 332 (1607).—Нѣ хотѣлъ жиръ быти по выгубленю люду своего Рук. Хрон. 207.

XVIII. Авреліанъ пesarъ скоро почалъ промышляти о выгубленю хрстіанъ Пам. укр. м. II, 341 (Мах. Пр.).—Выгубление мишей Млр. дом. лѣч. 44.

ВЫГУБЛЯТИ, -БИТИ, *дс. Винищити, витратити вибити, вигладити.*

XVI. И мовиль Богъ: выгублю чловѣка отъ земли Отп. кл. Остр. II. П. 387.

XVII. Якожъ тамъ тотъ край выгубивши, спустошивши... розѣхали се прочъ Кул. Мат. I, 86 (1606).—Пыха всѣ цоты выгубляетъ Ев. Калл. 12.—Племя Вѣніаминово за що выгубиль Бъ мечемъ Рад. Він. 1045.—Амаликъ... намовиль дѣда своего Исава... народъ его (Іакова) ввес выгубиль Крон. Бѣб. 23-б.—Усе войско выгублено Літ. Сам. 10.

XVIII. Вивести орду в Полщу и чрезъ готови войска лядскии оную выгубити Вел. Сказ. 26.—Выкорениламъ і оплѣниламъ и выгубила славу твою на земли Пам. укр. м. IV, 294 (Рк. Тесл.).

ВЫГУБЛЯТИСЯ, -БИТИСЯ, *дс. Выгубити себе, загинути.*

XVIII. Аби сѣ витратили и выгубили зяне люде Пам. укр. м. IV, 327 (Тухл. Рк.).

ВЫГЛАНЦОВАТИ, *дс. Надати гланцу.*

XVII. Марко: оуглаженный, выгланцова(ный) Вер. II кс. 296.

ВЫДАВАНЬЕ, *рн. Чинність від «выдавати».*

XVII. Хотѣлъ... презъ выдаванье книгъ црковъ оукрасити Тит. 16 (Митуря, 1618).

ВЫДАВАТИ,-ДАТИ, *дс.* 1. *Давати, дати від себе, витрачати.*

XIV. А што пакъ ты ієсмы пѣнѣзи выдавали, пань староста Творьянъ взалъ на твоіе потреби 30 гривень ЮРГр. № 18 (1386).

XVI. Если тебѣ хочеш члче выграти поединок на диаволѣ... тоє що быс мѣл был выдати на пѣтѣки, на сваѣблю роздай межи убогіи жєбраки Рук. Муз. № 513, к. 41-2.

2. *Дати, зродити, виплодити, випустити.*

XVI. Оуже зима поминула... оиникъ выдадалъ естъ первый овощи свои П. П. 51.

XVII. Винница... годный овощъ з себе выдавала Гол. П. М. II, 288 (П. Мог. 1644).—Камень не выдаєть жадного плоду Гал. Кл. Раз. 175.—Доброе насѣня стои науки и стократный колос выдадо Жит. Св. 522.—Сухий посохъ Іосифолъ пвѣтъ... и плодъ презъ єдну nochъ выдалъ ів. 605.—Дерево на зиму... не выдаєт овоцу Єв. Реш. 428.—Дерево оливное выдаєтъ зъ себе оливу Каз. № 3, к. 77.

XVIII. Росквѣтнулся жезлъ Ароновъ, квѣтъ з себе видаєт Укр. Р. Арх. X, 256.—О писарахъ... що книги готоые преписуют, и выдають з головы якіє новые рѣчи Клим. Вірші, 203.—Славимъ Бога безсмертного... и Матерь его свѣтую... же на свѣтъ царѣ видала Богл. 9.

3. *Давати з себе.*

XVII. Іды на лютнѣ струны згожаються, выдають вдѣчную гармонію Гал. Кл. Раз. 258.—Якъ звѣзды нбсныи выдають свѣтлость, такъ чудовныи оучинки Престои Бци свѣтають всему свѣту Гал. Н. н. (пр.) Ав.—Не может... домыслитися... розум человеческий... иж бы тобѣ могъ пѣснь выдати, ведлут твоєи годности Єв. Реш. 409-б.—Барзо пріємного запаху, который будутъ з себе выдавати тѣла прославленных людей Рад. Ог. 290.—Лев тоє маєтъ до себе, же кого маєт поглотити, не зараз его поглощает але наперед обходит его и рыкъ выдавши оустрашаєт Рад. Він. 406-7.—Зетарь если вагамине будетъ попираный, жадного гласу не выдаєтъ ів. 521.—В тыхъ деревьяхъ души людскіи живутъ, для того чловѣчій голосъ выдають Гал. Боги пог. 30.—Выдаваймо гласы радости Транкв. П. Мн. 80.—Всѣ члонки и всѣ жили на крестѣ аки на густахъ двдвыхъ струны тыранско вытягнены будучи, смутній выдавали дзвенкъ Збірн. 1693, к. 161.

XVIII. Великое множество розного штаства по повѣтрю лѣтаючи и солодко спѣваючи выдавали слова Пам. укр. м. II, 155 (Сок. Рк.).—Звѣрата будутъ страшливе рычати, Древа потъ кравый з себе выдавати Собр. Прип. 96.—

Круглость и ясность слнца, горѣчость з себе выдаєтъ Сѣмя Сл. Б. 4.

4. *Подавати, викладати,-сти.*

XVI. Хлопци мають писати сами на таблицахъ кождый свою науку, выданую имъ отъ дидакала Ак. ЮЗР. II, 183 (1586).

XVII. Першій онъ (Петръ) тоє визнанье выдаєтъ, на которомъ то визнанью Црковъ мѣла быти збудована Конист. Пал. 360.

5. *Дати від себе.*

XVI. Двухъ кадей за осень прошлую въ року осьмьдесятъ четвертомъ не вемъ для чого есте имъ не выдали Арх. ЮЗР. I, VI, 76 (1584).

XVIII. Чтиромъ ротамъ... выдавати провіантъ Кн. Нос. 8.—Барабашъ... о виданихъ привилеяхъ... извѣстившиє, заскорбѣлъ велми Вел. Сказ. 17.—Всякое доволство ему Хмелниченковъ з двору ханского на квартиру его помѣсячно выдавано ів. 27.—Аммунѣцію военную... видали ів. 65.—Ревестра подписать суди и выдавать сторонамъ писар долженъ без платежа С. і Р. 17-б.

6. *Виддати назад, повернути.*

XVI. Князь Богунъ... тую десятищу отнял и выдати єє не хочет Арх. ЮЗР. I, VI, 23-24 (1537).

7. *Подати, виповісти, висловити, оголосити.*

XIV. Хотемъ, абы тотъ, который клятву выдаєтъ, на поруку присягнулъ Ак. ЗР. I, 8 (1347).

XVII. И выдали вырокъ на ввесь свѣтъ злый Лѣк. на осп. ум. 12.—И збожности дѣлъ твоихъ свѣдоцтво выдали Тит. 15 (Митуря, 1618).—Скоро декрет погибельный отъ справедливого судии виданный будетъ Діал. о см. 278.—Неповинниємы бы на наибольшого неприятели въ судахъ свѣдоцтва фалшивого пріймовати албо тежъ выдавати Гол. П. М. II, 469 (Кор. Н. 1645).—Князь выдаєтъ такой декрет, жебы прковъ на тры дни была замкнена Гал. Н. н. 15.—Артаксерксес 7 року панованѣ своего выдалъ декрет Гал. М. Пр. 54.—Декретъ, виданный отъ пна... полковника Полтавского Ак. Полт. Гор. Ур. I, 4 (1669).—(Хс) выдалъ право Магдаленѣ Єв. Реш. 218.—(Иродъ) выдаєтъ таковой абы всѣхъ дѣточокъ, мещизны не живити и вколо Виелсема до щѣду побити Бер. Вірші, 82.—Димитрий... выдаєтъ на него (Оригена) клятву Крон. Боб. 258-б.—Константинь цесарь вирокъ свой видалъ Рук. Хрон. 275.

XVIII. Всѣ подъ присягою вота свои выдавалиємо Літ. Вел. III, 546.—Даби Волощина жила по... правахъ... отъ Магомета... виданихъ ів. I, прил. 26.

8. *Оголошувати друком, видрукувати, видати, пустити в світ.*

XVII. Вывалисмо недавно листъ нашъ на-
минальний, всѣхъ васъ наминаючи, абысте
иѣ... послушенство отдали Льв. Ставр. 22
(1604).—(Балабаны) розныя книги з друкоюувъ
на свѣтъ выдаютъ Пер. Мат. I, II, 150 (1614).—
Росказалисмо з друкарнѣ нашѣ Печарскоѣ
выдати Євгліе Учителное Єв. Калл. (пр.) 14.—
Презъ дружъ южъ тому лѣтъ 26 на свѣтъ выдалъ
Бер. Лекс. (пр.).—Котрая (книжечка) то презъ
дѣтокъ єсть деклямована, и для оутѣхи на
день тотъ з друку выдана Бер. Вірші, 66.—
Той... выдалъ зъ тѣпографіи своєї Печерской
Кіевской короткое зєбранє и науку о Вѣры
ст. Православной артикула Гол. П. М. II, 474
(Зобр. 1646).—В Предмовѣ Нѣмоканона... кош-
томъ мѣломъ гыланого з тѣпографіѣ Мехайла
Слюски Пр. Жел. 3-б.—Сєє наше писанє
з притисненємъ печати полковницкое выдати
зкалисмо Мат. ист. ЮР. 3 (1667).

XVIII. Єще же вѣвѣдай... которого она
(грамматика) автора, то єсть, какъ єму имя,
которій оную сконцпоновалъ или выдалъ Гр.
Барск. IV, 63.

9. *Давати, приносити.*

XVII. (Воды) выдаютъ землѣ великій по-
житокъ Крон. Боб. 1-б.

10. *Справити, зробити, вчинити.*

XVIII. Иродъ царь въ день рождєства своего
справивъ и выдавъ оучту вел'можамъ Науки
парох. 226.

11. *Переказати.*

XVI. Яко же соуть намъ выдали тыи, кото-
рыи соуть сами видѣли Єв. Пер. 25.

12.—*за мужъ,—за ного, віддати в подружжєа,
віддати за жєнку.*

XVI. Я тебе за машталѣра своего выдамъ
Ганна Монт. 146.—Ив. Лазк. подѣ сумненємъ
созналъ, ижъ тую бѣлую голову, которая
у него дѣвкою служила, отъ трохъ лѣтъ самъ
замужъ зъ дому своего за подданого пана
Цилинского выдалъ Арх. ЮЗР. I, I, 418
(1594).

XVII. Стратонъ за ... своего слугу выдалъ
свою дочку Крон. Боб. 167.

XVIII. Кждій выдаючи дѣвицу свою за-
мужъ и даючи за нею посагъ, первіе от зятя
своего взял би... записъ Стат. 49.

13. *Виставляти, наражати.*

XVII. (Христіане) самих себе где идет
о честь Бжїю и славу его, отважне на
вшелакїи выдавали небезпечєства Рад. Ог.
259.

14. *Виддати.*

XVII. Стые... тѣль своих не жаловали на
раны и на муки выдати Єв. Реш. 22.—Ми...
велѣли... до рукъ мистру на кѣвєстию ви-
дати (Семена) Прот. Полт. С. I, 98 (1690).—
Мчници... животь свой выдали на различни
моуки и смерти Транкв. Зєрц. 83.—Право...
на муку их, яко подозрєных, видати всказу-
ющее Акт. Старод. кн. 30.—Нѣкоторіѣ себе на
труды отпущєнія грѣховъ выдавали Лѣств. 22-б.

XVIII. Сам себе выдалъ на смерть Вірші
нищ. 7, 54.—(Иоуда) выдалъ Иса до фалши-
вого суду Сл. о збур. п. 147.—Волнихъ людей
за виступъ и дєлгъ в вѣчную неволю не ви-
даватъ бы Стат. 73-б.

15. *Виддати до розпорядку, на поталу.*

XIV. За избѣга можемъ его добыти и выдати
ЮРГр. № 3 (1352).

XV. Цѣловавши к нему хрєстъ держи-
ши в толицѣ нужи а и єще хоцєши выдати
на оубивєство Ип. 488 (1158).—Великій князь
такоежъ маєтъ нашего зраду намъ зъ своей
земли выдати Ак. ЗР. I, 54 (1442).

XVI. Которуюж я девку... Раинку... гор-
ломъ выдалъ Ж. Курб. I, 105 (1579).

XVII. Сына своего не пощадилъ, але за
всѣхъ насъ выдалъ его Кошист. Пал. 807.—
Синъ члєский выданъ будетъ в руки злыхъ людей
Єв. Реш. 31.—Кѣзакї обачивши, же то ихъ
зведєно, выдали Павлюка Літ. Льв. 258.

XVIII. Ляхи... в трактатѣ постановили...
Жидовъ засѣ всѣхъ головою видати (Кганжѣ)
Вел. Сказ. 53.—Содомляне... нарѣкали на
Лота, абы то им выдалъ тыхъ гостей на збытокъ
телєсный, Лот же не хотѣлъ ихъ выдати Пам.
укр. м. I, 332 (Рк. Тєсл.).

16. *Вывєтити, викрити, дати пізнати, зра-
дити.*

XIV. Аже побѣгнєсть русинъ а любо руска...
выдати его ЮРГр. № 3 (1352).—Тѣи истыи
Бєкбулатъ нашъ ворогъ насъ выдалъ и побѣгнєлъ
от насъ ів. № 26 (1393).

XV. А коли злодѣя выдатуть изъ права,
а чимъ его вѣзвєлять, казнити по его дѣламъ
Ак. ЗР. I, 82 (1468).

XVII. Пана своего выдєетъ зрадливе на
смерть Єв. Реш. 188-б.—Коли не выдєси
(Дєніила), то и тебе... забєм Крон. Боб. 152.

XVIII. Кравця... видано било, толкож оній
з-єд арєшту... угѣкъ Кн. Нєс. 13.

**Вываватися, датиєся, дє. 1. Бути ви-
даным.**

XVI. Писаря тєжъ своего Юрка тамъ по-
сылаєтъ, абы тамъ былъ и кождий грошъ пи-
салъ на чтобы сє выдало Гол. П. М. I, 155
(Л. Ст. 1598).

XVII. Выдалося до друкарнѣ паперу рызъ 385 Арх. ЮЗР. I, XI, 484 (1662).—Ото ест... тѣло мое, которое за васъ всѣхъ на страст и волнующую муку выдается Ев. Респ. 2.

XVIII. В... необиклихъ мѣстахъ при гребляхъ, шляхахъ, торгахъ, обранню подводъ мандати повинни выдаватися Стат. 31-6.

2. *Виявити себе, зрадити себе; виявитися, вийти на яв.*

XVI. Выдался самъ, ижъ онъ маєть штось на Кирилла Ак. ЗР. IV, 208 (1600).

XVII. Выдался Богъ зъ секретовъ зъ таинствъ Дм. Рост. 76.

3. *Здаватися, показуватися.*

XVI. Выдався тымъ, ижесь естъ Хр. Фил. Апокр. 1390.

XVIII. Архієпископъ албо оучитель жидовскій судачи противне яко бы горливымъ выдавався Науки парох. 105.

4. *Виставати, висуватися.*

XVIII. Видался рогъ надъ Вѣлимъ моремъ и Черного моря гирломъ Пелгр. Ин. Виш. 19.—Колн поѣдеш да й на войночку, та на перед се не выдавай Укр. Р. Арх. IX, 19.

ВЫДАВЛЮВАТИ, ДАВИТИ, *дс. 1. Витискаючи виробити.*

XVIII. Роскотить тоненько и выдавливать чаркою, а по серединѣ наперсткомъ выдавить Разн. марц. 241.

2. *Подушити, выгубити.*

XVIII. Соннихъ и жадной бѣди не сподѣвавшихся, выбити и выдавити Літ. Вел. II, 379.

ВЫДАВЦА, *рм. Той, що видаючи, губить, зрадникъ, докащикъ.*

XVI. Выдавкою того монастыра нашолся Арх. ЮЗР. I, X, 110 (1595).—Римского костела оучителѣ сут выдавцами Пам. укр. м. V, 138 (1596).

XVII. Уступити не хотѣлъ волячи тысячу смертей поднати, нижли выдавцею церкви бити Рук. Хрон. 296.

ВЫДАНЬЕ, *рн. 1. Чинність від «выдати».*

XVII. То самое можетъ кого з старшихъ и оучоныхъ побоудити до выданья намъ пожиточнѣйшихъ и великихъ якыхъ речій Тест. Вас. 45.

XVIII. Хм... послалъ... члвѣка своего в Черкаси... научивши его, аби... пидно... упоминался... о видане себѣ привилеовъ королевскихъ Вел. Сказ. 16.—Полторацкій просилъ о выданне зъ церкви его скринки Дн. Марк. I, 176.

2. *Видання за кого, заміж, в подружжя.*

XVI. Учинилъ вси змову о виданье у малженство сестру свою стрычнюю Арх. ЮЗР. VIII, III, 123 (1566).

XVII. Дочцѣ Михалевой Марии... на виданю в станъ малженскій... мають они и повинни будуть пять осмачокъ жита, корову, овецъ двое и свѣню одну добрую дати Акт. Старод. кн. 113.—Ото час зросту твоего и посполитого замужъ выданя пришлоъ Жит. Св. 243.

XVIII. Оушитко справили яко бы на выданѣ двцѣ своей Пам. укр. м. II, 72 (Рк. Тесл.).

3. *Надрукування, випуск у світ.*

XVII. Первое убо благодаримъ за трудолюбіе в выданю книжки о священстве Арх. ЮЗР. I, VII, 38 (поч. XVII в.).—(Балабаны) розныя книги з друкоувъ на свѣтъ выдають... выданямъ книгъ церкви Божой помагючи Пер. Мат. I, II, 150 (1614).—Не без надѣи еднакъ же не замешкавши особливое выйдеть выданіе книги О обр. 180.

4. *Дання, принесення.*

XVIII. Оное мѣсте не було здатне до виданѣ пожитку Науки парох. 62.

5. (пол. wydanie się). *Видіння.*

XVII. Мѣлъ выданіе во спѣ Рук. Хрон. 322.

ВЫДАТОКЪ, *рм. 1. Те що видано.*

XVII. А що ся товару того рогатого, яко и дробыны отъ того выдатку останеть,... абы въ цѣлости до дальней воли нашой тое было доховано Ак. ЗР. V, 149 (1678).

2. *Видання грошей, розхід, кошт.*

XVI. Иждивеніе—выдатокъ Зиз. Лекс. 100.—Панъ Захаріашъ Андреіовичъ... чинилъ рахунокъ з выдатку Арх. ЮЗР. I, XI, 11 (1599).—Назначено двоухъ братий до преслухання рахунковъ зъ выдатковъ друкарскихъ іб. 106.—На розмантые мысливства и иные марные выдатки оборочаютъ (пожитки) Хр. Фил. Апокр. 1716.

XVII. На што потреба, выдатки быти мають Пам. КК. I, 31 (1623).—Подарки еще надто добровольныи ему приносятъ (христіане) а дѣло прииждивенія, то естъ надъ росказъ выдатку, ведлугъ богослововъ полнятъ Арх. ЮЗР. I, VIII, 414 (1632).—Южъ будетъ выдатку его около з. 500. іб. I, XI, 205 (1656).—Выдатокъ на справы братскѣе з тоіеи суммы іб. 206.—Дробныя выдаткѣ грошныя з уторгованя книжного іб. 215 (1657).—(Двѣ) былъ барзо гоинымъ и щедрымъ, бо на будован'е дому Бжого великіе барзо наготовалъ былъ выдатки Рад. Він. 1096.

XVIII. Много зъ скарбцу войскового сходить выдатковъ Літ. Вел. III, 184.—Якіе выдатки много скарбцу убогому войсковому учинили убитку іб. 453.—Лѣчба дѣтей побѣлшастѣя потреба що разъ, и выдатокъ помножаестѣя Науки парох. 48.—Іуда Іскаріотскій...

жаловавъ выдатку чили кошту на тоє дорогое *куро* іб. 161.

ВЫДАЧКА, *рж. Видання.*

XVI. А о выдачку, коли ся оба выдадутъ и оба шапками вергнутъ, ино то выдачка; а одинъ ся выдасть, а другій ся не выдасть ино то не выдачка *Ак. ЗР. II, 209 (1529).*

ВЫДВИГНЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выдвигнуті».*

XVIII. О виправѣ от короля войскъ под Кашенецъ на видвигнене з небезпеченства комисаров своихъ *Вел. Сказ. 84.—Лещинский* взиwалъ и заохочалъ рѣчь посполитую противъ пwла на видвигнене упадающей отчизни іб. 131.

ВЫДВИГНУТИ, *дс. Девигаючи витягти, вынести, виважити, знести, піднести; виратувати.*

XVI. Ощовские сами изъ жонами своими и съ приятельми до Луцка приездъчали и зъ нею тихо розмовляли, по чомъ добре то было знати, ижъ ее и челядь хотели, якъ могучи зъ замъку выдвигнути *Арх. ЮЗР. VIII, III, 410 (1583).*

XVII. Коли якому господареву коникъ албо воликъ з тажаромъ якимъ в болото оугразнетъ, скидаєть з себе бѣдный господарь обувь и суманку, а лѣзет в болото вшелакого способу заживаючи, якъ бы могъ коника албо волика своего з болота выдвигнути *Рад. Ог. 943.—Зъ тих тяжкихъ грѣховъ выдвигнути Каз. № 3, к. 39.*

ВЫДВОРНЫЙ, *прикм. (пол. wydorny).* *Див. Вытворный.*

XVI. Выдворная мудрость *Хр. Фил. Апокр. 1022.—Выдворные* а вылѣтаючіе думки до такого конца оухова *Пам. укр. м. V, 227 (1599).*

XVII. Которые бы... выдворными якими або полными философіи своеє думами... людъ Божій... мѣли заражати *Вопр. 83.—Црквѣ... и в таѣмницах, вымове, и розумови люд'скому, не подлеглихъ выдворными дискурсами се не бадаєт Карп. Каз. Дг.—Вѣра не выдворная фундаментомъ естъ каждому въ збавлене Діар. Фил. 108.—Маючи тую и простую и не выдворную вѣру о то ся старай... абыс... вдячен был Жит. Св. 86.*

ВЫДЕРЖАНЬЕ, *рн. Чинність від «выдержати».*

XVI. И хотъ на выдержанье заводити (тыхъ староствъ и державъ) *Ак. ЗР. IV, 2 (1588).*—Въ которой суме до выдержанья аренъдою на сорокъ летъ завели и уступили маѣстностьку ерковную іб. I, 427 (1594).

ВЫДЕРЖАТИ, *дс. 1. Витримати певний час.*

XVIII. Обѣдали тотъ плод свой Іоаким и Анна, выдержавши при собѣ три роки, отдати на офѣру *Гду Вгу Пам. укр. м. II, 72 (Рк. Тесл.).*

2. Витримати, знести, перенести.

XVII. Люде в осадѣ сидячіе видять, же трудно видержати *Лит. Сам. 81.*

XVIII. Покуту, якую за тоы грѣхи выдержит Пам. укр. м. I, 333 (Рк. Тесл.).

ВЫДЕРКАФЪ, *рм. (нім. wiederkauf).* 1. *Відкуп; запис на певнихъ умовахъ.*

XVII. Мембрамы... на листы и особливе на квиты од сумы на выдеркафъ у ясновельможного его милости пана Адама з Брусилова Киселя, каптеляна Черниговского, служащее *Гол. II. М. II, 271 (II. Мог. 1643).*

XVIII. Приказане естъ, абы людѣ отдавали чинши, выдеркафы, десятины и инныи податки належитыи особамъ дховнымъ *Собр. Прип. 118.*

ВЫДЕРОКЪ, *рм. (ст. пол. wydzieciek).* *Видертя, здирство.*

XVII. Жадными причинами, выдерками, фримарками не труднити *Пам. КК. I, 76 (1637).*

ВЫДЕРСТВО, *рн. (пол. wydzierstwo).* *Здирство, рабування.*

XVII. Своихъ добръ шарпанину и выдерства зносили *Пам. КК. I, 129 (1621).*—Выдерства и инныхъ зброднѣй ближнимъ не выражаютъ *Копист. Пал. 858.*

ВЫДЕРТИ, *дс. Див. Выдирати.*

ВЫДИВИТИСЯ, *дс. Надивуватися.*

XVI. Отче Гедіоне Волобаче! выдивитися не можем, иж от... *Арх. ЮЗР. I, XII, 520 (1590).*

XVII. Отступникове, которыхъ ся я заправды внутренней слѣпотѣ выдивити не могу *Копист. Пал. 380.—Магдалинѣ албо иннымъ стымъ выдивитися и выхвалити ихъ не можемо Рад. Ог. 347.—Не могли ся выдивити Турки великому ихъ сердцу и смѣлости Крон. Боб. (др.) 291.*

ВЫДИДИЧАТИ,-ЧИТИ, *дс. Див. Выдѣдичати.*

XVII. Ихъ (сыновъ) был на тестаментѣ выдидичил *Кн. Рж. 59.*

ВЫДИРАТИ,-ДЕРТИ,-ДРАТИ, *дс. 1. Дертямъ виняти.*

XVIII. Такъ тая сова очи мнѣ видрала *Вірші нищ. 2, 15.*

2. Брати, відбирати силою, виривати, -рвати.

XVI. Мыто именемъ пана старосты Лудкого брати и безправне выдирати казалъ *Арх. ЮЗР. I, I, 298 (1591).*—Чому оныє книги...

до них писаные... выдираете Отп. кл. Остр. И. П. 402.

XVII. Въ проу о Болгарію вступивши, выдерти еи собѣ зъ влады патриархальной не допустилъ Копист. Пал. 604.—Хто кому што выдралъ, уряд каже тоє, што выдралъ, вернутъ Киз. 32, к. 26.—Панове... хлѣбъ убогимъ выдираютъ ib. 75-б.—Сами не хочемъ, абы кто намъ что у себе маемъ, выдралъ Рад. Він. 669.—Выдерли моцю и кувалтомъ зъ вязеня князя Вышеслава Рук. Хрон. 436.

XVIII. Шведь... що в кого видралъ, вернути не хоцетъ Вел. Сказ. 204.—Выдирати маюгъ податки в сирот и вдовиць и оу духовныхъ становъ Пам. укр. м. IV, 283 (Свідз. 36).—Приказуетъ людемъ абы не крали, не выдирали, не кривдили Собр. Прип. 113.—Розбѣйники по дорогахъ нападаютъ изъ рукъ власну выдирають прадю Науки парох. 112.

—пчолы, виняти безъ відома власника зъ борти сѣльничъ зъ бджолами.

XVII. Хто би кому пчолы видралъ неподлажонне Прот. Полт. С. I, 214 (1699).

3. Вишукати, винайти, роздобути.

XVI. Неприятеле панежские, которые би и съ пекла ради на панежа што такового выдрали Отп. И. П. кл. Остр. 1105.

XVIII. Щє одного выдравъ ремесника: що вапно робитъ того вапненника Клим. Вірші, 186.

ВЫДИРАТИСЯ, - ДЕРТИСЯ, - ДРАТИСЯ, дс.
Вириватися, випрочуватися.

XVII. Дитя... выдиратся зъ рукъ до матки почало Жит. Св. 569.—Зледво Сомко видрался презъ наметъ царскій и допалъ коня Літ. Сам. 75.

ВЫДИРАЧЪ, рм. Той, що видирає, рабѣникъ, хижакъ.

XVII. Я у несправедливыхъ выдирачовъ и непослушныхъ паномъ быти не хочу Крон. Боб. 330.

ВЫДИРКА, ржс. **ВЫДЕРОКЪ, рм.** Здирство.
XVII. (Древляне) почали мислити, щобы мѣли чинити около тыхъ такъ частыхъ поборахъ и выдиркахъ Рук. Хрон. 420.

ВЫДИРСТВО, рн. (пол. wydzierstwo). Здирство, рабунокъ.

XVII. Кривдъ жадныхъ наименшихъ и видирствъ и насздовъ подданымъ, абы никто чинити не важился Ак. Зам. 112 (1660).—Михайль гоиностю своего видирства и лакомства переходыль Никифора Рук. Хрон. 357.

XVIII. Поляки... людскими шкодами и видирствами недовольни будучи, повстали напрасно и безсовѣстно на Руссовъ Вел. Сказ. 47.

ВЫДИРЦА, рм. (пол. wydzierca). Див. Выдирачъ.

XVII. Суть тыжъ тамъ (коло моря сірчаного) и ин'шии тогожъ деку люде: гор'деливыи, лакомыи, выдир'цы Транкв. Зерц. 70.—Война люде чинит... забойцы, выдирцы Каз. 32, к. 73-б.

ВЫДКАЗАТИ, дс. Див. Отказати.

XVIII. Выдкажутъ праведныи: Господи, коли есме тя видѣли голодного и жадного и сторонного, мы тя миловали Поуч. Няг. 12.

ВЫДКАЗЪ, рм. Див. Отказъ.

XVIII. Ну, ктрымъ кѣпомъ инно намъ святити недѣлю? Выдказъ: не лише сижѣньюмъ албо охабити тѣло Поуч. Няг. 165.

ВЫДОВБОВАТИ, -БАТИ, дс. Довбаючи виробляти, -бити, випорожнити.

XVI. Вѣлю, рию, рѣжу, выдовбую Зиз. Лкс. 96.

XVII. Вѣлю: Рию, рѣжу, выдовбую Вер. Лкс. 12.—Нѣ верху того камня выдовбано сѣль Крон. Боб. 192-б.

ВЫДОЛАТИ, дс. Здолати, подолати, подужати, дати раду.

XVII. И хтожъ бовѣмъ отъ члкъ выдолати можетъ той еухаристіи свѣтости Кн. о Вѣрѣ, 290.—Въ таковомъ стагѣ и на таковомъ оурѣдѣ единъ члкъ не выдолаетъ Тр. П. М. 916.—Кдыбы наши ещє имъ не змогли выдолати силы, надѣи тратитъ непотреба Пам. КК. III, 432 (1660).—Овдѣя... могучого нашому дѣлу выдолати, угледивши... приказалисмо... наше дѣло починати Оп. ст. Млр. I, 26 (1686).—Цесаръ, давши бой и не могучи выдолати сила тъ великимъ турецкимъ, в городѣ Ваднѣ замкнулся Літ. Сам. 158.

XVIII. Противъ ихъ козацкой силѣ Ланцкоронскій самъ выдолати не могъ Літ. Вел. IV, 38.

ВЫДОЛБАТИ, дс. Див. Выдовбати.

XVIII. Цѣбую выдолбати, насипать водки, снєкти Млр. дом. лѣч. 36.

ВЫДОЛѢТИ, дс. Див. Выдолати.

XVIII. Если би прійшло таковій пемѣрній тяжаръ все однимъ людемъ тяглымъ сего часу одбувати, то конечно-бъ до остатку тягліє люде zostали истомлєнни, да неподобно, аби тому выдолѣти могли Літ. Вел. III, 433.

ВЫДОПТАТИ, дс. Див. Вытоптати.

XVI. Въ виноградѣ все вино виламали, выдоптали Арх. ЮЗР. I, VI, 138 (1598).

ВЫДОСКОНАЛИТИ, дс. Удосконалити, зробити досконалымъ.

XVIII. Христосъ Спаситель право нове оустановляючи и оутверждаючи старє право видосконалилъ такъ Науки парох. 79.

ВЫДРА, рж. Зоол. *Lutra vulgaris*.

XVI. Ловенье выдры на рѣцѣ Оборовцѣ гономъ Ак. ЗР. II, 192 (1592).

ВЫДРАТИ, дс. Див. *Выдырати*.

ВЫДРОЖОНЫЙ, прикм. (пол. *wydrażony*). Видовбаний, вижолоблений.

XVII. Древо... внутрь было выдрожное Крон. Боб. 206.

ВЫДРУКОВАНИЕ, рн. Чинність від «выдруковати».

XVII. Выдрукованье змышленихъ помовискъ на насъ Ак. ЮЗР. II, 56 (1609).

ВЫДРУКОВАТИ, дс. 1. *Вибити в друкарні*.

XVI. Нѣкій же езуита Виленскій Петръ Старга выдруковалъ книги о вѣрѣ своей Ак. ЗР. IV, 46 (1592).—Соборъ Флорент. за часовъ Григорія Тринадцатого папежа былъ по Греческу выдрукованъ Отп. И. II. кл. Остр. 1105.

XVII. Листъ выдруковати Колист. Пал. 791.—Самъ Бъ на горѣ Синайской на каменѣ твердомъ законъ, то ест волю свою палцемъ своимъ якобы выдруковалъ Тит. 120 (Колист).—Казалемъ туюжъ книжку въ гнѣграфіи моеѣ новопоряженной выдруковати Гол. II. М. II, 474 (Зобр. 1646).—Выдруковалъ три тысячи книжечокъ Бар. Письма, 243 (1639).

XVIII. (Коммисія) екстрактомъ выдрукована Лит. Вел. II, 254.—Митрополитъ Кіевскій таковій нагробокъ написалъ и выдруковати велѣлъ ib. III, 543.

2. *Витовскти*.

XVII. Іону... в прасѣ оной стиснено и кости выдруковано Жит. Св. 98-б.

ВЫДУШИТИ, дс. *Винищити душачи*.

XVIII. Хмельницкій... замокъ... не з великимъ... трудомъ доставши видушилъ в немъ шляхту Вел. Сказ. 89.

ВЫДХНЕНИЕ, рн. (пол. *wychnienie*). *Відпочинок*.

XVII. Оуфолговане нѣякоєсь и выдхненье або рачей посилене нмъ подаючи Тр. постн. 472.—То на вѣки будутъ безъ выдхненія носити Транев. II. Мн. 110.

ВЫДХНУТИ, дс. (пол. *wychnąć*). 1. *Відпочити*.

XVII. Ивоня тымъ часомъ зъ войскомъ своимъ видхнулъ Крон. Боб. (др.) 283.

XVIII. Нѣмѣриль... по такъ многихъ працахъ... видхнути що-колвекъ Лит. Всл. IV, 16.

2. *Віддати з джанямъ, з душею*.

XVII. Лукян... скоро видхнетъ тое, що батко его бувши войтомъ надравъ Прот. Полт. С. I, 173-6. (1694).

ВЫДЬ, рм. Див. *Видь*.

XVIII. На выд глядъ, пытайсѣ здоровѣ Клим. Прип. 268.

ВЫДЫБАЛЫЙ, прикм. *Той що видибав*.

XVII. (Михайль) выдыбалого албо выплыненого въ болванѣ чорта помогъ въ водахъ потонити Крон. Ссѣ. 27.

ВЫДЫБАНЬЕ, рм. Чинність від «выдыбати».

XVII. Названо тое мѣстце тымъ урочищемъ отъ выдыбаня Выдыбичи Крон. Ссѣ. 25.

ВЫДЫБАТИ, дс. *Виходити диблячи*.

XVII. Н вѣрній идучи берегомъ плакали и звали мовачи: «выдыбай нащ господару, Боже, выдыбай», то естъ, выплыви, а той болванъ выдыбалъ албо выплылъ былъ ажъ тамъ на берегъ, где теперь монастырь Выдубицкій Крон. Ссѣ. 26.

ВЫДЫРЦА, рм. Див. *Выдирца*.

XVIII. О выдырцахъ подобныхъ... мытаревъ Клим. Вірні, 16.

ВЫДѢДИЧАТИ, -ЧИТИ, дс. *Вилучити з дідицтва*.

XVII. Который бываєть битъ, дѣдицтво ся заховуєтъ, а занеханный зоставєть выдѣдичень Колист. Пал. 813.—(Тимошкова) всѣхъ покровиныхъ своихъ... записемъ своимъ на вѣчніе часы... выдѣдичаєтъ Ак. Нѣж. Мг. 21.—А реченная продавца, яко вѣчными часы самую себе, пререченного малюпка и потомковъ своихъ вѣчно видѣдичила удалила и цале зреклася Акт. Старод. кн. 4.

XVIII. Подовичи... з посессіи тихъ добръ всѣхъ себе, жени и потомковъ... правнымъ поступкомъ выдѣдичили Ген. сл. Черн. п. 499 (1716).

ВЫДѢДИЧИТИСЯ, дс. *Бути «выдѣдиченимъ»*.

XVII. Отъ которого плечу зрекшися и выдѣдичившися, симъ варуєтъ писанемъ, абы никто з близкихъ и далекихъ его не мѣлъ утручати Акт. Старод. кн. 43.

ВЫДѢЛЕНИЕ, рн. Чинність від «выдѣлити».

XVII. Выѣхавъ на выдѣлене того шмата земли чернцомъ Ак. Зем. 117 (1639).

XVIII. О граничено албо выдѣленю воеводства Лит. Вел. II, 251.

ВЫДѢЛИТИ, дс. *Ділячи відокремити*.

XVII. Повинни... права и волности на своихъ грунтахъ власныхъ выдѣлити Пам. КК. I, 389 (1615).—Нинѣ на нѣкоторыхъ выдѣленныхъ мѣстахъ дщи справедливыхъ мешкають Тр. постн. 39.

XVIII. Отлучимъ у чужие землѣ для науки и службы а братіямъ близкимъ и крвнымъ часть выдѣленна вѣчными часи битъ имѣєтъ Стат. 45.

ВЫДѢЛНОСТЬ, *рж.* (пол. *wydzielność*). *Вилучність відрубність, винятковість.*

XVII. Жадень зъ ныхъ нѣгды того выдѣльности слова не принялъ и уживати не призволилъ Копис. Пал. 672.

ВЫДѢЛНЫЙ, *прикм.* (пол. *wydzielny*). *Окремий, вилучний, відрубний, винятковий.*

XVII. Не чинить то преложонства и старшенства выдѣльного Копис. Пал. 447.—Часы тии выдѣлныи, изъ в цркви Бжой здавна суть постановлены Тит. 159 (Копис. 1625).—Иоаннъ Дамаскинъ... менш писмами своими выдѣлную орацію албо науку... Духомъ Святимъ утворивши вѣрнымъ подасть до упиваня Арх. ЮЗР. I, VIII, 357 (1625).

ВЫДѢЛЬ, *рж.* *Виділення, поділ.*

XVIII. Войско тое потребуєтъ того выдѣлу, жебы въ домахъ своихъ безпечность мѣли Лит. Вел. II, 247.

ВЫДѢРАТИ, *дс.* *Див. Выдирати.*

XVII. Заздрост звѣтяжаймо братолюбіем... не выдѣраючи слезъ чужихъ Ев. Реш. 60-б.

ВЫДѢРСТВО, *рж.* *Див. Выдерство.*

XVII. Аби ся Єзавелѣ в видѣрствіи одного саду не уподобиласъ Ев. Реш. 236-б.—Что суть лакомства, выдѣрства, лихвы Рад. Ог. 28.

ВЫДѢРЦА, *рж.* *Див. Выдерца.*

XVII. Если молодіи сѣтъ выдѣрцы... и межжи старыми знайдеш не мало выдѣрцевъ Рад. Він. 800.

ВЫДЯКОВАТИСЯ, *дс.* *Виддячити.*

XVII. Якъж ся маю видяковати такому добродѣви Збірн. 1693, к. 101-б.

ВЫЕДНАТИ, *дс.* *Вистаратися, випросити.*

XVI. Выєдналъ универсалы зъ канцеляріи кор. его мил. Хр. Фил. Апокр. 1780.

XVIII. Для чого потреба намъ есть стаго Михаила оборона, аже бы... при исходѣ зъ того свѣта выеднавъ оу милосердія Бжого благодать насъ оусправедливающую Науки парох. 246.

ВЫЕЗДЖАТИ, -ЕЗДИТИ, -ЕХАТИ, *дс.* *Їдути вирушати, виправлятися, вибиратися дс.*

XVI. И мы тамъ выездили на тии нивы Арх. ЮЗР. I, VI, 9 (1507).—Зложили есмо были им рок зъ obu сторон на оныя земли пенный выехати и справедливости своею одному от другого... доводити ib. 45 (1545).

XVII. Теды она, выездечи зъ двора его... приворотницу, перенявши якогос чоловіка на улици, велѣла топоромъ зтесати Акт. Старод. кн. 107.

XVIII. Войска Запорожского послѣ... не премѣнно мѣють выехати в пут свой Вел. Сказ. 23.—Виездить ис панствъ нашихъ до

ившихъ панствъ христіянскихъ для обученія писма рицества и лѣкарства... волно Стат. 35.

ВЫЕЗДѢ, *рж.* *Див. Выѣздъ.*

XVII. Постерегаемъ и того, же гдѣ бы который зъ насъ передъ тыми оурочистостями отежджалъ... теды кождый таковой на выездѣ своемъ в дорогу справу тую бозскую отпирати повиненъ будетъ Стат. Полоцк. Бр. 10.

XVIII. Виездъ Хмельницкого зъ войскомъ зъ Сѣчи Вел. Сказ. 5.

ВЫЕСТИ, *дс.* *Див. Выѣсти.*

XVII. Собакъ и кошекъ выели Лит. Сам. 21.

ВЫЕХАНЬЕ, *рж.* *Див. Выѣханье.*

XVIII. О виеханню на грунтъ уряду подкоморского и комисарского С. і Р. 10-б. 11.—По виеханю Юрія Хмельниченка зъ Чигрина до Кіева Лит. Вел. II, 36.

ВЫЖАЛЕНЬЕ, *рж.* *Чинність від «выжалити».*

XVI. Зобополное знищенье, уирацованьеся, высиленье, выжаленье, зубоженье—звукло такіе войны але не въ часъ гамовати Хр. Фил. Апокр. 1800.

ВЫЖАЛИТИ, ВЫЖАЛОВАТИ, *дс.* *Досить оплакати, нажалитися.*

XVI. Неприятель... все рыцество наше... вымордовал, кого ся Пане Боже пожалъ и мы николи выжаловати не можемъ Arch. Sang. VI, 227 (1568).

XVIII. Щоденно жалуютъ бѣдніе яриги и не могутъ выжаловати по Биковскому: ежененіе били гулки, воля, а теперь безъ вѣдома (по моему) нѣчичиркъ Листи Конт. 11.

ВЫЖЕБРАТИ, *дс.* *Випросити жебраннямъ.*

XVI. Выжебрати пѣнази Хр. Фил. Апокр. 1602.

ВЫЖЕЙ, *присл.* (пол. *wyż*). *Вище.*

XVII. Облаки надъ иншими элемента выжей подносятся Гал. Кл. Раз. 367.

ВЫЖЕЛЬ, *рж.* *Гатують мисливського пса, летарт.*

XVII. Твои хорты и выжили сытые Ак. ЮЗР. II, 211 (И. Виш.).—При немъ мертвомъ двоухъ выжловъ, ястребовъ, соколовъ его любимыхъ живыхъ... спаливъ Крон. Лит. 325.

ВЫЖИВЕНЬЕ, ВЫЖИВЛЕНЬЕ, *рж.* *Чинність від «выживити».*

XVI. На выживене ихъ корову для молока на кашу зъ дворца моего Володимерского дати ея милость, пани дядина, масть Арх. ЮЗР. I, I, 93 (1577).

XVII. Выживенье домовниковъ монастырскихъ Ак. ЮЗР. II, 47 (1608).—(Религія) выживенья слушнаго мети не можетъ Пам. КК. I, 5 (1617).—Онъ толко мене предѣсе при той

церкви до смерти мое ховати и выживлене слушное на мой станъ належащее, давати маєть Арх. ЮЗР. VIII, III, 567 (1620).—Выживене зъ працы тѣлесной Конист. Пал. 902.—Могутъ подѣ часть голоду выживлене мѣти Гал. Кал. Раз. I, 160.—(Хлѣбъ) твой ест который тылько можетъ выстатчити на выживене твое, жены твои, дѣтей и челѣдки твои, а що надто збываетъ, не твое, але людей оутрапленых и убогих ест Рад. Вин. 937.—Былъ Конон до огородовъ способный и з того мѣлъ собѣ выживене Жив. Св. 7-6.—На выживене чернцовъ в монастырѣ Нѣжинскомъ... надалисмо ибстечко Дѣвицу Ак. Нѣж. Маг. 35.—Отдай тебѣ дѣти свои в малженство, а той скажѣ им дайте на выживленѣ Ал. Печ. 177.

XVIII. Хочай осмь конѣ... мѣ в болѣзни на виживлене дай Рум. Купч. 104 (1701).—Из Полцѣ оугорска земля зерно возила собѣ ради выживленія Лит. Гукл. 79.—Апостоли засѣ стии не маючи на такъ много людей живности вимовлялися, мовлячи: нѣсть адѣ тоцю пать хлѣбы и двѣ рыбѣ, а тѣи не вистарчатъ для такъ великой людей лѣбы на виживленіе оныхъ Науки парох. 47.

ВЫЖИВЛЯТИ, ЖИВИТИ, *дс. Утримувати, мати живлячи.*

XVI. Люди вси выживити могъ Ак. ЮЗР. I, 150 (1559).

XVIII. Казалъ ему долги поплатити, а остаткомъ живити сѣ и дом свой выживити Пам. укр. м. III, 79 (Перем. Пр.).—(Царска милость) всегда ихъ спомагаєть и виживляєть Лит. Вел. III, 452.

ВЫЖИВЛЯТИСЯ, - ЖИВИТИСЯ, *дс. Утримувати себе живлячи, годуватися.*

XVIII. Когда надолго ему придется з иншими бити в обложенію, виживитися буде трудно Лит. Вел. IV, 45.—Не знати що чинити, чимсѣ пріодѣгнути и якимъ бы выживитисѣ способомъ Науки парох. 48.

ВЫЖИГАТИ, *дс. Виказати, висловити, вивити.*

XVII. Сами (жолнѣре) подчасъ выжигали (свой интент) подѣ добрую мысль Лит. Льв. 240.

ВЫЖИТИ, *дс. 1. Перезжити певний час.*

XVII. Таковый вѣтъ выживши, яковый я выжилъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 567 (1620).

XVIII. Товариство его нѣмыи звѣрѣта, межы которыми выживши лѣтъ 26, ишолъ научати люди Пам. укр. м. II, 403 (Літм. Рк.).

2. Див. Выживляти.

XVIII. (Кроль) поишол... шукаючи трави аби мог хот мало коней вижити около рожныхъ рѣкъ Св. Реш. 337 (1710).

ВЫЖИЧИТИ, *дс. Див. Вызичити.*

XVIII. Мусѣль онъ вижичивши полтори тисячи золотихъ, Марковичу ушпачатись Тр. Полт. Уч. Арх. Ком. VI, I, 125.

ВЫЖОГА, *ржс. Випалене вогнем.*

XVIII. Срѣбра выжоги 30 зол. Дн. Хан. 173.

ВЫЖУРИТИ, *дс. Журинням одержати що.*

XVIII. Журовъ нашевъ псеоможемо выжурити, што бесме однимъ луктьомъ бушовы вудѣ возрасту нашего Прѣуч. Няг. 94.

ВЫЖЫВЕНЬЕ, *рн. Див. Выживленье.*

XVII. Убогим одѣжу давати и збоже для выживенея Арх. ЮЗР. III, IV, 264 (1649).

ВЫЖЫТИ, *дс. 1. Див. Выжити.*

2. Зужити, витратити.

XVII. Возбожнны... вси добра свои из онымъ богачомъ Евангелскимъ тутъ выжити хотѣть Льв. Ставр. 55 (1618).

ВЫЗБИРАТИ, *дс. Позбирати все.*

XVIII. Насѣи... не могучи для твердости земли принѣтисѣ, от иташинѣ вызбирание зостало и все згнуло Науки парох. 86.

ВЫЗВАТИ, *дс. Див. Вызывать.*

ВЫЗВОЛЕНЬЕ, *рн. Чинити від «вызволити».*

XVI. Приняла вызволение отъ кн. К. зъ малженства передѣ особами певными духовными Ак. ЗР. III, 229 (1578).—Судъ кождый маєть быти близний ку вызволенію ів. 380 (1583).

XVII. Вызволѣнъ з неволѣ бѣсовской Трапѣв. Зерц. 52.—Гѣ... во плоти пришедший... для вызволенія отъ адовыхъ узъ (члка) Св. Реш. 29.

XVIII. При вызволенію или каранію вѣзеньє поланцужное челомбитчикъ уплатилъ би Стат. 40.—Не могли о вызволенію тихъ людей договору зъ нами учинити Лит. Вел. II, 114.

ВЫЗВОЛОКЪ, *рм. Майстрова плата на відході чиня; або навпаки (залежно від умови).*

XVIII. При окончаніи тѣхъ годовъ вызволокъ весь мастерскій и одѣяніе (дати) Цехи, 50 (1786).—Вызволѣкъ и одѣяніе безъ зчѣту майстерское ів. (1790).

ВЫЗВОЛЯТИ, - ЛИТИ, *дс. 1. Зробити вільним, увільнити, вивратувати.*

XIV. Если бы отъ жида хрестьянинъ заставу свою вызволилъ такъ какъ бы ему лихвы не заплатилъ... Ак. ЗР. I, 25 (1388).

XV. Зъ неволи такъ душевѣное, яко и телесное вызволеніе сталися Арх. ЮЗР. I, VII, 194 (1476).

XVI. Отъ всякого нераду и небезпечности Рѣчь Посполитую вызволялъ Ак. ЮЗР. II, 169 (1571).—Вѣдаєтъ Господь Вѣтъ добра цнотливыхъ отъ напасти вызволяти Пам. укр. м. V, 58 (1596).

XVII. Хорый вызволеного себе от хоробы видѣчи... подѣкованье оучинилъ Тр. постн. 557.—За великую собѣ мѣлъ то нагороду, кгда з неволѣ вызволилъ кого на свободу Тит. 40 (Сак. 1632).—Вызволь нас з окрутноѣ руки головного неприятеа креста твоего Ев. Калл. 259.—Крестъ Хвъ от слѣпоты заблужденіа нас вызволилъ Рад. Він. 1442.—Всѣхъ людей от Ада своєю смертію вызволилъ Жит. Св. 189.—Вызволѣть тя отъ грѣховъ смертельныхъ Транкв. П. Мн. (пр.) 3.—Огъ облежена вызволилъ Рук. Хрон. 64.

XVIII. Вертзъ удавшися ко Жмудѣ вызволилъ тамъ з тѣснаго нѣтазского облежена Дугласа Вел. Сказ. 204.—Нирад тому гостеву Люциер пекелний билъ, бо вызволеніи вязнѣ от мукъ вызволилъ Укр. Р. Арх. IX, 76.—Змилуйсѣ, прошу, вызволь мою душу от смерти вичной ЦАМ. № 475, к. 3-6.

2. *Давати, дати вільність, увільнити.*

XV. Ёго вызволилъ съ тыхъ обоихъ войтовствъ на войну не ходити Ак. ЗР. I, 146 (1494).

XVI. Вызволяемъ ихъ отъ сторожи Ак. ЗР. II, 77 (1510).—Людемъ... тяжкость и кригда великая ся дѣветъ отъ подниманья стацями пословъ Татарскихъ и гонцовъ... и били намъ чоломъ, ажъ быхмо отъ того людей ихъ вызволили Сб. мѣт. отд. III, 18 (1522).—Од работы того мосту замкового и од кльковщизны и од десятины даваня ихъ самыхъ и людей ихъ вызволяемъ Арх. ЮЗР. VII, I, 131 (1545).—Ёсмо ихъ с того неблагословенія и клятви т. м. вызволили ів. I, X, 34 (1551).—Ёму ражу, изъ бы ви далъ покой а ее вызволилъ з малженства ів. VIII, III, 282 (1573).—Ёго дей млсть... мене з служебъ своихъ вызволилъ Ж. Курб. I, 142 (1578).—Ихъ король Жикгимонтъ Августъ отъ сторожи... гребли вызволилъ Арх. ЮЗР. VIII, V, 236 (1583).

XVII. (Жидове) на урочистѣ свѣта должникомъ своимъ отпускали долги, и вызволяли або окуповали неволниковъ Ев. Калл. 11.—И отъ стояня въ немъ гостей всякого стану такъ при бытности нашой господарской, яко и въ небытности, вызволяемъ и волнымъ чинимъ вѣчными часы Діар. Фил. 70.—Брата своего зъ его грѣховъ вызволяєшь Ев. Реш. 5.

XVIII. Старшинѣ и урядникамъ ꙗ никому с подданныхъ нашихъ безъ дозволенія Цоя з войны служивихъ голословне ꙗ листами вызволятъ не важитсѣ Стат. 33.

Науки вызволены, -піоныи, вільні науки, загальноосвітні науки.

XVI. Мѣшканье... для отправованья наукъ вызволенныхъ мѣти хочеть Ак. ЗР. IV, 213 (1600).

XVII. Въ наукахъ вызволенныхъ цвичила Ак. ЮЗР. II, 70 (1615).—Зацностъ и повага гумновъ држе съборной апостолской, яка бы мѣла быть... людемъ оумѣтнымъ и в наукахъ вызволенныхъ цвичонымъ... реть вѣдома и призвоита Тр. Цв. а.

XVIII. I. Витовский... будучи же наукъ вызволеніихъ билъ довѣрчимъ и бѣглимъ в дѣлахъ писарскихъ Вел. Сказ. 166.

ВЫЗВОЛЯТИСЯ, -ЛИТИСЯ, дс. 1. Урятуватися, увільнитися.

XVII. Смерти дешевное на семъ свѣтѣ тылько ест реч можна вызволитисѣ Лѣк. на осп. ум. 3.

2. *Виходити на волю, ставатися вільнимъ; виходити, -йти з учнів.*

XVII. Вызволялся хлопецъ имркъ, который при пану Павлу... давъ на годовъ три в послушаніе себе Кн. Цеху Кр. 7 (1678).

XVIII. Чрезъ особную ласку Ханскую великимъ окупомъ вызволились Літ. Гр. 86.—Поляки в неволѣ московской застаючи стараніемъ королевскимъ вскорѣ мѣють вызволитисѣ Вел. Сказ. 126.—Бояре княжеские, хоружеские и шляхетские отъ платежовъ... привилейсѣмъ гдоскимъ вызволяются Стат. 36.

ВЫЗВУЛОКЪ, ВЫЗВѢЛОКЪ, рм. Див. Вызволонъ.

XVIII. Иванъ Стефановъ на 8 годъ стане робитъ отъ копейки на отходѣ, денегъ рубль, вызвулокъ хлонячий записсѣ майстерское Кн. Цеху Тк. 4.—Вывѣлокъ хлонячий ів. 8-6.

ВЫЗВѢЗДИТИСЯ, дс. Укритися зорями.

XVIII. Ночь около полночи визвѣздилась зъ мороземъ Дн. Марк. III, 58.

ВЫЗДИХАТИ, дс. Подохти усім, вимерти.

XVII. Всѣ виздыхали, а было ихъ домовъ двадцять Рук. Хрон. 337.—Моръ на коней всчался, и такъ виздыхали, же войско опѣшала Літ. Сам. 180.

XVIII. Всѣ (миши) виздыхаютъ Млр. дом. лѣч. 44.

ВЫЗДОРОВИТИСЯ, дс. Одужати, статися здоровимъ.

XVII. Казимѣръ захоровалъ былъ на вуспу и остался ве Львовѣ, поки ажъ не выздоровился Літ. Льв. 250.

ВЫЗЕРУНОКЪ, рм. Див. Визерунокъ.

XVII. Той господарь... былъ всѣхъ пнотъ вызерункомъ Рад. Він. 388-9.—Латвий можемъ собѣ вызерунокъ взяти з оного фарисея Ев. Реш. 6.—Дары... не сутъ самыи живыи особы, але сутъ ихъ вызерункомъ Рук. Црк. 16.

ВЫЗИНА, *рж. Визове м'ясо.*

XVI. Пану Гербуртови чирвоныхъ золотыхъ 4 и единъ камѣнь вызины Арх. ЮЗР. I, XI, 53 (1599).

ВЫЗИЧЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вызичити».*

XVII. (Я взялемъ) готовихъ грошей шестдесать золотихъ, поледивши за тоє вызиченье грошей в заставу ему п. Иванови Волошинови на магопах дом мой отчизный Кн. Мѣск. Полт. 5 (1692).

ВЫЗИЧИТИ, *дс. Позичити.*

XVII. Я... у коваля вызичил уля Мазурового Прот. Полт. С. I, 52 (1688).

Вызиченымъ способомъ, *позичкою, позичково.*

Взялемъ былъ вызиченымъ способомъ на интерес для подпори своего господарства у п. Ивана Волошина Камянского обывателя готовых грошей шестдесать золотихъ Кн. Мѣск. Полт. 5 (1692).

XVIII. Каштенармусъ визичилъ у мене кулбаку Дн. Марк. I, 69.—Объщаль пять осмачокъ жита стародубской мѣры визичити Дн. Хан. 19.—Гроши, якіє в. м. за комѣсарства.. визичил Кн. Нѣс. 70-б.

ВЫЗЛОТИТИ, *дс. Покрити золотом, визолотити.*

XVIII. Штофа на пукляхъ, ашшурской работы, болѣе цеховой кварты, з накривкою, зъ середины вызлоченая, серебряная Быт. млр. обст. 343.

ВЫЗНАВАНЬЕ, *рн. Чинність від «визнавати».*

XVII. Упередѣмо прето лице его визнаваніємъ грѣховъ Вашихъ Каз. № 3, к. 13.

ВЫЗНАВАТИ, -ЗНАТИ, *дс. 1. Признавати, -знати.*

XV. Тоти старци сгодилисѣ с обою стороною на одно слово признали и оуказали староюю границу ЮРГр. № 45 (1413).—Визнаваемъ то симъ нашимъ листомъ Ак. ЗР. I, 41 (1421).

XVI. Я... Дашкевич... визнаваю сим моимъ листомъ... што себѣмо выслужилъ... на господарьской службѣ, селище... Соркланов Арх. ЮЗР. I, VI, 14 (1510).—Князь Иванъ и самъ то признал, иж з Березкихъ нив десятина давана была... на монастыръ ів. 36 (1542).—Во ймя Боже визнаваю и явно чиню симъ моимъ листомъ каждому, кому вѣдати належитъ ів. I, I, 22 (1570).—Едно мусять признати, же ихъ папѣжѣе отъ початку ажъ до того часу за всеѣми своими наследовниками блудили ів. I, VII, 256 (К. Р. н.).

XVII. Не хочете правды признати Гал. М. Пр. 41.—Чтож за пожиток признати себе грѣшнымъ а срдца стало не мѣти новыхъ выстрѣ-

гатисѣ грѣховъ? Рад. Він. 1024.—Восталь же жѣвет и прѣствоует, и мы тоє же визнаваемо ЦАМ. № 608, к. 5.

XVIII. Сами твои поддержавши визнають вездѣ, яко ласкавшего над тебе ни единого имѣли... властелина Літ. Вел. III, 369.

2. **Зизнавати, -знати, визнавати, -знати, признавати до чого.**

XV. Мы пана Лелюша спытали, и панъ Лелюша выпалъ, ижъ то ему князь великій Жигмонтъ далъ тыи озера Леки Ак. ЮЗР. I, 19 (1448).

XVII. И выходила к нему всѣ Жидовскѣ краѣна и іерусалимляне и крестили сѣ все от него во Иорданѣ рѣцѣ, визнаючи грѣхи свои Ев. Калл. 884.—Члвкъ повиненъ все грѣхи свои предъ сповѣдникомъ на исповѣди признати Гал. Гр. Розм. 1-б.—Розбойникъ Петро... добровольне призналъ: я всю петровку сего лѣта ходилъ с прибишами Прот. Полт. С. I, 70-б. (1689).—Припозванный ку отповѣди, Евтушенъко признавалъ на брата своего Пилина, же онъ его похнуулъ и разилъ в голову Акт. Старод. кн. 83.—Онихъ свѣдковъ привелъ, которые такъ признали, якъ в листу написано Збѣрн. 1693, к. 137.—Сами на себе тотъ ганебный учинокъ признали Рѣш. Полт. Полк. С. 68 (1699).—Призналъ докторъ перехристь... за чьею радю отруено (царя) Літ. Сам. 155.

XVIII. Признавши на ся вся злости на исповѣди предъ сповѣдникомъ и в покутѣ оумерша Пам. укр. м. IV, 232 (Яр. Рк.).—Кара забойцѣ... за дитя годъ и шесть недель узавѣнны сидѣть а потомъ при церквѣ у купѣ четыре раза стоять признаючи грѣхъ свой прилюдне Стат. 65-б.—Сѣмъ нѣмота, длѣ которой злыхъ дѣлъ своихъ признавати не хошуть, есть дѣло діавола Сѣмѣя Сл. Б. 126.

3. **Виповѣдати, -вѣсти віру в кого або в що, узнавати, -знати.**

XVI. Мы... яко вѣруемъ, такъ и признаваемъ, яко признаваемъ, того и держимся Рук. Муз. № 513, к. 10.

XVII. Они сна бжего в одной перѣсонѣ тилко людской признавають, а бѣзства его прѣтъ Транкв. Зерц. Да.—Признаваю едино крещеніе на отпушеніе грѣховъ Кн. о Вѣрѣ, 167.—Абыс'мо розумомъ знали, срдцемъ вѣрили и оустами признавали единого правдивого Гал. ишего Ис Ха Ев. Калл. 318.—Звѣрѣта ему хвалу будутъ отдавати, нбо, землѣ, апли будутъ признавати Гал. Н. н. 2.—Рано и вечеръ признавати добродѣйство Господне Рук. Хрон. 61.

XVIII. Похожене Животворящего отъ Отца и Сына и Духа Святого усти и срдцемъ признали Літ. Вел. II, 504.—Его (Христа) быти

Богомъ и человекомъ (пророци) визнавають Сл. о збур. п. 143.—Которого визнаю лучшаго мене быти Гр. Варск. IV, 62.

ВИЗНАВАТИСЯ, -ЗНАТИСЯ, *дс. Признати себе; об'явитися.*

XVII. Все обыватели... призналися быти христианами Крон. Боб. 254.—Вызнался Нектанав и повидѣл ему свою пригоду всю Ал. Печ. 167.

XVIII. Сотникъ зась видѣчи тую дла себе такъ велику Хрта Спасителя ласку, визнава сѣ быти негоднымъ съ покорою мовѣчи: не заслуживемъ я на тоє Науки парох. 35.

ВИЗНАВЕЦЬ, -ВЦА, *рм. Той хто визнає.*

XVII. Вызнавца старожитное вѣры наше Ак. ЮЗР. II, 42 (1608).—Непремѣнный Отцевскій Образе, дла млтвѣ Стыхъ Твоихъ визнавцовъ змилуйсѣ над нами Тр. постн. 295.—Той абовѣмъ православной вѣры естєсь наслѣдовцею и визнавцею Гол. II. М. I, 316 (1628).—Вызнавца хрстовъ... мукъ не стерпѣвши хрта задрѣлся Крон. Боб. 263.—Единъ визнавца святыи именемъ Викторъ Рук. Хрон. 262.

XVIII. Тверди визнавци Православной Християнской вѣры Лѣт. Вел. III, 186.—Откровение мукъ тѣжкихъ... отъ Геронима Вызнавца Пам. укр. м. IV, 135 (Яр. Рк.).—(Хмельницкій) началъ... пословъ отпускати, а в первых до московского... царя... яко единого греческого закона визнавци писалъ Лѣт. Гр. (рк.) 28-б.

ВИЗНАНЫЙ, *прикм.—листь, листовне посвідчення, визнання, квіт.*

XVI. Ленковая и сынове ее покладали листь пана Ивана... визнанный, изъ Ленковичи по смерти пана... Немировича, у его милости тые Вишенки окупили Арх. ЮЗР. I, VI, 40 (1545).—Староста... зостал мене винен тридцат лиштов попелу якож и листь Его милость визнанный мнѣ на то дал Arch. Sing. VI, 109 (1551).

XVIII. Никто не повиненъ без листу визанного позичать болше десяти копъ грошей Стат. 57-б.

ВИЗНАНЬЕ, *рн. 1. Чинність від «визнати».*

XIV. Если бы жидъ черезъ визнаньє своего судьи былъ бы позванъ къ суду, первый и другій разъ не пришлоъ бы, маєт заплатити вину Ак. ЗР. I, 24 (1388).

XV. Вызнано, тако естѣ; подлугъ того визнанья... Ак. ЗР. I, 45 (1422).

XVI. Нѣйначеъ ку записованю до книгъ визнає на письме под печатю своею подавши вделалъ Арх. ЮЗР. III, I, 26 (1590).

XVII. Показует... гъ особливую науку о стой исповѣдѣ, то ест о визнаню грѣхов своихъ Св. Реш. 20.—О дора Горкавиха з притомністю мужа своего Васка сумненемъ обовязаниѣ

о правдивое визнає... тоє жѣ посвѣдчали на отца Григория Акт. Старод. кн. 16.

XVIII. По визнанню самого забойци Ромашенка о находѣ ноччу до хати Барабашенковой Прот. Полт. С. IV, 52 (1756).—Ето би хочай и урядникъ в прокураторахъ билъ то самъ без стороны своей жаднихъ записов... или яког визнаня чинити... не силенъ Стат. 44-б.—Наказує намъ церковь Хрстова исповѣдъ чили визнає грѣховъ чинити Науки парох. 2.

2. *Ідна з відмін релігій, віра, церква, обряд.*

XVI. Люди розного визнаня Хр. Фил. Апокр. 1106.

XVII. Вѣра або визнаньє отъ Петра учинєнє Копист. Пал. 341.—Онъ былъ римского визнанъ Гал. II. н. 119.—За визнає Хрстово на колесѣ гвоздіми набитомъ казано оборочати Рад. Ог. 61.—О Тройци святой визнаню научити Бер. Вірші, 92.—Да святитєся имя твоє пресвѣтое презъ ясное и живое визнаньє мое Транкв. П. Мн. 14.

XVIII. Визнанє святого Флоренского синоду выполнили Лѣт. Вел. II, 504.

3. *—вѣры, акт, формула що вповідає зміст релігійного вірування.*

XVI. Катехизисъ албо визнає вѣры святое соборное апостолское въсходнее церкви Катех. 9.

XVII. Постинъ святыи, мученикъ Хрстовъ, пишучи о правомъ визнаньи вѣры, едину истность и едино божество отца и сына и святого духа визналъ Арх. ЮЗР. I, VIII, 146 (1602).—Дай мнѣ прошу статочное и непогубное твоеи вѣры визнає в сію годину Рад. Ог. 64.

ВИЗНАЧАТИ, -ЧИТИ, *дс. 1. Показувати знаком.*

XVI. (Христіане) против всякой неправды оного (Хреста) оуживают, кладучи на собѣ и визначаючи што Христос оучинил Пам. укр. м. V, 158 (1596).

XVIII. Хоружий на войнѣ мѣсто означил би уряду болшому менший прибавши Стат. 33.—Панъ тоты дерева визначивъ кметамъ Урб. 48.

2. *Мати значення, виразити, представляти.*

XVII. Гдскій праздникъ книга визначаєтъ Бар. Тр. (пр.) 2.

ВИЗОВКА, *рж. Виклик.*

XVII. Мы отъ васъ туюжъ вызовокъ на диспутацию доуку терпимо Копист. Пал. 918.

ВИЗОРЬ, *рм. Вікно.*

XVIII. Визоров много будет; горницъ будет на ней (полатѣ) высокихъ девѣт Пам. укр. м. III, 112 (Рк. Тесл.).

ВЫЗУВАТИ,-ЗУТИ, *дс. 1.—зъ чого, позбавляти,-вити чого, відібрати що.*

XVII. Из правдивого имени христьянского вызуъ Діал. о пр. вѣрѣ, 319-б.—Вызувати зъ добръ Копист. Пал. 368.—(Письма) зъ власного ихъ сенсу вызувають ів. 504.—Зо всѣхъ цютъ его законничихъ, якъ зъ шатъ вызують Гал. Кл. Раз. 147.—Мастностку нашу.. зо всего згола, що мѣла, вызуль Пам. КК. II, 466 (1671).—Нас хотят з панства вызут, а пановати сами Др. Ол. Ч. В. 160.—Его за тоє из его власной халупки вызуеъ Рад. Віл. 421.

XVIII. Жителей его (Миргорода) всѣхъ зо всего имѣнія ихъ визувиши и цале голими учинивши до Лубень потягнути изволилъ Вел. Сказ. 186.

2. *Видібрати, відняти.*

XVII. Зиповичъ... червонихъ золотихъ чтири тисячи... вызуль и вымучилъ с товариствомъ своимъ Ак. Нѣж. Маг. 39.

ВЫЗУВАТИСЯ,-ЗУТИСЯ, *дс.—зъ чого, позбутися чого, зрестися чого, зложити з себе, вибитися.*

XVI. Власти его, съ которой ся вже пристаньмъ до обчей зверхности самъ вызуль, на томъ синодѣ подлегати не хочемо Хр. Фил. Апокр. 1040.

XVII. Изъ мира вызулся Ак. ЮЗР. II, 211 (И. Виш.).—Радко Долгий и Калишъ Игральчєня... яко бы тотъ учинокъ зъ себе зложити и съ того се вызути могли, закликали квалту на все село Арх. ЮЗР. VI, I, 357 (1609).—Слушне ся повиненъ вызути зверхности ненадежной собѣ Копист. Пал. 998.—Члвкъ... покутою грѣхи оучинковыи згладилъ и такіи з старого члвка вызулся, а в нового облекъ Гал. Кл. Раз. 492.—Селяни... усиловали... съ подданства... визутися Арх. Сул. 22 (1677).

XVIII. Король польскій... з тоєй ему государевъ обѣщаной елекции визутися можетъ Вел. Сказ. 172.—Хотѣли по волѣ за тимъ отъ всей противъ него визутися повинности и послушенства Літ. Вел. IV, 82.

ВЫЗЫВАНЬЕ, *рн. Чинність від «вызывать».*

XVI. А и службѣ тежъ земской оное вызыванье (з Литви) не естъ на помочи Ак. ЮЗР. I, 93 (1538).

ВЫЗЫВАТИ,-ЗВАТИ, *дс. Виклика'ти, ви'кликати.*

XV. Вызвали есмы с литовскоѣ землѣ два братѣвныя ЮРГр. № 79 (1443).

XVI. Кѣды кого вызовутъ (до Польши), тотъ вже онего году за недостаткомъ своимъ не можетъ быти... годнымъ ку послужѣ земской Ак. ЮЗР. I, 93 (1538).

XVII. Приступѣте к нам близшей, вшакъ нас вызывали есте Крон. Воб. 233.—Король ему въ своей Венгерской земли обѣцалъ города дати зъ Нѣмецкой вызываючи Крон. Соѣ. 280.

XVIII. Колѣ Турки его вызывали на поединокъ... аггъ за него поединокъ отпавилъ Собр. Прип. 32.

ВЫЗЫВАТИСЯ,-ЗВАТИСЯ, *дс. 1. Бути визиванимъ, виликанимъ.*

XVI. Яко бы ни для которое иньшое причины поддагыє ваше милости зъ великого князства не вызывался до Польски Ак. ЮЗР. I, 93 (1538).

2. *Викликати оден одного.*

XVII. Потомъ ся вызвали на руки сам на сам Ал. Печ. 176.—Не хотячи людей губити, сами зъ собою вызывалися бити Крон. Соѣ. 35.

ВЫИЖДАТИ, *дс. Див. Выѣжджати.*

XVII. Діавол... выижджалъ на герцъ котачи людѣ Илскій през оныхъ выгубити Рад. Ог. 251.

XVIII. (Шведи) которіє мають свои господи в Варшавѣ тии... аби заразъ з нихъ выижали Вел. Сказ. 140.

ВЫИМОКЪ, *рм. Выняток.*

XVI. А што дей тежъ козаки тамъ добудутъ, ино, дей здавна некоторый выимокъ старосте даивали Арх. ЮЗР. VIII, V, 10 (1536).

ВЫИСТИ, *дс. Див. Выѣсти.*

XVI. (Трутенъ) всю працю ихъ (бджіа) выистъ Пам. укр. м. V, 215 (1599).

XVIII. За чимъ сонце зойдет, а роса очи выистъ Клим. Прип. 214.

ВЫИСТИТИСЯ, *дс. Істотно виразитися, в істоті вияснити.*

XVII. Мы готовы есмы во всемыя перед его ц. в. паномъ нашимъ милостивымъ выистити Ак. ЗР. V, 101 (1658).

ВЫЙГРАВАНЬЕ, *рн. Див. Выграванье.*

XVII. Выйграванье битвъ надъ неприятельми тогда тобѣ дасть бѣгъ Тест. Вас. 34.

ВЫЙГРАВАТИ,-ГРАТИ, *дс. Див. Выгравати,-грати.*

XVI. То-смы... за ласкою Вожею выиграла надъ неприятелемъ битву Arch. Sang. VII, 201 (1567).

XVII. Незбожний Діоклитіанъ и его наипреднѣйшій сенаторъ Магнентій, розумѣючи же оуже выиграла... великимъ голосомъ заволають Рад. Ог. 64.—Такъ бѣсъ где хотѣлъ выиграти шью зломил Жив. Св. 8-б.—Многіє выиграеъ битвы Лѣк. на осп. ум. 27.—Выйгранныхъ битвъ звѣзства нѣкды собѣ непривлашати Тест. Вас. 44.—Ижемы выигралъ з Трощкого в кости тысяча золотыхъ Докум.

аз. игры, 5 (1672).—Не розумѣй абыты то выигравъ Крон. Воб. 128.—Кину я за тебе (костку) и выиграетъ Жит. Св. 551.—Едно албо проиграти албо выиграти Ал. Печ. 169.

ВЫЙМАТИ.-МОВАТИ.-НЯТИ, *дс. 1. Видѣтати, видобути, избрати, вилупити, витягти.*

XV. Глѣбъ же вына топоръ и роста и (роухва) Ип. 171 (1071).

XVI. Нехай выиму сучецъ зъ ока твоего Ев. Пер. 38.—Приходить диаволь и выимуеъ то (слово) зъ ихъ срца ib. 41.

XVII. Двомъ теселчникомъ, що выймовали надъ олтаремъ кватыру Арх. ЮЗР. I, XI, 421 (1633).—Гроши... мучатъ его (члка) абы хто не подглядѣвъ и не вынявъ ихъ Ев. Рш. 404.—Шаблѣ с похов до половины выймали Лит. Полск. 3.—Проскура з котрой агнецъ выймаеся, утробу Прчстои Бцы значитъ Рук. Црк. 8.—Тамъ ему языкъ отрѣзали и руку правую отсѣкли и очи выняли за его злости и блюзвѣрства Крон. Ссѣ. 163.—Татаре, забивъши Андрея, сердце з него выняли ib. 277.—Осьмачокъ чотири овса з ями злодѣйскимъ способомъ винято Прот. сир. пот. 50.—Сусѣда... знайшла на затылку винятую типину—тамъ розбитую порожнюю скринку Прот. Полт. С. I, 108-б. (1690).

XVIII. Того жъ часу, якого дитину зъ колодязя винято, утеклъ не вѣсть куда Суд. Инкв. 197.—Правда з дна моря выймаеъ Клим. Прип. 237.—Тогда (Хмельницкий) виявши (шаблю) зъ пѣховъ предъ лицомъ ханскимъ, поцѣловалъ в голое желѣзко Вел. Сказ. 26.—З яблука с середины винять качанъ Млр. дом. лѣч. 47.

2. (з книжокъ, з актѣв). *Зробити випис, витяг, витягти, виписати.*

XVII. Поишѣможъ еще нѣкоторыхъ свѣдоцтвъ, такъ з старого тестаменту, яко и з нового, вынятыхъ на потверженѣ Пречистои Троици Рад. Вин. 263.—Запис... актикованъ до книгъ, с которыхъ потребуючой сторонѣ экстрактомъ винятый Мат. и зам. 167 (1681).

XVIII. Сумма обоихъ Христіанскихъ и бѣсурманскихъ войскъ... зъ того-жъ діаруша войны Хотѣнской... винята Лит. Вел. I, (прил.) 27.—Сказаніе... винятое з Библии Нам. укр. м. I, 157 (Рк. Тесл.).

3. *Вилучити, виключити, видѣлити.*

XV. Помагати противу каждого неприятели, никого не выимуючи ЮРГр. № 67 (1433).—А коли мы такожъ отъ нашего прытеля старшого будемъ какоѣ помочы на наши неприятели жедати, не выимуючы никого Ак.

ЗР. I, 54 (1442).—И тые вси люди выимуютъ отъ права городского и боярского ib. 180 (1498).

XVI. Тые имѣнья зъ рукъ выняти Ак. ЗР. II, 41 (1507).—Мѣщанъ и все посполство... выимуютъ отъ права замку нашего ib. 91 (1511).—А на што былъ передъ тымъ повиненъ, мы и теперъ его съ того не выимуютъ Ак. ЮЗР. I, 66 (1524).—Мамъ я листь короля его милости, ижъ его милость вынялъ мя съ права, яко отъ пановъ радъ великого князства Литовского, такъ отъ земского взялъ мя въ присудъ свой съ тыми имѣньи ib. 90 (1538).—А тотъ artykuль особливимъ привилѣемъ своимъ зъ статута казалъ выняти Ак. ЗР. III, 5 (1547).—Оное село его Чеконъ из ставомъ и з мыномъ з mocy твоее выняти Арх. ЮЗР. VIII, IV, 109 (1578).—Отъ платовъ... мѣстскихъ выимуютъ Ак. ЗР. IV, 38 (1591).—Имѣнья свои одъ тыхъ записовъ высвободити и з доживоття моего выняти Арх. ЮЗР. VIII, III, 463 (1594).—Поповъ зъ... влады... митрополита выимуетъ Ак. ЗР. IV, 177 (1597).—Тожъ и овые слова его вобецъ о всѣхъ никого не выимуючи речоные показуютъ Хр. Фил. Апокр. 1408.

XVII. (Св. Вас.) мовить и пишеть до всѣхъ посполите жадного не выимуючи Арх. ЮЗР. I, VIII, 246 (Кн. о Вѣрѣ).—Тотъ монастырь зо всеми... мытами и зо всеми и вшелякими пожытьками, ничого не выимуючи, водлугъ инвентару... подали в мощъ ib. I, VI, 512 (1621).—Будованье дѣялося отъ всѣхъ апостоловъ не выимуючи жадного Копист. Пал. 355.—Вшелякий невѣрный... чловекъ... будетъ вынятый з-промежку вѣрныхъ Ев. Рш. 253-б.—Ужемъ тебе два разы напоминал, абыс отдал за себе окупъ... а мене с поруки вынял, Жит. Св. 277.

XVIII. Ничего не прыкладуючи и не выимуючи буду судити Стат. 38.—(Млгнѣ) по смерти чсто вынять будетъ изъ заставы Мат. Ист. ЮР. 50 (1716).

Выймуючи, выявши, з виняткомъ кого, чого, отъичъ кого, чого.

XIV. Тогда пороженъ его и долгу его, выявши злодѣйскый долгъ, иже имати за все платити Ак. ЗР. I, 3 (1347).—Тогда его имѣнье дѣдичество, выявши вѣно женское имѣть быти вѣчно на насъ узато ib. 19 (1347).—Выявши одноѣ кривавоѣ мокроѣ хусты светоѣ костелноѣ, которыхъ жаднымъ обычаемъ ни одинъ (жидъ) приймавати (з заставу) не можетъ ib. 24 (1388).

XV. Такая невѣста имѣть изостать при животинѣ и при вѣнѣ и при возникахъ, кото-

рыми вожена при мужи, вынявши кони у цѣлѣ
трехъ гривень Ак. ЗР. I, 39 (1420).

XVII. Игумень... соборне Божію литургію
отправовалъ вынявши припадки и препоны якіи
значныи Пам. КК. I, 39 (1624).—З седми бо-
вѣмъ тыднівъ выпавши суботы и ндѣи стаѣтъ са-
дній тридцать и гать Тр. постн. 149.—Отъ
М. В. не тылко зычливыи помочи вынявши
одного албо двоухъ, але еще отъ нѣкоторыхъ
малоуважныхъ пѣщо и зневаги дознаемъ Гол.
П. М. II, 203 (П. Потас. 1642).—Пишуть нату-
ралистове, же вынавши діамантъ, надъ всѣхъ
каменій пайдорожшій есть карбункулъ Рад.
Ог. 641.—Роздѣливши кгрунт... на шесть ча-
стей ровно, вымуючи еденъ млынокъ Прот.
Полт. С. II, 72 (1680).

4. *Визволяти, увільняти, вибавляти.*

XV. Города имѣ не имати, а своѣ бояры
выимати Ип. 878 (1277).

XVI. И съ тивунскихъ рукъ тымъ то листомъ
вашимъ ихъ выимуемъ вѣчно Ак. ЗР. I, 355
(1503).—Тыхъ людей его всихъ съ тюрмъ
казали есемо выняти ib. II, 193 (1528).

XVII. Не выймутъ мя войска, не выбавитъ
мя маестность рухомая О сл. Дав. 29.—Гроши
людей з вяззєня выимують Рад. (Мѣрк.) 58.

XVIII. Мыслил оу ноци потайцѣ выняти
Іосѣфа оттол и пустити Пам. укр. м. I, 159
(Рк. Тесл.).

Выняти на свои руки, взяти на свою відповідь.

XIV. Поручились князь великому Скри-
гайлу за Гридка за Костянтиновича, выняли
его на свои руки за побѣгъ и за все лихое
Ак. ЮЗР. I, 2 (1390).

5. *Взяти, зловати.*

XVI. Только не далъ имъ Господь Богъ его
(замѣкъ смоленьскій) достати албо выняти
Кул. Мат. I, 51 (1580).

XVII. А Ордѣ плата полономъ городовъ двад-
цяти, которіе могутъ вицяти Літ. Сам. 22.—
Запорожское войско ходили подъ Перекопъ
и тамъ надъ Вѣлимъ моремъ вежу виняли
ib. 184.—Орда назадъ повернули отъ Говтви,
жадного городка не винявши ib. 187.—Без-
численное множество мѣсть татарѣ повыймали
Літ. Хм. 81.

**ВЫЙМАТИСЯ, -НЯТИСЯ, де. Випадати, -па-
сти, припасти.**

XV. И вынаса жребии Двдовъ и Олговъ
Ип. 281 (1115).—Розыгноувъ же книги и вы-
наса емоу пррѣство Исаино ib. 875 (1276).

XVI. А на потребу на дорогу имѣ с тоежъ
сумы выналося на коня и на страву Арх.
ЮЗР. I, XI, 25 (1599).

ВЫЙМЕНО, рн. Вим'я.

XVIII. Прикликаю и призываю въ ихъ
кости, въ ихъ тѣла, въ ихъ сердце, въ ихъ
жылы, въ ихъ выимена Угр. Заг. 60.

**ВЫЙМОВАНЬЕ, рн. Виймання; вилучення;
крадіжка.**

XVI. Принемъши... того замку Володовского
в той сумѣ... кромѣ каждое переказы и выймо-
ваня з моцы отъ ихъ милости брати... не маючи
Arch. Sing. VI, 19 (1555).

XVII. Теды до выймована з тыхъ якои
частки, тыи слова не належатъ Тит. 218 (П.
Мог. 1639).

XVIII. Хтоби тоѣ злодѣйство вчинилъ тоѣтъ
зрадливое виймованіє чужихъ речей Прот.
Полт. С. I, 249 (1705).

ВЫЙМОВАТИ, де. Див. Виймати.

ВЫЙСКАНЬЕ, рн. Чинність від «вийскати».

XVI. Такъ дей я для выйскання его (вы-
ростка) самого и тоѣ маестности черезъ него
ускожєсє, слугу моего до Литви и до пана
митрополита посылаѣтъ Арх. ЮЗР. I, VI, 120
(1597).—Которые еще здалека мне обачивши,
назадъ заразомъ вернули и о выйсканє маест-
ности своеѣ... просили ib. VI, I, 276 (1600).

**ВЫЙСКИВАТИ, -СКАТИ, де. 1. Вишукувати,
-кати.**

XVI. И есє грабєжъ, котораго доходити
и выискиват, водле часу и потреби своеѣ,
мають Арх. ЮЗР. I, I, 35 (1571).

2. *Вивести, випроводити.*

XVII. Зрадивши Бга и стан малженский
(жона) втекла была до отца своего... теды-м
слушного часу ожидаѣтъ и такъ, угледѣвши часъ,
вийскалем жону мою з наказали вряду и стар-
шины Ак. Полт. Гор. Ур. I, 100 (1667).

ВЫЙСТЬЕ, -СТЕ, -СТЯ, рн. (пол. wyjście).

1. *Вихід, чинність від «вийти».*

XVI. До вийстя изъ епархіи... принушани
Хр. Фил. Апокр. 1496.

XVII. Выйстьемъ подъ именемъ моимъ з дру-
ку выданои Апологією отитулованои книжки
Гол. П. М. I, 308 (1628).—Войту и присяжникомъ
за вийстя уряду в домъ Я. Афендика... злот.
4 Арх. ЮЗР. I, XI, 377 (1631).—По вийстю
зъ ковчега Ное, якъ землю сыномъ своимъ
роздѣлилъ Літ. Густ. 233.—По вийстю татаръ
Болеславъ кроль вернульсѣ Крон. Полек. 5.—
Привожу тутъ зъ ветхого завѣта о вийстю
Израилевомъ исторію Дм. Рост. 2.—А по
третємъ дню вийстя ихъ (жидовъ) зрозумѣлъ
фараон... Крон. Боб. 44.—Выйете зъ Бгвиту
Рук. Хрон. 42.

XVIII. Въ гаванѣ до вийстя способной по-
годы не было Дп. Хан. 59.—О вийстю его зъ
Чигрина на жите до Корсуна Літ. Вел. II, 79.

2. *Скінчення, виповнення (про час, термін).*

XVI. По виисті лѣтъ того перемирья валку...почати мѣли Ак. ЗР. II, 344 (1537).—Его милости самому и потомкомъ его милости... по выистю аренды заплатити повинны будемъ Арх. ЮЗР. I, I, 429-30 (1594).—По виистю перемирья... оборону... выконывати повинны будутъ Ак. ЗР. IV, 169 (1597).

XVII. Лешко четвертый... былъ под опекунами до выистя досконалого возрасту своего и лѣтъ зуполныхъ Крон. Полск. 357.

XVIII. Треба, абы арендаръ... по выистю змовы или контракту арендовного без спустошеня оуступилъ Собр. Прип. 124.—По вѣистю зась чтирохъ дней Літ. Вел. I, прил. 35.—За которую (важнѣю) онъ Расенокъ... по вѣистю году держаня... по рошчоту до скарбу войскового мѣсть уплатити Унів. Дан. Апост. 60.

ВЫЙТИ, *дс. Див. Выходити.*

ВЫЙЩУВАТИ, *дс. Недокон. від «выискати».*

XVII. Мария... просила на майстратѣ менованого Сидора на дрѣ раты оный друкъ ему вийщувати Прот. сир. пот. 6.

ВЫКАЗАТИ, *дс. 1. Показати, виявити.*

XVII. Шведскій губернаторъ албо намѣсникъ... выказалъ послушенство крелевѣ и коронѣ полской Крон. Полск. 396.

2. *Виповѣсти, оголосити.*

XVII. Выказати войну Пріамови Рук. Хрон. 78.

ВЫКАЗАТИСЯ, *дс. Показатися, виявитися.*

XVIII. Война мається вчасне выказати, абы и непріятель приготавливался Собр. Прип. 112.—Своему пану привести дерева, где ся выкаже мѣсто Урб. 54.

ВЫКАЗИТИ, *дс. Попсувати, перейначити.*

XVII. Если бы шляхтич шляхтичу границу сказал, албо вирубал, албо... иначе выказил... Прот. Полт. С. II, 225-б. (1691).

ВЫКАПНУТИ, *дс. Капати вилитися.*

XVII. Можеть... в хоусту влити кровь хву так, же бы ничего не могло выкапнути Наука Іер. 5.

ВЫКАСОВАТИ, *дс. Касуючи знищити.*

XVII. Тыє протестации въ книгахъ кгородскихъ Луцкихъ вымазаны и выкасованы были Арх. ЮЗР. I, VI, 319 (1602).

ВЫКАЧОВАТИ, *дс. (гос.). Виточувати.*

XVIII. (Люди), которые выкачивали колодки, на могоричи 40 к. Расх. тетр. рыбн. ц. 4-б. (1790).

ВЫКИДАТИ,-КИНУТИ, *дс. 1. Кидати над-вир.*

XVI. Выкиньте и вы тыє вси речи Антир. р47.

XVII. Теофилъ выкидалъ и псовалъ образы, называючи ихъ болванами Гал. Кл. Раз. 25.—Нѣпотребное зеліє з огороду выкидаетъ Жит. Св. 236.—Ирина... болваны выкидала вонъ оконцемъ ів. 243-б.—Которую курту тие-ж будишане знайшли выкиненую на улицю под дворомъ Малашенковымъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 56 (1665).—Выкинь... первѣй зъ своего ока трѣску Ев. Реш. 6.—Кажу... тѣло... выкинути на покормъ птахомъ Крон. Боб. 223.

2. *Вияти, вилучити, виключити.*

XVII. Выкинулъ Саломон Авнараара, жебы не былъ капланомъ Кн. Рож. 74-б.—Того прорка... жида теперешны... з личбы... книгъ стых выкидаютъ ів. 182-б.

XVIII. С пѣснѣ слова не выкинути Клим. Прип. 244.

3. *Вымазати, викреслити.*

XVIII. (Кудуки) зъ книгъ выкенени были Літ. Вел. II, 227.

4. *Висадити в повітря.*

XVII. Турки... мѣста Уманя, подложивши порохи подъ валъ Уманскій и валъ порохомъ выкинувши, достали Крон. Полск. 429.—Порохи в цектавзу запалились, где много замку выкидало Літ. Сам. 114.

5. —*зъ себе, випустити, видати.*

XVII. (Члвче грѣшный) который шпетнымъ блевотины грѣховнымъ з сердца своего на исповѣди стои выригнувши и выкидавши, потымъ знову тыи блевотины пожиралъ Гал. Кл. Раз. 62.

6. —*на очи, показувати, виставляти, вказувати.*

XVII. Павелъ Дзевалтовскій розумѣлъ, же ему на очи оумыслне грѣхъ его казнопдѣа выкидалъ Гал. Н. и 127.—Слухачу православный, выкидаетъ кто з вас кому на очи якій грѣхъ, иначей не можеть оустъ ему загамовати, тылко хиба якъ Заккей през поправу житіа своего Рад. Вія. 1125.—Калинникъ... безпечне то (балвохвалство) имъ (поганомъ) на очи выкидалъ Жит. Св. 574-б.—Ідъ на очи выкидаетъ злост и превротност... жидомъ Ев. Реш. 118-б.

XVIII. И не указуй жартуючи, анѣ на очи не выкидай (недосконалости другихъ) Полѣт. 54.—Бѣсь... при смерти началъ на очи выкидати всѣ его (Фарисея) дѣла Сѣма Сл. Б. 47.—На лежало бы мнѣ таа от васъ поперевертаваа слова Бжіа здесь воспоманувши, на очи вамъ выкинути ів. 327.—З жаломъ Хрестось выкидавъ жидамъ на очи преступленіе приказанъ Бжіихъ мовлачи... Науки парох. 60.

ВЫКИДАТИСЯ,-КИНУТИСЯ, *дс. 1. Виступити на шкірі, на волосі.*

XVII. Уже сивизна в головѣ ся выкидала
Лит. Св. 435.

2 —*зъ чого, не признаватися до чого.*

XVI. А хто дѣй выкинется съ десяти рублей,
тотъ вины маєть дати рубль грошей Ак. ЗР. II,
368 (1540).

XVII. Выкидаючися Павленки з десяти та-
ларовъ такъ мовячи Прот. Полт. С. II, 110-6.
(1685).

XVIII. Продавци... в том спорѣ выкидалися
з ста таларій на винного Кн. Мѣск. Полт. 140-6.
(1718).

ВЫКИДЩИНА, *ржс. Непотріб (?)*.

XVII. За тую выкидщину взяв атаман в Лог-
вина корогу Прот. Полт. С. I, 19 (1674).

ВЫКЛАДАНЫЙ, *прикм. Инкрустований*.

XVIII. На два выкладаные кресты... сиплю
сего нузаменту 11 локоть Ризн. Соф. Кн. 14-6.

ВЫКЛАДАНЬЕ, *ржс. Чинність від «выкладати»*.

XVII. Павловъ свтому вдячне было его
(Іоаново) выкладаніе Ев. Рѣш. 235.—Мы Гадару
въ мистичномъ выкладанью разумѣймо быти
ицѣрь сей окаянный Дм. Рост. 98.

ВЫКЛАДАТИ, - **ЛОЖИТИ**, *дс. 1. Виявити
масти.*

2. *Спорозикнути, викрадати.*

XVII. Вскюдисмо комори розбигали и выкла-
дали Рѣш. Полт. Полк. С. 64 (1689).

3. *Видавати, витрачати.*

XVII. Если що и болшей выложиш на по-
требу его... все... оддам тобѣ Ев. Рѣш. 12.

XVIII. Лучше... готовое куповать: певне
менший станеш кошть на що колвек выкладывать
Клим. Вірші, 153.

4. *Тлумачити, виляняти, висвітлювати, ко-
ментувати.*

XVI. Отожъ и ты: гдѣбысь слова мое такъ
выкладаль, албо ихъ лепей зрозумель, не
хлопоталь бысь такъ головы Отп. II. П. кл.
Остр. 1057.—Вылож ми тоє описане тайны
Катех. 48.

XVII. Мытаря и фарісеа приповѣсть нам
выложили Тр. постн. 10.—Нѣкоторыеъ выкла-
даютъ велѣблюда того (евангельського) быти
лину грубую в корабли, на которой котвы
спущаны бывають Ев. Калл. 480.—Бгъ... сонъ
вложилъ в Адама, который сонъ отцеве стѣи
выкладываютъ быти захвищен'ем оума до речій
нбсныхъ Тр. II. М. 929.—Мѣлемъ сны, а не
мань кто бы ихъ виложилъ, слышалеми, же
ты велми мудре выкладаешъ Рук. Хрон. 27.—
Поганскимъ слухачомъ писмо выкладали іб. 287.

XVIII. Кды обудил сѣ, теда выкладал собѣ
той сон, иж мал за Христа мученый быти
Пам. укр. м. VI, 150 (Рк. Тесл.).

5. *Подавати.*

XVI. Вчыныя цнотливыи... на письмѣхъ вы-
ложеныи Ак. ЮЗР. I, 82 (1531).

XVIII. От грома оуродилсѣ Іоанови разумъ,
выложыти стѣс евангеліе Пам. укр. м. III, 69
(Рк. Тесл.).—Предъ образомъ симъ там Св. Іо-
аннъ Дамаскинъ виложилъ акаѣсть Пр. Во-
горедици Полгр. Ип. Вип. 62.

6. *Перекладати.*

XVI. Книги четырехъ евангелистовъ выло-
женыи изъ языка блъгарского на мовоу роу-
скоую Ев. Пер. 22.—Семдесятъ выкладачевъ,
которые Птоломѣю царю выкладали библию
зъ еврейского языка Катех. 25.

7. *Висадити чим, інкрустувати.*

ВЫКЛАДАТИСЯ, *дс. Тлумачитися, значити,
перекладатися.*

XVI. Шатаюсѣ, шумлю и тыжъ якъ лев
ричу, такъ з грецкого викладаєсѣ Зиз. Лекс.
110.

XVII. Просфора викладаєсѣ «приносѣ», то
єсть хлѣбъ упеченый и до жертвенника проско-
мидіи принесеный Арх. ЮЗР. I, VIII, 270
(Кн. о Вѣрѣ).—Петръ такъ ся викладаєтъ...
петра—камень Копист. Пал. 381.—Евангеліе
єсть слово грецкое, по словенску викладаєсѣ
Благовѣстіе Ев. Калл. 827.—Хрстосъ викла-
даєсѣ помазанецъ Гол. II. М. II, 377 (Кор.
II. 1645).—Іс, имя єсть еврейское... словенскимъ
же языкомъ викладаєсѣ спасѣ або спасителъ
Ев. Рѣш. 196.—Аггей викладаєсѣ утѣшний
Кн. Рож. 208.—Галилея викладаєсѣ полз-
кость, нестатечность Дм. Рост. 98.

XVIII. «Вонми глас або голосу млтвы моеѣ»,
то сѣ по просту викладаєтъ: «Похвали голос,
Папе, млтвы моеѣ Пам. укр. м. I, 329 (Рк.
Тесл.).

ВЫКЛАДАЧЪ, *ржс. (пол. wykładacz). Той
що викладає, коментатор, товмач, тлумач,
перекладач.*

XVI. Звычайъ который єсть викладачемъ
правъ, свѣдчить Хр. Фил. Апокр. 1286.—Хо-
тель быти справедливымъ викладачомъ писма
Антир. 909.—Потреба вѣдати, ижъ семдесятъ
выкладачевъ, которые Птоломѣю царю выкла-
дали Библию Катех. 25.

XVII. Ово дамъ тобѣ интерпретатора, то
єсть викладача тыхъ словъ доктора Арх.
ЮЗР. I, VII, 274 (Отп. 1616).—Уважаи, право-
славный, сего такъ давныхъ вѣковъ пожилого
писемъ коментатора, викладача Копист.
Пал. 401.—Року отъ початку свѣта 3184 вед-
лугъ сѣмдесяты викладачовъ уродилсѣ Авра-
амъ Лит. Рук. 10.—Учоныи люде... намовили
его (Птоломѣя), абы далъ жидовскую Библию

предложить на языкъ грецкій семидесятем выкладачомъ Крон. Боб. 179.

XVIII. Авторъ або теж выкладач вѣршовъ сихъ Клим. Вігні, 169.

ВЫКЛАДНЕ, *присл.* (пол. *wykładnie*). Ясно, зрозуміло, виrozumінно.

XVII. Сказателне: выкладне Бер. Лекс. 146.

ВЫКЛАДЪ, *рм.* 1. *Викладання; тлумачення, вияснення, коментар; значення.*

XV. Туту умыслили есмы положить чересъ выкладъ писма явѣ Ак. ЗР. I, 74 (1457).

XVI. На тые слова выкладъ отцы стіи съборне всѣ чинаѣ такъ Отп. кл. Остр. II. П. 25.—Приступимъ до выкладу апостольскаго и никейскаго визнаѣ Катеx. 9.

XVII. Которого споу выкладъ Даниіловъ могбы былъ и каменную змякчити душу Лѣк. на осп. ум. 4.—Нашолъ (в лаврѣ)... бесѣды выкладу на стѣи с верховнаго Апостола Павла листы Тит. 69 (Копист. 1623).—Прочитати повинни з выкладомъ по обычаю науки школьное Пам. КК. I, 51 (1624).—(Гедиминъ) сказалъ своимъ дворяномъ сонъ и выкладу его потребовалъ Крон. Лит. 330.—Сказалъ... Іосифъ; сну того таковъ естъ выкладъ Крон. Боб. 26.—Выкладъ библии жидовской ів. 179.—Вѣрный можетъ обачыти понатый выкладъ словъ пророческихъ Богосл. 55.—Лексиконъ або трудныхъ словъ выкладъ ів. 76.

XVIII. Зважте пильно выкладъ чили тлумаченіе Науки парох. 62.

2. *Видаток, наклад, гроши на видатки.*

XVI. (Князь староста Луцкій) не мало выкладу з скарбу нашого вземши, на себе то принялъ Арх. ЮЗР. VIII, VI, 218 (1568).

XVII. За той свой выкладъ у скрини тратитъ четвертую часть Мат. Ист. ЮР. 8 (1671).—Заразъ, абысь пану Сулимѣ выкладъ вернулъ и що тебѣ ручено выни таларовъ двадцять Арх. Мет. 12 (1694).

XVIII. Абы п. сотникъ ни у кого збитныхъ выкладовъ не вытягалъ Оп. ст. Млр. II, 200 (1719).

Выкладъ правный, судебный видаток.

XVII. Помененый панъ... за все намъ и церкви Божой досытъ учинилъ шкоды и выклады правные нагородилъ Арх. ЮЗР. I, VI, 453 (1617).—Вынайшли-смо декреть, абы Іванъ Говоруха угодилъ Артюха, пополнивши ему всю утрату правныхъ выкладовъ, з негородженемъ намъ выни врьдвой Ак. Полт. Гор. Ур. I, 214 (1671).—З правнымъ выкладомъ отдалъ и во всемъ погодѣлъ Прот. спр. пот. 43.

ВЫКЛИКЪ, *рм.* Чинність від «выкликати».

XVIII. Который би шляхтичъ неосѣій за учинокъ свой смерти достоинъ на урядѣ не росправившись утѣкъ такого прежде на брамахъ писмами и выкликомъ а послѣ виволать Стат. 71-6.

ВЫКЛИНАНЬЕ, *рн.* Чинність від «выклинати».

XVI. Тоѣ выклинаніе его неважное быти бы мусѣло Ак. ЗР. IV, 218 (1600).

ВЫКЛИНАТИ, - КЛЯ(С)ТИ, *дс.* Кидати на кого клятву, клятвою выкидати з суспільности вірнихъ; клятвою відзначити неправовірність думки, писання то-що.

XVI. На соборе Берестейскомъ... ихъ... съ церкви Божое выкляно Арх. ЮЗР. I, VI, 117 (1596).—Од сполку и обдованя людей выклялъ вечною клятвою ів. 192 (1597).—Владыковъ судити а поготову выклинати не могли Хр. Фил. Апокр. 1264.—Смѣли есте людей цнотливыхъ... которые на вашу схизму не позволяли, выклинать Ак. ЗР. IV, 183 (1598).

XVII. Еретики выклинати Копист. Пал. 638.—Мы тыхъ который што-колвекъ прикладють алъбо одыймуютъ от церкви выклинаемо Ев. Калл. 82-83.—(Црковь) можетъ наибольшыхъ Архіепископовъ на синодѣ поспехномъ судити, карати, детраговати и выклинати Гал. Кл. Раз. 29.—Никейский соборъ недавно тую ересь осудилъ и выклялъ Жят. Св. 125-6.—Герезѣа Нсторіанскаа от церкви хрстіанской выклата Гал. М. Пр. 112.

XVIII. Соборъ Медиоланскій выклинаетъ тыхъ который дѣятѣ любо здороваго до двя девятигъ крещеніе превлачаютъ Сѣбр. Прип. 7.—Пышный и сердитый и гнѣвливыи выклатый естъ от Бга Пам. укр. м. IV, 210 (Осл. Рк.).

ВЫКЛИПАТИ, *дс.* Вибити, розбити.

XVII. Скриню замурованную непорожнюю, але зъ скарбами выклипавши, выламавши стѣну, своими власными руками вынялъ Ак. ЮЗР. II, 93 (1609).

ВЫКЛЮЧАТИ, - ЧИТИ, *дс.* Вылучати, -чити. виймати, -няти.

XVII. Взбранялъ, повѣдючи же оразъ суммы не можетъ за все дати, але... ему п. Габрыелъ предложылъ, же немалъ до року ратами выключати будетъ Гол. П. М. II, 162 (Пр. Сес. 1638).

XVIII. Виключивъ толко причины Права, 500.

ВЫКЛЮЧАТИСЯ, - ЧИТИСЯ, *дс.* Бути виключенимъ.

XVIII. Жалованными на маестности грамотами от владѣнія всѣхъ безупустно и безпремѣнно всегда виключаются С. і Р. 41-6.

ВИКЛЮЧЕНЬЕ, рн. Чинність від «виключити».

XVIII. Оба артикули 30 і 42 роздѣлу 4 из шералног артикула 18 роздѣлу 4... імѣють свою екцепцію и виключеніє С. і Р. 13-б.— Меншому брату... село Кустичи... со всею окolicностью без виключеня Арх. Суд. 227 (1754).

ВЫКЛЯТИ, дс. Див. Выклимати.

ВЫКЛЯТЬЕ, рн. (пол. wukłacie). Чинність від «выкляти».

XVI. Отсуженє уряду албо выклятьє ставися не мѣло Хр. Фил. Апокр. 1268.

XVII. Признаваемо, же на єго выклятію не южъ поситъ было Копист. Пал. 659.

ВЫКОВАТИ, дс. Куючи виробити; вибити, витесати.

XVII. Іосифъ... положилъ єго (Ісуса) в гробъ, который былъ выкованъ з камня Ев. Вил. 115-б.

ВЫКОЛОТИ, дс. 1. Колотям вибити, вибрати, вилупити.

XVII. Єд нъ теды іерей цркве за подущеніємъ діаволскимъ подвигнися, взяв копіє и выкололъ правое око Апостола О обр. 30.

XVIII. Хоть око выкол, так темна почъ Клим. Прип. 252.

2. Колотям винищити, вибити.

XVII. Пѣхоту нѣмецкую въ чолнахъ будущю выкололи и покидали въ Днѣпръ Літ. Сам. 9.

XVIII. Всѣхъ Нѣмцовъ выколото и нуртам нѣпровемъ отдано Вел. Сказ. 35.—Козаки (пѣхоту прускую) списами... выкололи ib. 117.—Що было въ Сѣчи ляховъ, нѣмцовъ, всѣхъ выкололи козаки Літ. Черн. 77.

ВЫКОЛОТЬЕ, рн. Чинність від «выколоти».

XVIII. Осинскій зъ псзосталоючотъ выколота въ шлѣпахъ подѣ Пѣлявцами пѣхотою... свободно уйшолъ Літ. Вел. IV, 29.

ВЫКОНАНЬЕ, рн. Чинність від «выконати»

XVI. Вступъ до братства виконаніємъ обѣгу того исполнили Арх. ЮЗР. I, XI, 148 (1599).—Пришло виконане або выполнене часу Катех. 11.

XVII. Вдяче приймемъ тое напоминан'є хутливимсе ставимъ на виконан'є того розказанъ твоего Карп. Каз. Ав.—Виконанье христіанскихъ милосердныхъ учинковъ Пам. КК. I, 392 (1616).—Виконанье вырочковъ Копист. Пал. 546.—Конецъ каждой речи, якъ Фусікове пишуть, першимъ єсть в оуваженю, хоть послѣднимъ в виконаню Тит. 168 (Копист. 1623).—През науку вчасную оказію подѣти до виконанъ тыхъ дѣл, которіє Хс. чинити постановилъ Рад. Ог. 163.—На терминѣ вико-

наня одѣ Мнѣнъ присяги, тоєсть дня 26 поєврія Ак. З'м. 123 (1689).

XVIII. Востребоваль ханъ от Хмельницкого виконання общанной присяги Вел. Сказ. 26.—Такое виконан'є и исполненіє в правахъ малороссійскихъ называется экзекуцією, отправою и увязиваніємъ С. і Р. 38-б.

ВЫКОНАТЕЛЬ, рн. Той що виконує, виконавець.

XVI. Кто єго парышвыхъ декретовъ виконателемъ будетъ Антир. 769.

ВЫКОНТЕРФЕТОВАТИ, **ВЫКОНТЕРФОВАТИ**, дс. (пол. wukonterfować, -fować). Зробити чий контрфетъ, споретрєтовати, вималовати.

XVII. В вѣдомости єго (Бога) всѣ речи, нимъ еще створеныи были, выконтерфетованы и предоувѣдѣны суть Тит. 281 (П. Мгила, 1632).—Кроль Вафаленскій... в звычайъ былъ положилъ чаровъ певныхъ свѣчу запаленую подданымъ своимъ высылати на знакъ того, абы горячост мести своєи ку онымъ выконтерфетовати могли ib. 292 (Едхар. 1632).—Послала маляра абы тварь Александрову потаємне выконтерфовалъ Ал. Печ. 177.

ВЫКОНЫВАТИ, - **КОНАТИ**, дс. 1. Зробити, доконати чого, викінчити, виготувати.

XVI. Црѣ... з окрутными бєстіями... выпол неотмѣннымъ срдцемъ и зрѣнищєю ока хотячи выконати надъ ними горкую и страшную смрть Рук. Муз. № 513, к. 1.

XVII. Оюдор... роботы з великою охотою виконивалъ Жит. Св. 314.—Вгъ... выконълъ погрезку свою Літ. Рук. 5.

XVIII. Памати, розуму сами не випрацовалисмо, не выорали, анѣ выконали Науки парох. 112.

Выконати присягу, зложити присягу.

XVI. Самъ на ней присєгу, на чомъ вся справа стоитъ виконывалъ Арх. ЮЗР. I, I, 414 (1594).

XVII. Богданъ Хмельницкій... виконалъ і присягу зо всею старшиною въ церкви Переяславской Крон. Полск. 410.—Присягу на вѣрность виконали Ак. ЗР. V, 170 (1682).—Мжи собою присягу з обоихъ сторонъ виконали на Низу Літ. Сам. 7.

XVIII. Козаки реєстровии... пойдуть... противъ Поляковъ войною... не дѣючи на тую присягу, которую гетманамъ... подѣ оружіємъ виконати мусѣли Вел. Сказ. 35.—Король новоизбранный Августъ виконалъ Рѣчи Посполитой присягу на захованье древнихъ правъ и вѣдностей шляхетскихъ Літ. Вел. III, 471.—Царю Московскому присягу виконалъ Дн.

Марк. I, 2.—Старшина... выконали присягу Дн. Хан. 35.—Начом Удовикъ и присягу выконат готов Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 24 (1735).

2. *(певний час). Вибутти, пережити.*

XVII. Укрѣпи мѧ мѣстїю своєю выконати муки свѣ Збірн. 1693, к. 37-б.—Выконавши 110 лѣтъ Іосифъ умер Крон. Бсб. 33.—Умерлъ, выконавши на цесарствѣ лѣтъ 23 Рук. Хрон. 193.

3. *Спознити, випоснити, здійснити.*

XVI. Хотѣчы дѣй мысль свою надо мною по воли своей выконати... мощно кѣваломъ наслалъ подстаростего своего... и иныхъ слугъ... на манастирь Арх. ЮЗР. I, I, 190 (1584).—А старший всего того не можетъ учинити, бо не свое, але пана своего отъ которого самъ право выконываетъ Ош. И. П. кл. Остр. 1095.

XVII. Спорадилъ, справилъ, и выконалъ Смотр. Каз. 22.—Скутки, которые на пасъ выкониваютъ, высвѣдчають ихъ таковыхъ быти Копист. Пал. 1114.—Таковой тѣды замысел мой ласкою Божією хотѣчи щасливе выконати Тит. 331 (П. Мог. 1637).—(Яким та Ганна) охотне выконывали волю его (Бога) Ев. Калл. 755.—Павла пустельника учень, гдѣ ему учитель розказалъ абы три лѣта молчалъ, то выконалъ Лѣств. 23.—Справедливість болше учинкомъ, нежели словомъ выконывай Пер. иссл. и мат. 79.—В кого з непонятыхъ намъ своихъ судьбъ Бжїихъ Бгъ вселяетъ бѣсовъ, в томъ живучи великое свое надъ нимъ выкониваютъ окруженство Рад. Віл. 406.—Почало мощъ свою выконивати Карп. Наука, 132.—Выконалъ (Бгъ) погрозики свои Крон. Боб. 5-б.

XVIII. Осправу урядъ в томъ времени вишезамѣренномъ выконывать имѣеть С. і Р. 44-б.

ВЫКОНУВАТИСЯ, - КОНАТИСЯ, *дс. Випоснитися, споснитися, здійснитися.*

XVI. Абы се щасливе (єдність) выконать могла Берест. соб. 198.

XVII. Чудо знаменитое надъ нимъ ся выконало Копист. Пал. 771.—Тамъ заисте выконалосѧ мовленое Тр. постн. 662.—Мощъ моя выконывается въ слабости Гол. II. М. II, 439 (Кор. Н. 1645).—Поки ся малженство злученьемъ телеснимъ не выконаеть, поты и по шлюбѣ малженство розвязатися можетъ Ев. Реш. 239-б.

ВЫКОНУВАЧЬ, *рм. Той що виконує.*

XVII. Помочниковъ воли и завязѣтѣя вашего выконувачовъ Ак. ЗР. V, 74 (1645).

ВЫКОПАТЬ, *рн. Чинити від «выкопати».*

XVII. Ускаржалися оба на Дмитра Кулѣвару... о выкопаня щепъ дерева садового таємнимъ споссбомъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 129 (1668).

ВЫКОПУВАТИ, -ПАТИ, *дс. 1. Копаннямъ зробити.*

XVII. (Образоборцы) явне ровъ под церквою Бжею выконавши, сами в него впадають О обр. 38.—Апостоль Іоанъ казалъ собѣ гробъ выкопати и в томъ гробѣ живой положилъсѧ Гал. Кл. Раз. 460.

XVIII. Антоній Печерскій... уповши зъ Кієва одъ гнѣва Изаслава... жилъ и выкопалъ пещеру Руно Ор. 1-б.

2. *Добувати, діставати копаньямъ.*

XVII. Іосія... болвохвалцовъ велѣвъ кости... выкопуват зъ землѣ Ев. Реш. 197.—Якъ зъ роли, с которой ся терня выкопастъ Жит. Св. 56-б.

ВЫКОРЕНЕНЬЕ, *рн. Чинити від «выкоренити».*

XVII. Выкоренене унесъ Діар. Фил. 115.—Пресудане божіє... показаніємъ надѣи... гнѣву выкорененіємъ Лѣств. 29.—Чтосѧ засъ ткнетъ способу выкорененѧ зъ серца амбѣция, той першій естъ, если члвкъ будетъ оуважоваль, же естъ землѧ и пепель Рад. Віл. 1330.

XVIII. Не старайтесь о выкорененіе ересей Собр. Прип. 69.

ВЫКОРЕНЮВАТИ, - КОРЕНЯТИ, - КОРЕНИТИ, *дс. 1. З коренемъ виривати, викопувати винищувати; переносно: зовсімъ, цілкомъ винищувати, виглижувати.*

XVI. Веру повсехнїую Римскую и рускую загубили и выкоренили Берест. соб. 324.

XVII. Выкоренилъ заразу фалшу Кн. о Вѣрѣ, 133.—Народъ весь зъ земли выкоренилъ Літ. Рук. 20.—Отцевская клятва высушаеть, а материнская выкореняеть Крон. Боб. (др.) 324.—Домѣнѣканы мечъ посвящовали... на то поганство на Русь, жебы ихъ выкоренити Літ. Льв. 246.—Выкоренить Гдѣ Богъ домъ твой Рук. Хрон. 111.

XVIII. (Поляки задумали) козаковъ вигубити и выкоренити Вел. Сказ. 47.—Такихъ Гъ Богъ винищуеть и выкоренюетъ изъ ихъ племенемъ Пам. укр. м. II, 100 (Ев. Уч.).—Всѧды болвохвалство выкореновать и поганскїи божниці розбуроваль ів. III, 85 (Кузик. Рг.).

2. *Викидати, виганяти.*

XVII. Ахара злого казалъ Бгъ ізраїлѣтанамъ зъ посродку себе выкоренити Гал. М. Пр. 361.

ВЫКОРЕНЯТИСЯ, -КОРЕНИТИСЯ, *дс. Винищуватися.*

XVIII. Можетъ кто робити въ дни стѣи... зъ звычайу кѣпнаго, але таковой звычайъ повиненъ выкоренятися Собр. Прип. 109.—Вязнь Хмельницкомъ уставичная выкоренитися могла Літ. Вел. IV, 34.

ВЫКОРМИТИ, *дс. Выгодувати.*

XVII. Матка... его в науцѣ и законѣ господнем также в стомъ писмѣ викормила и выховала Тр. постн. 387.

ВЫКОТЕЦЬ, -ТЦА, *р.м. Той, хто викотив або викочував.*

XVII. Шли въ домъ исъ тыми бояры княжать ихъ милости до оного Радка Долгого, выкотѣлы власного... Радко Долгий и Калишъ Игратъчєня зъ отцемъ своимъ, выкотцы будучи, видячи учинокъ у викочєнью своемъ, которого не переставаючи... закликали кгеалту на все село Арх. ЮЗР. VI, I, 356-7 (1609).—Въ ночи, праве о полночи, килкадєсать чоловика выкотцовъ зъ рознымъ оружемъ... знать откуль зъ Украины, не ведати съ чєiego розказаня, приєхавши до маєтности єє милости панєє Чолганское Колєсницкихъ; яко жє подданныхъ єє милости пяти Колєсницкихъ зъ жєнами, зъ дєтми и зо всіми ихъ маєтностями тые выкотцы викотили и зєвсімъ забрали іб. 438 (1623).—Смерть выкотца роду нашего, на перєсоны взгляду пѣмаючій О сл. Дав. 30.

ВЫКОТИТИ, *дс. Вивести, випровадити, виселити.*

XVII. Савку Бєєвича подданный ихъ милостей на йме Кєрєшко, зо всею маєтністю викотилъ... Часть села Считиня, одного Буковича, а другого Серєєя, зо всею ихъ маєтністю викотили и сами за ними прочъ пошли Арх. ЮЗР. VI, I, 453 (1625).

ВЫКОХАНЬЕ, *р.м. Чинність від «выкохати».*

XVIII. Истцы в викоханю тамо гаю старательство имѣлы Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 41 (1745).

ВЫКОХАТИ, *дс. Старанно виростити, вылєкати.*

XVIII. Викоханім дубником стали... владѣт Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 40 (1745).

ВЫКОХАТИСЯ, *дс. Вирости в добрих умовах, роскїшно вирости.*

XVIII. Чрез 15 лѣтъ на той нивѣ дубникъ викохался Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 40 (1745).

ВЫКОЧЕНЬЕ, *р.м. Чинність від «выкотити».*

XVII. Радко Долгий и Калишъ Игратъчєня зъ отцемъ своимъ, выкотцы будучи, видячи учинокъ у викочєнью своемъ... зъ иншими помочниками... закликали кгеалту на все село Арх. ЮЗР. VI, I, 356-7 (1609).

ВЫКРАДАТИ, -КРАСТИ, *дс. 1. Крадучи вєбирати, вєтягати, вєносити.*

XVI. Приєхали єсмо зъ Затурєць умыслєне... хотєчи комору викрасты Хаца Панковича Арх. ЮЗР. VI, I, 102 (1577).

XVII. Прибравши ключ до комори мєєи и викравъ скриню, в котрой было жупановъ

три фєлєндишових и курта жєновчєя Ак. Полт. Гор. Ур. I, 73 (1666).—Людє... частокротнє цркви божїє викрадали Єв. Рєш. 219-б.—Всюдїсмо комори викрадали и розбивали Прот. Полт. С. I, 70 (1689).—Злодѣи викрали домовъ 5 Лїт. Лѣв. 260.

XVIII. Викраль былъ (Дєєздѣ) булаву Дєрошєнкову Лїт. Всл. II, 136.—Огчича и чєлядника неволного кто бы у кого викраль маєтъ правомъ по доводу якъ злодєєй казнїтєся Стат. 74.

2. *Вивєсти крадькома, потай.*

XV. Викрадше первое Стєслава и потомъ оубиша Китана Ип. 218 (1095).

XVI. Кыгня... писала листы до сына своего... штєбы єє подєхавши викрал Ж. Курб. I, 98 (1578).

XVII. Игора Лаваръ... викраль и вивєлѣ зъ полєвєцкой неволи Крон. Сєє. 188.—Викрал мнѣ Кудра жєну мою за вєдомом и порадєю Юєєпєгоєю Ак. Полт. Гор. Ур. I, 197 (1670).

ВЫКРАДЕНЬЕ, *р.м. Чинність від «выкрасти».*

XVII. Справа Хвєдєровє Лытвїновє о викраденю жєни єго от Кондрєтє Кудри Ак. Полт. Гор. Ур. I, 197 (1670).

XVIII. По викраденю тєєи комори Кн. Нєє. 28.

ВЫКРЕСАТИ, *дс. Крєшучи добути.*

XVI. Мысы отєнь викрєсєвши владнї не-божѣчика... вѣ клєтї спєлили Ж. Курб. I, 294 (1588).

XVII. Я... огню у губку викрєсєвши... пошєлємъ ку атамєнськой хатѣ Прот. Полт. С. I, 135-б. (1691).

ВЫКРЕСТИТИСЯ, *дс. Перєхрїстїтїєся.*

XVI. Потємковє княжєтъ зъ вѣры правє-славной на Римськую викрєстїлєся Ак. ЗР. IV, 205 (1600).

ВЫКРИВЛЯТИСЯ, *дс. Вїгїнатїєся крїво.*

XVIII. Єдва слово прикрєє оуслышєвши от гєспєдарє... другїй (слуга) цѣлєє пєкло на нєго... обрүшїтѣ, прєрѣкуєтѣ, викрївлєтєся Сѣмєя Сл. Б. 390.

ВЫКРИКАНЬЕ, *р.м. Чинність від «выкрикати».*

XVII. На трубєхъ мѣдєныхъ выкрїканє Транкв. II. Мн. 148.—Пчїнаюг... птєшкї вє-сєло з викрїканєм спѣвати Жыв. Св. 57.

ВЫКРИКАТИ, *дс. 1. Крїчати на рїзнї спєєбєи, на рїзнї гєлєєи.*

XVI. Вѣсклїцаю—выкрїкаю Зїз. Лєкс. 96.—Гєлєєсно выкрїкєєтѣ Хр. Фїл. Апок. 1202.

XVII. Хвалє на вєєкєєстєяхъ Бєгу, выкрї-каюгъ Бєр. Рїздв. Вїршї, 68.—Зъ аггєлєы жѣ и мы на радєєцєхъ выкрїкаємо и вєєлєymi гєлєєы

в ними спѣваймо Хр. Пасх. 174.—Выкрикати будси хвалу твою Каз. 32, к. 41.—Дѣти выкрикають: осанна сыну Давидову Дм. Рост. 88.—Которіе перемагали, выкрикали зъ радости Рук. Хрон. 239.

XVIII. Викрикаеть птацтво на повѣтру смиле Вірші воскр. 50.

2. *Пожрикувати, гукати на кого.*

XVIII. Не слышимъ ли... якъ слуги на господарей своихъ выкрикають? Сѣмя Сл. Б. 390.

ВЫКРИЧАТИ, *дс. Одержати що криком.*

XVII. Слуги ваалови... кричачи: ваале выслушай нас, але ничого не выкричали Жит. Св. 543.

ВЫКРОТНЫЙ, *прикм. Дие. Выкрутный.*

XVII. Своихъ выкротныхъ монарховъ злость окрыли Копист. Пал. 735.

ВЫКРОЧАТИ, -ЧИТИ, *дс. (пол. wykroczyć).*

1. *Виступити, висунутись; збочити з ряду, переступити що, нарушити що.*

XVI. Чам колбек з сего постановеня выкročили правнымъ або неправнымъ обычаемъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 221 (1570).—Против листовнымъ обѣтицамъ своимъ выкročили Антир. 515.—Они... ничого нового въ той справѣ... ани противъ стародавнему звичаю не выкročили Ак. ЗР. IV, 237 (1600).

XVII. Мы, суд, также ся светчили, же над право ничого не выкročили Арх. ЮЗР. VIII, III, 516 (1605).—Тажко былъ выкročилъ противко Бгу Адам Рад. Він. 576.—Стережи закону, а не выкročай противо мнѣ Крон. Боб. 61.—Который надъ волю Божю выкročить, умереть Рук. Хрон. 50.

2. *Сходити, збочувати (з дороги обов'язку).*

XVI. Если бы што зъ нихъ (артикуловъ вѣры) выкročалъ, строфованью судови, направѣ и наказаню подлѣгаеть Копист. Пал. 646.—Зъ ухвалѣ соборовыхъ не выкročали іб. 701.—Оюфанія днь опровожали... з волѣ Бжеи нѣвчомъ не выкročаючи Бер. Вірші, 95.

XVIII. Спитаються—чему по транзакціи Подгаецкой выкročили? Літ. Вѣд. II, 242.

ВЫКРОЧЕНЬЕ, -ЧИВАНЬЕ, *рн. Чинність від «выкročити», «выкročивати».*

XVI. Выкročене стороны противной Хр. Фил. Апокр. 1014.

XVII. И в держаню и вживаню оттоль всякихъ пожитковъ ниякое переказы затрудненя и над сес запис мой никоторого выкročиваня чинити не маемъ и не будемъ мочи Арх. ЮЗР. VIII, VI, 272 (1670).

ВЫКРОЧНОСТЬ, *рж. (пол. wykrocność). Виступність, переступність.*

XVIII. Постановилисмо не вертатис до давнихъ выкročностей нашихъ Наука парох. 2.

ВЫКРОЧНЫЙ, *прикм. (пол. wykrocny). Виступний, переступний, грѣшний.*

XVII. Паматай и на тоє, абысь... выкročныхъ кагалъ Рад. Він. 1004-5.—Челядь выкročную судили Ак. Нѣж. Бр. 43 (1657).

ВЫКРУТАРСКИЙ, *прикм. Выкрутний, хитрий, підступний.*

XVII. Мовы выкрутарскія Кн. о Вѣрѣ, 196.

ВЫКРУТАЦТВО, *рн. Выкрути, перекрути.*

XVI. Выкрутацтво святого писма Хр. Фил. Апокр. 1364.

ВЫКРУТАЧЬ, *рм. Крутий, вивертач.*

XVI. Мѣять выкрутачи: а чинилъ то съ послушенства Пѣтръ и съ покоры, а не съ повинности Арх. ЮЗР. I, VIII, 524 (1597 Пол. прот. ук.).—Называетъ людей утѣивыхъ выкрутачьми Антир. 495.

ВЫКРУТИТИ, *дс. Вирвати крутінням.*

XVIII. Я... кинулся до него (зятя) и ручицю в него выкрутилъ Прот. Полт. С. I, 238 (1701).

ВЫКРУТИТИСЯ, *дс. Здохатися, спекатися, видертися, відбутися.*

XVI. Прото ся тыми фразьками хотять выкрутити Антир. 528.

XVII. Мене... сотникъ... у вязеню... держал... и я ледви выкрутился от него Прот. Полт. С. I, 215-6. (1699).

ВЫКРУТНЕ, *присл. З выкрутами, хитро.*

XVII. Не на латинскихъ сициотисмахъ, а ни на выкрутне през нѣ переименныхъ писмахъ вѣшатися а не обугатися имъ Пам. КК. I, 133 (1621).—Кто выкрутне мовить, обрыдлый есть Домѣцк. 109.

ВЫКРУТНЫЙ, *прикм. Повный выкрутіє, хитрий, підступний.*

XVI. Додасть себѣ материи и выкрутныхъ доводовъ своихъ противъ папскаго Унія гр. 146.—Звягливими а выкрутными словы твоими... себѣ самому въ сумнѣнью досыть не учинишь Хр. Фил. Апокр. 1348.—Слова конейрмации... выкрутными выклады своими превратилъ, сфалшоваль Антир. 701.

ВЫКРУТЬ, *рм. 1. Выкручення з чого, хитрий маневр.*

XVI. Наслѣдуючи въ томъ явныхъ геретиковъ и выкрутовъ писма ихъ Унія гр. 117.—Слухайже, если ся стосують зъ его выкрутами, што онъ написалъ Антир. 721.

XVII. Але... тотъ выкруть... явне есть неслухный и противный евангелисту Іоанну Арх. ЮЗР. I, VIII, 164 (0 обр.).—Софістією, то есть выкрутами не перепогутъ противнымъ

Кн. о Вѣрѣ (пр.).—Софистовъ то выкрутъ— з Новгорода листами доводити въ Вилни, а зъ Литвы въ Москвѣ Копист. Пал. 1127.

2. *Крутіе, обдурення.*

XVI. Обѣщаль отдати по ярмарку Лвовскомъ близко пришилмъ безъ вшелякихъ выкрутоѣ Арх. ЮЗР. I, XI, 71 (1599).

XVII. Огцы... всѣмъ ихъ (Арїан) выкрутомъ забѣгаючи учинили вызнане вѣры Жит. Св. 25-6.

3. **Чинити выкруты (надъ нимъ), знуцатися, шверти робити.**

XVIII. Дробязка... надъ добродѣемъ своимъ чинитъ выкруты Прот. Полт. С. I, 238-6. (1701).

ВЫКРУЧАТИ, дс. Робити выкрути, лукавити.

XVI. Сего ради толь далеко отстоимъ лукавствовати или выкручати О ед. вѣрѣ, 667.— Все по геретическу выкручаючи Антир. 713.

ВЫКРЫКАНЬЕ, рн. Див. Выкриканье.

XVI. Вскликовеніе—выкриканье Зиз. Лекс. 96.

XVII. Выкриканя Рансакъ папи Римского Ак. ЮЗР. II, 208 (И. Виш.).

ВЫКРЫКАТИ,-КОВАТИ, дс. Див. Выкрикати.

XVI. Вскликаю—выкрикаю Зиз. Лекс. 96.

XVII. Выкрикаль Сѣборъ тими словы: Таасть всѣхъ насъ вѣра Кн. о Вѣрѣ, 131.—Хвала на высокостяхъ Бгу, выкрикають, а на земли покой с потѣхою спѣвають Бар. Вірші. 81.— По винѣ кто не выкрикуеть? Рад. Ог. 129.

ВЫКУПАНЬЕ, рн. Чинність від «выкупати».

XVII. У нихъ (жидов) на вѣчност не могли ничего продати... тилко або на выкупане Крон. Бѣб. 53.

ВЫКУПАТИ,-ПИТИ, дс. 1. Одержати заплативши належність.

XIV. Аже не выкупить его на тотъ рокъ имѣеть держати то село ЮРТр. № 16 (1386).

XV. Коли жъ быхомъ хотѣли тыи двѣ Селищи любо сами оузати оу него или кому приволили быхомъ выкупити и тогда имѣемъ дати ему... шестьдесятъ копѣ ЮРТр. № 61 (1429).

XVII. У нихъ никто не могла на вѣчност ничего продати, тилко ал'бо на выплат або наймом, або... прїателъ близкій выкупитъ Літ. Рук. 38-6.

2. *Визволяти,-лити давши окуп.*

XV. Промышляйте, чимъ выкупити княгиню и дѣтѣ Ип. 579 (1174).

XVII. Хс. насъ выкупилъ отъ клятвы законной О обр. 85.—Збавитель нашъ... вылян'емъ крѣе своей выкупилъ насъ з неволѣ Тр. П. М.

554.—Вязня выкупити ib. 909.—Хс... крѣю своею выкупивъ насъ Ев. Реш. 47.

XVIII. Хмельницкій... выкупилъ... Виговского у Татарина за цену невеликую Вел. Сказ. 167.

ВЫКУПАТИСЯ,-ПИТИСЯ, дс. Визволятися давши окуп, окупитися.

XIII. Кюнами сѣ выкоупати Русск. Пр. Ист. Хр. Бусл. 393.

XVII. Грошми махаметанѣмъ з неволѣ сѣ выкупилъ Гал. Боги пог. 29.

ВЫКУПЕНЬЕ,-ПЛЕНЬЕ, рн. Чинність від «выкупити».

XVI. До выкупенѣ добръ его королевское мѣсти Ж. Курб. I, 272 (1585).

XVII. Дворъ нашъ власный... въ посессию и власть его завѣдующую до выкупенія подали Прот. спр. пот. 15.—Ярославъ... на выкуплене жоны своей и сына податки вложилъ на Кіанъ Крон. Ссв. 171.—(Продати) на выкупенѣ Рук. Хрон. 52.

XVIII. (Сдучи) до Крыму для выкупленя з неволѣ бѣсурманской своихъ крѣвнихъ... купилъ в насъ... троухъ татаринѣмъ Вел. Сказ. 94.

ВЫКУПЛЯТИСЯ, дс. Див. Выкупатися.

XVIII. Кто з нихъ не оправдится, то з вини выкуплялся бѣ Стат. 76-6.

ВЫКУПНО, рн. Выкуп.

XVI. Кюндыця зъ стороны выкупна добръ нашихъ Арх. ЮЗР. VIII, V, 474 (1579).—При той сумѣ пенезей, выкупна того монастыра... все огуломъ, яко власность нашу... даемъ, даруемъ ib. I, I, 474 (1595).—При выкупнѣ заплатити отъ ста по осми золотыхъ ib. I, XI, 125 (1599).

XVII. До выкупна тоѣ маѣности Ак. ЮЗР. II, 28 (1603).—Тотъ домъ огородъ заразъ пану Михайлови, малжонце, потомкомъ его, албо тому, на кого бы онъ тоѣ право свое с тою сумою влил и отдал, аж до выкупна, въ моц, держане и спокойное уживане пустил и поступилъ Сбогн. стат. II, 74 (1618).

ВЫКУПОВАНЬЕ, рн. Чинність від «выкуповати».

XVI. Выкупованье вязневъ Хр. Фил. Апокр. 1716.

ВЫКУПОВАТИ, дс. Див. Выкупати.

XVI. Абы лицо злодѣйское великое зъ двора выкуповано было полтиною грошей Ак. ЗР. III, 36 (1551).

XVII. (Добра) отъ нихъ волно было выкуповати, яко власные свои русские намъ ку одержанно належные Льв. Ставр. 32 (1609).—Выкупующи ихъ з вѣчной неволѣ пекельной Гал. М. Пр. 149.—Вязни выкуповала Рук. Хрон. 352.

XVIII. Хто... заставу свою у кого выкуповати будетъ Прот. Полт. С. III, 50 (1748).

ВЫКУПОВАТИСЯ, *дс. Див. Выкупатися.*

XVII. Члкъ, абы... бозкое каране над собою уперезжал, из него ся выкуповал Каз. 32, к. 28.—Вязни будуть выкуповатися Крон. Боб. 332.

ВЫКУПЪ, *рм. Вкупання, вкуплення.*

XVII. До року могъ той хто продал (домъ) выкупити: а если року ом шкалъ, то уже и в рокъ отпустительный не могъ тылко дома щенническіе, на которые зась приходило лѣто млстивое без выкупу Лит. Рук. 38-6.

XVIII. Тот, кому такое добра подадутъ, ничего болѣе над повинность в реестру описанную взимать не имѣет под награжденіемъ всего того сторонѣ противнси шоби зверхъ того реестра взялъ по выкупѣ такового имѣнія и людей С і Р. 43-6.

ВЫКУРОВАТИ,-РИТИ, *дс. 1. Виганяти димом.*

XVIII. Всѣхъ викурить дымомъ Лит. Вел. IV, 57.

2. *Виганяти, висаджувати, викуговувати, витисняти.*

XVIII. Король польский з Кракова Шведов викурувалъ Вел. Сказ. 154.

ВЫЛА, *рн. мн. Див. Вила.*

XVIII. Вылами то еще тое писано Клим. Вірші, 205.

ВЫЛАЗИТИ,-ЛѢЗТИ, *дс. 1. Виходити, вийти.*

XV. Аще кто вылазѣе ис хоромины хотѣ видѣти і абѣ оуязвень бѣше Ин. 206 (1092).—Пришедню же ему отъ церкви и леже потомъ вонъ не вылазѣ, но бодми нача изнемогати ib. 917 (1288).

2. —*зъ, лізти звідки, лізучи виходити, видобуватися.*

XVIII. (Гусеници) по водѣ плавають, а если з воды вылѣзут, то зараз умирают Пам. укр. м. IV, 31 (Сок. Рк.).—З сорома очи не вылѣзутъ Клим. Прип. 215.

3. —*на що, лізти вгору.*

XVIII. Затьхей вылѣзъ на садовое дерево Пам. укр. м. II, 323 (Рк. Тесл.).

ВЫЛАЗЪ, *рм. Вилазіння.*

XVII. Тамъ нѣчого было и бувати, бо вилазу не было за хмызами Оп. ст. Млр. II, 413 (1694).

ВЫЛАМОВАНЬЕ-СЯ, *рн. Чинність від «выламоватися».*

XVI. Непослушенства и выламованья ся зъ влады епископскіе е. м. панъ мой... терпѣти не (хотів) Ак. ЗР. IV, 72 (1594).

ВЫЛАМОВАТИ,-ЛАМАТИ, *дс. 1. Ламаючи висаджувати,-дити, виважити, виняти.*

XVI. Иулиянъ царъ нечестивый послалъ камен'ность цовъ, дабы выламали образы тые Сп. прот. Лют. 65.—А другие выламавши острогъ, уломилися у монастырь и дворъ мой Жидичинский Арх. ЮЗР. I, I, 164 (1583).

2. *Вламуватися у що.*

XVIII. Црковъ выламуєтъ, облаєтъ, запалаєтъ, окрадуєтъ, шпетить Собр. Прип. 105.—Выламлиющий Црковъ опрочъ грѣху, впадаєтъ в клятву ib. 106.

3. *З усиллямъ визволяти, виривати.*

XVII. И послушнства тутъ тежъ и давана чого зъ свѣтское зверхности выламують Вопр. 34.

XVIII. Окрутне его замордовалъ, и виламавши рязнѣ, взялъ на себе пурпуръ Лит. В.ч. IV. 236.

ВЫЛАМОВАТИСЯ,-ЛАМАТИСЯ, *дс. 1. Визволятися,-литися, вириватися,-рватися, вививатися,-битися.*

XVII. З подданства ся ихъ выламалъ и иншого собѣ цесаря поднеслъ Копис. Пал. 760.—Иъ выламуючысе зъ овчарни Вышэй Святительской Милости, хочемо, яко пастыреви своему, карки наши подъ благословеніе отцевское накланяти Гол. П. М. II, 496 (Л. Вил. Бр. 1646).—Чему ся зъ той неволи не выламлемъ Рук. Хрон. 145.—Ярополкъ выламавшися зъ вязеня, утѣкъ до Киева ib. 447.

2. *Ухилатися, викручуватися, скидати з себе що.*

XVI. Князи... з тое работы выламуются Пам. КК. IV, отд. II, 203 (1545).—И съ тоѣ ся повинности свое выламываютъ Ак. ЗР. III, 14 (1547).—Мыто звычайное повинни давати, а съ того за тымъ листомъ не мають ся ничемъ выламовати Ак. ЮЗР. I, 131 (1551).—Желехъ... тымиж толко, не раз поменеными причинами зъ суда выламовался Arch. Sing. VI, 278 (1565).—Суму пенезей замерати, не выламуючыся от сего запису моего и обовязковъ в нем описаных Арх. ЮЗР. VIII, III, 186 (1569).—Обачивши то, ижъ тые мещане выламуются съ присуду моего, то судили конным правомъ ib. VI, I, 155 (1586).—(Христіане) нового архіереа прагнѣте, с кресу границъ отцевскихъ выламуєтесѣ Пам. укр. м. V, 217 (1599).—Римскіе прелаты, которые ся отъ всякого розсудку свѣцкого, фалшующи писмо фортелне, выламуютъ—нехай Богъ судить Хр. Фил. Апокр. 1728.

XVII. Особы, которые выламуючысе зъ юридикции владыки Луцкого... сваволне церковъ

школу... заложили Пам. КК. I, 17 (1620).—
(послушества ся выламать и прешкоды чы-
ити не важился Гол. П. М. II, 58 (П. Мог.
1634).—Князь судерманскій, стрій кроля Жиг-
мунта зъ подданства королевского выламался
и учинился кролемъ Шведскимъ Крон. Полк.
397.

XVIII. Пособитые люде... хотячи з поспо-
питой выламатися тяглости Оп. ст. Млр. II,
327 (1709).

ВЫЛЕГЛЫЙ, прикм. (пол. wyległy). *Що*
вылутився, висівся, виклонувся.

XVII. На што и всѣ иншіи христианскіи
зъ того жъ самого Римского костела вылеглие
секты, розумѣмо Копист. Пал. 718.

ВЫЛЕГТИСЯ, *дс. Вивестися, виклонутися.*

XVII. На той вежи потымъ вылегласъ была
чаплъ Гал. М. Пр. 66.

ВЫЛЕЖАТИ, *дс. Лежанням видобути, здо-
бути, придбати, заробити.*

XVII. Мы же... лежачи яко вепрѣ в баръ-
логу, в роскоши свѣта того хочемо вылежат
црство нбное Транкв. Зерц. 83.

ВЫЛЕЖАТИСЯ, *дс. Досити належати.*

XVII. Не вылежавши... от того такъ ти-
ранского збѣта с тым светом пожектати мусел
Арх. ЮЗР. III, IV, 557 (1651).

XVIII. Выспавсѣ да не вылежавсѣ Клим.
Прип. 206.

ВЫЛЕКНУТИСЯ, *дс. Див. Вылѣкнутися.*

XVII. Понѣ Зоремовскій въ ноци потаеппе
вылекнувши... о томъ всемъ далъ знати
Гол. П. М. II, 592 (Жит. Вып. 1630).

ВЫЛЕТАТИ, *дс. Див. Вылѣтати.*

XVI. Видите, ижъ не потреба з розумами
вылетати, але такъ вѣрити, яко написано Ист.
разб. Флор. соб. 22.

XVII. Высоко вылетаютъ, а низко падаютъ
Копист. Пал. 903.

ВЫЛЕТѢ, *рм. Вилѣтання.*

На вылетѢ, наскризь.

XVII. През шыю на вылет прострелено Тр.
Полт. Уч. Арх. Ком. VIII, 65 (1649).

ВЫЛИВАНЬЕ, *рн. Чинність від «выливати»,
«вливатися».*

XVI. Истуканіе—выливанье Зиз. Лекс. 100.

XVII. Рѣка велми много прилежащим людем
шоды выливанем своим безмѣрным чинила
Жит. Св. 183.—Бавятся забобонами и онымъ
вѣрують, яко то бабѣмъ шептамъ, выливаню
воску и олови Тр. П. М. 907.—Презъ весь
постъ великій каждой недѣли причащался
Пречистыхъ Таинъ Христовыхъ зъ стогнанемъ
и зъ выливанемъ слезъ многихъ Крон. Соо.
56.

ВЫЛИВАТИ,-ЛИТИ, *дс. 1. Литтямъ вы-
пускати; розливати, проливати.*

XVI. Истуканю—выливаю Зиз. Лекс. 100.—
Кубви вылитое за животь всего свѣта Арх.
ЮЗР. I, VII, 259 (1589).—Мѣлъ Христось офѣ-
роватис и кров свою вылити за збавене всего
свѣта Катех. 48.

XVII. Выливати рознится барзо от реченія
выпущати Вѣра каѣ. 51.—Оболокъ выливасть
з себе дождъ и землю покрошлатъ Гал. Кл.
Раз. 202.—Не треба намъ смутитисѣ и слезъ
выливати ib. 496.

XVIII. То мовячи гойне слезы выливала пла-
чучи Пам. укр. м. VI, 289 (Рк. Сок.).

2. Вилѣяти, унадеїрновати.

XVII. Добротливост его (Бога)... на Сынѣ
рожденнем... зсзволить звнутрь вылити Крон.
Боб. 1.—Щосъ вырекль перепросити ихъ (Бговъ),
абы не вылили гнѣву своего... на насъ ib. 14-б.—
Члкъ... все срце свое... приятелем... вылеетъ
Каз. 32, к. 18-б.

3. Виступати з берегів, повеніти.

XVII. Лѣсы зеленѣють, быдло играетъ, рѣки
выливаютъ Св. Вил. 114.

4. Литтямъ виробляти,-бити, улити.

XVII. Истуканъ: вылитый болванъ Бер.
Лекс. 62.—(Богъ) розказал оучинити образы
подобенствомъ двохъ херувимовъ вылитыхъ зъ зо-
лота О обр. 2.

ВЫЛИВАТИСЯ,-ЛИТИСЯ, *дс. Витікати,
розливатися, переливатися, виступати з бере-
гів; окошитися на кім.*

XVI. У Днепре вода прибывала и зъ бере-
говъ выливалася Кул. Мат. I, 55 (1588).—
Увесъ гнѣвъ Божій на люде си вылилъ Арх.
ЮЗР. I, I, 502 (1596).

XVII. Валы морскіе нехъ ся лякають и
зъ брѣговъ своихъ широко выливаютъ Хр. Пасх.
161.—Онъ ся яд на землю вылил Жив.
Св. 26.

ВЫЛИЗАТИ, *дс. Лизучи вѣсти, вибрати
(языком); вичистити, вимити (языком).*

XVII. Зпал зараз огонь з нба и спалымъ
офѣру и воду коло неи вылизал Жит. Св. 543.

ВЫЛИЗНУТИ, *дс. Уникнути.*

XVII. Ты... свещеники, хочечи... реляцій
розныхъ вылизнути... важилися... такой квити
дати Арх. ЮЗР. I, VI, 400 (1611).

ВЫЛИТЬЕ, *рн. Чинність від «вылито».*

XVII. Иустынъ былъ... оборонца правди... ажъ
до крове вылиття Жит. Св. 385.

XVIII. По вилитю зъ канала воды, земляная
постала работа Об. Черн. 118.—Леонтію...
за вилитте арматъ штукъ чотирохъ—46 р. Оп.
ст. Млр. III, 111 (1725).

ВЫЛИХВИТИ, *дс. Взяти, одержати лихвою.*

XVII. Еслись у кого що вылихвилъ, того не давай на ялмужны Рад. Вин. 1114.

ВЫЛИЧАНЬЕ, *рн. Чинність від «выличати».*

XVI. Але не хочу ся долгимъ выличаньемъ бавити Отп. И. П. кл. Остр. 1099.

ВЫЛИЧАТИ,-ЧОВАТИ,-ЧИТИ, *дс. Перелічувати,-чити.*

XVI. Которыхъ шкодъ я тепер, будучи барзо хорымъ, выличити не могу, бо ся velmi на здоровю плохо маю Кн. Гродск. Луцк. 1571, к. 398.—Выличили на томъ сейме невинне забитыхъ семь сот головъ Кул. Мат. I, 55 (1587).—Перше нѣкоторые имена Божіи выличу, потом и доводы буду чинити въ еврейскомъ языку Катех. 25.

XVII. Але хтожъ бы вси тые образы албо фігуры выличилъ Карп. Каз. 10.—Розныи стони выличаетъ Кошист. Пал. 364.—Всего поединкомъ выличать непотреба Арх. ЮЗР. I, VI, 624 (1631).—Ты... добродѣйства... подробну выличаючи, барзѣй бы мнѣ на частъ зходило, нижъ на оныхъ Тр. Цв. (пр.). Мд.—Абевѣмъ щире бо зливый оный ловецъ Суріанинъ мѣсто рыбнѣй логитвы, такъ много тисачей людій оуловилъ, же и выличити речъ естъ неподобаа Ев. Калл. 55.—Десят сот золотыхъ, що пан Иван Захарьковичъ с продажѣ книгъ виличыль Арх. ЮЗР. I, XI, 479 (1663).—Такижъ выличаетъ шкоды Себастьянъ Перфичій Гал. М. Пр. 377.—Сѣмъ грѣхов... писмо стое выличаетъ Ев. Респ. 60-б.

XVIII. Много бы спросныхъ и христіанскимъ народамъ мерзостныхъ тиранства московского родовъ выличити моглося Марк. IV, 267 (Ман. Кар. XII, 1708).—Ракоций виличилъ дванацать бочокъ червонихъ на войско польское Вел. Сказ. 155.

ВЫЛИЧИТИСЯ, *дс. Обдужати лічучися.*

XVI. И иныхъ нашихъ товаришовъ не мало се не выличило, которые дей также неведомо, будут ли живы Кн. Гродск. Луцк. 1564, к. 235.

ВЫЛЮТЬ, *рм. (пол. wylot). Див. Вылетъ.*

XVII. Всю землю на вылють проходити Гал. Кл. Раз. I, 143.

ВЫЛЛЯНЬЕ, *рн. Чинність від «вылляти».*

XVII. Григорий... трафил на великий потопъ з вылляня рѣки Тигру Жит. Св. 49.—Вылляніе зоветъ помазаніемъ Кн. о Вѣрѣ, 209.

ВЫЛЛЯТИ, *дс. Див. Вилити.*

XVII. (Тѣло) яко вода на землю вылляная, высыхаетъ Льв. Ставр. 53 (1618).—Хс. на крстѣ з ногъ и з рукъ и з боку кровь вылляль Кн. о Вѣрѣ, 201.—Образы херувимовъ казалъ (Богъ) Мойсееви з золота вылляти Гал. Кл.

Раз. 25.—Об ази зъсь херувимовъ казалъ Егъ Мойсеевъ з золота вылляти Гал. Боги псг. В.—Духъ от самого отца прсз Сна вылляный Вѣра кѣ ѿ. 51.—Море з береговъ вылляло и мѣло затопити мѣсто Каз. 6.

XVIII. Вылляти седмъ чашъ гнѣву бжого Пам. укр. м. IV, 303 (Рк. Тесл.).—Марія, другаа сестра Лазарева, езвавши літру нарда шістіка намазала нимъ ноги іисусовы, а репшу на главу его вылляла Науки парох. 161.

ВЫЛЛЯТИСЯ, *дс. Див. Вылитися.*

XVIII. Що сѣ вылляетъ оу томъ огни, тому сѣ будемо кламати... И там сѣ вылляла телачаа голова Пам. укр. м. I, 253 (Рк. Тесл.).

ВЫЛЛЯТЬЕ, *рн. Див. Выллянье.*

XVII. Хвеска... зъ напомнименемъ боязни Божои, жсбы на свою душу не взялъ, выллятемъ крови души Думитрашковой, питали Арх. Мот. 127 (1683).

ВЫЛОВЛЮВАТИ,-ВИТИ, *дс. Ловлячи вбирати,-брати.*

XVIII. Почалесь насъ... виловлювати Літ. Вел. II, 344.—Кто би чіи лови звѣрніе виловилъ, то івалту дванадцять рублей Стат. 63.

ВЫЛОЖЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выложить».*

XVII. Щирсе и без наганы будучи выложеніе вѣры от трѣхъ сотъ и осмьнадцати отцовъ стыхъ Кн. о Вѣрѣ, 134.—Пойдѣмोजъ южъ до другого выложеня имени Мріи Рад. Ог. 445.

ВЫЛОМАТИСЯ, *дс. Див. Выломатися.*

XVII. Стрий кроля Жымунта с подданства королевского виломалься и учинилъся кролем шведскимъ Літ. Полск. 11.

ВЫЛОМИТИСЯ, *дс. Див. Выломатися.*

XVI. Нѣкоторые зъ нихъ съ права Нѣмецкого выломившия, под присудъ городской далися Ак. ЗР. II, 75 (1510).—Которыи дей мѣщане выломилися зъ ихъ права майтборского ib. 179 (1527).

ВЫЛОМОВАТИ,-МИТИ, *дс. Див. Выломовати,-мати.*

XV. И тако народъ двиноушасѣ и выломиша ворота и тако побиша Ип. 352 (1147).

XVI. Почал двери у той господе выломивать Ж. Курб. II, 31 (1572).

ВЫЛУЖАТИ, *дс. (пол. wylużać). Видурювати, виманювати, вициганювати.*

XVI. Гроши баламутными повестями собирають, голятъ и на людей вылужаютъ (гроши) Лист И. П. 1023.

ВЫЛУЖАТИСЯ,-ДИТИСЯ, *дс. Лудженнямъ визволятися, викрутитися, вимкнутися.*

XVII. Розумѣль фараонъ, яко бы жидове проч тагнут а на офѣру сѣ от него вылудили Літ. Рук. 32-б.

ВЫЛУПЕНЬЕ, рн. *Чинність від «вылупити»*.

XVII. Цр Сздекія... по вылупеню очий... много лѣтъ жить былъ Крон. Бѣб. 236.

ВЫЛУПОВАТИ, ВЫЛУПАТИ, - ПИТИ, дс.

1. *Лулячи видирати, дерти, вирабувати.*

XVI. Онъ... хочечи имѣше моѣ Сутѣские ведѣле звѣлости свое першое выплондровать, вылупити и вывоевать... на йменѣе мое... ударилъ Арх. ЮЗР. III, I, 58 (1593).—Маєтнѣсть всю мою отъ мала до велика вылупили и побрали ib. I, VI, 159 (1597).

XVII. Зноснѣйшии сут злодѣи, котормы сукнѣ и инши наши добра вылупують, анижели клеветници Рад. Вѣн. 1055.

2. *Лулячи випорожнити.*

XVI. Маєтнѣсть его мил... скрыни вылупавши, вылупалъ и побрал Арх. ЮЗР. I, VI, 125 (1597).

3. *Видовбати, виколоти, виняти.*

XVI. За злото вылупилъ бы собѣ очи Ист. о разб. Флор. соб. 461.

XVII. Нерон... казал стым очи вылуповати Жит. Св. 114.—Ему и очи вылупили и языкъ урѣзали Кѣист. Пал. 761.—Нехай мовчить Дамада, бо дла еи мовы Самсонови очи вылуплено Гал. Кл. Раз. 314.—Два муринове махометане... добувши ножовъ очи собѣ вилупали Збѣрн. 1693, к. 205-б.—Всеволодъ самыхъ княжатъ поймавши, казалъ имъ очи вылупити Рук. Хрон. 452.

XVIII. Канчукъ концемъ своимъ и око вылупилъ оному Лѣт. Вел. IV, 138.

ВЫЛУПОВАТИСЯ, -ПИТИСЯ, дс. 1. *Видлупитися, відпасти.*

XVII. Не вѣдаю хто... почал бити... аж оконницѣ пмат з середини вилупилося Прот. Полт. С. I, 173 (1694).

2. *З'явитися, народитися.*

XVI. Зъ двохъ Холмскихъ бискуповъ толко ся по одномъ совитомъ бискупъ вылупить Хр. Фил. Апокр. 1074.

XVIII. Що са наклонуло, тоє мѣетъ вылупити Клим. Прип. 207.—Сарана на весни зъ земли вийшла, вилупилася и пашню поила Лѣт. Новор. 61 (1781).

ВЫЛУПЯТИ, дс. *Див. Вылуповати.*

XVII. Божественные свѣтителі... отлѣтели якъ ораи крылатые, которые пазногтми своими вылупали очи тым, которые неправо смотрѣли вочеловеченѣе Христово Просв. 144.

ВЫЛУЧАНЬЕ, рн. *Чинність від «вылучати»*.

XVI. Вылучанье отъ зборовъ Хр. Фил. Апокр. 1286.

ВЫЛУЧАТИ, -ЧИТИ, дс. *Винявши відділяти, виключати, виймати, няти, виосібнити.*

XVI. Хотячи... милосердье надъ тыми поддаными нашими вчинити вылучивши нѣкоторые волости Ак. ЗР. II, 199 (1529).—Вылучивши с тоє череды тридцатеро быдла рогатого Кн. Гродск. Луцк. 1565, к. 192.—Од церкви Божое вылученъ Арх. ЮЗР. I, VI, 195 (1597).—Панове братство вылучили съ посредку себе на имя Стефана коваля ib. I, X, 71 (1599).

XVII. Отъ сполку и обцованья людей учтивыхъ вылучаемъ Ак. ЮЗР. II, 34 (1605).—При зебраню всѣхъ вылучити го (непокорного) с посродку сполечности вѣрныхъ Арх. ЮЗР. I, XII, 535 (1613).—Члвкъ... змежи иншого створеня естъ вылученъ Бв. Вил. 2-б.—Моє и твоє, злыи бовѣмъ сут тыи слова, вылучают нас з любви Жит. Св. 493-б.—Абы (тупографъ) мѣлъ зъ добръ его пастырской милости на выжвленѣя вылученый млынъ Черн. Тип. 575 (1679).—З тих овецъ що там било Сидорових вилучилисмо пятьдесят овецъ Прот. Полт. С. I, 192 (1697).—Александр... нѣкоторыхъ жолнѣровъ... вылучалъ от войска Крон. Бѣб. 259-б.

ВЫЛУЧАТИСЯ, -ЧИТИСЯ, дс. *Відділятися, віддалятися, відходити, зривати, зірвати з ким.*

XVI. Смѣли (Ин. Потій і ин.) выклинать и от церкви отлучать съ которой ся сами первѣй вылучили Ак. ЗР. IV, 183 (1598).—От участництва старожитной сполечности вылучаєса Пам. укр. м. V, 217 (1599).

XVII. Прето ж ся жадець от него (христа) нехай не вылучает до проклятыхъ сектъ Кн. Рож. 117.—Нехай любь на правицу або на лѣвицу вылучаєса Діар. Фил. 114.

XVIII. Зъ реестру живихъ на земли вилучитися мусить Лѣт. Вел. I, прил. 47.

ВЫЛУЧЕНЬЕ, рн. *Чинність від «вылучити»*.

XVI. Власть вылученья (зъ костела) Хр. Фил. Апокр. 1282.

XVII. Вылучене отъ церкви Рук. Хрон. 261.

ВЫЛУЩОВАТИСЯ, дс. *Випадати з лупини, з луски.*

XVIII. Из середины вилущуєса кагве Пелгр. Ин. Виш. 40.

ВЫЛЬ, недосл. від «выляти».

XVIII. Сюды выль, туды выль, аж за пять миль Клим. Прип. 244.

ВЫЛЬЯТИ, ВЫЛЬЯТИ, дс. *Див. Вылити.*

XVI. Ты бо мо еши Волгу веслы раскропити, а Донъ шелома выльяти Сл. о п. Иг. 28.—Розбивши бан'ньку выпьяла на главою его Бв. Пер. 18.

XVII. Гойная ласка ннѣ всѣмъ ся показала... котую на насъ обфите выльяти рачилъ Бер. Вірші, 67.

ВЫЛѢКНУТИСЯ, *дс. Вибратися, винестися, етикти.*

XVII. Чернѣцовъ старихъ при церкви... съромотити и зѣбивати почаль, жебы се яко з манастира вылѣкнулъ и брата попова дьяка Ивана... нѣвинне киемъ у голову забили Арх. ЮЗР. I, VI, 366 (1605).

ВЫЛѢПИТИ, *д. Виробити ліпленням.*

XVII. Якъ з воску вылѣпивъ Гал. Кл. Рав. 200.

ВЫЛѢТАТИ,-ТОВАТИ, *дс. Виноситися на крилах; вириватися, вискакувати.*

XVI. Видите, иж непотреба з розумами вылѣтати, але так вѣрити, яко написано, а выше себе и над писмо не їмьрати Рук. Муз. № 513, к. 28.

XVII. Скоро едно отворять оуста, заразъ вылѣтуєть с тѣла Душа Лѣк. на осп. ум. 5.

XVIII. Искры... разъ вылѣтовали, другой раз впадали Пам. укр. м. IV, 241 (Присл. Рк.).

ВЫЛѢЧАТИ, *дс. Див. Вылечати.*

XVII. Грѣхы буду вылѣчати, если якій грѣхъ оучинилесь, мовъ: так Гал. Гр. Розм. 26-б.

ВЫЛЯГТИ, *дс. Вывести, з лѣжа на свѣт.*

XVI. Пчолы... вылягут троутна Пам. укр. м. V, 215 (1599).

ВЫЛЯНЬЕ, *рн. Чинність від «выляти».*

XVII. Збавитель нашъ... вылянемъ крве своей выкупилъ насъ з неволѣ Тр. П. М. 554.—А возлюбилем вас аж до выляна крове Рад. Він. 597.—Без выляна крови Демецк. 75.—Выляня водъ было барзо велико Сб. лѣт. 239 (Добр. лѣт.).

XVIII. Для которой (отчизни) ратунку не жалуетъ остатка выляня кровѣ и своей голови положена Лит. Вел. IV, 45.

ВЫЛЯТИ, *дс. Див. Вылити.*

XVI. Рассказали тежъ есьмо пану Малхеру, абы звонъ рассказалъ уляти у тую жъ форму, у которую и первый былъ вылянь Ак. ЮЗР. I, 143 (1558).

XVII. Телца собѣ зъ злота выляти Гал. Каз. 47.—Ласка которую выльет на жида хс... зровняет з ласкою, которую вылял на поганы Кн. Рож. 211.

XVIII. Вылала тую воду до збана Пам. укр. м. II, 416 (Литм. Рк.).

ВЫЛЯТИСЯ, *дс. Див. Вылитися.*

XVII. Иж ся шкляница... не розбила ани ся олѣй вылял Жит. Св. 60-б.—Яко вода, вылялися и розсыпалися вси кости мои Кн. Рож. 115.

ВЫЛЯТЬЕ, *рн. Чинність від «выляти».*

XVII. З каменѣ цѣны, котрой zostало от вылятя дзвона Арх. ЮЗР. I, XI, 433 (1633).

ВЫЛЯШОВАТИ, *дс. Вислідити, вистежити.*

XVIII. Искали такого члвка, котрый бы выляшовал, де Хс. сам без оучениковъ и без людѣй ночує Пам. укр. м. II, 221 (Св. Уч.).

ВЫМАВЛЯТИ, *дс. Див. Вымовляти.*

XVII. Слвестръ, епископъ Римскій, ижъ на томъ соборѣ презъ (вымавлиють его историкове церковныи) старость не могъ бити Копист. Пал. 538.

ВЫМАВЯТИСЯ, *дс. Див. Вымовлятися.*

XVII. А они вѣру ихъ обачивши, хотъ то са вымавали, однакъ зezволили Тр. постн. 294.

ВЫМАГАТИ,-МОГТИ,-МОЧИ, *дс. Усилно жадати, домагатися.*

XVII. Чого не могутъ напоменъ казнодѣйскіе... вымочи, то вимагають... скорби по члвку Рад. От. 501.—(Руфинъ) листъ у молодого цесара до него (Стилликона) зъ великимъ уприкренемъ вымогъ Рук. Хрон. 300.—Аби Ивану Мазуру жадныхъ вимисловъ в подводахъ не било вимагано Прот. Полт. С. II, 191 (1688).

XVIII. Если при упорѣ стануть (мельники)—не вимагай Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 168 (1722).—Голля и скореня не брать би ис тихъ уходовъ... и на будовлю дерева не вимагать би Стат. 63-б.—Кровъ кровю платитъ бы а головщици и навязки не вимагать ів. 66-б.—Товариство з людьми ажебы не було прикре и обридливъ вимагаєть конечно ширости въ житіи Науки парох. 190.—Слена... то обѣтниками, то грозбами вымогла на жидахъ же мѣсто показали оное ів. 232.

ВЫМАГАТИСЯ, *дс. Бути вимаганим.*

XVII. Цеховая братія... просили у насъ... аби одъ того, що надъ давній звичай на нихъ вимагаєть... цехъ ихъ былъ волнимъ Оп. ст. Млр. III, 96 (1692).

ВЫМАЗАНЬЕ, *рн. (пол. wumazanie). Чинність від «wymazати».*

XVII. По вымазаню зъ символу вѣры того придатку, такий декретъ естъ ферованъ Копист. Пал. 733.

ВЫМАЗОВАТИ,-ЗАТИ, *дс. (пол. wumazować). Викреслити, вилучити, виняти.*

XVI. Новыє Кгрекове такіє речи съ книгъ своихъ старыхъ выкидають и вымазуютъ Берест. соб. 274.—Нехай Панъ Богъ... вымажєть съ книги живота вѣчного Ак. ЗР. IV, 191 (1599).—Зъ книгъ своихъ вымазуютъ Хр. Фил. Апокр. 1508.

XVII. Трепетъ... смерти грѣховъ власность, которіє жадною покутою не бываютъ вымазваны напевнѣйшимъ поводомъ ест Лѣств. 27.—Для горшой неславы зъ реестру козацкого

будеть вымазанъ Ак. ЗР. V, 219 (1688).—Тыи книги вымазуют геретици... з реестру книг тыхъ Кн. Рож. 154-б.—Вымажъ мене ись книгъ своихъ, в которыхъ вписалес Крон. Боб. 50.

XVIII. Вас тежъ вскрисилъ от згиненя ку бавленю, и дши ваши, котрии сют с книгъ живота вымазаны, знову ихъ навернул Пам. укр. м. III, 81 (Перем. Пр.).

ВЫМАЛЕВАНЬЕ, -ЛЮВАНЬЕ, *рн. Чинність від «вымалевати, лювати».*

XVII. Вымалюване образовъ Гал. Кн. Раз. I, 143.

ВЫМАЛЕВАТИ, -ЛЮВАТИ, *дс. Малюючи виробити.*

XVI. Икону великую... охендожне казавши вымалевать, тамъ поставити Арх. ЮЗР. I, I, 80 (1577).—Гербъ... въ полю блакитномъ... вымалевати есмо... казали Ак. ЗР. III, 297 (1585).

XVII. Ярославъ... поставил великую... церковь... и вымалювалъ всю Жит. Св. 229.—Архитектонъ, хотячи якій коштовный и прележный кѣмахъ албо палацъ выставити, первой его образъ и фигуру въ оумѣ и на мысли своей изобразивши, потомъ и видомыми знаками нарысуеъ албо вымалюеъ Карп. Каз. Зг.—Кроль... звѣрята казал вымалювати на гербѣ Св. Реш. 423-б.—Фарбою вымалюваное подобенство Пресвтой Бцы Гал. Боги пог. В.—Обачила образ вымалованный Александровъ подобный ему Ал. Печ. 177.—Кандилиса... послала маляра, абы твар Александрову... вымалевалъ Крон. Боб. 175-б.

XVIII. На томъ столпѣ вымаловали Александра и црцю его Ал. Тиш. 58.—Церковь... въ верху до низу вымалюваная Пелгр. Ип. Вип. 94.

ВЫМАНЮВАТИ, -НИТИ, *дс. Манячи чим відобути, одержати, манячи випроводити.*

XVIII. Виманилъ у мене и привилея королевские Вел. Сказ. 20.—Козаки... виманивши ляховъ в степное мѣсто... множество ихъ побѣдили тамо Літ. Гр. (рк.) 13-б.—А между тѣмъ... остатніе имѣнія у короля виманюете ib. 61-б.

ВЫМАХЛЕВАТИ, *дс. (пол. wumachlować). Малюванням одержати.*

XVI. Подпись... у владыковъ... собѣ вымахлевалъ Хр. Фил. Апокр. 1318.

ВЫМЕЛОКЪ, *рм. Оплата збіжжям за вилання.*

XV. Пожаловали есмо его и дали ему городъ Истиславъ и городъ Мглинъ... и зъ млыны и зъ вымелки Ак. ЗР. I, 196 (1499).

XVI. С того млына вымелковъ от всякого божья и от солодов приходит на замок две

мерки, а третия на млынаря Кн. Гродск. Луцк. 1562, к. 129.—Панъ... жита и иного збожжя вымелку, мне приходячого, кѣвалтовне въ тыхъ млынехъ... пограбити... розказалъ Арх. ЮЗР. I, I, 341 (1593).—Съ тыхъ обудвухъ млыновъ вымелки на монастырь Мелецкий идутъ ib. 370 (1593).

XVII. Маєтность нашу церковную... з млынами, з ступами, фалюпами и з них вымелками и пожытьками прыходячими... арендовали есмо ихъ мил. пану В. Стан-му Сборн. стат. II, 77 (1621).

ВЫМЕНЯТИ, *дс. Див. Вымѣняти.*

XVII. Сказалъ, же выменялъ (коня) в чоловѣка нѣякогого Мглинского Акт. Старод. кн. 28.

XVIII. Хмелницкий... выкупилъ... Виговского у Татарина за цену невеликую, албо по старихъ людей повѣсти, за одну выменялъ шкапу Вел. Сказ. 167.

ВЫМЕРАТИСЯ, *Див. Вымѣратися.*

XVI. Первей вымерятися рачилъ Антир. 597.

XVII. Кды о то строфовали з небожкою свекровою нашою, теды она, дѣвчина, вымералася, мовячы: я то, прави, сама не знаю, што чинила Акт. Старод. кн. 78.

ВЫМЕРЕТЬЕ, *рн. Вимертя.*

XVI. Вывова не будетъ пущена на сыпущенне, згоренье, вымеретье Пам. РК. II, 530 (1557).

ВЫМЕРИТИ, *дс. Див. Вымѣрити.*

XVII. Лановъ дванадцат, то ест в кождую руку лановъ четири вымерити и межами означити мают зараз Гол. П. М. II, 234 (Фунд. Чтв. 1642).

ВЫМЕРТИ, *дс. Вигинути смертю.*

XVI. Ёсли бы хто повѣтреемъ вымеръ Ак. ЗР. III, 41 (1551).

ВЫМЕРЬ, *рм. Див. Вымѣрь.*

XVII. Пререченому священнику чергу во млыне... то естъ день пятничный отъ години до години въ кождомъ тыдню для браня вымеровъ и пожитковъ вшелякихъ придалъ Арх. ЮЗР. I, VI, 519 (1622).

XVIII. Дается вино за выдачею кuffy до вымеру Оп. им. Дан. Апост. 237.

ВЫМЕТАНЬЕ, *рн. Чинність від «выметати».*

XVII. Кесар приписалъ ему Дха стго и раду его о выметаню образовъ приналъ Тр. постн. (II) 283.

ВЫМЕТАТИ, *дс. Див. Вымѣтати.*

XVI. Князь Александръ Пронский... кости тѣло небожчицы братовое моее, такъже и сына моего Петра... за монастырь прочъ выметать казалъ Арх. ЮЗР. I, I, 191 (1584).

XVII. Платонъ, славный оный монахъ Студитскій, явне царевѣ грѣхъ якъ Іоанъ Креститель, выметалъ Копист. Пал. 652.—Никита... его (короля) злые sprawy... на очи выметал Жит. Св. 373-б.—Образоборство... образы з перкей бжгихъ... выметало Жив. Св. 95-б.

ВЫМЕТНЫЙ, прикм. *Що надається до викидання; що не входить в повинне.*

XVI. А вины малыи и великии выймуемъ на насъ на господаря, кромѣ повинного и выметного, хто ся на него (державцу) а любо на врядника нашего чимъ выкинетъ Ак. ЗР. II, 113 (1514).

ВЫМЕТОВАТИ, *дс. Многораз. форма від «выметати».*

XVI. Такіє речи съ книгъ своихъ выметують и вымазують Хр. Фил. Апокр. 1508.

XVII. Намъ убоztво на очи выметують Копист. Пал. 829.

Див. Выиѣтовати.

ВЫМЕТЬ, *рм. Выймок.*

XVI. Выметъ того листу што далъ архієпископъ Аѳанасій Ак. ЗР. IV, 32 (1590).

ВЫМИВАТИ, *дс. Див. Вымывати.*

XVIII. Не выстерѣблюй зубовъ, анѣ вимивай устѣ при столѣ Полѣт. 49.

ВЫМИНАТИ, *дс. Старанно мяти; розминати.*

XVI. Оученицы в день соуботный колосы выминають роуками Ёв. Пер. 35.

XVIII. На тихъ мѣстехъ Турки шевци шкуры выминають Пелгр. Ип. Виш. 74.—Іосифъ бравъ пшеничное колосъ красное, выминав и давал то оущиткимъ людемъ Пам. укр. м. I, 164 (Рк. Тесл.).

ВЫМИСЕЛЬ, *рм. Див. Вымысль.*

XVII. Вымыслы и вывороты и небылицы змышляючи Копист. Пал. 317.—Своими размислами змацалъ еси гори, яскинѣ, пропасти Діал. о см. 271.

XVIII. Всякому полку моего товариству преходячому през тое вижеи выражое мѣстечко Княжичи, якимколикъ способомъ жаднихъ приказуемъ размисловъ и агграваций не вщинати Унів. Палія, 161 (1709).

ВЫМИСЛНЕ, *присл. Див. Вымыслне.*

XVII. Вымыслне надъ всѣ церкви на свѣтѣ будоване казалъ робити Рук. Хрон. 276.

ВЫМИСЛНИКЪ, *рм. Див. Вымыслиникъ.*

XVII. Всѣхъ блудовъ и невозможностей вымысликъ Рук. Хрон. 362.

ВЫМИСЛНОСТЬ, *ржс. Див. Вымыслность.*

XVIII. Гдѣ... Кочубей полковникъ, то на плечахъ ізъ собою нѣчого готового не принесетъ, тилко хйба новую... вымыслность

людемъ бѣду Вас. Зб. Мат. Лівоб. Укр. 94 (1714).

ВЫМИСЛНЫЙ, *прикм. Див. Вымыслный.*

XVIII. Шляху вымыслными побоями и смертми... губили всѣ Літ. Вел. IV, 11.

ВЫМИСЛЬ, *рм. Див. Вымысль.*

XVIII. И если вамъ не донекли ихъ збиточій... вымысли о корми и напитки Літ. Вел. IV, 140.

ВЫМИТЬЕ, *рн. Чинність від «вымити».*

XVIII. На мило до вымитя кунтуша 2 к. Дн. Хан. 77.

ВЫМИШЛЯТИ, -СЛИТИ, *дс. Див. Вымышляти.*

XVII. Здирства вшелякими способами вымышляли Літ. Сам. 169.

XVIII. Вымысливъ и той в горохвинахъ спати Клим. Прип. 206.

ВЫМОВА, *ржс. 1. Вислів, спосіб вимовляння, дар слова, хист мовити, красномовність.*

XVI. Жебы кождый свою рѣчь самъ справовалъ: хйба... для недостатку вымовы, не могъ къ тому снадѣй прийти, абы свою рѣчь могъ на судѣ предложить Ак. ЗР. III, 14 (1547).—Иному розсудокъ, другому вымову, то все справовуеъ одиъ и той же Дхъ Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 4.—(Богъ челоуѣка) словомъ вымовы надъ всѣ животные украсил Пам. укр. м. V, 215.

XVII. То ест мова а вымова французска Розн. Каз. 24-б.—Таа вымовы моеи моцъ в короткихъ словахъ была Сметр. Каз. 47.—Той же свят. учитель золотую свою вымову широце выводитъ Цркви будованье Копист. Пал. 368.—Реторика оучитъ словъ а вымовы Тит. 295 (Ебхар. 1632).—(Греки мѣли бога) вымовы Меркуріуса Гал. Кл. Раз. 91.—Изъ речью самою вымова сравнятися не можетъ Ёв. Реш. 264.—Потомъ уже великимъ гдѣ Моусей урослъ, не мѣлъ достаточней вымовы Рук. Хрон. 39.—Бца... дастъ... кази дѣемъ вымову Рад. От. 366.—Дивуючися теи епископъ зацной уродѣ и сличности тѣла и такой гладкой вымовѣ Збѣрн. 1693, к. 80-б.

XVIII. Осолинскій... в военной справѣ, ораторской вымовѣ... надъ всѣхъ былъ наибѣглѣйшимъ Літ. Вел. IV, 64.

2. Вимовляння себе, усправедлилювання.

XVII. Посла изобидѣвши, нѣтъ вымовы, и ниhto оправданья не прийметъ Ак. ЗР. IV, 299 (1608).—Что за вымову знайдеъ, если его в томъ гнѣвѣ смерть заскочитъ Арх. ЮЗР. I, VII, 32 (поч. XVII в.).

3. Вимовляння чим.

XVI. Себебизну платити безъ каждоѣ вымовы Ак. ЗР. II, 94 (1511).—Вси ихъ милость.

мають... кромѣ жадныхъ вымововъ..., передѣ судомъ... стати Арх. ЮЗР. I, I, 108 (1579).—*Машѣ имѣ сгашнника благословити... кромѣ всякой вымовы и противности* ib. I, X, 71 (1591).—Съ усердіемъ просячи абы безъ жадныхъ вымовъ той ряцѣ перковный и правление братства любезнѣ на себе приняли ib. I, XI, 89 (1599).

XVII. Влено мнѣ, ижби Жадко Жученко безъ жадныхъ вымовъ зостал платнымъ сто зол. Ак. Полт. Гор. Ур. I, 104 (1667).—Взявши до своей уваги ихъ вымову неслухную, тоє въ семь листѣ нашомъ выражаемъ Ак. ЗР. V, 213 (1687).

XVIII. И той безъ жадной вымовы, оставивши сѣти и отпа. ишолъ во слѣдъ Хвѣ Пам. укр. I, III, 21 (Літм. Рк.).

4. *Мова до кого, промова.*

XVII. Игорь... спомянулъ собѣ оную дивную мудрую Панну, которой ой... ушима своима мудрую вымову слышалъ Жит. Св. 518-6.

XVIII. По какой Хмельницкого вымовѣ читани тамъ же в радѣ зпораженіе... того союзу факта Вел. Сказ. 95.—*Ючубей... поляковалъ* метману и всей старшинѣ за урядъ свой писарский хочай краткою, але красною и разума полною вымовою Літ. Вел. III, 553.

5. *Нагана.*

XVIII. Посланъ толмачъ... з такою вымовою картою до поляковъ, же неславно и безчестно тоє королевѣ Полскому и пану валечному, ижъ от худой и голой Орди оконался Вел. Сказ. 84.

ВЫМОВЕНЬЕ, рн. *Чинність від «вымовити», вимовлення, вимова.*

XVI. Всѣмъ намъ зѣхатися до митрополита безъ всякого вымovenья и замешканья Вил. соб. 16.

XVII. По вымovenю тыхъ словъ оуже не ест хлѣбъ але тѣло хвѣ Рук. Црк. 19.

ВЫМОВКА, ржс. *Выволяння, вимова; уневинення; претекст.*

XVI. Нѣкоторое вымовки не мѣйте Ак. ЗР. II, 5 (1506).—*Епископъ... маєть имѣ благословити кромѣ всякой вымовки и, противности* Пам. РК. III, 18 (1589).—Для вымовки тую причину вточилъ Хр. Фил. Апокр. 1230.

XVII. Своєе жоны нехай не отступуть, якобы вымовкою благовѣрія Вопр. 87.—Адамови не помогло до вымовки жето вкладалъ на жону Лѣк. на осп. ум. 25.—Глупыи вымовки зъ причинъ помененныхъ оставити Арх. ЮЗР. I, VIII, 264 (Кн. о Вѣрѣ).—*Вымовкъ твоихъ не приймаю* Жит. Св. 92.—Такого

(попа) безъ вшелякой вымовки и милости... убивали ib. 530.—Несучи на очахъ своихъ брєніє (еванг. слѣпецъ) безъ жадной вымовки пошол до купели сілоамской Рад. От. 519.—Того права... ани для жадной вымовки гвалтити члѣкъ не маєтъ Кн. Рож. 14.—Звалъ Хс до себе людей на вечеру, то ест до ласки и славы, ано вси оудалисѣ до вымовки Рад. Він. 275.—*Чи можетъже роскошный богачъ якую по себѣ предъ Авраамомъ стымъ внести вымовку, же не показалъ млсрдїа убогому Лазарю* ib. 854.—*Не добрая то вымовка, бо не твоѣ то рѣчь обигати работу самъ собѣ* Домецк. 102.

XVIII. Пазу полковниковѣ Гадяцкому безъ жадной спреки и вымовки отдавали належитое послушенство Мат. Ист. ЮР. I, 30 (1709).—Дѣло возного безъ вымовки указы судовіє и людские позви возить листи упоминателніє и присяжніє Стат. 39-6.—(Молитва Отче нашъ) короткая засѣ для того ест, абы еи вси людїє лацнѣи научилися и вымовки не мѣли Собр. Прип. 98.—*Чи можетъ быти якая вымовка предъ Богомъ з грѣху телесного* ib. 112.

ВЫМОВЛЕНЬЕ, рн. *Чинність від «вымовити».*

XVI. Нѣслухное вымовлене Зиз. Лекс. 102.
ВЫМОВЛЯТИ, -ВИТИ, дс. 1. *Висловити, видати мовою, вимовісти.*

XIV. И тежъ могъ бы жидѣ взяти, именемъ заставы, всякіє речи, которые бы были ему заставлены, которымъ колвекъ именемъ были вымовени Ак. ЗР. I, 23 (1388).

XV. А то вымовивши, списки обидные подать Ак. ЗР. I, 107 (1486).

XVI. Еще онъ того слова не вымовилъ, коуръ запѣл [або пѣвень] Ев. Пер. 73.—Он не чинячи зо мною жадное розмовы, заразъ ми поведил: нецнотливый же, чому то служишь павечерню?.. и вымовивши то вдарил... мя по виденю Арх. ЮЗР. I, VI, 55 (1566).

XVII. Нѣможная заправды реч не толко словы вымовити, але анѣ помыслити Кн. о Вѣрѣ, 2.—Вымовъ мнѣ слова: такъ, нѣ Гал. Гр. Розм. 26-6.

XVIII. Король з жалостію вымовил... слова: жесми утратили Украину Вел. Сказ. 96.—Якій страхъ ихъ опановалъ выписати и вымовити невозможно Літ. Вел. IV, 28.

2. *Робити вимівку, давати догану.*

XVII. Турчинъ... видячи нестатечность козацкую, же жадному монарсѣ слухного подданства не додержують, и тоє онимъ посломъ вымовлялъ Літ. Сам. 104.

3. *Застерігати, -регти умовою, виняти умовою.*

XVI. Ёе милость, пани дядина, запродати маєть, то есть вымовити запродаючи, абы въ кождый годъ на въбогѣ къ тому шпиталю, муки житное... давано было Арх. ЮЗР. I, I, 82—3 (1577).

XVII. (Панъ гетманъ Конещолскій) о мире просилъ, и що хотѣли козаки, то собѣ вымовили: же знову козаковъ хотъ сто тысячей Літ. Льв. 245.—Шиянъ... просилъ отпа Ігумена, же бы жерело могъ собѣ проконати, вымовляючи ще... нехай тилко до живота моего буду... жерело держати Ак. Мг. м. 321 (1681).

XVIII. Оурадъ авдыторства есть быти при єпископѣ и судѣти sprawy задворны, который.. собѣ вымовилъ до своего суду єпископъ Собр. Прич. 72.—Есть теды лихва, коли кто пожичаетъ грошей, а за тоє подарки беретъ, албо послугу собѣ вымовляетъ ів. 113.

4. *Усправедливлювати, вибачати.*

XVI. Ёслибы зблудили (што есть неподобно), вы бы есте были вымовени, а они бы были прокляты Берест. соб. 242.—Ку тому смєшъ еще ихъ вымовляти съ казни Вожое Отп. И. П. кл. Остр. 1099.

XVII. И люди стыи не бываютъ от кламства вымовены Кн. Рож. 21-б.—Не оборонит тамъ царь и воевода найможнѣйшій, не вымовит нас там прокураторъ и наймовѣйшій Ёв. Реш. 13-б.—Истинная любовь... воспоминаетъ ближнѣго и вымовляетъ недостатки его Домецк. 67.

XVIII. (Шереметь) просилъ будто, даби его изволилъ (кардиналъ) вымовити предъ закономъ Римскимъ, же не привиталь его Літ. Вел. III, 502.

5. *Відмовляти,*

XVII. Ёго будит и спанѣ ему вымовляетъ Тр. постн. 557.

ВЫМОВЛЯТИСЯ, -ВИТИСЯ, дс. 1. Сказатися, висловитися, виповістися.

XVII. Рыхлѣй нѣжли вымовитисѣ можетъ Тр. постн. 395.

2. *Мовленнямъ визволятися, викручуватися, вививатися.*

XIV. Духовнымъ имѣнія держать, а намъ ся тымъ вымовляютъ, а нашей службы на войнѣ не чинять Ак. ЗР. I, 3 (1347).

XVI. А кдымъ ся дей вымовлялъ агнецемъ, службою Божею, тогды грозилъ ми за то туръмою Арх. ЮЗР. I, I, 320 (1521).

XVII. Але они (жиды) вымовилисѣ вымовками нечистойыми Ёв. Калл. 495.—Абы невѣдомостью, которая ведлугъ посполитого прислов'я грѣху не чинить, не вымовлялся

Стат. Полоцк. Вр. 5.—Вывовлялсѣ (Мовсей)не-способною мовою своею Гал. Кл. Раз. I, 212.—Не признатися до учинку и вымовлятися не-памяттю Ак. Полт. С. 184.—Очий през три дни до пана судѣ не показовалъ і не хотѣлъ, вымовляючися тим, же мы с паномъ полковникомъ Полтавскимъ не гнѣбаємся Ак. Полт. Гор. Ур. II, 21 (1666).—Не поимуетъ того ученикъ, якъ то взяти на небо, вымовляется тяжкостью тѣла Дм. Рост. 14.

XVIII. Князи оніе вымовилися в томъ настоявшемъ тогда ношномъ добою Вел. Сказ 201.—Невидомостью о декретѣ вымовлялся С. і Р. 49.

3. *Мовленнямъ усправедливлюватися, викручуватися, визуватися з чого.*

XIV. Которыи ся вымовляютъ о нѣкоторые проступки приказаніемъ пановъ своихъ Ак. ЗР. I, 5 (1347).

XVI. Вымовитисѣ не могоутъ от грехоу свое Ёв. Пер. (рк.). 417.

XVII. И хотѣлъ бы єси якъ вымовитися (на страшному судѣ), и то не вѣдаю, якимъ способомъ Діал. о см. 269.—Не вымовитися (від смерти) философъ суспелнностью мови своєи Збірн. 1693, к. 145-б.—Тутъ по части Адама вымовляется, а по части визнаєтъ, вымовляется зле Рук. Хрон. 4.

XVIII. Хочайбы кто былъ найвиннѣйшимъ, от кары всѣми способами завше вымовляеѣсѣ Сѣмѣя Сл. Б. 412.—Онѣй человекъ вымовляеѣсѣ, же той, который мене оучинивъ здоровымъ, той мнѣ розказавъ: «Возми одръ твой и ходи Науки парох. 11.

4. *Мовленнямъ, вимієкою ухилятися, усуватися, відмовлятися.*

XVI. Опираюсѣ, вымовляюсѣ Зиз. Лекс. 106.—Не вѣдаю, што чинити и якося съ тоѣй дороги вымовитися маю Хр. Фил. Апокр. 1068.—Я-мъ ся имъ вымовлял, боячися якого подступку спронежку их; они ми прирекни слово и руки давши, смовили:... будемъ тобѣ на твой грошъ єден десетъ грошей нагородей нагородити Арх. ЮЗР. I, VI, 122 (1597).

XVII. Вакула... вымовлялся от гаченія гребли Прот. Полт. С. II, 15 (1675).—Пѣхота вымовляется ити въ Каневъ Ак. ЗР. V, 150 (1678).—Вывовлялся Саулъ, кды его обирано на царство Рад. (Марк.) 17.—Отъ чого Думитрашко вымовляется, що я, мовить, не знаю, не вѣдаю Арх. Мѣт. 126 (1683).—Вывовлялися долго, не хочачи брати (чирвоныхъ), але онѣ ихъ просилъ, абы взяли Крон. Боб. (др.) 278.—Наложники свои зъ любви стигала (Семирамисъ), также и тых, которые ся ей зъ того вымовляли Крон. Боб. 12 б.

ВИМОВНОСТЬ, рж. *Чистість, виразність вимови; красномовність.*

XVII. Науки и вимовности не учимся Рук. Хрон. 168.

XVIII. Судія долженъ имѣть... статечность и милость для всѣхъ равную, знаніе правъ, важность, статечность и вимовность Стат. 1.

ВИМОВНЫЙ, прикм. 1. *Чистий в вимовлянні що легко вимовляє, виразний в слові.*

XVI. Не той бо мнѣ, который въ словахъ мудръ, мудрымъ есть, ани тотъ, который языкъ маєть вимовный, а душу ненаучену Отп. кл. Остр. И. П. 378.

XVII. Нѣмий отца своего азыкъ вимовный оучинилъ Рад. Ог. 165.

2. *Мовний, красномовний.*

XVII. Сава... был... зацного роду сенаторского, вимовный Жит. Св. 205.—Кириллъ... будучи учоным и вимовнымъ... казанія и науку горячую до людей чинилъ ib. 405.—Вимовнымъ въ писмѣ святомъ Копист. Пал. 1132.—Вимовный ораторъ през вимову свою ажь под нбо выносилъ триумфуючого Рад. Він. 47.

3. *Виразистий, що промовляє до переконання.*

XVII. Стыи Григорій Бгословъ сладкою и вимовною своею наукою гамовалъ въ людехъ гнѣвъ Рад. Ог. 883.—Люде зъ словъ вимовныхъ...беруть пользу Дм.. Рост. 126.

4. *Усправедливлений.*

XVI. А если бы и зблудили, што есть неподобна, тогда бы слушаючіе были вимовни, а они осуждени Хр. Фил. Анскр. 1224.

5. *Що вимовляється, що відмовляється.*

XVII. Але не хотѣли люде ити на тую вечерю, єдинъ мовилъ: село купилемъ, мупу обачити оное, иѣй мене за вимовного Гал. Кл. Раз. 102.—Ходѣте на банкетъ, ото южъ все готово есть. И почали посполу всѣ вкупѣ отмовлатиса: первый рече ему: купилем кгрунта и маю пилную потребу огладѣти их; прошу тебе, иѣй мене за вимовного Єв. Реш. 171.

ВИМОВЦЯ, рм. *Чоловік вимовний, речник, оратор, красномовець.*

XVII. Не вимовит нас... жаден вимовця каймовнѣйший Єв. Реш. 29-6.

ВИМОГТИ, дс. *Див. Вымагати.*

ВИМОЖЕННЫЙ, прикм. *Що вимігся, змігся.*

XVIII. Конѣ имѣлъ барзо виможеніе Літ. Вел. IV, 17.

ВИМОКНУТИ, дс. *Вистоятися в плині і через те втратити певні складові частки.*

XVIII. Пшеници... дати... накрывши немалій часъ вимокнути Млр. дом. лѣч. 23.

ВИМОЛВА, рж. *Див. Вимова.*

XIV. А будетъ ли виновать, имѣсть быти казненъ виною, а жадноѣ вымолвы не имѣсть Ак. ЗР. I, 5 (1347).

ВИМОЛОТИТИ, дс. *Молотяти вибити, зовсім змолотити.*

XVI. Пашню готовую молочоную зъ шпихлирами побрали, гумна вымолотили и иннихъ шкодъ и кривдъ незносныхъ починили Арх. ЮЗР. I, I, 277 (1590).

XVII. Руфъ... гды вымолотила, было ячменю два съпуды Крон. Боб. 71.

ВИМОЛОТОКЪ, рм. *Те що вимолочено.*

XV. И то есмо дали на вѣкы вѣчныи... и съ лозами... и съ млины и с тых млиновъ вымолотки ЮРГр. № 80 (1445).

ВИМОЛОЧЕНЬЕ, рн. *Чинність від «вимолотити».*

XVII. За вимолочене тридцяти овиць збожя належной не отдалъ нагороды Акт. Старод. кн. 14.

ВИМОРДОВАТИ, дс. *Мордуючи вымучити.*

XVII. Иншіе далекимъ поѣздомъ вимордовавши(ся) ледво живые назадъ вернувши возы и хомуты забирають Ак. ЗР. V, 223 (1689).

XVIII. Єдно нещасте его (Ракочого) проминуло, другое наступило, же конѣ в войску... вимордовании... начали... гинути Вел. Сказ. 155.

ВИМОРЕНЬЕ, рн. *Чинність від «выморити».*

XVI. Шкоды зопсованемъ кола и виморенемъ рыбъ двѣсти золотыхъ собе шкоды шапуетъ Арх. ЮЗР. I, VI, 138 (1597).

ВИМОРИТИ, дс. *Вигубити, витратити.*

XVI. Вѣдаючи о великомъ достатку живности и людей, которых ани въ порохъ, ани въ живность довгимъ часомъ виморить не могъ Ак. ЗР. III, 143 (1568).

XVII. Николи насъ голодомъ не виморите, сами впередъ зныдѣте Крон. Сое. 18.

XVIII. Трудно било Камянцу, всесилною бжією десницею уфундованному що сотворити, развѣ би гладомъ виморити Вел. Сказ. 65.

ВИМОЧАТИ, дс. *Мочаячи избрати.*

XVIII. Мочаячи вимочаснѣ Клим. Прип. 225.

ВИМОЧИТИ, дс. *Витримати в плині, щоб видалити небажані частки, або щоб зм'ягчити.*

XVIII. Мастысь въ водцѣ рожевой вимочивши, потомъ до купы всыпали въ лембикъ Разн. марц. 643.

ВИМУДРИТИСЯ, дс. *Вийти, вибитися на мудрого.*

XVII. Вимудритися... умыслили суть Ак. ЮЗР. II, 241 (И. Виш.).

ВИМУДРОВАТИ, дс. *Хитро підійти, переважити мудруючи.*

XVIII. Я хочу сам ити до Дария у посел'ствѣ. Хочу его спробовати и вымудровати во всем Ал. Типш. 47.

ВЫМУРОВАТИ, *дс. 1. Муруючи виставити.*

XVI. Позволили братия... вымуровати склепъ коштомъ братскимъ Арх. ЮЗР. I, XI, 105 (1599).

2. *Области цеглою.*

XVII. (Зипорозці) ровъ увесь вымуровали каменемъ Эзари. Источн. I, 310 (1691).

ВЫМУСИТИ, *дс. Мусом вимогти.*

XVII. Взяли и вымусили полтей мяса чотыридесят Гол. П. М. II, 47 (П. Мог. 1633).

ВЫМУЧИТИ, *дс. 1. Висилити муками, змучити.*

XVII. Пред судю... стою, не скажу ему, штом провинѣл, если мене... не вымучит Каз. 32, к. 18-б.

2. *З мукою, з усиляем дістати.*

XVII. Мы... вимучили в его (пасѣчника) сѣмьдесят золотих грошей Прот. Полт. С. I, 228-б. (1700).

ВЫМУШТРОВАТИ, *дс. Муштрою навчити, вивдресувати.*

XVIII. Вимуштровану маргу на забитя не слобудно буде панумъ дати Урб. 65.

ВЫМЫВАТИ, -МЫТИ, *дс. Миючи вимити, озалочити.*

XVII. Протожъ и раны загнилыи и трудныи ку оулѣкованю ростворивши тымъ (медомъ) вымываютъ 0 обр. 184.—Овцы на офѣру Бу... вымывали були (в озері) Єв. Реш. 58.

XVIII. Вона (дѣвч'нка) стоить край дороги вимиваетъ обѣ ноги Рук. К. У. № 21 к. 7.

ВЫМЫКАТИ, *дс. Швидко вибігати, тікати.*

XVII. Иначей не уйду, едно мушу окномъ оттол вымыкати Крон. Полск. 389.

ВЫМЫКАТИСЯ, -МКНУТИСЯ, *дс. Вислизати, -знати, викручуватися, викрутитися; вириватися, -рватися, висуватися, -сунутися.*

XVI. Тыломъ черезъ двери сѣнные з слугами своими тихо вымкнувшись, на верхъ церкви... ушолъ Арх. ЮЗР. I, VI, 129 (1597).

XVII. Однакъ хотячи, абы за сквалливостю не нарушился порядокъ яко тоє добре сталося, що вапа мил. влегдѣ не вымыкался Ак. ЗР. V, 161 (1680).—Жадаемъ в. м. жебысь, остерегши себе и Рубана, нигдѣ въ поле не вымыкался зъ товариствомъ ів. 232 (1690).—Вымкнулся ему (Камбизови) с поховъ мечъ Крон. Бѣб. 156-б.

XVIII. Але колибъ мнѣ Богъ далъ вимѣкнути з школи Вірші рѣздв. 141.

ВЫМЫСЛНЕ, *присл. від «вымыслный».*

XVII. Константинъ... вымыслне надъ вѣ церкви... будованые казалъ робити Крон. Бѣб. 276-б.

ВЫМЫСЛНИКЪ, *рм. Що вимисляе, вигадує.*

XVII. Братъ Θεодоры... вѣхъ блудовъ и невожностей вымыслника пречъ выхнуль Крон. Бѣб. 362.

ВЫМЫСЛНЫЙ, *прикм. 1. Спритный, дотепный.*

XVII. Але самъ тылко, яко наддеръ вымыслный будовничий... церковь свою Богъ будетъ Арх. ЮЗР. I, XI, 326 (1607).

2. *Вигаданный.*

XVII. Все то есть отъ самого наивышшаго Бога, а не отъ якоис тамъ вымыслной Юлони Др. Ол. Ч. Б. 133.—Тые речи нѣкоторыє суть вымыслныи отъ поетовъ Грецкихъ Рук. Хрон. 74.

XVIII. Прочая... вымыслною инвенцією въ огняхъ показовано Діар. Хан. 23.

3. *Незвичайный, вишуканный.*

XVII. Люде обжирливыи... кохаються в вымыслныхъ потравахъ Гал. Кл. Раз. 416.

ВЫМЫСЛЬ, *рм. 1. Вигадливість, дотеп, сприт.*

XVII. Теды Богъ церковь свою надъ домысль и вымысль людскый... заложити рачилъ Арх. ЮЗР. I, XI, 326 (1607).—Игумень... новое з вымыслу и вынальзку власного привносилъ Пам. КК. I, 36 (1624).—Гелогоабаль... что чинилъ не з недостатку, але з вымыслу и з хвалства Рад. Ог. 108.

2. *Вигадка, новість.*

XVI. Безъ кождыхъ вымысловъ отъ мытничковъ мають пропусканы быти Ак. ЮЗР. I, 129 (1551).

XVII. Але всевидѣчее Божское око... брыдкий преступника на насъ вымыслы роспоршилъ Тр. постн. 273.—Абы Ивану Мацуръ жадныхъ вимисловъ в подводахъ... не было вимагано Прот. Полт. С. II, 191 (1688).—Чего не звикла была Украина теритѣи, вимисли великіє были отъ старостовъ и отъ намѣстниковъ и жидовъ Літ. Сам. 5.—Плату дати тридцять тысячъ червонихъ и иннихъ не мало вимисловъ ів. 131.

XVIII. Много естъ велии всякихъ вымысловъ на святѣ Клим. Вірші, 115.—Не есть... индугенция вымыслъ недавный папы Римскаго, але есть давный звычайъ церкви Бжїя Собр. Прип. 47.

ВЫМЫСЛЯЧЪ, *рм. Той що вимисляе, вигадує.*

XVII. Ларій... почавъ... болваны и ихъ вымысловъ проклинати Жит. Св. 522-б.

ВЫМЫШЛЯТИ, - МЫСЛИТИ, *дс.* 1. *Мислячи винайти, вигадати, видумати.*

XIV. Земляны утекають... новыи права на нихъ вымышляють, безъ вины въ судъ ихъ позывають Ак. ЗР. I, 5 (1347).

XVII. Для тогожъ и вымыслилъ тую до-
часную муку Вопр. 59.—Много натура вымы-
слила покармвѣ на посиленѣ тѣла члвческаго
Рад. Ог. 13.—Нинус... найпервѣй воевати вы-
мыслилъ Крон. Боб. 12.—Вымыслити букштабы
Рук. Хрон. 62.—Четвертую злость вымы-
слывъ (дѣволь) оубыйство Богсл. 25.

XVIII. Той прѣ Н-врод вымыслил човны
и ко аблѣ правити Пам. укр. м. I, 334 (Рк.
Тесл.)

2. —**на кого, вигадувати, брехати, казати**
неправду на кого.

XVII. Старшие жидовскіе... межѣ собою
вымышляли на ха гда Бв. Реш. 39.—Фалшивые
свѣдоцтва вымышляли на Іса іб. 42-б.

ВЫМЫШЛЯТИСЯ, - МЫСЛИТИСЯ, *дс.* *Бути*
вимисленієм, вигадуватися, - датися.

XVII. Чтож вышного вымыслитисѣ можетъ,
яко жъ члвкъ естѣ Бгемъ? Рад. Ог. 972.

ВЫМѢНЯТИ, *дс.* *Вилучати, виймати, ви-*
ключати.

XV. Мы сами нашому прѣятелю маемъ быти
со всѣмъ животомъ до помочы, вымѣняючи
то, чого Боже не дай, нижъли будемъ имѣти
какую налогу на нашу землю Ак. ЗР. I, 54
(1442).—Со всѣми правы со всѣми пожитки
нічого собѣ не выменяючи ЮРГр. № 85 (1451).—
Абы княжата, рытери, шляхтичи, боярѣ, добро-
вольно имѣли бы моцъ выѣхати... толко вы-
мѣняючи стороны неприятельской Ак. ЗР. I,
75 (1457).

ВЫМѢРА(Я)ТИ, - РИТИ, *дс.* 1. *Визначати,*
- чити міру.

XVII. Вимѣрилисмо воду и признаки по-
ложили Прот. Полт. С. II, 26 (1676).

2. *Визначати, показувати.*

XVII. Щербина невинност свою вымѣралъ
повѣдаючи Прот. Полт. С. I, 142 (1691).

3. —**себе, виводитися, унесвинюватися, ус-**
праведливлюватися.

XVIII. Закриваючи свой встидъ, всѣ вимѣ-
рали кождѣй себе, же не онъ былъ до утѣчки
поводомъ, але увидѣвши и иншихъ утѣкаю-
чихъ и самъ мусѣлъ утѣкати Літ. Вел. IV, 31.

ВЫМѢРА(Я)ТИСЯ, - РИТИСЯ, *дс.* *Висо-*
дитися, усправедливлюватися, - витися, унесви-
нюватися.

XVI. Съ присягами и заклинаньемъ вымѣ-
ралися зъ того разумѣнья Хр. Фил. Апокр.
1222.

XVII. Стрѣтилисмо у субботу у вечер Думи-
трашка, едучого на Бакумовку, а не такъ якъ
вимѣряется въ четверѣ Арх. Мот. 126 (1683).—
(Сергѣй) обачилъ за свое значное преступство
вимѣритися нѣлзя Прот. Полт. С. I, 130 (1691).—
Листъ вашей милости, въ якомъ вимѣрается
зъ того постуку Ак. ЗР. V, 253 (1692).—Онъ
тимъ вимѣрался, же тилко на хана и султановъ
зъ жалобою посилалъ Літ. Сам. 103.

XVIII. Пасербъ Агриппинъ... вимѣрался
будто ей мачосѣ своей... статку небожничковаго
удѣливъ Прот. Полт. С. II, 318-б. (1704).—
Гетманъ предъ всѣмъ войскомъ козацкимъ явно
и зъ плачемъ вимѣрался Літ. Вел. III, 73.

ВЫМѢРНИКЪ, *рм.* *Той, що вимірює.*

XVII. Архімедесъ на сферы нбо роздѣласть:
лечъ найвышшый Вимѣрникъ зъ подъ землѣ вы-
ходит, и вазневъ своихъ мнозство зъ собою при-
водитъ Тит. 297 (Евхар. 1632).

ВЫМѢРЪ, *рм.* *Вимірення.*

XVIII. Доводится: на Плетюнцѣ за кухву
гор. остатку, сколько по вымѣру покажется,
бо далъ уже 15 Дн. Марк. I, 79.—Лугъ, что
называется плавнѣ, съ лозами и дубниками...
по вымѣру веревокъ въ 25. Сб. Мат. Лѣвоб.
Укр. 244 (1773).

ВЫМѢТАТИ, *дс.* 1. *Викидати.*

XVII. Впелякіе марности... зъ серца твоего
вымѣтай Бв. Реш. 221-б.—Потомъ гды вода усту-
пила в' свои мѣста зг'ву, вымѣтала збрю егѣ-
петскую на береги Літ. Рук. 33.

2. *Викидати мітлою; замітати.*

XVII. Домъ королевскій гды хотѣтъ вымѣ-
тати, поливають его водою Гал. Кл. Раз. 476.

ВЫМѢТАЧЪ, *рм.* *Той що вимітає.*

XVII. За васъ присягъ и вымѣтачами, пепу-
хами, прокураторами, секутниками того дому
нерядного кгосподами составилъ Арх. ЮЗР.
I, VII, 275 (1616).

ВЫМѢТКА, *рж.* (?).

XVIII. Тото была мурава повѣтрна, и с того
то повѣтря ся стало, а то по цюсту вымѣтка,
що люде оумираютъ Ал. Тип. 101.—Держат
тоту рыбу про всячѣну: тотъ рыба добра про
злого духа, про черленицю, и про зиму и про
вымѣтку Пам. укр. м. II, 330 (Рк. Тесл.).

ВЫМѢТОВАНИЕ, *рн.* *Чинність від «вимѣ-*
товати».

XVII. Жадное примовы и уруганя зъ вымѣ-
тованемъ ему на очы грѣху... ни от кого не
терпѣлъ Іол. П. М. II, 142 (Грам. 1618).

ВЫМѢТОВАТИ, *дс.* *Многоразова форма від*
«вимѣтати».

XVII. Расказуй теды, яко нарыхлѣй ихъ
(балвановъ) зъ посрѣдку вымѣтовати Тр. постн.

38-б.—Тыхъ особь... з монастырей и з спокойного ихъ иноческаго мѣшканя вымѣтуе Гол. II. М. II, 87 (II. П. М. 1635).—Тое писмо... Аріанове, же ихъ кололо, вымѣтовали Вѣракаѳ. 6.—Вимѣтуютъ во море ис корабля что за фанти добріе ли или зліе Збірн. 1693, к. 31-б.

ВЫМЪТЫ, ВЫМЮТЫ, *рм. мн. Воміти, ризання.*

XVII. Песъ, который сѧ ворочает до своихъ вымѣтовъ, брыдкимъ естъ Лѣк. на осп. ум. 21.

XVIII. Треба... дати піти молока сѣменного, щобы вымюты были Заг. 222.

ВЫМЯ, = **Въ имя.**

XVIII. Нехай ідет вымѧ, голову ломѧ, минувши звонницу хоч на шибеницу Блим. Прип. 234.

ВЫНА, *рж. Див. Вина.*

XVII. Бражникъ... попадет у выну... гетьманови таляров сто Прот. Полт. С. II, 14 (1675).—Врядови мѣскому платил выну належную Ак. Полт. С. 11 (1683).

Вына панская, *догід за судження на користь покровника.*

Теди-сѧ вислухавши пристойне мовы обохъ сторон, схилившись, наказуем декретом, абыс Хведко за проступство свое нагородилъ выни панской копъ три з нагороженемъ Максиму правныхъ накладыовъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 11 (1664).

ВЫНАЙДЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вынай-ти».*

XVI. Малжонка моѧ... водлугъ вынайденя и померковаця приѧтелского поступила мене мене свое Ж. Курб. I, 116 (1578).—Не мозку своего плохого вынайденя, але волю Божию овцамъ приносятъ Хр. Фил. Апокр. 1248.

ВЫНАЙДИТЕЛЬ, *рм. (пол. wynajdziciel). Винахідник, той що винайшов.*

XVII. Авторъ: то ест першій вывайдитель каждой речи Бер. Лекс. 170.

ВЫНАЙДОВАНЬЕ, *рн. Чинність від «вынайдовати».*

XVII. Вынайдованя—возисканіе Синоп. сл.-р. 14.

ВЫНАЙДОВАТЕЛЬ, *рм. Той що винайдує.*

XVI. Вынайдователей... алатемѧ... передаемъ О ед. вѣрѧ, 775.

ВЫНАЙДОВАТИ, -НАЙТИ, *дс. 1. Винаходити, -найти, вилукувати, -кати, дошукуватись, -катись.*

XVI. Взыскую, вынайдую Зиз. Лекс. 96.—Почалъ себе дивныя причины вынайдовати Арх. ЮЗР. VIII, III, 264 (1572).—Все ведле

потребы было вынайдено Хр. Фил. Апокр. 1 206.—Сродки мают быти вынайдованы Катех. 45.

XVII. Лѣппост еѧу Христос вынашел таковую Арх. ЮЗР. I, XI, 316 (1607).—Брата вынайдутъ, хто бы ся того важилъ Пам. КК. I, 33 (1623).—Тое все, в чомъ ти ся наилучше кохалъ, и найскритіи рѣчи всѣ твои винайдутъ Діал. о см. 268.—Вынайдоу ранамъ моимъ передъ выхоженемъ яко оулѣченъ О сл. Дав. 30.—Црь... послал... шукати Варлаама и не винайшедши его, и иныхъ... помордовали чернцовъ Ев. Рен. 447.—На возѣ его вынайшлисмо мѣшокъ Прот. Полт. С. II, 257-б. (1694).—Вынайшѧль (дѣволъ) лакомство и тымъ прелстыѧ Бѧу Богсл. 25.

XVIII. Чуйчиха вынайшла плахту Кн. Мѣск. Полт. 73 (1705).

2. *Вигадувати, -дати, вимислити, змислити, вилити.*

XVI. Мы заправды, яко вѣры змышленособѣ не оутворѧли, такъ и цркви новой не вынайдовали Отп. кл. Остр. II. П. (рк.) 38.—Вынашли способъ, абы догодити сѧмою певною церковною до року Арх. ЮЗР. I, XI, 92 (1599).—Кто ест выналеzca креста, албо кто вынайшѧль крестъ Катех. 40.

XVII. Розмѧтыхъ выдовѣ утращеня и мордованя заживаютъ и вынайдуѧтъ Копист. Пал. 317.—Стаѧ четверодесѧтника през стѧи апостолы ест вынайдена и оузаконена Тр. постѧ. 147.—Кадмусъ... вынайшѧль литеры грецкіе до писаня и читаня Крон. Боб. 64-б. — Богоносецъ Игнатій вынайшѧль антифоны Рук. Црк. 12.—Вгъ не иншій способъ ку ратованю одпадлого члѧка вынайшѧль, тылко воплощеніе сна своего Рад. От. 991.

XVIII. Хмельницкий новый... ку оборонѣ свѧта своего... винайшовши способъ послалъ до Порти Вел. Сказ. 80.—Петръ ѡзділъ в Алонецъ, гдѣ новіе лѣчителніе води винайшѧль Дн. Марк. I, 8.

3.—**вырокъ, декретъ, видати, установити.**

XVII. Мы теды, урадъ вишѧй реченный, зозвавши на такую справу... всѣхъ особъ зацѧихъ старожитного товариства... такий декретъ винайшли-сѧ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 65 (1665).—Урадъ занобегаючи далшому заводу ихъ, такий межи ими винайдуеъ вирокъ Прот. спр. пот. 29 (1690).—Виписавши всѣ доводи, а стосуючися правамъ посполитимъ винайшлисмо декретъ в роздѣлѣ одинадцѧтомъ Кн. Мѣск. Полт. 17.

ВЫНАЙДОВЦА, *рм. (пол. wynajdowca). Винахідник.*

XVII. А где жь суть непреподобных наукъ вынайдовцы, которые мнимають знати сына, кто есть, и не признают ему предвѣчности Арх. ЮЗР. I, VIII, 138 (О обр. 1602).

ВЫНАЙДЧИНА, *рж.* *Винайдення.*

XVIII. Послано бурмистра... для вынайчины рѣчей Кн. Мѣск. Полт. 73 (1705).

ВЫНАЛЕЗЕНЬЕ, *рн.* *Чинність від «виналезти».*

XVI. Теды такый маєть быти каранъ ведлугъ виналезеня тыхъ особѣхъ которыи были при слуханю личбы пана Григория Арх. ЮЗР. I, XI, 41 (1599).

XVII. Инвенци албо виналезене того мысленного дому Бжого Мріи Рад. Сг. 750.

ВЫНАЛЕЗТИ, *дс.* *Див.* **Выналѣзти.**

XVII. Такое виналезла эмблема Рад. (Марк.) 3.

ВЫНАЛЕЗЦА, *рм.* *Див.* **Выналѣзца.**

XVI. Кто ест виналезца креста Катех. 40.

ВЫНАЛѢЗОНЪ, *рм.* (пол. *wynalazek*). 1. *Те що винайдено.*

XVII. Не нарушаст хитрого выналѣзку тыхъ непріятелей, але все в цѣлости zostawivши, справил же тоє все не мѣло моци Лѣк. на осп. ум. 5.—Якъ хитрый выналѣзокъ діавольскій, же если человекъ самому шкодити не можеть, то на добръ ему шкодити усилюет Рад. Вин. 869.

XVIII. О новомъ выналѣзку Лядскомъ на бѣду тогобочной Украинѣ Лит. Вел. II, 236.

2. *Вимисел, вигадка, уроїння.*

XVII. Выналѣзками зовет писмо вси рады и мысли и справи людскіи Кн. Рож. 159.

3. *Вирок, декрет, резолюція.*

XVI. Ведле выналѣзку братского карали его сѣдѣнямъ на вежи Арх. ЮЗР. I, XI, 59 (1599).

XVII. З выналѣзку братского и зъ владзы пресвитерской за... выступокъ братъ... вылученый былъ Пам. КК. I, 33 (1623).—Ведлугъ артикуловъ правнихъ мѣли-смо его осудити, лех прозба людская на тоє наступила, же безъ выналѣзку судового М. Авраменко поєднал тещу свою Солоху і тестя своего Юсифа Ак. Полт. Гор. Ур. I, 66 (1665).—Контентовался тимъ судовимъ выналѣзкомъ пнѣ Иванъ Прот. Полт. С. II, 55-б. (1678).

ВЫНАЛѢЗТИ, *дс.* (пол. *wynaleźć*). *Винайти.*

XVII. Жадной причины инной выналѣзти не могу, тылько волю Божскую Рад. Сг. 233.

ВЫНАЛѢЗЦА, *рм.* (пол. *wynalezca*). *Винахідник, автор.*

XVII. А гдежъ суть неправдивыхъ наукъ выналѣзцы Кн. о Вѣрѣ, 35.—Я естем... вшеля-

кимъ злостемъ выналѣзца Жит. Св. 244.—Презъ пророки и апостолы естъ Дхъ стый выналѣзцею писма того Гол. II, 39б (Кор. II, 1645).—Биль Кацехъ мистромъ и першимъ того блуду выналѣзцею Крон. Боб. 277.

ВЫНАЛѢЗОНЪ, *рм.* (пол. *wynalazek*). *Див.* **Выналѣзонъ.**

XVI. Панъ подсудокъ... с посланцы нашими зъ виналязку своего застановятъ судъ правне Ж. Курб. I, 251 (1585).

ВЫНАЛѢЗЦА, *рм.* (пол. *wynalazca*). *Див.* **Выналѣзца.**

XVII. Маляръ былъ досконалый, сей перший виналязца образовъ стыхъ Жит. Св. 419.

ВЫНАПАСТОВАТИ, *дс.* *Одержати, зискати що напастуєчи.*

XVIII. Повторне прошу тя, Ісе, не напастуй пекла (мого), анѣ мене, бо не винапастуєшь нѣчого Сл. о збур. п. 160.

ВЫНАХОДИТИ,-НАЙТИ, *дс.* *Див.* **Винайдочати.**

XVII. Що за пѣснь; празникъ тотъ нынѣ обходячихъ; и що за слова радости винаходячихъ Бер. Вірш, 81.—В томъ виелкий способъ винаходити и старає о томъ мѣти Арх. ЮЗР. I, XI, 301 (1607).—А же не перестаетъ своимъ куколемъ непріятель шкодити, доброму насѣню правды винаходячи завше блуды Кн. о Вѣрѣ, 132.—Давши теды тому знаку покой, иишій винахожу Дм. Рост. 6.—Вимовки передъ нами въ той мѣрѣ винаходишь Ак. ЗР. V, 279 (1696).

XVIII. Государство Московское винаходячи розныя способы до зниченья оного (войска Запорожского), построило на власныхъ войсковыхъ кгрунтахъ и угодіяхъ, то города Самарскіе, то фортецы на Днѣпрѣ Марк. IV, 324 (Пост. Орл. 1710).—А еще намъ... проклятій родъ жидовскій новіе дачи и здирства винаходять Лит. Гр. (рк.) 91-б.

ВЫНАХОДИТИСЯ,-НАЙТИСЯ, *дс.* *Знайтися, виявитися.*

XVI. Которые (пожитки) теперъ естъ и которые ся еще и палотомъ винайти и постановити могутъ Арх. ЮЗР. I, I, 45-46 (1574).

XVII. Якъ много зарутовъ превротныхъ и невѣрства потваровъ винайтися мочи будетъ Копист. Пал. 346.—Чоботи в дому его (Паска) сховани в бочцѣ винайшлися Прот. Полт. С. I, 23-б. (1674).

XVIII. Которыхъ старожилонъ кгда роспитовалисмо, якъ бы они давно тутъ у подданствѣ монастыря Кирилского стали жити, теды жадепъ таковый зъ нихъ не винашолся, абы могъ памятію своею осягнути бытіє в сихъ

мѣстахъ людское предъ войною Сб. Мат. Отд. III, 128 (1701).—Поля... якъ розмѣрили вынайшлося волокъ сто Зап. Черп. Губ. Стат. Ком. 301 (1719).—Сколькоб могло где Яромолуевского винайтися поля, то все на мнстирь Сб. Мат. 6 (1720).—Барабанъ... гетманску елекцію зволѣкаль всеу (чи то домишлялся, же... і на шолковничество... лутиний от него винайтися можетъ) Вел. Сказ. 15.—На той часъ тысячнн перешкоды вынаходатса до выполненіа оуслуги и послушенства волѣ Бжой Науки парох. 109.

ВЫНЕНЬ, прикм. Див. Виненъ.

XVIII. Чортъ тому выненъ, хто дурень Клим. Прип. 256.

ВЫНЕСЕНЬЕ, рч. Чинність від «вынести».

XVI. Ани троха вынесеня своего не утрутовавши, и отъ маленькихъ неласкъ вѣтровъ обваленя бояться Хр. Фил. Апокр. 1010.

XVII. Бойса рачей вынесеня, а нижели любви Рад. (Марк.) 48.

ВЫНЕСЛОСТЬ, рж. (пол. wynesłość). 1. Піднесеність незвичайність, шляхетність.

XVI. Я пришолъ до васъ, братіє, не в вынеслости оздобныхъ словъ або мудрости Отп. кл. Остр. И. П. 377.

XVII. Вынеслость анѣмушу Копист. Пал. 412.—Такъ правѣ в немъ (Іоаннѣ) великаа вынеслость была, же онъ самъ почитаный былъ за Христа Рад. Ог. 171.

2. Пала, надутість, зарозумілість.

XVII. З роскоши райской выгнанцами сталисмо и выверженными през зазрость вожа злости оужа и неприятелиа вѣвечъ оберненого для вынеслости Тр. постн. 10.—Руина ангелская... стала... през вынеслость думного ангелского чина, люцкѣзра ангела Пр. Ол. Ч. Б. 126.

ВЫНЕСЛЫЙ, прикм. 1. Що виноситься над чим, що горює над чим, високий.

XVI. Окрикъ вынеслымъ, а неприятелиаи належнымъ голосомъ учинили Арх. ЮЗР. I, VI, 259 (1599).

XVII. Але часъ южъ рушитиса до штурму на збитіє вежъ вынеслыхъ О обр. 189.—Скалы каменныи, якъ двѣ стѣнѣ утесашии и зверху на доль и з долу на верхъ сут вынеслии Крон. Полск. 428.—Кто са тут на земля, слухачу православный, ровнасть до высокихъ и барзо вынеслыхъ кедровъ Рад. Ог. 683.—На каждомъ углѣ олтара мають быти роги вправлены вынеслыє отъ олтара Крон. Боб. 48.—Замокъ также на вынесломъ пагорку Гук. Хрон. 137.

2. Знеслий, піднеслий, високий, шляхетный.

XVII. Крелевскій маестать зашесть вынеслый Рук. Црк. 3.—Титулы чести вынеслыми ему приписуєтъ Копист. Пал. 495.—Невыстарчилъ бы

миѣ ввес часъ живота моего... если бымъ хотѣлъ блаженныхъ... цюты ажъ под небеса вынеслыѣ... виличати Лѣств. 21.—Не з словъ вынеслыхъ и вспанялыхъ, але з досвѣдченя позвана бываєтъ милость Пр. Жел. Гл.

3. Думный, пишний, надутый, зарозумілий.

XVI. А мудрованье вынеслов то, што перескакати грніци отцевскіє Отп. кл. Остр. И. П. (рк.) 6. От того вихроватого або в думѣ своей вынеслого Марка Ефесского ідетъ найболше Рук. Муз. № 513, 33.—Вынеслый Домитіанъ Хр. Фил. Апокр. 1640.

XVII. У пышного мысль есть надута и вынеслаа Гал. Кл. Раз. 119.—Ово з Пречстои Двы родитса в оубогомъ вертепѣ не в паладу якомъ царскомъ, а нѣ в вынесломъ сенаторскомъ покою Рад. Ог. 86.—При помочи божьей вынеслюю его (бесурмена) гордость изнищите Эзарн. Источн. I, 28 (1685).

ВЫНЕТИ, дс. Див. Выняти.

XVII. И выневши с коробки жменю грошей. в чомъ били не личечи, знову комору замкнула Акт. Старод. кн. 8.

ВЫНИКАНЬЕ, рч. Чинність від «выникати».

XVII. Разными способами выникаа рознатса межи собою Снѣ и Дхъ стый Гал. Кл. Раз. 215.

XVIII. Ой чомужъ такъ противъ напой речи вѣры, от коей выникае невѣри Літ. Вел. III, 16.

ВЫНИКАТИ, - НИК(НУ)ТИ, дс. Почина- тись, - чатись, показуватись, - затись, виступати, - пити, брати, взяти початок, ея- витись, народитись, повстати.

XV. Стрѣлы ратьныхъ не даахоуть ни выникнути изъ заборолъ Ип. 886 (1281).

XVI. Отца и Сына зоветъ единымъ жереломъ, съ которого Духъ Светый выникаєтъ Унія гр. 127.—Темные хмары съ Чорного выникаючи моря заразливыми мглами землю окрыли Ист. о разб. Флор. соб. 433.

XVII. Бресъ выникла у отступниковъ Ак. ЮЗР. II, 275 (И. Виш.).—Видѣлъ абовѣмъ Бгъ, мовить писмо стоє, ижъ все штоколвекъ створилъ, было добро, а злость грѣха, же по тымъ выникла: бо з выстунку Адамового сталъ са грѣхъ Ев. Калл. 20.—Не з натуры оной опокъ вода выникала Кн. Рож. 37-б.—Цвѣтъ не нарушаєтъ розщкы іды от неи выникаєтъ Гал. Кл. Раз. 227.—Стреламъ били на городъ чотыри дни, не даючи зъ города ни выникнути Крон. Сое. 288.

XVIII. Сподъ земнихъ краєвъ слонце виникаєтъ Укр. Р.-Арх. IX, 78.—Лучи изъ-за горъ выникають Сковор. 146.—Ясность з того слнца,

которое на вѣѣ видимъ, всегда виникаетъ, въ томъ же слѣдѣ пребываетъ Сѣмя Сл. Б. 2.—Зней (брюны) выникнуль запахъ такъ вѣдчый, изъ бы са з нимъ не поровналь запахъ жадень того свѣта Пам. укр. м. IV, 242 (Присл. Рк.).—(Вода) изъ землѣ на свѣтъ выникаетъ Ал. Трш. 89.

ВЫНИКЛЫЙ, прикм. Той що виник.

XVI. Голова ново выникла ест змѣва ересь Пам. укр. м. V, 38 (1596).

XVII. Бгомъ спораженой причины збавенне выниклый skutokъ Смотр. Каз. 22.

ВЫНИМАТИ, дс. Див. Выймовати.

XV. Продали... половину дѣдынины... ничьго собѣ не вынимаючи, ни заставляючи Ак. ЮЗР. I, 6 (1409).

ВЫНИСТЬЕ, рн. Вихід.

XVII. Жебы въ жадномъ святомъ писмѣ денургаторіумъ не было, который по вынистю съ тѣла душамъ быти масть Вопр. 56.

ВЫНИЦОВАТИ, дс. Вивернути; перевертати, переимачити.

XVI. Вѣру выницовавши первыхъ святыхъ напсжевъ своихъ всѣ порядки изъ церкви вывергли Ак. ЗР. IV, 226 (1600).

ВЫНИЩАТИ, - НИЩОВАТИ, - НИЩИТИ, дс. Знищувати, знищити до трунту, цілком, витратити, вигладити, викоренити.

XVI. Тиранство поганьское и неволя черезъ такъ долгій вѣкъ все вынушила, изъ теперь чого у себе не маемъ Ак. ЗР. IV, 99 (1595).—По тотъ часъ тымъ болшии утиски... за... потужностью неприятельскою, которые фалу Божую вынищити всеми силами стараются Арх. ЮЗР. I, I, 502 (1596).

XVII. Не въ мудрости слова, абы не былъ вынищенъ крестъ Христовъ Копист. Пал. 905.—О тяжкость которая силы вынищаетъ Діал. Волк. 61.—Нехай всю свою власную ролю отръжетъ и вынищить Тит. 282 (П. Мог. 1632).—(Бог) тогда южъ розгнѣвавшись вынищилъ ихъ, злыхъ зле потративши и помордовавши, якъ не сулѣчоне хоруючихъ Ев. Калл. 499.—Вынищилъ самого себе, принявши постать слуги Гол. П. М. II, 380 (Кор. Н. 1645).—Унея проклятая вынищена Діар. Фил. 74.—Царъ розгнѣвавшись вынищаль ихъ (жидов) Ев. Вил. 81.—Ляхи цѣле вынищуютъ и якъ духовного чину особъ, такъ и свѣцкихъ людей до униѣ приневолюючи Эварн. Источн. I, 20 (1685).—Такъ насъ улюбилъ Богъ, же вынищилъ себе Дм. Рост. 85.

XVIII. Саранча.. нашедши... въ землю полскую, всѣ травы и зѣбжжа въ ней позбидала и вынищала Вел. Сказ. 31.—Такихъ Гь Бъ вы-

нищуетъ и выкоренюет изъ ихъ племенемъ Пам. укр. м. II, 100 (Ев. Уч.).

ВЫНИЩЕНЬЕ, рн. Чинність від «вынищити».

XVI. Стараимыся о нѣкоторыхъ артикуловъ вынищене Посл. до Лат. 1134.

XVII. Нѣдысь Бгъ о вынищенію людского рожая былъ помыслилъ Ев. Калл. 289.

XVIII. Корони Полской зъ войскъ вынищене и обезсиленіе Літ. Вел. II, 102.

ВЫНИЦА, рн. Див. Винница.

XVII. Вызъ выници ставокъ Прот. Полт. С. II, 69-6. (1680).

ВЫННЫЙ, прикм. Див. Винный.

XVIII. А дѣтей за подмовку вѣрнихъ в басурменство огнемъ каратъ бы вынного Стат. 73-6.

ВЫНО, рн. Див. Вино.

XVII. Оуважайте еретику, яко безъ ма и вина постъ отпирововали стѣи О обр. 150.

ВЫНОВАТЬ, - ТЫЙ, прикм. Див. Виноватый.

XVII. Сынъ члчскій ... великіе долги людемъ выноватымъ отпускаетъ Рад. Вин. 579.—Семень зналъся доброволне до того длуугу, же естъ выновать ему копъ шестнадесят Акт. Старод. кн. 74.

ВЫНОСИТИ, - НЕСТИ, дс. 1. Переносити, нести з середины на-двір.

XV. (Имѣтса) 10 мужъ одного коня мнѣше яко конь вынесетъ ны (з озера) Ип. 840 (1258).—Никита вынеслъ боги ихъ на соудише и... разбилъ ихъ на порохъ Чет. 1489, к. 31.

XVII. Рече отцъ слугамъ... вынесѣте ему (сынови) одежу его першую Ев. Реш. 7-6.—Делфинове двѣ рыбы морскіи... взяли его на хребты свои и ва берегъ вынесли Гал. Боги пог. 3.—Взялъ з москалемъ скриню и вынесъ за ворота стоячому батку своему Акт. Старод. кн. 30.

XVIII. Панъ... велитъ покоевому своему вынести себѣ... палашъ Вел. Сказ. 6.—По смерти... трупъ з хаты чимъ борзій выносаѣтъ Сѣмя Сл. Б. 480.—И вынѣсь ихъ кесарь Августъ того плоду до своего панѣства и росплодилъ той овоцъ Пам. укр. м. II, 70 (Рк. Тесл.).

2. Розгомосити, розповсюджувати, розповідати.

XVII. Каждый з братства нашего штоколвекъ в збранью братіи въ справахъ до спасенья душъ нашихъ належащихъ намовлено будетъ, того до вѣдомости людей не належащихъ выносите не масть Стат. Полоцк. Бр. 7.—И якъ мовятъ, почую, що ти где о тихъ листахъ кому вынесъ то самъ тобѣ ши утну Арх. Мот. 126 (1683).

3. Зносити, підносити вгору.

XVIII. Конь... шїи вынесеной и крутой
Млр. дом. лѣч. 18.

4. *Поставити, двинути; визвалати, виславляти, величити.*

XVI. Ихъ (суды неслухныи) самъ хвалить и выносить Антир. 811.

XVII. Похвалами чтятъ ихъ и выносятъ Копист. Пал. 475.—(Аггелы) Бога творца своего хвалили, и имъ его голосомъ всѣ выносили хвала на высокостѣхъ Богу спѣваючи Бер. Вірні, 72.—Милосердье твое словами выносимъ Тр. постн. 670.—Себе выноситъ (хто) и лѣпшимъ чинитъ, зле той молится Гал. Кл. Раз. I, 203.—Вѣру мощную... хс снѣ бжїй... любовне выноситъ и выхваляетъ Ев. Реш. 107-б.—Михаилъ стый брань чинѣчи з Люциперомъ въ нбѣ имъ Бжїе выносили Рад. Ог. 53.—Іерусалимъ зневажають, а Рымъ выносятъ Крон. Боб. (др.) 322.

5. *Вистачати, -чити.*

XVI. А чого бы имене и стадо не вынесло, тогды сыны повинни лѣтъ доросши, додати Арх. ЮЗР. VIII, III, 103 (1566).

XVIII. Ворода выросла да ума не вынесла Клим. Прип. 203.

6. *Становити, чинити, творити, виходити на що, бути за великимъ.*

XVI. Того всего сръббра вага вынесла шестдесятъ гривен и гривна Arch. Sing. VI, 5 (1550).—Часомъ добрымъ вынесе одное зимы рыбъ ловленье полтора ста и двесте копъ грошей або и далей а часомъ меншь Арх. ЮЗР. VII, I, 621 (1552).—А сума того вынеситъ тысячу триста сорокъ и семъ копъ грошей ib. VIII, III, 61 (1568).—Которые упоминки ижъ по двакрыть сто тысячей золотыхъ выносятъ Ак. ЮЗР. II, 172 (1571).

XVII. Чого зъ помѣры у Свистолскихъ шаховницахъ земли до ровной половицы не доставало, а въ Поддубскихъ рѣзахъ надъ то выносило Ак. ЗР. IV, 522 (1631).—Личьба семъ тисечей людей выносила Тр. Полт. Уч. Арх. Ком. VIII, 62 (1649).—Вага всего лихтаря того зъ начинамъ вынесетъ либру злота Літ. Рук. 36.

XVIII. Если жъ би и тое все присуженой сумми не вынесло, тогда по такой отправи посланныхъ изъ шляхтою... долженъ и в двор и в будованье дворовое и въ пляць, оцѣня все строение, чего будетъ стояты, увязать С. і Р. 43.

ВЫНОСИТИСЯ, - НЕСТИСЯ, - *дс. 1. Випроводжуватися з своїмъ рухомимъ добромъ, виселятися, виїздити, виходити, -йти.*

XVI. Съ того замку старого... до замку нового вынести не хочеть Арх. ЮЗР. VIII,

V, 52 (1551).—То все есми ему в держанье подал, и рокъ жонѣ того пана Максима третій ден з оного дому выноситься зложилъ ib. VIII, VI, 204 (1567).

XVII. (Конещолский) людей много страстиль и самъ ледве ся вынѣсь Літ. Льв. 239.

XVIII. Татарѣ, которіи въ Молдавіи поосѣдали, аби конечно вынеслися на свои давній мѣста Літ. Бел. III, 513.

2. *Розійтись, рознестись, розголоситись.*

XVII. Якобѣмъ то на свѣтъ вынести сѣ можеть, гды вшелѣкаа его праца таемне и безъ свѣдка справлена ест Тр. постн. 555.

3. *Підноситися, зноситися у гору.*

XVII. Вихоръ вынесетъ О сл. Дав. 28.

4. *Виносити, висеняти себе; бути вищимъ, підноситися; тїшатися, гоноруватися.*

XVI. Выноситъ гордостью, пыхою надъ оувесь свѣтъ Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 28.

XVII. Не выносимъ въ нашихъ казнодѣяхъ Вопр. 84.—Кгды дшею выносимъ и виличаемъ яко частію бжїею, тогда позрѣвши, к тѣлу разумѣмъ быти от калу и праху Транкв. Зерц. 23.—А вшакъже противницы нехай не выносятъ в своихъ блюзньрствахъ Кн. о Вѣрѣ. 10.—Абымъ ся не выносили, данный ми естъ пакостникъ тѣла аггелъ сатанинъ Копист. Пал. 877.—Оказуеъ теда приновѣсть, же жадеъ не маеъся выносити, хотъ будетъ добрый оучинки полнячій, але завше зникатися и корити Тр. постн. 11.—Покорне о собѣ розумѣють, а не выносятся надъ другихъ зъ оуороженя, зъ маестности зъ оумѣтности, зъ побожного жьтїя Гол. П. М. II, 443 (Кор. Н. 1645).—Нз будмо пышными, не выносѣмосъ надъ людей иншихъ не погоржаймо ими Гал. Кл. Раз. 52.—Фарсей... выносибѣся або выхвалявѣся з того Ев. Реш. 18.

XVIII. Мѣсто Іерусалим, нинѣ виносѣя и горный Сїоне, ликуй, веселися Укр.-Р. Арх. IX, 79.—Друга для насъ наука, ажебысмо въ гордости надъ иншихъ не выносилисѣ Науки парох. 126.

ВЫНОШЕНЬЕ, ВЫНОШОВАНЬЕ, рн. Чинність від «выносити, выношувати».

XVI. Черезъ таковое выношенье пенязей съ панства могло бы въ короткомъ часу оное панство... ку субоженью... прийти Ак. ЮЗР. I, 93 (1538).

XVII. Якій иный достоинства и выношования можетъ быти достойный титулъ и поважность апостолства, якъ Павлови апостолова Копист. Пал. 475.

XVIII. Мытарства заздности и запалчивости и порожней хлюбы и выношенѣ сѣ.

надутости и гнѣва Пам. укр. м. IV, 204 (Осл. Рк.).

ВЫНУЗДАТИ, *дс. Визволити з узди; розпутити.*

XVII. Маєшь вѣдати вынужданого сумленя языка жидовине Гал. М. Пр. 235.

ВЫНУРИТИ, *дс. 1. Добути з глибу; виявити, виловити.*

XVI. Увесь ядъ свой вынурилъ Антир. 715.
2. Показатися з глибу.

XVII. Вынурил з моря кит Жив. Св. 194.
ВЫНУРИТИСЯ, *дс. Показатися, виплинути з глибу; виявитися.*

XVII. Если што вонтиливости вынуритися Колист. Пал. 602.—Гды люде почали крсть стый пановати и емуса кланати, на той час вынурили на верхъ з грѣховъ своихъ, въ которыхъ были утонули Гал. Кл. Раз. 344.

XVIII. (Зрада) которая есть противъ Богу пану и поклевѣ вынуритися мусить Лѣт. Вел. IV, 255.

ВЫНШТАКЪ, *рм. (нім. Windestock). Качалка (у гарбарів).*

XVIII. (Шевское начинѣ) стырачѣ, молотки, вынштаки Клим. Вірші, 103.

ВЫНЫРНУТИ, *дс. Вынуритися.*

XVIII. Далеко отъ того мѣста вынирнула вода Пелгр. Ип. Виш. 90.

ВЫНЪЗТИ, *дс. Добути з нѣхов.*

XV. И вынза мечъ свой и нача и (Изяслава) сѣчи по шелому Ип. 438 (1151).

ВЫНѢТИ, *дс. Вийти.*

XVIII. Онъ, абы цалой службы Бжой выслушалъ вынѣти з Церкви не хотѣлъ Собр. Прип. 32.

ВЫНЮХАТИ, *дс. Почути нюхом, нюхом доидатися; почути.*

XVIII. Скиданъ между забитимъ знайденій живъ, до Чигирина одосланій, але внятъ то вынюхали реестровіи Лѣт. Вел. IV, 234.

ВЫНЯТНЕ, *присл. (пол. wyjątnie). Выятковое.*

XVI. (Христос) отишолъ на небо не зоставлючи жадного вынѣтне вмѣсто себе головою Пам. укр. м. V, 89 (1596).

ВЫНЯТНЫЙ, *прикм. (пол. wyjątny). Выятковый.*

XVII. Удѣльный пастырь и апостолъ вынѣтний Колист. Пал. 455.—А смерть не чекаючи часу и отвергя дверей звычайныхъ, вынѣтнымъ якимсь своимъ правомъ не смотрѣти ни на лѣта, орудю, кондыцію, святоблivity живота, и такъ людей губить Тр. П. М. 937.—От людского змыслу нѣако вынѣтна Смотри. Каз. 47.

ВЫНЯТЬЕ, *рн. Чинність від «вынѣтати».*

XVI. А то есмо учинили для того, ижъ дей тая церковь Бжия отъ вынѣтѣя Кіевского опустѣла и хвалы Божьи на ней не было Сб. Мат. Отд. III, 21 (1523).

XVII. По вынѣтѣ частокъ нащо заразъ кадыло? Рук. Црк. 10.—Вынѣтѣ видимусу съ книгъ кгородскихъ Ак. ЮЗР. II, 60 (1610).

ВЫОБРАЖАТИ, -ЗИТИ, *дс. Давати, дати образ, в образі чого; описати, змалювати, ви-ставити.*

XVI. Тыє артыкулы при поправованью статуту, меновите его милость выобразити вамъ кажет, о што масте быти позываны до духовного права Ак. ЗР. III, 12 (1547).—На которій (дошці) то есть выображенъно распятіе га бога Ев. Пер. (рк.) 443.

XVII. Діскась иногда гробъ Хвѣ, иногда ясли выображаєть Рук. Црк. 10.—Единим перстом на сѣбѣ крсть виображають Льв. Пал. 30.—Хрстіане... двоакую войну точат, одну з неприателемъ душнымъ, которого през смока выображають Тит. 74 (Колист. 1623).

ВЫОБРАЖАТИСЯ, -ЗИТИСЯ, *дс. Даватися образомъ; відмалювуватися, люватися.*

XVII. На той бовѣмъ горѣ... въскрсеніа выобразилъ образъ Карл. Каз. Ав.—(Хв.) самъ оучинилъ образъ, то есть приложилъ до лица своего хусту и выобразилъ на ней образъ его О обр. 9.—В третій бовѣмъ днь выображаєтсѣ сердце, в девѣтый засѣ зростаєтсѣ в тѣло Тр. постн. 41.

XVIII. Черезъ нѣкоторыя постановленія Сакраментѣ виображаласѣ тилко ласка Бжа Науки парох. 1.

ВЫОБРАЖЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выобразити»; виобраз, образ, визерунок, подобизна, портрет.*

XVI. Чіє то есть выображеніа и написанія Ев. Пер. 17.

XVII. Изображеніе: выображене, власностъ твари, вымалюване Бер. Лекс. 56.—Чого нѣякій визерунокъ и выображенье в самыхъ оучинкахъ Хвѣхъ оказатисѣ можетъ Карп. Каз. Дд.—Всѣ в несказительность перетворатсѣ и одно выображене мѣти будутъ Тит. 181 (Земка, 1627).—Злыхъ, хитрыхъ и превротныхъ людѣй бѣсовское выображеніе Ев. Калл. 314.—Раче в. м. выображеніе честнаго крста на лица свои положить Ев. Реш. 159.—По завѣсахъ и опонахъ полно было видѣти херувимовъ выображенье Дм. Рост. 65.—Учинимо члка на выображене наше и подобенство Лѣт. Рук. 2-6.

XVIII. Хрстіане любиміи оный люнатикъ чилъ на новѣ мѣсцѣ бѣснующійсѣ, каждого грѣшника есть рѣображеніемъ Науки парох. 54.

ВЫОРАНЬЕ, рн. *Чинність від «выорати»*.

XVII. Мы изволяем, абы отец Михайло далъ покой той нивѣ, кром половини за виораня в року 1667 Ак. Полт. Гор. Ур. I, 111 (1667).

ВЫОРУВАТИ,-РАТИ, дс. 1. *Орючи видобувати,-бути*.

XVII. Казалъ ими поля орати и корчи на новинахъ выорувати Крон. Соо. 167.—Было выорано скрыню з книгами чернокижскими Крон. Боб. 142-6.

XVIII. Памати, розуму, сами невыпрацювалисмо, не выорали анѣ выкопали Науки парох. 112.

2. *Оринням прирядити*.

XVIII. Нив трѣ на горѣ к Лубнам., виоралем Млр Род. I (пр.) 50 (1715).

ВЫОСТРЕНЬЕ, рн. *Чинність від «выгострити»*.

XVII. Алетъ добро и заисте годиться кохатися в науцѣ писм свѣдких, епож тылко ку цвиченю справне мовити и ку выостреню и выолерораню довѣпу О оор. 203.

ВЫОСТРИТИ, дс. *Зробити гострим, нагострити*.

XVII. Иеронимъ... застарѣлую латинскую мову на него (щеника) выострилъ Жит. Св. 435-6.

XVIII. Языкъ якъ бритва выостренна Пам. укр. м. IV, 203 (Осл. Рк.).

ВЫОЧНОВАТИ, дс. *Вигантувати в кілка, в дірки*.

XVII. Выочкуешъ албо справиш шату очковатую Кн. Рож. 45.

ВЫПАДАТИ,-ПАСТИ, дс. 1. *Падати з середины, падати з чого, упасти*.

XVII. Земляся трясла... же изъ оkenъ шибы выпадали, пкляниницѣ изъ столувъ снадали Лѣт. Льв. 238.—Пара суха, гды запаливше на землю з оболоча выпадаетъ, на той часъ перуномъ стається Гал. Кл. Раз. 203.—Огонь (з гроба) выпавши двоих слуг его съалилъ Гал. М. Пр. 174.

XVIII. З оустъ ея жабы на землю выпадали Собр. Прип. 42.—Выпавши с тои печи... оген оувес попалив тых невѣрных Пам. укр. м. I, 317 (Рк. Тесл.).—Снѣгъ великий выпал Путн. Иер. 1.

2. *Виходити, елімінуватися*.

XVIII. Ледве теди на тоє згода стала, ажъ третьей сесіи зъ голосами выпадати почали контралиденти Лѣт. Вел. III, 253.

3.—*зъ чого, втратити, позбутись*.

XVII. (Адамъ) зъ ласки его (Бога) выпалъ за свой выстунокъ Лѣт. Рук. 4.—Адаме, Адаме, где еси ужемъ тебе ниже поставилъ, вы-

палесь з щастя, утратилъ дары тебѣ даннии ів.—(Хс) удостоил нас роскошей... зъ которых юж былисмо выпали Св. Реп. 10.—Адамъ, кгда выпалъ з раю, речено емоу, яко земля еси, и в землю зась пойдеши Транкв. Зерп. 25.—З которого (небесного царства) выпали злыи агглове Крон. Боб. 3-6.

4. *Вибігати,-бігти раптом, вилетіти, вискочити, кинути, вирватися*.

XVI. Выпавши съ табору, козаки его самого розсекали Кул. Мат. I, 64 (1595).

XVII. (Войско польское) выпавши изъ замку забрали оные подроди козацкіи Лѣт. Льв. 256.—Львица на него (слугу) выпала Жит. Св. 94-6.—Видачи тоє (замѣшане) Пелай гетман выпадаетъ з своими войнами з вертепу, неприятелей своих дотанает Рад. Ог. 949.—Не давши поля козакамъ, Поляки заперлися въ Збаражю, чатами выпадаючи Крон. Полск. 405.—Воли орали и ослицы на пуци... были, але выпали сабейчикове и побрали все и слуги мечемъ побыли Гал. Богъ пог. 1.—Я з людемъ... з засадки випавши до мѣста постѣпу Крон. Боб. 217-6.—За которыми (валами) три дни боронилися, и килка кротъ выпадаючи, Турковъ били Крон. Боб. (др.) 289.

XVIII. Зъ травъ и терновъ выпадаючи знагла, кого напали—Турковъ чили Татаровъ хваляли и крали Лѣт. Вел. IV, 4.—Там же гдес сътрафив лютый звѣрь левъ, выпавши з лѣса розорывав того злого и збычного чваньчого Пам. укр. м. III, 119 (Рк. Тесл.).—А коли увойшли королѣ... в середину, тут Пато-ломей выпав напротивъ нихъ изъ войском Ал. Тиш. 61.—И ту з моря выпавши рыба страшная, великая, гонила за Александром ів. 92.

5. *Випливати, витікати, брати початок*.

XVII. На верхъ тои саги, откол она з Ворскли випадаетъ Прот. Полт. С. II, 303-6. (1700).

ВЫПАДНЕНЬЕ, рн. *Чинність від «выпадути», випад*.

XVII. В сей днь припоминан'е чинимъ выпадненъ з роскоши райской в продъ створеного Адама Тр. постн. 146.

ВЫПАДОКЪ, рм. 1. *Те що випало, трапилось, стало, трапунок*.

2. *Пригода, нещастя*.

XVIII. Пошло пнюй старуй на выпадокъ Клим. Прип. 240.

ВЫПАЛЕНЬЕ, рн. *Чинність від «выпалити»*.

XVII. Для выпаленья города Орла Ак. ЗР. V, 258 (1692).

XVIII. Искра поле зпалает, а послѣ выпалѣ и сама погибаетъ Клим. Вірші, 74.—
Выпаленію пожарами степовъ Літ. Вел. III, 5.

ВЫПАЛЫЙ, прикм. Той що випав.

XVII. Выпалое благочестіе Ак. ЮЗР. II, 33 (И. Виш.).—И воз'несеніемъ своимъ на нбса на мѣсте выпалого діавола, запрогати Тит. 242 (П. Мог. 1631).

ВЫПАЛЯТИ, -ЛИТИ, *дс.* 1. *Випишувати* *жнем, спалити до щадку, попалити все.*

XVI. Я... неприятели в. м. панство звоевалъ, *виплѣнилъ*, выпалилъ, вывелъ люди и статки, щоды великія починилъ Ак. ЗР. II, 378 (1541).

XVII. Іетманове обадва коронные тоє по-
сылавши, Чигиринъ выпаливши, уступили
под Корсунъ Крон. Полск. 402.—Козаки Межи-
божь достали и выпалили Літ. Хм. 80.—Бо-
роды обрѣзовалъ и головы, очи выпаливалъ,
выжи урѣзовалъ Крон. Сѣв. 162.

XVIII. Випалено... на предмѣстїю дома вѣх
Кл. Мѣск. Полт. 167 (1710).—Слнце... горя-
честью свсею вес свѣт выпалило Ал. Тиш. 88.—
(Намѣричь) Лютенку и Миргород выпалилъ
Вел. Сказ. 202.

2. *Зробити палинням.*

XVII. Лѣтеры якійсь антихріст кажет вы-
летити на правой руцѣ Гал. М. Пр. 133.

3. *Палинням довести до належного стану.*

XVI. Такъ цеглу, яко и вапно выпаливши,
въ тую звязъ, цвинтаръ цеглою обмуровати
Арх. ЮЗР. I, I, 80 (1577).

XVII. Гончари... от горна выпаленого на-
шня поголовья шестеро мають давати до мона-
стыря Гол. П. М. II, 235 (Фунд. Чтв. 1642).

4. *Палинням видобути.*

XVI. К. Острозький... дозволил в пуци...
выпалити попелу сто лаштов Arch. Sang. VII, 72
(1562).

5. *Вистрелити, дати вогню.*

XVIII. Безгрѣшно есть... із огненных ору-
жій часом выпаляти Клим. Вірші, 211.—
Козаки зъ оружья выпалили Дн. Хан. 74.—
По приказу атамана кошового... зо всѣхъ
умратъ... выпалено Вел. Сказ. 29.

ВЫПАРСФѢДОВАТИ, *дс.* (пол. *wyparszować*). *Персвазією вибити кому що з голови*
кривдауючи вимогти на кому.

XVIII. Принамѣй тоє випарсфѣдують ко-
икомъ, аби яко предъ войною тоєю козацкою,
враздѣлно церкви, монастыри и добра до нихъ
вложитіе держали унѣти и не унѣти, такъ
ітеперь zostавали Літ. Вел. II, 243.

ВЫПАРЬ, *рм.* Пара, визів.

XVIII. Кастролкою заразы наворачнути, чтобы
впаръ не зійшовъ Разн. варц. 241.

ВЫПАСЕНЬЕ, *рн.* Чинність від «выпастей».

XVIII. Матвѣй... взялъ корову... за випа-
сене капусти Оп. ст. Млр. III, 305 (1719).

ВЫПАСОВАНЬЕ, *рн.* Чинність від «выпа-
совати».

XVIII. Только чтобы каждому волно было...
сѣбно около Журавки на степу косити и для
випасовання и викормлення товаровъ своихъ
всякому свободно было тамъ загоняти Сб.
Мат. Лѣвоб. Укр. 132 (1763).

ВЫПАСОВАТИ, -ПАСТИ, *дс.* 1. *Спасувати*
товаром, зуживати рослину на пашу.

XVII. Испасаю: выпасую... выгравляю Бер.
Лекс. 59.

2.—*(звірята). Вигодовувати на паші.*

ВЫПАСТИ, *дс.* Див. **ВЫПАДАТИ**.

ВЫПАСЬ, *дс.* Випасення.

XVIII. За выпась степу... с лошади и съ вола
по двѣ коп. Оп. им. Дан. Апост. 234.

ВЫПАТРОВАТИ, *дс.* (пол. *wypatrować*).
Додивитись, дошукатись, дізнатись, вивідати.

XVI. Срдца и мысли людскіе с пилностью
выпатровати Отц. кл. Остр. II. П. 385.

ВЫПЕЛНИТИ, *дс.* (пол. *wypełnić*). *Ви-
повнити.*

XVIII. Аби уконтентованемъ въ грунтахъ
и лѣсахъ городовимъ и монастырскимъ людемъ
такъ отъ околичныхъ, яко и отъ христіанскихъ
людей випелнено было Літ. Вел. II, 108-9.

ВЫПЕРЕДИТИ, *дс.* *Перегнати, залишити за
собою.*

XVII. Где есть прудкій Иппоменесъ? ко-
торый прудкую Аталланту в бѣгу выпередилъ,
и того смерть достигнула Гал. Кл. Раз. 504.

ВЫПЕЧАТОВАНЬЕ, *рн.* Чинність від «выпе-
чатовати».

XVIII. О випечатованю книгъ правъ Мало-
россійскихъ Журн. Дач. Апост. 24.

ВЫПЕЧАТОВАТИ, -ТАТИ, *дс.* *Видрукувати.*

XVIII. От книги историка нѣмецкого С. Пу-
фендорфія... з латинского на руский языкъ
переведенной и року 1718 випечатанной Вел.
Сказ. 3.

ВЫПИВАТИ, -ПИТИ *д.* *П'ючи витягати, -гти.*

XVII. Если кто з вѣрою невонтиливою
въ имѣ хво выпіетъ ядъ албо трутизну, нѣчого
ему тоє не зашкодитъ Гал. Кл. Раз. 127.

XVIII. Випій же свату до дна, щобъ воли
орали Пер. Мат. III, II, 158 (Некр).—Гуляли
розмовляли за здоровля випивали Рук. К. У.
№ 21, к. 12.

ВЫПИРАТИ, -ПРАТИ, *дс.* *Перути вици-
щати, -тити.*

XVII. Третее крещеніе закономъ Мойсео-
вымъ поданое, где вшелѣкій нечистый омы-

валъся водою и выпиралъ одѣніе Св. Калл. 901.—Выправши шаты и сам ся умывши, былъ здоровъ Літ. Рук. 39.—Сумленье выперѣмо въ слезахъ Гал. Кл. Раз. I, 186.

ВЫПИРАТИ, -ПЕРТИ, *дс. Пертам випнути, викинути, висадити.*

XVI. А кгда мещанове до себе пришли и до стрелбы почали ихъ зъ места выпирати вонъ иншіе козаки... фолварки почали коло места палити Арх. ЮЗР. III, I, 19 (1587).

XVII. Рыцѣрство ишлое до коней и до оружа кинулися и выперли запорозцов з обозу своего Гал. Н. н. 135.

ВЫПИРАТИСЯ, -ПЕРТИСЯ, *дс. Вибитися, виламатися.*

XVIII. Такъ додавали серія, что не тилко брамами зъ обозовъ випиралися, но чрезъ вали и рови прескакуючи, близко с Турками въ чудеснѣ силѣ потребу отправляли Літ. Вел. I, прил. 17.—Сърко... осаженъ въ Бужинѣ... выпершися з Бужина и много дяховъ поколовши, въ степи войшоу Сб. лѣт. 22 (Кр. оп. Млр.).—А царѣ выпершися з войскомъ выбранъимъ сто тысячъ, из жопами, из дѣт'ми, утѣкати у горы высокіе Ал. Тиш. 85.

ВЫПИСАНЬЕ, *рн. Чинність від «выписати».*

XVII. Правдивое выписане прошлыхъ речей Вер. Лекс. 283.—Тущий языкъ на выписанье нѣкгда непокаляного паненства Св. Реш. 264.

ВЫПИСКА, *рж. Те що виписано.*

XVIII. Виписка з лѣтописа: для знанія Стат. 28.

ВЫПИСОВАНЬЕ, *рн. Чинність від «выписовати».*

XVI. Панъ Иванъ Шпаковский а панъ Матфей Рогозенский подали до выписованя до книгъ городскихъ Луцкихъ интерцизу Арх. ЮЗР. III, I, 38 (1593).

ВЫПИСОВАТИ, -САТИ, *дс. Виразити письмом, вилічити на письмі, описати вичерпно.*

XVI. Всю науку на томъ листѣ моемъ выписалъ Ак. ЗР. III, 23 (1551).—Вамъ коу вырозумленю означити и выписати главы, зачала, початки Св. Пер. (рк.) 443.

XVII. Для памяти тое (чудо) на таблицы выписано, и на фѣлару в црквѣ... завіщено Гал. Н. н. 16.—Волших шкод посполитому мирови трудно выписати Ак. Полт. Гор. Ур. III, 41 (1675).—(Сынъ единого царя) на слугахъ всю азбуку выписалъ, едного назвавши А, другого В Рад. Ог. 288.—Моисей... и битийскіе книги выписалъ Жит. Св. 89.

XVIII. Не выписую тутъ праць и трудовъ моихъ для общего добра корони Полской Вел.

Сказ. 22.—Який страхъ всѣхъ ихъ опановалъ, выписати и вимовити невозможно Літ. Вел. IV, 28.—(Ст. Іоаннъ) выписалъ тамъ Апокалипсис Пам. укр. м. III, 87 (Кузик. Гк.).

ВЫПИСОВАТИСЯ, -САТИСЯ, *дс. Усунутися з записаних.*

XVII. Выписался Логвинъ з десяти талярей, же будто не онъ бувъ тому дѣлу истцею Прот. Полт. С. I, 19 (1674).

ВЫПИСЬ, *рм. Вияток виписаний з діла; документ з книгъ урядових.*

XV. И билъ намъ чоломъ митрополитъ Іосифъ, абыхмо тую уставу великого князя Ярослава, то есть свитокъ, выпишь съ правъ духовныхъ греческихъ... подтвердили Ак. ЗР. I, 189 (1499).

XVI. А естли бы ся по сказаньи кому кривда видѣла, тотъ маеть взяти выпишь поступу оного права Ак. ЮЗР. I, 93 (1538).—Выпис с книгъ... старосты Луцкого Арх. ЮЗР. I, VI, 47 (1547).—Взявши теперешнѣ уставы выпишь Ак. ЗР. III, 34 (1551).—Я и выпишь себе того сознаия съ книгъ земскихъ взялъ Арх. ЮЗР. I, I, 36 (1571).—Панове депутаты и писарь мають... в Луцку два дни мешькати для выйшованя выписовъ съ книгъ судовыхъ ів. II, I, 22 (1574).

XVII. Выписъ з книгъ мѣскихъ права Майдебурского ратуша Чернѣговскаго Ак. Полуб. 3 (1674).

XVIII. Осцаемый повѣненъ мѣти выпишь з метрыки, подписаный от іерея Собр. Прил. 56.—За фалшованне печатей выписовъ урядовихъ тестаментовъ... цереграфовъ вещь крепостную, горло тратит Стат. 32.

ВЫПИТАНЬЕ, *рн. Чинність від «выпити».*

XVII. Повторе і подесеате питаю... злочипца... доброволне признаю... По том винитаню декретомъ ствердивши, приказуемъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 33 (1665).

ВЫПИТАТИСЯ, -САТИСЯ, *дс. Див. Выпитатися.*

XVII. Выпитавшися о томъ добре, казалъ ихъ стинати Рук. Хрон. 370.

ВЫПИТЬЕ, *рн. Чинність від «выпити».*

ВЫПИХАТИ, -ПХАТИ, -ХНУТИ, *дс. Изложити викидати, виштовхувати, випирати, перти.*

XVI. Его самого збилъ, а сторону з дому выпхалъ Кн. Гродск. Луцк. 1564, к. 112.—Мощю ихъ съ тыхъ добръ, яко они насъ, не выпихаемо Хр. Фил. Апокр. 1290.—И сполечности зъ Римьскимъ костеломъ не выпихали Антиг. 733.

XVII. Зъ лона Авраамова гвалтомъ выпихнути Вопр. 95.—Ихъ... зъ церкви выпхано Ак. ЗР.

1, 24 (1637).—Звѣзды значать ангеловъ пы-
шыхъ, котрыхъ зъ люциперомъ выпхнены
и неба до некла Гал. Кл. Раз. I, 10.—Вла-
димиръ того гетмана копією зъ коня выпхнулъ
Крон. Свѣ. 106.

XVIII. Изгоняеть, выпихаеть, со всѣми слу-
гами во адъ істручаеть Укр.-Р. Арх. X, 333.—
Пропу, нехай ниhto... нашихъ хочъ малихъ
ислугъ якъ кокошъ не загребаеть и въ вѣчное
нехай насъ не выпихаеть поруганіе Лѣт. Вел.
III, 419.—Мы... выпхали обохъ Савенковъ зъ хаты
Прот. Полт. С. IV, 24 (1755).

ВЫПІАКЪ, *рм.* Той хто випиває, пияк.

XVII. Не треба набивати чрева грубого
и статуры желати високои, то ест не треба
быти жарлокомъ и выпіакомъ добрымъ Рад.
де. 311.

ВЫПЛАКАТИ, *де.* 1. Впросити плачем, ви-
благати, виломити.

2. (очи). Плачучи стратити.

XVIII. Я свои выплакала чорненкии очи
Пер. Мат. I, II, 163-4.

ВЫПЛАТЬ, *рм.* Выплаченія. На выпать,
и можністю виплачувати частками.

XVII. У нихъ ниhto не моглъ на вѣчностъ
ничого продати, тылко ал'бо на выплат, або
паймомъ Лѣт. Рук. 38-6.

ВЫПЛАЧАТИ, - ЧОВАТИ, - ТИТИ, *де.* Ви-
платити гроши заплатити, заплатити готів-
кою платячи частками, ратами заспокоїти.

XVII. Две тисечи золотыхъ ихъ мл. будутъ
повинни, а по ихъ мл. потомство ихъ, выпла-
чати такимъ способомъ Сб. ст. II, 78 (1621).

XVIII. Каждый епископъ за сакру повиненъ
и долженъ естъ Римови певную сумму выпла-
чати Собр. Прип. 58.—Велѣли (суд) Кирилѣ...
и Микитѣ... спадающую на нихъ часть... Литви-
ненку виплачовати Прот. Полт. С. III, 156
(1749).—Долги всѣ Шведа краковянамъ предъ
своимъ отходомъ виплатити повинни Вел.
Сказ. 156.

**ВЫПЛАЧАТИСЯ, - ПЛАЧОВАТИСЯ, - ТИТИ-
СЯ**, *де.* (з чого). Все заплатити.

XVII. Теперъ засъ, яко небожчикови цно-
живе виплатился, не естемъ ни в чомъ випо-
вать Акт. Старод. кн. 21.

XVIII. Чимъ бы ми могли зъ упомянутыхъ
долговъ своихъ виплатитися Вас. 35. Мат.
Лѣвоб. Укр. 72 (1728).—Есть еще третее мѣ-
сте (крімъ раю та некла) где до часу души Бгу
виплачуются, но на страшномъ судѣ Бгъ ска-
суетъ тое Сѣмя Сл. Б. 470.—Ажебысмо пріатиємъ
нихъ знаковъ милости вѣдчностію виплачо-
валися за милость къ намъ Божую Науки
парох. 201.

ВЫПЛАЧЕНЬЕ, *рм.* Чинність від «выпла-
тити».

XVII. И за кождимъ выплаченемъ повиненъ
Михайло Хомутенко брати квитанцію Акт.
Старод. кн. 31.—Выплаченіе церквамъ дол-
говъ Рук. Хроп. 341.

ВЫПЛЕВЕНЬЕ, *рм.* (пол. *wypłewienie*).
Винищенія, вигубленія.

XVII. Кофію тогожъ права Димидецкого
на выплевенія народа руского с привѣсистою
печатю... кравцы Львовѣские подали Льв.
Ставр. 33.

ВЫПЛЕНДРОВАТИ, *де.* (пол. *wypłondro-
wać*). Плюндруючи винищити.

XVII. Места, замки малые выплендровали
Кул. Мат. I, 88 (1607).

ВЫПЛЕСТИСЯ, *де.* Плетучися вийти, ви-
братися, виплутатися.

XVI. С которой (дороги) якобы ся выпле-
сти и самъ не знаю Хр. Фѣл. Алокр. 1068.

ВЫПЛИВАТИ, *де.* Див. Выплывати.

ВЫПЛІВОВАТИ, - ПЛІОВАТИ, - ПЛІОНУТИ,
де. Плюнуци викинути що; перен.: відки-
нути від себе.

XVII. Выплюй сии свары и спираяса и по-
вое набоженство и вѣру 9 обр. 274.

XVIII. Душѣ не выплюнути Клим. Вірші,
210.—Костокъ зъ фруктовъ людъ, що колевекъ
не випліовуй на тарѣлку Полѣт. 48.

ВЫПЛОНДРОВАТИ, *де.* Виплондровати.

XVI. Онъ... хочечи именне моѣ Сутѣские,
ведле звѣклости свое першое выплондровать,
вылунити и вывоевать... на йменье мое... уда-
рилъ Арх. ЮЗР. III, I, 58 (1593).

ВЫПЛУТАТИСЯ, *де.* Видобутися, еилізти
зъ заплутанины.

XVII. Грѣшникови зъ налоговъ грѣховныхъ
выплутатися трудно Дм. Рост. 45.

ВЫПЛИВАТИ, - ПЛЫНУТИ, *де.* 1. Вити-
кати, текти, вибігти.

XVII. На крстѣ зъ боку Хвого выплынула
кровь и вода Гал. Кл. Раз. 106.—Не кровь
але молоко зъ шии его (Павла) выплынуло
Св. Реш. 397-6.—Ударилъ в скалу, а выплы-
нетъ зъ ней вода Кн. Рож. 37-6.—Жолибрь...
Ісу копіемъ бокъ пробилъ зъ которого кровь и
вода выплынула Крон. Боб. 193.

XVIII. Жидове певѣрныи агнецъ стый ко-
лоли ножами, а в той часъ кровь зъ тогожъ
выплывала Собр. Прип. 21.

Съ памяти выплывати, забуватися.

XVII. Вся речи, которые не суть писмомъ
обварованы, на тымъ свите звѣкли съ памяти
людское выплывати Арх. ЮЗР. IV, I, 142
(1683).—Речи писмомъ не потвержени... с па-

мяти людской... випливають Прот. Полт. С. II, 222 (1690).

2. *З'явитися як наслідок, виникнути.*

XVI. Не от заходу выплынулъ законъ и фундаментъ а твержа вси вѣры Ист. о разб. Флор. соб. 435.

XVII. Той образъ пробито копією, з которого кровь и вода выплынула Каз. № 2, к. 5.

XVIII. Зневага ласкъ Бжїхъ съ повороту до грѣха яко съ власного випливаєть початку Науки парох. 8.—Зъ тихъ дреохъ от Иса оучиненыхъ чудовъ двоѣка для насъ випливаєть наука ib. 45.

3. *Пливучи вийти, винуритися, вирнути.*

XVII. Товіа з рѣки названої Тїтрисъ выгнулъ рыбу великую и забилъ оную, которая была выплынула на берегъ и хотѣла пожерти его Гал. Кн. Раз. 116.—Той балвань выдѣбалъ албо выплылъ бытъ ажъ тамъ на берегъ, где теперь монастырь Выдубицкій Крон. Свѣ. 26.

XVIII. Той камѣн по росгазу Бжюму выплынулъ из глубины Пам. укр. м. II, 180 (Рк. Тес.).

ВЫПЛЫНЕНЬЕ, рн. *Чинність від «выплынути».*

XVII. Иеронѣм покуту зовет второе даншкою до выплыненія избавенія Каз. 32, к. 1-6.—Нпѣ... таємница предъ всѣми вѣками урожоная обявленная естъ: з которой окритої таємницѣ виплыненія вдячне нбо з землею ся веселить Рук. № 0. 4^о 86, к. 94-6.

ВЫПЛѢНИТИ, дс. *Позабирати всіх чисто в полон.*

XVI. Я... непрїятеля в. м. панство звоевалъ, выплѣнилъ, выпалилъ вывелъ люди и статки, шкоды великіи починилъ Ак. ЗР. II, 378 (1541).

ВЫПОВЕДАТИ, - ВЕСТИ, дс. *Див. Выповѣдати, вѣсти.*

XVI. Службу самъ себе выповедилъ, будучи на онъ часъ немощенъ Арх. ЮЗР. VII, I, 30 (1552).—Противко нему декреть, послушенство ему выповедаючи и юрисдикцію одинаючи, приступилъ ib. I, I, 513 (1596).

XVII. Не поеднокрот обителъ стая шкодует от зависливыхъ людей чого не могу и выповести Ак. Полт. Гор. Ур. I, 94 (1671).

ВЫПОВНЕНЬЕ, рн. *Чинність від «выповнитися».*

XVII. Через... выповненье покуты фднается человекъ... зъ господемъ Богомъ своимъ Ев. Реш. 20-6.

ВЫПОВНЯТИ, - НИТИ, дс. *Див. Выполниати.*

XVII. Блсловсны всѣ тые, которые слова Бжюго слухаютъ и выповняютъ его Ев. Реш. 6-6.

ВЫПОВНЯТИСЯ, - НИТИСЯ, дс. *Див. Выполниатися.*

XVI. Ажъ до того дна которого са тыи рѣчи выплѣнать Ев. Пер. 26.

XVIII. Що ся самимъ skutкомъ подлугъ мислѣ Хмельникого и выполнило Вел. Сказ. 18.

ВЫПОВѢДАНЬЕ, рн. *Чинність від «выповѣдати».*

XIV. О выповѣданью, кого выповѣдають съ права Ак. ЗР. I, 8 (1347).

ВЫПОВѢДАТИ, - ВѢДѢТИ, - ВѢСТИ, дс. 1. *Вимовляти, - вѣсти, висловляти, - вѣсти, вичерпати оповѣданнѣм, вичерпати словами.*

XVII. Жадная мова выповѣдѣти намъ того не можетъ Лѣк. на осп. ум. 13.—Що за пожитокъ в собѣ маеть (учит. еванг.) пюро в короткой той предмовѣ выповѣсти не можетъ Ев. Казл. (гр.) 14.—(Вдова) обачивши сына своего всталого з труны, кто выповѣстъ якъ са на онъ часъ оувеселила Рад. Вин. 791.—На всемъ широкомъ округу свѣта нынѣшного знайтися таковой члвкъ не можетъ, который бы... великост.. свята нынѣшного... сло. выповѣсти могъ Рук. № 0. 4^о 86, 94-6.—Хм можетъ выповѣсти такий жалъ, якъ тамъ стался за малій часъ Лит. Сам. 44.

XVIII. О, з якою жалостію смотрѣи на муку на учителя своего, кто выповѣсти може Пам. укр. м. III, 76 (Перем. Пр.).

2. *Відмовити кому чого.*

XIV. О выповѣданью, кого выповѣдають съ права Ак. ЗР. I, 8 (1347).

XVI. Поколь вамъ служба не будетъ выповѣдапа Ак. ЗР. III, 235 (1578).—Послушенство патріархомъ Восточнымъ выповѣдати Хр. Фил. Апокр. 1018.

XVII. Послушенство свое ему выповѣдѣлъ Ак. ЗР. IV, 242 (1602).

ВЫПОВѢДѢТИСЯ, дс. *Бути виповѣдженним.*

XVII. Тепер не можетъ ся то выповѣдѣти словомъ Лѣк. на осп. ум. 13.

ВЫПОГОЖАТИ, - ГОДИТИ, дс. *Учиняти погіднимъ, вияснити.*

XVII. Свѣтлость добродѣтели от замешанъ темностей: ясностью выразной вымовы своей выногожаешь Рад. Ог. 882.

ВЫПОГОЖАТИСЯ, - ДИТИСЯ, дс. *На погоді ставати, стати, вияснитися.*

XVII. Коли дождъ з облаковъ падаетъ, онъ (крылата рыба) такъ долго по повѣтру лѣтаеть, ажъ са выногодитъ Рад. Вин. 482.

XVIII. Морозъ сталъ и выногодилось Дн. Марк. III, 15.—Сей день былъ зъ ранку дождчевать мало, а потомъ выногодился, также и ночь выногодилась однако жъ студена ib. 33.

ВЫПОЗНАНЬЕ, *рн. Чинність від «выпознати».*

XVI. Кгда пришло выконане албо выпознане часу, возслал Бгъ сына своего Катеx. а вызн. вѣры, 131.

ВЫПОЗОВЪ, *рм. Вимушенна, виправа позвою.*

XVII. Мѣстечко Карпиловку зъ двома приселками... отъ антецессора нашего... надъ нными и третимъ выпозовомъ вновь от насъ гетмана наданымъ... и людей при ней (греблѣ)... тягшихъ въ послушенство надаемъ Ак. ЗР. V, 264 (1693).

ВЫПОКУТОВАТИ, *дс. Виповнити покуту, витерпѣти тору за що.*

XVII. Злые духове на повѣтру душу члвчюю задержуют... для того же за грѣхи смертельныя невыпуктовала, которыхъ высновѣдалася 1 ал. Гр. Розм. 6.—(Михайло семей) тутъ на землѣ выпуктовалъ Рук. Хрон. 372.

ВЫПОЛЕРОВАНЬЕ, *рн. Чинність від «выполеровати».*

XVII. Ку заостреню розуму а выполерованю его Вѣпр. 107.—Алетъ добро и заисте годитесь а похатиса в науцѣ писмъ свѣцких, еножъ тылко ку двиченю справне мовити и ку выостреню и выполерованю довѣтѣ О обр. 203.

ВЫПОЛЕРОВАТИ, - ЛІОРОВАТИ, *дс. Надати полѣр, вигладити; огладити, вишліхувати, позбавити грубости, шеркості.*

XVII. Котрый (языкъ словенскій) намъ якъ и писмо от Бога дарованъ, и ту в нашомъ краю барзѣй выполерованъ Пер. Мат. I, II, 150 (1614).—Жебы з бисеров были кшталтныя брамы, треба абы вперед досвѣдчило и выполеровало ихъ дѣланіе ремесничее Рад. От. 312.—(Людей стыхъ) Бгъ на свѣтѣ якъ в печѣ золото выполеровалъ Гал. Кл. Раз. 183.

ВЫПОЛНЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выполнити».*

XVII. Гдѣ Бгъ ласку свою в выполненіе досконалаго взросту тѣла хвого вѣрнымъ давати везволаеть О обр. 96.—Готово срдце мое до выполненя заповѣдей твоихъ Рад. От. 25.—Мріа до всакихъ цнотѣ выполненя насъ порушаеть ів. 940.—Ото найсолодший мой Ісусе... дѣя выполненя послушенства отхожу Іѣств. 47.

XVIII. Лечъ когда пришло до самого тоей обѣтницѣ и дарунку выполненя Літ. Вел. IV, 32.

ВЫПОЛНИТЕЛЬ, *рм. Виконавець.*

XVII. Поминаймо отческихъ преданій выполнителѣ Тит. 107 (Копи т. 1625).

XVIII. Старого тесаменту законъ... черезъ тогожъ Моисеа, котораго Бгъ избравъ за ви-

полнителя своей волѣ, подане было до закована ісраильтаномъ Науки парох. 1.

ВЫПОЛНѢНЬЕ, *рн. Див. Выполнение.*

XVIII. Мѣлъ тыжъ Петръ стый и смѣлость великую до выполнѣнѣ послугы Хвои Пам. укр. м. III, 22 (Літм. Рк.).

ВЫПОЛНЯНЬЕ, *рн. Чинність від «выполняти».*

XVII. Рачей вести каждого до заховыванѣ и до выполнѣнѣ (постоебъ) О обр. 168.

ВЫПОЛНЯТИ, - НИТИ, *дс. 1. Наповняти, ущерѣти.*

XVII. Незнать откуля узялася вода и тотъ колодязъ выполнила Літ. Сам. 33.

2. *Вирівняти, заокруглити.*

XVII. Мѣсей... умерлъ... выполнивши живота своего лѣтъ 120 Крон. Боб. 61.

XVIII. Король... велѣлъ тамошнему духовенству значную собѣ сумму изложити, которой гдѣ за небитностью готовихъ грошей не могли выполнити, тогда... рушилъ от Кнѣзна ку Кнѣну Вел. Сказ. 124.

3. *Виконувати, здійснювати.*

XVI. Звычайовъ хрестіанскихъ не выполняете Ак. ЮЗР. I, 144 (1561).—Зношеньемъ бо одинъ другому тажаровъ выполняемо законъ хвѣ, которому слава и честь навѣки Отп. кл. Остр. II. II. (рк.) 3.

XVII. И хтожъ бовѣмъ того бы собѣ не зычѣлъ, абы тые всѣ слова skutкомъ выполнити могли Карп. Каз. Ав.

XVIII. Его шатанскую волю выполняли Пам. укр. м. I, 318 (Рк. Тесл.).—(Іс. Хс) пошовъ, выполнивши отцевское приказанія ів. II, 331 (Унгв. Рк.).

ВЫПОЛНЯТИСЯ, - НИТИСЯ, *дс. 1. Наповнятися цілкомъ.*

XVII. Мѣсѣць кдѣдѣ ясностью выполняеть, промени свои з себе выпускаеть Ев. Вил. 74.

2. *Вирівнюватися, компенсуватися.*

XVIII. Гдыби и тими вѣщи присуженная земля не выполнилася, тогда скот, бидло всякого рода... отдавать С. і Р. 43.

3. *(про час). Вийти, минути; надійти, прийти.*

XVII. Южъ выполнилъсѣ часъ пороженѣ Смотри. Каз. 23.—Смертъ наносатсѣ, гдѣ граници живота выполнятъсѣ Тр. постн. 40.—Тое зрозумѣвши, будемо оуважати, чи выполниласѣ тыи всѣ лѣта Гал. М. Пр. 51.

XVIII. А то сѣ южъ той часъ выполнивъ, южъ намъ часъ тую обѣтницю отдати Пам. укр. м. II, 72 (Рк. Тесл.).

4. *Виконуватися, - натися, здійснюватися, - нитися, справдитися.*

XVI. (Євангеліє) еще сѧ было выполнило тисѧча лѣт от вочеловеченѧ Христа Пам. укр. м. V, 99 (1596).

XVII. Если сила и моць Христова в немощи ся выполняетъ: заправды не завстыдить Господь смиреннаго Лѣств. 28.—Выполнилося тоє пророцтво Гал. Кл. Раз. I, 222.—Выполнилося тоє что на тайной своей вечери (Христос) до нихъ (до учнів) вырекъл Рад. Він. 77.—Слова Коріолановы выполнилися Рук. Хрон. 146.

XVIII. Тогда сѧ выполнило слово и пророцтво Пам. укр. м. II, 135 (Рк. Тесл.).

ВЫПОЛОКОВАТИ, *дс.* (пол. *wypłokać*). *Виполіскувати*.

XVI. Рыболове... выполоковали мрѣжу Єв. Пер. 34.

ВЫПОЛОТЬЕ, *рн.* *Чинність від «выполоти»*.

XVII. Братия, яко чистая пшеница по выполотю куколю лѣшними заставляли Жив. Св. 225.

ВЫПОЛЮРОВАТИ, *дс.* *Див. Выпоперовати.*

XVII. (Церква Христова) выполюррована бо єсть огнемъ духа стого Транкв. Зерц. 51.

ВЫПОРОЖНЕНЬЕ, *рн.* *Чинність від «выпорожнити»; евакуація.*

XVIII. Випороженне Каменца мається зачинати отъ 1 марта Літ. Вел. III, 512.

ВЫПОРОЖНЯТИ, -НИТИ, *дс.* 1. *Робити порожнім від змісту.*

XVII. Випорожни, что маєши наполнити Рад. Ог. 814.

2. *Видалити, витягти з тіла.*

XVII. Сынъ божый себе самого випорожмылъ изъ панѧнского тѣла Богсл. 85.

3. *Евакувати.*

XVIII. Блускъ в Курляндіи випорожненъ зостанетъ Вел. Сказ. 250.

4. *Зробити неважним, недієним, марним.*

XVII. Єдинъ другому лгоучи, всѣ присяги випорожнили О сл. Дав. 30.

ВЫПОРОТИ, *дс.* *Порячи видобути, вирізати.*

XVIII. Рыбу достаѧ... и випори икру оу живои Заг. 205.

ВЫПОРОТОКЪ, *рм.* *Дитина випорота з лона матері по її смерті; ягня зачасно уроджене.*

XVII. Извергъ: недоносокъ, вывергъ, албо дятѧ мертвонароженое, выпороток Бер. Лекс. 54.—Кієсаръ, лат.: цѣсаръ, выпороток, от випорота матки з живота назван єст ів. 286.

XVIII. Почему то сѧ тот Ірод называет випоротком? а то для той рѣчи... Дитина сѧ метала живѧ у чревѣ єѧ. Видѣвши то пнове

казали єи распороти и дитину винѧти живую... потому то сѧ онъ называет випоротокъ Пам. укр. м. II, 339 (Унів. Рк.).

ВЫПОРОХНЯЛЫЙ, *прикм.* *Що випорохнів.*

XVII. Убогій... в лѣси одном в випорохнялом деревѣ сукнѣ свои заоставивши, милосердія и сукен яких на покрыте тѣла своего просили Жит. Св. 379.

ВЫПОРЪ, *рм.* 1. *Випертя.*

XVIII. Мировича... облегъ самъ король шведскій и многіє акціи для выпору козаковъ зъ замку отпировавъ Сб. лѣт. 45.

2. *Випад відділу обложених з тверджі, з обозу.*

XVIII. Подъ Ригю... противъ выпору зъ Риги на баталѣи билъ Зап. Мовч. 78.—Пушкаръ випоромъ зъ города... не токмо обозъ и армати, но и булаву гетманскую взялъ Літ. Гр. 165.—Однакожъ килко кротко какъ зъ города турки випоромъ вибѣгая, такъ из поля орди на козацкій обозъ нападая козаковъ поражали ів. (рк.) 97-б.—Юля 1 числа... учинился зъ Очакова сильный выпоръ Сб. лѣт. 67 (Кр. оп. Млр.).—(Турки) отчинивши ворота, выпоръ учинили ів. 68.—Козаки бо учинивши випоръ съ конца обозовъ... многочисленія полки чуждыхъ въ бѣгство обративъ Літ. Вел. I, прил. 9.—Взаимне и от обложенцовъ Читринскихъ чрезъ витѣчки и випори сильный встрѣтъ относить ів. II, 430.—Ляхи нележитій давали отпоръ, опрочъ тоєй своей шкоди, которую значне отнесли в вѣздившихъ своихъ охотникахъ для доказанія славы, на випоръ зъ окоповъ и для привезенія конямъ травы, понеже всѣ тіє не возвратилися ів. IV, 53.—Хто охочій до военной оказіи на випоръ ів. 58.

ВЫПОСАГЪ, *рм.* *Виправѧ з посагом.*

XVII. Випосаг єи (дѣви) веселгий расторгнула єи Єв. Реп. 450.

ВЫПОСАДИТИ, *дс.* *Див. Выпосажити.*

XVII. А невѣстєє плоти випосадити в станъ малженскій Акт. Старод. кн. 48.

XVIII. Завѣщаю... випосадить єи (дочку), такъ какъ и дочь моя Іуліяна випосажена Оп. ст. Млр. I, 415 (1748).

ВЫПОСАЖЕНЬЕ, *рн.* (пол. *wyposażenie*). *Чинність від «выпосажити».*

XVI. Выпосаженъє убогихъ паненекъ Хр. Фил. Апокр. 1716.

XVII. Выпосаженъє дщерей Рад. (Марк.) 85.

XVIII. Дочокъ... з випосаженъємъ повидавала Мат. Ист. ЮР. 47 (1716).

ВЫПОСАЖИТИ, *дс.* (пол. *wyposażyć*).

1. *(невісту). Виправити з посагом.*

XVI. Мють... стрыве... посагомъ пеняж-
ымъ ее (панну) выпосажити Ак. ЮЗР. I, 88
(1538).

2. Виділити частину майна, щоб сам господа-
ровав.

XVIII. Сынъ еще не выпосажженный власного
ища своего зневажалъ, побилъ, съ хати ви-
пналъ Сѣмь Сл. В. 157.

ВЫПОСТИТИ, *дс.* Пропостити певний час
до кінця.

XVIII. (Жидове) тоє выпостивши знову са-
бутовали Пим. укр. м. I, 253 (Рук. Тесл.).

ВЫПОТВАРЯТИ, *дс.* (пол. wyrotwarzać).
Добувати «потварю».

XVI. Если бым в кого выпотварал, врьноу
сму тѣ в чѣтведо Ев. Пер. 65.

ВЫПОЧИНЕНЬЕ, *рн.* (пол. wypoczynienie).
Чинність від «выпочити».

XVII. Вѣйска коронные на випочинене в кил-
ку, пѣмъ замерзнетъ Днѣпръ, поставити Пам.
РК. III, 438 (1660).

ВЫПОЧИНУТИ, *дс.* Відпочити, спочити.

XVII. Татарове не прійдуть до пораждовъ и
випочинуть лѣго сее пришлое Эзарн. Источн.
I, 234 (1691).—Недѣль двѣ тилко випочинувши...
гетманъ Иванъ Мизена на Москву пойдѣвъ
Лит. Сам. 177.

ВЫПРАВА, *рж.* 1. Виготовування гарбарське,
кушнірське (шкуру).

XVIII. За виправу лисиць Дн. Хан. 109.

2. Виправляння, висилання, експедиція.

XVII. Іды тебе Бгъ отецъ твой при самой
выправѣ твоей на сей свѣтъ... прибралъ в вѣ-
нецъ Рад. Він. 5.

XVIII. Не скорая тамъ полкамъ учинилася
выправа Дн. Гетм. Канц. 51 (1723).—Виправа
Хмельницкого до Запорожжа и в Крым пода-
рунковъ Вел. Сказ. 5.—О виправѣ отъ Ремо-
дановского войскъ зъ Сомкомъ за Днѣпръ
Лит. Вел. II, 21.—По виправѣ тоей грамоти
на Москву, вскорѣ прибули отъ Палѣя послан-
ники до гетмана Мизени ib. III, 208.

3. Те, що кому дано на дорогу.

XVI. Не виправу и на розные потребности по-
дорожные... абыхмо зъ имень церковных...
арендами до часу певного завели с себе тымъ
на тую потребу опатрили Арх. ЮЗР. I, I, 428
(1594).—Королевская милость коштомъ своимъ
онимъ до Раму виправу далъ Ак. ЗР. IV, 212
(1600).

4. (той що заміжж виходить). Те що дається
відданницѣ в хустях, убранні, спрятах і ин.
трих посагу.

XV. Узялъ есми по своей женѣ... ино дѣй
полтора ста копъ широких грошей чешской мо-

нѣты, а полтора ста копъ виправою Пал. Изб.
I, 3-4 (1450).

XVI. Мють... съ тыхъ имѣній... сестру
свою... замужъ выдати и виправу слупшную
ей дати Ак. ЗР. II, 192 (1528).—Яко готовыми
грошыми, такъ клейноты, золотомъ, серебром,
перлы, шты и иншими речми слупшную вы-
праву далъ Арх. ЮЗР. VIII, IV, 42 (1537).

XVIII. Еслибъ братъ и кто либо виправу
сиротъ двѣмъ стратилъ, имѣетъ какъ долгъ
платить сестрамъ Стат. 50.

5. Від'їзд, експедиція.

XVI. Той облуды заживали не только передъ
выправою до Раму, але и по виправеню Хр.
Фил. Апокр. 1176.

XVII. Хс свѣ Бжій зъ всеи Російской земли
хотѣл мѣти експедицію албо виправу подѣ
пбо Рад. Ог. 335.—Виправа Константина на
Миксентія Рук. Хрон. 270.

XVIII. Шумѣйкова виправа для добивання
Кодаку Вел. Сказ. 5.

ВЫПРАВА военная, кампанія.

XV. И слуги путные, которые жъ завсегда
зъ мѣщаны на виправу военную звыкли хо-
дити Ак. ЗР. I, 180 (1498).

XVI. У справе виправы военное против не-
приятелю нашему Ж. Курб. I, 190 (1580).

XVII. Была негдысь валнаа зо всеи Гре-
ческой земли под Трою военнаа виправа Рад.
Ог. 325.

ВЫПРАВЕНЬЕ, -ВЛЕНЬЕ, *рн.* Чинність
від «выправить».

XV. Тѣжъ тыи боярове не маюгъ быти по-
винни, а ни поступоватъ жадныхъ работъ зам-
ковыхъ, а ни тежъ къ виправеню земскому
Ак. ЗР. I, 121 (1492).

XVI. Засъ о виправеню его старатися Арх.
ЮЗР. I, XI, 129 (1599).

XVII. Просил о узычене дѣлящии до при-
шлыхъ рочковъ на виправене тежъ своего шквоты-
нѣумъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 516 (1605).—
З одного мѣстца матерю глеюватою землѣ зно-
силъ длаа веселшого виправеньа огорожда и
ягитъ Тр. постн. 556.

XVIII. (Епископы) берутъ субсидіумъ хари-
тативумъ... на виправленіе въ Римѣ сакрини
епископство, коли той, который маеть быти
епископомъ естъ оубогій Сѣбр. Прип. 58.

ВЫПРАВЛЯТИ, -ВОВАТИ, -ВИТИ, *дс.* 1. До-
проваджувати, -дити до нормального або належ-
ного стану; виривати, визволяти, викупати.

XVI. Если буду с тобою тыи имени ме-
няти, тогда ты мни маешъ тыи имени Тарго-
вицкии завести и ото всихъ кривдъ виправивши,
мѣ подати Арх. ЮЗР. I, VI, 24 (1537).

2. Показувати, строїти, клеїти.

XVII. Н' одну чудовну штуку... Іс. Хс. виправиль Єв. Реш. 280.

XVIII. Ум'ємь... комедіи виправляти Літ. Вел. III, 370.—Мы на семь свѣтъ такъ им'ѣемъ, якъ ти, що комедію виправляють Сѣмь Сл. Б. 65.

3. Доводити до жаданого стану, виробляти, обробляти.

XVII. Якъ осли працювати м'ѣли ролю виправляти, орати, сѣяти, жати Гал. Кл. Раз. 404.—До оуржева ішеници... потреба теж и зерна на рыцарену ролю вкиненого Рад. Він. 438.—На кождомъ пруѣ галки з' квіты яко лилѣа виправлены Літ. Рук. 36.

4. Правити, розправляти, викладати, розповідати, розводитися.

XVI. И не ку речи перед судом виправовали Арх. ЮЗР. VIII, III (1583).

XVII. О марности ли того свѣта, о богатствѣхъ и о роскошахъ зрадливыхъ виправовати буду Тит. 112 (Кнѣст. 1625).

5. Вислати, слати.

XV. Тыи послы виправили къ ватшой милости Ак. ЗР. I, 188 (1492).

XVI. И ты бы еси... не наймитовъ, одно жъ сыноу мужскѣхъ... къ той рсботѣ виправиль Ак. ЮЗР. I, 116 (1542).—До ориентальныхъ епископѣхъ послы виправили Хр. Фил. Апокр. 1432.

XVII. Ходи жъ в дом мой; слугъ виправлю отсюда, бы Алксѣя шукали поѣсюду Др. Ол. Ч. В. 159.—(Цесаѣ) к тому озеру, з которого смок выходилъ, поѣку свою виправиль Рад. Ог. 57.—Григорій... таємный лист до него (Маврикія) виправиль Жл.т. Св. 49-б.—Кулекъ... досталъ языка трехъ Татаринѣхъ, зъ котоурыми татарами виправиль отъ себе козакоу Ак. ЗР. V, 217 (1688).—(Людъ) виправили до него великое и зацисе поселство Збірн. 1693, к. 171.—Петоници... виправлены были на поле орати Прот. Полт. С. I, 269-б. (1699).—Зараз с поудъ Тиници подѣздъ добрій виправили Літ. Сам. 57.

XVIII. Урадило все войско Запорожское виправити пословъ своихъ до королевского влчества Вел. Сказ. 23.—Наперед виправил Антиоха з войскомъ Ал. Тлш. 43.—Гостивъ ихъ пристойне и давъ имъ всего довольно... и виправилъ ихъ рядно Пам. укр. м. I, 334 (Рк. Тесл.).

6. (дочку). Дати виправу з оказіи виходу заміж.

XVI. А хоччи ихъ (дочки) достаточне а добре виправити и даровати Арх. ЮЗР. VIII, IV, 97 (1578).

XVIII. По смерти отческой zostавшись дѣвки з имѣня отчизного подлугъ тестаменту бали бѣ виправоранни Стат. 49-б.

7. Вьднати, вистаратись.

XVI. Выправиль былъ собѣ отъ короля его милости привилей Пам. КК. III, 23 (1590).

XVII. Абы такъ они, яко и за часомъ будучіе священники жадного дѣдичтва на туу цегковъ братскую не виправовали и права собѣ не прстендовали Гал. II. М. II, 19 (П. Мог. 1633).—Собѣ виправилъ мандат у кроля его милости Арх. ЮЗР. I, XI, 668 (1636).—Ф. Л... виправивъшы себе прашпоуѣ у Гуляницкого іб. III, IV, 72 (1649).—На друкарню цегковную виправлено право кадуцисе іб. I, XI, 176 (1650).

XVIII. Кирило... виправивъ собѣ фѣмаль у царя Пелгр. Ип. Влш. 60.—Н. подасть жалобу свою 10 априля в судъ и виправитъ позоу за владѣіе зсміями его по куплѣ продаками его владѣиными, а истну наслѣдственно спадаючи С. і Р. 18-б.—Жалобливый виправляеть повторный позовъ по тогожъ своему супрника іб. 19-б.

ВЫПРАВЛЯТИСЯ, - ВОВАТИСЯ, - ВИТИСЯ.

де. 1. Виказувати свою правість, усправедлюватися, унесвинюватися.

XVI. Достаточѣ зъ листу в. м. читаючи. вырозумѣль есми, абы-мъ се виправиль в. м. въ отпѣсѣ мсѣмъ Ак. ЗР. IV, 149 (1596).

XVIII. Люди къ свидѣтельству принимани бытъ не имѣютъ... пока зъ обвиненія своего не виправится Стат. 88.

2. Виставлятися, гратися.

XVIII. Пистолети, когда виправлялася итермедия... нсѣѣсть де подѣлися Дѣло Бых. 21 (1722).

3. Вибиратися, братися, вирушати, - шити.

XV. Изяславъ же того не улюби, ни посла того поусты, и виправгсѣа весь из города и ста на болоньи Ип. 380 (1149).

XVI. Въ тотъ часъ тежъ Римляне христяне виправилисе на Турки Берест. соб. 278.

XVII. Въ томъ часѣ виправился Володимѣръ кроль зъ великимъ войскомъ на Греки Копист. Пал. 975.—Кгдыся на войну... випрвовавъ царъ Константинъ Єв. Рш. 272-б.—Зобравши войско руске великое, Владимиръ виправился до Таврики албо Перскоу Кроп. Соа. 24.—Мѣста грецкіи поддалися персомъ... противъ кстоурымъ виправился Александръ Ал. Печ. 168.—Жидове... виправили ся збройно Кроп. Боб. 200.

XVIII. Той-жъ весни моглъ виправитися отъ Константинополя кораванъ военный на море Чорное Літ. Вел. III, 431.

ВЫПРАВНЫЙ, прикм. *Що його виправлено, вироблено (про шкури).*

XVI. Ласіть виправних дванадцять Ж. Кутб. II, 130 (1582).

XVII. Скур яловичих виправних семнадцать Арх. ЮЗР. III, IV, 49 (1649).—Вовчі шкури виправные носили Рук. Хрон. 466.

XVIII. Шкуръ яловичихъ виправнихъ три Быт. млр. обст. 348.—Мрдовскихъ шкуръ двѣ, виправная одна, другая ни Літ. Вол. IV, 122.

ВЫПРАВОВАНИЕ - СЯ, рн. *Чинність від «виправоватися».*

XVI. Ку виправовантю ся невинности ее было до приплыхъ рочковъ дано Арх. ЮЗР. VIII, III, 379 (1583).

ВЫПРАВОВАТИ, *дс. Див. Выправляти.*

ВЫПРАВОВАТИСЯ, *дс. Див. Выправлятися.*

ВЫПРАВЯНИЕ, рн. *Див. Выправлянье.*

XVII. Внирица... большой працы потребуєт в выправляню Кн. Рож. 135-б.

ВЫПРАГАТИ, -ГТИ, *дс. Див. Выпрягати.*

XVI. Она казала кони выпрагати Арх. ЮЗР. VIII, III, 380 (1583).

ВЫПРАТИ, *дс. Див. Выпирати.*

ВЫПРАЦОВАТИ, *дс. Працею добутти.*

XVIII. Памати, розуму, сами не випрацовалисмо, не выорали, анѣ выкопали Науки парох. 112.

ВЫПРИСКОВАТИ, *дс. Приснувши викидати.*

XVIII. Тыи корости часомъ по всемъ коню бывають роскиданы, а часомъ тол'ко на ка'ку ал'бо на ногахъ, ал'бо на удахъ и чрезъ ноздры виприскуєть часто, когда по шии понаде горломъ гул'окъ или коростъ нема Укр. Госп. Пор. 60.

ВЫПРИХНУТИ, *дс. Приснувши викинути.*

XVIII. Умочивши часто зъ гусячого скрила перо, воткну въ обѣ ноздры (кенелі) поць виприхнув Укр. Госп. Пор. 59.

ВЫПРОВАЖАТИ, -ВАДИТИ, *дс. Прозадити з середины, виводити, вести.*

XVII. Панюю Корсакову за руки рзярши, за ворота выпроводили Гол. П. М. I, 534 (К. Вып. 1633).—Бабу самъ власный Гаврило выпроводилъ зо всѣми: रुपесками за Днѣпр, подѣбно к Жаботину Ак. Полт. Гор. Ур. I, 12 (1664).—Геркулесъ вшедши до тоеи яскинѣ, самого Какуса забилъ булавою, и быдло свсе оттолъ выпроводилъ Гал. Кл. Раз. 169.—Выпроважает а поджигает оного (чоловѣка) дияволъ... на горшое... мешканье свинѣйское Ев. Р. ш. 9.—А старшину 4 пануєъ въ поле выпроводили Літ. Льв. 237.—З Євгиту выпрова-

дилъ Мавсей людѣ Жидовскій Рад. Ог. 127.—Он же, Кулачокъ, выпроводилъ ее, Пашиху, в Крестъ до матки ее Акт. Старод. кн. 93.

XVIII. Коли выпроважали Александра до войска, дала ему Кондакия коня Ал. Т. ш. 100.—И выпроводилъ Ірод тых трох кролей з великою честію Пам. укр. м. II, 130 (Рк. Тесл.).—Випроважено воеводу зъ людми ратними до Рубловки Літ. Вол. II, 161.—Ажъ его мужикъ еденъ выпроводилъ на дорогу Літ. Черн. 86.

ВЫПРОВАЖАТИСЯ, -ДИТИСЯ, *дс. Виноситися, виїздити, вибиратися.*

XVI. Абы он от сего часу за двѣ недели сорсміъ з двора выпроводился Арх. ЮЗР. VIII, VI, 166 (1565).—Пань... там до тсе го-сподыся выпроводил и тже там был Ж. Кутб. II, 36 (1572).—Позволяємъ допущаєм з ыменей церковныхъ владыцтва Володимирского и Берестейского зо вскми ихъ властными ма-етностями... дѣброволне выпроводитися и выехати Арх. ЮЗР. I, I, 60 (1576).

XVIII. К оль норый на сѣтъ юж ся выпроважаетъ Укр.-Р. Арх. IX, 159.

ВЫПРОВАЖЕНЬЕ, рн. *Чинність від «выпроводити».*

XVII. Тыи книги по-кгрецку... выст'е або выпроважат'е зогутъ Кн. Рож. 30-б.

ВЫПРОВОЖАТИ, -ВОДИТИ, *дс. Див. Выпроважати, -вадити.*

XIV. Тогда тотъ староста имѣетъ его выпроводити до границы земскѣ Ак. ЗР. I, 19 (1347).

XVII. Куды бы нашъ якій купецъ мѣлъ именемъ своимъ з товарами чужеземского купца з нашѣй землѣ выпроважати, а досѣдчилъ би ся того дозorca нашъ, теди позволяємъ ему той увесъ тогачъ забѣрати Вас. 36. Мат. Ливоб. Укр. 61 (1654).—Клягения... убрала Витолда въ одной панны свсеѣ оджу, а панну въ Витолдову оджу, которую въ вязенью зоставиши, Витолда за собою выпроводила въ паненской оджи Крон. Лт. 335.

XVIII. Обѣщахуся мя выпроводити честно отуду безъ утрати единой аспри Гр. Варск. I, 213.

ВЫПРОДАТИ, *дс. Продати все.*

XVIII. Если би кому похотѣлося выйти для житя на пную сторону... то волно ему будеть учинити випродавши своя имѣнія в Польшѣ Вол. Сказ. 126.

ВЫПРОСИТИ, *дс. Просивши одержати.*

XVII. На языкъ оубогій члѣвкъ, если чого не выпроситъ, безъ гроша нѣчого не достанетъ Рад. Ог. 923.—(Цесарѣ) окрутенствомъ

над хрстіанами военное собѣ от боговъ своихъ... шасте выпросили Гал. Боги пог. 26.

XVIII. Кто бы много за мало выпросилъ, albo без надачи побрал, таковых гѣчь наданую і побранную тратит Стат. 32.—Не мож анѣ заробити, анѣ выпросити Пам. укр. м. I, 298 (Рк. Тесл.).

ВЫПРОСИТИСЯ, *дс. Прозьбою увільнитися, визволитися.*

XVIII. Зъ которого (взяеня) Хм. випро- сился чрез Чмлинскую Вѣл. Сказ. 20.

ВЫПРОСТОВАТИСЯ, *дс. 1. Бути витягнем проводенем просто.*

XVI. Где без земляньскихъ кгрунтовъ не выпростуються, таковыя земли беручы. на- шыми кгрунты мають отдавати Пам. РК. II, 533 (1557).

2. *Витлятися просто.*

XVIII. И въ томъ разѣ словомъ Бжїимъ вѣрующа невѣста випростовалася и такъ латво от хоробы.. оулѣчена зостала Науки парох. 104.

3. *Статися простим.*

XVII. Посполитого лѣкара и збавителя Иса Ха проводника предъ себе беручи ку выпашку правды и абы простою мовою мова випростоватися могла О обр. 191.

ВЫПРУЧАТИСЯ, *дс. Пручаючися визво- литися.*

XVIII. Которого (зятя) повалѣломъ былъ, леч онъ як молодой випручавшися з-под мене... Прот. Полт. С. I, 238-б. (1701).

ВЫПРЯГАТИ, -ПРЯГТИ, *дс. Увільняти з запрягу.*

XVIII. Вѣлѣлъ коней випрягати Лит. Вѣл. II, 82.

ВЫПРЯГНУТИ, *дс. Випорожнити, вичи- стити.*

XVII. Грунтаром, гды Андрѣй грунтаръ вы- прятнул транзит звоничный, тогды решты з горѣлку и на пиво дадем всего злот Арх. ЮЗР. I, XI, 385 (1630).

ВЫПСОВАНЬЕ, *рн. Чинність від «выпс- вати».*

XVII. За выпсоване саду... протестующие жадного пожитку с того двору и з саду мети не могутъ Арх. ЮЗР. III, IV, 493 (1650).

ВЫПСОВАТИ, *дс. Псувати винищити, ви- губити.*

XVII. Конечне были быхмо и до-шѣтку выпсованы и выкорепены Дїал. о пр. вѣрѣ, 318-б.

ВЫПУДИТИ, *дс. (пол. wujędzić). Вигнати.*

XVII. И не найдеть ли ся которъй што бы его моглъ выпудит з церкви Рук. № 0. 4° 86,

к. 54.—Дла злостей своих з Царигороду вы- пужены сут Гал. М. Пр. 214.—Тирус вое- валъ а в каждой потребѣ звияжество отри- мал и все поганство из царства... випудил Збїрн. 1693, к. 133.

XVIII. Если кого гвалтомъ кто з держаня випудитъ, яко гвалтовник маєт бит каранъ Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 47 (1745).

ВЫПУЛЕРОВАТИСЯ, *дс. Див. Выполеро- вати.*

XVIII. Мает изгофѣти земля и вичистити са и выпулеровати от всѣх нечистотъ и сквернъ Пам. укр. м. IV, 306 (Рк. Тесл.).

ВЫПУСКАТИ, -СТИТИ, *дс. 1. Дати, дозво- лити вийти, не боронити вийти.*

XV. И поволѣ (Ростиславъ) выпустити я ис погребя и розвести я по городом Ип. 511 (1161).

XVI. Якъ... будутъ выбирать... цехмистра... (то) еслибы немощнѣмъ былъ, и то слушне, если его братья выпускають, змовишисе, то можеть быти воленъ с того Арх. ЮЗР. I, VI, 52 (1563).

XVII. (Гетманъ Конецполюскій и козаки) тогды ся съ собою на шість годинъ били, кгда бы не дощѣ окрутне великій перешкодилъ, снаѣ бы вѣткихъ и ноги не выпустили Лит. Лѣв. 241.—Послалъ мя... жебымъ выпуститъ на волность оутрапленныхъ Гол. П. М. II, 378 (Кю. Н. 1645).

XVIII. Впускай пшело свои на стаго Олек- сея Загов. 211.—Войско розгнѣвавшися на комисаровъ... не хотѣло выпустити ихъ з Лвова, ноки би имъ заслуги ихъ не били за- плачени Вѣл. Сказ. 244.—Взять яйце... ви- пуститъ жовтокъ Мтр. дом. лѣч. 42.

2. *Выводати з себе.*

XVII. Мѣсаць... промени свои з себе вы- пускаетъ Ев. Вѣл. 74.—З мѣла траву выпускаетъ іб. 114.—Вздухомъ отдыхаемъ душиком при- влачимъ воздухъ; то ест плюцами, яко мѣ- шками коралескими и в себе вбираемъ изаса выпускаемъ Транкв. Зерц. 11.—Благословенные языки, которые оные слова выпустили Жит. Св. 34.—Огнь зчистности свсѣя сына оуродилъ и з тогжѣ Дха стога выпустил Кн. о Вѣрѣ, 16.— Слезу з очей сердечныхъ выпустилъ Карп. Нука, 140.

— на свѣтъ, породити.

XVII. Матка... осмого дня выпустивши его (Никиту) на свѣтъ умерла Жив. Св. 94.

3.—(кому що). *Видати до еживання.*

XVIII. Випустилемъ бочку мѣду и куду горѣлку Кн. Мѣск. Полт. 73 (1705).

ВЫПУСКЪ, *рм. 1. Див. Выпустъ.*

XVIII. Мы... (добра свои) з озерами, уловами рыбными и звериными поплавами и выпусками (продали) Мат. и зам. 169 (1708).

2. *Випускання, дозвіл вийти.*

XVII. В. ц. в. цѣловаль хрест на выпускъ вязнѣй Ак. ЗР. V, 25 (1637).

ВЫПУСТОШЕНЬЕ, рн. Чинність від «выпустошити».

XVII. Въ випустошеню дубовъ Арх. ЮЗР. III, IV, 60 (1649).

ВЫПУСТОШИТИ, дс. Спустошити дощадку.

XVI. Села вельми випустошили Кул. Мат. I, 50 (1580).

XVII. А надто тыежъ мещане борожъ... вырубали, випустошили подъ тотъ часъ и въ нивечъ сбежнули Арх. ЮЗР. VI, I, 564 (1650).

XVIII. Випустошатъ всю землю и оскверняютъ ю Пам. укр. м. IV, 287 (Сідз. 36).—Гай випустошилъ Мат. Ист. ЮР. 47 (1716).

ВЫПУСТЪ, рм. Місце, де випускають товар пастись, пасовище, вигон.

XVI. Не вольно ѣм коней и быдла их на звичный выпустити их месткии пускати Пам. КК. IV, II, 153 (1545).

XVIII. Прсвѣдчилъ... Іаковъ Молодснкій, же... на Оболоню для выгоды мещаномъ Киевскимъ, жебы отъ бакшти Воскресенской и отъ бакшти Бискупской, мѣли выпустъ своим конемъ и быдлу, попушно было мѣстце Сб. мат. отд. III, 130 (1701).—Дубровка... з люкою сѣнокосною и з пристаню, где на пѣски и для бидла выпустъ волнѣй Кн. Мѣск. Полт. 120 (1716).—Къ селу Чопилкамъ издревле надлежащие три выпуста козацкие для вигону скота Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 224 (1767).

ВЫПУЩАТЕЛЬ, рм. Той що «выпускає».

XVII. Якожъ реченый тобѣ Дхъ Сыновскій, вмѣсто якобы мѣлъ Сынъ причиною и выпущателемъ назватиса, черезъ тебе в порадокъ выпущеного и причину маючого и з сына потагненьный есь (Дхъ Стыи) Кн. о Вѣрѣ, 263.

ВЫПУЩАТИ, дс. (пол. wypuszczać). Див. **Выпускати**.

XV. Язъ та и бес таче выпускаю Ип. 337 (1146).

XVII. Вывивати рознитса барзо от реченія выпущати Кн. о Вѣрѣ, 93.—Тварь его (Мѣйсея)... променя выпущала Кн. Рож. 47-б.—Гды вложатъ тативу на лукъ, выпускають зъ него стрѣлы, которые людей поражають Гал. Кл. Раз. 76.—Магдалина... солодкіе слзы из очей своих выпускала Єв. Реш. 217.—Бгъ... розказалъ землѣ и древамъ рожай свой выпущати Крон. Боб. 2.—Рече зѣлію и древамъ плодъ свой выпущати Рук. Хрон. 2.

ВЫПУЩЕНЬЕ, рн. Чинність від «выпустити».

XVII. Павлюка, що былъ перше въ Варшавѣ, коли Сулиму загублено, упрошено, якожъ былъ въ Замостію по випущенію Літ. Лѣв. 258.—Оповѣдалъ вязномъ випущенѣ Гол. П. М. II. 378 (Кор. Н. 1645).

ВЫПЫТАНЬЕ, рн. Чинність від «выпытати».

XVII. Абыс мѣлъ науку хрестіанскую выпытанемъ и бадаем ани вѣрою зрозумѣлъ Жит. Св. 82 б.—Має быт пилнсе оних (грѣшор) самого себе выпытаге Каз. 32, к. 20.

ВЫПЫТОВАТИ, - ТЫВАТИ, - ТАТИ, дс. 1. Питаннями вивідувати, розпитувати.

XVII. Пилно выпытовалъ Иродъ (волхвів) и доведовалса о часѣ, в котрый сѣ им звѣзда онаа оказала Єв. Калл. 836.

XVIII. (Къ заки) пойм ли турка... ворожбиты... стали его выпытовати отколѣ Варни доставати Рук. К. У. № 21, к. 18.

2. *Випробовувати.*

XVII. Который знову прійти маєть судити его и выпытовати Тр. постн. 57.—Гдѣ... срдца и мысли пашѣ выпытуєть и выбадываєть Єв. Калл. 2.—На то маєм ту свѣдѣтво с писма светого... абы геретикое таемныхъ выпытоват, искат и словом божьим переписать Просв. 150.

ВЫПЫТОВАТИСЯ, - ТЫВАТИСЯ, - ТАТЬСЯ, дс. Розпитуватися добре, розвідувати, дізнаватися чого.

XVI. И онъ самъ маєть моцъ о вере и о капланстве выпытывать се Берест. соб. 258.

XVII. Пилно сѣ выпытовалъ патриархъ, ктобы онъ былъ, который людѣ хрстоименный оутѣшает и имъ сѣ пѣклуєтъ Тр. постн. 274.—Идѣтежъ и досконале выпытайтеся об оном діяти Єв. Реш. 244-б.

XVIII. О новонарожденномъ королѣ жидовскомъ въ мѣстѣ столечномъ Іерусалимѣ выпытовалса тѣіе цѣіе Науки парох. 122.

ВЫПЫТЬ, рм. Випитування, розпитування.

XVII. Мы... чинили слухниѣ выпить и довод о убійтѣ Стефана Прот. Полт. С. I, 62-б. (1689).

ВЫПЫХАТИ, дс. Див. **Вывихати**.

XVIII. Млстѣнно нищим и оубогіим давайте а з дворовъ своихъ не выпыхайте Бог. и Лаз. 76.—Святыхъ з неба выпыхають Богл. 51.

ВЫРАБОВАТИ, дс. Рабрючи випустошити.

XVII. Дома богатыхъ вырабовати Рук. Хрон. 144.—Церкви и монастыри попалили и вырабовали іб. 461.

ВЫРАЖАНЬЕ, рн. Чинність від «выразити».

XVII. Хотѣлъ теdy Исусъ Христосъ презъ тоє сѣоихъ овецъ выражанья Петра постановити особливимъ апостоломъ народомъ Копист. Пал. 334.

ВЫРАЖАТИ, -ЗИТИ, *дс. 1. Звижнути, вибити з суетаву.*

XV. И падєс под нимъ (Ростиславомъ) конь, и вырази собѣ плече (Ростиславъ) Ип. 801 (1249).

2. *Вибивати, - бити, відбити, витиснути; віддати.*

XVII. Монархове... згыкли на хоругвахъ розличныи свои выражати гербы Рад. Ог. 94.—Хочетъ кто фигуру печаги згачне изъизити, мусит печать тиснути *ib.* 513.—На томъ перстеню до печатования листовъ выразила рыбу и хлѣбъ Рад. (Мрк.) 26.—Печать, которую Бг выражаєтъ на душѣ члвчой през кещніє стое, споминаєтъ апостолъ Павелъ Гал. Кл. Раз. 111.—Хс... образъ твари своей на немъ (полотнѣ) выразил над вишлякєє мистерное малеванє Жит. Св. 609.—Хс... обрусъ до свои твари приложивши... свою тварь выразилъ на немъ Коон. Боб. 192.

XVIII. Тѣнь челоуѣческую или образъ чїй на стѣнѣ бѣдой или на обрусѣ различными цвѣтами виражений Літ. Вел. III, 370.—Тот Каріонъ... привезлъ тогда жъ... кграмотку для ученія дѣтей потребную, славенским и греческимъ языкомъ, виразивши въ ней всѣ литеры Рускіє фигурами и лицами челоуѣческими *ib.* 417.

3. *Виповідати, - повісти, висловити, описати; означити, показати.*

XVII. И отворатєа ему двери до црствїа нбсного, яко сам Хс выражаетъ мовачи: ктоса не отродитъ от воды и Дха, той не вніидєтъ до црства небсного Тит. 215 (П. Мг. 1639).—И там мешкаючи розъные школы выражали, поддѣныхъ мучили Арх. ЮЗР. III, IV, 176 (1649).—То на писму виразивши Прот. Полт. С. II, 1 (1673).—То на реєстру не виражено *ib.* 42-б. (1676).—Непослушнєство которєєа старшимъ выражаєтъ, Вгуса выражаєтъ Рад. Ог. 1127.—Добре тлумач... тые слова переложилъ, не такъ слова личачи, яко рѣчь самую выражаючи Кн. Рож. 92-б.—Писала скаржачєса на антипара... иж ней много злости выражал Ал. Печ. 178-9.—Ставши Михайло Гавриленко выразил явне, доброволне а непримущєне Кн. Мѣск. Полт. 5 (1692).—Оного (Петра) барзо приймовано з великимъ коштомъ, якъ царя и почєсть вираживано великую Літ. Сам. 195.—Цєру обраному, любо єще не будетъ коронован, якъ цєру честъ выражаємъ Рук. Црк. 16.—Жалобу, которая виражала при-

мовку от Давыда Скабуртины Акт. Старод. кн. 105.—Чѣму мнѣ тую ганбу виражаємъ Рук. № 0. 4^о 86, к. 55.—Люд... образowi чєсть великую выражалъ Крон. Боб. 11.

XVIII. Данило... мусит... вишлякую оному тестю почтивостъ яко добродѣю свєсєму выражати Прот. Полт. С. I, 239 (1701).—А ежели... и записалъ хто памятєствованія годное... дѣянїє, то записалъ тилко для себе... жаднихъ—зъ якихъ причинъ що повстало...—не виразивши околичностей Вел. Сказ. 2.—Не выражаю тут подробну того, яковимъ провиянтомъ Хмельницкий от хана на дорогу вспоможенъ *ib.* 27.—Не занєхалъ виразити похвали Літ. В. л. IV, 3.

ВЫРАЖАТИ, -РАДИТИ, *дс. Див. Выряжати, -рядити.*

XVI. Почтивость и повагу послѣ ваш. мил... тамъ в Ордѣ вырядилъ (цар Перекопский) Ак. ЮЗР. I, 8 (1538).—Ого ж маєшь, што-мъ тобѣ обѣдалъ: вирадилєс мнѣ наруганє, мѣй же за то Рук. № 0. 4^о 86, к. 56.—Анонъ посломъ хотячи легкєсть вирадити, оголилъ имъ бороды Рук. Хрон. 100.

ВЫРАЖАТИСЯ, -ЗИТИСЯ, *дс. 1. Відбиватися, виявлятися.*

XVII. Мѣста засѣтые и знаки... въ листѣ граничномъ не показуютєся и не выражаютьєся Ак. Зєм. 123 (1689).

2. *Вимовлятися, виповідатися, витлумачуватися.*

XVII. Толкіи теdy и такъ великіи иле вкортєє моглиєа выразити великого того стго звѣтаєства и триумфы Тр. постн. 398.—Прокураторъ... написалъ тестаментъ, на которомъ би ся виразило Єв. Реш. 227-б.—Імена тыхъ особъ, которые попродали свои кгрунта, такъ выражались... Дмитро, Иван Мѣртиновичи, Врезубчики, Андрѣй Глушко Акт. Старод. кн. 85.

XVIII. О... всемъ... напредѣ... въ семъ лѣтописцу виражаєтєся Вел. Сказ. 8.

ВЫРАЖАТИСЯ, -РАДИТИСЯ, *дс. Див. Выряжатися, -рядитися.*

XVIII. Тєтера, гетманъ, съ Чигирина до Полци выражалєся Літ. Черн. 84.

ВЫРАЖЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выразити».*

XVII. Которыхъ (пенєзєй) выражєньє доводне, кгда того час и мѣстєє будє, покаже Арх. ЮЗР. VIII, III, 486 (1602).

XVIII. Водлугъ своего зєвчаю мають людє, якобы сєойствєнный свой языкъ и ишїй способъ бєсѣды и словъ выражєнїа Науки парох. (пр.).

ВЫРАЗНЕ, -О, *присл. Такъ що легко розрізнити, розпізнати, зрозуміти, ясно, зрозуміло; ясно, не ховаючись.*

XVI. Того довод маєшь у тогож апостола виразне до Коринтов Рук. Муз. № 513, к. 3.—Смотри, яко тутъ виразне даєть знати, же Духъ Свѣтый маєть бытность а истность одъ Отца и отъ Сына Унія гр. 125.

XVII. На кождыхъ мѣстахъ явне и виразне абы научали Пам. КК. I, 127 (1621).—Сей учитель... виразне особу Петрову выймуєть и мовить, же не на Петрѣ збудована єсть церковь Копист. Пал. 343.—Яко далѣй виразне стоить в томъ же реєстрѣ Арх. ЮЗР. I, XI, 700 (1650).—Що виразне можеть члѣкъ познати зъ сии припо-вѣсти Єв. Рѣш. 4-б. —Нехай тебѣ тоє (писме) передъ вами виразне будеть вычитано и вы-слушайте... якъ мы на тые омани отвѣтуємъ Эзарн. Источн. I, 10 (1682).—А якій початокъ и конецъ суду того будеть, тоє маєть быти ви-разно записано Арх. Мот. 125 (1683).—В по-слушаніи заповѣди бжїи виразне замыкаются Домск. 44.—Мночи двор свой власный, ни-кому ни в чомъ нечепный и незаведенный, явне и виразне купчимъ правомъ набытый Акт. Старод. кн. 34.

XVIII. Лѣску свою государскую виразне вань-милостямъ объясняетъ Літ. Вел. II, 490.—Правія убо стопи не токмо мѣсто но и пал-цовъ изображенія виразнѣ даже до-днесъ по-казується, лѣвія же не тако Гр. Барск. I, 326.

ВЫРАЗНЫЙ, прикм. *Що легко розрізнити, розпізнати, зрозуміти; що легко прочитати, читальний.*

XVII. То выразными словы визнають Ко-пист. Пал. 365.—Такъ достаточной и выраз-ной науки, бымъ жадного на то не мѣлъ свѣ-доцтва Тит. 153 (Копист. 1625).—Маємо теж и прикладъ выразный в писмѣ стом ів. 278 (П. Мот. 1632).—Нытки вымыслные, противъ-ко выразному праву, куповати собе казали Арх. ЮЗР. III, IV, 350 (1649).—Научителѣ... во всемъ досконалую и выразную науку пам... подаютъ Єв. Рѣш. 20-б.—Выразна вымова Рад. От. 882.—Сотник... писалъ до пна полков-ника свое выразное писмо Прот. Полт. С. II, 138 (1685).—О якомъ дѣлѣ выразную засы-лаючи інформацію, ждаємъ Ак. ЗР. V, 233 (1690).—Не показалъ жадного права, а иле выразного, жзбы то явне, ясне было єму про-дано Акт. Старод. кн. 60.

XVIII. Королей полскихъ... премѣняся 14, ко-торихъ зде... виразная хронология полагається Вел. Сказ. 12.—Послалъ онъ же, панъ пол-ковникъ Полтавскій, выразного указу Дн. Хан. 34.

ВЫРАТОВАТИ, *дс. Ратуючи вирвати з не-безпечности.*

XVII. Тебѣ з ланцуховъ виратую Прот. Полт. С. I, 224 (1700).

XVIII. Єдиногосме сына мали, подпору ста-рости ишой, и той оутонулъ южъ тому мѣспѣ. Але виратуй и нашего сына Пам. укр. м. III, 73 (Рк. Тесл.).—Пана Миколая Потоцкого... виратовали Літ. Вел. IV, 193.—Богъ вирату-єть отъ потопа Богл. 93.

ВЫРАХОВАНЬЕ, *рм. Чинність від «вира-ховати».*

XVII. Вырахованье — сочетание, разсужде-ніе, сочисленіе Синоп. сл.-р. 14.

ВЫРАХОВОВАТИ, ХОВАТИ, *дс. Разумком доходити чого, вилічити.*

XV. Десятъ копъ грошей приданую выраху-вати Пам. КК. I, 138 (1490).

XVII. Съчисляю, исчитаю: перечислю, выра-ховую Вр. Л кс. 168.

ВЫРАХУНОКЪ, *рм. Вирахування, що ви-раховано.*

XVIII. По томъ вирахунку (колко въ якомъ селѣ людей тяглихъ вынаходится), жзбы зъ десятка человѣка одна подвода была назна-ченна Літ. Вел. III, 432.

ВЫРВА, *ржс. 1. Діра зроблена вирванням; яма, вижолоб, вимул (що зробила вода).*

XVII. Усе наутеки скочилъ з города, оба-чивши гоиско турецкое на той вирвѣ, где под-копи вирвали Літ. Сам. 144.

XVIII. Єсть у мори окіанѣскомъ дванад-цять вѣкенъ, выровъ или пуповъ, которые аждо самыя преподней глубиною Ал. Тит. 88.

2. Особа зломива, обмовна, що хто його зна звідки вирвалася.

XVII. Блудникъ: вшетечникъ, вырва, лотръ Бер. Л кс. 8.

ВЫРВАНЕЦЪ, *рм. Дрантус, голодранецъ.*

XVII. Вывалюєть вашѣхъ... казаями одѣ-ваете Ак. ЮЗР. II, 230 (И. Виш.).

ВЫРВАНЬЕ, *рм. Чинність від «вырвати».*

XVI. Хрустицкий почальъ ся нами осветчать и вырване бороды оказывать Arch. Sang. VI, 262 (1565).

XVII. Игор... самъ тамъ (у Древлѣхъ) зосталъ мислячи о болшомъ вырваню (дани) Жит. Св. 518-б.—Вчинилося побите... и волосовъ ви-рваня Прот. Полт. С. II, 279 (1697).

XVIII. По вирваню подкоповъ Літ. Вел. II, 460.

ВЫРВАСЬ, *рм. Той що вирвався звідкись.*

XVI. Во смиреніи и у згодѣ тамошнии учи-тели пребываютъ, на мѣстниці Петровы. Одно толко оденъ папѣжъ изъ послѣднее столицы (вырвасомъ сталъ и) дмется помпою своею Посл. до Лат. 1142.

ВЫРВАТИ, *дс. Див. Вырывати.*

ВЫРЕЗАТИ, *дс. Див. Вырѣзати.*

XV. Моуж... вырезавъ ис книги (слова) Чет. 1489, к. 50.

ВЫРЕКАТИ, - РЕЧИ, - КТИ, *дс. Вимовляти, -мовити, вивовідати, -повісти, сказати.*

XVI. Все посполите, вырекаемъ... и право наше здаемъ Арх. ЮЗР. VIII, IV, 383 (1535).—Слова Христовы... не такъ суть выречены, якъ ихъ онъ преложиъ Хр. Фил. Апокр. 1314.

XVII. Хс. Гъ вырекль; всякъ возносяся, смирится Ев. Реш. 6.—То вырекши, вийшла з келіѣ Лѣств. 47.—То вирекши отворилъ колодки у желіз и от вязеня и казалъ ему што рыхлѣй виходить Рук. № 0. 4^о 86, к. 56.—Добрый законникъ варуетъ и жартовного кламства выречи Домецк. 110.—Свдокиа недопустивши ему далей такихъ спросныхъ словъ выречи, заразы дунула на тварь его смѣле Жит. Св. 5.

XVIII. Слово отъ Дорошенка Бруховецкому сказанисе вирекши Лит. Вел. II, 163.

ВЫРЕКАТИСЯ, - РЕЧИСЯ, - РЕКТИСЯ, *дс. Відрікатися, зрікатися, -ректися; відступати.*

XVI. Отець архимандрить доброволне се вырекъ и поступиъ тую ниву изъ сеножатни игумену Кирилскому Арх. ЮЗР. I, VI, 29 (1539).—Князь Богуш листомъ своимъ с тыхъ полъ и дубровъ ся вырекъ ib. 35 (1542).—Сами мещане володимерскіе (кгрнтови и права своего) отступили и вечными часы выреклися ib. VIII, VI, 250 (1569).—Онъ патрарховъ своихъ вырекся Антир. 705.

XVII. Ся... наименшою претенсіи часы вѣчными выркаю Арх. ЮЗР. II, 79 (1632).—Кто любить Ха Спитла, повиненъ для нго всего отступити и выречиса на семь свѣтъ Рад. Він. 1522.—Ты выреклса богатствъ и я тежъ не маю нѣчого на свѣтъ и богатствъ не прагну Гал. Боги пог. 35.

XVIII. Отець синовъ или дочокъ виректисъ можетъ по причинама, еслѣбъ кто з гнѣву отца пхнулъ либо вдарилъ Стат. 58-б.

ВЫРЕЧЕНЬЕ, *рн. 1. Чинність від «выректи».*

XVII. На остатку декретъ страшный якъ слово вымовити злomu будетъ за выреченемъ слова Діар. Фил. 99.—За аз катове по выреченю того декрету до своего са ремесла бѣлы Збірн. 1693, к. 156.

2. Вирок, постанова, декрет.

XVI. Вышло естъ выречене отъ цесаря Аргуста, абы былъ пописанъ весь свѣтъ Ев. Пер. 28.

ВЫРЕЧЕНЬЕ-СЯ, *рн. Зречення, відречення, відступ.*

XVII. Нагушити што наменше з науки вѣры албо отмѣнити естъ велми великихъ грѣхъ выреченіса и живота вѣчного страта и отпаденіе О обр. 196.—Доброволне выреченсе самого себе и всѣхъ марностей свѣтскихъ... заховати повинни Арх. ЮЗР. I, VIII, 414 (1632).

XVIII. Опротъ того, жаль имѣвъ Іисъ для виреченіса Петрового Науки парох. 276.

ВЫРЕЧИ, *дс. Див. Вырекати.*

ВЫРИВАТИ, *дс. Див. Вырывати.*

XVI. Также и мещанъ Луцкихъ, людей християнскихъ, до хвалы Божое не пушаютъ, выриваючи на нихъ якоесь пожитки себе Арх. ЮЗР. I, I, 288 (1591).

XVIII. (Малороссіяне) на болотахъ... палъ убывали тожъ в знакъ своеи займи, і уже нѣхто тамъ другои палъ не силен былъ забывать, а забитои виривать С. і Р. 5.—При чужомъ столѣ не выривайся краяти мяса албо частовати иншихъ Полѣт. 48.

ВЫРИГАНЬЕ, *рн. Чинність від «выригати».*

XVI. Огріганіъ, выриганье Зрз. Лекс. 109.

ВЫРИГАТИ, - ГНУТИ, *дс. Вибльовувати, -блювати.*

XVI. Отригаю, выригаю Зиз. Лекс. 109.

XVII. Потребно здаломиса о дивный Θεодоре, повстати з Бгомъ на збитіе Николаевыхъ щитов и словъ, которыхъ противъ правды незбожне выригнулъ О обр. 235.—Шпетный блевотины грѣховныи з сердца своего на исповѣди стой выригнувши и выкидавши, потымъ знову ты блевотины пожигаешь Гал. Кл. Раз. 62.—Яко іону рыба вырігнути мусіла, также и адъ изъ гроба сна члвчского задержити не мусит ЦАМ. № 608, к. 5-б.

XVIII. (Своволюенство козацкое) знову противку войскомъ его кор. мил. и тому постановленю виригнули Лит. Вел. IV, 281.

ВЫРИКАТИ, - РИКТИ, *дс. Див. Выренати, -ректи.*

XVII. Хлопец... доброволне, а не з мучи вирикши далъ слово на годовъ три Кн. Цху Кр. 7 (1678).

XVIII. Барзо розгнѣваний и началъ тяжко вздыхаючи, вирикати тіе слова Лит. Вел. IV, 17.

ВЫРИКАТИСЯ, *дс. Див. Выренатися.*

XVIII. Варикаюся того плещу Арх. Мот. 15 (1703).

ВЫРИНАТИ, - РНУТИ, *дс. Випливати, нутти на верх; видобутися з чого.*

XVII. Пожиь еще не втонулъ в таковое планство, вырни и поднеси са Лѣк. на ост. ум. 18.—Выринаю—происхожду Синоп. сл. р. 14.—Іоан Наперстникъ Христовъ, по нагу,

вырнувши з шат, утѣкает Арх. ЮЗР. I, XI, 307 (1607).

ВЫРИНУТИСЯ, *дс. Випасти вискочити, вибити, кинути.*

XV. И пѣшцѣ выринувшася на нѣ из города Ип. 442 (1151).

ВЫРИСОВАТИ, *дс. Виразити в рисунок, нарисувати.*

XVII. Образъ Пречистой вырисованный Пам. КК. I, 122 (1627). — Все теды то на памяти своей яко по твердомъ діаметѣ вырисоватиши епископа нашего оукрашеннаго проѣмъ Тлт. 280 (П. М. г. 1632). — Цѣрки наши яко углы вырисованыи обычаемъ цѣрки Кн. Р. ж. 151. — Лицемъ обернувши (агнца) к горѣ, где соут слова вырисованыи, прободаетъ Рук. Црк. 9. — Вырисовано на томъ златнику вѣры голубицу Дм. Рост. 29.

XVIII. Бляха на которой вырисовано архирея Дѣло о реп. Ак. 15. — Кроюю своею и шаблею на каркахъ козацкихъ вырисовали, що написалъ Духъ Святій Лиг. Вел. IV, 197.

ВЫРИТИ, *дс. Див. Вырыти.*

XVII. (Цыпа Левъ) нашолъ двѣ таблицы, которыми писомъ и мовою грцкою выритесе мѣли второго Константинопольскаго Сѣбору вызнаніе правдивой вѣры Арх. ЮЗР. I, VIII, 212 (Кн. о Вѣрѣ). — (Символъ) на двохъ таблицахъ вырити Копист. Пал. 735. — На силу имени Вжго на жзля Моисеовомъ выритого, розступилися воды морскіе Рад. Віл. 1261. — На червонныхъ золотъхъ тварѣ свою вырити... казалъ Рук. Хрон. 300. — Адр ан... свиню з мрамору вырити... розказалъ Крон. Боб. 254. — Мѣл на митрѣ золотую бляху, на которой выриты были слова: «свято Господеві» Гал. Кл. Раз. I, 32.

ВЫРКО, *рн. (пол. діал. wutko). Рід скрини до спання, топчан.*

XVI. Сребра и злота и фундушовъ также и вырокъ светительскихъ на рѣстѣхъ переписали есмо Арх. ЮЗР. I, I, 338 (1593).

ВЫРОБЛЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выробити».*

XVII. Пол. зол. вынен ему зостал за выроблене горѣлки кадки едной Ак. Полт. Гор. Ур. I, 171 (1669).

ВЫРОБЛЯТИ, - БИТИ, *дс. 1. Роблячи виформовувати, витворювати, робити, готувати.*

XVII. Ему пищу и одежду выробляла Дм. Рост. 65.

XVIII. Тое же слуги найпаче въ той часѣ господаемъ своимъ выробляютъ, когда бываетъ дешево, талия роки Сѣмя Сл. В. 390-1.

—хлѣбъ, хлеба робити, займатися хлѣборобствомъ.

XVII. Мужья поганы живутъ, а хлѣбъ собѣ выробляютъ Копист. Пал. 636.

—шкуръ, виправляти шкури.

XVI. Чамбуръ лосиный, ползолотога далаемъ, скура яловича выроблена Арх. ЮЗР. I, I, 32 (1571).

XVIII. В зѣ вѣдома цѣхмистроваго... у купцеъ для виробленя бѣлки и прочего звѣру брать не повиненъ Увѣв. Дн. Апост. 76.

2. Обробити, опрацювати сповні.

XVIII. (Козакъ) не змѣгли сами за слабостію въ здоровію и своихъ дѣляцѣхъ виробити Об. Черн. 119. — Старинніе поля, или виробленніе ниви, отчини, гумла... (пани) видирають Лиг. Гр. (рк.) 91-6.

3. Робити на всякі способи, витворяти, стрѣити, доказувати.

XVIII. Ахъ, фортунно нещасна, що ти вѣробляешъ Укр.-Р. Арх. IX, 141. — (Слн) который бы на родителей своихъ плювалъ былъ и ранилъ ихъ. Вистину отреклибиса сына такового родители. Мы же все то е... Господу Богу виробляемъ Сѣмя Сл. В. 280.

4. Виснажувати роботою.

XVI. И тыми конми видель есми, дрова вожено и велми тые кони выроблены были Кн. Гродск. Луцк. 1574, к. 341.

ВЫРОБОКЪ, ВЫРОБЪ, *рм. Виробляння, вироблення.*

XVII. Кунеида... ести хлѣба безъ ручного выробку не хотѣла Жив. Св. 241. — Поневажъ Иванъ отъ злосниковъ прибишов... речей краденихъ вживал... жона и дѣти повинни будутъ шкоды нагоржати, а в недостатку и на вироб, а самого злодѣя и на горле карати Ак. Полт. Гор. Ур. I, 192 (1670). — Процикъ... за шкоды... не будѣт... мѣти чимъ заплатити то на виробъ быти маєт (взятій) Прот. Полт. С. I, 185 (1696).

ВЫРОДИТИСЯ, *дс. Втратити силу, зникчелнїти, вияловїти.*

XVI. Ослабѣла вѣра, выродилася побожность Рук. Муз. № 513, к. 13.

ВЫРОДНЫЙ, *прикм. Що виродився в своїм роді, нікчемний, підлий.*

XVII. Аза не покрушыла мѣтка безъ личбы заслоны с паучины зробленне, лементуючи васъ сыновъ выродныхъ Арх. ЮЗР. I, III, 271 (1616). — Зѣ тыхъ выродныхъ легацій монарховъ в Церкви Христовой становити естъ мало уважныхъ отступниковъ засѣ, а не людей правъ сулодалныхъ вѣдомыхъ повага Копист. Пал. 559. — За выроднымъ обѣуродѣнемъ, благовѣствовачі мѣ родити Смотр. Каз. 22.

ВЫРОДОКЪ, *рм. Що уродився не в свій добрий рід, огида, ганьба свого роду.*

XVI. Большой выродъ овъ, а нижъ правдивыхъ сыновъ Антир. 519.

XVII. Снове общи або снове чужого то есть злого ложа выродкове Кн. Рож. 113.—Згнъ выродку Жит. Св. 244-б.

XVIII. Выродки отчизни нашея Літ. Вел. II, 98.

ВЫРОДСТВО, *рн. Властивість виродка, нікчемність, підлість.*

XVII. Если ся не обачить и при церкви, единей матери своей не найдетъ, не объявить и выродства его ясне укажетъ Гол. II. М. I, 266 (Гр. Вр. 1623).

ВЫРОЗУМЕЛЫЙ, *прикм. Що вирозуміє, що входить в чие положення.*

XVII. Все-мъ людѣмъ вырозумелымъ... обьявлялъ Арх. ЮЗР. VI, I, 557 (1649).

ВЫРОЗУМЕНЬЕ, *рн. Див. Вырозумѣнїе.*

XVI. Не тые суть слова мое и вырозумене ихъ Отп. II. П. кл. Остр. 1055.—Оную есмо справу на розмыслене и вырозумене... взяли Арх. ЮЗР. VIII, III, 406 (1583).

XVII. Не закрыте пишем до вас, анѣ округло, под тѣню скрываючи вырозумене речи Арх. ЮЗР. I, XI, 310 (1607).

ВЫРОЗУМЕТИ, *дс. Див. Вырозумѣти.*

XVI. Оповедала, ижъ то вырозумела с повести жон старыхъ статочныхъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 217 (1570).

ВЫРОЗУМЛЕНЬЕ, *рн. Див. Вырозумѣнїе.*

XVI. Людѣмъ коу доброму вырозумленю (наука Христова) Ев. Пер. (гк.) 335.

XVII. Для славнѣйшого вырозумленя и potvrждения крѣпчайшого печат полковую росказалем приложити Мат. и зам. 164 (1670).

XVIII. Стилъ гисторіалный каждому до вырозумленя снаднѣйшій Вел. Сказ. 253.—Для латвѣйшого простыхъ людей и неукоевъ вырозумленія Нзукки парох. (пр.) Д.

ВЫРОЗУМѢВАНЬЕ, *рн. Чинність від «вырозумѣвати».*

XVI. Мудрованіе: вырозумѣване Зив. Лекс. 102.

ВЫРОЗУМѢВАТИ, -МѢТИ, *дс. 1. Розуміти, зрозуміти добре, ґрунтовно.*

XVI. З листу владыки вырозумѣвши, ижъ люди... сами ся сознали... росказомъ есмо архимандриту князя Мисалского ку выроку нашему позвати Арх. ЮЗР. I, VI, 45 (1545).—Писмо святое дает нам знати, абыхмо вырозумѣвали справы Божіи Катех. 21.

XVII. Хотите вырозумѣти, якъ Хс всталъ от мртвыхъ Рад. Ог. 41.—Не вырозумѣв того бездушный, ижъ панъ... ноги ему (Юдѣ) покорне умывает Ев. Реш. 189-б.—Хто бы то

видѣлъ, хто бы вырозумѣть мѣлъ, поѣжъ мнѣ Лѣств. 26.—Нашоль листы... зъ которыхъ вырозумѣлъ все Рук. Хрон. 151.—Судъ нынешний досконале справу вирозумѣвши и контроверсий Василевих и жоны его... за неслухные уваживши, заховуетъ дворъ увес при дочцѣ Коптевой Еггении Акт. Старод. кн. 83.

XVIII. С. Палѣй оногo солтанского писма ко мнѣ не прислалъ, теди не могу въ томъ вирозумѣти, чи то зъ припомненя тог у его сталося, чили зъ якої опасности Літ. Вел. III, 239.

2. —кому, чому, бути вирозумілим, поблажним, вибачним, узглядняти.

XVI. Выслухавши з obu сторонъ свѣтков, вырозумѣли есмо тому, ижъ Лѣпковая и сынове ее мають привидея... короля на Вишенки Арх. ЮЗР. I, VI, 43 (1545).—И мы тымъ жалобамъ... вырозумѣвши... зъ розсудку нашего господарского то промѣжку нихъ знашли Ак. ЮЗР. I, 122 (1546).

ВЫРОЗУМѢВАТИСЯ, -МѢТИСЯ, *дс. Розуміти себе.*

XVII. Истязанія, то есть выбадываня албо теж, иле ту на томъ мѣсцу вырозумѣватися дасть, препинанія, перспюды и турбѣвана душамъ Арх. ЮЗР. I, VIII, 361 (Копист. 1625).

ВЫРОЗУМѢННЫЙ, *прикм. Що дасться вирозуміти, зрозумілий.*

XVII. Панове старшіи мають того перестереѣгати, абы читаны были артикулы, повинны ихъ слухати, а не розходитися, языкомъ вырозумѣннымъ Арх. ЮЗР. I, XII, 75 (1619).—Зъ которого выкладу, опачне вырозумѣного, монархію церковную на Пѣтрѣ будують отступникове Копист. Пал. 341.

ВЫРОЗУМѢНЬЕ, *рн. 1. Чинність від «вырозумѣти», розуміння.*

XVI. Фолкгуочи вырозумѣнью людскому Хр. Фил. Апокр. 1020.—На пятъ частей ихъ роздѣлю для снаднѣйшого вырозумѣня Катех. 34.

XVII. Трудность словъ и назвискъ нѣкоторыхъ, а иле от иныхъ языковъ спотрѣбы вѣдѣныхъ, до вырозумѣнїа темныхъ, немало всебѣ маѣт Бер. Лекс. (пр.).—Мы прето... велѣли порядки, от нихъ же самыхъ на тоѣ братство оустановленныхъ для лѣпшого вырозумѣнїа перед собою читати Стат. Полоцк. Бр. 4.—Другий талантъ вырозумѣнїа, ижъ епслякую речъ зрозумѣти Ев. Рш. 128.—Все ты учителей церковныхъ выклады прїимуемо, кождый з своимъ ему належнымъ и власнымъ вырозумѣнїемъ Копист. Пал. 341.

2. Внутрішнє значіння, сенс, зміст, виклад, тлумачення, вьяснення.

XVI. О артикулахъ вѣры выклады чинити и вырозумѣтъ спасительные давати Хр. Фил. Апокр. 1224.—Тые доводы, которыхъ и мы не примо и овшемъ признаваемо, але з-ынак-шымъ вырозумѣемъ, а не съ такимъ, яко ты ими крѣуешъ Отп. И. П. кл. Остр. 1057.

XVII. В Києви подь часъ того Латинского шкрипту и вырозумѣнья барзо мене, Афанасія, турбовано Діар. Фил. 78.—Хочу... пят слов... проповѣсти... а нежели тма словъ без вырозумѣтъ и пожитку Єв. Реш. 1.

ВИРОКОВАТИ, *дс. Видавати вироки; вирікати становчий суд.*

XVII. Богъ... што ему любо радить, вырокуєть, справуєть и кончит Смотр. Каз. 26.

ВИРОКЪ, *рм. (пол. wrok). 1. Виречення, слово.*

XVII. Ждали выроку моего и молчали глѣдѣли рады моеи (люде) Жит. Св. 251-б.—(Законникъ) болшій възглядъ маєть на права бжїе, нежели на вироки злосливого свѣта сего Дѣмекк. 1.

2. *Присуд, постанова.*

XVI. Господаръ вырокомъ своимъ тотъ рокъ зложилъ Ак. ЗР. II, 211 (1529).—Князь Костентин... вырокомъ своимъ всказалъ княгини Корецкой до права ма каждого лѣта на церковь свѣтого Н колы дѣстина давана быть Арх. ЮЗР. I, VI, 23 (1537).—Рѣсказали есмо архимандриту князя Мачалского ку выроку нашму позвати ів. 46 (1545).—Панъ Романовский... тую справу на вырокъ его кролевской милости отослалъ и тутъ на врьдѣ той справы судовне не кончалъ ів. I, I, 150 (1580).—Святымъ ясности наш й вырокомъ велебный синодъ потвержаемо Хр. Фил. Апокр. 1538.

XVII. Всѣ цноты христіянскіе без любви єднои, ведлугъ выроку апостольского, нѣ за шо сѣт Арх. ЮЗР. I, XI, 327 (1607).—Вселенскій великий соборъ, который, ведлугъ ласки Бжїеи и выроку найпобожнѣйшихъ и христілюбцевъ нашихъ королювъ Маркіана и Валентиніана царов... нѣжей положенны рѣчи ухвалилъ ів. I, VIII, 204 (Кн. о Вѣѣ).—А судіа засѣ недудай собѣ мовят Кѣндрате: бо пѣсарскіе вироки такоы сѣт Жит. Св. 54-б.—Нѣхай такъ будѣть ведлугъ вашего выроку, у которого найдѣтся (чѣра), той будѣть неволникомъ Рук. Хрон. 29.—Дѣмиданъ цѣсаръ вырокомъ постановилъ, абы его за бога мѣли Рад. Виц. 371.—З таковымъ самого его, Савки, вирокомъ: если бы в день понеделковый не могъ отдати, то маєтъ вязенъе засѣсти Прот. епр. пот. 13.

XVIII. Юже декрет подписуетъ, Платъ вироку южъ готуетъ Укр.-Р. Арх. X, 466.

ВЫРОКЪ БОЖИЙ, *воля бжїа, назначення.*

XVII. Сынъ намилшій чиначи досѣть воли и выроку Бга Огца своего на муку и смерть за збавенъе и откупенъе людсксе сѣ готуетъ Карп. Каз. Вг.—За Вѣкемъ вырокомъ великое помазанъе сщѣнства приналъ Тр. постн. 396-б.—Куюю обданный постѣломъ Турскимъ кончишь животь, вырокомъ Вѣзскимъ Тѣт. 41 (Сак. 1622).—(Пророки) до люду жидовского вироки Бжїи приносили Рад. Ог. 1115.—Трудно людемъ ухронитисъ божкого выроку Ал. Печ. 167.

3. *Оречення суду, декрет.*

XVIII. Вироку видалъ судя, абы били страчени (Варвара и Уляна) Єв. Реш. 348-б. (1710).—Сподѣватися... вироку смерти Літ. Вѣл. III, 19.—Ктоби противо вирокамъ и указамъ нашимъ прирекалъ, таковой шесть недѣль вязеня теѣлѣтъ рѣмѣтъ безопустно Стат. 31-б.—Цѣдулу самого вироку... писаръ должѣнъ написать, а послѣ вироку... туюжъ цѣдулу до писара отдадутъ С. і Р. 22-б.

ВИРОСКОШОВАТИ, *дс. Опровадити в рокоши.*

XVII. Пастыре пынѣшній вѣкъ... выроскошовати умыслили сѣтъ Ак. ЮЗР. II, 241 (И. В ш.).

ВИРОСТАТИ, -РОСТИ, *дс. 1. Ростучи виходити, вийти.*

XVII. З єдного кореня двѣ лѣторосли выростають Гал. Кл. Раз. 215.—Пазнѣсти... обѣзаныи знову выростають Єв. Реш. 428.—Видѣлъ есмы предъ собою винный щѣпъ, на которомъ были три рѣщки, и знагла выростающее кѣѣте Літ. Рук. 22.

2. *Ростучи більшати.*

XVII. Абы далѣй ихъ злѣсть и злосливаа вола не выростала Тр. постн. 558.

3. *Виникти, вийти.*

XVIII. Уважъ сама, щѣбъ с того виросло. Першая: щѣбъ твой родичи по всѣмъ свѣтѣ розголосили Марк. IV, 220 (Лист Маз. до Ксч.).

ВИРОСТИТИ, *дс. Дати, помогти вирости.*

XVII. Земля виростила терние и глугъ колючій Крон. Боб. 5.—Абы зацѣтити (сѣца нашъ) виростили овоцы справедливости Єв. Вил. II, 25.

ВИРОСТОКЪ, *рм. 1. Великий хлопецъ, недо-ростокъ, молодой, підлітокъ.*

XVI. Господь... у виростку Даніилу духа побужаєтъ Отп. кл. Остр. И. П. 380.—Младенець—дита и тежъ виростокъ Зиз. Лѣкс. 102.

XVII. Огрокъ выростокъ, пахолѧ Бер. Лѣкс. 200.—Мы... видячи на его молодіе лѣта, оного Хвеска виростка... наказалисмо симъ нашимъ декретомъ... Прот. Полт. С. I, 88-б. (1690).—Урядъ... подаетъ тихъ дѣтей, виростка и дѣвку Данилу в опеку Прот. спр. пот. 25.—Виростокъ учень, прозвискомъ, албо рачей именовъ Яковъ... утюкъ гдес без вѣсти Акт. Старод. кн. 58.

2. *Хлопецъ до послуги, пахолок.*

XVI. Тамъ не мало пахолоят и виростков моих пгы сынех моих естъ Arch. Sang. VII, 240 (1568).—(Владыка) инше (речи) слугамъ, хлопятомъ, виросткомъ нсбожчкерскымъ розшарпати допустирши, сами съ тыми всѣми речами... прочъ отъехали Арх. ЮЗР. I, I, 363 (1593).—Служилъ у мене виростокъ именем Ермогенъ Полюховичъ ib. I, VI, 120 (1597).

XVII. Панасови, виросткови, що с Стафаном ездил до Варшавы далисмо грошій 18 Арх. ЮЗР. I, XI, 343 (1612).—(Гриценки) прикладали скаргу на Василя Волошина, виростка пана Василева Золотаренкова и помощниковъ его о гвалтъ Вовдѣ Ак. Нѣж. Маг. 23.

ВЫРОСЧЕНЬЕ, рн. Чинність від «вырости»; те що виросло.

XVI. Яко от дховного и нематеріалного добра, срдчної добротливости, гырсли свѣтове, которые в' нем' і в себѣ самых (бжствах) з'обополне вѣку истого мешканѧ выросченьемъ або плодомъ грыгают Ист. о разб. Флор. соб. (сидр. 19).

ВЫРОЧНИЦА, ржс. (пол. wyróżnica). Місце, де видають вирокі; найсвятіше місце в святині, де Єгова обявляв юдеям свою волю.

XVII. Тут оцѣщелі м называеѧ ублагал'нѧ иначей вырочница Гал. Боги пот. В.—В книгах исход читаемо оучиниши по обох сторонахъ вырочницу херувимовъ единъ буде на едномъ боку а другій на другомъ Збірн. 1693 р. к. 190.

ВЫРОЧНЫЙ, прикм. від «вырокъ».

XVI. Огца архимандрита его милость ведлугъ... листа вырочного при той земли зоставили Арх. ЮЗР. I, VI, 35 (1542).

ВЫРУБАНЬЕ, рн. Чинність від «вырубати».

XVIII. Оуда неволниковъ даромъ мѣла дати Хмелницкому на вирубане Вел. Сказ. 64.

ВЫРУБАТИ, де. 1. Рубаючи висадити, вибити, вивалити.

XVI. А потомъ выбивши и вырубавши двери до церкви, скасы церковные... побрали, пограбили Арх. ЮЗР. I, VI, 136 (1597).

2. Рубаючи виробити, висікти, витягти.

XVII. Тамже тот птах (дятел) вырубае собѣ дѣву Пам. укр. м. II, 221 (Угр. Ёв.).

3. Рубаючи витеребити, витяти.

XVII. Гедсонъ... лѣсъ вырубалъ Крон. Боб. 66.

4. Рубаючи позабивати, витяти в-пень.

XVII. Жолнѣре... людей вырубали у миргородскомъ полку Літ. Сам. 29.—Олга Деревлянъ. ихъ медомъ попоивши, вырубить казала Крон. Ссѣ. 11.

XVIII. Кганжа... жидовъ зъ замку вигнаних и много боронившихся всѣхъ вирубарши, поворочалъ до Хмелницкого Вел. Сказ. 53.

ВЫРУБАТИСЯ, де. Бути вирубуваним.

XVIII. Порціѧ са оу селѣ по пј авдѣ розмитовала тай безъ всакой Гамиства вирубала Уб. 70.

ВЫРУБОВАТИ, де. Недоконана форма від «вырубати».

XVIII. Огорсжѧ... ктвалтомъ вирубовать... велиш Кн. Мѣск. Полт. 75-б. (1702).

ВЫРУБЪ, рм. Вирубанья.

XVIII. За гвалтъ и вирубъ истцевого займища 69 руб. Сб. Мат. Лівоб. Укр. 49.

ВЫРУГОВАТИ, де. Виперти, викинути.

XVII. Игумена изъ монастыря выруговавши, на томъ мѣстѣ самъ осѣлъ Ак. ЗР. V, 22 (1635).

XVIII. Вѣра Римска... зъ Швеціи виругованная, знову была тамъ принята и впроважена Вел. Сказ. 247.—Полковникъ выруговалъ пана Асаула зъ двору его Дп. Хан. 67.

ВЫРУМОВАНЬЕ, рн. Чинність від «вырумовати».

XVI. Потомкомъ ихъ о выкупене для вирумованя маю дати знати Арх. ЮЗР. VI, I, 134 (1583).—На вирумованье с того острова Котонши всихъ пожитковъ... узычаемъ сму А. Д. часу отъ даты сего декрету напюго дванадцать недѣлъ Ак. ЗР. III, 314 (1596).

XVII. Учинено, абы река Варта была навигтабились и воеводства Великопольские на вирумоване тсе реки поборъ зложили Арх. ЮЗР. II, I, 64 (1606).

ВЫРУМОВАТИ, де. (пол. wyrumować). Вистися очистити що.

XVI. (Григорий Волобанъ) зъ маетностью своею съ того монастыра Жидичинского вирумовалъ и выпровадился Арх. ЮЗР. I, VI, 118 (1597).

ВЫРУТНЫЙ, прикм. (пол. wyrutny). Гідний викиду, поганий.

XVII. Нѣкоторые вырутные пакостники хвы. празнику апостолов... пакост выражают Ёв. Реш. 397-б.

XVIII. Черезъ вирутного и шаленого товариша своего Геродовского подвинули на пѣсь противъ себе и войну войско запорожское Лѣт. Вол. IV, 291.

ВЫРУЧАТИ, - ЧИТИ, *дс. Ручачися визволяти, виратовувати, видобувати з чийх рук.*

XV. Изяславъ же съ женою своею выручиста Стослава в Половецъ и инѣхъ рускои дружины многих выручиста Ип. 475 (1154).

XVII. Мати Курилова много перед симъ виручала и окуповала ... злого сина от карности Прот. Полт. С. I, 80-б. (1690).

ВЫРЫВАТИ, - РВАТИ, *дс. 1. Рвучи вилягати, -ти, видобути, витягти.*

XVI. Я за оказованем у того пона звышноменого видел еси бороду с правое стороны вырваную Арх. ЮЗР. I, VI, 75 (1582).

XVII. Стый Отцеве... таковую приповѣсть тутъ по первой спорядили отчаянія страсти з корене вырываючи Тр. постн. 21.—Переяславецъ, боронячися отъ вода, порвалъ за бокъ и шкуру зъ мясомъ зъ него вырвалъ Крон. Сое. 20.—В пятницу вирвало подкопъ под замкомъ Лѣт. Сам. 144.

XVIII. Злоби вражди синъ Чаплинский не оставит ихъ не обезчестивши, волосовъ и бороди не вирвавши Вол. Сказ. 23.

2.—кого зъ чого, одъ чого, увільнити, визволити, вибавити.

XVII. Ангель, который мене вырвалъ отъ всего злого Копист. Пал. 426.—Кіевляне... похватили Ігора молячогося. Владимиръ, прибѣгши, вырвалъ былъ Ігоря отъ нихъ и умчавъ въ домъ матки своей Крон. Сое. 122.—Братя... заразъ дѣтя з воды вырнали Жив. Св. 31-б.—Хс... вирвавъ насъ зъ пащекъ адовыхъ Ев. Реш. 10.

XVIII. Розлучу сѧ от вас, вырветъ бо мене смерть... ис того свѣта марного Пам. укр. м. I, 338 (Рк. Тесл.).—Хсѣтъ у вовка з зубомъ вырвати Клим. Прип. 252.

ВЫРЫВАТИСЯ, - РВАТИСЯ, *дс. 1. Видиратися, -дертися силою.*

XVI. Я-мъ дей коли от него з рукъ вырыватися почал, ино дей опъ самъ рукою своею мене збил и змордовал и до когда ся на мене порывалъ Арх. ЮЗР. I, VI, 61 (1574).—Бо што за подобна сѣдинамъ уступогати, а молодости в лѣтѣхъ и розумъ вырыватися Отп. кл. Остр. И. II, 380.

XVII. Хотѣлъ ей о недавно мимошедшихъ Рождественскихъ свѣтахъ ктвалтовное вчинити насилие, если бы была не вырвалася Акт. Старод. кн. 15.

XVIII. Такъ тая сова очи мнѣ видрала и сама ся з рукъ моихъ фортельне вирвала Вірші Н. ш. 2, 16.

2. *Випадати, - пасти, вискакувати, - скокити, вишкитися, - мкнутися.*

XVII. Ово вырвались савейчикове и побѣдили все и слуги мечем побили Жит. Св. 253.—Цар... погѣдает... и вырвалъся одинъ двояннъ его Максентій и рекъ іб. 401.

XVIII. Не виривайся приій з свсимъ зданіемъ въ той матеріи, которая до розмовы подана есть Полѣт. 54.—Сперва стал маленький сѣбжжъ вириватисъ Дн. Марк. IV, 11.

ВЫРЫГАТИ, - РЫГНУТИ, *дс. Рыгаючи викинути, виблювати.*

XVI. Ядъ свой проклятый вырыгнули Антир. 895.

XVII. Кликунъ ихъ (Сараценовъ)... спадши на долъ, нѣдзне и мизерне безбожную свою душу вырыгнулъ и выкинулъ Тр. постн. 667.

ВЫРЫСОВАТИ, дс. Див. Вырисовати.

XVII. Вырисовати любовь и глуб ко упоити на сердцу велебности твоей Арх. ЮЗР. I, XII, 567 (1657).—Казалъ Стеразбанъ на сокирѣ Лудской вырисовати з одной стороны Весну Гал. Кл. Раз. 508.

ВЫРЫТИ, дс.—на чому, рильцемъ вирисувати, виритувати, вирізати.

XVII. На нагробку слова такіе вырыто Тит. 48 (Сак. 1622).—У того Павзаного... былъ на мечу возъ вырытый Крон. Боб. 164-б.—На пензѣхъ бывають слова вырыты Гал. Кл. Раз. 307.—Семигамисъ царица Ассирійска на тарчи своей мѣла вырытую голубицу Рад. Ог. 94.—На брамѣ одного мѣста Геліе з мрамору казалъ свиню вырыти и тамъ поставити Гал. М. Пр. 339.

ВЫРЫТЬЕ, рн. Чинність від «вырыти».

XVI. Извааніе—вырѣзоване, вырыта Зиз. Лѣкс. 100.

ВЫРЫХТОВАТИ, дс. Випростувати.

XVII. Бляховні кови... одъ тебъ ж бляхѣ, що ея вырыхтовалъ—35 Арх. ЮЗР. I, XI, 430 (1657).

ВЫРѢЗОВАНЬЕ, рн. Чинність від «вырѣзовати».

XVI. Извааніе—вырѣзоване Зиз. Лѣкс. 100.

ВЫРѢЗОВАТИ, - ЗАТИ, *дс. 1. Різаннямъ видобути, витягти.*

XV. І оубъенъ бысть (Андрей) и сердце его вырѣзаша Ип. 829 (1285).

XVII. (Агнецъ) звнутѣ хлѣба цѣлого вырѣзанъ Рук. Црк. 9.

XVIII. Ви ижъ дернукъ земли ис травою посредѣ пасѣки Заг. 211.

2. *Виробляти ріжучи, рити, вирити.*

XVI. Извааю—рию, вырѣзую Зиз. Лкс. 100.

XVIII. Мажна всякіе мукстра вырѣзовать Раз. марп. 240.

ВЫРѢКАТИСЯ, -РѢКТИСЯ, *дс. Див. Вырекается.*

XVI. Подъ клятвою зо всего вырѣкаючися... вѣчный покой заховати обѣщался а не заховаль Арх. ЮЗР. I, X, 102 (1594).

XVII. Простилася з сестрою своею Палажкою, вырѣкаючися з мужм и з дѣтми своїми того кгрунѣту Ак. Полт. Гор. Ур. II, 48 (1669).—От тихъ двоухъ ставидлѣ... вѣчне вырѣкаюся Ак. Мг. м. 22 (1681).

XVIII. (Петръ) тѣжды Христа вирѣкса Науки патох. 5.

ВЫРЯДЪ, *рм. Выпосаженья, виправа.*

XVI. Тыи люди... мають служити пану Серафму... и податки чиншовыи, волоещизны и выряды воечныи мають пану Серафиму дарати Арх. ЮЗР. VI, I, 41 (1562).

XVII. А подданые тые жь маестности вырядъ дати повинни будуть Арх. ЮЗР. VI, I, 287 (1601).

ВЫРЯЖАНЬЕ, *рн. Чинність від «выражати».*

XVII. Хотѣлъ тды І. Хр. презъ тѣе своихъ овцѣхъ выражажь Птра постановити особливымъ апостоломъ Жидомъ, а Павла особливымъ апостоломъ пародоеъ Копист. Пал. 434.

ВЫРЯЖАТИ, -РЯДИТИ, *дс. Робити, чинити, показувати, свѣдчити, вѣддавати, вимѣряти.*

XVI. Нѣкоторые зъ васъ сами и слуги и намѣстники ваши прикрости имъ, станомъ духовнымъ, выражають, быють, грабятъ, до везенья сажаютъ Арх. ЮЗР. I, I, 268 (1590).—Але онъ чимъ далѣй, тымъ болше прикрости противко братству выажаля ib. I, XI, 63 (1599).

XVII. (Замойскій) рыцерству в Мултанѣхъ заказал, жьбы жаденъ з нихъ цѣквямъ крѣды не выражал Т. т. 45 (Сак. 1622).—Честь му выажали ib. 43.—Ввсѣхъ двоѣхъ царскій великую ему почесть выражали ib. 71 (Копист. 1623).—Несправедливости выажаля Копист. Пал. 1088.—Оучтигост и оушановалѣе пристойнѣе взаемне малжѣнкоге повинны собѣ выражати Тр. П. М. 932.—Выражайможь мы тую честь Пречистей Дѣвѣ, хвалачи еи и вывышаючи Гал. Кл. Раз. 325.—Мы коли кому хочемо учтивость якую вырадити, шапку предъ нимъ здоймуемъ Рад. Вин. 363.—Непамятозлюбѣе: тѣсест непамятати згола на жадную злост, хто намъ выражаетъ въ чомколвекъ Ев. Реш. 16.

ВЫСАДОКЪ, *рм. Корінь рослини, що перетовується через зиму, щоб на весні висадити.*

XVI. Цибули высадковъ грядѣ чотыри Арх. ЮЗР. VIII, VI, 352 (1571).

ВЫСАЖАТИ, -САДИТИ, *дс. 1. Давати, дати вийти, випускати, -пустити того, хто сидить помогти висѣсти.*

XV. Поудемъ высадимъ дружи:у ис погребѣ Ип. 100 (1068).

XVI. Которыи дѣи слуги, або дружина Путошинского, высадивши его вѣчеромъ на печунку вѣчерат, того козака зарѣзали Арх. ЮЗР. III, I, 9 (1579).

2. *Визначати, -чити; настановляти, виносити, висѣшати.*

XVI. Сами служебника своего шляхтича абы не судили, алжъ высадиши на то стороныхъ людей, вѣры годныхъ Ак. ЗР. III, 27 (1551).—Съ кола рыцерского было высажено депутатовъ чтири Кул. Мат. I, 69 (1596).—Присылали до мене... отъ его милости... Михаила Рагозы на справы духовныи высаженого Ак. ЗР. IV, 158 (1597).

XVII. Мѣжи нашими повинностями... тая естъ найпреднейшая, абы люди тыхъ, которые цнотю и наукою горячою жерливостю в поможенью хвалы Божьей над инѣшии е суть обдарены... на годности и преложеньства духовныи таковыхъ высажали Арх. ЮЗР. I, VI, 423 (1613).—(Св. Аѣнасій) на съборѣхъ Прѣзомъ Никейскомъ былъ высаженнымъ на розмову противъ Аѣези, не меншаа вправдѣ рады оного Синоду часть Кч. о Вѣрѣ, 104.—Передъ нами Яковомъ Завадовскимъ, асауломъ полковымъ Старод., от боку его милости пна М. Миклашевского... на суди справъ ярмарковыхъ высаженыи Акт. Старод. кн. 69.

XVIII. А справы крѣды приватне мають быти сужени чрезъ комиссароѣхъ отъ обохъ сторонъ высаженыхъ Лит. Вол. II, 245.

3.—*чимъ, насадити, обсадити, набити.*

XVII. Престолъ коптовный, дорогимъ каменьемъ высаженій Копист. Пал. 776.—Иконы. камѣни дорожими и свѣтячимися высаженыи Крон. Сов. 173.

ВЫСАЖЕНЬЕ, *рн. Чинність від «высадити».*

XVII. За высаженемъ околичныхъ сусѣдовъ на горло, ижъ се до злочинства добровольне признали, сужоны быти мели Арх. ЮЗР. VI, I, 444 (1623).

ВЫСВАРИТИ, *дс. Свареннямъ одержати.*

XVII. Ледве-мъ ихъ (грш) на немъ (Епи фанію) высварилъ Жит. Св. 287-б.

ВЫСВАТОВАТИ, -СВАТАТИ, *дс. Сватаючи видавати, одружувати.*

XVIII. О сватахъ, що дѣвѣцѣ высватують за младенцовъ Клим. Вірні, 94.

ВЫСВЕДЧАТИ, ВЫСВЕТЧАТИ, -ЧИТИ, де. *Див. Высвѣдчати, -чити.*

XVI. Ку тому самая [мова] ерзись... въ гретескомъ екземплярѣ прарду высвѣдчати Отп. И. П. кл. Остр. 1107.—Того жаднѣ на мене высвѣдчати не може Арх. ЮЗР. I, I, 307 (1591).

ВЫСВЕТЧЕНЬЕ, рн. Див. Высвѣдченье.

XVI. И показуючи то, же бѣзъ ручнцѣ... ашолъ, подалъ на писме... высветченье двохъ возныхъ Ах. ЮЗР. I, I, 307 (1591).

ВЫСВОБОЖАТИ, -БОДИТИ, де. Робити свободним, визволяти, увільняти.

XVII. Рувим... пришло до оной ямы хотячи его (Іосифа) высвободити Крон. Воб. 25.—Вас не раз высвобожалъ от рукъ неприятелей іб. 200-б.—Моря... людѣ свой з неволѣ высвободилъ Итегм. XVII. 81.

ВЫСВОБОЖАТИСЯ, -ДИТИСЯ, де. Виходити на волю.

XVI. Дла ихъ (стыхъ) оубозства многіе добрыми дѣлы и вѣрою забагатѣли, и абы ихъ неволєю многіе от грѣхоу высвободилисѣ Отп. кл. Остр. И. П. 46.

ВЫСВОБОЖЕНЬЕ, рн. Чинність від «высвободити».

XVI. С певныхъ причинъ, звлаца з высвобоженю вязней на Полоцку побраныхъ... прото до того року... перемире отдали сѣмо Arch. Sang. VII, 79 (1563).

XVII. Козакъ... чинить здоровю своему часто одваженѣ, бы толко неволнцѣ могъ мѣть высвобоженѣ Тит. 39 (Сак. 1622).—(Илтанс) зывали до бга о высвобоженѣ з неволи оной Лит. Рук. 51.

XVIII. Ездилемъ до полковника обѣ высвобожню бѣаторемъ Дл. Магк. II, 267.

ВЫСВОБОЖОВАТИ, де. Див. Высвобожати.

XVI. Ч лоѣвка отъ множества бѣсоѣ высвобожуе Ср. Пр. 10.

ВЫСВѢДЧАТИ, -ЧИТИ, де. 1. Виказувати, -зати, доводити, -вести свидѣтельством.

XVII. Але якъ продки, тіл многа помагают (слабѣ), такъ не менше и дѣлности высвѣдчают Пер. Мат. I, II, 148 (1612).—И будст кролевати... якож и напис при смеѣти его высвѣдчасть: Іис Назагянн, цѣ Іудейскій Гол. П. М. II, 379 (Кэр. Н. 1645).—Што высвѣдчасть оное отъ Христа по воскресніи до апостоловъ реченсе: «якъ мене посла отецъ, такъ я посылаю васъ» Кюпист. Пал. 420.—Тотъ же Рославцовъ челядникъ... приходѣ до мене о тоѣ жѣ просечи, що бымъ жадной гѣчи не высвѣдчалъ по нихъ Арх. Мст. 121 (1677).—Христе Спасителю! всѣ створенѣ высвѣдчають, жесъ барзо добрый Рад. Вин. 580.—Высвѣд-

чати фалшиве и душу свою зломити Ев. Реш. 116.

XVIII. Превратно и непостоянно звикло своѣ высвѣдчати пріязнь Лит. Вѣл. II, 29.

2. *Виянити.*

XVII. Всю справу высвѣдчивши небожцѣ забитое отца... склонился до згоди Прот. Борз. Рат. 59 (1689).—Ждѣ... наконецъ высвѣдчилъ прарду О обр. 27.

3. *Показати, виявити, зробити.*

XVII. Вѣрнѣсть... которую намъ войску запорожскому... обѣщаютъ высвѣдчати Ак. ЗР. V, 171 (1682).—Завшесъ мнѣ гоинные при любѣ свей отческой высвѣдчати рачилъ добротности Рад. Ог. (пр.) 6.

XVIII. Дякую всецѣ за ласку мнѣ в Криму... высвѣдченную Вѣл. Сказ. 44.—Вамъ передъ двома лѣтами высвѣдчалъ добротность Лит. Вѣл. III, 149.—Якъ потрѣбуѣтъ по насъ вигоди мы тую ради высвѣдчати іб. IV, 15.

4. *Ствердивши ему свидѣтельством, вигнати.*

XVII. Мѣстръ... (Кюн-ка) пречъ зъ мѣста на вѣчнѣе вигнанѣ высвѣдчилъ Ак. Нѣж. Маг. 16.—Жѣби тому Иванови членокъ вѣзанъ и з города пречъ высвѣдчонъ, ижѣ болшей людѣмъ шкѣдъ не строилъ Ак. Полт. Гор. Ур. II, 95 (1671).

ВЫСВѢДЧЕНЬЕ, рн. Чинність від «высвѣдчати».

XVII. За высвѣдченемъ имъ милосерднаго учинку Ак. ЗР. V, 135 (1675).—Тди мы впрѣд написанъ урядъ тѣе высвѣдченѣ оссѣбъ зацнихъ казалисѣмо при людѣхъ зацнихъ записати Кн. Мѣск. Полт. 14 (1692).

XVIII. При высвѣдченю подорожной живности Унѣв. Дин. Апост. 130.—Унѣверсальная асскурація... на высвѣдченѣ ему ласки Королевскій Лит. Вѣл. II, 90.

ВЫСВѢТЧАТИ, -ЧИТИ, де. Див. Высвѣдчати, -чити.

XVI. У корчмита если медъ краденный найдутъ, того корчмита зъ войска высвѣдчати Ак. ЗР. II, 28 (1507).

XVII. До него никто не пріѣзжалъ и не высвѣтчалъ его правдивымъ Дмитромъ Ак. ЗР. IV, 266 (1608).

ВЫСИДѢТИ, де. 1. Сидженням набутти, придбати, заробити що.

XV. Тыхъ досѣтъ людѣй, которые ещѣ воли не высидѣли, а коли высидѣтъ, и они таксѣмъ будутъ платити платъ Арх. ЮЗР. VII, II, 4 (1471).

XVI. Дѣма того не высидимо Арх. ЮЗР. I, X, 117 (1596).

2. *Пересидѣти, перебути певный час.*

XVIII. Для святобливости и роспознания плоду каждая вдова по смерти мужней шесть мѣсяцѣй не висидѣвши замужъ не йшла бѣ Стат. 51.

ВЫСИДѢТИСЯ, *дс. (від кого), сидячи врагуюватися.*

XVII. Владимиръ... розгромленъ отъ Печениговъ, ледве самъ подъ мостъ скрился и и тамъ отъ нихъ высидѣлся Крон. Соѡ. 28.

ВЫСИЛЕНЬЕ, *рн. Чинність від «высилити».*

XVI. Само ажъ зобополное знищенъе, упрацюванъеся, высиленье выкаленъе, зубоженье—звикло такіе войны але не въ часть гамовати Хр. Ф. л. Апокр. 1800.

ВЫСИЛЯТИ, - ЛИТИ, *дс. Позбавляти, - вити сили, виснажити.*

XVI. Христіанства сили высилити и ослабити Хр. Ф. л. Апокр. 1752.

XVIII. Кророною Шведскою уже поврежденною и висиленою завладѣет Вел. Сказ. 149.

ВЫСИЛЯТИСЯ, - ЛИТИСЯ, *дс. 1. Вибиватися, - битися з сил, виснажуватися, - житися, вичерпуватися, - патися.*

XVII. (Братство) ся высилити южъ охороняючи и церкви пилнючи святои цалости през рознѣ невыпоредимые напасти Гол. II. М. II, 270 (П. Мог. 1643).

2. Добувати, останніи сил, витужуватися, напинатися до останку.

XVIII. Щѣ по томъ жѣды оучинили, высилалися е инъ надъ другого противко Спасителеви: «Тогда заплаваша лице его и пакость ему дѣлаху» Нѣуки парох. 284.

ВЫСИПАТИ, *дс. Див. Высыпати.*

XVII. Оучишишь около него (мѣста) облаженіе, збудуешь башти, висиплешь валъ Каз. 9.

XVIII. Видѣхъ... пустіе вали нѣдѣис трудами людскими, аки гори и холми висипаніе Вел. Сказ. 3.

ВЫСИПЛЯТИСЯ, *дс. Див. Высыплятися.*

XVIII. Поляки... з похмѣля дриж полского по кватерахъ висиплялися Вел. Сказ. 119.

ВЫСИТИСЯ, *дс. Підноситися вгору; нишатися.*

XVII. Абы оною манною выситися зане-хали Вопр. 51.

XVIII. Не можетъ ся шырити и въ высоту высити вшлякѣй боль и гостепъ Угр. Заг. 55.

ВЫСКАКАТИ, *дс. Скакати на різні способи, виробляти скоки, гайсати.*

XVII. И пречъ южъ отпѣдши почалисьмы спѣвати и з радости оноѣ гоине выскакати Бер. Вірші, 76.

XVIII. А блихи якъ козаки вискакають Укр.-Р. Арх. IX, 54.

ВЫСКАКОВАТИ, - СКОЧИТИ, *дс. 1. Скакати випасти, вибігти вскож; змикатися, - мкнутися, випадати, - пасти, виходити, - йти.*

XVI. Уже бѣ выскочисте изъ дѣдней славы Сл. о п. Иг. 34.

XVII. Якъ бо вѣмъ вода, огнемъ знѣта забывши, ку земли склонное натуры своеѣ к горѣ выскакуеть Карп. Каз. Ев. —Быль Владимиръ силень въ войнѣ и радъ напередъ выскаковати Крон. Соѡ. 188.—Собейко вѣлами жѣлѣзными ударилъ пана своего Жигмунта въ голову такъ, ажъ мозокъ зъ кровю на стѣну выскочилъ Крон. Лит. 342.

XVIII. (Муж) подскочивши вдарилъ ногами протѣвъ сердца; такъ у мене кровь ротомъ и носомъ полинула и дѣтина, тилко цѣо памятаю, вискочила Суд. Инкв. 197 (1713).—Ускочивъ и выскочилъ Клим. Прип. 248.

2. Див. Высканати.

XVIII. Холми найвишшии играли яко яг нятка овчий и яко барычки весело вискаковали Пѣм. укр. м. II, 189 (Тух. Рк.).

ВЫСКРОВАТИ, - СКРОБАТИ, *дс. Скробаннямъ усовувати, нищити, знищити.*

XVI. Изъ евангелія некоторые фундаши, и ймена цѣ ковные вписаные, выскробаны Арх. ЮЗР. I, I, 59 (1576).

XVII. Лѣсимахъ... кровь еи (Февроніи) абы псы не лизали землю, выскробати казалъ Жн. Св. 455-б.—Обрызгы псорали замазовали, въ скробрвали Гал. М. Пр. 212.

ВЫСЛАВЕНЬЕ, ВЫСЛАВЛЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выславити».*

XVII. Крестъ мучениковъ выславленъ Рад. Віч. 1261.—Приими ж од нас... тую недолужность нашу на выславленъе... имени твоего Ев. Рѣш. 264-б.

XVIII. А тѣе захованіе оучѣвъ въ милости Бжой мало бути с выславленіемъ Сына Бжого Нѣуки парох. 21.

ВЫСЛАВЛЯТИ, - ВИТИ, *дс. 1. Славлення: вившати, вихвалити, величати.*

XVI. Приказаль... абы его не выславляли Ев. Пр. (рк.) 56.—И добродѣйство пана Касперово ещѣ въ змилованью его надо мноу выславлять Арх. ЮЗР. VIII, III, 335 (1582).

XVII. Въ... святой Лаврѣ... пожилыи иноцы отцемъ своимъ и началникомъ памяти чинячи и ихъ выславляючи спѣвали Арх. ЮЗР. I, VIII, 378 (Кл. о Вѣрѣ).—Вшеляко рожей той выславляти прислушаеть Копист. Пал. 1135 Цѣкв... естъ вѣдомая и выславленная Кн. Рѣш. 158-б.—Господь еи (Магдалины) скруху и еи ле-

бов и еи млстину выславыи Жит. Св. 553-б.—
Бла мѣла дха пророцкого, вѣдала приплыи
речи, вѣдала же еи всѣ люде на свѣтѣ мѣли
выславляти Гал. Н. н. 12.—Бога християн-
ского выславляли Рук. Хрон. 270.

XVIII. Цревичь выславляет Хрста и мо-
лит сѧ Пам. укр. м. VI, 132.—Уже там нѣхто
тебе виславити не можетъ Лит. Вел. IV, 261.

2. *Уславляти, розславляти.*

XVI. Въ томъ часе дознала-мъ такъ вели-
кои ласки, добротливости, милости и учин-
ности ихъ милостей, которое я не могути такъ
далеке выславити, толко о заплату Пана Бога
просити повинѣна Кн. Гродск. Луцк. 1571, к. 58.

XVII. Мы... сегодня... 40 (мучеников) вы-
славлят насъ волю Жив. Св. 16.

ВЫСЛАВЛЯТИСЯ, -ВИТИСЯ, *дс. Уславити*
себе.

XVII. Выславитися умыслили суть Ак. ЮЗР.
II, 241 (И. Виш.).

ВЫСЛАВОВАНЬЕ, *рн. Див. Выславлянье.*

XVII. Члвкъ... вдѣчнымъ выславованем до-
бродѣ своего бга выславуючи ...собѣ у него
бжественныи дары едналь Св. Вил. II, 174.—
Обрати схочешъ выславованье и дяччиненье
отъ рода Роского Копист. Пал. 1141.

ВЫСЛОВОЗАТИ, *дс. Див. Выславляти.*

XVI. Хс. выславуеть оубогоую вдовицу
Св. Пер. 69.

XVII. Выславуй его ревность Копист. Пал.
1089.—Выславуйте... въскрсаго отъ мртвих
Хрста Рад. Ог. 41.—Давид найбарзѣй бывъ
выславованъ од народу жидовского Св. Реш.
195-б.

XVIII. Учинил хс... казаня о Іоанѣ виславу-
ючи его Св. Реш. 333-б. (1710).

ВЫСЛАВОВАТИСЯ, *дс. Див. Выславлятися.*

XVI. Надъ всѣми... вѣруеться и выславуеться
Ист. о разб. Флор. соб. 457.

ВЫСЛАНЬЕ, *рн. Чинність від «выслати».*

XVI. Князь мистръ не могъ въ часъ мѣти
къ высланью пановъ радъ своихъ Ак. ЗР. I,
373 (1506).

ВЫСЛАТИ, *дс. Див. Высылати.*

ВЫСЛИЗИТИСЯ, *дс. Вислизнути, умкнутися.*

XVIII. Зъ смѣлой руки е. м. папа воеводи
краковского и Лашовой вислизился и под оконъ
о ночью прійшолъ Лит. Вел. IV, 259.

ВЫСЛИЗНУТИСЯ, *дс. Утекти, уникнути,*
вигернутися з чого.

XVI. А панъ Гуляницкій забѣгаючи тому,
абы тамъ на трибуналѣ съ такового переводу
права вислизнулся... приповѣдується ту зъ
якимись дей позвами Ак. ЗР. IV, 72 (1594).—
Стережитися того, абы... вси ся в. мстямъ

свободы не вислизнули Хр. Фил. Апокр.
1796.

ВЫСЛОВИТИ, *дс. Виразити словами.*

XVI. А што ест идоли, которыхъ светии
апостолове и святии отци высловили Арх. ЮЗР.
I, VIII, 12 (Пол. прот. прот.).—О ты едина
прекрасная сладкая любви, чудная милости
Божіа! откуда ты похваляю... каковымъ ли
ты языкомъ высловлю П. П. 62.

XVII. Кто висловити можетъ, якіи болез-
ни, якіи муки Марія подъ крестомъ на
сердцу терпѣла Каз. № 3, к. 38.

ВЫСЛУГА, *рж. 1. Укинчена служба.*

XVII. (Мѣсто) имъ бгъ дарова за подвиги
и выслуги ихъ Транкв. Зерц. 66.—Татаромъ
за вислугу позволилъ кроль много мѣсть на
Подолію (побрати) Лит. Полск. 16.

XVIII. По росправѣ з имѣнія вязневого
панъ его сумму винную уплатил би а без имѣ-
нія на вислугу заложил би за него Стат. 40.

2. *Те що вислужено, нагорода, заплата що*
на нѣй вислужено.

XV. Се ѧ князь... што есми выслужил оу
бга и оу великого князѧ... даю от своеи выслуги
вѣрное по своей души ЮРГр. № 58 (1427).—
И отписалъ есмь своей женѣ... свою выслугу,
иже есмь выслужил на своихъ гедарехъ своею
вѣрною слоужбою Ів. № 83 (1446).—А в то
ся имѣние не маюти вступовати... бо то есть
моя вѣрная выслуга Арх. ЮЗР. VIII, IV, 154
(1476).

XVI. Продалъ есми землю бортную, мою
вѣрную у господаря выслугу, што есми вы-
служилъ у короля Ак. ЮЗР. I, 36 (1508).

XVII. Выслуги в повете Овруцком князя
Дмитра Сенскаго, село Гладковичи выслуга
Арх. ЮЗР. IV, I, 44 (1684).—Бридунка див-
ни выслуги не заплатила Ак. Полт. С. 432.

XVIII. По смерти отцовъ, матокъ... дѣтей
ихъ и потомковъ близкихъ же от дѣдизни и спад-
ковъ вислуги и всякого набутку не отдалят би
Стат. 35.

ВЫСЛУЖИТИ, *дс. Набути, придбати служе-*
бою.

XV. Што есми выслужил оу бга и оу вели-
кого князѧ... даю от своеи выслуги вѣрное по
своеи души ЮРГр. № 58 (1427).

XVI. Я... выслужилъ селище... Соркланов
Арх. ЮЗР. I, VI, 14-15 (1510).

XVII. Небожчикъ выслужилъ собѣ... хутор
в... пріятеля своего Теремька Ак. Полт. Гор.
Ур. I, 212 (1671).

XVIII. Дѣла и труды свои Христось... до
того способилъ, дабы небо людемъ самъ вислу-
жилъ Сѣмя Сл. Б. 14.—Кто колвекъ вислу-

живши имѣние лежащее сходил би на сторону тогда волній его со всеми его пожитками отходь Стат. 36-б.

ВЫСЛУЖНЫЙ, *прикм.* *Хто вислужив своїмъ; заслужений.*

XVI. Хотемъ заховати князей и пановъ и людей отчизныхъ и выслужныхъ Ак. ЗР. II, 210 (1529).

ВЫСЛУХАНЬЕ, *рн.* *Чинність від «вислухати».*

XVII. До выслухания присяги и выполнения декрету нашего Арх. ЮЗР. VIII, III, 519 (1606).—Фома, помененный посполитый, оскарживши змежи нас пну сотникови, в прошлую недѣлю одержалъ жалобы выслухане Акт. Старод. кн. 105.

XVIII. Для выслухания присяги Хмельницкого и чаусъ уже от Порти присланъ Вел. Сказ. 75.—Іерей... маєть.. по выслуханю исповѣды повернути до цркве Собр. Прип. 32.

ВЫСЛУХИВАТИ, -ХАТИ, *дс.* *Слухати, нереслухати все до кінця; вислухати чий мови.*

XVI. Абы есте рачили послоєъ... зъ доброю волею и веселымъ окомъ приняти и охотно выслухати Ак. ЗР. I, 345 (1502).—Ино мы, выслухавши того листу князь Юрьева, пожаловали есмо за его вѣрную службу Ак. ЮЗР. I, 39 (1509).—Пааны... земли Волынской... выслухавши того запису... такъ зашли Арх. ЮЗР. I, VI, 34 (1542).—Справу всю выслухавши, реляцію на письме... подали ів. III, I, 62 (1593).

XVII. А цесарь мовит:... давайте толко имъ мѣсе ижъ ихъ выслушаемъ Жит. Св. 176.—Выслушаетъ Богъ молитвы нашей Гал. М. Пр. 47.—И выслухаль Бгъ прозбы Двдовой, отвернулъ повѣтре от народу Израилекого Гал. Кн. Раз. 127.—Насъ Бгъ выслушиваетъ, іды его о что просімо Рад. Ог. 503.—Тебе в часъ сей призываю единого Бга правдивого, выслухай мене Крон. Воб. 15.—Южъ и сповѣди святой выслухалемъ Прот. Полт. С. II, 20 (1684).—Выслухай... мовы моеи ЦАМ. № 608, к. 7-б.

XVIII. Хмельницкого самъ ханъ вислухиваль Вел. Сказ. 25.—И зараз выслухалъ Бгъ мол'бу стога Іліи Пам. укр. м. I, 300 (Рк. Тесл.).—Вислухавши тѣ слова от Анектанава Александръ и розгнѣвалсѧ на него Ал. Муз. № 417, к. 3-б.—Ясновелможный... вислухавши службы (у манастирі), былъ тамъ в Бя Вел. Журн. Дап. Апост. 13.—Іерей... маєть оумѣрающаго члка выслухати исповѣды Собр. Прип. 32.

ВЫСЛУШАТИ, ВЫСЛЫШАТИ, *дс.* *Див. Вислухати.*

XV. Мы есмы выслушали листъ пан воиткоєъ што ему писалъ ЮРГр. № 44 (1412).—Тогда есмо выслышали рѣчь обою зо обоу сторону и прѣбкову и вонткову ів.

ВЫСЛѢДИТИ, *дс.* *Вистежити, слідомъ дійти слідячи викрити.*

XVI. Мудростъ кто выслѣдитъ Катех. а възн. в. 137-б.

XVII. Лвица боячися и бачачи, ижъ выслѣжено, выносячи лвята своєю пащскою, господи намъ уступила Жит. Св. 95.

ВЫСЛѢЖЕНЬЕ, *рн.* *Чинність від «выслѣдити».*

XVII. И дла насъ речей (Бозскихъ), розе-знаніе ку выбаданю и ку выслѣженю трудное Павель стый показаль О обр. 292.

ВЫСМАЖИТИ, *дс.* *Усмажити, вишкварити; виробити, викиичити.*

XVI. Тутъ Ѡилялеть ничего не высмажить ку помочи Антир. 705.

ВЫСМАЖИТИСЯ, *дс.* *Смажачися висохти; усмажитися.*

XVIII. Взятъ рожь вложитъ в казанокъ и смажитъ, покол висмажится Дн. Марк. IV, 254.

ВЫСМЕНИТЫЙ, *прикм.* (пол. *wyśmienity*). *Выборный, doskonały.*

XVII. Тыи двѣ корони великими и высменитымисѧ называютъ Рад. Ог. 593.

XVIII. А кардиналь... дароваль ему Шеремету лѣску висменитой работы, рукоятіе, суто діаментами насаженное имущую Лп. Вел. III. 502.

ВЫСМОТРИТИ, *дс.* *Вигодити.*

XVIII. Висмотривши часъ, гди пошелъ Никита на молитву, гараз далъ знати цркви Пам. укр. м. VI, 126 (Рк. Яр.).

ВЫСОВАТИСЯ, СУНУТИСЯ, *дс.* 1. *Витикатися, виткнутися, вийти.*

XVIII. Поляки зъ своихъ висунулися окоповъ Вел. Сказ. 39.

2. *Усуватися.*

XVII. Я... съ того острова... млына и иныхъ.. угодій высуваюся и зрекаюся Ак. ЗР. V, 71 (1644).

ВЫСОКО, 1. *Присл. від «высокий».*

2. *Багато, дуже, надзвичай, в високімъ ступні.*

XVII. Фарисей, который высоко о себѣ разумѣвъ... потыбелъ вѣчную днѣ свсей самъ през высокоумие себѣ (справилъ) Св. Рш. 4-б.

ВЫСОКОДУМНЫЙ, *прикм.* *Гордый, пишный, що високо несеться.*

XVII. (Ангель) зъ гордого чинать покорнымъ, зъ высокодумного мало о себѣ разумѣющимъ Рад. Ог. 583.

XVIII. Высокодумная... шляхта Полская Вел. Сказ. 13.

ВЫСОКОЛЕТНЫЙ, ВЫСОКОЛЮТНЫЙ, прикм. *Що високо літає; винесли, знесли.*

XVII. Тебе о отче цнот высоколетних, которого облаки пречъ минают Тит. 15 (Митур, 1618).—Побѣдитель птицъ орелъ естъ высоколютный Гал. М. Пр. (пр.) 12.—Не до высоколютного орла, але до земной прировнывает себе кокоши Рад. Ог. 32.

ВЫСОКОМОВНЫЙ, прикм. *Що має високу мову.*

XVII. Высокомовныхъ наукъ заживаючи Бер. Віснї, 90.

ВЫСОКОМЫСЛЕННОСТЬ, рж. Див. **Высокомыслность.**

XVI. П. братия были зафрасованы съ такъ гурного (?) его слова и въ высокомысленности возволили его призвати до посродку себе Арх. ЮЗР. I, XI, 142 (1599).

ВЫСОКОМЫСЛЕННЫЙ, прикм. Див. **Высокомыслный.**

XV. Высокомысленнымъ отцемъ ревнуя Ип. 204 (1091).

ВЫСОКОМЫСЛИТИ, дс. *Пишати, величатися.*

XV. Пришли бо бѣху высокомыслѣще, а смирении отъидоша в дома своя Ип. 578 (1174).

ВЫСОКОМЫСЛНОСТЬ; рж. *Високодумність, гордощі.*

XVII. Над высокомысл'ность бовѣмъ и пыху вѣчого шкодлившого не ест Ев. Калл. 3.

ВЫСОКОМЫСЛНЫЙ, прикм. *Високодумний, гордий.*

XVII. Былъ вси... в посидѣннѣ высокомысл'ный Діал. о см. 270.—Оный фарисей зухвал'ный або высокомысл'ный... загубивъ... душу свою Ев. Реш. 5.—Дхъ стый выворачает и выкоренѣеть з свѣта людей пышныхъ, надутыхъ и высокомысл'ныхъ Гал. Кл. Раз. 205.

ВЫСОКОНОГЫЙ, прикм. *Що високі ноги має.*

XVII. Высоконогымъ и низкосытымъ слугамъ Ак. ЮЗР. II, 215 (И. Виш.).

ВЫСОКОПАРНЫЙ, прикм. Див. **Высокопартный.**

XVII. (Хс) прировналъ былъ себе на онъ вѣсь до высокопарного орла Рад. Ог. 31.—Высокопарный умъ Транкв. П. Мн. (пр.) 1.

XVIII. Горе, братие, высокопарнымъ, пышнымъ, гордымъ и надутымъ Ал. Тиш. 64.

ВЫСОКОПОВАЖНЫЙ, прикм. *Що на вищій псазі.*

XVII. Королевскіе высокоповажные привіетїи Ак. ЗР. V, 78 (1648).—Мы зуполный

урядъ засѣлий до високоповажного суду енарального... доносимъ Прот. Борз. Рат. 59 (1689).

XVIII. Упадаючи до високоповажныхъ стопъ возможности вагѣй Літ. Вел. III, 418.

ВЫСОКОПОРОДНЫЙ, прикм. *Високої породи.*

XVII. Але и отъ высокопородныхъ и знаменитыхъ особъ узнаемъ Ак. ЗР. V, 225 (1687).

ВЫСОКОРЕЙМЕНТАРСКИЙ, прикм. *Що високого рейментарства.*

XVIII. Его яснотельможность... опредѣлили...отъ козацкого двора по алтину обнадежующи своею високорейментарскою милостію учинить намъ опредѣленіе Вас. Зб. Мат. Лівоб. Укр. 71 (1728).

ВЫСОКОРОДНЫЙ, прикм. *Що високого роду.*

XVII. Бояръ високородныхъ побито Літ. Сам. 200.

XVIII. До пятидесят тысяч войска полского з... високородными панами полскими... прибили на Украину Вел. Сказ. 32.

ВЫСОКОСЕРДНЫЙ, прикм. *Гордий, що високо несеться.*

XVII. Нечистый всяк високосердный пред Богом, то ест мерзеньный и брыдкий ест пред Богом вшелякий зухвал'ный челоуѣк, пышный або надутый Ев. Реш. 5-6.

ВЫСОКОСТЬ, рж. 1. *Довгість в напрямі з долу до гори; відлеглість від землі вгору.*

XVI. Выспрь—высокость и высоко Зиз. Лекс. 96.—Вступлю над высоту облаковъ Хр. Фил. Апок. 1408.

XVII. Еднаково нбо высотой и далькостю от землѣ отстоить Транкв. Зерц. 14.—Нѣ высота. нѣ глубокость... ухваль церковныхъ отвести не можетъ Копист. Пал. 923.—Огородки... свою высоту тѣмъ впроважали на мѣсто Вавулон Рад. Ог. (пр.) 2.—Учинишь... кнот... на высоту также полтора локтя Крон. Боб. 47.

XVIII. Палату ти будую на высоте горы Пам. укр. м. III, 122 (Рк. Тесл.).—Звѣзды сѣ сами в собѣ барзо велики, а про самую высоту от земли до нба здают ся нам барзо малыми ів. IV, 35 (Сок. Рк.).—Егда же кто отъ верху высокихъ келій низу смотреть, тому душа униваетъ отъ великой высоты Гр. Барск. I, 243.

2. *Високе місце, надземні обшири.*

XVI. Боуди хвала Бгоу на высотѣхъ Ев. Пер. 28.

XVII. Все доброе з высоты маемъ Тит. 282 (П. Мог. 1632).—Слава на высоте Бгу, а на земли покой ꙗ людехъ добра вола Ев. Калл. 300.—Мѣлъ бы быти дымъ барзѣй въ

купинѣ, гдѣ хворостъ... а нѣжъ на горѣ той, где а не стебля единого якового могло быти на безмѣрной высокости Дм. Рост. 3.—Слнце возсіаваеъ з высокости Рад. От. 363.—З высокости неба... на землю до насъ пониженных пришлоъ Бер. Вірші, 67.—Лучи оныхъ элементовъ на высоту вносилися Крон. Боб. 1.

XVIII. Зараз сѧ стал от Бга з высокости голос Пам. укр. м. I, 326 (Рк. Тесл.).

3. *Значи́сть, піднеси́сть.*

XVI. А то естъ властнаа высота Латынское хоробы О ед. вѣрѣ, 665.

XVII. А ежели хто высокост и повагу в Речи посполитой презацного дому Вмсти моего пана видѣти хочеть, нехай заглянеъ до поважного сенату Польского Єв. Калл. (пр.) 7.

ВЫСОКОУМІЄ, -МЬЕ, рн. *Гордоуці, висока думка про себе.*

XV. Останисѧ высокоумья своего и проси си мира Ин. 301 (1139).—Андрѣй... исполнивсѧ высокоумья разгордѣвсѧ велии ів. 572 (1174).

XVII. Люде впадают в высокоуміє, пыху и проженую славу Тр. П. М. 910.—Не розумѣй... іжбы то сѧ... книга... зложена для якои о себѣ гордынѣ або высокоумія Єв. Реш. 1-6.

XVIII. (Ты) гордость и высокоуміє имѣшь Магк. IV, 175 (М. Мазепа).

ВЫСОКОУМЛИВЫЙ, ВЫСОКОУМНЫЙ, прикм. 1. *Що високої думки про себе.*

XVII. Севирь: высокоумливъ Бер. Лекс. 308.—Не вспоминаю фарисея одного высокоумного Льв. Ставр. 57 (1618).—Гды zostалъ Скиргайло княземъ Литовскимъ, Витолдъ высокоумный того не улюбилъ Крон. Лит. 335.

2. *Що високий розум в собі має.*

XVIII. С того казаня о стой высокоумной гословіи Пам. укр. м. I, 327 (Рк. Тесл.).

ВЫСОКОУМЬ, рм. *Высокоумный чоловік.*

XVII. Гдѣ пышному высокоуму або гордому члковѣ сопротивляется Єв. Реш. 60-6.

ВЫСОКИЙ, прикм. 1. *Не низький, значної високости.*

XV. То есмо опѧть привернули к Склиню по высокую могилу ЮРГр. № 81 (1445).

XVI. Поялъ его диаволь на гороу велми высокую Єв. Пер. (рк.) 28.

XVII. Сѧд на высокомъ якомъ мѣсту Лѣств. 28.—Восходѧтъ на высокіє мѣста и горы Транкв. Зерц. 16.

2. *Великий (про голос, про розум, якість яку).*

XVII. Высокимъ голосомъ заволает Рад. (Марк.) 65.—Соломонъ... барзо высокимъ голосомъ мовити почал Розн. Каз. 3.—Повставши

слухаймо тоѣ цнот царици, высокимъ до насъ голосомъ волаючи... Прийдѣте ко мнѣ которіѣ трудитесь Лѣств. 29.—Козляне высокий розумъ мають, не можно ихъ города хитрими словами взяти Крон. Соѡ. 246.—Духъ злый маєтъ въ собѣ гордость высокую Гал. Кл. Раз. 116.

3. *Що переважає інші ступенем, татунжом, значінням, гідністю.*

XV. А для того высокіи княжата радоу уставили Ак. ЗР. I, 187 (1499).

XVI. Всѣ обыватели земли Волынской почавши отъ высокого ажъ до нижчого стану однимъ тымъ статутомъ мають быти сужоны Арх. ЮЗР. I, I, 423 (1594).—Видѣлем Бога, сѣдѧчего на столиці високой и поднесенной Катех. 19.

XVII. Высокій естъ Бгъ ведлугъ годности Гал. Кл. Раз. 332.—Црква хрства естъ висока надъ вси иншими Кн. Рож. 158-6.

XVIII. Оучисѧ оу школахъ высокихъ и розныхъ, то будешъ знати Пам. укр. м. II, 181 (Рк. Тесл.).—Послана отвѣтная въ высокий Сенатъ грамота Журн. Дан. Апост. 75.—По высокому велможности вашей разсмотрѣнію Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 109 (1727).

4. *Виселый, піднеслый.*

XVIII. Мовити о рѣчахъ... субтелныхъ и высокихъ Полѣт. 53.

5. **Высокая мысль, высокое разумѣнье, гордость, нижа, дума.**

XV. Богъ бо не любитъ высокоія мысли нашия возносащаго смираетъ Ин. 615 (1180).—А твоя милость можешъ и самъ по немъ вѣдати, каковоѣ онъ высокоѣ мысли естъ, коли онъ господару нашому, зятю своему, докончанья и присѣги не здержалъ Ак. ЗР. I, 210 (1500).

XVII. Высокосердный: поважный, выскон мысли чловѣкъ Бер. Лекс. 25.—До чого... и сего фарисея высокая мысль... привела Єв. Реш. 4-6.—Напоминаючи насъ, абысмы през Фарисея в' правдѣ пыхи и высокого о собѣ розумѣня вистерѣгалися Тр. постн. 11.

ВЫСОПЪ, рм. *Виспа, острів, отока.*

XVII. Доминикия... упросила, абы на высопъ Понтѣи выволана была Жит. Св. 299.

ВЫСОТА, рж. *Високість.*

XV. Вода сошедши с высоты горнаѧ Часл. 1489, к. 12-6.

XVII. Креть стый має широту, дългоу глубину и высоту Гал. Кл. Раз. 333.

XVIII. Господь Богъ задрѣтилъ... абы не могъ сѧ на высоту вывысити и въ широту ширити вшелякій гостецъ Угр. Заг. 55.

ВЫСОЦЕ, присл. (пол. wysoce). 1. Див. високо.

2. Багато, велико.

XVII. Высоце важити Копист. Пал. 405.

ВЫСОЦЕБАЧНЫЙ, прикм. (пол. wysocobaczny). *Високобачный*.

XVIII. По своей висоцебачной премудрой разѣ Лит. Вел. III, 20.

ВЫСОЦЕПОВАЖНЫЙ, прикм. (пол. wysocypowazny). *Високоповажний*.

XVIII. Онъ (Павленко)... важился висоцеповажныхъ особъ хитрою прозбою... турботати просячись на сотництво будто за нимъ весь народъ сущѣкуеть Вас. Зб. Мат. Лівоб. Укр. 106.

ВЫСОЦЕПРЕВЕЛЕБНЫЙ, прикм. *Високопревелебный*.

XVII. Архимандритѣ належитъ титулъ Высоцепревелебный Гал. Кл. Раз. 479.

ВЫСОЧЕНКИЙ, прикм. *Здрібн. від «високый»*.

XVIII. Роструханчикъ серебряный, высоченный, московского дѣланя, подѣ смалчемъ 1 Быт. мр. обст. 343.

ВЫСПА, рж. (пол. wyspa). *Острів, отока*.

XVI. Грекове, яко в Крѣтѣ, Корцире, Заците и по иншихъ выспахъ респоль з римляны, набоженства оужигаютъ Отп. кл. Остр. II. П. 407.

XVII. Салверія на выспу Палмаріи завезли Копист. Пал. 739.—И было на што смотрити, по всѣхъ выспахъ, по берегахъ, по пристанехъ и по зотокахъ, то ест купы и громады поганоеъ воздыхалыхъ выкиненыхъ лежащія Тр. постн. 668.—Есть выспа Куба названная Ев. Реш. 321-б.—На выспѣ Крытской жидѣ еденъ ходачи от мѣста до мѣста намовлял жидовъ Гал. М. Пр. 69.—На выспѣ Милитѣ ест црковъ Жит. Св. 203.—Всѣ... до выспѣ далекихъ запроваженны... верталися Крон. Боб. 273-б.—(Александрѣ) тягнул до Индіи, где ся ему тамъ добровольне мѣста и выспы поддавали Ал. Печ. 176.

XVIII. И съ того-жъ мѣсця видно на мори выспы Пелгр. Ип. Виш. 16.

ВЫСПАТИСЯ, *дс. Див. Высыпятся*.

ВЫСПОВѢДАНЬЕ, рн. *Чинність від «высповѣдати»*.

XVII. Высповѣдане грѣховъ з жалостю повинною предъ ереемъ Каз. 32, к. 3-б.

ВЫСПОВѢДАТИ, *дс. Взяти на сповѣдь*.

XVII. Не дано и священника жебы его высповѣдати Лит. Сам. 173.—Ярмоленко юж высповѣдан и сакраментъ принял Ак. Полт. Гор. Ур. I, 187 (1670).—Сталъ просити епископа... же бы его высповѣдалъ Збірн. 1693 р. к. 80.

XVIII. Повѣренного... уже высповѣдати ни засакраментовать было невозможно Оп. ст. Млр. III, 336 (1755).

ВЫСПОВѢДАТИСЯ, *дс. Визнати грѣхи передъ сповѣдникомъ*.

XVII. Вячеславъ... призвавши сщеника высповѣдался Жит. Св. 17-б.—Напередъ высповѣдайтесь грѣховъ своихъ Рад. Ог. 1016.—Оумѣрають высповѣдавшисѣ грѣховъ своихъ Гал. Боги пог. 24.—Спытай самого себе, то ест высповѣдайся Ев. Реш. 207.

XVIII. Высповѣдалася и в законѣ оумерла Пам. укр. м. IV, 232 (Яр. Рк.).—Тепер, не высповѣдавшисѣ гдѣ у скітку, не пустятъ в Сінай гору Пелгр. Ип. Виш. 51.

ВЫСПОЧИВАНЬЕ, рн. *Чинність від «выспочивати»*.

XVIII. В зѣми мисто пре себе и пре маргу на выспочиваня панѣ ему доужень дати Урб. 50.

ВЫСПѢВАТИ, *дс. Співомъ виславляти*.

XVII. Милосердіа Господня навѣки выспѣвати буду Кн. Рож. 138.

ВЫСПѢВАТИ, СПѢТИ, *дс. Встигати, встигати*.

XVIII. Я... выправилъ сына... для купленія подаровъ... надѣючися же къ тому часу можеть виспѣтъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 86 (1721).

ВЫСПѢВЫВАТИ, *дс. Виспівувати, співати на різні способи*.

XVII. Погребовымъ собѣ пѣсни... выспѣвывали Тр. П. М. 940.

XVIII. Турка долго на насъ, какъ мы одинъ предъ другимъ выспѣвывали, смотрѣлъ съ сожалѣніемъ Сковор. 154.

ВЫССАТИ, *дс. Див. Высысати*.

ВЫСТАВЕНЬЕ, ВЛЕНЬЕ, рн. 1. *Чинність від «выставити»*.

XVII. Жебы мелникомъ Подаловскимъ жадное перешкоды черезъ выставленія того млына не було Мат. Ист. ЮР. 1 (1662).—Абы з выставенія того млына... шкоды не было ib. 4 (1667).

2. *Нараження на що*.

XVI. З выставленьемъ здоровья нашего противъ непріятелеви стараємося Хр. Фил. Апокр. 1116.

ВЫСТАВЛИВАТИ, ВЫСТАВЛЯТИ, ВЫСТАВОВАТИ, -ВИТИ, *дс. 1. Видобувши ставити*.

XVI. Чоמוу жъ отче владыко, такъ смѣле и безпечне замыдлаешъ очи и на ножки выставити а праве всему свѣту свою несхвальную опукровати оусилуешъ згоду Отп. кл. Остр. II. П. (стдр.) 28.

XVII. Хоруговъ... которую звыкли монархове выставовати часу примирѣ Рад. Ог. 96.

2. *Висувати, витикати*.

ХVII. Іаковъ... камень, на котором головою спалъ выставилъ и назначилъ Літ. Рук. 17.

ХVIII. Коли стоишь, ноги передь ногу не виставляй Полѣт. 47.

3. *Показувати, перекладати, -класти, висувати, -сунути.*

ХVII. Новый законъ пред очи выставують Гал. М. Пр. 372.—Вась выставилъ стыми и непокаляными и не обвинеными пред обличностю своею Гол. П. М. II, 386 (Кор. Н. 1645).—Бгъ... добродѣйство тое перед очи имъ выставуетъ: ижъ ихъ зъ неволѣ Египетской вывелъ ів. 459.—И въ старом Законѣ херувимове, которые были выставлены въ прибытку Господнемъ, не были заказаны ів. 463.—Прикладомъ солнца силуется выставити таємницу Трци Вѣра каѳ. 311.—Зерцало сіе... на свѣтѣ тупомъ з друкариѣ Уневской выставити ку пожиткови посполитому потрудилися Шумл. Зерц. (пр.).—Гетман знакъ покою выставилъ и перестали (битися) Літ. Льв. 242.—Обжирства... прожня хвала... над нещасливым мнихомъ... взаємъ валчитъ... абы цноту воздержанія повѣрховне выставлялъ Лѣств. 23.

ХVIII. И намъ тот свой небесный триумфъ виставують Вірші Різв. 133.

4. *Вибудувати, збудувати, поставити.*

ХVII. Архитектонъ, хотячи якій коштовный и преважный кѣмахъ албо палацъ выставити, первей его образъ и фигуру въ оумъ и на мысли своей изобразивши, потомъ и видомыми знаками нарысуеъ албо вымалюеъ Карп. Каз. Зг.—Церковъ...напротивъ всѣхъ ересей той свой выставуетъ фундаментъ Копист. Пал. 346.—Гды бы обѣдалъ будовничій якому кролеви, преви, монархѣ выставити коштовный палацъ, а потымъ бы выставилъ браму албо инный будынокъ, розгнѣвал, бысъ той монарха на будовничого Гал. Кл. Раз. 513.—Выставовати луки триумфальны ів. I, 112.—Богъ выставилъ свѣтъ сей якъ коло Рад. (Марк.) 61.—Теперешныхъ часов на гробахъ хрстіане выставують крсты Рад. Ог. 473.—Своимъ панскимъ коштомъ мурованую церковъ совѣмъ выставилъ Літ. Густ. м. 60.—Отцъ... вежу велми коштовную выставил, маючую сходовъ и ганковъ тринадцат Жит. Св. 242.—Друкарию выставити Вар. Письма, 243.—Ажъ тую друкарию не на свою якую привагу... постарался выставити Ак. ЗР. V, 206 (1687).—Ворота... мѣю пристойне виставити Прот. Полт. С. II, 32-б. (1676).

ХVIII. Мѣсту такъ прудко выставити не посѣщили Літ. Вал. IV, 202.—И кафлевыя печи выставують Клим. Вірші, 98.

5. *Виготовувати, поставити.*

ХVII. Изъ маѣностей монастирскихъ и боярскихъ з челоуѣка двадцати пяти салдата виставливано зо всѣмъ нарядомъ, оружемъ, харчу и одежею Літ. Сам. 198.—О хлѣбѣ квасномъ ту хочу выставити слово Кн. о Вѣрѣ, 256.—Выставити вапмостямъ маѣ бочку соли (пан Бѣтмийа) Др. Ол. Ч. В. 145.

ВЫСТАВЛЯТИСЯ, -ВОВАТИСЯ, -СТАВИТИСЯ, -сѣ. 1. *Показувати, виявляти себе.*

ХVII. Нѣйбарзѣй гвалтомъ и мечемъ (Римскій бискупъ) выставляеъ свѣтови Копист. Пал. 325.

ХVIII. Кѣмъ ся выставуетъ... праведникомъ Клим. Вірші, 14.

2. *Виступати.*

ХVII. Іерей за ввєсъ свѣтъ выставляеъ и бога просить, абы всѣмъ людемъ... грѣхи отпушалъ Гол. П. М. II, 219 (Мвѣт. 1642).

ВЫСТАВНОСТЬ, рж. (пол. wystawność). *Пишнѣсть, богацтво, сутѣсть, паньскѣсть, показнѣсть.*

ХVII. Нухищрено: Безъ жадной выставности Бер. Лѣкс. 96.

ВЫСТАВНЫЙ, прикм. (пол. wystawny). *Пишний, богатый, сугий, паньский, показный; вихвальний.*

ХVII. Збытная и выставная языка быстрость Копист. Пал. 323.—Выставный писаня способъ ів.

ВЫСТАНОВЛЕНЬЕ, рн. Див. Выставленье.

ХVII. По вистановленію млина и осажению людей на той слободѣ Ак. Зем. 111 (1660).

ВЫСТАНОВЛЯТИ, -НОВИТИ, -сѣ. 1. *Виняти з завіс; висадити, виламати, вибити, вивалити.*

ХVII. Мы... хотѣли сокѣрою двери коморниѣ вистановляти Прот. Полт. С. I, 169 (1694).

2.—**вонъ кого, вигнати, скинути з уряду, викинути, виперти.**

ХVI. Мѣщни вси посполу такового игумена вистановити вонъ Ак. ЮЗР. I, 41 (1509).—Обрати годного... а того нерадного вистановити Ак. ЗР. III, 24 (1551).

3. *Виставляти, -вити.*

ХVII. Жлдове коштовный гробъ вистановили на памятку его добродѣйства Рук. Хрон. 130.—Которую то церковъ они власнымъ коштомъ и старанемъ своимъ въ Нѣжинѣ оздобне не тылко деревомъ вистановили, але и мурами вистановити стараются Ак. Нѣж. Бр. 55 (1687).

ХVIII. Отецъ игуменъ зъ братією не маѣтъ въ тии цегельнѣ и винницѣ подъ тоею горою будучи, втручатися, и жадныхъ собѣ бу

инковъ на той Кіевской по потоку землѣ вы-
становляти Сб. мат. отд. III, 129 (1701).

4. *Виняти, виключити, заборонити.*

XVI. И тежъ повѣдили передъ нами, иже-
свояды Кіевскіе часто кротъ до того мана-
стыря вѣздажають на годъ колькодесять ра-
зовъ, а архимандритъ и старцы его честують
и дарують, какъ же за тымъ частымъ ихъ
вѣзджаньемъ, къ немалому убозству тотъ ма-
настырь приходить, и они намъ били чоломъ,
ижебыхмо то имъ выстановили Сб. мат. отд.
III, 18 (1528).—Тые дороги... казати выстано-
вити и показати: которыми дорогами на тые мено-
ванные мѣста не мають через то жадные купцы
наши, а ни чужоземцы ѣздити и товаровъ
своихъ провозити, а встановили и положили
смо двѣ дорожѣ купцомъ нашимъ и чужозем-
цомъ до Прусь съ куплями своими ѣздити
Ак. ЗР. II, 366 (1540).

ВЫСТАРЧАТИ,-ЧИТИ, *дс. 1. Вистачати,*
бути в достатній кількості, не бракувати.

XVIII. Нѣсть здѣ точію пать хлѣбъ, и двѣ
рыбѣ, а тїи не вистарчатъ для такъ великой
людей лѣчы на выживленіе оныхъ Науки
парох. 47.—(Многимъ) и часу найменшого на
молитву щоденную одложить не вистарчае
іѣ. 160.

2.—*кому, чому, подолати, наставити, дати*
рабу.

XVI. Мовячи, иже тому не зможесть такъ
вистарчити Арх. ЮЗР. I, XI, 121 (1599).

XVIII. Коли кто неможесть вистарчити, мо-
жесть долгъ продолжити Собр. Прип. 114.

3. *Постачити в достатній кількості.*

XVII. Велѣли знову на мѣсяцей два харчи
грошовые вистарчити Ак. ЗР. V, 262 (1693).

XVIII. Просимъ... абы козаковъ... належа-
щее число старался вистарчити Кн. Нос. 14-б.

ВЫСТАРЧАТИСЯ,-ЧИТИСЯ, *дс. Задоволь-*
тися, обходитися.

XVII. Не могучи далее южъ для удобства
своего сами достатками своими вистарчитисъ...
просили насъ Гол. II. М. II, 270 (II. Мог. 1643).

ВЫСТАРЧЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вистар-*
чати».

XVIII. По вистарченню (грошей) репорто-
вали об ихъ помянутую... канцелярію Кн.
Нос. 11.

ВЫСТАРѢТИ, *дс. Втратити, позбутися*
чого від старости.

XVIII. Зашумѣлъ между ними споръ: ко-
нечно, ты вистарѣлъ умъ?... А ты и родилась
сзъ него Сковор. 90.

ВЫСТАТИ, *дс. (пол. wystać). Встати,*
жить, з'явитися.

XVII. Выстанеть человекъ отъ Израиля и по-
губить князя Моавля Рук. Хрон. 59.

ВЫСТАТЧАТИ,-ЧИТИ, *дс. 1. Бути до-*
статним, бути досить.

XVII. На сей новотинѣ еще фундації та-
кой нѣмашъ, которая бы ихъ достатку выстат-
чити могла Пам. КК. I, 41 (1624).—Н; выстат-
чилъ бы мнѣ весь часъ живота моего Бгопрі-
ятное згромажене если бымъ хотѣлъ блженныхъ
оныхъ цноты... вилчати Лѣств. 21.

2. *Постачити в достатній кількості.*

XVII. Пнъ Вакула Колосенко повиненъ
будеть во всемъ старання в майстерствѣ пылно
прикладат, клѣтки строит, камѣня и желѣза
и тимъ млыномъ выстатчат Ак. Полт. Гор. Ур.
II, 51 (1669).—(Хлѣбъ) твой ест, который тылко
можетъ выстатчити на выживене твое, жены
твоеи, дѣтей Рад. Вин. 937.—Тихъ талярей
тридцати самъ не могъ выстатчити Арх. Мот.
3 (1688).

XVIII. Державци духовніе и свѣткіе... по-
требное число подводъ зъ маѣностей... безъ
всякого огурства и противности... вистатчили
Журн. Дан. Апост. 58.—Которій окупъ...
вистатчити и до насъ на кошъ прислати Літ.
Вел. II, 382.—И дано намъ отъ господара на-
чертаніе дабы всюда давано намъ всякое до-
волство... такъ и вистатчали... всюда противъ
его указу Пелгр. Ип. Виш. 4.—58 подводъ,
жебы вистатчено подъ вещи ей Дн. Хан. 27.

3.—*що, обмислити всімъ якъ треба.*

XVII. Панъ Сумеонъ Ялинскій, типографъ
друкарнѣ нашої поднявшися досконале намъ
друкарню вистатчити... оное презъ такъ много
лѣтъ еще не вистатчилъ Черн. Тип. 573 (1679).

4. *Виконати, доконати.*

XVII. Ведле наказаного от уряду, дадемъ
коровъ самовторъ з четвертакою, лемѣш, косу,
сокиру, вистатчаючи декретъ наказаный Ак.
Полт. Гор. Ур. II, 9 (1665).

XVIII. Прод... присяг вистатчити обѣтницу
свою Ев. Реш. 334 (1710).

ВЫСТАТЧЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вистат-*
чити».

XVII. Пустілісмо... Токалскому... на ку-
хенное вистатчене мѣстечко Стайки Пам. КК.
II, 454 (1659).—Панъ Сумеонъ Ялинскій...
взявши на то (друкарню) золотыхъ чотиры
тысячи и иншіи належащіе до вистатченья
того дѣла розные потребы Черн. Тип. 573 (1679).

XVIII. О вистатченню для починки лаге-
ровъ лѣсу и очерету Унів. Дан. Апост. 109.—
Грамота о вистатченню 800 людей для рубки
лѣсу Дн. Хан. 91.—Вистатченне камѣня,
лоу, сталѣ, желѣза и о нанятїи коваля, тому

всему быть обоимъ отъ обоихъ братьевъ Арх. Сул. 227 (1754).

ВЫСТАЧАНЬЕ, рн. *Чинність від «выстачати»*.

XVIII. Доходи... на вистачане всякихъ потребностей до артилеріи енералной употребляно Унів. Дан. Апост. 61.

ВЫСТАЧАТИ,-ЧИТИ, *дс. Див. Выстатчати.*

XVII. Ткачъ з черги десяtkовой такъ тяглось посполитую всякую, яко належитую сторожу мѣскую отбужаютъ, теди... з цеху... не повинни будуть особливо сторожи на мѣсто вистачати Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 78 (1687).

XVIII. Вистачити должны естесми державцѣ своему вишреченному готовою сумою монети доброй Млр. Посп. Кр. 36 (1703).—Подводи оніе старайтесь вистачати такимъ способомъ: отъ всякого десятка чоловѣка по одной подводѣ Літ. Вел. III, 433.—Которіе заможнѣйшіе, тѣ должны дерево и протчіе матеріали вистачат Права, 766.

ВЫСТАЧЕНЬЕ, рн. *Чинність від «выстачити»*.

XVIII. Прилука... въ вистаченію и отбужанію повинностей... не малые дознаеть трудности Оп. ст. Млр. 90 (1730).—Послалемъ въ сотнѣ указъ о вистаченію деревъ еще такого числа, якъ прежде у Веремѣвку Дн. Марк. I, 63.—По вистаченію (провіянта) комисари... оный отправуют до... полку олонецкого Кн. Нос. 71-6.

ВЫСТЕРЕГАНЫЙ, *прикм. Що його дасться вистерегти.*

XVII. Абовѣмъ тежъ вшедлака бжа образъ бы тежъ маеть быти выстерегана Домецк. 110.

ВЫСТЕРЕГАТИ,-РѢГАТИ,-РЕГТИ, *дс.—що, стерегтися, уникати.*

XVII. Прошу и напоминаю народъ нашъ, абы ихъ (Зизаніев), якъ пекелного роду выстерегалъ Гол. П. М. I, 321 (Л. Смотр. 1628).

ВЫСТЕРЕГАТИСЯ,-РѢГАТИСЯ,-РЕГТИСЯ, *дс. Стерегтися, уникати.*

XIV. Жидове посполитые мають утягати и выстерегаться отъ посполитое крови Ак. ЗР. I, 25 (1388).

XVI. Панове наши, выстерегаючися того, абы для своихъ пріятелей не мусили быти тобѣ неприятели Ак. ЗР. I, 221 (1501).—Купци наши не выстерегаючися, къ вамъ ѣздили ib. II, 46 (1508).—А если бы ся есте выстерегали, абы намъ не пущено того звона о томъ вѣдайте, ижъ маемо листъ короля Ак. ЮЗР. I, 143 (1558).—Выстерегайтесь и ховайтесь отъ всякого лакомства Ев. Пер.

52.—Также, абы... ереси всякое, яко однесъ трутизни душевное и телесное, пилне ся выстерегали и отъ нее ся отгребали Арх. ЮЗР. I, I, 74-5 (1577).—И ни въ чомъ се ихъ тамъ не выстерегано ib. III, I, 24 (1590).

XVII. Але ты правовѣрный писм и слов оныхъ выстерѣгайсѣ Тит. 35 (Кн. о Вѣрѣ, 1620).—Пыхи и высокого о себѣ розумѣня выстерѣгалисѣ Тр. постн. 11.—Ся выстерегалъ науки латинской Копист. Пал. 772.—Повиннисмо выстерѣгатисѣ и словъ злихъ Гал. Гр. Розм. 20.—Новыхъ выстерѣгатисѣ грѣховъ Рад. Вин. 1024.—Ся тамъ выстерегалъ кождый фхати Рук. Хрон. 73.—Законникъ маеть выстерегатисѣ языка своего Домецк. 107.—Гордынѣ, яко найпилнѣй абысмо ся выстерѣгали Ев. Реш. 6-6.

XVIII. Отъ пянства выстерѣгайтесь Клем. Вірші, 55.—Вистерѣгай, сѣ пилно рухати раменами, лопатками Полѣт. 47.—Жебысмо оупадку грѣховного, а особливо повороту по исповѣди до грѣховъ давныхъ выстерѣгалисѣ Науки парох. 13.

ВЫСТЕРѢБЛЕВАТИ, *дс. Вичищати.*

XVIII. Не вистерѣблюй зубовъ, анѣ вичищай устѣ при столѣ Полѣт. 49.

ВЫСТИГАТИСЯ, *дс. Бігати наввипередки.*

XVII. Выстигаюся—ристаю Синон. сл.-р. 15.

ВЫСТИГАЧЪ, *рм. (пол. wyściga(2)). Той що бігає з ким наввипередки.*

XVII. Стадіодром: заводникъ, выстигачъ Бер. Лекс. 312.

ВЫСТИЗНУТИСЯ, *дс. Вислизнути втекти.*

XVII. Идетъ... о оборону украины, съ которое бы се каждый бояринъ радъ выстизнулъ и одприсягль Арх. ЮЗР. VIII, V, 392 (1613).

ВЫСТИЛЫЙ, *прикм. Той що вистиг.*

XVIII. Зерно з пивомъ вистилимъ увѣртѣти и на чоло приложит Млр. дом. лѣч. 4.

ВЫСТИНАТИ, *дс. Постинати всіх.*

XVII. А до того, кгда быхъ мель справедливость ретелную чинитъ мусель быхъ тыхъ хлоповъ всіхъ выстинать, чого учинитъ не могу Арх. ЮЗР. VI, I, 526 (1640).—Въ неволю Мултановъ мало що взяли—всѣхъ выстинано Крон. Боб. (др.) 281.—Жолнѣре до Кіева пріѣхали съ тимъ интентомъ, абы впродѣ козаковъ, а затымъ въ вшиткой Украинѣ Русь выстинали Літ. Льв. 239.—Мѣсто оное достали и вистинали Літ. Сам. 26.—Татарове взяли преславный городъ Кіевъ и всѣхъ выстинали и спустошили до конца Крон. Сос. 249.

XVIII. Въ самую Азію заведжали, вистинали Трапезунт, Синоп з кгрунту знесли Літ. Вел. IV, 4.—Король... пришлоъ до Дѣ-

виці города, и черезъ мѣчъ досталъ и всѣхъ людей выстиналъ и городъ спалилъ Зап. Мовч. 72.

ВЫСТИРАТИСЯ, *дс.* *Зуживатися тертям.*

XVII. Яко шата выстирається и пеується Гал. Ёл. Раз. I, 67.

ВЫСТОЯЛЫЙ, *прикм.* *Той що вистоявся.*

XVIII. Пить... пиво бѣлое и вистоялое Млр. дом. дѣч. 17.

ВЫСТОЯТИ, *дс.* 1. *Вибутти стоячи певний час.*

XVIII. Намъ тѣжко цѣлое набоженство въ церкви вистоати Свмѣ Сл. Б. 21.

2. *Стоячи видобрити.*

XVIII. Дать стоять, чтобъ вистоялы (макароны) в печи или в долгой сковородѣ Разн. нарц. 245.

3. *(про час).* *Вийти, минути, виповнитися.*

XVIII. Коли вистояло полчетверта року тои карности, рекъ Бгъ Пам. укр. м. I, 299 (Рк. Тесл.).—А коли вистояло время, породила Єлисавета отроча ів. II, 108.—Коли вистояло третій рокъ пришолъ Ѳма до црѣ Сав'ра ів. III, 122.—Стоявъ потопъ на земли 13 мѣсяцій, а коли вистояло 13 мѣсяцій, тогда повелѣ Бгъ тымъ китомъ великимъ отступити Ал. Тип. 89.

4. *Визволити.*

XV. Рогъволодъ же стоя около города 6 недѣль, и створи миръ с Ростиславомъ по своєи воли, и вистоя Володшю ис поруба, а Брѣслава изъ желѣзъ Ип. 505 (1160).—Тогда же князь Глѣбъ мертезъ бысть июня въ 30, а Романа сына его одва вистояша ів. 606 (1177).—Свѣця своего быхомъ вистояли и правдоу свою налѣзлѣ ів. 695 (1196).

ВЫСТРАШИТИ, *дс.* *Страхати вигнати.*

XVI. Тымъ князя пна моего и мене с Ковля не выстрашите Ж. Курб. II, 5 (1569).—Тымъ мене, панъ Лве Верховский, не страши: изъ Бееничъ (мастку) ты мене не выстрашишь Кн. Гродск. Луцк. 1573, к. 17.

XVII. Тамъже челядь и винника протестующихъ се съ тоє виницы выстрашивши и вигнавши, взялъ и квалтовне пограбиль статковъ протестующихсе Арх. ЮЗР. VI, I, 389 (1618).—Убогихъ законъниковъ з монастыра выстрашити, вытиснути (хотѣл) ів. I, VI, 698 (1635).

XVIII. Вигнаний и вистрашеній... чрез Чаплинского з власного дому моего, застаю теперь в Сѣчи Запорожской Вел. Сказ. 24.—Не могли Ладедемончиковъ выстрашити отъ спущення Аттики Літ. Вел. IV, 246.

ВЫСТРЕЛЮВАТИ, -ЛЯТИ, *дс.* 1. *Стріляючи випотрібувати.*

XVI. Видель есми... стрел немало выстреленныхъ и кривавыхъ по тому полю Ж. Курб. I, 62 (1575).

2. *Стріляннямъ вибити.*

XVII. Зубовъ четыры выстрелено Тр. Полт. Уч. Арх. Ром. VIII, 65 (1649).

3. *Винищувати, щити стріляючи.*

XVIII. Коляда... вмѣсто дикихъ коней и своихъ выстрелюеть Хоз. Гетм. II, 188 (1706).

ВЫСТРИХОВАТИ, *дс.* *Приспособити, приготувати.*

XVIII. А такъ гди зближилася череда она, крѣпко ричащая и нуждею гнанная до рову Чигринского, тогда зо всѣхъ стѣнъ и арматъ Чигринскихъ, за часу добре на тоє вистрихованныхъ, крѣпкинъ пущено перуни Літ. Вел. II, 433.

ВЫСТРОИТИ, *дс.* *Зробити, встати.*

XVIII. Штучку вистроили Максимецъ зъ Назарцемъ—ключи сховали Дн. Марк. II, 193 (1727).—Не мало и таковыхъ... котрымъ когда имъ пощаститсѣ кого з'ѣсти или обидити, или иное зло якоє вистроити,... хвалащесѣ говорить... Свмѣ Сл. Б. 423.

ВЫСТРУГОВАТИ, -ГАТИ, *дс.* 1. *Стругаючи вигладити.*

XVII. Помость... мощно выстружеть Шумл. Зерц. 46.

2. *Стругаючи винищувати, щити.*

XVI. Иулианъ царъ нечестивый послалъ каменосѣщевъ, выстругуваючи образи тые Сп. прот. Лют. 66.

ВЫСТРѢЛЮВАТИ, -ЛЯТИ, *дс.* *Див. Выстрелювати, -ляти.*

XVIII. Колядка... займаеть конѣ и выстрѣлюеть Хоз. Гетм. II, 194 (1706).—Выстрѣляли ми зѣницѣ изъ очей моихъ Пам. укр. м. VI, 152 (Рк. Біл.).

ВЫСТУПАТИ, -ПИТИ, *дс.* 1. *Ступаючи виходити наперед; вирушати.*

XV. И поча выступати стагъ от Бгюлюбого Ип. 593 (1175).—Начапа (Русь) выстоупати ів. 671 (1185).

XVII. Єсть ли тоу кто с пастуховъ, нех сѣ озывает: и о тыхъ то речахъ с повѣстю выступает Бер. Різdv. Вірші, 60.—Многіє теж ис тыхъ, которые ся задрѣли Ха... знову выступали на пляцъ Лѣк. на осп. ум. 23.—Добровольне выступивши Іс рече Єв. Реш. 41.—Абы... зараз з козами своими выступил (паламар) Прот. Полт. С. II, 172-6. (1686).

XVIII. Выступивши той члвкъ Єфтай оубогій почнет имъ говорити Пам. укр. м. I, 335 (Рк. Тесл.).

2. *Виходити поза обруб, з власнихъ границъ.*

XVII. Если бо вѣмъ что мало выступимо, выше приложеного розума, тогда смыслы нашѣ не могутъ того понати Транкв. Зерц. Ад.

XVIII. Войско цесарское по указу королевскомъ... рушило... под Мезжибожъ, однако знову на свои кватери повернувши, не хотѣло з них виступати Вел. Сказ. 191.

3. *Вийти з середини чого, покинути, опустити.*

XVI. С которого дей страху священник... с церкви выступил Арх. ЮЗР. I, VI, 53 (1564).—Крестився Іс и борзо выступилъ ест из воды Ев. Пер. (рк.) 27.—Владыка Луцкий Кирило Терлецкий... казавши слугамъ выступити и запершисе зо мною въ коморе, мене уцѣливую дѣвку згвалтилъ и змордовалъ Арх. ЮЗР. I, I, 397 (1594).

XVII. По выслуханю Бѣлчиного свѣдоства велѣлисмо юй выступити, а третего свѣдка призвати Кн. Мѣск. Полт. 3 (1691).—Душа маєть виступити с тѣла Каз. № 3, к. 7.—Грудъ всѣм з полаты казалъ выступити Літ. Рук. 51-б.

XVIII. Велѣлъ оушитким слугамъ своимъ выступити вонъ ис полаты Пам. укр. м. I, 172 (Рк. Тесл.).

4. *Нарушати, - шити що, відступатися, - нитися від чого.*

XV. А хто бы хотѣлъ то възрушитъ, а съ того выступать, въ том дѣлѣ закладаемъ на насъ вины десять тысячъ рублей Арх. ЗР. I, 73 (1456).—Руку дали собѣ с того не выступити Arch. Sing. I, 58 (1463).—Бо тотъ исъ права земьского выступилъ а надъ право сягнулъ Арх. ЗР. I, 82 (1468).—Иво отецъ нашъ отцу твоему и тобѣ присягу свою полну держалъ, ажъ и до живота своего а николи съ нею не выступилъ ib. 119 (1492).

XVI. Которого лясту и обовязку своего ваша милость выступилъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 636 (1559).—Тотъ игумень обраный... выступючи зъ нихъ (правиль светыхъ) нерадѣне въ томъ монастырѣ жилъ ib. I, I, 495 (1596).

XVIII. Люди... почнутъ буюти, из закону бжого виступати Пам. укр. м. IV, 332 (Тухл. Рк.).

ВЫСТУПНИКЪ, рм. *Той що виступив з чого.*

XVII. Маяючи мы видомость... черезъ нѣкогого Антонія ростригу, выступника зъ стану мнишеского Арх. ЮЗР. II, 59 (1610).

ВЫСТУПНЫЙ, прикм. *Що виступив з закону, з права, переступный, каригидный, неправый.*

XVI. Еслибы ихъ милость наши брата своего противъ тебе выступного, привести

брата своего на то, ижбы онъ тебе собѣ зася переседаль Арх. ЗР. I, 221 (1501).—Поповъ выступныхъ по имѣньяхъ своихъ карати ib. II, 135 (1522).—Одно яко противный а выступный тое згоды наше Арх. ЮЗР. VIII, IV, 384 (1535).—Если бы былъ который клирошанинъ выступный напротивъ владыцѣ, не маєть его жадною казню владыка карати Арх. ЮЗР. I, 106 (1539).—Тогда будетъ сторона выступная повинна запластити королю его мил. триста рублей грошей Арх. ЮЗР. VIII, VI, 31 (1553).

XVII. Который бы братъ вѣдалъ брата выступного, не маєть его таити, але маєть его оповѣстити въ братствѣ, жебы былъ каранъ Арх. ЮЗР. I, X, 123 (1602).—Карности заразъ за то подпадати маєть, якую брата на выступного вынайдути межи собою Пам. КК. I, 32 (1623).—Выступного направити, неумѣтного научити Тр. П. М. 909.—Единъ царь... речъ посполитую змоцнилъ, вѣзенъ выставилъ, барзо много в мѣстах и полѣх, крстовъ, коль и пробъ выставилъ, абы тымъ способомъ выступнымъ и оупорнымъ страхъ задалъ Рад. Ог. 1118.—Караль Іезекиль словами выступный людъ Израилскій противко Богу Рук. Хрон. 133.

XVIII. Приходящихъ не принимать, еще и странноприимствомъ снабдѣть: вступного сто, а виступного 150 барбаръ и отсылать въ кандалахъ Листи Конт. 11.

ВЫСТУПОВАТИ, дс. *Див. Выступати.*

XVII. Мы слоугъ своихъ частокротъ намъ выстоупоучихъ, если обещаются быти лѣпшими пріймоуемо Лѣк. на осп. ум. 17.

ВЫСТУПОКЪ, рм. *Вчинокъ гідный кари, переступ, неправість, грѣх.*

XVI. Могла ея милость... за выступокъ або злый учинокъ ихъ карать Ж. Курб. I, 299 (1588).—Билъ есми его милости чоломъ, абы е. м... ласкаве выступокъ мой пробачити и мене тое карае... отпустилъ Арх. ЮЗР. I, I, 264 (1590).—Ему данъ позовъ духовный отъ отца Никифора... абы передъ нимъ становился на заутрее для усправедливленя въ таковыхъ выступкахъ Кул. Мат. I, 66 (1596).—Тамже широко предложено ихъ вины, выступки и причины, для которыхъ тотъ декретъ противку нимъ слушне естъ учиненный Хр. Фил. Апокр. 1028.—Такъ фолкгуючи по виноватству... того выступку не караль Арх. ЮЗР. I, XI, 110 (1599).—Богъ двичитъ вѣрныхъ своихъ, абы не толко жаловали за прошлые выступки, але абы и вперед... Катех. 44.

XVII. Казнь всѣмъ посполитая, за выступокъ який колвекъ,—на звоници сидѣти Арх. ЮЗР. I, X, 123 (1602).—А если отпускаете лю-

дмъ выступки ихъ, отпустить и вамъ Отцъ нашъ небный выступки ваши Ев. Калл. 948.—За тяжкій свой выступокъ лзы горкіи точит Діал. Волк. 54.—Сторону винную и оупорную братству волно карати будуть ведлугъ оуваги и ваги выступку Стат. Полоцк. Бр. 15.—У людей той обычай ест, ижъ скарбы свої и... маестности тогда сыномъ своимъ открывають, гды обачать, жъ доросли въ лѣтєхъ и выступковъ дѣтиной роспусты позбыли Арх. ЮЗР. I, VIII, 418 (1632).—Дѣй намъ от грѣховныхъ выступковъ погамовен'є Збірн. 1693, к.155.—Нѣвѣста она.. за недобрыи свои, кары достойныѣ выступки правомъ естъ переконаная и предъ часы каранная Акт. Старод. кн.16 (1693).—Понашому выступокъ тожъ значитъ посполите што и пекатумъ албо грѣхъ Кн. Рож. 50.—Вызводилъ с кѹтовъ тѣсныхъ, до которыхъ за выступки ихъ были засланы Ал. Печ. 176.

XVIII. Чистокротными своими незаконными выступками ображаемо майestat бжій Пам. укр. м. III, 21 (Літн. Рк.).—За той нашъ выступокъ надвередили правъ и волностей нашихъ Літ. Вол. IV, 279.

ВЫСТУПСТВО, рн. *Виступ, виступок*.

XVII. Я о его нѣ о якомъ выступствѣ не свѣдомъ Ак. Нѣж. Маг. 56.—Декретъ справи сужоное о Дмитрашку Райчи, за его виступства противъ ясновелможному е. м. пану І. Самойловичу Арх. Мот. 123 (1683).

ВЫСТУПЦЫ, рж. мн. *Пантуплі*.

XVIII. Службу Божію слухаль я босій или у сукнянихъ выступахъ Пелгр. Ип. Виш. 45.

ВЫСТУПЪ, рм. *Див. Виступокъ*.

XV. Тыхъ князей Вяземскихъ и Мезецкихъ нашъ господарь е. м. не казнилъ за ихъ выступы Ак. ЗР. I, 136 (1493).

XVI. Панове рада... за таковой выступъ хотѣли его (Глинского)скарати Ак. ЗР. II, 39 (1508).—Оль тежъ... въ жадномъ выступе и переказе речи посполитое николи не дознавъ естъ Арх. ЮЗР. III, I, 3 (1537).—Каждый за свой выступъ маеть каранъ быти зъ розсудку справедливого Ак. ЮЗР. I, 108 (1540).—Каранье... они за свой выступъ приняли Арх. ЮЗР. VIII, V, 467 (1545).—Ванныхъ карати подлѣ выступу ихъ Сб. мат. отд. III, 49 (1586).

XVII. За который выступъ встѣпненія во всякихъ дѣлєхъ и въ судехъ духовныхъ справоватися и рядити, подлє давного обычаю и вставы ихъ закону греческого (могли) Арх. ЮЗР. I, VI, 354 (1604).

XVIII. Волнихъ людей за виступъ и долгъ въ вѣчную неволю не выдаватъ бы Стат. 73-б.

ВЫСТЬЕ, рн. (пол. *wyjście*). 1. *Buxid*.

XVI. Светые Божые вжо въ небе заразы по выстью съ тела глядятъ на лице Божие Бер. соб. 284.

XVII. Не маючи долного выстя зъ местечка Арх. ЮЗР. VI, I, 378 (1611).—А к той пѣсни нехай приложить и пѣснь Ісраилєву спѣваную от него подъ часть выстя зъ Египту Тр. постн. 668.—Тыи книги по крєцку... высте або выпроваженє зовуть Кн. Рож. 30-б.

2. *Закінчення, виповнення (про термін часу)*.

XVI. Которые то имена до выстя тыхъ трохъ лєтъ, мають тыє справцы держать Арх. ЮЗР. I, I, 238 (1588).—До выстя аренды Пам. КК. I, 168 (1596).

XVII. По выстю назначеного часу въ декретъ отдати неотвлочне Софію за законную малжонку Теодорови поводови наказали Льв. Ставр. 116 (1639).—По выстю единого мєца Нєзасъ... облегли мѣсто Крон. Боб. 90-б.

ВЫСТЯГАТИ, дс. *Вымагати*.

XVII. Христіанская повинность того по насъ... выстягаєтъ Ак. ЗР. V, 110 (1664).

ВЫСУМОВАТИ, дс. *Выражувати*.

XV. Высумовавши што болшь не стоитъ за третью частъ всєхъ именей моихъ Arch. Sang. I, 72 (1475).

ВЫСУШАТИ, -ШИТИ, дс. *Сушати витягувати, -гти возжїсть*.

XVI. Слнце невидимыхъ мѣстець осїаетъ и теплою зарєю всю мокроту высушаетъ Пер. Отч. Жит. 143.

XVIII. Огонь... воду висушилъ Ев. Реш. 337 (1710).—Слнце... горячестью своєю вес свѣтъ выпалило и рѣки высушило Ал. Тиш. 88.—Іоаннъ Кр... высушавъ постами и прикротами тѣло свое невинное Науки парох. 125.

ВЫСУШИТИСЯ, дс. *Себе висушити*.

XVIII. В сѣбру коханѣ са высушїмъ Пам. укр. м. IV, 212 (Осл. Рк.).

ВЫСХЛОСТЬ, рж. *від «высхлый»*.

XVII. Зопсованье або выхлость Бер. Лєкс. 322.

ВЫСХЛЫЙ, прикм. *Що висох*.

XVII. Прошу на оный часъ мѣймо себѣ поратунокъ... не насыщатися вдоволъ хлѣба языкъ выхлый пючи вѣтру Лѣств. 24.

XVIII. Маємъ твари выхлєє каждый изъ голоду Вірші Ниц. 7, 33.

ВЫСХНЕНЬЕ, рн. (пол. *wyschnienie*). *Чинїсть від «высхнути»*.

XVII. Исцѣловенїє: выхненє Бер. Лєкс. 56.

ВЫСХАТИ, дс. *Робити вичим*.

XVII. Людеї понижаєшь, а себе самъ вышпашь Рук. Хрон. 162.

ВЫСЫЛАНЬЕ, рн. *Чинність від «высылати».*

XVII. И за высыланьемъ отъ боку ихъ судейскаго мяновите пановъ Мат. Ист. ЮР. 5 (1671).

ВЫСЫЛАТИ, СЛАТИ, дс. *Посилати, -слати, виправляти, -вити.*

XV. Быславъ же Глѣбъ и рече Изаславоу: яко мнѣ Гюрги оць тако мнѣ и ты онь Ип. 395 (1150).—А мы есмо выслали врьдника нашего пана Ленка Ак. ЗР. I, 42 (1421).

XVI. Архимандритъ... рекъ... Богуилу... Я маю выехати, або кого выслати на мое мѣсце... и показати тоѣ земли... границу Арх. ЮЗР. I, VI, 24 (1537).

XVII. Василий цесарь грецкій выслалъ Андреа воеводу до Оарсу на Сарацены Гал. Н. н. 23.—Осе жъ вамъ и музыку пан нашъ высылаетъ Др. Ол. Ч. В. 152.—Турчинъ... пославъ в Крымъ до хана, аби заразъ выслалъ орду... виганяти жолѣфровъ Лѣт. Сам. 118.

XVIII. Приказую, абы в. м. належное... число козаковъ... вислалисте Кн. Нос. 15.

ВЫСЫЛАТИСЯ, СЛАТИСЯ, дс. *Бути висланимъ.*

XVIII. Тогожде року многіи зѣло декрета отъ царя Іосифа втораго выслалися по орсагу Лѣт. Гукл. 78.

ВЫСЫЛОКЪ, ВЫСЫЛЧИЙ, рм. *Висланий в який справі урядник; посланець, гонець.*

XVII. Высылчимъ залогомъ нашимъ доносили до вѣдомости Ак. Нѣж. Бр. 44 (1658).—Изъ высылковъ нашихъ и вшеякои кондиціи людей кривды чинити не важился ів. 46 (1559).—Висилчіе и иншіе своеволнники кривды онымъ чинятъ ів. 49 (1665).—Высылчимъ нашимъ и полковничкимъ въ якихъколькокъ справахъ отъ насъ и до насъ їдучимъ, и каждому, кому одно о томъ вѣдати належитъ, до вѣдомости доносимъ... Высылчіе наши отъ насъ и до насъ зъ листами въ справахъ войсковыхъ їдучіе Ак. ЗР. V, 111-112 (1665).

ВЫСЫПАНЬЕ, рн. *Чинність від «высыпать».*

XVII. На высыпане концовъ выѣхалисмо Ак. Зем. 124 (1689).

ВЫСЫПАТИ, ВЫСЫПАТИ, дс. 1. *Розсипати.*

XVII. Много скарбовъ на убогихъ и уломныхъ висипала Рук. Хрон. 276.

2. *Насипати.*

XVII. Высылцешъ валъ Гал. Кл. Раз. I, 73.—Тѣло еѣ знашовши, поховали отъ Кракова въ мѣли, могилу высипавши Крон. Полск. 353.—Первый копецъ на грунтъ Гостыцкаго высипати велѣлемъ Ак. Зем. 124 (1689).—Ольга... могилу великую высипати казала Крон. Ссв. 9.

XVIII. Козаки въ поляхъ кладутся и могилы высипаютъ Клим. Вірші, 207.

3. *Виливати, -лити.*

XVII. Помазуютъ... царей... священники... на голову... олѣекъ высипавши Ев. Реш. 196.

ВЫСЫПАТИСЯ, ВЫСЫПАТИСЯ, дс. 1. *Сипатися з чого.*

XVII. Ярѣ почала высипатися о Святѣмъ Петрѣ Кул. Мат. I, 77 (1601).

2. *Поростати.*

XVIII. Ус толко началъ висипатися Арх. Сул. ц. 143.

ВЫСЫПЛЯТИСЯ, СПАТИСЯ, дс. *Спати до сходу, до потреби, доспати.*

XVII. (Лѣнивство) свой покой, прожноване, темность улюбило, на ложку особливе висипляючися Діал. о см. 273.—Як собѣ на семъ свѣтѣ умираючи постелемо: такса по смерти и виспимо Ев. Реш. 404-б.

XVIII. Старайся висипляти, лиш не назбыт спати Клим. Вірші, 151.—Виспався да не вылежався Клим. Прип. 206.

ВЫСЫПОВАТИСЯ, дс. *Див. Высыпатися.*

XVI. Тогда познавъ ярица высповалася за недѣлю предъ святымъ Львомъ Кул. Мат. I, 65 (1596).

ВЫСЫСАТИ, ССАТИ, дс. 1. *Ссути видобувати, -бути.*

XVIII. Не висисай шнѣгу з костей Полѣт. 48.—Мы ишли до того имрекъ, его сердце розкравати, и его кровь выпити, изъ его сердца высати Угр. Заг. 56.

2. *Витязти, узяти.*

XVII. Што естъ пирый фалшъ, и нѣгды того отступникове не высутъ зъ жадныхъ словъ тыхъ святыхъ епископовъ Копис. Пал. 594.

ВЫСЫХАТИ, СХНУТИ, дс. *Ставати, стати сухимъ, висхли; втратити вільгість, зникнути втративши вільгість; схуднути.*

XVI. Не дивъ теды, коли источники высхнутъ Ак. ЗР. IV, 89 (1595).

XVII. Тутъ... тылко манна, уже душа наша выхла отъ ней Крон. Боб. 54.

XVIII. Море высохнетъ Пам. укр. м. IV, 306 (Рк. Тесл.).—Всякое изобиліе оскудѣтъ и высохнутъ какъ озеро можетъ Сковор. 159.

ВЫСЪВКИ, рж. мн. *Що лишилося після пересівання.*

XVIII. Насипать пшеничнихъ висѣвокъ Млр. дом. лѣч. 31.—Запарити висѣвки, чтобы гораздъ обмочились и всолодали Разн. ларц. 252.

ВЫСЪДАТИ, -СЪСТИ, дс. 1. *Зсієши виходити, -йти.*

XV. И пѣшцы изъ лодѣи высѣдавшие идоша в поле Ип. 253 (1103).—Повелѣ Изаславъ

Ростиславоу высѣсти ити в шатерь ів. 372 (1149).

XVII. Не было... пристани, где высѣдати хотѣли Крон. Боб. 21.—Высѣвши з корабля отъ людей тыхъ грубыхъ принятый былъ Панемонъ за князя Крон. Лит. 318.

XVIII. Оу городѣ Родосѣ висѣли ізъ корабля Грецкого Пелгр. Ип. Виш. 25.—С. И. В., висѣвши зъ карети, изволил Ясневелможного пещѣловати въ голову Журн. Дан. Апост. 33.

2. Здобути сидінням.

XVI. Тые вси рѣчи давати будуть повинны люди тыхъ селъ, кѣды волю высѣдять до лѣтъ имъ на волю даныхъ Ак. ЗР. III, 286 (1584).

ВЫСѣДѢТИ, *дс. Пересидѣти певный час.*

XVI. Не масть быти на свѣтъ выпущанъ до того часу, алиж сполна высѣдитъ Ак. ЗР. III, 35 (1551).

ВЫСѣДѢТИСЯ, *дс. Утриматися сидячи; насидѣтися доволі.*

XV. Самъ тому порозумѣй, какъ бы твоя милость могъ со впокоемъ на своемъ царствѣ сѣ высѣдѣти Ак. ЗР. I, 211 (1500).

ВЫСѣКАТИ, СѣКТИ, СѣЧИ, *дс. Вируба-ти, витинати, тяти; вирубавши видобути.*

XV. Людье же высѣкаша Всеслава ис поруба Ип. 161 (1068).

XVI. Всякое древо, которое не чинить доброго плодуу высѣчено боудеть Ев. Пер. 30.

XVII. Жидове... дамащановъ мечемъ высѣкли Крон. Боб. 200.—(Гетманъ Польск.) казалъ мѣсто козацкое высѣчи; жонокъ и дѣтей, абы едно былъ Русинъ, казалъ губити Лит. Льв. 256.—(Поляки) мѣста и мѣстечка высѣкали на Подолю, добываючи Острополя, Полонного, Красилова ів. 265-6.—Гедсонъ вставши в' ночь зопсорвалъ олтарь вааловъ и садъ его высѣкъ Гал. Кл. Раз. 351.

XVIII. Вилно... добувши, многое множество народа в немъ противившагося, высѣкли Вел. Сказ. 123.

ВЫСѣСТИ, *дс. Див. Высѣдати.*

ВЫСѣЧЕНЬЕ, *дс. Чинність від «высѣкти».*

XVIII. Выпис... о высѣчене лѣска Оп. Док. 48.

ВЫТВЕРЕЗИТИСЯ, *дс. Статися тверезимъ.*

XVIII. Худолѣй сегодня два стихи видалъ и наконецъ вытверезился Дн. Марк. II, 39.—Тѣи, которіи вчера были пѣани, нынѣ же вытверезилисѣ Сѣмя Сл. Б. 326.

ВЫТВОРНОСТЬ, *ржс. Привереда, пересада, вигадка.*

XVIII. (Людамъ) солодша злости и вытворности пекелныхъ незбожностъ нежели оучинавъ хрістіанскихъ цнота Науки парох. 16.

ВЫТВОРНЫЙ, *прикм. Выборный, доскона-
лый, вишуканный.*

XVII. Былъ еси... в мовѣ витворный Діал. о см. 270.—Діаволь тогда иле могъ вымыслити на свѣтъ мукъ витворныхъ, фортелныхъ, то вымыслалъ все на апостолов а мучениковъ Транкв. Зерц. 56.—Кто добра свои оборочаетъ на марнотравства, на пѣтики, на строй витворный, на музыки, вѣдайте, же той скарбъ свой сокрываетъ в земли Рад. Ог. 320.

XVIII. А ежели зъ самихъ тилко шанцовъ стрѣлбою ручною доходитися прійдетъ, тому конецъ ажъ зъ витворною приходитъ Лит. Вел. IV, 201.

ВЫТВОРЪ, *рм. Витворність, привереда, витівка, вигадка.*

XVIII. Поляки забиша витворовъ на людехъ убогихъ искати Лит. Гр. 80.

ВЫТЕГАТИ, -ТЕГНУТИ, *дс. Див. Выта-
гати, -тягти.*

XVI. Абы отъ... гиблыхъ и немаючихъ лю-дей платъ на врядникахъ не былъ вытеганъ Ак. ЗР. III, 41 (1551).

XVII. Больше податки вытегають, нижъ прошлый староста Арх. ЮЗР. VIII, V, 295 (1604).—Староста листи царские указал и по-слушенство вытегалъ Жив. Св. 16-б.—Вене-дикта... бѣсъ... за сукню з церкви вытегаетъ ів. 26.—Нѣвѣсты... вытегнувши шию... похо-жали Каз. 32, к. 80.

ВЫТЕКЛЫЙ, *прикм. Що витік.*

XVII. (Кровъ) зъ боку Христова вытеклая Кошист. Пал. 377.

ВЫТЕКТИ, *дс. Див. Вытѣкати.*

ВЫТЕРПѢНЬЕ, *рн. Чинність від «вытер-
пѣти».*

XVII. Дай ми мощное сердце ку вытерпѣню муки той Жет. Св. 332.

ВЫТЕРПѢТИ, *дс. Терпячи перебути, пере-
жити що.*

XVII. Вытерпѣвши прикрости... повиненъ члкъ... подяковати Ев. Реш. 27.

XVIII. Ювъ оушитко тоє вытерпѣвъ для Бга Пам. укр. м. I, 266 (Рк. Тесл.).—Кто бъ та-ковому шаленому брони додалъ или ко его убийству словомъ спомогъ шаленого ко ранѣ самъ за него витерпѣти Стат. 69.

ВЫТЕРТИ, *дс. Див. Вытирати.*

ВЫТЕРѢБЛЯТИ, -РЕБИТИ, *дс. Вичищати.*

XVIII. Не витеребляй зубовъ, аѣ вичищай устъ при столѣ Полѣт. 49 (1790).

ВЫТЕСАТИ, *дс. Тешути зробити.*

XVI. (Положилъ Іосифъ тѣло Ісуса) в гробъ который былъ в камени вытесанный Ев. Пер. 76.

XVII. Розниця в образѣх з дерева вытєсанных Льв. Пал. 30.—Мовиль... Вгѣ до Мойсея вытєпи собѣ двѣ таблицы каменные Крон. Боб. 50.

XVIII. Столпѣ... с твердого каменя витєсаний Путн. Іер. 3 (1704).—Погане, маючи бголь своихъ з камене, или з дерева, или з чего ли будь, витєсанных... всю надѣю свою не єъ богахъ, но въ силѣ своей покладали Сѣмя Сл. Б. 89.

ВЫТЄСЬ, рм. *Те що витєсано, бовван.*

XVI. Границы певныє межи кгрунтов Песоченских и ...имена моего... межами до вытєса и до хмелища Arch. Sang. VII, 101 (1566).

ВЫТЄЧЕНЬЕ, рн. *Чинність від «вытєскти».*

XVII. Если ж западемъ и вытєчнемъ мозку єи умерти не могла (Акилина) Жит. Св. 424.

ВЫТЄЧКА, рж. *Див. Вытѣчка.*

XVII. Олимпійскіи гонитвы строятъ и на вытєчки пускаются Копист. Пал. 915.—На витєчку... вієжати Рук. Хрон. 375.—Французы... першей на вытєчку або герцы выєжджачи... Крон. Боб. 375-б.

ВЫТИ, дс. *Видавати голос протягом і смутно.*

XV. И начаша мнози волци выти Ип. 245 (1097).

XVII. Пси коло него (Гордияна) выючи... Жив. Св. 137-б.—Сплючи въ снѣ видѣль волка желѣзного выючого, въ которого волка чересѣ сто волковъ было Крон. Лит. 330.—Прошу вас (мужеве) болшєй як волки не выйте Др. Ол. Ч. Б. 151.—Оучинили на пуши крѣкъ великій, почали рычати, щєкати, выти Гал. Боги пог. 33.

XVIII. Пий да не вый, то знай Клим. Вірні, 44.—Не спѣвати але вити якъ собацѣ Лит. Вел. II, 252.

ВЫТИКАТИ, дс. *Див. Вытыкати.*

ВЫТИНАТИ, -ТЯТИ, дс. 1. *Вирубувати, -бати, висікати, -сікти, вирізувати, -зати.*

XVI. А если не навернетесь, вытнутъ васъ Берест. ссб. 296.

XVII. Косою лукавствомъ вытинають кѣтты Арх. ЮЗР. I, VII, 266 (Отп.).—Фикговое дерево... господар вытяти казал Каз. 32, к. 50.—Або руку отгаль, або око вытал Шумл. Зерц. 31.—Волку витяти з нашимъ вѣдомом Прот. Полт. С. 101-б. (1683).—Отчаянія корень оувесъ вытєвщи, противное показати старанє Лѣк. на осп. ум. 22.—Вытнет Господь вшєлакѣвъ оуста лестныѣ, азыкѣ велєрѣчивыѣ Єв. Калл. 952-3.—Сотникъ... килканадцать дубовъ велѣль вытяти Ак. ЗР. V, 222 (1683).

XVIII. Нѣмецкую пѣхоту у брамъ, на стражи быгшую, на голову витяти Лит. Вел. IV, 21.

2. *Бити, вдарити.*

XVII. Муринъ... витне єго (млоденца) лє челюсти Жит. Св. 193.—По щокаль паламажє Дмитруху витицала Прот. Полт. С. I, 84 (1690).

XVIII. Витну єи кѣйкомъ Віціні Різдр. 127.

—*поличсь, бити, вдарити по виду.*

XVII. Громогласный поличокъ пану вытєнастѣ Діал. Волк. 53.—(Брєтики) з єдної стороны сына бжего по лицу гласкают, а з другої яко потреба полички вытинають Транкв.

Зерц. 69.—На Соборѣ Нікейскомъ Агієви вытєль поличокъ пастырѣ добрый Ніколає стый Рад. Ог. 709.—Капфанъ зъ Аннашемъ до него рєчъ праят и поличокъ му, ах, мнѣ ахъ, вытинають Хр. Пасх. 163.

ВЫТИНКОВАТИ, дс. *Тинкуванням вигладити, вирізнати.*

XVII. Брамѣ мурованую докончили и въ сєрединѣ витѣнковали Лит. Мг. м. 48.

ВЫТИРАТИ, -ТЕРТИ, дс. 1. *Тертям виобувати, -бути.*

XVII. (Апєлы) голодными будучи, реали колосы и вѣли витираючи руками О обр. 175.

2. *Тертям вичищати, чисто обтирати; вишаровувати, -рувати.*

XVIII. Не чини великого шуму витираючи носъ Полѣт. 47.—Шпєтна єсть зливати россолъ з полумиска в ложку, а витирати хлѣбомъ єсть знакъ лакомства ів. 49.—Лице олѣйками намазують и полички витирають и набѣлюютсѣ Пам. укр. м. IV, 210 (Осл. Рк.).

3. *Тертям знищити, стерти щоб не було, викреслити, уморити (справу).*

XVII. Справа тая витєрта за вѣдомостю вряда меского Полѣтаєвского и за вѣдомом товариств Ак. Полт. Гор. Ур. I, 8 (1664).—Витєртъ сый записъ, а записан в сих же книгах на листѣ 31-м ів. III, 3 (1673).—Сия справа витєрта єст по указу... пана... Шийкевича, засланого от... гєтмана Прот. Полт. С. I, 129 (1691).

XVIII. По розиску обжалованній отприсягтися уволнєтся и з книгъ вину єго витрутѣ Стат. 68-б.

4. *Тертям нівєчити, зусивати.*

XVII. Моихъ витєртыхъ шатъ и трюхъ книжокъ не потрєбуєшь Крон. Боб. 290-б.

5. *Усувати, віддаляти.*

XVII. Єжели бы сѣ болшей важили такую перешкоду чинити и оних от тоєй луки витирати, лєч якъ который сполне косил межи Старосанджарєцями, такъ и тепєр не уперє-

жаючи, але разом жебы косили и дубровою як ске, так и тпе на дрова пожитковали без жадного свару и упору Ак. Полт. Гор. Ур. II, 55 (1669).—Потомки мои... Тимоша... не повинни... с той части витирати Прот. Полт. С. 22-6. (1676).

ВЫТИРАТИСЯ, ТЕРТИСЯ, *дс. Зуживати-ся, житися, стиратися, стертися.*

XVII. Шата вытираєтсѧ и пеуетьсѧ Гал. Кл. Раз. 149.—Шаты наши и обувъ вытерлисѧ Гал. Каз. 92.

ВЫТИСКАТИ, ТИСНУТИ, *дс. 1. Тиснен-ням видобувати, видушувати, вигнати.*

XVI. И опоранився Годион на завтра и вы-тиснилъ руно Катех. 47.

XVII. Зверхность ппзвкую приводити есть зъ кремения воду вытискати Копис. Пал. 634.—Взялем тым ягоды и вытиснулъ вино з нихъ въ кубокъ Крсн. Боб. 26.

XVIII. Іоанъ... з котрих (квѣток) вити-скалъ мед Єв. Реш. 331 (1710).—Сокъ з редки витиснути Млр. дом. лѣч. 5.—Натовчи ра-ковъ, а сок з нихъ витисни ів. 27.—Взят рози в казанок и смажит, покол висмажиться вся влажност, перецѣдит и витиснут Дн. Марк. IV, 254.—Выбѣрала курява очи, порох нѣтил прагнене, солнце витискало сили Літ. Вел. IV, 216.—С' киємъ фарбѣрски м, которым фар-бу вытискають Пам. укр. м. III, 188 (Перем. Пр.).—Солонини... пашкробай добру пригоі щъ и вимочи въ водѣ чистой добре, а витиснувши з неї воду, придай сѣрки Укр. Госп. Пор. 65.

2. *Витирати, перти, висаджувати, бити, виругувати, гувати.*

XVI. Абы... от брата и от кровных с. м. не была вытиснена (княгиня) Arch. Sang. VII, 53 (1559).—Абы... з двора мене самсе не вытискали самъ у дворе не мшкал Ж. Курб. II, 260 (1576).—Епископъ Мектленскій... великіе кривды... отъ владики... и сына его... терпѣть, такъ ижъ ся на то насадили, якобы оногъ сѣ того мона-стыра нашего Жидичинского витиснути могли Арх. ЮЗР. I, I, 154 (1581).—Вытискають Ля-хове народъ рускій отъ волностей ів. I, XI, 5 (1599).

XVII. Оныхъ самыхъ зъ покойного ужи-вантя всего вытискають Арх. ЮЗР. VI, I, 354 (1607).—Рутського митрополита и капитулу с того всего выбили и кгвалтовне витиснули Гол. П. М. I, 534 (Киев. Вып. 1633).—Абы никто не важился их (жону и потомков) з кгру-нювъ вытискати Прот. Полт. С. II, 139 (1686).

XVIII. Уставуємъ естлибъ которие... особи... хотел би одинъ другого... озера и сѣпожати и бобровніе гони отнимати хотячи его с того

имѣнія або грунту... витиснути, тогда укрив-жонаѧ сторона маєтъ ото противную свою сторону до суду належного... позвати Стат. 60.—Папи Ляхове почали на Палѣя наступовати и его товариство зъ Полѣся витискати Літ. Вел. III, 125.

3. *Вилушувати, витягувати.*

XVII. Гдѣ... єе (покуть) поневоле не вы-тискает Каз. 32, к. 10-5.

4. *Выражати, зити тисненням, відтиску-вати, тиснути, вибивати, бити, видрукувати.*

XVII. Витискати на пяхъ (грошахъ) знаки королевскіе Рук. Хрон. 386.

XVIII. Иконъ на паперахъ много вытиска-ють Клем. Вірші, 214.

ВЫТИСКАТИСЯ, ТИСНУТИСЯ, *дс. 1. Бу-ти витисканим.*

XVII. Всѣ (вина) которые з грона винного вытискаются Наука Іер. Г.

2. *Протискаючися вийти; вибратись.*

XVI. Бачечи то... мѣщане... и забѣгаючи тому розмаитыми фортельми и способами, абы тую справу въ ни во што обернути и сѣ неї ся вытиснути Ак. ЗР. IV, 74 (1594).—Тѣсвыми ся стежками вытиснулъ ів. 225 (1600).

ВЫТИСКЪ, *рм. Утиск.*

XVIII. Невѣдомо почему въ пахатное і сѣно-косное поле і степь... чинятъ им вытискъ в противность правъ малороссійскихъ Сб. Мат. Лѣвсб. Укр. 156 (1765).

ВЫТИСНЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вытис-нути».*

XVII. Къ розмноженю хвалы Божіей през тупографію вытисненнямъ книгъ Богоугод-ныхъ Лѣв. Ставр. 102.

ВЫТКАТИ, *дс. 1. Тканням виробити.*

XVII. Штобы не вѣм яко насубтелибъ ткали, теде не вытчут О обр. 179.

2. *Виснувати, вывести.*

XVII. (Баронбушъ) не маючи бовѣмъ до-воду певного, з коньектуръ нѣкоторыхъ выт-кати усилюеть, якобы Осій Лѣгатовъ былъ Сильвестровымъ Копис. Пал. 539.

ВЫТКНЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выткнути».*

XVII. Харлинскій слуги усѣ и челядь до везеня побралъ, в которомъ за выткненемъ пев-нымъ кгда се неякий А. Рожковскій до тее работы признал, влет заѣаз и панюю сестру в. м. в той же работе злої виновал Арх. ЮЗР. VIII, III, 509 (1605).

ВЫТЛОЧИТИ, *дс. (пол. wycisnąć). Витис-нути, выжавити.*

XVII. Вытлочена была праса за мѣстомъ, з которой прасы вышла кровъ ажъ до удиль конскихъ Гал. Кл. Раз. 362.

ВЫТЛУМАЧАТИ, -ЧИТИ, *дс. Вияснити, -нити, викладати, -ложити.*

XVII. Хс... оному пытаючому... виглумачаєть Єв. Реш. 162-б. — Видѣлисмо сны... а немаєть кому ихъ виглумачити Крон. Боб. 26. — Чаровникъ виглумачиль що єм през тоє значит Збірн. 1693, к. 183-б.

XVIII. Которихъ историковъ не тилко виглумачити, и на козацкій языкъ перевести трудно, але і достати... невозможно Вел. Сказ. 2. — Виглумачивъ чили обєснивъ оную приповѣсть самъ же Хрестосъ Спаситель Науки парох. 86.

ВЫТЛУМАЧЕНЬЕ, *рн. Чинність від «виглумачити».*

XVII. Авторовъ чужихъ не вкидано у виглумаченю Єв. Реш. 2-б.

ВЫТОВКТИ, *дс. Див. Вытолкти.*

XVIII. Любо то я мало що вмѣю, а предця щом витовкѣ, то и розумѣю Укр.-Р. Арх. IX, 51.

ВЫТОЛКОВАТИ, *дс. Виглумачити, вияснити, виложити.*

XVII. (Книги жидовскіи) грецкимъ языкомъ были переложены и вытолкованы Гал. М. Пр. 374.

XVIII. Сну не могъ ему нѣхто вытолковати Пам. укр. м. I, 164 (Рк. Тесл.).

ВЫТОЛКТИ, *дс. 1. Товчучи вибити, виваляти, виламати.*

XVII. Зубы ему вытолкли Копист. Пал. 740.

2. Товчучи видобути, видумати, вичавити.

XVII. Скорки ягодъ винныхъ, з которыхъ вино вытолчено Кн. Рож. 218.

ВЫТОЛМАЧИТИ, *дс. Виглумачити, вияснити, виложити.*

XVII. Тоє бовѣмъ оупрошу вмѣсто оумолю, стымъ отцы вытолмачили О обр. 255.

ВЫТОЛОЧЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вытолочити».*

XVII. Мають... подѣ городѣ приступѣ для спаленья посадовъ и для вытолоченья пашень учинити Ак. ЗР. V, 234 (1690).

ВЫТОЛОЧИТИ, *дс. Толочачи вибити, витокти.*

XVIII. Ктоби... хлѣбъ... скотомъ своимъ вытолочилъ Пѣва, 667.

ВЫТОНЧИТИ, *дс. Зробити тонкимъ; змалити.*

XVIII. Непріятельскіє сили барзѣй витончени быти не можуть Літ. Вел. IV, 188.

ВЫТОПИТИ, *дс. Топлячи виницяти, потопити єєє.*

XVII. Въ Нѣмцехъ поводъ великая вытопила людей шестнадцать тысячей Крон. Соє. 306.

XVIII. Єднихъ оружіємъ вибилъ, а другихъ въ тамошней рѣцѣ Вартѣ вытопилъ Вел. Сказ. 145.

ВЫТОПИТИ, *дс. Напалити.*

XVII. Казала лазню вытопити Крон. Соє. 11.

ВЫТОПТАТИ, *дс. 1. Топчучи виницяти.*

XVIII. Ктоби ѣдучи в полѣ пашню чію вытопталъ или выпаствилъ... в судъ долженъ заплатитъ сторонѣ три рублѣ и шкоды Стат. 85.

2. Топчучи уторувати.

XVIII. Выходивъ я вси дорожен'ки, вытопталъ я вси стежен'ки, не знайшовъ я милен'кои Пер. Укр. Лир. 21.

ВЫТОПТОМЪ, *присл. Витопчучи.*

XVIII. Козачая же сторона... съ умыслу въ травахъ никакихъ шкодъ опустошеніємъ и витоптомъ чинитъ не должна Сб. Мат. Львов. Укр. 240 (1773).

ВЫТОРГАТИ, -ГНУТИ, *дс. Виривати, вивати, вибирати, -брати, видобути.*

XV. Тогда въздвигнувся Ярополкъ, выторгну исъ себе саблю Ип. 197 (1087).

XVI. Волобанъ старался сподъ зверхности нашеє... той монастырь выторгнути Арх. ЮЗР. I, X, 108 (1595). — Выторгаючи плевелы выторгнете с ними и пшенію Єв. Вол. 7.

XVII. Выторгнено мнѣ волосы Жит. Св. 236-б.

ВЫТОРГАТИСЯ, -ГНУТИСЯ, *дс. Вириватися, -рватися.*

XVII. Кон... зарзавши велми выторгся Жит. Св. 245.

ВЫТОРГОВАТИ, *дс. 1. Торгуячися одержати за можливо низьку ціну.*

2. З трудністю вєєднати.

XVIII. Пѣславники о смерти короля Шведского увѣдомившися и надѣючися... що болшей себѣ на Шведахъ виторговати, повернули назад до короля своего полского Вел. Сказ. 247.

ВЫТОЧАТИ, -ЧИТИ, *дс. 1. Точіннямъ витягати, -ти, висунути; виткнути, висунути, показати.*

XVI. Яко былъ тежъ зготовался и дѣла выточилъ, яко бы мѣлъ на завтрей пойти на непріятеля в. м., на Москву Ак. ЗР. II, 377 (1541).

XVIII. Если въ гнѣви Аране, то нельзя и голове виточити заразъ убєть Пелгр. Ип. Виш. 49.

2. Дати виплинути, витекти, вилляти, випустити.

XVI. Ткноувшиє оу око, выточитъ слезу, и ткноувшиє в срѣце, выточитъ чюєство Опи. кл. Остр. И. П. (сѣдр.) 4.

XVII. А то з оного виден^а або объявен^а, где еденъ монах видѣл дит^а през презвитера на олтари закланое, и кровь з него выточаную Кн. о Вѣрѣ, 250.—Кровь зъ тѣла Христоваго веточили Гал. Кл. Раз. I, 81.

XVIII. Горѣлки полкуфи виточено Кн. Мѣск. Полт. 203-б (1718).

3. *Виробляти точенням.*

XVIII. Токарѣ... ложки выточають Клим. Вірші, 118.

4. *Вносити, внести.*

XVII. Выточити апеляцію Ак. ЮЗР. II, 23 (1609).—Тую справу через апеляцію на трибунал термину теперешнего роком завитим без припозву выточил Арх. ЮЗР. VIII, III, 539 (1616).

ВЫТОЧАТИСЯ, ЧИТИСЯ, *дс.* 1. *Точачися висуватися, сунутися; вийти, витарабанитися.*

XVII. Якос^а онъ страшный Голіадъ з обозу своего узброенный ку войску Іилскому выточилъ, вси рыцеры и герцовники Сауловы з поля до обозу уступовали Рад. Він. 1551.

2. *Вноситися, вестися.*

XVI. Выточилася за тымъ справа передъ Константина цесара Хр. Фил. Апокр. 1518.—Справа не есть скончона и за апеляцією отъ насъ се выточила Арх. ЮЗР. I, I, 408 (1594).—Отъ... комисаровъ выточилася тая справа передъ его кор. мил. Ак. ЗР. IV, 153 (1596).—Тая ихъ справа съ комисіи до суду в. к. м. за дворомъ выточилася ів. 194 (1599).

XVII. Жидъ вступаєтъ въ право зъ христіаниномъ, и справа ся выточаєтъ предъ самого солтана Солимана Рад. (Марк.) 85.

XVIII. Предъ судомъ... енералнимъ выточилася справа межи отцемъ А. Дубинкою... и А. Бутурлимомъ Мат. Ист. ЮР. 45 (1716).

ВЫТОЧЕНЬЕ, *рн.* Чинність від «выточити».

XVII. Венедикта... през выточена крови своей яду оного збив з сердца Жит. Св. 56-б.—Справа... о виточенню... бочки меду Кн. Мѣск. Полт. 72 (1700).

ВЫТОЧКА, *рж.* Виточення.

XVIII. По виточѣ куколю (зосталося)... пшеницѣ... дойницъ шесть Арх. Вид. м.; экон. спр. (1752).

ВЫТОЧУВАТИ, *дс.* Див. Виточати.

XVIII. (Горожане) армати на валъ виточувати стали Літ. Вел. IV, 15.

ВЫТРАВИТИ, *дс.* Стравити до щадку.

XVII. Оные месчане Бондаровские (фольварок) козъми, быдломъ свинями вытравили и въ нивечъ обернули Арх. ЮЗР. VI, I, 392 (1618).

ВЫТРАТИТИ, *дс.* Выгубити, винищити.

XVI. Чому всѣхъ вытратити хочешъ? Хр. Фил. Апокр. 1236.

XVII. Выпедши зъ мѣста, вытратили все его войско Рук. Хрон. 24.

ВЫТРАТИТИСЯ, *дс.* Вигинути.

XVIII. Аби с^а витратили и вигубили злиє люде Пам. укр. м. IV, 327 (Тухл. Рк.).

ВЫТРВАНЬЕ, ВЫТРИВАНЬЕ, *рн.* Чинність від «вытравати, вытравити».

XVII. Христіане... през... терпильное въ напущенныхъ от Бога досвѣдченяхъ вытраване, душѣ свои очищали Арх. ЮЗР. I, VIII, 361 (1625).—Стый Кондрат просил... Гда Бра, жебы имъ (людямъ) даль вытраванье Жит. Св. 45-б.—Бгъ не допуститъ покус над силу вашу и вытраванье ваше ів. 548.—Стый Іоанъ креститель можетъ написати на корснѣ своей тыи слова: Вѣнецъ вытраван^а на пуци Гал. Кл. Раз. 425.

XVIII. Для чого оупоминаєтъ насъ апостоль Павелъ стый и до витраван^а въ постановленіи добромъ возбужаючи мовить Науки парох. 3.

ВЫТРВАТИ, ВЫТРИВАТИ, *дс.* (пол. wytrwać). 1. *Триваючи вичерпати певний час.*

XVII. В нѣбъ не тыхъ коронуютъ, который начинаютъ, але тыхъ которые ажъ до смерти вытриваютъ Домецк. 21.

2. (в чому). *Вывитися сталим, статечным, вірним; дотривати.*

XVII. Если... витриваєшь в покорной прозбѣ и молитвѣ, упросишь безъ вонгненія што спасенію твоему есть пожитечно Рук. № 0. 4^о 86, к. 51.—Днес утратили есмо одного пріятеля нашего... былое одно вытраваль в той покутѣ, которую ему назначено ів. к. 52.

3. *Витримати, знести, стерпѣти.*

XVII. О Пречистаа Панно, якъ можешъ вытравати, на окрутност мукъ сына якъ можешъ взирати Діал. Волк. 56.—Сатанаилъ... не моглъ вытравати, же члвкъ... всѣмъ справовалъ Крон. Боб. 3-б.—Войско, осаженное будучи в степяхъ, не могучи витривати, рушило таборомъ Літ. Сам. 9.—Не могли витривати турки—почали просити узгоду ів. 186.—Тамж^а козаки не вытравали, уступили Сб. лѣт. 96 (Мж. лѣт.).

4. *Бути терпачим, почекаати.*

XVII. Святополкъ, яко хитрый, послалъ послы свои до него, просячи, абы вытраваль троху, обѣцуючися ему незадолго ставити изданію Крон. Полск. 369.

XVIII. Ты мене... хочешъ ув ошѣку узяти, претожъ вытравай ми мало нехай ся одорѣву от цицьки матери своей Ал. Тип. 40.

5. —ного,—що,—чому. *Витримати, знести, перенести, перетерпіти; опертися чому.*

XVI. Не могучи болшей суровству его вытравити, торгнулися на его Римляне Ист. о разб. Флор. соб. 462.

XVII. Уживалисмо з рукъ господних доброго, чомуж вытравит не маем и злого Жит. Св. 255.—Великіи муки за Христа вытригали Рук. Хрон. 261.—Немогль вытравити поту-гамъ его царского величества Літ. Сам. 45.

XVIII. (Хм.) не могль болшъ вытравити голоду и згмна Літ. Черн. 80.

ВЫТРЕЗВЕНЬЕ, рн. (ц. сл.). *Витверезення.*

XVIII. Оузброймо сѧ на вытрезвѧ мыслей Пам. укр. м. IV, 212 (Осл. Рк.).

ВЫТРЕЩАТИ,-ЩИТИ, *дс. Див. Вытрѣщати.*

XVIII. Очи витрещивъ, якъ жировий тузъ Клим. Прип. 236.

ВЫТРЕЩАТИСЯ,-ЩИТИСЯ, *дс. Витріщати, витуплювати очи.*

XVIII. Не вытрещайсѧ ни на кого, якъ коза на резирка Клим. Прип. 268.

ВЫТРИВАТИ, *дс. Див. Вытравити.*

XVII. Сатанаилъ... не могль вытравити ижъ члкъ тѣломъ земнымъ будучи обложоный лучш й сѧ справовалъ нежели онъ безъ тѣла Літ. Рук. 4.

ВЫТРИВЫВАТИ, *дс. Многоразова форма від «вытравити».*

XVII. Тыи што здоровы быт хочут... сс-каня, паленя вытравывають Жит. Св. 39-б.

ВЫТРИКУШЪ, рм. (пол. *wytrąkusz*). *Доглядач церковних річей.*

XVII. На сходицъ головной брацкои маеть быти... обобранѧ... двоухъ строуктелей церковныхъ, то естъ пономароѧ albo вытрикушоѧ Гол. П. М. I, 240 (Уст. Вил. Бр. 1620).

ВЫТРИМОВАТИ,-МАТИ, *дс. Видержувати,-жати, зносити, знести, терпіти, стерпіти.*

XVII. Якъ насильнѣйшимъ и нагвалтовнѣйшимъ турецкимъ штурмомъ отпогъ валечный давали и вытримовали Копист. Пал. 1111.

XVIII. Держаеши В. М. у себѣ, я бымъ не могль жадною мѣрою вытримати, да и В. М. также: мусѣли бисмо из собою жити такъ, якъ малженство кажетъ Марк. IV, 221 (Л. Маз. до Коч.).

ВЫТРИШКИ, *в выразі: Вытришки продавати, роздѣлятися без ціли, гави ловити.*

XVIII. А ти старе заткало, що тутъ поробляеш? Чи витришки продаешъ, чи купьми мѣняеш? Догг. 109.

ВЫТРУБЛЯТИ, *дс. Трубити на різні способи.*

XVIII. Тренбачѣ в тренбы вытрубляють Клим. Вігш. 184.

ВЫТРУСИТИ, *дс. Трусачи, обшукуючи знайти.*

XVII. Вытрушено (щодли) в его ж (Тимоша) лѣску Прот. Полт. С. I, 18 (1674).—Староста ж стал зараз трусити Веніамина брата, и въ трусил в него кубокъ Збірн. 1693, к. 76.—Горѣлку въ байдаку и на инныхъ мѣстахъ витрушеную и до ратуша несеную, отбилисте Ак. ЗР. V, 270 (1694).

ВЫТРУЧАТИ,-ТИТИ, *дс. 1. Трутивши вибити, випхнути, викинути.*

XVI. Дочка моя тому ксендзу и книгу з рукъ вытрутила и оному Балцеру жадного приспособленя не чинила Арх. ЮЗР. VIII, III, 435 (1585).

2. *Вибити, випхнути, виперти, вигнати, викинути.*

XVIII. Діаволы... порвавши Соломона вытрутили его с пекла Пам. укр. м. I, 293 (Рк. Тесл.).

3. *Затримувати,-мати, виймати, виняти з загальної суми.*

XVI. Огдаючи грошей, з суми вытручати не маемо, але суму сполна отдати будемо повинни Арх. ЮЗР. VIII, VI, 435 (1575).—Вытрутивши то, што на мою часть сумы откладати приидеть, оные имена Боровую и Яровую въ равныє части межи себе розделити и въ деужанѧ свое взяти мають ib. I, I, 109 (1579).—Што ся дотычет ршты, то ест золотих девѣсот семдесят и шесть, которые би нам ведлугъ аренды еще zostавали винни, теде и тоѧ вытрутити им маемъ взглядомъ долгу давнейшого Пам. КК. I, 162 (1591).—А тѣ три до датку посполу с вами ровно повинни, якъ иные з ухвали давали, давати узнаваємъ, не вытручаючи собѣ теперешней дороги Арх. ЮЗР. I, XI, 23 (1599).—Чынишъ отъ его мешканѧ из сумы записовой вытрутити ib. 159 (1599).

XVIII. Семень Комасенко яко доброволне з посессіи тоѧ продажи себе жону потомство и всѣхъ покровнихъ своихъ правнымъ поступкомъ видѣдичилъ вѣчными часи витрутилъ Ак. Полуб. 21 (1707).

ВЫТРИВАНЬЕ, рн. *Див. Вытравкѧ.*

XVII. Уживанѧ тѣла и крвѣ... Хрестовы... ест... подпора и вытраванѧ в предсявзяту Ев. Рш. 73-б.—Скромное вшелякого болю вытраванѧ ib. 208-б.

ВЫТРИВАТИ, *дс. Див. Вытравити.*

XVII. Малого есмы посту вытравити не хотѣли Літ. Рук. 5.

ВЫТРИМАТИ, *дс. Див. Вытримати.*

XVII. Мы часом и одной години лѣнуемся вытрымати Єв. Реш. 190-б.

ВЫТРИСНУТИ, *дс.* (пол. *wytrysnać*). *Випустити струменем.*

XVII. Але толко она (азбука) вытрыснула манѣю Арх. ЮЗР. I, VII, 267 (Отп. 1616).

ВЫТРѢЩАТИ, *дс.* *Пильно дивитися широко відкривши очи, виплунувати очи.*

XVII. На мирское щастя очи вытрѣщаєть Ак. ЮЗР. II, 217 (И. Виш.).

ВЫТРИСАТИ, *дс.* *Витрушувати.*

XVII. Пазухи их вытрасаючи, захованыи балванки понаходиль О обр. 106.

ВЫТУРГНУТИ, *дс.* *Див. Выторгнути.*

XVII. Але и самого книгочию народонаставника пана Юрка зъ логовиска мирского бы вытургнути не моглы Арх. ЮЗР. I, VII, 31 (поч. XVII в.).

ВЫТХНЕНЬЕ, *рн.* (пол. *wychnienie*). *Випочиннок, спочиннок.*

XVII. Не допустивши имъ (Руси) вытхненя зъ дороги далекой, татаре на спрацованыхъ и дорогою ослабѣлыхъ ударили Рук. Хрон. 458.

XVIII. Росказалъ въ оніе (окопы) своимъ вступити полкамъ и знову безъ вытхненя... штурмовати началъ Літ. Вел. IV, 58.

ВЫТХНУТИ, *дс.* (пол. *wychnąć*). *Відпочити, спочити.*

XVII. Иосифъ... вытхнет собѣ з морскихъ праць Крон. Боб. 220-б. — По тыхъ земныхъ трудахъ и працахъ вытхни собѣ в горныхъ палацахъ Тит. 42 (Сак. 1622). — Гедиминъ на завтрешній день освинувши собѣ, и войску своему по працы вчорашой далъ день еденъ вытхнути Рук. Хрон. 474.

XVIII. Такъ охотно и весело выходило риперство, любо не витхнувши себѣ ку Путивлцевѣ Літ. Вел. IV, 215.

ВЫТЫКАТИ,-ТКНУТИ, *дс.* *Висувати,-сунути, виставляти,-вити.*

XVI. Хѣба бысте собе знову якого Филлѣта змыслили, але и мы тежъ окажемъ не одного Еленхопсева, которые его выткнутъ и покажутъ быти Филопсевдомъ Отп. И. П. кл. Остр. 1105.

ВЫТЫКАТИСЯ,-ТКНУТИСЯ, *дс.* *Висунутися, показатися.*

XVI. Ся тая злость явила и выткнула Хр. Фил. Апок. 1060.

ВЫТЫНАТИ,-ТЯТИ, *дс.* *Див. Вытинати.*

ВЫТЫСКАТИ, *дс.* *Див. Вытискати.*

XVI. А ты дей хочеш ихъ судыгы и с того имени купленого ихъ вытыскаєшь Арх. ЮЗР. VIII, IV, 392 (1536).

ВЫТЬ, *рж.* (?).

XVI. Вольно тамъ Черкасцомъ, боярамъ и мещанамъ зверь бити ажъ до Дмитрева жъ дня, а выти с того отъ нихъ не бирано Арх. ЮЗР. VII, IV, 86 (1552).

ВЫТЬЕ, *рн.* *Чинність від «выти».*

XVI. Лѣчѣ, вытье, бреханье Знз. Лекс. 101.

ВЫТЬКАНЬЕ, *рн.* *Чинність від «вытѣкати».*

XVI. Ристаніе, выбѣгане, вытѣкане, гарцоване Знз. Лекс. 106.

ВЫТЬКАТИ,-ТЕКТИ,-ТЕЧИ, *дс.* 1. *Течучи виплинути.*

XVII. Євгѣльскихъ жродель солодкии воды засъ намъ вытѣкаютъ Єв. Вил. II, 24-б. — З одного жродла два струменѣ вытѣкаютъ Гал. Кл. Раз. 215.

2. *Вибігати, вилітати, випадати, вискакувати.*

XV. Ятвеземъ вытекъшимъ на нь (на ки. Льва) изо осѣка, сущи же с нимъ сноузници възбѣгаша Ип. 827 (1255).

ВЫТЬКАТИСЯ, *дс.* *Випереджувати оден одного, бігати наввипередки.*

XVII. Ипподромъ: мѣстце, где съ конми вытѣкаютъ Бер. Лекс. 282.

ВЫТЬЧКА, *рж.* 1. *Екскурсія.*

XVII. Конное ристаніе: вытѣчки, гарцованье, бѣганье коньми Гол. П. М. II, 211 (Поуч. Ж. 1642).

2. *Випад відділу обложенихъ з твердѣжі, з обозу.*

XVII. Шастаюс, якъ конь на вытѣчку Лекс. Бер. 205.

XVIII. На вытѣчкахъ частихъ еднихъ Турковъ въ шанцахъ забивали, а другихъ зъ шанцовъ живцемъ за власіи хватали Літ. Вел. II, 430.

ВЫТЯГАНЬЕ, *рн.* *Чинність від «вытягати».*

XVII. Жадной задавать... становисками, послугами, покормами и вытяганемъ стаціи... кривди не важилося Ак. Зем. 109 (1659).

ВЫТЯГАТИ,-ГНУТИ,-ГТИ, *дс.* 1. *Тягненнямъ видістати, видобути, виняти.*

XVI. (Вівця) впала в ямоу... чи не досагнет ли си и вытагнет... члкъ Єв. Пер. (рж.) 56.

XVII. Товѣл з рѣки названої Тігрисъ вытагнулъ рыбу великую и забилъ оную Гал. Кл. Раз. 116. — Слнце оустатичне ходѣчи надъ моремъ окианскимъ, вытагаєть поменъми своими, пагєю сунтєлною або мглами, сладость водную Транкв. Зерц. 15. — Горчица... флѣгму пречъ вытягаєть Рад. Віл. 532. — В оний кгдаз оную... душу вкинули... але якъ желѣзо розпалєную... витягнули Збірн. 1693, к. 79. — Ис... вытяг его (Петра) з воды Єв. Реш. 31-б.

XVIII. Я пошовши зъ ею швакровою икъ колодезю, тую дитину витягъ Суд. Инкв. 196.—Зъ каналу вода витягнена Об. Черн. 118.—Тыє ноздрами нахають (табаку), а тыє вытягають Клим. Вірші, 17.—Вытагнѣм мы знову с тои ямы Іосѣфа Пам. укр. м. I, 160 (Рк. Тесл.).—Инѣшимъ живымъ языки клѣщама витягали ів. II, 140 (Рк. Тесл.).

2. Упомянутися чого, стягати, вибирати, вимушувати.

XVI. А то ни для чого иного то намъ вчинилъ, хотячи на насъ подачки якѣ себе вытягнути Арх. ЮЗР. I, I, 163 (1583).

XVII. Неслушныє податки на подданныхъ вытягають Тр. II. М. 908.—Датковъ... домогаются и на нихъ вытягають Ак. ЗР. V, 112 (1665).

XVIII. Огцеве законники монастыра Кирилъского на мостахъ... от людей всякихъ Кіевскихъ, по дрова и по сѣно собѣ и до млыновъ ездячихъ, вытягають небывалии мита Сб. мат. отд. III, 130 (1701).—(Хс.) от тихъ которымъ бѣльше оужичивъ талантовъ, бѣльше тежѣ зиску витягати будетъ Науки парох. 72.

3. Жадати, вимагати, потрібувати.

XVII. Повинность самая з насъ того вытягает... абысмо отоль утѣху духозбавенную могли отримати Арх. ЮЗР. I, XII, 77 (1619).—Яко власный отецъ во всемъ ласкаве и зычливе ставился на каждомъ мѣстцу, где того потреба и слушностъ вытягала Тр. цв. 80.—Если бы нужда и квалѣть вытягалъ, можетъ и непосвященною водою окрестити кого священникъ Гол. II. М. II, 214 (Муст. 1642).—Римскій папа по ныхъ апелляцій вытягати не мѣлъ, а оны до него апелловати не были повинни Копист. Пал. 591.—Лечъ и розумъ самъ и skutokъ тои таинной sprawy хочет и вытягаєтъ Кн. о Вѣрѣ, 259.—Абысмо жекліювали вытягаєтъ по насъ того потреба, а же бысмо жили не вытягаєтъ Рад. (Марк.) 41.—Вытагаєтъ то по Чесностахъ Вашихъ станъ іерейскій... абысте слово Бжіє проповѣдали Єв. Калл. (пр. до чит.) 15.—(В справі з поляками) жебысте... такъ справилися, якъ цнота и поприсяжная вѣрность ваша по васъ вытягиваєтъ Эварн. Источн. I, 10 (1682).—Вѣдомость... о смерти... нелистовныхъ пріятельскихъ отвѣтовъ, але великого по мнѣ вытягаєтъ плачу Ак. ЗР. V, 185 (1685).—Даровалем... мещаном... будиньки... не витягаючи на пнохъ мещанохъ Полтавскихъ отнюдъ нѣчого Прот. Полт. С. II, 128-б. (1685).—Вытягало на немъ (Марку) поганство, жебы... грошей... много... положилъ Жит. Св. 99-б.—Якои... любѣвъ по насъ законъ божій вытягаєтъ Єв. еш. 159-б.

XVIII. Вятковский скрито старался о поставленію гетмана, якожъ и власная того на тотъ часъ витягала потреба Вел. Сказ. 167.—Отъ васъ любиміи бѣльше Іисусъ Спаситель не вытягаєтъ якъ тил'ко, жебысте в зупелности Бжіа заховали приказана Науки парох. 60.

4. Визискати, виєксплюатовати, нап'ясти, наразити.

XVI. Хотѣлъ мя вытягнуть на тыє чотыри кодыщы... Тутъ рачте зычливость обачить, которую онъ противъ коронѣ оказывалъ, вытягаючи мя на такіє неслушныє кондыщы, а предъ ся удаєтъ зычливымъ коронѣ Польской Ак. ЗР. IV, 161 (1597).

5. Випростувати,-стати, видовжувати,-жити, протягати,-сти.

XVIII. Шкуры тебѣ дерги, главы будуть терти, шні вытягати Др. Богд. Хм. 143.—Иначе... и сами будемъ мусѣти витягати руку и ходити просачи кавалка хлѣба Науки парох. 49.

6. Напнати,-н'ясти, натягати,-сти.

XVII. Жядовинъ... вытягнулъ, якъ много ему было сили (лук) Жит. Св. 390-б.

XVIII. Наложивши на свой црскій лукъ двѣ стрѣлки каменковыхъ, вытягнувши по рицерьски, пустить ихъ за рѣку Ал. Тиш. 52.

7. Відбирати, відібрати, віднімати,-няти.

XVI. Отъ того, который бы твои рѣчи побралъ не вытягай Єв. Пер. 37.—Тои то ночи дшоу твою вытягнуть отъ тебе ів. 53.

8. Вирушити, вийти.

XV. Царъ Перекопскій Мендли-Кгирей вытягнулъ съ Перекопа со всеми моцами своими Ак. ЗР. I, 122 (1492).

XVII. А такъ Ивоня не зрозумѣвши неприятели, вытягнулъ зъ войскомъ своимъ въ поле Крон. Воб. (др.) 286.—Противъ которому (Кріюлану) Римляне вытягнули Рук. Хроп. 145.—Мѣсто обороны... до которого ся было зешло... сто тысячий муровъ... гды з Єгипту вытягнули Кн. Рож. 31.—(Ханъ) неуличоними силами вытягнулъ на веснѣ до Хмельницкого Літ. Сам. 18.

9. Виснажити, висилити.

XVIII. Однакъ-же тыє конѣ били весма вимогдованіє и вытягненіє Об. Черн. 118.

ВЫТЯГАТИСЯ,-ГНУТИСЯ, дс. 1. Випростуватися,-статися вдовже, видовжуватися,-житися.

XVII. (Лінивство) свой покой, прсжноване, темность улюбило, на ложку особливе висипляючися і витягаючися Діал. о см. 273.

2. Намагатися на що.

XVI. Самому на то вытягаться непотреба, што на сесь часъ не потребують Ак. ЗР. III, 17 (1568).

ВЫТЯГИВАТИ, *дс. Див. Вытягати.*

XVII. О злая честь Данилу... холопомъ его называютъ и дани отъ него вытягиваютъ Крон. С. 6. 262.

ВЫТЯГНЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вытягнутти».*

XV. Селянѣ и подданные княжатома... отъ всего данія и заплаты, собранья, вытягнення еребщизны... будутъ вольни овшейки Ак. ЗР. I, 76 (1457).

XVIII. По витягненю води, вступивши козаки другимъ разомъ въ земляную работу... (котѣли) свои дѣлницѣ ку прислужѣ своей же повершити Об. Черн. 119.

ВЫТАТИ, *дс. Див. Вытинати.*

ВЫТАТЬЕ, *рн. Чинність від «вытяти».*

XVI. Непоходное олковоое дерево до третьего року захвати казалъ, кгда господаръ вжо былъ секиру на вытатѣ наготовилъ Бер. соб. 296.

XVII. Далемъ пану Фескови слушную нагороду готовыхъ грошей таларовъ десять за вытате деревнѣ на мост в его кгрунтѣ лѣсовом Кн. Мѣск. Полт. 9 (1692).

ВЫУЗДАНЫЙ, *прикм. Розпущений, розбещений.*

XVII. А остатокъ (справъ и муниненѣтовъ) выузданое гултайство на ладунѣки розобрало Арх. ЮЗР. III, IV, 128 (1649).—А кгда юж ют пожар выузданое своеволи козацкое... шырится почало, и воеводство Волынское таковоуж сваволею заражатис почало Арх. ЮЗР. III, IV, 426 (1650).

ВЫУЧИТИ, *дс. Научити зовсім, докладно.*

XVII. Который смыслъ правдиве ся молити выучилъ: тѣ з богомъ лицемъ в лице розмовляють Лѣств. 28.

ВЫУЧИТИСЯ, *дс. Навчитися добре, зовсім, докладно.*

XVII. Если же ся штуки моленія выучилъ што-смо мовили, лацно ульдати можеть Лѣств. 28.

ВЫФАЛШОВАТИ, *дс. Фальшивучи зробити.*

XVI. Жадного патрыарха не масть, который бы се на ви столицу выжебраными и выеэлышоваными часомъ пенезми не вкупилъ Берест. соб. 308.

ВЫФИГІЮВАТИСЯ, *дс. Через фіглі викрутитися, вислизнути.*

XVIII. И ти ся не вифіглюешъ, хоч бис якъ фиғлювалъ Сл. о збур. п. 152.

ВЫФОЛІОРОВАТИ, *дс. Вытолерувати.*

XVII. Выфоліоровали сребро которое на евангеліи зостаєть Пер. Отч. Жит. 15.

ВЫФОРМОВУВАТИ, *дс. Надавати форму.*

XVII. Вытворю, выформовую Бер. Лекс. 57.

ВЫФУТРОВАТИ, *дс. Оббити, обложити; выложити деревом, тафлями, обшлювати, вымазати глиною (пич).*

XVI. Тая скрыня выфутрована вся въ коло зеленымъ сукномъ Арх. ЮЗР. I, I, 317 (1591).

XVII. Антонови, що выфутровал паян в школь—грош. Арх. ЮЗР. I, XI, 457 (1657).

ВЫХАЛУПИТИ, *дс. Выхинутти з халути.*

XVII. То все зъ двора и зъ д орца выбавши, вылупивши, выхалупивши, дворъ запалили Арх. ЮЗР. VI, I, 430 (1622).—(Козаки) спрятъ домовый такъ въ замку яко тежъ по подвѣркахъ въ месте и по селах побрали... выхалупили, розные кгвалты людемъ убогимъ починили Іб. III, I, 380 (1638).

ВЫХАНДОЖАТИ, -ЖИТИ, *дс. (пол. wychędzać, -dożyć). Вичицати, чистити, вышарувати, -ривати, охажити.*

XVII. Церковь выхандожилъ Рук. Хрон. 15.

XVIII. Мѣщноб было чимъ инымъ хусты выхандожати Клим. Вірші, 183.—Фузѣю слюсаръ вихандожилъ належите Дн. Марк. I, 97.

ВЫХАНДОЖЕНЬЕ, *рн. (пол. wychędżenie). Чинність від «выхандожити».*

XVII. За выхандожения табличок на образахъ—г. оп. 6. Арх. ЮЗР. I, XI, 467 (1664).

ВЫХВАЛЕНЬЕ, *рн. Чинність від «выхваляти».*

XVII. На самомъ выхваленю и подякоганю Господу Бгу тотъ днь травити новияннисмо Гол. II. М. II, 465 (Кор. II. 1645).

ВЫХВАЛЯТИ, -ЛИТИ, *дс. Хвалючи виносити, нести, выславляти, величити.*

XVI. Великого Леонѣтия ... соборъ четвертый вселенський Халкидонѣський выхваляетъ Отп. II. П. кл. Остр. 1081.

XVII. Выхвалаю: выношу, выхваляю Бер. Лекс. 25.—Ха Ба в нѣтъ вѣчне выхваляти Тит. 48 (Сак. 1622).—Працы многоплодные нехай выхваляють Пан. Ефр. 13.—Магдалинѣ albo иннымъ стым выдивитиса и выхвалити ихъ не можемо Рад. Ог. 347.—Апслъ Павелъ выхваляетъ крстъ стый Гал. Кл. Раз. 333.—Вѣру мощную... хс снѣ бжій любовне... выхваляетъ Ер. Реш. 107-б.—Авва стий мойсей... вернулс до своѣхъ келиѣхъ, дякуючи и выхваляючи... силу Гсда ншего Збірн. 1693 р., к. 14-б.-15.

XVIII. Востани Давиде, и в струни вдарай, а Твоѣца своего и Бга вихваляй Сл. о збур. п. 151.—И ми днесъ Рожденаго весело вихва-

ляймо, яко Богу безсмертному честь и хвалу отдаймо Укр.-Р. Арх. X, 257.—Абы его яко Бга величали и выхваляли Пам. укр. м. I, 316 (Рк. Тесл.).

ВЫХВАЛЯТИСЯ, ЛИТИСЯ, *дс.* 1. *Бути вихвалляним.*

XVII. Справедливый зъ своих люб и добрых утиков выхваляется Ёв. Реш. 5-б.—Справедливыи возносят и выхваляются ів. 14-б.

2. *Хвалитися, выноситися.*

XVII. Если члкъ... выхваляючися творит... жадной заплаты од господа... не получить Ёв. Реш. 18.

XVIII. Пстой Іоане, еще ся своимъ (Ісомъ) не вихваляй, и того Іса не прославляй Сл. о збур. п. 151.

ВЫХЕЛЗНЕННЫЙ, *прикм.* (пол. wychelz-niony). *Розпузданий, розпуцений.*

XVII. Выхелзнена владза напезская Копист. Пал. 917.

ВЫХЕНДОЖИТИ, *дс.* (пол. wychędożyć). *Див. Выхандожити.*

XVIII. Кровлю всего коня помажь и нехай такъ осхне добре, а потомъ его вихендожишь, а зачне лияти Укр. Госп. Пор. 67.

ВИХИЛЯТИ, - ЛИТИ, *дс.* 1. *Перехиливши вилляти, виситати; перехиливши випити, випити одним духом.*

XVIII. О витайте, бабусю щебетухо, бачу, низько ся хиляеш, ци тим, що на арендѣ квартирку добре вихиляеш Укр.-Р. Арх. IX, 66.

2. *Висунути, виткнути, показати, выставити.*

XVIII. Не мощно бо бѣ Ляхомъ ши головы вихилити зъ обозу Літ. Гр. 108.

3. *Викривляти, вигинати.*

XVIII. Блюдо серебряное з крисами вихиляними Реестрѣ Ризн. Соф. 11-б.

ВИХИТРИТИ, *дс.* *Хитрощами одержати.*

XVII. Самъ не знаетъ що головою своею вихитритъ Ак. ЗР. V, 137 (1676).

ВИХОВАЛНИКЪ, *рм.* *Той що виховує.*

XVII. Имъ надѣ на такъ старомъ а заслужономъ приателю и виховалнику царскомъ до милосердіа гинула Жит. Св. 262-б.

ВИХОВАЛЫЙ, *прикм.* *Доброго хову, вихований.*

XVI. Тотъ взявши передъ себе злый умыслъ... то естъ у мене укралъ:... коня рослого и виховалого Арх. ЮЗР. VI, I, 273 (1599).

ВИХОВАНЕЦЪ, *рм.* *Той що його виховано.*

XVI. Который ест е. м. кнегини вихованцом Ж. Курб. I, 205 (1581).

XVII. Яко вихованец дому зацного вашей милости, служити готов Арх. ЮЗР. I, VI, 342

(1603).—Питомецъ: вихованецъ Бер. Лекс. 104.—Вѣры Римское наслѣдвою и вихованьцомъ Ак. ЮЗР. II, 50 (1608).—Азаж не за тою (філософією) латинскіи вихованки и дѣти оуганяются теперъ и переворочаютъ апостолскую правду О обр. 201.

XVIII. Всѣ вихованцы тую рѣчь уважайте и за благодѣтелей... Бога благайте Клим. Вірші, 96.

ВИХОВАНЬЕ, *рн.* 1. *Те що служить до виживлення, утримання, хлѣб.*

XVI. Я не могучи мѣти достаточного вихованя своего с того именьца моего Бранъ, попаломъ былъ у великий недостаток Арх. ЮЗР. VIII, IV, 410 (1540).—А я того именя пискупего канитулного, которое мне на виховане до часу, яко вряднику дано, не поступлю ів. VIII, VI, 124 (1562).—Зъ доходоу, которіе властнѣ на вихованье столу е. к. м. приходятъ, тую суму заплатити могъ Ак. ЮЗР. II, 172 (1571).—На вихованье учителей въ той школѣ и дѣтей... умыслили есмо села... прилучити Ак. ЗР. IV, 176 (1597).

XVII. Приняли его гишпанове и до Неаполю съ честію великою заслали, даючи ему шѣсть тысячей таляровъ на рокъ на вихованье Кул. Мат. I, 165 (1624).—Южъ ся и довѣдали одъ пана Голенского, намѣстника гродского, въ якомъ онъ тутъ титули и вихованю Діар. Фил. 97.—Чотыри пуцаю вам збожа части на насѣне на виховане ваше Крон. Боб. 31-б.

XVIII. (Войска) виховане въ живности мѣли Літ. Вел. II, 230.

2. *Цілокупність середників до виховування фізичного і духовного.*

XVII. Абысь прикладомъ людей побожныхъ ходилъ в вихованью дѣтокъ, еслись их сподилъ Пер. Мат. I, II, 145 (1607).—Якъ дховнымъ, такъ и телеснымъ вихован'емъ пѣстованы суть Тит. 118 (Копист. 1625).—Не на распустуса якоу оудали з вихованъа доброго Бер. Вірші, 88.

XVIII. Не въ колотнѣ и сваряхъ, але въ милости и любви хрістіанской, въ згодѣ и спокойности, дѣти повинни от васъ родичовъ своихъ мати вихованъа Науки парох. 76.—Одаю тебѣ сина своего Александра на вихованъа Ал. Муз. № 417, к. 2.

ВИХОВАНЬЕЧКО, *рн.* *Здрібн. від «вихованье».*

XVII. Яко тежъ и на вихованье свесченику церкви тоє листомъ своимъ варовала, з чого се виховат мае, так тежъ и на шпитал дала вихованьечко Кн. Гродск. Луцк. 1613, № 1488.

ВИХОВОВАТИ, ХОВАТИ, *дс.* 1. *Давати поживу, утримувати, годувати.*

XVII. А тому священику, хто там от них позволенъ и усмотренъ будетъ литоргисати, з монастыра вашего платили, як иныхъ священиковъ виховуєте, такъ гроши, яко сукно и кожух до року даючи Пал. Изб. I, 10 (1603).

2. *Вигодовувати, - дувати.*

XVI. Въ монастыри (взяли)... журавлювъ осмь выхованыхъ, заправленыхъ, съ пирми билыми Арх. ЮЗР. I, VI, 138 (1597).

3. *Ховаючи розвивати умислові сили.*

XVII. Матка... его... в науцѣ и законѣ господнемъ также в стомъ писмѣ выкормила и выховала Тр. постн. 387.—Выхован в вѣрѣ Цркви всходней з лѣт дѣтинскихъ Тит. 44 (Сак. 1622).—(Огчизна) васъ уродила, она васъ выховала, она васъ всѣми добрами збогатила Рад. Він. 1537.—Арефий... от того стого выхованый Жит. Св. 373.—(Анфиса) сиротъ виховувала Рук. Хрон. 352.—Нѣкоторіи хрстіане... вѣзали дитѣ оное... виховали его Жит. Св. (1678) 53.—Я з дитинства естем вихована в роскошахъ Збірн. 1693, к. 80.—(Церков) воспытана и выхована многими дарамы духа свѣтаго Богсл. 93.

ВЫХОВОВАТИСЯ, ХОВАТИСЯ, *дс. 1. Годуватися, жититися, утримуватися.*

XVI. Некоторыми причинами не выговляючися... беручи живность якобыстеса через всю зиму выховатися могли Arch. Sang. VII, 79 (1563).

2. *Одержувати виховання, розвиватися тілесно і духовно.*

XVI. Кроль нашъ... скарбы свои... зоставилъ, то естъ... Назаретъ, где ся выховалъ Отп. кл. Остр. II. П. 425.

XVII. Дитѣ... якосѣ уродило, в лѣтъ было вынесено, и тамъ межи волками выховавшисѣ ихсѣ набрало обычаевъ Рад. Він. 800.

XVIII. Весь вѣкъ якъ звѣзду неба видно... якъ родилсѣ виховалсѣ, якъ послѣднихъ лѣтъ дождалсѣ Богл. 276.

ВЫХОВЫВАТИ, *дс. Див. Выхововати.*

XVII. Предъ пришествіемъ хвымъ на сей свѣтъ мнози родителѣ зле сновъ своихъ выховывали Рад. Він. 1392—3.

ВЫХОДЕНЬ, *рм. Той що вийшов з краю, покинув вітчизну.*

XVIII. Тако жъ велено охотникамъ не регулярнимъ, по вѣдомостямъ виходити, ударить на пожитки татарскіе Дн. Марк. I, 326.

ВЫХОДИТИ, *дс. Ходячи здобути, одержати.*

XVIII. Тому, що выходилъ зъ Ямской тапшюртъ, лано 20 к. Дн. Хан. 45.

ВЫХОДИТИ, - ВЫЙТИ, *дс. 1. Ідучи видалятися, виступати, вирушати.*

XV. И выиде Олегъ из города хотѣ мира Ип. 221 (1096).—Кѣли бы ся емоу пригодъ быти исъ земли молдавскоєи передъ какимъ натискомъ ЮРГр. № 87 (1454).—Стая же двѣца ис цркви не выходѣчи была Чет. 1489, к. 17-б.

XVI. Приказалъ емоу ис рекоучи оумолькни и выидижъ из него Ев. Пер. 33.

XVII. Хороба не естъ речъ яка... которая бы входила и выходила Ев. Вил. 75.—Вѣдаю, жем з границъ того листу выполъ, але мя тымъ дароуѣ Лѣк. на осп. ум. 28.—Татарѣ вишли били и Галичъ спалили Літ. Льв. 235.—Дша з тѣла выповши заразъ идеть до нѣба Гал. Гр. Розм. 5-б.—Выходѣчи на войну противъ неприятели, пыталъ діаволовъ о повоженіи войны тоєи Гал. Боги пог. 19.—Хм. вийшолъ с луговъ в поле Літ. Сам. 6.—То вирекши, вийшла з келіѣ Лѣств. 47.—Вчидѣтъ що рихлѣй, а пйдѣмо до замку Рук. № 0. 4^о 86, к. 52.—Спѣшѣмосъ выйти в чужую сторону ів. 55.

XVIII. Шляхта зачувши о побѣдѣ... Хмельницкого... вийшла спѣшно... до полскихъ (границъ) Вел. Сказ. 66.—Хм... виправилъ... Богуна полковника своего... и самъ в трои за нимъ виходити прибрѣрался ів. 71.

Выйти зъ наукъ, закінчити науки.

XVII. Абы... въ друкариѣ дѣтемъ его, если з наукъ выдуть, безъ плати во весь вѣкъ до килка десять аркушовъ позволили и записали Бар. Письма, 245 (1689).—Поки (учень) зъ науки не выидеть, не потреба ему жадной платы за роботу Черн. Тип. 575 (1679).

Выходити противъ ному, виходити на зустріч.

XVII. Хс. з неба, всѣмъ противъ нему выходѣмо Бер. Вірші, 68.

2. *Показуватися, з'являтися.*

XVI. Крестившисѣ Іс выходилъ от воды и ото отворилсѣ емоу нѣба Ист. о разб. Флор. соб. (стдр.) 12.

XVII. Слце под землю заходит и знову з'под землѣ выходить Гал. Кл. Раз. 501.

3. *—зъ чого, утрачувати що, втростати з чого, переходити в новий стан; випадати.*

XVII. Онъ, сторона позванная, випедшы з лѣтъ дитинныхъ... довѣдалсѣ Акт. Старод. кн. 60.

4. *Оголоситися, бути виданимъ.*

XVII. Еще судъ не минуѣ и декретъ не вышелъ О обр. 94.

5. *Впливати, зачинатися, брати початок, виникати, повставати.*

XV. А тот лист выполъ естъ з рукъ Ивашка ЮРГр. № 54 (1424).

XVI. Вже тоє мѣстечко людьми осѣло, и воля

оная десеть лѣтъ вжо имъ выпла Ак. ЮЗР. I. 85 (1534).

XVII. Отъ насъ вышли, але не были зъ насъ Кошист. Пал. 317.—З малого жродла выходить великаа рѣка Гал. Кл. Раз. 513.

Выйти на свѣтъ, народитися.

XVIII. Авраамовы и Давидовы обѣцавъ Бгъ, же от ихъ поколѣна мав выйти на свѣтъ Хрстосъ Спаситель Науки парох. 120.

6. *Поширитися, нѣти.*

XVII. И выпла слава о немъ (Исѣ) по всей Суріи Ев. Вил. II, 6-б.

7. *Видобуватися, долѣтати.*

XVII. Отъ тыхъ костей выходилъ смутный голосъ Гал. Гр. Розм. 4-б.—З образа благовонность барзо утѣшная и теперь выходить Гол. II. М. II, 84 (П. Ант. 1635).

8. *Одержатися.*

XVII. Килко печей цегли такое выпло, якая кречка будучи ни на що нам не здалася Лист Самойл. 69 (1682).

9. —на що, обернутися на що, скінчитися на чм.

XVII. Будете слухати моеї рады, выйдетъ вам на доброе Крон. Боб. 199.—Вшелякіи справи маріи нѣ на что доброе не виходять Каз. № 3, к. 11.

XVIII. На что мнѣ выйдутъ роскоши, оурди? Богл. 289.

10. *Вивознюватися, нитися, кінчатися, скінчатися, минути.*

XVI. Под тымъ часомъ перемире выходить будетъ Arch. Sang. VII, 79 (1563).—Оумерети має, бо му вышли лѣта Пам. укр. м. V, 81 (1596).—А кгда отъ даты, ниже въ семь листе написаное, три лета выйдуть... тые вси имена епископу тамошнему до рукъ отдать будутъ повинни Arch. ЮЗР. I, I, 238 (1588).—Именье потомъ, кгда аренда выйдетъ (абы) в целости до церкви Божье вернулось ib. 428 (1594).—А гды терминъ будетъ выходить, повинни панове братове знову иншихъ колякговъ своихъ презентовати ib. I, XI, 84 (1599).

XVII. Войны з Турчином мѣти не зезволили, бо еще примѣря не выпло Літ. Льв. 261.—Гды вышолъ рокъ, здалося всѣмъ, же лѣпше vybrати кроля Рук. Хрон. 139.—Вышли дни, которіе себѣ на розмыслъ упросила Жит. Св. 243-б.

XVIII. Федоръ... з женою... десять конѣ... приймутъ якъ ейдетъ годъ Вид. Ник. м. 15 (1734).

11. *Витрачатися.*

XVII. На Евангеліе кармазину купили за тинфов девять, бо не вишов увесъ кармазинъ, рещу продалося Пер. Отч. Жит. 15.

XVIII. До одного казана много потреба всякого посудку и много на одну виходити метъ гуту грошей на майстра и на челядь селѣтру родячихъ Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 68 (1720).—Сколко вишло кошту на сватання Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 292 (1744).

ВЫХОДИТСЯ, де. Визволитися, викрутитися.

XVIII. Не знаю, чи вихожусь теперь отъ Сovenковихъ рукъ Прот. Полт. С. IV, 24-б. (1755).

ВЫХОДОКЪ, рм. Превет, кльоака, вигоби, потрібна комірка.

XVI. Двери на завесахъ и з зашепкою до выходка Arch. ЮЗР. VII, II, 27 (1552).

XVII. Афедронъ: выходок, закрет, преветь, задній проходъ, потребная коморка Бер. Лекс. 240.—Еденъ жидъ... в субботу впал до выходка и для оучтивости субботы не хотѣлъ абы его выгнано Гал. М. Пр. 183.

XVIII. Отъ того до выходка презъ двери стошней 42 Целгр. Ип. Впш. 68.

ВЫХОДСКИЙ, рм. Що ним виходять.

XVI. Полоса Усенская зъ выходскимъ бокомъ Ак. ЮЗР. II. 192 (1592).

ВЫХОДЪ, рм. 1. Визід, вирушення.

XV. (Бзяры) хотаще ити к Данилови, оувѣдѣвъ, же Ростиславль выходъ... идоша к нему на помощь Ип. 800 (1249).

2. *Місце, отвір що ним виходять.*

XVI. Князь Ярославъ... пошолъ былъ для потреби своеѣ на покойное мѣстце до выходу Arch. Sang. VI, 231 (1564).

3. *Виходок.*

XVI. Афедрон, выход, закретъ Зиз. Лекс. 93.

XVII. Володимерь... казалъ волоса болвана в выходъ посполитий вкннути и в нечистотахъ утопити Жив. Св. 437.

4. *Данина, плата за право виходу.*

XIV. Абы то вѣдали вы, што межи твоѣѣ землѣ суть княжниа волости давали выходъ Бѣлой Ордѣ ЮРГр. № 26 (1393).

XV. Выходъ отдавши, волно ему поити гдѣ хочет Пам. КК. I, 137 (1490).

XVI. Вэхна... жаловала, изъ пан Василий... выпустивши... взялъ выходъ три гроши Литовскихъ Arch. Sang. VII, 42 (1558).

ВЫХОЖАТИ, де. Выходити.

XVI. Съ таемнои рады выходжали Хр. Фил. Апокр. 1732.—Выходжали к нему изъ іерусалима Ев. Пер. (рк.) 26.

ВЫХОЖЕНЬЕ, рм. Чинність від «выходити».

XVI. Выхоженье водъ Зиз. Лекс. 100.

XVII. Отправивши оныи (таемины) даѣтся волност выходженя з црквы Рук. Црк. 25.—Ста-

роста... волное им (христианам) дал выхожене з темниці Жив. Св. 80-б.

ВЫХОЛОДИТИ, *дс. Дати прохолодити.*

XVIII. С печи винаши вихолодити Млр. дом. лѣч. 44.—Яблока попекти, вихолодити, на подситокъ потети Разн. маѣц. 641.

ВЫХОНДОЖИТИ, *дс. Див. Выхондожити.*

XVII. Кто дом дшеѣны вихондожит на прияти епря новорожденяго Карп. Наука, 133.

XVIII. Фузѣю... слюсарь вихондожилъ на лежкѣ Дн. Маѣк. I, 97.

ВЫХОПИТИСЯ, *дс. Вирватися, вибігти, виринути швидко, вилетіти, вискочити.*

XVII. Федоръ... обачивши Олексу... вихопивши с погреба, поймал Олексу Прот. Полт. С. I, 122 (1690).—Вихопитися з-межи них (убогихъ) единъ убогий Єв. Реш. 228-б.

XVIII. Я вихопивши зъ хижки, почала кришити зѣлье Суд. Инкв. 197.—Андрѣйченковъ зят оного Івана Дымыденка... по головѣ... ослоною бабкою (ударилъ), от чего в его Івана мозокъ ротом и носомъ вихопылся Прот. Полт. С. III, 27 (1747).—(Маховский) вихопился зъ Браилова Літ. Вел. II, 135.

ВЫХОРЪ, *рм. Див. Вихоръ.*

XVII. Аггловъ вѣтрами, выхрами... справуючих... учинил Літ. Рук. 1-б.

ВЫХТЬ, *рм. (пол. wiks, —вакса?).*

XVIII. Выхты клейстра писачки (шевське начинѣ) Клим. Вірші, 103.

ВЫХУДИТИ, *дс. Зробити худим.*

XVII. Абы душа... и голодомъ без душо-кормнои ... науки... выхужона и оуморена не зостала Пр. Жел. 2-б.

ВЫЦВИЧЕНОСТЬ, *ржс. Вправність, вимуштрованість.*

XVII. Коварство: оухищрене... выцвиченость Бер. Лекс. 65.

ВЫЦВИЧИТИ, *дс. Див. Выцвѣчити.*

XVII. Мѣлъ князь Жигмунтъ у себе медведицу, змалу выцвиченую, которая вмѣсто собаки лежала подле его ложа Крон. Лит. 342.—Отцъ... поручилъ его (Пантелеймона) докторови оному абы его добре и вѣрне выцвичил Жит. Св. 571.

ВЫЦВИЧИТИСЯ, *дс. Цвѣченням навчитися.*

XVII. Всѣхъ наукъ вызволеньхъ выцвичивши... мнишеское приналъ житіе Тр. постн. 619.

ВЫЦВѢЧАТИ, ЧИТИ, *дс. 1. Цвѣченням учити, вправляти, заправляти; муштрувати.*

XVII. Бѣсове... в катованю... выцвѣченые Єв. Реш. 13-б.—В милости твоей отцевской выцвѣчъ нас Каз. 32 к. 52-б.—Въ законничомъ животѣ выцвѣчены Копист. Пал. 1056.

XVIII. Въ боязни... божьской выцвѣчала (дытя) Клим. Вірші, 74.—Іродіада... послала... в плясах... базо вицвѣчоную дочку свою Єв. Реш. 334 (1710).

2. Вибити, вишмагати, вицльостати.

ВЫЦВѢЧЕНЬЕ, *рн. Чинність від «вицвѣчати».*

XVIII. Звлаща іды мѣть от них якое выцвѣченѣ, таким и по смертех нехай нечинит забвенѣ Клим. Вірші, 96.

ВЫЦѢЖАТИ, -ДИТИ, *дс. Цідяти виливати, виточувати, спорожняти.*

XVIII. Фляши з лѣкворами оstantiи вицѣжають Літ. Вел. IV, 60.

ВЫЧАКНУТИ, *дс. Вискочити, показатися.*

XVIII. Кто тилко зъ нихъ неосторожне ви-чакнулъ заразы готовими козацкими постѣ-лами зосталъ убитій Літ. Вел. IV, 56.—Лишь я куди вычакнувъ, то вѣнь к чорту грянув Довг. 111.

ВЫЧАСТОВАТИ, *дс. Вичерпати частуючи.*

XVII. Господарь бѣдный таксѣ охочо ставил, же что мѣлъ в люшку своемъ вина, все вычасторалъ Рад. Ог. 924.

ВЫЧЕРПАТИ, -ПНУТИ, *дс. 1. Черпаючи вибирати, брати.*

XVIII. Нѣды тоты стопнѣ не дают висихати водѣ и нѣхто не может вичерпати еи Пам укр. м. II, 332 (Уѣтв. Рк.).

2. Черпаючи набирати, брати.

XVII. Тутъ снадне в. м. мой млст. панъ вычерпнути можешъ солодокость вѣчного небесного блаженства Тит. 333 (П. Мог. 1637).

3. Зачерпнути, переняти, засягти; запозичити; вивідати, витягти.

XVI. Съ писма светого то вычерпнули, же антихристъ маєтъ народитисе зъ Жидовъ Унія гр. 160.

XVII. Глубоко той богословъ о небесномъ и о церковномъ священноначаліи сягалъ, а не-вычерпнулъ того, абы единому бискупови по Христѣ належати мѣло найвыпшое паствырство. Копист. Пал. 466.—Читаємъ: вычерпнеть зба-вене от господа Кн. Рож. 96.

XVIII. Из него (діаріуша) потрібѣйшіе... вичерпнувши и прнотовавши рѣчи, потрудихся в сей мѣей книзѣ оніе положити и вира-зити Вел. Сказ. 31.

ВЫЧЕСТИ, *дс. Вчитати, прочитати.*

XVI. А потомъ листы его королевское ми-лости вычести, повидалъ Арх. ЮЗР. I, I, 14 (1565).—Росказавши тот артикул вычести матъ-це ее за князя Язуша ее выдат позволить рачили ів. VIII, III, 128 (1569).

ВЫЧИНКА, *ржс. Вправляння, вироблення*

XVIII. За вичинку лисиць и зайцевъ Чубѣ 15 к. Дн. Хан. 129.

ВЫЧИНЯТИ, -НИТИ, *дс. 1. Виконувати, -нати.*

XVII. Ихъ обоюстороннюю прозбу вичинилисмо Прот. Полт. С. II, 229 (1691).

2. *Виправляти, виробляти (шкуру).*

XVII. Приговор учинили... лупиннихъ кожей в руки не примат... и не вичиняють Кн. Глух. ц. 8-б. (1664).

XVIII. (Шевцеві) потреба козлипы изъ бѣтою вичиняють Клим. Вишн. 104.

ВЫЧИСЛЯТИСЯ, *дс. — зъ чого, вичислюватися, вираховуватися, вийматися.*

XVIII. Шляхтичъ, которой би въ городѣ оспѣдлость принявши торгомъ, шинкомъ люб крамомъ за скудость бадался з волности шляхетской не вичислялся бѣ Стат. 35-б.-36.

ВЫЧИТАНЬЕ, *рн. Чинність від «вычитати», прочитання, відчитання.*

XVI. По вычитаню того позву положилъ тежъ... выпис с книгъ кгородскихъ Ж. Курб. II, 19 (1572).—А по вычитаню такового листу, вельможный... панъ... оповедался въ тые слова Арх. ЮЗР. I, VI, 120 (1597).

XVII. По вичитаню и вписаню до книгъ отъ ясновельможного е. м. пана гетмана приватного листу... чинена была отъ насъ... пробація тоєи инквизиції Арх. Мот. 127 (1683).—(Мы) зсилали... хоружого атаманного... для вичитання запису и узнаня розности кгрунтовъ Прот. Полт. С. II, 297 (1700).

XVIII. О чемъ мы все городяне, отобравши на ового Василя в заводци его списокъ сказаніе декрета, посылаемъ для вычитання до рукъ вашихъ Вас. 3б. Мат. Лівоб. Укр. 106 (1723).—А по вичитаню таковыхъ обширне написанныхъ въ правѣ артикуловъ, все подъ присягою вота свои выдавалисмо Лѣт. Вел. III, 546.

ВЫЧИТОВАТИ, -ТАТИ, -ЧЕСТИ, *дс. Відчитувати, прочитувати, перечитувати, -тати.*

XVI. Мы казали книги отворит и тоє речи... передъ е. м. владыкою Лудким... вычести Арх. ЮЗР. I, VI, ib, 25 (1537).—И казалъ его (лист) передъ нами достаточне вычитати ib. I, I, 28 (1570).—Тестамент...покладаю и прошу, абы былъ вычитан и в книги кгородские лупкие уписан Ж. Курб. II, 282 (1574).—Тотъ универсалъ, передъ нами судомъ вычитанный, до книгъ головныхъ трибунальскихъ есть записано Арх. ЮЗР. I, I, 536 (1596).

XVII. Моць и оздобу божественную въ нихъ (небесахъ) вычитоваль Крон. Боб. 1-б.—Мы, урядъ,... первой передъ собою в голосъ велѣли вичитати, а по вичитаню до книгъ записати Акт. Старод. кн. 62.

XVIII. Сии листы наши между собою вичитуйте Лѣт. Вел. IV, 142.—Я его велѣвши призвати предъ себе казалею листъ панскъ и ему вичитати Млр. Род. I, (прил.) 54 (1716).—Передъ нимъ, заступящу велит вичитат тотъ позовъ Стат. 90-б.

ВЫЧИЩАТИ, -ЧИСТИТИ, *дс. Робити, зробити як треба чистим.*

XVII. Раны... онъ (Аѳанасій) своими руками вычищал и смывал Жит. Св. 495-б.—Вычистъ первѣй з внутрѣ шклянницу Св. Вил. 46.

XVIII. Коноплю зелену сотри и приложи на рану, то ѣдъ вычиститъ Заг. 222.—Вычистивши носъ, не зазираи въ хустку Полѣт. 47.

ВЫЧИЩАТИСЯ, -ЧИСТИТИСЯ, *дс. Вичистити себе, бути вичищеним.*

XVIII. Маєт изгорѣти земля и вычистити сѣ и выпулеровати отъ всеѣхъ нечистотъ и сквернѣ Пам. укр. м. IV, 306 (Рк. Тес.).

ВЫЧУХАТИ, *дс. Чухати видобути.*

XVIII. Отецъ мой... поехалъ на завтрашний день, а хмелю еще не вичухавши Арх. Сул. 35 (1720).

ВЫШАЛВИРОВАТИ, *дс. (пол. wyszałbierować). Шальвиретвомъ виробити, вишальвирувати.*

XVII. (Яко пономарь и его жона нещюта) хвалливыми, наймаными небогобоячмыся свидками вышалвировали неслухный декрет Ак. Полт. С. 419.

ВЫШАРОВАТИ, *дс. Шарувати вимити.*

XVII. Вышаровати мыломъ Ак. ЮЗР. II, 212 (И. Виш.).

ВЫШАРПАТИ, ВЫШАРПНУТИ, *дс. Шарпанути, шарпанути видертти.*

XVI. Райну... с-под пахи моеє вышарпнули Арх. ЮЗР. VIII, III, 266 (1572).

XVII. Реляцію... зъ книгъ вышарпано Ак. ЗР. IV, 519 (1630).

ВЫШЕ, *присл. 2-й ступінь від «высокий».*

XV. И тако шедъ ста (Изяславъ) выше короля на другомъ бродѣ Ип. 448 (1152).—Чюли есте што писахъ вамъ выше Чет. 1489, к. 51.

XVII. Малая куна вскорѣ пошла выше гребли Чигринское черезъ Тясминъ у поле Ак. ЗР. V, 255 (1692).

Див. Выше.

ВЫШЕЗАМЪРЕННЫЙ, *прикм. Вище визначений.*

XVIII. Тую отпаву урядъ в томъ времени вышезамѣренномъ виконивать имѣеть С. і Р. 44-б.

ВЫШЕЙ, *присл. Див. Выше.*

XV. Ижъ што вышей написаны въ семъ листу Ак. ЗР. I, 58 (1443).

XVI. Вышей крыласа левого гробъ ей бысть Кул. Мат. I, 64 (1594).

XVII. Пановаль Коммодъ лѣтъ 12 и шос вышей трохи Крон. Боб. 256.—Млынъ строити на рецѣ Ретѣ вышей мисковое греблѣ Мат. Ист. ЮР. 9 (1672).

ВЫШЕЙМЕНЕНый, прикм. *Вищеозначений, вищезгаданий.*

XIV. Дали права и вольности всей Жидовѣ вышеймененой Ак. ЗР. I, 23 (1388).

ВЫШЕОЗНАЧОный, прикм. *Що вище означено.*

XVI. Надаємо тии имѣнья вышеозначоныи зо всѣми данинами грошными и тыж землею бортною и даниною медовою Пер. Отч. СПб. 34 (1556).

ВЫШЕПИСАный, прикм. *Що вище написано.*

XV. Имаемы ему то заплатити одну тысячу рублевъ фразьского серебра от сего дни выше писаного за два роки ЮРГр. № 42 (1411).—Не заплатили пану Михаилу на тоты дни вышеписанныхъ ib. № 92 (1458).

ВЫШИБИТИ, дс. *Вибити.*

XV. Небра лзви (Данило) чотырма ранами, древо же вышибе копые из роукоу его Ип. 751 (1227).

ВЫШИВАНЬЕ, рн. *Чинність від «вышивати».*

XVIII. Къ тому же сѣтъ искусни въ вишиванію крѣтъ на платѣ Гр. Барск. II, 182.

ВЫШИВАТИ, -ШИТИ, дс. *Шити, вишити на чому взори.*

XVI. Яко скинія, отъ розныхъ мастей вышиване шолкомъ Сп. прот. Лют. 55.

XVII. На орарахъ вышивано овьи слова три Рук. Црк. 6.—Другие опоны або завѣсы гаѣрскимъ дѣломъ вышиваны Крон. Боб. 47-б.

XVIII. Хитони, же (жены) обикоша многими шелковими крѣтами вишивати и оздобляти Гр. Барск. II, 182.

ВЫШИНКОВывАТИ, -КОВАТИ, дс. *Шити, вишити, вишивати, -дати.*

XVI. Медъ по петнадцати пудовъ сычивали и безъ плаченя побору доброволне вышинковывали Ак. ЮЗР. I, 259 (1596).—Позволяемъ... сто мѣдницъ меду... вышинковати Ак. ЗР. IV, 168 (1597).

XVIII. Козаки тотъ медъ вишинковали Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 234 (1754).

ВЫШИНКОВый, прикм. *Що на вишинк продается.*

XVIII. З дехтю з вишинкового... с кѣфи по 1 р. Укр. ист. м. 34 (1727).

ВЫШИНКѣ, рн. *Продаж трупкѣ на розпрѣб.*

XVI. Оный (медъ) на вишинкѣ выдавати Ак. ЮЗР. I, 260 (1596).

XVII. Которому Мэройченку на вишинкѣ кѣфу горелки простое, на вимер, кварту по два гроши дал Акт. Старод. кн. 92 (1693).—Мѣскую на вишинкѣ давати горѣлку безъ плаченя покуховной повинности Оп. ст. Млр. II, 57 (1698).

XVIII. Мед питний дат на вишинкѣ, якого осталос тепер полтори бочки Дн. Марк. IV, 164.—Много розданной... горѣлки кѣфу по селлахъ ратушныхъ на вишинкѣ Дн. Хан. 43.

ВЫШКА, рж. *Підвишене місце; забудування під дахом.*

XVII. Инстикгатора... дяка схопившогося на вишку поймали Прот. Полт. С. I, 194-6 (1698).

XVIII. Гой, гой (Максим) влѣзъ на вишкѣ, скинувъ кѣшку Укр.-Р. Арх. IX, 57.—Ілія извѣлъ его (сына) из вышки Пам. укр. м. I, 298 (Рк. Тесл.).

ВЫШЛый, прикм. *Що вийшов.*

XVI. Листы наши передъ тѣмъ выплыли ширей омовляють Ак. ЗР. II, 338 (1535).

XVII. Діаволи... душамъ з тѣлъ вышлымъ чинать трудность Тит. 157 (Копист. 1625).—А матце тых вишей виражающихъ іменами сирот, замужъ вишлой за его, Гришка, всей осѣдлости част третья Акт. Старод. кн. 75.

XVIII. О другой тримѣсячной зъ типографіи Кіево-Печерской вишлой книзѣ Літ. Вел. III, 263.

ВЫШМАРИТИ, дс. *Викнути, винести.*

XVIII. Зараз го поломѣнь на верхъ вышмарилъ Пам. укр. м. IV, 24 (Присл. Рк.).

ВЫШМАРОВАТИ, дс. *Шмаруючи витерти, натерти.*

XVIII. Коня... теплимъ пивомъ вишмаровати Млр. дѣм. лѣч. 21.

ВЫШМЕНЕНый, прикм. *Вище названий.*

XVIII. До кончины... Владислава вышмененого Четвертого... бѣше Рус... в неудоботерпимомъ от Поляковъ... утѣсненіи Вел. Сказ. 12.

ВЫШМЕНИТый, прикм. *Див. Высменитый.*

XVII. Вышменитые покармы могутъ зошсовати Рад. Ог. 13.

XVIII. На одежды кожи їхъ (звѣрів) вышмениты Клим. Вірші, 134.

ВЫШМЕНОВАный, прикм. *Що вище меновано.*

XVII. Що для памяти есть записано року и месеца вышменованого въ Полтавѣ Рѣш. Полт. Полк. С. 54 (1674).—Дмитрашко... на скаргу вышменованныхъ обжалованныхъ на термѣнь не сталъ Арх. Мот. 134 (1688).

ВЫШМЕНѣтый, прикм. *Див. Вышменитый.*

XVIII. Посларши... королефъ... трох коней вишменѣтих туренских Вел. Сказ. 121.

ВЫШНАМЕНЕННЫЙ, прикм. *Що вище наменено.*

XVII. Властію мою полковницкою вишнамененой старшинѣ приказую Унів. Старод. 172 (1689).

ВЫШНЕВЫЙ, прикм. *Див. Вишневый.*

ВЫШНИЙ, прикм. *Високий, вищий, горішній.*

XV. Кнѣзю Семену спустити вышній ставъ Arch. Sang. I, 58 (1463).

XVII. Каждая дша нехай будетъ поддана вышнимъ зебрхностямъ Гол. П. М. II, 466 (Кор. Н. 1645).—Млынъ... на Ворсклу стоячий вишей его (Суботовского) греблѣ, своими нужными млынами, то ест греблею, подтопив мою вышнюю Ак. Полт. Гор. Ур. I, 203 (1670).

XVIII. Не одимѣтсѣ Христу Богу служити, аби и вас сподобил съ вишними жити Укр.-Р. Арх. IX, 59.—(Даниилъ) родил сѣ оу вишней Выфсаѣ Пам. укр. м. I, 312 (Рк. Тесл.).

ВЫШНИНА, рж. *Вишневе дерево; ломака з вишнями.*

XVII. Ми вишниною вдарилсмо по килка разов (Дениса) Прот. Полт. С. I, 233-б. (1700).

XVIII. Рахуба древам рознымъ... вишнина, ялына, малына Клим. Вішні, VI.

ВЫШПЕГОВАТИ, д. *Див. Выпѣговати.*

XVI. Который (Кочовскій) выпѣговавши тамътѣе именѣе мѣе... на йм нѣе м е сутѣску былъ ударилъ Арх. ЮЗР. III, I, 58 (1693).

ВЫШПИРАТИ, дс. (пол. wyszprugać). *Збагнути, вислідити, вирозуміти.*

XVII. Василий стый все еже есть Дха Стого вышпиралъ Рад. От. 798.

ВЫШПИСАНЫЙ, прикм. *Що про нього вище писано.*

XVII. Мы теж, вишписаний уряд... наказуем декретом нашим Ак. Полт. Гор. Ур. I, 41 (1665).

XVIII. Предъ вишписаную войною Літ. Вел. I, прил. 29.

ВЫШПОКАЗАНЫЙ, прикм. *Що показано вище.*

XVIII. Судъ полковий Полт... по вышпоказаннымъ мунитентамъ от истца представленнымъ... присужуєть оніе землѣ истцу С. і Р. 20-б.-21.

ВЫШПОЛОЖЕННЫЙ, прикм. *Що вище положено.*

XVII. Вписано року и дня вышположенного Прот. Полт. С. II, 101-б. (1683).

ВЫШПОМЕНЕННЫЙ, прикм. *Що поменено вище.*

XVII. Що зъ вышпомененныхъ причинъ есть видѣти Копист. Пал. 430.

XVIII. Старшина... вислушарши подлинно громади чегежкорской мови Сб. Мат. 7 (1725).

ВЫШПОТИТЕЛЬ, рм. (пол. wyszpicieć). *Той хто звичайно «вышпочує», себ-то перекручує, перейначує.*

XVII. Вышпотитель—навѣтникъ Синоп. сл.-р. 15.

ВЫШПОЧАТИ,-ТИТИ, дс. (пол. wyszproszać, -sić). *Перекручувати, перейначувати, викривляти.*

XVI. Не зможесть выроки сєятыхъ отцовъ вышпотити Хр. Фил. Апокр. 1706.

XVII. Всенародное христіанское набѣженство и волности вышпотити усілюють Арх. ЮЗР. I, XII, 528 (1608).—Чему вышпочаєшь о Николаю Євангелскій розум: чему не визнавашъ правды О обр. 259.—Слова писаній вышпотити можесть Копист. Пал. 961.—Што иначе положено в сєятѣмъ євангеліи... вышпотигши хитре Вѣра каѣ. 313.

ВЫШПОЧЕВАНЬЕ, рн. *Чинність від «вышпочевати».*

XVI. Вѣры старожитной греческой вышпочеванье Хр. Фил. Апокр. 1792.

ВЫШПОЧЕНЬЕ, рн. *Чинність від «вышпотити».*

XVII. Слова вѣдки вѣхъ сына Бжого щире заховрати и без вышпоченя О обр. 231.

ВЫШПѢГОВАТИ, дс. *Шпигуючи висетжити, вислідити, викрити.*

XVII. Вышпѣговали єго (Ісуса) в Дѣтальмъ и пришло на него войско Жит. Св. 429-б.

ВЫШПѢРОВАТИ, дс. (пол. wyszperować). *Див. Вышпирати.*

XVII. Слушно бовѣмъ первѣй сопротивныхъ полки звѣдати, вышпѣровати и силы ихъ зрозумѣти Дм. Рост. 95 (1697).

ВЫШРЕЧЕННЫЙ, прикм. *Вище сказаний.*

XVIII. Все вышреченное такожъ изробляєть Клим. Вішні, 188.

ВЫШТЬЕ, рн. *Див. Выстье.*

XVI. Жадная речъ на конецъ не положона, которымъ бы обычаємъ по выштьи оногѣо перемирья мѣла оборона чинена быть тому нещїятелю Ак. ЮЗР. I, 87 (1538).—(Арендари маюť) накладом своимъ очищати и свободными чинит ажь до выштья аренды Пам. КК. I, 169 (1596).

XVII. От самого выштья з Євгїту Кн. Рож. 28.

ВЫШУКАНЬЕ, рн. *Чинність від «вышукати».*

XVII. Я... присланий от є. м. митрополита Бѣлгородского гедле вышуканя вещей манастирскихъ Прот. Полт. С. II, 3-б. (1671).

ВЫШУКИВАТИ, - КОВАТИ, - КАТИ, *дс.* Старатися шукаючи, шукаючи знайти, викрити.

XVI. Але ихъ, яко за держаня ихъ, такъ и потомъ, правомъ доходити и вышукивати сами маємо Арх. ЮЗР. I, I, 464 (1595).

XVII. И тие грошъ з дому Буткова вышукал Кузма Семененко Ак. Полт. Гор. Ур. II, 105 (1671).—Тую находку... вышукавши урядовно... отдали нам Прот. Полт. С. II, 138 (1685).

XVIII. Мы не ходили вже бош вышукувати (коней) Хоз. Гетм. II, 194 (1706).

ВЫШЕ, ВЫШЕЙ, *присл. Другий ступінь від «высоко».*

XV. Выше писанныхъ рѣчей Arch. Sang. I, 58 (1463).

XVII. Тотъ... розумѣтися маєтъ, который тѣло от всякоѣ... змазы очиститъ, смыслъ зас выше сотворенія вшелякого подносячи Лѣств. 29.—Пристойт также вѣрити и тови науки слухати, а не бадатиса о рѣчи выше розуму нашего Кн. Ю. Вѣрѣ, 196.—Отъ 20 лѣтъ и выше Крон. Боб. 55-б.

XVIII. Знесѣте его выше звѣздъ нбсныхъ Пам. укр. м. I, 325 (Рк. Тесл.).—Приказалисмо ему (Дан. Апостолови) стояти таборомъ вышней городовъ Олельскихъ Літ. Вел. III, 437.

ВЫШЕШЕПЦѢФЪКОВАННЫЙ, *прикм. Вище вимчений, перемчений.*

XVIII. Мы теди вишешепцѣфъкованный урядъ батуринскій Мат. Ист. ЮР. 53 (1717).

ВЫШЕУМНЫЙ, *прикм. Що понад ум, умисел, розум.*

XVII. Вышеумныхъ оучастниками статиса даровъ Пр. Жел. 5-б.

ВЫШІЙ, *прикм. Другий ступінь від «высокий».*

XVI. А естли бы того межи ними не угодили, мели им то дати до вышшого права Арх. ЮЗР. I, VI, 46 (1545).

XVII. Абы... и вышшимъ и побочнымъ млыномъ шкоды не было Мат. Ист. ЮР. 4 (1667).—З вышшой гребли... нашу греблю... подтопили (Паско) Прот. Полт. С. II, 13-б. (1675).

XVIII. Вышшая голова Каири Літ. Вел. III, 474.

ВЫШЪ, *присл. Див. Выше.*

XVII. И якъ нам аггль оный, вышъ о томъ повѣдалъ, каждый з нас тамъ очевисте тое огледал Бер. Вірші, 72.—Монастирська сторона вышъ вгору Прот. Полт. С. II, 62-б. (1679).

XVIII. Яко виш изобразис Вел. Сказ. 12.

ВЫШВАТИ, *дс. (пол. wysz zwać). Цкуючи вигнати.*

XVI. Видишь, якъ еси выпвалъ волка зъ лѣса Хр. Фил. Апокр. 1506.

ВЫЩЕПИТИ, *дс. Выщипити, выкоренити.*

XVII. Всенародное христіанское набоженство и волности выщепити усилиють Пам. КК. III, 52 (1608).

ВЫЩИРАТИ, - ЩЕРИТИ, *дс. Виставляти показувати.*

XVIII. Не смѣйся голосно; не вищирай зубовъ Полѣт. 53.

ВЫЪЖДЖАНЬЕ, *рн. Чинність від «выъжджати».*

XVI. Воеводы Киевскіе частокротъ до того монастыря въѣзджаютъ... а архимандритъ и старцы его честують и даруютъ, какъ же за тымъ частымъ ихъ выѣзджаньемъ къ немалому убозству тотъ монастырь приходитъ Сб. мат. отд. III, 18 (1522).

ВЫЪЖДЖАТИ, -ЗДИТИ, -ЪХАТИ, *дс. Іду-чи висунутися, виточитися; їду-чи видалитися. вирунити, виправитися, вибратися.*

XV. И выѣха Володимиръ и поклониса Всеволодоу Ип. 316 (1144).—И выѣдече из города бяхоуса крѣпко ів. 317.—Тогда а пан староста на тои роцѣ своимъ животомъ выѣхалъ на тоу границу ЮРГр. № 36 (1401).

XVII. Выѣджелисмо посполу зъ вышмяноваными выслаными Мат. Ист. ЮР. 5 (1671).—Але геретику невѣрный, и тутъ выѣдждаешъ ты на герцъ противъ Бозства христового Гал. Кн. Раз. 49.

XVIII. Когда віѣздилъ Его Велможность зъ города Журн. Дан. Апост. 1.—На встрѣтъ противъ Е. В. Віѣздил панъ М. Скоропадскій Дн. Хан. 13.

ВЫЪЗДИТИ, *дс. Об'їзати у всякихъ напрямкахъ*

XIV. Выѣздилъ ту землю Ходоръ Чеолчи тѣтъ обѣздил от пана Оты старосты ЮРГр. № 9 (1370).

ВЫЪЗДЧИЙ, *рн. Той що виѣдждає.*

XV. Маєтъ ихъ судити и рядити старецъ ихъ, а любо выѣздчий нашъ Ак. ЗР. I, 171 (1497).

XVIII. А недай Боже, въ вину якую хочъ малую попастися, то съ ногъ до головы отъ выѣзджихъ ярмарковыхъ ободранному быти прийдется Марк. IV, 337 (Пост. Орл. 1710).

ВЫЪХАНЬЕ, *рн. Чинність від «выѣхати».*

XVI. По выѣханью козаковъ и Литвы было Кул. Мат. I, 65 (1595).

ВЫЪХАТИ, *дс. Див. Выѣдждати.*

ВЫЯ, *рж. (ц. сл.). Шия.*

XVII. Исавъ... облашилъ выю его (Іакова) Крон. Боб. 22.

XVIII. Турки преклонивши своя вѣя съ ними

же и воинская знаменія, Поляковъ жегнають Літ. Вел. I, прил. 27.

ВЫЯВЛЕНЬЕ, рн. *Чинність від «виявити»*.

XVIII. Таковыя суть ворожбѣства о выявленію скарбу или вещи украденныя Собр. Прип. 105.

ВЫЯВЛЯТИ, - ВИТИ, дс. *Виводити, вести на яв, зробити явним, викрити, вказувати*.

XVI. А ни того ни передъ кимъ не выявлять Арх. ЮЗР. VIII, III, 335 (1582).—Они (сусѣди) дей его (шкодника) выявить и на слѣдъ выходить не хочуть Ак. Копн. С. 45 (1583).

XVII. Златоустый святой выявляетъ ихъ внутреннюю болячую рану Дм. Рост. 52.—Васко, мужъ еи, виявилъ, же о. Григорій, будучи висланимъ в Бакланѣ, далъ ему тры чехи грошей перед собою жаловатис Акт. Старод. кн. 16.—Мужебойство... через Лукяна... бгъ виявивъ такимъ подобенством Прот. Полт. С. I, 223 (1700).

XVIII. Не выявляй того, от кого чувесь то, що кажешъ Полѣт. 53.—Не споминаючи юй (матери) о тыхъ грошахъ, щобъ кому не виявила Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 83 (1713).—Оразъ и безбожность богатого слова его власни показываютъ и выявляють Науки парох. 102.

ВЫЯВЛЯТИСЯ, - ВИТИСЯ, дс. *Виходити, вийти на яв, викриватися, критися*.

XVII. Того часу которого сѧ махометь на свѣт з своєю сектою виѧвил... видѧна была на нбѣ комета Збірн. 1693, к. 184-б.—Єднымъ словомъ выявилися секрета Божіи Дм. Рост. 77 (1698).

XVIII. А что де донесено, то все отъ зависимости и ненависти учинено... Правда виявится Листи Конт. 7.—Король тими вѣдомостями (про татары) застрашений, положилъ стояти неподвижно тамъ подъ Жванцемъ, нимъ тіє вѣдомости или виявятся или утихнутъ Вел. Сказ. 82.

ВЫЯСНЯТИ, - НИТИ, дс. *Робити явним*.

XVII. Шафѣръ взрокъ выѧснѧсть Гал. Кл. Раз. 128.

ВЫЯСНЯТИСЯ, - НИТИСЯ, дс. *Ставати, стати явним, ясно*.

XVII. Выясняюся озаряюся Синон. сл.-р. 15.

ВЪ... Див. **ВЪ...**

ВѢ, займ. 1-ос. двойни.

XV. И рече имъ Стослабъ: вѢ послевѢ къ брату своему Ип. 163 (1069).

ВѢВЕРИЦЯ, рж. Зоол. *Вивірка. Sciurus*.

XV. Имаху (Варяги данъ) по бѣлѣ и вѢверицѣ тако от дыма Ип. 14 (859).

ВѢВСИСКО, рн. *Поле, де був посіяний овес*.

XVIII. Въ поле ихъ (овець) виганяючи, нѣгди на вѢвсиску не пасти Укр. Госп. Пор. 70.

ВѢВЦЯ, рж. Зоол. *Вівця. Ovis*.

XVIII. ВѢвцѣ на хромоту выгиблы Літ. Гукл. 76.—Коли-мъ еще вѢвцѣ нас з своимъ братомъ рѣднимъ Укр.-Р. Арх. IX, 70.—(Сынъ) пастъ не оуже волы албо вѢвцѣ, але свиніа Науки парох. 137.

ВѢВѢДАТИСЯ, дс. *Див. Вывѣдатися*.

XVIII. Посилалемъ я теперь въ Хвастовъ умисльного козака Батуринаского, вѢвѣдаючися о томъ певности, если такъ дѣтєся Літ. Вел. III, 220.

ВѢДА, рж. *Відання, відомість, відомо*.

XVII. (Михайленко) презвѣдѣжоный в своей речи през вѣды повода своего Веремѣя Ак. Бор. 62 (1661).

ВѢДАНЬЕ, рн. *Чинність від «вѣдати»*.

XIV. Тогда есмь послалъ былъ к вамъ Асана и Катлубугу вамъ дати вѣданіє ЮРГр. № 26 (1393).—Мы великій князь Витовтъ даемъ вѣданіє всѣмъ, кто на сей листъ оузритъ Ак. ЗР. I, 28 (1399).

XV. Сынъ мой не моимъ вѣданіємъ се оучинилъ... но своимъ молодымъ оумомъ оучинилъ Ип. 930 (1289).

XVI. Вѣденіє, свѣдомость, вѣдан'є Зиз. Лекс. 95.—Княгиня... вѣданіє давала Ак. ЗР. II, 64 (1509).

ВѢДАТИ, дс. *Мати відомість, знати*.

XIV. Вѣдай то каждый члвкъ, кто на тыи листъ посмотритъ ЮРГр. № 3 (1352).

XV. Богъ вѣдать (ХП. вѣдасть) Ип. 765 (1231).—Тако есмо подлугъ приказанья короля нашего господарѧ выѢхали и земѧны самборьскими и стальци, што же о томъ добре вѣдають ЮРГр. № 53 (1422).—Мы великий князь Швитриктаилъ... даемъ вѣдати симъ нашимъ листомъ ів. № 65 (1433).—Вѣдаеши ли приподобниче, кто есмь азъ Чет. 1489, к. 12.

XVI. Чуйте жъ, коли не вѣдасте, которой години господинъ вашъ прїидетъ Єв. Пер. (грк.) 104.—Даемъ вамъ вѣдати Ак. ЗР. II, 4 (1506—7).—Княже Вогушу, коли твоя милость будеш заводити князю Ивану тыи имени Торговцкии.. дай мнѣ вѣдати Арх. ЮЗР. I, VI, 24 (1537).—А панъ мой вѣдатиме, што з тымъ учинитъ Кн. Гродск. Луцк. 539 (1570).

XVII. Самъ не выдаю, за що умираю от тебе Кул. Мат. I, 29 (1604).—Коли зась тое прист'є будетъ жаденъ не вѣдаетъ Тр. постн. 57.—(Дежурные хлопцы) у дверей мают сидѣти, а которые выходят и входят, о всѣхъ вѣдати Пам. КК. I, 52 (1624).—По иншихъ пана писаровыхъ повинностяхъ ономужъ будетъ винно вѣдати

о вѣхъ непритомныхъ братуяхъ Стат. Полоцк. Бр. 10.—О чомъ вѣдаю, то и поведаю Ак. Полт. Гор. Ур. I, 104 (1667).—Нехай вѣдаеть певне иж хоробою діявольскою хоруеть, который в мовѣ не естъ смиреннымъ Лѣств. 21-б. — Не будешъ вѣдала, одкулъ придетъ на тебе утискъ Каз. 32, к. 78-б.—Тутъ же маешъ вѣдати, же двѣ казаньѣ въ одну ндлю могутъсѣ повѣдати Гал. Кл. Раз. (пр.).—Доходить намъ вѣдати, же многіе... люде на тоє о арендахъ постановлене ваше не уважнѣ шемрують Ак. ЗР. V, 189 (1686).—И рекль... Бгъ до Каина, где естъ братъ твой Авель, отказалъ, не вѣдаю Крон. Боб. 5-б.—Дѣвчина... завивала на загонѣ, не вѣдатъ чиемъ, жито Акт. Старод. кн. 18.

XVIII. Барабашъ... держачи в себѣ... привился королевскіе (о которыхъ Хм... вѣдалъ) отъ Хмельницкого билъ возбуждаемъ при... правахъ... стояти Вел. Сказ. 15.—Донеслося е. велиможности вѣдати, же козаковъ... разбирають стагшина полковая Журн. Дан. Апост. 26.

ВѢДАТИСЯ, *дс. Порозуміватися, мати до чину, розправлятися.*

XIV. А кто поступить на моє слово вѣдаетьсѣ тотъ передъ богомъ не моею душею ЮРГр. № 14 (1385).

XV. Ты сѣ с моимъ отцемъ самъ вѣдаешъ, а мене поусті къ отцю Ип. 395 (1150).—Князь великій Моск. маєтъ съ пими вѣдаться, а нашъ господаръ въ нихъ не будетъ ся вступати Ак. ЗР. I, 145 (1493).

ВѢДЕЛКА, *ржс. (пол. wide ka). Кухенне або толове знаряддя, щобъ на його брати по-траву.*

XVIII. Даны въ дѣло ножи и вѣделки Дн. Хан. 29.—Хустокъ двѣ, вѣделки одны Быт. млр. обст. 347.—Взять... ладану грудочку положить на вѣделки Млр. дѣм. лѣч. 43.

ВѢДЕНЬЕ, *рн. Відомість, віда, відомо.*

XVIII. Писалемъ до п. сотниковъ о при-сланню вѣденя о сбѣрахъ ратушнихъ Дн. Магк. I, 34.—И отъ книги гисторика нѣмецкого С. Пуфендоуфія... получилимъ доскона-шое о... запусѣнни украинскомъ вѣденіе Вел. Сказ. 3.

ВѢДЕРКАФОВЫЙ, *прикм. від «вѣдеркафъ».*

XVI. (Пять сотъ и 40 золотыхъ) п. Андрей при собѣ держитъ способомъ вѣдеркафовымъ Арх. ЮЗР. I, XI, 119 (1599).

ВѢДЕРКАФЪ, *рм. Див. Выдеркафъ.*

XVI. П. Андрей... далъ тоєи сессіи вѣдеркафу зол. 8. Арх. ЮЗР. I, XI, 119 (1599).

ВѢДЕРКО, *рм. Здрібн. від «вѣдро».*

XVII. Меду прѣсного чтиди вѣдерка Прот.

Полт. С. II, 132 (1686).—Маннѣ вѣдерко на-збиравши, замкнулъ Ааронъ въ скриню зо-лотую Літ. Рук. 33-б.

XVIII. Купилъ вѣдерко сивухи Ризн. Соф. кн. 126 (1741).

ВѢДЕРКОВОЕ, *рн. Оплата від вѣдерка.*

XVIII. Священники... просили, абы... ваго-вое, скатное и вѣдерковое... было отбирано къ употребленію церковному Оп. ст. Млр. III, 199 (1709).

ВѢДЕРКОВЫЙ, *прикм. від «вѣдерко».*

XVIII. Вѣдерковихъ шинколь 46, с которыхъ берется платежу отъ вѣдерка оковитсѣ гоуѣлки по пяти алтинъ безъ копейки Мат. Полт. Полк. II, 42 (1722).

ВѢДЕРЦЕ, *рн. Здрібн. від «вѣдро».*

XVII. Пасѣчникъ... принѣсни вѣдерце риби Прот. Полт. С. I, 222-б. (1700).

XVIII. Уксусу на доливанніе осятрини куп-лено вѣдерце Арх. Вид. м.; экон. спр. (1760).

ВѢДЕЦЪ, *рм. Той що відає, знавець.*

XVII. Поневажъ не естъ Бгъ слухачемъ голосу, але срѣца вѣдцемъ Тит. 350 (Тіод. 1648).

ВѢДКИ, **ВѢДКИЛЬ**, *присл. З якого місця, з якого боку, сторони.*

XVIII. И вхватило и помчало бгъ знає вѣдки Тих. № 11, к. 22.—Хочъ и дивыся на на мене та ба не вгадаешъ, вѣдкиль родомъ и якъ зовуть не скажешъ Кл. Коз. Зап. 461.

ВѢДМИНЪ, *прикм. Що до відьми належить.*

XVIII. Скѣрѣй вѣдминого пива Клим. Вір-ші, 245.

ВѢДОКЪ, *рм. Див. Видонъ.*

XVII. Зачимъ на вѣдоку речъ, же той аргу-ментъ отступниковъ въ своей головѣ уплетенный мають Копис. Пал. 391.

ВѢДОМО, *рн. Відомість, відання, знання.*

XV. На лепшую справедливость и свѣдоцтво зъ вѣдомомъ мы судьи, листъ есмо свой судо-вый пану Юрью дали зъ нашими печатями Ак. ЮЗР. I, 23 (1491).

XVIII. Мимо волю и вѣдомо наше Літ. Вел. II, II.—Якого листа своего списокъ онъ отецъ митрополитъ для вѣдома прислалъ въ кан-целярію ів. III, 63.

Вѣдомо дати, *дати знати.*

XIV. Вѣдомо даемъ нашему братъ ажъ есмь сѣлъ на столѣ великого црства ЮРГр. № 26 (1393).

XVI. Даючи тобѣ вѣдомо Ак. ЗР. II, 40 (1508).—Рачиль бы твоя милость тымъ паномъ комиссаромъ до каждого повѣту вѣдомо дати Ак. ЮЗР. II, 131 (1523).—На замокъ маєтъ вѣдомо дати ів. I, 66 (1524).

XVII. Мають... дати вѣдомо старостѣ Ак. ЗР. V, 8 (1633).

Вѣдомо творити, чинити, оголошувати, сповіщати.

XVI. Вѣдомо творимъ вашему благочестию Арх. ЮЗР. I, X, 85 (1592).—Вѣдомо чинимъ всему духовенству *ib.* 89 (1593).

XVII. Вѣдомо чиню през тое мое писаніе Рук. Хрон. 191.—Члимо вѣдомо тымъ листомъ ншимъ Кн. Цѣху Кр. 3 (1662).—Я, Семионъ, Лыко, вѣдомо чиню тымъ моимъ листомъ Літ. Густ. м. 47.

За вѣдомомъ, зъ вѣдомомъ чымъ, такъ що вѣдомо кому.

XV. Про то напминаемъ тебе съ твоимъ ли вѣдомомъ то будутъ люди твои вчинили Ак. ЗР. I, 71 (1456).

XVII. За вѣдомомъ ихъ царскихъ величествъ Літ. Сам. 162.—Волху витяли з нашимъ вѣдомомъ Прот. Полт. С. II, 101 (1683).

XVIII. За вѣдомомъ Солтанскимъ Ракочій зъ Венграми вторгнулъ въ державу ихъ Полскую Вел. Сказ. 151.

Мимо вѣдома, в назначки кому.

XVIII. Прибыло къ нему (Шереметові) въ совокупленіе, мимо вѣдома гетмана своего Хмелниченка, нѣсколько тысячъ войска доброго козацкаго Літ. Вел. II, 14.

У вѣдомѣ держати, держати на увазі.

XVI. Ино бы в. м. казали есте держати ихъ у вѣдомѣ певномъ до науки наше Ак. ЗР. II, 396 (1544).

У вѣдомѣ мѣти, знати, тхати.

XVI. Ажъ бы кождый зъ нихъ къ тому року ся зготовилъ и дѣло свое у вѣдомѣ мѣлъ Ак. ЮЗР. II, 131 (1523).

Вѣдомо, присл. Знано.

XV. Всако не ворочюса оуже есмь пошелъ Ип. 499 (1159).—Вѣдомо да есть всѣмъ Арх. ЮЗР. I, I, 1 (1481).

XVII. О любви слово самымъ ангеломъ... вѣдомо естъ Лѣств. 30.—А отколь бы то вѣдомо?... Сами подчасъ выжигали подъ добрую мысль Літ. Лѣв. 239.

XVIII. Еще прошлаго року вѣдомо намъ, войску низовому Запорожскому, учинилося Літ. Вел. II, 31.—Зъ певного донесенія вѣдомо Его Ясновельможности учинилось Журн. Дан. Апост. 72.—Того ради боуди вѣдомо вѣжамъ и невѣжамъ: кадильница—Бца Пам. укр. м. IV, 427 (Рк. Н. Д.).

ВѢДОМОСТЬ, рж. 1. Відання, віда, відомо, знання.

XIV. А на лѣвшую вѣдомость печать нашу

казали есмо привѣсити Ак. ЗР. I, 22 (1383).

XVI. Тыи вси листы и тежъ нашъ листъ на тотъ островъ... безъ вѣдомости згинули Ак. ЮЗР. I, 84 (1539).—А такъ я припустивши то ку ведомости своей, у книги урядовые записати казалъ Арх. ЮЗР. I, I, 12 (1565).—Пытали жоны его, Ганны, если бы што краденыхъ речей у дому своемъ мела за ведомостью і за ключомъ своимъ? *ib.* VI, I, 62 (1568).—А такъ теперь, якъ мене вѣдомость заходитъ, же отецъ владыка Луцкий на тыхъ мамрамехъ што иншого написавши, и иншиѣ поселства до его королевское милости... отпраовалъ *ib.* I, I, 455 (1594).

XVII. В который часъ будете поживать изъ дерева вѣдомости доброго и злого, смертю помрете Лѣв. Ставр. 56 (1618).—Великій Стыи... молился Богу, жадаючи вѣдомость взяти, еслибы пожитокъ якій былъ оттоля впродъ зешлымъ душамъ Тр. постн. 38.—Жаден жадной речи звлаща межи собою такъ внутрь школ, якъ и знадворя ничего становити, гандлювати, купувати, продавати безъ вѣдомости учителя не маетъ Пам. РК. I, 45 (1624).—Каждый зъ братства нашего штоколько въ зобранью братіи въ справахъ до спасенія душъ нашихъ належачихъ намовлено будетъ, того до вѣдомости людей не належачихъ выносити не маеть Стат. Полоцк. Бр. 7.—Штописаръ при нихъ и за ихъ вѣдомостью все... вписати повиненъ будетъ *ib.* 10.—Доносимъ до вѣдомости... а жебы жаденъ по мѣстахъ гандле отпраовуемыхъ, альбо перемѣшкиваючихъ до права полковническаго... потягать не важилъ Ак. Нѣж. Бр. 43 (1657).—Справа тая... витерта за вѣдомостью вряду меского Полтавского и за вѣдомомъ товариствъ многъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 8 (1664).—Хто о томъ дальшую вѣдомость взяти хочеть... читай листъ Игн. Богоносца Кошист. Пал. 369.—Насадилъ Бгъ... древо вѣдомости доброго и злого Крон. Боб. 3.—Богословія же есть вѣдомость и зрѣніе невидимыхъ бытностей Транкв. Зерц. Ад.—Бгъ... насъ безъ вѣдомости ншей зъ нѣчого сотворилъ Рад. Він. 108.—Написанъ сей testamentъ... за вѣдомостью отца протопопи, тутъ при смертельной диспозициѣ будущихъ Тест. Ад. 170 (1688).

XVIII. Не дерзнулемъ того писати, о чомъ певной не моглемъ доискатися вѣдомости Вел. Сказ. 2.—Що любо и самимъ воеводамъ пришло до вѣдомости, однакъ они того не варовалися Літ. Вел. II, 160.—Не належало было имъ панамъ управляющимъ мимо вѣдомости Ясновельможного о томъ провіантѣ писать Журн. Дан. Апост. 71.—Чародѣе презъ

сатану старатися звѣкли о вѣдомость рѣчей потаємныхъ Собр. Прип. 105.

2. *Вість, звістка, новина.*

XVII. И святѣйшій патриарха зхоче мѣти вѣдомость, о што станула клятва Гол. П. М. II, 489 (П. Мог. 1646).—О томъ князь вѣдомость взявши, до Варшавы вступилъ Лит. Льв. 264.—А гдѣ якую-кольвекъ о непріятелю отберете вѣдомость, давайте намъ знати якъ найскорѣй Ак. ЗР. V, 151 (1678).

XVIII. Слуга... одержалъ... вѣдомость, іжъ Хмелницкій... рушилъ Бел. Сказ. 6.—Я з великою сердечною тескницею жду отъ В. М. вѣдомости Марк. IV, 224 (Л. Маз. до Коч.).—О Хмелницкого замислах и оборонѣ не било вѣдомости Бел. Сказ. 33.—Зъ дому жаднихъ вѣдомостей нѣтъ Дн. Марк. II, 11.—Перскіе послове вѣдомость дали Укр.-Р. Арх. IX, 60.—Вѣдомость мнѣ прийшла о филиновомъ синѹ Ал. Муз. № 488, к. 22-б.

3. *Завідування, розпорядження.*

XVI. Сзды манастирскіе... у ведомости и в моцы своей мети Арх. ЮЗР. I, X, 56 (1582).

ВѢДОМЦА, рм. (пол. wiad mca). *Знавецъ.*

XVII. Свѣдѣтель; вѣдомца Бер. Лекс. 144.

ВѢДОМЫЙ, прикм. 1. *Той, що відає, знає, має відомість, обізнаний, знаючий.*

XIV. Про то мы хотячи имѣти вѣдомыи судьи, уставляемъ Ак. ЗР. I, 3 (1347).

XVII. Вѣдоми есмо того, же нѣкоторіе ваши и патриархов мало слухали Льв. Ставр. 20 (1604).—Товариства пильне о то просилъ, абы го о речахъ вѣдомымъ оучинили Бер. Вірші, 70.—(Епископъ Корсакъ) справъ духовныхъ добръ вѣдомый есть Ак. ЗР. IV, 529 (1632).

XVIII. Триє царіе... люде були оученіи и вѣдомии писма Науки парох. 257.

2. *Що про його відають, знають, знаний.*

XVI. Пути имъ вѣдоми (курянам) Сл. о п. Иг. 8.

XVII. Едно каждый в сумленю своемъ Бгу самому вѣдомъ быти хотѣлъ Жит. Св. 165-б.

XVIII. Вѣдомый зашевне, бо вмѣю добре стрѣляти с пузака Вірші Різdv. 128.

3. *Див. Видомый.*

XVII. Бгъ... премудрый будовца всѣхъ речій, вѣдомыхъ и не вѣдомыхъ Транкв. Зерц. 1.—Бгъ... вѣдает якую мѡць дивную и вѣдомую тот овоць мает Лит. Рук. 4.

ВѢДРО, рн. *Дерев'яне або бляшане начиння звичайно на воду; міра плинів, що рівна відру.*

XV. Ходыка вѣдро меду даетъ Ак. ЗР. I, 37 (1415).

XVI. А тыи мнѣ люди давали осмъ вѣдеръ

меду кievское мѣры Арх. ЮЗР. I, VI, 10 (1507).—Дѣѣ ведрѣ меду Ак. ЗР. II, 103 (1512).

XVII. Поставивши невѣста она вѣдро свое в колодазѣ, ишла зараз в город Ев. Реш. 62-б.—Въ скрини не тылко таблицы але теж вѣдро манны и лѣска Ааронова быти мѣла Кн. Рож. 84-б.

XVIII. Вистачати по три вѣдри сира Лит. Вѣл. IV, 137.

ВѢДТИЛЬ, присл. *Відти.*

XVIII. Яки би вѣдтиль шкодливіє добру посполитому секвенціи походить могли Лит. Вѣл. II, 247.

ВѢДЦА, рм. *Див. Вѣдомца.*

XVII. Вѣдца справца тыхъ речій Транкв. П. Мн. 177.

ВѢДЬ, рж. *Відьма.*

XVIII. Спереченый гостецъ и рушеный гостецъ отъ нечистого духа и отъ нечистой вѣди, лукавой лукавицѣ, упирѣ, упирѣцѣ и дюгъ, договицѣ... укладаю тихо, легко Угр. Заг. 54.

ВѢДѢНЬЕ, рн. *Див. Виденье.*

XVII. Пятъ смысловъ... то ест вѣдѣніе, слышаніе Ев. Реш. 172-б.

XVIII. Вѣдѣніемъ очесъ Собр. Прип. 151.

ВѢДѢТИ, дс. *Див. Видѣти.*

XVII. Люде идучи вѣдѣли великую купу костей Гал. Гр. Розм. 4-б.

ВѢДѢТИ, дс. *Див. Вѣдати.*

XVIII. Где ся той ексцессъ станеть, дати вѣдѣти (воеводамъ) Лит. Вѣл. II, 126.

ВѢДЯ, рн. *Відьмина дитина.*

XVIII. Тамъ вамъ есть доущенный всякій гостецъ со густецею и со гошаты, съ вѣдми и съ вѣята Угр. Заг. 54.

ВѢЖА, рж. *Див. Вежа.*

XVI. У вѣжу ихъ не сажати Ак. ЗР. II, 65 (1509).

XVII. Стоялась еднакъ яко вѣжа Давыдова и столпъ мрамуровый Карп. Каз. Лб.

XVIII. Предъ пристанищемъ же сѣмо и овамо двѣ вѣжи стоятъ утвержденни арматами Гр. Барск. I, 271.

ВѢЖА, рм. *Відомецъ, знавецъ.*

XVIII. Того ради боуди вѣдомо вѣжам и невѣжамъ Пам. укр. м. IV, 427 (Рк. Н. Д.).

ВѢЖДБЯРСТВО, рн. *Див. Вѣщбарство.*

XVIII. Читаючи кнѣги чародѣйскія... о гидроманцыи, то ест о вѣждбярствахъ... впадають в клятву Собр. Прип. 128.

ВѢЖДЖАТИ, дс. *Див. Вѣжджати.*

XVII. Ис... з великою скромностю и покорю вѣжджаетъ (в Іерусалим) Ев. Вѣл. 94.—Хсѣ вѣжджалъ до Іерелиму Гал. М. Пр. 118.

ВѢЗЕРУНОКЪ, рм. *Див. Визерунокъ.*

XVII. Вѣзерунокъ цнотъ превелебного в Вѣз 6. м., господина отца 6. Плетенецкого Тит. 14 (1618).—Девѣтнадцать теды лѣтъ такъ жилъ и блженного послушенства вѣзерунком всѣмъ зоставши Тр. постн. 554.—З вѣзерунки среднѣ банѣ на паперы рысоваль Амброжий и Якубъ Арх. ЮЗР. I, XI, 646 (1628).—Кости людей стыхъ при собѣ мѣймо, жебысмо погладаючи на тии смертности вѣзерунки, смръть собѣ припоминали Гал. Кл. Раз. 498.—(Воскресное яечко) вѣзерунком естъ надѣи по общемъ воскресеніи Рад. Ог. 11.—Блженнаго послушаніа вѣзерункомъ всѣмъ зоставши Жит. Св. 1678 р. 155-6.

XVIII. Прикладаючи имъ къ тому боразци и вѣзерунки з древнихъ гисторій и незгодъ людскихъ Літ. Вел. II, 332.—Макарій видачи ето (аггла) молодого у вѣзерунку чернецом мовит ему Пам. укр. м. IV, 219 (Даш. Рк.).

ВѢЗИТА, *ржс. Відвідини.*

XVIII. Писаль листь до... енерала фонъ-Вейсбаха зъ вѣзитою и зъ прсненіемъ лѣбертаціи на домъ ясновелможного зятя... дабы въ ономъ станціи не было Журн. Дан. Апост. 82.—Отдалъ (Хмелниченко) ему боярину належитую вѣзиту Літ. Вел. II, 13.

ВѢЗИТОВАТИ, *дс. Відвідувати.*

XVIII. Рано вѣзитовали мене Ограновичъ и сотникъ березанскій Дн. Хан. 153.

ВѢЗІЯ, *ржс. (пол. wizja, лат. visio). Урядові оглядини.*

XVII. Урядъ вышол на вѣзию до крмахов брацкихъ под час шкоды Арх. ЮЗР. I, XI, 203 (1657).

ВѢЗЬ, *рм. Див. Возъ.*

XVIII. Кѣсцѣмъ оу добрѣ кѣсници не маи было можно накосити на еден вѣз сѣна Літ. Гукл. 79.

ВѢИСТИТИ, *дс. (пол. wyisicić). Виповнити справді, справдити, сповнити.*

XVII. Повиненъ... все сполна вѣиститъ и обѣдъ, яко то естъ, братѣ всей справитъ Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 77 (1667).

ВѢЙКА, *ржс. Здрібн. від «вѣя».*

XVII. Вѣйка — поѣвка Синон. сл.-р. 15.—Обачили... товариша... слѣпого... ижъ ни вѣйками рушити могль Жит. Св. 234.

XVIII. Тимъ коло вѣекъ мазати Млр. дом. лѣч. 9.

ВѢЙНА, *ржс. Див. Война.*

XVIII. Изведи ис тми, от вѣйни смертнія Укр.-Р. Арх. IX, 220.

ВѢЙСКО, *рм. Див. Войско.*

XVIII. Я козакъ я голякъ, я оу вѣйску не служу Рук. К. У. № 21, к. 7.

ВѢКАРІЙСТВО, *рм. Урядъ вікарого.*

XVIII. Епископове Римскіи не разомъ посцають и парохіи роздають але первѣе посцають на вѣкарійства, или алтаріи посылають а посемъ по мнозѣхъ лѣтехъ дають парохіи Собр. Прип. 58.

ВѢКАРІЙСТВОВАТИ, *дс. Бути за вікарого.*

XVIII. Аще где инокъ іеромонахъ или діаконъ при мірской Црквѣ вѣкарійствуетъ и служит... о сихъ вѣхъ намъ извѣщати Поуч. о сакр. 30.

ВѢКАРИЙ, *рм. (лат. vicarius). Намісник, заступник, помішник на духовнім уряді.*

XVII. У мене былъ лѣтъ 6 за вѣкарого, але якъ панна справовался Ак. Полт. Гор. Ур. I, 163 (1669).

ВѢКНО, *рм. Вікно.*

XVIII. Естъ у мори окіянъскомъ дванадцять вѣкенъ Ал. Тиш. 88.—Соловейко моя нѣкко к вѣкню прилѣтае Тих. № 11, к. 9.

ВѢКО, *рм. 1. Покришка, накривка; верх накривати начиння, що здіймається або на завісак.*

XV. Отъ пресного меду съ посудины съ вѣка по полугрошку Ак. ЗР. I, 145 (1494).

XVI. В скрыни великой, которая в сѣняхъ стоит, вѣко зверху порубали Кн. Гродск. Луцк. 1564, к. 236.

XVII. Таблица золотая над скриною была яко бы вѣко Кн. Рож. 43.

2. Кіш.

XVIII. Вѣвса вѣко было по два семаки Літ. Гукл. 77.

ВѢКОПОМНЕ, *присл. від «вѣкопомный».*

XVII. Мусить то быт валечный домъ, котрому з неба, вѣкопомне фортуна сличность дала Феба Тит. 307 (Езф. 1633).

ВѢКОПОМНЫЙ, *прикм. (пол. wiekopomny). Пам'ятний до віку, славний, безсмертний.*

XVII. Анѣ моеѣ интенціѣ естъ вѣкопомнымъ пюромъ оную (славу продкову) пырклювати Тит. 332 (Св. Уч.).—Вѣры христіянской и вѣкопомной славы Ак. ЗР. V, 178 (1689).—(Слава) не угапашаючи на вѣкопомную хвалу... велможности вашей, всегда в очахъ нашихъ сіяла и просвѣтлялася во вѣчніе роды Өварн. Источн. I, 771 (1698).

XVIII. Нехай станется на вѣкопомную войска запорожского и всего народу Малороссійского славу и памятку Марк. IV, 315 (Пост. Орл. 1710).—Патріяршая похвалная грамота прилична была здѣ для вѣкопомной войску козацкому слави положитися Літ. Вел. III, 385.

ВѢКОПОТОМНЫЙ, *прикм. Потомного віку, прийдучий.*

XVII. Старожитность хотѣчи вѣкопотомнымъ насомъ залепити в станѣ малженском згоду какое зоставила гіероіліфікон албо подобенство Рад. Ог. 1125.

XVIII. Я... теперъ и на вѣкопотомные часи... чиню извѣстно Арх. Мот. 23 (1712).

ВѢКОВАТИ, *дс.* (пол. *wiktować*). *Годувати утримувати на своїм столі.*

XVIII. Мы... жолнѣръ царского величества вѣкуемъ Оп. ст. Млр. I, 120 (1719).

ВѢКТОРІЯ, *ржс.* (лат. *victoria*). *Звитязя, побіда.*

XVIII. Козаки вѣкторію свою Богу восписавъ, начали користи полскіе брати Літ. Гр. (рк.), 21.

ВѢКТЪ, *рм.* (пол. *wikt* з лат. *victum*). *Стія, життя, щоденна страва, цілоденне утримання.*

XVIII. Коня з возом і вѣкту з потребу, грошей таларовъ двадцать Докум. Млр. V, 117 (1717).

ВѢКУИСТЫЙ, *прикм.* (пол. *wiekuisty*). *Що існує чи триває через віки, вічний, безсмертний.*

XV. Про тожъ, къ вѣкуистой тоѣ-то рѣчи памяти Ак. ЗР. I, 179 (1408).

XVII. Жродло вѣкуистыхъ щасливостей до ердца сѧ вливает Карп. Каз. Гв.—За што прокляцтву вѣкуистому и зъ помочниками и наслѣдниками ихъ отданы Гол. П. М. I, 262 (Гр. Бор. 1621).—Зготована от Ха Пана корона заплаты вѣкуистоѣ в. м. моего мил. пана очекиваетъ Тит. 333 (Св. Калл. 1637).—(Христос) насъ радости вѣкуистой набавить Вер. Вірші, 67.—Таѧ доброта далеко ест сотворенаѧ подлѣйшаѧ, нижели доброта вѣкуистаѧ Гал. М. Пр. 97.—На нѣѣ заѣ жадное зло непримѣшаетъ добрамъ вѣкуистым Рад. Ог. 14.—Я... вѣдомо чиню сим вѣкуистим писмом моим Прот. Полт. С. II, 7-б. (1674).—Записаемосѧ... жеби... и дѣтям нашим у вѣкуистий час волно ремесло кравецкое... робити Кн. Цѣху Кр. 18 (1682).—В пуши нашей и державѣ вѣкуистой войсковой жадныхъ городовъ в Самарѣ ставити не позволяемъ Эварн. Источн. I, 108 (1688).—Теперъ часъ намъ и пришлоъ позискати несмертелную славу и вѣкуистую Рук. Хрон. 378.

XVIII. Леваду... отдаю въ потомній вѣкуистый часъ е. м. пану Сулимѣ Арх. Сул. 16 (1703).—Поузъ щляхъ переясловскій, въ правую сторону взявъ отъ брамы, общественній вѣкуистій вигопъ Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 218 (1767).

ВѢКЪ, *рм.* 1. *Сто літ, століття.*

XVIII. И мы въ ннѣшнемъ вѣку жыючи...,

отпадаемо ласки Хвои Пам. укр. м. III, 2 (Літм. Рк.).—От давнихъ вѣковъ (земля) оскверненна и споганена іб. IV, 307 (Рк. Тесл.).—Сармато-козацкихъ предковъ... въ воинскихъ случаяхъ давнихъ временъ и вѣковъ бившіе ридерскіе отваги Вел. Сказ. 2.

2. *Вічність, вічні часи.*

XVIII. Ден той, вѣкъ той Клим. Прип. 209.

Въ вѣтъ, въ вѣки, на вѣкъ, на вѣки, до вѣку, на завжди.

XIV. Далѣ есмь (ловища) Иванови оу вѣкъ ЮРГр. № 2 (1349).—Оу вѣки вѣкомъ аминь іб. № 5 (1359).—Дали іесмо на вѣки тои млинъ и мѣсто оу млина іб. № 10 (1375).

XV. Се азъ Пегфурии... далѣ іесмъ землю... в вѣкы ЮРГр. № 41 (поч. XV в.).—А то не имаєтъ николи порушено быти на веки вѣчный іб. № 47 (1415).—Рекоучи в начале естъ слово какъ бы до вѣка и пережъ вѣка Чет. 1489, к. 41.

XVI. Зношеньемъ бо одинъ другому тажаровъ выполнаемо законъ хвѣ, которому слава и честь на вѣки: Отп. кл. Остр. И. П. (стдр.) 3.—Оукажемъ ижъ выбралъ Господь Сіона и оуподобалъ его ку мешканью собѣ, то естъ покой его на вѣкы вѣка іб. 40.

XVII. Скоро я встану съ той хоробы, я тоє поганьство знесу, а ежели умру, на вѣки имъ нѣхто ничего невчинить Літ. Льв. 257.—Гди... помилуй насъ во вѣки вѣкомъ Св. Реш. 4.—(Праотца) дьявол лютий... до неласки бозкой на вѣки былъ привѣл Прол. 85.

XVIII. Ми будемо с тобою жити на вѣки безпечне Сл. о збур. II, 154.—Оутратили ласку бжюю на вѣки вѣчныи Пам. укр. м. I, 326 (Рк. Тесл.).—Хс маєт царьствовати во вѣки вѣка іб. 314.—Ми сѧ подпиши до вѣку вѣчного. Дай ми такіи запис на вѣки вѣчныи іб. II, 178.

Зъ вѣку, зъ вѣковъ, отъ вѣку, з непам'ятнихъ часів, з давніх давен, споконвітку, від початку світа.

XIV. А мыта не примышлати, но какъ из вѣка пошло а по старимъ дорогамъ гостемъ поити куда хочеть ЮРГр. № 7 (1366).—Дали есмо и даємъ наше село... со всемъ оужиткомъ како к нему из вѣку прислушало іб. № 32 (1399).

XV. Тучнак Иван ис панею Росовою... сѧ замѣнили селы... со всеми границами вѣчистыми што изе вѣка к тои дѣднинѣ прислушало ЮРГр. № 48 (1418).—И тотъ монастырь Печерский былъ зъ вѣковъ... самъ въ собѣ ставропиктня Арх. ЮЗР. I, I, 1—2 (1481).

XVI. Тотъ монастырь далѣ его милость самому князю Федору... со всемъ съ тымъ,

что зъ вѣку къ тому монастырю прислухало
Арх. ЮЗР. I, I, 3—4 (1526).

XVII. О чудо надъ всѣхъ дивне з вѣку
дивнѣйшее Бер. Вірші, 69.—Спыталъ: если
суть ловцы albo дань у Берести? Рекли: отъ
вѣка нѣтъ Крон. Сое. 314.—Лѣсы и пашки
отъ вѣку Менские были Ак. Зем. 117 (1689).

XVIII. Королевство Полское отъ вѣку есть
волне Літ. Вел. III, 513.—Вѣлика радость
отъ вѣковъ неслыханна Пам. укр. м. II, 65
(Рк. Тесл.).—Степъ отъ вѣку волный Арх.
Мот. 41 (1740).

Предъ вѣки, перед початком світу.

XVIII. Знаю творца еще предъ вѣки Сл.
о збур. п. 144.

3. **Життя.**

XV. Да будутъ раба и в сии вѣкъ и будущий
Ип. 36 (945).

XVII. Есть инший вѣкъ, где котории Бога
любят, без конца живут Жит. Св. 520-б.—
А который хулить на Дхъ стый, не имеет прощенія
анѣ в том вѣку, анѣ в пришлом Кн. о Вѣрѣ,
25.

XVIII. В нинѣшномъ и будущемъ вѣцѣ Літ.
Вел. IV, 268.

4. *Протяг життя людзького від народження
до смерти або до певного часу, взагалі життя,
літа, дні.*

XVII. Абысте по долгом и щасливомъ вѣку,
на том свѣтѣ в прибыткахъ небеснихъ вѣчне цар-
ствовали оупрійме вамъ зычу Тр. П. М. 906.—
Вгъ дастъ вѣку продолжати и записати у сюю
книгу Кн. Ц. ху Кр. 14-6 (1660).—До премир-
ного живота предложенъ быраеть, поживши
всего вѣку своего шестьдесятъ три лѣта Тр.
постн. 399.—Тарквиниусъ... вѣку своего маючи
лѣтъ 37 забитый Крон. Боб. 144.—В окомгненію
мѣя провадитъ вѣкъ мой к старости Рук. № 0.4°
86, к. 65-б.

XVIII. Да щожъ за утѣха в свѣтѣ челоуѣку,
коли марне тратить лѣта свого вѣку Укр.-
Р. Арх. IX, 233.

До вѣку, до мерти, до кінця життя.

XVIII. Отожъ тобѣ, возачен'ку, дѣвчина до
вѣку Пер. Укр. Лир. 38.

5. *Певна доба, пора життя.*

XVII. Обачила теды наймилшого Господа
свого в досконаломъ вѣку Лѣств. 48.

Молодой вѣкъ, молодість.

XVII. На науцѣ весь вѣкъ свой молодой
сравилъ и дни свои з людьми оучеными за-
бавилъ Бер. Вірші, 87.—Хочешъ абысь при-
такъ піенкной твоей оуродѣ в молодомъ вѣку
не згинула Рад. Він. 1527.

XVIII. От бога дарованій ему сей даръ,

же такъ въ молодомъ вѣку... Ал. Муз. № 417,
к. 2-б.—Фалшивая юност, зрадлива фортуно,
служиш челоуѣку во молодомъ вѣку Укр.-
Р. Арх. X, 244.

Старый вѣкъ, старість.

XVIII. Быв оу старом вѣку единъ члвкъ...
на имя Аврамъ Пам. укр. м. I, 330 (Рк. Тесл.).
6. *Час.*

XV. Да не роздрушитсѣ дондеже снѣге
сияет и весь миръ стоить въ нинѣшная вѣка
и в будущая Ип. 42 (945).

XVI. Были вѣчи Трояни Сл. о п. Иг. 14.

Вѣлготность, рж. (пол. wilgotność). *Вода
в стані тонкої пари, що проникаючи тіла,
робить їх більши або менш мокримъ, відволосює
їх; прикмета того, що «вѣлготне», вологість.*

XVII. Дерево... жебы могло приносити ово-
цы... для того маешъ корѣне в земли ку выси-
саню вѣлготности на зрожене овощей и листьє
Арх. ЮЗР. I, VIII, 380 (1625).—Бо гдыбы
то хороба была з замѣшанъ злыхъ вѣлготностейъ
повстаюча, не рекл бы Хс: я тобѣ пригро-
жую Єв. Калл. 452.—Хороба мѣсечная... бы-
рает з загнилой мокроты або вѣлготности
Єв. Вил. 74.—Другое (насына) пало на ка-
мени, которое зышовши оусхло, бо не мѣло
в собѣ вѣлготности Гал. Кл. Раз. 383.

XVIII. Подавал сам тому дѣвчатку ощен-
ной воды для вѣлготности срдна прирожденного
Пам. укр. м. II, 73 (Рк. Тесл.).

Вѣлготный, прикм. (пол. wilgotny). *Вол-
гий.*

XVII. Пара вѣлготна, котра выходитъ
зъ воды подноситься на повѣтре Гал. Кл.
Раз. 202.

XVIII. Ночь (была) недожчевата а вѣлготна
Дн. Марк. II, 334 (1729).

Вѣлми, присл. *Див. Велми.*

XIV. Мы ислюбуемъ тотъ миръ держати
вѣлми тве до ЮРГр. № 3 (1352).

Вѣлный, прикм. *Див. Волный.*

XVIII. Ту наука для насъ хрістіане... же-
бысмо вѣлными були от тыхъ хоробъ душев-
ныхъ Науки парох. 55.

Вѣлчура, рм. *Див. Вилчура.*

XVIII. Кандѣйка мѣдная, вѣлчура черная,
матерацъ блакитный Укр. ист. м. 16 (1720).—
Лгвано... вѣлчуру лампартовую, подшитую
песками зъ гудзиками Ск. о р. Мил. 3 (1726).—
Вѣлчура лампартовая и плафрескъ блакит-
ного штэфу мѣй покрайю Дн. Марк. I, 23.

Вѣлѣя, рж. (пол. wilja). *Див. Випіа.*

XVII. Земля ся трясла на вѣлѣю панны
Маріи Громницѣ Літ. Льв. 255.

Вѣна, рж. *Див. Вина.*

XVII. Теды мы, яко уряд будучи, ведлугъ права стого горлом даровали, тылко вѣною панскою и мискою, яко злочинцу, карали Ак. Полт. Гор. Ур. I, 43 (1665).—Если за прѣйшем гермина не мѣли-бъ отдати и оплатитися пну бурмистру, то правной вѣнѣ, то ест в совитостѣ, подлегати мают Акт. Старод. кн. 112.

XVIII. Сакраментъ покуты тылко отпускаетъ самую вѣну, тоестъ грѣхъ, але караня за грѣхъ не отпускаетъ Собр. Прип. 35.

ВѢНЕЦЪ, рм. 1. *Великий округлый вѣнок.*

XV. Красѣшесѣ лестю паче вѣнца Ип. 748 (1226).—Язъ сомиреныи епископъ Олксѣи... застали есмо оу стго спса на красномъ 4 иконы кованыхъ, а 3 иконы з вѣнцы ЮРГр. № 63 (1429).

XVI. Дворяне... вѣнецъ изъ терну зложили на голову его Иса Ев. Пер. 42.

XVII. Девица... вѣнецъ з листѣ оливного оуплетеный на головѣ своей мѣла Гал. Кн. Раз. 38.—Образы еретиков... не мають овыхъ вѣнцовъ и круговъ на головахъ О обр. 4.

XVIII. Коруну црскую з вѣнцемъ золотымъ црскимъ Пам. укр. м. I, 166 (Рк. Тесл.).

2. *Дѣвство, паняцтво, чистѣсть, вѣнок.*

XVIII. Однакожъ мужній домъ вдовѣ шлях-гянцѣ замужъ злову идучой за вѣнецъ паненства 30 копъ грошей или четвертую часть мужнего имѣнїя во владѣнїи до смерти еи хотя и за другимъ мужемъ будучой дал би... а по смерти безвѣновной жени хочъ и на части мужней сидѣвшей вѣнца никому не доходит би Стат. 49-б.—Вдова... гды замужъ пойдетъ и тая часть дѣтямъ спадаетъ и вѣнца ей платити не будутъ ib. 50-б.—Леско... давши... Агафии дядинѣ своей за вѣнецъ копъ трицять... Кн. Мѣск. Полт. 237-б. (1721).—За вѣнецъ, юйже, женѣ моей, золотихъ сто, и ложокъ сѣбѣрнихъ шѣсть одказую Арх. Мот. 30 (1725).

3. *Круг, коло.*

XVIII. Вѣнцемъ неприятеля оточено Лѣт. Вел. IV, 210.

ВѢНЕЧНИКЪ, рм. (ст. сл. вѣнѣчникъ). *Вѣнценоша.*

XVII. Апостолъ Іоанъ небесный вѣнечникъ Вірші презде. 87.

ВѢНИКЪ, рм. *Мѣтла з гілокъ з листямъ.*

XV. Видѣхъ банѣ древлны и персѣжугутъ я велми и съвлекутсѣ... и возмуть вѣники и начнутъ хвостатис(ѣ) Ип. 7.

XVII. Князю Роману вѣники, лыка и шкуры звѣриныи вмѣсто дани Литва давала Крон. Ссѣ. 208.

XVIII. Не шелести якъ вѣникъ по хатѣ Клим. Прип. 264.

ВѢНКЕЛЯКЪ, рм. (пол. winki lak). *Рід металевой шкатулки, де бракує одного з подовжних боків і прикривки; в ній складач уміща черенки, складані в слова* Арх. ЮЗР. I, XI, 426 (1633).

ВѢННИЦА, ржс. *Див. Вѣнница.*

XVII. Вѣнницъ не щепѣте, а ни мѣйте Каз. 32, к. 59.

ВѢНО, рн. 1. *Окуп, що давав молодий за ясною її родичам або їй самій.*

XV. (Володимир) вдасть же за вѣно Корсунѣ Грѣкомъ церцѣ дѣлѣ Ип. 101 (988).—По смерти мужнѣ женѣ только вѣно узять Ак. ЗР. I, 39 (1420).—Ажъ первый мужъ у предреченомъ имѣнїи своемъ женѣ нѣкоторое вѣно заплашетъ ib. 75 (1457).

XVI. Третью часть (имѣня Барганѣ) на Басѣсановую зосѣтавилъ у вѣни Арх. ЮЗР. VIII, IV, 199 (1584).

XVII. Женихъ (Христосъ) облюбеници (церквѣ) своей дастъ вѣно Транкв. Зерц. 52.—Дала у вѣнѣ Мирониха сну своему Савѣ Прот. Полт. С. II, 152 (1676).—Отобравем у отца Іродіона... вѣна внесенного невѣсткою ib. 265 (1695).

XVIII. Малїя дѣти чести вѣна и внесени не тратятъ Стат. 31.—Мужъ меновалъ женѣ вѣно Мат. Ист. ЮР. 49 (1716).

2. *Посаг, внесокъ.*

XIV. О невѣстѣ мужьяѣ, которая дѣдичство имаеъ у вѣнѣ Ак. ЗР. I, 8 (1347).

XVI. Отецъ ихъ князь... Мстиславскій записалъ имъ вѣно на замку своемъ Ак. ЗР. II, 166 (1525).—Взялъ по ней вѣна тысячу золотыхъ ib. 191 (1528).—Епископъ тотъ замокъ... за дочкою своею вѣ вѣни отдалъ пану Жоравницкому Арх. ЮЗР. I, I, 209 (1589).

XVII. Все... кгрунта... в вѣнѣ за его Антона женою отданы Млр. Род. III, 301 (1693).

XVIII. Дав ему вѣна вязочку сѣна и куль соломы и мѣхъ половы Клим. Прип. 211.—За вѣномъ дѣвци не седѣти ib. 216.

ВѢНОВАТИ, дс. *Записати на жінку частину маєтності (в тарактері вѣна).*

XIV. Пришедъ передъ насъ панъ Гервасъ и вѣновалъ и оправилъ своєю женѣ Варварѣ сто гривень ЮРГр. № 31 (1398).

XV. Записую и вѣваю жѣнѣ моей княгинѣ Олѣ... двѣ тысячи золотихъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 4 (1487).

XVI. Я напротивку посагу еѣ (княгиню) вѣную и записую выслугу мою, которую жѣ есми выслужилъ Ак. ЗР. II, 130 (1520).

XVIII. Вѣнованная тая жена имѣючи дѣти по смерти мужней пошла за другого мужа Стат. 49-б.

ВѢНОВНЫЙ, ВѢНОВЫЙ, *прикм. від «вѣно»*.

XVI. Тотъ листъ вѣновный подтвердили Ак. II, 192 (1528).—Имѣнѣ вѣновное Ак. ЮЗР. 8 (1538).

XVIII. Дочкамъ моимъ... за вѣновіе денги... лектовала купленій млинъ Оп. ст. Млр. II, 492 (1725).

ВѢНОКЪ, *рм. 1. Кільце плетене з квітів.*

XVII. Другая сибилла Либика... ходила в вѣнку з зеленого квітця Крон. Боб. 183.

XVIII. Тоты горы, якъ вѣнокъ, увесь свѣтъ обгорѣнули Ал. Тиш. 91.

2. *(цибулі, часнику, грибіє то-що). Певна кількість намізаного або сплетеного.*

XVIII. Цибулѣ два вѣнки за 8 к. Укр. ист. м. 33 (1756).—Часнику вѣнок Арх. Вид. м.; екон. спр. (1756).

ВѢНУТИ, *дс. Однораз. форма від «вѣяти».*

XVIII. Вѣтеръ вѣнет, волни подиймет, кораблі ся разбѣиваютъ Укр.-Р. Арх. X, 261.

ВѢНЧАЛНА ЖОНА, *жінка формально перед шлюбом заручена.*

XVI. Маючи жонку свою вѣнчалную Вл. Буд. 79 (1540).

XVIII. Дастъ Господь благословенства тымъ, котрымъ чисто живутъ изъ своими жонами вѣнчалными Поуч. Няг. 223.

ВѢНЧАТИ, *дс. Оздобляти вінцем, коронувати.*

XV. Ты правдою бѣ оболченъ... смысломъ вѣнчанъ Ип. 924 (1289).

XVII. И видѣте царя Соломона въ вѣнці, имъ же вѣнча его мати Рад. Ог. 775.

XVIII. Упованіє наше... будетъ безсмертія исполненно и страдалческими вѣнцами отъ бга вѣнчано Вел. Сказ. 49.

ВѢНЧАТИСЯ, *дс. Оздоблятися вінцем.*

XV. Стій пророци, апостоли съ мученики вѣнчатас Ип. 350 (1147).

XVII. Вѣнчаймося ржею, поки не звянетъ Льв. Ставр. 54 (1618).

ВѢНЧОВАНЬЕ, *рм. Див. Вѣншованье.*

XVI. П. старшіє принели вѣнчованя веселія вѣчного Арх. ЮЗР. I, XI, 153 (1599).

ВѢНЧОВАТИ, *дс. Див. Вѣншовати.*

XVIII. Я вамъ колядую, а рожествомъ христовымъ пенкне вѣнчую Укр.-Р. Арх. IX, 52.

ВѢНШОВАНЬЕ, *рм. 1. Зичення кому чого.*

XVII. При веншованю всего доброго поклонъ мой архиерейскій отдаю Гол. П. М. I, 322 (Смотр. Л. 1628).—Хамовъ народъ нѣгды с подданства не вышолъ для злого вѣншованя отневского Крон. Боб. 10.

2. *Виявленія кому радости з приводу того, що йому сталося.*

XVII. Не мають бовѣмъ въ звычайю патриархове дочасныхъ залітовъ заживати въ писанью, якъ тутъ видимо «здоровья»—свѣцкимъ обычаемъ вѣншованьемъ Копис. Пал. 1125.—Якое жъ то будетъ сее вѣншоване ко мѣѣ Ев. Реш. 240.

ВѢНШОВАТИ, *дс. (пол. winszanie, з ним. wünschen). 1. Зичити кому чого.*

XV. Ввесь народъ вышолъ противъ нее, вѣншуючи собѣ такого щастя Ак. ЮЗР. II, 113 (1494).

XVII. Теды ихъ всѣ з трыумфомъ в мѣсто впроважали, долгощасливого имъ царства вѣншуючи Тит. 42 (Сак. 1622).—Онъ кому зле вѣншовалъ былъ проклатъ, а кому добре, то былъ блсвенный Літ. Рук. 44-б.

XVIII. Щастя чили нещастя наступуючого вѣншовати мѣемъ Літ. Вел. II, 98.

2. *Виявляти радість кому з приводу чого.*

XVII. Благопривѣтствую: вѣншую Бер. Лекс. 6.—Корону зъ титуломъ кролевства послалъ (папекъ) Даніілови, вѣншуючи Копис. Пал. 1109.—На лѣта многіи молитъ, зичитъ и вѣншуєтъ Сметр. Каз. 21.—Велможность вашу, рейментара своего, и теперъ вѣншуємъ и всего добра... соусердно зичимъ Эварн. Источ. I, 247 (1690).—Того... пожаданого гостя и я... годнымъ стался... витати... вѣншую и я такового гонору Рук. № 0. 486, к. 94.

XVIII. Ёздилъ Ясновелможный до... графа... Головкина, вѣншуючи его сіятелству патрона въ сее число бывшего Журн. Дан. Апост. 27.—Потомъ вѣншовалъ (король) имъ завартого з шведомъ покоя Літ. Вел. II, 40.

ВѢНЬ, *займ. Він.*

XVIII. Вѣнь мовивъ, що ему въ очехъ блищитъ Укр.-Р. Арх. IX, 65.

ВѢПАРЬ, *рм. Див. Выпарь.*

ВѢРА, *рм. 1. Вірення, приймання за правду.*

XV. С вѣрою бо целующе его Чет. 1489, к. 24.

XVIII. Святій... подають приходящимъ къ нимъ с вѣрою ісцѣленія, и дивная истачаютъ чудотворенія Вел. Сказ. 23.

ДАТИ ВѢРУ, *повѣрити.*

XVII. Дали намъ в томъ вѣру Діар. Фил. 59.—(Хлопу) вездѣ в семь вѣра абы была дана Кн. Цеху Кр. 7-б. (1678).—Мени не дали въ ричи мой вѣры Ак. Полт. С. 192.

XVIII. Ихъ свидѣтельству дана вѣра Літ. Вел. II, 304.—А ми сюда аггеловъ недопускаймо и вѣри имъ не даймо Сл. о збур. п. (В) 147.

ДОЙМАТИ ВѢРЫ, *няти вѣру, вірити.*

XV. Олговичемъ вѣры не ими Ип. 344 (1147).

XVII. Я не иму вѣры, пытаю Луки святого Дм. Рост. 88 (1698). — Ладялетным речам у людси вѣри не ими Збі. н. 1693, к. 44.

XVIII. Люде бѣдныє злымъ сынамъ вѣры доймають Клим. Ві. пі, 33. — Не ймай коню вѣры в полю, а жонѣ в двору Клим. Прип. 262.

2. *Признання існування Бога і його поваги.*

XVII. Євномій мовить, же єдна вѣра безъ оучинковъ можетъ збавити Гал. Кд. Раз. 24.

3. *Визнання, релігія.*

XVI. Дванадцат артикулов вѣри християнское Катех. 63.

XVII. Що ж у вас за вѣра Интерм. 82. — Всѣхъ речей нагота... єсть... смутку отдалене, в приказаняхъ вѣра Лѣств. 27. — Также и у вѣри руской помѣшка великая била от унѣять и ксендзовъ Літ. Сам. 11. — Ияковъ же послупа цра и отвергася хреста и вѣри его и стал кланятися болваном и служити стал вѣрѣ паревоі Збі. н. 1693, к. 34.

XVIII. Поляки... многии у них храми греческія вѣри отняли Вел. Сказ. 9.

4. *Вірогідність, кредит, важність, вага, повага.*

XIV. А мы слюбоуємо єму при нашей вѣри... тѣхъ 4 тисѣчи рублѣй воротити исполна ЮРГр. № 19 (1388).

XV. Иныхъ велѣ при томъ добрыхъ было, им же честь и вѣра лежить ЮРГр. № 44 (1412).

XVI. Привилея... згинули... коли Клев был от неприятеля... збурен, але маю на то слушний доводъ людей добрыхъ, а вѣре годныхъ Арх. ЮЗР. I, VI, 41 (1545). — Для лѣпшое вѣры до сего нашего листу печати єсмо приложили Ж. Курб. I, 251 (1585).

XVII. Гостем и послом вѣра маєт быти хована Крон. Боб. 74.

Брати на вѣру, брати на кредит, брати на-бір.

XVIII. Заплачено за два гарци вина Кримского, що передъ симъ на вѣру брали, 80 к. Дн. Хан. 105.

5. *Вірність, сталість, певність, ретельність, словність.*

XV. Воевода з дѣтми и намѣстки и с паны и его подданными нам и дѣтемъ нашимъ и намѣсткумъ и корунѣ вѣрою пристанеть яко его передьковѣ вѣрни были и служили ЮРГр. № 66 (1433). — А у Черновци возы не стрясти, але купецъ дасть свою вѣру, аже не имаетъ зановѣданный товаръ на свой возъ Ак. ЗР. 31 (1407).

XVI. Первая (кондыція) абы воевода Єремѣяшъ вѣру держать цесарови Турецкому приєгнулъ Ак. ЗР. IV, 161 (1597).

XVIII. Вѣру теж малженскую зломилъ Тр. Полт. Уч. Арх. Ком. VIII, 47. — Поляки воинство

свое приводятъ на Украину, с которымъ Козаки... всегда... въ вѣри и въ области ихъ быти обѣщалиє Вел. Сказ. 9.

6. *Присяга.*

XVI. Не заховали жолнѣровѣ гетманови вѣру Катех. а. визн. в. 167.

XVIII. Кто є. ц. в.... вѣри не учинить... тѣхъ людей по войсковому праву казнить смертию Вел. Сказ. 235.

7. *Народність.*

XVIII. И се обрѣтєся тамо нѣкій челоувѣкъ капитанъ, сербской вѣри, именемъ Вуколя Гр. Барск. I, 174.

ВѢРЕНЬЕ, рн. *Чинність від «вѣрити».*

XVII. Залєжитъ грѣхъ балвохвалєства... не в чинєню ритины... але в вѣреню в нихъ Кн. Рож. 144-6.

XVIII. Синоди єнералныи или соборныи... что намъ до вѣренія зоставили? Собр. Прип. 93.

ВѢРИТИ, дс. 1. *Приїмати за правду, бути, переконаним в правдивости чого, не сумнітися, узнавати.*

XVI. Кгды мовлю вѣру, яко бымъ рекль знаю Катех. а визн. в. 130.

XVII. Христа самого розумѣють отъ Петра апостола Сыномъ Божиимъ вѣренного и визнаного Копист. Пал. 361. — О што колвєкъ просити будете на молитвѣ, вѣрте, же одержите Рук. № 0. 4986, к. 51. — Якъ же ти не вѣришь, же бы то син бжій был, жиде Интерм. 81.

XVIII. Моавитяне... не вѣрили пбсному Бгу Пам. укр. м. I, 257 (Рк. Тєсл.).

2. *Мати за правду, що бог об'явив, признавати існування чого, мати віру в що.*

XVI. Вѣрачи въ Него, любити и славити Єго повиннисмо Катех. 12.

XVII. Хто ся... осужєня боить, а преже добре жити... усилюет... потреба невовнпливе писму святому вѣрити Рук. № 0. 4986, к. 50. — А ви перет, в кого вѣрите, агола не знаю Интерм. 80.

3. *Довіряти, давати віру кому, спускатися на кого, бути певним чого.*

XV. Он же (король Угорский) тоя ради вины не смѣа ити в Галичъ, яко вѣрашеть вольхвомъ Ип. 748 (1226).

XVI. Дозволили вибирати Ленковои и сыномъ єє... по шести свѣтковъ, которымъ би они вѣрили Арх. ЮЗР. I, VI, 43 (1545).

XVIII. А же споминаєшъ Калгу Салтана зъ Ордами, будто на помість тебѣ будучого, то ми тому не вѣримо, и того не сподѣваемся Літ. Вел. III, 115.

ВѢРНЕ, - О, - Ъ, *присл. Певно, незраднo, віддано.*

XIV. Мы князь Володиславъ... то ієсмы вчинили възвръвши на нашего вѣрного слугу, што же ієсть намъ вѣрно послужилъ ЮРГр. № 12 (1377).

XV. Иже єсмь то вѣрнѣ выслужил оу своихъ господарей ЮРГр. № 83 (1446).

XVII. Огнь... поручил его (Пантелеймона) докторови оному абы его добре и вѣрне выщивил Жит. Св. 571.—И, вѣрне отслуживши. в сем же настоящем року волно будет, где хотя, отийти Акт. Старод. кн. 24.

XVIII. Был ему слуга и служыл Ілія вѣрне Пам. укр. м. I, 301 (Рк. Тесл.).

ВѢРНИКЪ, *рм. Той що йому щось повіряють, повірник.*

XVIII. А то были тоты хлопцѣ, оба браты собѣ, вѣрники Александрови Ал. Тиш. 78.

ВѢРНОСТЬ, *рж. 1. Певність, незрадність, відданість.*

XIV. Корунѣ польскою голдовали ієсмо вѣрно и право неизрушеною вѣрністю слюбили ієсмо и слюбуємъ ЮРГр. № 21 (1388).

XV. Про тожъ мы Казимиръ... познавши вѣрность... прелатоеъ духовныхъ и свѣтскихъ князятъ Ак. ЗР. I, 73 (1457).

XVII. Козаки вѣрность присягли кролеви Літ. Полск. 13-б.—Дванадцатъ плодовъ дха стого члковѣ од бога дарованных, яко то: милость... вѣрность (то єсть въ словѣ неотмѣнная и зареширая) Єв. Реш. 213.—До Вакули приставши килка лѣтъ мешкаючи в наймѣ и у вѣрности зостаючи, такъ ся нецнотливе зневѣрилъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 65 (1665).

XVIII. Жывет... Іосифъ... в побожности і у вѣрности, оу щироу правдѣ Пам. укр. м. I, 161 (Рк. Тесл.).—Вмѣсто вѣрности и любости отдалъ ми єси злостью Ал. Тиш. 107.

2. *Певність, правдивість, нефальшивість.*

XVII. Два бапи... для вѣрности и постоюги подступку якоу в запаленю того огня сами первѣи... до гроба господняго входят Діал. о пр. вѣрѣ 349 (1608).

ВѢРНЫЙ, *прикм. 1. Незрадливиий, певний, щирый, відданий.*

XV. Хотите ли быти вѣрни мнѣ, да изиду на враги мое Іш. 763 (1231).—А вонъ не досмотрѣвши моѣ вѣрноѣ службы и велѣлъ бытъ мѣ горла моего избавити ЮРГр. № 72 (1455).—Слюбуємъ и съ паномъ Михайломъ оу вѣрноу приязни до нашего жывота ів. № 92 (1458).

XVII. Я-мъ єсть вѣрная прѣгтелка твоя Рук. № 0. 4^о 86, к. 55.—Слуга добрый и вѣруный, вникди в радостъ Гда своего ів. 94.—Гдѣ...

реклъ имъ: чому слугу моего найвѣрнѣйшого нѣ за що важитъ? Літ. Рук. 42.

XVIII. (Іосифъ) былъ тѣхъ и покорный, вѣруный во всемъ Пам. укр. м. I, 157 (Рк. Тесл.).—Привилея королевские на тѣе добра за вѣрніє є. к. в... службы наданіє Вел. Сказ. 20.—В. м. даби по вапно присилали своего вѣрного з вашимъ шафаремъ Кн. Нос. 54-б.

2. *Справжній, дійсний, правдивий.*

XVIII. Вѣрноє з мртвыхъ възкресеніє Пам. укр. м. III, 76 (Перем. Пр.).

3. *Що вірити, має віру, правдивий.*

XV. Слышыте вѣруний, што пишеть стый апостолъ Павелъ Чет. 1489, к. 22.

XVII. Мтка Бжаа межю людми вѣруными и невѣруными... чуда чинить Гал. Н. н. (пр.) Ав.—Намже вѣрунымъ своимъ в тихости тонкого и свѣтовидного Дха явиса Бгъ Транкв. Зерц. Аг.

XVIII. Скажи правосуде, где кто з вѣруныхъ буде Боггл. 25.

ВѢРОВАТИ, *дс.—кому, къ кому, въ кого. Мати віру в кого; вірити кому.*

XV. О крте чтний понеже к тобѣ вѣровахъ, избави мѣ от рова сего Іш. 161 (1068).—Молодець... почалъ вѣроват чисто и молитисъ хсоу Чет. 1489, к. 44.

XVII. Вѣрмо во хрста, бо кождый, хто вѣруєт во сна бжія, имаєт животь вѣчный Єв. Уч. 304-б.

XVIII. Заправды той єст Бгъ мойный над оуѣми Бги и вѣруємъ ему оушитки Пам. укр. м. I, 300 (Рк. Тесл.).

ВѢРОГОДНЫЙ, *прикм. Віри гідний. що йому можна вірити.*

XVIII. Сей запис чинился... з притомностью людей вѣрогодныхъ Рум. купч. 104-б. (1701).

ВѢРОЛОМЦА, *рм. (пол. wiarełomca). Що ламає віру записяжену, зрадник.*

XVII. Амурат... мовилъ... помстиса над хрестіянъ твоими вѣроломцами, котории тобѣ вѣру зломилъ, а мнѣ помагаєт на войну Збірм. 1693, к. 181-б.

XVIII. Они вѣроломци Поляки... Бѣлоцерковскіє пакта сами власне нарушили и искасовали Вел. Сказ. 77.—Єжели того постановленѣ недотримаємъ skutecne вѣроломцами станемса Бгу зрадливими Науки парохъ 2.

ВѢРОЯТИС, *рн. (ц. сл.). Правдоподобність, няття віри.*

XVIII. Хмельницкий от Барабаша для знаку и вѣроятія, взявши палку и хустку... послалъ зъ тѣмъ до Барабашихи Вел. Сказ. 16.

ВѢРУТНЫЙ, *прикм. Справжній, чистий, явний, правдивий.*

XVII. Дамасъ папезъ умеръ, насталь якійсь вѣрутный збродень Арх. ЮЗР. I, VII, 274 (1616).

—Тоеся власне теперъ стало надъ смертію что звывкло потикати збойцу вѣрутного Рад. Ог. 4.

ВѢРУЩИЙ, *прикм.* (пол. wierzący). *Що йому можна вірити, вірогідний, вірчий.*

XVI. Водле писаня листу вѣрущего и словне пан Марко городиский за тым зрадцею мене просил Ж. Курб. II, 275 (1574).

ВѢРЧАЯ, *прикм.* *Див.* **ВѢрущий.**

XVIII. Послал ли он челобитную до Ярофѣя и вѣрчую Дн. Марк. IV, 305.

ВѢРША, *рж.* *Див.* **ВѢршъ.**

XVIII. Поздоровляемо васъ вѣршею такою Пер. Мат. III, II, 168 (Некраш.).

ВѢРШИКЪ, *рм.* *Здрібн. від «вѣрши».*

XVII. Арияне... учинили то вѣршики, в которых тройцы святой чести унѣмали Ев. Реш. 235.

ВѢРШОВНЫЙ, ВѢРШОВЫЙ, *прикм.* *Уложений віршом.*

XVIII. Я за вѣршовное се обличеніе прошу всѣхъ о прощеніе Клим. Вірші, 22.—О гончаряхъ слово вѣршовное похвалное ів. 98.—От книги зас С. Твардовского вѣршовой... получили досконалшое о... запустѣніи украинскомъ вѣденіе Вел. Сказ. 3.

ВѢРШОПИСЕЦЪ, ВѢРШОПИСЬ, *рм.* *Той що вірші пише.*

XVII. А первый зо всѣхъ то вымыслилъ, три, мовлю, пѣсни на выobraжен'е мнѣмаю стои и живоначалной Троицы, великій вѣршописъ Косма Тр. постн. 9.—Овѣдіушъ вѣршописецъ... написалъ о престой Бци вѣрши Гал. Н. н. 51.—Юсиф... читал... учителей церковныхъ, а не поганскихъ вѣршописцов Жит. Св. 129-б.

XVIII. Лист... до вѣршописцовъ Клим. Вірші, 169.—Кто вѣршописецъ зволит сию книгу читат' ів.

ВѢРШЪ, *рм.* 1. *Одна з малих часток, що на них діляться розділи св. Письма.*

XVII. Оздѣ мовять, же отцеве собору четвертого о ровности Константинопольского зъ Римскимъ до Леона нѣчого не писали; а въ десятомъ вѣршу вышей тоежъ рекши Колист. Пал. 696.—Григорій Назіанскій на плягу мѣста вѣршъ тринадцатый пишеть: «гуть ся полеруемо отъ Бога навѣженемъ и бѣдами Вопр. 57.

2. *Ряд складів, що йдуть по собі в певнім порядку, пов'язаних з собою ритмом і римою, або тільки ритмом відповідно до такого ж другого ряду.*

XVII. Потым наособливѣй пѣсни споря-

дивши и вѣршем написавши Тр. постн. 9.

XVIII. Въ книзѣ Твардовского, вѣршомъ... составленной... самое точію военное... выводимъ дѣйствіе Вел. Сказ. 3.

3. *і мн. Віршований утвір, поезія.*

XVII. Вѣршъ на жалосный погребъ зацного рыцера Петра Копашевича Сагайдачного Тит. 37 (Сак. 1622).—Вергилий... найшолъ у Сибилли... тыи вѣрши Крон. Боб. 183.—Свѣдѣла Персика... такіи слова о Пречистой Дѣвѣ в своихъ вѣршахъ написала: Прійдетъ на свѣтъ Великій Пророкъ, з высокихъ краинъ през оболокъ Гал. Н. н. 1.—Піяный, посполитъ мовимо, вѣршовъ не складаеть Ак. ЗР. V. 201 (1687).

XVIII. Звичаи тии з давних школяров бували, же по вѣршахъ коляди ся упоминали Укр.-Р. Арх. IX, 50.—З вѣршем з двадцят хат обѣгну, мало що достану ів. 51.—Орациі вѣрши складать добре Тих. № 11, 56.—При винних и невиннихъ равно приняли плягу и гнѣва бжія испили чашу, що такимъ єдного реомотворца малоросійского подтверждается вѣршом Вел. Сказ. 32.

ВѢРЫТИ, *дс.* *Див.* **ВѢрити.**

XVI. С которым (Микитю)... рачил бы в. м. свободне... розмовити и ему вѣрыти Arch. Sang. VII, 225 (1568).

ВѢРЮЩИЙ, ВѢРЯЧИЙ, *прикм.* *Що йому можна вірити, вірогідний, вірчий.*

XV. Тежъ панъ маркграбя Фридрихъ прислалъ къ в. м. зъ вѣрющимъ листомъ Ак. ЗР. I, 160 (1496).

XVI. А опослѣ поклоновъ подалъ грамоту вѣрющую Ак. ЗР. I, 229 (1501).—Вѣрячій листъ собѣ зъ Володимирскимъ владыкою до Римского панѣжа написалъ Хр. Фил. Апокр. 1318.

ВѢСКЪ, *рм.* (?).

XVIII. Вѣнности... цыщерыкъ, зерна вѣску, шпиканард Собр. Прип. 16.

ВѢСКИЙ, ВѢСНЫЙ, *прикм.* *Важкий.*

XIV. Далъ имъ панъ В. 6 копѣ грошъ вѣсского сѣбѣра Ак. ЗР. I, 20 (1351).—Коупилъ панъ Петръ Радѣбовскій... за сто гривент вѣснихъ ЮРГр. № 6 (1366).

ВѢСПА, *рж.* *Віспа.*

XVIII. Лѣкарство овцамъ на вѣспу Укр. Госп. Пор. 71.

ВѢСТИ, *дс.* *Відати, знати.*

XV. Вѣжъте яко приялъ маєсть Богъ Ип' 178 (1074).

XVI. Того не вим, зачим до них не шолъ пить там князь Ярославъ Arch. Sang. VI, 245 (1564).

XVIII. Такъ перехвалки нашѣ, вѣмъ, же южъ смерть знаетъ Вірші Різв. 139.—Не вѣмъ, на что южъ подобенъ Елим. Вірші, 3.

ВѢСТНИКЪ, *рм. Що розносить вѣсти.*

XVII. Приполъ потомъ вѣстникъ до Вавилону Крон. Воб. 137.

ВѢСТНО, *присл. Відомо, знаю.*

XVII. Вѣстно, же яко отъ сѣа недѣли нашимъ чести... [діалектомъ домашнимъ] по отпустѣ литіи в' притворѣ Тр. постн. 15.—Вѣстно буди всѣмъ іереомъ, яко... ни единому отъ васъ не достойтъ предварити началствующаго Тр. П. М. 244.

XVIII. Зъ нѣкоторого донесенія вѣстно Ясневелможному... учинилось Журн. Дан. Апост. 93.—Зъ дому жаднихъ вѣдомостей нѣтъ, только то вѣстно, что генераль Ропль стоитъ теперь на линіи Дя. Марк. II, 11.

ВѢСТНЫЙ, *прикм. Відомий, знаний.*

XVIII. Только всѣ наши дѣйства самому Богу вѣстны Елим. Вірші, 93.—О пошѣ же Феодоръ... буди вѣстно В. Св., яко Феодоръ пошѣ Троецкій, не слушаешся въ Нѣжинѣ Літ. Вел. III, 232.

ВѢСТОВАТИ, *гс. 1. Давати вѣсть.*

XVIII. Вѣстуетъ Бгъ нбскій тобою и нами якоуся великою радостю и потѣхою Ал. Тип. 28.

2. Розмовляти, балакати.

XV. Ономоу же (князю Данилові) много смѣавыпоуся и много вѣстовавшоу с ними, и поа отъ нихъ 2 мужа Ип. 757 (1229).

ВѢСТОНОША, *рм. Вісник, вѣстун.*

XV. Идоутъ к ней два вѣстоноши поведаячо еи Чет. 1489, к. 15-б.

ВѢСТРА, *рм. Вістрия.*

XVIII. Кладаца... оузка, изъ нѣгде вѣстру нѣжному вомѣститися Пам. укр. м. IV, 150 (Яв. Рк.).

ВѢСТЬ, *рж. 1. Відомість, звістка, новина.*

XV. И Ярославъ же сущоу в Новѣгородѣ и приде ему вѣсть, яко Печенѣзѣ обьемъ стоятъ Кыевъ Ип. 138 (1034).—И прииде вѣсть к Володимироу..., оже Игоръ оубили ів. 355 (1147).

XVII. Тамъ князь Даниилъ жилъ потолѣ. покол ажъ вѣсть взялъ изъ вышли Татарове зъ земли Руской Крон. Ссв. 253.—Скажешъ мени вѣсть о смерти его Ак. Полт. С. 15.

XVIII. А о томъ Хрстѣ и разъ не знаю, но вѣсти певной еще ожидаю Сл. о. збур. п. 143.

На вѣстяхъ держати, тримати вѣстоношоу.

XVI. Старосты в. м. Путивльскихъ людей у себе на вѣстяхъ держать Ак. ЗР. II, 186 (1527).

2. Поголоска, чутка, чепевна звістка.

XVII. Венгрииъ пустиль вѣсть, же князи Рускіи идуть на Ляховъ Крон. Ссв. 110.

XVIII. О королю Шведскомъ резніе... носилися вѣсти Вел. Сказ. 138.

3. Відомо, відомість.

XIV. А намъ у тии часы вѣсть давати, што быхмо пособляли Ак. ЗР. I, 23 (1388).

XVII. Нѣтъ вѣсти где ся подѣло манисто Прот. Полт. С. I, 159-б. (1693).

XVIII. Кметюмъ безъ панской вѣсти не буде слобудно ортованія чинити Урб. 67.

Безъ вѣсти, а). Несподівано, зненацька.

XVII. Москва... вночи безъ вѣсти... грозно вдарила на палаць самого царя Кул. Мат. I, 85 (1606).

б). Невідомо де.

XVIII. Мойсей... тутъ насъ лишив, ходитъ безъ вѣсти Пам. укр. м. I, 253 (Рк. Тесл.).

в). Не сповістиши.

XVII. И пошолъ гдесъ безъ вѣсти изъ моего дому, не сказался ни мнѣ, ни матцѣ і никому Др. Ол. Ч. Б. 163.

ВѢСТЬНИКЪ, *рм. Див. Вѣстникъ.*

XV. И се пригна к нему вѣстьникъ Ип. 510 (1161).

ВѢСТЬНО, *присл. Див. Вѣстно.*

XV. Вѣстьно бысть емоу яко не видѣши во грядъ ономоу рекшоу яко се былъ градъ нашъ Ип. 788 (1240).

ВѢСЧОЕ, *рм. Оплата від ваги.*

XV. А ни вѣсчого, ни помѣрного, ни повозного, никакихъ пошлинъ нашимъ заказникомъ съ тыхъ людей монастырскихъ не имать Ак. ЗР. I, 88 (1443).

ВѢТА, *рж. Голузь, гілка.*

XVII. Народъ стрѣтили его (Христа)... с вайами а вѣтми предъ мѣсто выходячи Ев. Реш. 39.

ВѢТЕРНИКЪ, *рм. Дух вітру м. р. (?)*

XVIII. Отсылаю вѣди и вѣдята, вѣтерницѣ и вѣтерники, и вѣирѣ и вѣирята Укр. Заг. 56.

ВѢТЕРНИЦЯ, *рж. Дух вітру ж. р. (?)*

XVIII. Отсылаю вѣди и видята, вѣтерницѣ и вѣтерники Угр. Заг. 56.

ВѢТЕРЬ, *рм. Повітря в русі, пруд повітря.*

XV. Вѣтроу же напрасно вѣющоу на градъ, а градъ же елиню створенъ бы Ип. 825 (1285).

XVI. Кгды дей вѣтеръ сукманъ одвѣял, и я видѣлъ у того священника книгу, яко бы полдѣсть Арх. ЮЗР. I, VI, 78 (1586).—Повстали вѣтры Ев. Пер. (рк.) 41.

XVII. Кто вѣтровѣ служитъ, тому дымомъ плататъ Гал. Кл. Раз. 285.—Порушається въздухъ отъ четирыхъ частей свѣта справою

аггелскою, творить передѣйшихъ четыре вѣтры Транкв. Зерц. 11.—Темнымъ абовѣмъ вѣтромъ и навалностю страшливою и огнистою море взбурившиса и закуривши, оныи тысячныи окруты погубило Тр. постн. 668.

XVIII. С полѣ вѣтер, з лѣса гост Клим. Прип. 243.—От вѣтру валяеѣ так немощен ів. 253.—Цесар... видѣл, иж на вѣтер слова его ишли Єв. Реш. 347 (1710).—Сіе онъ сказалъ на вѣтеръ Сковор. 241.—(Сукня) рѣдкимъ вѣтромъ подшита Укр.-Р. Арх. IX, 49.

ВѢТКА, рж. 1. *Здрібн. від «вѣта».*

XVIII. Якъ за вѣтку взявс Клим. Прип. 261.

2. *Розгалуження річкове.*

XVIII. Атаманъ... кошовий... зтягнулъ зъ луговъ, вѣтокъ и рѣчокъ все войско Низовое Запорожское Вел. Сказ. 28.—(Войско) въ острови и вѣтки свои розсхалоса Літ. Вел. II, 364.—О ревизіи и реестрѣ вѣтокъ и урочищъ Днѣпровихъ ів. III, 427.—Ставидло одно у Павла Ярошенка прежде бывшего мельника и жителя Батуринского на вѣтѣхъ зъ пріезду Батурина Мат. Ист. ЮР. 57 (1717).

ВѢТКИ, присл. *Звідки.*

XVIII. Правда, часомъ рад дѣк шире дати, тилко бѣда, же нѣ вѣдки взяти Укр.-Р. Арх. IX, 51.

ВѢТОВАТИ, дс. *Див. Ветовати.*

XVI. Хочетъ (царь Перекопский) самъ своею головою у панство наше ити а обложитися подъ которымъ замкомъ нашимъ украиннымъ, и тоє шкоды своеє вѣтовати Ак. ЮЗР. I, 116 (1541).

ВѢТРАКЪ, рм. *Вітраний млин.*

XVIII. Нива гдѣ млинокъ вѣтракъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 335 (1757).

ВѢТРАНЫЙ, прикм. *Див. Вѣтряный.*

XVIII. Млницѣ гребелніе и вѣтраніе Арх. Мот. 106 (1766).

ВѢТРЕННЫЙ, прикм. *від «вѣтеръ».*

XVIII. Охватъ вѣтренный познается з того, же конь рантомъ западаєт на ноги и боки ему западутъ Укр. Госп. Пор. 60.

ВѢТРЕЦЬ, ВѢТРИКЪ, рм. *Здрібн. від «вѣтеръ».*

XVIII. Обаче не имѣхомъ чрезъ весь день благополучія, все бо является вѣтрець или противень или странень Гр. Барск. I, 216.—Ледечы гадає о мнѣ не вѣдає, з вѣтрыкомъ розмовляє Укр.-Р. Арх. IX, 14.

ВѢТРИЛО, рн. (ц. сл.). *Парус.*

XV. И по комаромъ (церкви) поткы золоты и кубѣкы и вѣтрила золотомъ устроена постави Ип. 583 (1175).

XVII. Вѣтрила низложивше (в укр. перекладі: парусы спускають) и анкеры ниспустили... спати начинаютъ Лѣк. на осп. ум. 28.—Вѣтрило: жагѣль, парусъ, полотно кораблю дла вѣтру Бер. Лекс. 26.

XVIII. Вѣтрило же едва не роздрашася отъ великаго дмеіа вѣтра Гр. Барск. I, 215.

ВѢТРНЫЙ, прикм. 1. *Див. Вѣтряный.*

XVII. Ходить ногами своими Хс на крылахъ вѣтрныхъ Гал. Кл. Раз. 154.—От того вѣтрного импету и порушенѣ, землѣ рушаєѣса и трѣсєѣѣ ів. 206.

XVIII. Заразъ вѣтрнаѣ оутишиласѣ бурѣ Науки парох. 51.

2. *Легкомисный, нестатечный, пустой, порожний.*

XVII. Доводы о предвѣчномъ и ипостасномъ исхоженіи Дха Престога отъ самого толко отпа не голыми и не вѣтрными словы але, автентиками Кн. о Вѣрѣ, 164.

ВѢТРОВЫЙ, прикм. *Що належить вѣтрові.*

XVIII. Запретилъ и запечатоваль... всякому духу нечистому, перуновому и громовому и вѣтровому Угр. Заг. 61.

ВѢТРОГОЛОВЪ, рм. *Легкомисный человек.*

XVII. Яко то вѣтроголовъ на показанья духомъ прожной хвалы звыкли чинити Копист. Пал. 323.

ВѢТРОНОГЫЙ, прикм. *Швидкий, прудкий якъ вѣтер.*

XVIII. Войско вѣтроногими конми своими внутрь селеній Крымскихъ нечаянно вшедши... весь Кримъ собою наполнили Літ. Вел. II, 373.

ВѢТРЪ, рм. *Див. Вѣтеръ.*

XVI. Духъ, вѣтръ Зиз. Лекс. 98.

XVII. Пригналь ихъ вѣтръ до береговъ Мисѣи Крон. Боб. 78.

ВѢТРЯНО, присл. *від «вѣтряный».*

XVIII. Коли ест тихо и не вѣтряно, тогда идутъ черезъ него (море), а коли вѣтряно, тогда не ходять Ал. Тиш. 93.

ВѢТРЯНЫЙ, прикм. *від «вѣтеръ».*

XVIII. Лѣто тогдашное барзо было сухое и вѣтряное Літ. Вел. III, 13.

Вѣтряный млинъ, *вѣтряк.*

Видѣхомъ... ровній брегъ морской и на немъ много млиновъ вѣтряныхъ Гр. Варск. I, 268.

ВѢТЬ, рм. *Вѣт.*

XVIII. Ище ми и до вѣта еи суку пошremo Довг. 95.

ВѢТЬ, рм. *Див. Ветъ.*

XVIII. Печать дла печатанія въ платеже индукти и вѣтовъ Унів. Дан. Апост. 81.

ВѢХАНЬЕ, рн. *Див. Вѣханье.*

XVII. Казанье на вѣханье Господне Гал. Кл. Раз. 133.—Слово первое на вѣханье Господа нашего Исх Христа Рад. От. 1010.

XVIII. Воскресение Лазарево, Вѣханье, Уминовение ногъ Гр. Барск. II, 209.

XIX. 3. лѣтница постъ передъ Вѣханіемъ Пам. укр. м. IV, 88 (Яг. Рк.).

ВѢХАТИ, *дс. Див. Вѣхати.*

XVIII. С колесами в ротъ не вѣхати Клим. Преп. 243.

ВѢХОРЪ, *рм. Див. Вихоръ.*

XVII. Прѣбють лѣгеръ, а пожнутъ вѣхоръ Гал. Кл. Раз. I, 183.

ВѢХОТЬ, *рм. Жмут соломы або сіна.*

XV. Мывсѣ Бъ в мовѣнці и вѣспотивсѣ. отерсѣ вѣхтель Ип. 166 (1071).—Вѣхоть соломы далъ ів. 912 (1288).

XVII. Хотѣй бым и соломы вѣхот тебѣ отказалъ, и того не давай Крон. Сѣ. 310.

XVIII. Вхат, вхат, да в зубах вѣхот Клим. Преп. 258.

ВѢХРЯЧИЙ, *прикм. Що крутить вѣхром.*

XVII. Н бо мѣ и землею вѣхрѣчой своѣ апостасіи смерть быти Смотр. Каз. 50.

ВѢЧЕ, *рн. Народні збори.*

XV. И створиша вѣче въ градъ (ѣ) Ип. 112 (997).

ВѢЧИСТО, *присл. (пол. wieczyste). Вічно, на віки.*

XV. А дали єсмо сєсь нашъ листь на потверженіє вѣчисто и непорухомо Ак. ЗР. I, 104 (1483).

ВѢЧИСТЫЙ, *прикм. (пол. wieczysty). Вічний, віковічний, одвічний, довічний.*

XIV. Придали ієсмо к церкви бжои пречтои бгомтри вѣчистоіє села Стрижово, Слепче, Космово ЮРГр. № 11 (1376).

XV. Продали и дѣдѣнину... со всѣми границами вѣчистыми Ак. ЮЗР. I, 6 (1409).

XVI. А на святыхъ мученикъ Бориса и Глѣба по десяти копѣ грошей, на вѣчистую память Ак. ЗР. I, 170 (1506).

XVII. Вѣчистіє добра оному (Хмелницкому) ктваломъ видрано Літ. Сам. 6.—Того жъ року стала згода ихъ царскихъ величествъ зъ королемъ полскимъ вѣчистая ів. 163.—Покармєи (дше) єст... вѣчистый и безсмертный Єв. Реш. 102-б.—Нехай будетъ ко вѣчистой памяти тая речъ Прот. Полт. С. II, 221 (1690).—Взялисмо з єгожъ Михайлового добровольного призволенья домъ с плечом... за тот увєс долгъ у вѣчистое держанье Кн. Мѣск. Полт. 6 (1692).

XVIII. Другій общій вольній вѣчистый вѣгонъ между дорогами идучими въ Баришевку и въ село Бакумовку Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 218 (1767).

ВѢЧКО, *рн. Здрібн. від «вѣко».*

XVII. Дѣжечка липовая з вѣчкомъ з водою Прот. Полт. С. I, 215-б. (1699).

XVIII. Гаврило в вѣчку ослови сѣчку, а Стахъ волови принєсь полови ЦАМ. № 33, к. 20-б.-21.

ВѢЧНЕ,-О, *присл. Завжди, повсякчас.*

XV. Дали єсмо тому предреченому нану Ходьку оусѣ таѣ села оу верѣху именованаѣ мѣста єму самому вѣчно и непорушно до єго живота ЮРГр. № 82 (1446).—Єретици погибли и вѣчно мучатсѣ в невгасимом огнѣ Чет. 1489, к. 48-б.

XVI. Тоє имѣнье Суско и Кольнятичъ, третью часть, потвержаємъ симъ нашимъ листомъ, вѣчно и навѣки непорушно, самому князю Федору Арх. ЮЗР. I, I, 4 (1526).

XVII. Що кому вказано... тимъ каждый повиненъ будетъ вѣчне владѣти Прот. Полт. С. II, 1-б. (1673).

XVIII. В замковыхъ же претенсіяхъ, если по одному позву не станеть, тотъ часъ в самомъ иску обвиняется вѣчно С. і Р. 17.—Тамо лѣ нимъ жити и єго вѣчне хвалити Пам. укр. м. I, 329 (Рк. Тесл.).—Хмелницкий, оставивши вѣчне службу свою, уйшоу... отъ гнѣва панского Вел. Сказ. 6.

ВѢЧНОИСТЫЙ, *прикм. Що вічно існує.*

XVII. Мы... вѣдомо чинимъ... кому только буде потреба указовала нашъ цєхъ кравецкий въ вѣчноистый часъ собѣ мѣти ховати Кн. Цѣху Кв. 8 (1678).

ВѢЧНОСТЬ, *рж. 1. Буття без початку і кінця; вічне життя.*

XVII. Вѣчность початку и конца не маєтъ Гал. Кл. Раз. 507.—Лѣта єго (Бога) сѣуть вѣчность Рад. Він. 636.—А поки єсть вѣчности, тамъ будєши жити, вєсполь въ лєкєлномъ огнѣ изъ тѣломъ горѣти Суд. Б. 297.

XVIII. Такова будетъ жизньъ будущаго вѣка, которой то жизни або вѣчности и насъ грѣшныхъ сподоби прѣувѣчный Пам. укр. м. IV, 320 (Рк. Тесл.).

2. *Вічне право, дідичне право, доживиття.*

XV. Рѣчи которыя жъ к часу бывають ажъ бы не проминулы сѣ проминучими часы подобно єсть имѣлы ли бы приити къ будущої знаємости ажъ бы вѣчностью листовъ были потвержены ЮРГр. № 54 (1434).

XVIII. Возній на всякомъ урядѣ для вѣчности волными голосами вибранъ битъ должєнь Стат. 39.

ВѢЧНОСТЬЮ, *на вѣчность, у вѣчность, на віки, до живота.*

XVI. И то его милость... князю Федору на вѣчность подтвердилъ Арх. ЮЗР. I, 1, 4 (1526).—Ино я князю Василью тую осмь соть грошей отпустилъ на вѣчность Ак. ЮЗР. I, 83 (1533).—(Я) тую четвертую часть двора князю Василию и князю Марку Солтановичам Соколскимъ вичностю пустил (на што лист свой дал) Арх. ЮЗР. VIII, VI, 61 (1559).

XVII. Кгрунт... пустила мененному пану полковникови у вѣчность Прот. Полт. С. II, 6 (1674).—У них никто не могъ на вѣчность ничего продати Лит. Рук. 38-б.

XVIII. Сіе все грунта описаніе въ семь правѣ на вѣчность даю брату моему Арх. Мот. 140 (1707).—Продалисмо островъ Гусинець у вѣчность е. м. пану Василию Томарѣ Сб. Мат. Львов. Укр. 3 (1719).

ВѢЧНЫЙ, прикм. 1. *Що триває віки, що не має кінця.*

XV. Што изе вѣка к тои дѣдинѣ прислужало со вѣмъ ис тѣмъ оузда Росою на вѣки вѣчныѣ ЮРГр. № 48 (1418).—Приворочаємъ симъ нашимъ листомъ на часы вѣчныя и потомныя Ак. ЗР. I, 57 (1443).—Дай ей имѣ имено и вѣчно во вѣхъ родѣхъ Чет. 1489, к. 17.

XVII. Мтка Бжа от вѣчныхъ мукъ мене пекельныхъ боронитъ Гал. Гр. Розм. 4-б.

2. *Изъ вѣку вѣчного, з-покон-віку.*

XIV. Оуздада ієсть тотъ мунастырь... Ивани Губць... со вѣми оужитки, яко изъ вѣка вѣчного слухало к тому мунастыреви ЮРГр. № 13 (1378).

XV. При всемъ при томъ, што прислушало и слушаєть изъ вѣку вѣчно(го) ЮРГр. № 47 (1415).

3. *Довічний.*

XIV. Дѣдичъ вѣчный землямъ тѣмъ ЮРГр. № 12 (1377).—На вѣчна крѣпость к сему листу печати нашѣ велѣли ієсмо привѣсити іб. № 20 (1388).

XV. Тыхъ селъ и всеи волости Залѣскоѣ держаше вѣчное... присудили ієсмы ЮРГр. № 38 (1404).—Оучинил есмъ вѣчную грань цю и закопали по перехрестный путь іб. № 49 (1419).

XVII. Күрилъ такъ вѣрил, вѣчнаа памѣть Күрилови Кн. о Вѣрѣ, 131.—Наклали камѣня... на вѣчную памятку Кн. Боб. 53-б.—То тѣжъ фигура власнаа нашегъ уживана великои вечери гда ха, на памятку тую, ижъ насъ зъ неволѣ вѣчной свободилъ Лит. Рук. 38-б.

XVIII. Вѣчній миръ... М. Ф. зъ королемъ Владиславомъ Вел. Сказ. 106.

ВѢЧНЫЙ листъ, лист на довічне володіння.

XVII. Дали есмо служѣ нашому... сєсь наш вѣчный листъ Ак. ЗР. V, 2 (1633).

ВѢЧУМЪ, рж. Див. Вѣче.

XVII. Народъ папѣ Рускій маєт свое вѣчумъ и церковь набоженства своего во Львовѣ Льв. Стavr. 36 (1609).

ВѢШАТИ, дс. *Чеплати щоб висіло; карати повішенням (на шибениці).*

XV. Коли первое украдетъ, ино его не вѣшати, а заплатити бондою его Ак. ЗР. I, 82 (1468).

XVII. Индійчикове (чужоложниковъ) вѣшали Гал. Кн. Раз. 55.—Тыхъ людей... горломъ... караютъ: яко то вѣшаютъ Ев. Реш. 11.

XVIII. (Козакіе) на гакахъ за ребра вѣшали Кн. оп. Млр. (гк.) 166.

ВѢШАТИСЯ, дс. 1. *Вішати себе. завдавати собі смерть через повішення.*

XVIII. Сами себе забиваютъ или вѣшаются Собр. Прип. 135.

2. *Спіратися на що.*

XVII. Не на латинскихъ свлѣгисмахъ ани на выкрутне презъ вѣ переверсныхъ писмахъ вѣшатися а не обучатися имъ Пам. КК. I, 133 (1624).

3. *Вагатися, бути в непевності.*

XVII. Ханъ... идучи коло войска вѣшался, которого з гарматъ бито мощно Лит. Сам. 176.

ВѢШНЕВКА, рж. Див. Вишневка.

XVIII. На засыжку куфи вѣшневки войшло горѣлки 2 Арх. Вид. м.; екон. спр. 81-б. (1754).

ВѢЩАТИ, дс. *Казати.*

XV. Вѣща емоу (Давидови теща його), яко не можешъ оудержати града сего Ип. 765 (1231).

ВѢЩБА, рж. (пол. *wieszczba*). 1. *Віщування.*

XVII. Птиче вѣхованіе: вѣщба, вѣщсє с птахов Бер. Лекс. 132.—До вѣщкоѣ мовилъ: ото вѣщба ваша, не хотѣлъ бымъ, жєбы такая смерть васъ поткала Гал. Боги пог. 16.

2. *Заняття віщуванням.*

XVII. Вѣщковѣ... ся справовали вѣщбою Рук. Хрон. 185.

ВѢЩБАРСКИЙ, ВѢЩБЯРСКИЙ, прикм. (пол. *wiesz zbiarcki*). *Що стосується до «вѣщбарства».*

XVII. Нємашъ мнѣ ровного въ науцѣ вѣщбарской Крон. Бєб. 29-б.—Не вѣдаєте ли, ижъ мнѣ подобного въ науцѣ вѣщбарской не машъ Лит. Рук. 24-б.

ВѢЩЕБА, рж. Див. Вѣщба.

XVIII. Шєптання, замовляння, вѣщєбы, ворожбы и инныхъ забобоновъ выстерегалися Собр. Прип. 104.

ВѢЩИЙ, *прикм.* *Що має дар віщування; пророчий.*

XV. И прозваша Ольга вѣщии Ил. 23 (907).

XVI. Аще и вѣща душа въ друзѣ тѣлѣ, нѣ часто бѣды страдала Сл. о п. Иг. 36.

ВѢЩКА, *рж.* *Ворожка, пророкиня, знатница.*

XVII. Любусса королевна чешская служащи болваномъ вѣщкою през науку диаволскую зостала Гал. Боги пог. 18.—Никострата... королевая Аркадийская... была названа вѣщкою або пророкинею Крош. Боб. 68.

ВѢЩНИКЪ, *рм.* *Див. Вѣстникъ.*

XVII. Бѣжит в двери вѣщник албо поселѣ Ев. Реш. 225.

ВѢЩОВАНИЕ, *рн.* *Чинність від «вѣщувати».*

XVII. Зъ болванскихъ оферъ радуочися, чародѣйствомъ впелякамъ, ворожками и пташимъ вѣщованемъ обходячися, чого на противъ самого Бога навѣмышляли Копист. Пал. 836.

ВѢЩОВАТИ, *дс.* *Вгадувати прийдуче, про- рокувати; давати на віски.*

XVII. Птица сорока... вѣщуючи щось ви- разного ви вирекла Збірн. 1693, к. 140-б.

XVIII. Якая ихъ поганская ворожка, ижъ недобре имъ поганцомъ вѣщовала, теди збоив- шись... назадъ зъ Украины утѣкали Літ. Вел. III, 368.

ВѢЩОКЪ, *рм.* *Той, що має здібність ві- щувати прийдуче, ворожбит, знатник.*

XVII. Иродъ потаемене призвавши вѣщии пыталася оу нихъ часу оуказанъ сѣ звѣзды Ев. Калл. 852.—Мовили ему вѣщии през на- уку духовъ злыхъ, от того коня будетъ смръть тебѣ Гал. Боги пог. 16.—Вѣщкове ворсжили ижъ той знакъ церкой порпуровой фарбы Рад. От. 11.—Вѣщкове и звѣздохетѣ пришли з востоку Ев. Реш. 244-б.—Былъ еденъ вѣщокъ оу нашой земли перской, которому имѣ было Валаам; знаете, якъ о томъ пророковалъ Пам. укр. м. II, 114 (Уч. Ев.).

XVIII. И такъ я перечувши за вѣщка Не- ктанава, который то тебе през стараня свое и мудрость свою през бѣгъ нѣсныи оучинив Ал. Тиш. 33.

ВѢЯ, *рж.* *Волосся на повіках.*

XVII. Вѣжда: вѣя, повѣлка Бер. Лекс. 26.

ВѢЯЛНИЦА, *рж.* *Метелица, завія.*

XVII. Трусъ: трѣсьне землѣ або вихеръ, вѣялница, вѣтръ гвалтовный Бер. Лекс. 173.

ВѢЯЛО, *рн.* *(ц. сл. вѣяло). Те чим віють збіжжя, віячка.*

XVII. Ты естесъ Ликиний ібеси вѣяло, а я естемъ Феодоръ то ест даръ Божий Жит. Св. 401-б.

ВѢЯНИЕ, *рн.* *Чинність від «вѣяти».*

XVIII. На вѣян'я збожа помѣрний надобень (вѣтр) Клим. Вірші, 3.

ВѢЯТИ, *дс.* 1. *Рухатися, дуети (про вітер).*

XV. Повелѣлъ... вѣтромъ вѣяти Чет. 1489, к. 22-б.

XVI. Коли оуздрите, иже вѣтръ с полоудне вѣе, тогды мовите тепло боудетъ Ев. Пер. 54.

XVII. Вѣтеръ маєть такую власность, же вѣючи отлучаетъ полову отъ доброго насѣна Гал. Кд. Раз. 204.

XVIII. Вѣтръ вѣетъ и дерева шумятъ Пам. укр. м. II, 175 (Рк. Тесл.).

2. *Підкидати збіжжя в-гору, щоб вітер відлучив від нього полову.*

XVI. На Н мизѣ снопы стелють головами, мо- лотятъ чепи харалужными, на тоцѣ животь кладуть, вѣють душу отъ тѣла Сл. о п. Иг. 36.

XVII. Стоги збожа в полѣхъ... стали кото- рихъ молотити и вѣяти мѣли Збірн. 1693, к. 175.

ВѢЯТИСЯ, *дс.* 1. *Носитися, літати.*

XVIII. Поголоски по Криму вѣются Літ. Вел. II, 499.

2. *Іти, летіти, мандрувати.*

XVIII. За часу зъ Чигрина вибирайся и где хочъ вѣйся Літ. Вел. II, 35.

ВЮКЪ, *рм.* *Див. Уюкъ.*

XVIII. Хмельницький... що било... при немъ... на вюки зложивши рушпль... въ пѣт Вел. Сказ. 6.

ВЮННЫЙ, *прикм.* *від «вюнъ».*

XVIII. Павелъ Сахненко имѣлъ... на ставку изковъ нѣсколко для рыбной и вюнной ловлѣ Арх. Вид. м.; спр. П. Сахн. (1740).

ВЮНЪ, *рм.* *Риба.*

XVIII. П. Сахненко... засталъ подданныхъ Видубецкого мнстра... в его изкахъ воруючихъ вюни Арх. Вид. м.; спр. П. Сахн. (1740).

ВЮРЪ, *рм.* *Див. Виръ.*

XVIII. Тамъ васъ отсылаю, где чорный вюръ недорегочетъ, где чорный куръ недо- поетъ Угр. Заг. 58.

ВЮСЮМЪ, *числ.* *Вісім.*

XVIII. Числомъ дворовъ двадцять вюсюмъ Оп. им. Дан. Апост. 279.

ВЯЗАНКА, *рж.* *Вязка.*

XVIII. Казалъ Гуня вязанку сѣна принести Літ. Вел. IV, 247.

ВЯЗАНЬЕ, *рн.* 1. *Чинність від «вязати».*

XVIII. До винограда солону кметъ на вя- зання не будутъ давати Урб. 64.

2. *Залежність, зобов'язання.*

XVII. Кругунтик... пустилемъ предречоному пану полковникови истотне в вязане и дер- жане Прот. Полт. С. II, 36 (1676).

3. В'язення, в'язниця.

XVI. Оузы, ланцухи, поворозы, в'язане Зиз. Лекс. 104.

XVII. Духъ бжій ознаймуєть мнѣ там (в Іерусалимі) в'язане и преслѣдоване Жит. Св. 472.—Ланцухи адьского в'язаня крушить Транкв. Зерц. Гд.

XVIII. Присмотрѣмъ бѣжнихъ и тихъ. который у в'язаню сидятъ Поуч. Нят. 215.

4. Сполучення кінців довших штук дерева.

XVI. Ино всего мосту немаш чого хвалити, бо простымъ обычаемъ робен, не клѣтками, ани в'язанемъ моцнымъ, одно на простомъ столпѣ безъ подворовъ Пам. КК. IV, II, 120 (1545).—Сердце основанно на совѣсти разума... яко в'язане и бал'ки в будованю моцне знатые Пам. укр. м. V, 203 (1589).

ВЯЗАТИ, дс. 1. Зв'язуючи робити.

XVII. Руць... вышла на ниву... збирати и в'язати сноповъ Св. Вил. II, 255-6.

2. Зв'язувати, сполучати, сполучати.

3. Обв'язувати, зв'язувати вузами.

XV. И не бысть помилованья никомуже... крестьяномъ оубиваемомъ, другимъ в'яземъ Ип. 545 (1171).

XVII. Великою борѣмъ и прикладающею и оуимующею мукою в'язуть Ки. о Вѣрѣ, 129.—Служники... мають моц... хву вязати и розвязати грѣхи людские Св. Реш. 51.—Всюды хрестиянъ забивано, мордовано, в'язено Жив. Св. 19-6.

Вязати свѣтъ, псувати собі життя, ставлячи в безвиглядне становище, перетинати собі в житті дороги.

XVIII. Если прежде хотѣла (до монастыря) не вязать было свѣтъ (вѣдающеся) Клим. Вірші, 75.

4. Прив'язувати.

XVIII. На вносливыхъ коняхъ, чтобъ не ролучали звонки в'язанно бы Стат. 76.

ВЯЗАТИСЯ, дс. 1. Сполучатися з чим, бути у звязку.

XVIII. Найпервѣй Малороссійского края в'язется въ семъ потреба Літ. Вел. III, 128.

2.—до иого, до чого, прилучатися, горнуетися до кого; встрѣтати, втручатися у що.

XVII. Явгухъ... през тотъ увесъ часъ своеволи козацькое трѣвалъ до жадныхъ бунтовъ и розруховъ не в'язучисе Арх. ЮЗР. III, IV, 194 (1649).—Хмельницкій розослалъ былъ полковниковъ на все стороны... зъ козаками до которыхъ найвенцей хлопства в'язалоса Літ. Льв. 262—3.—Вѣдалъ весь Израиль, же преслѣдуетъ (Авесаломъ) отца своего абы ся до него в'язали люде Крон. Боб. 105.

3. З'єднуватися, зв'язуватися.

XVII. Шолъ грѣхъ за грѣхомъ, а одинъ другого притегалъ: и огнива того пекельного ланцуха одно ся до другого в'язало Жит. Св. 552.

4.—при кому, триматися кого, приставати до кого.

XVIII. Кадуки всякіе, такъ подъ тми, которіе отъ зглонковъ войска Запорожского, яко подъ шляхтою которался при войску Запорожскомъ в'язала... аби скасовано и вѣвечъ обернено Літ. Вел. II, 227.

ВЯЗЕНСТВО, рн. Вязення.

XVI. Князь Богданъ... будучи на Москвѣ у великого князя у в'язенствѣ, Богу душу отдалъ Ак. ЗР. II, 100 (1511).

ВЯЗЕНЬ, рн. Той, що його тримають у в'язенні, у в'язниці, арештант; (воєнний) невільникъ бранецъ, полоняникъ.

XVI. А што ся дотычетъ напѣхъ в'язней, которіи в твоей землѣ сѣдять, мы для того... посылали пословъ нашихъ Ак. ЗР. II, 213 (1529).—Никифора за в'язня... отослали Ів. IV, 220 (1600).

XVII. Памятайте на в'язни, яко бысте тежъ зъ ними весполъ были в'язнями Вопр. 86.—Узникъ: в'язень Бер. Лекс. 178.—Если ты в'язня выкупишь для любви Хвы, выкупить та Хс з в'язеня пекельного Рад. Він. 479.—В'язня павѣдити и потѣшити Гал. Кл. Раз. I, 209.—Тіе в'язнѣ грѣсеемъ нощи виламались з в'язеня поутекали Ак. Нѣж. Маг. 54.—В'язневъ зъ вѣшлякого в'язеня.. вызволяймо Св. Реш. 7.—Казалъ его вести до темницы, гдѣ в'язнѣ царские сѣдѣли Крон. Боб. 26.—Ничого не можеть в'язневи, когда изъ дверей в'язеня вышелъ, а если веровки не отсѣчетъ, которымъ есть до колоды прив'язанъ Домекъ. 97.—Видячи то приставникъ темничный... далъ ему волю в темницѣ и началство надъ в'язнями Збірн. 1693, к. 73.

XVIII. Вѣношу еднанъ мою причину за всеми оними въ Крымъ посилаемыми в'язнями, даби ваша ханская ясность заховалъ ихъ в своей ласцѣ Вел. Сказ. 44.—Що далѣй зъ в'язнями великороссійскими тутъ въ Ромнѣ пойманными, чинить? Дн. Марк. I, 13.—Ратуетъ в'язня не темницѣ, дасть помощь сиротѣ и вдовици Укр.-Р. Арх. X, 252.

ВЯЗЕНЬЕ, рн. 1. Тримання у в'язях, тримання невільне де, в'язниця.

XVII. Вывели ихъ изъ тми и сѣни смертной, и в'язене ихъ розорвалъ Вопр. 67.—А самого пана Сандомирского не згубили и з дочкою его до в'язеня позадили Кул. Мат. I, 85 (1606).—Хорый былемъ и навѣдалисте

чл. В вазеню былемъ и пришилисте до мене Тр. постн. 59.—Цесарь отложивши декретъ на долпий часъ, казалъ ю дати до вазенъ Рад. Ог. 109.—А протестанта... до смродливого вязенъя взявъши... до табору запровадили Арх. ЮЗР. III, IV, 127 (1649).—Чуючи мы ихъ Богу мерзское дѣло, казалисмо до вязеня дати Рѣш. Полт. С. 54 (1674).—Взяли его и посадили въ порубѣ, то есть въ вязеню Крон. Ссѣ. 53.—Мя до вязеня того невикче всажено Крон. Боб. 26-б.—Пречистая Дѣвица паламара... з вязеня и злой славы дивне вибавила Рук. № 0. 4^о 86, к. 54.—Сомко взято до вязення Лѣт. Сам. 77.—Ивана... до вязеня полтавского давши оногo, уморили Прот. Полт. С. II, 255-б. (1694).

XVIII. Хмельницкий... заледво... випущень zostалъ зъ вязення туремного Вел. Сказ. 16.—Имѣеть быть пойманъ чрез урядъ замковий и до вязеня замкового, или дворового осаженъ С. і Р. 44.—Алексѣй... терпѣлъ туремное вязенне Прот. Полт. С. II, 306-б. (1701).—Самойловича... неотпущно держитъ (Хрушовъ) освободивши от арматного вязеня Оп. ст. Млр. II, 115 (1732).—Загорский... у вязенню в Прилуцѣ... седѣлъ Кн. Нос. 65.—Отнялъ у Б. Хм. Суботово и самого въ вязенне осадилъ Дн. Марк. I, 243.—При визволенню или казанню, вязенъе поланцужное челомбитчикъ уплатил би Стат. 40.

2. Плетіння.

XVIII. Оздоба его была чистое и покорное сердце, работа и праца вазенъа свѣтей Пам. укр. м. III, 21 (Лѣтм. Рк.).

3.—вѣры, артикули віри.

XVII. Вязенне вѣры Никейского собору читанно Рук. Хрон. 311.

ВЯЗИЛИЩЕ, рн. В'язниця.

XVIII. Всякий яко дознаний упорникъ и алтеркаторъ... по заплаченю на урядъ грошовою вини черезъ недель шесть трапится въ вязилищи туремномъ повиненъ Арх. Мот. 138 (1707).

ВЯЗИТИ, *дс. 1. Бути ув'язненим, бути в полоні.*

XV. Нынѣ же, брате, и моему снові и твоему Мьстиславоу тако са потѣкло ажъ вазитъ оу Волговичъ абы не страпа всѣлъ на конѣ Ил. 695 (1196).

2. Сажати до в'язниці, ув'язняти.

XVII. Порываючисе на него (посыланъца) быти и вязити Арх. ЮЗР. III, IV, 584 (1651).—Гетманове ихъ самыхъ папешовъ вязили и судили Колист. Пал. 926.—Вазиль Иродъ стого Іоанна предтечу за правду Рад. Ог. 383.

ВЯЗКА, рж. Пушок.

XVII. Пят вязокъ всего там было (шовку) Прот. Полт. С. I, 236 (1700).

XVIII. На поправу дубовъ станowych и паровыхъ купилемъ желѣза вязокъ двѣ по вусѣмъ гривень вязка Вас. Зб. Мат. Лѣвоб. Укр. 75 (1721).—Репортъ о посилкѣ риби язѣв и шукъ в вязках Арх. Вид. м. (1770).

ВЯЗКОВЫЙ, прикм. Той, що у в'язках.

XVIII. З деревни Рожнов вязковой посылается риби вязокъ шесть Арх. Вид. м.; екон. спр. (1759).

ВЯЗНЕВЪ, прикм. Що належить до в'язня.

XVIII. По росправѣ з имѣння вязневого панъ его сумму винную уплатил би а без имѣння на вислугу заложил би за него Стат. 40.

ВЯЗНУТИ, *дс. Стрягнути, так що вазиско вилізти, видобутися.*

XVII. В... силахъ бѣсовскихъ тыи вязнут, которе тѣлу и волѣ служатъ Жит. Св. 241-б.

XVIII. Много... овецъ Хрстовыхъ въ зуббахъ душѣтнаго волка вазло Сѣмья Сл. В. 534.

ВЯЗНЬ, рж. Див. Вазнь.

XVI. Што хочеть князь Михайло, то можетъ мовити, вязнь на мене маючи за то, штожь єсми не фхаль съ нимъ а от него втекъ Ак. ЮЗР. I, 36 (1508).

ВЯЗОВАТИ, *дс. Повторна форма від «вязати».*

XVI. И вазовали его оужащами Єв. II р. 38.

ВЯЗОВОКЪ, рм. В'язовий лісок.

XVIII. А оттоль поворота прямо на товстую могилу и на вязовокъ, гдѣ галагановъ токъ былъ Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 247 (1773).

ВЯЗОВЫЙ, прикм. від «вязъ».

XVII. Третій клинъ (поля) у вязового колку Мат. и зам. 153 (1661).

XVIII. А межи нашу галузки зъ дерева мѣшати Укр. Госп. Пѣр. 68.

ВЯЗОКЪ, рм. Здрібн. від «вязъ».

XVIII. Лука... межою... по лишку и по вязка Кн. Мѣск. Полт. 165-б. (1717).

ВЯЗОЧКА, рж. Здрібн. від «вязка».

XVII. (Дрофей) ядыше... дробного зеляя вязочку Збѣрн. 1693, к. 84-б.

XVIII. Манѣ дай.... хочай принамнѣй из вязочку сѣна Клим. Вігнш. 36.

ВЯЗЬ, рм. Дерево Ulmus.

XVIII. Граница взявши од лозъ од старого вяза Кн. Мѣск. Полт. 227 б. (1727).

ВЯЗЬ, рм. В'язання.

XVI. Вязъм оногo мосту не казалъ робити Пам. КК. IV, II, 121 (1545).

ВЯЗЫ, *р.м. мн. Анат. Шийні хребти.*

XVIII. І на вязы тяжко ест нахилиючися Клим. Вірші, 203.

ВЯЗЫНА, *рж. В'язове дерево.*

XVIII. Рахуба древам рознымъ: Калына, вязина, лозина Клим. Вірші, VI.

ВЯЗЫТИ, *дс. Див. Вязити.*

XVIII. Мучили и вязыли Науки парох. 57.

ВЯЗЬЕ, *рн. Збірне від «в'язь».*

XVII. Ходилем в лѣс по вязя Ак. Полт. Гор. Ур. I, 121 (1667).

ВЯЗЬНЬЕ, *рн. Див. Вязенье.*

XVIII. Не звѣдуючи его црѣ о вязѣню станет ему говорити Пам. укр. м. I, 164 (Рк. Тесл.).—През свое вязѣня моцѣ дябла стираєть Укр.-Р. Арх. IX, 198.

ВЯЛИТИ, *дс. Робити в'ялим.*

XVI. Гуси чиншовые тые выбирать, а укор-мивши вялити их мают Arch. Sing. VII, 119 (1567).

XVIII. (Розлука) нудить, вялить сердце тѣло знобит велце Пер. Укр. Лиц. 22.

ВЯЛЫЙ, *прикм. Що зі'яв; в'ялений.*

XV. А коли рыбы привозять (козаки) просолными и вялыми до мѣста Киевского, тогда

маєть осмѣникъ вовводиць то осмотрѣти и обмытити Ак. ЗР. I, 194 (1499).

XVI. Щука вялая Ак. ЮЗР. I, 229 (1589).—Рыбы rozmaitye вялые Арх. ЮЗР. I, I, 362 (1593).

XVII. Мясо вяловъ зъ хлѣбомъ сухимъ въ полю иль Крон. Соф. 14.

XVIII. От воза рыбы донской вялой двадцать коп. Ваз. 35. Мат. Лівоб. Укр. 63.

ВЯНУТИ, *дс. Тратити на життєвности, на сназі, свѣжости, марнїти.*

XVII. Тые квѣты люде вянуть и схнуть, гды оумирають Гал. Кл. Раз. 365.

XVIII. Ажъ волосы вянуть Клим. Прип. 200.—Нѣхъ сердце не вянетъ Укр.-Р. Арх. X, 426.

ВЯТЕРЬ, *р.м. Стожкуватий або вальцюватий кіш ловити рыбу в озерах або річках.*

XVI. Рыбы ловити забороняєть, сети и вятери побираєть Кн. Гродск. Луцк. 1564, к. 90.

XVII. Єще пред Ваговцѣною покрал в мене вятерѣ сей же Иванъ Скибенко Ак. Полт. Гор. Ур. II, 94 (1671).—Вѣлно и мужикамъ ставити вятерѣ было Ак. Мг. м. 320-б. (1671).

Г

ГАБА, *р.м. (ар. ḡbā'). 1. Біле грубе сукно.*

XVII. На четвертомъ... року мѣю ему (хлопцеві) дати штуку габи Кн. Цеху Кр. 10 (1678).—(Ряса) повинна бити... принаментїи темнолязуревая, альбо тежъ у убожшого изъ габы зробленая Ак. ЗР. V, 207 (1687).—Куни... габы штукъ пять Ак. Нѣж. Мат. 45.

XVIII. Слугамъ дано... мапталѣрамъ лутшимъ сукно и по 5 зол. подлѣйшимъ габы и по 4 зол. Дн. Марк. I, 216.—Покупается онага габа за зборные замковые денги Оп. им. Дан. Апост. 153.

2. *Сувій цього сукна.*

XVIII. Далъ я... брату п. Яну 9 черв. на куплю... штуки каруну двоухъ габъ, двоухъ сафянов Дн. Марк. III, 268.

ГАБАНОВЫЙ, *прикм. Див. Габановый.*

XVIII. Габанова патерица чорная Реєстръ Ризн. Соф. 14.

ГАБАНЬЕ, *рн. (пол. gabanie). Чинність від «габати». 1. Займання. турбування.*

XVII. Вѣсь ещѣ другий разъ ен ночнымъ габанемъ скусил Жит. Св. 563-б.

2. *Судове упоминання о казення, позов.*

XIV. О тыхъ-то речехъ жадного габаня не чинечи, вынявши одноѣ кривавоѣ мокроѣ хусты светоѣ костелноѣ, которыхъ жаднымъ обы-

чаемъ ни одинъ (жидѣ) приймовати (в заставу) не маєть Ак. ЗР. I, 23 (1388).

ГАБАТИ, *дс. (пол. gabać). 1. Займати, турбувати, непокоїти.*

XIV. Пригожаєтся, ижъ зъ гнѣву, а любо зъ зависти того-то пана габають кметы Ак. ЗР. I, 4 (1347).—Служебникъ не имѣєть никого габать безъ приказанья судей ib. 5.

XVII. Належу: выполняю, готую... габаю принаглаю Вер. Лекс. 86.—Перешкажаю... задаю, дручу, наприкраюся, габаю... страшу, мучу ib. 101.—Нѣвѣдалъ нещасный ижъ для того габаный... от бѣса былъ абыся брати щирства не важилъ Жив. Св. 28.—Іды обачит статок твой... перестанет тебе неприятел твой габат Жит. Св. 568-б.—Иная речъ естъ быт габанымъ от мыслей злыхъ, а иншая быт от нихъ звѣтъжонымъ Лѣств. 48.

2. *Оскаржувати, позивати.*

XIV. Ест ли бы черезъ упадъ, пожого або злодѣйства... речи свои (жидѣ) съ заставленными заставами утратилъ бы, а хрестянинъ, который ему заставилъ, всякій не маєть жидѣ габати Ак. ЗР. I, 24 (1388).

XV. Ижъ оу тои половици дѣднины... нь мажѣт габати филь а ни его братья ЮРГр. № 40 (1409).—Кѣли вышєль тотъ рокъ, тогда

няли его габать о границах Ак. ЗР. I, 40 (1420).

ГАБАЧЬ, *рм. Кожух критий забою.*

XVII. Три суюи полотна и кожухъ одинъ габачь Прот. Полт. С. I, 191 (1697).

Див. Габякъ.

ГАБЕЛО, *рм.-ЛОКЪ*, *рм.* (пол. habelek з сер. лат. abellus). *Виправлена теляча шкура.*

XVIII. Помаранскому писару сотенному грошей чтири золотихъ... габело 1 Быт. млр. обст. 338.—(Швецъ) пойдет... козлыны и бараницы, хоч и габелки окрасати Клим. Вірші, 104.—Привезли зъ Сухоносовки габелковъ 10, шкуръ товарачихъ стар.—6 Дн. Марк. III, 143.—Габелокъ чинный—1 Арх. Вид. м.; оп. дв. Яросл. (1758).—Два маліи габелки іб. (1770).

ГАБЕНЕТИКЪ, *рм. Здрібн.* (фр. cabinet). *Див. Кабинетъ, Габінетець.*

XVIII. До жени ключикъ отъ габенетику послалемъ Дн. Марк. II, 196.

ГАБИНЕТСКИЙ, *прикм. від «габинетъ».*

XVIII. Былъ (Ханенко) у бунчужного и зъ секретаремъ габинетскимъ видался въ церквѣ Дн. Хан. 248.

ГАБИТУАЛЬНЫЙ, *прикм.* (лат. habitualis). *Звичайний.*

XVIII. Иntenция габитуальная есть на той часъ коли кто передъ тымъ мѣвалъ интенцію, даючи Сакрамента, инымъ людемъ, але наприклад теперъ, крестя, любъ муропомазую, жадной воли не маеть Собр. Прип. 5.

ГАБИТЬ, *рм.* (пол. habit з лат. habitus). 1. *Чернеча одіж.*

XVII. Антоний розказаль его (Феодосия) Никонowi в габит иноческый оболочи Жив. Св. 163-б.—Свѣт... и самого Пана не познал, обачывшы его в'одмѣнномъ габите, в' иелкгримскомъ оубѣре Карп. Каз. Б. Б.

2. *Закон, шлюб чернецкий.*

XVII. Законника... старецъ называл негоднымъ габиту мнишеского Жив. Св. 32.—Венедиктъ папѣжъ девятий разрѣшилъ Казимера отъ габита и позволилъ бити кролемъ полскимъ Літ. Полск. 4.

XVIII. Принялъ (Хмелниченко) тамъ на себе габить иноческій Літ. Вел. II, 36.

Див. Габѣтусъ, Габѣтъ.

ГАБІНЕТЕЦЪ, *рм. Здрібн.* (пол. gabinet, з фр. cabinet). *Див. Кабинетъ, габенетикъ.*

XVIII. Купилъ у англичанъ... габінетець съ зеркаломъ Дн. Хан. 352.

ГАБОВАТИ, *дс. Підкладати, підшивати забою.*

XVIII. Плещеница на златой парчи жемчу-

гомъ... накладная, кругомъ лиштва червона аксамитная габована РКПЛ. 20.

ГАБШАСЪ, *рм.* (?).

XVII. Едвабница бѣлая по берегахъ габшасъ злотый Арх. ЮЗР. I, X, 172 (1637).

ГАБЫ, *р. мн. Одежа, хусты.*

XVIII. Отъ каждой кили габихъ по леву Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 61 (1654).

ГАБѢТЬ-ТУСЪ, *рм.* 1. *Див. Габить 1.*

XVII. Десатое остатнее Предикаментумъ есть габѣтусъ, одежда Гал. Кл. Раз. 461.

XVIII. Черницѣ... покинувши габѣтъ стій мантию отлучиша ся отъ монастыра ст своего Пам. укр. м. IV, 139 (Яр. Рк.).

2. *Див. Габить 2.*

XVIII. Арсеній... просилъ мене, жебы у святой обители Киево-печерской габѣтъ могъ принять Докум. Млр. V, 117 (1717).—В Волющинѣ бралъ габѣтъ увесь; а после виявилось, что он у унѣятовъ малій габѣтъ принималъ, а великій у катедрѣ Переяславской Листи Конт. 20.

ГАБЯКЪ, *рм.* *Див. Габачь.*

XVIII. Ъхалъ Ясневельможный... съ... полковниками (одягненими) въ габяки козакимъ строемъ зъ рогами устроенными Діар. Хан. 24.—За роботу жупана и габяка (надр. габяна) блакитного... 20 к. Дн. Хан. 130.—Жалдаковъ—10... на каждого по габяку Оп. им. Дан. Апост. 153.

ГАБЯНЫЙ, *прикм. Пошитий з габі.*

XVIII. Жолдакамъ по 1 руб. въ годъ, да по габяномъ бѣляку Оп. ст. Млр. II, 221 (1722).—За службу въ годъ дается габяная барма Оп. им. Дан. Апост. 153 (1734).—Кулбака зъ покровцемъ бѣлимъ габянимъ Літ. Вел. IV, 117 (Реестръ Пал. 1704).

ГАВАНЬ, *рм.* (гол. haven). *Місце відгороджене від морськихъ хвиль, де б можна приставати суднамъ.*

XVIII. Все (судна) были спроважовани до поречоного гавану Азовского Літ. Вел. III, 386.

ГАВЕНДА, *рж.* (пол. gawęda). *Вигадка.*

XVI. Духовные... позитки съ тыхъ маестностей... на роскоши, на помпы на непотребные гавенды... оборочають Хр. Фил. Апокр. 1716.

ГАВРАНЪ, *рм.* (ц. сл. гавранъ). *Гайворон. Зоол. Corvus frugilegus.*

XVI. Милый мой... черны яко гавранъ П. П. 54.

ГАВТОВАТИ, ГАВХТОВАТИ, *дс. Див. Гафтовати.*

XVI. Зняли съ того жъ тела небожчиковского полицу не малую отъ боку, коштовъную, золотомъ гавхтованую Арх. ЮЗР. I, I, 348 (1593).

XVII. Опар гавтований злоголавсый Арх. ЮЗР. I, XI, 186 (1656).

ГАВТЬ, рм. (ст. пол. hawt, нм. Heft). *Гачок, застібка*.

XVII. Склярови Шымонови... що поправлял своим склом и гавтами своими грош.—15 Арх. ЮЗР. I, XI, 457 (1657).

ГАГАТОНЪ, ржс. (гр. γαγάτης). *Див. Гагатонъ*.

XVII. Ахатісь: Гагатонъ Бер. Лекс. 244.

XVIII. Намисто зъ дробнихъ перелокъ гатками перенизованое Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 118 (1746).

ГАДАНЬЕ, рн. (ц. сл. гадание). *Диспута, розправа, за'гадка*.

XVI. Гаданіе: розмова, гадан'є, загадка Зиз. Лекс. 97.—Ку тому гдебысь ваша... Милость еще што противныхъ вонтыливостей... упатровалъ... для того розмова и гаданье... абы тымъ лепей правда оказалась Лист И. П. 1027.

XVII. Гаданіе... трудное, а хитроєпытанье, загадка, розмова... закрьтыи слова Бер. Лекс. 27.—Прикровеніе: Гаданіе загадка ib. 125.—Пытане, розважане, розбиране, гадане ib. 159.

XVIII. Хто би ю (Екатери́ну) гаданіем... премоглъ Ев. Реш. 350 (1710).

ГАДАТЕЛСТВОВАТИ, дс. 1. *Диспутувати*.

XVI. Которое (правды) мы не бегамъ и овшемъ с кождымъ мовити и гадательствовати хочемо Лист И. П. 1027 (1598).

2. *Гадати, говорити про щось таємниче, невідоме*.

XVII. Гадателствую:... загадую, тайну значу, таємныи речи задаю Бер. Лекс. 27.

ГАДАТИ, дс. 1. *Думати, загадувати*.

XIV. А на лихо ему королев не гадати, но служит ему королеви верно ЮРГр. № 22 (1388).

XV. А я... паки гадаю с тобою, а како боудеть обѣима нама годно, годно ли ти миръ Ип. 365 (1148).—А ты брате... старѣи еси насъ а доумай гадаи о роуской земли ib. 686 (1195).

XVII. Гадаю—належу, насилую, насилствую насиліе творю принуждаю, пакошу Синон. сл.-р. 16.

XVIII. Жывий живое гадаеть Клим. Прип. 213.—Не гадай украсти... пѣнязѣ другого Поуч. Няг. 19.—Дуже грѣшають... котрыи... не гадають за другимъ свѣтомъ... гадають, ажъ не е лѣпшого нѣчого выдѣ сего свѣта ib. 123-4.—Стали (Адамъ и Ева) гадати, гдеся ховати Пер. Мат. I, I, 119.—Жаль в' сердечку, що ты невидаю, вдень и вночи о тобѣ гадаю Рук. К. У. № 21, 24.

2.—на кого, вважати.

XVIII. А она нѣчого на тоє не гадаючи свое безстудное дѣло веде Пам. укр. м. I, 162 (Рк. Тесл.).—Я на твою надутую горьдост не гадаю нѣчь и о твою ласку нѣ кусъ не стою Ал. Тиш. 49.

3. (пол. gadać). *Говорити, повідати*.

XVIII. Архаггли воспѣвають четую панну... о которой здавна прореси гадали Рук. К. У. № 21, к. 1-6.

ГАДЖІЙ, прикм. *Гадячий. Зѣло гадне. Бот. Orchis maculata*.

XVIII. Зѣломъ гадъжѣмъ паріти того мѣсце вкушеное Заг. 222.

ГАДИНА, ржс. 1. Зоол. Reptilia. *Плаз, вузм, гадюка, змій*.

XVI. (Оилялетъ) таитьсѣ, яко гадина подѣ травую Антир. 517.

XVII. Оуж', Гадина, змѣа... змій... смокъ Бер. Лекс. 46.—Керастъ: Гадина рогатаа ib. 286.—Велѣлес ми мужеви гадину дати для отрути Ак. Полм. Гор. Ур. I, 187. (1670).—Гадина—змѣя Синон. сл.-р. 16.

XVIII. Кто... такой члвкъ коли просить сынъ его... рыбу... што бы давъ ему гадину? Поуч. Няг. 22.—Великая змѣя лютая гадина Пам. укр. м. I, 248 (Рк. Тесл.)

2. *Те саме що гадюка*.

XVII. Смокъ со многи ужами и гадінами ящурками выгнанный ест Ев. Реш. 221-6.

XVIII. От гадина, когда коня вкусить Млр. дом. лѣч. 21.—Называется змиемъ полозъ и гадина і ящоръ толстый і аспид дол'гій Пам. укр. м. II, 175 (Рк. Тесл.).

ГАДКА, ржс. 1. *Суперечка, диспут*.

XVI. Новые гадки першихъ не скончивши починалъ... тотъ же лѣикъ Хр. Фил. Апокр. 1208.

XVII. Гадка, гаданіе или и притча—стязаніе, возисканіе, вопросъ, предложеніе Синон. сл.-р. 16.—Выпытоване... Диспутаціа, гадка, спирање, пытане Бер. Лекс. 159.—Року Фг вщалася гадка и спор межи правовѣрнымъ диякономъ а попомъ ерстикомъ Жив. Св. 288-6.

2. *Балачка, мова, вигадка, плітка*.

XVII. Магдалина допущала... уха на злые розмовы позичать, языкъ на гадки роспущат Жит. Св. 552.—Албо тыжъ и то приводатъ... яко бѣсовъ нѣманъ въ пеклѣ... але слабаа то ваша гадка Транкв. Зерц. 46.—Васни... вже-течныи встыдливыи пѣсни Гадки и Байки Гол. П. М. II, 211 (Поуч. Ж. 1642).

XVIII. Научайте ся хрестіане коли постити, абы ся сокотѣтъ выдѣ всякихъ дѣлъ лихыхъ найперво выдѣ гадокъ лихыхъ Поуч. Няг. 18.

3. *Думка*.

XVIII. Хоть оу тебе самого слугъ тысящъ (зо) сто чемусь мнѣ гадки великие голову здоймають Сл. о збур. п. 146.

Гадну мати, клопотатися, думати про що. Я теперь ани гадки маю, Богъ мой надѣя, в немъ ся потѣшаю Укр.-Р. Арх. X, 427.

4. Загадка.

XVII. (Самсонъ) будучи там на учтѣ, задалъ мѣдникомъ гадку, еслѣ ю згадають, обѣцалъ дати им шатъ 30 Лит. Рук. 53-б.

ГАДКА, рж. Кадка (?).

XVI. У олтару... банка глиненная зъ виномъ, банечка и гадка миденая, што воду носятъ маленькіе Арх. ЮЗР. I, I, 183 (1583).

ГАДЪ, рж. (ц. сл.). Зоол. Reptilis. Плаз, рептилія, робачтво.

XV. Жабы и мыши и всакъ гадъ Ип. 188 (1074).—Гади нечистий живаху Чт. 1489, к. 4.

XVII. Гады жадной шкоди ему (Епифанию) не чинили Жив. Св. 208-б.—Ходять чаплѣ и буслѣ по болоту гадъ хапаючи Наука о прот. ун. 18.—Зараз ввес гад померлъ Жит. Св. 246.—Там полно ест смоковъ и всякого гаду Крон. Воб. 170-б.

XVIII. В той пустыни много тамъ было гаду Пам. укр. м. I, 253 (Рк. Тесл.).—В Цариградѣ умножилось било гаду много Пути. Іер. 3-б.—Мури... зміевъ и рознихъ гадовъ и червей содержашче Вел. Сказ. 3.

ГАДЪЙ, прикм. Гадячий.

XVIII. Ядъ гадъй Пам. укр. м. IV, 149 (Рк. Яр.)

ГАДЮКА, рж. Зоол. Vipera berus. Змія отруйна.

XVIII. Не грѣй гадюки за пазухою Клим. Прип. 264.—Бжели гадюка укусить... надъ ранкою завязать Млр. дом. лѣч. 40.

ГАДЯЧИЙ, прикм. Що тичеться гадюки.

XVIII. Сѣмъ головъ зміевыхъ, то ест гадячихъ Пам. укр. м. II, 177 (Рк. Тесл.).

ГАЕВИЩЕ, рж. Місце, де був гай.

XVIII. Третій... выгонъ, взявъ отъ выписанной мѣской гребли... по гаевище козаковъ Ловущенковъ Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 218 (1767).

ГАЕВНИКЪ, рж. (пол. gajownik). Сторож гаевий, побережник.

XVI. Коли ся шкода станетъ дереву нашему бортному, тогда на тоє дѣло мають выѣхати гаевникъ Arch. Sang. II, 80 (1511).

Див. Гаевый.

ГАЕВЩИНА, рж. Оплата, чини, що брали за користування з гаю.

XVIII. Догтю одобрено у Коноплѣ по контракту вѣдер 10, а гаевщини десят же Арх. Вид. м.; скон. снр. (1759).

ГАЕВЫЙ, 1. прикм. від «гай».

XVIII. Зъ другой (стороны выпусту) отъ гаевыхъ мѣстъ сотника Терехтемировского Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 228 (1767).

2. рж. Див. Гаевникъ.

XVII. Малжонка моя... у певного хлопа не йме Якуба Бакулы гаевого, мешкала Арх. ЮЗР. VIII, III, 617 (1649).

ГАЗОФИЛАКІЯ, - ФУЛАНІА, рж. (гр. γασοφυλακίον). Скарбниця.

XVI. Газофілакiа, съсудохранил'ница Зиз. Лекс. 97.

XVII. Туркове... подъ своею владностью мають... въ Константинополю газофилакію царей Греческихъ, а другую... зъ молри святыми и зъ книгами Копист. Пал. 891.—Газо-фулакiа: Съсудохранил'ница, скарбниця... скрыпа Бер. Лекс. 262.

ГАЗУКА, рж. (пол. hasuka). Верхня рукав, з довгими рукавами.

XVI. Жупан и газука соболами подшита Arch. Sing. VI, 214 (1558).—Урвали... газуку муравскую шарую Ж. Курб. II, 26 (1572).—Газука аксамиту взористого, белоголовская... коштовала копъ двадцать чотыри Литовскихъ Арх. ЮЗР. III, I, 82 (1596).

ГАЗУЧКА, рж. Здрібн. від «газука».

XVI. Газучка отласовая бурнатная Ж. Курб. II, 219 (1590).

ГАЗЪФУЛАНИЯ, рж. (гр. γασοφυλακία). Див. Газсфилакiя.

XV. Во газъфулакию бо княжения твоего любовь и хотѣнье ввергыше, акы вдовица она двѣ мѣдницѣ Ип. 712 (1199).

ГАЙ, рж. (нім. Hain). Лісок, діброва.

XIV. Кто кому шкоды чипятъ у гай а любо въ лѣсѣхъ Ак. ЗР. 13 (1347).—И со всѣми границами и землею... и зъ гайми и зъ дубровами ЮРГр. № 13 (1378).

XV. Тучнякъ далъ пани Марскарѣтъ Росовой свое село... съ луги и съ гай и съ лѣсы Ак. ЮЗР. I, 7 (1418).—А великою рудою што идеть... к уткуину гаю ЮРГр. № 91 (1458).

XVI. Дали... ему дворъ нашъ... и съ боры и съ лѣсы дубровами и гай и хворостники Ак. ЗР. I, 366 (1505).—Служебники... под гай сосновий стадниковъ порозгаляли Arch. Sing. VII, 39 (1558).—Служебниковъ моихъ хотячи забити, которые... до гаю втекли Кн. Гродск. Луцк. 271 (1564).—И мы дей тоє ночи... въ гай ночовали Арх. ЮЗР. VI, I, 103 (1577).

XVII. Веселыми гаами и высокими горами... оукрашивъ (Бог) падвиментъ в дому члка Транкв. Зерц. 14.—В' лѣсахъ, в' гаахъ дровъ...

красти негодит'ся Рад. Він. 1052.—Ахиллес... приѣхалъ... до костела, который былъ... въ гаю Крон. Боб. 82-6.

XVIII. Як у ипшой землѣ гай великеє, так в египетской землѣ финиковъ Путн. Іер. 6-б.—(Хутор) зъ полями, сѣножатми, ставомъ, пасѣкою изъ гаємъ Унів. Маз. 5 (1708).—Абы... гаєвъ и лѣсовъ... не пустошили Кн. Нос. 51.—Гай на зрубъ наняли Дн. Хан. 172.

ГАЙ, недосл. *Визукъ здисування, жало.*

XVII. Гай, гайгай—задивован'я слово тоє Бер. Лекс. 197.—Гай, Гай—словоужасіє, оль огъ Синоп. сл.-р. 16.

XVIII. Гай, гай, Грицку братухо, іосъ пожался Боже, що то за мѣсце було от близку пригоже Довг. 104.

ГАЙВОРОНЬ, рм. Зоол. *Corvus frugileus.* Птах з родини круків.

XVII. Ворон', крук', гайворон Бер. Лекс. 16.

ГАЙДА, недосл. (тур. *hajda*). *Рушай, посувайся.*

XVIII. Пришов к нам турчин говорит: гайда два попа; выпустил с темницы Путн. Іер. 2.

ГАЙДАЙ, рм. (від тур. *hajda*). *Погонич воле, що знамися деє далеко на продаж.*

XVIII. Ёще за гетмана Самойловича (Иван) былъ... гайдаємъ при Андрушенку и ходилъ за гайдая съ волами его Оп. ст. Млр. II, 198.—Гайдаямъ ходившимъ въ Царичинъ заплатилемъ 48 зол. додатнихъ Дн. Марк. I, 53 (1724).

ГАЙДАМАНА, рм. (тур. *haidamak*—гнати). 1. *Розбійника, розбійникъ.*

XVIII. Пойманы в городѣ Прилукѣ... три человекъ гайдамакъ... (кои по их допросѣ сознани били в Полци на грабительствѣ и розбой) Арх. Вид. м. (1752).—По дѣлу о... гайдамацѣ Тимошу Недишлу Прот. Полт. С. III, 34 (1756).—Противъ 5 числа... нѣякихъ гайдамакъ шесть человекъ на его Гертеля на полѣ... гвалтовно розбойнически напавъ (пограбили) Арх. Вид. м. (1760).

2. *Повстанецъ проти польскихъ дідичів на Правобічній Україні 1768 р.*

ГАЙДАМАЦКИЙ, прикм. від «гайдамака».

XVIII. Розбойникъ Мамай атаманъ гайдамацкий Літ. Новор. 60 (1749).

ГАЙДАМАЩИНА, рж. *Часи повстання селян на Вкраїні проти польскихъ панів, в якім брали участь запорозькі козаки (1789).*

XVIII. Зализняківщина, то есть, гайдамащина была на Вкраїні Літ. Новор. 61 (1768).

ГАЙДАРЬ, рм. Див. **Гайдай**.

XVIII. Слушано выписки з дѣла... гайдара Павла Рябокучмы Прот. Полт. С. III, 192 (1749).

ГАЙДУКЪ, рм. (уг. *hajdū*, тур. *hajdud*). *Піший жовнір мадярський, що наймався за гроші у Польщі при кінці XVI і першу пол. XVII в. (з 1579 р.); низше служивники одягнені у мадярське убрання.*

XVI. Сенатори... спокойне без почтовъ безъ гайдуковъ безъ арматы прыехали Антир. 881 (1593).

XVII. Року 1601... гайдуковъ до Выфлянтъ въ брагцов выбигали Кул. Мат. I, 76 (1601).—О заб'тѣ... гайдука Мухала именем, венъ-крина Арх. ЮЗР. VIII, III, 521 (1606).—Гайдукомъ албо слугамъ бурмистровымъ за двома разы... грош 6 ів. I, XI, 403 (1635).—Изъ обозу польского два гайдуки ся до козаковъ передали Літ. Льв. 241.

XVIII. На той часъ при пану Киселю гайдукомъ zostавалемъ Оп. ст. Млр. II, 513 (1702).—Я... при животѣ небожчиковскомъ служилъ за гайдука Літ. Вел. II, 461 (1678).—Имена служителемъ дому его свѣтлости... гайдуки: Василий Оглоблин Докум. Млр. II, 144 (1720).—Никакимъ способомъ не слободно панскимъ гайдукомъ, албо ягромъ оубоги людѣ здирати Урб. 65.

ГАЙДУЦКИЙ, прикм. від «гайдука».

XVII. Янушъ... служил службу гайдуцкую велможному пану Миколаєви Глебовичови Арх. ЮЗР. VIII, III, 521 (1606).

ГАЙДУЦТВО, рн. *Життя і стан гайдука.*

XVII. Того ткача... у протестующихъ се квалтовне зъ держаня одняли и въ гайдуцтво одного себе обернули Арх. ЮЗР. VI, I, 388 (1618).

ГАЙДУЧКА, рж. *Жінка гайдука.*

XVII. Гайдучка умерла на Кривом полѣ Арх. ЮЗР. I, XI, 403 (1635).

ГАЙНОВАТИ, дс. *Переводити, нищити.*

XVII. Сынъ лотруеть и гайнуеть отчизну свою Ёв. Реш. 8-б.—Дша... тутъ не покутовала... роскошвала гайновала, о смерти и о грѣсехъ своихъ нѣды не помятала Збіри. 1693, к. 122.

ГАЙНЫЙ, прикм. (пол. *gajny*). *Правно відкритий, летально початий (про суд).*

XVII. Чоловѣка зацного... на ратушѣ мѣстский Виленский до суда гайного запозвавши Веляминъ Руцькій инстинговаль... утисковъ и уразовъ Ак. ЮЗР. II, 50 (1608).—Перед нами і гайнымъ судомъ нашимъ Подтавскимъ Ак. Полт. Гор. Ур. I, 73 (1666).

ГАЙСТЕРЪ, рм. (пол. *hajster* з нім. *Heister*). Зоол.: *Ciconia nigra*. *Чорний боцян, черногуз.*

XVIII. (Птица еродій) у поляковъ боцянъ у малороссіанъ гайстеръ, схожа на журавля, Сковор. 69.

ГАЙТИ, *дс.*—судь, відкривати, розпочинати судові посіди, справувати суд, відбувати суди.

XVI. Тамъ же судъ потрібный ведле права ихъ майдеборского былъ гаенъ, передъ которымъ судомъ загаснымъ балверчикъ... и Ганна... были поставлены Арх. ЮЗР. VIII, III, 473 (1596).

ГАЮКЪ, *рм.* Здрібн. від «гай». Маленький лісок.

XIV. От Бреховича дубья по долѣшнии конць деречину гайку ЮРГр. № 2 (1349).

XVI. В середнемъ гайку... показоваль немало дерева свиже порубаного... а потомъ показоваль... третий гаскъ Кн. Гродск. Луцк. 367 (1574).

XVIII. Гребля... з дворомъ... з гайкомъ Оп. Док. 58.—Показанное... поле... и часть гайку Прот. Полт. С. III, 40-6. (1756).—Село... съ двома гайками Арх. Сул. 93 (1756).

ГАКОВНИЦА, *рж.* (пол. hakownica). Рід довгої на деревляній підставці рушниці, що вживалася по фортецях.

XVI. Гаковницъ семь Arch. Sang. VI, 13 (1553).—Князь... Збаражский... збройно з гаковницами з ручницами... вѣхаль моцно у дворъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 149 (1567).—Было козаковъ 2000, дель 14, гаковницъ... Кул. Мат. I, 64 (1595).

XVII. Люде... з гаковницами... стрелбу выпустивши Мат. Вишн. 158 (1639).—Магметъ... з гармат бурячих и гаковницъ... казалъ стреляти Крон. Боб. 375-6.—Дѣль що найбільших три взяли и гаковницъ двѣ Літ. Льв. 241.

XVIII. Гаковниця една Арх. Вид. м.; оп. дв. Лѣтк. (1767).—Тимоша... муляне... зъ гаковницы убили Сб. лѣт. 13 (Кр. оп. Млр.).

ГАКОВНИЧНИЙ, *прикм.* від «гаковниця».

XVI. Пороху гаковничного... 4 бочечки Арх. ЮЗР. VII, I, 80 (1552).—Пороху гаковничного с фунт, кулек гаковничныхъ десят Arch. Sang. VI, 13 (1553).

ГАКЪ, *рм.* (пол. hak з сер. гор. нім. Hake). 1. Залізний прут закривлений, щоб хватати або тримати що.

XVI. Я видель семи гаки, на которыхъ двери зъ завѣсами были Арх. ЮЗР. I, I, 316. (1591).—Сергий... папа... (тѣло) Формоса... зачепивши гакомъ до реки Тибру волокъ Посл. до Лат. 1130.

XVII. Вилица: крук', гак' Бер. Лекс. 14.—Хишникъ... гакъ котрымъ обручѣ заводать на фасы ib. 185.—Цесар... розказал в дошки набити желѣзныхъ гаковъ Ёв. Реш. 261-6.—Вижу гакъ на яблоска Гал. Кл. Раз. 362.

2. Завіса.

XVII. Мулярчыкови... що тые дверѣ осадил и гакѣ и скобли позаливал оловомъ добре, дадем... з. 1. Арх. ЮЗР. I, XI, 453 (1658).

3. Рід тортур.

XVII. Рабинъ Акива желѣзными гаками росторганный Гал. М. Пр. 60.

XVIII. Былъ онъ (Пантелеймонъ) в' колесо вылетеный и гаками желѣзными роздираный Науки парох. 218 (1794).

4. Щибениця.

XVIII. Острилицу и Гуню убили въ Варшавѣ... а иныхъ на гакахъ... вѣшали Кр. Оп. Млр. 218 (1638).—(Ляхи) другихъ (козаков) на желѣзныхъ гакахъ за ребра вѣшали Літ. Гр. (рж.) 13-б.

5. Загнутий зіздовк.

XVIII. На грудяхъ два синѣ знаки какъ би подковою гакомъ вдарено Прот. Полт. С. III, 126 (1757).

6. Біда, нещастя, критичне становище.

XVII. Триумфуетъ же ся зъ такъ трудного на себе гаку зорвалъ Копист. Пал. 1060.—Слухалемъ злои рады моихъ товаришов, для которой-м на гак' барзо страшный пришол Тит. 49—50 (Сак. 1622).—Ляхи... затыгами своими людей нашихъ... на згубный гакъ... приправили Ак. ЗР. V, 179 (1684).—(Ляхи) братью нашу ошукивали и на гакъ згубы выдавали ib. 184 (1685).

7. Фортель, штучка, підступ.

XVII. Ово згола куды колвекъ, трегачную овую намятность (пиху) кинешъ, завше в'згору твѣчай еѣ гакъ найдешъ Ёв. Калл. 6.

XVIII. И власнее товариство гакъ ему... зготовало Літ. Вел. IV, 215 (Діар. Ок. 1638).

ГАЛАСАТИ, *дс.* Див. Галасовати.

XVIII. Начну бѣдна галасати Пер. Мат. I, II, 167.—(Поп) в церквѣ шо день съ дьякомъ галасае Діал. Прозба, 410.

ГАЛАСНИКЪ, *рм.* (пол. hałas'nik). Швидкий до галасування, крикун, колотник, розбишак.

XVII. А на остатокъ тот-же галасникъ чинилъ такие якобы перехвалки, же не уйдешъ, мовит, рукъ моихъ Акт. Старод. кн. 26.

ГАЛАСОВАНИЕ, *рн.* Чинність від дс. «галасовати».

XVII. Колядники... зобравшись... зъ крыкомъ и з галасованіемъ Ёв. Реш. 249.

ГАЛАСОВАТИ, *дс.* пол. (hałasować) Робити галас, кричати, репетувати.

XVII. Ёзуиты... до мене пришли строфовати же такъ беспечне галасую Діар. Фил. 143 (1646).—Чуючи оного Мартина таковий

слова: що правѣ галасуешь? Прот. спр. пот. 113 (1690).

XVIII. Ти ж предрезники въ дому п. Гамалѣи на дверь штурмовали и галасовали Дн. Гетм. Канц. 33 (1723).

—на кого, кричати на кого.

XVIII. Начнетъ котораа (жонка) отмовлати молитвы... а въ томъ же часѣ... галасуетъ на дѣти Сѣмѣя Сл. Б. 459.

ГАЛАСОВАТИСЯ, *дс.* (пол. *hałasować się*). *Битися.*

XVII. Ваша милость... доносишь намъ же т... полку вашей милости галасовалися зъ татарами Ак. ЗР. V, 261 (1692).

XVIII. Межъ козаками не маешь жадного княжати, сенатора, воеводи зъ которыми ся въ потребѣ жолнѣръ галасовалъ Лѣт. Вел. IV, 203 (Діар. Ок. 1638).

ГАЛАСТРА, *ржс.* (пол. *chałastra*). *Чернь, мотлох, наволоч.*

XVIII. Стрвожилася на той часѣ вса онаа распустнаа галастра Науки парох. 280.

ГАЛАСЪ, *рм.* (пол. *halas*). *Крикъ, вrava, буча, твалт.*

XVII. Розными окриками, галасами мене въ ратушу опримвовали Ак. ЮЗР. II, 90 (1633).—Нескоро той галасъ ускромился Лѣт. Сам. 75 (1663).—Его въ такое мѣстце заслалъ, же бы въ немъ не могль жадныхъ галасовъ робити Діар. Фил. 142 (1646).—Окрык и галас стався Ев. Реш. 75. —(Ничипор) галаси там учинивши... злодѣйство наносячи за гуси Кн. Мѣск. Полт. 28 (1693).

XVIII. Ве Львовѣ... еще не престали... жолнѣрскіе галаси Вел. Сказ. 244. — Юско зъ Грицкомъ Верченкомъ, туда жъ... на галасъ пришедшимъ, оборонили (жену) Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 249.—Иноци грѣхъ публичный или галасъ попелняющій виѣ оуду монастыря мають быти сужоныи Собр. Прип. 71.—Грицювскіе люде учинивши между собою галас Кн. Нос. 66-6.

— *учинити на кого, накричати на кого, крикомъ виляти кого.*

XVII. В' избахъ сенаторскихъ и поселскихъ гды саякій галасъ з' противныхъ гласовъ и сентенцій оучинит на кого... виновайцу... выдаютъ на смерть Рад. Ог. 615.

ГАЛГАНОВЫЙ, *прикм.* *Настояний на талані.*

XVIII. Горѣлки... шигинаровой и галгановой по равной части змѣшавши Млр. дом. лѣч. 9.

ГАЛГАНЪ, *рм.* *Див. Галганъ.*

XVII. Галгану кадила що найсвѣтѣйшого

(треба взяти) Крон. Боб. 47.—От фунта галгану по грошу одному (мыта) Ак. ЗР. IV, 250 (1605).

ГАЛЕЛЫ, *ржс.* *Див. Галеры.*

XVIII. Неимущихъ Вѣденскаго патента берутъ на галелы Гр. Барск. I, 31.

ГАЛЕРА, *ржс.* *Див. Галера.*

XVIII. Петр... з войском ходил на галерахъ (въ) Стоктолм Лѣт. Ю.Р. 92 Кр. лѣт. оп.

ГАЛЕРНЫЙ, *прикм.* *від «галера».*

XVIII. Флотъ корабельный и галерный нѣгди предъ тимъ въ царствѣ Московскомъ небывалый Лѣт. Вел. III, 550 (1699).

ГАЛЕРЬ, *рм.* (пол. *haleiz* з ним. Heller). *Дрѣвна монета що її почали бити за Вацлава в Польщі (1300—1305); 12 штук галерівшло на 1 широкий польський грив.*

XVI. Чи не пят ли п'таховъ продають за два пѣнезѣ [або два галерѣ] Ев. Пер. 52.

Див. Галѣрь, Гарель, Гарѣль.

ГАЛЖБАНТЬ, *рм.* (нім. Halsband). *Рід окраси, що носили на ший замозні жінки у Польщі й на Вкраїні (XVI—XVII).*

XVI. Серебро всякое ламаное... на рядехъ, галжбантахъ, шабляхъ Арх. ЮЗР. VIII, III, 351 (1583).

ГАЛИЛЕАНЪ, **ГАЛИЛЕЙЧИКЪ**, *рм.* *Мешканець Галилеї.*

XVII. И ты галилейчик естес Ев. Реш. 192.

XVIII. Таа свѣтлость (Ха) перше оу галилеановъ розсѣватиса зачала Науки парох. 128.

ГАЛИРА, *ржс.* *Див. Галера.*

XVIII. За кораблемъ везена галира Діар. Хан. 24.

ГАЛИЦИНЪ, *прикм.* *віар. «галиця».*

XV. Щепановичъ Илия возведъ и (Мстислава) на галициноу могилу Ип. 722 (1206).

ГАЛИЦКИЙ, **ГАЛИЧКИЙ**, *прикм.* *від «Галичь».*

XV. Володимеръ Галичкой... волость мою взалъ Ип. 405 (1150).

XVII. Его млсть панъ Павелъ Желѣборскій, подсудокъ земскій Галицкій Гал. Кн. Раз. (пр.) 3.

ГАЛИЦЯ, *ржс.* (ц. сл.). *Зоол. Coturnus monadula. Галка.*

XV. Соколь галиць збиваетъ Ип. 246 (1097).

XVI. Галици стады бѣжать къ дону великому Сл. о п. Иг. 7.

XVII. Птаковъ галиць потонуло до килкасоть Сб. лѣт. 95 (Меж. лѣт. 1633).

ГАЛИЧАНИНЪ, *рм.* 1. *Мешканець Галича.*

XV. Послашася Галичане по Ивана по Ростиславича въ Звенигородъ и въведоша к собѣ в Галичь Ип. 316 (1144).

2. *Мешканець Галицького передмістя.*

XVII. Галичане, съ передмістя Галицького просили его королевской милости о свободу Літ. Льв. 250.

ГАЛИЧАНКА, *рж. Мешканка Галича.*

XV. Женоу поустити (Романъ) во Вроучій с галичаньками Іп. 661 (1188).

ГАЛИЧЬ, *прикм. від «галиця».*

XVI. Говоръ галичъ убуди Сл. оп. Іг. 10.

ГАЛІОНОКЪ, *рм. Здрібн. Див. Галіонъ.*

XVIII. Пояс... з галіонками золотими Дѣло о реп. Ак. 17.

ГАЛІОНЪ, *рм. Див. Галіонъ.*

XVIII. (Возницівъ) либерію... золотыми галіонами шемерованную убранные Діар. Хан. 24.

ГАЛІОТЪ, *рм. (фр. galiote). Легка галера, судно плоскоденне вітрилове.*

XVIII. Другое судно морское, т. е. далѣ моремъ отъ береговъ ишло зовемое галіотъ Дн. Хан. 30 (1722).

ГАЛКА, *рж. (пол. galka з нім. Galle). Кулька, галька, щось кругле, як куля.*

XVII. На каждом прутѣ галка з квѣтами Крон. Боб. 48.—Под крестом галка взорыстая зе шмелцем и з гузиками Арх. ЮЗР. I, X, 146 (1637).

XVIII. Кубковъ два на галкахъ з накривками пестрозлоцѣстихъ Арх. Сул. 57 (1729).—Бунчукъ тожъ велце модний зъ позлоцѣстою галкою и древцемъ Вел. Сказ. 29.—За деланье на кришѣ звоници пять галокъ мѣдних и мѣсца з... мѣдѣ Арх. Вид. м. 25; (Реестръ прих. рас. Арх. Анис. (1752).—Хлѣба житного, соли... змѣшавши уробитъ з того галку вложитъ в око Млр. дом. лѣч. 20.

Мушкатова галка. *Nux moschata. Горіх з дерева Myristica moschata.*

XVII. Отъ мушкатовыхъ галокъ отъ фунта по пѣнязей пять (мыта) Ак. ЗР. IV, 250 (1605).

XVIII. Мушкатовую галку скришивши грзяти Млр. дом. лѣч. 16.—На корѣння разное як то: гвоздики, шафранъ, галка... вишло денегъ 5 р. Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 294 (1744).—Взять циномону, гвоздиковъ, мушкатовой галлы Разн. марц. 637.

ГАЛЛА, *недосл. Див. Алла.*

XVIII. Хмелницькій.. повелѣ (козакамъ) во утрій крикнути: «гала, галла» и страхъ пусти Ляхомъ въ очи Літ. Гр. 54.

ГАЛО, *рн. Болото чисте, не заросле.*

XVIII. До болотъ галамы называющихся Оп. ст. Млр. II, 512 (1702).—ib. 47, 508.

ГАЛОНОКЪ, *рм. Здрібн. Див. Галіонъ.*

XVIII. Кунтушъ штофовій... изъ золотимъ

галонкомъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 292 (1744).

ГАЛОЧКА, *рж. Здрібн. від «галка».*

XVII. Повиненъ буду... митру... вернути братству... з крестиком на окрушок галоцѣ до верху митры належачом Льв. Ставр. 120 (1641).

XVIII. Помѣшай тоє (салѣтру) з медомъ прѣснимъ, щоб галочку можна зъ того зробити Укр. Госп. Пор. 63.

ГАЛТЪ, *рм. (нім. Halt). Зупинка, держа.*

XVIII. Суд ему за разомъ в держаню и къ тому галту двадцят копъ грошей сказати маєт Сб. Мат. Львоб. Укр. 47 (1745).

ГАЛУЗИСТЫЙ, *прикм. Що має багато гілля; розлогистий.*

XVII. Дерево галузистое и широколиственное тѣнь великую чиначче Тр. постн. 472.

ГАЛУЗКА, *рж. Здрібн. від «галузь». Гілка.*

XVII. Колосокъ... галузка, голца Бер. Лекс. 161.—Вгъ... якъ отецъ чинит и садовничий около галузок же их очемхует Діал. о пр. вѣрѣ, 318-б.

XVIII. Межи пашу галузки зъ дерева вязового мѣшати Укр. Госп. Пор. 68.

ГАЛУЗЬ, *рж. Те саме що «голь». Віта.*

XVII. Ростка, галуз, голь, или голца з' листам Бер. Лекс. 26.—Іды теде древо... добрых народить овоцѣв чилиса рощками и галузми своими нехилит на долѣ? Рад. Він. 1130.

XVIII. Выросло двѣ галузѣ предивные Пам. укр. м. II, 69 (Рк. Тесл.).—Въ верболозовихъ галузяхъ зъ листомъ вареныхъ въ водѣ купайся Укр. Госп. Пор. 75.

ГАЛУЗЬЕ, *рн. Збірне. Гілля, віти.*

XVII. Єдни розумють презъ пружіє зеліа албо древъ и галуз'а вершки Рад. Ог. 492.

XVIII. Іоан збирал волоси по галузью и дубахъ Єв. Реш. 331 (1710).

ГАЛУНЬ, *рм. Хсм. Alumen. Галунок землею соли.*

XVII. Отъ камня галуны по грошей полтредтя (мыта) Ак. ЗР. IV, 250 (1605).

XVIII. О пекущих хлѣбы... фалшыве з галуномъ Клим. Вірші, 29.—Медъ зъ галуномъ замѣшати и тымъ шмаровать (бородавки) Млр. дом. лѣч. 3.

ГАЛУШЕННЫЙ, *прикм. Приготований на галушки.*

XVIII. Взять муки молокомъ подколотивши, такъ какъ на галушенное тѣсто Разн. марц. 242.

ГАЛУШКА, *рж. (пол. haluska). Варений круглий шматочок тіста (страва).*

XVIII. Натасовался другий (человѣк) галушокъ як соли мажку Укр.-Р. Арх. IX, 53.—

Сель онъ Бовтуренко с... Бурлакою галушокъ вечерати Прот. Полт. С. III, 21 (1747).

ГАЛЫЙ, прикм. *Не зарослий, чистий.*

XVIII. Сеножать на Галомъ болотѣ Оп. им. Дан. Апост. 86 (1734).

ГАЛЪОСЪ, рм. *Див. Галясъ.*

XVIII. Галъосу полтора фута Разн. марц. 477.

ГАЛЪРЪ, рм. *Див. Галеръ.*

XVII. Оному (члку) панъ есєь долгъ отпустилъ а онъ товарышеви своему нѣ галъра Ев. Вил. II, 64-б.—Трепулнй... дешевый, о трех галърахъ Бер. Лєкс. 172.—Галъръ—мѣдница, лепта, сикль Синоп. сл.-р. 16.

ГАЛЪЯ, рж. (гр. γαλῖα, ит. galia). *Човен у н'ять ридів весел.*

XV. Высѣдъ на брегъ и тоу оставиша всѣ носады и галъѣ и Вѣлозерский полкъ Ип. 625 (1182).

ГАЛЮБАРДА, ГАЛЯБАРДА, рж. (ст. нѣм. Hellebarthe, пол. halabarda). *Див. Алябарда.*

XVII. Дреколь Алабарта, Галабарда Бер. Лєкс. 38.—Галюбарда або рогатина—дреколь Синоп. сл.-р. 16.

ГАЛЯ, рж. (?).

XVIII. Єсть одно звѣря, которое зовутъ галья и маєть два роги кождый рогъ ест на два ступнѣ Пам. укр. м. IV, 31 (Сок. Рк.).

ГАЛЯБАРТНИКЪ, рм. (нѣм. Hellebardier, пол. halabartnik). *Узброєнный в алябарду.*

XVII. В'ѣжджал (Христос в Іерусалим)... не маючи з' собою жадного жол'нѣрства, жадныхъ Галабартниковъ Ев. Калл. 182.

Див. Алабартникъ.

ГАЛЯБАСТЕРЪ, рм. (гр. ἀλαβαστρος). *Див. Алавастръ, Алябастръ.*

XVII. Пирамиды... ставляете з камѣня резного мрамуровъ галябастровъ Крон. Бсб. 172-б.

ГАЛЯНТЕРІЯ, рж. (фр. galanterie). *Прикраса до убрання, артикули шку.*

XVIII. Хмелницкій... что въ ристункахъ сукняхъ... галянтеріяхъ, коняхъ и ридванахъ (взялъ)—то жеби оную добичь сшатовати—таковаго на землѣ нѣтъ чловека Літ. Гр. 262.

ГАЛЯСЪ, рм. *Бот. Горішок, що з нього роблять чорнило галла.*

XVIII. Не мѣючи... куповати за шо папєру, смолки, воску и галясу Оп. ст. Млр. III, 131 (1728).

ГАМАЛІЯ, -ЛЪЯ, рж. *Гатунок шаблі.*

XVII. Пограбили... пулгакъ шаблю гамалѣю з ладуньками Арх. ЮЗР. VI, I, 357 (1609).—Шаблю... гамалѣю зъ серебромъ за золотыхъ 15... взялъ Кн. Гроцк. Луцк. 1060 (1624).

ГАМАЛКА, рж. (пол. gsmółka). *Див. Гомолка.*

XVIII. Кладуть бульку и гамалку и до того масла много Укр.-Р. Арх. X, 436.

ГАМАЛЪЙКА, рж. *Здѣбн. Див. Гамалія.*

XVIII. Гамалѣйка старая сѹтогаѣованая Літ. Вел. IV, 114 (Рєєстръ Пал. 1704).

ГАМАНЪ, рм. *Шкуратаый капшукъ на гроші кресало то що.*

XVIII. Гаманъ юхтовий Арх. Вид. м.; рєєстръ річ. без заг.

ГАМИСТВО, рн. (уг. hamis—фальшивый, неправдивый). *Шахрайство.*

XVIII. Добре дѣло буде... што бы порція ся оу себѣ по правдѣ розмитовала тай безъ всякой гамиства вырубала Урб. 70.

ГАМЛѢТЬ, рм. *Див. Камлеть.*

XVII. Рызы фелон гамлѣту червоного Арх. ЮЗР. I, X, 167 (1637).

ГАМОВАНЬЕ, рн. (пол. hamowanie). 1. *Затримання.*

XVI. Мають мѣщане Городенскій тою дорогою... ѣздити безъ всякого гамованья Ак. ЮЗР. I, 53 (1516).—Маєт нам пан Ян Загоровский того имени поступити безъ каждого гамованья Арх. ЮЗР. VIII, III, 13 (1538).—По смерти его волно, безъ всякого гамованья з ѣмений церковныхъ выехати ів. I, I, 58 (1576).

XVII. Безъ вшелякого гамованья и зачєткы людемъ приєздчим отеждчати (дозволяєм) Мат. Вишн. 110 (1605).

2. *Стримування, повстягання, тамування.*

XVI. Княз Булыга з слугами... за тым моим гамованємъ прочь пошол Ж. Курб. II, 31 (1572).

XVIII. Вишневецкий... неударжаній наветъ прошеніємъ и крѣпкимъ гамованємъ княжни... постановилъ ити Літ. Вел. IV, 43.

3. *Спинення, перестання.*

XVIII. О гамованню хоженія и стрѣлянія непотребного з ручницъ и зъ луковъ при дворѣ нашомъ Стат. 31-б.

ГАМОВАТИ, дс. (пол. hamować з нѣм. hemmen). 1. *Затримувати, гальмувати, зупиняти (силою).*

XVI. И кгда бы дѣй на тот час не люди его гамовали... мог мене до смерти забити Арх. ЮЗР. VIII, III, 122 (1566).—Справа деи справы не гамуєть, але каждая поступкомъ своимъ правнымъ отправана быти маєть ів. I, I, 408 (1594).—А иныхъ гулятевъ... (абысте) гамовали, поскромляли ів. III, I, 131-132 (1596).—Гамуй руки, языкъ уложи на удило Рук. Муз. № 513 к. 57.

XVII. Сеймъ... позву теперешнего до шкруты-нѣумъ выданого гамоват не може Арх. ЮЗР. VIII, III, 515 (1605).—Пѣсок зас дробный великое море гамует' Гал. Кл. Раз. I, 206-б.—Вѣрныи хвы... же покуты не выповнили гамованы... бывають Єв. Реш. 402.—Злии духове на лювѣтру дшу члчюю задержують и гамують и не допускають до неба. Збірн. 1693, к. 203.

XVIII. Чрезъ стебло любистковое трунки уживать—слину гамуетъ Млр. дом. лѣч. 26.

2. *Стримувати, спиняти, заспокоювати.*

XVI. Ревность правды дому Божого грызла мя, простота а неумѣтность зась... наболше мя гамовала Отп. кл. Остр. II, П. 379.—(Я Лукиана и Андрѣя) упоминаль гамуючи ихъ отъ сваровъ Арх. ЮЗР. I, XI, 60 (1599).

XVII. Гамую—сопратоваю Синон. сл.-р. 16.—Быль Лавзиъ гамованъ от аггла, абы Іаковинячого прикрого не мовиль Літ. Рук. 18.

XVIII. Хмельницкий... орду своимъ старанемъ... гамоваль и упиняль Вел. Сказ. 67.

ГАМОВАТИСЯ, *дс. Стримуватися.*

XVI. Але пане Өиляплете, гамуйся Антир. 927.—Гамуйся для Бога Өиляплете ів. 947.

XVII. Гамуйся од запалчивости Єв. Реш. 17-б.—Ослица... прудко бежит и никды ей не погамует, такъ ты не дасися в грѣхах гамовати Кн. Рож. 174-б.

ГАМОНЬ, *рм. (пол. gamoń з гон. gamajds—недолуга). Роззява, дурень, пришепенуватий.*

XVIII. Бють якъ гамона Клим. Прип. 203.

ГАМРАТКА, *ржс. (пол. gamratka з фр. sam-rade). Кожанка, підложниця; роспусниця.*

XVII. Меселина.. великая была гамратка Крон. Боб. 195.

ГАМРАТЛИВЫЙ, *прикм. (пол. gamratliwy). Схильний до «гамрацтва», кохливий, пристрасний.*

XVII. То есть народъ гамратливый Крон. Боб. 60.

ГАМРАЦТВО, *рн. (пол. gamractwo). Роспуста.*

XVII. Знайшли жону Тарквинія молодого на гамрацтвѣ Рук. Хрон. 142.—Крон. Боб. 60.

ГАМЬ, *рм. Гельм.*

XVII. Гамъ або мисурка—шлемъ Синон. сл.-р. 16.

ГАМѢСТВО, *рн. Шахрайство.*

XVII. (Человѣк) вѣрныи а фал'чоу и гамѣства в' собѣ не має Пам. укр. м. II, 221 (Угр. Уч. Єв.).

ГАМѢШНИКЪ, *рм. Шахрай, ошукач.*

XVIII. Црѣ рек к нему со гнѣвом: такъ ес ми гамѣшнику збудовал' полату Пам. укр. м. III, 122 (Рк. Тесл.).

ГАМѢШНЫЙ, *прикм. Фальшований, неправдивий.*

XVIII. Оучинили собѣ бги фалшивые, поганые, гамѣшные Пам. укр. м. I, 258 (Рк. Тесл.).—Хитрый и гамѣшный лисъ ів. II, 129 (Рк. Тесл.).

ГАНБА, *ржс. (ч. hanba, пол. hanba). Сором, неслава, зневага, наруга, публіка.*

XVI. И мѣнили бы ихъ милость нѣкако то (перемирѣ) собѣ въ ганьбу Ак. ЗР. I, 221 (1501).—Жедаемъ... ажъ бы еси посломъ нашимъ тоѣ ганьбы и соромоты... не казалъ чинити ів. II, 145 (1522).—Хула ганба блюзнѣрство Зиз. Лекс. 109.—Абы жадной паганы и ганбы (мѣсце тоє святое) не поносило Арх. ЮЗР. I, XI, 109 (1599).

XVII. Ганба—безчестіє, ганженіє, понось, поношеніє, укореніє, укорь, злохуленіє, обличеніє, смущеніє, сѣмѣшеніє Синон. сл.-р. 16.—Оукорь: злореченіє, ганба, пригана Бер. Лекс. 178.—Строфоване, каране, ганба, лане, поганбене, зганене, ів. 192.—Въ сих словах велце скрытая ганба и гнѣв Бжий... познатися может Єв. Реш. 107-б.—Пред тым Крестъ Хв былъ ган'бою и неславою Рад. Він. 50.—Отишоль оный з ганбою дяволь и вернулъся до оногo, што его послалъ Рук. № 0. 4^о 86, к. 53.—Не для жадной зрады тую ганбу отношу Жив. Св. 132.—Теперь еси собѣ ган'бу, вѣчну ю неславу з'єдналь Збірн. 1693, к. 153-б.

XVIII. Якій поступокъ Вашъ нетилко ганби, но и клятви есть достоинъ Літ. Вел. II, 225.—Сромота нам велика будет, ганба и поруганѣ Пам. укр. м. II, 16 (Тухл. Рк.).—О якій же встыдъ, яка ганба Науки парох. 16.

ГАНБИТИ, *дс. Див. Гакити.*

XVII. Досаждаю, порицаю, оускаржаюса, порокую, ганю, злоречу, ганблю, осмѣбую Бер. Лекс. 179.—Єсию... на Асипа... почаль при обѣдѣ негодными словами ганбити Прот. спр. пот. 120 (1690).—Ганблю—злословлю, обличаю Синон. сл.-р. 16.—Билъ его по щоках и ганбил Акт. Старод. кн. 5.

ГАНДЕЛЬ, *рм. (нім. Handl). Торгівля. торгомерційні справи, купецтво.*

XVI. Дозволяемъ... гандли всякие вести... речами вшелякими шинковати Мат. Вишн. 100 (1591).—Люди купецкіє... безпечнѣ ся въ гандли свои затегнули Ак. ЗР. IV, 186 (1598).

XVII. Отправуетъ купецъ до разныхъ краєвъ гандлѣ Рад. Він. 1581.—То правъ за гандел, каждому добровольный, жемъ куповаль пенку Акт. Старод. кн. 114.—Инаякая милость, а з'влаща которая часови служит, ган'дель власне есть а не власная милость Тест. Вас. 37.

XVIII. Гандлѣ купцам... будут свободни Вел. Сказ. 250.—Сынъ расточи все свое имѣніе... не чрезъ непомыслимый гандель Науки парох. 137.

ГАНДЛЕВАТИ, ГАНДЛЮВАТИ, *дс.* (нім. handeln). *Займатися гандлем, торгувати, куплювати, продавати товари.*

XVI. Эдалъ... князь... своимъ врядовнымъ сознаньемъ княгини... даній медовыхъ... и к тому пуцъ... гандлюючи ими Arch. Sang. VII, 52 (1559).—Даемы волность тымъ подданнымъ нашимъ... гандлевати Арх. ЮЗР. VIII, V, 233 (1582).

XVII. Жаден (учень) жадной речи... ничего становити, гандлювати... без вѣдомости учителя не маєт Пам. КК. I, 45 (1624).—Мы... позволяемъ... вшелякими товарами... гандлювати безмытне ів. III, 396 (1659).—Земля в моцы вашой ест. справуйте гандлюйте и осажаютъ еѣ Крон. Боб. 22-б.

XVIII. Да се жъ ты... тѣлько праштику ешь... а досыть добре й ты гандлюешь Пер. Мат. III, II, 158.—Аби купцамъ волно было гандлювати Літ. Вел. III, 513 (1698).

ГАНДЛЮВНИКЪ, *рм.* *Той що гандлює, купець, крамар.*

XVII. Купецъ або Гандлювник Бер. Лекс. 321.

ГАНЕБНЕ,-О, *присл.* *Соромітно, безчесно.*

XVII. Для якои причини... сина... такъ ганебне вдаривши, о смерт приправив Прот. Полт. С. II, 186 (1690).—Христа Месію своего ганебне замордовали (жиди) Гал. М. Пр. 46.

XVIII. (Люде)... будут ганебно головами накладатъ Клим. Вірші, 29.

ГАНЕБНОСТЬ, *ржс.* *від «ганебный».*

XVIII. Чи заслуговался я на такую язвами болѣзными скривающую мя ганебность Марк. IV, 173 (Л. Коч.).

ГАНЕБНЫЙ, *прикм.* *Соромітний, підлий, безчесный.*

XVI. Тотъ царь Константинъ укинулся у... распущенство ганебноє Сп. прот. Лют. 58.—Гермогенъ... въ дорозе... смертю ганебною животь свой скончалъ Кул. Мат. I, 76 (1600).—Максиміанъ цесарь... ганебною хоробою былъ зараженный Пам. укр. м. II, 341 (Мал. Пр.).

XVII. Тирана... Гедъ Бгъ ганебною з'губою скаралъ Жит. Св. I 178 1678 р.—Смерт ганебную поносили стые пророкове Ев. Реш. 82-б.—Злодѣи... мѣють ганебною смертю на шибеници скарани бути Прот. Полт. С. I, 87-б (1690).—Подаль ихъ Богъ до ганебного смислу чинити что не належитъ Каз. № 3, к. 12.

XVIII. (Сулимко всѣх своих помощни-

ков) до ганебной препроводилъ згубы Літ. Вел. III, 107 (1692).

ГАНИТИ, *дс.* *(кого, що). Неславити, лаяти, дорікати, соромити, блюзнити.*

XVI. Яковій поступокъ и звичай мы ганимъ Гр. кн. Лит. 50 (1516).—Хулю, ганю, блюз'ню Зиз. Лекс. 109 (1596).—Филялетъ, щытившиися єю (конфедерациєю) не разъ... а потомъ ее ганить Антир. 847.—(Вы) имѣя церковные до своеє влады побрали, чого не ганю Ак. ЗР. IV, 197 (1599).

XVII. Негань нашей вѣры Жит. Св. 388-б.—Десят шпеговъ... Люду посполитому ганили землю обѣцаную Крон. Боб. 55-б.—За великую епитемію Хс фарисеовъ ганилъ Гал. Гр. Розм. 3-б.—Ваценко... пред судом одного (Лукяна) ганит якося не годит Прот. Полт. С. I, 174 (1694).—Мы ганимъ вамъ тотъ поступокъ неслухный Арх. Мот. 12 (1694).—Ганю—хулю, порицаю, посрамляю, укоряю, соменьшаю, попираю, пятаю, постиждаю, досаждаю, поемлю Синоп. сл.-р. 16.

XVIII. На той Хмельницкого листъ...отписалъ король до него, не вѣрачи и ганячи єму килко-кротніє облудніє ласки Вел. Сказ. 72.—И я гетманъ... ганилемъ ихъ въ той мѣре непорядокъ Літ. Вел. III, 453.—(Я) ганил его в нисмѣ за туше его отозви Дн. Марк. IV, 222.—Дубовикъ... позаочне и въ очи ганилъ (Бутовича) Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 109 (1715).

Див. Ганбити.

ГАНИЧКОВЫЙ,-ШКОВЫЙ, *прикм.* *Див. Ганусновый.*

XVIII. Его императорское величество... горѣлку ганичковую кушалъ Дн. Хан. 34 (1722).—Водки ганишковой 8 ведер Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 294 (1744).

ГАНИШЪ, ГАНЫШЪ, *рм.* *Див. Ганусъ.*

XVII. Отъ камня ганышу по грошей полтретья (мыта) Ак. ЗР. IV, 250 (1605).

XVIII. Слугъ п. судиной далисмо копу на куплене ганышу в Крелевцѣ Дн. Марк. II, 174.—Взымається вагового съ воску, лою, ганышу Оп. им. Дан. Апост. 151.

ГАНКЕРЪ, *рм.* (пол. ankier, з нім. Anker). *Скріпа, стягач, залізна клямра, що в'яже з собою части стін, муру або бальок.*

XVII. Ёздили з отцем Василиєм до Руды ганкры єднаты Арх. ЮЗР. I, XI, 342 (1612).—Пану Габрыелю Лангишу, ганкер, то ест желѣза церковного штукъ 8... продаем ів. 368 (1622).—Въ ночь гром срогий ударил... там западил посред муру ганкры древесный ів. 378 (1630).

ГАНКРОВЫЙ, *прикм.* *від «ганкерь».*

XVII. Желѣза ганкровога взуткам отважи-
лем Арх. ЮЗР. I, XI, 370 (1627).

ГАНОКЪ, *рм. Див. Ганокъ*

XVI. Розсудили непотрѣбный быти ганокъ
такъ до самыхъ образовъ, который вхоть обра-
замъ заступаеъ Арх. ЮЗР. I, XI, 132 (1599).

XVII. Абы п. Михалъ на ганку в церкви надъ
притворомъ зъ поранку до вечернѣ не отхо-
дячи трвалъ Арх. ЮЗР. I, XI, 101 (1611).—
Іеремѣя... мовилъ смѣле до люду всего в ганку
церковномъ Жит. Св. 217-6.

XVIII. Ткачня зъ двома чуланами при ед-
нихъ сѣняхъ и ганку Арх. отр. 5 (1766).—
При самой земли окрестъ основанія суть хоры
или ганки Гр. Варск. I, 19.

ГАНОЧОКЪ, *рм. Здрібн. від «ганокъ».*

XVII. Двом теслам, що робили сходы и га-
ночок... дадемъ зл. 3. Арх. ЮЗР. I, XI, 665 (1635).

ГАНТВАСЪ, *рм. (нім. Handfass). Начиння
мити руки.*

XVII. Выдатки до дому священническаго и
до гантваса до цинового... з. 9. Арх. ЮЗР.
I, XI, 396 (1633).

**ГАНУСКОВЫЙ, ГАНУСОВЫЙ, ГАНУШ-
КОВЫЙ**, *прикм. Настояний на ганусі.*

XVIII. Ганусовой оковитой горѣлки сѣмъ
кварти Укр. ист. м. 32 (1756).—Горѣлки га-
нусковой пол чарки Млр. дом. лѣч. 16.—Взять..
горѣлки ганушковой доброй два гарця Разн.
марш. 638.

ГАНЧАРСКИЙ, *прикм. Див. Гончарский.*

XVI. Глина ган'чар'скаа Пам. укр. м. V, 215
(Кл. Остр. 1599).

ГАНЧАРЪ, *рм. (пол. garnozarz). Див. Гон-
чаръ.*

XVIII. Василеви казалемъ, жебы Матвѣй
ганчаръ переробилъ печи Дн. Марк. I,
138.

ГАНЧИРКА, *ржс. (нім. Handscheure?). Шма-
токъ тканини, щобъ витирати що, онучка, стирка.*

XVIII. Ганна... вдарила разъ ганчиркою мой-
рою по вуху (Чернополского) Прот. Полт. С.
III, 218 (1750).

ГАНЪ, *рм. Див. Ханъ.*

XVII. Татаръ съ царемъ ганомъ и беємъ
было по три кротъ сто тысячей Літ. Сам. 80
(1649).

ГАНЯТИСЯ, *дс. Бігати (за ким).*

XVIII. Ганяючися не нацѣловатися Клим.
Прп. 208.

ГАПЛА, *ржс. Гаплик.*

XVII. Феско отдалъ... гапалы птучни Ак.
Бор. 26 (1638).

ГАПЛИКЪ, *рм. (пор. нім. Haftl). Гачок, щобъ
застібати одіж, або на прикрасу.*

XVI. Федко Кравецъ... гапλικовъ взялъ ту-
зиней пать Ж. Курб. I, 312 (1579).—Тамже
взяли въ ворку полотняномъ зготованя
кольца... яжовые, позлотистые зъ брайцар-
ками зъ гапликами и пряжками позлоти-
стыми Арх. ЮЗР. III, I, 109 (1596).

XVII. Третий (ланцюшокъ)... з гап-
ликами Прот. Полт. С. II, 3 (1675).

XVIII. (Кабат) з гап-
ликами позлоцѣстими Літ. Вел. IV, 125 (Реестръ Пал. 1704).—На
нитки, гаплики и шнурокъ—7 к. Дн. Хан. 40.

ГАПТАРЪ, *рм. Див. Гафтаръ.*

XVII. Тимко, гаштаръ Полтавскій Прот.
Полт. С. I, 226-6 (1700).

* XVIII. За шесть крестовъ гаштованыхъ зла-
томъ и серебромъ гаштарю Василию... рубли 3
Ризн. Соф. кн. 126-б.

ГАПТОВАТИ, *дс. Див. Гафтовати.*

XVIII. Отдалисмо... воздуха гаштованого на
плащеницу Сб. Мат. Львовб. Укр. 6 (1722).—
За шесть крестовъ гаштованыхъ златомъ и среб-
ромъ гаштарю Василию... рубли 3 Ризн. Соф.
кн. 126-б.—Чепецъ на атласѣ гаштованый зло-
томъ Быт. мдр. обст. 347.

ГАРАЗДЪ, *присл. Див. Гораздъ.*

XVI. И слышавъ есми, ижъ того хлопца тое
ночи страчено и я дей мовилъ, ижъ то не гараздъ
чинять Кн. Гродск. Луцк. 337 (1565).—Видель
слугъ Монтовтовыхъ, которыхъ я гараздъ знаю
іб. 18 (1571).

XVII. Которого я... поцѣлую... наложѣте
на его кіями гараздъ Єв. Реш. 191.—Якъ при-
меркло гараздъ Прот. Полт. С. I, 198-б. (1698).—
(Шинкарка) впавши на землю гараздъ и
духа пострадала іб. 226 (1700).

XVIII. Андруша... не... гараздъ дочувае Кн.
Нос. 24-б.—Здоров'ли естъ старушокъ отецъ
вашъ?—Гараздъ, живъ естъ Пам. укр. м. I, 170 (Рк.
Тесл.).—Лѣвшъ гараздъ, неже негараздъ Клим.
Прп. 224.—Дождъ превеликий ишолъ по сто-
ронамъ... и насъ гаразда зачепилъ Дн. Марк.
I, 240.—Ночь... тиха и гараздъ холодна іб. III,
142.—Гараздъ будутъ жыти Тих. № 11, к. 53.

— **въ ночь, тізно еночі, улягома.**

XVI. Я... вже гараздъ въ ночь... до дома...
есми приехалъ Кн. Гродск. Луцк. 24-б. (1574).

ГАРАПЪ, *присл. (пол. harap z нім. herab).
Лови, полювання.*

По гарапѣ (пол. po harapie). *Затізно.*

XVIII. Виговский... прибилъ на Украину
для усмирення тои козацкои ребеллѣи, но уже
по гарапѣ, ибо всѣхъ засталъ его отступив-
шихъ и до Хмельниченка надъ сподѣванѣ его при-
пнувшихъ Вел. Сказ. 244.

ГАРАСОВЫЙ, *прикм. Див. Гарусовый 1.*

XVII. Фартухъ чорный гарасовый за зол. 1 гр. 20 Арх. ЮЗР. I, XI, 433 (1633).

ГАРАСЪ, *рм. Див. Гарусъ.*

XVII. Стихарь поддіаконский гарасу пѣстро-го Арх. ЮЗР. I, XII, 17 (1619).

ГАРАЧИЙ, *прикм. Див. Гарячий.*

XVIII. Стали лагеромъ при водѣ и лѣсахъ у право будущихъ, а въ передъ колодязъ гара-чий Дн. Марк. II, 53.

ГАРАЧКА, *рж. Див. Горячка.*

XVIII. Коли воля на гарачку хорус, нѣчого ѣсти не хочеть Укр. Госп. Пр. 69.—Харко... поехавши з отцемъ архимандритомъ... з гарачки оумерь Вид. Ник. м. 4-б. (1734).

ГАРАЧЬ, *рм. Див. Гарачъ.*

XVII. Для гарачу Турки поприсягли ему (Ивонѣ) тые кондыціи Крон. Бзб. (др.) 289.

ГАРБА, *рж. (тур. araba). Татарський віз.*

XVIII. Пожитки ихъ (татар) на гарбахъ въ лѣсу лежаніе отбили Дн. Марк. I, 327.—Ибраимъ... велѣдъ... многое число приспособити и подъ мури Чигринскіе провадити гарбъ пов-станихъ... зъ внѣ и зъ внутрь... зъ смолою, толсто увитихъ и уклееныхъ Лѣт. Вел. II, 431.

ГАРБАРКА, *рж. Гарбареза жінка.*

XVII. У пани Сачковой гарбарки узяло подпоръ дубовыхъ до плоту Арх. ЮЗР. I, XI, 421 (1654).

ГАРБАРСКИЙ, *прикм. від «гарбаръ».*

XVII. Протестацию гарбарскую... потреба ей завше на памяти и в рукахъ про контрверъ-сии готовую мѣти Льв. Ставр. 37 (1609).

ГАРБАРЧИКЪ, *рм. Здрібн. від «гарбаръ» (пол. garbarz.k). Підмайстер у гарбара.*

XVII. Василий Ивановичъ гарбарчикъ... отдал котель мѣдяный Арх. ЮЗР. I, XI, 365 (1622).—Штожь бы я мѣлъ чинити нендзный чловѣкъ простакъ гарбарчикъ Діар. Фил. 101.

ГАРБАРЬ, *рм. (пол. garbarz з вім. gārber). Ремісникъ, що чинить шкіри, чинбар.*

XVI. Дано было позволеніе... але не гарь-баремъ, не шевъчыкомъ Антир. 829 (1599).—Петръ гарбаръ (дал)—зол. 1. Арх. ЮЗР. I, XI, 31 (1599).

XVII. Усмаръ: Гарбаръ, скорникъ Бер. Лекс. 182.—Зостаєть онъ Василю Максимовичу гар-бару... виннимъ Прот. спр. пот. 34 (1690).

ГАРБАТИ, *дс. Рабувати, забирати, видирати.*

XVIII. Пришовъ гарбат, да все загарбавъ Ёлим. Прип. 240.

ГАРБОВКА, *рж. Дубова вода в діжці, щоб чинити шкіри.*

XVIII. (Швець) поидет до гарбовки у човнѣ хитати: козлыны и бараницы... окрашати Клим. Вірші, 104.

ГАРБУЗЪ, *рм. Бот. Cucurbita. Огородня рослина.*

XVIII. Матвѣй... взялъ у него (Каленика) корову за стравлене гарбуза свинею Оп. ст. Млр. III, 305 (1719).—Огородины... гарбу-зовъ... сѣять довольно Арх. Сул. 117 (1778).

ГАРБЯНЫЙ, *прикм. від «гарба».*

XVIII. Войско Московское и козацкое дроб-ную стрѣлбу тому гарбяному штурму невре-дительную густо випустивши, вдарило зо всѣхъ армать Лѣт. Вел. II, 432.

ГАРВАТЬ, *рм. Мешканецъ Хорватій.*

XVII. Иллирикъ: Словакъ... зъ ческа Гарватъ Бер. Лекс. 277.

ГАРДЫЙ, *прикм. (пол. hardy). Пишный, бучный.*

XVIII. Отдаєть ему... шаты дорогие и пот-равы гардые, препышныя Ал. Тиш. 33.—Учи-нивъ Александеръ гостину гардую брати своей іб. 100.

ГАРЕЛЬ, *рм. Див. Галеръ, Гарѣль.*

XVII. Отгол не выйдеш, поты поки... не зыстишъся и до наименшого гареля Ев. Реш. 16-б.

ГАРЕЧЕ, *присл. Див. Горяче.*

XVIII. И сюды гарече и туды болече Клим. Прип. 217.

ГАРКАБУЗЪ, *рм. Див. Аркабузъ.*

XVI. Желехъ... з гаркабуза чотырма кульями подстрелилъ (князя Ярослава) Arch. Sang. VI, 237 (1564).—А за двадцат пят гаркабузов ко-ротших с костми (заплатити) по копе, двадцат пят коп грошъ Арх. ЮЗР. VIII, VI, 184 (1566).

ГАРКАВЫЙ, *прикм. Що вимовляє «р» горлом.*

XVIII. Мова тиха гаркава Арх. Сул. ц. 145.

ГАРЛА, *р. мн. (пол. gardło). Див. Гарла.*

XVIII. За гарла лисѣи заплатитъ 3 р. 60. Дн. Марк. III, 318.—Кунтушъ червоній су-конный... на гарлахъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 292 (1744).

ГАРЛОВЫЙ, *прикм. Див. Гарловый.*

XVIII. Хутерь... лисичихъ 3, между якими гарловое одно Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 97 (1725).

ГАРЛѢТОВЫЙ, *прикм. З гамлѣту зроблений гамлѣтовий. Див. Гамлѣтъ.*

XVII. Рызы гарлѣтовые кармазыновые Арх. ЮЗР. I, XI, 186 (1656).

ГАРМАСКИЙ, *прикм. від «гармашъ».*

XVIII. Дворы гармаскіе: дворъ Івана Овча-ренка, Кярика Никитова Мат. Полт. Полк. I, 2 (1735).

ГАРМАТА, *рж. Див. Армата.*

XV. Всюду по мѣстахъ бито зъ гармать Ак. ЮЗР. II, 112 (1494).

XVII. Мы не фолкгуочи... Леску Черкесу, ижбы на гармату осажон (наказали) Ак. Полт. Гор. Ур. I, 109 (1667).—Магметъ... з гармат бурячих... казал стреляти Крон. Боб. 375-б.—Банкетъ учинивши з гарматъ били Літ. Сам. 54 (1658).

XVIII. В тих городах... гармат велми много Пути. Іер. 4-б.—(Наказано) абы (сотникъ)... оного Кутневского всадила на гармату Дн. гетм. канц. 23 (1722).

ГАРМАТКА, рж. *Здрібн. від «гармата»*.

XVII. Заразъ у Турков полнии гарматки отняли а самъ Ивоня одно порвалъ и утягнулъ его къ собѣ Крон. Боб. (др.) 288.

XVIII. Листъ короля... до п. Пива о отдаче гарматокъ межигорскихъ Оп. Док. 40.

ГАРМАТНЫЙ, прикм. 1. *Див. Арматный 1.*

XVII. Овса еще прислать для коней гарматныхъ Ак. Нѣж. Маг. 62.

XVIII. (Звонники) и гарматные штуки отливаютъ Клим. Вірші, 109.

2. *Див. Арматный 2.*

XVIII. Писаръ гарматный, войсковій Літ. Бел. II, 185 (1669).

3. *Див. Арматный 3.*

XVII. Повѣдали, же еще не было... въ купѣ войска польского и такъ гарматного Літ. Льв. 249 (1634).

ГАРМАШЪ, рм. *Див. Армашъ*.

XVIII. Яко писалас іным ремесникамъ хвала так тымже... пишет сѧ похвала... довышам, гармашамъ и овчарямъ Клим. Вірші, 122.—На послуге при гарматъ заставати... пушкарровъ осмьдесять члвковъ, гармашовъ также Вел. Сказ. 226.

ГАРМОНѢЯ, рж. (гр. *ἀρμονία*). *Згідність звуків, що робить приємне слухове вражіння.*

XVII. Гды на лютнѣ струны згожаютсѧ выдають... гармонєю Гал. Кл. Раз. 258.

ГАРНЕНКО, присл. *Здрібн. від «гарно»; добренько, любенько.*

XVIII. І овечки гарненко въ кошару загнали Разг. Паст. 69.

ГАРНЕЦЪ, рм. 1. *Див. Горнецъ*.

XVII. Бысте... были чорны, як тыи што межи чорными гарнды легаютъ Кн. Рож. 131.—Глисей взявши гарнецъ новый всышалъ в него соли Крон. Боб. 122-б.

2. (пол. *garniec*). *Одиниця міри на горілку, пиво, мед або папию.*

XVII. Як хлопец визволяється... цебер пива, гарнецъ горѣлки Кн. Цеху Кр. 40 (1678).

XVIII. Крушъ гарнецъ 1... овса гарцевъ 60 Дн. Марк. III, 160.

3. *Той посуд, що ним міряють.*

XVIII. Вѣдра гарнци, кварти... должны бить вездѣ праведние, а не фалшивіе Права, 762.

ГАРНИЗОНЪ, рм. (фр. *garnison*). *Див. Гарнизонъ*.

XVIII. Миклашевскій... гарнизонъ или залогу... осадилъ Сб. лѣт. 43. (Кр. оп. Млр.).

ГАРНѢТУРА, рж. (фр. *gros de Tours*). *Груба шовкова тканина.*

XVIII. 14 локоть гарнѣтури цопелястой по 6 гривенъ 5 к. за локоть Дн. Хан. 31.

ГАРОВАТИ, дс. (пол. *gwarować*). *Пильнувати, стерегти.*

XVII. Лисувчиха... посродку ночи гаровала дом Іванишин Прот. Полт. С. I, 26-б (1674).

ГАРТА, рж. (нім. *Herd*). *Стоп олива з сурмою; иноді вживається на друкарські літери.*

XVII. За гарту 2 каменѣ без чверти... зл. 49. Арх. ЮЗР. I, XI, 664 (1628).

ГАРТОВАТИ, дс. (пол. *hartować* з нім. *harten*). 1. *По палений металъ остуджувати в холодній воді, щоб надати йому більшої твердості.*

XVII. (трѣлы гартовано острий безъ мѣры Тит. 50 (Сак. 1622).—Гартовано золото Дм. Рост. 29.—(Ми циклюпы) мечи и стрѣлы в иудейски пределы готуемъ, гартуемъ Дм. Твѣт. 100.

2. *Робити щось міцним, тривким, твердим.*

XVII. Частокротъ гартовалесъ кровю не-пріателскою... шаблю твою Єв. Калл. (пр.) 8.

XVIII. И так будут ти стусом гартовати кожух обертаючи на оба боки Укр.-Р. Арх. IX, 74.

ГАРТОВНЫЙ, прикм. *Гартований, загартований, твердый.*

XVII. Найгартовнѣйшє зброѣ и всеоружества, на вшелѧкіѣ противности снадне, латво и пристойне зажиги можем Тит. 313 (Парам. 1634).—Гартовни... зубы на мрамуръ трафятъ Дм. Рост. 108.

XVIII. (Кгѣw) гартовную всю зброю обфито брочила (?) Осв. Іер. 189.

ГАРТЪ, рм. (пол. *Hart* з нім. *Herd*). *Див. Гарта*.

XVII. Швагер мой за гарт за розныѣ трубѣки барановому челяднику—зл. 2 Арх. ЮЗР. I, XI, 394 (1635).

XVIII. Пятый майстеръ поливач, що поливает у печи у гарту дрова лугомъ (надруковано помилково—«лучомъ») Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 70 (1720).

ГАРУСОВЫЙ, прикм. 1. *Зроблений з гарусу.*

XV. Ризы гарусовыи бурнатныи Ак. ЗР. I, 136 (1494).

XVI. Раска гарусовая за штучку две копейкой даломъ Арх. ЮЗР. I, 1, 34 (1571).

XVII. Знайшли кунтушь зелений гарусовий Прот. спр. пот. 32 (1690).

XVIII. Кунтушь гарусовый, баранками подбитый Быт. млр. обст. 346.

2. *Шерстяний, плетений з вовняного прядива.*

XVIII. Чулки гарусовіе Дн. Марк. III, 15.

ГАРУСЬ, р.м. (від франц. міста Argus, пол. argus). 1. *Вовняна тканина з суканого пофарбованого прядива.*

XVII. Недостаєть моихъ грешнѣй... и штучки гарусу немаєъ Прот. Полт. С. I, 87-б. (1690).

XVIII. От штучки гарусу шаговъ шесть Вас. б. Мат. Лівоб. Укр. 66 (1727).—Куплено гарусу на лиштви до ошанчи лѣтной Дп. Хан. 87.

2. *Вовняне сукане прядиво.*

XVII. Велели побрать, которые при ней رہے зостають... гарусу чырвоного мотокъ Тр. Черн. Арх. Кэм. VIII, 102 (1666).

ГАРФА, ржс. (нім. Harfe з лат. harpa). *Струнный музичный инструмент.*

XVII. Браццало... цимбал, гарфа Бер. Лекс. Ю.—Гарфа, цѣра ів. 32.—Гарфа—брыццало, цѣль Синон. сл.-р. 16.

ГАРЦОВАНИЕ, рн. (пол. harcowanie). *Чинить від «гарцовати».*

XVII. Коннсе ристаніє: Вытъчки, гарпова-рье, бѣганье коньми Гол. П. М. II, 211 (1642).—Ристаніє: выѣган'е, вытъкан'е, гарцоран'е Бер. Лекс. 140.

ГАРЦОВАТИ, дс. (пол. harcować). 1. *Скакати на коні в різних напрямках, грати конем.*

XVII. По полю на конехъ гарцуючи и бегачи засевки розные ярые выбили Кн. Гродск. Луцк. 190 (1638).—Петръ напередъ... гарцовниковъ выправилъ и гарцовали доволѣ такъ долго же вже болшъ козакамъ терпѣти не хотѣлось Крон. Боб. (др.) 298.

XVIII. Козаки... обачили и самого Хмелницкого на стройномъ турецкомъ конѣ гарцующаго Літ. Вел. IV, 74.

2. *Выправляти герці, гуляти, буяти.*

XVI. Чтырей кролеве малеваные по столу зъ нами гарцуютъ Антир. 685.

XVII. Нечистыхъ духовъ гурты по пещере гарват завзяли были Жив. Св. 164-б.

ГАРЦОВНИКЪ, р.м. (пол. harcownik). *Той, що гарцює на бойовищі, що справляє герці на коні.*

XVII. Кто зъ Гарцовниковъ земныхъ оузбро-а-ется в шишакъ Рад. Ог. 384.—Рицеры и гарцовники Сауловы зъ пол-а до обозу уступовали Рад.

Він. 1551.—Петръ напередъ... гарцовниковъ выправилъ и гарцовали до воли такъ долго же вже болшъ козакомъ терпѣти не хотѣлось Крон. Боб. (др.) 298.

XVIII. Зъ обохъ сторонъ чрезъ гарцовниковъ поединковихъ военное зачинали дѣло Літ. Вел. II, 82.

ГАРЦЪ, р.м. (пол. harc). 1. *Початокъ битви, перше зіткнення поодинокихъ верхівів.*

XVII. (Члвкъ) поединковъ або гарцовъ на брата... не чинивъ Єв. Реш. 414.—(Копист.) поступовалъ зъ Татары и турки гарцы зводачи Тит. 84 (Бер. 1623).

XVIII. Болше того дня наступовати на нихъ (татар) не кусилися опрочъ гарцовъ, которыми до самого вечера забавлялися Літ. Вел. IV, 45.—Козаки и поляки... первого того дня гарцами зеждалися Дн. Марк. III, 9.

2. *Боротьба, змагання, поединокъ, двобій.*

XVI. Прыгледисяж... тому Ойлялстови... што съ тоєю коньоедерацыею такъ часто на гарцъ выеждалъ... а тутъ самъ ес зганилъ Антир. 849.

XVII. Если бо... помощникъ и спротивникъ, заступникъ и навѣтникъ. Если бываєть в' пошанован'ю, гарцы зводять Лѣств. 25-б.

Див. Герць.

ГАРЬЛЬ, р.м. *Див. Галерь, Гарель.*

XVI. Ассарій, пѣназ, гарьль Зиз. Лекс. 93.

XVII. Дробный пѣназ' або гарьль Бер. Лекс. 83.

ГАРЯЧЕ, присл. *Див. Горяче.*

XVIII. (Слѣшпорожденій) что то огонь не знаетъ, тылько слышитъ горяче Клим. Вірші, 155.

ГАРЯЧИЙ, прикм. *Див. Горячий.*

— *часъ, пекущий часъ, спека, пал; невідволочный, пыльный часъ.*

XVIII. Зъ горячого часу (абы) збѣгъ Клим. Прип. 217.

— *трунокъ, міцный, спіриту овий трунокъ.*

XVIII. Трунковъ горячихъ незаживаєть Млр. дом. лѣч. 2.

ГАРЯЧОСТЬ, ржс. *Див. Горячесть.*

XVIII. Подъ часъ горячости люде умирають Дн. Марк. I, 274.

ГАРЯЧЪ, р.м. (тур. harğ). *Данина, що мають платити всі не магометане, які мешкають у Турції.*

XVIII. А ва Дунаю отъ законніка и пона по червоному и горячъ по десять левовъ Пелгр. Ип. Виш. 11.—Гарячъ вѣчне скасований Літ. Вел. III, 513.

Див. Гарачъ.

ГАСАТИ, дс. *Бігати, скакати по всіхъ усябахъ.*

XVIII. Жена его Дорошенка чрезъ плотъ съ молодшимъ гасает (то есть по просторечію въ гречку зъ молодшимъ отъ него по лѣтамъ скакае) Сб. лѣт. 26. (Кр. оп. Млр.).

ГАСИТИ, *дс.* 1. Не давати горѣти, припиняти горіння.

XV. И не бѣ двора идеже не горѣше и не бѣ лѣзѣ гасити, вси бо дворѣ възгорѣшася Ип. 48 (946).

XVII. Проклятiе читано пастирское... и свѣчки гашено на проклятiе Лiт. Сам. 136 (1677).—Кухликъ в которомъ огарки гасятъ Крон. Боб. 48.

XVIII. Не треба огню гнѣтити, есѣ его до- сыть, ничимъ гасити Пер. Укр. Лир. 17.

2. Припиняти, заглушати, здушувати.

XVII. Не гаси своеѣ горливости ку Цркви Восточной Єр. Калл. (пр.) 9.—Євѣльскихъ жро- делъ солодкіи воды засѣ намъ вытѣкаютъ не га- мулючіи и не гасачіи прагненье Єв. Вил. II, 24-6.

✓ **ГАСЛО**, *рм.* (пол. hasło). 1. Умовлене слово, що дають на розпiзнання своїхъ від чужихъ, па- роль.

XVIII. Гасло было у насѣ: Марія Дн. Марк. I, 241.

2. Знак, сiгналъ.

XVII. Знакъ, пiтно, знамѣ, пѣха, также гасло Бер. Лекс. 52.—Яцко гасло такое да- валъ: якъ вовкъ завиетъ любъ стрѣлитъ з руч- ници Ак. Полт. Гор. Ур. I, 199 (1670).—Єли- азаръ... казалъ в трубы трубити даючи гасло своимъ Крон. Боб. 198-6.

XVIII. Вдаренно... на котлахъ, даючи гасло войску прибѣратися Лiт. Вел. I, прил. 35.— Король... велѣлъ... з... армати болшой дати войску гасло на остатний приступъ Вел. Сказ. 140.

3. Символь, девiза.

XVII. Православныи певного гасла сполече- ности своеѣ нѣколи бы мѣти че могли Копист. Пал. 736.—На томъ стомъ соборѣ сей стый Сум- волъ, або гасло... зложено было Єв. Калл. 310.— Ведлугъ гасла, албо вызнаня вѣры... дванад- цать естѣ Артикуловъ вѣры Гол. П. М. II, 362 (Кр. Н. 1645).

ГАСНУТИ, *дс.* Переставати палитися; пере- ставати свѣтитися; меркнути.

XVII. Рвеніе же подобно огню въ губцѣ скри- тому... должѣй горитъ не гаснучи Бер. Лекс. 209.

XVIII. Гасне ясностъ свѣчи при слонцу Нам. Укр. м. IV, 243 (Присл. Рк.).

ГАСТРИМАРГЪ, *рм.* (гр. γαστήρ — плунокъ + μάρτος — жадібный). Прожора, ласун, ро- екшникъ.

XVII. Гастрiмаргове: Чревобѣсники Бер. Лекс. 262.—Гастримаргове и роскошники свѣ- та того не мають О обр. 171.

ГАТАЛОМЪ, *рм.* (уг. hatalom). Гвалт, на- сильство.

XVIII. И по тумъ каравъ Господь Бгъ на- рудъ увесѣ Веніаминувъ дѣля гаталму жонѣ одного поша жидувского Поуч. Няг. 222.

ГАТИТИ, *дс.* Хмизомъ та землю або чимъсь подобнимъ задержувати течію воды; робити гати, направляти греблю.

XV. Велѣлъ былъ имъ ставѣ сыпати и гатити Ак. ЗР. I, 175 (1498).

XVI. Люди... мають... мости мостити, гати гатити Ак. ЗР. III, 44 (1551).

XVII. Самъ, безъ людской помочи греблѣ... гатити маєтъ Мат. Ист. ЮР. 16 (1690).

XVIII. Козаки... ручаи зъ болотъ въ каналъ текучіи гатили Об. Черн. 118 (1722).—Роста- новили греблю гатитъ общимъ коштомъ Дн. Хан. 210.

✓ **ГАТИТИСЯ**, *дс.* Пасивъ від «гатити».

XVII. Старая гребля... будетъ ся гатити Рѣш. Полт. Полк. С. 74 (1700).

✓ **ГАТКА**, *рж.* Здрібн. від «гать».

XVIII. Козаки... гатки во вся дни попра- вляли и гатили Об. Черн. 118.—Лѣсь... близъ села Сулимовки отъ гатки изъ села идучой... до ...греблѣ Арх. Сул. 89 (1756).

ГАТКА, *рж.* Див. Гадка.

XVIII. Добре дѣло... абы Панове гатку... мали, штобы порція ся оу селѣ по правдѣ роз- митовала Урб. 70.

• **ГАТЛАСНЫЙ, ГАТЛАСОВЫЙ**, *прикм.* Див. Атласный, Отласный.

XVII. Рызъ двоѣ гатласовыхъ Арх. ЮЗР. I, X, 520 (1610).—(Жупан) єден гатласовій бла- китный Ак. Мг. м. 105 (1669).—Двѣ (выбойки) гатласовихъ Прот. Полт. С. II, 3 (1675).

XVIII. Крсти... пришити к омофору блакит- ному гатласному Ризн. Сѣф. кн. 31-6.

• **ГАТЛАСЪ**, *рм.* Див. Атласъ, Отласъ.

XVII. Плашеница на бѣломъ гатласѣ Пам. БК. I, 118 (1627).—Старый крестъ бѣлый дру- кованный на бѣломъ гатласѣ Арх. ЮЗР. I, XI, 187 (1656).

XVIII. Зъ лоскутки зеленого гатласу... 29 к. Дн. Хан. 248.

ГАТОНКА, *рж.* Здрібн. від «гатка».

XVI. Почавши отъ частки Ж. бѣцкое ажъ до дворища Пушкiровскѣ долины, про- тавко гатонки Илѣвскѣ Арх. ЮЗР. I, I, 435 (1594).

ГАТЬ, *рж.* 1. Поміст з хмизу, галуззя, соломи то що, щобъ затримувати воду.

XV. И повелѣ имъ Всеволодъ чинити гати, комууждо своему полкоу Ип. 315 (1144).

XVII. Притягнулъ тутъ же и Всеволодъ и казалъ гати чинити Крон. Соф. 115.

XVIII. Оужѣ ядовитые... которые оу зем'ли оу гатех... бываютъ Пам. укр. м. II, 174 (Рк. Тесл.).—(Я) усмотрѣлъ весьма плохо здѣланые мосты и гатѣ Дн. Хан. 236.

2. (?)

XVIII. Гать котцовой риби по 24 коп. С. i P. 43.

ГАФАРСТВО, рн. (пол. Haftarstwo). *Ремесло шити золотомъ і срібломъ.*

XVIII. Гафарство честное ремесло на свѣтѣ Клим. Вірші, 122.

ГАФАРЬ, рм. Див. **Гафтарь**.

XVIII. О гафаряхъ. (Гафари) пномъ кулябаки гафують и подушки Клим. Вірші, 122.

ГАФОВАТИ, дс. Див. **Гафтовати**.

XVIII. (Гафари) пномъ кулябаки гафують и подушки Клим. Вірші, 122.

ГАФТАРКА, ржс. *Жінка, що шие золотомъ і срібломъ.*

XVI. Касюта гафтарка з двома дочками, которые дочки такъ добре робятъ золотомъ, якъ и она сама Ж. Курб. I, 133 (1578).

ГАФТАРСКИЙ, прикм. від «гафтаръ».

XVI. Завеска злогоглавая гафтарское работы Арх. ЮЗР. I, I, 366 (1593).

XVII. Наперсникъ... гафтарскою роботою з золота, з гиацину, шарлату и кармазину Рад. Ог. 875.—Заслона... гафтарскимъ дѣломъ роблена Рук. Хрон. 47.

ГАФТАРЬ, рм. (пол. Haftarz). *Ремесник, що шие золотомъ та срібломъ, гаптує.*

XVII. От пана Григорія гафтаря з. 3 Арх. ЮЗР. I, XI, 420 (1654).

Див. **Гаптарь**.

ГАФТКА, ржс. (нім. Haft, пол. haftka). *Гаплик з бабкою, запона, щоб застібати одіж.*

XVIII. Кабатовъ два... в обоихъ гафтокъ сѣмъ Літ. Вел. IV, 127 (Реестръ Пал. 1704).—Гафтокъ паръ 2 Быт. млр. обст. 346.

ГАФТОВАНЬЕ, рн. (пол. haftowanie). *Чинність від «гафтовати».*

XVII. Кунеида... ручную працю... умѣла в... гафтованю золотомъ, перлами Жив. Св. 241.

ГАФТОВАТИ, дс. *Шити золотомъ і срібломъ.*

XVI. Митро... золотомъ гафтована Ак. ЮЗР. 263 (1596).

XVII. Послали... запону зе злотомъ гафтованую Коппст. Пал. 975.—Воздухъ гатласовый вишневый з лиштвами гафтоваными Пам. КК. I, 117 (1627).

XVIII. Воздухи два меншіе гафтованіе РКПЛ

20.—Чепецъ на атласѣ червонимъ злотомъ гафтований Літ. Вел. IV, 126 (Реестръ Пал. 1704).

Див. **Гаптовати**, **Гафовати**, **Гафовати**.

ГАЧЕНЬЕ, рн. *Чинність від «гатити».*

XVII. Пна писара уволнивши от гаченя гребли Прот. Полт. С. II, 15 (1675).—Позволили... десять дворовъ поселити для помочи гаченя тоей же... гребли ихъ Ак. ЗР. V, 231 (1690).

ГАЧОВАТИ, дс. *Повторна ф. від «гатити».*

XVII. Жители... саги... и перед сим гачовали Прот. Полт. С. II, 304 (1700).

XVIII. Греблѣ зъ млынами гачованы и поправлюваны были прежде Унів. Дан. Апост. 5.

ГАЧОКЪ, рм. *Здрібн. від «гачъ».*

XVII. (Хто) на гачокъ блестячого шкла роскоши... тые такъ дороговѣнные клейноты префримарчати везволить Карп. Каз. Б. в.

Гашенье, рн. *Чинність від «гасити».*

XVII. До осмотра и запалеваня и гашеня свѣчъ в церкви святого Онофрія... Иоанна Шипу слюсаря (приставить) Арх. ЮЗР. I, XI, 72 (1608).

ГАЯТИ, дс. *Проволікати, тягти (час, справу).*

XVI. Тамъ же судъ потребный ведле права ихъ майдеборского былъ гашень передъ которыми судомъ загаснымъ балверчикъ... и Ганна... были поставлены Арх. ЮЗР. VIII, III, 473 (1596).

ГАВА, ржс. (нім. Haft). *Закріпа, цвяхиокъ.*

XVIII. Четвертое (лубя сагайдачное) старое подъ бляхмалъ оправніе штучки вколо гаѳъ Літ. Вел. IV, 116 (Реестръ Пал. 1704).

ГАВАРСКИЙ, прикм. Див. **Гафтарский**.

XVII. Опоны... гаѳарскимъ дѣломъ вышиваны Крон. Боб. 47-б.

ГАѳКА, ржс. Див. **Гафтка**.

XVIII. Кунтушъ... цеглястій, гаѳки тилко въ поясъ злоцѣстіе Літ. Вел. IV, 119 (Реестръ Пал. 1704).

ГАѳОВАТИ, **ГАѳТОВАТИ**, дс. Див. **Гафтовати**.

XVI. Колнер гаѳтованный Ж. Курб. I, 119 (1578).

XVII. Выбойка... шовкомъ гаѳованая Прот. Полт. С. II, 3 (1675).

XVIII. Сакось... з лиштвою... гаѳованою... на едаманщѣ Реестръ Ризн. Соф. 1-б.—Постѣль на швабскомъ полотнѣ золотомъ и зеленимъ шолкомъ гаѳованную Арх. Сул. 280 (1744).

ГВАЛТИТИ, дс. 1. Див. **Гвалтити** 1.

XVIII. Ракочий... шляхту и людей квалтяти...прибрался ажъ до самого Кракова Вел. Сказ. 150.

2. Див. **Гвалтити** 2.

XVII. Гвалтити жадень ксіонже нехай не допускаеть (набоженства) Тит. 269 (П. Мог. 1632).—(Люде) гвалтат присаги свои и обѣтницы Доомецк. 21.

ГВАЛТОВНЕ, *присл. 1. Див. Гвалтовне.*

XVII. Законниковъ... гвалтовне забравши... священноинокови бороду урѣзалъ Діар. Фил. 96.—Василь незбожний учинокъ гвалтовне зъ нею (Вовдею) выполнилъ Ак. Нѣж. Маг. 25.

XVIII. Отцовъ и братію нашу... подъ туюжъ схизматическую область и ярмо зъ собою гвалтовне притягаешъ Літ. Вел. II, 31.—Ктобы кому у гаях... шкоду в порубаню дерева гвалтовне учинилъ... маєтъ заплатити Сб. Мат. Львов. Укр. 48 (1745).

2. *Конечнѣ.*

XVII. Ижъ кто мудрости навикнути хочет треба ему гвалтовне з мудростю предвѣваю... през причастіе... едностъ... мѣти Нам. КК. I, 46 (1624).

ГВАЛТОВНИКЪ, *р.м. Див. Гвалтовникъ.*

XVII. Они, гвалтовники, при оружїи, а я зъ големи руками Ак. Нѣж. Маг. 24.—Крупскій... удалъ его (епископа) за гвалтовника Літ. Льв. 253 (1636).—Много укривжоних особ...ускаржаючися на тихъ своихъ гвалтовниковъ, убойцовъ... предъ судомъ (шкоди) подавали Арх. Мот. 131 (1688).

XVIII. Ми дому твоего стѣни розметаємъ, яко гвалтовника и разорителя отчизни нашея Літ. Вел. II, 35.

ГВАЛТОВНЫЙ, *прикм. 1. Див. Гвалтовный 1.*

XVII. Я... видѣлемъ Василя надъ тою невѣстою на гвалтовномъ учинку Ак. Нѣж. Маг. 24.

XVIII. Гвалтъ или гвалтовное сполкованіе Собр. Прип. 113.—О гвалтовное взяте дѣвки вдови Стат. 66.

2. *Див. Гвалтовный 2.*

XVII. Той... мужъ часу такъ гвалтовной потребы... такъ до папежа Римского мовить, як до одного зъ пяти преднѣйшихъ архіереевъ Копист. Пал. 568.—Половцы... гвалтовною потребою примушены, прибѣгши, помочи... жадали Крон. Ссѣ. 224.—Гды бы братъ, который мѣлъ гвалтовную пилную потребу свою... повиненъ до старшихъ прійти Гол. II. М. I, 243 (Уст. Вил. бр. 1620).—(Моисей) повѣдалъ ему о томъ, иж барзо гвалтовную покусу терпѣль Збірн. 1693, к. 14-б.

XVIII. Еслибы мѣло на него быти какое гвалтовное напередъ наступленіе, во всякой готовности найдоватися розказалъ Літ. Вел.

IV, 18.—О панзѣ гвалтовномъ на домъ С. і Р. 7.

ГВАЛТОМЪ, *присл. Див. Гвалтомъ.*

XVII. Троцкого стали гвалтомъ тягти (люде) Докум. аз. игры, 6 (1672).—Гвалтомъ гетманство дано Бруховецкому Літ. Сам. 75.

XVIII. Вичалковского присланіи козаки гвалтомъ взяли Арх. ЮЗР. I, II, 138 (1766).—Козаки... на старшину свою гвалтомъ кинувшись... передалися до Хмельницкого Літ. Вел. IV, 8.

ГВАЛТЬ, *р.м. Див. Гвалть.*

XVII. Староста... мешан на ратушъ позывалъ, повѣдаючи, жесте гвалть учинили на монастыри и пана Рущкого хотѣлисте забити Арх. ЮЗР. I, XI, 345 (1615).—Не надѣйся на testamentъ, бо и тому гвалть оучинать Тит. 179 (Кошист. 1625).

XVIII. Гвалть или гвалтовное сполкованіе Собр. Прип. 113.—Которая присяга при гвалтѣ твердо устоитъ и якъ той не зрадитъ, кто всегда боится? Літ. Гр. 32.—Кто би... греблю к чужому берегу присишалъ, то по доводу за то гвалту дванадцать рублей ушлатил би обѣжденному и шкоди нагородил би слущне Стат. 61-б.

На гвалть, *Див. Гвалть, на гвалть.*

XVIII. Въ дзвони на гвалть вдаренно Літ. Вел. II, 338.—А в селѣ великая тривога здѣлалася: звонили на гвалть, даби село гшло ратовать от гайдамакъ 120 человекъ Літ. Конт. 28.

ГВАЛТЬ, *недосл. Крик на поміч: ратуйте!*

XVIII. Адъ кричить: Гвалть, гвалть панови: врата ломать Сл. о збур. II, 160.

ГВАРДІАНЪ, *р.м. (лат. guardianus). Старший надъ кляшторомъ у деякихъ законахъ, напр. у Францисканівъ, Бернандинівъ, капуцинівъ.*

XVII. Все новое подавалъ и вносилъ в кляшторъ Преоръ и Гвардианъ або опать или бискупъ Гол. II. М. II, 35 (П. Леонт. 1633).

ГВАРНИЗОНЪ, ГВАРНѢЗОНЪ, *р.м. Див. Гварнизонъ.*

XVIII. Глуховского гварнѣзону салдати Унів. Дан. Апост. 128.—Въ силу съ тысячи найтить одно сердце, чтобъ оно не было занято гварнизономъ нѣсколькихъ ескадроновъ бѣсовскихъ Сковор. 106.

ГВАРНѢЗОННИЙ, *прикм. від «гварнѣзонъ».*

XVIII. Полки гварнѣзонніе на люду собраніе стояли а имъ объявили о представленіи імператорскомъ Дн. Марк. I, 202.

ГВЕРСЬ, *р.м. (?)*.

XVIII. Гаврилу на гверсь далемъ еще 70 р. Дн. Марк. II, 84.

ГВИНТОВКА, рж. *Див. Гвиктовка.*

XVIII. Леговано... гвинтовку тульской работы Ск. о р. Мил. 3 (1790).

ГВИНТОВНЫЙ, прикм. *Див. Гвинтовный.*

XVIII. Фузья и мушкетъ гвинтовный Мат. для общ. б. 88 (1752).

ГВОЗДИКА, рж. *Бруньки квіток рослини Caryophyllus aromaticus, що кладуть у страву щоб дух мала.*

XVI. Мушкаты, гвоздики (продавати) кошемъ Ак. ЮЗР. I, 136 (1552).

XVIII. Борщъ из гвоздиками, бураки з лоем Укр.-Р. Арх. IX, 49.—На корѣнныя разное яко гвоздики шафран—вишло денегъ 5 р. Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 294 (1744).—О гвоздиках... кто их ясть весьма мозгъ утверждаетъ Млр. дом. лѣч. 56.

ГВОЗДИКОВЫЙ, ГВОЗДЬКОВЫЙ, прикм.

1. *Зроблений з гвоздики.*

XVIII. Слей гвоздиковый Собр. Прип. 16.

2. *Що має колір квітки гвоздика, Dianthus caryophyllus.*

XVI. Однорядок адамашки гвоздиковое Ж. Курб. II, 25 (1572).—Четвертое евангелие крыто отласомъ гвоздиковымъ Арх. ЮЗР. I, VI, 109 (1594).

XVIII. Гвоздѣковый (кунтушь) на зайцахъ Быт. млр. обст. 355.—Сакось гвоздиковый златоглавый Реестръ Ризн. Соф. 2-б.—Кунтушь гвоздѣковый Оп. ст. Млр. II, 168 (1727).

ГВОЗДИКЪ, ГВОЗДОКЪ, рм. *Здрібн. від «гвоздь».*

XVII. Отъ фунта гвоздиковь... по пѣнярей пять (мыта) Ак. ЗР. IV, 250 (1605).

XVIII. Дани с покоевъ гвоздки желтые Ризн. Соф. Кн. 132.

ГВОЗДИКЪ, рм. *Квітка Dianthus caryophyllus.*

XVIII. У иноземца сторговалемъ гвоздики болшіе рознихъ коліюровъ, всякій гвоздикъ по 10а. Дн. Марк. II, 229.

ГВОЗДИННЫЙ, прикм. (ц. сл.). *Зроблений гвоздем.*

XVII. Если не обачу на руках его (Іса) ранъ пробитых гвоздинныхъ Ев. Реш. 51-б.—Аще не вижу на руку его азъ гвоздинныхъ и не вложу прѣста моего в' азвы гвоздинныа... не йму вѣры Рад. Він. 73.

ГВОЗДЪ, рм. *Шматок дерева або металю з одного кінця з головою, з другого загострений, що служить до вбивання, цвях.*

XV. Ихъ же емше... гвозды желѣзны посредѣ головъ въбивахуть има Ип. 33 (941).

XVI. (Христос) былъ... тернямъ коронованный гвоздами прокопанный Рук. Муз. № 513, 57.

XVII. Три спицы грубыи желѣзныи на кшталтъ гвоздов Діал. о пр. Вѣрѣ, 351 (1608).—Цесар розказалъ... гвоздов желѣзныхъ в подошвы набити Ев. Реш. 262.—Колца... гвоздами... прибитыи Крон. Боб. 205-б.

XVIII. Юрый мосты мостит, а Никола гвоздемъ побиваетъ Клим. Прип. 258.

ГВОЗДЬЕ, рн. *Збірни (ц. сл. гвоздь). Цвяхи.*

XVI. Латное и кгонтовое гвоздя побрано Арх. ЮЗР. I, VI, 161 (1597).

XVII. В чоботы... набили острого и довгого гвозд'я Жит. Св. 329-б.—(Слена) взавши гвоздѣ, которыми Гдъ нашъ на крѣстѣ прибитъ былъ ѣхала до Константинополѣ О обр. 61.—Петр... подав руки и ноги... на срокѣе гвоздѣе ко кресту прибити Ев. Реш. 397.

ГВОЗДЯНИЦА, рж. *Ковальце кувати гвіздки.*

XVIII. Ковальское начиня: клѣщи... гвоздяница Дѣло Бих. 2 (1722).—Оп. ст. Млр. II, 314 (1738).

ГВУЗДЬЕ, рн. *Див. Гвоздь.*

XVII. За фаску гвуздя кгонтового далем злот. 3 и грош. 5 Арх. ЮЗР. I, XI, 347 (1617).—За гвуздя побѣлюваное до бляхи дали талари пятьдесятъ Млр. Мг. м. 21 (1688).

ГДАНСКИЙ, прикм. *Див. Гданский.*

XVIII. За два штефа гданской водки 3 р. Дп. Хан. 92.

ГДЕ, присл. 1. *В яким місці.*

XV. И помыслилъ есмь помалѣ и нам тамо пойти где отци и братіа наша ЮРГр. № 83 (1446).

XVI. Мене... у светлочку малую до везеня осадил... гдемъ великого зимна и недзы и голоду уживала Арх. ЮЗР. VII, III, 135 (1567).—Тот лист мой венцовый... касую... изъ хотя бы сѣ где, на которомъ местцу и в якого колвекъ вряду и права... показал (лист) тогда вжо жадное влады и моцы мѣти не маеть ів. 306 (1578).

XVII. Осмое предикаментумъ есть оубѣ где, тоест' на якомъ мѣстцу що сѣ дѣлало Гал. Кл. Раз. 460.—Где бо естъ скорбѣ ваш, там будетъ и сердце ваше Ев. Реш. 16.

XVIII. Не ходи где лихо Клим. Прип. 265.—Господарь Остапечъ... не знать где дѣлся Дн. Марк. I, 101.—Хмельницкий вийшолъ... на квартиру свою... где лутшіе конѣ свои побрарши... рушилъ въ путь Вел. Сказ. 6.

2. *В тім місці, в котрімъ.*

XVI. Пришьли до избыи, где тотъ врядижъ изъ жоною своею мешъкане мель Арх. ЮЗР. VI, I, 62 (1568).

XVII. Не збирайте себѣ скорбовъ на землѣ где ржа и молъ псуеъ Ев. Реш. 38-б.

3. *Куди, на яке місце, де (запитуючи або ні).*

XVI. **▲** іду вселяю тебе где ты пойдешь Пер. Отч. Жит. 145 (Уч. Єв.).

XVII. Геди где идешь? а Хс отповѣдѣл: іду до Риму Жит. Св. 467.—Поидеть небожата, присталь тую (свиней присталих)... берѣть... гдесмо оразъ и пойшли Ак. Полт. Гор. Ур. I, 127 (1668).—Взявши... дитину (Яцько и Мартыниха) од мене повезли я не вѣдаю где Прот. Полт. С. I, 126-б (1691).

XVIII. Так зайшло далеко, где люде не заходят Пам. укр. м. II, 66 (Рк. Тесл.).

Див. Гдѣ, Де.

4. *Див. Гдесъ 2.*

XVII. Люде... просили (Іса)... иж бы одишов от них где въ иншую краину Єв. Реш. 92-б.

5. *Що, як.*

XVIII. Где далѣй в лѣсъ то болшъ дорѣж Клим. Прип. 208.

6. *Див. Гды.*

XVII. Єще засвѣтла ...і в печи огонь горѣл где напавши москалѣ обшарпали Семена Ак. Полт. Гор. Ур. I, 82 (1666).

ГДЕ-БЫ, *присл. Див. Гды-бы.*

XVI. Отожъ и ты: гдебыхъ слово мое такъ выкладаль... не склопоталь бысь такъ головы Отп. И. П. кл. Остр. 1057.

ГДЕ-КОЛВЕКЪ, *присл. Див. Гдѣ-колвекъ.*

XVI. Церьковъ Восточная и єе преложонные и все духовенство... гдекольвекъ мешкающие Антир. 961.

XVII. Абы где колвекъ любо в городѣ любо на хуторѣх... хто майстромъ ремесла нашего знайдовался... такового... забрати и зграбити каждому брату... позволяемъ Кн. Цеху Кр. 9 (1668).—Где-колвекъ знайшлася шляхта Літ. Сам. 12.

XVIII. Гдеколвякъ золза чарадятся помазуй дѣлтемъ добрим Укр. Госп. Пор. 63.

ГДЕ-КОТРЫЙ, *прим. Деякий, дехто.*

XVIII. Бги... лежат на земля и покрушили ся на порох: где котрому голова... где котрому колѣно Пам. укр. м. II, 128 (Рк. Тесл.).

Див. Где-який, Где-некоторый.

ГДЕ-НЕБУДЬ, *присл. Дегъ.*

XVIII. Коня пусти, щобъ волно по стайнѣ або гденебудъ ходивъ Укр. Госп. Пор. 62.

ГДЕ-НЕКОТОРЫЙ, *займ. Див. Где-нотрый, Где-який.*

XVIII. Пси въ господарствѣ потребніи суть: для чого лѣкарства тутъ для них где некоторіи прилучаются Укр. Госп. Пор. 72.

ГДЕСЬ, *присл. 1. Десъ, на якомусь місці, невідомо де.*

XVII. Король... дал, кажетъ ему там гдесъ

у Польши помистыицько Кул. Мат. I, 24 (1604).—Папирусъ... сховавшись гдес... чуль о чом радиль сенать Крон. Боб. 151.

XVIII. Гдесъ ем стоял на високомъ мѣсцы Пам. укр. м. I, 158 (Рк. Тесл.).—Дронтеимъ гдесъ в Норвеглей (знаходиться) Вел. Сказ. 191.

2. *Кудись, будь куди, куди-небудь, десъ, невідомо куди, на якесь місце.*

XVII. Онъ умчелне з жоною з двора, гдесъ скрился Прот. сир. пот. 144 (1690).—(Ничипоръ) справедливости стой недостави гдесъ збѣгъ из дому Кн. Мѣск. Полт. 29 (1693).

XVIII. Що ти ломишь мои врата безпечне? гдесъ вязней моихъ хочешъ взяти конечно Сл. о збур. п. 161.—Подобно Буг ваш спит... чи избѣхавъ гдесъ Єв. Реш. 337-б (1710).—Може оу поселствѣ гдесъ идете Пам. укр. м. II, 129 (Рк. Тесл.).—Тамъ показалось коней 17, а одинъ гдесъ забѣгъ Дн. Марк. I, 97.

3. *Звиджись, не знати звидки.*

XVII. Аггѣ знагла гдесъ ся взявши Бер. Вірші. 71.

ГДЕ-ЩО, *займ. Дещо, трохи, якась частка.*

XVII. Матка моя... гдещо того меду продала Прот. Полт. С. I, 42-б (1676).

ГДЕ-ЯКИЙ, *займ. Див. Где-котрый, Где-некоторый.*

XVIII. Бги... лежат на земли и покрушили ся на порох: где котрому голова, где якому рука, где якому ребро Пам. укр. м. II, 128 (Рк. Тесл.).

ГДЫ, *присл. Див. Гды.*

XIV. А гды рана будетъ ему (жеребяти) на хребтинѣ то (платить) полторы гривны Ак. ЗР. I, 18 (1347).

XVII. Гды ся вернемо, вшиткихъ васъ въ пясти мѣти будемо Літ. Льв. 245.—Гды скончится 1000 лѣтъ розвязаный будетъ сатапа отъ темницы своей Копист. Пал. 315.

ГДЫ-БЫ, *Див. Гды-бы.*

XVII. Гдыбы то ся показало на Тимошѣ Караку, теды... Тимошъ... повиненъ будетъ вини платити Ак. Полт. Гор. Ур. I, 130 (1668).

ГДѢ, *присл. 1. Див. Где 1.*

XV. Пан Григорей стречепович имасть служити... и гдѣ будетъ намъ потребно ЮРГр. № 74 (1437).

XVIII. Потоцкий... прибилъ до Бродовъ... гдѣ слышалъ... себѣ похвали Вел. Сказ. 6.

2. *Див. Где 2.*

XVI. (Марина) дѣти небожчика... не ведема гдѣ зы йменя от себе отослала Арх. ЮЗР. VIII, III, 311 (1580).

ГДѢЙ, *присл. Див. Гды.*

XVI. Але гдѣй дей твоя милость того зде-
дея... не ознаймишь, то дей твоя милость того
вола ему заплатити мусишь Ак. Копн. С. 42
570).

ГДѢ-КОЛЫ, *присл. Див. Коли.*

XIV. Гдѣ-коли на войну идуть, абы нигдѣ
у своей земли у селѣхъ не стояли Ак. ЗР. I,
13 (1347).—Имають намъ служит... копиемъ
гдѣ коли намъ будетъ надобно ЮРГр. № 32
1399).

ГЕБАНОВЫЙ, *прикм. від «гебанъ».*

XVII. Мощи суть отданы въ сосудѣ гебано-
вомъ въ которомъ и сѣбрная пушечка есть
въ которой мощи суть Арх. ЮЗР. I, XI, 101
(1633).—Шкатулка гебановая з шуфлятками
ib. I, X, 154 (1637).—Аптечка гебановая една
ib. I, XII, 28 (1666).

XVIII. Патерица черная гебанова Ресетръ
Ризн. Соф. 5.—(Шабля) оправа сѣброблоцѣ-
стая... ренкоюсть гебановая черная Лит. Вел. IV,
114 (Ресетръ Пал. 1704).—Патерица гебановая
с путвицами среоропозлащенными РКПМ. 10.

Див. Габановый.

ГЕБАНЪ, *рм. (гр. ἔβανος). Дерево Ebenus.*

XVII. Дерево гебанъ Кроп. Боб. 159.—Ма-
ючи розку в руках от древа гебану Ал. Печ.
165.

XVIII. За ручку до молочника изъ гебану
здѣланную дано 20 коп. Дн. Хан. 305.

ГЕБРАИСМУСЪ, *рм. (лат. hebraismus). Ви-
раз природный гебрайский мови.*

XVII. Бст то власный гебраисмус, який ся
часто в писмѣхъ стоить графляют Кн. Рож. 23.

ГЕБРЕЙСКИЙ, *прикм. від «гебрей».*

XVI. Меся сентября по гебрейску елюль, прѣ-
сто вресень Хрон. Римши, 217.

XVII. То не ест обычай мовы гебрейской
Кн. Рож. 16.

ГЕВЪ, *присл. Сюди.*

XVIII. Каждый кмѣть... мусить... еденъ днь
панови робити... такъ што бы ся и хожиня его
на пансчину гевъ и тамъ... оу того абы ся
раховало Урб. 49.

ГЕЕННА, *рм. (гр. ἑένηα з гебр. g e-hinn om—
сад Гинномава сына). Пекло.*

XVII. Погане были в' геениѣ огненной где
терпѣли муки Гал. Кл. Раз. 187.—Геенна...
осужденіе... мука або огонь пекельный Бер.
Лекс. 263.

ГЕЕНСКИЙ, *прикм. від «геенна».*

XVII. Етна... а Везвіон... горы... з кото-
рыхъ огонь геенскій выходит О обр. 141.—
Предъ смертю видѣлъ панъ Замойскій пекло
отвореное и огонь геенскій Лит. Льв. 258.

XVIII. Тамже виражена давняя якобы смерть

его... при зрѣніи лица богоматерного такожь и
радістю вѣчной ч мукъ геенскихъ Дн. Марк.
I, 17.

ГЕЕРОГЛѢФИКЪ, *рм. (гр. ἱερογλύφος). Гіе-
рогліфічний напис.*

XVII. Єгипчикове... таким ю геероглѣфи-
комъ албо подобенствомъ выражали образъ сянца
Рад. Ог. 255.

ГЕЗЕЛЬ, *рм. (нім. Gesell). Учень, підмайстер
(аптекарьский).*

XVIII. Писанъ листовный указ... дабы...
гезелю Ейтерту, хотящому завести в Нѣжинѣ
аптеку... жадной обыди не чинено Журн. Дач.
Апост. 100.

ГЕЙ, *недосл. Вигук, щоб звернути увагу.*

XVIII. Гей, панове воеводи, ти пане Трубаю
и ти Венеро Сл. о збур. п. 149.—Гей у полі
вишня Пер. Мат. I, I, 291.—Гей, спогадай,
человѣче на далшее часы, когда твое грѣшное
тѣло положить на марахъ Укр.-Р. Арх. X,
424.—Коли... посель выпивши такимъ обычаемъ
гей я пивъ то ему вольно тоты чашѣ три
узаты собѣ Ал. Тим. 58.—Множество слугъ и
джуровъ... крикнувши гей, гей чого мѣемъ
дожидатись... устремилися на базари Вел.
Сказ. 141.

ГЕЙ БЫ, *присл. Як би.*

XVIII. Здало ми ся быти гей бы на городѣ
Пам. укр. м. I, 164 (Рк. Тесл.)

ГЕКТИКА, *рм. (гр. ἑκτική). Гарячка Febris
hctica.*

XVIII. Кэроль... умеръ зъ болезни гектики
Сб. лѣт. 9 (Кр. оп. Мар.).

ГЕЛБЛИКЪ, *рм. Див. Гибликъ.*

XVIII. Гелбликов три четвертый шлехтак
Арх. Вид. м. (1748).

ГЕЛИТИ, *дс. Мудре гелити, мудрувати.*

XVI. Златоустый о Святѣмъ Дусѣ въ ка-
занью... не мовить «родится», бо чого не писа-
но, не годится мудре гелити Ист. о Разб. Флор.
соб. 451.

ГЕЛІОТРОПІОНЪ, *рм. Реслина Heliotropum
peruvianum.*

XVII. Геліотропіонъ значить. послушенство
Гал. Кл. Раз. 365.

ГЕЛІОТРОПОВЫЙ, *прикм. від «геліотропъ».*

XVII. Квѣтами геліотроповыми суть люде
послушныи которыми слушаютъ Бга Гал. Кл.
Раз. 365.

ГЕЛМЪ, *рм. (нім. Helm). 1. Шпашак, прилбиця.*

XVII. Шлемъ; шпашак', прилбиця, мисурка,
гелмъ Бер. Лекс. 205.—Кролевычъ... значил ся
на гелмѣ орломъ Збѣн. 1693, к. 161-б.

2. Частина гербу в постаті шпашака над
тарною.

XVII. II мѣчъ (на гербѣ) вашъ на концу прилаmacherъ, который на гелмѣ держитъ рука оузброенна. Гал. Кл. Раз. (пр.) 3.

XVIII. Въ корогви древка и гелми золотіи Літ. Гр. 55.

ГЕМИСФЕРІУМЪ, рм. (гр. *ἡμισφαίριον*). *Півкуля*.

XVII. Дуга... розмалтыхъ фарбъ ясностію наше освѣщаетъ гемисферіумъ албо пол'небе Рад. От. 425.

ГЕМОРГОИДАЛЬНЫЙ, прикм. від «геморрой».

XVIII. Пявици до геморгоидальной жили приставляль двѣ Дн. Марк. III. 377.

ГЕНВАРЬ, рм. (лат. *Januarius*). *Січень, перший місяць в році*.

XV. В чедлю по Водохрщахъ мѣца генваря въ 5 днь Иш. 368 (1148).—Писана грамота... у четвертокъ мѣсяца генваря у 21 днь Ак. ЗР. I. 45 (1422).—ЮРГр. № 53.—Писачъ у Вилни генваря в 21 днь Ак. ЗР. I, 148 (1495).

XVI. Року тисеча 595 генваря дня 5 Берест. соб. 186.

XVII. Року Бжия 1679 мѣца генваря 24 дня Прот. Полт. С. II. 62-6 (1679).—Было тепло такъ великое же въ генвару и февралю квітнули древа Крон. Полск. 383.

XVIII. Хмельницкий чрезъ два м(ѣся)цѣ генварь и феврал промешкаль въ Сѣти Вел. Сказ. 25.

ГЕНДЕЛЬ, рм. *Див. Гандель*.

XVIII. (Купцы) за всякими товарами и гendлями своими... за границу провоздили Літ. Вел. III, 559.—Жида такъ же до своихъ гendлювъ вернутъ на Украину знову Літ. Гр. 110.

ГЕНДЛЕВАТИ, дс. *Див. Гандлевати*.

XVIII. Отъ чумаковъ... зъ мѣлкими товарами гendлюющихъ... всего брали отъ ста золотыхъ Унів. Дан. Апост. 67.

ГЕНДЛЮВЫЙ, прикм. *Що займається торгівлею (гендлем)*.

XVIII. Мѣщачъ... безгрунтовыхъ гendлювыхъ—17 дв. Оп. ст. Млр. I, 335 (1723).

ГЕНЕАЛОГІА, рж. (гр. *γενεαλογία*). *Родовід, порядок наступства предків якої родини*.

XVII. З' монарховъ Росскихъ на Кієвъ ороночыхъ идуча. Генеалогія Тит. 69 (Копист. 1623).

ГЕНЕРАЛЬНЫЙ, прикм. *Головний, загальний, вальний*.

XVII. Се приточила справа з реєстру судового за триволанемъ возного генерального шляхетного Яхима Пристановского Арх. ЮЗР. VII, III, 507 (1605).—Гетманъ Бруховецкій съ генеральною старшиною и полковниками ездили въ Москву Літ. Сам. 265.

XVIII. Для того... оная комиссія генеральной ревизіи... таковы ихъ козаковъ намѣренія отвратитъ Сб. Мат. Лѣвоб. Укр. 204 (1767).—Сіє... доношеніє... въ бѣлую генеральную опись включить іб. 205 (1768).—Слѣдствія... прибывшей генеральной войсковой канцеляріи имѣются іб. 221 (1767—8).—Висшеписаний Кочубей обозним генералним пожалованъ Стат. 29.—Зудія генеральный Ѳ. Лисенко Дн. Хан. 175.

ГЕНЕРАЛЬСКИЙ, прикм. від «генераль».

XVIII. Винчался зъ генеральскою дочерю Дн. Хан. 17-6.

ГЕНЕРАЛЬ, рм. (лат. *generalis*). *В Росіи: военна особа першихъ чотирохъ класе*.

XVIII. Обѣдаемъ у генерала Дебриня Дн. Марк. II. 109 (1727).—И надъ самимъ генераломъ Потоцкого сыномъ смерть триумфуетъ Літ. Гр. (рк.) 90.

ГЕНСІОРЕКЪ, рм. (пол. *gęsiorek*). *Колода що накладається на шию й на руки злочинцеві: в'язення; арешт*.

Оддати подѣ генсіорекъ, віддати до в'язення, до арешту.

XVII. Казаль челяди своей оддати мене до отпа Шишика подѣ генсіорекъ Діар. Фил. 95.

ГЕНУАРЬ, рм. *Див. Генварь*.

XVI. Мѣца генуара, по гебрійску тебет. просто стычень Хрон. Римши, 217.

ГЕНЬ, присл. *Онде*.

XVIII. А чи въ є пакъ ты продавъ волн генъ онъ тїя? Пер. Мат. III, II, 158.

ГЕОГРАФІЯ, рм. *Див. Географія*.

XVII. Географія: Землюописане Бер. Лекс. 263.

ГЕОДЕЗИСТЪ, рм. *Той хто робить мапи*.

XVIII. Встрѣтились два геодезисты изъ адмиралтейства Дн. Хан. 46.

ГЕОМАНЦІЯ, рм. (гр. *γῆ*—земля+*μαντεία*—ворожества). *Ворожества землею, ниском*.

XVIII. Читаючи книги Чародѣйскія, о Геоманціи, то есть о чарахъ... впадаютъ въ клятву Собр. Прип. 128.

ГЕОМЕТРА, ГЕОМЕТРЕСЪ, рж. *Див. Геометра*.

XVII. Геометра въ Познанію правдивомъ о Богу южъ будучи, такую дастъ пересторогу Тит. 297 (Поч. 1632).—Кто хочеть землю нбо и весь Елемента познати Геометресъ подастъ документа іб.

ГЕОМЕТРІА, рж. *Див. Геометрія*.

XVII. Геометрія: землемѣріє Бер. Лекс. 263.

ГЕРАДА, рж. (пол. *gieraда* з сер. лат. *gerada*). *Рухоме добро, що надавалося у віні*.

XVIII. Дочери... при виданію в замужѣ довольно и знатно големи денгами и полною герадою награждени Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 280 (1749).

ГЕРБА, *рж.* (лат. herba). *Трава.*

XVII. Быліє: зъльє, герба Бер. Лекс. 10.

ГЕРБАРИЯ, *рж.* *Зілля.*

XVIII. Демянь... зъ Алексѣємъ отпустилъ... сюда: гербарій 8, борошна куховъ 7, тютюну куховъ 2 и кулей 7 Дн. Марк. II, 29.

ГЕРБОВНИЙ, *прикм.* (пол. herbowny). *Що належить до одного гербу.*

XVI. Прошу ясненьшого князаты Юрья на Случку папа брата моего гербовного Арх. ЮЗР. VII, I, 19 (1569).

ГЕРБЪ, *рм.* (пол. herb з нім. Erben). 1. *Симболичний знак, що належав певній родині шляхецькій; почесний знак місцевости, будівлі, інституції.*

XVI. Оксамитъ черлений, ритый, крестъ перловый, а гербъ сребренный Гол. П. М. I, 9 (Оп. 1554).—Сыгнет... на котором властный гербъ его (князя) был Arch. Sing. VII, 27 (1558).—И такового жъ гербу печать тому мѣсту надаємъ... и въ семь листѣ напомъ вымалевать его емо казали Ак. ЗР. IV, 167 (1597).

XVII. Монархове... звикли на хоругвахъ различными свои выразити гербы, яко символъ албо знаменіа Рад. Ог. 94.—Лехъ... собѣ за гербъ взялъ орла Літ. Полск. 1-б.

XVIII. Казалъ запечатати... печатью, на которой было дванадцать гербовъ Ал. Тиш. 40.—Ложокъ двѣ тузні шліонскихъ сѣбнихъ подъ гербомъ Палѣвимъ гривень 7 Літ. Вел. IV, 112 (Ревстръ Пал. 1704).—Кошовочка зъ гербомъ Арх. Люб. 21 (1764).

Бути велиного гербу, *належати до славно-звісного роду.*

XVIII. Великого гербу будуть і единого отца и мотре снове Пам. укр. м. IV, 297 (Рк. Тесл.).

2. *Знак, символъ.*

XVII. Брацтво Луцькое крестъ Христовъ за гербъ маєт Пам. РК. I, 124 (1618).—(Складъ вѣры) естъ хоруговъ и гербъ православныхъ христіан Кн. о Вѣрѣ, 168.—Гербъ—знаменіе Синоп. ся.-р. 16.—Языкъ выславити может и... похвалу воздаст... тому... гербу... нашѣго Бога Ёв. Реш. 275.

ГЕРЕЗА, ГЕРЕЗИЯ, ГЕРЕЗЬЯ, *рж.* (гр. αἱρεσις). *Відкидання або відступ від деяких догматів офіційно прийнятого віровчення.*

XVI. Агапитъ папа Антимія... для герезы самъ до Царогороду приехавши зъ столицы зложиль Берест. соб. 264.—Наслѣдниковъ о тоѣ герезы... въ клятву святыхъ Апостолъ влагаємъ Ак. ЗР. IV, 126 (1596).

XVII. А хтожъ... мѣлъ перво вѣдати о герезы Арх. ЮЗР. I, VII, 270 (1616).—Жадной герезы и найменшой тутъ (в книзѣ) немаєшъ

Ёв. Реш. 2-б.—Настала герезія самотсатекая ів. 315.—Гал. Н. н. 42 (помилк. 44).

XVIII. Слышачи о герезіи Геринта и Евнона...написал предивную Ёвглію Пам. укр. м. III, 77 (Перем. Пр.).

ГЕРЕЗИАРХА, *рм.* (гр. αἱρεσιάρχης). *Чоловік, що заложив яку секту.*

XVII. Ёдентъ герезіарха на' имѣ Германъ в' Феразѣ былъ погребленный Гал. Н. н. 60.

ГЕРЕТИКЪ, *рм.* (гр. αἱρετικός). *Чоловік, що визнає герезію.*

XVI. Я прагнулемъ... ласки, которую панъ твой... и геретикомъ звыкъ показовати Отп. И. П. кл. Остр. 1055.—(Болобанъ) отлучивши одъ церкви Божоє, з геретиками переставалъ Арх. ЮЗР. I, VI, 191 (1597).

XVII. Староста... который бил марцѣоновой науки геретикъ Ёв. Реш. 234.—Филипъ Мелянктон геретикъ Рад. Ог. 138.—Много естъ людей, которые в Ха не върують и живота вѣчного не доступують такыи сущъ геретыки не-вѣрныи Гал. Кл. Раз. 22.

XVIII. О наказаніи геретиковъ (книга) РКПД. 58.—Хвала Божія въ церквахъ православныхъ нашихъ... отъ тихъ... геретиковъ леховъ хошеть и усиловується премѣнити Літ. Вел. IV, 140 (Остр. 1638).—Стый Никола з мечем маліованъ бываесть котрый невидимо горетиковъ посѣщаесть Клим. Вірші, 123.—Геретики зловѣрные Ал. Тиш. 88.

ГЕРЕТИЦКИЙ, ГЕРЕТИЧЕСКИЙ, *прикм.* *Що має в собі герезію.*

XVI. Филилетъ... геретическое баламутити своеє скрите боронитъ Антир. 517 (1599).

XVII. Не мають (учні)... книжокъ иновѣрскихъ и геретицкихъ... ховати Пам. РК. I, 45 (1624).—Чи не читалъ книгъ геретицкихъ за-казанныхъ Гал. Гр. Розм. 9-б.

ГЕРЕТИЦСТВО, *рм.* *Відступництво від догматів, офіційно прийнятого віровчення, герезія.*

XVII. Поликарпъ Епископъ много людей от геретицтва отвелъ Кн. о Вѣрѣ, 159.—Щеникъ... таємне єму (Іеронимови) геретицтво закидалъ Жит. Св. 435-б.—Жона розгрішєнія от геретицтва... просила Ёв. Реш. 234.

ГЕРЕТЫЧКА, *рж.* *Жінка-геретик.*

XVIII. Оканна геретычка Пам. укр. м. IV, 294 (Рк. Тесл.).

ГЕРЕЦЬ, *рм.* *Див. Гарць.*

XVII. Святополкъ... почалъ на герць... вызыват... Ярослава Жит. Св. 563-б.

ГЕРМАНЬ, *рм.* (кельц. gerimani). *Германець, німець.*

XVII. Неприятелъ поганин... або герман, або крол пустошитъ церквѣ Каз. № 32. к. 78-б.

XVIII. Навертав на вѣру Хву многих народов невѣрных... Мидовъ... Першанъ... Германовъ Пам. укр. м. III, 118 (Рк. Тесл.).

ГЕРМАФРОДИТЪ, рм. (гр. *έρμαφρόδιτος*). *Людина, що має ознаки мужького й женського природження.*

XVIII. Гермафродитъ, то есть маючий мужескій полъ и женскій Собр. Прип. 135.

ГЕРМЕСЪ, рм. (гр. *έρμης*). *Четверогранный столъ з головою на нѣм.*

XVIII. Гермесовъ одиннадцать цѣни сто зол. Кч. Мѣск. Полт. 131 (1717).

ГЕРОИНА, ржс. (гр. *ήρωίνη*). *Жінка, що зробила щось надзвичайного.*

XVII. Кто сіа привикаючи яко оутро... яка то (героина) приходитъ якъ ютѣнка Гал. Кл. Раз. 300.

ГЕРПѢТУРОВЫЙ, прикм. *Гарнітуровий.*

XVIII. Кунтушъ герпѣтуровий подшитій черними сибѣрками Мат. для общ. б. 86 (1752).

ГЕРСТНИКЪ, рм. *Борець.*

XVII. Герстникъ—изящникъ, съоружникъ, подвижникъ, страдалецъ, оружникъ Синоп. сл.-р. 16.

ГЕРСТЪ, рм. (пол. *herst*). *Отаман, ватажок голова.*

XVII. Староста нашъ... васъ позывасть абы.. переднейшими тыхъ бунтобъ герстами ведали Арх. ЮЗР. VIII. V, 349 (1606).—Спросталъ бы тыхъ герстовъ папезскихъ заустити одинъ самъ Грегораъ Колист. Пал. 939.

ГЕРЦЕВНИКЪ, ГЕРЦОВНИКЪ, рм. *Див. Гарцовникъ.*

XVII. Всѣ збилися посполу герцовники Крон. Боб. 99-б. —Ганджа полковникъ уманскій... от нѣкотораго... герцовника убить Літ. Сам. 222.

XVIII. Ганджа... килканадцать герцевниковъ Полскихъ забили Літ. Гр. 54.

ГЕРЦИКОВЪ, прикм. *Що належить герцикові.*

XV. Пошли ми сна Романа да вдамъ за нь сестроу герциковоу Ип. 821 (1254).

ГЕРЦИРЪ, ГЕРЦЫРЪ, рм. (пол. *hercier*). *Борець.*

XVI. Щасливый будет тот который... маючи аглов герцыров из отцем будучи единой столицы Пам. укр. м. V, 154 (Зиз. 1596). — Оружник, герцир Зиз. Лекс. 103.

XVII. Даровникъ почести... тотъ который дасть нагороду запасникоу албо герцыромъ Бер. Лекс. 32.—Страдалецъ, шырмъръ, борець, герцыръ или мчникъ ів. 156.—Оружник:—Герцир ів. 198.

ГЕРЦОВАТИ, дс. *Див. Гарцовати.*

XVII. Ганджа полковникъ уманскій гер-

цуючи... на поединкѣ съ поляками... убить Літ. Сам. 222.

ГЕРЦЪ, рм. *Див. Гарць.*

XVII. На герцу боюю, валчу... борусъ, шырму Бер. Лекс. 156.—Поляки розне подѣздами, герцами и чатами уривали войска Турецкіи Крон. Полск. 399.—Выйшло на герць з обудвухъ сторонъ то VI особъ Крон. Боб. 99-б.

XVIII. Лишъ... быто на герцу Сб. лѣт. 9 (Кр. оп. Млр.).

ГЕРЦЮКОВЪ, прикм. *Див. Герциковъ.*

XV. Матежю же быршоу межоу сильными людьми о чсть и о волость герцюковоу Ип. 820 (1254).

ГЕРЦЮКЪ, рм. (нім. *Herzog*). *У старовиннихъ германціѣ особи, що стояла на чолі вѣйска.*

XV. Герцюкъ бо оуже оубьень быс Ип. 814 (1252).—По оубьеньи же герцюковѣ рекомаго Фридриха ів. 820 (1254).

ГЕРШТЪ, рм. *Див. Герсть.*

XVIII. Тѣло до всего злого и до всѣхъ грѣховъ нашихъ предводителемъ естъ и герштомъ Съмя Сл. Б. 80.

ГЕСПЕРУСЪ, рм. (гр. *ἑσπερος*). *Такъ звалася у греків планета Венера, вечерняя зірка.*

XVII. Друга звѣзда зъ которон Прчета Два корону собѣ оучинила называеъ Гесперусъ зоръ вечернъ Гал. Кл. Раз. 253.

ГЕТМАНЕНКО, рм. *Тезъ що «гетманичъ».*

XVII. А с тоєю вѣдомостю и по Якова гетманенка посилено Літ. Сам. 172.

ГЕТМАНИТИ, дс. *Див. Гетмановати.*

XVII. Гетманове... знамените гетманили и валечне воевали Тр. постя. 132.

ГЕТМАНИХА, ржс. *Тезъ що «гетманова».*

XVIII. Легація от Сомковни гетманихи сумы триста и тридцатъ золотыхъ Оп. Док. 29.—Табакъ гетманиха тре Літ. Вел. IV, 37.

ГЕТМАНИЧОВЪ, прикм. *від «гетманичъ».*

XVIII. Которій то листъ Гетманичовъ по вичитаню у Голицина отданъ отъ него старшинѣ егеральной Літ. Вел. III, 21.

ГЕТМАНИЧЪ, рм. *Гетманів син.*

XVI. Игуменъ... основаніе тося церквѣ... закладавъ и зъ велможными гетманичами... камень зъ мошами... подѣ фундаментъ покладѣ превелъ Літ. Мг. м. 42 (1684).—Вѣдомость... о смерти... пана Симеона гетманича Ак. ЗР. V, 185 (1685).

XVIII. О якомъ низложеніи тая жъ старшина гетманичу ознаймуючи Літ. Вел. III, 17.—П. Петру Апостолу гетманичу родился синъ Яковъ Дн. Марк. II, 234.

ГЕТМАНОВА, ржс. *Гетьманова жінка, гетманиха.*

XVII. Аниѣ Могиланцѣ Потоцкой... великой гетмановой, коронной... авторъ ласки... зъичить Гал. Н. п. (пр.) Ав.

XVIII. Ђздилисмо до п. гетмановой Дн. Марк. III, 17 (1730).—Денги всѣ панѣ гетманова одибрала Оп. ст. Млр. III, 125 (1734).—Рызи сѣто-злотоглавнѣ гетмановой Скоропадской РКПД 25.

ГЕТМАНОВАНЬЕ, рн. Чинність від «гетмановати».

XVIII. Которихъ (старшинъ) онъ (Бруховецкій) наступя на гетманство и за своего уже гетманованія погубивъ Лѣт. Гр. (рк.) 84-б.

ГЕТМАНОВАТИ, дс. Бути гетьманом, мати над військом найвищу команду.

XVII. Над которыми (військами) южъ гетмановали ксіонже Острожкій Домѣнѣкъ и панъ Сенута Лѣт. Сам. 14.

XVIII. Лист... до комисара полского на Украинѣ гетмановавшаго Вел. Сказ. 20.—Прилично би тому Гетманишку еще гусѣ пастъ, а не гетмановатъ Лѣт. Вел. II, 13.—Гетмановаль Наливайко, гетмановаль Подкова ів. IV, 195 (Дн. Ок.).

ГЕТМАНОВЪ, ГЕТМАНСКИЙ, прикм. від «гетманъ».

XVI. Ваша милость буденъ рачилъ зрзумѣти зъ реистровъ... пана гетмановыхъ Ак. ЮЗР. I, 91 (1538).

XVII. Духом своим владычѣмъ, то вѣтъ гетманскимъ духомъ... абы насъ провадил(Гсдѣ) Льв. Ставр. 62 (1618).—На гетманскую годность кандидата утратил Др. Ол. Ч. Б. 166.

XVIII. Сакось алтембасовій гетманскій Рестръ Ризн. Соф. I.—Самоилъ... Величко, бивий иногда въ еeneralной войсковой Гетманской канцелярии Вел. Сказ. 4.—Обадва... били люде доцѣпни... прето... и гонорами гетманскими... били почтени ів. 8.—Подъ часъ бытности гетманской в Санктпетербурхѣ Дн. Марк. I, 6.—Жену гетманскую... отославо Сб. лѣт. 34 (Кр. оп. Млр.).

По гетманснѹ, як гідно гетьманові, подібно як гетьман.

XVIII. Гетманичъ... хвалился... ѣхати въ Украину по гетманску, позлащенною каретою Лѣт. Вел. III, 21.

ГЕТМАНСТВО, рн. 1. Гідність, уряд гетьманський.

XVII. Владычество, Игемонія, самодержство, гетманство, цесартво Бер. Лекс. 211.—Гетманство—игемонія, владычество, самодержство Синоп. сл.-р. 16.—Юрій Хмел... поручил Ивану Выговскому писару еeneralному гетман-

ство Крон. Полск. 414.—Знову для в'збунтовавшагося Хмелницкого козакамъ гетманство привернено в концѣ 1647 годо Лѣт. Сам. 220.

XVIII. Молод на гетманство Клим. Прип. 226.—1647 года козакамъ гетманство привернено... и учинено гетманомъ... Барабаша Сб. лѣт. 7 (Кр. оп. Млр.).

2. Час тривання гетьманського уряду.

XVIII. Юрий... по гетманствѣ Виговского былъ мало щос гетманомъ Вел. Сказ. 8.

3. Територія підлегла гетьманові.

XVIII. Доходи... которые на anteцессоровъ нашихъ по гетманству збыровались Унів. Дан. Апост. 32 (1728).

4. Збірни. Особи вищої влади, представники гетьманської влади.

XVII. И сами гетманство з войсками коронными за ними втропи по малу ишли Лѣт. Сам. 8.

ГЕТМАНУНКО, рм. Здрібн. від «гетманъ».

XVIII. Оу не оdyн k z czynko chetmanunka prosit pustyz mene chetmanunku za moга Укр.-Р. Арх. IX, 10.

ГЕТМАНЧИКЪ, рм. Здрібн. від «гетманъ».

XVIII. Hetmanczyku nebcza, netuda na z'progoze Пер. Мат. I, I, 103.

ГЕТМАНЧИНОВЪ, прикм. від «гетманчикъ».

XVIII. Видѣлъ хату заложенную на гетманчиновомъ пляцу Дн. Марк. III, 303.

ГЕТМАНША, рж. Див. Гетманова.

XVIII. Владѣніе... тоєю жъ волостію гетманшою Скоропадскою Оп. им. Дан. Апост. 258.

ГЕТМАНЪ, рм. (нім. Hauptmann). 1. Вождь, найстарший над військом.

XV. Гетманъ, намѣстникъ Браславскій и Вианицкій, князь Костентинъ... Острозскій Ак. ЗР. I, 198 (1499).

XVI. Панъ Гетманъ хотячи люди за часу справить... шиховаль войско ихъ Ак. ЮЗР. I, 91 (1538).

XVII. Всѣмъ кон правди и справедливости вождь и гетманъ снѣ Бжигѣдъ нашъ Іс Хр О обр. 196.—Писмо святое Павла въ Дѣянїяхъ Апостольскихъ вожемъ або гетманомъ зовѣтъ Кошист. Пал. 458.—Стратигъ: Жолнѣрскій воевода, панъ гетман цѣсарь, вождь... полковникъ Бер. Лекс. 313.—Гетманъ—стратигъ, воевода, тисящникъ, вождь Синоп. сл.-р. 16.—Мовсей гетманъ люду іудейского Рад. От. 417.—Касавдра... учувши, же Парис идѣтъ гетьманомъ до Греції почала... волати Крон. Боб. 76.—Мѣлъ тежъ Ігорь гетмана именемъ Свельдельда Рук. Хрон. 420.

XVIII. Велможный м(о)сѣ п(а)не комисаръ и гетмане н(а)шѣ украинскій Вел. Сказ. 20.—

Іс Навин гетман жидовський Пам. укр. м. I, 260 (Рк. Тухл.).—О нашмилый приятелю Юдо, мы тебе юж дав'но ждеме, як свого гет'мана ів. II, 228 (Рк. Тесл.).—Царей и королей и гетмановъ стинаю Тих. № 8, к. 85.

Гетманъ норонный, або великий коронный, найвищий воєз всього війська Польського.

XVII. Гетманъ корунный Фарафй Літ. Хм. 80 (1649).—Гетманъ... полный Потоцкій.. приѣхавши до обозу позволенієм Гетмана великого Коронного Конецпольского розказавъ валечному войску абы за Днѣпръ... пошлы Літ. Льв. 255—256.

XVIII. Комисар... извѣстилъ тоє наскорѣ Потоцкому, гетману великому коронному Вел. Сказ. 17.—Турки гетмана коронного Жолковского на Цоцорѣ зъ Войскомъ его збили Літ. Черн. 75.

Гетманъ наказный, той, що правив за гетьмана під час його небутиности.

XVII. Ишолъ Богунъ наказнимъ гетманомъ с козаками Літ. Сам. 80 (1664).

XVIII. По зложенію теди гетманства от Базпалого, поставляется наказнимъ гетманомъ Якимъ Сомко Вел. Сказ. 219.—Дорошенко... оставивши наказнимъ гетманомъ... Многогрѣшного... отъехалъ Сб. лѣт. 26 (Кр. оп. Млр.).

Гетманъ полный, спочатку отаман військ, що оберегали кордони польські від татар; пізніше заміняв коронного гетьмана.

XVII. Въ том же року (1636) гетманъ польный... Казановскій умеръ въ обозѣ Літ. Льв. 254.—Пінове гетманове... коронный... и полный Літ. Сам. 7—8.

XVIII. Тебе велможный гетмане полный... мнѣ славити потреба Літ. Вел. IV, 261 (Діар. Ок. 1638).

2. **Спочатку тільки отаман (dux), українських козаків, починаючи з Богдана Хмельницького управитель (praefectus) усієї України, представник вищої влади на Україні.**

XVII. Тотъ ихъ (козаков) Гетманъ Петръ Конашевичъ былъ Тит. 39 (Сак. 1622).—Богданъ Хмельницкій гетманъ запорожский побилъ ихъ (поляковъ) Літ. Хм. 79 (1648).—(Хмельницкий) до того часу гетманомъ не звался, азъ покуля обоихъ гетмановъ коронныхъ знаки войсковіе... у свои руки узялъ Літ. Сам. 12.

XVIII. Прибиттє Хмельницкого до Сѣчи; постановленє его тамъ гетманомъ Вел. Сказ. 5.—За гетмановъ такъ скоро отправлялась росправа, что нѣчего было и судить С. і Р. к. 27-б.

ГЕТЬ, присл. Зовсім.

XVIII. Люде в недостатку соломы хыжѣ, стоодолѣ геть подерли Літ. Гукл. 75.

ГЕЦОВАТИ, дс. (ст. пол. hеs wacъ, нѣм. wetzen). *Шлізувати, полірувати.*

XVI. (Въ скрини взято) пулгаковъ костю оправныхъ гецованыхъ доветъ Арх. ЮЗР. III, I, 82 (1596).

ГЕШПАНСКИЙ, прикм. Див. Гишпанский.

XVII. (Отступники) в' нѣмецких' влоских' и гешпанскихъ краинахъ бывали Тит. 73 (Кошист. 1623).

ГЗИМСЬ, рм. (пол. gzimsъ з нѣм. G:sims).

Виступ муру в поземому напрямі.

XVIII. (Церковь Св. Марка) различными гзимсами мраморными украшенна Гр. Барск. I, 158.—Гзимсь, гдѣ будетъ надобно подправить Арх. Вид. м.; Спр. тесел. цехм. (1760).

ГИБАНОВЫЙ, прикм. Див. Гебановый.

XVIII. Гетманъ... велѣлъ зискати зъ скарбцу лѣску судейскую чорную гибановую Літ. Вел. III, 554.

ГИБЕЛЬ, рж. Згуба, загибель, страта.

XVI. А чого лицомъ не доищуться котороѣ татьбы ино истыцу съ татиного дому жоною его и дѣтми заплатити его гибель Ак. ЗР. I, 352 (1503).—Гибель, утрата, погибѣль Зиз. Лекс. 97.

XVII. Гибель, морь, повѣтрѣ, ал'бо з'губа, погибель Бер. Лекс. 27.

XVIII. Рѣчь посполитую Украинно-Малоросійскую въ крайнюю привели гибель и разореніє Літ. Вел. II, 8.—Чтобъ чрезъ тогдашнее недопусканіє... кошенія сѣна, въ овцахъ гибели... не учинилось Сб. Мат. Львов. Укр. 150 (1764).

ГИБЛИКЪ, рм. (нѣм. Hebel). *Рубанок.*

XVII. Гибликъ—грош. 6. Арх. ЮЗР. I, XI, 664 (1635).

ГИБЛІОВАТИ, дс. (пол. hъblowaє). *Гладити, виглажувати геблем.*

XVII. Тесли за 3 дни, що тертицѣ фукговал, албо гибліовал—з. 3. Арх. ЮЗР. I, XI, 447 (1657).

ГИБЛЫЙ, прикм. (блр.). *Що загинув, пропав.*

XVI. Ижбы того съ пильностью въ скарбѣ при личбѣ доглѣдано, абы отъ таковыхъ гиблыхъ и немаючихъ людей платъ на врьдникахъ не былъ вытеганъ Ак. ЗР. III, 41 (1551).

ГИБНУТИ, дс. Див. Гинути.

XV. Абы правыи не гибли, а виноватыи кажьнены были Ак. ЗР. I, 71 (1456).

ГИБѢТИ, дс. Скніти, нидіти.

XVIII. Малыи (малжонки) килко рокъ гибѣютъ безъ приплодку Клим. Вірші, 86.

ГИДИТИ, дс. -чимъ, що; чинити гидкимъ,—мерзити, зневажати.

XV. Не вспоминаю розмаитыхъ потварей, которыми насъ до людей гидили и теперь гидити не переставаютъ Гр. Митр. Мис. 193—194.

XVI. Если ся кто за святого удасть, а насъ гидить, вшаць не естъ ничего... тайного, жебы то напотоми не было явно Ак. ЗР. IV. 89 (1595).—Антир. 607.

XVII. Новокрещенцы хлюбачис понуреньемъ своимъ а гидачи крестъ Кн. о Вѣрѣ, 80.

ГИДКО, присл. *Бридко, огидно.*

XV—XVI. Гидко и омерзено положилъ еси насъ посредине языковъ Плачи, 34.

XVIII. О здешномъ нашемъ поведеніи не освѣдчаю бо гидко и освѣдчати Арх. Сул. 48 (1726).—З' конскихъ оіоновъ сыта робятъ, вспомнѣти гидко Клим. Вірші, 112.—Гидко быти нагимъ Сѣмя Сл. Б. 467.

ГИДРОМАНЦЫЯ, ржс. (з гр. *ὑδρομαντεία*). *Вороження водою.*

XVIII. Читаючи книги чародѣйскія... о Гидроманцыи то естъ о вѣждбярствахъ... впадають в' клятву Собр. Прип. 128.

ГИМНА, ржс. *Див. Гумна.*

ГИМНИСТА, ржс. *Той, хто пише або співає гимнів.*

XVIII. Пише гим'ниста стый оу днешней пѣсни Пам. укр. м. II, 72 (Рк. Тесл.)

ГИМНЬ, ржс. (гр. *ὑμνος*). *Пісня написана на чинсь хвалу.*

XVII. Гимнѣ—пѣснѣ, пѣніе Синон. сл.-р. 16.—Вратія... отпочили для наступуючихъ ночныхъ млтвъ и гимновъ Жив. Св. 166.

ГИНУТИ, дс.—*чимъ, зъ чого. 1. Обертатись в нівецъ, переставати існувати, пропадати, зникати, нищитись, марнуватись.*

XVI. Наданя, давные и теперешные и скарбы... за справою ихъ не ведати, где ся подевають и гинуть Арх. ЮЗР. I, I, 247 (1590).—Мало не всѣ рѣчи створеные отъ початьку свѣта... преходити едины по другихъ и прменятися и гинути мусятъ Кл. ц. н. 232.

XVII. Квасъ в' муцѣ закрытый не гинеть, але в' натуру свою муку отмѣняетъ Кн. о Вѣрѣ, 259.—Мало не всѣ рѣчи створеніе... премѣнятися и гинути мусятъ Сб. ЮР. 83 (1679).

XVIII. Говоры Климѣ, нехай твоє не гине Клим. Прип. 208.—Пархи овчіи... сѣркою зъ оливою намашуючи, гинуть Укр. Госп. Пор. 71.—Ляхи... увидѣли, же... корогви ихъ гинуть ратовати онихъ не смѣли Літ. Вес. IV, 26.

2. *Умирати, тратити життя.*

XIV. Пожегъни имають злою смертію гинуть Ак. ЗР. I, 11 (1347).

XV. Нехай бы лихін, которыи то чиняли, на

обѣ сторонѣ сказнены были, а добрыи бы не гинули Ак. ЗР. I, 155 (1496).

XVII. Гину—изнемогаю, истаеваю, погиблю Синон. сл.-р. 16.—Я тут голодомъ гину Бв. Реш. 7-б.—Ратуй насъ гинемо Бв. Калл. 614.—Чого ся ти таишь... мене не губы и самъ не гинь Арх. Мѣт. 126 (1683).—Ратуйте мя гинучого Крон. Боб. 326.

XVIII. Другіе з голоду гинуть Укр.-Р. Арх. IX, 179.—Ляхи отъ морозовъ гинули Сб. лѣт. 7 (Кр. оп. Млр.).

3. *Зникати, губитись, минати безповоротно.*

XVII. Смерть бо вѣмъ концемъ всимъ речомъ, а долгъ тотъ никгды не гинетъ Пам. КК. I, 82 (1641).—Проклатство наше гинетъ, грѣхи таютъ Жит. Св. 124-б.

XVIII. О всесущного свѣта мимо идутъ нашѣ лѣта гинуть якъ роса утренняя Укр.-Р. Арх. X, 243.

ГИПЕРДУЛІЯ, ржс. (гр. *ὑπερδουλεία*). *Над-невѣльництво, стан між неvēльництвомъ и службою.*

XVII. Третѣа естъ честь середнѣа Гипердулїя, которѣа належить Хвѣ, яко члвкови Гал. Кл. Раз. 324.

XVIII. Гипердулїя естъ честь середня межи Лятрією и Дулїєю, которая належить Двѣ Мрії Собр. Прип. 101.

ГИПОКРИСОВАТИ, дс. *Поступувати нещиро, облудно.*

XVII. Гипокрисую—лицемѣрствующу Синон. сл.-р. 16.

ГИПОКРИТА, ржс. (гр. *ὑποκριτής*). *Чоловѣк фальшивий, облудникъ.*

XVII. Гипокрита—лицемѣръ, лицемѣритель, притворитель, притворникъ Синон. сл.-р. 16.—Пришли гипокриты и лицемѣрники Крон. Боб. 185-б.

XVIII. Гипокрита, то естъ чинячійся члвкомъ святоблывымъ Собр. Прип. 116.

ГИПОКРИТСКИЙ, прикм. *Облудный.*

XVII. Оу иншихъ людей сумненъ е естъ гипокритское, котрымъ малыи поточный грѣхи барзо в собѣ албо в другихъ ганять и карають, а великіи смртелныи в легкомъ оуваженю мають Тр. П. М. 945.

ГИППОКЕНТАВРЪ, ржс. (гр. *ὑπποκένταυρος*). *Байковий потвір напів людина, напів кінь (з грецької мітології).*

XVII. В' Вавулонѣ менкали зѣтры дикіи гиппокентаври, сїрени Гал. Кл. Раз. 135.

ГИППОХОНДРІЯЧНЙ, прикм. від «гиппохондрія» (гр. *ὑποχονδρία*). *Умисловий настрій, що в нїм горює обавѣ за власне здоров'я.*

XVIII. Ускаржалемся єму (доктору)... вѣ болю моемъ гиппохондриячномъ, пускати ли

часто кровь совѣту искалемъ Дн. Марк. II, 267 (1728).

ГИРА, рж. *Голова з коротко стриженим волоссям.*

XVIII. (Козаки) пѣхоту...одѣ окопу отстригнули другихъ... добре реймента разили бо заледво гири ихъ при привалку зъочили прудшей ей зъ мушкету, вѣжли болвѣръ ножицами устриглъ Лт. Вел. IV, 257 (Діар. Ок.).

ГИРАГРА, рж. (гр. *χεράγρα*). *Гостецъ в руках; артритизма в руках.*

XVIII. На подагру и гирагру... попену насипать и на ногахъ носить Млр. дом. лѣч. 10.

ГИРОКЪ, рм. *Огірокъ.*

XVIII. Васильевна твоя оплакиваетъ постигшую кончину отъ морозовъ несчастныхъ гирковъ Арх. Люб. 148 (1795).

ГИСАРНЯ, рж. (пол. *gisetnia*). *Майстерня, де виливають літери до друку.*

XVII. Пановка до гисарнѣ—з. 6. Арх. ЮЗР. I, XI, 426 (1654).

Див. Гицерня.

ГИСАРСКИЙ, прикм. від «гисеръ».

XVIII. Лукашъ мнѣ множество знайшоу по улицѣ... валяющогоса шляку матеріи гисарской Черн. Тип. 577 (1701).

ГИСАРЬ, **ГИСЕРЬ**, рм. (нім. *Giesser*). *Вилывач різнихъ виробів з металю, напр. черенки, друкарські.*

XVII. За мѣд през Ивана гисара—зл. 1. Арх. ЮЗР. I, XI, 664 (1635).—Отпу дяконови, гисерови... яком его затыгал до работы друкарской на страву—з. 4 гр. 6. ів. 425 (1654).

ГИСТОРИКЪ, рм. *Той, що пише історію.*

XVII. Ачъ бы ся могло о томъ широче з докторовъ святыхъ и историковъ церковныхъ писати Арх. ЮЗР. I, VIII, 178 (1602).—Въри годные историкове свѣдчать Карп. Каз. ИД.—Іосифъ Историкъ жydовскій Рад. Ог. (пр.) 2.

XVIII. По свѣдѣтельству Феодосія Зигомала историка Греческого Лт. Вел. II, 77.

ГИСТОРИОГРАФЪ, рм. (гр. *ιστοριογράφος*). *Див. Историкъ.*

XVIII. Аще же что... предкомъ нашимъ козакурскимъ похвали годного... обрѣтется можетъ, то... въ иностраннихъ греческих, латинских, нѣмецких и полскихъ историографахъ Вел. Сказ. 2.

ГИСТОРИЧЕСКИЙ, прикм. *Историчный.*

XVIII. Обаже проходя лѣтописная и историческая иностранныхъ народовъ писанія и дѣянія. видѣхъ... ихъ славу Вел. Сказ. 2.

ГИСТОРИЯ, рж. (гр. *ιστορία*). 1. *Описъ минулыхъ подій.*

XVI. Маешъ... прикладъ зъ... Рымляноръ,

вельжесь коли давные гистории и справы Рымские читалъ Отп. И. П. кл. Остр. 1057.

XVII. Чоловѣкови читанье гистории есть барзо потребно Лт. Густ. м. 233.

XVIII. Я... понудихся... вывести простимъ стилемъ... гисторию о войнѣ зъ Поляки Хмельницкого Вел. Сказ. 3.

2. *Дѣло историчне.*

XVII. Самуилъ Калвинъ и Михелшъ турчинъ в своей гисторіи споминають Збір. 1693, к. 205-б.—Другая частъ Гисторіей Іосафовой о обложению... Іерусалима Крон. Боб. 213-б.

3. *Оповідання, повість.*

XVII. Слышалсм... нѣякую гисторию о той Прчстой Паннѣ Ев. Реш. 265.

XVIII. В гисторіяхъ читай о образѣ Престой Бци Пам. укр. м. III, 212 (Самб. Рк.).—Трапезу имать такожде прекрасну... всю иконописанну лѣпими притчами и гисторіями Гр. Барск. I, 228.

ГИСТОРИЯЛНЫИ, прикм. *Що пасує до історій.*

XVIII. Укоментовалъ предложениемъ всеи книги, Твардовского на стиль Сказ. 253.

ГИЦЕЛЬ, рм. (нім. *hitz l*). *Той, що ловить бездомнихъ собакъ.*

XVIII. Не могутъ тежъ быти Капеланами... Катове и Гицеліове Собр. Прип. 55.

ГИЦЕРНЯ, рж. *Див. Гисарня.*

XVII. На пиво и до гицерни выдалосъ з. 83. Арх. ЮЗР. I, XI, 592 (1664).

ГИЦОВАНЬЕ, рм. (від нім. *gissen*). *Вилывання (з металю).*

XVII. Любо на книгѣ—прикладки, любо на роботу гицованя Арх. ЮЗР. I, XI, 593 (1664).

ГИЧКА, рж. *Стебло в огородной рослинѣ.*

XVIII. (Дати) три листки листя бѣбкового, гички зъ трохъ погъвъ Укр. Госп. Пор. 68.

ГИШПАНЕЦЪ, **ГИШПАНЪ**, рм. *Мешканецъ Іспаніи.*

XVIII. Прежде Гишпане обладаху имъ (Неаполеми) Гр. Барск. I, 101.—Аверросъ, Гишпанецъ родомъ свѣдчить, іо есть духи Дн. Марк. II, 253.

ГИШПАНСКИЙ, прикм. від «Гишпанія».

XVI. Черезъ жолнѣрство короля его милости Гишпанского Ак. ЗР. IV, 195 (1599).

XVII. Дозналъ того Пелатій кроль гишпанскій Гал. Кл. Раз. 264.

XVIII. Взяти воску гишпанского червоного Млр. дом. лѣч. 2.—От Португаліи, то ест от королевства гишпанского Пам. укр. м. IV, 33 (Сок. Рк.).—Его величество... купаль у посла гишпанского Дн. Марк. II, 230.

Див. Гешпанский.

ГИЯЦИНТОВЫЙ, прикм. від «гияцинтъ».

XVII. Был нарамённый... золотий и гияцинтовый Кн. Рож. 43-б.

ГИЯЦИНТЬ, рм. Синій єдваб.

XVII. Гафтарскою роботою з злата з гияцинту шарлату и кармазину двокротъ фарбованого Рад. От. 875.

Див. Гяцинтъ.

ГИАЦИНТЬ, рм. (гр. ὀάκινθος, лат. hyacinthus). Дорогоцінний камінь жовтого або жовтогарячого кольору, з роду цїркона і шпинели.

XVII. Цѣты... одѣваютьсѧ фарбою, яко Гияцинт Рад. От. 21.

ГИЕРАРХІЯ, рж. (гр. ἱεραρχία). Устрій, де представники влади, підлягаючи ступнево оден одному, становлять машину, що рядить.

XVII. Нбсѧу гієрархію, девят чинов Аггльских... на части роздѣлила Тр. П. М. 922.—Агглы... мешкають в' високихъ гієрархіахъ Гал. Кн. Раз. 333.

ГИОМЕТРИЦКИЙ, прикм. від «геометрія».

XVII. Николай и его товариство фѣкгурами гіометрицкими землемѣрными скритоє (объясняютъ) О обр. 211.

ГИШПАНЬ, рм. Див. Гишпанецъ.

XVII. Там... Гишпан' пиленный мрамуровый поставилъ столпъ Тит. 297 (Поч. 1632).

ГИЯЦИНТЬ, рм. Див. Гяцинтъ.

XVII. Стый Макарій... продавал два каменѣ дорогиі гияцинтъ и шмарадъ Гал. Кн. Раз. 37.

ГЛАБЦИ, -Ы, -Ъ, р. мн. Лубки ввозі, або всаняж.

XVI. Виделъ в гаю... везы порубаные: колеа, глабцы, насады оси Кн. Гродск. Луцк. 113 (1574).

XVIII. (Погорѣли) в конюшнѣ коляси, будки, глабцы, тарадайки Літ. Мг. м. 72 (1736).—Возовъ конскихъ оглобелних глабцовъ двое возъ недавно здѣланий глабцѣ єдни Арх. Вид. м.; економ. спр. 67-б (1754).

ГЛАБЧАСТЫЙ, прикм. Що має глабці (віз або санки).

XVIII. Пять возовъ глабчастых, два возы воловихъ Оп. им. Дан. Апост. 170 (1734).—Колѣсь треба... к возамъ глабчастымъ Клим. Вірші, 184.—Санки єго (сотникові) глабчастіє я... сѧ... двома челоуѣками дней чотири окововалъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. 236 (1755).

ГЛАВА, рж. (ц. сл.). 1. Див. Голова.

XVIII. Самую войска того главу князя Пожарского живцемъ взято и ханови представлено Вел. Сказ. 207.

2. Розділ, відділ (у книзі).

XVII. Глава, Роздѣлъ Бер. Лекс. 27.—Главы теж, и нѣкоторые зачала... тутъ же въ строку положены суть Єв. Реш. 1.—Нехай же днес и

от нас тому будетъ слава, якъ предѣчному Слову, речеть моѧ глава Прол. 86.

ГЛАВЕННЫЙ, прикм. від «главня».

XVII. Да неослабѣть дша твоѧ... от двою древесу главенную курѧщуюсѧ Гал. М. Пр. 162.

ГЛАВИЗНА, рж. (ц. сл.). Див. Глава, 2.

XVII. Дамаскин в главизнѣ о тайнахъ... пишетъ Кн. о Вѣрѣ, 201.—Главизна: Сумма, короткое замкненъе, початокъ книг Бер. Лекс. 27.

ГЛАВНЫЙ, прикм. (ц. сл.). Див. Головный.

XVIII. Розгром повторний главный под Корсуню Поляковъ зъ гетманами їхъ Вел. Сказ. 5.—Хмельницкий... зловиль Чаплинского главного врага своего ів. 7.

ГЛАВНЯ, рж. (ц. сл.). Див. Головня.

XVII. Изѧтъ єсть (Люциферъ) от огнѧ яко главнѧ чернѧ Транкв. Зерц. 7.

XVIII. (Козаковъ) ажъ страшно вспомнѣти, аки главною опалили Літ. Вел. II, 460.

ГЛАГОЛАТИ, дс. (ц. сл.). Мовити, говорити.

XV. Он же оусмѣвѧсѧ рече то, что могу же г(лаго)лати Ип. 790 (1240).

XVI. Редєонъ Львовскій... о єпископѣ Луцкомъ Кирилѣ вещи неключимые глаголаѧ Ак. ЗР. IV, 28 (1589).

XVIII. Іды зтроха горло промочило (шивом) до людей выразнѣйшей будеть глаголати (чоловикъ) Клим. Вірші, 172.

ГЛАГОЛЬ, рм. (ц. сл. Глаголь—літера Г). Шибениця, що має форму літери Г.

XVIII. Голову... на спицахъ желѣзныхъ на глаголяхъ на площади въ самомъ городи заткнуло Сб. лѣт. 47 (Кр. оп. Млр. 1708).

ГЛАГОЛЯ, рж. (?).

XVIII. Виговскій... ко украденнимъ депгамъ приложи еще украсти и клейноты войсковіє, булаву, глаголю и бунчукъ Літ. Гр. 157.

ГЛАДИТИ, дс. 1. Затирати, стирати, нищити.

XVII. Милосердный учинокъ грѣхи гладит Єв. Реш. 11-б.—И людій и ихъ памяти пречъ гладили зъ свѣта Дм. Рост. 108.

XVIII. Сакраментъ стаго Крещенія... гладить грѣхъ первородный Собр. Прип. 97.

2. Водити злегка рукою по чомусь.

XVII. Гриву гладил Ал. Печ. 166.

XVIII. Туды глад, куды шерст лежит Клим. Прип. 247.

ГЛАДИТСЯ, дс. Затиратися, стиратися, нищитися.

XVIII. Присяга... гладит'сѧ, коли єсть не подобная Собр. Прип. 106.

ГЛАДИШЪ, *рм.* Череп'яний високий глек без еушка.

XVIII. Клим прислал сметани гладишъ Дн. Марк. IV, 104.—Въ четвертомъ гладишу осѣмсотъ талярей битихъ Лн. Вел. IV, 130 (Реестръ Пал. 1704).

ГЛАДКО, *присл.* 1. Рівно, без везерунка.

XVIII. Первая (шабля) гладко въ сръбро оправная Лт. Вел. IV, 113 (Реестръ Пал. 1704).—Қоминки у стѣнахъ подѣланніе гладко и мѣстерно Дн. Марк. I, 306.

2. Без зупинки, гарно, поправно.

XVIII. Гладко ляхъ зъ страху бреше Лт. Вел. IV, 30.—До людей выразиѣйшей будетъ глголати: и в црквѣ на крылосѣ глгшей заспѣвати Клим. Вірші, 172.—Треба всімъ жыли добре сѣ надуват': жебы гортан моглъ гладко и голосно спѣватъ ів. 199.—Якъ рѣпу грызет, так гладко говорить Клим. Прип. 260.

ГЛАДКОСТЬ, *ржс.* (пол. *gładkość*). Врода краса, гарність.

XVII. Царство нбное... где ест гладкост и урода, которая нѣкгды незгрибѣтъ Єв. Реш. 205.

ГЛАДКИЙ, *прикм.* 1. Рівний не шерсткий, що не має вгорів.

XVI. Оден (саян)... оксамиту рытого... третій... оксамиту гладкого чирвоного Арх. ЮЗР. VIII, III, 245 (1573).

XVII. Прудный острый, хророватый, не гладкій Бер. Лекс. 132.—Пояс... сръбоний, глгкий, цѣлий Ак. Полт. Гор. Ур. I, 78 (1666).

XVIII. Земля будет гладка, ровна, чста Пам. укр. м. IV, 319 (Рк. Тесл.).—Гладкое дерево (повинно бути для маляра) Кн. Мѣск. Полт. 232 (1727).—Горы... глгки и прикры... ако стѣны тесаны Ал. Типш. 86.—Пожокъ сребныхъ глгкихъ 16 Арх. Люб. 21 (1764).

2. Стертый до рівности.

XVIII. Тылко, жеб гладкими (грошми)... небраковали Клим. Вірші, 163.

На гладкихъ стати, *зійтися за для диспуту на рівнихъ підставахъ.*

XVI. (Владыка Львовский) нехай одно зъ... арычыбискупомъ... (о томъ) мовить!.. Альбо зъ братствомъ Львовскимъ нехай где на гладкихъ станеть,—покажутъ и тые вси sprawy его... яко давно он патрыарховъ своихъ вырекся! Антир. 705.

3. Гарный на вроду, ладный.

XVII. Макрина... была сличной и гладкой уроды Жив. Св. 448-б.—Чему (Христос) невозрътъ на гладкихъ Авесоломовъ? Рад. Від. 317.—Вибравши млodenцовъ... гладкихъ велми, казалъ... (Александр) вбирати в шаты Крон. Боб. 159-б.

4. Товстий.

XVIII. Наѣвсѣ, нашивсѣ, да на бок, да небуод члкъ гладок Клим. Прип. 234.

ГЛАДУШЪ, *рм.* Див. Гладишъ.

XVII. У мене пропал гладуш сметаны Прот. Полт. С. II, 256-б. (1694).

XVIII. Масля половина гладуша Дн. Марк. III, 248.—Налій тоє корення въ черепаюмъ гладушу Разн. марц. 646.

ГЛАДУЩИКЪ, *рм.* Здрібн. від «гладушг».

XVIII. Орѣхи въ горщикъ гладущикъ зъ пескомъ всипъ, будутъ добрыи и сѣжкіи аж до новыхъ Укр. Госп. Пор. 77.

ГЛАЗОВНЫЙ, *прикм.* Зроблений з тканины гласе (фр. *glacé*).

XVIII. Парчевий глазовный кунтушъ Вѣн. Реестръ, 46 (1786).

ГЛАЗОКЪ, *рм.* Кулька.

XV. Ёгда будетъ туча велика находятъ дѣти наши глазкы стекланныи и мажыи, великыи, повертаны Ип. 277 (1114).

ГЛАПЦЫ, *р. мн.* Див. Глабцы.

XVIII. Глапцовъ безъ колесъ десять Оп. им. Дан. Апост. 115 (1734).

ГЛАСКАНЬЕ, *рн.* (пол. *glaskanie*). Підлещування, підроблювання.

XVII. Нас... послушенства и едности, мусом и доброволне гласканем, лагодностю обетницами... до skutku провадят Арх. ЮЗР. I, XI, 329 (1609).

ГЛАСКАТИ, *дс.* (пол. *glaskać*). Гладити, милувати.

XVII. З' одной стороны (сретики) сна бжого по лицу гласкают', а з другой, яко потреба по личка вытинають Транкв. Зерц. 69.

ГЛАСОХВАЛНЫЙ, *прикм.* (ц. сл.). Що ним у голос хвалять, величаютъ.

XV. И спратавше тѣло его... съ пѣныи гласохвалными и полежаща тѣло его Ип. 559 (1172).

ГЛАСЬ, *рм.* (ц. сл. гласъ). Див. Голось.

XVI. Ярославнынъ гласъ слышитъ Сл. о п. Иг. 37.

XVII. Адам... в рай глас и пѣсни Аггския слышав Єв. Реш. 171-б.—Гласъ: голос, дзвенк', бренк' Бер. Лекс. 28.

ГЛАУТСКИЙ, *прикм.* (?).

XVIII. Перель шесть шнуровъ, три ургянскихъ, а три глаутскихъ Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 292 (1744).

ГЛЕВКО, *присл.* від «глевский»; недотечений, натів сирий (про тісто).

XVIII. Бери Левко, хочъ и глевко Клим. Прип. 202, 263.

ГЛЕДАТИ, *дс.* Рядити, поряджувати.

XVI. Который (богъ) богатствами гледасть Катех. 15.

ГЛЕДАТИСЯ, *дс. Див. Глядѣтися.*

XVIII. Як орсакимъ правомъ ся заказує, штобы лѣшныи вденъ в дачимъ ся гледавъ, а другихъ не допускавъ Урб. 64.

ГЛЕДѢТИ, *дс. Див. Глядѣти.*

XVI. В каждой тайнѣ на две речи треба гледѣти Катех. 50.

ГЛЕЕВАТЫЙ, *прикм. Див. Глеіоватый.*

XVIII. Оное поле мнѣ извѣстно, на которомъ земля пѣщаная и глееватая Арх. Люб. 201 (1790).

ГЛЕЗНА, *ржс. (ц. сл.). Щиколотка. Анат. Malleolus.*

XVII. Глезна: кость над стопою ноги чловека ниже голени Гол. П. М. II, 211 (Поуч. Жел. 1642).

ГЛЕЗНО, *рн. (ц. сл.). Див. Глезна.*

XVI. Глезно, голѣнь Зиз. Лекс. 97.—Одежду носи долгу до глезна, одноличну Ак. ЗР. III, 116 (1562).

XVII. Глезно: голѣнь, голѣнка Вер. Лекс. 28.—Глезна: Голени конецъ костей голенныхъ, которіи са опираютъ кости в' стопы и в' боки са оудаютъ выпуклы іб.

XVIII. Ёдни поверха онои рѣки преходять, інія посродку глезній, а інія по колѣна Пам. укр. м. IV, 152 (Яр. Рк.).

ГЛЕІОВАТЫЙ, *прикм. Мергеловатый.*

XVII. З одного мѣста матерією глеіоватою землѣ зносил (Іоан) для лѣпшого выправленія оторогдѣ Жит. Св. 108.—Тв. постн. 556.

ГЛЕЙТОВАТИ, *дс. Див. Глейтовати.*

XV. Мы Стефанъ воевода... пану Михаилу глейтуємъ и глейтовали есми его правимъ глейтомъ христіанскимъ Ул. Мат. 96 (1460).

ГЛЕЙТЬ, *рм. Див. Глейть.*

XV. Мы Стефанъ... боіарину пану Михаилу... глейтовали есми его правимъ глейтомъ христіанскимъ Ул. Мат. 96 (1460).

XVII. Философъ о глейть просилъ, котрымъ бы от смерти боронилъсѣ Тит. 44 (Сак. 1622).

ГЛЕЙЦАРНЯ, *ржс. Див. Крейцарь.*

XVIII. Глейцарня, что дороги чистятъ одна Арх. Вид. м.; оп. двор. Лѣтк. (1767).

ГЛЕКЪ, *рм. Високый горщикъ з вушком, горня'.*

XIII. Десять глекъ вина Св. и зам. XII, 294 (Панд. Н. Черн.).

XVI. В збану або в' глекуу Св. Пер. 71.

XVII. Я... вкрал... меду глекъ Прот. Полт. С. I, 212 (1699).—Найдено ей (св. голову) в' глекуу Жит. Св. 523 (1678).

XVIII. Ёсть и в глекуу молоко, да голова не

влѣзетъ Клим. Прип. 213.—Глек цѣнованъ и корцей два мѣдяныхъ Дѣло Бих. 2 (1722).—Какъ сищешъ муравю, онои набери в глекъ Мир. дом. лѣт. 45.—Ёдинъ глекъ квартъ какбы в чотире Арх. Вид. м.; экон. спр. (1760).

ГЛЕЧИКЪ, ГЛЕЧОКЪ, *рм. Здрібн. від «глекъ».*

XVIII. Глечикъ шліонскій Літ. Вел. IV, 130 (Рестрѣ Пал. 1704).—Марія... взявши глечокъ пошла по воду Прот. Полт. С. III, 77 (1748).—Санки...я...окововаль, за якую оковку далъ мнѣ (сотникъ) глечокъ горѣлки Зап. Черн. Губ. Ст. Ком. II, 236 (1755).

ГЛЕЧИЧОКЪ, *рм. Здрібн. від «глечикъ».*

XVIII. Глечичковъ лимоннихъ тры Арх. Люб. 24 (1764).

ГЛИБА, *ржс. Див. Глубина.*

XVII. (Душа) вѣрность оутративши, набываетъ собѣ нещасной глибы Стат. Полоцк. Бр. 8.

ГЛИБОКИЙ, *прикм. Див. Глубокий.*

XVIII. Видѣхомъ два рови великіе и глибокіе Гр. Барск. I, 339.—Нива дней на чтири... въ глибокой долини Арх. Мот. 77 (1752).

ГЛИБЪ, *рм. Див. Глубина.*

XVIII. Отийшовши отъ деревнѣ Перавлѣ въ глибъ въ гори верстѣ у 5 стали на ночлѣгъ Дн. Марк. I, 324 (1725).

ГЛИВА, *ржс. Bot. Pinus communis, Citrus Aurantium Berg. mla. Рід грушового дерева.*

XVIII. Розокъ зъ гливы нарѣзавши послалъ въ Глуховъ щепити Дн. Марк. I, 75.

ГЛИВНЫЙ, *прикм. від «глива».*

XVIII. Одолжите... присылкою ко мне для прививокъ черенковъ то ёсть розокъ гливныхъ Пер. Пол. 168 (1781).

ГЛИНА, *ржс. Глиновий крем'ян; він творить разом з кварцом, ще не розкладеним ортоклазом і иншими мінералами глину (Ton). Проста глина (Lehm) має в собі багато піску і забарвлена залізовим окисом; взагалі земля.*

XVI. И... кажешъ ихъ посылати... городню глиною мазати Ак. ЮЗР. I, 55 (1516).—Глиною шпорунки поленити Арх. ЮЗР. I, I, 79 (1577).—Бреніє, глина, болото Зиз. Лекс. 94.—Ми глина, дѣла рук твоихъ всѣ Катех. а вызн. в. 132.

XVII. Глина—бреніє, скудель Синон. сл.-р. 16.—9 возовъ глины для обляблене школки дровеной по гр. 4 воз Арх. ЮЗР. I, XI, 376 (1630).—Мы збанки глиняныи, тѣла... которыи суть з' глины оучыненны Гал. Кл. Раз. 200.

XVIII. Поварня глиною обмазана Оп. им. Дан. Апост. 117 (1734).—За глину—10 к. Дѣло Цеху Гонч. 25-6. (1787).

ГЛИНАРЬ, *рм. Той що ліпить з глини, добуває глину.*

XV. А глинярюмъ што лѣпили около дому а клепачъ наемалъ 7 іехъ лѣпило ЮРГр. № 18 (1418).

ГЛИНАСТЫЙ, прикм. Див. Глинястый.

XVII. У Осовика (взято) клячъ дві: одна карая... другая глинястая Арх. ЮЗР. III, I, 228 (1618).

ГЛИНИЩЕ, рн. Місце де копають глину.

XVI. Нива... у глинищъ Арх. ЮЗР. I. VI, 29 (1539).

XVII. Пришедши напротивъ глинища... заразъ пойти нагору Арх. отр. 37 (1680).

Див. Глинникъ.

ГЛИНКОВАНЬЕ, рн. Обкладання дерев'яної будівлі глиняними грудками.

XVIII. За глинкованне новыхъ избъ—20 к. Расх. тетр. рыбн. ц. 9 (1792).

ГЛИННИКЪ, рн. Див. Глинище.

XVI. Двиною въ рѣку Туровую, а Туровью у верхъ по глинникъ Ак. ЮЗР. I, 39 (1509).

ГЛИНЯНКА, рж. Хата зроблена з глини.

XVI. Напротивко зъ сеней кухня глинянка Арх. ЮЗР. I, I, 56 (1576).

ГЛИНЯНЫЙ, прикм. Зроблений з глини.

XVI. Брен'ный глиняный, болотъ Зиз. Лекс. 94.—Скудель, глиняный збан ів. 108.—Мис глиняныхъ две Арх. ЮЗР. VIII, VI, 351 (1571).

XVII. Скудель: Глиняный збанъ или горнецъ Бер. Лекс. 148.—Глиняный—брен'ный, скудельничій Синон. сл.-р. 16.—Возми горнецъ глиняный Крон. Боб. 135.—Горнецъ глиняный розбилем Гал. Гр. Розм. 28.—(Инокентій) нашол сосуд глиняный Жит. Св. 364-б.—Камен... балвана з'теръ и покрушил, от головы золотофъ, ажъ и до ног глиняныхъ Рук. № 0. 4° 86 к. 95-б.

XVIII. Штопка зъ накривкою ценованою, глиняная Быт. млр. обст. 345.—Въ Сварковѣ заложили изби людскіе противъ глиняного имбару Дн. Марк. III, 294.—Шапокъ глиняныхъ на казани—10 Арх. Вид. м.; екон. спр. (1755).

ГЛИНЯСТЫЙ, прикм. Що на мастъ якъ глина.

XVII. Глинястыхъ коней пару (забрали) Арх. ЮЗР. III, IV, 68 (1649).

ГЛИПАНЬЕ, рн. (ц. сл.). Чинність від де «глипати».

XVII. Глипаніє: Поглядан'є Бер. Лекс. 28.

ГЛИПАТИ, де. (ц. сл.). Оглядатися навкруги.

XVII. Ты инамо глипаещи и ино бесѣдуещи Бер. Лекс. 28.

ГЛИСТЬ, рн. Робакъ Ascaris lumbricoides.

XVII. Кому глисты, волну овечу омочи в желч волову и положи на пуп ему спящу ЦАМ. № 32, к. 55-б.

XVIII. Ганусу часто уживати отъ глистовъ

и робацтва Млр. дом. лѣч. 25.—Куколь зѣля... глисти в животѣ морит ів. 33.

Глисть земляной, перстневый робакъ, що мешкає в землі, дощовик (lumbricus).

XVIII. Глисты земные въ оливѣ варити Млр. дом. лѣч. 24.—Возми... глистивъ землянихъ, то есть робаковъ довгихъ Укр. Госп. Пор. 66.

ГЛІОБЪ, рн. (лат. glebus). Виображення земної кулі.

XVIII. Ростягнувши тотъ Гліобъ въ пляскъ, которій мѣсть миль Нѣмецкихъ пляскихъ 9.277.200. Літ. Вел. III, 487.

ГЛОБА, рж. (болг. глоба, серб. глоба, словин. glóba). Пеня грошева.

XV. За... глобу... Журжъ далъ... свою часть от села от Тамръташинци слугамъ нашимъ Балотѣ и Оанчѣ Ул. Мат. 34 (1431).—(Слуги) его (Журжа) искупили от той глобы ів.

ГЛОВИЗНА, рж. (пол. glowizna). Головування, перевищення.

XVII. Жаденъ нехайся не встыдаєт честными збавеня нашего образы и главизною благихъ О обр. 76.

ГЛЮГОВСКИЙ, прикм. Що зроблено в Глюгові (місто в Шліонську).

XVII. Отъ штуки полотна глюговского... по грошу (мыта) Ак. ЗР. IV, 250 (1605).

ГЛЮГОВЫЙ, прикм. від «глюгъ». Див. Глугъ.

XVII. Чудо... оказалось в' кусту албо в' глюговомъ деревци О обр. 273.

ГЛОДИНА, рж. Bot. Crataegus monogyna. Глодове дерево.

XVII. Знакъ на глодинѣ, крестъ нарубанъ Ак. Полт. Гор. Ур. III, 36 (1675).

XVIII. Рахуба древамъ разнымъ... глодина Клим. Вірші, VI.

ГЛОДОВЫЙ, прикм. Що тичеться до рослини глоду.

XVIII. Кореня глодовое, корѣня терновое... оттопит(и) Млр. дом. лѣч. 34.

ГЛОДЪ, рн. Bot. Crataegus.

XVII. Земля израстила терніє и глодъ бодучій Літ. Рук. 5.

ГЛОССА, рж. (гр. γλῶσσα). Увага побіч тексту, коротке об'яснення на маргінесі, товмачення трудного місця або слова, коментар, дописка.

XVII. На которыхъ то слова в той же разумъ Латинска глосса пишетъ Кн. о Вѣрѣ, 226.

ГЛОТА, рж. Куна, юрба, натовп.

XVIII. Бгъ... ангельсковъ глотовъ обготородивъ (людей) дѣля того, што бы дявуль не мугъ зло учинити вѣкому Поуч. Няг. 68.

ГЛУБИНА, рж. 1. Глибоке місце (у воді), глибокість.